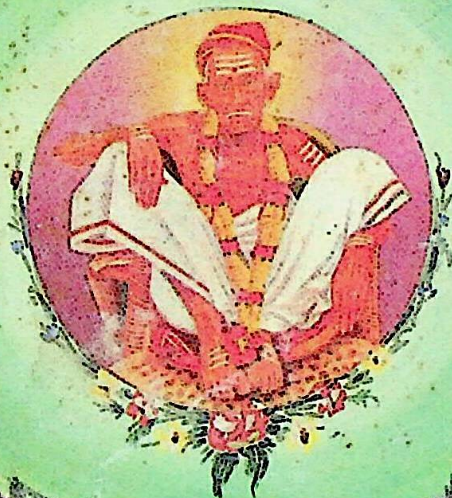
ಧಾರ್ಮಿಕ ರತ್ನಮಾಲೆ

M:13
33N95

ಶ್ರದ್ಧಾನಂದ ಸ್ವಾಮಿಗಳು

ಗುಲಬರ್ಗಾ.

M:13 6946
33N9S
Shraddhananda
Swamiji
Siddhanta lakshanik
ratnamale

M:13
33N9S

6946

SHRI JAGADGURU VISHWARADHYA JNANAMANDIR
(LIBRARY)
JANGAMAWADIMATH, VARANASI

❁ ❁ ❁ ❁ ❁

Please return this volume on or before the date last stamped
Overdue volume will be charged 1/- per day.

॥ ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧಾರೂಢ ಪರಬ್ರಹ್ಮಣೇ ನಮಃ ॥

ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧಾರೂಢ ಲಾಕ್ಷಣಿಕ ರತ್ನಮಾಲೆ

ಲೇಖಕರು

ಶ್ರೀ ಶ್ರದ್ಧಾನಂದ ಸ್ವಾಮಿಗಳು

ಪ್ರಕಾಶಕರು

ಜ್ಞಾನಯೋಗ ಪೀಠ ಸಿದ್ಧಾರೂಢ ಮಠ

ಕೋಟನೂರ (ಡಿ) - ಜೇವರ್ಗಿ ರಸ್ತೆ - ಗುಲಬರ್ಗಾ.

ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧಾರೂಢ ಲಾಕ್ಷಣಿಕ ರತ್ನಮಾಲ :

ಸಂಪಾದಕರು
ಶ್ರೀ ಶ್ರದ್ಧಾನಂದ ಸ್ವಾಮಿಗಳು
ಜ್ಞಾನಯೋಗ ಪೀಠ ಸಿದ್ಧಾರೂಢ ಮಠ
ಕೋಟನೂರ (ಡಿ), ಜೇವರ್ಗಿ ರಸ್ತೆ
ಗುಲಬರ್ಗಾ

ಪ್ರಕಾಶಕರು :
ಜ್ಞಾನಯೋಗ ಪೀಠ ಸಿದ್ಧಾರೂಢ ಮಠ
ಕೋಟನೂರ (ಡಿ), ಜೇವರ್ಗಿ ರಸ್ತೆ
ಗುಲಬರ್ಗಾ ☎ : ೩೭೧೧೭

ಪ್ರಥಮ ಮುದ್ರಣ : ೧೯೯೯

ಪ್ರತಿಗಳು : ೧೦೦೦

ಹಕ್ಕುಗಳು : ಸಂಪಾದಕರು

ಬೆಲೆ : ರೂ. ೧೫೦ /-

ಮುಖ ಪುಟ : ಎಮ್. ಕೆ. ಬೀದರ

ಮುದ್ರಣ : ಶಾಬಾದಿ ಪ್ರಿಂಟರ್ಸ್,
ಗಾಜಿಪುರ ಗುಲಬರ್ಗಾ

ಗ್ರಂಥಗಳು ದೊರೆಯುವ ಸ್ಥಳ :
ಚಿದಂಬರಾಶ್ರಮ ಸಿದ್ಧಾರೂಢ ಮಠ
ಷಣ್ಮುಖಾರೂಢ ಮಠ ವಿಜಾಪೂರ

ದೇವಾ ಮಹಾತ್ಮಾ
ಪೂರ್ಣಪ್ರಜ್ಞಾಯೊಗಾಶ್ರಮ ಗುಲಬಗಾ

ಸಿದ್ಧಾರೂಢ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾಶ್ರಮ
ಮಹಾಲಿಂಗಪೂರ

M/13
33 N95

SRI JAGADGURU VISHWARADHYA
JNANA SIMHASAN JNANAMANDIR
LIBRARY
Jangamawadi Math, Varanasi
Acc. No. 6946

।। ಗುರು ಸ್ತುತಿ ।।

ಶಿದ್ದ ಗುರವರ ಕರುಣ ಸಾಗರ ।
ಬುದ್ಧರನು ಉದ್ಧರಿಪ ಶ್ರೀಧರ ।
ಶುದ್ಧ ಬುದ್ಧಿಯ ಕೊಟ್ಟು ರಕ್ಷಿಸಿದೆನ್ನ ನನವರತ ।।
ಸದ್ದು ಸದ್ದಿಗೆ ಸ್ಮರಿಸುವೆನು ನಾ ।
ಮುದ್ದು ಮಗುವೆಂದೆನ್ನ ಮನದಲಿ ।
ಸಿದ್ಧಾರೂಢನೆ ಕುಳಿತು ಬರೆಸಿದಿ ಲಾಕ್ಷಣಿಕ ಮಾಲೆ ।।೧।।

ಶಿವಪುತ್ರ ಗುರುರಚಿಸಿ ಹೇಳಿದ ।
ಭವ ಕೆಡಿಪ ಶಾಸ್ತ್ರವನು ಕೇಳಿದೆ ।
ಕವಲೊಡೆದು ಕೊನೆಚಿಗುರಿ ತೆನ್ನಯ ಭಾವದಲ್ಲಿ ಬೆರೆತು ।।
ಲವಲವಿಸಿ ಲಕ್ಷಣದ ಸಂಗ್ರಹ ।
ಜವದಿ ನಿಮ್ಮಯ ಸ್ಮರಣೆ ಮಾಡುತ ।
ತವಕದಲಿ ಮುನ್ನಡೆದು ಲೇಖಿಪೆ ಲಾಕ್ಷಣಿಕ ಮಾಲೆ ।। ೨ ।।

ಶಿವನ ರೂಪನೆ ನೀನು ಭೂಮಿಗೆ ।
ಶಿವಕುಮಾರ ರೆನಿಸಿ ಬಂದಿಹೆ ।
ಜವನದೂತರ ದಾಳಿಯನು ಕೇಡಿಸುವ ಮಹಾ ಗುರುವೇ ।।
ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದಲಿ ನಿಮ್ಮ ಬೃತ್ಯನೆ ।
ಶ್ರದ್ಧಾನಂದನು ಬರೆದ ಲೇಖನೆ ।
ಶುದ್ಧ ಬುದ್ದಿಯ ಮುಮುಕ್ಷುವಿಗಿದು ಲಾಕ್ಷಣಿಕ ಮಾಲೆ ।। ೩ ।।

॥ ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧಪ್ರಸನ್ನ ॥

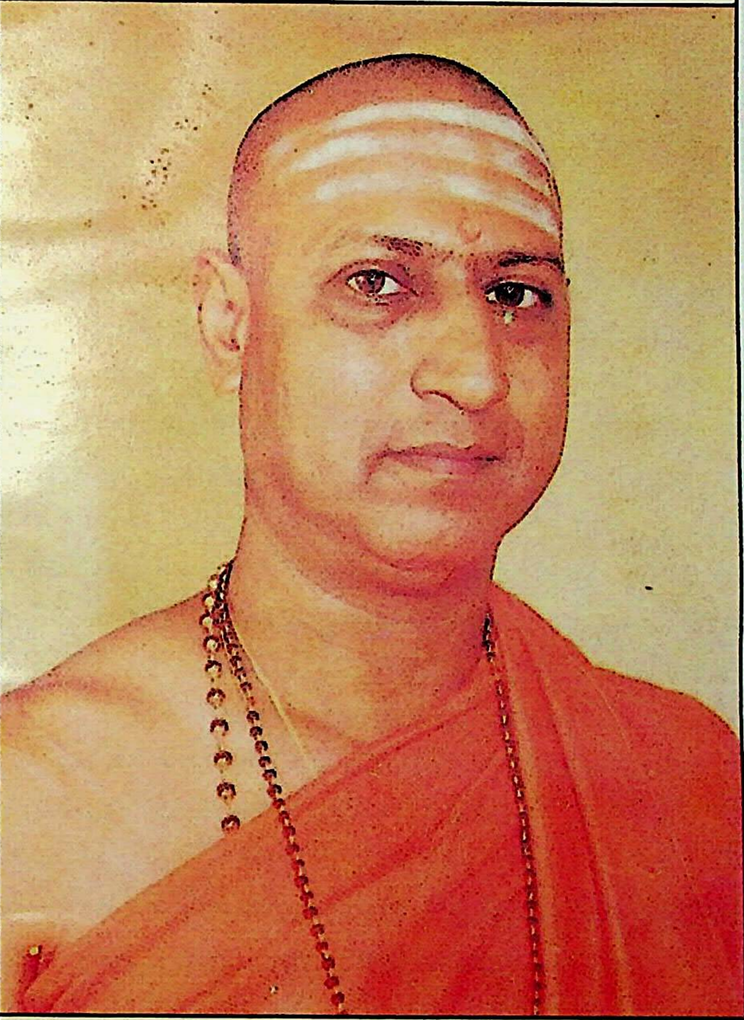
ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದಲೆ ಹೃದಯ ಗ್ರಂಥಿಯ ನಿವೃತ್ತಿಯು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಬುದ್ಧಿಯು ಹೊಳೆದು ಬೆಳಗಬೇಕಾದರೆ ಪುಸ್ತಕಗಳ ಸಂಗ್ರಹ ಪರಮಾವಶ್ಯಕವಾಗಿದೆ. ಮುಮುಕ್ಷುಗಳ ನಿಧಿಯು ಗ್ರಂಥಗಳ ಅವಲೋಕನದಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತಜ್ಞಾನವೇ ಆಗಿದೆ.

ಸತ್ಯದ ಅರಿವು ಸಾಧಕನಿಗೆ ಸರಿಯಾದ ಲಕ್ಷಣ ಮೂಲಕವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅಂತೆಯೇ ''ಲಕ್ಷತೆ ಅನೇನ ಇತಿ ಲಕ್ಷಣ''ಯಾವದರಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಯವಸ್ತು ಅರಿಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆಯೋ ಅದಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷಣವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕಾರಣ ಸಮಗ್ರ ವೇದಾಂತ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿತ ತತ್ವಗಳ ಜ್ಞಾನವು ಸಾಧಕನಿಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಲಕ್ಷಣ ಸಂಗ್ರಹಗಳ ಅಧ್ಯಯನವು ನಿತಾಂತ ಅವಶ್ಯವಾಗಿದೆ. ಲಕ್ಷಣಗಳ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದೆ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಗ್ರಂಥಗಳ ಅಧ್ಯಯನವು ಧನವಿಲ್ಲದೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುವಂತೆ ನಿರರ್ಥಕವಾಗುತ್ತದೆ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಮುಮುಕ್ಷುಗಳ ಹಿತೈಷಿಗಳಾದ ಪರಮಪೂಜ್ಯ ಶ್ರೀ ಶ್ರದ್ಧಾನಂದ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ವೇದಾಂತದ ಸಮಗ್ರ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ ಅನುಭವಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ವೇದಾಂತ, ನ್ಯಾಯ, ಮೀಮಾಂಸ, ಹಾಗೂ ವೈಶೇಷಿಕ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಅಕಾರಾದಿ ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಏಕತ್ರಮಾಡಿ ಮುಮುಕ್ಷುಗಳಿಗೆ ಬಹಳ ಅನುಕೂಲಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಸಾಧಕರು ಲಕ್ಷಣಗಳ ವಿಸ್ತ್ರತ ಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಓದಿ ಅವರ ಪರಿಶ್ರಮ ಸಫಲ ಮಾಡುವಿರೆಂದು ನಂಬಿದ್ದೇವೆ.

ಇಂತಿ ಶಿವಮ್

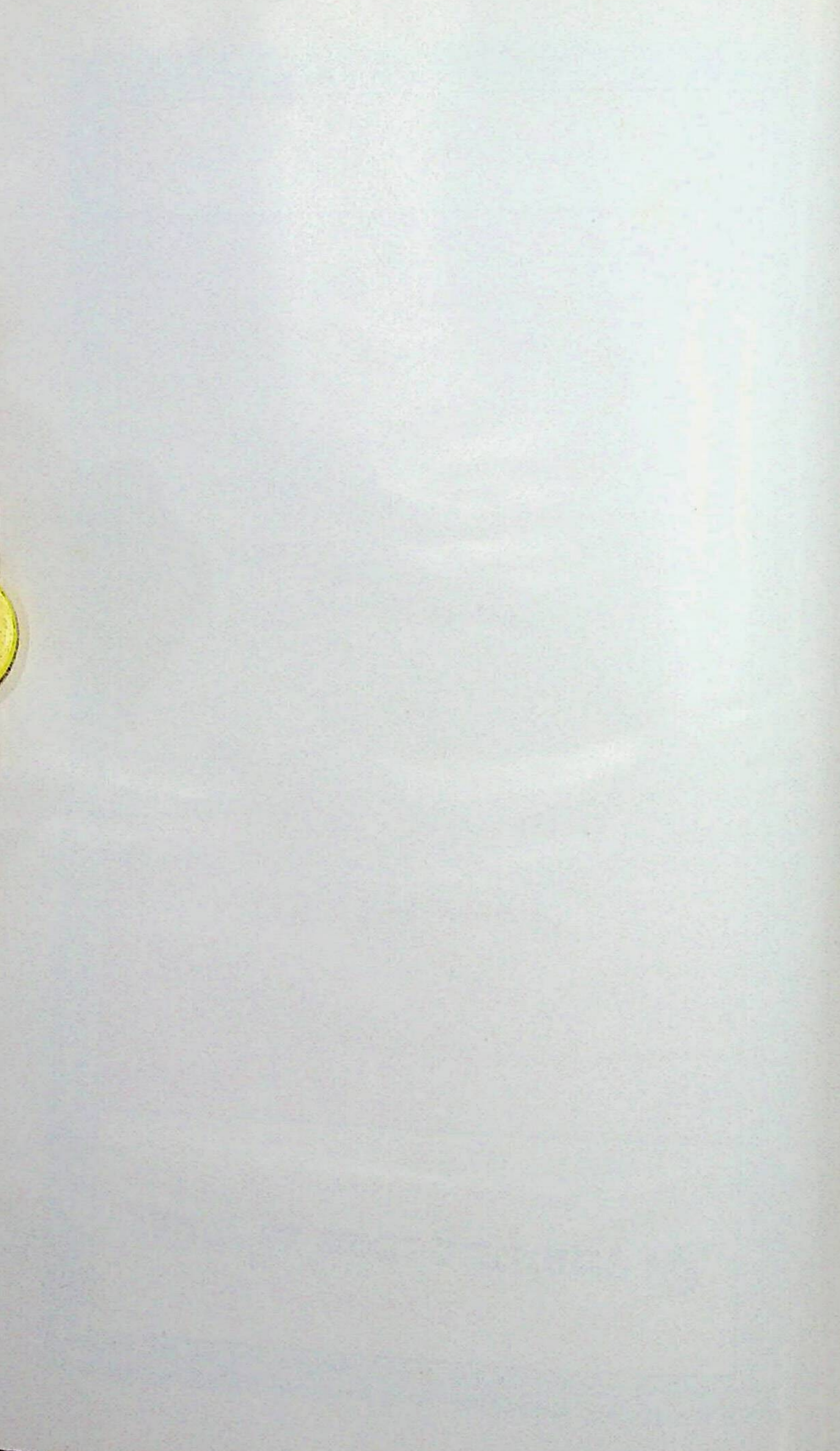
ಶ್ರೀ ಶಿವಕುಮಾರ ಸ್ವಾಮೀಜಿ
ಚಿದಂಬರಾಶ್ರಮ ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧಾರೂಢ ಮಠ,
ಬೀದರ

ಪರಮ ಪೂಜ್ಯ ಶ್ರೀ ಶ್ರೋ.ಬ್ರ.ಸದ್ಗುರು

ಶ್ರೀ ಶಿವಕುಮಾರ ಮಹಾ ಸ್ವಾಮಿಗಳು

ಚಿದಂಬರಾಶ್ರಮ ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧಾರೂಢ ಮಠ, ಬೀದರ

॥ ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧಾರೂಢ ಪ್ರಸನ್ನ ॥

ಪುಸ್ತಕಗಳಿಂದಲೇ ಮಸ್ತಕದ ಪರಿಶುದ್ಧತೆಯಾಗಿ ವಾಸ್ತವಿಕನಾದ ಜ್ಞಾನವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವದು. ಅದರಲ್ಲಿ ವೇದಾಂತ ಗ್ರಂಥಗಳ ಅವಲೋಕದಿಂದ ಮುಮುಕ್ಷುಗಳ ಸಂಶಯ ಕಳೆದು ನಿಶ್ಚಯವಾದ ಸ್ವಸ್ವರೂಪ ಜ್ಞಾನವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವದು. ಅದರಿಂದ ಬಂಧದ ನಿವೃತ್ತಿ ಪರಮಾನಂದ ಪ್ರಾಪ್ತಿರೂಪ ಮೋಕ್ಷವು ಲಭಿಸುವದು.

ಗ್ರಂಥಗಳ ಅಂತರಾಳವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಸತ್ಯವಸ್ತುವಿನ ತಿಳುವಳಿಕೆಯಾಗಬೇಕಾದರೆ ಸಾಧಕರಿಗೆ ಲಕ್ಷಣಗಳ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಬಹಳವಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ "ಲಕ್ಷ್ಯತೆ ಅನೇನ ಇತಿ; ಲಕ್ಷಣ" ವೆಂದು ಲಕ್ಷಣದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಯಾವದರಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಯವಸ್ತುವು ಅರಿಯಲ್ಪಡುವದೋ ಅದಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷಣವೆಂದು ಕರೆಯುವದುಂಟು. ಸರ್ವರದೂ ಮೋಕ್ಷೈಕ ಲಕ್ಷಣವಾದ ಸರ್ವದುಃಖ ನಿವೃತ್ತಿ ಪರಮಾನಂದ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯ ಕಡೆಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯವಿರುವದು. ಲಕ್ಷ್ಯವಸ್ತುವನ್ನು ಅರಿಯಲು ಲಕ್ಷಣದ ಅಗತ್ಯವಿರುವದರಿಂದ ಮುಮುಕ್ಷುಗಳ ಕಲ್ಯಾಣ ಕರ್ತೃಗಳಾದ ಪರಮ ಪೂಜ್ಯ ಶ್ರೀ ಶ್ರದ್ಧಾನಂದ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಅಧ್ಯಾತ್ಮದ ಆಳವನರಿತ ಅನುಭವಿಗಳು ಆಗಿದ್ದು ಷಡ್ದರ್ಶನ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ, ನಿಶ್ಚಲದಾಸಾದಿ ಅನೇಕ ಮಹಾತ್ಮರ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಿ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಲಾಕ್ಷಣಿಕ ರತ್ನಮಾಲೆ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಹೊರಗೆ ಬರಲು ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದ್ದು ನಮಗೆ ಬಹಳ ಸಂತೋಷವಾಗಿದೆ.

ಮುಮುಕ್ಷುಗಳು ಈ ಗ್ರಂಥದ ಸದುಪಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಓದಿ ಸಂಪಾದಕರ ಪರಿಶ್ರಮವನ್ನು ಸಫಲ ಮಾಡುವಿರೆಂದು ನಂಬಿದ್ದೇವೆ.

ಇತಿ ಶಿವಮ್

ಶ್ರೀ ಅಭಿನವ ಶಿವಪುತ್ರ ಸ್ವಾಮಿಗಳು
ಷಣ್ಮುಖಾರೂಢ ಮಠ
ವಿಜಾಪೂರ.

ದಾನಿಗಳ ಪರಿಚಯ

ಧನಧಾನ್ಯ ವಸ್ತ್ರವನಿತಾದಿಗಳನು ನೀತಿ ಋತುಗಳವೆ।

ಸತ್ಪಾತ್ರ ಜನಕನುರಾಗದಿಂದೀವುದೆ ದಾನವೆಂದೆನಿಪುದು ॥

ಎಂಬ ನಿಜಗುಣರ ಉಕ್ತಿಯಂತೆ ಮತ್ತು

ಆಗಬಾ ಈಗಬಾ ಹೋಗಿಬಾ ಎನ್ನದಲೇ ಈಗಲೇ ಕರೆದು ।

ಕೊಡುವವನ ದಾನವು ಹೊನ್ನಾಗದೆ ಬಿಡದು ಸರ್ವಜ್ಞ ॥

ಎಂಬ ಸರ್ವಜ್ಞ ವಚನದಂತೆ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ದಾನಿಗಳು ತಡಮಾಡದೆ ಕರೆದು ಕೊಡುವವರಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೀರ್ತಿವೆತ್ತಿ ಬೆಳಗುವ ವಿಜಾಪೂರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ತಾಲೂಕೆನಿಸಿ ಬಸವಣ್ಣವರಿಗೆ ಜನ್ಮವಿತ್ತು ಬಸವನಾಡೆನಿಸಿದ ಬಸವನ ಬಾಗೇವಾಡಿಯ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಶರಣರಾಶ್ರಯ ಬೀಡಾದ ಸಾತೀಹಾಳ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಬಸವಶೆಟ್ಟರು ಸಂಗಮ್ಮನವರು ಎಂಬ ಸದ್ಭಕ್ತರ ಉದರದಿಂದ ಜನಿಸಿದವರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿದ್ದ ನಾಲ್ಕು ಜನ ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರಲ್ಲಿ ಮೂರನೇವರಾದ ಈರಣ್ಣನವರು ಸುರಪೂರ ಇವರು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಇದ್ದೂರಲ್ಲೆ ಕಲೀತು ವಿಜಾಪೂರ ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ಕಾಲೇಜದಲ್ಲಿ ಬಿ.ಎ. ವರೆಗೆ ಕಲಿತು ಡಿಗ್ರಿಗಳಿಸಿ ಧಾರವಾಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಎಂ।. ಪಧವಿಧರರಾಗಿ ವಿಜಾಪೂರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ತಾಲೂಕಾದ ಇಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಲೇಜು ಉಪನ್ಯಾಸಕರಾಗಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತ ಈಗ ಪ್ರಾಚಾರ್ಯರು ಇದ್ದು ದಕ್ಷತೆಯಿಂದ ಕಾರ್ಯವಹಿಸುವದಲ್ಲದೇ ಸಮಾಜ ಕಲ್ಯಾಣ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಭಾಗವಹಿಸಿ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪಳಗಿದವರಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ಕಸ್ತೂರಿಬಾಯಿ ಎಂಬ ಪತ್ನಿ. ಪತಿಯ ನೆರಳಹನಂತೆ ನಡೆದ ಸಾಧ್ವಿ ಈ ದಂಪತಿಗಳಿಗೆ ಒಬ್ಬಳೇ ಮಗಳು ಅಶ್ವಿನಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಸಂಸ್ಕಾರದಿಂದ ಬೆಳೆದವಳು ಮತ್ತು ಪಡೆದೆರೆಡು ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳು ಸಹಿತವಾಗಿ. ಜಾಣನು ಲೌಕೀಕ, ಪಾರಮಾರ್ಥವೆರಡನು ಕೂಡಿ ನಡೆಸುವನೆಂಬ ನಿಜಗುಣರ ಉಕ್ತಿಯಂತೆ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿದ್ದರು ಸದ್ಗುರುವಿನ ಆಶ್ರಯ ಪಡೆದು ಪಾರಮಾರ್ಥದ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಶರಣ ದಂಪತಿಗಳು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಆಗಬಾ. ಈಗಬಾ. ಹೋಗಿಬಾ ಎನ್ನದೆ ನಮ್ಮ ಲಾಕ್ಷಣಿಕ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಪ್ರಿಂಟಿನ ಸಲುವಾಗಿ ೧೦,೦೦೦/- (ಹತ್ತುಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿ) ದೇಣಗೆ ರೂಪವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಿಗೆ ಸದ್ಗುರು ಸಿದ್ಧಾರೂಢರು ಆಯುರಾರೋಗ್ಯ ಭಾಗ್ಯ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಕರುಣಿಸಿ ಕೃಪೆ ಮಾಡಲೆಂದು ಹಾರೈಸುತ್ತೇವೆ.

ದಾನಿಗಳ ಕಿರು ಪರಿಚಯ

ಶ್ರೀ ಶರಣ ಬಸವೇಶ್ವರರ ಹಿರಿಮೆಯಲ್ಲಿ ರಾರಾಜಿಸುವ ಕಲಬುರ್ಗಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಳಂದ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಹಿರೊಳ್ಳಿ ಎಂಬ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ದೇಶಮುಖರೆಂದು ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾದ ಮನೆತನದ. ದಿ. ಅಮೃತರಾವ ದೇಶಮುಖರು ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಣೆ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾಜ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಬಡವರ ತಂದೆಯಾಗಿ ಕರುಣಾಶಾಲಿಯಾಗಿ ಪರೋಪಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ದೇಹ ಸವಿಸಿದವರು.ಇವರ ಕುಟುಂಬದವರಲ್ಲೊಬ್ಬರಾದ ಈರಮ್ಮನವರು ದೇಶಮುಖರಸ್ಮರಣಾರ್ಥವಾಗಿ ಈ ಲಾಕ್ಷಣಿಕ ಗ್ರಂಥದ ಪ್ರಿಂಟಿನ ಖರ್ಚಿನಬಾಬತ್ತು೫೦೦೦/- (ಐದು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿ) ದೇಣಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಿಗೆ ಸಿದ್ಧಾರೂಢರು ಆಯುರಾರೋಗ್ಯ ಭಾಗ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಕಾಪಾಡಲೆಂದು ಹಾರೈಸುತ್ತೇವೆ. ಮತ್ತು ಈ ತಾಯಿಯವರು ಸಿದ್ಧಾರೂಢ ಮಠದಲ್ಲಿ ತನು ಮನ ಧನದಿಂದ ಸೇವೆಯನ್ನುಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಿದ್ಧಾರೂಢರು ಇವರಿಗೆ ಅಲೌಕಿಕ ಜ್ಞಾನಧಾರೆಯನ್ನೀಯಲೆಂದು ಹಾರೈಸುತ್ತೆವೆ.

ಇನ್ನುಳಿದ ಹಣವನ್ನು ದಾನಕೊಟ್ಟ ಸದ್ಭಕ್ತರ ಹೆಸರುಗಳು ಕೆಳಗಿನಂತಿವೆ.

೨೦೦೦ ರೂ. ರೇವಣಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಹಿರೇಮಠ,
ಪಿ.ಎನ್.ಟಿ.ಕಾಲೋನಿ ಗುಲಬರ್ಗಾ.

೨೦೦೦ ರೂ.ಈರಣ್ಣನವಲಿ ಎ. ಇ. ದೂರವಾಣಿ, ಗುಲಬರ್ಗಾ

೨೦೦೦ ರೂ. ಕಲ್ಲಪ್ಪಗೌಡ ಸಿ.ಪಾಟೀಲ, ಸಾತಿಹಾಳ

೨೦೦೦ ರೂ. ಕರಬಸಪ್ಪಹೆಗ್ಗಾ, ಕೋಟನೂರ(ಡಿ) ಗುಲಬರ್ಗಾ

೧೫೦೦ ರೂ. ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಸಿ. ಸುರಪೂರ, ಇಂಡಿ

೧೧೦೧ ರೂ. ಗುರಲಿಂಗಪ್ಪಶಿ. ಆವಟಿ, ಸಾತಿಹಾಳ

೧೧೦೧ ರೂ. ಗುರುಬಸಪ್ಪಬಿ.ಪಾಟೀಲ ನಾಗರಬೆಟ್ಟ ಸಾತಿಹಾಳ

೧೧೦೧ ರೂ. ಈಶ್ವರಪ್ಪ ಸು. ಪೂಜಾರಿ ಸಾತಿಹಾಳ

೧೦೦೦ ರೂ. ಬಸಯ್ಯಾ ಗಂ. ಹಿರೇಮಠ ಸಾತಿಹಾಳ

೧೦೦೦ ರೂ. ಆರ್.ಬಿ. ಸುರಪೂರ ಇಂಡಿ

೧೦೦೦ ರೂ. ಗುರುನಾಥ ಬ. ಬಸರಕೋಡ ಬ್ಯಾಕೋಡ

೧೦೦೦ ರೂ. ಭೀಮರಾವ ಎಸ್. ಘಟ್ಟದ ಪರತಾಬಾದ

೧೦೦೦ ರೂ. ದಶರಥ ರಡ್ಡಿಗ್ರಾಮ ಲೇಖಕರು ಸಿದ್ಧಾರೂಡನಗರ ಗುಲಬರ್ಗಾ.

೧೦೦೦ ರೂ. ಗುರುಬಾಯಿ ಚನ್ನಪ್ಪ ಅವಟಿ ಸಾತಿಹಾಳ

೧೦೦೦ ರೂ. ವೀರಭದ್ರಪ್ಪ ಅವಟಿ, ಸಾತಿಹಾಳ

೧೦೦೦ ರೂ. ಅಣ್ಣಾರಾಯ ಗು. ಮಾಲಿಪಾಟೀಲ, ಕೋಟನೂರ (ಡಿ)

೧೦೦೦ ರೂ. ಗುರಪ್ಪಕಾ. ಬಡಿಗೇರ, ಸಾತಿಹಾಳ

೧೦೦೦ ರೂ. ಬಸವರಾಜ ಮಾವೂರ, ಕೋಟನೂರ (ಡಿ)
೧೦೦೦ ರೂ. ವೀರಭದ್ರಪ್ಪಮಾವೂರ, ಕೋಟನೂರ (ಡಿ)
೧೦೦೦ ರೂ. ಗುರುಶಾಂತಪ್ಪಗವನಳ್ಳಿ ಕೋಟನೂರ (ಡಿ)
೧೦೦೦ ರೂ. ಬಿ.ಎಸ್. ಹಾದಿಮನಿ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು, ಗುಲಬರ್ಗಾ
೧೦೦೦ ರೂ. ಸದಾಶಿವಪ್ಪಎಸ್. ಗೋಶಟ್ಟಿಕರುಣೇಶ್ವರ ನಗರ ಗುಲಬರ್ಗಾ.
೧೦೦೦ ರೂ. ಡಾ. ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಬಿಲಗುಂದಿ ವೈದ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಶಹಾಪೂರ
೧೦೦೦ ರೂ. ಶಿವಾಯನಮಃ ಕರನಂದಿ ಬ್ಯಾಹಟ್ಟಿ ತಾ.ಹುಬಳ್ಳಿ
೧೦೦೦ ರೂ. ಸೋಮಲು ಚಂದು ರಾಠೋಡ ಸಾತೀಹಾಳ
೧೦೦೦ ರೂ. ಭೀಮು ಚಂದು ರಾಠೋಡ ಸಾತೀಹಾಳ
೧೦೦೦ ರೂ. ಕಾಶೀರಾಯ ಬಿರಾದಾರ ಮಾಸ್ತರ ಕೋಟನೂರ (ಡಿ)
೧೦೦೦ ರೂ. ಬಾಳಾಸಾಹೇಬಗೌಡ ಶಂ.ಪಾಟೀಲ ಸಾತೀಹಾಳ
೧೦೦೦ ರೂ. ಚನ್ನಪ್ಪ ಬ. ಸುರಪೂರ ಸಾತೀಹಾಳ
೧೦೦೦ ರೂ. ಶಿವಗೊಂಡಪ್ಪ ಚ. ಸಾಸಟ್ಟಿ ಸಾತೀಹಾಳ
೫೦೦ ರೂ. ಬಸವರಾಜ ಗು. ಸುರಪೂರ ಇಂಡಿ
೫೦೦ ರೂ. ಗುಂಡುರಾಯ ಮಾಲಿ ಪಾಟೀಲ ಕೋಟನೂರ ಡಿ.
೫೦೦ ರೂ. ಎಂ.ಜೆ.ಪಾಟೀಲ ಇಂಡಿ
೫೦೦ ರೂ. ಸಾಹೇಬಗೌಡ ಮ.ಪಾಟೀಲ ಕಾರನೂರ
೫೦೦ ರೂ. ಶಂಕರಗೌಡ ಮ. ಪಾಟೀಲ ಕಾರನೂರ
೫೦೦ ರೂ. ಗುರುಲಿಂಗಪ್ಪಗೌಡ ಪಾಟೀಲ ಕಾರನೂರ
೫೦೦ ರೂ. ಶಾಂತಗೌಡ ಮ. ಪಾಟೀಲ ಕಾರನೂರ
೫೦೦ ರೂ. ಎಚ್.ಬಿ. ತಮದಡ್ಡಿನಿವೃತ್ತಶಿಕ್ಷಕರು ಕೊಡಗಾನೂರ
೫೦೦ ರೂ. ಈಶ್ವರಪ್ಪಸಜ್ಜನ ಸಾತೀಹಾಳ
೫೦೦ ರೂ. ಈರಣ್ಣಸೂಗೂರ ಸಿದ್ಧಾರೂಡ ನಗರ ಗುಲಬರ್ಗಾ
೫೦೦ ರೂ. ಅಮೃತ ಸಾಬಣ್ಣಧರಮಾಪೂರ ಬಸವನಗರ ಗುಲಬರ್ಗಾ
೫೦೦ ರೂ. ವೆಂಕಟೇಶ ಅಯ್ಯಪ್ಪಸುರಪೂರ ಬಸವನಗರ ಗುಲಬರ್ಗಾ.
೫೦೦ ರೂ. ಶಿವಲಿಂಗಯ್ಯಾ ಹಿರೇಮಠ ನಂದಿಕೂರ
೫೦೦ ರೂ. ಶಿವಶರಣಪ್ಪ ಎಸ್. ಕೋಟನೂರ ಮಠ
೫೦೦ ರೂ. ಸಿದ್ರಾಮಪ್ಪಗೌಡ ಪಾಟೀಲ ಸಾತೀಹಾಳ
೫೦೦ ರೂ. ಶಿವಲಿಂಗಪ್ಪ ಆವಟಿ ಸಾತಿಹಾಳ
೫೦೦ ರೂ. ಶರಣಪ್ಪ ಡ್ರೈವರ್ ಕೃಷಿ ಇಲಾಖೆ ಕೋಟನೂರ (ಡಿ) ಗುಲಬರ್ಗಾ

ಸಂಪಾದಕರು

ಶ್ರೀ ಶ್ರದ್ಧಾನಂದ ಸ್ವಾಮಿಗಳು

ಜ್ಞಾನಯೋಗ ಪೀಠ, ಸಿದ್ಧಾರೂಢ ಮಠ, ಕೋಟನೂರ (ಡಿ)
ಜೇವರ್ಗಿ ರಸ್ತೆ, ಗುಲಬರ್ಗಾ

ಬರೆದವನ ಬಿನ್ನಹ

ಶ್ರೀ ಸದ್ಗುರು ಸಿದ್ಧಾರೂಢರ ಕೃಪಾಪೋಷಿತನಾಗಿ ಪರಮ ಪೂಜ್ಯ ಶ್ರೋ.ಬ್ರ. ಸದ್ಗುರು ಶಿವಕುಮಾರ ಅಪ್ಪಂಗಳ ಆಶೀರ್ವಾದ ಬಲದಿಂದ ಶ್ರೀ ಶಿವಾನಂದ ಅಪ್ಪಾ ಅವರಕರುಣಾ ಕಟಾಕ್ಷದ ಆಧಾರದಿಂದ, ಅನೇಕ ದಿವಸಗಳಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಲಕ್ಷಣಗಳ ಸಮೂಹದ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆಯಲೆತ್ನಿಸಿದಾಗ ಅಪ್ಪಗಳು ಇದು ಪ್ರಿಂಟ ಮಾಡಲು ಯೋಗ್ಯವಿದೆ ಎಂದು ಅಪ್ಪಣೆ ಕೊಡಿಸಿದರು ಮತ್ತು ತಿದ್ದುಪಡಿ ಮಾಡಿದರು. ಶ್ರೀ ಶ್ರೋ.ಬ್ರ. ಸದ್ಗುರು ಅಭಿನವ ಶಿವಪುತ್ರ ಅಪ್ಪಗಳು ಶ್ರೀ ಶ್ರೋ.ಬ್ರ. ಸಹಜಾನಂದಪ್ಪಗಳು ಮತ್ತು ಶ್ರೀ ಸದಾನಂದ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಅನುಮೋದಿಸಿದರು. ಮತ್ತು ಶ್ರೀ ಪ.ಪೂ. ಪ್ರಣವಾನಂದ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಮುಚಳಂಬಾ ಇವರು ಸಂಸ್ಕೃತ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ತಿದ್ದುಪಡಿ ಮಾಡಿದರು ಮತ್ತು ಶ್ರೋ.ಬ್ರ. ಮಾತಾಜಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ತಾಯಿಯವರು ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಲಾಕ್ಷಣಿಕ ರತ್ನಮಾಲೆ ಎಂಬ ನಾಮಕರಣವನ್ನಿಟ್ಟರು. ಈ ಎಲ್ಲ ಮಹಾತ್ಮರಿಗೆ ನಾನು ಅನಂತ ಪ್ರಣಾಮಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸುತ್ತ ಅವರ ಉಪಕಾರ ಸ್ಮರಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಸರ್ವರೂ ಸುಖವನ್ನೇ ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿ ಸರ್ವ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿಯೇ ದುಃಖವುಂಟಾದ ಸುಖವನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡುತ್ತಾರೆ ಹುಡುಕಿ ನಿರಾಶರಾಗುತ್ತಾರೆ. ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸುಖಹುಡುಕ ಹೋಗಿ ದುಃಖವನ್ನೇ ಅನುಭವಿಸಿಹತಾಶರಾಗಿ ಕರ್ಮ ಮಾಡಿಯಾದರೂ ವಿಶೇಷ ಸುಖಪಡೆಯಬೇಕೆಂದೆಳಸಿ ಯಜ್ಞಾದಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಸ್ವರ್ಗಾದಿ ಸುಖಪಡೆದರೂ ಕರ್ಮಫಲದ ಸಗ್ಗದ ಸುಖದೊಡನೆ । ನಿರ್ಮಿಸಿಹುದು ದುಃಖತನ್ನೊಡನೆ'' । ಎಂದು ಪಾರಮಾರ್ಥ ಗೀತೆಯ ವಚನದಂತೆ ಅಲ್ಲಿಯೂ ಸಾತಿಶಯಾದಿ ದುಃಖವಿದೆ ಎಂಬುದನರಿತು ತಾಪತ್ರಯದ ದುಃಖದ ಸಮೂಹದಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು. ಅಲ್ಲಿಂಪುನರಾವೃತ್ತಿಯ ನೈದಿ। ತೊಳಲುತ್ತಿಹುದಿಂತೀಭವದಲ್ಲಿ। ಎಂಬಂತೆ ಪುನಃಸ್ವರ್ಗದಿಂದ ನೂಂಕಿಸಿಕೊಂಡು ಅನೇಕ ಜೀವ ರಾಶಿಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟು ಸಾವುಗಳ ಬಂಧನದಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿ ಬಳಲಿದ ಜೀವನು ಬಳಿಕಾ ಭವದೊಳು ಸುಕೃತವನೇಕ, ಫಲಿಸಲು ಪುರುಷಂಗಹುದು ವಿವೇಕ। ಎಂಬಂತೆಯೂ ಅನೇಕ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಪುಣ್ಯಫಲವು ಕೈಗೂಡಿ ಸದ್ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ಅಣಿಯಾಗಿ ಗುರುವರನೊಲವಿಲ್ಲದೆ ದೊರಕೊಳ್ಳಲರಿಯದು ಸಮ್ಯಜ್ಞಾನ ಎಂಬ ಉಕ್ತಿಯಂತೆ ಗುರುಗಳ ಸೇವೆ ಮಾಡುತ್ತ ಮನಮುಟ್ಟಿ ವಿಚಾರಿಸುತ್ತ ಘೋರವಾದ ಭವಕ್ಕೆ ಕೇಡುತರುವಂಥ ಸಾರತರಶಾಸ್ತ್ರವ ಕೇಳುತ್ತ ದುಃಖನಿವೃತ್ತಿ ಪರಮಾನಂದ ಪ್ರಾಪ್ತಿರೂಪ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಪಡೆಯಲೆಳಸಿ ವಿಚಾರಿಸುವಾಗ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಅತ್ಯಗತ್ಯವಿರುವದು ಲಕ್ಷಣವೆಂದರೆ ?

೧) ಯಾವುದರಿಂದ ಲಕ್ಷವಸ್ತು ಅರಿಯಲ್ಪಡುವದೋ ಅದು ಲಕ್ಷಣವೆಂದು, ಮತ್ತು

೨) ಲಕ್ಷವಸ್ತುಗವನ್ನು ಅರಿಯಲು ಅನುಕೂಲವಾದ ಚಿಹ್ನವೇ ಲಕ್ಷಣವೆಂದೂ.

೩) ಯಾವುದದರಿಂದ ವ್ಯಾವೃತ್ತಿವ್ಯವಹಾರಗಳು ಸಂಭವಿಸುವವೋ ಅದಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷಣವೆಂದು. ಲಕ್ಷಣದ ಲಕ್ಷಣವಿರುವದು.

ಈಗಾಗಲೇ ಎಷ್ಟೋ ಮಹಾತ್ಮರು ಲಕ್ಷಣಗಳ ಸಂಗ್ರಹ ಮಾಡಿರುವರು ಅವರ ಅಡಿಯಾಳಾದ ನಾನು ನನ್ನ ಅಲ್ಪ ಬುದ್ದಿಗೆ ನಿಲುಕುವಷ್ಟು ಲಕ್ಷಣಗಳ ಸಂಗ್ರಹ ಮಾಡಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಬ್ರ.ನಿ. ಸದ್ಗುರು ಅಪ್ಪಾಜಿಯವರ ಅಮೃತವಾಣಿಯಿಂದ ಹೊರ ಹೊಮ್ಮಿದ ಅನೇಕ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಮತ್ತು ನನಗೆ ಕ್ರಮ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿದ ಕರುಣಾಶಾಲಿ ಶ್ರೀ.ಬ್ರ.ನಿ. ವಿದ್ಯಾನಂದ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಸೋಲಾಪೂರ ಇವರ ಮುಖದಿಂದ ವಿಚಾರಚಂದ್ರೋದಯ - ಸಾಗರ, ಪ್ರಭಾಕರ ಗ್ರಂಥಗಳ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುವಾಗ ಕೇಳಿದ ಅನೇಕ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನೂ ಮತ್ತು ಮಾತಾಜಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯವರ ಅಮೃತವಾಣಿಯಿಂದಲೂ ಮತ್ತು ಅನೇಕ ಮಹಾತ್ಮರ ವಾಣಿಯಿಂದ ಕೇಳಿದ ಅನೇಕ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದು ಇವುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ವಿಚಾರ ಚಂದ್ರೋದಯ, ವಿಚಾರ ಸಾಗರ, ವಿವೇಕ ಚಿಂತಾಮಣಿ, ಮತ್ತು ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ರಚಿತ ಪಂಚದಶಿ, ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿ ವಿವೇಕ ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯ ವಿರಚಿತ ಅಪರೋಕ್ಷಾನುಭೂತಿ, ಉಪದೇಶ ಸಹಸ್ರಿ ಮತ್ತು ರೇಣುಕಾಚಾರ್ಯ ವಿರಚಿತ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಶಿಖಾಮಣಿ ಮತ್ತು ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣ ಭಗವಂತನ ಭಗವದ್ಗೀತೆ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಾರ್ಥಿ ಮತ್ತು ಅನೇಕ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು ಈ ಎಲ್ಲ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅನೇಕ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಒಂದೊಂದು ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿ ಬರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಸ್ವಂತದ್ದೇನೂ ಇಲ್ಲ ಎಲ್ಲಿಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಲ್ಲದ ಲಕ್ಷಣಗಳಿವೆಯೋ ಅವೆಲ್ಲವು-ಮಹಾತ್ಮರ ವಾಣಿಯಿಂದ ಕೇಳಿದವುಗಳೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು ಆ ಮಹಾತ್ಮರಿಗೆಲ್ಲ ದಂಡವತ್ ಪ್ರಣಾಮಗಳು ನಾನು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಕಲಿತವನೂ ಅಲ್ಲ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪಂಡಿತನೂ ಅಲ್ಲ ಏನಾದರೂ ಲೇಖನೆಯಲ್ಲಿ ದೋಷಗಳನ್ನು ಕಂಡಲ್ಲಿ ಮಗುವಿನ ತಪ್ಪುಗಳನ್ನೆಣಿಸದೆ ಮುದ್ದಿಸುವಂತೆ ಮನ್ನಿಸಬೇಕು ದೋಷಗಳೆಲ್ಲವು ನನ್ನವು ಸರಿ ಇದ್ದದ್ದು ಮಹಾತ್ಮರದೆಂದು ತಿಳಿದು ಅದನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಓದಬೇಕೆಂದು ಕಳಕಳಿಯಿಂದ ಮನವಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ.

ನನ್ನ ಹಸ್ತಾಕ್ಷರಗಳು ಸರಿಯಿಲ್ಲದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ನಾನು ಬರೆದ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಪ್ರಿಂಟ ಮಾಡುವವರಿಗೆ ತಿಳಿಯಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲವೆಂದು ನಮ್ಮ ಸಿದ್ಧಾರೂಢ ಮಠದ ಸಮೀಪದ ಮನೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸಿರುವ ದಶರಥ ರೆಡ್ಡಿಯವರ ಸುಪುತ್ರಿ ರಾಜೇಶ್ವರಿ (ಬಿ.ಎ.) ಇವರು ದುಂಡವಾದ ಅಕ್ಷರಗಳಿಂದ ಬರದುಕೊಟ್ಟರು. ಅವರಿಗೂ ಸಿದ್ಧಾರೂಡ

ಕೃಪೆಯಿರಲೆಂದು ಹಾರೈಸುತ್ತೆವೆ.ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ, ಹಿಂದಿ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡ ಅಕ್ಷರಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವದು ಕೇಲವು ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಕೆಲವು ಅರ್ಥ ಬರೆದಿರುವದು. ಕೆಲವು ಅರ್ಥ ಬರೆದಿಲ್ಲ. ಗ್ರಂಥ ವಿಸ್ತಾರ ಭಯದಿಂದ ಬಿಟ್ಟಿರುವೆವು. ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹಳೆಯ ಹಿಂದಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಲಕ್ಷಣಗಳಿರುವವು. ಸಾಂಕೇತಿಕ ಅಕ್ಷರಗಳ ಮಾಲಿಕಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವ ಗ್ರಂಥಗಳ ಪೂರ್ಣ ಹೆಸರುಗಳು ಪ್ರಕರಣ, ಅಧಿಕರಣ, ಸಂಧಿ, ಪದ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪೇಜಿನಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಿಂಟ ಮಾಡುವ ಕುರಿತು ಕಲ್ಯಾಣರಾವ ಬುಜುರುಕೆ, ಇವರು ಬಹಳ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಿಗೆ ಸಿದ್ಧಾರೂಢರ ಕೃಪೆಯಿರಲಿ ಎಂದು ಹಾರೈಕೆ, ಮತ್ತು ಈ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಅಂದವಾಗಿ ಮುದ್ರಿಸಿದ ಮೇ|| ಶಾಬಾದಿ ಪ್ರಿಂಟರ್ಸ ಗಾಜೀಪೂರ, ಗುಲಬರ್ಗಾ ಇವರಿಗೆ ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧಾರೂಢರ ಕೃಪೆಯಿರಲೆಂದು ಹಾರೈಸುತ್ತೆವೆ.

ಇಂತಿ ಶಿವಂ

ಗುಲಬರ್ಗಾ

ಗುರು ಕೃಪಾ ಪೋಷಕ

ಶ್ರದ್ಧಾನಂದ ಸ್ವಾಮಿಗಳು

ಜ್ಞಾನಯೋಗ ಪೀಠ ಸಿದ್ಧಾರೂಢ ಮಠ

ಕೋಟನೂರ (ಡಿ), ಜೇವರ್ಗಿ ರಸ್ತೆ,

ಗುಲಬರ್ಗಾ

ಸಂಕೇತಾಕ್ಷರಗಳ ವಿವರ

ಕೈವಲ್ಯ	...	ಶ್ರೀ ನಿಜಗುಣ ವಿರಚಿತ ಕೈವಲ್ಯ ಸ್ಥಲ, ಪದ, ನುಡಿ
ಪ. ಭೋ	...	ಪರಮಾನುಭವ ಭೋದೆ, ಸಂಧಿ, ಸೂತ್ರ, ಪದ.
ಪ.ಗೀ.	...	ಪರಮಾರ್ಥ ಗೀತೆ ಗತಿ, ನಿರೂಪಣ
ಅ. ಸಾರ	...	ಅನುಭವಸಾರಸಂಧಿ, ಸೂತ್ರ ತ್ರಿವಿಧಿ
ವಿ.ಚಿಂ.	...	ವಿವೇಕ ಚಿಂತಾಮಣಿ ಪ್ರಕರಣ
ಜೀ.ವಿ.ಶ್ಲೊ.	...	ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿ ವಿವೇಕ ಶ್ಲೋಕ
ಪಂ.ದ.	...	ಪಂಚದಶಿ ಪ್ರಕರಣ ಶ್ಲೋಕ
ಅ.ಅ.	...	ಅಪರೋಕ್ಷ ಅನುಭೂತಿ ಶ್ಲೋಕ
ಉ.ಸ.	...	ಉಪದೇಶ ಸಹ ಸ್ರಿ, ಪ್ರಕರಣ ಶ್ಲೋಕ
ಬ್ರ.ಸು.	...	ಬ್ರಹ್ಮ ಸೂತ್ರ ಪ್ರಕರಣ ಶ್ಲೋಕ
ವಿ.ಸು.	...	ವಿವೇಕ ಚೂಡಾಮಣಿ ಶ್ಲೋಕ
ವಿ.ಚಂ.ಕ.ಪೇಜ	...	ವಿಚಾರ ಚಂದ್ರೋದಯ ಕಲಾ – ಪೇಜ
ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.	...	ವಿಚಾರ ಚಂದ್ರೋದಯ ಟಿಪ್ಪಣಿ
ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ.	...	ವಿಚಾರ ಸಾಗರ ಅಂಕ
ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.	...	ವಿಚಾರ ಸಾಗರ ಟಿಪ್ಪಣಿ
ವೃಪ್ರ.ಪ್ರ.ಪೇಜ	...	ವೃತ್ತಿ ಪ್ರಭಾಕರ, ಪ್ರಕಾಶ, ಪೇಜ
ಶಿ.ಶಿ.ಮ.ಸ್ವಾಟಿ.ತಾ.ಶ್ಲೊ	...	ಶಿದ್ಧಾಂತ ಶಿಕಾಮಣಿ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಸ್ವಾಮಿ ಟೀಕಾ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಶ್ಲೋಕ
ಅಂ.ಬಿ. ಉ. ಶ್ಲೊ	...	ಅಮೃತ ಬಿಂದು ಉಪನಿಷತ್ತು ಶ್ಲೋಕ
ತೈ. ಉ. ಶ್ಲೊ	...	ತೈತರೀಯ ಉಪನಿಷತ್ತು ಶ್ಲೋಕ
ಪ್ರ.ಉ.ಶ್ಲೊ	...	ಪ್ರಶ್ನೊಪ ನಿಷತ್ತು ಶ್ಲೋಕ
ಬ್ರ.ಉ.ಶ್ಲೊ	...	ಬ್ರಹದಾರಣ್ಯಕ ಉಪನಿಷತ್ತು ಶ್ಲೋಕ
ಈ.ಉ.ಶ್ಲೊ	...	ಈಶಾ ಉಪನಿಷತ್ತು ಶ್ಲೋಕ
ಐ.ಉ.ಶ್ಲೊ	...	ಐತರೀಯ ಉಪನಿಶತ್ತು ಶ್ಲೋಕ
ಕ.ಉ.ಶ್ಲೊ	...	ಕಠೋಪ ನಿಷತ್ತು ಶ್ಲೋಕ
ಕೇ.ಉ.ಶ್ಲೊ	...	ಕೋನೋಪನಿಷತ್ತು ಶ್ಲೊಕ
ಬ.ಗೀ.ಅ.ಶ್ಲೊ	...	ಭಗವತ್ ಗೀತಾ ಅಧ್ಯಾಯ ಶ್ಲೋಕ
ಛಾ.ಉ.ಶ್ಲೊ	...	ಛಾಂದೋಗ್ಯ ಉಪನಿಷತ್ತು ಶ್ಲೋಕ
ನೈ.ಷಿ. ಶ್ಲೊ	...	ನೈಷ್ಕರ್ಮ ಸಿದ್ಧಿ ಶ್ಲೋಕ
ಮೈ.ಉ.ಶ್ಲೊ	...	ಮೈತ್ರಾಯಿಣಿ ಉಪನಿಷತ್ತು ಶ್ಲೋಕ
ಬ್ರ.ಬಿಂ. ಶ್ಲೊ	...	ಬ್ರಹ್ಮ ಬಿಂದೋಪನಿಷತ್ತು ಶ್ಲೋಕ

ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆ

॥ ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧಾರೂಢ ಪರಬ್ರಹ್ಮಣೇ ನಮಃ ॥

ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧಾರೂಢ ಲಾಕ್ಷಣಿಕ ರತ್ನಮಾಲೆ

ಅ

ಅಥ

ಪ್ರಾರಂಭ, ನಂತರ, ಮಂಗಲ, ಪ್ರಶ್ನೆ ಪೂರ್ಣ.

ಅಧ್ಯಾಹಾರ

೧) ಅಶ್ರುತ ಪದಾ ನು ಸಂಧಾನಂ ಅಧ್ಯಾಹಾರಃ

೨) ಪ್ರಕೃತೋಪಯೋಗ ಶಬ್ದ ಕಲ್ಪನಂ ಅಧ್ಯಾಹಾರಃ

೩) ಅದೃಷ್ಟಾರ್ಥ ವಾಕ್ಯಸ್ಯಂ ಕಲ್ಪನಃ ಅಧ್ಯಾಹಾರಃ

೪) ಕೇಳದೆ ಇರುವ ಶಬ್ದವನ್ನು ವಾಕ್ಯದೊಡನೆ ಸಂಬಂಧ ಪಡಿಸುವದು ಅಧ್ಯಾಹಾರ

ಅನುಬಂಧ

೧) ಪುರುಷಂ ಅನುಭಜ್ಞಾತಿ ಸ್ವಜ್ಞಾನೇನ ಪ್ರೇರಯತೇಇತಿ ಅನುಬಂಧಃ

೨) ಗ್ರಂಥದೊಡನೆ ಇರುವ ಸಂಬಂಧಕ್ಕೆ ಅನುಬಂಧವೆನ್ನುವರು

೩) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೩೯೫) ಅಪನೆ ಜ್ಞಾನಕೆ ಅನಂತರ ಪುರುಷಕು ಗ್ರಂಥ ವಿಷೆ ಜೋಡನೆ ವಾಲಾ॥ ಅನುಬಂಧ ಕಹಿಯೆ ಹೈ ।

ಅನುಬಂಧ (ಪ್ರಕಾರ ನಾಲ್ಕು)

೧) ಅಧಿಕಾರಿ ೨) ಸಂಬಂಧ ೩) ವಿಷಯ ೪) ಪ್ರಯೋಜನ

ಅಂತಃಕರಣ

೧) ಸರ್ವಜ್ಞಾನಾದಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಕರಣಂ ಅಂತಃಕರಣಂ

೨) ಶರೀರಾಂತಸ್ತ್ವೇಸತಿ ಇಂದ್ರಿಯ ಸಹಾಯಕಂ ಅಂತಕರಣಂ ।

೩) ಮಿಲಿತ ಸಮಸ್ತ ಪಂಚೀಕೃತ ಪಂಚ ಮಹಾಭೂತ ಸಾತ್ವಿಕಾಂಶ ಕಾರ್ಯತ್ವೇಸತಿ ಜ್ಞಾನಶಕ್ತಿ ಪ್ರಧಾನಂ ಅಂತಕರಣಂ.

೪) (ಪಂ. ದ. ಪ್ರ. ೨ ಶ್ಲೋ ೧೨) ಮನೋದ ಶೇಂದ್ರಿಯಾಧ್ಯಕ್ಷಂ ಹೃತ್ಪದ್ಮಗೋಲಕೆ ಸ್ಥಿತಮ್। ತಚ್ಚಾಂತಃ ಕರಣಂ ಬಾಹ್ಯೇಷ್ವಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ್ವಿನೇಂದ್ರಿಯೈಃ ॥

೫) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೫೪) ದೇಹಕೆ ಅಂತರ ಹೈ (ಭೀತರ ಹೈ) ಜ್ಞಾನಕಾ ಸಾಧನ ಹೈ ಯಾತೆ ಅಂತಃಕರಣ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಅಂತಃಕರಣ ಸಂಬಂಧ

ಅಹಂಕಾರ ಸ್ವತಾದಾತ್ಮಾತ್ ಚಿಚ್ಛಾಯಾದೇಹಿ ಸಾಕ್ಷಿಭೀಃ ಸಹಜ

ಕರ್ಮಜ-ಭ್ರಾಂತಿ ಜನ್ಯಂಚತ್ರಿವಿಧಕ್ರಮಾತ್

೧೨) ದಶೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷವಾದ ಮನಸು ಹೃದಯ ಪದ್ಮವೆಂಬ ಗೋಲಕದಲ್ಲಿದ್ದು ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದೆ ಹೊರಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರ ಗಮನವಿಲ್ಲದಿರುವದರಿಂದ ಮನಸ್ಸು ಅಂತಕರಣವೆನಿಸಿದೆ.

ಅಂತಕರಣವು ಚಿಚ್ಛಾಯಾ (ಆಭಾಸ)ದೊಡನೆ ಸಹಜ ಸಂಬಂಧ ಸ್ಥೂಲ ದೇಹದೊಡನೆ ಕರ್ಮಜ ತಾದಾತ್ಮ ಸಂಬಂಧ ಸಾಕ್ಷಿಯೊಡನೆ ಭ್ರಮಜ ತಾದಾತ್ಮ ಸಂಬಂಧ.

ಅಂತಕರಣದ ಪ್ರಯೋಜನ

೧) ಜೀವನಿಗೆ ವಿಶೇಷಣ, ಸಾಕ್ಷಿಗೆ ಉಪಾದಿ, ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ ಉಪಲಕ್ಷಣ.

೨) ಅಂತಃಕರಣ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶವಾದರೆ ಜನ್ಮ

೩) ಅಂತಃಕರಣ ದೇಹದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯಾದರೆ ಮರಣ

೪) ಅಂತಃಕರಣ ಸ್ವರೂಪಾಕಾರವಾದರೆ ಸಮಾಧಿ

೫) ಅಂತಃಕರಣ ವೇಗವಾದರೆ ಮೂರ್ಛಾ

೬) ಅಂತಃಕರಣ ತನ್ನ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಾದ ಅವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಲಯವಾದರೆ ನಿದ್ರಾ.

೭) ಅಂತಃಕರಣ ನಿಷೇಧ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಾದರೆ ಪಾಮರ

೮) ಅಂತಃಕರಣ ವಿಧಿಯಾನುಸಾರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಾದರೆ ಅಥವಾ ಭೋಗಿಸಿದರೆ ವಿಷಯಿ.

೯) ಅಂತಃಕರಣ ಗುರುಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಶರಣಾಗತವಾದರೆ ಮುಮುಕ್ಷು

೧೦) ಅಂತಃಕರಣ ತನ್ನ ಉಪಾದಾನವಾದ ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿದರೆ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿ

೧೧) ಅಂತಃಕರಣ ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿ ತಾನೂ ನಾಶವಾದರೆ ಅಥವಾ ಅಂತಃಕರಣ ಅತ್ಯಂತ ಅಭಾವವಾದರೆ ವಿದೇಹ ಕೈವಲ್ಯ

ಅತಿವ್ಯಾಪ್ತಿ

೧) ಲಕ್ಷದೇಶ ವರ್ತಿತ್ವೇಸತಿ ಅಲಕ್ಷ ದೇಶವರ್ತಿತ್ವಂ ಅತಿವ್ಯಾಪ್ತಿಃ ಯಥಾ ಶ್ರಂಗಿತ್ವಂಗೋರ್ಲಕ್ಷಣಂ

೧) (ವಿ. ಚಂ. ೩೯೨) ಲಕ್ಷಕೇ ಸ್ಥಾಯಿ ವ್ಯಾಪೀಕೆ ಅಲಕ್ಷ ವಿಷೇಭಿಲಕ್ಷಣಕಾ ವರ್ತನಾ ಅತಿವ್ಯಾಪ್ತಿಕ ಹೆ ಹೈ

ಅವ್ಯಾಪ್ತಿ

೧) ಲಕ್ಷೈಕ ದೇಶವರ್ತಿತ್ವಃ ಅವ್ಯಾಪ್ತಿಃ ಯಥಾ ಕಪಿಲತ್ವಂ ಗೋರ್ಲಕ್ಷಣಂ

೨) (ವಿ. ಚಂ. ಪಿ. ೩೯೧) ಲಕ್ಷಕೆ ಏಕದೇಶ ವಿಷೆ ಲಕ್ಷಣಕಾ ವರ್ತನಾ ಅವ್ಯಾಪ್ತಿ ಕಹೆಹೈ

ಅಸಂಭವ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪು. ೧೯೨) ಲಕ್ಷ ವಿಷೆ ಲಕ್ಷಣಾ ನವರ್ತನಾ ಅಸಂಭವ ದೋಷ ಕಹೆ ಹೈ

೨) ಲಕ್ಷದೇಶ ಅವರ್ತಿತ್ವಂ ಅಸಂಭವಃ

೩) ಲಕ್ಷ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣವು ಇರದೆ ಅಲಕ್ಷ ದೇಶದಲ್ಲಿ ವರ್ತಿಸುತ್ತದ್ದರೆ ಅಸಂಭವವೆನ್ನುವರು. ಒಂಟುಗೊರಸುಳ್ಳದೆ ಆಕಳೆಂಬಂತೆ.

ಅನುಭವ

೧) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೭ ಪುಟ ೨೦೮-೨೧೯ ವೃ.ರ. ಅಂಕ ೧೮೯) ಸ್ಮೃತಿಸೇ ಬಿನ್ನ ಜ್ಞಾನಕು ಅನುಭವ ಕಹೆ ಹೈ.

೨) ವರ್ತಮಾನ ಸಂಬಂಧ ಅನುಭವ ವೆನ್ನುವರು

ಅನುಭವಿ

೧) (ವಿ. ಚಿಂ. ೫೪) ವ್ಯವಹಾರವೆಲ್ಲವನು ಪೇಕ್ಷಿಸಿ ವಿವೇಕ ತತ್ಪರನಾಗಿ ಏಕ ಜನ್ಮದಿಂದ ಮುಕ್ತನ ಪಾತನೆ ಅನುಭವಿಯೆನಿಸುವನು.

೨) (ಪ. ಭೋ. ೬-೮-೧)ಸ್ಮೃತಿ ಮಾತ್ರದಿಂದಾತ್ಮರತಿ ಸುಖವಾಯಾಸ ಗತಿ ದೋರದಳ ವಟ್ಟು ಚಲಿಸದೆ. ಮತಿಯೋಳುದಾರತೆ ಸಮತೆ ಚಿತ್ತದೊಳಿರೆ ಸತಿ ತಿಳಿಯನುಭವಿಯವನೆಂದು

೩) ॥೨॥ ರತಿಯಾತ್ಮ ರತಿಶಾಸ್ತ್ರ ರತಿಕರ್ಮ ರತಿಯೋಗ ರತಿಲೋಕ ಭೀತಿ ವಿರತಿಗಳ ತತಿಯೋಳು ವೈರಾಗ್ಯಜನಿಸಿ ದೊಡಾತನೆ ಸತಿಯನುಭವಿಯೆಂದು ತಿಳಿ ನೀನು ॥೨॥

೪) (ಕೈವಲ್ಯ-೪೫-೪) ಲೋಕವೆಲ್ಲವನು ಮರೆದು ಪರತತ್ವಾವಲೋಕನದಿಂದೋಳಹೊರಗಣ ಕೃತ್ಯಾನೀಕ ವಿಲ್ಲದವನೆ ಯುನುಭವಿ ಯೆನಿಸುವ ನೇಕ ಜನ್ಮದೊಳು ಮುಕ್ತನಹನು. ॥೪॥

ಅದೃಷ್ಟ

೧) ಜನ್ಮಾಂತರೀಯ ಸಂಸ್ಕಾರಃ ಅದೃಷ್ಟಃ

೨) ಶುಭಾಶುಭ ಕರ್ಮಜನ್ಯಃ ಅದೃಷ್ಟಃ

೩) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ೭೯) ಅಪೂರ್ವನಾಮ ಧರ್ಮಾಧರ್ಮಕಾ ಹೈ ಔರ ಅದೃಷ್ಟಬೀ ತಿನಕು ಕಹೆಹೈ

೪) ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಮಾಡಿದ ಪಾಪ ಪುಣ್ಯಗಳ ಸಂಸ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಅದೃಷ್ಟವೆನ್ನುವರು

ಅವಿದ್ಯಾ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೪೭) ವಿದ್ಯಾತೆ ನಾಶ ಹೋವೆ ಹೈ. ಯಾತೆ (ತೂಲಾ) ಅವಿದ್ಯಾಕ ಕಹೆ ಹೈ.

೨) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೨೭೯) ಬ್ರಹ್ಮ ವಿದ್ಯಾತೆ ನಾಶ ಹೋವೆ ಹೈ ಯಾತೆ (ಮೂಲಾ) ಅವಿದ್ಯಾ ಕಹೆ ಹೈ.

೩) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೧೭೧) ಮಲಿನ ಸತ್ವಗುಣಕಿ ಪ್ರಧಾನತಾಸೆ ಅವಿದ್ಯಾ ಕಹಿಯೆ ಹೈ

೪) (ವೃ. ಪ್ರ. ಪೇಜ ೩೪೬) ಆವರಣ ಶಕ್ತಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಮೂಲ ಪ್ರಕೃತೀಕೆ ಅಂಶ ನ ಕು ಅವಿದ್ಯಾ ಕಹಿಯೆ ಹೈ.

೫) (ವೃ.ಪ್ರ. ಪೇಜ ೩೪೭) ಆವರಣ ಶಕ್ತಿಪ್ರಧಾನಸೆ ಅವಿದ್ಯಾ ಕಹಿಯೆ ಹೈ

೭) ಸ್ವಪ್ನಕ್ಕೆ ಉಪಾದಾನ ಕಾರಣವಾದದ್ದು ಅವಿದ್ಯೆಯೆನಿಸುವದು

೮) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ. ೬೬) ಜೋ ವಿಚಾಕರ ಕೆ ಕಿಯೇ ಹುಯೆ ಹೋವೆ ನಹಿ ಸೋ ಅವಿದ್ಯಾ ಕಹಿ ಯೆ ಹೈ

೮) (ಅ.ಸಾರ. ೧-೪-೪)ಉಂಟೆನಿಸದಿಲ್ಲೆನಿಸ ದುಂಟಿಲ್ಲೆನಿಸದ ಖಿಳ ಕಂಟಕದ ಬೀಜವೆನಿಪ ನಾದಿಯ ವಿದ್ಯೆ ಯುಂಟಾತ್ಮ ಸತ್ತೆಯೊಡಗೂಡಿ

೯) (ಪ.ಭೋ.೧-೭-೫) ಅರಿವು ತಾನಾಗಿರ್ದು ಮರೆದೆ ನಾನೆನ್ನ ನೆಂದರಿಯಲ ವಿದ್ಯೆಯೆಂದೆನಿಪುದು

೧೦) (ಪ್ರ. ಭೋ ೧-೨೦-೩) ವನಿತೆ ಯಾನಾತ್ಮಾವನಿತ್ಯೆವ ಶುಚಿ ದುಃಖವೆನಿಸು ವಿದೇಹಾದಿಯೊಳು ಮತ್ತೆ ಜನಿಸಲಾತ್ಮತೆ ನಿತ್ಯ ಶುಚಿ ಸುಖವೆಂಬ ಭಾವನೆ ತಾನ ವಿದ್ಯೆಯೆಂದೆನಿಪುದು ॥೩॥

೧೧) (ವಿ.ಚ.ಪು. ೪೦೬) ದುಃಖ ವಿಷೆ ಸುಖ ಬುದ್ಧಿ (ಅನಿತ್ಯ ವಿಷೆ ನಿತ್ಯ ಬುದ್ಧಿ, ಅಶುಚಿ ಸುಖ ವಿಷೆ ಶುಚಿ ಬುದ್ಧಿಯಹಚಾರಿ ಪ್ರಕಾರ ಕೀ ಕಾರ್ಯ ಅ ವಿದ್ಯಾಕಹಿಯೆ ಹೈ

೧೨) (ಉ.ಸಾಹಸ್ರಿ.ಪ್ರ.೨ ಶ್ಲೋಕ ೫೦) ತ್ವಂಪರಮಾತ್ಮಾನಂ ಸಂತಂ ಅಸಂಸಾರಿಣಂ ಸಂಸಾರ್ಯಹಮಸ್ಮೀತಿ ವಿಪರಿತಂ ಪ್ರತಿಪದಸೇ, ಅಕರ್ತಾರಂ, ಸಂತಂಕರ್ತೇತಿ ಅಭೋಕ್ತಾರಂ ಸಂತಂಭೋಕ್ತೈತಿ ವಿದ್ಯಮಾನಂ ಚ ಅವಿದ್ಯಮಾನ ಮಿತಿ, ಇಯಮ ವಿದ್ಯಾ ॥ ೫೦॥

ಅಸಂಸಾರಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಾದ ನೀನು ನಾನು ಸಂಸಾರಿಯಾಗಿದ್ದೇನೆ ಎಂದು ತಪ್ಪಾಗಿ ತಿಳಿದು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿ (ಹಾಗೆಯೇ) ಅಕೃರ್ತುವಾದ ನೀನು ಕರ್ತೃವೆಂದು ಅಭೋಕ್ತ್ಯವಾದ ನೀನು ಭೋಕ್ತ್ಯವೆಂದು ಶಾಶ್ವತವಾದ ನೀನು ಅಶಾಶ್ವತವೆಂದು ವಿಪರೀತವಾಗಿ ತಿಳಿದಿರುವೆ ಅದೇ ಅವಿದ್ಯೆಯೆನಿಸುವದು.

(ಉ.ಸಾ.ಪ್ರ. ೨ ಶ್ಲೋಕ ೫೧) ಅವಿದ್ಯಾನಾಮ ಅನ್ಯಸ್ಮಿನ್ ಅನ್ಯದ ರ್ಮಾದ್ಯಾರೋಪಣಾ ಒಂದರ ಧರ್ಮವನ್ನು ಇನ್ನೊಂದರ ಮೇಲೆ ಆರೋಪಿಸುವದು ಅವಿದ್ಯೆಯೆನಿಸುವದು.

ತೂಲಾ ವಿದ್ಯಾ

(ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೧೧೪)(ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೬೬)ಘಟಾದಿ ರೂಪ ಉಪಾದಿ ವಾಲೆ ಚೈತನ್ಯಕು ಆವರಣ ಕರನೆವಾಲಿ ಜೋ ಅವಿದ್ಯಾ ಸೋ ತೂಲಾ ವಿದ್ಯಾ ಹೈ

ಅವಸ್ಥೆಗಳು

ಅವಸ್ಥಾ (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೩೮೨) ತೀನ ದೇಹಕೆ ವ್ಯವಹಾರಕೆ ಕಾಲ ಅವಸ್ಥಾ ಕಹೆ ಹೈ

ಜಾಗ್ರಾವಸ್ಥಾ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ. ೭೨) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೨೫೦) ಸ್ವಪ್ನಜೌರ ಸುಷುಪ್ತೀತೆ ಬಿನ್ನ ಇಂದ್ರಿಯ ಜನ್ಯ ಜ್ಞಾನಕಾ ಔರ ಇಂದ್ರಿಯ ಜನ್ಯ ಜ್ಞಾನಕೆ ಸಂಸ್ಕಾರ ಕಾ ಆಧಾರ ಕಾಲ ಸೋ ಜಾಗ್ರತಾ ಅವಸ್ಥಾ ಕಹಿಯೆ ಹೈ

೨) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ. ೮ ಪೇಜ ೪೩೦)ಇಂದ್ರಿಯ ಜನ್ಯ ಜ್ಞಾನಕಿ ಅವಸ್ಥಾಕು ಜಾಗೃತ್ತ ಅವಸ್ಥಾ ಕಹೆ ಹೈ

೩) (೨) ಅವಸ್ಥಾ ಶಬ್ದ ಕಾಲವಾಚಕ ಹೈ

೪) (ಯದ್ಯಪಿ) ಸುಖಾದಿ ಕನಕಾ ಜ್ಞಾನಕಾಲ ಔರ ಉದಾಸೀನ ಕಾಲಬೀ ಜಾಗೃತಾ ಅವಸ್ಥಾ ಕಹಿ ಯೆ ಹೈ, ಪರಂತು ಸುಖಾದಿ ಜ್ಞಾನ ಇಂದ್ರಿಯ ಜನ್ಯನಹಿ ಜೈಸೆ ಸುಖಾದಿ ಜ್ಞಾನ ಕಾಲಮೆ ಅನ್ಯವಿಷಯ ಕಾ ಜ್ಞಾನಬೀ ಇಂದ್ರಿಯ ಜನ್ಯ ಹೊವೆ ನಹಿ

೪) ಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥಾ ಔರ ಸುಘುಪ್ತಿ ಅವಸ್ಥಾ ಭಿನ್ನ ಜೋ ಇಂದ್ರಿಯ ಜನ್ಯ ಜ್ಞಾನಕಾ ಸಂಸ್ಕಾರಕಾ ಆಧಾರ ಕಾಲ ಸೋ ಜಾಗ್ರತ ಅವಸ್ಥಾ ಕಹಿಯೆ ಹೈ

೫) (ವಿ.ಚಿಂ. ೧೨೦) ಸ್ಥೂಲ ಪಂಚಭೂತಗಳು ದಶೇಂದ್ರಿಯಗಳು, ಪ್ರಾಣ ಪಂಚಕವು ಅಂತಃಕರಣ ಚತುಷ್ಟಯವೆಂಬ ಚತುರ್ವಿಂಶತಿ ತತ್ವಾತ್ಮಕ ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಸತ್ವಗುಣ, ಅಕಾರಾಕ್ಷರ ವಿಷ್ಣುವಧಿ ದೇವತೆ, ಲೋಚನಾ ಸ್ಥಾನ, ಹೃದಯ ಕಮಲದ ಅಷ್ಟದಳ ಗತಿಗಳಿಂದ ವಿಶ್ವಜೀವನು ವಿರಾಟ ಸಂಜ್ಞಿಕ ನಾದೀಶ್ವರನು ಮೊಂದಾಗಿ ವನಿತಾದಿ ವಿಷಯ ಭೋಗ ಮಂ ಸಕಲ ಕರಣ ಸಾಮಾಗ್ರಿಯಿಂದನುಭಸುವದೇ ಜಾಗರಾವಸ್ಥೆಯೆನಿಸುವದು.

೬) (ಪ.ಭೋ. ೧-೧೭-೬) ಕರಣ ಬಾಹ್ಯೇಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳುರೆ ಜೀವನೋಳ್। ಬೆರದಚ್ಚರೊಡಗೂಡಿ ರವ ಮುಖ್ಯ ಪರಿಕರ ವೆನಿಪ ವಿಷಯದೊಳು ವರ್ತಿಸು। ತಿರೆ ಜಾಗರಣವಪ್ಪುದು ನೋಡು॥

೭) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೧೯-೧) ಕರಣ ವೈದಿಂದ್ರಿಯ ದಶಕ ವೈದು ಭೂತಾದಿ, ಮರುತ ವೈದಿಂತೆಸವ ಪಂಚವಿಂಶ ತಿ ತತ್ವ ಪರಿಕರದೊಳೊಂದಿಹುದು ತೋರ ತನುವಲ್ಲಿ ಸಾತ್ವಿಕಗುಣ ವಕಾರಕ್ಷರಾ ವರಲೋಚನ ಸ್ಥಾನ ಅಷ್ಟದಳದ ಕುಳದಗತಿ, ವೆರಸಿ ವಿಶ್ವಾತ್ಮ ವೈಶ್ವಾನರರು ವನಿತಾದಿ, ಪರಿವಿಡಿದು ಭೋಗವನು ಸಕಲ ಸಾಮಾಗ್ರಿಯಿಂದುಣುತಿಹುದೆ ಜಾಗರಣವು ॥೧॥

೮) (ಪ.ಗೀ.೨.೯) ಸ್ಥೂಲ ದೊಡಲೊಳಿವು ನೀನೆಡ ಗೊಂಡು। ಮೇಲೀಂದ್ರ ಯದೊಳು ವಿಷಯವ ಕಂಡು ವ್ಯವಹರಿಸುವ ದೇಜಾಗರವಕ್ಕು, ಅವನರಿವಾತನೆ ವಿಶ್ವನಿಕ್ಕು॥೯॥

೯) (ಪ.ಭೋ. ೨-೧೦-೧) ಜಗವಿದು ದಿಟವೆಂಬಬಗೆಯೇ ಜಾಗರಣವು

ವರಜಾಗ್ರ

೧) (ಕೈ ೪-೩೯-೧)ಇಹಪರ ಭೋಗವನೆಳಸದೆ ನಿಜ ವೊಕ್ಷವೆಂತಹುದು ತನಗೆಂದು ಶ್ರುತಿ ಗುರುಗಳ ನಾರೈದು, ಸಹಜ ಶಮೆ ಸತ್ಯ ಬುಧಜನ ಸಂಗತಿ ಮೊದಲಾದ ಬಹುಸುಗುಣದೊಳೆಚ್ಚರುದಳೆದುದೆ ಜಾಗರಾವಸ್ಥೆ॥೧॥

೨) (ಪ.ಭೋ. ೪-೮-೨) ಅರಿಯೆ ನಾ ನೆನ್ನನೆಂಬರಿವು ತಾನೆಂದದ ನುರೆ ಮರೆಯದೆ ಸತ್ಯಸಂಗತಿಯಿಂದೆ, ಅರಿಯೆ ಜಾಗರಣವದೆಂದೆನಿಪುದೆಂದಬಲೆನೀ, ನರಿ ಚೇತನಾಂತರ ಮುಖದೊಳು

..) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೩೮೮) (ಜಾಗ್ರತ ಜಾಗ್ರತ) ವರ್ತಮಾನ ಜಾಗ್ರತ ವಿಷೆ ಸ್ವರೂಪ ಕಾ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಹೋವೆ ಸೋ ಜಾಗ್ರತ ಜಾಗ್ರ (ವರಜಾಗ್ರ) ಕಹಿಯೆ ಹೈ

ಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥೆ

೧) ಯುಗಪತ್ಸೃಷ್ಟಿ (೨) ಅಭಿಜ್ಞಾಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಲ್ಲದ್ದು (೩) ಪ್ರಾತಿಭಾಷಿಕ ಸತ್ತಾ, (೪) ಅಂತರ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಈ ಸಾಮಾಗ್ರಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥೆಯು

೨) (ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ. ೫ ಪೇಜ ೧೨೫) ಜಾಗ್ರತ್ ಅವಸ್ಥಾವಿಷೆ ಜೋ ಪದಾರ್ಥದೇಖೆ ಹೋವೆ, ಸುನೇ ಹೋವೆ, ಭೋಗೇ ಹೋವೆ ತಿನಕಾ ಸಂಸ್ಕಾರ ಬಲತೆ ಬಾಷೆ ಹಜಾರವೆ ಭಾಗ ಜೈಸಿ ಭಾರೀಕ ಹಿತಾನಾಮಕ ನಾಡಿ ಜೋ ಕಂಠ ವಿಷೆ ಹೈತಿ ಸವಿಷೆ ರಹತಾ ಹೈ ತಿಸಸೆ ನಿದ್ರಾಕಾಲಮೆ ಪಾಂಚ ವಿಷಯ ಆದಿಕ ಪದಾರ್ಥ ಔರ ತಿನಕಾ ಜ್ಞಾನ ಉಪಜತಾ ಹೈ, ತಿನಸೆ ಜಿಸವಿಷೆ ವ್ಯವಹಾರ ಹೊವೆ ಸೋ ಸ್ವಪ್ನ ಅವಸ್ಥಾ ಹೈ, ಸ್ವಪ್ನ ಅವಸ್ಥಾ ವಿಷೆ ಜೀವಕಾ (೧) ಕಂಠಸ್ಥಾನ(೨) ಮಧ್ಯಮವಾಚಾ(೩) ಸೂಕ್ಷ್ಮ(ವಾಸನಾಮಯ) ಭೋಗ ಹೈ (೪)ಜ್ಞಾನ ಶಕ್ತಿ ಹೈ(೫) ಸತ್ವಗುಣ ಹೈ(ಕಿತನೆ ಕಾರ ಜೋ ಗುಣ ಬೀ ಕಹತೆ ಹೈ. (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ. ೮೨) (೬) ಸ್ವಪ್ನಕೆ ಅಭಿಮಾನತೆ ಜೀವಕು ತೈಜಸಮನಾಮ ಹೈ(೭) ಸೂಕ್ಷ್ಮ ದೇಹ ಮಕಾರಾ ಅಕ್ಷರ ಯೇ ಸಾಮಾಗ್ರಿ ಹೈ

೩) (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೭೩) ಇಂದ್ರಿಯಸೆ ಅಜನ್ಯ ವಿಷಯ ಗೋಚರ ಅಂತಃಕರಣಕಿ ಅಪರೋಕ್ಷವೃತ್ತಿಕಾ ಕಾಲ ಸ್ವಪ್ನ ಅವಸ್ಥಾ ಕಹಿಯೆ ಹೈ.

೪) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೧೯-೨) ಪೇಳಿದಿಪ್ಪತ್ತೈದು ತತ್ವದೊಳು ಮತಿಚಿತ್ತ ಮೇಲೆ ಜ್ಞಾತೃ ಭೂತಂಗಳನುಳಿದು ಮಿಕ್ಕಹದಿ, ನೇಳು ತತ್ವದ ಮೊತ್ತವೇ ಲಿಂಗತನು ರಜೋಗುಣ ಕಂಠದೆಡೆ ಯುಕಾರ, ಮೇಳದೊಳು ತೈಜಸ ಹಿರಣ್ಯ ಗರ್ಭರು ಕೂಡಿ, ಲೋಲ ಗತಿ ಕರ್ನಿಕೆಯೊಳಗೆ ವಾಸನೆಯ ವಿಷ, ಯಾಳಿಯನು ಮನವೆಂಬ ಕರಣದಿಂದನು ಭವಿಸುತಿಹುದೇ ಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥೆಯು॥ ೨॥

೫) (ಪ್ರ.ಭೋ.೧-೧೭-೭) ಕರಣಾದಿಗಳು ಮನವೆರದು ಪರತಿಯೊಳೊಂದಿರಲಾ ಮಾನಸವೊಂದೆ ಭ್ರಮೆಯಿಂದ ಅರಿವಿನ ವಾಸಾನಾ ವಿಷಯ ಮಂಕಾಣ್ವ ಜಾಗರಣದ ಭಾವವೆ ಕನಸಕ್ಕು॥೭॥

೬) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೨೦) ಇಪ್ಪತ್ನಾಲ್ಕು ತತ್ವಗಳೊಳಗೆ ಸ್ಥೂಲ ಭೂ ತಂಗಳೈದು, ಚಿತ್ತ ಬುದ್ಧಿಗಳೆರಡು ನುಂಬಿಟ್ಟು ಮಿಕ್ಕಹದಿನೇಳು ತತ್ವರೂಪ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ತನುವಿನಲ್ಲಿ ರಜೋಗುಣ ಉಕಾರಾಕ್ಷರ, ಬ್ರಹ್ಮನದಿ ದೇವತೆ ಕಂಠಸ್ಥಾನ ಹೃತ್ಕಮಲ ಕರ್ಣಕಾಗತಿಗಳಿಂ, ತೈಜಸ ಜೀವನು ಸೂತ್ರಾತ್ಮ ಸಂಜ್ಞಿಕ ನಾದೀಶ್ವರನು. ಮುಂದಾಗಿ ಜಾಗ್ರದ್ವಾಸನಾ ಭೋಗಮಂ ಮನವೆಂಬ ಕರಣದಿಂದ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿಹುದೇ ಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ತೆಯೆನಿಸುವದು.

೭) (ವೃಪ್ರ.ಪ್ರ.೮ಪೇಜ ೪೩೫) ಇಂದ್ರಿಯಸೆ ಅಜನ್ಯ ಜೋ ವಿಷಯ ಗೋಚರ ಅಂತಃಕರಣಕಿ ಅಪರೋಕ್ಷವತ್ತಿತಾಕಿ ಅವಸ್ಥಾಕು ಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥಾಕ ಹೆ ಹೈ (ವೃರ. ಅಂಕ ೨೫೧)

೮) (ಪ.ಗೀ.೨-೯) ಚರಿಸುತ್ತೀಪರಿಯೋಳು ಪೊರಗಿರ್ದ ಕರಣವಡಗಿವಾಸನೆ ನೆರಸಿರ್ದ ಮನದಾ ವ್ಯವಹಾರವೆ ಕನಸಕ್ಕು.

೯) (ಪ.ಭೋ.೨-೧೦-೧) ಜಗವಿದು ಪುಸಿಯೆಂಬುದು ಸ್ವಪ್ನ.

ವರಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥಾ

೧೦) (ಪ.ಭೋ ೪-೮-೩) ಜಡ ಭಾವವನು ಪಿಂಗಿ ದರಿವಿನೆಚ್ಚರದೊಳು ಜಡ ದೇಹಿಯಾಗಿ ಕಾಣಿಪುದದು ಕೆಡಲುಳ್ಳದದರಿಂದ ಪುಸಿಯೆಂದು ತಾನರಿದೊಡೆ ಕನಸಾಂತರ ಮುಖಗೊಳು||೩||

೧೧) (ಕೈವಲ್ಯ ೪-೩೯-೨) ಬಿಸಿಲು ದೊರೆ ಸುರಪನಧನು ಶರದ ಬ್ರದಂತೆ ಮೊಹಿಸಿ ತೋರುವ ಭೂತ ಭುವನಾದಿ ವಸ್ತುಗಳು ಪುಸಿಯೆಂದು ತಿಳಿದಾತ್ಮನುಳುಮೆ ಯನೆಡೆವಿಡದೆ ಭಾವಿಸುತಿರಲದು ತಾನೆ ಕನಸೆಂದೆನಿಸುವವಸ್ಥೆ.

೧೨) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೩೮) (ಜಾಗ್ರತಾ ಸ್ವಪ್ನ) ಜಾಗ್ರತ ವಿಷೆ ಜೋ ಭೂತ ವಾ ಭವಿಷ್ಯ ಅರ್ಥಕಾ ಚಿಂತನರೂಪ ಮನೋರಾಜ್ಯ ಹೋವೆ ಹೈಸೋ.ಜಾಗ್ರತ ಸ್ವಪ್ನಕ ಹೆ ಹೈ.

ಸುಷುಪ್ತಿ ಅವಸ್ಥಾ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೨೪) ಸುಖಗೋಚರ ಔರ ಅವಿದ್ಯಾ ಗೋಚರ ಅವಿದ್ಯಾಕಿ ವೃತ್ತೀಕಾ ಕಾಲ ಸುಷುಪ್ತಿ ಅವಸ್ಥಾಕಹಿಯೆ ಹೈ.

೨) (ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ,೫.ಪೇಜ ೧೨೭) ಸುಖ ಔರ ಅಜ್ಞಾನ ಕಾ ಪ್ರಕಾಶ ಸಾಕ್ಷಿ ಚೇತನ ರೂಪ ಅನುಭವಸೆ ಜೆಸವಿಷೆ ಹೋವೆ ಹೈ ಐಸಿ ಜೋ ಬುದ್ಧಿಕಿ ವಿಲಯ ಅವಸ್ಥಾ ಸೋಸುಷುಪ್ತಿ ಅವಸ್ಥಾ ಹೈ.

೩) (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೬೯) ಜಂಹಾ ಸಕಲಕರಣಲಯ ಹೋಯ್ ಸೋ ಸುಷುಪ್ತಿ ಹೈ.

೪) ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೪೩೫) (೧) ಸುಖ ಗೋಚರ ಅವಿದ್ಯಾಗೋಚರ ಅಜ್ಞಾನ ಕಾ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಪರಿಣಾಮ ರೂಪ ವೃತ್ತೀಕಿ ಅವಸ್ಥಾಕು ಸುಷುಪ್ತಿ ಅವಸ್ಥಾಕಹೆ ಹೈ. (ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೨೫೪)

೫) (ವೃಪ್ರ.೪೩೫ (೨) ಅವಿದ್ಯಾಗೋಚರ ಅವಿದ್ಯಾವೃತ್ತೀಕಿ ಅವಸ್ಥಾಕು ಸುಷುಪ್ತಿ ಅವಸ್ಥಾಕ ಹೈ।

೬) ಅಜ್ಞಾನ ವಿಶೇಷ ಅವಸ್ಥಾಕು ವಿದ್ರಾ (ಸುಷುಪ್ತಿಕಹೆ ಹೈ) ಹೃದಯ ಸ್ಥಾನ ಪಶ್ಚಂತಿ ವಾಚಾ, ಆನಂದ ಭೋಗ ತಮೋಗುಣ, ದ್ರವ್ಯಶಕ್ತಿ (ಈ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯೆ ಇಲ್ಲ ಜ್ಞಾನ ರೂಪವೇ ದ್ರವ್ಯ (ಆಕಾಶಾದಿ ಪಂಚ ಭೂತಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವದ್ದರಿಂದ ದ್ರವ್ಯಶಕ್ತಿ ಕಾರಣಶರೀರ, ಈ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿ ಇಲ್ಲ ,ಮತ್ತು ಯಾರಿಗೂ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ ಸುಖಗೋಚರ ಅವಿದ್ಯಾವೃತ್ತಿ ಅವಿದ್ಯಾವೃತ್ತಿ ವಿಷಯಿಕರಿಸುವ ಕಾಲ ಈ ಸಾಮಾಗ್ರಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಸುಷುಪ್ತಿ ಅವಸ್ಥೆಯೆನಿಸುವದು.

೭) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೧೯-೩) ಮೊದಲ ತನುವೆರಡರೊಳಗೊರೆದ ಖಿಳಸಂ ಪದವಡಗಿ ಸಂಸ್ಕಾರ ದುಳುಮೆಯಾಗಿ ಹ ಪ್ರಕೃತಿ ಯದು ಕಾರಣರಾಂಗ ವದರಲ್ಲಿ ತಾಮಸಗುಣಮಕಾರದ ನೆಲೆ ಹೃದಯದ ನಡುವೆ ಪದುಳದಿಂ ನಿಂದ ಗತಿಗಳನೊಂದಿ

ಪ್ರಾಜ್ಞೇಶರೊದವಿ ಮಾಯಾ ವೃತ್ತಿಯೆಂಬ ಸಾಧನ ದಿಂದೆ ಸದಮಳಾನಂದ ವಿಷಯವನು ಸೇವಿಸುತಿಹುದೇ ಸುಷುಪ್ತಿಯೆಂದೆ ನಿಪವಸ್ಥೆ||೩||

(ವಿ.ಚಿಂ.೧೨೦) ಹರಿದು ಮೇಯುತಿರ್ದ ಮರಿಗಳೆಲ್ಲವಂ ಪಕ್ಕದ ಮರಿಯೊಳಡಗಿ ಕೊಂಡೊಂದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ನಿದ್ರೆ ಗೈಯುತ್ತಿರ್ದ ಚರಣಾಯುಧನಂತಾ ಸಮಸ್ತ ಕಾರ್ಯವನೊಳಕೊಂಡು ತತ್ಸಂಸ್ಕಾರ ಸಹಿತವಾಗಿ ಆತ್ಮಾಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ನಿರವಸ್ಥೆಯಿಂದಿರ್ಪ ಪ್ರಕೃತಿರೂಪ ಕಾರಣದೇಹದಲ್ಲಿ ತಮೊಗುಣ, ಮಕಾರಾಕ್ಷರ, ರುದ್ರನಧಿ ದೈವ, ಹೃದಯಸ್ಥಾನ, ತತ್ಕಮಲಕರ್ಣಿಕಾ ಮಧ್ಯಗತಿಗಳಂ ಪ್ರಾಜ್ಞನೆಂಬ ಜೀವನಂತರ್ಯಾಮಿ ಎಂಬ ಈಶ್ವರನು ಒಂದಾಗಿ, ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದ ವಿಷಯ ಭೋಗಮಂ, ಮಾಯಾವೃತ್ತಿ ಎಂಬ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕರಣದಿಂದನುಭವಿಸುತ್ತಿಹುದೆ ಸುಷುಪ್ತಾವಸ್ಥೆಯಕ್ಕುಂ.

೧೩) (ಪ.ಭೋ. ೧.೧೭.೮) ಕರಣಾದಿ ತತ್ವನಿಕರವೆಲ್ಲವಾ ಮನ । ಮೂಲ ವೆರಸಿಪ್ರಕೃತಿಯೊಳೊಂದು ಪಿರಿದಡಗಿರೆ ಸುಪ್ತಿ||

೧೪) (ಪ.ಗೀ೨-೯)ತಮದೊಳು ಮನಮುಳುಗಿಹುದೇ ಸುಪ್ತಿ| ಸಮನಿಸೆಕಾರಣ ದೇಹಕ್ಲುಪ್ತಿ

೧೫) (ಪ.ಭೋ.೨-೧೦-೧) ಜಗವಿದೇನೆಂದು ನೋಡದಿರವೇ ಸುಪ್ತಿ.೧೬) (ಪ.ಭೋ.೪-೮-೪) ಮರವೆಯಿಂದೆಚ್ಚರಾದರಿವನು, ಪುಸಿ ಎನ ಲರಿ ಜಾಗರಣ ಕನಸುಗಳೆಲ್ಲವು ನೆರೆತೋರದಾನಂದಪದವದು ಷುಪ್ತಿಎಂದುರೆ ನಂಬು ನೀನಂಬು ಜಾನನೆ.

೧೭) (ಕೈವಲ್ಯ ೪-೩೯-೩) ಬೇದವಳಿದವಿರಳ ಸುಖಭೋದ ವಳವಟ್ಟು ಬಳಿಕಾ ಪ್ರಾರಬ್ಧ ಭೋಗದೊಳು ವಿಕೃತಿಗಳು, ಹೊಲಬಿಲ್ಲದ ಚಲಿತ ಚಿತ್ತದಿರವೇ ತನಗಾದೊಡದು ಸುಪ್ತಿಯೆನಿಸುವ ವಸ್ಥೆ. ||೩||

ತೂರ್ಯಾವಸ್ಥೆ

೧) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೨೦) ಜಾಗರಣದಲ್ಲಿಯೇ ತತ್ಕಮಲವನುಳಿದು ಮನೋ ವ್ಯಾಪಾರವನಳಿದು ಪರಮಾತ್ಮ ಚಿಂತನಂ ಗೈಯ್ಯುದೇ ತೂರ್ಯಾವಸ್ಥೆಯೆನಿಸುವದು.

೨) (ಕೈವಲ್ಯ ೪-೩೯-೪) ಬಯಲ ಬರಿ ಗೊಡದಂ ತೊಳ ಹೊರಗಣ ಭಾವನೆಯ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ ವಂಭುದಿಯೊಳು ಮುಳುಗಿದ ಘಟದಂತೆ ಸ್ವಯಮೆನಿಸುವ ಪರಿ ಪೂರ್ಣತೆ ಕರಿಗೊಂಡಚ್ಚಳಿಯದೆ । ನಿಶ್ಚಯವಾಗಲದೇಗಳೆ ನಿರ್ಮಲ ತುರಿಯಾವಸ್ಥೆ||೪||

೩) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೧೯-೪) ಜಾಗರಣದೊಳೆಡೆಯಾಡಿ ಬಳಲುವ ಮನವ ನೋಜೆಯಿಂ ನಿಲಿಸಿ ಬೇರೊಂದೆಣಸದೆ ಮಹಾತೇ ಜೋಮಯದ ಮೂಲಮಂತ್ರದ ಸುನಾದವನೆ ಕೇಳು ತಿರ್ಪುದೇ ತುರೀಯವು.

೪) (ಪ.ಭೋ.೨-೧೦-೪-೫-೬) ಮನವಿಡಿದರಿವ ಚೇತನ ವಚೇತನ ವನೊಂದಿನಿಸಗಲದೆ ಮನಮಿವು ತೋರ, ತನುವಿನಲ್ಲಿಯೆ ತೋರ್ಕೆ ಯಳಿದುನಿಂದುದೆ ಮಾಯಾ ತನುಧರ್ಮವದು ತೂರ್ಯವೆನಿಪುದು||೪||

೫) ತೋರುವ ಕಪಟದ ಮೂರವಸ್ಥೆಗಳನು ತೋರುವರಿ ವಡಗಿಸಲೇನು ತೋರದೆ ನಿಸ್ತರಂಗಾಂಬುಧಿಯಂತಿರೆ ತೋರುತಿರ್ಪುದು ತೂರ್ಯಪದವದು.॥೪॥

೬) ಗುಣಗಂಥಾವಸ್ಥೆ ನಿರ್ಗುಣ ಪದವಲ್ಲು ಮತ್ತೆಣಸಲಚ್ಚರಿಯಾಗಿ ಸತ್ವಾದಿ ಗುಣದಿಂದೆ ತೋರ್ಪವಸ್ಥಾತ್ರಯವಲ್ಲಿದು, ಗುಣ ನಿಧಿ ತೂರ್ಯವೆಂದೆನಿಪುದು.

೭) (ಪ.ಭೋ.೪-೮-೫) ನೆನಸು ಕನಸು ನಿದ್ರೆಯೆನಿಪವಸ್ಥೆಗಳು ಚೇತನಭಾವ ಭೇದಂಗಳಿವು ತಾವು/ಜನಿತವಾಗಿಯೆ ಪುಸಿ ತಾನೆ ನಿತ್ಯಾತ್ಮನೆಂದೆನೆ ತೂರ್ಯವಂತರದೊಳಗದು॥೫॥

ತೂರ್ಯಾತೀತ ಅವಸ್ಥೆ

೧) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೨೦) ಆತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಮನಸ್ಸು ಮಗ್ನವಾಗಿರ್ಪುದೇ ತೂರ್ಯಾತೀತಾವಸ್ಥೆಯಕ್ಕುಂ.

೨) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೧೯-೪) ರಾಜಿಸುವನಾದಾನು ಸಂಧಾನ ದಾರ್ಢ್ಯಕೆ ಮಾಜಿ ಸೈತಿರಲು ತೂರ್ಯಾತೀತಾವಸ್ಥೆ॥

೩) (ಕೈವಲ್ಯ ಋ-೩೯-೫) ಶರೀರವಿಡಿದಾವುದರೊಡ ನಭಿಮಾನತೆಯಣುವಿಲ್ಲದೆ। ನಿರುಪಮ ಸಾಕ್ಷಿಕ ಶಂಭುಲಿಂಗವಾಗುಳಿದು ದರುಶನ ಮತವಾದಿಗಳೆಲ್ಲರು ತಮಗೊಂದು ಪರಿಯೋಳು ಪೊಗಳ್ದಿರವದು ತುರಿಯಾ ತೀತವಸ್ಥೆ॥ ೫॥

೪) (ಪ.ಗೀ.೧೦-೧೧) ಅಗಳೆ ಪರಮಾತ್ಮನುತಾನಾಗಿ। ಯೋಗಿ ಮಗುಳೆ ವರ್ತಿಪನಂತಾಗಿ। ತಾನೆತನ್ನೊಳು ವ್ಯವಹರಿಸುವಂತೆ। ಜಾನಿಸಿ ತೆರೆ ಜಲದೊಳು ಸುಳಿದಂತೆ। ಶರೀರ ಸಂಪಿಗೆಯುಂಡಳಿಯಂತೆ। ಉರುಳುವುದಾರಬ್ಧಂ ಸವೆದಂತೆ। ಸಪ್ತಮ ಪದವಿದು ತೂರ್ಯಾತೀತ। ಕ್ಲುಪ್ತಿರಹಿತ ವಾಙ್ಮನಸಾತೀತ।

೫) (ಪ.ಭೋ.೪ ೮-೬) ಅದು ಸಚ್ಚಿದಾನಂದವದು ನಿತ್ಯವೆಂಬ ಭಾವದ ತೋರ್ಕೆಯಾಗಿ ನಿಂದರಿವದು। ಸದಮಳವೆನಿಪ ತೂರ್ಯಾತೀತವದು ನಿಜ ಪದ ಮಾದಪೂರ್ಣಾದ್ವಯಾತ್ಮನು॥

ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಅವಸ್ಥಾ

(ವೃ.ಪು.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೩೨೫) ಉಪಾದಾನ ರೂಪಸೆ ಕಾರ್ಯಕು ಸ್ಥಿತಿ ಕುಹೀ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಅವಸ್ಥಾ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಸಪ್ತ ಅವಸ್ಥೆಗಳು

ಅಜ್ಞಾನ, ಆವರಣ, ವಿಕ್ಷೇಪ, ಪರೋಕ್ಷ, ಅಪರೋಕ್ಷ, ಶೋಕ ನಿವೃತ್ತಿ, ನಿರಂಕುಶ ತೃಪ್ತಿ, ಇವುಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು

(ವಿ.ಚಿಂ.೧೩೪) (ಕೈವಲ್ಯ-೨೦) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೧೭೯-೧೮೦ ರಿಂದ ೧೮೩ ೦ ವರೆಗೆ) (ಪಂ.ದ.ತೃಪ್ತಿದೀಪ ಶ್ಲೋಕ ೩೦) (ಅಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು)

ಅನ್ವಯ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೧೦೬) ಭಾವ ಅನುವೃತ್ತಿ (ಅನುಸೂತಕು) ಸೋ ಅನ್ವಯ ಕಹೆ ಹೈ।

೨) ಯದ್ಭಾವಂ ತದ್ಭಾವಂ ಅನ್ವಯಃ

೩) ಏಕಸೆ ಹೋನೇತೆ ಅಪರಕಾ ಹೋನಾ ಅನ್ವಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಅಧ್ಯಸ್ಥ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೩೫೪) ಅಧ್ಯಸ್ಥನಾಮ ಕಲ್ಪಿತ ಕಾ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೧೫೪) ಬ್ರಾಂತಿಕಾಲ ವಿಷೆ ಜಾಕಿ ಪ್ರತೀತಿ ಹೋವೆನಹಿ ಸೋ ಅಧ್ಯಸ್ಥರೂಪ ವಿಶೇಷ ಹೈ॥

೩) ಅಧ್ಯಾಸ ವಿಷಯ ಅಧ್ಯಸ್ಥ

ಅಧಿಷ್ಠಾನ

೧) ಯದ್ವಿಷಯ ಅಜ್ಞಾನಾತ್ ಯದ್ಭವತಿ ತತ್ ತಸ್ಯ ಅಧಿಷ್ಠಾನಂ।
ಯಾವ ವಿಷಯದ ಅಜ್ಞಾನವಿರುವದೋ ಮತ್ತು ಯಾವದು ಹುಟ್ಟುವದೋ ಅದಕ್ಕೆ ಅದು ಅಧಿಷ್ಠಾನ।

೨) (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೧೩೦) ಕಾರ್ಯಸಹಿತ ಅಜ್ಞಾನಸೆ ಜೋ ಆವೃತ (ಢಾಪೆ) ಹೋವೆ ಸೋ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೩) (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೧೧೮) ಜೊ ಆಪ ನಿರ್ವಿಕಾರ ರೂಪಸೆ ಸ್ಥಿತ ಹೋವೆ ಔರ ಅವಿದ್ಯಾಕೃತ ಕಲ್ಪಿತ ಕಾರ್ಯಕಾ ಆಶ್ರಯ ಹೋವೆ ಸೋ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಹೈ.

೪) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೧೪೯) ಸರ್ವಬ್ರಾಂತಿಮೆ ವಿಶೇಷ ರೂಪ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಕಹಿಯೆ ಹೈ

೫) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೨೦೩) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ.೨೨೩) ಜಾಪದಾರ್ಥಮೆ ಆಧಾರ ತಾ ಪ್ರತೀತಿ ಹೋವೆ ಸೋ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೬) ಅಧ್ಯಸ್ಥಾಧಿಕಾರಣಂ ಅಧಿಷ್ಠಾನಂ

೭) ಜಾಕೆ ಅಪ್ರತೀತಿಸೆ ಬ್ರಮಪ್ರತೀತಿ ಹೋವೆ ಜಾಕೆ ಪ್ರತೀತಿಸೆ ಬ್ರಮ ನಿವೃತ್ತಿಹೋವೆ ಸೋ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಕಹಿಯೆ ಹೈ

೮) (ವೃಪ್ರ. ಪ್ರ.೭ ಪೇಜ-೨೩೮) ಸಾವಿಲಾಸ (ಕಾರ್ಯ) ಅಜ್ಞಾನ ಕಾ ವಿಷಯ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಅಧಿಕರಣ (ಸಮಾನಾಧಿಕರಣ)

(ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೧೪೯) ಸಮಾನ ವಿಭಕ್ತೀಕೆ ಬಲಕರಿ ಸಮಾನ ಕಹಿಯೆ ಏಕ ಹೈ, ಅಧಿಕರಣ ಕಹಿಯೆ ಅರ್ಥರೂಪ ಆಶ್ರಯ ಜಿನಕಾ ಐಸೆ ಜೋ ದೋಶಬ್ದಸೋ ಸಮಾನ ಕಹಿಯೆ ಹೈ॥

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ.೧೮೫) ಜಾ ವಸ್ತುಕಾ ಜಾವಸ್ತುಕೆ ಸಂಗ ಸದಾ ಅ ಭೇದ ಹೋವೆತಾ ವಸ್ತುಕಾ ತಾಕೆ ಸಂಗ ಮುಖ್ಯ ಸಮಾನಾದಿಕರಣ ಕಹಿಯೆ ಹೈ ವೇದಾಂತ ಶಾಸ್ತ್ರಮೆ ಕೂಟಸ್ಥಕಾ ಬ್ರಹ್ಮಕೆ ಸಾಥ ಮುಖ್ಯ ಸಮಾನಾಧಿಕಾರಣ ಹೈ

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೧೮೯) ಏಕಸತ್ತಾ ಔರ. ಏಕ ಸ್ವರೂಪ ವಾಲೆ ಹೋನೆಕರಿ ವಾಸ್ತವ ಬೇದರಹಿತ ದೋ ಅರ್ಥನಕೆ ಭೋದಕ ವಾಕ್ಯ ಗತ ದೋಪದಕಾ ಮುಖ್ಯ ಸಮನಾಧಿಕರಣ ಕಹಿಯೆ ಹೈ ಜೈಸೆ ಷಟಾಕಾಶ ಅರು ಮಹಾಕಾಶಪದಕಾ ಹೈ ಔರ ಕೂಟಸ್ಥ ಬ್ರಹ್ಮಪದಕಾ ಹೈ॥

ಬಾಧಾಸಮಾನಾಧಿಕರಣ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೧೮೫) ಜಾವಸ್ತುಕಾ ಬಾದಹೋಯಿಕೆ ಜಾಕೆ ಸಂಗ ಅಬೇಧ ಹೋಯಿ, ತಾವಸ್ತುಕಾ ತಾಕೆ ಸಂಗ ಬಾಧಾ ಸಮಾನಾಧಿಕರಣ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। ವೇದಾಂತ ವಿಷೆ ಅಭಾಸ ಬ್ರಹ್ಮಕೆ ಸಂಗ ಬಾಧಾ ಸಮಾನಾಧಿಕರಣ ಕಹಿಯೆ ಹೈ.

೨) ಬಿನ್ನಸತ್ತಾವಾಲಾ ದೋ ಪದಾರ್ಥಕಾ ಏಕ ವಿಭಕ್ತೀಕೆ ಬಲಕಾರಿ ಏಕತಾಕೆ ಬೋಧಕ ವಾಕ್ಯಗತ ದೋಪದನಕಾ ಬಾಧಾಸಮಾಧಿ ಕರಣ ಕಹಿಯೆ ಹೈ॥ ಜೈಸೆ ಸ್ಥಾಣು ಪದ ಪುರುಷ ಪದಕಾ ಔರ ಜಗತ್ತ ಔರ ಬಿಂಬ ಔರ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಕಾ ಹೈ।

ಅಭಿವ್ಯಂಜಕ

(ವೃಪ್ರ.ಪ್ರ.೮ ಪೇಜ ೪೩) ಜಾಮೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಹೋವೆತಾಕು ಅಭಿವ್ಯಂಜಕ ಕಹಿಯೆ ಹೈ॥

ಅಭಿವ್ಯಂಗ್ಯ : (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೮ ಪೇಜ ೪೩) ಜಾಕಾ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಹೋವೆ ಸೋ ಅಭಿವ್ಯಂಗ್ಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಅದ್ವೈತ

೧) ಸ್ವಗತಃ ಸಜಾತೀಯ, ವಿಜಾತೀಯಃ ಭೇದ ಶೂನ್ಯಂ ಅದ್ವೈತಃ।

೨) (ಪ.ಭೊ.೩-೧೬-೫) ಅದಿದೆಂಬೆರ ಡಳಿದಿರ್ದ। ನ್ಯೂನ ವೆಳ್ಳನಿತಿಲ್ಲ ದೆಸೆವ ನೈರ್ಮಲ್ಯ ವಿಜ್ಞಾನವ ದ್ವೈತ ವೆಂದೆನಿಸುವದು.

೩) ಬೇಧ ವಿಕಲ್ಪರಹಿತಂ ಅದ್ವೈತಃ

೪) ಜ್ಞೇಯ ಜ್ಞಾನ ಶೂನ್ಯತ್ವಂ ಅದ್ವಯತ್ವಂ।

ಅವಕಾಶ

ಸ್ಥಿತಿ ಔರ ಪಸರನೇಕಾ ಅನುಕೂಲ ಪದಾರ್ಥ ಅವಕಾಶ ಕಹಿಯೆ ಹೈ॥

ಅಧಿಕಾರಿ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೩೦) ವಿವೇಕ, ವೈರಾಗ್ಯ ಷಟ್ ಸಂಪತ್ತು, ಔರ ಮುಮುಕ್ಷತಾ ಇನ ಚಾರಿ ಸಾಧನ ಕರಿ ಸಹಿತ ಹೋವೆ ಔರ ಬ್ರಹ್ಮವಿತ್ತ ಗುರು ವೇದಾಂತ ಶಾಸ್ತ್ರಕೆ ವಚನ ವಿಷೆ ಪರಮವಿಶ್ವಾಸೀ ಹೋವೆ ಕುತರ್ಕ ಕದಾಚಿತ್ತ ಕರೆ ನಹಿ। ಐಸಾ ಸ್ವರೂಪ ಜಾನೇಕಿ ತೀವ್ರ ಇಛ್ಛಾವಾಲಾ ಅಧಿಕಾರಿ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೩೧೫) ಮಲವಿಕ್ಷೇಪ ರೂಪ ದೋಷ ರಹಿತ ಔರ ಅಜ್ಞಾನ ರೂಪ ದೋಷ ಸಹಿತ ಹುವಾ ವಿವೇಕಾದಿ ಚಾರಿ ಸಾಧನ ಕರಿ ಸಹಿತ ಪುರುಷ ವೇದಾಂತಕಾ ಅಧಿಕಾರಿ ಹೈ।

೩) (ವಿ.ಚಿಂ.೪೯) ವೇದಾಂತ ಶ್ರವಣ, ಮನನ ನಿಧಿಧ್ಯಾಸನಗಳಿಗೆ ಧರ್ಮ ಜಿಜ್ಞಾಸಾಪೂರ್ವಕ ಮಾಗಿ ಕರ್ಮಕಾಂಡ ಸಿದ್ಧನಾದ ಸಚ್ಛ್ರೋತ್ರಿಯ ನೇ ಅಧಿಕಾರಿಯೆಂದು ಪೇಳ್ದೊಡಂ, ಬ್ರಹ್ಮಾಜ್ಞಾನಾ ಸಾಧ್ಯ ಮಾದ ಮೋಕ್ಷವು ಜಾತ್ಯಾದಿ ನಿರ್ಬಂಧಗಳಿಲ್ಲದೆ ಪರಿಪಕ್ವಾಂತಃಕರಣೈಕ ಲಭ್ಯವಾಗಿರುವದರಿಂ ಸಾಧನ ಚತುಷ್ಟಯ ಸಂಪನ್ನನಾ ದವನೇ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಗೆ ಅಧಿಕಾರಿಯೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತಿತಮಾಗಿರ್ಕುಂ।

೪) (ಪ.ಗೀ.೧-೧) ಮುನ್ನವೆ ಭಕ್ತಿಕ್ರಿಯೆ ಯಿಂದನ್ನೆರೆ ಪರಿಶುದ್ಧಮಾದಬುದ್ಧಿಯ ನುಳ್ಳ ಸದ್ಗುಣ ಸಂಪನ್ನರ್ಗೆ ನಿಜ ಸ್ವರೂಪಮಿದರೊಳ್ ಸಾಧ್ಯಂ।

೫) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೬೮) ಇಸ ಜನ್ಮವಿಷೆ ಅಥವಾ ಪೂರ್ವಜನ್ಮ ವಿಷೆ ಶುಭ ಕರ್ಮ ಔರ ಉಪಾಸನಾಕೆ ಅನುಷ್ಠಾನತೆ ಜಿನಕೆ ಮಲ ಔರ ವಿಕ್ಷೇಪ ದೋಷನಾಶ ಹುಯೆ ಹೈ। ಸೋಯಿ ಜ್ಞಾನಕಾ ಯೋಗ್ಯ ಅಧಿಕಾರಿ ಹೈ।

೬) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೩) ವಿವೇಕಾದಿಕ ಚಾರಿ ಸಾಧನ ಸಂಯುಕ್ತಜೋ ಪುರುಷ ಹೈ ಸೋ ಅಧಿಕಾರಿ ಹೈ।

೭) ಅಧಿಕಾರಿ ಬ್ರಹ್ಮಚೇತನವೂ ಅಲ್ಲ, ಈಶ್ವರ ಚೇತನವೂ ಅಲ್ಲ, ದೇವತಾ ಚೇತನವೂ ಅಲ್ಲ ಮಾನವ ಚೇತನವೇ ಅಧಿಕಾರಿ.

೮) ಮಲ, ವಿಕ್ಷೇಪ, ಆವರಣ ಮೂರು ದೋಷವುಳ್ಳವನು ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರಿ

೯) ವಿಕ್ಷೇಪ, ಆವರಣ ಎರಡು ದೋಷವುಳ್ಳವನು ಉಪಾಸನಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರಿ.

೧೦) ಆವರಣವೊಂದೇ ದೋಷವುಳ್ಳವನು ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರಿ.

೧೧) ಉತ್ತಮ ಅಧಿಕಾರಿ ಹಂಸಕ್ಷೀರ ನ್ಯಾಯದಂತೆ

೧೨) ಮಧ್ಯಮ ಅಧಿಕಾರಿ ಘೃತ ತಕ್ರ ನ್ಯಾಯದಂತೆ.

೧೩) ಕನಿಷ್ಠಾಧಿಕಾರಿ ಮೃತ್ತಿಕಾ ಕೂಪ ನ್ಯಾಯದಂತೆ.

೧೪) ಮಧ್ಯಮ ಅಧಿಕಾರಿ ಮಾರ್ಜಾಲ ಕಿಶೋರ ನ್ಯಾಯದಂತೆ.

೧೫) ಉತ್ತಮ ಅಧಿಕಾರಿ ಮರ್ಕಟಕಿ ಶೋರ ನ್ಯಾಯದಂತೆ.

ಅಧ್ಯಾಸ

೧) (ವೃಪ್ರ.ಪ್ರ.೨ ಪೇಜ ೨೩೩ ವಿ.ಸಾ.ಟಿ. ೭೬) ಅಧಿಷ್ಠಾನಸೆ ವಿಷಯ ಸತ್ತಾವಾಲಾ ಅವಭಾಸ ಅಧ್ಯಾಸ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) ಸ್ವಾಭಾವಾಧಿ ಕರಣಮೆ ಅವಭಾಸ ಅಧ್ಯಾಸ ಕಹಿಯೆ ಹೈ

(ಅ.ಸಾರ ೬-೨-೬) ಹಮ್ಮಿನೊಳಗುಳ್ಳ ಧರ್ಮವೊಂ। ದುಳಿಯ ದಾತ್ಮನೊಳು ಸತ್ಯವೆಂಬಂತೆ ಮಾಪ್ಪೊಳೆಯಲಧ್ಯಾಸವೆನಿಸುವದು.

(ಅ.ಸಾರ ೬-೨-೮) ತತ್ತಲ್ಲ ದಿರ್ಪುದರಲ್ಲಿ ತದ್ಬುದ್ಧಿ ಯುದಯ ವೆಂದರಿವುದೆಲೆ ಶುಕ್ತಿ ರಜತಮೆಂ।ಬುದರ ದೃಷ್ಟಾಂತ ಮುಖದಿಂದ॥೮॥ ಇಂತಿಧ್ಯಾಸವಿದು।

೩) ಏವಂ ಅಯಂ ಅನಾದಿ ಸಾಂ ತೋಃ ನೈಸರ್ಗಿಕೋ ಅಧ್ಯಾಸಃ।

೪) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೧೫೮ ಕಲಾ ೬) ಬ್ರಾಂತಿ ಜ್ಞಾನಕಾ ವಿಷಯ ಜೋ ಮಿಥ್ಯಾ ವಸ್ತು ಔರ ಬ್ರಾಂತಿ ಜ್ಞಾನ ತಿಸ ಕಾ ನಾಮ ಅಧ್ಯಾಸ ಹೈ॥

೫) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೭೬) ಸ್ವ ಅಭಾವಕೆ ಅಧಿಕರಣಮೆ ಜೋ ಅವಭಾಸ ನಾಮ ವಿಷಯ ಔರ ಜ್ಞಾನ ಸೋ ಅಧ್ಯಾಸ ಕಹಿಯೆ ಹೈ॥

೬) (ಬ್ರ.ಸೂತ್ರ.ಸಂ.೧) ಅನ್ಯಸ್ಮಿನ್ ಅನ್ಯತ್ ಅಧ್ಯಾಸಃ (ಆನಂದಗಿರಿಯವರು) ಪೂರ್ವದೃಷಃ ಸ್ಮೃತಿರೂಪಃ ಪರತ್ರ ಪರಾವಭಾಸಃ ಅದ್ಯಾಸಃ (ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು)

೭) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೧೯) ಮತ್ತ ಮದಲ್ಲದ್ದರಲ್ಲಿ ಅದೆಂಬ ಬುದ್ದಿಯೇ ಶುಕ್ತಿಕಾ ರಜತ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಧ್ಯಾಸ ಲಕ್ಷಣ ಮಹುದು।

ಅಧ್ಯಾಸ ಬೇಧ

ಅರ್ಥಾಧ್ಯಾಸ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೩೨೩) ಬ್ರಾಂತಿ ಜ್ಞಾನಕಾ ವಿಷಯ ಜೋ ಮಿಥ್ಯಾವಸ್ತು ಸರ್ಪಾದಿಕ ವಾ ಪ್ರಪಂಚ ಸೋ ಅರ್ಥಾ ಧ್ಯಾಸ ಕಹಿಯೇ ಹೈ॥

೨) (ವೃಪ್ರ.ಪ್ರ.೨ ಪೇಜ ೨೩೧) ಜ್ಞಾನಕೆ ಅನಿರ್ವಚನೀಯ ವಿಷಯ ಕು ಅರ್ಥಾದ್ಯಾಸ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಅರ್ಥಾಧ್ಯಾಸ ಬೇಧ

೩) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೧೪೯) ೧) ಕೇವಲ ಸಂಬಂಧ ಧ್ಯಾಸ ೨) ಸಂಬಂಧ ಸಹಿತ ಸಂಬಂಧಿಕಾ ಅಧ್ಯಾಸ ೩) ಕೇವಲ ಧರ್ಮಾದ್ಯಾಸ ೪) ಧರ್ಮ ಸಹಿತ ಧರ್ಮಿ ಅಧ್ಯಾಸ ೫) ಅನ್ಯೋನ್ಯಾಧ್ಯಾಸ ೬) ಅನ್ಯತರಾಧ್ಯಾಸ ಸಬೇಧತೆ ಷಟ್ ಪ್ರಕಾರ ಹೈ।

ಕೇವಲ ಸಂಬಂಧ ಅಧ್ಯಾಸ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ. ೧೨೦) ಅನಾತ್ಮ ವಿಷೆ ಆತ್ಮಕಾ ಅಧ್ಯಾಸ ಹೋವೆ ಹೈ ಸೋಕೇ ವಸಲ ಸಂಬಂಧಾಧ್ಯಾಸ ಕಹಿಯೇ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೧೯) ಕುಟುಂಬ ವಾನ ಹಂ ಎಂಬುವದರಿಂದ ಆತ್ಮ ಪುತ್ರಾದಿಕಕ್ಕೆ ಬೈತ್ರಸ್ಥ। ವ್ಯವಹಾರದಂತೆ ಸಂಬಂಧ ಮಾತ್ರ ದ್ಯಾಸವೆನಿಸುವದು.

ಸಂಬಂಧ ಸಹಿತ ಸಂಬಂಧಿ ಅಧ್ಯಾಸ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ. ೧೨೧) ಆತ್ಮ ವಿಷೆ ಅನಾತ್ಮಕಾ ಸಂಬಂಧ ಔರ ಸ್ವರೂಪ ದೋನೂ ಅಧ್ಯಸ್ತ ಹೈ ಯಾತೆ ಆತ್ಮ ಕಾ ಸಂಬಂಧ ಸಹಿತ ಸಂಬಂಧಿಕಾ ಅಧ್ಯಾಸ ಹೈ॥

ಕೇವಲ ಧರ್ಮ ಧ್ಯಾಸ

(ಶಂಕರಚಾರ್ಯರ ಶಿಷ್ಯ ವಿವರಣ ಕಾರರು ಒಪ್ಪಿದ್ದಾರೆ)

(ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೧೨೨) ಸ್ಥೂಲ ದೇಹಕೆ ಗೌರವಾದಿಕ ಔರ ಇಂದ್ರಿಯನಕೆ ದರ್ಶನಾದಿಕ

ಧರ್ಮಕಾ ಹೀ ಅಂಧತ್ವ ಮಂಧತ್ವ ಪಟುತ್ವ ಆತ್ಮ ವಿಷೆ ಅಧ್ಯಾಸ ಹೂವೆ ಯಾತೆ ಆತ್ಮವಿಷೆ ದೇಹ ಔರ ಇಂದ್ರಿಯನಕಾ ಕೇವಲ ಧರ್ಮಕಾ ಅಧ್ಯಾಸ ಹೈ।

(ವಿ.ಚಂ.೧೧೯) ''ಇಚ್ಛಾಮ್ಯಹಂ'' ಎಂಬುವದರಿಂ ಅಂತಃಕರಣ ದರ್ಮಾತ್ಮರ್ಗೆ ಪ್ರವಾಹ ಜಲ ಪತಿತ ಪತಂಗ ಪ್ರತಿ ಬಿಂಬದಂತೆ ತದ್ಧರ್ಮ ತಾಧ್ಯಾಸವೆನಿಸುವದು.

ಧರ್ಮಸಹಿತ ಧರ್ಮಿ ಅಧ್ಯಾಸ

೨) (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೧೨೩) (ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಸ್ವಾಮಿ) ಅಂತಃಕರಣಕೆ ಕರ್ತಾಪನಾದಿಕ ಧರ್ಮ ಔರ ಸ್ವರೂಪದೋನು ಆತ್ಮವಿಷೆ ಅಧ್ಯಸ್ತಹೈ। ಯಾತೆ ಅಂತಃಕರಣ ಕಾ ಆತ್ಮ ವಿಷೆ ಧರ್ಮ ಸಹಿತ ಧರ್ಮಿಕಾ ಅಧ್ಯಾಸ ಹೈ।

ಅನ್ಯೋನ್ಯ ಅಧ್ಯಾಸ (ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು)

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೧೨೪) ಲೋಹ ಔರ ಅಗ್ನೀಕಾ ನ್ಯಾಯಿ ಆತ್ಮವಿಷೆ ಅನಾತ್ಮಕಾ ಔರ ಅನಾತ್ಮ ವಿಷೆ ಆತ್ಮಕಾ ಜೋ ಅಧ್ಯಾಸ ಸೋ ಅನ್ಯೋನ್ಯ ಅಧ್ಯಾಸ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ ೬ ಪೇಜ ೧೬೩) ಪರಸ್ಪರ ವಿಷೆ ಪರಸ್ಪರಕೆ ಅಧ್ಯಾಸ ಕಾ ನಾಮ ಅನ್ಯೋನ್ಯಾಧ್ಯಾಸ ಹೈ।

೩) (ವೃಪ್ರ.ಪ್ರ.೭ ಪೇಜ ೨೨೩) ಪರಸ್ಪರ ಅಧ್ಯಾಸಕು ಅನ್ಯೋನ್ಯಾದ್ಯಾಸ ಕಹೆ ಹೈ।

ಅನ್ಯತರಾಧ್ಯಾಸ

(ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೧೨೫) ಆತ್ಮಾವಿಷೆ ಅನಾತ್ಮಸ್ವರೂಪ ಅಧ್ಯಸ್ಥಹೈ ಯಹ ಹೀ ಅನ್ಯತರಾಧ್ಯಾಸ ಹೈ ದೋನೂ ಮೇ ಸೆ ಏಕತಾ ಕಾ ಅಧ್ಯಾಸ ಅನ್ಯತ ರಾಧ್ಯಾಸ ಕಹಿಯೆ ಹೈ॥

ಜ್ಞಾನಧ್ಯಾಸ

೧) (ವಿ.ಚಂ.೩೨೩) ಭ್ರಾಂತಿ ಜ್ಞಾನ (ಸರ್ಪಾದಿಕ ಕಾ ವಾ ದೇಹಾದಿ ಪ್ರಪಂಚಕಾ ಜ್ಞಾನ) ಜ್ಞಾನಧ್ಯಾಸ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) (ವೃಪ್ರ.೨೩೧) ಅನಿರ್ವಚನೀಯ ವಸ್ತೂಕಿ ಪ್ರತೀತೀಕು ಜ್ಞಾನಾಧ್ಯಾಸ ಕಹೆ ಹೈ।

ಸ್ವರೂಪಾಧ್ಯಾಸ

೧) (ವೃ.ಪ್ರ.೭ ಪೇಜ ೨೨೩) ಜಾ ಪದಾರ್ಥಕಾ ಸ್ವರೂಪ ಅನಿರ್ವಚನೀಯ ಉಪಜೇತಾಕು ಸ್ವರೂಪಾಧ್ಯಾಸ ಕಹೆ ಹೈ।

೨) (ವೃ.ಪ್ರ.೨೨೩) ಜಾ ವಸ್ತು ಪ್ರಥಮ ಸಿದ್ಧ ಅನಿರ್ವಚನಿಯ ಹೋವೆ ತಾಕಾ ಸ್ವರೂಪಾಧ್ಯಾಸ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೩) (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೧೯) ಜ್ಞಾನಸೆ ಬಾದ ಹೋನೆ ಯೋಗ್ಯವಸ್ತು ಅಧಿಷ್ಠಾನ ವಿಷೆ ಸ್ವರೂಪಸೆ ಅಧ್ಯಸ್ತಹೋವೆ) (ದೇಹಾದಿ ಅನಾತ್ಮಾಕಾ) ಅದಿಷ್ಠಾನಕೆ ಜ್ಞಾನಸೆ ಬಾದ ಹೋವೆ ಹೈ ಯಾತೆ ತಾಕಾ ಆತ್ಮಾಕೆ ಸ್ವರೂಪಾಧ್ಯಾಸ ಹೈ।

೪) (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ. ೧೨೮) ಅನಾತ್ಮಾಕಾ ಸ್ವರೂಪ ಹೀ ಆತ್ಮವಿಷೆ ಅಧ್ಯಸ್ತಹೈ ಯಾತೆ ತಾಕಾ (ಅನಾತ್ಮಕಾ) ಸ್ವರೂಪ ಅಧ್ಯಾಸ ಹೈ।

(ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೨೨೩) ಜಾ ಪದಾರ್ಥ ಕಾ ಸ್ವರೂಪ ಅನಿರ್ವಚನೀಯ ಉಪಜೆ ತಾಕು ಸ್ವರೂಪಾಧ್ಯಾಸ ಕಹಿಯೆ ಹೈ.

ಸಂಸರ್ಗಾಧ್ಯಾಸ

(ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೨೦೫ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೨೨೩) ಜಾ ಪದಾರ್ಥ ಕಾ ಸ್ವರೂಪ ತೋ ಪ್ರಥಮ ಸಿದ್ಧ ಹೋವೆ ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಹೋವೆ ಅಥವಾ ಪಾರ ಮಾರ್ಥಿಕ ಹೋವೆ ಔರ ಅನಿರ್ವಚನೀಯ ಸಂಬಂಧ ಉಪಜೆ ಸೋಸಂಸರ್ಗಾ ಧ್ಯಾಸ ಕಹಿಯೆ ಹೈ.

ಮಿಥ್ಯಾಧ್ಯಾಸ

೧) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೯೯) ಅಗ್ನಿ ಸಂಪರ್ಕದಿಂ ಜಲಕ್ಕೆ ದಾಹ ಕತನವಾದಂತೆ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮ ಸನ್ನಿಧಿಯಿಂ ಕ್ರಮದಿಂದೆಡೆ ಯಾಡುವ ನೋಡುವ ನೆನೆವ ಅರಿವ ಶಕ್ತಿಗಳುಂಟಾಗಿ ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರವೇ ಮಿಥ್ಯಾಧ್ಯಾಸವೆನಿಸುವದು.

೨) (ಪ್ರ.ಭೋ.೩-೧೦-೪) ತನುವಿದು ತನ್ನೊಳು ಮಿಥ್ಯಾಧ್ಯಾಸ ವೆಂದೆನಿಸುವದು ರಜ್ಜು ಸರ್ಪನವೊಲು॥

ಸತ್ಯಾಧ್ಯಾಸ

೧) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೯೯) ಮೂಲಾಹಂಕಾರವೇ ಸತ್ಯಾಧ್ಯಾಸ ಮಕ್ಕುಂ.

೨) (ಪ್ರ.ಭೋ.೩-೧೦-೪) ತನುಧರ್ಮವದು ಪರೀಕ್ಷಿಸಲು ಸತ್ಯಾಧ್ಯಾಸವೆನಿಸುವದು ದ್ವಿಜನ ದ್ವಿಜತೆಯಂತೆ.

ಇತರೇತರಾಧ್ಯಾಸ

೧) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೯೯) ಅಂತಃಕರಣವೇ ಇತರೇತ ರಾಧ್ಯಾಸವೆನಿಸುವದು.

೨) (ಪ್ರ.ಭೋ.೩-೧೦-೫)ತನ್ನೋಳು ಪ್ರಕೃತಿಯಾ ಪ್ರಕೃತಿಯೊಳಿರಲು ತಾನು ರತಿಯಿಂದೆ ಕೇಳಿದು ಕಾಂತ ಚಂದ್ರಮನಃ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ವೆರಡ ರೊಂದಿಕೆಯಂತೆ ಇತರೇತರ ರಾಧ್ಯಾಸವೆನಿಸುವದು. ॥೫॥

ಇತರಾಧ್ಯಾಸ

೧) (ಪ್ರ.ಭೋ.೩-೧೦-೬) ಇತರಾಧ್ಯಾಸವೆನಿಸುವದು ನೋಡೆತನ್ನೊಳ ಪ್ರಕೃತಿ ತಾನೆ ಪೊಳೆದು ಕಾಣಿಸುವದು. ಮತಿವಂತೆ ತಿಳಿ ಮಣಿಯೊಳು ವರ್ಣವೆಂತಂತೆ ॥ ೬॥

೨) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೯೯) ಇಂದ್ರಿಯ ವರ್ಗವೇ ಇತರಾಧ್ಯಸ ವೆನಿಸುವದು.

ಸೋಪಾದಿಕಾದ್ಯಾಸ (ವಿ.ಚಿಂ.೧೯೯) ಅಹಂಕರ್ತಾ ಎಂಬುವದರಿಂ ಅಹಂಕಾರ ಧರ್ಮಾತ್ಮರ್ಗೆ ರಕ್ತ ಸ್ಫಟಿಕ ಮೆಂಬಂತೆ ಸೋಪಾದಿ ಕಾ ಧ್ಯಾಸವೆನಿಸುವುದು.

ನಿರುಪಾದಿಕಾಧ್ಯಾಸ : (ವಿ.ಚಿಂ.೧೯೯) ಅಹಂ ಎಂಬುದರೀಂ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮಾಹಂಕಾರಗಳಿಗೆ ರಜ್ಜು ಸರ್ಪವೆಂಬಂತೆ ನಿರುಪಾದಿಕಾಧ್ಯಾಸವೆನಿಸುವದು.

ಕಾರ್ಯಾಧ್ಯಾಸ ಃ ಸಾದಿಸಾಂತ ಇದಕೆ ಪ್ರತಬದ್ಧಾಧ್ಯಾಸವೆಂದೂ ಹೇಳುವರು.

ಸೋಪಾದಿಕ ಕಾರ್ಯಧ್ಯಾಸಃ (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೧೦೯) ಅಜ್ಞಾನ ಕೃತ ಸ್ಥೂಲ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಪ್ರಪಂಚ ರೂಪ ಜೊ ಬ್ರಮ ಸೋ ಕಾ ಸೋಪಾದಿ ಕಾರ್ಯಾ ಧ್ಯಾಸ ಹೈ.

೨) ಆಕಾಶಾದಿ ಪಂಚಭೂತಗಳು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶರೀರಾದಿಗಳು ಮತ್ತು ವಿಕ್ಷೇಪ ಶಕ್ತಿ ಅವು ಸೋಪಾದಿಕ ಕಾರ್ಯಧ್ಯಾಸವಿರುವವು ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಜ್ಞಾನವಾದ ರೂ ತೋರುವುದರಿಂದ ಸೋಪಾದಿಕವೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದು.

ಕಾರಣಾಧ್ಯಾಸ (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೧೧೯) ಪ್ರಪಂಚಕಾ ಕಾರಣ ಜೋ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಕೆ ವಿಶೇಷ ರೂಪಕಾ ಅಜ್ಞಾನ ಹೈ ತಾಕಾ ಜೋ ಅಧ್ಯಾಸ ಸೋ ಕಾರಣ ಅಧ್ಯಾಸ ಕಹಿಯೆ ಹೈ. (ಇದು ನಿರುಪಾದಿಕವಿರುವುದು ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಜ್ಞಾನ ಅಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವಾದ ಮೇಲೆ ತೋರುವದಿಲ್ಲ ಆದ್ದರಿಂದ ನಿರುಪಾದಿಕರಣಾಧ್ಯಾಸವೆಂದೂ ಪ್ರತಿ ಬಧ್ಯಾಧ್ಯಾಸವೆಂದೂ ಹೇಳುವರು.

ಅಜ್ಞಾನ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೨೦) (ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮತಮೆ) ಆವರಣ ವಿಕ್ಷೇಪ ಶಕ್ತಿವಾಲಾ ಅನಾದಿ ಭಾವರೂಪ ಅಜ್ಞಾನ ಪದಾರ್ಥಾ ಹೈ.

೨) (ವ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೪೭) ಸ್ವರೂಪಕಾ ಅಚ್ಛಾದನಾ ಕರೆ ಹೈ ಯಾತೆ ಅಜ್ಞಾನ ಕಹೆ ಹೈ.

೩) ಶುದ್ಧ ಬ್ರಹ್ಮಕೆ ಆಶ್ರಿತ ಜೊ ಮಾಯಾ ತಾಕು ಅವಿದ್ಯಾ ಔರ ಅಜ್ಞಾನ ಕಹೆ ಹೈ.

೪) (ಪ್ರ.ಭೋ.೧-೭-೧೦) ತಾನಾರೂ ಜಗವಿದೇ ನೆಂತಾದುದೀತನು ವಿದೇನೆಂದು ತಿಳಿಯಲಿಕ್ಕೆಡೆಯನು ತಾನೀಯದೆಲ್ಲ ರೋಳಿರ್ಪ ಕಾರಣ ದಿದ ಜ್ಞಾನವಿದೆಂದು ಭಾವಿಸುವಿರೆ.

೫) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೨೦-೧) ತನ್ನ ನಿಜವನು ಪರೀಕ್ಷಿಸದೇ ಹೇಯವೆನ್ನದೆ ವಿಕೃತಿ ಯುಳ್ಳ ತನುವೆ ತಾನೆಂದು ಭಿನ್ನ ವಿಷಯದ ವಿಶ್ವವಿದನು ಕಂಡು ನನ್ನಿಯೆಂಬ ಬಗೆ ಬಿಡದಿರಲ ಜ್ಞಾನ॥

೬) ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸದ್ರೂಪತ್ವ ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಚಿದ್ರೂಪತ್ವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆನಂದತ್ವ ಆಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯತ್ವ ಪರಿಚಿನ್ನತ್ವದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣತ್ವವನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಅಜ್ಞಾನವೆನ್ನುವರು॥

೭) ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಯಾವುದು ನಾಶವಾಗುವದೋ ಅದು ಅಜ್ಞಾನ.

೮) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೩೪೪) ಅಜ್ಞಾನ, ಅವಿದ್ಯಾ, ಪ್ರಕೃತಿ, ಮಾಯಾ, ಶಕ್ತಿ ನಾಮ ಏಕ ಹೀ. ಪದಾರ್ಥಾಕೆ ಹೈ॥

೯) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೩೪೪) (ನೈಯಾಯಿಕ) ಜ್ಞಾನಾಭಾವಕೂ ಹೀ ಅಜ್ಞಾನ ಕಹೇ ಹೈ.

೧೦) (ವೃ.ಪ್ರ.೩೪೪) ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮತಮೆ ಅನಾಧಿ ಭಾವರೂಪ ಅಜ್ಞಾನ ಪದಾರ್ಥ ಹೈ॥ ಅನಾದಿ ಭಾವರೂಪತಾಮೆ ಶಂಕಾ ಸಮಾಧಾನ (ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೩೪೪)

೧೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೬೯) ಸುಷುಪ್ತಿತೆ ಉಠೆ ತಬ ಕಹತಾ ಹೈಕಿ ''ಅಜ ಮೈ ಕಛ್ಛುಬಿ ನ ಜಾನತಾ ಭಯ'' ಇಸ್ತೆ ಸುಷುಪ್ತಿ ವಿಷೆ ಅಜ್ಞಾನ ಹೈ ಐಸಾ ಸಿದ್ಧ ಹೋ ವೆ ಹೈ. ಔರ

(೨) ಜಾಗ್ರತ ಬೀ ಬ್ರಹ್ಮಕೂ ಜಾನತಾ ನಹೀ ಔರ ಮೇರಿ ಮುಜುಕು ಖಬರ ನಹೀ ಹೈ

ಮೈ ಯಹಾ ನಹೀ ಜಾನತಾ ಹೂ ಮೈ ವಹಾ ನಹಿ ಜಾನತಾ ಹೂ ಇಸ್ ಅನುಭವಕಾ ವಿಷಯ ಅಜ್ಞಾನ ಹೈ ಔರ॥

೩) ಸ್ವಪ್ನಕಾ ಕಾರಣಬಿ ನಿದ್ರಾ ರೂಪ ಅಜ್ಞಾನ ಹೈ.

೧೨)(ಪಂ.ದ.೭-೩೫) ನ ಜಾನಾಮಿ ತ್ಯುದಾ ಸೀನ ವ್ಯವಹಾರಸ್ಯ ಕಾರಣಮ್ /ವಿಚಾರ ಪ್ರಾಗಭಾವ ಯುಕ್ತಮ್ ಜ್ಞಾನ ಮೀರಿತಮ್॥೩೫॥

೩೫) ಆತ್ಮ ತತ್ವವನು ವಿಚಾರ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ಅಭಾವದೊಡನೆ ಕೂಡಿರುವುದು ಉದಾಸೀನ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವದು ನಾನು ಅರಿಯೆನು ಎಂದು ಅನುಭವಿಸಲ್ಪಡುವುದು ಆದುದನ್ನು ಅಜ್ಞಾನವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

೧೩) (ವೃಪ್ರ.ಪ್ರ.೬ ಪುಟ ೧೧೮) ಮಾಯಾಕಾ ಜ್ಞಾನ ಸೆವದ್ಯ ಘಾತಕ ಭಾವ ವಿರೋಧ ಹೈ ಯಾತೆ ಅಜ್ಞಾನ ಕಹಿ ಯೆ ಹೈ.

ಮೂಲಾಜ್ಞಾನ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೩೭೬) ಶುದ್ಧಚೇತನಕಾ ಅಚ್ಛಾದನ ಅಜ್ಞಾನ ಮೂಲಾಜ್ಞಾನ ಕಹೇ ಹೈ.

೨) (ವೃಪ್ರ.ಪ್ರ.೮ ಪೇಜ ೩೭೦) ಬ್ರಹ್ಮ ಆತ್ಮಾಸ್ವರೂಪಕೆ ಆಚ್ಛಾದಕ ಅಜ್ಞಾನಕು ಮೂಲ ಅಜ್ಞಾನ ಕಹೆ ಹೈ।

ತೂಲ ಅಜ್ಞಾನ

೧) (ವೃಪ್ರ.ಪ್ರ.೮ ಪೇಜ ೩೭೦) ಉಪಾದಿ ಅವಚಿನ್ನ ಚೇತನಕೆ ಅಚ್ಛಾದಕ ಜ್ಞಾನಕೂ ಅವಸ್ಥಾ ಜ್ಞಾನ ಕಹೆ ಹೈ. ತಾಹೀ ಕೂ ತೂಲಾಜ್ಞಾನ ಕಹೇ ಹೈ॥

೨) ಘಟಾದಿ ಅವಚಿನ್ನ ಚೇತನಕಾ ಅಚ್ಛಾದಕ ಅಜ್ಞಾನ ತೂಲಾ ಜ್ಞಾನ ಕಹಿಯೆ ಹೈ॥

ಅಜ್ಞಾನವಸ್ಥೆ

೧) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೩೪) ಸಂಸಾರಾ ಸಕ್ತನಾದ ಚಿದಾಭಾಸ ಜೀವನು ಶೃತಿ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ಮುನ್ನವೆ ತನ್ನನಿಜ ಸ್ವರೂಪವಾದ ಸ್ವಯಂಪ್ರಕಾಶ ನಪ್ಪಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮ ನರಿಯದಿಹುದೇ ಅಜ್ಞಾನವಸ್ಥೆಎನಿಸುವದು.

ಅನೀರ್ವಚನೀಯ

೧) (ವೃಪ್ರ.ಪ್ರ.೮ ಪೇಜ ೩೪೫) ಕಿಸಿ ದರ್ಮಿಸೆ ಅಜ್ಞಾನ ಕಾ ನಿರೂಪಣ ಅಶಕ್ಯ ಹೋನೇತೆ ತಾಕು ಅನಿರ್ವಚನೀಯ ಕಹಿಯೇ ಹೈ॥

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೪೨) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ.೨೦೭) ಸತ್ ಅಸತ್ತಸೆ ವಿಲಕ್ಷಣಕು ಹೀ ಅದ್ವೈತ ಮತಮೆ ಅನಿರ್ವಚನೀಯ ಕಹೆ ಹೈ.

೩) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೧೩೩) ಸತ್ ಅಸತ್‌ಸೆ ವಿಲಕ್ಷಣ ಅನಿರ್ವಚನೀಯ ಹೈ।

೪) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೧೬೬) ಅನಿರ್ವಚನೀಯ ಮೇ ಶಂಕಾ ಸಮಾಧಾನ ಹೈ

೫) (ವೃಪ್ರ.ಪೇಜ.೩೪೬) ಪಾರಾಮಾರ್ಥಿಕ ಸತ್ತಾಸ್ವರೂಪ ಬ್ರಹ್ಮಸೆ ವಿಲಕ್ಷಣ ಔರ ಸತ್ತಾಸ್ಪೂರ್ತಿ ಶೂನ್ಯ ಶಶಶೃಂಗಾಧಿಕ ಹೈ ಯಾತೆ ಅಸತ್ ವಿಲಕ್ಷಣ ಹೀ ಅನಿರ್ವಚನೀಯ ಶಬ್ದಕಾ ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಅರ್ಥ ಹೈ।

೬) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ.೩೪೫) ಜೈಸೆ ಸತ್ ವಿಲಕ್ಷಣ ಅಜ್ಞಾನ ಹೈ ತೈಸೆ ಅಸತ್ ವಿಲಕ್ಷಣಬಿ ಹೈ. ಯಾತೆ ಅಭಾದ್ಯ ರೂಪ ಸತ್ತತೋ ಅಜ್ಞಾನ ಮೇ ನಹೀ ಹೈ ಪರಂತು ತುಚ್ಛರೂಪ ಅಸತ್ ವಿಲಕ್ಷಣಾ ಅನಿರ್ವಚನೀಯ ಅಜ್ಞಾನ ಹೈ.

೭) ಅನಿರ್ವಚನೀಯ ಮಾಯಾ (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೪೨)

೧) ಜಾಕಾ ತೀನೀ ಕಾಲಮೇ ಬಾದ ಹೋವೆ ನಹೀ ಸೋ ಸತ್ ಕಹಿಯೆ ಹೈ॥ ಐಸಾ ಚೇತನ ಹೈ.

೨) ಮಾಯಾಕಾ ಜ್ಞಾನತೆ ಬಾದ ಹೋವೆ ಹೈ ಯಾತೆ ಸತ್ ವಿಲಕ್ಷಣ ಹೈ.

೩) ಜಾಕಿ ತೀನೀ ಕಾಲಮೇ ಪ್ರತೀತಿ ಹೋವೆ ನಹಿ ಸೋ ಶಶ ಶೃಂಗ ವಂಧ್ಯಾ ಪುತ್ರ ಆಕಾಶ ಕುಸುಮ ಅಧಿಕ ಅಸತ್ ಕಹಿಯೆ ಹೈ॥

೪) ಜ್ಞಾನ ಸೇ ಪೂರ್ವ ಮಾಯಾ ಔರ ತಾಕಾ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರತೀತ ಹೋವೆ ಹೈ ತೀನೂ ಅವಸ್ಥಾವಿಷೆ ಮಾಯಾಕಿ ಪ್ರತೀತ ಹೋವೆ ಹೈ ಯಾತೆ ಅಸತ್ ಸೆ ವಿಲಕ್ಷಣ ಹೈ.

ಇಸ್ ರೀತೀಸೆ ಜೋ ಮಾಯಾ ತಾಕಾ ಕಾರ್ಯಬೀ ಸತ್ ಅಸತ್‌ಸೆ ವಿಲಕ್ಷಣ ಹೈ॥ ಸತ್ ಅಸತ್ ಸೆ ವಿಲಕ್ಷಣ ಅದ್ವೈತ ಮತಮೆ ಅನಿರ್ವಚನೀಯ ಕಹೆ ಹೈ।

೫) ಬಾದಾ ಯೋಗ್ಯ ಅನಿರ್ವನೀಯ ಕಹೆ ಹೈ.

೬) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೨೦೬) ಆತ್ಮಾಕಾ ತಾದಾತ್ಮ್ಯ ಚೇತನ ಮೆಹೈ ಔರ ಅಹಂಕಾರ ಮೆ ಪ್ರತೀತಿ ಹೋವೆ ಹೈಯಾತೆ ಆತ್ಮ ಚೇತನ ಕಾ ತಾದಾತ್ಮಾ ಸಂಬಂಧ ಅಹಂಕಾರ ಮೆ ಅನಿರ್ವಚನೀಯ ಹೈ.

೭) ಅನಿರ್ವಚನೀಯ ಸತ್ತಾ (ವೃ.ರ.೨೦೭) ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಸೇ ಅಧ್ಯಸ್ತಕಿ ವಿಷಮ ಸತ್ತಾಹೀ ಅನಿರ್ವಚನೀಯ ಸತ್ತಾ ಹೈ.

ಅಸತ್ತು

೧) ಸತ್ತಾಸ್ಫೂರ್ತಿ ಶೂನ್ಯ ಅಸತ್.

೨) ಸತ್ ವಿಲಕ್ಷಣ ಅಸತ್ತು

೩) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೪೨) ಜಾಕೀ ತೀನೀ ಕಾಲಮೆ ಪ್ರತೀತಿ ಹೂವೆ ನಹಿ ಸೋ ಅಸತ್ ಕಹಿಯೆ ಹೈ.

೪) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೩೫೫) ಜಾ ವಸ್ತುಕೆ ಜ್ಞಾನತೆ ಅಭಾವ ಹೂವೆ ಸೋ ಅಸತ್ ಕಹಿಯೆ ಹೈ.

೫) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ. ೧೬೬) ಸ್ವರೂಪ ಹೀನಕು ಅಸತ್ ಕಹಿ ಹೈ॥

ಅಸತ್ ಪದಾರ್ಥಗಳು (ತುಚ್ಛ)

೧) (ವಿ.ಚಿಂ.೯೦) ಇಲ್ಲದ ಶಶಿ ವಿಷಾಣಾದಿ ಕವೇ ಅಸದ್ರೂಪು.

೨) (ವಿ.ಚಿಂ.೬೨) ವಂಧ್ಯಾಪುತ್ರ ಶಶಿ ವಿಷಾಣಾದಿಗಳೇ ಅಸತ್ತದ ತುಚ್ಛವೆಂದು ತಿಳಿಯಲಪ್ಪದು.

೩) (ವಿ.ಚಿಂ.೯೧) ಇಲ್ಲವೆಂಬ ಗಗನ ಕುಸುಮವೇ ಅಸತ್ತು.

೪) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೪೨) ಶಶಿ ಶೃಂಗ ವಂಧ್ಯಾಪುತ್ರ,. ಆಕಾಶ ಪೂಲ ಅಸತ್ ಕಹಿಯೆ ಹೈ.

ಅವಯವ: ದ್ರವ್ಯ ಸಮುದಾಯ ಕಾರಣಕು ಅವಯವ ಕಹೆ ಹೈ. .

ಅನುವಾದ (ವಿ.ಚಿಂ.ಪೇಜ ೩೮೧) ಅನ್ಯ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಸಿದ್ಧ ಅರ್ಥ ಕಾ ಭೋದಕ ವಾಕ್ಯ ಅನುವಾದ ಕಹಿಯೆ ಹೈ.

೨) ಕಥನ ಕೆ ಅರ್ಥಕು ಪುನಃ ಕಥನಕಿಯೆ ಅನುವಾದ ಕಹಿಯೆ ಹೈ.

ಅಧ್ವಗಳು

೧) ವರ್ಣಾಧ್ವಃ ವೈಖರಿಯಿಂದ ಉದಿಸಿದ ಅಕಾರಾದಿ ಕ್ಷಕಾರಾಂತವಾದ ಐವತ್ತೆರಡು ಅಕ್ಷರಗಳು ವರ್ಣಾಧ್ವ|

೨) ಪದಾಧ್ವಃ ಈ ಅಕ್ಷರಗಳ ವಿಧವಿಧದ ಹೊಂದಿಕೆಯಿಂದ ಉದಿಸುವ ಓಂ ನಮಃ ಶಿವಾಯ ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಪದಾಧ್ವಃ

೩) ಮಂತ್ರಾಧ್ವಃ ಆ ಪದಗಳ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಅಹಂಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ಮಿ ಮುಂತಾದ ವಾಕ್ಯಗಳು ಇದು ಮಂತ್ರಾಧ್ವ|

೪) ಭುವನಾಧ್ವಃ ಭೂಮ್ಯಾದಿ ಚತುರ್ದಶ ಲೋಕಗಳು ಭುವನಾಧ್ವ.

೫) ತತ್ವಾಧ್ವಃ ಪ್ರಥಿವ್ಯಾದಿ ಶಿವತತ್ವಾಂಶವಾದ ಮೂವತ್ತಾರೂ ತತ್ವಗಳು ತತ್ವಾಧ್ವಂ.

೬) ಕಲಾಧ್ವಃ ನಿವೃತ್ತಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ, ವಿದ್ಯಾ, ಶಾಂತಿ, ಶಾಂತತೀತ್ತೋರ ಇದು ಕಲಾಧ್ವ ಇವು ಷಡಧ್ವಗಳು.

ಅಜನ್ಯ

೧) ಜನ್ಮಸೆ ರಹಿತ ಅಜನ್ಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೪೧೦) (ವಿ.ಚಂ.೧೮೧) ಪೇಜ ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೩೬೬)

೧) ಅಂತರಾಯ : ದೇಶ ದೇಶಕ್ಕೆ ಅಂತರ ಕಾಲ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅಂತರ ಅಂತರಾಯವೆನ್ನುವರು.

೧) ಅಂತರಃ ಭವಿಷತ್‌ಕಾಲ ಅಥವಾ ಭಾವಿಕಾಲಕ್ಕೆ ಚಿಂತನ ರೂಪ ಯಾವ ಮನೋರಾಜ್ಯವಿರುವುದು ಅದು ಅಂತರವೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಆತ್ಮ ಔರ ತಾಕೆ ಧರ್ಮನಕು ಅಂತರ ಕಹಿಯೆ ಹೈ|

೧) ಅನುದ್ಭೂತ: (ವ್ಯ.ರ.ಅಂಕ ೭೫) ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಅಯೋಗ್ಯ ಕು ಅನುದ್ಭೂತ ಕಹೆ ಹೈ.

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೭೧) ಪ್ರಕಟ ತಾಕು ಅನುದ್ಭೂತ ಕಹೆ ಹೈ|

ಅಖಂಡ (ವಿ.ಚಿಂ.೧೭೮ ಪೇಜ)ಜೀವೇಶ್ವರಾದಿ ಪಾಂಚ ಬೇದ ಔರ ಸ್ವಗತಾದಿ ತೀನ ಬೇಧ ರಹಿತ ಅಖಂಡ ಕಹಿಯೆ ಹೈ.

ಅಹಂ

೧) (ಅ.ಸಾ.ರ.೪-೪-೬) ಇದನರಿದವನೆ ನಾನಿದೆನ್ನ ಗೆನ್ನದೆಂಬ ಮೋಹ ದೊಳಿರ್ಪಮತಿಯೆ ಹಮ್ಮೆನಿಸುತಿಹುದು ನೀನಿಂತು ತಿಳಿವುದೆಲೆ ವತ್ಸ.

೨) (ಅ.ಸಾ.ರ.೪-೫-೪) ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಜ್ಞಾನವೆ ವೆದೆರೆಯೆ| ಸೌಂಜ್ಞೆಯಿಂದದು ಮಹತ್ತಲ್ಲಿ ಸಂಕಲ್ಪಕ ಜ್ಞಾನವಾಗಲದೇ ಹಮ್ಮು ||

೩) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೧೮೫) ಅತ್ಮಾಕಾ ''ಮ್ಯೆ'' ಶಬ್ದಕರೀಕೆ ಗ್ರಹಣ ಹೋವೆ ಹೈ ಸೋಯಿ ಅಹಂ ಶಬ್ದಕಾ ಅರ್ಥ ಹೈ.

೪) (ಪ.ಗೀ.೨-೩) ಧರೆ ಕಳೆ ವೆರಸಲಹಂ ಕೃತಿಯಾಯ್ತು.

೫) (ಪ.ಭೋ.೧-೬-೧) ತನುಮಾನಸಾದಿ ಗಳಿನಿ ಪಲ್ಲಿ ಪರತತ್ವ। ದನು ಭೂತಿ ಯೊಳು ನಾನೆಂದಲ್ಲದೆ। ಅನುದಿನಮಿರಲರಿ ಯದಕತದಿಂದ। ಮಾನಿನಿ ಕೇಳಹಂಭಾವ ಪರನಕ್ಕು॥೧॥

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೪೩) ಅಹಂ ಪದಕಾ ವಾಚ್ಯ ಜೀವ ಹೈ.

೧) ಅಹಂ ಪದಕಾ ಲಕ್ಷ ಚೇತನ ಹೈ.

ಅಹಂಕಾರ

೧) (ಜಿ.ವಿ.ಪೇಜ ೩೬೮) ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಾದಿ ಸಂಘಾತೇಷ್ವಾತ್ಮ ಬ್ರಹಮೋಃಹಂಕಾರಃ।

ಅರ್ಥ: ದೇಹೆಂದ್ರಿಯಾದಿ ಸಂಘಾತಗಳಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನೆಂಬ ಭ್ರಮೆಯೇ ಅಹಂಕಾರವೆನಿಸುವದು.

೨) ಶುದ್ಧ ಅಹಂಕಾರಃ (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೩೨೮) ಸ್ವರೂಪಕಾ ಶುದ್ಧ ಅಹಂಕಾರ ಹೈ.

೩) ಅಶುದ್ಧ ಅಹಂಕಾರಃ ಅನಾತ್ಮಾಕಾ ಅಹಂಕಾರ ಅಶುದ್ಧ ಅಹಂಕಾರ ಹೈ.

೪) ಸಾಮಾನ್ಯ ಅಹಂಕಾರ, ದೇಹಾದಿ ಧರ್ಮಕೆ ಉದ್ದೇಶ ರಹಿತ ಕೇವಲ ಅಹಂ ಮ್ಯೆ ಐಸಾ ಸ್ಫುರಣ ಸಾಮಾನ್ಯ ಅಹಂಕಾರ.

ವಿಶೇಷ ಅಹಂಕಾರ ದೇಹಾದಿ ಧರ್ಮ (ನಾಮ ಜಾತಿ) ಆಧಿಕ ಉದ್ದೇಶ ಕರಿಕೆ ಅಹಂ (ಮ್ಯೆ) ಐಸಾ ಸ್ಫುರಣ ವಿಶೇಷ ಅಹಂಕಾರ ಹೈ.

ಮುಖ್ಯ ಅಹಂಕಾರ

(ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೩೭೫) ದೇಹಾದಿಯುಕ್ತ ಚಿದಾಭಾಸ ಔರ ಕೂಟಸ್ಥ (ಸಾಕ್ಷಿ) ಕಾ ಏಕೀಕರಣ ಕರೀಕೆ ಮೂಢಕರಿ ಸಾರೆ ಸಂಘಾತ ವಿಷೆ ಅಹಂ ಶಬ್ಬಕು ಜೋಡೀಕೆ ಜೋಜೋ 'ಅಹಂ'(ಮ್ಯೆ) ಐಸಾಸ್ಥುರಣ ಹೋವೆ ಸೋ ಮುಖ್ಯ ಅಹಂಕಾರ ಹೈ (ಶಕ್ತಿ ವೃತ್ತಿಸೆ ಜಾನನೆಯೋಗ್ಯ ಆಹಂ ಶಬ್ದಕೆ ಅರ್ಥಕು ವಿಷಯ ಕರನೇವಾಲಾ)

ಅಮುಖ್ಯ ಅಹಂಕಾರ:

(ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೩೭೫) ವಿವೇಕಿ ಕರಿ (೧) ವ್ಯವಹಾರ ಕಾಲಮೆ ಕೇವಲ ದೇಹಾದಿಯುಕ್ತ ಚಿದಾಭಾಸವಿಷೆ ಔರ ಪರಮಾರ್ಥ ದಶಾಮೆ ಕೇವಲ ಕೂಟಸ್ಥವಿಷೆ ಅಹಂ ಶಬ್ದಕಾ ಜೋ ಅಮುಖ್ಯ (ಲಕ್ಷಣಾ ವೃತ್ತಿಸೆ ಜಾನನೆ ಯೋಗ್ಯ ಅಹಂ ಶಬ್ದಕಾ ಅರ್ಥಕು ವಿಷಯ ಕರನೇವಾಲಾ) ಅಹಂಕಾರ ಹೈ.

ಅಹಂಕಾರ ಗುಣ : (ಪ.ಭೋ.೨-೫-೩) ತನುಮುಖ್ಯದೊಳು ಘಟಾದಿಕ ದೊಳಗಾನೆನ್ನದೆ ನುತಿರ್ಪುದಹಮಿನ ಗುಣವಕ್ಕು.

ಅಹಂಕಾರ ಸಂಬಂಧ: (ವಿ.ಚಿಂ.೧೨೬) ಬಾಹ್ಯ ವಿಷಯಕ್ಕಾತ್ಮನಂತೆ ತೋರಿ ಅಂತರದೊಳು ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮ ವೇದ್ಯಮಪ್ಪುದರಿಂದ ಜಡಾಜಡ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿ ಧರ್ಪಣದ ಮುಂಭಾಗ

ಹಿಂಭಾಗದಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಾ ಪ್ರಕಾಶಾತ್ಮಕವಾದ ಅಹಂಕಾರಕ್ಕೆ ದೇಹ ಚಿಚ್ಛಾಯ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನೆಂಬ ಮೂವರೊಡನೆ ಸಂಬಂಧ ಮುಂಟು ಅವರಲ್ಲಿ.

೧. ''ಅಹಂ ಜ್ವರಾಮಿ'' ಯೆಂಬುವಲ್ಲಿ ಚಿತ್ಪ್ರತಿ ಬಿಂಬ ಯುಕ್ತಮಾದಹಂಕಾರ ಸಂಬಂಧದಿಂ ಸ್ಥೂಲ ದೇಹಕ್ಕೆ ಉಷ್ಣಾದಿಗಳನರಿವ ತನವೇ ಕರ್ಮ ಜನಿತವಾಗಿ ಕರ್ಮಜವೆನಿಸುವುದು.

೨. ''ಅಹಂ ಜಾನಾಮಿ'' ಯೆಂಬುವಲ್ಲಿ ಚಿಚ್ಛಾಯಾಹಂಕಾರ ಸಂಬಂಧವು ಸೃಷ್ಟಿತೊಡಗಿ ಮೋಕ್ಷಾವಧಿ ಕೆಡದಾಗಿ ಸಹಜವೆನಿಸುವದು.

೩. ಅಹಂ ಕರ್ತಾ ಎಂಬುವಲ್ಲಿ ಅಸಂಗನಾದ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನಿಗ ಹಂಕಾರ ಸಂಬಂಧವು ಭ್ರಾಂತಿ ಜನ್ಯವೆಂದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲಕ್ಕುಂ.

ಅಭಿಪ್ರಾಯ:- ಹೃದಯಗತ ಭಾವೋ ಅಭಿಪ್ರಾಯಃ

೧. ಅವಿವೇಕ :- ಜ್ಞಾನ ಅಭಾವಕಾನಾಮ ಅವಿವೇಕ ಕಹೆ ಹೈ.

೨. ಸದ ಅಸತ್ ವಿವೇಕ ರಹಿತಃ ಅವಿವೇಕ ಕಃ।

೩. (ಪ.ಭೋ.೩-೨) ಅವಕು ಪರತಿಯದು ಸವನಿಸೆ ಸುಖವೆಂಬರ ವಿವೇಕಿಗಳು ತಮ್ಮ ಬಗೆಯದೆ ಕುವಲಯದಳ ನೇತ್ರೆ ಮೈತ್ರೇಯಿ ಕೇಳು ದುಃಖವನೆ ತತ್ಸುಖವೆಂಬರರಿಯದೆ.

ಅವಿದ್ವಾನ: ಕರ್ತವ್ಯಾ ಕರ್ತವ್ಯಂ ವಿಷಯ ವಿಚಾರ ಶೂನ್ಯ ಅವಿದ್ವಾನ್

ಅನಾದಿ

೧) ಅದಿರ್ನ ಜ್ಞೆಯತೇ ಇತಿ ಅನಾದಿಃ

೨) ಸ್ವರೂಪಸೇ ವೃತ್ತಿಕು ರಹಿತ ಅನಾದಿ ಕಹೆ ಹೈ.

೩) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೮೨) ಜಾವಸ್ತುಕೆ ಉತ್ಪತ್ತಿಹೋವೆ ನಹಿ ಸೋ ವಸ್ತುಸ್ವರೂಪಸೆ ಅನಾದಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ.

ಅನಾದಿ ವಸ್ತುಗಳು

(ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೮೨) ಏಕ ಬ್ರಹ್ಮ ಈಶ್ವರ, ಜೀವ ಅವಿದ್ಯಾ, ಔರ ಅವಿದ್ಯಾ ಚೇತನಕಾ ಸಂಬಂಧ ಔರ, ಅನಾದಿ ವಸ್ತುಕಾ ಬೇಧಯಹ ಷಟ ವಸ್ತುಸ್ವರೂಪಸೆ ಅನಾದಿ ಹೈ.

ಅನಾದಿಷಟ್

೫. (ವಿ.ಚಿಂ.೧೩೩) ಶುದ್ಧ ಚಿತ್ತೆಂಬ ಪರಶಿವನು, ಜಗತ್ಕಾರಣವಾದ ಪರಮೇಶ್ವರನು, ಸಂಸಾರಿ, ಯಾದ ಜೀವನು. ಸಂಸಾರ ಮೂಲವಾದ, ಜ್ಞಾನ ಜೀವೇಶ್ವರ ಬೇದ ಚಿಜ್ಜಡ ಬೇಧವೆಂಬೀ ಆರುಂ ಅನಾದಿ ಸಿದ್ಧಗಳಾಗಿ ಇವುಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಿಲ್ಲದಿರಲ್ಕೆ ಇವುಗಳಿಂದೊಗೂಡಿದ ಪ್ರಪಂಚವಂ ಪರಮೇಶ್ವರನೆಂತು ಹುಟ್ಟಿಸಿದನೆನೆ ಮುನ್ನಪೇಳ್ದ ಅನಾದಿ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲದೆ ಶಶ ಶೃಂಗಾದಿಗಳಂತೆ ತುಚ್ಛಮಾಗದೆ ಜೀವ ಕಲ್ಪಿತ ಮಾದ ಶುಕ್ತಿ ರಜತದಂತೆ ಅನಿರ್ವಚನೀಯ ಮಾದ ವ್ಯೋಮಾದಿ ಪ್ರಪಂಚವೇ ಪರಮೇಶ್ವರ ಕಲ್ಪಿತತ್ವಮ ಬಾಧಿತ ಮಕ್ಕುಂ.

ಅನಾದಿ ವಸ್ತುಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿ ರಹಿತ ಹೇಗೆ?.

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ. ೧೧೨) ಬ್ರಹ್ಮ ಅನಾದಿ ಹೇಗೆಂದರೆ ಅವಿದ್ಯೆಗೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನವಿರುವದು ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ ಮೂಲ ಪ್ರಕೃತಿ ಅವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಸಂಬಂಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಈಶ್ವರ ಜೀವಾದಿಗಳ ಶಿದ್ಧಿಯಾದರೂ ಬ್ರಹ್ಮದ ಹೊರತಾಗಿ ಇಲ್ಲ ಆದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮದ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಸಂಭವಿಸುವದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮವು ಅನಾದಿ.

೨) ಅವಿದ್ಯೆ ಅನಾದಿ ಹೇಗೆಂದರೆ :- ಬ್ರಹ್ಮನಿರ್ವಿಕಾರ ವಿರುವನು ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮದಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿಲ್ಲಮತ್ತು ಈಶ್ವರಾದಿ ನಾಲ್ವರ ಸಿದ್ಧಿಯಾದರೂ ಅವಿದ್ಯಾಶಿದ್ಧಿಯ ಆಧೀನ ವಿರುವವು ಆದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳಿಂದಾದರೂ ಅವಿದ್ಯೆ. ಉತ್ಪತ್ತಿ ಸಂಭವಿಸುವದಿಲ್ಲ ಆದ್ದರಿಂದ ಅವಿದ್ಯೆ ಅನಾದಿ.

೩) ಈಶ್ವರ ಜೀವರು ಅನಾದಿ ಹೇಗೆಂದರೆ:- ಕೇವಲ ಬ್ರಹ್ಮದಿಂದ ಅಥವಾ ಕೇವಲ ಮಾಯಾದಿಂದ ಅಥವಾ ಪರಸ್ಪರರಿಂದ ಅಥವಾ ಸ್ವಸಿದ್ಧಿಯ ಆಧೀನ ಬೇಧದಿಂದ ಈಶ್ವರರ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಸಂಭವಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಅವಿದ್ಯೆ ಚೇತನದ ಸಂಬಂಧದ ಸಿದ್ದಿಯಿಂದ ಈಶ್ವರ ಜೀವರ ಸಿದ್ಧಿಯಿರುವದು ಆ ಸಂಬಂಧ ತಾನಾದರೂ ಅನಾದಿ ಇರುವದು ಆದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಇಲ್ಲ ಆದ್ದರಿಂದ ಈಶ್ವರ ಜೀವರಾದರೂ ಅನಾದಿ ಮತ್ತು

೪) ಅವಿದ್ಯಾಚೇತನದ ಸಂಬಂಧ ಅನಾದಿ ಹೇಗೆಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮ ಮತ್ತು ಅವಿದ್ಯಾ ಅನಾದಿ ಇರುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳ ತಾದಾತ್ಮ್ಯ ಸಂಬಂಧವೂ ಅನಾದಿ ಇರುವುದು ಅದ್ದರಿಂದ ಅದರ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಇಲ್ಲ ಮತ್ತು ಈಶ್ವರಾದಿಕ ಅವುಗಳ ಸಿದ್ಧಿಯಾದರೂ ಸಂಬಂಧದ ಸಿದ್ಧಿಯ ಆಧೀನವಿರುವುದು ಆದ್ದರಿಂದ ಅದರ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವಿದ್ಯೆ ಮತ್ತು ಚೇತನದ ಸಂಬಂಧವು ಅನಾದಿ ಇರುವುದು.

೫) ಈ ಐದು ವಸ್ತುಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಬೇಧವು ಅನಾದಿ ಹೇಗೆಂದರೆ ಈ ಐದು ವಸ್ತುಗಳು ತಮ್ಮಿಂದ ತಾವೇ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಯಾದವೆಂದು ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡಿದರೆ ಆತ್ಮಾಶ್ರಯ ದೋಷವುಂಟಾಗುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಐದು ವಸ್ತುಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಐದು ವಸ್ತುಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಬೇಧವಿರುವದು ಅದಕ್ಕಾದರೂ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಸಂಭವಿಸುವದಿಲ್ಲ ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಈ ಆರು ವಸ್ತುಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಇಲ್ಲ ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಅನಾದಿ ಇರುವವು.

ಪ್ರಪಂಚವು ಅನಾದಿ

(ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೮೨)ಪ್ರಪಂಚಕಾ ಪ್ರವಾಹ ಅನಾದಿ ಹೋನೇತೆ ಪ್ರಪಂಚ ಅನಾದಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ.

ಪ್ರಪಂಚ ಪ್ರವಾಹರೂಪ ಅನಾದಿ

(ವಿ.ಸಾ.೧೧೨) ಪ್ರಪಂಚ ಆರೋಪದ ಶಾವಿಶೆ ಅನಾದಿ ಸಿದ್ಧಬಾಸ ತಾ ಹೈ ತೋಬೀ ಅಧಿಷ್ಠಾನಕೆ ಜ್ಞಾನ ಹುಯೆ ಯಾಕಾತ್ರಿಕಾಲ ಅಭಾವ ನಿಶ್ಚಯ ತೋಬೀ ಅಧಿಷ್ಠಾನಕೆ ಜ್ಞಾನ ಹುಯೆ ಯಾಕಾ ತ್ರಿಕಾಲ ಅಭಾವ ನಿಶ್ಚಯ ರೂಪ ಬಾದ ಹೋವೆ ಹೈ ಯಾತೆ ಪ್ರಪಂಚ ಮಿಥ್ಯಾ ಹೈ ಯಾಹೀತೆ ಪ್ರವಾಹ ರೂಪಸೆ ಅನಾದಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ.

ಅಭ್ಯಾಸಿ .

೧) (ಕೈವಲ್ಯ ೫.೪೫.೩) ಪುಸಿಯೆಂದು ವಿಶ್ವವ ನಾತ್ಮನೇ ನಿತ್ಯನೆಂ ದುಸುರೆ ಸದ್ದುರು ಕೇಳಿ ಪೊರಚಿಂತೆಯಳಿದು ಒಸೆದೊಳ ಗಾರ್ಯೆಯು ತಿಹನೆ ಅಭ್ಯಾಸಿಯೆನಿಸುವ ನೆರಡು ಜನ್ಮದೊಳು ಮುಕ್ತನಹನು.

೨) (ಪ್ರ.ಭೊ.೭-೧-೨-೩-೪) ದ್ವೈತ ವಿರಕ್ತ ನದ್ವೈ ತಾನು ರಕ್ತನಪ್ಪಾ ತನ ಭ್ಯಾಸಿಯೆಂದೆನಿಸುವನು ಯಮನಿಯಮಾನ್ವಿತನ ಚಲನನಾಲಸ್ಯ ನಮಿತಾತ್ಮ ನಿಷ್ಠ ನಾಶ್ರವಣಾದಿ ಕ್ರಮವಿದ ನಮಲ ನಖಿಳ ತತ್ತ್ವ ಭಾವಿ ನಿರ್ಮಮ ನಾಮದೊಡ ಬ್ಯಾಸಿಯೆ ನಿಪನು॥೧॥

೩) ತನಗಾತ್ಮ ವಿಷಯದೊಳನು ಭೂತಿಯಾಯಾಸ ವಿನಿತಿಲ್ಲ ದೊದಗಿನಿ ಜಾನಂದ ಜನಿಸಿ ಸುಸ್ಥಿರ ಬುದ್ಧಿಯೊಳು ದೃಢ ಮಾಗಿರಲೆನಿಸುವ ನಭ್ಯಾಸಿ ಯವನೆಂದು।೨॥

೪) ಸ್ಮೃತಿಯೊಳುಚಿತ್ರ ವಿಚಿತ್ರ ವಿಷಯದೊಳು ಗತಿಗಳೊಳ ಖಿಳ ಸಿದ್ಧಿಗಳೊಳು ಸತಿಕೇಳು ದೇಹಾದಿಯೊಳು ನಿಜ ವೈರಾಗ್ಯ ರತನಾದೊಡ ಭ್ಯಾಸಿಯೆನಿಪನು.।೩॥

೫) ಅತಿಶಯದಿಂದಾತ್ಮರತಿ ಶಾಸ್ತ್ರರತಿ ಕರ್ಮರತಿ ಬಳಿಕಭ್ಯಾಸ ದೆಡೆಯೊಳು ರತಿ ಲೋಕ ಭಯದೊಳು ವಿರತಿ ಯುಳ್ಳಾತನೆ ಸತಿಕೇಳ ಭ್ಯಾಸಿ ಯೆಂದೆನಿಪನು॥೪॥

ಅನರ್ಥ

೧) ಸರ್ವ ಪುರುಷಾರ್ಥ ಹೀನ ಅನರ್ಥಃ

೨) ಸಮುದಾಯಾರ್ಥ ಶೂನ್ಯಂ ಪ್ರಲಾಪಃ ಅನರ್ಥಃ

೩) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೬) ಪ್ರಪಂಚಕಾ ಕಾರಣ ಜೋ ಅಜ್ಞಾನ, ಔರ ಪ್ರಪಂಚ, ವಹ ಜನ್ಮಮರಣ ರೂಪಿ ದುಃಖಕಾ ಹೇತು ಹೈ ಯಾತೆ ಅನರ್ಥ ಕಹಿಯೆ ಹೈ.

ಅನಿತ್ಯ

೧) ಪ್ರಾಕ ಪ್ರಧ್ವಂ ಸಾಭಾವ ಪ್ರತಿಯೋಗಿತ್ವಂ ಅನಿತ್ಯತ್ವಂ.

೨) ಜನ್ಮಮೃತ್ಯುಸಹಿತತ್ವಂ ಅನಿತ್ಯಃ

೩) (ವಿ.ಚಿಂ.೯೦) ತೋರಿ ಕೆಡುವ ದೇಹಾದಿ ಕವೇ ಅನಿತ್ಯ ರೂಪು.

೪) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೬೪) ಜೋ ಆತ್ಮಸೇ ಬಿನ್ನ ಹೋವೆ ಸೋ ಅನಿತ್ಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ.

೫) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೧೭೧) ಜಿಸಕಾ ದೇಶಕಾಲತೆ ಅಂತ ಹೋವೆ ಸೋ ಅನಿತ್ಯ ಕಹೆ ಹೈ.

ಅನುಯೋಗಿ

೧) ಯತ್ರಯತ್ರ, ಅಭಾವ ವರ್ತತೇ ಸಃ ಅನುಯೋಗೀಃ

೨) (ವೃಪ್ರ.೧೧೪) ಜಾಮೆ ಅಭಾವ ಹೋವೆ ಸೊ ಅಭಾವಕಾ ಅನುಯೋಗಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ ಜಾಕಾ ಅಭಾವ ಹೋವೆ ಸೊ ಪ್ರತಿಯೋಗಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ.

೩) (ಪ್ರ.ಪ್ರ ೭ ಪೇಜ ೨೯೦) ಜಾಮೆ ಸಂಬಂಧ ರಹೆ ಸೋಸಂಬದಕಾ ಅನುಯೋಗಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ.

ಅಲೀಕ

೧) ಜ್ಞಾನಾ ವಿಷಯತ್ವಃ ಅಲೀಕ

ಅಲೋಕ

೧) ದೀಪಸೂರ್ಯಾದಿ ಪ್ರಕಾಶಕ್ಕೆ ಅಲೋಕವೆನ್ನುವರು.

ಅವಯವ

೧) ದ್ರವ್ಯ ಸಮುದಾಯಕಾರಣಂ ಅವಯವಃ

ಅನಾವೃತ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೪೩೫) (ವಿ.ಚಂ.೪೩೪) ಅವರಣಭಂಗ ಪದಾರ್ಥ ಅನಾವೃತ ಸರ್ವ (೨) ಥಾ ಆವರಣರಹಿತ ಅನಾವೃತ. ಕಹಿಯೆ ಹೈ

ಅಪೂರ್ವ

೧) (ವಿ.ಸಾ.೭೯) ಧರ್ಮ ಅಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಅಪೂರ್ವವೆಂದು ಅದೃಷ್ಟವೆಂದೂ ಹೇಳುವರು ಮತ್ತು ಪುಣ್ಯ ಪಾಪವೆಂದೂ ಕೆಲವರು ಹೇಳುವರು.

೨) ಕರ್ಮಜನ್ಯ ಸಂಸ್ಥಾರರೂಪ ಅದೃಷ್ಟಕ್ಕೆ ಅಪೂರ್ವವೆನ್ನುವರು (ವೃ.ರ.೧೫೭)

ಅವಭಾಸ:

೧) ವಿಷಯ ವಿಷಯದ ಜ್ಞಾನ ಅಧ್ಯಾಸವೇ ಅವಭಾಸವೆನಿಸುವದು.

೨) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೨೦೧) ಅಧಿಷ್ಠಾನಕಿ ಸತ್ತಾಸೆ ವಿಷ ಮಸತ್ತಾವಾಲಾ ಅವಭಾಸ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। ಸರ್ಪ ತಾಕಾಜ್ಞಾನ ಅಧ್ಯಾಸ ಔರ ಅವಭಾಸ ಕಹೆ ಹೈ।

೩) (ವೃಪ್ರ.ಪ್ರ.೭ ಪೇಜ ೨೨೨) ಜ್ಞಾನಾ, ಜ್ಞಾನಕಾ ವಿಷಯಕು ಅವಭಾಸ ಕಹೆ ಹೈ.

ಅಂಧ

೧) ವಿಚಾರ ಹೀನಃ ಅಂಧಃ

೨) ನೇತ್ರದ್ವಯ ಹೀನಃ ಅಂಧಃ

ಅಂಧ ಗೋಲಾಂ ಗುಲ ನ್ಯಾಯಃ

೧) ಊರಿಗೆ ಹೋಗುವ ಮನುಷ್ಯ ಅಂದರೆ ಕುರುಡನು ಅಡವಿ ಆಕಳ ಬಾಲಹಿಡಿದರೆ ಅಡವಿಪಾಲಾಗಿ ದುಃಖ ಪಡುವಂತೆ ಅಜ್ಞಾನಿ ಮನುಷ್ಯ ತತ್ವಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದ ಗುರುವಿಗೆ ಶರಣಾಗತನಾದರೆ ಬವ ದುಃಖದಲ್ಲಿ ತೊಳಲುತ್ತಾನೆ ಮತ್ತು (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ.೫೨೨ರಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಿದೆ)

ಅಜಾತವಾದ

(ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೩೫೬) ದೃಷ್ಟಿ ಅಂದರೆ ಅವಿದ್ಯಾದ ವೃತ್ತಿರೂಪಜ್ಞಾನ ಅದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿಯೇ ಸೃಷ್ಟಿ ಅಂದರೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಅದಕ್ಕೆ ಯಾವ ಕಥನವಿರುವದೋ ದೃಷ್ಟಿಸೃಷ್ಟಿವಾದ ಅದಕ್ಕೆ ಅಜಾತವಾದವೆನ್ನುವರು.

ಅವಚ್ಛೇದಕ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೦೩) ಅವಚ್ಛೇದಕ ಕಹಿಯೆ ವ್ಯಾವರ್ಥಕ ಕಹಿಯೆ ಔರ ಪದಾರ್ಥಸೆ ಬಿನ್ನ ತಾಕರಿಕೆ ವಸ್ತುಕಾ ಸ್ವರೂಪಕು ಜನಾವೆ ಸವ್ಯಾವರ್ತಕ ರಹಿಯೆ ಹೈ ತಾಹೀಕು ಅವಚ್ಛೇದಕ ಕಬೀ ಕಹೇ ಹೈ.

ಅಚ್ಛಾದಕ

೧) ತೋರದಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದು

ಅವಚ್ಛಿನ್ನೋಪಾದಿ

೧) (ವಿ.ಸಾ.೨೮೬) ಅವಿದ್ಯೆ ಎಷ್ಟು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವದೋ ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ಚೈತನ್ಯವನ್ನು ಅಳತೆಗೆ ತಂದು ಪರಿಚ್ಛನ್ನತ್ವವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಅವಚ್ಛನ್ನೋಪಾದಿಯೆನಿಸುವದು ಘಟಕಾಶದಂತೆ.ಅರ್ದದಗ್ಧ ಕಾಷ್ಟಕಿ ನ್ಯಾಯಿ ಯಃ

ಅಸಮವಾಯ

೨) (ವೃಪ್ರ.ಪೇಜ ೧೯೭) ಕಾರ್ಯದ ಸಮವಾಯಿ ಕಾರಣದಿಂದ ಸಂಬಂಧಿಯಾಗಿ ಯಾವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವದು ಅದಕ್ಕೆ ಅಸಮವಾಯ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳುವರು (ಇದು ನ್ಯಾಯ ವೈಶೇಷಿಕ ಮತದ ಪ್ರಕಾರ)

ಅಸಮವಾಯ

೧) (ವೃಪ್ರ.೧೯೭ ಪೇಜ) ಸಮವಾಯಿ ಕಾರಣ ಮತ್ತು ನಿಮಿತ್ಯ ಕಾರಣದಿಂದ ವಿಲಕ್ಷಣ ಅಸಮವಾಯಿ ಕಾರಣವಿರುವದರಿಂದ ಅಸಮವಾಯಿ ಕಾರಣ ಮೂರು ಪ್ರಕಾರ ವಿರುವದು.

೨) ಹೇಗೆಂದರೆ ದ್ರವ್ಯ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಲ್ಲಿ (ಘಟದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಲ್ಲಿ) ಅವಯವ ಸಂಯೋಗ ಅಸಮವಾಯಿ ಕಾರಣವಿರುವದು. ಅದರಂತೆ (೨) ಗುಣದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಗುಣ ಅಸಮವಾಯಿ ಕಾರಣ ಇರುವದು. ಕೆಲವು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾ ಅಸಮವಾಯಿ ಕಾರಣವಿರುವದು.

ಸಮವಾಯಿ ಕಾರಣ

ಉಪದಾನ ಕಾರಣಕ್ಕೇನೆ ಸಮವಾಯಿ ಕಾರಣವೆನ್ನುವರು

ಅರ್ಪಣ

(ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೧೦೨) ತನುವಿನಿಂದ ಗುರುಸೇವಾ ಬಹಳ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಗುರುವಿನ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಮೀರಬಾರದು ಇದು ತನು ಅರ್ಪಣ.

ಮನ ಅರ್ಪಣ

(ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೧೩೦) ಮನದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪ್ರೇಮ ಲಕ್ಷಣಾತ್ಮಕವಾದ ಬಕ್ತಿಯನ್ನು ಗುರುವು ಪರಮಾತ್ಮ ಸ್ವರೂಪನೆಂದು ತಿಳಿದು ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಇಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಶ್ರುತಿ

ಪ್ರಮಾಣವಿರುವದು. ಹೇಗೆ ದೇವರಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯಿರುವದೋ ಅದರಂತೆ ಗುರುವಿನಲ್ಲಿ ಪರಮ ಭಕ್ತಿ ಇರಬೇಕು ಆಗ ಪರಮಾತ್ಮನು ಹೇಳಿದ ಬ್ರಹ್ಮ ಆತ್ಮರ ಏಕತಾರೂಪ ವೇದದ ಅರ್ಥ ತಾನೆ ಪ್ರಕಾಶವಾಗುವುದು.

ಧನ ಅರ್ಪಣ

ಪತ್ನಿಪುತ್ರ, ಭೂಮಿ ಧನ, ಮೊದಲು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸರ್ವವನ್ನು ತ್ಯಾಗಮಾಡಿ ಯಾವ ತ್ಯಾಗಿ ಗುರು ಇರುವನೋ ಅವನನ್ನು ಶರಣು ಹೋಗಬೇಕು ಇದಕ್ಕೆ ದನ ಅರ್ಪಣವೆಂದು ಹೇಳುವರು ಏಕೆಂದರೆ ಗುರುಗಳು ತ್ಯಾಗಿ ಇರುವರು. ಅವರು ಸ್ವೀಕರಿಸುವದಿಲ್ಲ ಪರಂತು ಗುರು ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಧನಾದಿಗಳನ್ನು ತ್ಯಾಗ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಹೀಗೆ ಯಾವ ತ್ಯಾಗವಿರುವದು ಆದಾದರೂ ಗುರುವಿಗೆ ಅರ್ಪಣವಾಯಿತೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಅಗ್ನಿ (ಪ.ಭೋ.೧-೯-೫)

೧) ಬೆಳಗುವ ಸಂತಾಪಿಸುವ ಸಲೆ ಮೆಲಕ್ಕುಚ್ಚಳಿಸುವ ಪಚಿಸುವ ನಿಜದಿಂದೆ ತಿಳಿ ಶಬ್ದಸ್ಪರ್ಶನ ರೂಪೆಂಬ ಗುಣದಿಂದೆ ನಿಲೆವಹ್ನಿಯದು ತಾನೆ.

ಅಗ್ನಿಯ ಉತ್ಪತ್ತಿ : (ಪ.ಗೀ.೨-೧) ವಾಯುವಿನನೊಳಗಾ ಪಾವಕವಾಯ್ತು.

ಅಗ್ನಿಯ ತತ್ವಗಳು

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೪೧) ನಿದ್ರಾ, ತೃಷಾ ಕಾಂತಿ ಕ್ಷುಧಾ ಆಸಲ್ಯ.

೨) (ಪಾ.ಗೀ.೨-೮) ಖುದ್ದಿಯುದಾ ನಂ ರೂಪಂಪಾದ ಬದ್ಧವೆನಿಪ ಶಿಖಿಕಳಿಗಳ ಬೇಧ.

ಅಪವಾದ

೧) (ವಿ.ಚಿಂ.೬೮) ಅಹಿಯಲ್ಲ ರಜ್ಜುವೇ ಇದು ರಜತವಲ್ಲ ಶುಕ್ತಿಯೇ ಇದು ಚೋರನಲ್ಲ ಸ್ಥಾಣುವೆ ಎಂಬಂತೆ ವಿಚಾರ ಮುಖದಿಂದ ಪ್ರಪಂಚವೆಲ್ಲಂ ಮಿತ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಸತ್ಯವೆಂಬುದೇ ಅಪವಾದ ಮುಕ್ಕುಂ.

೨) ಅವಸ್ತು ವಸ್ತು ಕಥನಂ ಅಪವಾದಃ

೩) ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮಾಯಾ ಮತ್ತು ಅವಿದ್ಯಾ ನಿವೃತ್ತಿವುಂಟಾಗುವುದು ಅದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿ ಬ್ರಹ್ಮದ ಸಂಬಂಧದ ನಿವೃತ್ತಿಯಾಗುವುದು, ಅದರಿಂದ ಜೀವಭಾವ ಈಶ್ವರ ಭಾವದ ನಿವೃತ್ತಿಯಾಗುವುದು, ಅದರಿಂದ ಜೀವ ಈಶ್ವರರ ಬೇಧದ ನಿವೃತ್ತಿಯಾಗುವುದು, ಅದರಿಂದ ಬಂಧದ ನಿವೃತ್ತುಂಟಾಗಿ ಮೋಕ್ಷಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಈ ರೀತಿಯಿಂದ ಏಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸರ್ವ ಆರೋಪದ ನಿವೃತ್ತಿ ರೂಪ ಅಪವಾದವಿರುವುದು.

೪) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೫-೧-೨-೩) ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮರವೆಯಳಿವುದು ಮರವೆಯ ಹಾನಿಯಿಂದ ಬೇಧ ಬುದ್ಧಿ ಕೆಡುವುದು ಕೆಡಲು ಹಾನೋಪಾದನೆವನುಳ್ಳ ವಿಷಯವದಿದೆಂಬ ಮಾನ ವಿಕೃತಿ ಪೋಪುದು ಇತ್ಯಾದಿ.

೫) (ವಿ.ಚಿಂ.೬೮) ಸರ್ಪದ ಮತ್ತು ಅದರ ಜ್ಞಾನದ ಬಾದವಾಗಿ ರಜ್ಜುರೂಪ ಅದಿಷ್ಠಾನದ ಅವಶೇಷದಂತೆ ಪ್ರಪಂಚ ಮತ್ತು ಅದರ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಬಾಧಾಮಾಡಿ ಅಧಿಷ್ಠಾನರೂಪ ಶುದ್ಧಬ್ರಹ್ಮದ ಯಾವ ಅವಶೇಷ ವಿರುವವೋ ಅದಕ್ಕೆ ಅಪವಾದವೆನ್ನುವರು.

ಅಭಾಸ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೨೨೫) ಚೈತನ್ಯ (ಬ್ರಹ್ಮ)ದ ಲಕ್ಷಣದಿಂದ ರಹಿತ ಇರುವದು ಮತ್ತು ಚೈತನ್ಯದಂತೆ ಪ್ರತೀತಿಯಾಗುವದು ಅದು ಚಿದಾಭಾಸವೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು.

ಅವಿರಳನು:

೧) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೩೨) ತನು ಬಾಹ್ಯವೆಲ್ಲವನರಿವುದರಿಂದೆ ಮನವಾತುಗಳನ್ನು ಮೀರಿಹುದರಿಂದ ಇನಿತನಿತೆಂದು ಊಹಿಸಲು ಬಾರದಿಹುದರಿಂದ ಲನುಪಮನಹುದರಿಂದ ವಿರಳನು.

ಅಭೇಧ ನಿಶ್ಚಯ

೧) (ವಿ.ಚಂ.೧೪೯-೧೫೦) ಶುದ್ಧ ಬ್ರಹ್ಮ ಬಿಂಬವಿರುವದು. ಅದು ಅಜ್ಞಾನರೂಪ ದರ್ಪಣದಲ್ಲಿ ಜೀವ ರೂಪ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಬಾಸಿಸುವುದು. ಅದರಲ್ಲಿ ಆ ಜೀವ ರೂಪ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ಈಶ್ವರರೂಪ ಬಿಂಬದೊಡನೆ ಸದಾ ಅಬೇಧವೆ ಇರುವದು ಪರಂತು ಮಾಯಾ ಬಲದಿಂದ ಜೀವನಧರ್ಮ ಬಿಂಬ ರೂಪ ಈಶ್ವರನಿಂದ ಭೇದ, ಜೀವತ್ವ, ಅಲ್ಪಜ್ಞತ್ವ, ಅಲ್ಪಶಕ್ತಿತ್ವ, ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನತ್ವ, ಅನೇಕತ್ವ, ಇತ್ಯಾದಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಪ್ರತೀತಿರೂಪ ಜ್ಞಾನ ಆದು ಬ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ಆದ್ದರಿಂದ ಅದರ ಮಿತ್ಯತ್ವ ನಿಶ್ಚಯರೂಪ ಬಾದಮಾಡಿದರೆ ಜೀವರೂಪ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ಮತ್ತು ಈಶ್ವರಬಿಂಬವು ಸದಾ ಅಭೇಧ ನಿಶ್ಚಯ ಉಂಟಾಗುವುದು.

ಅಂಶಮೂರು (ವಿ.ಚಂ.೯೧)

೧) ಸಾಮಾನ್ಯ ಅಂಶ , ವಿಶೇಷಾಂಶ , ಕಲ್ಪಿತ ವಿಶೇಷಾಂಶ.

ಅಂತರ್ಯಾಮಿ (ವಿ.ಸಾ.೧೭೧)

೧) ಸರ್ವಕೆ ಅಂತರ ಪ್ರೇರಣಾಕರೆ ಹೈಯಾತೆ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಹೈ.

೨) ಅಂತಕರಣ ನೇಮಕಾಃ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ.

೩) ಸಕಲಜೀವ ನೇಮಕಾ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ.

ಅರ್ಜವ (ಪ.ಬೋ.೫-೨-೯)

೧) ಸಕಲ ನಿವೃತ್ತಿಗಳೊಳು ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳೊಳು ಸಕಲ ಧರ್ಮಾ ಧರ್ಮ ದೆಡೆಯೊಳು ಸಕಲ ವಿಷೆಯಗಳೊಳು ಸಮಬುದ್ಧಿಯದು ತನ. ಗಕಲಂಕವೆನಿಸು ವರ್ಜವವಕ್ಕು.

ಅಗಣಿತನು (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೨೩-೪)

೧) ಗಗನದಂದದಿ ನಿರವಯವ ನಹುದರಿಂದೆ. ಸ್ವರ್ಗತಾದಿ ಬೇಧವಿಲ್ಲದ ಕತದಿಂದೆ. ನಿಗಮವನಂತ ಮೆಂದೊರೆವುದರಿಂದಾವ ಬಗೆ ದೋರದಿಹುದರಿಂದ ಅಗಣಿತನು।

ಅತಿಮಾತ್ರನು

೧) (ಕೈವಲ್ಯ ೪-೩-೩) (ಉತ್ತಮ ಯೋಗ ಸಾಧಕ) ವರನೀತಿ ಕ್ಷಮೆ ಧೈರ್ಯ ಸತ್ಯವಚನ ನಿರ್ಧರಣ ನಿರ್ಮಲ ಚಿತ್ತ, ಸಾರಶೌರ್ಯ. ಪರಿತೋಷವಿನಯಾದಿ ಸರ್ವಸುಗುಣವಾವರಿಸಿ ತೋರ್ಪವನತಿಮಾತ್ರನಹನು.

ಅತಿಮಾತ್ರತರನು

(ಕೈವಲ್ಯ ೪-೩-೪) (ಉತ್ತಮೋತ್ತಮ ಸಾಧಕ) ಬಹುಶಾಸ್ತ್ರಪರಿಣಿತ ನಿಹಪರವಿ; ರಹಿತ ನಖಿಳ ಕರ್ಮದೂರ ನಧಿಕ ವಹಶೂರ ನವಿಕಾರಿ ತತ್ವಭಾವ ಸಂನಿಹಿತ ನೆನಿಪನತಿಮಾತ್ರತರ ನಹನು.

ಅಸಂಗ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೧೭೮ ರಿಂದ ೧೮೦) ಆತ್ಮನು ಸ್ವಗತ ಸಜಾತಿಯ ವಿಜಾತೀಯ ಸಂಬಂಧ ರಹಿತನಿರುವುದರಿಂದ ಆತ್ಮನು ಅಸಂಗ.

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೩೬೬) ಆತ್ಮನು ಸಂಗರಹಿತನಿರುವುದರಿಂದ ಅಸಂಗನು

೩) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೮೩) ಆತ್ಮ ಸರ್ವ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ರಹಿತ ಇರುವದರಿಂದ ಅಸಂಗ.

ಅದ್ವಯ (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೩೨-೨)

೧) ಅಣು ಪರಿಮಾಣ ಮಧ್ಯಮ ಪರಿಮಾಣಗಳೆಣಿಕೆ ತನ್ನೊಡಗೂಡಗೂಡದಿಹುದರಿಂದ ಗುಣ ಜಾತಿ ಕರ್ಮಾದಿ ರಹಿತತ್ವದಿಂದೇಕರಣವಿಡಿಯದುದುದರಿಂದದ್ವಯನಹನು.

೨) (ವಿ.ಚಂ.೧೮೦) ಆತ್ಮಾದ್ವೈತ ರಹಿತ ಹೋನೇತೆ ಆತ್ಮಾ ಅ್ವೈತ ಹೈ.

ಅನುಕ್ತ

೧) ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಹೇಳದೆ ಇರುವ ಅನಾತ್ಮವನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಯುವ ಕಲೆಯೆ ಅಧ್ಯಾತ್ಮವೆನಿಸುವದು.

ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಶಾಸ್ತ್ರತ್ರಯ

೧) (ವಿ.ಚಿಂ.೩೦) ಕಪಿಲ ಪತಂಜಲ ವ್ಯಾಸರೆಂಬ ಮುನಿಗಳಿಂ ಕ್ರಮದಿಂದ ನಿರೂಪಿತಗಳಾದ ಸಾಂಖ್ಯ ಪತಂಜಲ, ವೇದಾಂತಗಳೆಂಬ ಸಾಂಖ್ಯ ಸೂತ್ರ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರತ್ರಯವೇ ಸಭಾಷ್ಯ ಪ್ರಕರಣ ಟೀಕಾ ಪರಿಷ್ಕೃತಮಾಗಿ ಸ್ವಾತ್ಮ ಜ್ಞಾನ ಫಲಿಭೂತ ಮೋಕ್ಷ ಪ್ರತಿಪಾದಕವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅಧಾತ್ಮ ಶಾಸ್ತ್ರತ್ರಯವೆನಿಸುವದು.

ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಮತಬೇಧ

೧) (ವಿ.ಚಿಂ.೩೪) ಬಾಸ್ಕರೀವಾದ ಮಾಯಾವಾದ, ಶುದ್ಧ ಬ್ರಹ್ಮವಾದ, ಕ್ರೀಡಾ ಬ್ರಹ್ಮವಾದವೆಂದು ಸಾಮಾನ್ಯತಃ ನಾಲ್ಕು ತೆರನಾಗಿಯುಂ ಅನಿರ್ವಚನೀಯ ಖ್ಯಾತಿ ಮುಂತಾದ ತತ್ತದನುಭವಗಳಿಂ ಸಂವಳಿತ್ತಮಾಗಿಯುಂ ಪ್ರಚುರಗೊಂಡಿರ್ಪುದು.

ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ವಿಚಾರ

೧) (ಪಾ.ಗಿ.೮-೫)ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಂಗಳ ಬಿಡುವಂತೊರೆವಾ । ಸಕಲ ಸುಖಂದೊರೆವಂತಿರಲೊರೆವ । ಸಾದರದಿಂಮಿಗೆ ಸದ್ಗುರು ವಿಂದೆ ವೇದರಹಸ್ಯಾರ್ಥವನೊಲವಿಂದೆ ಕೇಳುವ ಹೊತ್ತೀಶ್ವರ ಲಕ್ಷಣೆಯ । ಮೇಲಾಜೀವನ ನಿಜ ಲಕ್ಷಣೆಯ। ಒಂದರೊಳಾದು ಭಯಾಧ್ಯಾಸವನು। ಮುಂದಾ ಬಹುವಿಧದ ಧ್ಯಾಸವನು । ಜೀವೇಶ್ವರರೇಕತ್ವದ ನಿಲವ । ಭಾವಿಸುತಾ ಸಹಜಾತ್ಮನ ನಿಜವ । ತಿಳಿವನ್ನೆಗಮಾರ್ಯೈವುತ್ತಿಹು । ತಿಳಿಯಧ್ಯಾತ್ಮ ವಿಚಾರವೆನಿಪುದು. । ೫ ।

ಅನ್ಯಥಾ ಸಿದ್ಧಿ

೧) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೨ ಪೇಜ ೩೯) ಕಾರಣ ಸಾಮಗ್ರಿತೆ ಬಾಹ್ಯ ಹೋವೆ ಸೋ ಅನ್ಯಥಾ ಸಿದ್ಧಿ ಕಹೆ ಹೈ.

ಅತೀತ : ಕಳೆದು ಹೋದ

ಅನಾಗತ ಮುಂದೆ ಬರುವ

ಅನುಪಲಂಬ (ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೧೭೬) ಜ್ಞಾನದ ಅಭಾವಕ್ಕೆ ಅನುಪಲಂಬ ವೆನ್ನುವರು.

ಅಸೂಯೆ

(ಇ.ವಿ.ಪೇಜ ೩೬೮) ಪರಕೀಯ ಗುಣೇಷು ದೋಷತ್ವಾರೋಪಣ ಅಸೂಯಾಃ ಇತರರ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ದೋಷಾರೋಪಣವು ಅಸೂಯೆಯೆನಿಸುವದು.

ಆ

ಆತ್ಮಾ

೧) ಮುಖ್ಯ ಪ್ರತೀತಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾದದ್ದು ಆತ್ಮಾ.

೨) ಸ್ವಯಂ ಪ್ರತೀತಿಗೆ ವಿಷಯವಾದದ್ದು ಆತ್ಮಾ

೩. ಅಣೋರಣಿಯಾನ್ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ವಿಷಯನಲ್ಲ

ಮಹತೋ ಮಹಿಯಾನ್ (ವ್ಯಾಪಕವಿರುವುದರಿಂದ)

೪) ದೇಹ ವೈಧರ್ಮ್ಯವಾನ್ ಆತ್ಮಾ

ಆತ್ಮಾಸ್ವರೂಪ

(ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೨೬೫) ದೇಹ, ಇಂದ್ರಿಯ, ಪ್ರಾಣ, ಮನ, ಬುದ್ಧಿ, ಅಜ್ಞಾನ, ಔರ, ಶೂನ್ಯಸೇ ಬಿನ್ನ ಅಕರ್ತಾ, ಅಭೋಕ್ತಾ, ಅಸಂಗ, ವ್ಯಾಪಕ, ಚೇತನ ಆತ್ಮಾಕಾ ಸ್ವರೂಪ ಹೈ.

ಆತ್ಮಾಕಾ ಸದ್ರೂಪ

೬) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೩೫೫) ಜಾಕಿ, ಕಿಸಿಕಾಲಮೆ ನಿವೃತ್ತಿ ಹೋವೆ ನಹಿ ತಾಕುಸತ್ ಕಹಿಯೆ ಹೈ ಆತ್ಮಾಕಿ ನಿವೃತ್ತಿ ಹೊವೆ ನಹಿಯಾ ಹೀತೆ ಆತ್ಮಾಸತ್ ಹೈ.

೭) ಆತ್ಮಾ ಚಿದ್ರೂಪ ಹೈ (ವಿ.ಸಾ.೩೫೬) ಪ್ರಕಾಶರೂಪ ಜೋ ಜ್ಞಾನ ಸೋ ಚಿತ್ ಕಹಿಯೆ ಹೈ ಆತ್ಮಾ ಸರ್ವತಾ ಪ್ರಕಾಶ ಕರೆ ಹೈ ಸೋಪ್ರಕಾಶ ರೂಪ ಹೈ ಸರ್ವಕಾ ಪ್ರಕಾಶಕ ಜ್ಞಾನರೂಪ ಆತ್ಮಾ ಹೈ ಯಾತೆ ಚಿತ್ ಹೈ.

೮) ಆತ್ಮಾ ಆನಂದ ರೂಪ ಹೈ (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೩೬೯) ಸರ್ವಕಿ ಪ್ರೀತಿಕಾ ವಿಷಯ ಜೋ ಆತ್ಮಾ ಸೋ ಆನಂದರೂಪ ಹೈ. ಆತ್ಮಾ ಸತ್‌ರೂಪ ಹೈ.

೯) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೩೬೪) ಏ ಕಹೀ ಆತ್ಮ ನಿವೃತ್ತಿ ರಹಿತ ಹೈ ಯಾತೆ ಸತ್ ರೂಪಕಹಿಯೆ ಹೈ.

ಆತ್ಮಾಚಿತ್ತರೂಪ ಹೈ

೧೦) ಜಡಸೆ ವಿಲಕ್ಷಣ ಪ್ರಕಾಶ ರೂಪ ಹೈ ಯಾತೆ ಚಿತ್ತರೂಪ ಕಹಿಯೆ ಹೈ.

೧೧) ಆತ್ಮಾ ಆನಂದ ರೂಪ:- ದುಃಖಸೆ ವಿಲಕ್ಷಣ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರತೀತೀಕಾ ವಿಷಯ ಹೈ ಯಾತೆ ಆನಂದ ರೂಪ ಕಹಿಯೆ ಹೈ.

೧೨) ಆತ್ಮಾ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ರೂಪ ಹೀ ಶಾಸ್ತ್ರಮೆ ಬ್ರಹ್ಮಕ ಹ್ಯಾ, ಯಾತೆ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪ ಆತ್ಮಾ ಹೈ.

೧೩) ಆತ್ಮಾ ನೈಯಾಯಿಕರು ಜಡವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.

೨. ಸಾಂಖ್ಯರುಚಿಜ್ಜಡವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.

೩. ವೇದಾಂತಿಗಳು ಚೇತನವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಆತಮ್ನಿಗೆ ವಿಶೇಷಣ ಕೃತ ನಾಮಗಳು.

ಪಾಪಾತ್ಮ

೧) ಮಲಿನ ಅಂತಃಕರಣ ಮಿಲಿತ ಪಾಪ ದೋಷಗಳಿಂದ ಪಾಪಾತ್ಮಾ ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುವನು.

ಪುಣ್ಯಾತ್ಮಾ:-ಶುದ್ಧ ಅಂತಕರಣ ಮಿಲಿತ ಪುಣ್ಯ ವಿಶೇಷದಿಂದ ಪುಣ್ಯಾತ್ಮಾ ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುವನು.

ಬೂತಾತ್ಮಾ (ಪ.ಭೋ.೧-೧೪-೨) ಭೂತವಿಕೃತತಯಿಂದೆ ಮಾತಾಪಿತರ ರಕ್ತರೇತೋಯೋಗದ ಪರಿಣತೆಯಿಂದ ಜಾತ ಮಾದೀತನು ತಾನೆನೆ ಜೇವಂಗೆ ಭೂತಾತ್ಮನೆಂದೆಂಬ ಪಸರಕ್ಕು ॥ ೨ ॥

ಇಂದ್ರಿಯಾತ್ಮ (ಪ.ಭೋ.೧-೧೪-೩) ನೆರೆ ಬುದ್ಧಿಂದ್ರಿಯ, ಕರ್ಮೆಂದ್ರಿಯವೆಂಬೆರಡು ವರ್ಗವರಿವ ಮಾಡುವ ಎಲ್ಲವನು ತಾನೆ ಅರಿದೆ ನೆಸಗಿದೆ ನೆಂಬುದದರಿಂದೆ ಜೇವಂಗೆ ಮೆರೆವುದು ಕೇಳಿಂದ್ರಿಯಾತ್ಮತೆ.॥೩॥

ಅಹಂಕರಣಾತ್ಮಾ (ಪ.ಭೊ.೧-೧೪- ೪) ಮಾನಸಾದಿಗಳೆಸಗಿದ ಕರ್ಮತತಿಯನು ತಾನೆ ಸಗಿದೆನೆಂಬಗೆಯಿಂದೆ ಮಾನಿನಿ ಕರಣಾತ್ಮನೆಂಬ ಭಿದಾನವಾ ಜೇವಂಗೆ ಸವನಿಸಿರ್ಕು॥ ೪ ॥

೧) ವಿ.ಜ್ಞಾನತ್ಮಾ (ಜೀವಾತ್ಮ) ಪ.ಭೋ.೧-೧೪-೫) . ಜ್ಞಾನಾತ್ಮನಾಗಿ ತಾನಿರ್ಪುದನಾಕರಣಾನೀಕದಿಂದೆಮರೆದು ತನ್ನ ತಾನಜ್ಞನೆಂಬುದರಿಂದ ಜೀವಂಗೆ ವಿಜ್ಞಾನಾತ್ಮಾನೆಂದೆಂಬ ಪೆಸರಕ್ಕು||೫||

೨) (ಪ.ಭೋ.೧-೬) ಮರೆದೊಡೆ ಜೀವಾತ್ಮ

೩) (ವಿ.ಚಿಂ.೭೮) ವೇದಾದಿಗಳೊಡನೆ ತನ್ನಸಂಬಂಧ ಸಕಲ ಸಂಸಾರ ವ್ಯವಹಾರುಳ್ಳಾತನೆ ಜೀವಾತ್ಮನು.

ಅಂತರಾತ್ಮ (ಪ.ಭೋ.೧-೧೪-೬) ವಿಜ್ಞಾನಾತ್ಮನು ಜೀವನ ಜ್ಞೊಹಮೆಂಬ ತಂನಜ್ಞ ಭಾವನೆಯನ್ನು ತಿಳಿದಂದು. ವಿಜ್ಞಾನಾತ್ಮಂ ತಾನೇ ಬಳಿಕಂತರಾತ್ಮಕ ಸಂಜ್ಞೆಯ ಪಡೆವನಂತದರಿಂದೆ || ೬ ||

೨) (ಪ.ಭೋ.೧-೬-೧೧) ಅರುವು ಮರೆವೆಗಳೆಂಬೆರೆಡನು ನೇರೆಕೂಡಲಂತರಾತ್ಮ

೩) (ವಿ.ಚಿಂ.೭೮) ಕಮಲ ಪತ್ರೋದಕದಂತೆ ಜೀವನು ಸಂಸಾರ ಮಂ ಪೊಂದಿಯ ಪೊಂದದಾತನೆ ಅಂತರಾತ್ಮನಕ್ಕುಂ.

ಪರಮಾತ್ಮ

೧) (ಪ.ಭೋ.೧-೧೪-೭) ಭಾವಿಸಲಂತಜ್ಞ ಭಾವನೆಯೊಳು ತೋರ್ಪು ಜೀವ ಪಂಚಕವಿದು ಪುಸಿಯೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ತನ್ನ ತಾನರಿಯಲವನು ತಾನೆ ಭಾವರಹಿತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮ || ೭ ||

೨) (ವಿ.ಚಿ.೭೮) ಲೋಕವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಸೂರ್ಯನಂತೆ ಜೀವಾತ್ಮ ಅಂತರಾತ್ಮ ವ್ಯವಹಾರಗಳಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯೇ ಪರಮಾತ್ಮನಪ್ಪಂ

೩) (ಪ.ಭೋ.೧-೬-೧೧) ಅರಿದೊಡೆ ಪರ ಪರಮಾತ್ಮ

ಆತ್ಮಾ

(ವಿ.ಚಿಂ.೩೨) ಸಮಸ್ತಮತಾಂತರಗಳಲ್ಲಿ ಪೇಳುವಾತ್ಮ ಸ್ವರೂಪವೆಂತೆನೆ.

೧) ದೇಹವೇ ಆತ್ಮವೆಂಬರು ಚಾರ್ವಕರು

೨) ಇಂದ್ರಿಯಗಳೇ ಆತ್ಮನೆಂಬರು ಚಾರ್ವಾಕೈಕ ದೇಸಿಗಳು

೩) ಪ್ರಾಣವೇ ಆತ್ಮನೆಂಬರು ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭೋಪಾಸಕರು

೪) ದೇಹವಿಲಕ್ಷಣನಾದಾತ್ಮನು ದೇಹ ಪರಿಮಿತನಾಗಿ ಮಧ್ಯಮ ಪರಿಮಾಣದಿಂದ ಸಂಕೋಚ ವಿಕಾಸ ಧರ್ಮಯುಕ್ತನೆಂಬರು ಜೈನರು.

೫) ಬುದ್ಧಿಯೇ ಆತ್ಮನೆಂಬದು ಬೌದ್ಧರು

೬) ಆನಂದ ಮಾತ್ರಮಂ ಆತ್ಮನೆಂಬರು ಕೌಳಯಾಮಳ ಶಾಕ್ತೆಯರು.

೭) ಆತ್ಮನು ನಾಡಿ ಮದ್ಯಗತನಾಗಿ ಅಣುಪರಿಮಾಣನೆಂಬರು ಪಾಂಚರಾತ್ರರು.

೮) ಆತ್ಮನು ದೇಹ ಪುತ್ರಾದಿಕನೆಂಬರು ಲೌಕಿಕರು.

೯) ಆತ್ಮನು ಸ್ವತಃ ಪ್ರಮಾಣ ಜ್ಞಾನ ಸಮೇತನೆಂಬರು ಮೀಮಾಂಸಕ ಭೇಧ ಮಾದ ಭಟ್ಟ ಪ್ರಭಾಕರರು.

೧೦) ಆತ್ಮನು ಗಗನದಂತೆ ಮಹತ್ ಪರಿಮಾಣನಾಗಿ ಪಾಷಾಣದಂತೆ ಜಡರೂಪನಾದೊಡಂ ಮನಃ ಸಂಯೋಗದಿ ಚಿದ್ಧರ್ಮ ಯುಕ್ತನೆಂಬರು ನೈಯಾಯಿಕರುಗಳು.

೧೧) ಆತ್ಮನು ಅಸಂಗ ಚಿನ್ಮಾತ್ರನೆಂಬರು ಸಾಂಖ್ಯಪಾತಂಜಲರುಗಳು.

೧೨) ಆತ್ಮನು ಜ್ಞಪ್ತಿಸತ್ತಾಮಾತ್ರ ಶುದ್ಧಾದ್ವಿತೀಯನೆಂಬರು ವೇದಾಂತಿಗಳು.

೧೩) ಆತ್ಮನು ನಿತ್ಯ ವ್ಯಾಪಕ ಚೈತನ್ಯ ರೂಪನೆಂಬರು ಪಾಶು ಪತಕಾ ಪಾಲಿಕ ಮಹಾವ್ರತರುಗಳು.

೧೪) ಆತ್ಮನು ನಿತ್ಯವ್ಯಾಪಕ ಜ್ಞಾನಕ್ರಿಯಾ ರೂಪನೆಂಬರು ಮಾತ್ರ ಸಂಜ್ಞಕ ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳೆಂದು ಪ್ರಥಕರಿಸಲ್ವೇಳ್ಕುಂ.

ಏಕಾತ್ಮ

೧) (ಅ.ಸಾ.ರ.೩-೩) ಏಕಾತ್ಮನೆಂಬುದೇ ಸಹಜ ವೀಕಾಣಿಸುವಾನೇಕಾತ್ಮರೆಂಬುದೆಲ್ಲಾ ಕಲ್ಪನೆ.

ಆತ್ಮಾವಿರೋಚನ ಸಿದ್ಧಾಂತ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೬೧) (ಚಾರ್ವಾಕ) ಅನ್ನಮಯ ಕೋಶವೇ ಆತ್ಮಾ ಕೆಲವು ಪಾಮರ ವಿರೋಜನ ಮತದ ಪ್ರಕಾರ ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರರೂಪ ಅನ್ನಮಯ ಕೋಶವೇ ಆತ್ಮವೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಅವರ ಯುಕ್ತಿ ಹೀಗಿದೆ. ಯಾವದರಲ್ಲಿ ಅಹಂ (ನಾನು) ಬುದ್ಧಿ ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಇರುವದು ಅದುವೇ ಆತ್ಮ. ನಾನು ಮನುಷ್ಯನಿದ್ದೆನೆ ನಾನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿದ್ದೆನೆ ಹೀಗೆ ಪ್ರತೀತಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಆಗುವದು. ಮತ್ತು

೨) ಮನುಷ್ಯತ್ವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣತ್ವ ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವದು ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರವೇ ಅಹಂ (ನಾನು) ಬುದ್ಧಿಗೆ ವಿಷಯವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರವೇ ಆತ್ಮ ಇರುವದು. ಅಥವಾ ಯಾವುದರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರೀತಿ ಇರುವದೋ ಅದುವೇ ಆತ್ಮಾ ಇರುವದು.

೩) ಸ್ತ್ರಿಪುತ್ರ, ಧನ ಪಶು ಆದಿಕ ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಉಪಕಾರಕ ವಿರುವವು ಆದ್ದರಿಂದಲೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯುಂಟಾಗುವದು. .

೪) ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಉಪಕಾರ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಪ್ರೀತಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ.

೫) ಯಾವುದರ ನಿಮಿತ್ಯ ಅನ್ನ ಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿ ಉಂಟಾಗುವದೋ ಆ ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರೀತಿ ಇರುವದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರವು ಆತ್ಮಾ ಇರುವದು ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಕ್ಷಣ ಸ್ತ್ರಭೂವ, ಅಂಜನ, ಮಂಜನ, ನಾನಾ ವಿಧ ಭೋಜನದಿಂದ ಶೃಂಗಾರ ಪೋಷಣವೇ ಪುರುಷಾರ್ಥವಿರುವದು. ಇದು ಅಸುರ ಸ್ವಾಮಿ ವಿರೋಚನಾ ಸಿದ್ಧಾಂತ (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೬೧) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೩೦೩) ರಲ್ಲಿ ಖಂಡನ ಇರುವದು ಅದನ್ನು ನೋಡಬಹುದು.

ಆತ್ಮಾ:- (ಇಂದ್ರಿಯ ಆತ್ಮಾದಿಯ ಮತ) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ೨೬) ಸ್ಥೂಲಶರೀರವೇ ಆತ್ಮಾ ಅಲ್ಲ ಕಿಂತು

೧) ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಯಾವದು ಇರುವದರಿಂದ ಜೀವನ ವ್ಯವಹಾರವುಂಟಾಗುವದು ಮತ್ತು ಯಾವದು ಇರದೇ ಇದ್ದರೆ ಮರಣ ವ್ಯವಹಾರವುಂಟಾಗುವದು. ಅದು ಆತ್ಮಾ ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರದಿಂದ ಭಿನ್ನವಿರುವದು. ಜೀವನ ಮರಣ ಇಂದ್ರಿಯದ ಅಧೀನವಿರುವದು.

೨) ಎಷ್ಟು ಕಾಲ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಇರುವವೋ ಅಷ್ಟು ಕಾಲ ಜೀವನವಿರುವದು, ಯಾವಾಗ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಇಲ್ಲವಾಗುವವೋ ಆಗ ಮರಣವಾಗುವದು. ಮತ್ತು ನೋಡುತ್ತೇನೆ, ನಾನು ಕೇಳುತ್ತೇನೆ ನಾನೂ ಹೇಳುತ್ತೆನೆ ಈ ರೀತಿಯಿಂದ ನಾನು (ಅಹಂ) ಅನ್ನುವ ಬುದ್ಧಿಯಾದರು ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲೇ ಇರುವದು ಅದ್ದರಿಂದ ಇಂದ್ರಿಯವೇ ಆತ್ಮಾ ಇರುವದು.

೩) ಆತ್ಮಾ (ಪ್ರಾಣ ಆತ್ಮವಾದಿಯ ಮತ) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೩೦೪) ಇಂದ್ರಿಯದ ಅಭಾವದಿಂದ ಕಿವುಡ, ಕುರುಡ, ಮೂಕ, ಕುಂಟ, ಈ ರೀತಿ ಆದರೂ ಶರೀರ ಇರುವದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವನ ಮರಣ ಇಂದ್ರಿಯ ಆಧೀನವಲ್ಲ ಮತ್ತು ನಾನೂ ಕ್ಷುದೆಯುಳ್ಳವನು ನಾನು ತೃಷೆವುಳ್ಳವನು, ಹೀಗೆ ಕ್ಷುದಾ ತೃಷಾ ರೂಪ ಧರ್ಮವುಳ್ಳ ಪ್ರಾಣದಲ್ಲಿ ಯಾದರು ಅಹಂ ಬುದ್ಧಿ ಇರುವದರಿಂದ ಮತ್ತು ನನ್ನ ಕಣ್ಣು ನನ್ನ ವಾಣಿ ಹೀಗೆ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ನನ್ನವು ಅ ಅನ್ನುವ ಬುದ್ಧಿಗೆ ವಿಷಯವಾಗುವದರಿಂದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿಯ ಅಹಂ ಬುದ್ಧಿಯು ವ್ಯಬಿಚಾರಿ ಇರುವದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂದ್ರಿಯ ಆತ್ಮಾ ಅಲ್ಲ.

ಪ್ರಾಣವೇ ಆತ್ಮಾ

(ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ.೨೬೩)(ಇದು ಹಿರಣ್ಯ ಗರ್ಭ ಉಪಾಸಕರ ಮತ) ಹೀರಣ್ಯ ಗರ್ಭ ಉಪಾಸಿಯು ಪ್ರಾಣವೇ ಆತ್ಮ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವನು. ಅದು ಹೇಗೆಂದರೆ

೧) ಯಾವಾಗ ಮರಣ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮೂರ್ಛೆವುಂಟಾಗುವದು ಆಗ ಸಂಬಂಧಿಗಳಾದ ಪುತ್ರಾದಿಗಳು ಪ್ರಾಣಶೇಷ ಇದ್ದದ್ದಾದರೆ ಇನ್ನು ಬದುಕಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯುವರು ಪ್ರಾಣ ಶೇಷ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಮರಣವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ.

೨) ಅಥವಾ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ನೇತ್ರಾಧಿ ಇಂದ್ರಿಯ ಇರದೆ ಇದ್ದರು ಕುರುಡನಾದರು ಶರೀರ ಇರುವದು ಕಿವಿ ಇಲ್ಲದೆ ಕಿವುಡನಾದರು ಶರೀರ ಇರುವದು. ವಾಣಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಮೂಕನೆನಿಸಿಕೊಂಡು ಶರೀರ ಇರುವದು. ಹೀಗೆ ಯಾವ ಇಂದ್ರಿಯ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅದರ ವ್ಯವಹಾರ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಶರೀರ ಸ್ಥಿತವಾಗಿರುವದು. ಆದರೆ ಪ್ರಾಣ ಇರದಿದ್ದರೆ ಶವ ಸಮಾನ ಅಮಂಗಲ ಭಯಂಕರವಾಗಿ ತೋರುವದು. ಮತ್ತು

೩) ನಾನು ನೋಡುತ್ತೆನೆ ನಾನು ಕೇಳುತ್ತೆನೆ ಹೀಗೆ ಪ್ರತೀತಿಯಾಗುವದು. ಇಂದ್ರಿಯ ಹೊರತಾಗಿಯೇ ಆತ್ಮ ಸಿದ್ಧವಾಗುವದು ಕಿಂತು ನಾನು ನೇತ್ರವುಳ್ಳನು ನೋಡುತ್ತೆನೆ. ಶ್ರೋತ್ರವುಳ್ಳವನು, ನಾನು ಕೇಳುತ್ತೆನೆ ಹೀಗೆ ಪ್ರತೀತಿಯಾಗುವದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂದ್ರಿಯದಿಂದ ಬಿನ್ನ ಆತ್ಮಾ ಇರುವನು. ಮತ್ತು

೪) ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಾವವಿರುವದು. ಆದರೂ ಪ್ರಾಣವು ಇರುವದರಿಂದ ಜೀವನ ವ್ಯವಹಾರವು ನಡೆಯುವದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವನ

ಮರಣವಾದರೂ ಇಂದ್ರಿಯದ ಅಧೀನವಿಲ್ಲ ಕಿಂತು ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರವು ಪ್ರಾಣದ ವಿಯೋಗಕ್ಕೆ ಮರಣವೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವನ ಮರಣ ಪ್ರಾಣದ ಅಧೀನವೇ ಇರುವದು ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಣವೇ ಆತ್ಮಾ|

ಮನಸ್ಸು ಆತ್ಮಾ:- (ಮನಸ್ಸುವಾದಿಯ ಮತ ಹೀಗಿರುವದು) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೬೪)

೧) ಪ್ರಾಣ ಜಡವಿರುವದು ಆದ್ದರಿಂದ ಘಟದಂತೆ ಅನಾತ್ಮ ಇರುವದು. ಮತ್ತು

೨) ಬಂದ ಮೋಕ್ಷ ಮನದ ಆಧೀನವಿರುವದು ಹೇಗೆಂದರೆ.

೧) ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತವಾದ ಮನಸ್ಸು ಬಂಧನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿರುವದು.

೨) ವಿಷಯವಾಸನಾ ರಹಿತ ಮನಸ್ಸು ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿರುವದು.

೩) ಮನದ ಸಂಬಂಧದಿಂದಲೆ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಹೇತು ಇರುವದು ಮನದ ಸಂಬಂಧದ ಹೊರತಾಗಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಜ್ಞಾನವಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸರ್ವ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಮನಸ್ಸು ಇರುವದು ಅದೇ ಮನವೆ ಆತ್ಮಾ ಇರುವದು.

ಆತ್ಮಾ ಮನಸ್ಸು ಅಲ್ಲ (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೩೦೬)

ಬುದ್ಧಿಯು ಆತ್ಮಾ

(ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೬೫) (ವಿಜ್ಞಾನವಾದಿಯಾದ ಬೌದ್ಧನ ಮತ ಹೀಗಿರುವದು) ಮನದ ವ್ಯವಹಾರ ಬುದ್ಧಿಯ ಅಧೀನವಿರುವದು ಏಕೆಂದರೆ ಬುದ್ಧಿಯ ಆಕಾರವೇ ಮನವಿರುವದು ಆದ್ದರಿಂದ ಕ್ಷಣಿಕ ವಿಜ್ಞಾನ ರೂಪ ಬುದ್ಧಿಯೆ ಆತ್ಮಾ ಇರುವದು. ಮನವು ಅಲ್ಲ ಇದು ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಇರುವುದು.

೧) ಸರ್ವಪಾರ್ಥ ವಿಜ್ಞಾನದ ರೂಪವಿರುವದು ಮತ್ತು

೨) ವಿಜ್ಞಾನ ಪ್ರಕಾಶ ರೂಪ ವಿರುವದು. ಮತ್ತು

೩) ಕ್ಷಣ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನದ ಉತ್ಪತ್ತಿ ನಾಶವಾಗುವದು.

ಪೂರ್ವ ವಿಜ್ಞಾನದ ಸಮಾನ ಅನ್ಯವಿಜ್ಞಾನ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪೂರ್ವ ವಿಜ್ಞಾನದ ನಾಶವಾಗುವದು ಅದರಂತೆ ಮೂರನೆ ವಿಜ್ಞಾನದ ಉತ್ಪತ್ತಿ ದ್ವಿತಿಯ ವಿಜ್ಞಾನದ ನಾಶ ಚತುರ್ಥದ ಉತ್ಪತ್ತಿ ತೃತಿಯದ ನಾಶವಾಗುವದು ಈ ರೀತಿಯಿಂದ ನದಿಯ ಪ್ರವಾಹದಂತೆ ವಿಜ್ಞಾನದ ದಾರಾ ಎರಡು ಪ್ರಕಾರವಿರುವದು (೧) ಅಲಯವಿಜ್ಞಾನ ದಾರಾ ಇರುವದು (೨) ಪ್ರವೃತ್ತಿ ವಿಜ್ಞಾನ ದಾರಾ ಇರುವದು.

೨) ನಾನು ನಾನು (ಅಹಂ ಅಹಂ) ಹೀಗೆ ವಿಜ್ಞಾನ ಧಾರವು ಅಲಯ ವಿಜ್ಞಾನ ಧಾರೆ ಎಂದು ಹೇಳುವರು. ಇದಕ್ಕೆ ಬುದ್ಧಿಎಂದು ಹೇಳುವರು ಇದು ಘಟ ಇರುವದು. ಇದು ಶಾರೀ ಇರುವದು ಹೀಗೆ ವಿಜ್ಞಾನ ಧಾರವು ಪ್ರವೃತ್ತಿ ವಿಜ್ಞಾನ ಧಾರಾ ಎಂದು ಹೇಳುವರು. ಅಲಯ ವಿಜ್ಞಾನ ಧಾರದಿಂದ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ವಿಜ್ಞಾನಧಾರಾದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯುಂಟಾಗುವದು. ಮನದ ಸ್ವರೂಪವಾದರೂ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ವಿಜ್ಞಾನಧಾರಾದಲ್ಲಿ ಇರುವದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯ ವಿಜ್ಞಾನ ಧಾರಾ ರೂಪ ಬುದ್ಧಿಯ ಕಾರ್ಯವಿರುವದು

ಆ ಬುದ್ಧಿಯೆ ಆತ್ಮಾ ಇರುವದು. ಆಲಯ ವಿಜ್ಞಾನ ಧಾರಾದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ವಿಜ್ಞಾನದಾರಾದ ಬಾದ ಚಿಂತನದಿಂದ ನಿರ್ವಿಶೇಷ ಕ್ಷಣಿಕ ವಿಜ್ಞಾನಧಾರದ ಸ್ಥಿತಿಯೆ ಇವರ ಮತದಲ್ಲಿ ಮೋಕ್ಷವಿರುವದು. ಈ ರೀತಿಯಿಂದ ವಿಜ್ಞಾನವಾದಿ ಬುದ್ಧಿಯೇ ಕ್ಷಣಿಕರೂಪ ಮತ್ತುಸ್ವಯಂ ಪ್ರಕಾಶ ರೂಪ ಕಲ್ಪನಾ ಮಾಡಿ ಆತ್ಮಾ ಎಂದು ಹೇಳುವರು (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೬೫)

ಆತ್ಮಾ ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲ (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ. ೨೧೨)

೧) ಆತ್ಮಾ ಆನಂದಮಯ ಕೋಶ

(ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಶಾ ವಾರ್ತಿಕ ಕಾರ ಭಟ್ಟ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿರುವವರು) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೬೬) ವಿದ್ಯುತ್‌ದಂತೆ ಕ್ಷಣಿಕ ರೂಪ ಆತ್ಮನಲ್ಲ ಕಿಂತು ಸ್ಥಿರ ಸ್ವರೂಪ ಆತ್ಮಾ ಜಡಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಚೇತನ ರೂಪ ಇರುವನು. ಇದು ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಸುಷುಪ್ತಿಯಿಂದ ಜಾಗ್ರತಪುರುಷ ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ ನಾನು ಜಡವಾಗಿ ಮಲಗಿದ್ದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಆತ್ಮ ಜಡರೂಪ ಇರುವನು ಮತ್ತು ಜಾಗ್ರತದಲ್ಲಿ ಸ್ಮೃತಿಯುಂಟಾಗುವದು ಅಜ್ಞಾನದ ಸ್ಮೃತಿಯುಂಟಾಗುವದಿಲ್ಲ ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಭಿನ್ನಜ್ಞಾನದ್ದು ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಸಾಧನವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ಮೃತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದ್ದು ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನವಿರುವದು ಅದು ಆತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವೆ ಇರುವದು. ಈ ರೀತಿಯಿಂದ ಆತ್ಮಾ ಖದ್ಯೋತ (ಹೊನ್ನಿ ಹುಳ ಅಥವಾ ಮಿಂಚು ಹುಳ)ದಂತೆ ಆತ್ಮಾಪ್ರಕಾಶ ಮತ್ತು ಅಪ್ರಕಾಶ ರೂಪದಿಂದ ಇರುವನು.

೧) ಜ್ಞಾನರೂಪ ನಿರುವದರಿಂದ ಪ್ರಕಾಶರೂಪನು ಇರುವನು ಮತ್ತು

೨) ಜಡರೂಪನಿರುವದರಿಂದ ಅಪ್ರಕಾಶ ರೂಪ ನಿರುವನು. ಅಪ್ರಕಾಶ, ಪ್ರಕಾಶ ಆನಂದಮಯ ಕೋಶವಿರುವದು. ಏಕೆಂದರೆ ಚೇತನದ ಅಭಾಸ ಸಹಿತ ಯಾವ ಅಜ್ಞಾನ ಅದಕ್ಕೆ ಆನಂದಮಯ ಕೋಶವೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಆಲ್ಲಿ ಅಭಾಸನಾದರೂ ಪ್ರಕಾಶರೂಪ ಮತ್ತು ಅಜ್ಞಾನ ಅಪ್ರಕಾಶರೂಪವಿರುವದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಟ್ಟನ ಮತದಲ್ಲಿ ಆನಂದಮಯ ಕೋಶವೇ ಆತ್ಮಾವಿರುವದು.

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೬೭) (ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶೂನ್ಯವಾದಿ ಬೌದ್ಧನಮತ)ಶೂನ್ಯವಾದಿ ಬೌದ್ಧ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿರುವನು ಆತ್ಮ ನಿರಂಶನಿರುವನು ಆದ್ದರಿಂದ ಒಬ್ಬ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಪ್ರಕಾಶ ರೂಪ ಮತ್ತು ಅಪ್ರಕಾಶ ರೂಪ ಹೇಳುವದು ಸಂಭವಿಸುವದಿಲ್ಲ. ಖದ್ಯೋತ (ಮಿಂಚುಹುಳ)ವಾದರೂ ಒಂದು ಅಂಶ ಪ್ರಕಾಶ ರೂಪವಿರುವದು ಎರಡನೇ ಅಂಶ ಅಪ್ರಕಾಶರೂಪ ವಿರುವದು ಅದರಂತೆ ಅಂಶರಹಿತ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಉಭಯರೂಪ ಹೇಳುವದು ಅಸಂಗತವಿರುವದು ಆದ್ದರಿಂದ

೧) ಉಭಯರೂಪದ ಸಿದ್ಧಿಯಾಗುವದಗೋಸ್ಕರ ಆತ್ಮಾ ಅಂಶರಹಿತವೆಂದೇ ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡಬೇಕಾಗುವದು.

೨) ಯಾವ ಅಂಶವುಳ್ಳ ಘಟಾದಿಗಳು ಇರುವವು ಅವು ಉತ್ಪತ್ತಿನಾಶವುಳ್ಳವುಗಳಿರುವವು. ಅದರಂತೆ ಆತ್ಮನಾದರೂ ಅಂಶ ಸಹಿತ ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಉತ್ಪತ್ತಿನಾಶವುಳ್ಳವನೆಂದು ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡಬೇಕಾಗುವದು. ಯಾವ ಉತ್ಪತ್ತಿಯುಳ್ಳ ಪದಾರ್ಥವು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಮೊದಲು ಮತ್ತು ನಾಶದ ನಂತರ ಅಸತ್ ಇರುವದು ಯಾವದು ಆದಿ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಸತ್ ಇರುವದು ಅದು ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಸತ್ ಇರುವದಿಲ್ಲ ಕಿಂತು ಅಸತ್ತು ಇರುವದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಆತ್ಮಾ ಅಸತ್ ರೂಪನಾಗಿರುವನು ಅದರಂತೆ ಆತ್ಮನಿಂದ ಬಿನ್ನವಾದರೂ ಸಂಪೂರ್ಣ ಪದಾರ್ಥ ಉತ್ಪತ್ತಿನಾಶವುಳ್ಳವುಗಳಿರುವವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಸತ್ ಇರುವವು ಈ ರೀತಿಯಿಂದ ಆತ್ಮಾ ಮತ್ತು ಅನಾತ್ಮ ಸಮಗ್ರ ವಸ್ತು ಅಸತ್ ರೂಪ ವಿರುವದರಿಂದ ಶೂನ್ಯ ವೇಪರತತ್ವವಿರುವದು (ಇದು ಶೂನ್ಯವಾದಿ ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಬೌದ್ಧನ ಮತ) ಇದಾದರೂ ಅಜ್ಞಾನರೂಪ ಆನಂದಮಯಕೋಶವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನ ಮಾಡಿರುವದು ಏಕೆಂದರೆ ಅಜ್ಞಾನ ಮೂರು ರೂಪದಿಂದ ಪ್ರತೀತವಾಗುವದು

೧) ಅದ್ವೈತ ಶಾಸ್ತ್ರಸಂಸ್ಕಾರ ರಹಿತ ಯಾವ ಮೂಢರಿಗೆ ಜಗದ್ರೂಪ ಪರಿಣಾಮವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿ ಈ ಅಜ್ಞಾನ ಸತ್ಯವಾಗಿ ತೋರುವದು ಮತ್ತು

೨) ಅದ್ವೈತ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಅನುಸಾರಯುಕ್ತ ನಿಪುಣ ಪಂಡಿತರಿಗೆ ಸತ್ ಅಸತ್ ವಿಲಕ್ಷಣ ಅನಿರ್ವಚನೀಯ ರೂಪ ಅಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಅದರ ಕಾರ್ಯಜಗತ್ತು ಪ್ರತೀತಿ ಯಾಗುವುದು ೩) ಜ್ಞಾನ ನಿಷ್ಠರಿಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತ ವಿದ್ವಾನರಿಗೆ ಕಾರ್ಯಸಹಿತ ಅಜ್ಞಾನ ತುಚ್ಚರೂಪದಿಂದ ಪ್ರತೀತಿಯಾಗುವದು. ತುಚ್ಚ-ಅಸತ್ತು ಶೂನ್ಯ ಈ ಮೂರು ಶಬ್ದ ಒಂದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದೆ ಈ ರೀತಿಯಿಂದ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತರು ಇವರಿಗೆ ತುಚ್ಚರೂಪ ಯಾವುದು ಪ್ರತೀತಿಯಾಗುವದೊ ಅಜ್ಞಾನ ಅದರಲ್ಲಿ ಮೋಹಿತ ಶೂನ್ಯವಾದಿಯು ಪರಮ ಪುಷಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವದಿಲ್ಲ ಕಿಂತು ತುಚ್ಚರೂಪ ಆನಂದಮಯ ಕೋಶವೆ ಆತ್ಮ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು.

ಆತ್ಮಾ ಆನಂದಮಯ ಕೋಶ (ಪ್ರಭಾಕರ ಮತ್ತು ನೈಯಾಯಿಕರ ಮತ)

ಪೂರ್ವ ಮೀಮಾಂಸಾ ಏಕದೇಶಿ ಪ್ರಭಾಕರ ಮತ್ತು ನೈಯಾಯಿಕರು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿರುವರು (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೨೬೮) ಆತ್ಮಾ ಶೂನ್ಯರೂಪವಲ್ಲ ಏಕೆಂದರೆ ಶೂನ್ಯರೂಪ ಆತ್ಮಾ ಎಂದು ತಿಳಿದವನಿಗೆ ಹೀಗೆ ಕೇಳಬೇಕು ಶೂನ್ಯರೂಪವನ್ನು ನೀನು ಅನುಭವ ಮಾಡಿರುವಿಯೋ? ಇಲ್ಲವೋ ಅವನು ಹೇಳಿದ ಶೂನ್ಯವನ್ನು ಅನುಭವ ಮಾಡಿದ್ದೆನೆ ಎಂದರೆ ಆತ್ಮಾ ಶೂನ್ಯದಿಂದ ವಿಲಕ್ಷಣವಿದೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವದು:

೧) ಶೂನ್ಯವನ್ನು ಅನುಭವಮಾಡಿಲ್ಲವೆಂದರೆ ಶೂನ್ಯವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದೆಂತಾಗುವದು ಈ ರೀತಿಯಿಂದ ಆತ್ಮಾ ಶೂನ್ಯದಿಂದ ವಿಲಕ್ಷಣನೆಂದು ಮತ್ತು ಅವನಲ್ಲಿ ಮನದ ಸಂಯೋಗದಿಂದ ಜ್ಞಾನವಾಗುವದು.

೨) ಅಜ್ಞಾನಗುಣದಿಂದ ಆತ್ಮಾಚೇತನವೆಂದು ಹೇಳಿರುವದು ಮತ್ತು

೩) ಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಆತ್ಮಾ ಜಡ ಇರುವದು.

೪) ಅದರಂತೆ ಸುಖ ದುಃಖ ಇಚ್ಛಾ, ದ್ವೇಷ, ಪ್ರಯತ್ನಧರ್ಮ, ಅಧರ್ಮಾಧಿಕ ಗುಣಗಳು ಆತನಲ್ಲಿ ಇರುವವು. ಇವರ ಮತದಲ್ಲಿ ಯಾದರು ಆನಂದಮಯ ಕೋಶವೇ ಆತ್ಮನೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಮತ್ತು ವಿಜ್ಞಾನಮಯ ಕೋಶದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಬುದ್ಧಿ ಇರುವದು ಅದು ಆತ್ಮನ ಅಜ್ಞಾನ ಗುಣವೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಏಕೆಂದರೆ ಆನಂದಮಯ ಕೋಶದಲ್ಲಿ ಚೇತನ ಗೂಢ (ರಹಸ್ಯ)ವಾಗಿರುವದು. ವಿವೇಕ ಹೀನರಿಗೆ ಪ್ರತೀತಿಯಾಗುವದಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಪ್ರಭಾಕರ ಅಥವಾ ನೈಯಾಯಿಕರು ಆತ್ಮನು ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಹೀನವೆಂದು ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡಿ ಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಜಡವೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಗೂಢವಾದ ಚೇತನ ಆನಂದಮಯಕೋಶದಲ್ಲಿಯೇ ಅವರಿಗೆ ಆತ್ಮಭ್ರಾಂತಿಯಿರುವದು. ಮತ್ತು ಆತ್ಮ ಸ್ವರೂಪ ನಿತ್ಯ ಜ್ಞಾನವನ್ನಾದರೂ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡಿಲ್ಲ ಕಿಂತು ಅನಿತ್ಯ ಜ್ಞಾನ ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಅನಿತ್ಯ ಜ್ಞಾನ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಅಂತಃಕರಣದ ಬುದ್ಧಿರೂಪ ವೃತ್ತಿ ಇರುವದು. ಈ ರೀತಿಯಿಂದ ಪ್ರಭಾಕರ ನೈಯಾಯಿಕ ಮತದಲ್ಲಿ ಆನಂದಮಯ ಕೋಶವೇ ಆತ್ಮ ಇರುವದು. ಮತ್ತು ಬುದ್ಧಿ ಅದರ ಗುಣವಿರುವದು.

ಇವರ ಮತವಾದರು ಸಮೀಚೀನವಲ್ಲ ಏಕೆಂದರೆ

ಆತ್ಮಾ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೬೯) ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಭಿನ್ನ ಯಾವ ಜಡವಸ್ತು ಘಟಾದಿಗಳಿರುವವು. ಅವು ಅನಿತ್ಯವಿರುವವು ಅದರಂತೆ ಆತ್ಮನಾದರೂ ಜ್ಞಾನ ಸ್ವರೂಪನಾಗದಿದ್ದರೆ ಘಟಾದಿಗಳಂತೆ ಜಡವಾಗುವದರಿಂದ ಅನಿತ್ಯವಾಗಬೇಕಾಗುವದು.

೨) ಯಾವ ಆತ್ಮಾ ಅನಿತ್ಯ ಆದದ್ದಾದರೆ ಮೋಕ್ಷಾರ್ಥ ಸಾಧನಗಳು ನಿಷ್ಫಲವಾಗುವವು. ಈ ರೀತಿಯಿಂದ ವೇದಾಂತವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸವಿಲ್ಲದವರು ಅನೇಕ ಬಹಿರ್ಮುಖ.

೩) ಪಂಚಕೋಶಗಳಲ್ಲಿಯೆ ಯಾವದೋ ಒಂದು ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಆತ್ಮಾ ಎಂದು ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು ಮುಖ್ಯ ಆತ್ಮಾಸ್ವರೂಪವಾದ ಸಾಕ್ಷಿಯನ್ನು ಆತ್ಮಾ ಎಂದು ತಿಳಿದಿಲ್ಲ ಅನ್ನಮಯಾದಿಕೋಶಗಳು ಆತ್ಮನನ್ನು ಆಚ್ಛಾದಕ ಅಂದರೆ ಕಾಣಗೊಡದಂತೆ ಮಾಡಿರುವವು ಆದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳಿಗೆ ಕೋಶವೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಹೀಗೆ ಜೀವನ ಪಂಚಕೋಶಗಳು ಜೀವನ ಯತಾರ್ಥ ಸ್ವರೂಪ ಸಾಕ್ಷಿಯನ್ನು ಆಚ್ಛಾದನ ಮಾಡಿರುವವು. ಅದರಂತೆ ಈಶ್ವರನ ಸಮಷ್ಠಿಪಂಚಕೋಶಗಳು ಈಶ್ವರನ ಯಥಾರ್ಥ ಸ್ವರೂಪವಾದ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಆಚ್ಛಾದನ ಮಾಡಿರುವವು. ಏಕೆಂದರೆ ತತ್ ಪದದ ಲಕ್ಷಣ ಇರುವದು ಅದನ್ನು ತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿ ಕೆಲವು ಅವಿವೇಕಿಗಳು ಮಾಯಾ ರೂಪ ಆನಂದಮಯ ಕೋಶ ವಿಶಿಷ್ಠ ಯಾವ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ತತ್ ಪದದ ವಾಚ್ಚವನ್ನೇಪರ ಮತತ್ವವೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಅದರಂತೆ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭ ವೈಶ್ವಾನರ ವಿಷ್ಣು, ಬ್ರಹ್ಮ, ಶಿವ, ಗಣೇಶ, ದೇವಿ ಮತ್ತು ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಅಶ್ವತ್ಥ, ಮುದ್ದಾಲಕ, ಕಪಿಲ, ಅರ್ಕ (ಬಿದಿರು) ಇವೆಲ್ಲ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನೆಂಬ ಬ್ರಾಂತಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಯದ್ಯಪಿ : ಸರ್ವಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಭಾಗ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಭಿನ್ನವಿಲ್ಲವಾದರೂ ತಥಾಪಿ:- ಆಯಾಯ ಉಪಾದಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರಿಂದ ಅದು ಪರಮಾತ್ಮನೆಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ ಅದು ಅವರ ಬ್ರಾಂತಿ ಇರುವದು ಈ ರೀತಿಯಿಂದ

೧) ಪಂಚಕೋಶಗಳಿಂದ ಯಾವ ಜೀವ ಈಶ್ವರ ಪರಮಾರ್ಥ ಸ್ವರೂಪ ಅದರಿಂದ ಆತ್ಮ ಬಲ ವಿಮುಖವುಂಟಾಗಿ ದೇಹಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಬ್ರಾಂತಿ ಮಾಡಿ ಪುಣ್ಯಪಾಪ ಕರ್ಮ ಮಾಡುವರು ಮತ್ತು

೨) ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಿಂದ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ವಂಶಪರ್ಯಂತ ಈಶ್ವರ ರೂಪವನ್ನೇ ಅಂಗೀಕರಿಸಿ ಆರಾಧನಾ ಮಾಡಿ ಸುಖ ಬೇಡುವರು ಹೇಗೆ ಉಪಾದಿ ಆರಾಧನಾ ಮಾಡುವರು. ಅದರ ಅನುಸಾರವೇ ಅವರಿಗೆ ಫಲ ದೊರೆಯುವದು ಏಕೆಂದರೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಸ್ಥೂಲ ಪ್ರಪಂಚ ಎಲ್ಲಾ ಈಶ್ವರನ ಮೂರು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಭೂತ ವಿರುವವು. ಅದರಲ್ಲಿ ಉಪಾಸನಾ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಫಲವಾದರೂ ಸರ್ವವೂ ಉಂಟಾಗುವದು. ಪರಂತು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದ ಹೊರತಾಗಿ ಮೋಕ್ಷ ಉಂಟಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಯಾವ ಮೋಕ್ಷದ ಇಚ್ಛಾವುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದರೆ ಜೀವ ಈಶ್ವರರ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪಂಚಕೋಶಗಳಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಬೇಕು.

ಆತ್ಮಾ

(ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ.೨೭೦) ಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥೂಲ ದೇಹದ ಪ್ರತೀತಿಯಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಆತ್ಮಾ ಪ್ರತೀತಿಯಾಗುವನು ಅದರಂತೆ ಸುಷುಪ್ತಿ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶರೀರದ ಜ್ಞಾನವಿರುವದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ ಸುಖ ಸ್ವರೂಪ ಆತ್ಮಾ ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಕಾಶದಿಂದ ಪ್ರತೀತಿಯಾಗುವನು. ಸುಖದ ಜ್ಞಾನ ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನಾನು ಸುಖದಿಂದ ಮಲಗಿದ್ದೆಎಂದು ಹೀಗೆ ಜಾಗ್ರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಸ್ಮೃತಿ ಉಂಟಾಗಬಾರದಾಗಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸುಖದ ಜ್ಞಾನ ಶುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವದು.ಆ ಸುಖ ವಿಷಯ ಜನ್ಯವಾಗಿದ್ದರೆ ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಇರಬಾರದಾಗಿತ್ತು ಇರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆತ್ಮ ಸುಖ ಸ್ವರೂಪವೇ ಇದ್ದಾನೆ ಆ ಆತ್ಮಾ ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಕಾಶ ಇದ್ದಾನೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಸುಖರೂಪ ಆತ್ಮಾ ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಕಾಶ ರೂಪದಿಂದ ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಸಿಸುವನು. ಮತ್ತು ನಿಧಿ ಧ್ಯಾಸನದ ಫಲ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪ ಸಮಾಧಿ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅಜ್ಞಾನ ಕೃತ ಆವರಣ ರಹಿತ ಆತ್ಮಾ ಭಾಸಿಸುವನು ಕಾರಣ ಶರೀರವಾದ ಅಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಭಾಸಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಹೀಗೆ ಮೂರು ದೇಹ ವ್ಯಭಿಚಾರಿ ಇರುವವು. ಅವಸ್ಥೆಗಳು ಒಂದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆತ್ಮನು ಸರ್ವ ಅವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಗತನಾಗಿ ಬಾಸಿಸುವನು ಆದ್ದರಿಂದ ಆತ್ಮಾವ್ಯಾಪಕನಿರುವನು.

ಆತ್ಮನ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಶೇಷದಲ್ಲಿ ಶಂಖಾ ಸಮಾಧಾನ :

ಶಂಖಾ:-

(ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೮೭) ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಶೇಷ ಭಾವ ಇರುವದೇ ಇಲ್ಲ ಆದ್ದರಿಂದ ನಿರ್ವಿಶೇಷ ಆತ್ಮಾ ಜ್ಞಾತಾ ಮತ್ತು ಅಜ್ಞಾತ ಸಂಭವಿಸುವದಿಲ್ಲ.

ಸಮಾಧಾನ:- ಈ ವಾರ್ತೆಯಾದರೂ ಸಂಭವಿಸುವದಿಲ್ಲ ಏಕೆಂದರೆ?

ಆತ್ಮಾ ಇದ್ದಾನೆ (ನಾನಿದ್ದೇನೆ ಅನ್ನುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ) ಇದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತೋರುವದು. ಆತ್ಮಾ ಈ ಹೆಸರು ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪ ಇರುವದು ನಾನು ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಹೀಗೆಯಾರೂ ಅನ್ನುವುದಿಲ್ಲ. ಕಿಂತು ನಾನಿದ್ದೇನೆ ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಉಂಟಾಗುವದು ಆದ್ದರಿಂದ ಸತ್ ರೂಪದಿಂದ ಆತ್ಮಾ ಸರ್ವರಿಗೂ ಬಾನವಾಗುವನು ಮತ್ತು ಆತ್ಮಚೈತನ್ಯ, ಆನಂದರೂಪ, ವ್ಯಾಪಕ ನಿತ್ಯಶುದ್ಧ, ನಿತ್ಯ ಮುಕ್ತ ರೂಪನು ಆತ್ಮನಿದ್ದಾನೆ ಎನ್ನುವದು ಸರ್ವರಿಗೂ ಪ್ರತೀತಿಯಾಗುವದಿಲ್ಲ ಆದ್ದರಿಂದ ಚೈತನ್ಯ ಆನಂದ, ವ್ಯಾಪಕ, ನಿತ್ಯಶುದ್ಧ, ನಿತ್ಯಮುಕ್ತ ರೂಪದಿಂದ ಆತ್ಮಾ ಅಜ್ಞಾತ ಇರುವನು ಮತ್ತು ಸತ್ ರೂಪದಿಂದ ಜ್ಞಾತಾ ಇರುವನು ಈ ವಾರ್ತೆಯು ಅನುಭವಸಿದ್ಧವಿರುವದು ಈ ಅನುಭವಸಿದ್ಧ ವಾರ್ತೆಯು ಯಾವ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದಲೂ ದೂರವಾಗುವದಿಲ್ಲ.

೧) ಸರ್ವರಿಗೂ ಪ್ರತೀತಿಯಾಗುವದು ಯಾವದಿರುವದೋ ಅಂಥ ಆತ್ಮನ ಸದ್ರೂಪವು ಸಾಮಾನ್ಯರೂಪದಿಂದ ಇರುವದು.

೨) ಕೇವಲ ಜ್ಞಾನಿಗೆ ಯಾವದು ಪ್ರತೀತಿಯಾಗುವದೋ ಅಂಥ ಚೇತನ ಆನಂದಾದಿಕಗಳು ಇವು ಆತ್ಮನ ವಿಶೇಷ ರೂಪವಿರುವದು.

೧) ಯಾವದು ಅಧಿಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ದೇಶದಲ್ಲಿರುವದು ಅದು ಸಾಮಾನ್ಯ ರೂಪು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವನು.

೨) ಯಾವದೂ ನ್ಯೂನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನ್ಯೂನದೇಶದಲ್ಲಿ ಇರುವದು ಅದು ವಿಶೇಷ ರೂಪವೆಂದು ಹೇಳಿರುವದು.

ಯದ್ಯಪಿ

ಆತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವಾದರೂ ಚೇತನ, ಆನಂದಾದಿಕ ಇರುವದು ಆದ್ದರಿಂದ ಸತ್‌ದಂತೆ ಚೇತನ ಆನಂದಾದಿಗಳು ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪಕವಿರುವವು। ಸತ್ ದ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಚೇತನ ಆನಂದಾದಿಗಳು ನ್ಯೂನದೇಶದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಚೇತನ ಆನಂದಾದಿಗಳ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಸದ್ರೂಪವು ಅಧಿಕ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವದು ಸಂಭವಿಸುವದಿಲ್ಲ, ಆದ್ದರಿಂದ ಸದ್ರೂಪವು ಆತ್ಮನ ಸಾಮಾನ್ಯ ಅಂಶವು ಚೇತನ ಆನಂದಾದಿಗಳು ವಿಶೇಷ ಅಂಶವೆಂದು ಹೇಳುವದು ಸಮಂಜಸವಲ್ಲ.

ತಥಾಪಿ

ಸತ್ ಪ್ರತೀತಿ ಸರ್ವರಿಗೂ ಅವಿದ್ಯಾಕಾಲದಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಉಂಟಾಗುವದು ಪರಂತು ಚೇತನ ಆನಂದರೂಪ ಆತ್ಮಾ ಇದ್ದಾನೆ ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಪ್ರತೀತಿಯಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅವಿದ್ಯಾ ಮಹಿಮೆಯಿಂದ ಪ್ರತೀತಿಯಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಕೇವಲ ಜ್ಞಾನಿಗೇನೇ ಪ್ರತೀತಿಯಾಗುವದು. ಅವಿದ್ಯಾ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಆತ್ಮಾ ಚೇತನ, ಆನಂದ, ಮುಕ್ತಾ, ಶುದ್ಧತಾ ಇರುವವು. ಪರಂತು ಪ್ರತೀತಿಯಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲದಿರುವಂತೆ ತೋರುವದು. ಅದು ಸಮಾನವೇ ಇರುವದು. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ

೧) ಚೇತನ ಆನಂದಾದಿಕ ಆತ್ಮನ ವಿಶೇಷಣಗಳು ನ್ಯೂನಕಾಲವೃತ್ತಿಯೆಂದು ಹೇಳಿರುವದು.

೨) ಸದ್ರೂಪವು ಅಧಿಕ ಕಾಲ ವೃತ್ತಿಯೆಂದು ಹೇಳಿರುವದು.

ಈ ರೀತಿಯಿಂದ ಸದ್ರೂಪ ಚೇತನ ಆನಂದಾದಿಗಳಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಶೇಷ ಭಾವವಿಲ್ಲ ಇರುವದೇ ಇಲ್ಲ ಪರಂತು ಅಲ್ಪಕಾಲ ಅಲ್ಪದೇಶ ಪ್ರತೀತಿಯಾಗುವದರಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಶೇಷ ಭಾವದಂತೆ ಇರುವದು ಈ ಕಾರಣದಿಂದ.

೩) ಆತ್ಮನ ಸದ್ರೂಪವು ಸಾಮಾನ್ಯ ಅಂಶವೆಂದು ಹೇಳಿರುವದು.

೪) ಚೇತನ ಆನಂದಾದಿಕ ವಿಶೇಷ ಅಂಶವೆಂದು ಹೇಳಿರುವದು ಆತ್ಮಾನಿರ್ವಿಶೇಷವೇ ಇರುವನು ಇದು ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಹಾನಿ ಇಲ್ಲ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಶೇಷಾಂಶ ಅಂಗೀಕರಿಸಿದಿದ್ದಾರೆ ನಿರ್ವಿಶೇಷ ಆತ್ಮನು ಇರುವನು ಎನ್ನುವದು ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಹಾನಿ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಶೇಷಾಂಶ ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡುವದೇ ಇಲ್ಲ ಅಂದ ಮೇಲೆ ಇದು ಅವಿದ್ಯಾದಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಶೇಷದಂತೆ ಪ್ರತೀತಿಯಾಗುವದು ಆದ್ದರಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಶೇಷ ಭಾವ ಹೇಳಿರುವದು.

ಆತ್ಮಾ:

(ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೩೬೪) ಆತ್ಮಾ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ರೂಪವೇ ಇರುವನು. ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ಪರಸ್ಪರ ಭಿನ್ನವಿಲ್ಲ ಕಿಂತು ಒಂದೇ ಇರುವದು. ಯಾವ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಗುಣ ಇರುತ್ತಿದ್ದರೆ ಪರಸ್ಪರ ಭಿನ್ನವೂ ಇರುತ್ತಿತ್ತು ಆತ್ಮಾಸ್ವರೂಪವಿರುವದು ಆದ್ದರಿಂದ ಭಿನ್ನವಿಲ್ಲ.

೧) ಆತ್ಮಾ ಒಬ್ಬನೇ ನಿವೃತ್ತಿ ರಹಿತ ಇರುವನು ಆದ್ದರಿಂದ ಸತ್ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವದು.

೨) ಜಡದಿಂದ ವಿಲಕ್ಷಣ ಪ್ರಕಾಶರೂಪನಿರುವನು ಆದ್ದರಿಂದ ಚಿತ್ತು ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ.

೩) ದುಃಖದಿಂದ ವಿಲಕ್ಷಣ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರೀತಿಗೆ ವಿಷಯವಿರುವನು ಆದ್ದರಿಂದ ಆನಂದವೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು.

ಆತ್ಮಾ: ಸಚ್ಚಿತ್ ಆನಂದ ರೂಪವೇ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವೇ ಆತ್ಮಾ ಇರುವನು. ಆತ್ಮನಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮವು ಬಿನ್ನವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾದರೆ ಅನಾತ್ಮಾ ಆಗುವದು ಯಾವ ಅನಾತ್ಮಾ ಘಟಾದಿಗಳಿರುವವು ಅವು ಜಡ ಇರುವವು ಆದ್ದರಿಂದ ಆತ್ಮನಿಂದ ಭಿನ್ನವೆಂದು ಹೇಳಿಧರೆ ಬ್ರಹ್ಮವೂ ಜಡವೇ ಆಗುವದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಆತ್ಮನಿಗಿಂತ ಬಿನ್ನ ಬ್ರಹ್ಮವೂ ಇಲ್ಲ ಕಿಂತು ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವೇ ಆತ್ಮಾ ಇರುವನು.

೧) ಆತ್ಮಾ: ಚೇತನ ಒಂದೇ ಸರ್ವ ಪ್ರಪಂಚ ಮತ್ತು ಮಾಯೆಗೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನವಿರುವುದು ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಹೇಳಿರುವದು.

ಆತ್ಮಾ

೧) (ಪಂಚದರ್ಶಿ ಪ್ರ.೬ ಶ್ಲೋ-೬೦) ಕೂಟ ಸ್ಥಾದಿ ಶರೀರಾಂತ ಸಂಘಾತ ಸ್ವಾತ್ಮತಾಂಜಗು ಲೋಕಾಯುತಃ ಪಾಮರಾಶ್ಚಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾ ಭಾಸ ಮಾಶ್ರಿತಾಃ।

ಅರ್ಥ : ಲೋಕಾಯುತರು ಪಾಮರರೂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಅಭಾಸವನ್ನು (ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಸ್ಥೂಲ ದೇಹವೂ ಬಾಧಿತವಾಗುವದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾಭಾಸವನ್ನು) ಆಶ್ರಯಿಸಿದವರಾಗಿ ಕೂಟಸ್ಥನಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರವೇ ಕೊನೆಯಾಗಿರುವ ಸಂಘಟತಕ್ಕೆ ಆತ್ಮಭಾವವನ್ನುಹೇಳುವರು.

೨) (ಪಂ.ಶ್ಲೋ.೬೧) ಶೌತ್ರಿ ಕರ್ತುರ್ ಸ್ವಪಕ್ಷಂತೇ ಕೋಶ ಮನ್ನಮಯಂ ತಥಾ। ವಿರೋಚನಸ್ಯ ಸಿದ್ಧಾಂತಂ ಪ್ರಮಾಣಂ ಪ್ರತಿಜ್ಞಿರೇ।

(೬೧) ಆಲೋಕಾಯುತರೇ ಮೊದಲಾದವರು ತಮ್ಮ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಶೃತಿ ಸಮ್ಮತವಾಗಿ ಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಆತ್ಮನು ಅನ್ನಮಯನು ಇವೆ ಮೊದಲಾದ ಶೃತಿ ವಾಕ್ಯ (ಆ ಈ ಪರುಷನು ಅನ್ನಮಯನು ಸ.ವಾ.ಏಷಪರುಷೊನ್ನ-ರಸಮಯಃ. (ತೈ.ಉ.೨-೧) ವೇ ಮೊದಲಾದ ಶೃತಿ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸುತ್ತಾರೆ ಇದು ವಿರೋಚನಸಿದ್ಧಾಂತ ವಿರೋಚನನು ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ತಪ್ಪಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ದೇಹಾತ್ಮಾವಾದವನ್ನು ಅಸುರರಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದ್ದಾನೆಂದು ಪ್ರಜಾಪತಿ ವಿದ್ಯೆಲ್ಲಿ (ಛಾ.ಉ.೮.೮)ಹೇಳಿದೆ.

(ಪಂ.ದ.ಶ್ಲೋ.೬೨) ಜೀವಾತ್ಮ ನಿರ್ಗಮೇ ದೇಹ ಮರಣಶ್ಯಾತ್ರ ದರ್ಶನಾತ್ ದೇಹಾತಿ ರಿಕ್ತ ಏವಾತ್ಮೆತ್ಯು ಲೋಕಾಯುತಾಃ ಪರೇ। (೬೨(ಜೀವಾತ್ಮನು ಹೋಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಸ್ಥೂಲದೇಹದ ನಾಶವು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ತೋರುವದರಿಂದ ಆತ್ಮನು ಶರೀರಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯವನಾಗಿರಬೇಕು ಎಂದು ಇತರ ಲೋಕಾಯುತರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ದೇಹಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಾದ ಆತ್ಮನು ಇಂದ್ರಿಯಾತ್ಮ (ಇಂದ್ರಿಯಾತ್ಮವಾದಿ) (ಪಂ.ಶ್ಲೋ.೬೩) ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷತ್ವೇ ನಾಭಿ ಮತಾಹಂದೀರ್ದೆ ಹಾತಿರೇ ಕಿಣಮ್। ಗಮಯೇಂದ್ರಿಯಾತ್ಮಾನಂ ವಚ್ಮೀತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಯೋಗತಃ (೬೩) ನಾನು ನುಡಿಯುತ್ತೇನೆ ನಾನು ನೋಡುತ್ತೇನೆ ಇದೇ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಯೋಗವಿರುವದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಭಾವದಿಂದ ಸಮ್ಮತವಾದ ನಾನು ಎಂಬ ಜ್ಞಾನವು ದೇಹಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ಇಂದ್ರಿಯವನ್ನೇ ಆತ್ಮನೆಂದು ತಿಳಿಸುವದು.

ಪ್ರಾಣವೇ ಆತ್ಮ

ಪ್ರಾಣಾತ್ಮವಾದಿಯಮತ (ಪಂ.ದ.ಪ್ರ.೬ ಶ್ಲೋ.೬೫) ಹೈರಣ್ಯಗ ಭಾಃ ಪ್ರಾಣಾತ್ಮವಾದಿ ನಸ್ತ್ವೇವ ಮೂಚಿರೇ ಚಕ್ಷುರಾಧ್ಯಕ್ಷಲೋಪೇ ಪಿ ಪ್ರಾಣ ಸತ್ತ್ವೇತು ಜೀವತಿ (೬೫) ಕಣ್ಣು ಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಲೋಪ ಹೊ ದಿದ್ದರೂ ಪ್ರಾಣವಿದ್ದರೆ ಮನುಷ್ಯನು ಬದುಕಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಪ್ರಾಣವನ್ನೆ ಆತ್ಮನೆಂದು ವಾದಿಸುವ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭೋಪಾಸಕರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ಪ್ರಾಣಾತ್ಮವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಶೃತಿಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸುತ್ತಾರೆ-

(ಪಂ.ದ. ಪ್ರ.೬ ಶ್ಲೋ.೬೬) ಪಾಣೋಜಾಗರ್ತಿ ಸುಪ್ತೇಪಿ ಪ್ರಾಣ ಶ್ರೈಷ್ಠಾಧಿಕಂ ಶ್ರುತಂ। ಕೋಶಃ ಪ್ರಾಣಮಯಃ ಸಮ್ಯಗ್ವಿಸ್ತರೇಣ ಪ್ರಪಂಚಿತಃ ಅರ್ಥ ಪ್ರಾಣವು ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಎಚ್ಚರವಾಗಿರುವದು (ಈ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಪಾಣಾಗ್ನಿಗಳೇ

ಎಚ್ಚತ್ತಿರುವವು. ಪ್ರಾಣಗ್ನಯ ಏವೈತಸ್ಮಿನ್ ಪುರೇ ಜಾಗ್ರತಿ (ಪ್ರ.ಉ.೪೩) ಪ್ರಾಣದ ಶ್ರೇಷ್ಠತ್ವವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ (ಬ್ರ.ಉ.೧-೫-೨೧ ನೋಡಿರಿ) ಮತ್ತು ಶ್ರುತಿಗಳು ಪ್ರಾಣಮಯಕೋಶವನ್ನು ಚನ್ನಾಗಿಯೂ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿಯೂ ವಿವರಿಸಿವೆ. ಈ ಅನ್ನರಸಮಯನಾದ ಆತ್ಮನಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯವನೂ ಅಂತರನೂ ಪ್ರಾಣಮಯನು ಆದ ಆತ್ಮನಿರುವನು। ತಸ್ಮಾದ್ವಾ ತಸ್ಮಾದನ್ನರಸ ಮಯಾತ್ ಅನ್ಯೋಽಂತರ ಆತ್ಮಾಪ್ರಾಣಮಯಃ (ತೈ.ಉ.೨.೨)

ಮನಸ್ಸು ಆತ್ಮಾ ಮನ ಆತ್ಮಾವಾದಿಯಮತ

(ಪಂ.ದ.ಶ್ಲೋ ೬-೬-೭) ಮನ ಆತ್ಮೇತಿ ಮನ್ಯಂತ ಉಪಾಸನ ಪರಾಜನಾಃ ಪ್ರಾಣಸ್ಯಾಭೋಕ್ತ್ರತಾ ಸ್ವಷ್ಟಾಭೋಕ್ತೃತ್ವಂ ಮನಸತ್ತತಃ

೬೭) ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ ಭೋಕ್ತೃತ್ವಂ ವಿಲ್ಲದಿರುವದರಿಂದಲೂ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಭೋಕ್ತೃತ್ವ ವಿರುವದರಿಂದಲೂ ಉಪಾಸನಾ ಪರರಾದ ಜನರು ಮನಸ್ಸು ಆತ್ಮನೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ ಮನಸ್ಸು ಆತ್ಮನೆಂದು ಯುಕ್ತಿ

ಮನಸ್ಸು ಆತ್ಮವಾದಿಯ ಯುಕ್ತಿ

೬೮) (ಪಂ.ದ.ಶ್ಲೋಕ ೬೮) ಮನಏವ ಮನುಷ್ಯಾಣಾಂ ಕಾರಣಂ ಬಂಧ ಮೋಕ್ಷಯೊ। ಶೃತೋಮನೋಮಯ ಕೋಶಸ್ತೇನಾತ್ಮೇತಿರಿತಂ ಮನಃ ||೬೮||

ಅರ್ಥ : ಮನಸ್ಸೇ ಮನುಷ್ಯನ ಬಂಧ ಮೋಕ್ಷಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವದು.

ಶೃತಿಗಳು ಮನೋಮಯ ಕೋಶವನ್ನು ವಿವರಿಸಿವೆ.

ತಸ್ಮಾದ್ವಾವತಸ್ಮಾತ್ ಪ್ರಾಣಮಯಾದನೋಂತರ ಆತ್ಮಾಮನೋಮಯಃ (ತೈ.ಉ.೨)

ಅರ್ಥ: ಪ್ರಾಣಮಯನಾದ ಆತ್ಮನಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯವನೂ ಅಂತರನೂ ಮನೋಮಯನೂ ಆದ ಆತ್ಮನಿರುವನು.

ಬುದ್ಧಿ ಆತ್ಮಾ (ಬೌದ್ಧ ಮತ)

(ಪಂ ದ.ಪ್ರ ಶ್ಲೋಕ ೬೯)ವಿಜ್ಞಾನ ಮಾತ್ಮೇತಿ ಪರ ಆಹುಃ ಕ್ಷಣಿಕವಾದಿನಃ। ಯತೋ ವಿಜ್ಞಾನ ಮೂಲತ್ವಂ ಮನೋಗ ಮ್ಯತೇಸ್ಪುಟಮ್।

೬೯) ಬುದ್ಧಿಯು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹೇತುವೆಂಬುದು ಸ್ಪುಟವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಬುದ್ದಿಯೇ ಆತ್ಮನೆಂದು ಕ್ಷಣಿಕವಾದಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

(ಪಂ.ದ.ಪ್ರ.ಶ್ಲೋ. ೭೦) ಅಹಂ ವೃತ್ತಿರಿದಂ ವೃತ್ತಿರಿತ್ಯಂತಃ ರಣಂ ದ್ವಿಧಾ। ವಿಜ್ಞಾನಂ ಸ್ಯಾದಹಂ ವೃತ್ತಿರಿ ವೃತ್ತಿರ್ಮನೋಭವೇ।

ನಾನು ಎಂಬ ವೃತ್ತಿರೂಪವಾಗಿಯೂ ಇದು ಎಂಬ ವೃತ್ತಿರೂಪವಾಗಿಯೂ ಅಂತಃಕರಣ ಎರಡು ಬಗೆಯಾಗಿರುಲದು, ನಾನು ಎಂಬ ವೃತ್ತಿಯು ವಿಜ್ಞಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಎಂಬ ವೃತ್ತಿಯು ಮನಸ್ಸಾಗಿರುತ್ತದೆ(ಆದುದರಿಂದ ಇದು ಎಂಬ ವೃತ್ತಿರೂಪವಾದ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ನಾನು ಎಂಬ ವೃತ್ತಿರೂಪವಾದ ವಿಜ್ಞಾನವೂ ಕಾರಣವಿರುವದು.

೧) (ಪಂ.ಪ್ರ-೬ ಶ್ಲೋ ೭೨) ಕ್ಷಣೇ ಕ್ಷಣೇ ಜನ್ಮನಾಶಾವಹಂವೃತ್ತೇ ಮತಾ ಯತಃ।
ವಿಜ್ಞಾನಂ ಕ್ಷಣಿಕಂ ತೇನ ಸ್ವಪ್ರಕಾಶಂ ಸ್ವತೋ ಮಿತೇಃ ॥೭೨॥

೭೨) ನಾನು ಎಂಬ ವೃತ್ತಿಯು ಒಂದು ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಮತ್ತೊಂದು ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ನಾಶವಾಗುವುದರಿಂದ ವಿಜ್ಞಾನವು ಮತ್ತು ತನ್ನಿಂದಲೇ ಅರಿಯಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ ಅದು ಸ್ವಪ್ರಕಾಶವಾಗಿದೆ.

(ವಿಜ್ಞಾನವು ಆತ್ಮನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ)

(ಪಂ.ಪ್ರ.೬-೭೩) ವಿಜ್ಞಾನಮಯಕೋಶೋಽಯಂ ಜೀವ ಇತ್ಯಾಗಮಾ ಜಗುಃ।

ಸರ್ವಸಂಸಾರ ಏತಸ್ಯ ಜನ್ಮ ನಾಶಸುಖಾದಿಕಃ ೭೩.

೭೩) ಈ ವಿಜ್ಞಾನಮಯ ಕೋಶವೇ ಜೀವನೆಂದು। ವೇದಗಳು ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಜನ್ಮಮರಣ, ಸುಖ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಸಂಸಾರವೆಲ್ಲವೂ ಜೀವನಿಗೆ ಉಂಟಾಗಿದೆ.

ತಸ್ಮಾದ್ವಾ(ಏತಸ್ಮಾನ್ಮನೋಮಯಾದನ್ನೇ ನಂತರ ಆತ್ಮಾ ವಿಜ್ಞಾನಮಯ)

(ತೈ.ಉ. ೨-೨) ವಿಜ್ಞಾನಂ ಯಜ್ಞಂ ತನುತೇ (ತೈ.ಉ.೨.೫) ಶೂನ್ಯವಾದಿಯ ಮತ

(ಪಂ.ದ.ಪ್ರ.೬.೭೪) ವಿಜ್ಞಾನಂ ಕ್ಷಣಿಕಂ ನಾತ್ಮಾ ವಿದ್ಯುದಭನಿಮೇಷವತ್।

ಅನ್ಯಸ್ಯಾನುಪಲಬ್ಬತ್ವಾಚ್ಛೂನ್ಯಂ ಮಾಧ್ಯಮಿಕಾ ಜಗುಃ ॥೭೪॥

೭೪) ಮಿಂಚು, ಮೋಡ, ಕಣ್ಣು ಮಿಟುಕು ಇವುಗಳ ಹಾಗೆ ಕ್ಷಣಿಕವಾದ ವಿಜ್ಞಾನವು ಆತ್ಮನಲ್ಲ ಬೇರೊಂದು ವಸ್ತು ಇಲ್ಲದಿರುವದರಿಂದ ಶೂನ್ಯವೇ ಆತ್ಮನೆಂದು ಮಾಧ್ಯಮಿಕರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಶೂನ್ಯವಾದಿಗಳು ಶ್ರುತಿಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಅಸದೇವೇ ದಮಿತ್ಯಾದಾ ವಿದಮೇದ ಶ್ರುತಂ ತತಃ।

ಜ್ಞಾನಜ್ಞೇಯಾತ್ಮಕಂ ಸರ್ವ ಜಗದ್ಭ್ರಾಂತಿಪ್ರಕಲ್ಪಿತಮ್।

೭೫) ಇದಲ್ಲವೂ ಅಸತ್ತಾಗಿಯೇ (ಇತ್ತು) ಇದೇ ಮೋದಲಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಶೂನ್ಯತ್ವವೇ ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ ಆದುದರಿಂದ ಜ್ಞಾನಜ್ಞೇಯಾತ್ಮಕವಾದ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತೂ ಭ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ಕಲ್ಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

(ಸೃಷ್ಟಿಗೆ, ಮೋದಲು ಆ ಜಗತ್ತು ಏಕ ಅದ್ವಿತಿಯವೂ ಆದ ಅಸತ್ತೆ ಆಗಿತ್ತು, ಅಸದೇವೇದಮಗ್ರ ಅಸೀದೇಕಮೇವಾದ್ವಿತಿಮ್ (ಛಾಂ.ಉ.೬.೨.೧)

ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳು ಈ ಶೂನ್ಯಮತವನ್ನು ದೂಷಿಸುತ್ತಾರೆ.

(ಪಂ.೬.೭.೬) ನಿರದಿಷ್ಠಾನ ವಿಭ್ರಾಂತೇರ ಭಾವಾದಾತ್ಮನೊಸ್ತಿತಾ।

ಶೂನ್ಯಸ್ಯಾದ ಸಸಾಕ್ಷಿತ್ವಾದನ್ಯಥಾ ನೋಕ್ತಿರಸ್ಯತೇ ॥೭೬॥

ಆಧಾರವಿಲ್ಲದ ಭ್ರಾಂತಿಯು ಸಂಭವಿಸುವಿಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ಆತ್ಮನ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುವುದು.

೧) ಶೂನ್ಯಕ್ಕೂಕೂಡ ಸಾಕ್ಷಿಯು ಅವಶ್ಯವಾಗಿರುವದರಿಂದ (ಆತ್ಮನ ಅಸ್ತಿತ್ವವು) ಯುಕ್ತವಾಗಿರುವದು ಹಾಗೆ ಆತ್ಮನನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನಮತದಲ್ಲಿ ಶೂನ್ಯದ ಮಾತೇ ಸಿದ್ಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

೧) ಭ್ರಾಂತಿಗೆ ಆಧಾರವಾದ ಒಂದು ವಸ್ತುವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಭ್ರಾಂತಿಯೇ ಸಂಭವಿಸುವದಿಲ್ಲ ಉಧಾಹರಣೆಗೆ ಹಗ್ಗವೆಂಬ ಆಧಾರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಹಾವೆಂಬ ಭ್ರಾಂತಿಯುಂಟಾಗಲಾರದು ಆದುದರಿಂದ ಮಾಧ್ಯಮಿಕನ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಶೂನ್ಯತ್ವವು ಸಂಭವಿಸುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ ಇವರು ಆತ್ಮನನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುವುದು.

೨) ಶೂನ್ಯದ ಅನುಭವುಂಟಾದರೆ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಾದ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯದ ಆತ್ಮನನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುವುದು.

ಈಗ ಈ ಆತ್ಮನೂ ಯಾರೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ

ಅನ್ಯೋಽವಿಜ್ಞಾನಮಯತ ಆನಂದಮಯ ಅಂತರಃ।

ಅಸ್ತೀತ್ಯೇಮೋಪಲಬ್ಧವ್ಯಮ್ ವೈದಿಕದರ್ಶನಮ್ ೭೭.

೩) ವಿಜ್ಞಾನಮಯ ಕೋಶಕ್ಕಿಂತಲೂ ಬೇರೆಯಾದ ಮತ್ತು ಒಳಗಿರುವ ಆನಂದಮಯ ಕೋಶವು ಇರುವದು ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ತಿಳಿಯತಕ್ಕದ್ದು ಎಂಬುವದು ವೈದಿಕ ದರ್ಶನ (ತಸ್ಮಾದ) ಏತಸ್ಮಾತ ವಿಜ್ಞಾನಮ್‌ಯಾದನ್ಯೋಽಂತರ ಆತ್ಮಾ ಆನಂದಮಯ। (ತೈ. ಉ. ೨೫) ಇದ್ದಾನೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯತಕ್ಕದ್ದು ಅಸ್ತೈೇ ಮೋಪಲಬ್ದವ್ಯಃ) (ಕ.ಉ.೨.೧೨) ಹೀಗೆ ಆತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮತಭೇದಗಳು ತೋರಿಸಿ ಈಗ ಆತ್ಮನ ಪರಿಣಾಮ ವಿಷಯದಲ್ಲಿರುವ ಮತಬೇದಗಳು ತೋರಿಸಿ ಈಗ ಆತ್ಮನ ಪರಿಮಾಣ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮತಭೇದಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ರೋಮ್ಣ ಃ ಸಹಸ್ರಭಾಗೇನ ತುಲ್ಯಾಸು ಪ್ರಚರತ್ನಮ್ (೭೯)

೭೯) ಒಂದು ಕೂದಲಿನ ಸಾವಿರ ಪಾಲಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪಾಲಿಗೆ ಸಮವಾದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನು ಸಂಚರಿಸುವದರಿಂದ ಅವನು ಅಣು ಪರಿಮಾಣವುಳ್ಳವನು ಎಂದು ಅಂತರಾಳರೆಂಬ ವಾದಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಆತ್ಮನು ಅಣುವೆಂಬದಕ್ಕೆ ಈ ವಾದಿಗಳು ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಅಣೋರಣಿಯಾನೇಕ್ಸೋಣುಃ ಸೂಕ್ಷಾತ್ ಸೂಕ್ಷ್ಮತರಂ ತ್ವಿತಿ ಅಣುತ್ವಮಾಹುಃ ಶ್ರುತಯಃ ಶತಶೋಥ ಸಹಸ್ರಶಃ ೮೦

೮೦) ಈ ಆತ್ಮನು ಅಣುಪರಿಣಾಮವುಳ್ಳನು ಅಣುವಿಗಿಂತ ಅಣುತರನು ಸೂಕ್ಷತರನು ಎಂದು ನೂರಾರು ಅಥವಾ ಸಾವಿರಾರು ಶ್ರುತಿಗಳು ಆತ್ಮನ ಅಣುತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೆವೆ. (ಅಣುವಿಗಿಂತ ಅಣುತರನು ಅಣೋ ರಣೀಯನ್ (ಅಣೋರಣೀಯನ್) (ಸ್ವೆ.ಉ.೨೦) ಈ ಅಣುವಾ ಆತ್ಮನನ್ನು ಚೇತಸ್ಸಿನಿಂದ ತಿಳಿಯಬೇಕು ವಿಶೇಣುರಾತ್ಮಾ ಚೇತಸಾ ವೇದಿತವ್ಯ (ಮುಂ.ಉ.೨.೧.೬)

ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಉದಾರಹರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ವಾಲಾಗ್ರಶತಭಾಗಸ್ಯ ಶತಧಾ ಕಲ್ಪಿತಸ್ಯಚ ।

ಭಾಗೋ ಜೀವಃಸ ವಿಜ್ಞೇಯಿತಿ ಬೌಹಾಪರಾ ಶ್ರತಿಃ ॥೮೧॥

೮೧) ಕೂದಲೆಳೆಯ ತುದಿಯನ್ನು ನೂರಾಗಿ ಬಾಗಿಸಿ ಅದರ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಪುನಃ ನೂರಾಗಿ ಭಾಗಿಸಿದರೆ ಎಷ್ಟು ಅಣುಪರಿಮಾಣವುಂಟಾಗುವದೊ ಅಷ್ಟು ಪರಿಮಾಣವುಳ್ಳವನು.

ಈಗ ಮಧ್ಯಮ ಪರಿಮಾಣವಾದಿಯ ಮತವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ

ದಿಗಂಬರಾ ಮದ್ಯಮತ್ವ ಮಾಹರಾ ಪಾದಮಸ್ತಕಮ್।

ಚೈತನ್ಯವ್ಯಾಪ್ತಿ ಸಂದೃಷ್ಟೇರಾನ ಖಾಗ್ರ ಶ್ರುತೇರಪಿ ॥೮೨॥

೮೨) ಪಾದದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ತಲೆಯವರೆಗೆ ಚೈತನ್ಯದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ಕಂಡು ಬರುವುದರಿಂದಲೂ ಆನ ಖಾಗ್ರೇಭ್ಯಃ ಎಂಬ ಶುತಿಯಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಮಧ್ಯಮ ಪರಿಮಾಣವುಳ್ಳವನೆಂದು ದಿಗಂಬರರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ (ಈ ಈತ್ಮನು ಶರೀರಗಳಲ್ಲಿ ನಖಾಗ್ರಗಳವರೆಗೂ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾನೆ ಸ.ಏಷ ಇಹ ಪ್ರವಿಷ್ಟ ಒಂದು ಆ ನಖಾಗ್ರೇಭ್ಯಃ (ಬ್ರ.ಉ.೪.೭)

ಈ ದಿಗಂಬರರು ಆತ್ಮನ ನಾಡೀ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಒಂದು ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ.

ಸೂಕ್ಷ್ಮ ನಾಡೀ ಪ್ರಚಾರಸ್ತು ಸೂಕ್ಷ್ಮೇರವಯ ವೈರ್ಬವೇತ್।

ಸ್ಥೂಲದೇಹಸ್ಯ ಹಸ್ತಾಭ್ಯಾಂ ಕಂಚು ಕಪ್ರತಿಮೋಕವತ್॥೮೩॥

೮೩) ಅಂಗಿಗೆ ಕೈಗಳಿಂದ ಸ್ಥೂಲದೇಹದ ಪ್ರವೇಶವಾಗುವಂತೆ ಆತ್ಮನ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಲಯಗಳಿಂದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನ ಸಂಚಾರವು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಆತ್ಮನಿಗೆನಿಯತವಾದ ಮಧ್ಯಮ ಪರಿಮಾಣವಿದ್ದರೆ ಅವನಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ಚಿಕ್ಕ ಶರೀರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶವು ಹೇಗೆ ಉಂಟಾಗುವದು? ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ನ್ಯೂನಾಧಿಕ ಶರೀರೇಷು ಪ್ರವೇಶೋಪಿ ಗಮಾಗಮ್ಯೆಃ।

ಆತ್ಮಾಂಶಾನಾಂ ಭವೇತ್ತೇನ ಮದ್ಯಮತ್ವಂ ವಿನಿಶ್ಚಿತಮ್॥೮೪॥

೮೪) ಆತ್ಮನ ಅವಯವಗಳ ಸಂಕೋಚ-ವಿಕಾಸಗಳಿಂದ ಚಿಕ್ಕದೂ ದೊಡ್ಡದೂ ಆದ ಶರೀರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶವು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ ಆದುದರಿಂದ ಮಧ್ಯಮದ ಪರಿಮಾಣತ್ವವು (ಎಂದರೆ ಶರೀರ ಪರಿಮಾಣತ್ವವು) ನಿರ್ಧರಿಸ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಈಗ ದಿಗಂಬರ ಮತವನ್ನು ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳು ದೂಷಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಸಾಂಶಸ್ಯ ಘಟವನ್ನಾಶೋ ಭವತ್ಯೇವ ತಥಾ ಸತಿ।

ಕೃತನಾಶಾ ಕೃತ ಭ್ಯಾಗಮಯೊಃ ಕೋ ವಾರಕೋ ಭವೇತ್ ॥೮೫॥

ಅವಯವವುಳ್ಳ ಮಡಿಕೆಗೆ ಹೇಗೊ ಹಾಗೆ ಅವಯುವಯುಕ್ತನಾದ ಆತ್ಮನಿಗೆ

. ನಾಶವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ ಹೀಗಿರುವಾಗ ಕೃತವಿಪ್ರಣಾಶದೋಷವನ್ನು ಅಕೃತಭ್ಯಾಗಮ ದೋಷವನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ಯಾರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ?

೧) ಶರೀರದೊಂದಿಗೆ ಆತ್ಮನ ನಾಶವಾಗುವದರಿಂದ ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಫಲವಿಲ್ಲದಿರುವುದು

೨) ಆತ್ಮನಿಗೆ ಪೂರ್ವ ಜನ್ಮವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಪೂರ್ವ ಕರ್ಮ ಸಂಭಂಧವಿಲ್ಲದೆ ಸುಖದುಃಖಗಳ ಅನುಭವ

ತಸ್ಮಾದಾತ್ಮಾ ಮಹಾನೇವ ನೈವಾಣುರ್ನಾಪಿ ಮಧ್ಯಮಃ।
ಆಕಾಶವತ್ಸರ್ವಗತೋ ನಿರಂಶಃ ಶ್ರುತಿಸಂಮತಃ ॥೮೬॥

೮೬) ಆದುದರಿಂದ ಆತ್ಮನು ಅಣುಪರಿಮಾಣವುಳ್ಳವನೂ ಅಲ್ಲ. ಮಧ್ಯಮ ಪರಿಮಾಣವುಳ್ಳವನೂ ಅಲ್ಲ. ಮಹತ್ಪರಿಮಾಣವುಳ್ಳವನೇ (ಅವನು) ಆಕಾಶದಂತೆ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿಯು ಮತ್ತು ಅವಯುವರಹಿತನು ಈ ಮತವು ಶುತಿಗಳಿಗೆ ಸಮ್ಮತವಾಗಿದೆ.

(೧. ನಿಷ್ಕಲಂ ನಿಷ್ಕ್ರಿಯಂ (ಶ್ವೇ.ಉ. ೬.೧೯)

ಆತ್ಮಾ ಅನಂತ

೧) (ವಿ.ಚಂ.೨೨೧) ದೇಶಕಾಲವಸ್ತುಕೃತ ಪರಚ್ಛೇದಕಾ ನಿಷೇಧಬಯಾ ಬಾಕಿ ರಹಸ್ಯೋ ಅನಂತ ಅರ್ಥಸೆ ಸಿದ್ಧಹೈ।

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೧೮೯)ದೇಶ, ಕಾಲ ಔರ ವಸ್ತುತೆ, ಜಾಕಾ ಪರಿಚ್ಛೆನ್ನಹೋವೆ ನಹಿ ಐಸಾ ಜೋ ಸರ್ವದೇಶ, ಸರ್ವಕಾಲ ಔರ ಸರ್ವವಸ್ತು ವಿಷೆ ವ್ಯಾಪಕ ಸೋ ಅನಂತ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೩) (ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ ೭ ಪೇಜ ೧೭೬) ಆತ್ಮಾ ವ್ಯಾಪಕ ಹೈತಾತೆ ಆತ್ಮಾ ಕಾದೇಶತೆ ಅಂತ ನಹಿ, ಜಾತೆ ಆತ್ಮಾನಿ ತ್ಯಹೈತಾತೆ ಆತ್ಮಾಕಾ ಕಾಲತೆ ಅಂತ ನಹಿ (೩) ಜಾತೆ ಆತ್ಮಾ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಹೋನೇತೆ ಸರ್ವಕಾಸ್ವರೂಪ ಹೈತಾತೆ ಆತ್ಮಾಕಾ ವಸ್ತುತೆ ಅಂತ ನಹಿ। ಔರ ಜಾತೆ ಆತ್ಮಾಕಾ ದೇಶ, ಕಾಲ ವಸ್ತುತೆ ಅಂತ ನಹಿ ಕಹಿಯೆ ಪರಿಚ್ಛೆದ ನಹಿತಾತೆ ಆತ್ಮಾ ಅನಂತ ಹೈ।

ಆಕಾಶ

೧) ರೂಪ ಸ್ಪರ್ಶ ರಹಿತತ್ವೇಸತಿ ಶಬ್ದಗುಣಕಂ ಆಕಾಶಃ

೨) (ಪ.೧.೯.೩) ಇರಲೆಡೆಯಾಗಿ ಸುಷಿರ ರೂಪಾಗಿ ಸುಸ್ಥಿರ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಭರತವಾಗಿ ವರ ಶಬ್ದ ಗುಣಯುತಮಾಗಿರಲದು ತಾನೆ, ನಿರುತದಿಂದರಿವುದಂಬರವೆಂದು.೩.

೩) ಅವಕಾಶ ಲಕ್ಷಣಂ ಆಕಾಶ

ಆಕಾಶದ ಗುಣಗಳು

(ಪ್ರ.ಭೋ.೨-೧-೭) ಕಾಮಕೋಪ ಲೋಭ ಮೋಹ ಭಯವೆಂಬ ನಾಮಾದಿ ಪರಿವಿಡಿದೊಪ್ಪುವ ವ್ಯೊಮದ ಮೂರ್ತದಂಶಿಕ ವೈದು ಗುಣ। ಮಿವು ಕಾಮಿನಿ ಚಿತ್ತಿಗಿಲ್ಲೆಂದು॥

ಆಕಾಶ ಬೇಧಗಳು

೪) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ-೧೫೯) ಘಟಾಕಾಶ, ಜಲಾಕಾಶ, ಮೇಘಾಕಾಶ, ಮಹಾಕಾಶ

ಘಟಾಕಾಶ

೫) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ.೧೬೦) ಜಲದಿಂದ ತುಂಬಿದ ಘಟದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಆಕಾಶ ಅವಕಾಶ ಕೊಟ್ಟಿರುವದೋ ಅಷ್ಟು ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಪಂಡಿತರು ಘಟಾಕಾಶವೆಂದು ಹೇಳುವರು.

ಈ ಲಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಶಂಕಾ ಸಮಾಧಾನ (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೧೨೪) ರಲ್ಲಿನೋಡಬಹುದು.

ಜಲಾಕಾಶ

೬) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೧೬೧) ಜಲದಿಂದ ತುಂಬಿದ ಯಾವ ಘಟವಿರುವದು ಇದರಲ್ಲಿ ನಕ್ಷತ್ರಾದಿ ಸಹಿತ ಆಕಾಶ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ವಿರುವದು ಆ ಆಕಾಶದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ಮತ್ತು ಘಟಕಾಶ ಎರಡೂ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಜಲಾಕಾಶವೆಂದು ಹೇಳಿರುವದು. (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೧೭೫) ಜಲದ ಹೊರತಾಗಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಬೀಳುವುದಿಲ್ಲ ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಆಕಾಶದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಹೇಳುವಲ್ಲಿ ಘಟದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿತವಾಗಿರುವ ಯಾವ ಜಲಸಹಿತ ಆಕಾಶದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೆಂದು ಗ್ರಹಿಸಬೇಕು.

೭) ಈ ಲಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಶಂಕಾ ಸಮಾಧಾನ (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೧೭ರಲ್ಲಿ) ನೋಡಬಹುದು.

ಮೇಘಾಕಾಶ

(ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ.೧೬೨) ಮೇಘ ಯಾವ ಬಾದಲ ಇದಕ್ಕೂ ಯಾವ ಆಕಾಶ ಅವಕಾಶ ಕೊಟ್ಟಿರುವದು ಮತ್ತು ಮೇಘದ ಜಲದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಆಕಾಶದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವಿರುವದು ಆ ಎರಡಕ್ಕೂ ಮೇಘಾಕಾಶವೆಂದು ಹೇಳಿರುವದು.

ಈ ಲಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಶಂಕಾ ಸಮಾಧಾನ ಇದೇ ೧೬೨ ಅಂಕಿನಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು.

ಮಹಾಕಾಶ

(ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೧೬೩) ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ಹೊರಗೆ ಮತ್ತು ಒಳಗೆ ಎಲ್ಲಕಡೆಗೂ ಏಕರಸ ವ್ಯಾಪಕ ಯಾವ ಆಕಾಶದ ಸ್ವರೂಪವೇ ಇರುವದು ಅದಕ್ಕೆ ಅದ್ಭುತ ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳಪಂಡಿತರು ಮಹಾಕಾಶವೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು.

ಆವರಣ

೧) ಅಸ್ತಿನ ಪ್ರಕಾಶತೆ ವ್ಯವಹಾರ ಹೇತುಃ ಆವರಣಂ

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೧೭೯) ಬ್ರಹ್ಮಹೈ ನಹಿ ಔರ ಬಾನ ನಹಿ ಹೋವೆ ಹೈ ಇಸ ವ್ಯವಹಾರಕಾ ಹೇತು ಆವರಣ ಹೈ।

೩) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೪೨೩) ನಹಿ ಹೈ ನಹಿ ಭಾಸ ತಾ ಹೈ ಇಸ ವ್ಯವಹಾರಕಾ ಹೇತು ಅಜ್ಞಾನ ಕಾ ಕಾರ್ಯ ಆವರಣ ಹೈ.

೪) (ವಿ.ಚಂ.೧೩೪) ಒಂದಾನೊಂದು ವೇಳೆ ಚಿದಾತ್ಮ ಪ್ರಸಂಗ ಬರಲಾಗಿ

ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನಿಲ್ಲೆಂಬ ಹಾಗೂ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮ ತೋರನೆಂಬ ಉಭಯವಿಧ ಮೋಸವೇ ಅಜ್ಞಾನ ಕಾರ್ಯಮಾದ ಆವರಣವೆನಿಸುವದು.

೫) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೨೦-೨) ವೇದ ವಿಚಾರದ ನೊಲ್ಲದುಳಿದು ಶುಷ್ಕವಾದ ದಿಂದೆ ಸಲೆ ಸಾಕ್ಷಿ ಕೂಟಸ್ಥ ಬೋಧ ವಿಲ್ಲವದು ತೋರದೆಂಬ ಮೋಸದಾದಿ ಯಾದು - ಭಯವೆನಿಸುವಾವರಣ।

ಆವರಣ ಬೇಧ

(ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ.೧೭೯) ದೋ ಪ್ರಕಾರಕೆ ಅಜ್ಞಾನಕಿ ಶಕ್ತಿಹೈ ಏಕತೊ, ೧. ಅಸತ್ವಾಪದಕ ಹೈ ಔರ ೨. ಅಭಾನಾಪಾದಕ ಹೈ ತಿನ ದೋನೊಕಾ ಆವರಣ ಕಹೆ ಹೈ।

ಅಸತ್ವಾಪಾದಕ ಆವರಣ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ.೧೭೯) ವಸ್ತು ನಹಿ ಹೈ ಐಸಿ ಪ್ರತೀತಿ ಕರನೆವಾಲೆ ಜೊ ಶಕ್ತಿಸೋ ಅಸತ್ವಾಪಾದಕ ಕಹಿಯೆ ಹೈ.

೨) (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೧೪) ಬ್ರಹ್ಮ ನಹಿ ಹೈ ಇಸ ರೀತೀಸೆ ಬ್ರಹ್ಮಕೆ ಅಸತ್ವಕಾ ಅಪಾದಕ (ಸಂಪಾದಕ) ಆವರಣ ಅಸತ್ವಾದಕ ಆವರಣ ಹೈ।

ಅಭಾವನಾ ಪಾದಕ ಆವರಣ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೧೭೯) ವಸ್ತುಕಾಭಾನ ಹೋವೆ ಹೈ ಐಸಿ ಪ್ರತೀತಿ ಕರನೇವಾಲಿ ಜೋ ಅಜ್ಞಾನ ಶಕ್ತಿ ಸೋ ಅಭಾನಾಪಾದಕ ಕಹಿಯೆ ಹೈ.

೨) (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೨೦) ಬ್ರಹ್ಮಭಾಸತಾ ನಹಿ ಇಸ ರೀತಿಸೆ ಅಭಾನ ಜೋ ಬ್ರಹ್ಮಕಿ ಅಪ್ರತೀತಿ ತಾಕಾ ಅಪಾದಕ ಕಹಿಯೆ ಸಂಪಾದನ ಕರನೆವಾಲಾ ಆವರಣ ಪಾದಕ ಅಭಾವ ಆವರಣ ಹೈ.

ಆವರಣ ಕ್ರಿಯೆ

ಅಸತ್ವಾಪಾದಕ : ಇದು ಸದ್ರೂಪವನ್ನು ತೋರಗೊಡದಂತೆ ಮಾಡಿದೆ

ಆಭಾನಾಪಾದಕ : ಇದು ಚಿದ್ರೂಪವನ್ನು ತೋರಗೊಡದಂತೆ ಮಾಡಿದೆ.

ಅನಾನಂದಾ ಪಾದ ಕಾವರಣವು ಆನಂದವನ್ನು ತೋರಗೊಡದಂತೆ ಮಾಡಿದೆ.

ಆವರಣಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯ

ಅಸತ್ವಾಪಾದಕ ಜೀವನಾಶ್ರಯದಲ್ಲಿದೆ

ಅಭಾನಾಪಾದಕ ಬ್ರಹ್ಮನಾಶ್ರಯದಲ್ಲಿದೆ

ಅಭಾನಾಪಾದಕ ಕೂಟಸ್ಥನಾಶ್ರಯದಲ್ಲಿದೆ

ಅಪ್ತ ಪುರುಷ

ಯತಾರ್ಥ ವಕ್ತಾ ಅಪ್ತ ಪುರುಷಃ

ಆಪ್ತ ಪುರುಷರು

೨) ಯಥಾರ್ಥವೇ ಪೇಳ್ವಪರಮೇಶ್ವರನು ಜಗತ್ತಿನ ಜೀವಕೊಟಿಗೆ ಆಪ್ತ ಪುರುಷನಾಗಿರುವದರಿಂದ ವೇದಗಳುಂ ತನ್ಮೂಲಕದಿಂ ಸ್ಮೃತಿ ಪುರಾಣೇತಿ ಹಾ।

ಸಂಗಗಳಂ ಲೋಕದೊಳು ಯಥಾರ್ಥ ದೃಷ್ಟಾರ್ಥವಾದಿಗಳಾದ ಸತ್ಪುರುಷರು ತತ್ತದಾಪ್ತರಾಗಿರುವರು.

ಆರೋಪ

೧) ಇದ್ದ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದ ಗಣಪತಿ ಕಲ್ಪಿಸುವದೇ ಆರೋಪ ಅದರಂತೆ ಇದ್ದ ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದ ಜಗತ್ತು ಆರೋಪ

ಅಧ್ಯಾರೋಪ

೨) (ವಿ.ಚಂ.೬೭)ಉಳ್ಳರಜ್ಜು ಶುಕ್ತಿ-ಸ್ಥಾಣ್ವಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮದಿಂದಿಲ್ಲದ ಅಹಿರಜತ ಚೋರಾದಿಗಳಂ ಕಲ್ಪಿಸುವಂತೆ ಸದ್ರೂಪಮಾದ ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿಲ್ಲದ ಮಾಯಾ ಪ್ರಪಂಚದ ಕಲ್ಪನೆಯೇ ಅಧ್ಯಾರೋಪವೆನಿಸುವದು.

ಆರೋಪ (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೩೫)

೩) ಬ್ರಹ್ಮರೂಪ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಅಜ್ಞಾನತ, ತ್ಕಾರ್ಯರೂಪ ಅವಸ್ಥೆಯ ಕಥನ ಆರೋಪವಿರುವದು ಇದಕ್ಕೆ ಅಧ್ಯಾರೋಪವೆಂತಲೂ ಹೇಳುವರು.

೪) ಇದ್ದ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದ್ದನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವು ಆರೋಪವೆನಿಸುವದು

ಆರೋಪಿತ (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ. ೪೬೩)

೧) ತನ್ನ ತಾದಾತ್ಮ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಅಧಿಷ್ಠಾನದೊಡನೆ ಅಬಿನ್ನವುಂಟಾಗಿ ಯಾವದು ಪ್ರತೀತಿಯಾಗುವದು ಅದು ಆರೋಪಿತವೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು.

೨) ಆರೋಪಿತವು ಅಧಿಷ್ಠಾನದಿಂದ ಬಿನ್ನಪ್ರತೀತಿಯಾಗುವದಿಲ್ಲ ಹೇಗೆಂದರೆ ರಜ್ಜುವಿನಲ್ಲಿ ಸರ್ಪ ಆರೋಪಿತ ವಿರುವದು ಆದುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ರಜ್ಜುವಿನಿಂದ ಬಿನ್ನಪ್ರತೀತಿಯಾಗುವದಿಲ್ಲ ಕಿಂತು ರಜ್ಜುವಿನೊಡನೆ ಅಬಿನ್ನವಿರುವದು ಮತ್ತು ರಜ್ಜುವಿನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಮುಚ್ಚಿ ಸರ್ಪದ ಪ್ರತೀತಿ ಮಾಡುವದು ಅದರಂತೆ ಮಾಯಾ ಅವಿದ್ಯಾದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಅಭಾಸವಿರುವದು ಅದಾದರೂ ಆರೋಪಿತವಿರುವದು, ಆದ್ದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಕೂಟಸ್ಥ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮದೊಡನೆ ಬಿನ್ನತಾದಿಂದ ಪ್ರತೀತಿ ಸಂಭವಿಸುವದಿಲ್ಲ ಕಿಂತು ಆ ಎರಡಕ್ಕೂ ತನ್ನ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಕೂಟಸ್ಥ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮದೊಡನೆ ತದಾತ್ಮ್ಯ ಸಂಬಂಧರೂಪ ಏಕತೆಯು ಅವುಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಮುಚ್ಚಿದಂತೆಯೇ ಪ್ರತೀತಿಯಾಗುವದು, ಆದರಿಂದ ಆರೋಪಿತವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಆರೋಪ ಉತ್ಪತ್ತಿ (ವಿ.ಚಂ. ೨೧ ರಿಂದ ೨೬ರ ವರೆಗೆ) .

ಅನಾದಿ ಶುದ್ಧಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಅನಾದಿಕಲ್ಪಿತ ಪ್ರಕೃತಿ ಇರುವದು, ಆ ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮದೊಡನೆ ಅನಾದಿಕಲ್ಪಿತ ತಾದಾತ್ಮ್ಯ ಸಂಬಂಧ ಇರುವದು. ಆ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಮಾಯಾ ಅವಿದ್ಯಾತಮಃ ಪ್ರಧಾನ ಪ್ರಕೃತಿ, ರೂಪದಿಂದ ವಿಭಾಗವಾಯಿತು ಇದರಲ್ಲಿ ಯಾವ(೧) ಶುದ್ಧ ಸತ್ವಗುಣಯುಕ್ತ ಮಾಯಾ ಇರುವದು ಮತ್ತು (೨) ಮೇಲಿನ ಸತ್ವಯುಕ್ತ ಅವಿದ್ಯಾ ಇರುವದು ಮತ್ತು(೩) ಯಾವತ ಮೋಗುಣದ ಮುಖ್ಯತಾದಿಂದ ತಮಃ ಪ್ರಧಾನ ಪ್ರಕೃತಿ ಇರುವದು.

೧) ಮಾಯ್ಯಾದಲ್ಲಿಯಾವ ಬ್ರಹ್ಮದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಇರುವದು ಅದು ಅಧಿಷ್ಠಾನ (ಬ್ರಹ್ಮವು) ಅದು ಮಾಯಾಸಹಿತ ಜಗತ್ತ್ತರ್ತಾ ಈಶ್ವರನೆಂದು ಹೇಳಿರುವದು.

೨) ಅವಿದ್ಯಾದಲ್ಲಿಯಾವ ಬ್ರಹ್ಮದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಇರುವದು ಅದು ಅಧಿಷ್ಠಾನ, (ಕೂಟಸ್ಥ) ಅದು ಅವಿದ್ಯಾ ಸಹಿತ ಬೋಕ್ತಾ ಅಲ್ಪಜ್ಞ ಜೀವನೆಂದು ಹೇಳಿರುವದು(೧) ಈಶ್ವರ ಜೀವವಾದರೂ ಅನಾದಿ ಕಲ್ಪಿತವಿರುವರು ಅದರಲ್ಲಿ (೧) ಈಶ್ವರನ ಉಪಾದಿ ಮಾಯಾ ಒಂದು ಇರುವದು ಮತ್ತು ಅಪೇಕ್ಷಕ ವ್ಯಾಪಕ ವಿರುವದು, ಇದರಿಂದ ಈಶ್ವರನಾದರೂ ಒಬ್ಬನೇ ಮತ್ತುವ್ಯಾಪಕ ಇರುವನು ಮತ್ತು(೨) ಜೀವನ ಉಪಾದಿ ಅವಿದ್ಯಾನಾನಾ ಇರುವದು ಮತ್ತು ಪರಿಚಿನ್ನವಿರುವದು ಇದರಿಂದ ಜೀವನಾದರೂ ನಾನಾ ಅಂದರೆ ಅನೇಕ ಇರುವನು ಮತ್ತು ಪರಿಚಿನ್ನವಿರುವನು. ಆ ಜೀವ ಈಶ್ವರರಿಗೆ ಆನಾದಿಕಲ್ಪಿತ ಬೇಧವಿರುವದು, ಸೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪೂರ್ವ ಜೀವನ ಉಪಾದಿ ಅವಿದ್ಯಾ ಜೀವನಿಗೆ ಕರ್ಮಸಹಿತವಾಗಿ ಮಾಯ್ಯಾದಲ್ಲಿ ಲಿನವುಂಟಾಗಿ ಇರುವದಾಯಿತು, ಅದು ಮಾಯಾ ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅವಿದ್ಯಾದಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮದಿಂದ ಬಿನ್ನಪ್ರತೀತ ನಾಮಸಿದ್ದವಾಗುವದಿಲ್ಲ ಆದ್ದರಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಗಿಂತ ಮೂದಲೇ ಸಜಾತಿಯ ವಿಜಾತಿಯ ಸ್ವಗತಬೇಧ ರಹಿತ ಒಂದೇ ಅದ್ವಿತೀಯ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ರೂಪ ಬ್ರಹ್ಮ ಅಥವಾ ಆ ಬ್ರಹ್ಮವು ಸೃಷ್ಟಿಯ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಜೀವನಿಗೆ ಪರಿಪಕ್ವವುಂಟಾಗಿ ಕರ್ಮರೂಪ ನಿಮಿತ್ಯದಿಂದ ನಾನು ಏಕರೂಪನು ಬಹುರೂಪವಾಗ ಬೇಕೆಂದು ಇಚ್ಛಾಆಯಿತು, ಆ ಇಚ್ಛಾದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮದ ಉಪಾದಿ ಮಾಯದಲ್ಲಿ ಕ್ಷೋಬವುಂಟಾಗಿ ಕ್ರಮದಿಂದ ಆಕಾಶವಾಯುತೇಜ-ಜಲ ಪ್ರಥ್ವಿ ಈ ಪಂಚ ಮಹಾಭೂತಗಳು ಉತ್ಪನ್ನವಾದವು ಅದರ ಪಂಚೀಕರಣ ಆಗಲಿಲ್ಲ ಆಗ ಅಪಂಚೀಕೃತ ಪಂಚಮಹಾಭೂತಗಳಿಂದ ಸಮಷ್ಟಿ ವ್ಯಷ್ಟಿರೂಪ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಸೃಷ್ಟಿವುಂಟಾಗಿ ಆಗ ಈಶ್ವರನ ಇಚ್ಛಾದಿಂದ ಯಾವಾಗ ಅವುಗಳ ಪಂಚೀಕರಣವಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮಷ್ಟಿ ವ್ಯಷ್ಟಿರೂಪ ಸ್ಥೂಲ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಯಿತು ಇದರಲ್ಲಿ ಸಮಷ್ಟಿಸ್ಥೂಲ ಕಾರಣ ಪ್ರಪಂಚದ ಅಭಿಮಾನಿ ಜೀವನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈಶ್ವರ ಇರುವನು ಮತ್ತು ವ್ಯಷ್ಟಿಸ್ಥೂಲ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕಾರಣ ಪ್ರಪಂಚದ ಅಭಿಮಾನಿ ಜೀವನಿರುವನು ಇದರಲ್ಲಿ ಈಶ್ವರ ಸರ್ವಜ್ಞ ಇರುವದರಿಂದ ನಿತ್ಯ ಮುಕ್ತನಿರುವನು, ಮತ್ತು ಜೀವನು ಅಲ್ಪಜ್ಞ ಇರುವದರಿಂದ ಬದ್ದ ಇರುವನು, ಈ ರೀತಿಯಿಂದ ಶುದ್ಧ ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಆರೋಪವಾಯಿತು.

ಆಧಾರ

೧) ಯನ್ನಿಷ್ಟತಯಾಯತ್‌ಸ್ಪುರತಿಸ - ತಸ್ಯ ಆಧಾರ ಃ (ಸಾಮಾನ್ಯ ರೂಪ ಆಧಾರ) ಯಾವದು ಇರುವದರಿಂದ ಯಾವದು ತೋರುವದೋ ಅದು ಅದಕ್ಕೆ ಆಧಾರ (ಸಂಕ್ಷೇಪ ಶಾರೀರಕಾರರು)

೨) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೧೪೯)ಸರ್ವ ಬ್ರಾಂತೀಮೆ ಸಾಮನ್ಯರೂಪ ಆಧಾರ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। (ವಿಶೇಷರೂಪ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಕಹಿಯೆ ಹೈ)ಜೈಸೆ ಸರ್ಪಕಾ ಆಶ್ರಯ ಜೋ ಜೇವರಿ ತಾಕಾ ಸಾಮಾನ ಇದಂ ಸ್ವರೂಪ ಸರ್ಪಕಾ ಆಧಾರ ಹೈ.

JNANA SIMHASAN JNANAMANDIR
LIBRARY
Jangamawadi Math, Varanasi
Acc. No. 6946

೩) (ವಿ.ಚಂ. ಪೇಜ ೧೩೯) ಇದಂ ಪನಾ ಸಾಮಾನ್ಯ ಅಂಶ ಹೈ, ಯಾಕಾ ಆಧಾರ ಬೀಕ ಹೀಯೇ ಹೈ।

ಬ್ರಾಂತಿಕಾಲ ವಿಷೆ ಪ್ರತೀತಿ ಹೋವೆ ಹೈ ಸೋ ಬ್ರಾಂತೀಕೆ ಅಬಾವ ಕಾಲವಿಷೆ ಯಹ ಸೀಪಿ ಹೈ ಐಸಿ ಇದಂಪನಾಪ್ರ ತೀತಿ ಹೋವೆ ಹೈ ಯಾತೆ ಆಧಾರ ಹೈ।

ಬ್ರಾಂತಿ ನಿವೃತ್ತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಾನು ಸದ್ರೂಪ ನಿದ್ದೇನೆ ನಾನು ಚಿದ್ರೂಪ ನಿದ್ದೇನೆ ನಾನು ಆನಂದರೂಪ ನಿದ್ದೇನೆ ಆ ರೀತಿಯಿಂದ ಆತ್ಮನ ಸತ್ತಾಸ್ವರೂಪ ಪ್ರತೀತಿ ಯಾಗುವದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸದ್ರೂಪ ಸಾಮಾನ್ಯ ಅಂಶವಿರುವದು ಇದು ಆಧಾರವೆಂದು ಹೇಳುವರು.

(ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ. ೨ ಪೇಜ ೨೩೪) ಅಧ್ಯಸ್ಥಮೆ ಅಭಿನ್ನಹೋಯಕೆ ಜಾಕಾಸ್ಫುರಣ ಹೋವೆ ಸೋ ಆಧಾರ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಆನಂದ

೧) ಪರಮಪ್ರೀಯಾಸ್ಪದತ್ವಾತ್ ಆನಂದಃ

೨) (ವಿ.ಸಾ:ಅಂಕ ೩೬೪)ದುಃಖಸೆ ವಿಲಕ್ಷಣ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರತೀತಿಕಾ ವಿಷಯ ಹೈಯಾತೆ ಆನಂದ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೩) (ವಿ.ಚಂ.೧೭೦)ಸರ್ವ ಪ್ರೀತೀಕಾ ವಿಷಯ ಜೋ ಆನಂದ ರೂಪ ಹೈ (ಐಸೆ ಆತ್ಮಾ ಹೈ।)

೪) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೭೦) ಪರಮ ಪ್ರೀತಿಗೆ ವಿಷಯ ವಹತನವೇ ಆನಂದರೂಪಮಕ್ಕುಂ

೫) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೯-೩)ಎಲ್ಲವ ನಾರೈದು ನೋಡಲಿಲ್ಲೆನಿಸಿದ ನೇಹವೆಲ್ಲಿನಿಲಿಸಿಹುದು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಅದರಿಂದ ಸುಖ (ಆನಂದ).

ಆನಂದ(ಉಪಾದಿಕೃತ) ಬೇಧಗಳು

೧) ವಿಷಯಾನಂದ (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೨೩-೧) ರಾಗ ವಿಷಯ ಸಿದ್ದಿಯಾಗೆ ಸಾತ್ವಿಕ ಬುದ್ಧಿ ಯೋಗದೊಡನೆ ಜೀವ ಭೋಗವೆನಿಸಿತೋರ್ಪ ಸುಖ॥

೨) (ವಿ.ಚಿಂ.೭೪) ವನಿತಾದಿ ವಿಷಯಾನುಭವದಲ್ಲಿ ತೋರ್ಪುದೇ ವಿಷಯಾನಂದ

೧) ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದ : ಕೈವಲ್ಯ ೫-೨-೨೩-೨ ಖಡುನಿದ್ರೆಯೊಳು ಮತಿಯೆಡಗೆ ಮಾಯಾವೃತ್ತಿ॥ ಮಿಡಿದನಂತತೆಯನು ಪಡೆದು ರಾಜಿಪ ಸುಖ ।೨॥

೨) (ವಿ.ಚಿಂ.೭೪)ನಿದ್ರೆಯೊಳು ತೋರ್ಪುದೇ ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದವೆನಿಸುವದು

೧) ವಾಸನಾನಂದ ತನಿನಿದ್ರೆಯಳಿದನ್ಯ ನೆನಹು ಜನಿಸದೆ ಸುಮ್ಮನೆ ನಿಂದ ವೇಳೆ ಯೊಳಿನಿದು ಕಾಣುವಚ್ಛ ಸುಖವೆ॥

೨) ವಿ.ಚಿಂ. ೭೪) ನಿದ್ರೆ ತಿಳಿದಾಕ್ಷಣ ತೋರ್ಪುದೇ ವಾಸನಾನಂದ.

೧) ಮುಖ್ಯಾನಂದ : (ಕೈ೫-೨೩-೫)ಹಾನೋಪಾದಾನವೆಂಬೇನು ವಿಲ್ಲದು ಪೇಕ್ಷೆಮಾನಸ ವೈದಲನೂನವಾದನುಪಮ ಸುಖವೇ (ಮುಖ್ಯಾನಂದ)

೧) ಯೋಗಾನಂದ : (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೨೩-೫) ಮಾನಸದೊಳು ಬಾಹ್ಯವೇನು ತೋರದೆ ಪರಮಾನು ಸಂಧಾನ ಸಂತಾನದೊಳ ಪರೋಕ್ಷ॥೫॥ (ಸುಖವೇ ಯೋಗಾನಂದವು)

೨) (ವಿ.ಚಿಂ.೭೪) ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸಬಲದಿಂ ಮನೋಲಯ ಮಾದಲ್ಲಿ ತೋರ್ಪುದೇ ನಿಜಾನಂದವೆನಿಸುವದು (ಯೋಗಾನಂದ)

೧) ಆತ್ಮಾನಂದ : (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೨೩-೬) ಪ್ರಿಯವಾದ ವಿಷಯ ಸಂಚಯದೆಡೆಯೊಳುತಾನೆ। ಪ್ರಿಯತಮನೆಂದು ತಿಳಿಯೆ ತನಗವಿರಳ॥(ಸುಖವೇ) (ಆತ್ಮಾನಂದವು)

೨) (ವಿ.ಚಿಂ.೭೪) ಪ್ರಿಯವಾದ ವನಿತಾದಿವಿಷಯಂಗಳ ಮಧ್ಯದೊಳು ತಾನೇ ಪ್ರಿಯತಮನೆಂದು ಅರಿತಲ್ಲಿ ತೋರ್ಪುದೇ ಆತ್ಮಾನಂದವೆನಿಸುವದು.

೧) ಅದ್ವೈತಾನಂದ : (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೨೩-೭) ಕನಸಿನಂತಿರೆ ಜಗವಿದು ಪುಸಿಯೆಂದು ತನ್ನನೆ ಬೇಧ ರಹಿತನೆಂಬನು ಭೂತಿಯೊಳು ಮಿಕ್ಕ॥ ಸುಖವೇ ಅದ್ವೈತಾನಂದವೆನಿಸುವದು.

೨) (ವಿ.ಚಿಂ.೭೪) ನಾಮರೂಪ ಪ್ರಪಂಚವೆಲ್ಲಂಮಿಥ್ಯೆ ತಾನೇ ಸತ್ಯ ವೆಂಬ ವಿವೇಕದಲ್ಲಿ ತೋರ್ಪುದೇ ಅದ್ವೈತಾನಂದವೆನಿಸುವದು.

೧) ವಿದ್ಯಾನಂದ : (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೨೩-೮) ಪರಿಪೂರ್ಣ ಕಾಮತೆ ದೊರೆದ ಸಮಯದೊಳು॥ ಸರಿಯಾವುದಿಲ್ಲದೆ ಪತರತವಹ ಸತ್ಯ ॥ (ಸುಖವೇ ವಿದ್ಯಾನಂದವು)

೨) (ವಿ.ಚಿಂ.೭೪) ತತ್ವಮಸ್ಯಾದಿ ಮಹಾವಾಕ್ಯ ಜನಿತಮಾದ ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ತೋರ್ಪುದೇ ವಿದ್ಯಾನಂದ ಮಕ್ಕುಂ.

ವಿಶಯಾನಂದ

(ಪಂ.ದ.ಪ್ರ. ೧೧ ಶ್ಲೋ.೮೬) ವಿಷಯೆ ಷ್ವಪಿ ಲಬ್ಧೇಷು ತದಿಚ್ಛೋಪರಮೇಸತಿ ಅಂತರರ್ಮುಖ ಮನೋವೃತ್ತಾವಾನಂದಃ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ॥

೮೬) ವಿಷಯ ವಸ್ತುಗಳು ದೊರತಾಗಲೂ ಅವುಗಳ ಬಯಕೆಯು ಅಡಗಿರುವಾಗ ಅಂತರ್ಮುಖವಾದಾಗ ಮನಸ್ಸಿನ ಸತ್ವವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವರೂಪಾನಂದವು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವುದು (ಇದು ವಿಷಯಾನಂದ)

(೮೭. ಶ್ಲೋಕ) ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದೋವಾಸನಾ ಚ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಇತಿತ್ರಯಮ್ ಅಂತರೇಣ ಜಗತ್ಯಸ್ಮಿನ್ನಾನಂದೋ ನಾಸ್ತಿಕಶ್ಚನ

೮೭॥ ಗಾಢನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ತೋರುವ ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದ, ಸುಮ್ಮನಿರುವಾಗ ತೋರುವ ವಾಸನಂದ ಮತ್ತು ಅಂತರ್ಮುಖವಾದಮನೋವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ತೋರುವ ವಿಷಯಾನಂದ ಈ ಮೂರರ ಹೊರತು ಬೇರೆ ಆನಂದವೆಂಬುದು ಯಾವದೂ ಇಲ್ಲ.

ವಾಸನಾ ನಂದ

(ಶ್ಲೋಕ ೮೫) ಆಸ್ತಾಮೇತದ್ಯತ್ರಯತ್ರ ಸುಖಂ ಸ್ವಾದಿ ಯ್ಯೈರ್ವಿನಾ। ತತ್ರ ಸರ್ವತ್ರ ವಿದ್ದೇತಾಂ ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದಸ್ಯ ವಾಸನಮ್

ಸುಮ್ಮನೆ ಇರುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಿಷಯವೂ ಇಲ್ಲದೆ .ಯಾವ ಸುಖವುಂಟಾಗುತ್ತದೆಯೋ ಈ ಕಾಲಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದದ ವಾಸನೆ ತೋರುವುದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ವಾಸನಾನಂದ ದೃಷ್ಟಾಂತ

(ಶ್ಲೋಕ ೯೭) ನೀರಪೂರಿತ ಭಾಂಡಸ್ಯ ಬಾಹ್ಯೇ ಶೈತ್ಯಂನ ತಜ್ಜಮ್ ಕಿಂತು ನೀರಗುಣಸ್ತೈನ ನೀರಸತ್ತಾನುಮೀಯತೆ

॥೯೭॥ ನೀರು ತುಂಬಿದ ಕೊಡದ ಹೊರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶೈತ್ಯವಿರುತ್ತದೆ ಅದು ನೀರಲ್ಲ ನೀರಿನ ಗುಣ ಅದರ ಶೀತಲತ್ವದಿಂದ ಒಳಗೆ ನೀರಿದೆಯೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು(ಹೀಗೇಯೆ ವಾಸನಾನಂದ)

ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದ

(ಶ್ಲೋಕ ೧೦೦) ನದ್ವೈತಂ ಭಾಸತೇ ನಾಪಿ ನಿದ್ರಾ ತತ್ರಾಸ್ತಿ ಯತ್ಸುಖಂಸ ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದ ಇತ್ಯಾಹ ಭಗವಾರ್ಜುನಂ ಪ್ರತಿ

॥೧೦೦॥ ಯಾವಾಗ ದ್ವೈತ ಪ್ರಪಂಚ ತೋರುವದಲ್ಲಮೊ ಮತ್ತುನಿದ್ರೆಯು ಕೂಡ ಬರುವುದಿಲ್ಲಮೋ ಆಗ ಇರುವ ಸುಖವು ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದವೆಂದು (ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನು ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.)

ಆನಂ

ದ ಸ್ವರೂಪ ಆತ್ಮಾ

೧) ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೩೬೦ ರಿಂದ ೩೬೩ರವರೆಗೆ ಮತ್ತು

೨) ವಿ.ಸಾ.ಟಿ. ೪೦೭-೪೦೮-೪೦೯ರಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು

೩) (ಪ.ಭೋ.೩-೩-೬) ಸುಖವಲ್ಲದುದನೆಳ್ಳನಿ ನೊಲ್ಲನಾಗಿ ತತ್ಸುಖವನೆ ಕೂರ್ತತನಗೆ ತೋರ್ಪ ನಿಖಿಳವೆಲ್ಲಪ್ರೀತಿ ಕರಮಪ್ಪುವುದರಿಂದ ಆನಂದ ಸ್ವರೂಪನು.

೪) (ಪ.ಭೋ. ೪-೬-೪)ನಿರುಪಾದಿಕನು ನಿರಯವನು ನಿಸ್ಸಂಗ ನಿರಘ ನೆನಿಪ ನಿಜಾತ್ಮನು ತಾನು ಪೊರೆಯನೆಲ್ಲಿಯು ಯಾವತೆರದಿಂದೆ ನೋಯನೆಂದಿರೆ ಸುಖಪದವದು ತನಗಕ್ಕು.

ಆನಂದ ವಿಚಾರ

.(ವಿ.ಚಿಂ.೭೦) ಸಚ್ಚಿದಾನಂದಗಳಾ ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪಮಾಗೆ ಸದ್ರೂಪ ಚಿದ್ರೂಪಗಳಂತೆ ಸರ್ವಬುದ್ಧಿವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿಯುಂ ಆನಂದ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕ ಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯುಂಟಾಗ ಬೇಕದಿಲ್ಲಾಗಿ ಆನಂದವು ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪವಲ್ಲ ಎಂದೊಡೆತಥಾಪಿಃ ಉಷ್ಣಪ್ರಕಾಶ ರೂಪಮಾದ ದೀಪದ ಪ್ರಕಾಶವು ಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಲು ಉಷ್ಣ ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗದು ಉದಕದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣವೇ ಪ್ರಕಟವಹುದು. ಪ್ರಕಾಶಕ್ಕೆ ಪ್ರಕಟತೆಯಾಗುವದು ಕಾಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣ ಪ್ರಕಾಶ ವೆಂಬೆರಡಕ್ಕೆಯುಂ ತೋರ್ಕೆಯಪ್ಪಂತೆ ಪಾಷಾಣಂಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮ ಸದ್ರೂಪಕಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ್ಯೆಸೆ ಚಿದಾನಂದ ಗಳಿಗ ಭಿವ್ಯಕ್ತಿಘಟಿಸದು.

ಬುದ್ದಿಯ ತಮೋಗುಣದಿಂದ ಅಜ್ಞಾನ ಮಯವಾದ ಮೂಢ ವೃತ್ತಿಯುಂದಿಂದ ರಜೋಗುಣ ರಾಗಮಯ ವಾದ ಘೋರ ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿಯುಂ ಸಚ್ಚಿದ್ರೂಗಳೆರಡಕ್ಕೆ ಸ್ಪಷ್ಟತೆಯಲ್ಲದೆ ಆನಂದ ರೂಪಕ್ಕೆ ಸ್ಪಷ್ಟತೆ ದೊರಕೊಳ್ಳದು ಸತ್ವಗುಣದಿಂ ವೈರಾಗ್ಯಮಯವಾದ ಶಾಂತ ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ವೆಂಬ ರೂಪತ್ರಯ ಮಕ್ಕುಂ ಸ್ಫುರಣಮುಪ್ಪದರಿಂದಾನಂದ ವಾತ್ಮಾಸ್ವರೂಪ ಮಕ್ಕುಂ

ಆಶ್ರಯ

೧) (ವಿ.ಚಂ. ೪೩೫) ಅಧಿಷ್ಟಾನಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.

೨) ಆಸನ ನಿರ್ಗುಣ (ಪ.ಭೋ. ೫-೭-೧೦)ರತಿಯು ಮಾವಿರತಿಯು ಮಖಿಳ ವಿಷಯದೊಳತ್ಯತಿಶಯದಿಂದ ಮಿಲ್ಲೆನೆ ನೆರೆ ಕೆಟ್ಟು ಮತಿಯೋಳುದಾಸೀನ ಸ್ಥಿತಿಯಾಗಲಾಸನ ಗತಿಯದು ತಾನೆಂದು ತಿಳಿ ನೀರೆ.

(ಪ.ಭೋ.೫-೫-೨) ಹರನೆ ಸರ್ವಧಾರನೆಂಬುದಾಸನ

ಆಸನಗಳ ಭಾಗ

೧) ಸಿದ್ದಾಸನ (ಪ.ಭೋ.೫-೭-೨)ಎಡದ ಹಿಮ್ಮಡ ನಾಧಾರದೆಡೆಯನೊತ್ತುತ್ತೊಡನೆ ದಕ್ಷಿಣದ ಹಿಮ್ಮಡವನ್ನುಮಡಗಿ ಮೇಹನದ ಮೇಲ್ಗಡೆಯೊಳು ರುಜುವೆನಿಪೊಡಲಿಂದ ಮಿರೆ ಸಿದ್ದಾಸನವದು ।೨॥

ಎಡಗಾಲದ ಹಿಮ್ಮಡದಿಂದ ಗುದಗುಹ್ಯಗಳ ಮದ್ಯಸ್ಥಳವನ್ನೊತ್ತುತ್ತಿರಬೇಕು ಮತ್ತು ಬಲಗಡೆಯ ಕಾಲವನ್ನು ಶಿಶ್ನದ ಮೇಲೆ ಹೇರಬೇಕು ಆನಂತರ ಶರೀರವು ಚಲಿಸದಂತೆ ನೀಟಾಗಿ ಕುಳಿತು ಕೊಂಡಿರಲು ಅದು ಸಿದ್ದಾಸನವು.

ಸ್ವಸ್ತಿಕಾಸನವು

(ಪ್ರ.ಭೋ.೭-೪) ತೊಡೆ ಕಿರುದೊಡೆಗಳ ನಡುವೆ ರಡಂಗ್ರಿಗಳಡಗಿರ್ದು ಸಸಿನ ಮಾದೊಡಲಿಂದ. ಬಿಡದೆ ಕುಳ್ಳಿರೆ ಸ್ವಸ್ಥಿಕಾಸನ ವಹುದೆಂದು, ಮಡದಿ ನೀನಿದನುನಿಶ್ಚೈಪುದು

ಪದ್ಮಾಸನ

(ಪ.ಭೋ.೫೭೪) ತೊಡೆಗಳೆರೆಡರ ಮೇಲಡರಿ ಮಡಂಗಲು ಬಿಡದೆ ಕೂಡಿರಲೆಡ ಬಲನಾಗಿ ಕಡು ನೇರಿತ್ತಾದೊಡಲಿಂದೆ ಕುಳ್ಳಿರಲದೆ ಮಡದಿ ಪದ್ಮಾಸನವೆನಿಸುವದು.

ಅಂದರೆ ಎರಡು ತೊಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಎರಡು ಕಾಲುಗಳ ಹಿಮ್ಮಡಗಳು ಎಡದ್ದು ಬಲುಕಾಗಿಯು ಬಲದ್ದು ಎಡಕಾಗಿಯು ಹತ್ತಿಸಿ ಸರಳವಾದ ಶರೀರದಿಂದ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಿರಲು ಇದು ಪದ್ಮಾಸನವೆಂದು ಹೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು.

ವೀರಾಸನ

ಎಡಪಾದದ ಮಡವಡಿಯಾಗಿ ನಿಲೆಬಲ। ದಡಿ ಮಡವೆಡದ ತೊಡೆಯ ಮೇಲೆ ॥ ಮಡಗಿರೆ ರುಜುಕಾಯದಿಂದೆ ಕುಳ್ಳಿರ್ದೊಡೆನುಡಿವರದನು ವಿರಾಸನವೆಂದು ।೩॥

ಅಂದರೆ ಎಡದ ಪಾದವನ್ನು ಮಡಚಿ ಅದರ ತುದಿಯನ್ನು ನೆಲಕ್ಕೆ ಊರಿ ಎಡದ

ತೊಡೆಯ ಮೇಲೆ ಬಲದ ಕಾಲನ್ನು ಹೇರಿ ಸರಳವಾದ ಶರೀರದಿಂದ ಕೂತುಕೊಂಡಿರಲು ಅದಕ್ಕೆ ವೀರಾಸನವೆಂದು ಹೇಳುವರು.

ಸುಖಾಸನ

(ಪ.ಭೋ.೫-೭-೫) ತನಾಗಾವ ತೆರದಿಂದ ಜನಿಪುದು। ಧೈರ್ಯವಂತವಾಗಿ ತನು। ಕುಳ್ಳಿರ್ದುಚಲಿಸದೆ॥ ಮನವಸುಗಳನ್ನು ನಿರೋಧಿಸಲದು ಸುಖಾ। ಸನವೆಂದು ತಿಳಿವುದು ನಳಿನಾಕ್ಷಿ

ಯಾವ ರೀತಿಯಿಂದ ಕುಳಿತುಕೊಂಡರೆ ಯೋಗಕ್ಕೂ ತನ್ನದ್ಯಾನಕ್ಕೂ ಅನೂಕುಲವಗುವದೋ ಹಾಗೆ ತಾನು ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ಮನೋವಾಯು ದೃಷ್ಟಿಗಳನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸಲು ಅದು ಸುಖಾಸನವಾಗುವದೆಂದು ತಿಳಿ.

ಆಸನ

(ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೮) ಆಸನ ಬೇಧಗಳು ಅನಂತವಿರುವವು ಅದರಲ್ಲಿ ೧)ಸ್ವಸ್ತಿಕಾಸನ ೨)ಗೋಮುಖಾಸನ ೩)ವಿರಾಸನ ೪)ಕೂರ್ಮಾಸನ ೫)ಪದ್ಮಾಸನ ೬)ಕುಕ್ಕುಟಾಸನ ೭)ಉತ್ತಾನಾಸನ ೮)ಕೂರ್ಮಕಾಸನ ೯)ಧನುಷಾಸನ ೧೦)ಮತ್ಸ್ಯ ಆಸನ ೧೧)ಪರ್ಶ್ವಮತಾ ನಾಸನ ೧೨)ಮೈಯೂರಾಸನ ೧೩) ಸಬಲಆಸನ ೧೪)ಸಿಂಹಾಸನ ೧೫)ಭದ್ರಾಸನ ೧೬)ಸಿದ್ಧಾಸನ ಇತ್ಯಾದಿ ಎಂಬತ್ನಾಲ್ಕು ಆಸನ ಯೋಗ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವದು ಇದರ ಲಕ್ಷಣವಾದರೂ ಅಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವದು ಗ್ರಂಥದ ವಿಸ್ತಾರದಿಂದ ಅಥವಾ ವೇದಾಂತದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಉಪಯೋಗವಿಲ್ಲ ಆದ್ದರಿಂದ ಲಕ್ಷಣ ಬರೆದಿಲ್ಲ ಇದರಲ್ಲಿಯಾದರೂ (೧)ಸಿಂಹಾಸನ ೨)ಭದ್ರಾಸನ ೩)ಪದ್ಮಾಸನ ಮತ್ತು ೪)ಸಿದ್ಧಾಸನ ಈ ನಾಲ್ಕು ಈಸನಗಳು ಪ್ರಧಾನವಿರುವವು. ಆ ನಾಲ್ಕರಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಸಿದ್ಧಾಸನ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಧಾನವಿರುವದು ಅದಕ್ಕೆ,

ಈ ಲಕ್ಷಣವಿರುವದು ವಾಮ ಪಾದದ ಹಿಮ್ಮಡವನ್ನು ಗುದಗುಹ್ಯಗಳ ಮಧ್ಯಸ್ಥಳವನ್ನು ಒತ್ತುತ್ತಿರಬೇಕು ದಕ್ಷಿಣಪಾದವನ್ನು ಶಿಶ್ನದ ಮೇಲೆ ಹೇರಬೇಕು, ಭ್ರುಕುಟಿಯಲ್ಲಿ ಅಂತರ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನಿಟ್ಟು ಕಂಬದಂತೆ ಸರಳ ನಿಶ್ಚಲ ಶರೀರದಿಂದ ಸ್ಥಿರವಾಗಿರುಸುವದಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಾಸನವೆನ್ನುವರು. ಈ ಸಿದ್ಧಾಸನವೇ ಮುಖ್ಯವಿರುವದು ಏಕೆಂದರೆ ಕೆಲವು ಆಸನಗಳಾದರೂ ರೋಗನಾಶಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿರುವವು, ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಆಸನಗಳು ಹೀಗೆ ಇರುವವು, ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧಾಸನವು ಸಮಾಧಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇರುವದು ಆದ್ದರಿಂದ ಅತಿ ಪ್ರಧಾನವಿರುವದು ಇದಕ್ಕೆ ವಜ್ರಾಸನೆ, ಮುಕ್ತಾಸನ ಮತ್ತು ಗುಪ್ತಾಸನವೆಂದು ಹೇಳುವರು.

ಆಕೃತಿ

ಆಕೃತಿ : (ವೃ.ಪ್ರ. ಪೇಜ ೪೮) ಅವಯವಕೆ ಸಂಯೋಗಕು ಆಕೃತಿ ಕಹೆ ಹೈ॥

ಆಚಾರ

(೧) ಸಮಯಾನು ಕೂಲ ವ್ಯಾಪಾರಂ ಆಚಾರಃ

ಆಚಾರ ಬೇಧ (ಆಚಾರ ಸಂಹಿತೆ)

ಪಂಚಾ ಆಚಾರಗಳು (ಸಿದ್ಧಾಂತ ಶಿಖಾಮಣಿ) (ಮ.ಸ್ವಾ.ಟೀ.ತಾ) (ಪುಟ ನಂ. ೧೫೪-೧೫೫)

ಲಿಂಗಾಚಾರಃ

ಸದ್ಧಾಚಾರಃ ಶಿವಾಚಾರಸ್ತ್ಥೈವಚ।

ಬೃತ್ಯಾಚಾರೋ ಗಣಾಚಾರಃ ಪಂಚಾಚಾರಃ ಪ್ರಕೀರ್ತಿತಾಃ ॥

ಆಚಾರ (ಆಚಾರ ಸಂಹಿತೆ) ಪಂಚ ಆಚಾರಗಳು (ಮ. ಸ್ವಾ.ಶಿ.ಶಿ. ಪೇಜ ೧೫೪ - ೧೫೫)

ಲಿಂಗಾಚಾರ ರಃ ಲಿಂಗವನರಿತು ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಯಾವುದೇ ಲಿಂಗಾಚಾರ

ಸದಾಚಾರ : ದುರಾಚಾರದಿಂದ ದೂರಾಗುವದೇ ಸದಾಚಾರ

ಶಿವಾಚಾರ : ಶಿವನನ್ನು ಅನನ್ಯ ಭಾವದಿಂದ ಧ್ಯಾನಿಸುವದು ಶಿವಶರಣರಲ್ಲಿ ಅಂತಸ್ತು ಎಣಿಸದೆ ನಮ್ಮವರೆಂಬ ಅಭಿಮಾನದಿಂದಿರುವದು ಶಿವಾಚಾರ.

ಗಣಾಚಾರ : ಗುರು, ಜಂಗಮ, ಶರಣರ ನಿಂದಯನ್ನು ಕೇಳದೇ ಇರುವದು ಗಣಾಚಾರ.

ಬೃತ್ಯಾಚಾರ : ಕಿಂಕರ ಭಾವದಿಂದರುವದೇ ಬೃತ್ಯಾಚಾರಲಿಂಗಾಚಾರಃ ಸದಾಚಾರಃ ಶಿವಾಚಾರಃ ಸ್ತಥೈವಚ।

ಗುರುಣಾದತ್ತ ಲಿಂಗಾದ್ವೆತಾಸ್ತಿ ದೈವಂ ಮಹಿತಲೇ। ಇತಿ ಭಾವನು ಸಂಧಾನಂ ಲಿಂಗಾಚಾರಂ ಸ.ಉಚ್ಯತೆ ॥೧॥

ಗುರು ಇತ್ತ ಲಿಂಗವು ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಾದ ದೇವನು ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ಇಲ್ಲ ಈ ಭಾವದಿಂದಲಿಂಗಾನು ಸಂಧಾನ ಮಾಡುವದು ಲಿಂಗಾಚಾರವೆನಿಸುವದು

ಸದಾಚಾರ

ಧರ್ಮ ಜಿತೇನ ದ್ರವೇಣ ಯತ್ಸಂತರ್ಪಣ ಮನ್ವಹಂ।

ಗುರುಲಿಂಗ ಜಂಗಮಾನಾಂ ಸಾದಾಚಾರಃ ಇತಿ ಸ್ಮೃತಃ।

ಧರ್ಮಮಾರ್ಗದಿಂದ ಗಳಿಸಿದ ಧನವನ್ನು ಗುರುಲಿಂಗ ಜಂಗಮರಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸುವದು ಸದಾಚಾರ ।೧॥

ಸದಾಚಾರ ಬೇಧ

ಅಂಕುರ ಸದಾಚಾರ : ನನ್ನ ದೇಹವು ಪ್ರಾಕೃತವಾಗಿದೆ ಈ ಭಾವವು ಅಂಕುರ ಸದಾಚಾರ ।

ಉತ್ಪನ್ನ ಸದಾಚಾರ : ಗುರುದಿಕ್ಷೇ ಪಡೆದು ಕೌಟುಂಬಿಕ ಜೀವನ ನಡೆಸುವದು ಉತ್ಪನ್ನ ಸದಾಚಾರ

ದ್ವಿದಲ ಸದಾಚಾರ : ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದ ಭಸ್ಮ, ಗಂಧ ಮುಂತಾದ ಪವಿತ್ರ ಅಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ಸದಾಧರಿಸುವದು ದ್ವಿದಲ ಸದಾಚಾರ

ಪ್ರವೃದ್ಧಸದಾಚಾರ : ದಿನವೂ ಶಾಸ್ತ್ರಶ್ರವಣ ವಾಚನ ಮಂತ್ರ ಪಠಣಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸುವದು ಪ್ರವೃದ್ಧ ಸದಾಚಾರ ||

ಪ್ರಕಾಂಡ ಸದಾಚಾರ : ದೇವನ ಅರ್ಚನ ಆರಾಧನೆಗಳಲ್ಲದೆ ಭೋಜನಾದಿ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡದೇ ಇರುವದು ಪ್ರಕಾಂಡ ಸದಾಚಾರ

ಸಶಾಸ್ತ್ರ ಸದಾಚಾರ : ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾದ ನೀತಿ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವದು ಸಶಾಸ್ತ್ರ ಸದಾಚಾರ ||

ಸಪುಷ್ಟ ಸದಾಚಾರ : ಸಕಲ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸುವದು ಪುನಃ ಅವನ ಪ್ರಸಾದವೆಂದು ಸ್ವಿಕರಿಸಿ ಉಪಭೋಗಿಸುವದು ಸಪುಷ್ಟಸದಾಚಾರ ||

ಸಫಲ ಸದಾಚಾರ : ಗುರುಲಿಂಗ ಜಂಗಮರಲ್ಲಿ ಅಂತರವಿಲ್ಲ ಮೂವರು ಪರಮಾತ್ಮನ ರೂಪವೆಂಬ ಏಕತಾ ಭಾವದಿಂದ ಬಾಳುವದು ಸಫಲ ಸದಾಚಾರ ||

ಶಿವಾಚಾರ

ಶಿವ ಏವ ಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಪಂಚ ಕೃತ್ಯ ಪರಾಯಣಂ |

ನತತೋ ನ್ಯಾ ಗತಿ ರಿತಿ ಶಿವಾ ಚಾರೋಹಿ ಕೀರ್ತಿತಃ ||

೧) ಶಿವನೇ ಪಂಚಕೃತ (ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿ ಪರಾಯಣನಾದ ಪರಬ್ರಹ್ಮ ಅವನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಗತಿಯಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದು ಕೊಳ್ಳುವದೆ ಶಿವಾಚಾರ.

೨) ದ್ರವ್ಯ, ಕ್ಷೇತ್ರ, ಗ್ರಹಾದಿಗಳನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತವಾಗಿ ಶುದ್ಧಮಾಡಿ ಬಳಿಸುವದು ಶಿವಾಚಾರ.

ಗಣಾಚಾರ

ಶಿವಸ್ಯ ಶಿವಭಕ್ತಸ್ಯ ಶಿವಧರ್ಮಾದಿ ಕಸ್ಯಚ

ನಶ್ರುಣೋತಿಚ ಯನ್ನಿಂದಾಂಸಗಣಾಚಾರ ಉಚ್ಯತೆ ||

೧) ·ಶಿವ, ಶಿವಭಕ್ತ ಶಿವಧರ್ಮಾಧಿಕ್ಯಗಳ ನಿಂದೆಯನ್ನು ಎಂದಿಗೂ ಕೇಳದಿರುವದು ಗಣಾಚಾರ.

೨) ಅರವತ್ನಾಲ್ಕು ಶೀಲಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಆಚಾರವೇ ಗಣಾಚಾರ.

ಬೃತ್ಯಾಚಾರ

ಶಿವಭಕ್ತ ಜನಾಃ ಸರ್ವೆವರಿಷ್ಠಾ ಪ್ರಥಿವೀತಲೇ |

ತೇಷಾಂ ಬೃತ್ಯೋಽಯ ಮಿತಿ ಯದ್ಭೃತ್ಯಾಚಾರ ಇತಿ ಸ್ಮೃತಃ

೧) ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಇರುವ ಎಲ್ಲಾ ಶಿವಭಕ್ತರ ಶ್ರೇಷ್ಠ ನಾನು ಅವರ ಬ್ರತ್ಯ ಶೇವಕ ಹೀಗೆ ವ್ಯವಹರಿಸುವದು ಬ್ರತ್ಯಾಚಾರ ||

೨) ಅಹಂಭಾವ ತೊರೆದು ಸಂತ ಶರಣರ ಸೇವೆ ಮಾಡುವದು ಬೃತ್ಯಾಚಾರ ಕರ್ತೃ ನೀಗಿ ಜನತಾ ಜನಾರ್ಧನನ ಕೈಂಕರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುವದು ಬೃತ್ಯಾಚಾರ. ಬ್ರಹ್ಮ ಪದವಿಯನೊಲ್ಲೆ ವಿಷ್ಣು ಪದವಿಯನೊಲ್ಲೆ ರುದ್ರ ಪದವಿಯನೊಲ್ಲೆ ಮತ್ತಾವ

ಪದವಿಯನೊಲ್ಲೆನಯ್ಯ ಕೂಡಲ ಸಂಗಮದೇವ ನಿಮ್ಮ ಸದ್ಭಕ್ತರ ಪಾದವನರಿದಿಪ್ಪ ಹಾಪದವಿಯನೆಕರುಣಿಸಯ್ಯಾ, ಏನಗಿಂತ ಕಿರಿಯರಿಲ್ಲ ಶಿವಭಕ್ತರಿಗಿಂತ ಹಿರಿಯರಿಲ್ಲ ಇದು ಬೃತ್ಯಾಚಾರಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡಿ.

ಭಾವಚಾರ

ಭಾವ ಏವಾಸ್ಯ ಸರ್ವೆಷಾಂ ಭಾಚಾರಃ ಪ್ರಕೀರ್ತಿತಃ ।

ಭಾವೊ ಮಾನಸ ಚೇಷ್ಟಾತ್ಮಾ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಶಿವಾಶ್ರಯಃ ॥

ಈ ಧರ್ಮಾಚಾರಿಯ ಭಾವವೇ ಎಲ್ಲರಿಗೆ ಭಾವಾಚಾರವೆಂದು ಹೇಳ್ಪಟ್ಟಿದೆ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಶಿವನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದ ಮನೋವೃತ್ತಿ ರೂಪವೇ ಬಾವವು ॥

ಜ್ಞಾನಾಚಾರ

ಜ್ಞಾನಾಚಾರ ಅಸಜ್ಞಾನ ಸಮಾಚಾರೋ ಯೋಗಿನಃ ಸರ್ವದೇಹಿನಾಂ ।

ಜ್ಞಾನಾ ಚಾರೋಯದು ಕ್ತ್ಯೋಯಂ ಜ್ಞಾನಾಚಾರಃ ಸಕಥ್ಯತೇ ॥

ಈ ಬಾವಾಚಾರ ಸಂಪನ್ನ ಯೋಗಿಯ ಯಾವ ಜ್ಞಾನಯುಕ್ತ ಆಚಾರವು ಸರ್ವ ಜೀವರ ಜ್ಞಾನಾಚಾರವು ಎಂದು ಹೇಳಲಪ್ಪಟ್ಟಿದೆಯೋ ಅಂಥ ಇದು ಜ್ಞಾನಾಚಾರವೆಂದು ಹೇಳ್ಪಟ್ಟಿರುವದು, ಸತ್ಯ ವಸ್ತುವಿನ ಅರಿವು ಪಡೆದ ಬಳಿಕ ಆಚರಿಸುವ ಆಚರಣೆಯು ಜ್ಞಾನಾಚಾರವಾಗಿದೆ.

ಜ್ಞಾನಾಚಾರಿ

೧) ಪರಿಪೂರ್ಣ ಮಹಾಜ್ಞಾನಂ ಪರತತ್ವ ಪ್ರಕಾಶಕಂ ।

ಅವಲಂಬ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತೋಯೋ ಜ್ಞಾನಾಚಾರಃ ಸ ಉಚ್ಯತೇ ॥

ಯಾವನು ಪರಿಪೂರ್ಣ ಪ್ರಕಾಶಕ ಮಾದ ಪರಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸುವನೋ ಅವನು ಜ್ಞಾನಾಚಾರಿಯೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ.

೨) ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪೇ ಪರದಾಮ್ನಿ ನಿಷ್ಕಲೇ ಶಿವನಾಮನಿ ।

ಜ್ಞಾನೇನ ಯೋಜ ಯೇತ್ಸರ್ವಂ ಜ್ಞಾನಾಚರೀ ಪ್ರಕೀರ್ತಿತಃ

ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪಕವಾದ ಕಲಂಕ ರಹಿತವಾದ ಶಿವನಾಮಕ ಪರಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಯಾವನು ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸರ್ವವನ್ನು ಪೂಜಿಸುವನೋ ಅವನು ಜ್ಞಾನಚಾರಿ ಎಂದು ಹೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು.

ಧರ್ಮಾಚಾರ

ಅಹಿಂಸಾ ಸತ್ಯ ಮಸ್ತೆಯಂ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಂ ದಯಾ ಕ್ಷಮಾ ದಾನಂ ಪೂಜಾಜ ಪೋದ್ಯಾನಂ ಇತಿ ಧರ್ಮಸ್ಯ ಸಂಗ್ರಹ ॥

ಅಹಿಂಸೆ, ಸತ್ಯ, ಆಸ್ತೇಯ, ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ, ದಯಾ, ಕ್ಷಮಾದಾನ, ಈಶ್ವರ ಪೂಜಾ, ಜಪ, ದ್ಯಾನ, ಈ ಗುಣಗಳ ಸಂಪಾದನೆಯೇ ಧರ್ಮಾಚಾರ ಈ ಧರ್ಮಾಚಾರಣೆ

ಸಾಧಕರಿಗಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಸಿದ್ಧಪುರುಷ ದಿವ್ಯಾನುಭವಿಯಾದರೂ ತಾನು ಪಡೆದು ಆತ್ಮಾನುಭವವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಕಂತ್ತು ಲೋಕೋದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಎರಡೂ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾದರೂ ಧರ್ಮಾಚರಣೆಯ ಅವಶ್ಯವಿದೆ.

ಆಕಾರ

೧) ಆವರಣ ಭಂಗಾರ್ಥಾ ಆಕಾರ

ಆಕಾರ ಚಾರಿ

(ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೧೮೫) ಸ್ಥೂಲ(೨) ಸೂಕ್ಷ್ಮ(೩) ಲಂಬಾ(೪) ಚೋಟಾ ಯೇ ಚಾರಿ ಪ್ರಕಾರಕಾ ಆಕಾರ ಹೈ॥

ಆಲಸ್ಯ

೧) ನಿರೀಚ್ಛಾಸೆ ಉತ್ಸಾಹಕಾ ಪ್ರತಿಬಂಧ ಆಸಲ್ಯ

೨) ಜೋಕಾರ್ಯ ಅವಸ್ಯಕರನೇಕೆ ಯೋಗ್ಯ ಹೈ ತಾಕಾರ್ಯ ಕಾಬೀ ನೈಕರನಾಸೋ ಆಸಲ್ಯ ಕಹಿಯೇ ಹೈ

೩) ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಕರನೇಕಾ ಜೋ ಅಸಮರ್ಥ ಹೈ ತಾಕಾ ನಾಮ ಆಸಲ್ಯ ಕಹೆ ಹೈ ॥

ಆಗಮಾಪಾಯಿ (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೩೫೮) ಜೋವಸ್ತು ಕದಾಚಿತ ಹೋವೆ ಔರ ಕದಾ ಚಿತ್ತನ ಹೋವೆ ಸೋ ಆಗಮಾಪಾಯಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ ।

ಆಶ್ಚರ್ಯ (ಸಂಗತಿ)

೧) (ಕೈವಲ್ಯ೨-೧೯-೧) ಹುರುಳಿಲ್ಲದಿಹ ಬಿಂದುವದೀ ಗರ್ಬದೊಳುನಿಂದೀಪರಿಯ ಶರೀರವೆನಿಸಿ ಂದು ಬೆಳೆದು ಪರಿವಿಡಿ ದುಂಡು ನುಡಿದು ಕೇಳಿ ಮತ್ತಿ ದಡಗುವ ವಿಸ್ಮಯವಿದನು॥

೨) ತೊಗಲುತ್ತಿಗೆ ಸಮನಾದ ಕಾಯದೊಳು ಕಂಡಿಗಳು ತೆಗೆದಿರಲವರೊಳಗೆ ಸುಗತಿಯ ಸುಳ್ಳ ಮಾರುತ ನಿರ್ದು ತೊಲಗದ ಸೊಗಸು ದೋರುವ ಸೋಜಿಗವನು ಕಂಡು ॥೨॥

೩) ಧರೆವಾರಿ ಶಿಖಿವಾಯು ನಭವೆಲ್ಲವನು ಮೀರಿ ಪರಿಪೂರ್ಣವೆನಿಸುವಾತ್ಮನಿಗಿಂತು ಕರಣ ಸಂಕ್ರಮಣ ವಾದೊಡನೆ ಖಂಡಿತ ವೃತ್ತಿದೊರಕೊಂಡ ನವವಿಚಿತ್ರವನ್ನು॥೩೪॥

೪) ಬೇರೆ ಬೇರೆನಿಸಿ ನಾನಾ ವಿಷಯ ದೊಳೊಂದಿ । ತೋರಿ ಮೋಹಿಸಿ ಕೂಡೆ ಕೆಡುತಿರುವ ಮೂರುವಸ್ಥೆಯ ನೊಂದು ದಿನ ದೊಳೈದುವ ಹಂಸನಾರಹಿತನದಚ್ಚರಿಯನು (ಆಶ್ಚರ್ಯ)

೫) ಭವ ದುಃಖ ಜೀವನುತ್ತಮ ಗುರು ಕೃಪೆಯನೊಪ್ಪುವ ಪುಣ್ಯಫಲದಿಂದೆ ಪಡೆದು ಹವಣೆಸದಾನಂದ ಮಯನಾದ ಶಂಭುಲಿಂಗ ತಾನೆನಿಸಿದ ಚೋದ್ಯವನು (ಆಶ್ಚರ್ಯವನು)

ಆಶ್ಚರ್ಯ(ಅಹಂಕರಿಸದಿಹುದು)

೧) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೫೩) ತಿಳಿಯಲಹುದೊಲಿದು ಬಿಡಲಹುದು ಮೋಹಿಸದೆ ಭೂತಳ ದೊಳಾನೆಂದ ಹಂಕರಿಸದಿಹುದರಿದು ॥ (ಆಶ್ಚರ್ಯ) ಪ್ರಕೃತಿ ಮಹದಹಮು ಚೇತನ ಕರಣ ವಸ್ತು ಭೂತ ವಿಕೃತಿಗಳು ವಿಶ್ವತ್ಯೆಜಿಸ ಪ್ರಾಜ್ಞ॥ ಸಕಲೇಶ ಸೂತ್ರಿ ವೈಶ್ವಾನರರುಗಳನ್ನು ಸಾಕ್ಷಿಕಪರ ಬ್ರಹ್ಮರನು ಶ್ರುತಿ ಗುರುಗಳಿಂದ ॥೧೫॥

೨) ಧನಕನಕ ವಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥ ಮೌಲ್ಯವಾಹನ ರಮ್ಯವಾಹನ ರಮ್ಯವಾಸ ವನಿತಾದಿ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಮನವಾರೆ ಮುಂದೆ ತೋರಿರೆ ಭೋಗಿಸುವ ಶಕ್ತಿತನಗಿ ದೊರ್ಡೆಲ್ಲವನು ತೃಣವೆಂದು ॥೨॥ ತಿಳಿಯಲಹುದೊಲಿದು ಬಿಡಲ ಹುದು ॥

೩) ಜ್ಞಾನಿ ತರಹರಿ ಶಾಸ್ತ್ರಗುಣಿ ವಿಜಿತೇಂದ್ರಿಯ ನೂನಮತಿಯೋ ಗಿ ಮುನಿವಿಮಲ ನತಿಮಹಿಮ ದಾನಿಯೆಂದಿಳೆ ತನ್ನನೆಳಸಿ ಬಣ್ಣಿಸಿ ದೊಢಭಿ ಮಾನಿಸದೆ ನಡೆವುದಚ್ಚರಿ ಶಂಭುಲಿಂಗ ॥೩॥

ಆಸ್ತಿಕ್ಯ

(ಪ.ಭೋ. ೫-೩-೪) ಇದು ಧರ್ಮ ವಿದಧರ್ಮ ವಿದುಕಾರ್ಯ ವಿದುಕಾರ್ಯವಿದು ನಿಜವೆಂದಾಗ ವೊಕ್ತದಿ ಪದಪಿಂದೆ ತಿಳಿದು ನಂಬಿರ ಲಾಸ್ತಿಕ್ಯವೆಂಬುದು ಕೇಳು ಕಂಜದಳಾಂಬಕಿ॥

ಆಚಾರ್ಯ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೯೫) ಅದೀತವೇದ ಹೋವೆ ಜ್ಞಾನ ವಿಷೆ ನಿಷ್ಠಾ ಹೋವೆ ಸೋ ಆಚಾರ್ಯ ಕಹಿಯೇ ಹೈ।

೨) ಶಿಷ್ಯಕಿ ಬುದ್ಧಿಮೆ ಬಾನ ಜೋ ಹೊವೆ ಪಂಚ ಪ್ರಕಾರಕಾ ಬೇಧ ತಾ ಕು ನಾನಾ ಯುಕ್ತಿಸೆ ದೂರಿಕರನೆ ವಿಷೆ ಸಮರ್ಥ ಹೊವೆ ಸೋ ಆಚಾರ್ಯ ಕಹಿಯೇ ಹೈ।

೩) ಬೆದಕನಿರಾಕರಣ ಕರೀಕೆ ಅದ್ವಯ ಅ ಮಲಜೋ ಬ್ರಹ್ಮತಾಕು ಆತ್ಮಾಕರೀಕೆ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಕರವಾವೆ। ಸೋ ಆಚಾರ್ಯ ಕಹಿಯೇ ಹೈ।

೪) ಸರ್ವ ಸಂಸಾರಕು ಮಿಥ್ಯಾರೂಪ ಕರೀರೆ ಉಪದೇಶ ಕರೆ ಸೋ ಅದ್ವೈತ ಉಪದೇಶ ದೆನೆವಾಲಾ ಆಚಾರ್ಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೩೮೪) ಶ್ಲೋಕ : ಅ ಚಿನೋನಿ ಚ ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥ ಮಾಚರೇ ತ್ಯಪಿ॥ ಸ್ವಯಮಾಚರತೆ ಯಸ್ಮಾದಾಚಾರ್ಯ ಸ್ಥೇನ ಕಥ್ಯತೆ ॥೧॥

ಅಸ್ಯಾರ್ಥ : ಲೋಕನ ಕು ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತ ಆಚಾರ ವಿಷೆ ಸ್ಥಾಪನಾ ಬೀಕರೆ ಔರ ಜಾತೆ ಆಪಬೀ ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತ ಆಚಾರಕು ಆಚರತಾ ಹೈ। ತಿಸ ಹೇತು ಕರಿ ಸೋ ಆಚಾರ್ಯ ಕಹಿಯೇ ಹೈ.

೩) (ಶಿ.ಶಿ.ದೀಕ್ಷಾಗುರುಸ್ಥಲ ಶ್ಲೋಕ ೩)(ಪೇಜ ೩೪೪) ಅಚಿನೋತಿಚ ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥಾನ್ ಆಚಾರೇ ಸ್ಥಾಪಯ ತ್ಯಪಿ। ಸ್ವಯಮಾಚಾರತೆ ಯಸ್ಮಾದಾಚಾರ್ಯ ಸ್ಥೇನ ಚೋಚ್ಯತೇ ॥೩॥

(ಶಿ.ಶಿ.ಶಿಕ್ಷಾಗುರುಸ್ಥಲ ಶ್ಲೋಕ ೩)(ಪೇಜ ೩೪೭) ಸಂಸಾರ ತಿಮಿರೋನ್ಮಾಥಿ ಶರಶ್ಚಂದ್ರ ಮರೀಚಯ ಃ ವಾಚೋಯ್ಯಸ್ಯ ಪ್ರವರ್ತಂತೇತಮಾಚಾರ್ಯಂ ಪ್ರಚಕ್ಷತೇ॥೩॥

ಯಾವನ ನುಡಿಗಳು ಸಂಸಾರವೆಂಬ ಅಂಧಃಕಾರವನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸುವ ಶರತ್ಕಾಲದ ಇಂದುವಿನ ಕಿರಣವಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ಗೈಯುವನೋ ಅವನನ್ನು ಆಚಾರ್ಯನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ.

(ಶಿ. ಶಿ.ದೀಕ್ಷಾ ಗುರುಸ್ಥಲ ಶ್ಲೋಕ ೪) (ಪೇಜ ೩೪೮) ದದಾತಿಯಂ ಪರಿಜ್ಞಾನಂ ಜಗನ್ಮಾಯಾ ನಿವರ್ತಕಂ। ಅದ್ವೈತ ವಾಸನೋಪಾಯಂ ತಮಾಚಾರ್ಯವರಂವಿದುಃ ||೪|| ಯಾವನು ಅಭೇದ ವಾಸನೆಯ ಸಾಧನವಾದ ವಿಶ್ವಬ್ರಮೆಯನಾಶಕವಾದ ಶಿವಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆಯೋ ಅವನನ್ನು ಆಚಾರ್ಯ ಶ್ರೇಷ್ಠನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ.

ಆರೂಢ

೧) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೪೫-೫) ಗುರುಶಂಭುಲಿಂಗವೇ ತಾನಾಗಿ ಮಿಕ್ಕಿನ। ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳೇನೂ ತೋರದೇ ನಿತ್ಯ ಸುಖದ ಶರನಿಧಿಯೆನಿಸಿದ ನಿಹದೊಳು ಮುಕ್ತನಾಗಿ। ಗಿರುತಿರ್ಪನಾರೂಢನೆ ನಿಸುವನವನು||

೨) (ಪ್ರ.ಭೋ. ೬-೮-೬) ತನಗೊಂದು ಬಾಧೆ ಸಂಜನಿಸದೆ ಕರಣೇಯ ವಿನಿತಿಲ್ಲವೆನಿಸಿ ಪೂರ್ಣಾನಂದಘನ ಚಿದಚಲ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪನಿರ್ದ್ವಂದ್ವಾತ್ಮನೆನಿಪನಾರೂಢನೆಂದರಿವುದು.

೩) (ಪ.ಭೋ.೬-೧೦-೬)ಮದಿರ ಮದಾಂಧ ನುಟ್ಟುದ ನಾರ್ಯೆಯ್ಯದ ವೋಲು ಸುದತಿ ದೇಹದ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಯದು ಒದವಿ ದಾರಬ್ಬವಶನಾಗಿ ತಾ ನೆಣಸದೆ ನಿಪನ ರೂಢನೆ

೪) (ವಿ.ಚಿಂ. ೫೪) ವಿಶ್ವ ವಿಕೃತಿ ದೋರದೆ ಸಾತ್ಮಜ್ಞಾನದಿಂಸದ್ಯೋನ್ಮುಕ್ತನಪ್ಪಾತನೇ ಆರೂಢನಪ್ಪಂ।

ಆತಿಥ್ಯ

(ವಿ.ಚಂ.೪೮. ೧೬ಪೇಜ ೪೮೯) ಭೋಜನ ಕೆ ಸಮಯ ಆಯೆ ಅಭ್ಯಾಗತಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ (ಹಣ) ಅನ್ನದಾನ ಅತಿಥ್ಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ.

ಆಸತ್ತಿ

(ವೃ.ಪ್ರ.೮೫ ಪೇಜ ಪ್ರ. ೩) ಯೋಗ್ಯ ಪದಕೆ ವೃತ್ತಿರೂಪ ಸಂಬಂಧತೆ ವ್ಯವಧಾನ ರಹಿತ ಪದಾರ್ಥನಕಿ ಸ್ಮೃತಿ ಆಸತ್ತಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

(ಪ್ರ. ೮೫ ಪೇಜ ಪ್ರ.೩) ಯೋಗ್ಯ ಪದಕೆ ಶಕ್ತಿವಾ ಲಕ್ಷಣಾ ವೃತ್ತಿರೂಪ ಸಂಬಂಧತೆ ವ್ಯವಧಾನ ರಹಿತ ಪದಾರ್ಥನಕಿ ಸ್ಮೃತಿ ಆಸತ್ತಿ ರಹಿಯೆ ಹೈ।

ಆದ್ಯಕ್ಷಣ

೧) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ. ೬ ಪೇಜ ೧೫೧) ಘಟಾಧಿಕರಣ ಕ್ಷಣಕೆ ಪ್ರಥಮ ಧ್ವಂಸಕಾ ಅನಧಿಕರಣ ಜೋ ಕ್ಷಣ ಸೋ ಘಟಕಾ ಆದ್ಯಕ್ಷಣ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಇ

ಇಂದ್ರಿಯಗಳು (ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ) (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ. ೫೫) ಜ್ಞಾನಕೆ ಸಾಧನ ಇಂದ್ರಿಯ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ ಕಹೆ ಹೈ।

ಶ್ರೋತ್ರೇಂದ್ರಿಯ

(ಪ.ಗಿ. ೨-೫) ಗಗನಂ ಕೂಡಲು ಶೃತಿಯಾಯಿತ್ತು ಮಿಗೆ ಶಬ್ದಪ್ರತಿಭಾಸಕವಾಯ್ತು.

೨) ಶಬ್ದೋಪಲಬ್ಧಿಸಾಧನಂ ಶ್ರೋತ್ರೇಂದ್ರಿಯಃ

ಶ್ರೋತ್ರೇಂದ್ರಿಯ ಧರ್ಮ

೩) (ಪ.ಭೋ. ೨-೪-೧)ವೇದ ಪುರಾಣಾಗಮಾವಳಿಯನು ಗೀತಾವಾದ ನಾದಗಳ ನಾಕರ್ಣಿಪ ಚೋದನೆ ಕರ್ಣೇಂದ್ರಿಯದ ಧರ್ಮ॥ ೧॥

೪) (ವಿ.ಚಂ. ಪೇಜ ೭೬) ಕಲಾ ೩. ಆಕಾಶಕೆ ಸತ್ವಗುಣ ಕಾ ಭಾಗ ಶ್ರೋತ್ರ ಹೈ

ಶ್ರೋತ್ರೇಂದ್ರಿಯ ತ್ರಿಪುಟಿ (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೧೨೦) ಶೋತ್ರೇಂದ್ರಿಯ- ಅಧ್ಯಾತ್ಮ; ಶಬ್ಧ ಅಧಿ ಭೂತ, ದಿಶಾ ಅಧಿ ದೈವ.

೫) ಶ್ರೋತ್ರೇಂದ್ರಿಯ ಕೇವಲ ಗುಣವನ್ನೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದು.

ತ್ವಗೇಂದ್ರಿಯ ಮತ್ತು ಅದರ ಧರ್ಮ

೧) (ಪ.ಗೀ. ೨-೫-೭) ಮಾರುತನೊಳ ಗೊಂದಲ ತ್ವಕ್ಕಾಯ್ತು ಅದು ಸ್ಪರ್ಶ ಪ್ರತಿಭಾಸಕವಾಯ್ತು.

೨) ಸ್ಪರ್ಶೋಪಲಬ್ಧಿಸಾಧನಂ ತ್ವಗೇಂದ್ರಿಯಃ

೩) (ಪ.ಭೋ. ೨-೪-೨) ಮೃದು ಶೀತ ಕಠಿಣಾದಿಕ ಸೊಂಕುಗಳ ನರಿ। ವುದು ತಾನೆ ಚರ್ಮೇಂದ್ರಿಯದ ಧರ್ಮ ॥

೪) (ವಿ.ಚಂ. ಪೇಜ ೭೬ ಕಲಾ ೩) ವಾಯು ಕೆ ಸತ್ವ ಗುಣಕಾ ಭಾಗತ್ವಚಾ ಹೈ।

೫) ಇದು ದ್ರವ್ಯ ಸಹಿತ ಗುಣಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದು.

೬) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೧) ಸ್ಪರ್ಶಕುತಾಕೆ ಆಶ್ರಯಕು, ದೋನುಂವಾಕು ವಿಷಯ ಕರೆ ಹೈ।

(ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೭೨) ಸ್ಪರ್ಶಕೆ ಆಶ್ರಯ ಸ್ಪರ್ಶತ್ವ ಜಾತೀಕಾ ಔರ ಸ್ಪರ್ಶತ್ವ ವ್ಯಾಪ್ಯ ಕಠಿಣತ್ವ ಕೋಮಲತ್ವ ಆದಿಕ ಚಾರಿ ಜಾತೀನ ಕಾಬೀ ಗ್ರಹಣ ಹೈ.

೭) ತ್ವಗೇಂದ್ರಿಯತ್ರಿಪುಟಃ ತ್ವಗೇಂದ್ರಿಯ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಸ್ಪರ್ಶ ಅಧಿಬೂತ, ವಾಯು ಅಧಿದೈವ

ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯ (ಅದರ ಧರ್ಮ)

೧) (ಪ.ಗೀ. ೨-೫) ಉದಿತಾಗ್ನಂ ಶವೆ ಲೋಚನ ವಾಯ್ತು ಅದು ರೂಪ ಪ್ರತಿಭಾಸಕವಾಯ್ತು.

೨) ರುಪೋಪಲಬ್ಧಿಸಾಧನಂ ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯಃ

೩) (ಪ.ಭೋ. ೨-೪-೩) ಪ್ರಿಯವಾದ ನೃತ್ಯ ವಿಚಿತ್ರ ವಿಕೃತವೇಷಚಯ ದರುಶನವೆಂಬುದೆಲ್ಲವು ನಯನೇಂದ್ರಿಯದ ಧರ್ಮ.

೪) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೭೬ ಕಲಾ ೩) ತೇಜಕೆ ಸತ್ವಗುಣ ಭಾಗ ಚಕ್ಷುಹೈ।

೫) ಇದು ದ್ರವ್ಯ ಸಹಿತ ಗುಣವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದು.

(ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೪೧) ರೂಪವಾನ ಜೋ ವಸ್ತು ಹೈ ತಾಕೆ ರೂಪ, ಔರ ರೂಪಕೆ ಆಶ್ರಯಕು ದ್ವೋನುವಾಕು ವಿಷಯ ಕರೆ ಹೈ।

ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯತ್ರಿಪುಟಿ

ಚಕ್ಷು ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ರೂಪು ಅದಿಭೂತ, ಸೂರ್ಯ ಅದಿದೈವ.

ಜಿಹ್ವೇಂದ್ರಿಯ ಅದರ ಧರ್ಮ

೧) (ಪ.ಗೀ. ೨-೫) ಉದಕ ದೊಳೊಂದಲು ರಸನೆಯದಾಯ್ತು ಅದು ಸುರಸಪ್ರತಿಭಾಸಕವಾಯ್ತು॥

೨) (ಪ.ಭೋ. ೨-೪-೪) ನಲವಿಂದೆ ಮಧುರಾದಿ ಪಲವು ರಸಂಗಳ ನಸಲ ದಾಸ್ವಾದಿಪತನವಿದು ಲಲನೆ ಜಿವ್ಹೇಂದ್ರಿಯ ಧರ್ಮ.

೩) (ವಿ.ಚಂ. ೭೮ ಪೇಜ ಕಲಾ ೩) ಜಲಕೆ ಸತ್ವ ಗುಣಭಾಗ ಜಿಹ್ವಾ ಹೈ।

೪) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ. ೪೧) ಕೇವಲ ರಸ ಮಾತ್ರ ಕು ವಿಷಯ ಕರೆ ಹೈ ತಾಕಾ ಆಶ್ರಯ ದ್ರವ್ಯಕು ವಿಷಯ ಕರೆ ನಹಿ.

೫) ಇದು ಕುಂಟಿತವಿರುವದು ಇದ್ದಲ್ಲೇ ವಿಷಯಗ್ರಹಣ ಮಾಡುವದು.

೬) ರಸೋಪ ಲಬ್ಧಿಸಾಧನಂ ಜಿಹ್ವೇಂದ್ರಿಯಃ

ಜಿವ್ಹೇಂದ್ರಿಯ ತ್ರಿಪುಟಿ

೧) ಜಿಹ್ವಾ ಅದ್ಯಾತ್ಮ, ರಸ, ಅಧಿಭೂತ, ವರುಣ ಆದಿ ದೈವ.

ಘಾಣೇಂದ್ರಿಯ ಅದರ ಧರ್ಮ

೧) ಗಂಧೋಪಲಬ್ಧಿಸಾಧನಂಘ್ರಾಣಃ

೨) (ಪ.ಗಿ. ೨-೫) ಧರಣಿಯ ನೊಂದಲು ನಾಸಿಕವಾಯ್ತು ಸುರಭಿಗದು ಪ್ರತಿಭಾಸಕವಾಯ್ತು.

೩) (ಪ.ಭೋ.೨-೪-೫) ಪಲವು ಸುಗಂಧದ ಪಲವು ದುರ್ಗಂಧದ ಪಲವು ಬೇದಂಗಳ ನರಿವುದು ಸಲೇನಾಸಿ ಕೇಂದ್ರಿಯ ಧರ್ಮ.

೪) (ವಿ.ಚಂ.೭೮ ಪೇಜ ಕಲಾ ೩) ಪ್ರಥ್ವಿಕೆ ಸತ್ವ ಗುಣಕಾ ಭಾಗಘ್ರಾಣ ಹೈ.

೫) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೧) ಕೇವಲ ಗಂಧ ಮಾತ್ರ ಕಾಗ್ರಹಣ ಕರೆ ಹೈ ತಾಕಾ ಆಶ್ರಯ ದ್ರವ್ಯ ಕುಗ್ರಹಣಕರೆ ನಹಿ.

೬) ಇದು ಕುಂಠಿತ ವಿರುವದು ಇದ್ದಲ್ಲೆ ವಿಷಯ ಗ್ರಹಿಸುವದು.

ಘಾಣೇಂದ್ರಿಯ ತ್ರಿಪುಟ

ಘ್ರಾಣ ಆದ್ಯಾತ್ಮ : ಗಂಧ ಅಧಿಭೂತ ಅಶ್ವಿನೀಕುಮಾರ ಅದಿ ದೈವ

(ಪ್ರ. ಬೋ. ೧-೧೦-೬) ಶ್ರವಣ ಚರ್ಮ ಅಕ್ಷಿ ಜಿಹ್ವಾ ಪ್ರಾಣವೆಂಬ ನಾಮವನುಳ ಬುದ್ದಿಂದ್ರಿಯಂಗಳು ಹವಣಿಸೆ.

ವೈಕಾರಿಕಹಂತೆಯಿಂದ ತೋರುವವು ಮೈತ್ರೇಯಿ ಸಂಭಾವಿಸು ॥೫॥ ರವ ಮುಖ್ಯವಾದ ವಿಷಯ ಸಮುಧಾಯವನು ತವೆ ಕೇಳ್ವ ಸೊಂಕು ವಾಲೋಕಿಪ ಸವಿವ ವಾಸಿಸುವ ವಿಜ್ಞಾನ ವರ್ತನ ವಿಡಿದವಿರತಮೆ ಸೆವವಾಕ್ರಮದಿಂದ ॥೬॥

ಕೊಟ್ಟಿರುವದು ಮತ್ತು ಮೇಘದ ಜಲದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಆಕಾಶದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವಿರುವದು ಆ ಒರಡಕ್ಕೂ ಮೇಘಾಕಾಶವೆಂದು ಹೇಳಿರುವದು.

ಈ ಲಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಶಂಕಾ ಸಮಾಧಾನ ಇದೇ ೧೬೨ ಅಂಕಿನಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು.

ಮಹಾಕಾಶ

(ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೧೬೩) ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ಹೊರಗೆ ಮತ್ತು ಒಳಗೆ ಎಲ್ಲಕಡೆಗೂ ಏಕರಸ ವ್ಯಾಪಕ ಯಾವ ಆಕಾಶದ ಸ್ವರೂಪವೇ ಇರುವದು ಅದಕ್ಕೆ ಅದ್ಭುತ ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳ ಪಂಡಿತರು ಮಹಾಕಾಶವೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು.

ವಾಗೇಂದ್ರಿಯ ಉತ್ಪತ್ರಿ ಕ್ರೀಯೆ ಧರ್ಮ

೧) (ವಿ.ಚಂ. ಪೇಜ ೭೬) (ಕಲಾ ೩) ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ರಜೋ ಗುಣಕ ಭಾಗ ವಾಕ್ಯ ಹೈ। ಶಬ್ದಕಾ ಬೋಲ ತಾ ಹೈ॥

೨) (ಪ.ಗೀ. ೨-೭) ಪೊಂದಿಗಗನದೊಳಗಾವ್ಕಾಯ್ತು ಅಂದದಕಾ ನುಡಿಯೇ ಕ್ರಿಯೆಯಾಯ್ತು॥

೩) (ಪ.ಭೋ. ೨-೩-೧) ಜಡ ಶಬ್ದೋದಯ ಮಾಗೆ ನುಡಿವುದಖಿಳವನ್ನು ತಡೆಯದಂತದು ವಾಗೇಂದ್ರಿಯ ಧರ್ಮ ॥

ಪಾಣೆಂದ್ರೀಯ (ಉತ್ಪತ್ರಿ ಕ್ರಿಯೆ ಧರ್ಮ)

೧) (ವಿ.ಚಿ. ಪೇಜ ೭೭) ವಾಯುಕಾ ರಜೋಗುಣಭಾಗ ಪಾಣಿ ಹೈ।

೨) (ಪ.ಗೀ. ೨-೭) ಪುದಿದನಿಲ ನೊಳಾಕರವಾಯಿತು ॥

೩) (ಪ.ಭೋ. ೨-೩) ಜಡವಸ್ತುಗಳನಿಂತು ಪಿಡಿವುದು ಬಿಡುವುದು ಮಡದಿ ಕೇಳ್ವಾಣೇಂದ್ರೀಯ ಧರ್ಮ ॥

ಪಾದೇಂದ್ರಿಯ (ಉತ್ಪತ್ತಿ-ಕ್ರಿಯೆ-ಧರ್ಮ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೭೭) ತೇಜಕೆ ರಜೋಗುಣಭಾಗ ಪಾದ ಹೈ ಗಮನ ಕರೆ ಹೈ।

೨) (ಪ.ಗೀ.೨-೨) ಪದವಾಶಿಖಿಯೋಗ ದೊಳಾಯಿತು।

೩) (ಪ.ಭೋ.೨-೩) ಜಳದಿ ಮುಂತಾದೆಡೆಯೊಳು। ಸುಳಿದು ನಿಲ್ವುದು ಪಾದೇಂದ್ರಿಯ ಧರ್ಮ.

ಉಪೆಸ್ತೆಂದ್ರಿಯ (ಉತ್ಪತ್ತಿಕ್ರಿಯೆ, ಧರ್ಮ)

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೭೮) ಜಲಕೆ ರಜೋಗುಣ ಕಾ ಭಾಗ ಉಪಸ್ತಹೈ। ರಸಕಾ ತ್ಯಾಗ ಕರೆ ಹೈ.

೨) (ಪ.ಗೀ.೨-೭) ಸಲಿಲ ದೋಳೊಂದಲು ಗುಹ್ಯವದಾಯ್ತು ಸಲೆಸುಖಿಸುವ ಕರ್ಮವೆಯದ ಕಾಯ್ತು||

೩) (ಪ.ಭೋ.೨-೩) ಅಂಗನಾ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಸಂಗತಿಯೊಳು ಕರಣಂಗಳಿಗಾನಂದ ವೆಸಗುವ ಹಿಂಗದೀ ಗುಣವೆ ಗುಹ್ಯೇಂದ್ರಿಯ ಧರ್ಮ

ಗುದೇಂದ್ರಿಯ ಉತ್ಪತ್ತಿ, ಕ್ರಿಯಾ, ಧರ್ಮ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೭೮) ಪ್ರಥ್ವಿಕೆ ರಜೋಗುಣಕಾ ಭಾಗ ಗುದ ಹೈ|

೨) (ಪ.ಗೀ.೨-೭) ಒದವಿ ಧರ್ಮ್ಯಾಂಶವೆ ಗುದವಾಯಿತ್ತು ಅದಕೆ ವಿಶರ್ಜನವೇ ಕ್ರಿಯೆಯಾಯ್ತು||

೩) (ಪ.ಭೊ.೨-೩) ಒಡಲ ಮಲವ ನೊಮ್ಮೆ ಪಿಡಿವುದು ಬಿಡುವುದು ಜಡಪಾಯು ಧರ್ಮ.

ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯ ಸಹಕಾರ

(ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ.೭೬)

೧) ಶ್ರೋತ್ರೇಂದ್ರಿಯ ಶಬ್ದೋಂಕು ಸುನತಾ ಹೈ ಔರ

೨) ವಾಕ್ ಇಂದ್ರಿಯ ಶಬ್ದೋಂಕು ಬೋಲತಾ ಹೈ

೩) ಶ್ರೋತ್ರ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ ಹೈ

೪) ವಾಕ್ಕುಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯ ಹೈ ಇನ್ ದೊನೊಂಕಿ ಮಿತ್ರತಾ ಹೈ.

೫) ತ್ವಚಾ ಇಂದ್ರೀಯ ಸರ್ಶೊಂಕು ಗ್ರಹಣ ಕರೆ ಹೈ ಔರ

೬) ಹಸ್ತ ಇಂದ್ರಿಯ ತಿಸಕಾ ನಿರ್ವಾಹಕರೆ ಹೈ.

ಚಕ್ಷು ಇಂದ್ರಿಯ ಔರ ಪಾದ ಇಂದ್ರಿಯ ಮಿತ್ರತಾ

೧) ಚಕ್ಷು ಇಂದ್ರಿಯ ರೂಪಕಾ ಗ್ರಹಣ ಕರೆ ಹೈ.

೨) ಪಾದ ಇಂದ್ರೀಯ ತಹಾಂ ಗಮನ ಕರೆ ಹೈ.

೧) ಚಕ್ಷು ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರೀಯ ಹೈ ಔರ

೨) ಪಾದ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯ ಹೈ ಇನ್ ದೊ ನೋಂಕಿ ಮಿತ್ರತಾ ಹೈ.

ಜೀಹ್ವೇಂದ್ರೀಯ ಔರ ಉಪಸ್ಥೇಂದ್ರಿಯಾ ಮಿತ್ರತಾ

೧) ಜೀಹ್ವಾ ಇಂದ್ರಿಯ, ರಸಕಾ ಗ್ರಹಣ ಕರೆ ಹೈ ಔರ

೨) ಉಪಸ್ಥ ಇಂದ್ರಿಯ ರಸಕಾ ತ್ಯಾಗ ಕರೆ ಹೈ.

೩) ಜೀಹ್ವಾ (ರಸನಾ) ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ ಹೈ ಔರ

೪) ಉಪಸ್ಥಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯ ಹೈ ಇನ್ ದೊನೊಂಕಿ ಮಿತ್ರತಾ ಹೈ.

ಘ್ರಾಣ ಔರ ಗುದ ಇಂದ್ರಿಯಕಾ ಮಿತ್ರತಾ

೧) ಘಾಣೇಂದ್ರಿಯ ಗಂಧಕಾ ಗ್ರಹಣ ಕರೆ ಹೈ ಔರ

೨) ಗುದ ಇಂದ್ರಿಯ ಗಂಧಕಾ ತ್ಯಾಗ ಕರೆ ಹೈ.

೩) ಘ್ರಾಣ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ ಹೈ ಔರ

೪) ಗುದ (ಪಾಯು) ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯ ಹೈ ಇನ್ ದೊನೋಂಕಿ ಮಿತ್ರತಾ ಹೈ.

ಇಂದ್ರಜಾಲ

೧) (ಕೈವಲ್ಯ ೩-೧-೩) ತನುವನುಳಿದಿಂದ್ರ ಜಾಲ ದಾಟಗಳುಂಟೆ

೨) (ಕೈವಲ್ಯ ೨-೧೯) ಕಂಡು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನಿಂದ್ರ ಜಾಲವೇ ನೆಲೆಗೊಂಡು ದೆಂದರಿತುಕೋ ನಿನ್ನೊಳಗೆ

೩) (ಅ.ಸಾ.ರ ೨-೪-೯) ಸ್ಥೂಲಂ ವಿವಿಕ್ತಂ ವಿಶಾಲ ಸುಖ ವೆಂಬಿಂದ್ರಜಾಲಮಯ ಭೋಗ್ಯವನು ಕಣ್ಮನಂ ಮಾಯಾ ಮೇಳ ವಾಗರಿವು ತಿಹನಲ್ಲಿ॥

೪) (ಅ.ಸಾರಳ ೨-೬)ಒಂದು ಹನಿಬಿಂದು ಪೊಡೆಯಿಂದೇಹವೆನಿಸು ತೈತಂದು ಬೆಳೆದುಂಡು ಬದುಕಿ ಕೆಡುವಿದಕೆ ಬೆರೊಂದಿಂದ್ರ ಜಾಲವೆನಲುಂಟೆ ॥

ಇಂಗಾಲಃ ದಗ್ಧಕಾಷ್ಟುಕು ಇಂಗಾಲ ಕಹೆ ಹೈ.

ಇಷ್ಟ (ವೃಪ್ರ ೭ ಪೇಜ ೩೩೧) ಇಚ್ಛಾಕೆ ವಿಷಯಕು ಇಷ್ಟಕಹೆ ಹೈ।

ಈ

ಈಶ್ವರ

೧) ಜಗದುತ್ಪತ್ತಿಸಂಹಾರಕ ರ್ತೊ ಈಶ್ವರಃ

೨) ನಿತ್ಯಜ್ಞಾನ ಅಧಿಕರಣಂ ಈಶ್ವರಃ

೩) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೭೪) (ಅವಚ್ಛೇದವಾದ) ಮಾಯಾ ವಿಶಿಷ್ಟ ಚೇತನ ಈಶ್ವರಕಹೆ ಹೈ.

೪) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ೭೪)(ಅಬಾಸವಾದ) ಮಾಯಾ ಔರ ಅಭಾಸವಿಶಿಷ್ಟ ಚೇತನ ಈಶ್ವರ ಕಹೆಹೈ.

೫) ಶರೀರ ನಿರಾಪೇಕ್ಷ ಜ್ಞಾನವಾನ್ ಈಶ್ವರಃ

೬) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೧೭೧) ಮಾಯಾ ಕೆ ವಿಷೆ ಜೋ ಚೇತನಕಿ ಛಾಯಾ (ಅಭಾಸ) ಔರ ಮಾಯಾಕಾ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಚೇತನ ದೊನು ವಾಕು ಈಶ್ವರ ಕಹೆ ಹೈ.

೭) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೨೪೮) ಶುದ್ಧಸತ್ವಗುಣ ಸಹಿತ ಮಾಯಾ ಔರ ಮಾಯಾಕಾ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಚೇತನ ದೋನು ವಾಕು ಈಶ್ವರ ಕಹೆ ಹೈ.

೮) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೩೭೦) ಮಾಯಾ ಯುಕ್ತ ಜೋ ಚೇತನ ಸೋ ಈಶ್ವರ ಕಹೆ ಹೈ.

೯) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೪೩೫) ಮಾಯಾಕಾ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಚೇತನ ಔರ ಮಾಯಾ ಸಹಿತ ಅಭಾಸ ಈಶ್ವರ ಹೈ। (ಅಭಾಸವಾದ)

೧೦) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೩೮) ಅಜ್ಞಾನಮೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಜೀವ ಹೈ ಬಿಂಬ ಈಶ್ವರ ಕಹೆ ಹೈ। (ವಿವರಣಕಾರ ಗ್ರಂಥ) (ಪ್ರಕಾಶಾತ್ಮಚರಣ ಮುನಿ)

೧೧) (ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಕೆ ಮತಮೆ) ಶುದ್ಧ ಸತ್ವಗುಣ ಸಹಿತ ಮಾಯಾಮೆ ಅಭಾಸ ಈಶ್ವರ ಹೈ.

೧೨) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೩೪೬ ಪ್ರ.೮) ಶುದ್ಧ ಚೇತನಕೆ ಆಶ್ರಿತ ಮೂಲ ಪ್ರಕೃತಿ ಮೆ ಚೇತನ ಕಾ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಈಶ್ವರ ಹೈ।

೧೩) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೩೪೬) (ತತ್ವವಿವೇಕ ಗ್ರಂಥಮೆ)ಮಾಯಾಮೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಈಶ್ವರ ಹೈ।

೧೪) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೩೪೮) ಬುದ್ಧಿವಾಸನಾಮೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಈಶ್ವರ ಕಹೆ ಹೈ।

೧೫) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ. ೪೬೫) ಏಕ ಸಮಷ್ಟಿಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಈಶ್ವರ ಹೈ (ವಿಶೇಷ ಸಂಗತಿ ಟಿಪ್ಪಣಿಯಲ್ಲಿ)

೧೬) (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ೨೮) ಚಿದಾಭಾಸ ಯುಕ್ತಮಾಯಾ ಸಹಿತ ಬ್ರಹ್ಮ ಚೈತನ್ಯ ಸೋ ಈಶ್ವರ ಹೈ।

೧೭) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೨೬೦) ಮಾಯಾ ಔರ ತಿನ ವಿಷೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ರೂಪ ಚಿದಾಭಾಸ ಔರ ತಿನಕಾ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಬ್ರಹ್ಮ ಏಸರ್ವಮಿ ಲೀಕೆ ಈಶ್ವರ ಕಹೆ ಹೈ।

೧೮) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೨೨ ಕಲಾ.೨) ಮಾಯಾ ವಿಷಯ ಜೋ ಬ್ರಹ್ಮಕಾ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಹೈಸೋ ಅಧಿಷ್ಠಾನ (ಬ್ರಹ್ಮ) ಔರ ಮಾಯಾ ಸಹಿತ ಜಗತ್ ಕರ್ತಾ ಸರ್ವಜ್ಞ ಈಶ್ವರ ಕಹೆ ಹೈ। ಸಗುಣ ಈಶ್ವರ

೧೯) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ. ೩೩೯) ಮಾಯಾ ವಿಶಿಷ್ಟ ಚೇತನ ರೂಪಕಾರಣ ಬ್ರಹ್ಮಸಗುಣ ಈಶ್ವರಕಿಂವಾ

೨೦) ತಾಕೇ ಉಪಲಕ್ಷಣ ಜೋ ಹಿರಣ್ಯ ಗರ್ಭ ವೈಶ್ವಾನರ, ಹರಿ, ಹರ, ಗೌರೀಶ, ಗಣೇಶ, ಸೂರ್ಯ, ಅರುತಿನಕೆ ಅವತಾರ ರೂಪ ಕಾರ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಸಗುಣ ಈಶ್ವರ ಕಹೆ ಹೈ। ಕಿಂವಾ ೩) ತಿನಕಿ ಪ್ರತಿಮಾದಿ ರೂಪ ಪ್ರತಿನಿಧಿ (ತಿನಕೆ ಠಿಕಾನೆ ಸ್ಥಾಪಿತ ಸೋ ಇಂಹಾ ಸಗುಣ ಈಶ ಕಹಿಯೆ ಹೈ (ಮಾಯಾ ವಿಶಿಷ್ಟ ಚೇತನದಿಂದ ಬಿನ್ನವಸ್ತುವಿನ ಅಭಾವ ವಿರುವದರಿಂದ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಸರ್ವಾನುಮತದಿಂದ ಅವಿರೋಧಿ ಈಶ್ವರ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಚಿತ್ರದೀಪದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಣ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ ಅದರ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಹಿರಣ್ಯ ಗರ್ಭಾದಿಕ ಸರ್ವವಸ್ತುವಾದರೂ ಈಶ್ವರನೆಂದೂ ಹೇಳಿರುವದು)

ಈಶ್ವರ ಸಾಕ್ಷಿ

೧) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೩೬೫) ಸಮಷ್ಟಿಸಂಘಾತ ಉಪಹಿತ ಚೇತನ ಕಾಹಿ ಈಶ್ವರ ಸಾಕ್ಷಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ.

ಮಾಹೇಶ್ವರ

೧) (ಅ.ಸಾರ.೨-೨-೧) ಕಂದ ನೀನಿದನೆ ತಿಳಿವಂದದಿಂನಿಗ ಮಾರ್ಥದಿಂದೊರೆವೆನೊಲಿದು ಕೇಳು ಮಾಯೋಪಾದಿಯಿಂದೀಶನೆನಿಸುತಿಹ ನಾತ್ಮ।

೨) (ಪ.ಗೀ.೧-೪)ಸಾಕ್ಷಾ ನಿರ್ಲಕ್ಷಣ ವಹ ನೀನು।ಈಕ್ಷಿಸೆ ನಿರ್ಗುಣವಾಗಿ ಹೇ ನೀನು। ಆಜೆಯಿಂನಾನಾ ಗುಣಮಯನೆನೆಸಿ। ನಿಜದಿಂ ಬಹು ಲಕ್ಷಣಯುತ ನೆನಸಿ। ನಾನಾ ಶಕ್ತಿ ಸಮನ್ವಿತ ನೆನೆಸಿ।ನಾನಾ ವಿಧಲೀಲಾಸ್ಪದ ನೆನಿಸಿ। ಸತತಂ ಸರ್ವನಿಯಾಮಕನಾಗಿ ।

ನುತ ಸರ್ವಗ ಸರ್ವಾತ್ಮಕನಾಗಿ। ಕುಂದದೆ ಶ್ವೇಚ್ಚಾಚರಣೆಯನ್ನುಳ್ಳ। ಸ್ಪಂದಕಾರವನ್ನುಳ್ಳ. । ನೀನೆಸಕಲ ಜಗನ್ಮಯನಪ್ಪೆ ಅನಿಜದಿಂ ಮಹೇಶನೆನಿಪ್ಪೆ।೨॥

ಈಶ್ವರ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ

(ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೧೭೧) ಸರ್ವಕಿ ಅಂತರ ಪ್ರೇರಣಾ ಕರೆ ಹೈ ಯಾತೆ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಹೈ।

ಈಶ್ವರ ನಿತ್ಯಮುಕ್ತ

(ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೧೭೧) ಸದಾಮುಕ್ತ ಹೈ ಕಾ ಹೆತೆ ವಾಕು ಅಪನೆ ಸ್ವರೂಪಮೆ ಆವರಣ ನಹಿ ಯಾತೆ ಜನ್ಮ ಮರಣಾದಿಕ ಬಂಧ ಪ್ರತೀತಿ ನಹಿ ಇಸ್ ಹೇತುತೆ ಈಶ್ವರ ನಿತ್ಯ ಮುಕ್ತ ಹೈ।

ಈಶ್ವರ ಸರ್ವಜ್ಞ ಹೈ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೧೭೧) ಸರ್ವಪದಾ ಅರ್ಥನಕೆ ಜಾನನೆ ವಾಲಾ ಹೈ, ಯಾಕೆ ವಿಷೆಯಹ, ಹೇತು ಹೈ। ಸತ್ವಗುಣಸೆ ಜ್ಞಾನಕಿ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಹೋವೆ, ಹೈ , ಯಾತೆ ಪ್ರಕಾಶ ಸ್ವಭಾವ ವಾಲಾ ಸತ್ವ ಗುಣ ಹೈ, ಐಸಿ ಸತ್ವಗುಣವಾಲಿ ಮಾಯಕೆ ವಿಷೆ ಜೋ ಚೇತನಕಾ ಅಭಾಸ ತಾಕು ಸ್ವರೂಪ ವಿಷೆ ಅಥವಾ ಔರ ಪದಾರ್ಥ ವಿಷೆ ಆವರಣ ಸಂಭವೆ ನಹಿ ಯಾತೆ ಸರ್ವಜ್ಞ ಹೈ.

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೩೭೪) ಜೋ ಕಾರ್ಯಕಾ ಕರ್ತಾ ಹೋವೆ ಸೋ ತಾ ಕಾರ್ಯಕು ಔರ ತಾಕೆ ಉಪಾದನಕಕು ಜಾನಿಕರೆ ಹೈ। ಯಾತೆ ಜಗತ್ತಕೆ ಕರ್ತಾಬೀ ಜಗತ್ತಕಾ ಉಪದಾನಕು ಜಾನಿಕೆ ಕರೆ ಹೈ।

ಇಸ ರೀತಿಸೆ ಜಗತ್ತಕು ಜಗತ್ತಕಾ ಉಪದಾನಕು ಜಾನೆ ಹೈ। ಯಾತೆ ಸರ್ವಶಕ್ತಿಮಾನ್ ಹೈ।

ಈಶ್ವರ ಸ್ವತಂತ್ರ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೩೭೧) ಜೋ, ನ್ಯೂನ ಶಕ್ತಿವಾಲಾ ಹೋವೇ ಸೋ ಪರಾಧೀನ ಹೋವೆ ನಹಿ, ಯಾತೆ ಶಕ್ತಿಮಾನ ಈಶ್ವರ ಸ್ವತಂತ್ರ ಹೈ।

೨) (ಕರ್ಮದ ಅದೀನ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಶಬ್ಧ ಬಂದಿದೆ.)

ಈಶ್ವರ ಕರ್ತಾ

(ವಿ.ಸಾಂ.ಅಂಕ ೩೨೭-೩೨೩) (ಶಂಕಾ ಸಮಾಧಾನ ಪೂರ್ವಕ ದೋಷ ನಿರ್ದೋಷಗಳನ್ನುಹೇಳಿರುವದು ನೋಡಬಹುದು.

೧) ಈಶ್ವರನ ಲಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ವಾದ (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೩೯-೪೪೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೬೨-೪೬೪)

ಈಶ್ವರನ ಧರ್ಮಗಳು

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ.೨೬೦ ಕಲಾ ೧೧) ಸರ್ವಶಕ್ತಿಪನಾ (೨) ಸರ್ವಜ್ಞಪನಾ (೩) ವ್ಯಾಪಕಪನಾ (೪) ಏಕಪನಾ (೫) ಸ್ವಾಧೀನಪನಾ (೬) ಸಮರ್ಥಪನಾ (೭) ಪರೋಕ್ಷಪನಾ (೮) ಮಾಯಾ ಉಪಾದಿವಾನಪನಾ ಯೆ ಆಠ ಈಶ್ವರ ಕೆ ಧರ್ಮ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೩೩)

೧) ಸರ್ವಶಕ್ತಿ ಕಹಿಯೆ ಜಾಮೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ

೨) ಸರ್ವಜ್ಞ ಕಹಿಯೆ ಸರ್ವವಸ್ತುಕೆ ಜಾನನೆ ವಾಲಾ

೩) ವಿಭು ಕಹಿಯೆ ವ್ಯಾಪಕ

೪) ಈಶ ಕಹಿಯೆ ಸರ್ವಕಾ ಪ್ರೇರಕ

೫) ಸ್ವತಂತ್ರ ಕಹಿಯೆ ಕರ್ಮಕೆ ಆಧೀನ ನಹಿ

೬) ಪರೋಕ್ಷ ಕಹಿಯೆ ಜೀವಕೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಕಾ ವಿಷಯ ನಹಿ

೭) ಮಾಯಿಕ ಕಹಿಯೆ ಮಾಯಾ ಜಾಕೆ ಆದೀನ

೮) ಬಂಧಮೋಕ್ಷರಹಿತಃ, ಜಾಮೇ ಬಂದ ಹೋವೆ ತಾ ಮೇ ಮೋಕ್ಷ ಹೋವೆ. ಈಶ್ವರ ಬಂಧ ರಹಿತ ಹೈ. ಯಾತೆ ಈಶ್ವರಮೆ ಮೋಕ್ಷ ಬೀ ನಹಿ, ಇತನೆ ಧರ್ಮವಾಲಾ ಈಶ್ವರ ಚೇತನ ಹೈ।

ಈಶ್ವರ ಶರೀರ

ಈಶ್ವರ ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರ

೧) (ಅಂಕ ೨೬೦) ಸಂಪೂರ್ಣ ಸ್ಥೂಲ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಈಶ್ವರ ಕಾ ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರ ಹೈ। ಈಶ್ವರ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶರೀರ ಸರ್ವ ಜೀವನಕಾ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶರೀರ ಹೀ ಮಿಲಿಕೆ ಈಶ್ವರಕಾ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶರೀರ ಹೈ.

ಕಾರಣ ಶರೀರ

ಶುದ್ಧಸತ್ವಗುಣ ಸಹಿತಮಾಯಾ ಈಶ್ವರಕಾ ಕಾರಣ ಶರೀರ ಹೈ।

ಉ

ಉತ್ತರ

೧) ದೋಷ ಭಂಜನಂ ಉತ್ತರ (ದೋಷವನ್ನು ಖಂಡನ ಮಾಡುವದು)

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೩೧೮) ಭವಿಷ್ಯತ್ಕಾಲಮೆ ಹೋವೆ ಸೋ ಉತ್ತರ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೩) ಪರಪಕ್ಷಂಪರಿ ಗ್ರಹಣೇನಂ ಉತ್ತರಃ

೪) ಜಿಜ್ಞಾಸಾಸ್ರಿತ ವಿಷಯ ವೇದವಾಕ್ಯಂ ಉತ್ತರಃ

೫) ಪ್ರಶ್ನೆನಿವರ್ತಕ ವಾಕ್ಯಂ ಉತ್ತರ.

ಉಪೋದ್ಘಾತ

೧) (ಪ.ಚಂ.ಟಿ.೧) ಪ್ರತಿಪಾದನ ಕರನೆ ಯೋಗ್ಯ ಅರ್ಥಕು ಮನಮೆ ರಖಿ ಕೆ ತಿಸಕೆ ಅರ್ಥ ಅನ್ಯ ಅರ್ಥಕಾ ಪ್ರತಿಪಾದನ ಉಪೋದ್ಘಾತ ಹೈ.

೨) ವಕ್ತವ್ಯ ಅರ್ಥಕು ಮನಮೆ ರಕ್ಕರ ಉಸ್ಕು ಸಂಗತಿಕೆ ಲಿಯೆ ಪ್ರಥಮ ಔರ ಕಥಾ ಕಹೆನಾ ಉಸ್ಕು ಉಪೋದ್ಘಾತ ಕಥಾ ಕಹನೆ.

ಉದ್ಭೂತ

೧) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೧.ಪೇಜ ೧೧) ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಯೋಗ್ಯ ಜೋ ರೂಪ ಔರ ಸ್ಪರ್ಶ ಸೋ ಉದ್ಭೂತ ಕಹಿಯೆ ಹೈ.

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೭೧) ಪ್ರಕಟತಾಕು ಉದ್ಭೂತ ಕಹೆ ಹೈ.

೩) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೭೧) ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಯೋಗ್ಯಕು ಉದ್ಭೂತ ಕಹೆ ಹೈ.

ಅನುದ್ಭೂತ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೭೧) ಅಪ್ರಕಟ ತಾಕು ಆನುದ್ಭೂತ ಕಹೆ ಹೈ.

೨) .(ವ್ಯ.ಕ.೭೫) ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಆಯೋಗ್ಯಕು ಅನುದ್ಭೂತ ಕಹೆ ಹೈ.

ಉಪ ಜೀವಕ

೧) ಜೋ ಜಿಲಾನೆ ವಾಲಾ ಹೋ ಉಸೆ ಉಪಜೀವ ಕಹೆ ಹೈ।

ಉಪನಿಷತ್ತು

೧) ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾ ಪ್ರತಿಪಾದಕ ವೇದಶಿ ರೋಭಾಗಃ ಉಪನಿಷತ್

೨) ಅಜ್ಞಾನ ನಿವಾರಣ ವಿದ್ಯಾ ಉಪನಿಷತ್:

೩) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೯೫)ವೇದಕಾ ಅಂತಭಾಗರೂಪಜೋವೇದಾಂತಸೋ ಉಪನಿಷತ್ ಕಹಿಯೆ ಹೈ.

೪) ಉಪ ಸಮೀಪ ನಾಮ ನಿರಂತರ ಕಾ ಹೈಷತ್ ನಾಮ ಪ್ರಾಪ್ತಕರನೇಕಾ ಉಪನಿಷತ್ ಕಹಿಯೆ ಹೈ.

೫) (ಅ.ಸಾರ.೧-೨-೧-೨) ಶೃತಿಯನೇ ಸ್ಮರಿಸಿ ಪೇಳ್ದತಿಶಯದ ಋಷಿವಾಕ್ಯ ಸ್ಮೃತಿಯೆನಿಸಿ ಲೋಕದೊಳು ಸೇವ್ಯವೆನಿಸಲಾ ಶೃತಿಯೆ ಪ್ರಮಾಣದ ಖಿಳರ್ಗೆ॥ ೧॥

ಅದರೊಳುತ್ತರ ಭಾಗೆಯದು ತಾನೆ। ಉಪನಿಷತ್‌ದರಿಂದ ಮುಕ್ತಿಯಹುದು। ವಿದ್ಯಾ ತತ್ವದರೊಳಿಹುದಾದ ಕಥದಿಂದ।

(ಶಿವಪುತ್ರ, ಸ್ವಾಮೀಜಿ) ವೇದದಲ್ಲಿರುವ ಪೂರ್ವಭಾಗವು ಕರ್ಮೋಪಾಸಾನಾ ಪ್ರತಿಪಾದಕವಾಗಿರುವದು, ಉತ್ತರಭಾಗವು ಬ್ರಹ್ಮ ಭೋದಕವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಉಪನಿಷತ್ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು.

೬) (ಅ.ಸಾರ.೧-೨-೩) ತನ್ನ ನಾದಿಯ ವಿದ್ಯೆಯಂ ನಾಡೆ ಕೆಡಿಸಿ ಪರವೋನ್ನತಿಯ ನೈದಿಸುವ ಕಾರಣಂ ವಿದ್ಯೆ॥ ಗನ್ನಯ ವೇನೂಪ ನಿಷದರ್ಥ॥

(ಶಿವಪುತ್ರ,ಸ್ವಾಮೀಜಿ) ಸರ್ವಾನರ್ಥಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಅನಾದಿ ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ನಿವೃತ್ತಿಪಡಿಸಿ ನಿಜಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಪಡಿಸುವಂಥಾ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಗೆ ಉಪನಿಷತ್ ಎನ್ನುವ ಶಬ್ದಾರ್ಥವಿರುವದು ಬೇರೆಯಲ್ಲ।

೭) ''ಉಪ'' ಮತ್ತು ''ನಿ'' ಎಂಬ ಎರಡು ಉಪಸರ್ಗಗಳ ಮೂಲಕ ಷತ್ ಎಂಬ ದಾತು ಆರನೇ ಗಣ ಪರಸ್ಮೈ ಪದವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಇದಕ್ಕೆ ವಿಶರಣಗತಿ ಅವಸಾಧನಗಳೆಂಬ ಮೂರು ಅರ್ಥಗಳಾಗುತ್ತವೆ ಹೇಗೆಂದರೆ ಯಾರು ಮಂದರಾದ ಬ್ರಹ್ಮವಿತ್ತರುಂಟೋ ಅವರುಗಳ ಗರ್ಭ, ಜನ್ಮ, ಜರಾದಿ, ಸಂಸಾರವನ್ನು, ''ಉಪನಿಷದಾಯತಿ ಶಿಥಿಲೀ ಕರೋತಿ'' ಜೀರ್ಣ ಮಾಡುತ್ತದೆಂಬುದು ಒಂದು ಅರ್ಥವು। ಬಳಿಕ.

೮) ಉಪ-ಸಮೀಪ, ನಿ-ನಿಶ್ಚಯೇನ, ಬ್ರಹ್ಮಗಮಯ ತೀತಿ ಉಪನಿಷತ್॥ ಜಿಜ್ಞಾಸುಗಳನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಒಯ್ದುನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನುಹೊಂದಿರುವದರಿಂದ ಉಪನಿಷತ್ ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಇದು ಎರಡನೇಯ ಅರ್ಥವು ಬಳಿಕ ತತ್ವಜ್ಞಾನಾದಿಗಳು, ಗರ್ಭಾದಿ ಸಕಲ ದುಃಖಗಳನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ನಿವೃತ್ತಿ ಮಾಡುವದರಿಂದ ಅವಸಾಧನವೆಂಬ ಮೂರನೆಯ ಅರ್ಥವಾಗುವದು. ಆದುದರಿಂದ ಉಪನಿಷತ್ ಮತ್ತುಜ್ಞಾನ ಈ ಎರಡು ಪದಗಳಿಗೆ ಏಕಾರ್ಥವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ·

೯) (ಉ.ಸಾಹಸ್ರಿ. ಅ.೧, ಉಪೋದ್ಘಾತ ಪ್ರಕರಣ ಶ್ಲೋಕ ೨೬) ಸದೇರುಪನಿ ಪೂರ್ವಸ್ಯಕ್ವಿಪಿ ಟೋಪ ನಿಷದ್ಭವೇತ್। ಮಂದೀಕರಣ ಭಾವಾಚ್ಚ ಗರ್ಭಾದೇಃ ಶಾತನಾತ್ತಥಾ॥ ೨೬॥

(೨೬) ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಉಪ (ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ) ನಿ(ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ) ಎಂಬ ಉಪಸರ್ಗಗಳು ಇರುವ 'ಸದ್ ' ಧಾತುವಿಗೆ ವಿಶರಣ (ಗರ್ಬಜನ್ಮಾದಿಗಳನ್ನುಶಿಥಿಲಗೊಳಿಸುವದು) ಗತಿ (ಬ್ರಹ್ಮನ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗುವಂತೆ ಮಾಡುವದು) ಮತ್ತು ಅವಸಾಧನ (ಗರ್ಬಜನ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವದು) ಎಂದು ಮೂರು ಅರ್ಥಗಳಿವೆ) ದಾತುವಿಗೆ ಕ್ವಿಪ್ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಸೇರಿ ಉಪನಿಷತ್,ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ ಆದುದರಿಂದ ಗರ್ಭವಾಸವೇ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನುಶಿಥಿಲಗೊಳಿಸುವದರಿಂದ ಮತ್ತುಹಾಗೆಯೇ ನಾಶಗೊಳಿಸುವದರಿಂದ (ಈ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯು) ಉಪನಿಷತ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಉಪನಿಷತ್ ಭಾಗ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೯೫) ಉಪನಿಷತ್ ಆನೇಕ ಪ್ರಕಾರ (೧೦೮) ಹೈ ತಿನಮೆ ಈಶ, ಕೇನ , ಪ್ರಶ್ನೆ, ಮುಂಡಕ, ಮಾಂಡೂಕ್ಯ।ತ್ತೈತರೀಯ, ಐತರೆಯ, ಚಾಂದೋಗ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮದಾರಣ್ಯಕ, ಕಠ, ಏದಶ ಉಪನಿಷತ್ ಮುಖ್ಯ ಹೈ ತಿನಕೆ ಉಪರ ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯ ಸ್ವಾಮಿ ಕೃತಮುಖ್ಯ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಚಿಂ.೯) (೧)ಶ್ರೀರುದ್ರ, (೨) ಬ್ರಹ್ಮದಾರಣ್ಯ (೩) ಶ್ವೇತಾಶ್ವತ (೪)ಕೈವಲ್ಯ (೫) ಕಾಲಾಗ್ನಿರುದ್ರ, (೬) ಕಠವಲ್ಲಿ(೭) ಕಾತ್ಯಾಯನ (೮)ಬ್ರಹ್ಮ(೯)ನಾರಾಯಣ (೧೦) ಹಂಸ (೧೧) ಪರಮಹಂಸ (೧೨) ಬಾಷ್ಕಳ (೧೩) ಬ್ರಹ್ಮಬಿಂದು (೧೪) ಅರುಣ (೧೫) ಆಮೃತ ಬಿಂದು (೧೬) ಚರ್ಚ (೧೭) ಪಂಚಬ್ರಹ್ಮ(೧೮) ಜಾಬಾಲ (೧೯) ತೇಜೋಬಿಂದು (೨೦) ವಾಜಸನೇಯ (೨೧) ಬೋಧಾಯನೀಯ (೨೨) ಅಶ್ವಲಾಯನೀಯ (೨೩) ಮೈತ್ರಾಯಣೀಯ (೨೪) ಸಾಂಖ್ಯಾಯಣೀಯ (೨೫) ಬಾಗುರಾಯಣೀಯ (೨೬) ಶೌನಕೇಯ (೨೭) ಶಿವಸಂಕಲ್ಪ(೨೮) ಶ್ರವಣ (೨೯) ಈಶಾವಾಸ್ಯ (೩೦) ತಳವಕಾರ (೩೧) ನಿರಾಲಂಬ (೩೨) ತೈತ್ಯರೀಯ (೩೩) ಚಾಂದೋಗ್ಯ (೩೪)ಕೌಷಿತಕಿ (೩೫) ಮಾಂಡೋಕ್ಯ (೩೬) ಮುದ್ಗಲ (೩೭) ಮುಂಡಕ ಮೊದಲಾದವೇ ಅಷ್ಟೋತ್ತರ ಶತೋಪನಿಷತ್ತುಗಳು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಾಂಗಮಾದ ಭಸ್ಮರುದ್ರಾಕ್ಷಾದಿಗಳಂ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಾದಿ ಕಮಂ ವಿವರಿಸುತಿರ್ಕು॥

೩) ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ೪೮೦ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು .ಉಪಾಸನಾಕ್ಕೆ ೨೩೨ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ೧೦೮ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು ಒಟ್ಟು ೧೧೮೦ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು.

೪) ಸಾಮವೇದದಲ್ಲಿ ೧೦೦೦ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು ಅರ್ಥವರ್ಣದಲ್ಲಿ ೫೦ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ ೨೧ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು ಯಜುರ್ವೇದದಲ್ಲಿ ೧೯ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು.

ಉಪನಿಷತ್ ಪ್ರಯೋಜನ

(ಅ.ಸಾ.೧-೨-೪) ಉಪನಿಷತ್ತಂ ತಿಳಿದು ಮುಕ್ತಿಯಂ। ಸಂತ ರೈದುವದು ವೇದಾಂತ ವಿಜ್ಞಾನ ಮುಂತಾದ ವಿಹುದಾಗಿ।

(ಶಿವಪುತ್ರ ಸ್ವಾಮೀಜಿ) ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳನ್ನು ಗುರುಮುಖದಿಂದ ಶ್ರವಣಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಯಥಾರ್ಥ ಅನುಭವವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸಂಶಯ ವಿಪರೀತ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ದೂರೀಕರಿಸಿ ಮುಮುಕ್ಷುಗಳು ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದತಕ್ಕದ್ದು ಏಕೆಂದರೆ ವೇದಾಂತ, ವಿಜ್ಞಾನ, ಸುನಿಶ್ಚಿತಾರ್ಥ, ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಿಂದ ಜನ್ಯವಾದ ಅಹಂಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ಮಿಯೆಂಬ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮುಕ್ತರಾದರೆಂಬ ವೇದವಾಕ್ಯಗಳಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷಾಪೇಕ್ಷಿಗಳೆಲ್ಲರು ಅತ್ಯಾನಂದದಿಂದ ಉಪನಿಷತ್ತನ್ನು ಶ್ರವಣ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಭಾವವು.

ಉದಾಸೀನ-ಕ್ರಿಯಾ

೧) ರಾಗದ್ವೇಷರ ಹಿತತ್ವಂ ಉದಾಸೀನಃ

೨) (ವ.ಸಾ.ಟಿ.೮೦) ಜಾಕಾ ವೇದ ವಿಷೆ ವಿಧಾನ ಔರ ನಿಷೇದ ಕಿಯಾನಹಿ ಐಸಿ ಜೋ ರಾಗದ್ವೇಷಸೆ ರಹಿತ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಗಮನ, ಶೌಚಾದಿರೂಪ ಕ್ರಿಯಾ ಸೋ ಉದಾಸೀನ ಕ್ರಿಯಾ ಹೈ.

ಉಪಾದಿ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೭೨) ಜೋವಸ್ತು ಜಿತನೆ ದೇಶಮೆ ಆಪ ಪ್ರಥಕ ರಹೆ ಸೋ ಉಪಾದಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ.

೨) ಸ್ವರೂಪೇ ಅಪ್ರತಿಷ್ಠೆತ್ವೇಸತಿ ಇತರ ಪದಾರ್ಥ ವ್ಯಾವರ್ತಕಂ ಉಪಾದ್ಯತ್ವಂ

೩) ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧಿಸಿರುವ ವರ್ತಮಾನ ವ್ಯಾವರ್ತತ್ವವು ಉಪಾದಿ ಇರುವದು.

೪) ಸಮೀಪೆಸ್ಥಿತ್ವಾಸ್ವೀಯಾನ್ ಧರ್ಮಾನ್ ಅನ್ಯತ್ರ ಅವಧಾತೀತಿ ಉಪಾದಿ ಸಮೀಪವಿದ್ದು ತನ್ನ ಧರ್ಮವನ್ನು ಅನ್ಯದರಲ್ಲಿ ಉಂಟು ಮಾಡುವುದೇ ಉಪಾದಿ.

೫) ಜಾತಿ, ಗುಣ, ಕ್ರಿಯಾಸೆ ಬಿನ್ನಕು ಉಪಾದಿ ಕಹೆ ಹೈ (ನೈಯಾಯಿಕರು)

೬) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೦೧) ಜಾ ವಸ್ತುಕಾ ಸ್ವರೂವಿಷೆ ಪ್ರವೇಶನ ಹೋವೆ ಔರ ವ್ಯಾವರ್ತಕ ಉಪಾದಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೭) (ವೃಪ್ರ.ಪ್ರ.೮ ಪೇಜ.೪೪) ಕಾರ್ಯಸೆ ಅಸಂಬಂಧಿ, ವರ್ತಮಾನ ವ್ಯಾವರ್ತಕ ಉಪಾದಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಉಪಾಧಿ ಸ್ವಭಾವ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೩೫೩) ಆಪತಟಸ್ಥಹೋಯೆಕಿ ಜಿತನೆ ದೇಶಮೆ ಆಪ ಹೋವೆ ಉತನೆ ದೇಶಮೆ ಸ್ಥಿತ ವಸ್ತು ಜನಾವೆ॥

ಉಪಾದಿ ವಸ್ತುಗಳು ಮತ್ತು ಸ್ವಭಾವ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೭೯) ನೈಯಾಯಿಕ ಕೆ ಮತಮೆ ಕರ್ಣ ಗೋಲಕ ಶ್ರೋತ್ರಕಿ ಉಪಾದಿ ಹೈ. ಕಾಹೆತೆ ಕರ್ಣ ಗೋಲಕ ಜೇತನೆ ದೇಶಮೆ ಆಪ ಹೋವೆ ಉತನೆ ದೇಶಮೆ ಸ್ಥಿತ ಆಕಾಶಕು ಶ್ರೋತ್ರ ರೂಪ ಕರೀಕೆ ಜನಾವೆ ಹೈ. ಔರ ಆಪ ಪ್ರಥಕ್ ರಹೆ ಹೈ। ತೈಸೆ ಅಂತಃಕರಣ ಬೀ ಜಿತನೆ ದೇಶಮೆ ಆಪ ಹೈ ಉತನೆ ದೇಶಮೆ ಸ್ಥಿತ ಚೇತನಕು ಸಾಕ್ಷಿ ಸಂಜ್ಞಾಕರೀಕೆ ಜನಾವೆ ಹೈ ಆಪ ಪ್ರಥಕ್ಕು ರಹೆ ಹೈ.ಯಾತೆ ಅಂತಃಕರಣ ಸಾಕ್ಷೀಕಿ ಉಪಾದಿ ಹೈ।

ಅವಚ್ಛಿನ್ನ ಉಪಾದಿ

೧) ಅವಿದ್ಯಾ ಎಷ್ಟು ದೇಶದಲ್ಲಿರುವದೋ ಅಷ್ಟರಲ್ಲೇ ಇದ್ದು ಚೈತನ್ಯವನ್ನು ಆಳತೆಗೆ ತರುವದು ಅವಚ್ಛಿನ್ನ ಉಪಾದಿ।

೨) (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೧೧೮) ಪ್ರತಗಾತ್ಮಂಗೆ ಷುಪ್ತಿ ರೂಪಾವಿದ್ಯೆಯೇ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನೋಪಾದಿಯೆನಿಸುವದು.

೩) (ಅ.ಸಾರ ೬-೨-೮) ಪ್ರಸರಣಧರ್ಮಿಣಿಯೆನಿಸುತ್ತೆಸೆಯುವದಾ ಪ್ರಕೃತಿಯ। ವಶನಾಗುತಾತ್ಮನದರ ಹವಣಾಗಿ ಭಾವಿಸಲವಚ್ಛಿನ್ನವದೆ ನೋಡು॥೮॥

ಪ್ರತಿಬಿಂಬೋಪಾದಿ

೧) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೧೮) ತತ್ಕಾರ್ಯ ಮಾದ ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನು ಪ್ರತಿಫಲಿಸುವದೇ ಪ್ರತಿಬಿಂಬೋಪಾದಿಯೆನಿಸುವದು.

೨) (ಅ.ಸಾರ.೬-೨-೫) ತಿಳಿಯಲ್ಕಹಂಕಾರದೊಳಗೆ ಮಾರ್ಪುಳಿದು ನಿರ್ಮಳ ಚಿತ್ತು ತಾನೆಯದರೋಳೇ ಕತ್ವಮಂ ತಳೆಯ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವ ಹುದಿಂತು॥

೩) ಅಹಂಕಾರದಲ್ಲಿ ಚೈತನ್ಯ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸಿದ್ದರಿಂದ ತಪ್ತಾಯ ಪಿಂಡದಂತೆ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಅಹಂಕಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬೋಪಾದಿ.

ಅಧ್ಯಾಸೋಪಾದಿ

೧) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೧೮) ಬುದ್ಧಿಗತ ಸುಖದುಃಖಾದಿಗಳ ನಾತ್ಮನು ಬುಂಜಿಸುವಂತಿರ್ಪುದೇ ಅಧ್ಯಾಸೋಪಾದಿ ಯಕ್ಕುಂ।

೨) ಅಹಂಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ಕರ್ತೃತ್ವಾದಿ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ತೋರಿಸವದು ಅಧ್ಯಾಸೋಪಾದಿ.

೩) (ಅ.ಸಾರ.೬-೨-೫) ಬಳಿಕಂತಾ ಹಮ್ಮಿನೊಳಗುಳ್ಳ ಧರ್ಮವೊಂದುಳಿಯ ದಾತ್ಮನೊಳು ಸತ್ಯವೆಂಬಂತೆ ಮಾರ್ಪೊಳೆಯ ಲಧ್ಯಾಸವೆನಿಸುವದು॥೬॥

೪) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೦೧) ನೈಯಾಯಿಕ ಮತಮೆ ಕರಣ ಶುಷ್ಕಲೀಸೆ -ಅವಚ್ಛಿನ್ನ-ಜೋ ಆಕಾಶ ಹೈ, ಸೋ ಶ್ರೋತ್ರ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। ಯಾ ಸ್ಥಾನಮೆ ಕರಣ ಶುಷ್ಕಲಿ ಶ್ರೋತ್ರಕಿ ಉಪಾದಿ ಹೈ.

೫) ಘಟಾಕಾಶ ಜೋ ಹೋವೆ । ಸೋಮಣಪರಿಮಾಣ ಅನ್ನಕು ಅವಕಾಶ ಹೋವೆ ಹೈ. ಯಾ ಸ್ಥಾನಮೆ ಬೀ ಆಕಾಶಕೀ ಘಟ ಉಪಾದಿ ಹೈ.

೬) ತೈಸೆ ಅಂತಃಕರಣ ಉಪಹಿತ ಜೋ ಚೇತನ ಹೈ ಸೋ ಸಾಕ್ಷಿ ಹೈ। ಯಾ ಸ್ಥಾನಮೆ ಅಂತಃಕರಣ ಸಾಕ್ಷೀಕಿ ಉಪಾದಿ ಹೈ। (ಅವಚ್ಛೇದವಾದ)

೭) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೧೨) ಆಬಾಸ ಸಹಿತ ಅಂತಃಕರಣ ಸಾಕ್ಷಿಗೆ ಉಪಾದಿ

೮) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೧೭೦) ಕೆಲವು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿಯೇ ಜೀವತ್ವಕ್ಕೆ ಉಪಾದಿ ಎಂದು ವರ್ಣನ ಮಾಡಿರುವದು ವಿಚಾರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉಪಾದಿ ಅಜ್ಞಾನವಿರುವದು.

೯) ವಿಶ್ವನಿಗೆ ಸ್ಥೂಲ, ಸೂಕ್ಷ್ಮ, ಅಜ್ಞಾನ ಮೂರು ಉಪಾದಿಗಳಿರುವವು.

೧೦) ತೈಜಸನಿಗೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಅಜ್ಞಾನ ಎರಡು ಉಪಾದಿಗಳಿರುವವು.

೧೧) ಪ್ರಾಜ್ಞನಿಗೆ ಅಜ್ಞಾನವೊಂದೇ ಉಪಾದಿ ಇರುವದು.

೧೨) (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೪೦) ಮಾಯಾ ಔರ ಪ್ರಧಾನ ಪ್ರಕೃತಿ ಇನದೋನು ಈಶ್ವರ ಕಿ ಉಪಾದಿ ನಕಾ ಗ್ರಹಣ ಹೈ ತಿನಮೆ

೧) ಮಾಯಾ ಉಪಾದಿಕು ಲೆಕೆ ಈಶ್ವರ, ಕು ಲಾಲಕಿ ನ್ಯಾಯಿ ಜಗತ್ತ ನಿಮಿತ್ಯ ಕಾರಣ ಹೈ.

೨) ತಮ್ಮಪ್ರಧಾನ ಪ್ರಕೃತಿ ಕು ಲೇಕೆ ಈಶ್ವರ ಮೃತ್ತಿಕಾ ಕಾ ನ್ಯಾಯ ಜಗತ್ತಕಾ ಉಪಾದಾನಾ ಕಾರಣ ಹೈ.

೧೩) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೨೨) ಈಶ್ವರಕಾ ಉಪಾದಿ ಮಾಯಾ ಏಕ ಹೈ। ಜೀವಕಾ ಉಪಾದಿ ಅವಿದ್ಯಾ ನಾನಾ ಹೈ।

ಉಪಾದಿ ದೃಷ್ಟಾಂತ

(ವಿ.ಚಿಂ.೮೧) ಮತ್ತಮಾ ಈಶ್ವರನ ತ್ರಿವಿಧತ್ವದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಾಂತ ಮೆಂತೆನೆ ಹೇಗೊಂದಾನೊಂದು ಚಿತ್ರಪಟವು ದ್ರವ್ಯಾಂತರ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದಿ ಹುದರಿ ದೌತಮೆನಿಸಿಕೊಂಡು ದೋ ಮೇಲೆ ಗಂಜಿಗೂಳಿಸಿ ಆನುಲೇಪದಿಂ ಘಟಿತ ಮೆನಿಸಿ ಕೊಂಬುದೋ ಬಳಿಕ ನೀಲಮಯ ವಾದಾಕಾರದಿಂ ಲಾಂಚಿತ ಮೆನಿಸಿ ಕೊಂಬುದೋ ಮೇಲೆ ಯಥಾ ಯೋಮಾದ ವರ್ಣಪೂರಣ ದಿಂ ರಂಜಿತ ಮೆನಿಸಿ ಕೊಂಬುದೋ ಹಾಗೆ ಪರ ಬ್ರಹ್ಮವು ವೊದಲು ಮಾಯಾ, ತಾತ್ಕರ್ಯ ರಹಿತಮಾದ ತಾನೇ ಚಿತ್ತೆನಿಸಿ ಕೊಂಬುದು ಬಳಿಕ ಸರ್ವಕಾರಣ ಮಾದಮಾ ಯೋಪಾದಿಯಿಂದಂತರ್ಯಾಮಿಯೆನಿಸಿ ಕೊಂಬುದು ಮೇಲೆ ಅವ್ಯಕ್ತಮಾದ ಪಂಚೀಕೃತ ಭೂತಕಾರ್ಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶರೀರ ಸಮಷ್ಟುಪಾದಿಯಿಂ ವಿರಾಟೆನಿಸಿ ಕೊಳುತಿರ್ಕುಂ।

ಉಪಾಸನಾ (ಧ್ಯಾನ) ಪ್ರತಿಕೋಪಾಸನಾ .

ಕಹಿಯೆ ಹೈ। ಜೈಸಿ ಶಾಲ ಗ್ರಾಮ ಕಾ ವಿಷ್ಣುರೂಪಸೆ ದ್ಯಾನ ತಾಕು ಪ್ರತೀಕ ದ್ಯಾನ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೩೨೧) ಅನ್ಯ ವಿಷೆ ಅನ್ಯಕಿ ಬುದ್ಧಿಕರೀಕೆ ಉಪಾಸನಾ (ಧ್ಯಾನ) ಕು ಪ್ರತೀಕ ದ್ಯಾನ ಕಹೆ ಹೈ। (ಜಾಕಿ ವೃತ್ತಿ ಶಾಸ್ತ್ರದ್ವಾರಾ ಪರೋಕ್ಷಜ್ಞೇಯ ವಿಷೆ ಸ್ಥಿತ ಹೋವೆ ನಹಿ ಸೋ ಪುರುಷಕೆ ಪ್ರೇರಕ ಶಾಸ್ತ್ರಕೆ ವಚನ ರೂಪ ವಿಧಿಕರೀಕೆ ಭೋಧಿತ (ಅನ್ಯಜ್ಞೇಯಕೆ ಪ್ರತಿನಿಧಿರೂಪ) ವಸ್ತು ವಿಷೆ ಅನ್ಯ (ಜ್ಞೇಯ)ಕಿ ಬುದ್ದಿಕರೀಕೆ ಉಪಾಸನಾ ಕರೆ ತಾ ಅನ್ಯ ವಿಷೆ ಅನ್ಯಕಿ ಬುದ್ಧಿ ಕರೀಕೆ ಉಪಾಸನಾಕು ಪ್ರತೀಕು ಪಾಸನಾ ಕಹೆ ಹೈ.

೩) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೯೯) ಮನಕಾ ಬ್ರಹ್ಮರೂಪತೆ ಔರ ಆದಿತ್ಯಕಾ ಬ್ರಹ್ಮರೂಪತೆ ದ್ಯಾನ ಕಹ್ಯಾ ಹೈ ಸೋ ಬೀ ಪ್ರತೀಕ ದ್ಯಾನ ಹೈ.

ಅಹಂಗ್ರ ಉಪಾಸನೆ (ಧ್ಯಾನ)

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಆಂಕ ೨೮೦) ದ್ಯೇಯ ಸ್ವರೂಪಕಾ ಅಪನೇಸೆ ಅಬೇಧ ಕರೀಕೆ ಚಿಂತನ ಅಹಂಗ್ರ ದ್ಯಾನ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। ವೈಕುಂಟವಾಸಿ ಚತುರ್ಬುಜ ವಿಷ್ಣುದ್ಯಾನ ಕಿನ್ಯಾಯಿ ಮೈ ಬ್ರಹ್ಮಹೂಂ ಯಹ ದ್ಯಾನಬಿ ಧ್ಯೆಯಾನುಸಾರ ಹೈ ಪ್ರತೀಕ ನಹಿ ಪರಂತು ಯಹ ಆಹಂಗ್ರದ್ಯಾನ ಹೈ।

ಪ್ರಣವ ಅಹಂಗ್ರ ಉಪಾಸನೆ (ಧ್ಯಾನ)

೧) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೨೮೧) ಪ್ರಮವ ಅಕ್ಷರ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪ ಹೈ। ಸೊಪ್ರಣವ ಸ್ವರೂಪ ಬ್ರಹ್ಮ ಮೈ ಹೂಯಾ ರೀತೀಸೆ ಕ್ಷಣ ಮಾತ್ರ ಅಂತರಾಯ ರಹಿತ ನಿಜಮತೀಕಿ ಗತಿ ವೃತ್ತಿದ್ವಾರಾಸ್ಥಿತ ಕರೆ ಸೋಪ್ರಣವ ರೂಪ ಅಹಂಗ್ರ ದ್ಯಾನ ಕಹಿಯೆ ಹೈ. (ಯಾಕೆ ಸಮಾನ ಆನ ಧ್ಯಾನ ಹಿಯಾ ದ್ಯಾನಕಾ ವಿಶೇಷ ರೀತಿ ಸುರೇಶ್ವರ ಕೃತ ಪಂಚೀಕರಣ ನಾಮಗ್ರಂಥಸೇ ವಿಚಾರ ಚತುರ್ಥ ಪಾದ ಸ್ಪಷ್ಟಹೈ । ಮಾಂಡೂಕ್ಯ ಪ್ರಶ್ನಾದಿಕ ಶೃತಿ ಅನುಸಾರ ಸುರೇಶ್ವರ ಚಾರ್ಯನೆ ಕಹ್ಯಾ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೨೨) ''ಮೈಬ್ರಹ್ಮಹೂಂ'' ಇಸ್ ಆಕಾರ ವಾಲಾ ಜೋ ನಿರ್ಗುಣ ಉಪಾಸನಾ ರೂಪ ಅಹಂಗ್ರದ್ಯಾನ ಹೈ। (ಸೋಬೀ ಧ್ಯೆಯಾನು ಸಾರದ್ಯಾನ ಹೈ)

೩) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೯೯) ಸಗುಣ ಅಥವಾ ನಿರ್ಗುಣ ಬ್ರಹ್ಮಕು ಅಪನೇತೆ ಅಭೇದ ಕರೀಕೆ ಚಿಂತನ ಕರೆ ತಾಕು ಅಹಂಗ್ರ ದ್ಯಾನ ಕಹೆ ಹೈ (ತಾಹೀತೆ ಬ್ರಹ್ಮ ಲೋಕಕಿ ಪ್ರಾಪ್ತಿ ಹೋವೆ ಹೈ)

ಸಗುಣೋಪಾಸನೆ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೩೭೭) ಕಾರಣ ಬ್ರಹ್ಮ ಈಶ್ವರ ಔರ ಕಾರ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮ (ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಬಾದಿಕ) ಕಿ ನಿರಂತರದ್ಯಾನ ಸಗುಣೋಪಾಸನಾ॥(ವಿಶೇಷ ವಿಚಾರ) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೫೧೩) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೫೧೬) ಕಾರಣ ಬ್ರಹ್ಮದ ಉಪಾಸನಾ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಹೇಳಿರುವದು.

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೮೨) ಅಪರಬ್ರಹ್ಮರೂಪತೆ ಪ್ರಣವಕಾ ಚಿಂತನಕರೆ ಸೋಸ ಗುಣ ಉಪಾಸನಾ ಹೈ। (ಸೋಬ್ರಹ್ಮಲೋಕ ಪ್ರಾಪ್ತಿಹೈ)(ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೩೭೭)

ನಿರ್ಗುಣ ಉಪಾಸನೆ

೧) ಶುದ್ಧಬ್ರಹ್ಮಕಿ ನಿರಂತರ ದ್ಯಾನ ನಿರ್ಗುಣೋಪಾಸನಾ ಹೈ (ಅಪರೋಕ್ಷ)

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೮೨) ಪರಬ್ರಹ್ಮರೂಪತೆ ಪ್ರಣವಕಾ ಚಿಂತನ ಕರೆ ಸೋ ನಿರ್ಗುಣ ಉಪಾಸನಾ ಹೈ। ಸೋ ಮೋಕ್ಷಪ್ರಾಪ್ತಕರೆ ಹೈ. (ಇದರ ವಿಶೇಷ ವಿಚಾರ ವಿ.ಸಾ.೨೮೦ ಅಂಕಿನಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು) ಮಾಂಡೂಕ್ಯ ಉಪನಿಷತ್‌ದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಇರುವದು ಅದರ ವ್ಯಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಬಾಷ್ಯಕಾರ ಮತ್ತು ಆನಂದಗಿರಿಯವರು ಅದರ ರೀತಿಯನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಅದೇ ರೀತಿಯನ್ನು ವಾರ್ತಿಕಕಾರರು ಪಂಚೀಕರಣದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವರು. ಆ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಬುದ್ಧಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಇಲ್ಲದವರಿಗೆ ಅದರ ಅರ್ಥವನ್ನು ಅಂದರೆ ಪ್ರಣವ ಉಪಾಸನೆಯ ರೀತಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನಾವು ಬರೆದಿರುವವೆವು ಎಂದು ವಿಚಾರ ಸಾಗರಕಾರ ನಿಶ್ಚಲ ದಾಸರು ಹೇಳಿರುವರು)

೩) (ವಿ.ಸಾ.೨೮೫ರಿಂದ೩೨೨)ಅಂಕದುವರೆಗೆ ಓಂಕಾರ ಉಪಾಸನೆ ಬರೆದಿರುವದು ನೋಡಬಹುದು.

೪) (ಪಂ.ದ.೯.೨೩) ಆನಂದಾದಿ ಭಿರ ಸ್ಥೂಲಾದಿ ಬಿ ಶ್ಚಾತ್ಮಾತ್ರ ಲಕ್ಷಿತಃ।

ಅಖಂಡೈಕರಸಃ ಸೋಹ ಮಸ್ಮೀ ತ್ಯೇವೆ ಮುಪಾಸತೇ॥೭೩॥

೨೩) ಅಖಂಡೈಕರಸನಾದ ಯಾವ ಪರಮಾತ್ಮನು ಆನಂದವೇ ಮೊದಲಾದ ವಿಧೇಯ ಗುಣಗಳಿಂದಲೂ ಸ್ಥೂಲವೇ ಮೊದಲಾದ ನಿಷೇಧ್ಯ ಗುಣಗಳಿಂದಲೂ ಲಕ್ಷಿತನಾಗಿರುವನೋ ಅವನೇ ನಾನು ಎಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವದು ನಿರ್ಗುಣೋಪಾಸನೆ.

ಉಪಾಸನಾ ರಹಸ್ಯ

(ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೨೩) ವೇದದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಓಂಕಾರ ಮತ್ತು ವಾಚ್ಯ ವಾಚಕ ಅಬೇಧವನ್ನು ಹೇಳಿರುವದು. ವೇದ ವಚನವು ವಾಚ್ಯವಾಚಕ ಅಬೇಧದಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿಲ್ಲ ಅದರಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ರಹಸ್ಯವಿರುವದು. ಗೌಪ್ಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ವಿರುವದು ಎಲ್ಲಿ ಓಂ ಅಕ್ಷರ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಹೇಳಿರುವದು ಈ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಓಂ ಅಕ್ಷರ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮದ ಅಬೇಧದಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿಲ್ಲ . ಕಿಂತು ಓಂ ಅಕ್ಷರ ಬ್ರಹ್ಮ ರೂಪದಿಂದ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು ಎನ್ನುವ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿರುವದು. ಉಪಾಸನಾ ವಿಧಾನ ಯಾವುದಕ್ಕೆ ಹೇಳಿರುವದು ಆ ಉಪಾಸ್ಯದ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ ಹೀಗೆ ಉಪಾಸನಾ ವಿಧಾನ ಮಾಡುವರು ಹಾಗೆಯೇ ಉಪಾಸ್ಯದ ಸ್ವರೂಪ ವಿರುವದು. ಹೇಗೆಂದರೆ ಶಾಲಿಗ್ರಾಮ ಮತ್ತು ನರ್ಮದೇಶ್ವರ ವಿಷ್ಣು ರೂಪ ಮತ್ತು ಶಿವರೂಪದಿಂದ ಉಪಾಸನಾ ಹೇಳಿರುವದು, ಅಲ್ಲಿ ಶಂಖ ಚಕ್ರಾದಿ ಸಹಿತ ಚರ್ಬುಜ ಮೂರ್ತಿ ಶಾಲಿಗ್ರಾಮ ಅಲ್ಲ. ಮತ್ತುಗಂಗಾ ಭೂಷಿತ ಜೂಟಾ, ಜೊಟ, ಡಮ್ರುರು, ಚರ್ಮ, ಕಪಾಲಿಕ ಸಹಿತ ಬದ್ರಾ, ಮುದ್ರಾದಿಂದ ಶರಣಾಗತರಿಗೆ ತ್ರಿಗುಣ ರಹಿತ ಆತ್ಮನ ಉಪದೇಶ ಕೊಡುವಂಥವರು

ನರ್ಮದೇಶ್ವರರಲ್ಲ, ಕಿಂತು ಎರಡು ಶೀಲಾ ಮೂರ್ತಿ ಇರುವವು ಶಾಸ್ತ್ರದ ಆಜ್ಞೆಯಿಂದ ಆಶಿಲಾರೂಪ ಪದದೃಷ್ಠಿತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿ ಎರಡರಲ್ಲಿ ಕ್ರಮದಿಂದ ವಿಷ್ಣುರೂಪದ ಆಧೀನ ಉಪಾದಿ ಇರುವದಿಲ್ಲ . ಕಿಂತು ಬುದ್ಧಿ ಆಧೀನವಿರುವದು ಹೇಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರದ ವಚನ ಪದಗಳನ್ನು ಮಾಡಿರುವರೋ ಹಾಗೆ ಉಪಾಸನಾ ಮಾಡಬೇಕು. (ಮತ್ತು ವಿ.ಸಾ.೪೨೩ ಅಂಕದಲ್ಲಿ ಇರುವದು ಮತ್ತು ಅಗ್ನಿ ಆಹುತಿ ರೂಪ ಉಪಾಸನೆ ಹೇಳಿರುವದು ನೋಡಿರಿ.

(ಮೂರ್ತಿ ಉಪಾಸನದಲ್ಲಿ ನೋಡಿರಿ.) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೫೧೫)

ಉಪಾಸನಾ ಸಾಮಾಗ್ರಿಗಳು

ವಿಶ್ವಾಸ, ವಿಧಿ, ಹಟ, ನಿಯಮ ಇವು ಉಪಾಸನಾ ಸಾಮಾಗ್ರಿಗಳು.

ಕ್ರತೋಪಾಸಕ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೧೬೮) ಕೃತೋಪಾಸನ ಕಹಿಯೆ, ಜ್ಞಾನತೆ ಪೂರ್ವಕರೆ ಪೂರ್ಣ ಉಪಾಸ ಜಿತನೆ ಸೋ ಕೃತೋಪಾನ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೯೬) ಸಗುಣ ಬರಹ್ಮಕಾ ಸಂಪೂರ್ಣ ಉಪಾಸನಾ ಚಿತ್ತ ಏಕಾಗ್ರತಾ ಪರ್ಯಾಂತ ಪುರುಷ ಕರೆ ಹೈ ಸೋ ಕೃತೋಪಾಸಕ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೩) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೧೮) ಕೃತೋಪಾಸಕ ಜೋ ಹೋವೆ ಸೋತೊ ಸಮ್ಯಕ್ ವೈರಾಗ್ಯಾದಿ ಸಾಧನಕರಿ ಸಂಪನ್ನಹೋವೇ ಹೈ ಔರ ಜ್ಞಾನಕೆ ಅನಂತರ ಅಲ್ಪ ಅಭ್ಯಾಸಸೆ ಜಟಿತಿ ಪಂಚಮ ಭೂಮಿಕಾ ವಿಷೆ ಆರೂಢ ಹೋವೆ ಹೈ।

ಅಕೃತೋಪಾಸನ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೧೬೮) ಜ್ಞಾನತೆ ಪೂರ್ವ ನಹಿಕರಿ ಹೈ ಉಪಾಸನಾ ಜಿಸನೆ ಸೋ ಅಕೃತೋಪಾಸಕ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೯೬) ಜಾಕೆ ಜ್ಞಾನತೆ ಪೂರ್ವ ಸಗುಣ ಬ್ರಹ್ಮಕಾ ಉಪಾಸನಾ ಅಪೂರ್ವ ಹೈ ಸೋ ಪುರುಷ ಅಕೃತೋಪಾಸಕ ಹೈ।

ಅಕೃತೋಪಾಸಕ ಸ್ಥಿತಿ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೧೬೮) ಅಕೃತೋಪಾಸಕ ಜೋ ಹೈ, ತಾಮೆ ಸರ್ವ ಸಾಧನ ಸ್ಪಷ್ಟಪ್ರತೀತ ಹೋವೆ ನಹಿ, ಕಿಂತು ಏಕದೋ ಸಾಧನ ಪ್ರಕಟ ಹೋವೆ ಹೈ, ಔರ ಅನ್ಯಸಾದನ ಗೌಪ್ಯರಹತೆ ಹೈ। ಯಾತೆ ಸೋ ಬುದ್ಧಿಮಾನ ಹೋವೆ ತೊ ಚತುರ್ಥ ಭೂಮಿಕಾ ರೂಪ ತತ್ವಜ್ಞಾನಕು ಪಾವತಾ ಹೈ, ಪರಂತು ಬಹು ಕಾಲಕೆ ಅಭ್ಯಾಸಸೆ ಕದಾಚಿತ್ ಕೋಯಿಕ ಪಂಚಮಾದಿಕ ಭೂಮಿಕಾ ವಿಷೆ ಆರೂಢ ಹೋವೆ ಹೈ ಝು ಟೀತಿ ನಹಿ।

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೯೬) ತಾಕೆ ವಿಷೆ ಸರ್ವಸಾಧನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ದಿಖತೆ ನಹಿ ಕಿಂತು ಕೋಯಿ ಕೋಯಿ ಸಾಧನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ದಿಖತಾ ಹೈ। ಔರ ಗೌಣರಹತೆ ಹೈ। ಯಾತೆ ತಾಕು ಚಿತ್ತ ಏಕಾಗ್ರತಾಕೆ ಅಭಾವತೆ ಜ್ಞಾನಕೆ ಉತ್ಪನ್ನ ಭಯೆ ಪೀಚೆ ವಿಪರೀತ ಭಾವನಾರಹ ತೀ ಹೈ। ತಾಕೆ ನಿವಾರಣಾರ್ಥ ನಿಧಿಧ್ಯಾಸನ ಕರ್ತವ್ಯ ಹೈ॥

ಉಪಹಿತ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ.೨) ಉಪಾದಿ ವಾಲಾ ಉಪಹಿತ ಕಹಿತೆ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। (ಅಂತಃಕರಣ ಉಪಹಿತ ಸಾಕ್ಷಿ ಮಾಯಾ ಉಪಹಿತ ಈಶ್ವರ)

೨) (ವೃಪ್ರ.ಪ್ರ.೮ ಪೇಜ ೪೪೩) ಜಾಕಿ ವ್ಯಾವೃತ್ತಿ ಉಪಾದೀಸೆ ಹೋವೆ ಸೋ ಉಪಹಿತ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಉಪದೃಷ್ಟಾ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೧೭೬) ಸರ್ವಕಾ ಸಮೀಪವರ್ತಿ ಜಾನೇ ರೂಪ ಉಪದೃಷ್ಟಾ ಹೈ।)

೨) (ವಿ.ಚಂ.೧೭೫ ಪೇಜ) ಪಾಸ ಬೈಠಕೆ ದೇಖನೆ ವಾಲಾ ಹೋವೆ ಹೈ ಸೋ ಕಛ್ಚುಬೀ ಕಾರ್ಯ ಕರತಾನಹಿ ಸೋ ಉಪದೃಷ್ಟಾ ಹೈ। (ಯಜ್ಞಶಾಲಾ ವಿಷೆ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯ ಪಾಂಚ. ಪಂಚಪ್ರಾಣ ಏ.೧೫ ಋತ್ವಿಜ ಸೋಲಾವಾ ಮನರೂಪ ಯಜಮಾನ ಹೈ ಸತರಾ ಬುದ್ಧಿರೂಪ ಯಜಮಾನಿ ಹೈ ಯೇ ಸರ್ವ ಆಪ್ ಆಪಕೆ ವಿಷಯಕೆ ಗ್ರಹಣ ಕರನೇ ರೂಪ ಭೋಗಮಯ ಯಜ್ಞಕಾ ಕಾರ್ಯಕರತೆ ಹೈ ಔರ ಇನ ಸರ್ವಕಾ ಸಮೀಪವರ್ತಿ ಜಾನನೇ ರೂಪ ಆತ್ಮಾ ಅಠಾರಾವಾ ಉಪದೃಷ್ಟ ಹೈ।

ಉಪಸರ್ಗ

೧) ಉಪಸರ್ಗೇಣ ದಾತ್ವಾರ್ಥೋ ಬಲಾತ್‌ನೀಯತೆ ಇತಿ ಉಪಸರ್ಗಃ ॥

ಉದಾಹರಣ ವಾಕ್ಯ

೧) ಹೇತು ಸಾದ್ಯ ಸಹಚಾರ ದೃಷ್ಟಾಂತ ಪ್ರತಿಪಾದಕ ವಚನಂ ಉದಾಹರಣ ವಾಕ್ಯಃ

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೫೬)ವಾದಿ ಪ್ರತಿವಾದಿ ದೊನೂಕು ಸಮ್ಮತ ಬೋ ಸೋದೃಷ್ಟಾಂತ ಹೈ। ಸೋಯಿ ಉದಾಹರಣ ಹೈ।

೩) (ವೃ.ರ. ಅಂಕ ೯೪)(ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೪೩) ಹೇತು ಸಾಧ್ಯಕಾ ಸಹಚಾರ ಭೋಧಕ ದೃಷ್ಟಾಂತ ಪ್ರತಿಪಾದಕ ವಚನ ಸೋ ಉದಾಹರಣ ವಾಕ್ಯ ಕಹಿಯೇ ಹೈ।

(ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರಕಾಶ ಪೇಜ ೧೦೩)ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಜ್ಞಾನ ಕಾ ಹೇತು ಸಹಚಾರ ಜ್ಞಾನ ಜಂಹಾ ಹೋವೆ ಸೋ ಉದಾಹರಣ ಕಹಿಯೇ ಹೈ।

ಉಪಲಂಬ

೧) (ವೃ.ರ.೧೭೯) ಉಪಲಂಬನಾಮ ಜ್ಞಾನಕಾ ಹೈ ತಾಹೀಕು ಪ್ರತೀತಿ ಔರ ಉಪಲಬ್ಧಿ ಬೀ ಕಹೆ ಹೈ।

೨) (ವೃಪ್ರ.ಪ್ರ.೬ಪೇಜ ೧೫೬) ಜ್ಞಾನಕು ಉಪಲಂಬ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಉಪಲಕ್ಷಣ

೧) ಸ್ವರೂಪೇ ಅಪ್ರತಿಷ್ಠತ್ವೇಸತಿ ಇತರ ಪದಾರ್ಥ ವ್ಯಾವರ್ತಕಂ ಉಪಲಕ್ಷಣಃ

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೫೯೬) ಜೋವಸ್ತು ಜಾಕೆ ಏಕದೇಶಮೆ ಹೋವೆ ಔರ ಕದಾಚಿತ್ತಹೋವೆ

ಔರ ವ್ಯಾವರ್ತಕ ಹೋವೆ ಸೋ ಉಪಲಕ್ಷಣ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। (ಜೈಸೆ ಕಾಕವಾಲಾ ದೇವದತ್ತಗ್ರಹ ಹೈ) ಯಾ ವಾಕ್ಯಮೆ ದೇವದತ್ತಕೆ ಗ್ರಹಕಾ ಕಾಕ ಉಪಲಕ್ಷಣ ಹೈ।

೩) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ. ೮ ಪೇಜ ೪೪೩) ಕಾರ್ಯಸೆ ಅಸಂಭಂಧಿ ವ್ಯಾವರ್ತಕ ಹೋವೆ ಸೋ ಉಪಲಕ್ಷಣ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೪) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೪೪೩) ವ್ಯಾವರ್ತಕ ಮಾತ್ರಕು ಉಪಲಕ್ಷಣ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೫) ಏಕಕಾಲಮೆ ಸಂಭಂಧಿ ಹುಯೇಬೀ ವ್ಯಾವರ್ತಕಕು ಉಪಲಕ್ಷಣ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಉಪಲಕ್ಷಿತ

(ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೪೪೩) ಜಾಕೆ ವ್ಯಾವರ್ತಕ ಉಪಲಕ್ಷಣಸೆ ಹೋವೆ ಸೋ ಉಪಲಕ್ಷತ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಉಪಲಕ್ಷಣ ಪ್ರಯೋಜನ

(ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೫೧೬) ವಿಶೇಷ ವಸ್ತುಕಾ ಸ್ವರೂಪಕಾ ಜ್ಞಾನಹೋವೆ, ಜೈಸೆ ಕಾಕತೇ ದೇವದತ್ತಕಾ ಗ್ರಹಕಾ ಜ್ಞಾನ ಹೋವೆ ತೈಸೆ ಚತುರ್ಭುಜಾದಿಕ ಆಕಾರನತೆ ನಿರಾಕಾರ ಕಾರಣ ಬ್ರಹ್ಮಕಾ ಜ್ಞಾನ ಹೀ ಉಪಾಸನಕ ನಿಮಿತ್ಯ ಮೂರ್ತಿ ಪ್ರತಿಪಾದನಕಾ ಪ್ರಯೋಜನ ಹೈ॥

ಉಪದೇಶ ಕ್ರಮ

೧) (ವಿ.ಚಿಂ.೫೮) ಉತ್ತಮಾ ಉಪಸನ್ನನಾದ ಶಿಷ್ಯನ ಅಧಿಕಾರಮಂ ಪರಿಕ್ಷಿಸಿ ಕೃಪಾ ಕಟಾಕ್ಷದಿಂದೀಕ್ಷಿಸಿ ಅಂಜದಿರೆಂಬುಬಯ ಹಸ್ತಮಂ ಶಿಷ್ಯನ ಮಸ್ತಕದೊಳಿಟ್ಟು ಶ್ರುತಿ, ಯುಕ್ತಿ, ನುಭವಗಳಿಂದ ಆತನ ದೇಹಾಧ್ಯಾಸ ಬುದ್ಧಿಯಂ ನೆರೆಗಳೆದು ನೀನೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಪರಮಾರ್ಥ ತತ್ವವ ನರುಹಿ ಪುದೇ ಶ್ರೀ ಗುರುವಿನುಪದೇಶ ಮಕ್ಕುಂ.

೨) (ಪ.ಭೋ. ೬-೨-೫) ಪರಮಾರ್ಥವೆನಿಸಿದ ಪರಮ ವಿರತಿಯುಳ್ಳ ವರ ಶಿಷ್ಯರೊಳು ಪೆರತೊಂದನು॥ ನೋಡದೆ ಗುರಭೋಧಿಪುದ ಪರಾ।ತತ್ವ ವಿಷಯವನೊಲವಿಂದ ॥೫॥

೩) (ಪ.ಭೋ. ೬-೨-೬) ವರಶಿಷ್ಯನೆಡೆಯೊಳು ಗುರುವಾಂಚೆ ವಿಡಿಯದೆ ಪರತತ್ವವನು ಗೌಪ್ಯತರಮಾಗಿ ಒರೆವುದು ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ಣ ವಿವರದೊಳು ಕರುಣ ರಸಾದ್ರ್ರ ಭಾವನೆಯಿಂದ ॥

ಉಪದೇಶ (ಭೋಧ) ಪ್ರಕಾರ

೧) (ವಿ.ಚಿಂ. ೫೬) ಮತ್ತುವಮಾ ಉಪದೇಶ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಉದ್ದೇಶ, ಲಕ್ಷಣ, ಪರೀಕ್ಷೆಗಳೆಂಬವೇ ಬೋಧ ಪ್ರಕಾರತ್ರಯ ಮುಪ್ಪದವರೊಳು ತಾನು ಸಮರ್ಥಿಸಲಿಷ್ಟವಾದ ವಸ್ತುವಂ ನಾಮಮಾತ್ರದಿಂ ಸಂಕೀರ್ತಿಪು ದೇ ಉದ್ದೇಶವೆನಿಸುವದು, ಗಂಗೆ ದೊಗಲುಳ್ಳದ್ದೇ ಗೋವೆಂಬಂತೆ ಬಳಿಕಾ ವಸ್ತುವಿನ ಅಸಾಧಾರಣ ಧರ್ಮವಂ ಪೇಳ್ವುದೇ ಲಕ್ಷಣವೆನಿಸುವದು ಬಳಿಕ ಲಕ್ಷಿತಮಾದ ವಸ್ತುವಿಂಗಾ ಲಕ್ಷಣ ಮುಂಟೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂದು ವಿಪ್ರತಿಪತ್ತಿ ಪೂರ್ವಕ ಮಾಗಿ ವಿಚಾರಂಗೈಯ್ವುದೇ ಪರೀಕ್ಷೆಯುಕ್ಕುಂ।

೨) (ಪ.ಭೋದ ೪-೨-೪) ಮುಖಾಂತರ, ದಶಾಂತರ, ಭಾವಾಂತರ, ಅನ್ಯೋಪ ದೇಶಾಖ್ಯ।

ಮುಖಾಂತರ ಬೊಧೆ

ಪ್ರಿಯತಮೆ ಕೇಳು ಬ್ರಹ್ಮವಿಷಯವಾಗಿರ್ಪಸತ್ಕ್ರಿಯೆಯನೆ ಮಾಡಸಲದಿರೆಂಬಾ। ನಿಯತದೀಬೋಧೆ ಮುಖಾಂತರವಹುದು.

ದಶಾಂತರ ಬೋಧೆ

(ಪ.ಭೋ. ೪- ೪-೩)ವಿರತಿಯನಾತ್ಮಾಭಿರತಿಯ ನಂತರದಿಂದೆ। ಪರಮನದ್ವಯನೆಂದುತಿಳಿಸುವ॥ ವರಭೋದೆಯದುದಶಾಂತರವಹುದಿಂದು। ನಿರ್ಧರಿಸು ಶೃತಿ ಸಿದ್ಧವಹುದಾಗಿ॥೩॥

ಭಾಮಾಂತರ ಬೋಧೆ

(ಪ.ಭೋ. ೪-೪-೪) ಪರಮನೇ ನೆಂಬುವದೆ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ಭಾವಾಂತರ ಬೋಧಂಯೆನಿಪುದು ನಿಜದೊಳು ॥

ಅನ್ಯೋಪ ದೇಶಾಖ್ಯ ಬೋಧೆ

(ಪ.ಭೋ. ೪-೪-೫) ಅನ್ಯವ ನೊರೆವುತ ನನ್ಯವ ನರುಪಲು ಅನ್ಯೋಪದೇಶ ಬೋಧೆ ಯೇನಿಕು।

ಉಪದೇಶ

(ವಚನ)(ಷಣ್ಮುಖ ಶಿವಯೋಗಿಗಳು) ನೋಡಿರೆ ನೋಡಿರೆ ಒಂದು ವಿಚಿತ್ರವ ಶಿಷ್ಯನೆಂಬ ಹೆಂಡತಿಯು ಶ್ರೀ ಗುರುವೆಂಬ ಗಂಡನು ಹಸ್ತಮಸ್ತಕ ಸಂಯೋಗವೆಂಬ ಕೂಟವ ಕೂಡಲು ಷಡಕ್ಷರ ಮಂತ್ರವೆಂಬ ವೀರ್ಯವು ಚಲನೆಯಾಗಿ। ಆಶಿಷ್ಯನೆಂಬ ಹೆಂಡತಿಯ ಕರ್ಣವೆಂಬ ಗರ್ಬದೊಳಗೆ ಪ್ರವೇಶವಾಗಲು। ಮನ ಬಸುರಾಗಿ। ಕಂಗಳೆಂಬ ಯೋನಿಯಲ್ಲಿಲಿಂಗವೆಂಬ ಮಗನಹಡೆದು ಅಂಗೈಯೆಂಬ ತೊಟ್ಟಿಲೊಳಗೆ ಮಂಗಳಸೂತ್ರವೆಂಬ ಜೋಗುಳ ಹಾಡಿ ಅಖಂಡೇಶ್ವರನೆಂಬ ಹೆಸರನಿಟ್ಟರು ನೋಡಾ ಇದು ಕಾರಣ ನೀವೀಗ ಎನಗೆ ಮಗನಾದಿರಿ ನಾನೀಗ ನಿಮಗೆ ತಾಯಯಾದೆ ನಯ್ಯಾ ಅಖಂಡೇಶ್ವರ।

ಉಪದೇಶ ರಚನೆ ಮೂವಿಧ

(ಕೈವಲ್ಯ ೫-೩೬) ಶ್ರೀ ಗುರುವಚನ ವಾಗಳೆ ಮಾಳ್ಪ ರಚನೆ ನೋಡಲಾಗಿ ಮೂವಿಧವಿಹುದು ಸಾಧಕರಪೂಗದಲ್ಲಿ॥ ಉಬ್ಬಿನೊಳು ಹೀನನಿಗೆ ಪೇಳಿದೆ ಬ್ರಹ್ಮಬೋದೆ ಕಾದ ಕಬ್ಬುನದ ಮೇಲೆ ನೀರೆರೆದಂತಹದು ಬರಿದೆ ॥೧॥ ನಲಿದು ಮಧ್ಯಮನಿಗೆ ನಿರೂಪಿಸಿದಾತ್ಮವಿದ್ಯೆಕಂಜ ದೆಳೆದ ಳೆದ ಜಲದಂತೆ ಮುಕ್ತಾಕೃತಿ ಯೋಳಿಹುದು ॥೨॥ ವರಶಿಷ್ಯೆನೊಳೊರೆದ ಶಂಭುಲಿಂಗ ಧರಿವು ಚಿಪ್ಪುವೆರೆದು ಮುತ್ತಾದಂತೆ ವಾರಿಯಹುದು ಸಫಲ ॥೩॥

ಏ

ಏಕಾಗ್ರತಾ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೬೧) ಅಂತಃಕರಣ ಕಾ ಅತೀತ ಪರಿಣಾಮ ಔರ ವರ್ತಮಾನ ಪರಿಣಾಮ ಸಮಾನಾಕಾರ ಹೋವೆ ತಾಕು ಏಕಾಗ್ರತಾ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಏಕ

೧) (ವಿ.ಚಂ. ಪೇಜ ೨೨೦) ನಾನಾಕಾ ನಿಷೇಧ ಭಯಾ ಬಾಕಿ ರಹ್ಯಾ ಏಕ ಕಹಿಯೆ ಹೈ

೨) (ವಿ.ಚಂ. ಪೇಜ ೪೩೫) ಸಜಾತೀಯ ಬೇಧ ರಹಿತ ಏಕ ಹೈ।

ಏಕದೇಶಿ

೧) ಶಿದ್ಧಾಂತ ಏಕ ಪ್ರಕ್ರಿಯ ಬಿನ್ನ ಏಕದೇಶಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ. ೪೨೧) ಸಿದ್ಧಾಂತಕೆ ಏಕದೇಶಕು ಆಶ್ರಯ ಕರಿಕೆ ಸ್ವತಂತ್ರ ಅಧಿಕ ಅರ್ಥಕಾ ನಿರೂಪಣ ಜಿನಮೆಕಿಯಾ ಹೈ ಸೋ ಏಕದೇಶಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಏಕದೇಶಿಗಲು

(ಐಸೆ ಜೋ ಪಂಚದಶಿ ಆಧಿಕ ವೇದಾಂತಕೆ ಪ್ರಕರಣ ಗ್ರಂಥ ಹೈ. ತಿನಕೆ ಕರ್ತಾ ಜೋ ಆಚಾರ್ಯವೆ ಇಹಾ ಏಕದೇಶಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। (ಬೋಧಾನುಚಾರಿ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಏಕದೇಶಿಕರ್ಮ ಉಪಾಸನಾ ಸಹಿತ ಜ್ಞಾನವಪ್ಪಿದ್ದಾರೆ)

ಓಂ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೮೩) ಸೋಸಾರೆ ನಾಮ ಓಂಕಾರಸೆ ಬಿನ್ನ ನಹಿಕಿಂತು ಓಂಕಾರ ಸ್ವರೂಪ ಹೀ ನಾಮ ಹೈ ಕಾ ಹೈ ವಾಚಕ ಶಬ್ದಕು ನಾಮಕ ಹೆಹೈ. ಔರ ಲೋಕ ವೇದಕ ಸಾರೆ ಶಬ್ದ ಓಂಕಾರಸೆ ಉತ್ಪನ್ನ ಹುಯೆ ಹೈ ಯಹ ಶೃತಿಮೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಹೈ ಸಂಪೂರ್ಣ ಕಾರ್ಯಕಾರಣ ಸ್ವರೂಪ ಹೈ ಯಾತೆ ಓಂಕಾರಸೆ ಕಾರ್ಯವಾಚಕ ಶಬ್ದ ರೂಪ ನಾಮ ಓಂಕಾರ ಸ್ವರೂಪ ಹೈ॥ ಇಸ ರೀತೀಸೆ ರೂಪ ಭಾಗ ಜೋ ಪದಾರ್ಥ ಕಾ ಆಕಾರ ಸೋ ತೋ ನಾಮ ಸ್ವರೂಪ ಹೈ 'ಔರ' ಸರ್ವನಾಮ ಓಂಕಾರ ಸ್ವರೂಪ ಹೈ। ಯಾತೆ ಸರ್ವ ಸ್ವರೂಪ ಓಂಕಾರ ಹೈ।

ಓಂಕಾರ ಔರ ಬ್ರಹ್ಮಕಾ ಅಬೇದ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೮೪) ಸರ್ವಸ್ವರೂಪ ಓಂಕಾರ ಹೈ। ತೈಸೆ ಸರ್ವಸ್ವರೂಪ ಬ್ರಹ್ಮ ಹೈ ಯಾತೆ ಓಂಕಾರ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪ ಹೈ

೨) ಕಿಂವಾ ಓಂಕಾರ ಬ್ರಹ್ಮಕಾ ವಾಚಕ ಹೈ ಬ್ರಹ್ಮವಾಚ್ಯ ಹೈ ವಾಚ್ಯಕಾ ವಾಚಕಕಾ ಅಬೇಧ ಹೋವೆ ಹೈ ಅಧ್ಯಸ್ಥಕಾ ಸ್ವರೂಪ ಅಧಿಷ್ಠಾನತೆ ನ್ಯಾರಾ ಹೋವೆನಹಿ ಯಾತೆ ಓಂಕಾರ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪ ಹೈ।

೩) ವಿಚಾರ ದೃಷ್ಟಿತೆ ಜೋ ಅಕ್ಷರ ಬ್ರಹ್ಮ ವಿಷೆ ಅಧ್ಯಸ್ಥಹೈ ಬ್ರಹ್ಮತಿಸಕಾ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಹೈ ಅಧ್ಯಸ್ಥಕಾ ಸ್ವರೂಪ ಅಧಿಷ್ಠಾನತೆ ನ್ಯಾರಾ ಹೋವೆನಹಿ ಯಾತೆ ಓಂಕಾರ ಬ್ರಹ್ಮ ಸ್ವರೂಪ ಹೈ।

೪) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೨೦) ಮಾಂಡೂಕ್ಯ ಆದಿಕ ವೇದ ವಾಕ್ಯನಮೆ ಓಂ ಅಕ್ಷರ ಬ್ರಹ್ಮ ಹೈ। ಯಹ ಕಹ್ಯಾ ಹೈ। ತಂಹಾ ವ್ಯಾಕರಣ ರೀತಿಸೆ ಪ್ರಕಾಶ ರೂಪ ಸರ್ವಕಿ ರಕ್ಷಾಕರತಾ ಓಂ ಅಕ್ಷರ ಅರ್ಥ ಹೈ। ಐಸಾಬ್ರಹ್ಮ ಹೈ ಯಾತೆ ಓಂ ಅಕ್ಷರ ಬ್ರಹ್ಮಕಾ ವಾಚಕ ಹೈ ಬ್ರಹ್ಮವಾಚ್ಯ ಹೈ। ಜೋ ವಾಚ್ಯ ವಾಚಕ ಆಪಸಮೆ ಅತ್ಯಂತ ಬೇಧ ಹೋವೆ ತೋ ವಾಚಕ ಓಂ ಅಕ್ಷರಕಾ ವಾಚ್ಕ ಬ್ರಹ್ಮಕಾ ಮಾಂಡೂಕ್ಯಾದಿಕನಮೆ ಅಬೇದ ನಹಿ ಕಹತೆ ಔರ ಓಂ ಅಕ್ಷರ ಬ್ರಹ್ಮ ಹೈ ಇಸರೀತಿಸೆ ಅಬೇದ ಕಹ್ಯಾ ಹೈ। ಯಾತೆ ವಾಚ್ಯ ವಾಚಕ ಕಾ ಅಬೇಧಮೆ ವೇದ ವಚನ ಪ್ರಮಾಣ ಹೈ ।

೫) (ವಿ.ಸಾ.೩೦೨ ಅಂಕ) (ಓಂ ಮಹಾವಾಕ್ಯ ಏಕತಾ)

೬) ಸ್ಥೂಲ ಉಪಾದಿ ಸಹಿತ ಚೇತನ ಅಕಾರಕಾ ವಾಚ್ಯ ಹೈ.

೨) ಸ್ಥೂಲ ಉಪಾದಿಕು ತ್ಯಾಗೀಕೆ ಚೇತನ ಮಾತ್ರ ಅಕಾರಕಾ ಲಕ್ಷ್ಯ ಹೈ

೩) ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಉಪಾದಿಸಹಿತ ಚೇತನ ಉ ಕಾರಕಾ ವಾಚ್ಯ ಹೈ.

೨) ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಉಪಾದಿಕು ತ್ಯಾಗೀಕೆ ಚೇತನ ಮಾತ್ರ ಉಕಾರಕಾ ಲಕ್ಷ್ಯ ಹೈ.

೧) ಕಾರಣ ಉಪಾದಿ ಸಹಿತ ಚೇತನ ಮಾತ್ರ ಮಕಾರಕಾ ವಾಚ್ಯ ಹೈ.

೨) ಕಾರಣ ಉಪಾದಿ ತ್ಯಾಗೀಕೆ ಚೇತನ ಮಾತ್ರ ಮಕಾರಕಾಲಕ್ಷ್ಯ ಹೈ

೧) ತೈಸೆ ಉಪಾದಿ ರಹಿತ ಚೇತನ ಸರ್ವ ಮಾತ್ರಾ ಓಂಕಾರ ಕಾಲಕ್ಷ್ಯ ಹೈ।

೨) ತೈಸೆ ನಾಮರೂಪ ಸಕಲ ಉಪಾದಿರಹಿತ ಚೇತನ ಓಂಕಾರ ವರ್ಣಕಾ ವಾಚ್ಯ ಹೈ

೧) ನಾಮ ರೂಪ ಸಕಲ ಉಪಾದಿರಹಿತ ಚೇತನ ಓಂಕಾರ ವರ್ಣಕಾ ಲಕ್ಷ್ಯ ಹೈ।

೨) ಐಸೆ ಓಂಕಾರ ಮಹಾವಾಕ್ಯನಕಾ ಅರ್ಥ ಏಕ ಹೀ ಹೈಯಾತೆ ಓಂಕಾರಕೆ ವಿವೇಕತೆ ಅದ್ವೈತ ಜ್ಞಾನಹೋವೆ ಹೈ।

ಕ

ಕರ್ತಾ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೯೨ ಕಲಾ ೩) ಜೋವಸ್ತು ವಿಕಾರ ಹೋವೆ ಸೋ ಕ್ರಿಯಾವಾನು ಹೋನೇತೆ ಕರ್ತಾ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೪) ಜೋ ಕರನೇವಾಲಾ ಹೋವೆ ಸೋ ಕರ್ತಾ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೩) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೦೧) ಅಂತಃಕರಣ ವಿಶಿಷ್ಟ ಜೋ ಚೇತನ ಹೈ ಸೋ ಕರ್ತಾ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೪) ಜ್ಞಾನ ಇಚ್ಛಾಪ್ರಯತ್ನ ಮೂರು ಇದ್ದವನು ಕರ್ತಾ

೫) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ.೩೪೦) ಜಾಕೆ ವಿಷೆ ದುಃಖ ಹೋವೆ ಸೋ ದುಃಖ ಕಿ ನಿವೃತ್ತಿ ಔರ ಸುಖಕಿ ಪ್ರಾಪ್ತಿವಾಸ್ತೆ ಕ್ರಿಯಾಕರೆ ಸೋ ಕರ್ತಾ ಕಹಿಯೆ ಹೈ.

ಸಾತ್ವಿಕ ಕರ್ತಾ

(ಭ.ಗಿ.ಅ.೧೮-೨-ಶ್ಲೊ) ಮುಕ್ತಸಂಗೋನಹಂವಾದಿ ದೃತ್ಯುತ್ಸಾಹ ಸಮನ್ವಿತಃ ಸಿದ್ಧ್ಯ ಸಿದ್ಧ್ಯೋರ್ನಿರ್ವಿಕಾರಃ ಕರ್ತಾ ಸಾತ್ವಿಕ ಉಚ್ಯತೇ.

॥ ೨೬॥ ವಿಷಯಾಸಕ್ತಿ ಇಲ್ಲದವನು ಅಹಂಕಾರ ಮಾತಾಡುವವನೂ ಧೈರ್ಯ, ಉತ್ಸಾಹಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದವನೂ, ಕಾರ್ಯಗಳು ಸಿದ್ಧಿ ಸಲಿಸಿದ್ಧಿಸದೇ ಇರಲಿ ಹರ್ಷ ಶೋಕಾದಿ ವಿಕಾರಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗದ ಆ ಕರ್ತೃವನ್ನು ಸಾತ್ವಿಕನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವದು.

ರಾಜಸ ಕರ್ತಾ

(ಭ.ಗೀ.ಅ.೧೮-೨೭) ರಾಗೀ ಕರ್ಮಫಲ ಪ್ರೇಪ್ಸುರ್ಲುಬ್ಧೋ ಹಿಂಸಾತ್ಮಕೋ ಶುಚಿಃ ಹರ್ಷ ಸೋಕಾನ್ವಿತಃ ಕರ್ತಾ ರಾಜಸಃ ಪರಿ ಕೀರ್ತಿ ತಃ.

॥ ೨೭॥ ಯಾರು ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದವನೂ, ಕರ್ಮಫಲವನ್ನು ಬಯಸುವವನೂ, ಲೋಭಿಯೂ, ಇತರರಿಗೆ ತೊಂದರೆ ಕೊಡುವ ಸ್ವಭಾವದವನೂ, ಅಶುದ್ಧವಾದ ಆಚರಣೆಯುಳ್ಳವನೂ, ಹರ್ಷ ಶೋಕಾದಿ ವಿಕಾರಗಳಿಗೆ, ಸ್ಪಂದಿಸುವವನೂ, ಆದ ಕರ್ತೃವನ್ನು ರಾಜಸ ಕರ್ತೃವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ತಾಮಸ ಕರ್ತಾ

(ಭ.ಗಿ.ಅ.೧೮.೨೮ ಶ್ಲೋ) ಅಯುಕ್ತಃ ಪ್ರಾಕೃತಃ ಸ್ತಬ್ಧಃ ಶಠೋನೈ ಷ್ಕೃತಿ ಕೋಸಲಃ। ವಿಷಾದೀ ದೀರ್ಘ ಸೂತ್ರೀ ಚಕರ್ತಾ ತಾಮಸ ಉಚ್ಯತೇ.

॥೨೮॥ ಸ್ಥಿರವಾದ, ಯೋಗಮನಸ್ಸಿಲ್ಲದವನೂ, ಅಸಂಸ್ಕೃತನಾದವನೂ, ದುರಹಂಕಾರಿಯೂ, ಧೂರ್ತನೂ ಇತರರ ಜೀವನೋಪಾಯವನ್ನೇ ನಾಶ ಮಾಡುವವನೂ, ಶೋಕ ಪಡುವ ಸ್ವಭಾವದವನೂ, ನಿರುದ್ಯೋಗಿಯೂ ಮತ್ತು ನಿಧಾನ ದ್ರೋಹಿಯೂ ಸೋಮಾರಿ ಮುಂದೆ ಮಾಡಿದರಾಯ್ತು ಎನ್ನುವನು) ಆದ ಕರ್ತೃವನ್ನು ತಾಮಸ ಕರ್ತಾ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗುವದು.

ಕರ್ತವ್ಯ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಕ.೧೬.ಪೇಜ ೩೮೫) ಕರನೇಕು ಯೋಗ್ಯ ಜ್ಞಾನಕೆ ಸಾಧನ ಕರ್ತವ್ಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೪) ಕರನೆ ಯೋಗ್ಯ ಹೋವೆ ಸೋಕರ್ತವ್ಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೩) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೩೯೫) ಬುದ್ದೀಸೆ ಜೋ ಕ್ರಿಯಾಕರೆ ಸೋ ಕರ್ತವ್ಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೪) ಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಧಿ, ನಿಷೇಧ ರೂಪ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ಮಾಡುವದು ಕರ್ತವ್ಯ.

ಕರಣ

೧) (ವ್ರ.ಕ.ಅಂಕ ೨೯) ವ್ಯಾಪಾರ ವಾಲಾ ಜೋ ಅಸಾಧಾರಣ ಕಾರಣ ಹೋವೆ ಸೋ ಕರಣ ಕಹಿಯೇ ಹೈ। ಸೋ ಕಪಾಲ ಹೈ.

೨) ವ್ಯಾಪಾರಸೆ ಬಿನ್ನ ಜೋ ಅಸಾಧಾರಣ ಕಾರಣ ಹೋವೆ ಸೋಕರಣ ಕಹಿಯೆ ಹೈ

(ಕಪಾಲ ಸಂಯೋಗ)

೩) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೧೯೯) ಅಸಾಧಾರಣ ಕಾರಣ ಜೋಹೋವೆ ಸೋಕರಣ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೪) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೨೦೬) (ಕರಣ ಲಕ್ಷಣ ದೋಷ ಪರಿಹಾರ) ಜೋ ಕೇವಲ ಅಸಾಧಾರಣ ಕಾರಣಕು ಕರಣ ಕಹೆತೋ ಜಂಹಾ ದೋ ಅಸಾಧಾರಣ ಹೋವೆ ತಂಹಾ ಕೋನಸಾ ಕಾರಣ ಕರಣ ಹೈ? ಯಹ ನಿಶ್ಚಯ ನಹಿ ಹೋವೆಗಾ ಯಾತೆ ದೋನು ಕಾರಣ ಮೇಸೆ ಏಕಕು ವ್ಯಾಪಾರ ರೂಪ ಮಾನಸೀಕೆ ಅವಶೇಷಕು ರಹಾ ಜೋ ದುಸರಾ ಕಾರಣ ಸೋ ವ್ಯಾಪಾರ ವಾಲಾ ಅಸಾಧಾರಣ ಕಾರಣ ಕರಣ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಕಲ್ಪಿತ

೧) (ಪ.ಭೋ.೧-೫-೨) ಅಲ್ಲಿ ನಿಮಿತ್ಯವೊಂದಿಲ್ಲದೆ ಸುಖ ಸುಪ್ತನಲ್ಲಿ ಕನಸಿನ ಜೀವತ್ವವು॥ ನಲ್ಲಳೆ ಪರಿತೋರ್ಪುದಂತೆ ಪರಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪಿತನಾದ ನೋರ್ವನು।

ಕಲ್ಪಿತ ಪುರುಷ

೧) (ಪ.ಭೋ.೧-೧೦-೧೦) ಇನಿತು ತತ್ವಾನುರೂಪಿತಮಾದ ತನುತನ್ನದೆನಿಪ ತಾನೆಂಬವೆರಡು ಹಂತೆ। ತನಗುಳ್ಳವನು ತಾನೆ ಕಲ್ಪಿತಪುರುಷನಪ್ಪನು ಕೇಳು ತನ್ನಜ್ಞ ಭ್ರಮೆಯಿಂದೆ.

೨) (ಅ.ಸಾರ.೪-೫-೪-೫) ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಜ್ಞಾನದೆವೆದೆರೆಯೆ। ಸೌಂಜ್ಞಯಿಂದದು ಮಹತ್ತಲ್ಲಿ ಸವಿ ಕಲ್ಪಕ ಜ್ಞಾನವಾಗಲದೇ ಹಮ್ಮು ॥೪॥ ಅದನೆ ಪ್ರತಮಾಧ್ಯಾಸ ವದನೆಕಲ್ಪಿತ ಪುರುಷನದನೆ ವ್ಯವಹಾರಿ ಜೀವನೆನುತಿಹ ಕೇಳದು ತಾನೆ ಮೂಲವಖಿಳಕ್ಕೆ॥

ಕಲ್ಪಿತನ ಭಾವನೆಗಳು

೧) (ಪ.ಭೋ.೧-೫-೪) ಆ ಕನಸಿನ ಜೀವನೆಂತು ತನ್ನಿಂತಾನನೇಕ ವಿಕೃತಿಯೊಳೊಂದಿದನಿಂತು ರಾಕೇಂದು ಮುಖಿ ನೋಡು ಕಲ್ಪಿತಪುರುಷನೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ ನೀ ಭಾವನೆಗಳ॥೪॥

೨) (ಪ್ರ.ಭೊ.೧೨-೫-೬) ಪರಿಕಿಸುನೀರೆ ಕಲ್ಪಿತನೆಯಹಂಭಾವ। ಪರ ನಜ್ಞಭಾವಸಹಿತನೆಂದು। ನರಸಿಜ ದಳ ನೇತ್ರಿ, ಕೇಳಾ ಪ್ರಕೃತಿ ಭಾವಧರ। ನಿದಂಭಾವ ತ್ರಿತಯದ ರುಸಿ। ವಿದ್ಯಾರೂಪನು ತಾನ ವಿದ್ಯಾತ್ಮಕನು ವಿದ್ಯಾ ವಿದ್ಯಾಮಯನು ತ್ರಿವಿಕೃತಿಗನು ಹೃದ್ಯೆ ಕೇಳಿ ಜಗದ್ಬೀಜನು ।ಬಳಿಕ ಬೋಧಾ ಧ್ಯುತಿಯೆನಿಸುವ ನವನಿಂತು॥೬॥

ಕರ್ಮ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೨೭೪ ಕಲಾ-೧೨) ಶರೀರ ವಾಣಿ ಔರ ಮನಕಿ ಜೋ ಕ್ರಿಯಾ ಸೋ ಕರ್ಮ ಹೈ..

೨) (ಪ.ಗೀ.೬-೩) ಅಜ ಕಲ್ಪನೆಯಿಂದ ದೇಹಂ ತೋರ್ಕುರ್ಮ । ನಿಜವದರೊಳ

ಗಹಮುದಿಸುತ್ತಿರ್ಕು। ಚಿತ್ತಂತದ ರೊಳಗಾಗಳೆ ಪೊಕ್ಕು। ಮತ್ತಂ ಜೀವಂ ಪುರುಷನೆ ನಿಕ್ಕು। ಮೊದಲ ಜನೊಳು ಕಲ್ಪನೆಯದು ಶಕ್ತಿ।ಪುದಿದಂತಿಹುದಂತೆಯೆ ಚಿಚ್ಛಕ್ತಿ।ಜೀವರೊಳುಂ ದೊರಕೊಂಬುದರಿಂದ। ಭಾವಿಸು ಮತಿ ಸಂಕೋಚತೆಯಿಂದ ಇದ ಮಹ ಮೆಂಬೀ ಕಲ್ಪನೆಯಕ್ಕು। ಅದು ತಾನೇ ತಿಳಿ ಪೌರುಷವಕ್ಕು। ಆಪೌರುಷವೇ ಕರ್ಮವದಕ್ಕು। ಈ ಪರಿಭವವಾಕರ್ಮದಿ ಬಕ್ಕು॥

(ಪ.ಭೊ.೧-೭-೩) ಇನಿಯಳೆ ಜ್ಞಾನವೋಹನವರ್ತನಾದಿ ಭಾವನೆಗಳಿಗಾದಿ ಕಾರಣವಾಗಿ ಮಿನುಗುವಹಂ ಭಾವನೆಯೇ ನೋಡು ಕರ್ಮವೆಂದೆನಿಸುವುದು ಕಲ್ಪಿತ ಪುರುಷನ॥೩॥

ಕರ್ಮ ಬೇಧ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೨೭೪ ಕಲಾ ೧೨) ಸಂಚಿತ, ಪ್ರಾರಬ್ಧ ಕ್ರಿಯಮಾಣ (ಆಗಾಮಿ) ಬೇಧತೆ ಕರ್ಮತೀನ ಪ್ರಕಾರ ಕಾ ಹೈ, ತಿನಮೆ.

ಸಂಚಿತ ಕರ್ಮ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ.೨೭೪) ಅನೇಕ ಅತೀತ (ಹಳೆದುಹೋದ) ಜನ್ಮವಿಷೆ ಸಂಚಯಕಿ ಯಾ ಜೋ ಕರ್ಮ ಸೋ ಸಂಚಿತ ಕರ್ಮ ಹೈ.

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೫೫) ಭೂತ ಶರೀರಮೆ ಕಿಯೆ ಫಲಾರಂಭರಣಹಿತ ಸಂಚಿತ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೩) (ಪ.ಭೋ ೫-೧೬-೧) ತನು ನಂತಗಳ ಜನನಕ್ಕೆ ಬೀಜಾವೆಂದೆನಿಸಿ ಬುದ್ಧಿಯೊಳು ಸಂಸ್ಕರಿರ್ಪ ಘನ ಕರ್ಮವದು ಸಂಚಿತಾಖ್ಯವೆಂದೆಸೆವುದು ಮುನಿಮತವಿದು ಸರ್ವಶೃತಿಸಿದ್ಧ

೪) (ಪ.ಭೊ.೫-೧೬-೧) ಮೊದಲು ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮವದು ಸಂಚಿತಾಖ್ಯದಿಂಪುದಿದ ಹಂಕಾರ ದೊಡನಿರ್ದು ಬಹುದೇಹದು ದಯಕ್ಕೆ ಬೀಜವೆನಿಸುವದು.

೫) ಇದು ಪೂರ್ವಕಾಲ ವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ಯ ಕಾರಣವಿರುವದು.

೬) ಮತ್ತುಸಂಚಿತ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯ ಅಜ್ಞಾನ

ಸಂಚಿತಕರ್ಮ ನಿವೃತ್ತಿ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೫೫) ಸಂಚಿತ ಕರ್ಮ ಜ್ಞಾನತೆ ನಿವೃತ್ತಿಹೋವೆ ಹೈ.

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ. ೧೨೩) ಸಂಚಿತ ಕರ್ಮಕಿ ಕಿಂಚಿತ್ತ ನಿವೃತ್ತಿ ಸಾಧಾರಣ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತಸೆ ಹೋವೆ ಹೈ ಸಂಪೂರ್ಣ ನಿವೃತ್ತಿ ಜ್ಞಾನಸೆ ಹೋವೆ ಹೈ.

ಆಗಮ್ಯ ಕರ್ಮ (ಕ್ರಿಯಮಾಣ ಕರ್ಮ)

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ೨೭೫)(ಕಲಾ-೧೨) ಜ್ಞಾನತೆಪೂರ್ವ ವಾ ಪಿಛೇ ಇಸ್ ವರ್ತಮಾನ ದೇಹವಿಷೆ ಮರಣ ಪರ್ಯಂತಕರಿಯೆ ಹೈ.ಜೋ ಕರ್ಮಸೋ ಕ್ರಿಯಾಮಾಣ (ಆಗಮಿ) ಹೈ.

೨) (ವಿ.ಸಾ.೪೭೧ ಟಿಪ್ಪಣಿ) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೪೭೮) ವರ್ತಮಾನ ಶರೀರ ವಿಷೆ ಕಿಯಾ ಕರ್ಮ ಆಗಾಮಿ ಕರ್ಮ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೩) (ವಿ.ಸಾ.೪೭೭ ಟಿಪ್ಪಣಿ) ಭವಿಷತ್ ಕರ್ಮ ಆಗಾಮಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ.

೪) (ಪ.ಬೋ.೫-೧೬-೬) ವಾರಿಜವದನೆ ನೀನೊಲವಿಂದೆ ತಿಳಿವು ದಾರಬದ್ದಿಂದೆ ಸಮ್ಯಜ್ಞಾನ ಶಾರೀರವಿಡಿದು ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮವಿದು ಸುವಿಚಾರಿ ಸಲಾಗಾಮಿಯೆನಿಪುದು.॥೬॥

೫) ಆಗಮ್ಯ ಕರ್ಮ ಅಭಿಮಾನಾ ಶ್ರಯ ಮಾಡಿ ಕೊಂಡಿದೆ.

ಆಗಮ್ಯ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಕಾರಣ

೬) ಉತ್ತರ ಕಾಲ ವೃತ್ತಿ ನಿಮಿತ್ಯ ಕಾರಣ

ಆಗಮ್ಯ ಕರ್ಮ ನಿವೃತ್ತಿ

೧) ಅಭಿಮಾನ ಹೋದರೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ.

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೫೫) ಜ್ಞಾನವಾನುಕು ಆತ್ಮಾಮೆ ಕರ್ತೃತ್ವ ಬ್ರಾಂತಿ ನಹಿ, ಯಾತೆ ತಾಕು ಆಗಾಮಿ ಕರ್ಮಕೆ ಸಂಭವನಹಿ॥

೩) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೧೨೩) ಕ್ರಿಯಾಮಾಣ ಕರ್ಮಕಿ ನಿವೃತ್ತಿ ಅಸಾಧಾರಣ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತಸೆ ಔರ ಜ್ಞಾನಸೇಬೀ ನಿವೃತ್ತಿ ಹೋವೆ ಹೈ॥

ಪ್ರಾರಬ್ಧ ಕರ್ಮ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೨೭೫) ಅನೇಕ ಸಂಚಿತ ಕರ್ಮನಕೆ ಮಧ್ಯಸೆ ಪರಿಪಕ್ವ ಭಯಾ ಔರ ಈಶ್ವರಕಿ ಇಚ್ಛಾಸೆ ಇನ ವರ್ತಮಾನ ದೇಹಕಾ ಆರಂಭಕಾ ಜೋ ಕೋಯಿ ಏಕ ಸಂಚಿತ ಕರ್ಮಸೋ ಪ್ರಾರಬ್ಧ ಕರ್ಮ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೫೫) ಭೂತ ಶರೀರನಮೆ ಕಿಯಾವರ್ತಮಾನ ಶರೀರಕಾ ಹೇತು ಕರ್ಮ ಪ್ರಾರಬ್ಧ ಕಹಿಯೆ ಹೈ.

೩) (ಪ.ಬೋ.೫-೧೬-೩) ವನಿತೆ ಕೇಳಾ ಸಂಚಿತ ದೋಳಾದ ತನುವಿದರನು ವಿಡಿದೀಗಳೀ ಪರಿಯೋಳು ತನಗಾದ ಕರ್ಮವದಾರಬ್ದ ವೆನಿಪುದು ವಿನುತ ವೇದಾರ್ಥವಿಂತಿದು ತಾನು॥ ೩೪ ॥

೪) (ಅ.ಸಾ.೨-೫) ನೇಣ ಹಾವಿನ ಭೀತಿ ನೇಣೆಂದು ತಿಳಿದೊಡಂ ಕಾಣಿಸಿರ್ಪಂತೆ ಮೊದಲ ಸಂಸ್ಕಾರವದು ಮಾಣದಾರಬ್ದವೆನಿಸಿರ್ಕು॥

ಇಚ್ಛಾ ಪ್ರಾರಬ್ದ ಕರ್ಮ

೧) ಅಪಥ್ಯಸೇವ ನಾದಿಕದಿಂ ಬಪ್ಪನರ್ಥ ವರಿತಿದ್ದರುಂ ರಾಗೊತ್ಕರ್ಷದಿಂ ಬಿಡಲೀಯದೇ ಮಾಡಿಸುವದೇ ಇಚ್ಛಾಪ್ರಾರಬ್ದ.

ಅನಿಚ್ಛಾ ಪ್ರಾರಬ್ದ ಕರ್ಮ

೧) ತಾನು ಮಾಡಲೊಲ್ಲೆನೆಂದರೂ ಸಿಟ್ಟಡರ್ದು ರಾಜಾಜ್ಞೆಯಂತೆ ಕ್ಷಿಪ್ರಾ, ನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಬಲತ್ಕಾರಿಸಿ ಹಿಂಸಾದಿ ಪಾಪಕಾರ್ಯವಂ ಮಾಡಿಸುವದೇ ಅನಿಚ್ಛಾಪ್ರಾರಬ್ದವೆನಿಸುವದು.

ಪರೇಚ್ಛಾ ಪ್ರಾರಬ್ಧ

ಇಚ್ಛೆಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಪರದಾಕ್ಷಿಣ್ಯವೆಂಬುವದು ಬಿಡದೆ ಸುಖ ದುಃಖಾದಿಕವನುಣಿಸುವದೇ ಪರೇಚ್ಛಾ ಪ್ರಾರಬ್ಧವೆನಿಸುವದು.

ಜ್ಞಾನಿಯ ಪ್ರಾರಬ್ಧಕರ್ಮ ಸಂಸ್ಕಾರ

೧) (ಅ.ಸಾರ.೭-೬-೪) ತೀವ್ರ, ವಾರ್ಯೆಯೆ ಮಧ್ಯ ಮಂದ ಸುಪ್ತಂಗಳೆಂ ದೋರಂತೆ ಫಲಿಸುತಿಹುದಿಂತು॥೪॥

ಪ್ರಾರಬ್ದ ತೀವ್ರ

೧) (ಅ.ಸಾರ.೭-೬-೫) ದೇಹವುಳ್ಳವನಾಗಿ ಜೀವಿಸುತ್ತವೆ ಪಶುವಿನಂತೆ ತನ್ನೊಳಾ ಪ್ರೀತಿ ಸಂಭವಿಸಿರಲು ತೀವ್ರವೆನಿಸುವದು.

೨) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೮೫) ಸಮ್ಯ ಜ್ಞಾನಿಯಾಧರೂ ಭೋಗದಲ್ಲಿಯೆ ತತ್ಪರನಾಗಿ ಪಶುವಿನಂತಾತ್ಮ ಪ್ರೀತನಹುದೇ ತೀವ್ರ ಸಂಸ್ಕಾರವೆನಿಸುವದು.

೩) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೫-೧) ಅರಿದ ಮೇಲೊಡಲು ವಿಡಿದು ಭೋಗದೊಳು ಮನ ವೆರಕವೆಂದೆನಿಸಿ ಪಶುವಿನಂದದಿ॥ ಮೆರೆವಾತ್ಮನೊಳು ಪ್ರೀತಿ ಪ್ರೇಮವೆ ಕರ್ಮದೊಳುರಿವ ಸಂಸ್ಕಾರ ತೀವ್ರವಿದು॥೧॥

ಮಧ್ಯ ಪ್ರಾರಬ್ಧ ಕರ್ಮ ಸಂಸ್ಕಾರ

೧) (ಅ.ಸಾರ.೭-೬-೬) ಭೋಗಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯತ್ವವಾಗಿ ತಾನಾತ್ಮವಶನಾಗಿ ಬಾಲಕನ ಪೋಲು ನುಡಿಯುತಂ ಬಿನದಿಯಾಗಿರಲು ಮಧ್ಯವೆಲೆ ಪುತ್ರ॥೬॥

೨) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೮೬) ಭೋಗವೇ ಮುಖ್ಯತ್ವ ವಾಗಿದ್ದರೂ ಸರ್ವದಾ ತಾನಾತ್ಮ ತತ್ಪರನಾಗಿ ಬಾಲಕನಂತೆ ವಿನೋದದಿಂದಿರ್ಪುದೇ ಮಧ್ಯ ಸಂಸ್ಕಾರವೆನಿಸುವದು.

೩) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೮೨-೫) ಭೋಗಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯತೆ ದೋರೆ ತಾನಾತ್ಮವಶನಾಗಿ ಬಾಲಕನಂತೆ ಭುವನ ದೋಳುರಾಗಿಯೆನಿಸಿ ನಲಿದಾಡುತಿರಲು ಕರ್ಮವೇಗದೊಳಿದು ಮಧ್ಯದಿರುವಹುದು.

ಮಂದ ಪ್ರಾರಬ್ದ

೧) (ಅ.ಸಾರ.೭-೬-೨) ತೊಲಗಿ ಭೋಗವನು ಮತಿ ನೆಲಿಸಿ ನಿಜದಲ್ಲಿ ಸಂಚಲಿಸದನುಕೂಲ ಮಿಥುನದಂತಾ ಸುಖದೊಳೊಲಿದಿರಲು ಮಂದವದು ತಾನೆ॥ ೭॥

೨) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೮೫) ಸಕಲ ಭೋಗವನುಳಿದು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ತತ್ಪರನಾಗಿ ಸುರತ ಸುಖಿ ಮಿಥುನದಂತೆ ನಿಜಾನಂದ ದಿಂದಿರ್ಪುದೇ ಮಂದ ಸಂಸ್ಕಾರವೆನಿಸುವದು.

೩) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೮-೩) ತೊಲಗಿ ಭೋಗವನು ಪರಮಾತ್ಮನೊಡನೆ ಮತಿ। ನೆಲಿಸಿ ಸುರತ ಸುಕಿ ಮಿಥುನದಂತೆ । ಸಲೆನಿ ಜಾನಂದಿಂದಿರೆ ಕರ್ಮಗಂಧದ ಮಲದಿಂದ ಮಂದವೆನುತಿಹರದನು॥೩॥

ಸುಪ್ತಪ್ರಾರಬ್ಧ

೧) (ಅ.ಸಾರ.೭-೬-೮) ಪರಿಭವಂಪುಗದೆ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪನಿಜತುರಿಯ ಪದದಲ್ಲಿ ಪರಮುಕ್ತನಂತೋಪ್ಪುತಿರೆ ಸುಪ್ತವೇಗವೆನಿಸುವದು.

೨) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೮೫) ಸರ್ವವ್ಯಾಪಾರವಳಿದು ನಿರುಪಾದಿಕಾತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ತತ್ಪರನಾಗಿ ಪರಮುಕ್ತನಂತೆ ಪರಮ ಸುಖದಿಂದಿರ್ಪುದೆ ಸುಪ್ತಸಂಸ್ಕಾರ ಮುಕ್ಕುಂ.

೩) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೫೮) ನಿರುಪಮಾದ್ವಯ ನಿತ್ಯ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಸುಖಬೋಧ ತುರಿಯಾತ್ಮನಾಗಿ ನಿಂದನುಗೆಡದೆ ಪರಮುಕ್ತನಂತೆ ಪದುಳ ಮಿರೆ ಕರ್ಮದೆ ಸುಪ್ತಭಾವನೆಯೆನಿಪುದು||

ಪ್ರಾರಬ್ಧವೇಗ

(ಅ.ಸಾರ೭-೨-೬) ಭೋಗಿಸದಲ್ಲದೆ ಪೋಗದಾರಬ್ಧಂ ತ್ರಿಬಾಗೆಯದಿಚ್ಛೆ ಮೊದಲಾದ ರೂಪಂಗಳಾಗಿ ಸುಖದುಃಖಗಳನೀಗು||೬||

ಪ್ರಾರಬ್ಧಕರ್ಮರಾಹಿತ್ಯ

೧) (ಪ.ಬೋ.೪-೯-೪) ಪ್ರಾರಬ್ಧವೆನಲಹಂಕಾರ ವಂತದು ಸುವಿಚಾರಿಸಿ ನೋಡಲದಿಲ್ಲದುದಾಗಿ ಆರಬ್ಧ ಭೋಗ ಆತ್ಮನಿಗಿಲ್ಲವಿದು ತೋರ ಹಾರದು ರೋಜದಿಂದೆಸೆವಳೆ||೪||

೨) (ಅ.ಸಾರ.೭-೨-೩) ತನ್ನನರಿ ದೊಡಾಗಳೇ ಕೆಡುವುದದು ನಿದ್ರೆಯಳಿದಲ್ಲಿ ಕನಸಿನೊಳು ಜನಿಸಿ ತೋರದುಂ ಮಳವೆಲ್ಲ ನಷ್ಟವಹ ಪಾಂಗು||೩||

೩) (ಅ.ಸಾರ.೭-೨-೮) ಜ್ಞಾನಸಿದ್ಧಿಯ ಮೇಲೆ ತಾವಾದ ಕರ್ಮವಭಿ ಮಾನವಿಲ್ಲಾಗ್ಗಿ ಫಲಿಸದದು ಮುಂದೆ ವಂಧ್ಯಾನು ಭವದಂತೆ ವೃಥೆಯಕ್ಕು||

೪) (ಅ.ಸಾರ.೭-೨-೨) (ನರಸುರರಿಗೆ) ತೀರುವದು ನರರಿಗೀ ಶಾರೀರದಲ್ಲಿ ಯಧಿಕಾರವಾಸನೆಯು ಸುರರಿಗೆ ಇದು ದಶಕಲ್ಪಕಾರಿಯಹುದೆಂದು ತಿಳಿನೀನು||೨||

ಪ್ರಾರಬ್ಧಕ್ಕೆ ಕಾರಣ

ಕಾರ್ಯಕಾಲ ವೃತ್ತಿ ನಿಮಿತ್ಯಕಾರಣ

ಇದು ಶರೀರವನ್ನು ಆಶ್ರಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದೆ. ಶರೀರ ಹೋದರೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ.

ಕರ್ಮ

೧) ಸುಕರ್ಮ (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೩೮೬) ವೇದ ವಿಹಿತ ಕರ್ಮ ಸುಕರ್ಮ ಹೈ

೨) ವಿಕರ್ಮ (ವೇದಸೆ ವಿರುದ್ಧಕರ್ಮ ವಿಕರ್ಮ ಹೈ)

೩) ಅಕರ್ಮ (ವೇದ ವಿಹಿತ ಔರ ವೇದ ವಿರುದ್ಧ ಉಭಯ ವಿಧಕರ್ಮಕಾ ಅಕರಣ ಅಕರ್ಮ ಹೈ.

ಸತ್ಕರ್ಮ

(ಭ.ಗೀ.ಅ.೧೭-೨೭) ಯಜ್ಞೇ ತಪಸಿ ದಾನೇಚಸದಿತಿ ಚೋ ಚ್ಯತೇ ಸ್ಥಿತಿಃ ॥ ಕರ್ಮ ಚೈವತಥರ್ಥಿಯಂ ಸದಿತ್ಯೆವಾ ಭಿಧೀಯತೆ.

॥ ೨೭॥ ಯಜ್ಞ ತಪಸ್ಸು ಮತ್ತು ದಾನದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ಥಿತಿಯೂ ಸಹ ಸತ್ ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಕರ್ಮವು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿಯೂ ಸತ್ ಎಂದೇ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ವಿಹಿತ ಕರ್ಮ

(ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೫೨) ಪುರುಷಃ ಪ್ರವೃತ್ತೀಕೆ ನಿಮಿತ್ಯ ಜಾಕಾ ಸ್ವರೂಪ ವೇದನೆ ಬೋದನ ಕಿಯಾ ಹೈ ಸೋ ವಿಹಿತ ಕರ್ಮ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ವಿಹಿತ ಕರ್ಮ ಚಾರಿ ಪ್ರಕಾರ ಹೈ

ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ ಕರ್ಮ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೫೩) ಪಾಪನಾಶಕೆ ನಿಮಿತ್ಯ ವಿಧಾನಕಿಯಾ ಜೋ ಕರ್ಮ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೪೦೫)

೨) (ಪ.ಗೀ.೭-೨) ದುರಿತ ಹರವು ಹರಪೂಜನವಕ್ಕು।

ಕಾಮ್ಯ ಕರ್ಮ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೫೩) ಪಲಕೆ ನಿಮಿತ್ಯ ವಿಧಾನ ಕಿಯಾ ಜೋ ಕರ್ಮ ಸೋ ಕಾಮ್ಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ.

೨) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೪-೫- ಕಲಾ ೧೬) ಕಾಮನಾಕೆಲಿಯೆ ವಿಧಾನ ಕಿಯಾ ಕರ್ಮ ಯಜ್ಞಯಾಗಾದಿಕ) ಕಾಮ್ಯಕರ್ಮ ಹೈ।

೩) (ಪ.ಗೀ೭-೨) ಸುರಪದವೀವುದೆ ಕಾಮ್ಯವೆನಿಕ್ಕು

ನೈಮಿತ್ತಿ ಕರ್ಮ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೫೩) ಕಿಸಿ ನಿಮಿತ್ತಕು ಲೆಕೆ ವಿಧಾನ ಕಿಯೆ ಹೋವೆ ಸೋಕರ್ಮ ನೈಮಿತ್ತಿಕ ಕರ್ಮ ಕಹೆ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೪೦೫) ಕಿಸಿನಿಮಿತ್ತಕು ಪಾಯಕೆ ಜಾಕಾ ವಿಧಾನ ಹೋವೆ ಹೈ ಐಸಾ ಕರ್ಮ ನೈಮಿತ್ಯ ಕರ್ಮ ಕಹಿಯೆ ಹೈ·(ಗ್ರಹಣ, ಶ್ರಾದ್ಧ ಆದಿಕ ನೈಮಿತ್ತಿ ಕರ್ಮ ಕ ಹೈ)

೩) (ಪ.ಗೀ.೭-೨) ನೈಮಿತ್ತಿಕವದು ಪುತ್ರ ಪ್ರದವ।

ನಿತ್ಯಕರ್ಮ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೫೩) ಜಾಕೆ ನಹಿ ಕಿಯೆಸೆ ಪಾಪ ಹೋವೆ ಕಿಯೆಸೆ ಫಲ ಹೋವೆ ನಹಿ. ಔರ ಸದಾ ಜಾಕಾ ವಿಧಾನ ಹೋವೆ ಸೋ ನಿತ್ಯ ಕರ್ಮ ಕಹಿಯೆ ಹೈ (ಜೈಸೆ ಸ್ನಾನ ಸಂಧ್ಯಾದಿಕ ಹೈ)

೨) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೪೦೫) ಸದಾ ಜಾಕಾ ವಿಧಾನ ಹೋವೆ ಹೈ ಐಸಾ ಕರ್ಮ (ಜೈಸೆ ಸ್ನಾನ ಸಂಧ್ಯಾ ಆಧಿಕ ನಿತ್ಯಕರ್ಮ ಹೈ।

೩) (ಪ.ಗೀ.೭೨) ನೇಮದನಿತ್ಯಂ ಜಾತಿ ಪ್ರದವು.

ನಿಷಿದ್ದ ಕರ್ಮ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೫೨) ಪುರುಷಕೆ ನಿವೃತ್ತಿ ಜಾಸೋ ಬೋಧನ ಕರಿ ಹೈ ಸೋ ನಿಷಿದ್ದ ಕರ್ಮ ಕಹಿಯೆ ಹೈ.

೨) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೪೦೫) ನಹಿ ಕರನೆಸೆ ಲಿಯೆ ಕಥನ ಕಿಯಾ ಕರ್ಮ (ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯಾದಿಕ) ನಿಷಿದ್ದ ಕರ್ಮ ಹೈ.

೩) (ಪ.ಗೀ ೭-೨) ನರಕ ಪ್ರದವೇ ನಿಷಿದ್ದವೆನಿಕ್ಕು।

ಕರ್ಮವಿಧ

೧) (ಪ.ಬೋ.೧-೧೫-೧) ಒಂದೆ ಪ್ರವರ್ತಕವೊಂದೆ ನಿವರ್ತಕವೆಂದು ದ್ವಿಬೇಧ ವಾಕರ್ಮವು। ಮಂದಗಮನೆ ಎಂಟು ತೆರನು ಪ್ರವರ್ತಕವೊಂದೆ ತೆರನು ನಿವರ್ತಕ ಮದು ಅವು ತಾವನು ಕ್ರಮದೊಳು ಬಂದ ಮೋಕ್ಷ ಬೀಜ ವೆನಿಪ್ಪವವು ಭಾವ ಬೇಧದಿಂತವೆ ಕೇಳವಿದ್ಯಾ ವಿದ್ಯೆಗಳೆಂದೆನಿಸುಗೀಗ.

೨) (ಪ.ಬೋ.೬-೯-೨) ಶೃತಿಯೊಳು ಭೋಧಿ ತವೆನಿಸುವ ಕರ್ಮದಾಗತಿಯೆರಡರಲ್ಲಿ ಪ್ರವರ್ತಕ ನುತ ನಿವರ್ತ.ಕಮಿವು ತಾವಸತ್ಕ್ರಿಯೆಯು ಸತ್ಕ್ರಿಯೆಂದು ಪರಿವಿಡಿದೆಸೆವು॥

ಸಾತ್ವಿಕ ಕರ್ಮ

(ಭ.ಗೀ.ಅ.೧೮-ಶ್ಲೋ-೨೩) ನಿಯತಂ ಸಂಗ ರಹಿತ ಮರಾಗ ದ್ವೇಷತಃ ಕೃತಮ್ ಅಫಲ ಪ್ರೇಪ್ಸುನಾ ಕರ್ಮ ಯತತ್ಸಾತ್ವಿಕ ಮುಚ್ಚತೇ॥

॥ ೨೩॥ ಯಾವ ಕರ್ಮವು ಶಾಸ್ತ್ರವಿಧಿಯಿಂದ ನಿಯಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದೋ ಕರ್ತೃತ್ವದ ಅಭಿಮಾನವಿಲ್ಲದಂತೆ ಇರುವದೋ ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದವನಿಂದ ರಾಗ, ದ್ವೇಷಾದಿಗಳಿಲ್ಲದೆ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿರುವದೋ ಆಕರ್ಮವು ಸಾತ್ವಿಕವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವದು.

ರಾಜಸ ಕರ್ಮ

೨೪ ಶ್ಲೋಕ ಯತ್ತುಕಾ ಮೇಪ್ಸುನಾ ಕರ್ಮ ಸಾಹಂಕರೇಣವಾ ಪುನಃ ಕ್ರೀಯತೇ ಬಹುಲಾಯಸಂ ತದ್ರಾ್ಜ ಸಮುದಾಹೃತಮ್ ॥

ಯಾವ ಕರ್ಮವು ಬಹಳ ಶ್ರಮದಿಂದ ಕೂಡಿರುವದೋ ಹಾಗೂ ಫಲವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವ ಅಥವಾ ಅಹಂಕಾರಿಯಾದವನಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಡುವದೋ ಆ ಕರ್ಮವು ರಾಜಸವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವದು.

ತಾಮಸ ಕರ್ಮ

ಮೋಹದಾರಬ್ಯತೇ ಕರ್ಮ ಯತ್ತಮಸ ಮುಚ್ಯತೆ॥೨೫॥ ಯಾವ ಕರ್ಮವು ಪರಿಣಾಮ .

ಹಾನಿ, ಹಿಂಸೆ ಮತ್ತು ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಯೋಚಿಸದೇ ಕೇವಲ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲಾಗುವದೋ ಆ ಕರ್ಮವನ್ನು ತಾಮಸವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವದು.

ಪ್ರವರ್ತಕ ಕರ್ಮ

೧) (ಪ.ಬೊ.೬-೯-೩) ಬಾಮಿನಿ ಕೇಳು ವರ್ಣಾಶ್ರಮದೊಡನೊಂದಿ ಕಾಮ ಸಂಕಲ್ಪದ ಮನದಿಂದ। ನೇಮಿಸಿ ಮಾಳ್ಪ ಕರ್ಮಕೆ ಪ್ರವರ್ತಕ ನಾಮವಹುದು ಸಂಸೃತಿಗೆ ಬೀಜ॥ ೩॥

ಪ್ರವರ್ತಕ ಕರ್ಮಾಷ್ಟಕ

೧) (ಪ.ಬೊ. ೧-೧೫-೪)ತನ್ನಿಂದ ಹಂಬ್ರಮೆ। ತನಿಂದಜ್ಞ ಬ್ರಮೆ। ತನಿಂದ ಕರಣೇಂದ್ರಿಯ ಬ್ರಮೆ। ತನ್ನಿಂದ ದೇಹ ಬ್ರಮೆ। ತನ್ನಿಂದ ಮೂರವಸ್ಥೆಯ ಬ್ರಮೆ। ತನ್ನಿಂದೆಂಟು ತೋರುವವಲ್ಲಿ॥೪॥

ನಿವರ್ತಕ ಕರ್ಮ ಮತ್ತು ಫಲ

೧) (ಪ.ಭೋ.೧-೧೬) ಸಕಲ ಹಂಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ನಿವಾರಿಸಿನಿಲೆ ನಿವರ್ತಕ ಕರ್ಮವದರಿಂದೆ ನಿಜಮುಕ್ತ॥

೨) (ಪ.ಭೋ.೬-೯-೪) ಬಯಸದೆ ಮಾಳ್ಪ ಸದ್ವಿಧಿಯೇ ಬ್ರಹ್ಮಾರ್ಪಿತ। ಕ್ರಿಯೆ ನಿವರ್ತಕ ಮೆನಿಸುಗುಮದು। ಪ್ರಿಯಮತೆ ಸಂಸೃತಿಯನು ನಿವರ್ತಿಪುದು। ನಿಶ್ಚಯ ವಾಶ್ರ ಮಾನ್ವಿತವಿದು ತಾನು.

೩) (ಪ.ಭೋ.೧-೧೫-೮)ಭವಬಂಧ ಬೀಜವೆನಿಸು ಕರ್ಮಾಷ್ಟಕವೇ ನಿವರ್ತಕದಿಂದ। ನೆರೆಕೆಟ್ಟು ಹವಣಿಸದಾನಂದ ಪದಮುಕ್ತಿ ಜೀವಂಗೆ ಸವನಿಪುದು ನೀನರಿ ಪೇಳ್ವೆ.

ಪ್ರವರ್ತ ಕರ್ಮದ ಫಲ

೧) (ಪ.ಭೋ.೧-೧೫-೬) ನಿರ್ಮಳಿ ಕೇಳಿಂತು ಕರ್ಮವಂ ಮಾಡಲಾ ಕರ್ಮದ ಫಲವೇ ಮೂದೆರನಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿ ಸುಖ ದುಃಖ ಮಿಶ್ರ ರೂಪಿಂದಲಾ ಕರ್ಮಿಗೆ ಬೋಗ್ಯವೆಂದೆನಿಪುದು.

ಕರ್ಮಕಾಂಡ

(ಕೈವಲ್ಯ ೩-೨೩-೧) ದೇಹಾಭಿಮಾನವೆರಸಿ ಕೃತ್ಯ ನಿಚಯವ ನೋಹಿಸಿ ಮಾಡಿ ಅವರ ಫಲಂಗಳನು ಸಾಹಸಿಯಾಗಿ ಭೋಗಿಪ ಕರ್ತೃ ಥಾನೆಂಬ ಮೋಹವೇ ಭವ ಬೀಜವಹುದಿದು.

ಕರ್ಮಿ

೧) (ವಿ.ಚಿಂ.೫೦) ಮೂಡತನದಿಂದ ಜಾತಿ ಮಾತ್ರ ಕರ್ಮವಿಡಿದು ಶತಜನ್ಮದಿಂ ಮುಕ್ತನಪ್ಪಾತನೆ ಕರ್ಮಿಯೆನಿಸುವನು.

೨) (ಪ.ಭೋ.೧-೧೫-೩) ಹಿತವಿದಹಿತವೆಂದರಿಯದೆ ಲೌಕಿಕ ಯುತನಾಗಿ ಜಾತಿ ಮಾತ್ರದ ವಿಧಿಗಳನೆ। ಪತಿಕರಸುತೆ ಭೋಗದಭಿಲಾಷೆಯೊಳು ಶತಜನ್ಮದಿಂದ ಮುಕ್ತಕರ್ಮಿಯಹನು॥೧॥

ಕರ್ಮಕಾಂಡಿ

(ವಿ.ಚಿಂ.೫೩) ದೇಹ ಕೃತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮದಿಂ ನಾನು ನನ್ನದೆಂಬರಂಕಾರ ಮಮಕಾರಗಳುಳ್ಳಾತನೇ ಕರ್ಮ ಕಾಂಡಿಯೆನಿಸುವನು॥

ಕರ್ಮ ದುಃಖಮಯ

(ಪ.ಭೋ.೪-೧೪) ಕರ್ಮ಼ದಿಂದ ಖಿಳ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ದುಃಖವಹುದಾಗಿ ಕರ್ಮವೇ ಬಂಧವಂತದರಿಂದ ನಿರ್ಮಳ ಮೋಕ್ಷವಾಗದು ನಿಜವಿದು ತೋರ ಸೋರ್ಮುಡಿಯಳೇ ಕೇಳು ಪರಮಾರ್ಥ॥೧॥

ಕರ್ಮ ಸಂಸ್ಕಾರ ಪ್ರಕಾರ

(ವಿ.ಚಿಂ.೧೧) ಷೋಡಶ ಕರ್ಮ ಗರ್ಬಾದಾನಃ ಪ್ರಸವನ ಶಿಮಂತ, ಜಾತಕರ್ಮ, ನಾಮಕರಣ, ಅನ್ನಪ್ರಾಶನ, ಚೌಲ, ಉಪನಯನ ಉಪಾಕರ್ಮ, ಉತ್ಸರ್ಜನ, ವೇದವ್ರತ, ಗೌದಾನಿಕ, ವಿವಾಹ, ಸ್ಮಾರ್ತಾಗ್ನಿಹೋತ್ರ, ಔರ್ಧ್ವ ದೇಹಿಕವೆಂಬ ಷೋಢಷ ಕರ್ಮಗಳು.

ಕರ್ಮ ಸಮಾಧಿ

(ಪ.ಭೋ.೫-೧೪-೫) ಮರ್ಮವ ನರಿವಾತ್ಮ ಸುಕದಾದಿ। ಯೆನಿಸುವಾ ಕರ್ಮವನಸಲದೆ ಮಾಳ್ಪುದು। ಕರ್ಮಸಮಾದಿಯೆಂದೆನಿಸುವದು। ಬಾಹ್ಯ ಕರ್ವೋಪರತಿಯಿಲ್ಲದಾಗದು॥

ಜ್ಞಾನಿ ಕರ್ಮರಾಹಿತ್ಯ

(ಪ.ಭೊ.೬-೧೭-೩) ಉರಿವಗ್ನಿಯಿಂದೆ ಕರ್ಪುರ ವೆಂತು ತಿಳಿ ಬೂದಿ ವೆರಸಿ ಬೇವಂತೆ ಯೋಗೀಶನು ಉರುಪುವನ ಖಿಳ ಕರ್ಮವನು ನಿಶ್ಶೇಷಮಾಗಿರೆ ನಿಜ ಜ್ಞಾನ ಪಾವಕನಿಂದ

ಕರ್ಮ ರಾಹಿತ್ಯ

(ಪ.ಭೋ.೪-೧೫) ಈತನು ತಾನೆಂದೊಡಾತಂಗೆ ಕರ್ಮ಼ವಿಧಿ। ಈತನು ತಾನಲ್ಲವಿದು ಮಿಥ್ಯೆಯೇತರದಿಂದ। ಮಂದನುಭವದಿಂದ ಕಂಡಾತನು ಮಾಳ್ಕುಮೆ ಕ್ರಿಯೆಗಳ॥೧॥ ತನು ವಾತ್ಮನಲ್ಲ ಜನನವಿಲ್ಲಾಗಿ ವಿಪ್ರಾದಿ ಭಾವನೆಯಿಲ್ಲ ವೆನಿಪ ಚಿನ್ಮಯನೆ ತಾನಹನಾಗಿ॥೨॥ ಒಡಲಿಂದೆ ಕರ್ಮವನೆಡೆ ವಿಡೆದೆಸಗಲ್ಕೆ ಕೆಡಲರಿಯದು ಬಂಧವದರೀದ ಕುಡತೆಗಣ್ಣ ಬಲೆ ನೀನರಿವುದು । ಕರ್ಮವೆಂದೊಡೆ ಮೋಕ್ಷವಿಲ್ಲವಿಂತಿದು ಸತ್ಯ॥೩॥ ಜನವೆಲ್ಲ ವಿಳಿಯೊಳಗ ನುದಿನ ಕರ್ಮವನು ಮಾಳ್ಪುಧ ನಿತರಿಂದವೆ ಬಂಧ। ವಿನಿತು ಪಿಂಗಿರ ದಾಗಿ ವನಜಾಸ್ಯೆ ಮೋಕ್ಷಸಾಧನ ವೆಂಬುಹುದೆ ಪೇಳ್ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ॥೪॥

ಕರ್ಲೇಡಿ ನ್ಯಾಯ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೪೩೧-೩೩೮) ಪ್ರಾಪ್ತ ಲಢ್ಡುಕು ಗಮಯಕೆ ಹಾತ್ಮೆ ಚಟನೇಕಾ ದೃಷ್ಟಾಂತ ಶ್ರವಣಕು ತ್ಯಾಗೀಕೆ ಜೋಕರ್ಮ ಉಪಾಸನಮೆ ಪ್ರವೃತ್ತ ಹೋವೆ ಹೈ ಸೋ ಆರೂಢ ಪತಿತ ಕಹಿಯೆ ಹೈ ಸೋಕರ್ಲೇ ದೃಷ್ಟಾಂತನ್ಯಾಯಿ.

ಕತಕ ರಜಕ ನ್ಯಾಯ

ಕಲಕ ನೀರೊಳಗೆ ಜಿಲ್ಲಿ ಬೀಜಗಳನು ಹಾಕಿದರೆ ನೀರು ತಿಳಿಯಾಗುವದು ಮತ್ತು ಕಲಕು ಮಣ್ಣುತಳಕ್ಕೆ ಕೂಡ್ರುವದು.

ಕಲ್ಪ

೪೩,೨೦,೦೦೦ ವರ್ಷಗಳು ಆದಾಗ ಒಂದು ಕಲ್ಪಹೇಗೆಂದರೆ ಕೃತಯುಗ ೧,೭೨,೮೦೦ ವರ್ಷಗಳು ತ್ರೇತಾಯುಗ ೧,೨೯,೦೦೦ ದ್ವಾಪರಯುಗ ೮,೬೪,೦೦೦ ಕಲಿಯುಗ ೪,೩೨,೦೦೦ ಒಟ್ಟು ೪೩,೨೦,೦೦೦ ವರ್ಷಗಳು ಆದರೆ ಒಂದು ಕಲ್ಪವೆನಿಸುವದು.

ಕಷಾಯ

(ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೭೧) ರಾಗಾದಿಕ ದೋಷಾನಕು ಕಷಾಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ||

ಕಾ

ಕಾಮ

೧) (ವಿ.ಚಿಂ.ಪೇಜ ೪೧೨) ಪ್ರಾಪ್ತವಸ್ತುಕೆ ಭೋಗಕಿ ಇಚ್ಛಾಕಾಮ ಕಹಿಯೆ ಹೈ.

೨) (ವಿ.ಚಿಂ.ಪೇಜ ೩೬೮) ಇಸ ಲೋಕ ಔರ ಪರಲೋಕ ಕಾ ಜೋ ಭೋಗಕೀ ಇಚ್ಛಾ ಸೋ ಕಾಮ ಕಹಿಯೆ ಹೈ (ಪುರುಷಾರ್ಥ)

೩) (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೪೩) ಕೋಯಿ ಭೀ ಭೋಗಕಿ ಇಚ್ಛಾ ಕಾಮ ಕಹಿಯೆ ಹೈ

೪) (ಮೇರೇಕು ಏ ಹುವೆ ಇಸ ಆಕಾರ ವಾಲಾ ಇಚ್ಛಾಕಾಮ ಕಹಿಯೆ ಹೈ

೫) (ಜಿ.ವಿ.ಪೇಜ ೩೬೮) ಯೋಷಿ ದಾದ್ಯ ಭಿಲಾಶಃ ಕಾಮಃ ||

ಸ್ತ್ರೀ ವೊದಲಾದವರಲ್ಲಿ ಅಭಿಲಾಷೆಯೇ ಕಾಮವೆನಿಸುವದು.

ಕಾಮ ಉತ್ಪತ್ತಿ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೩೮-೩೯) ಕಲಾ-೩ ಆಕಾಶ ವಿಷೆ ವಾಯುಕಾ ಭಾಗ ಮಿಲ್ಯಾ ಹೈ ಕಾಹೆತೆ ಕಾಮನಾರೂಪ ವೃತ್ತಿ ಚಂಚಲ ಹೈ ಔರ ವಾಯು ಬೀ ಚಂಚಲ ಹೈ ಯಾತೆ ಯಹ ವಾಯುಕಾ ಭಾಗ ಹೈ||

ಕಾರ್ಯ

೧) ಉತ್ಪತ್ತಿ ಪ್ರಾಗ್ಭಾವ ಪ್ರತಿಯೋಗಿತ್ವಂ ಕಾರ್ಯ

೨) (ವ್ರರ ೬೮೧) ಉತ್ಪನ್ನ ಹೋವೆ ಸೋ ಕಾರ್ಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ|

೩) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೩೪೬) ಜೋ ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನ ಹೋವೆ ಸೋ ಘಟಕಿ ನ್ಯಾಯಿ ಕಾರ್ಯ ಹೋವೆ ಹೈ| ಜೋ ಕಾರ್ಯ ಹೋವೆ ಸೋ ಜಡ ಹೋವೆ ಹೈ|

ಕಾರ್ಯ ಚತುರ್ವಿಧ

(ವಿ.ಚಿಂ.೧೧೧) ವೃತ್ತಿ, ಪರಿಣಾಮ, ಆರಂಭ, ವಿವರ್ತಮೆಂದು ಚತುರ್ವಿಧವಾಗಿ

ಕಾರ್ಯೋದಯ ಮಪ್ಪುದುವುಗಳಿಗೆ ಪಟಕುಟೀಭಾವ, ಕ್ಷೀರದಧ್ಯಾಕಾರ, ತಂತು ಪಟನ್ಯಾಯ, ರಜ್ಜುಸರ್ಪತೋರ್ಕೆ ಯೆಂಬವೇ ಕ್ರಮದಿಂದೆ ದೃಷ್ಟಾಂತ ಚತುಷ್ಟಯ ಮಕ್ಕುಂ.

ಕಾರ್ಯಧ್ಯಾಸ

(ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೧೦೯) ಅಜ್ಞಾನ ಕೃತಕ ಸ್ಥೂಲ, ಸೂಕ್ಷ್ಮ, ಪ್ರಪಂಚ ರೂಪ ಜೋ ಭ್ರಮ ಹೈ ಸೋ ಕಾರ್ಯ ಅಧ್ಯಾಸ ಹೈ॥

ಕಾರಣ

೧) (ವೃಪ್ರ.ಪ್ರ.೨-ಪೇಜ-೨೦೩) ಜಿಸಕೆ ಹೋತೇ ಕಾರ್ಯಕಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಹೋವೆ ನೇ ಜಿಸಕಿ ನಹಿ ಹೊ ನೇತೆ ಕಾರ್ಯಕಿ ಉತ್ಪತ್ತಿನಹಿ ಹೋವೆ ಐಸಾಜೋ ಕಾರ್ಯಕೆ ಅವ್ಯವಹಿತ ಪೂರ್ವಕಾಲ ವೃತ್ತಿಸೋ ಕಾರಣಕ ಹಿಯೇ ಹೈ।

೨) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೩೦) ಕಾರ್ಯಸೇ ನಿಯತ ಅವ್ಯವಹಿತ ಪೂರ್ವ ವೃತ್ತಿ ಹೋವೆ ಸೋ ಕಾರಣ ಕಹಿಯೆ ಹೈ॥

೩) ಏನವಿನಃ ಯತ್‌ನ ಭವತಿ ತತ್ ಕಾರಣ

೪) ಕಾರ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ನಿಶ್ಚಿತಗಿ ಸಮೀಪ ಯಾವುದಿರುವದೋ ಅದು ಕಾರಣವಾಗಿರುವದು ಯಾವುದು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಯಾವದು ಹುಟ್ಟುವದಿಲ್ಲವೋ ಆದು ಕಾರಣ।

೫) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೨೦೬) ಜೋ ಕಾರ್ಯಕು ಕಿಸಿದ್ವಾರಾ ಉಪಜಾವೆ ನಹಿ ಕಿಂತು ಸಾಕ್ಷಾತ ಉಪಜಾವೆ ಸೋ ಕೇವಲ ಕಾರಣ ಹೈ ಜೈಸೆ ಜೋಕಪಾಲೋಂಕಾ ಸಂಯೋಗ ಘಟಕು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಉಪಜಾವೆ ಹೈ ಯಾತೆ ಸೋ ಘಟಕಾ ಕೇವಲ ಕಾರಣ ಹೈ॥

ಕಾರಣದ ಬೇಧ

(ವೃ.ರ.೩೦ ಅಂಕ) ಸಾಧಾರಣ ಕಾರಣ -ಅಸಾಧಾರಣ ಕಾರಣ ಬೇದತೆ ದೋ ಭ್ರಾಂತಿ ಕಾ ಹೈ।

ಸಾಧಾರಣ ಕಾರಣ

೧) ಸರ್ವಕಾರ್ಯಕೆ ಕಾರಣಕು ಸಾಧಾರಣ ಕಾರಣ ಕಹೆ ಹೈ।

೨) ಈಶ್ವರ, ಔರತಾಕೆ ಜ್ಞಾನ, ಇಚ್ಛಾ, ಕೃತಿ, ದಿಶಾ, ಕಾಲ, ಅದೃಷ್ಟ, ಪ್ರಾಗಾಭಾವ, ಪ್ರತಿಬಂದಕಾ ಭಾವ ಯೇ ನವ ಸಾಧಾರಣ ಕಾರಣ ಹೈ॥

ಅಸಾಧಾರಣ ಕಾರಣ

೧) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ.೩೦) ಕಿಸಿ ಏಕ ಕಾರ್ಯಕೆ ಕಾರಣಕು ಅಸಾಧಾರಣ ಕಹೆ ಹೈ।

೨) ಘಟಾದಿಕಕೆ ಕಪಾಲ ಆದಿಕ ಕಾರಣ ಸರ್ವ ಅಸಾಧಾರಣ ಕಾರಣ ಹೈ।

(ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೩೦) ಅಸಾಧಾರಣ ಕಾರಣ ಬೇಧ

೧) ಏಕತೋ ವ್ಯಾಪಾರವಾಲಾ ಅಸಾಧಾರಣ ಕಾರಣ ಹೈ.

೨) ದುಸರಾ ವ್ಯಾಪಾರ ರಹಿತ ಅಸಾಧಾರಣ ಕಾರಣ ಹೈ.

ವ್ಯಾಪಾರಮಾಲಾ ಅಸಾಧಾರಣ ಕಾರಣ

೧) ಕಾರಣತೆ ಉಪಜಾಕೆ ಕಾರ್ಯಕು ಉಪಭಾವೆ ಸೋ ವ್ಯಾಪಾರ ವಾಲಾ ಅಸಾಧಾರಣ ಕಾರಣ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। ಜೈಸೆ ಕಪಾಲ ಘಟಕಾ ಕಾರಣ ಹೈ ಔರ ಕಪಾಲ ದೋಕಾ ಸಂಯೋಗ ಬೀ ಘಟಕಾ ಕಾರಣ ಹೈ ತಂಹಾ ಕಪಾಲಕೀ ಕಾರಣ ತಾಮೆ ಸಂಯೋಗ ವ್ಯಾಪಾರ ಹೈ ಕಪಾಲ ಸಂಯೋಗ ಕಪಾಲತೆ ಉಪ ಜೆ ಹೈ ಔರ, ಕಪಾಲ ಕೆ ಕಾರ್ಯ ಘಟಕು ಉಪಜೆ ಹೈ ಯಾತೆ ಸಂಯೋಗ ರೂಪ ವ್ಯಾಪಾರ ವಾಲಾ ಕಾರಣ ಕಪಾಲ ಹೈ।

ವ್ಯಾಪಾರ ರಹಿತ ಅಸಾಧಾರಣ ಕಾರಣ

೧) (ವ್ರ.ರ.ಅಂಕ ೩೦) ಜೋ ಕಾರ್ಯಕು ಕಿಸಿ ದ್ವಾರಾ ಉಪಜಾವೆ ನಹಿ ಕಿಂತು ಆಪ ಹೀ ಉಪಜಾವೆ ಸೋ ವ್ಯಾಪಾರ ಹೀನ ಅಸಾಧಾರಣ ಕಾರಣ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಅಸಾಧಾರಣ ಕಾರಣಮೆ

೧) ಕೊಯಿ ಉಪದಾನಾ ಕಾರಣ ೨) ಕೋಯಿ ನಿಮಿತ್ಯ ಕಾರಣ

ಉಪಾದಾನ ಕಾರಣ

೧) (ವ್ರ.ರ.ಅಂಕ.೩೦) ಜಾಕೆ ಸ್ವರೂಪಮೆ ಕಾರ್ಯಕಿ ಸ್ಥಿತಿ ಹೋವೆ ಸೋ ಉಪದಾನ ಕಾರಣ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೪೮) ಜಾಕಾ ಕಾರ್ಯಕೆ ಸ್ವರೂಪಮೆ ಪ್ರವೇಶ ಹೋವೆ ಔರ ಜಾವಿನಾ ಕಾರ್ಯಸ್ಥಿತಿ ಹೋವೆ ನಹಿ ಸೋ ಉಪಾದಾನ ಕಾರಣ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। ಜೈಸೆ ಮೃತ್ತಿಕಾ ಘಟಕಾ ಉಪಾದಾನ ಕಾರಣ ಹೈ.

೩) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೨೯೪) ಕಾರ್ಯಕಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಸ್ಥಿತಿ ಔರಲಯ, ಇನತೀನಕಾ ಜೋ ಕಾರಣ ಸೋ ಉಪಾದಾನ ಕಾರಣ ಕಹಿಯೆ ಹೈ॥

೪) ಕಾರ್ಯದ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದ್ದು ಕಾರ್ಯದೊಡನೆ ಅಬೇಧವಾಗಿರುವದೋ ಅದು ಉಪಾದಾನ ಕಾರಣವಿರುವದು. (ಕಾರಣ ಸಮುದ್ರ, ಕಾರ್ಯ ತೆರೆಗಳು, ಉಪಾದಾನ ಕಾರಣ ನೀರು)

೫) (ವೃಪ್ರ.ಪೇಜ.೯೬) ಜಾಕೆ ಸ್ವರೂಪ ಮೆ ಕಾರ್ಯ ಕಿ ಸ್ಥಿತಿ ಹೋವೆ ತಿಸ ಕಾರಣಕು ಉಪಾದಾನ ಕಾರಣ ಕಹೆ ಹೈ. (ಉಪದಾನ ಕಾರಣಕು ಹೀ ಸಮವಾಯಿ ಕಾರಣ ಕಹೆ ಹೈ।)

ಅಸಮವಾಯಿ ಕಾರಣ

(ವೃಪ್ರ.ಪ್ರ.೭ ಪೇಜ ೧೯೭-೨೦೫) ಕಾರ್ಯಕೆ ಸಮವಾಯಿ ಕಾರಣಸೆ ಸಂಬಂಧಿ ಜೋ ಕಾರ್ಯಕಾ ಜನಕ ತಾಕು ಅಸಮವಾಯಿ ಕಾರಣ ಕಹೆ ಹೈ. ಜೈಸೆ ಅಸಮವಾಯಿ ಕಾರಣ ಕಪಾಲ ಸಂಯೋಗ ಹೈ ಘಟಕಾ ಸಮವಾಯಿ ಕಾರಣ ಕಪಾಲಸೆ ಸಂಬಂಧಿ ಔರ ಘಟಕಾ ಜನಕ ಕಪಾಲ ಸಂಯೋಗ ಹೈ॥

ನಿಮಿತ್ಯ ಕಾರಣ

೧) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ.೩೦) ಉಪಾದಾನ ಕಾರಣಸೆ ಬಿನ್ನ ನಿಮಿತ್ಯ ಕಾರಣ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೪೪) ಜಾಕಾ ಸ್ವರೂಪ ಮೆ ಪ್ರವೇಶ ನಹಿ ಕಿಂತು ಕಾರ್ಯಕು ಬಿನ್ನ ಸ್ಥಿತ ಹೋಯಕೆ ಕರೆ, ಔರ ಜಾಕಾನಾಶತೆ ಕಾರ್ಯನಾಶ ಬಿಗರೆ ನಹಿ ಸೋ ನಿಮಿತ್ಯ ಕಾರಣ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಜೈಸೆ ಘಟಕ ಕುಲಾಲ ದಂಡ ಚಕ್ರ, ಆದಿಕ ಸಿಮಿತ್ತ ಕಾರಣ ಹೈ॥

೩) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೨೯೫) ಕಾರ್ಯಕಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಮಾತ್ರಕಾ ಜೋ ಕಾರಣ ಸೋನಿ ಮಿತ್ತಕಾರಣ ಕಹಿಯೆ ಹೈ॥ ಯಹನಿ ಮಿತ್ತಕಾರಣ ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರಕಾ ಹೋವೆ ಹೈ॥

೪) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೧೯೬) ಕಾರ್ಯಸೆ ತಟಸ್ಥ ಹುವಾ ಕಾರ್ಯಕಾ ಜನಕ ಹೋವೆ ಸೋ ನಿಮಿತ್ಯ ಕಾರಣ ಕಹಿಯೆ ಹೈ॥

ಸಮವಾಯಿ ಕಾರಣ

೧) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೨ ಪೇಜ ೨೦೫) ಜಾಮೆ ಸಮವಾಯಿ ಸಂಬಂಧಸೆ ಕಾರ್ಯ ಉಪಜೆ ಸೋ ಸಮವಾಯಿ ಕಾರಣ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೭ ಪೇಜ ೧೯೬) ಉಪಾದಾನ ಕಾರಣಕೂ ಹೀ ಸಮುವಾಯಿ ಕಾರಣ ಕಹಿ ಹೈ.

ಕಾಂಡತ್ರಯ

(ಕೈವಲ್ಯ ೩-೨-೩) ಮಂದಮತಿಗೆ ವಿಚಾರಿಗೆ ದೈವರರನಿಗೆ ಬಂದವೆನಿಪ ಕಾಂಡೆಗಳನಿಂತು ತಿಳಿವುದು॥

ಕರ್ಮಕಾಂಡ

ದೇಹಾಭಿಮಾನವೆರಸಿ ಕೃತ್ಯ ನಿಚಯವ ನೂಹಿಸಿ ಮಾಡಿಯವರ ಫಲಂಗಳನು ಸಾಹಸಿಯಾಗಿ ಭೋಗಿಸುವ ಕರ್ತ್ರು ತಾನೆಂಬ ವೋಹವೆ ಭವಬೀ ಜವಹುದಿಯ ಕರ್ಮಕಾಂಡ॥೧॥

ಜ್ಞಾನಕಾಂಡ

ಕರಣಾದಿಗಳು ತಮ್ಮ ವಿಷಯಂಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿ ಕೋಟಲೆಗೊಳುತಿಹವಲ್ಲದೆ॥ ಪರಿಭಾವಿಸಿ.ದೋಡೆ ತಾನವಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಕನೆಂಬ ವರ ವಿವೇಕ ಬಂಧರಹಿತ ಸುಜ್ಞಾನ ಕಾಂಡ॥೨॥

ಭಕ್ತಿಕಾಂಡ

ತಾನು ತನ್ನಸುತನು ಗುಣ ಕರ್ಮ ವಿಷಯ ಸಂತಾನಕರಣ ಭೋಗ ಭುವನಾದಿಗಳನು ಸಾನುರಾಗದೆ ಶಂಭುಲಿಂಗ ವೆಂದರಿ ದಭಿಮಾನವಿಲ್ಲದುದೆ ಮುಕ್ತಿಯ ನೀವ ಭಕ್ತಿಕಾಂಡ॥೩॥

ಕಾಮಾಪ್ತಿ

(ವಿ.ಚಿಂ.೧೭೦) ಮತ್ತಂ ಸರ್ವೈಶ್ವರ್ಯ ಸಂಪನ್ನನಾದ ಸಾರ್ವಭೌಮನಂ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಹಿರಣ್ಯ ಗರ್ಭಾತಮಾದ ಉತ್ತರೋತ್ತರ ಬಯಸಲ್ತಕ್ಕ ಶತಗುಣೋತ್ತರಾನಂದಗಳೆಲ್ಲಂ ನಿಷಪ್ರಿಹನಾದ ವಿವೇಕಿ ಗುಂಟಾಗಿಯುಂ ಬಳಿಕಾನಂದಗಳೆಲ್ಲಂ ಜ್ಞಾನಿಯಿಂದರಿಯಲ್ಪಟ್ಟ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಶಗಳ ಪುವಿದರಿಂ ಆತಂಗ ಖಂಡಾನಂದವು ಸಿದ್ದಿಸಿತಾಗಿಯುಂ ಅದೇ ಸರ್ವ ಕಾಮಾಪ್ತಿಯೆನಿಸುವದು॥

ಕು

ಕುರ್ತಕ

೧) ವೇದ ವಿರೋಧಃ ಕುರ್ತಕಂ

೨) ಪ್ರಮಾಣ ವಿರೋಧಃ ಕುರ್ತಕಂ

೩) (ಪ.ಬೋ.೩-೧೫-೧)ನುಡಿಗೆ ಗೋಚರ ವೆನಿಪೊಡೆ ತರ್ಕವೈಸಲೆ ನುಡಿಗೆ ಗೋಚರವಲ್ಲದೆಡೆಯಲ್ಲಿನುಡಿದು ತುರ್ಕಿಪುದು ಕುರ್ತಕವಾದುದರಿಂದ

ಕೂ

ಕೂಟಸ್ಥ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೧೭೩) ಜೋ ನಿರ್ವಿಕಾರ ಅಚಲ ರೂಪಸೆ ಸ್ಥಿತಹೋವೆ ಸೋ ಕೂಟಸ್ಥ ಕಹಿಯೆ ಹೈ (ಕೂಟನಾಮ ಲೋಹಕೆ ಅಹಿರನಕಾ ಹೈ। ತಾಕೆ ನ್ಯಾಯಿ) (ವಿ.ಸಾ.೧ ಅಂಕ ೧೬೮)

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೧೬೫) ಬುದ್ದಿ ಅಥವಾ ವ್ಯಷ್ಟಿ ಅಜ್ಞಾನಕಾ ಜೋ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಚೇತನ ಕೂಟಸ್ಥಕಹಿಯೆ ಹೈ॥

೩) (ಜಾ ಪಕ್ಷಮೆ ಬುದ್ಧಿಸಹಿತ ಚೇತನ ಜೀವ ಕಹಿಯೆ ಹೈತಾ ಪಕ್ಷಮೆ ಬುದ್ಧಿಕಾ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಹೈ ಸೋ ಕೂಟಸ್ಥಕಹಿಯೆ ಹೈ॥

೪) (ಜಾ ಪಕ್ಷಮೆ ವ್ಯಷ್ಟಿ ಅಜ್ಞಾನ ಸಹಿತ ಜೀವ ಕಹಿಯೆ ಹೈತಾ ಪಕ್ಷಮೆ ವ್ಯಷ್ಟಿ ಅಜ್ಞಾನಕಾ ಜೋ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಹೈ ಸೋ ಕೂಟಸ್ಥಕಹಿಯೆ ಹೈ॥

೫) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೨೨೦ ಕಲಾ ೯) ವಿಕಾರಕಾ ನಿಷೇಥ ಬಯಾ ಬಾಕಿ ರಹ್ಯಾ ನಿರ್ವಿಕಾರಿ ಸೋ ಲಕ್ಷಣಮೆ ಕೂಟಸ್ಥಸಿದ್ದ ಹೈ।

೬) (ಪಂಚದಶಿ ಕೂಟಸ್ತದೀಪ ೨೧ ಶ್ಲೋಕ) ಸಂಧಯೋ ಖಿಲ ವೃತ್ತಿನಾಮ ಭಾವಾಶ್ಚಾವ ಭಾಸಿಕಾ ನಿರ್ವಿಕಾರೇಣ ಯೇನಾಸೌ ಕೂಟಸ್ಥ ಇತಿ ಚೋಚ್ಯತೆ॥

ಸಮಸ್ತವೃತ್ತಿಗಳ ಸಂಧಿಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಅಭಾವವನ್ನು ನಿರ್ವಿಕಾರಿಯಾದ ಯಾವ ಚೇತನ ಬೆಳಗುತ್ತದೆಯೋ ಅದು ಕೂಟಸ್ಥನೆನಿಸುವದು)

೭) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೮ ಪೇಜ ೩೪೪೮) ಸ್ಥೂಲ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶರೀರಕೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಚೇತನಕು ಕೂಟಸ್ಥ ಕಹೆ ಹೈ॥

೮) (ಪಂ.ದಶಿ.ಪ್ರ.೮ ಪೇಜ ೨೨) ಅಧಿಷ್ಠಾನ ತಯಾ ದೇಹದ್ವಯಾವ ಚ್ಛಿನ್ನ ಚೇತನಃ ಕೂಟವನ್ನಿರ್ವಿಕಾರೇಣ ಸ್ಥಿತಃ ಕೂಟಸ್ಥ ಉಚ್ಯತೇ

॥ಟಿ॥ ಸ್ಥೂಲ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ದೇಹಗಳಿಂದ ಅವಚ್ಛಿನ್ನವಾದ ಚೈತನ್ಯವು ಆ ಎರಡು ದೇಹಗಳಿಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿರುತ್ತ ಅಡಿಗಲ್ಲಿನಂತೆ ನಿರ್ವಿಕಾರವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಕೂಟಸ್ಥವೆನಿಸಿದೆ.

ಕೆ

(ಕ್ಲೇಶಪಂ ಚಕ್ರ) (ಅವಿದ್ಯಾಕ್ಲೇಶ)

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೪೦೬) ದುಃಖ ವಿಷೆ ಸುಖ ಬುದ್ಧಿ ಅನಾತ್ಮಾ ವಿಷೆ ಆತ್ಮ ಬುದ್ಧಿ ಅಶುಚಿ ವಿಷೆ ಶುಚಿ ಅನಿತ್ಯ ವಿಷೆ ನಿತ್ಯ ಬುದ್ಧಿ, ಯಹಚಾರಿ ಪ್ರಕಾರಕಾ ಕಾರ್ಯಾ ವಿದ್ಯಾ ಕಹಿಯೆ ಹೈ॥

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೬೬) ಜೋ ವಿಚಾರ ಕಾ ಕಿಯೆ ಹುಯೆ ಹೋವೆ ನಹಿ ಸೋ ಅವಿದ್ಯಾ ಕಹಿಯೆ ಹೈ॥ (ಸೋ ಅವಿದ್ಯಾ ಮೂಲ ತೂಲ ಬೇಧತೆ ದೋಬಾಂತಿಕೆ ಹೈ।)

ಮೂಲವಿದ್ಯಾ

೧) ಜೋ ಶುದ್ಧ ಚೇತನ ಕುಠಾಪೆ ಸೋ ಮೂಲಾ ವಿದ್ಯಾ ಹೈ।

೨) ಘಟಾದಿ ಉಪಾದಿ ಮೂಲ ಚೇತನ ಕುಠಾಪೆ ಸೋ ತೂಲಾ ವಿದ್ಯಾ ಹೈ। ಮೂಲವಿದ್ಯಾ ಕಾರ್ಯಕಾರಣ ಬೇಧತೆ ದೋ ಪ್ರಕಾರ ಹೈ॥

ಕಾರ್ಯರೂಪ ಅವಿದ್ಯಾಕ್ಲೇಶ

೧) ಅನ್ಯವಿಷೆ ಅನ್ಯಕಿ ಬುದ್ಧಿರೂಪ ಪ್ರತೀತಿ ಜೋ ಹೈ ಸೋ ಕಾರ್ಯ ಅವಿದ್ಯಾಹೆ ॥

ಕಾರಣರೂಪ ಅವಿದ್ಯಾ

ಆವರಣ ವಿಕ್ಷೇಪ ಶಕ್ತಿವಾಲೆ ಅನಾದಿ ಭಾವರೂಪ ಜೋ ಹೈ ಸೋ ಕಾರಣ ರೂಪ ಅವಿದ್ಯಾ ಹೈ॥ ಇಂಹಾ ಪಂಚಕ್ಲೇಶ ಪ್ರಸಂಗಮೆ ಕಾರ್ಯ ಅವಿದ್ಯಾ ತಿನಮೆ ಚಾರಿ ಪ್ರಕಾರ ಕೀ ಕಾರ್ಯ ಅವಿದ್ಯಾ ಗ್ರಹಣ ಹೈ॥

ಕಾರ್ಯರೂಪ ಅವಿದ್ಯಾಕ್ಲೇಶ

೧) ಅನಾತ್ಮ ದೇಹಾದಿಕ ವಿಷೆ ಆತ್ಮ ಬುದ್ಧಿ ಔರ

೨) ಅನಿತ್ಯ ಆಕಾಶಾದಿನ ವಿಷೆ ನಿತ್ಯ ಬುದ್ಧಿ ಔರ

೩) ದುಃಖ ರೂಪ ಧನಾದಿಕನ ವಿಷೆ ಸುಖ ಬುದ್ಧಿ ಔರ

೪) ಅಶುಚಿ ಜೋ ಸ್ತ್ರಿಪುತ್ರಾದಿ ಕನಕೆ ಮುಖ ಚುಂಬನಾದಿಕ ತಿಸ ವಿಷೆ ಬುದ್ಧಿ ಚಾರಿ ಬ್ರಾಂತಿಕೆ ಕಾರ್ಯ ವಿದ್ಯಾ ಕಹಿ ಹೈ॥

೫) (ಪ.ಗೀತ೪-೪೧) ತಿಳಿಯಲ ವಿದ್ಯೆಯೆ ನಿಜದೊಳು ಮೋಸ

೬) (ಪಾ.ಯೋ.ಸೂತ್ರ,೨.೫) ಅನಿತ್ಯಾಶುಚಿ ದುಃಖಾನಾತ್ಮಸು। ನಿತ್ಯಶುಚಿ ಸುಕ ಆತ್ಮ ಖ್ಯಾತಿ ರವಿದ್ಯಾ (ಅವಿದ್ಯಾ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಹಿಂದೆ ಅ ಕಾರದಲ್ಲಿ ಬಂದಿವೆ ಇಲ್ಲಿ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವದು.)

ಅಸ್ಮಿತೆ ಕ್ಲೇಶ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೪೦೬) ಸಾಕ್ಷಿ (ಆತ್ಮ) ಔರ ಬುದ್ದಿಕೆ ಏಕತಾ ಕಾ ಜ್ಞಾನ (ಸಾಮಾನ್ಯ ಆಹಂಕಾರ ಅಸ್ಮಿತಾ ಕಹೆ ಹೈ।

೨) (ಪ.ಬೋ ೧-೨೦೪) ತನುವಿನೊಳಗೆ ದರುಶನ ಶಕ್ತಿಯೇ ಕತ್ವವೆನಿಸಿ ದಾನಖಿಳ ಹಂಭಾವದ ಜನನಕೆ ಬೀಜವಾಗಿರಲಂತ ಸ್ಮಿತೆ॥ ಯೆನಿಪುದೆಂದರಿವುದಂಬು ಜವಕ್ತ್ರ

೩) (ವಿ:ಸಾ.ಟಿ.೬೭) ಬುದ್ಧಿ ಔರ ಆತ್ಮಾಕಿ ಏಕತಾಕಿ ಜೋ ಪ್ರತೀತಿ ಸೋ ಅಸ್ಮಿತಾ ಹೈ ತಾಹೀಕು ಸಾಮಾನ್ಯ ಆಹಂಕಾರ ಬೀ ಕಹಿಯೆ ಹೈ)

೪) (ಪ.ಗೀ.೪-೬೭) ಬಳಿಕ ಸ್ಮಿತೆ ದೇಹಾತ್ಮದ್ಯಾಸ

೫) (ಪಾ.ಯೋ.ಸೂತ್ರ,) ದೃಗ್ ಧರ್ಶನ ಶಕ್ತ್ಯೋಃ ಏಕಾತ್ಮತಾ ಏವ ಅಸ್ಮಿತಾ

ರಾಗ ಕ್ಲೇಶ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೪೯೭) ಉದ್ಯುಕ್ತ೨) ಆಶಾರೂಪ ೩) ವಾಸನರೂಪ ಬೇಧತೆ ರಾಗಾದಿಕ ತೀನ ಭಾಂತಿ ಕೆ ಹೈ.

ಉದ್ಯುಕ್ತರಾಗ

೧) ಬಾಹ್ಯ ವೃತ್ತೀಕೆ ಹೇತು ಜೋರಾಗಾದಿಕ ಉದ್ಯುಕ್ತ ರಾಗ ಕಹಿಯೆ ಹೈತಾ ಹೀಕು ಬಾಹ್ಯರಾಗ ಬೀ ಕಹೇ ಹೈ॥

೨) ಮನೋರಾಜ್ಯ ರೂಪ ಜೋ ರಾಗದಿಕ, ವೆ ಆಶಾರೂಪ ರಾಗ ಕಹಿಯೆ ಹೈ.

೩) ಜನ್ಮಾಂತರ ವಿಷೆ ಪೂರ್ವ ಅನುಭವ ಕ್ರಿಯೆ ಜೋ ರಾಗಾದಿಕ ತಿನಕೆ ಜೋ ಸಂಸ್ಕಾರ ವೆ ವಾಸನಾರೂಪ ರಾಗಾದಿಕ ಕಹಿಯೆ ಹೈ.

ತೀನಮೆ ಉದ್ಭೂತ ಅನುದ್ಭೂತ ಭೇದತೆ ದೋಭಾಂತಿಕೆ ಹೈ। ಯಹ ಅರ್ಥ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿ ವಿವೇಕ ನಾಮಗ್ರಂಥ ವಿಷೆ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಸ್ವಾಮಿನೆ ಲಿಖ್ಯಾಹೈ॥

ರಾಗಕ್ಲೇಶ

೨) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೪೦೬ ಕಲಾ ೧೬) ದೃಡ ಆಸಕ್ತಿ (ಆರೂಢ ಪ್ರೀತಿ) ರಾಗ ಕಹೆ ಹೈ॥

೩) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೬೮) ಅನಾನುಕೂಲತಾಕೆ ಜ್ಞಾನಸೆ ಜನ್ಯ ಜೋ ಬುದ್ಧಿವೃತ್ತಿಸೋ ರಾಗ ಹೈ॥

೪) (ಪ.ಗೀ.೪-೧೧) ಪಡೆದ ವಿಷಯ ರತಿ ರಾಗದ ವೇಷ॥

೫) (ಪ.ಬೋ.೧-೨೦) ಸುಖದ ಬೆಂಭಳಿಗೊಂಡು ಸುಖವಲ್ಲ ದಿರ್ದೂಡಾ ಸುಖವ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ವಿಷಯದೊಳು ಸುಖಮಯವೆಂದು ತೊಡರಿ ಬಿಡದಿರ್ಪ ತುತ್ಸುಖ ಬುದ್ಧಿ ರಾಗವೆಂದೆನಿಪುದು॥

೬) (ಪಾ.ಯೋಗಸೂತ್ರ,೨-೭) ಸುಖಾನುಶಯಿ ರಾಗ, (ಸುಖದ ಅನುಭವವಾದ ಬಳಿಕ ಆ ಸುಖ ಸದಾ ಲಭಿಸಲಿ ಎಂಬ ಅಭಿಲಾಷೆಯೇ ರಾಗವೆನಿಸುವದು.)

ಬಾಹ್ಯರಾಗ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೭೧) ಪುತ್ರ ಸ್ತ್ರೀ, ಧನ ಆದಿಕ ಜಿನಕೆ ವಿಷಯ ವರ್ತಮಾನ ಹೋವೆ ಸೋ ಬಾಹ್ಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ॥

೨) ಅಂತರ ರಾಗ:- ಭೂತಕಾವಾ ಬಾವಿಕಾ ಚಿಂತನರೂ‍ ಜೋ ಮನೋರಾಜ್ಯ ಸೋ ಅಂತರ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ದ್ವೇಷ ಕ್ಲೇಶ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೪೦೬ ಕಲಾ ೧೬) ಕ್ರೋಧ ಕು ದ್ವೇಷ ಕಹೆ ಹೈ.

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೬೯) ಪ್ರತಿಕೂಲ ವಸ್ತುಕೆ ಜ್ಞಾನಕೆ ಜನ್ಯ ಜೋ ಬುದ್ಧಿವೃತ್ತಿಸೋ ದ್ವೇಷ ಹೈ.

೩) (ಪ.ಗೀ.೪-೧೧) ಕೆಡಲದು ಪುಟ್ಟುವ ಕೋಪ ದ್ವೇಷ

೪) (ಪ.ಬೋ.೧-೨೦) ದುಃಖಕ್ಕೆ ಬೇಸತ್ತುದುಃಖಮಂ ಕಳೆಯಲಾ। ದುಃಖದಿಂದಾದ ವಿಷಯ ಸುಖ। ದುಃಖವೆಂದಿರದದು ಕೆಡಲೊಂದು ನೆವದಿಂದೆ। ದುಃಖಿಸಲಾ ದ್ವೇಷ ವೆನಿಪುದು॥

೫) (ಪಾ.ಯೋ.ಸೂತ್ರ,.೨-೮) ದುಃಖಾಶಯಿ ದ್ವೇಷ, (ದುಃಖದ ಅನುಭವವಾದ ನಂತರ ಆ ದುಃಖವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿದ ವಿಷಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಕ್ರೋಧ ಆದ್ದರಿಂದ ದ್ವೇಷ.)

ಅಭಿ ನಿವೇಶ ಕ್ಲೇಶ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೪೦೬) ಮರಣಕಾ ಭಯ ಅಭಿ ನಿವೇಶ ಕ್ಲೇಶ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೭೦) ಮರಣಕ್ಕೆ ಭಯಸೆ ಶರೀರಕಿ ರಕ್ಷಾ ವಿಷೆ ಜೋ ಆ ಗ್ರಹ ಸೋ ಅಭಿ ನಿವೇಶ ಹೈ।

೩) (ಪ.ಗೀ.೪-೧೧)ಕೂಡಿದ ವಿಷಯಂಗಳ ಬಿಡದಿಹುದು ನೋಡಲಂತಭಿನಿ ವೇಶವೆನಿಪುದು.

೪) (ಪ.ಭೋ.೧-೨೦-೮) ಎನಿತರಿವಿರಲೇನು ತನಗೆ ದುರಾಗ್ರಹವನು ದಿನವೊಂದ ರೋಳ್ಬಿಡದಿರ್ಪ ತನವದು ತಾನೆ ನೋಡಭಿನಿವೇಶ ಕ್ಲೇಶವೆನಿಪುದೆಂದ ಕಲಂಕ ಶಶಿಮುಖಿ॥೮॥

೫) (ಪಾ.ಯೋಗ ಸೂತ್ರ,೨-೯) ಸ್ವರವಾಹಿ ವಿದು ಷೋಪಿ ತಥಾತನ್ವನುಬಂಧಿಃ ರೂಢಃ ಅಭಿನಿವೇಶಃ॥ ಈ ಶರೀರವು ನಾನು ಎಂಬ ಸಂಸ್ಕಾರ ಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ಅಭಿನಿವೇಶವೆನ್ನುವರು॥

ಕೊ

ಕೋಶ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೧೦೦) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೨೯) ಕೋಶ ನಾಮ ತಲವಾರಕೆ ಮ್ಯಾನಕಾ॥ ಕೋಶ ಕಹಿಯೆ ಹೈ॥

೨) ಧನಕೆ ಭಂಡಾರ ಕಾ ಕೋಶ ಕಹಿಯೆ ಹೈ.

೩) ಕೋಶಕಾರ ನಾಮಕಾ ಕೀಡೆ ಗ್ರಹಕಾ ಕೋಶ ಕಹಿಯೆ ಹೈ.

೪) ತಿನಕಿ ನ್ಯಾಯಿ ಪಂಚಕೋಶ ಆತ್ಮಾಕು ಢಾಪೆ ಹೈ, ಯಾತೆ ಅನ್ನಮ ಯಾದಿಕ ಬೀ ಕೋಶ ಕಹಾವೆ ಹೈ॥

ಅನ್ನಮಯ ಕೋಶ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೧೦೧-ಕಲಾ ೪) ಮಾತಾ ಪಿತಾನೆ ಖಾಯಾ ಜೋ ಅನ್ನ ತಿಸಕೆ ಭಯಾ, ಜೋ ರಜವೀರ್ಯ, ತಿಸಕರಿ ಜೋ ಮಾತಾಕೆ ಉದರ ವಿಷೆ ಉತ್ಪನ್ನ ಹೋತಾ ಹೈ॥

೨) ಫೇರ ಜನ್ಮಕೆ ಅನಂತರ ಕ್ಷೀರಾದಿಕ ಅನ್ನಕರೀಕೆ ಜೋ ಬುದ್ಧೀಕು ಪಾವತಾ ಹೈ।

೩) ಫೇರ ಮರಣಕೆ ಅನಂತರ ಅನ್ನಮಯ ಪ್ರಥ್ವಿವಿಷೆ ಲೀನ ಹೋತಾ ಹೈ। ಐಸಾ ಜೋ ಸ್ಥೂಲ ದೇಹ ಸೋ ಅನ್ನಮಯ ಕೋಶ ಹೈ।

೪) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೬೦) ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರಕು ಅನ್ನಮಯ ಕೋಶ ಕಹೆ ಹೈ।

೫) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೨೩) ಅನ್ನಮಯ ಯಂತನು ತಾನೆನಿಸಿಹುದು। ನನ್ನಿಯದಕೆ ಜರೆಮರಣಂತೋರ್ಕು॥

೬) (ಪಂಚದಶಿ ಪಂಚಕೋಶ ವಿವೇಕ ಪ್ರಕರಣ ಶ್ಲೋಕ ೩) ಪಿತೃ ಬುಕ್ತಾನ್ನಜಾದ್ವೀರ್ಯಾಜ್ಜಾತೋ ನ್ನೆನೈವ ವರ್ಧತೆ। ದೇಹಃ ಸೋನ್ನಮಯೋ ನಾತ್ಮಾ ಪ್ರಾಕ್ಚೋರ್ಧ್ವಂತದ ಭಾವತ॥ ಮಾತಾಪಿತೃಗಳಿಂದ ತಿನ್ನಲ್ಪಟ್ಟ ಅನ್ನದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ವೀರ್ಯದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಸ್ಥೂಲ ದೇಹವು ಪುನಃ ಅನ್ನದಿಂದಲೇ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ ಅದು ಅನ್ನಮಯವೆನಿಸಿದೆ.

ಈಶ್ವರನ ಅನ್ನಮಯ ಕೋಶ

(ವಿ.ಸಾ.ಟಿ. ೩೦೨) ಸಮಷ್ಟಿ ಸ್ಥೂಲ ಸೃಷ್ಟಿರೂಪ ವಿರಾಟ ಈಶ್ವರಕಾ ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರ ಹೈ ಸೋ ಈಶ್ವರ ಅನ್ನಮಯ ಕೋಶ ಹೈ।

ಪ್ರಾಣಮಯ ಕೋಶ

೧) (ವಿ.ಚಂ.೧೦೨ ಪೇಜ ಕಲಾ.೪) ಪಂಚ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯ ಸಹಿತ ಪಂಚ ಪ್ರಾಣ ಸೋ ಪ್ರಾಣಮಯ ಕೋಶ ಹೈ॥

೨) (ಪ.ಗೀ.೪-೧೦) ಅಸುಗಳ್ ಪ್ರಾಣಮಯಂ ನೀನೋಡು। ಪಸಿವಂ ನೀರಡಿಕೆಗೆ ತಾನೀಡು॥

೩) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೨೩) ಸೂಕ್ಷ್ಮ ತನುವಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣ ಮಾರುತ ಕಮೇಂದ್ರಿಯಂಗಳು ಕೂಡಿ

ಪ್ರಾಣಮಯ ಕೋಶವೆನಿಸುವದು.

೪) (ಪಂ.ದ.ಶ್ಲೋ.೫ ಪಂಚಕೋಶ ವಿವೇಕ) ಪೂರ್ಣೋ ದೇಹೇ ಬಲು ಯಚ್ಚನ್ನ ಕ್ಷಾಣಾಂಯಃ ಪ್ರವರ್ತಕಃ ವಾಯುಃ ಪ್ರಾಣಮಯೋ॥
ಯಾವ ವಾಯುವು ದೇಹದಲ್ಲೆಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡು ವ್ಯಾನರೂಪದಿಂದ ಬಲವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರವರ್ತಕವಾಗಿದೆಯೋ ಅದು ಪ್ರಾಣಮಯವೆನಿಸಿದೆ.

ಈಶ್ವರನ ಪ್ರಾಣಮಯ ಕೋಶ

೫) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೩೦೨) ಅಗ್ನಿ, ಇಂದ, ಉಪೇಂದ್ರ, ಪ್ರಜಾಪತಿ, ಮೃತ್ಯು (ಯಮ)ಯೇ ಪಾಂಚ ಈಶ್ವರಕೆ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯ, ಔರ ಸಮಷ್ಟಿ ಪ್ರಾಣ ವಾಯುಕಾ ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತಾ ರೂಪ ಈಶ್ವರಕಾ ಪ್ರಾಣ ಮಿಲೀಕೆ ಈಶ್ವರಕಾ ಪ್ರಾಣಮಯ ಕೋಶ ಹೈ।

ಮನೋಮಯ ಕೋಶ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೧೦೬) ಪಂಚಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ ಸಹಿತ ಮನ ಸೋಮನೋಮಯ ಕೋಶ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೬೦) ಪಂಚ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ ಔರ ಸಂಕಲ್ಪವಿಕಲ್ಪ ಅಂತಃಕರಣ ವೃತ್ತಿ ಮನ ಮನೋಮಯ ಕೋಶ ಕಹಿಯೆ ಹೈ॥

೩) (ಪ.ಗೀತಾ ೪.೧೦) ಮನವೆ ಮನೋಮಯ ಕೋಶವೆನಿಕ್ಕು॥ ಜನಿಪರಿವರ್ಗಕ್ಕದು ಗುರಿಯಕ್ಕು॥

೪) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೨೩) ಮನಸ್ಸು ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ ಯಂಗಲು ಕೂಡಿ ಮನೋಮಯ ಕೋಶವೆನಿಸುವದು.

೫) (ಪಂ.ದ.ಪಂಚಕೋಶ ವಿವೇಕ ಶ್ಲೋ-೬) ಅಹಂತಾ ಮಮತಾಂ ದೇಹಗೇ ಹಾದೌಚ ಕರೋತಿಯಃ॥ ಕಾಮಾದ್ಯವಸ್ಥಯಾ ಬ್ರಾಂತೋನಾಸಾ ವಾತ್ಮಾಮನೋಮಯಃ॥ ಯಾವ ಮನಸ್ಸು ದೇಹ ಮನೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಹಂಕಾರ ಮಮಕಾರಗನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡುವದೋ ಅದು ಮನೋಮಯ ವೆನಿಸಿದೆ.

ಈಶ್ವರ ಕಾಮನೋಮಯ ಕೋಶ

೬) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೩೦೨) ಶ್ರೋತ್ರಾದಿಕ ಕೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನತಾ ದೇವತಾ ರೂಪ ಪಾಂಚ ಈಶ್ವರಕೆ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ ಔರ ಸಮಷ್ಟಿ ಮನರೂಪ ಅಹಂಕಾರಮಯ ವಾಸರ್ವಕೆ ಮನಕಾ ಅಭಿಮಾನಿ ಚಂದ್ರಮಾಮಯ ಈಶ್ವರಕಾ ಮನ ಮಿಲೀಕೆ ಈಶ್ವರಕಾ ಮನೋಮಯ ಕೋಶ ಹೈ॥

ವಿಜ್ಞಾನಮಯ ಕೋಶ

೧) (ಪಂ.ದ.ಕೋಶ ವಿವೇಕ ಶ್ಲೋ-೭) ಲೀನಾ ಸುಪ್ತೌ ವಪ್ರಬೋಧೇವ್ಯಾಪ್ನು ಯಾದಾನ ಖಾಗ್ರಗಾ ಚಿಚ್ಛಾ ಯೋಪೇತದೀರ್ನಾತ್ಮಾ ವಿಜ್ಞಾನಮಯ

ಶಬ್ದಭಾಕ್ ॥೭॥ ಯಾವ ಬುದ್ಧಿಯು ಚಿದಾಭಾಸಾನೊಡನೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಸುಷುಪ್ತಿ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗಿ ಜಾಗ್ರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಉಗುರಿನ ತುದಿಯವರೆಗೆ ಶರೀರವನ್ನೆಲ್ಲಾ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವದೋ ಅದು ವಿಜ್ಞಾನಮಯ ಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

೨) (ಪ.ಗೀ.೪-೧೦) ಬುದ್ಧಿಯೇ ವಿಜ್ಞಾನಮಯಂ ಕೇಳು । ಸಿದ್ಧವದಕೆಮೋಹಂಬಲು ಗೋಳು॥

೩) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೬೦) ಪಂಚಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ ಔರ ನಿಶ್ಚಯ ರೂಪ ಅಂತಃಕರಣಕಿ ವೃತ್ತಿ ಬುದ್ಧಿ ವಿಜ್ಞಾನಮಯ ಕೋಶ ಕಹಿಯೆ ಹೈ॥

೪) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೨೩) ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮಾ ಚೈತನ್ಯಛಾಯೆ ಯೊಡಗೂಡಿ ಲೋಹಕಾಂತಾರ ಕುಂತದಂತಿರ್ಪ ಹಂಕಾರ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ ಯಂಗಲುಂಕೂಡಿ ವಿಜ್ಞಾನಮಯ ಕೋಶವೆನಿಸುವದು.

೫) (ವಿ.ಚಂ.೧೦೭) ಪಂಚಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ ಸಹಿತ ಬುದ್ಧಿಸೋ ವಿಜ್ಞಾನಮಯ ಕೋಶ ಹೈ॥ (ವೃಪ್ರ.೮.ಪೇಜ ೩೫೩) (ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿ) ಜಾಗ್ರತ ಸ್ವಪ್ನಮೆ ಸ್ಥೂಲ ಅವಸ್ಥಾ ವಿಶಿಷ್ಟಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಸಹಿತ ಅಂತಃಕರಣಕು ವಿಜ್ಞಾನಮಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ॥

ಈಶ್ವರಕಾ ವಿಜ್ಞಾನಮಯ ಕೋಶ

೬) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೩೦೨) ದಿಕ್ಪಾಲ, ವಾಯು, ಸೂರ್ಯ, ವರುಣ ಅಶ್ವಿನಿಕುಮಾರ ಯೇ, ಪಾಂಚ ಈಶ್ವರಕಿ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ ಔರ ಸಮಷ್ಟಿ ಬುದ್ಧಿಮಯ ಮಹತ್ವ ರೂಪ ವಾಸರ್ವ ಬುದ್ಧಿನ ಕಾ ಅಭಿಮಾನಿ ಬ್ರಹ್ಮರೂಪ ಈಶ್ವರಕಿ ಮಿಲೀಕೆ ಈಶ್ವರಕಾ ವಿಜ್ಞಾನಮಯ ಕೋಶ ಹೈ॥

ಆನಂದಮಯ ಕೋಶ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೬೦) ಕಾರಣ ಶರೀರಕು ಆನಂದಮಯ ಕೋಶ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) (ಪ.ಗೀ.೪-೧೦) ಪ್ರಕೃತಿಯದಾನಂದ ಮಯಂ ನೋಡು। ವಿಕೃತಿ ವಿಹಂಗಂಗಳೆಗಿದು ಗೂಡು॥೧೦॥

೩) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೨೩) ಕಾರಣ ದೇಹರೂಪಮಾದ ಅವಿದ್ಯೆಯುಂ ಜಾಗರದಲ್ಲಿ ವನಿತಾದಿ ಇಷ್ಟವಿಷಯ ದರ್ಶನ, ಸಾಮಿಪ, ಸಂಯೋಗಾಧಿಗಳಿಂದ ಕ್ರಮದಿಂ ಪುಟ್ಟಿದ ಪ್ರೀಯ, ಮೋದ, ಪ್ರಮೋದಗಳೆಂಬ ತ್ರಿವಿಧ ಸುಖವೃತ್ತಿಯಂ ಕೂಡಿ ಆನಂದಮಯ ಕೋಶಮಕ್ಕುಂ.

೪) ೧)(ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೧೧೯) ಪುಣ್ಯ ಕರ್ಮಫಲಕೆ ಅನುಭವ ಕಾಲ ವಿಶೇಕದಾಚಿತ್ತಬುದ್ಧೀಕಿ ವೃತ್ತಿಅಂತರ್ಮುಖ ಹುಯಿ ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪ ಭೂತ ಆನಂದಕೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಕು ಭಜತಿ ಹೈ ಔರ.

೨) ಜೋ ಪ್ರೀಯ ವೋದ ಪ್ರವೋದ ರೂಪ ಕಹಿಯೆ ಹೈ॥

೩) ಸೋಯಿ ವೃತ್ತಿರೂಪಸೆ ವಿಲೀನ ಹೋವೆ ಹೈ॥ ಸೋ ವೃತ್ತಿ ಆನಂದಮಯ ಕೋಶ ಹೈ॥

೫) (ಪಂ.ದ.ಪಂಚಕೋಶ ವಿವೇಕ ಶ್ಲೋಕ೯) ಕಾಚಿದಂತ ರ್ಮುಖಾ ವೃತ್ತಿರಾನಂದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಭಾಕ್। ಪುಣ್ಯ ಭೋಗೇ ಭೋಗ ಶಾಂತೌ ನಿದ್ರಾ ರೂಪೇಣ ಲೀಯತೆ ॥೯॥ ಯಾವಾಗಲೋ ಒಂದು ಸಲ ಜೀವನು ಪುಣ್ಯ ಕರ್ಮದ ಫಲವನ್ನು

ಅನುಭವಿಸುವಾಗ ಅವನ ಬುದ್ಧಿ ವೃತ್ತಿಯು ಅಂತರ್ಮುಖವಾಗಿ ಆನಂದವವು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತದೆ ಪುಣ್ಯ ಭೋಗವು ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಆ ವೃತ್ತಿಯೇ ನಿದ್ರಾರೂಪದಿಂದ ಲಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಆನಂದಮಯ ಕೋಶವು.

ಈಶ್ವರ ಆನಂದಮಯ ಕೋಶ

೬) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೩೦೨) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೮ ಪೇಜ ೩೬೩) ಸಮಷ್ಟಿ ಅಜ್ಞಾನರೂಪ ಮಾಯಾ ಈಶ್ವರ ಕಾ ಕಾರಣ ಶರೀರ ಹೈ ಸೋ ಈಶ್ವರ ಕಾ ಆನಂದಮಯ ಕೋಶ ಹೈ.

ಕ್ಷಮಾ

೧) (ಪ.ಭೋ.೫-೯-೬) ಸ್ತುತಿ ನಿಂದೆಗಳೊಳು ಸಂತಸವಿಲ್ಲ ನೋವಿಲ್ಲ ವತಿಶಯ ಮೆನೆ ತನಗೆನಿಸುವ। ಸ್ಥಿತಿಯನೆಕ್ಷಮೆ ಯೆಂದು ತಿಳಿವುದು ನೀನತಿ ಹಿತವದು ಸಕಲ ಸಜ್ಜನರಿಗೆ॥

೨) ಅನ್ಯಪುರುಷನ ಅಪರಾಧವನ್ನು ಸಹನೆ ಮಾಡುವದು ಕ್ಷಮಾ ಗುಣ

೩) ಕ್ಷಮಾ ಶಸ್ತ್ರಂ ಕಕರೇಯಸ್ಯ ಕಿಂಕರಿಷ್ಯತೆ॥ ಕ್ಷಮಾಗುಣವೆಂಬ ಶಸ್ತ್ರವು ಯಾರ ಕೈಯಲ್ಲಿರುವದೋ ಅವರಿಗೆ ಯಾವ ದುರ್ಜನರು ಏನೂ ಮಾಡಲಾರರು.

೪) ದೇಹಸ್ಯ ಆಭರಣ ರೂಪಂ। ರೂಪಸ್ಯಾಭರಣ ಗುಣ। ಗುಣಸ್ಯಾಭರಣ ಜ್ಞಾನ। ಜ್ಞಾನಸ್ಯಾಭರಣಮ್ ಕ್ಷಮಾ॥

ಕ್ಷಣಿಕ

೧) ಉತ್ಪತ್ತಿಲಯಕು ಕ್ಷಣಿಕ ಕಹೆ ಹೈ.

ಕೃಪಾ

೧) ಪರದುಃಖ ನಿವೃತ್ತಿ ಉಪಾಯಃ ಕೃಪಾ

ವೇದ ಕೃಪಾ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೨೨) ಶಾಸ್ತ್ರ ಅರ್ಥಕೆ ಧಾರಣ ಶಕ್ತಿ ವೇದ ಕೃಪಾ

ಈಶ್ವರ ಕೃಪಾ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೨೨) ಸದ್ಗುರು ಆದಿಕ ಜ್ಞಾನ ಸಾಮಾಗ್ರಿಕಿ ಪ್ರಾಪ್ತಿ ಈಶ್ವರ ಕೃಪಾ ಹೈ॥

ಗುರುಕೃಪಾ

(ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೨೨) ಶಾಸ್ತ್ರ ಔರ ಅನುಭವಕೆ ಅನುಸಾರ ಯಥಾರ್ಥ ಉಪದೇಶಕಾ ಕರನಾ ಗುರು ಕೃಪಾ ಹೈ।

ಅಂತಃಕರಣ ಕೃಪಾ

(ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೨೨) ಶಾಸ್ತ್ರಗುರು ಕೆ ವಚನಾನುಸಾರ ಸಾಧನೋಂಕಾ ಸಂಪಾದನ ಕರನಾ ಅಪನೇ ಅಂತಃಕರಣಕೆ ಕೃಪಾ ಹೈ।

ಕೃಪಣ

೧) ಇಂದ್ರಿಯಗಳನು ಗೆಲ್ಲದವನು ಕೃಪಣ

೨) ಧನಹಾನಿಯಲ್ಲಿ ಸಹನ ಮಾಡದೇ ಇರುವವನು ಕೃಪಣ

ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರಿಗೆ ಗಾರ್ಗೀಯಿ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಶ್ನೆ? ಕೋ ವಾ ಕೃಪಣ (ಕೃಪಣ ಯಾರು)

೩) ಆತ್ಮಜ್ಞಾನ ಇಲ್ಲದವನು ಕೃಪಣ (ಇದು ಉತ್ತರ)

ಕ್ರೋಧ

೧) ಸ್ವಪರ ಸಂತಪ್ತ ಹೇತೋ ಕ್ರೋಧ ವೃತ್ತಿಃ

೨) (ಜೀವಿ.ಪೇಜ ೩೬೮) ಕಾಮಿತಾರ್ಥ ವಿಘಾತ ಜನ್ಯೋ ಬುದ್ಧಿಕ್ಷೋಬಃ ಕ್ರೋಧ.

ಕ್ರೋಧ ಉತ್ಪತ್ತಿ

(ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೩೮ ಕಲಾ.೩) ಆಕಾಶ ವಿಷೆ ತೇಜಕಾ ಭಾಗ ಮಿಲ್ಯಾ ಕ್ರೋಧ ಹೈ।

ಕ್ರೋಧ ಧರ್ಮ

೧) ಕ್ರೋದೋಹಿ ಶತ್ರುಃ ಪ್ರಥಮೋನರಾಣಾಂ ದೇಹಸ್ಥಿತೋದೇಹ ವಿನಾಶಯಃ ಯಥಾಸ್ಥಿತಃ ಕಾಷ್ಟಗತೋಹಿ ವಹ್ನೀಸ ಏವ ವಹ್ನಿರ್ದಹತೆ ಶರೀರಂ॥ ಕ್ರೋಧವು ಮನುಷ್ಯನ ಪ್ರಥಮ ಶತ್ರುಕಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿರುವ ಬೆಂಕಿಯು ಮಥನವಾದಾಗ ಕಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನೇ ಸುಟ್ಟುಹಾಕುವಂತೆ ಮಾನವನ ದೇಹದಲ್ಲಿರುವ ಕ್ರೋಧವೆಂಬ ಬೆಂಕಿಯು ಅವನನ್ನೆ ಸುಡುತ್ತದೆ.

೨) ಕ್ರೋಧೋ ಮೂಲ ಪುನಾರ್ಥಾನಾಂ ಕ್ರೋದಿಕ ಸಂಸಾರ ಬಂಧನಂ ಧರ್ಮಕ್ಷಯಕರಃ ಕ್ರೋಧೆಸ್ತಸ್ಮಾತ್ ಕ್ರೋಧಂ ವಿಸರ್ಜಯೇತ್

ಕ್ರೋದವೇ ಎಲ್ಲ ಅನರ್ಥಗಳಿಗೂ ಮೂಲ ಕಾರಣವಾಗಿರುವದು ಅದು ಸಂಸಾರ ಬಂಧನವನ್ನು ಧರ್ಮನಾಶವನ್ನು ಮಾಡುವದು ಪ್ರಯುಕ್ತ ಕ್ರೋಧವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಬೇಕು.

ಖ

೧) ನಾಶ ಅನುಕೂಲ ವ್ಯಾಪಾರಃ ಖಂಢನ

೨) ಸ್ವಮತ ದೋಷ ಪರಿಹಾರ ಪೂರ್ವಕ ಪರಮತ ಪದಾರ್ಥ ನಿರಾಕರಣಂ ಖಂಡನೆ

(ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೩೪) ಅಧಿಕಾರಿ ಖಂಡನ ಸಾಂಖ್ಯ ಮತಾನುಸಾರವಾಗಿ

(ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೩೯) ವಿಷಯ ಪಾತಂಜಲಿ ಮತಾನುಸಾರವಾಗಿ

(ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೪೫) ಪ್ರಯೋಜನ ಖಂಡನ ಪೂರ್ವಮಿಮಾಂಸಾನುಸಾರ

ಖ್ಯಾತಿ:

(ಇದನ್ನು ವೃ.ರ.ಮತ್ತು ವೃತ್ತಿ ಪ್ರಭಾಕರ ವಿಚಾರ ಸಾಗರ ಇಲ್ಲಿ) ಕೀರ್ತಿ, ಬಾನ, ಪ್ರತೀತಿ,

ಗ್ರಹಣ, ಜ್ಞಾನ, ಕಥನ, ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ, ಇವು ಪರ್ಯಾಯ ನಾಮಗಳು.

ಗ

ಗತಾಗತ(ಮನೋವೃತ್ತಿ)

೧) (ಕೈವಲ್ಯ ೨೮-೨) ಯೋಗ ದೊಳಂತರಂಗ ದೊಳೊಮ್ಮೆ ಬಾಹ್ಯದ ಭೋಗ ಸಂತಾನ ವಿಧಿಯೊಳಮ್ಮೆ ರಾಗಿಪ ರಾಜಸವಾದ ಚಿದ್ಗತಿಯುಗತಾ ಗತವಿದು ಮಧ್ಯವೆನಿಪುದು।

೨) (ಅ.ಸಾರ೭-೬-೧೪) ಯೋಗದೊಳೊಮ್ಮೆ ನಿಜ ಭೋಗದಳೊಮ್ಮೆ ನೇಲೆಯಾಗಿ ರಜ ವಿಡಿದ ಮನದ ಸಂಚರವೇಗ। ತಾಗತವೆನಿಪುದೆಲೆ ಬೋಧ್ಯ.

ಗರ್ವ

(ಜಿ.ವಿ.ಪೇಜ ೩೬೮) ಅನ್ಯೆಭ್ಯೋದಿಕೋಹಮಿತಿ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿ ಗರ್ವಃ॥ ಇತರರಕಿಂತನಾನು ಹೆಚ್ಚು ಎಂಬ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಯೇ ಗರ್ವ(ವೆನಿಸುವದು)

ಗುಣ

(ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೬೮) ಕರ್ಮಸೇ ಜೋ ಭಿನ್ನ ಜೋ ಜಾತಿ ಮಾತ್ರಕಾ ಆಶ್ರಯ ವಾಧರ್ಮ ಕರ್ಮಸೆ ಬಿನ್ನ ಜೋ ಜಾತೀಕಾ ಆಶ್ರಯ ಸೋಗುಣ ಕಹಿಯೇ ಹೈ॥

(ಗುಣಭೇದ) ತಾಮಸ ಗುಣ

೧) (ಕೈವಲ್ಯ ೩-೫-೧) ಒಡಲು ತಾನೆಂದರಿವುದೇ ಮಂದಮತಿ ಮೋಸ ಜಡಭಾವ। ನಿದ್ರೆ ನಿಷೇಧ ಕರ್ಮಾಳಿ ಬಿಡದಲ ಸತೆ ಚಪಲತ್ವ ವಿಡಿದು। ವೃಥಾ ಕೆಡುವ ತನುವನೇ ಕೂಡಿಹುದು ತಾಮಸಗುಣ॥

೨) (ಪ.ಭೋ.೨-೮-೪) ವಾದ ದುರ್ವಿಷಯ ಪ್ರಮಾದ ಕಲುಷವಿಮೊ ಹೋದಯಾ ವಿದ್ಯಾದಿಕಂಗಳು ಬೇಧಿಸಲಾತ್ಮನೊಳಿಲ್ಲ ತಮೋಗುಣ ಧರ್ಮವಾದುದೇ ನೈಜವಿದೆಲೆ ಸಾಧ್ವಿ॥೪॥

ರಾಜಸಗುಣ

(ಕೈವಲ್ಯ ೩-೫-೨) ಮದ, ಲೋಭ, ಮೋಹ, ಮಾತ್ಸರ್ಯ, ನಿಷ್ಠುರ ಕರ್ಮ , ಸುದತಿಯರಾಸೆ, ಕಪಟ, ರೀತಿ, ಕೋಪ। ಕದನ, ಕರ್ಕಶ ವೃತ್ತಿ, ಖಡು ಕೋಕ, ನಿರ್ಧಯ, ಮೊದಲಾದ ಕಲುಷವಿವನರಿಯೆ ರಾಜ ಸಗುಣ.

ರಾಜಸ ಗುಣಧರ್ಮ

೨) (ಪ.ಭೋ.೨-೮-೩) ರಾಗತ ದ್ವೇಷ ಯೋಪಭೋಗ ಶೃಂಗಾರ ಕಾಮ್ಯಾಗಮ

ಕರ್ಮಾದಿ ಕೂಳವೆಲ್ಲ ಆಗಲುಮಾರ ಜೋಗುಣ ಧರ್ಮ

ಸತ್ವಗುಣ

(ಕೈವಲ್ಯ ೩-೫೩) ಕರುಣ, ವಿನಯ, ತಪೋ, ವಿರತಿ, ವಿವೇಕ, ವಿತರಣ। ನಿರ್ಧಾರಣ, ದಮೆ, ದಯಾ, ಧರ್ಮ, ಧೈರ್ಯ, ನಿರಭಿಮಾನತೆ, ಸತ್ಯ, ವರವಿದ್ಯೆಯೆಂಬಿವೆ ಗುರುಶಂಭುಲಿಂಗ ದೊಲುಮೆಯ ಸಾತ್ವಿಕಗುಣ.

ಸತ್ವಗುಣಧರ್ಮ

(ಪ.ಭೋ.೨-೮-೨) ಜ್ಞಾನ ಸಮಾಧಿ ತದ್ಯಾನ ಜಪಾದಿ। ವಿಧಾನ ಪೂಜಾದಿ ಸತ್ಕ್ರಿಯೆ ನೀತಿ ಮೌನ ದಯಾದಿಗಳು ಸತ್ವ ಗುಣಧರ್ಮ.

ಶುದ್ಧಸತ್ವಗುಣ

(ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೩೮) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ.೧೭೧) ರಜತಮಕು ಆಪದಭಾವೆ ಐಸಾ ಶುದ್ಧಸತ್ವಗುಣ ಹೈ।

ಮಲಿನ ಸತ್ವಗುಣ

(ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೩೬) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೧೭೧-೨೫೦) ರಜತಮಸೆ ಆಪದಬೆ ಐಸಾ ಸತ್ವಗುಣ ಮಲಿನ ಸತ್ವಗುಣ ಹೈ.

ನವಗುಣ

(ಅ.ಸಾ.ರ.೪-೫-೧೨) ಅವಧರ್ಮಾಧರ್ಮ ವೋವಿಯತ್ನ ದ್ವೇಷ ಭಾವನಾರಾಗ ಸುಖದುಃಖ ಮತಿಗಳಿವೆ ತಾವೆ ನವಗುಣ ವೆನಿಸುತಿರ್ಕು.

ಗುಣ (ನೈಯಾಯಿಕರು ೧೪)

ಸಂಖ್ಯಾ ಪರಿಮಾಣ, ಪ್ರಥಕತ್ವ ಸಂಯೋಗ ವಿಭಾಗ ಜ್ಞಾನ, ಇಚ್ಛಾ ಪ್ರಯತ್ನಯೇ ಅಷ್ಟಗುಣ ಈಶ್ವರಮೆ ಹೈ ಸುಖ, ದುಃಖ, ದ್ವೇಷ, ಧರ್ಮ, ಅಧರ್ಮ, ಜ್ಞಾನಕೆ ಸಂಸ್ಕಾರಯೇ ಪಷ್ಟ ಜೇವಗುಣ ಹೈ।

ಗು

ಗುರು

೧) (ಶಿ. ಶಿ. -೩೮೩) ಗುಣಾತೀತಂ ಗುಕಾರಂಚ ರೂಪಾತೀತಂ ರುಕಾರಕಂ ಗುಣಾತೀತ ಮರೂಪಂ ಚಯೋದದ್ಯಾತ ಗುರುಃ ಸ್ಮೃತಃ॥

ಗುಣದಿಂದ ಅತೀತವಾದ ರೂಪದಿಂದ ಅತೀತವಾದ ವಸ್ತುವನು ಯಾವನು

. ತೋರಿಸಿಕೊಡುವನೋ ಅವನು ಗುರು

೨) ಗಿರಿತಿ ಇತಿ ಗುರುಃ(ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕಳೆಯುವವನು)

೩) ಗ್ರಹಣಾತಿ ಇತಿ ಗುರುಃ (ಆತ್ಮ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಡುವವನು)

೪) ಗಿರ್ಯತೆ ಇತಿ ಗುರುಃ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವನು.

೫) ಗುರುಬ್ರಹ್ಮ ಉಪದೇಶ ಮಾಡುವಾಗ, ಗುರುವಿಷ್ಣು ಶಾಂತ ಸಮತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದಾಗ, ಗುರುದೇವ ಮಹೇಶ್ವರ (ರುದ್ರ) ಕೋಪಗೊಂಡಾಗ, ಗುರುಸಾಕ್ಷಾತ ಪರಬ್ರಹ್ಮ ಬ್ರಹ್ಮವೇ ನೀನೆಂದು ಹೇಳುವಾಗ ಗುರು ಗಂಗಾಸಮಾನ ತ್ರಿತಾಪಗಳನ್ನು ಕಳೆಯುತ್ತಾನೆ.

೬) (ವಿ.ಚಿಂ.೫೧) ವಿಧಿ ವದಧೀತ (ವಿಧಿವತ್ ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ವಿಧಿಯಂತೆ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ ವೇದಾಂತ ನಿಷ್ಠಾ ಪರನಾಗಿ ಶರಣಾಗತನಾದ ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಮರಳಿ ಸಂಶಯಮಂಕುರಿಸದಂತೆ ತತ್ತ್ವೋಪದೇಶಂ ಗೈದು ಅಜ್ಞಾನಮಂ ಪರಿಹರಿಸುವವನೇ ಗುರುವೆಂದೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು।

ಶ್ರೋತ್ರೀಯ

ಶ್ರೋತ್ರಿಯ, ಬ್ರಹ್ಮನಿಷ್ಠ ಪಂಚ ಬೇಧಗಳನ್ನು ಕಳೆಯುವವನು ಸದ್ಗುರು, ಶ್ರೋತ್ರೀಯಃ ಶ್ರವಣಕಾ ಅರ್ಥಕಾ ಸಂಪನ್ನಕರೆ ವಾ ಅಧ್ಯಯನಕರೆ ಶ್ರೋತ್ರೀಯ, ಶ್ರೋತ್ರಾಯಾ , ಕೇಳುವಂಥ ಪುರುಷನ ಸಂಶಯ ನಿವಾರಣ ಮಾಡುವಂಥವನು.

ಬ್ರಹ್ಮನಿಷ್ಠಃ

ಸರ್ವಕರ್ಮ ತ್ಯಾಗ ಕರಿ ಔರ ಅದ್ವೈತ ಬ್ರಹ್ಮ ವಿಷಯಕಾ ನಿಷ್ಠಾ ಹೈ ಸೋ ಬ್ರಹ್ಮನಿಷ್ಟ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೮) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೯೫) ವೇದಕೆ ಅರ್ಥಕು ಭಲೆ ಪ್ರಕಾರಸೆ ಪಿಥಾನೆ ಯಹ ಕಹನೇಸೆ ಅಧಿತವೇದ ಆಚಾರ್ಯ ಹೋವೆ ಹೈ ಔರ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮಕಿ ಏಕತಾ ನಿಶ್ಚಯ ಕರೀಕೆ ಜಾನೆ. ಯಾತೆ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನ ವಿಷೆ ಜಾಕಿ ಸ್ಥಿತಿ ಹೋವೇ ಸೋ ಆಚಾರ್ಯ ಗುರು ಹೋವೆ ಹೈ ಕಿಂತು.

೯) ಅದಿತ ವೇದ ಹೋವೆ ಔರ ಜ್ಞಾನವಿಷೆ ಜಾಕಿ ನಿಷ್ಠಾ ಹೋವೆ ಸೋ ಆಚಾರ್ಯ ಗುರು ಕಹಿಯೆ ಹೈ। ಔರ ಶಿಷ್ಯಕಿ ಬುದ್ಧಿಮೆ ಬಾನ ಜೋ ಹೋವೇ. ಪಂಚ ಪ್ರಕಾರ ಭೇದ ತಾಕು ನಾನಾಯುಕ್ತಿಸೆ ದೂರೀ ಕರನೆ ವಿಷೆ ಸಮರ್ಥ ಹೋವೆ ಜೀವ ಈಶ್ವರಾದಿ ಪಂಚ ಬೆಧ ತಾಕು ಖಂಡನಕರೆ ಹೈ । ಔರ ಅವಿದ್ಯಾದಿ ಮಲರಹಿತ ಜೋ ಬ್ರಹ್ಮತಾಕು ಆತ್ಮಾ ರೂಪ ಕರೀಕೆ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಕರವಾವೆ, ಔರ ಸರ್ವಸಂಸಾರಕು ಮಿಥ್ಯಾರೂಪ ಕರೀಕೆ ಉಪದೇಶ ಕರಿ ಸೋ ಅದ್ಭೂತ ಉಪದೇಶ ದೇನೆ ವಾಲಾ ಆಚಾರ್ಯ ಕಹಿಯೇ ಹೈ॥

೧೦) (ಅ.ಸಾರ.೧-೩-೧) ಕರುಣ, ಸತ್ಕಲೆ, ಶಾಸ್ತ್ರಪರಿಣತೆ, ನಿರಾಸೆ, ಸೌಂದರತೆ ಸುಮುಖತ್ವ ಸುಗುಣ ಸುಜ್ಞಾನಂಗಳಿರಲವನೆ ಸೇವ್ಯ ಗುರವಕ್ಕು॥

೧೧) (ವಿ.ಚಿಂ.ವಿ.೫-೧) (ವಿದಿವದದೀತ ವಿಧಿವತ್ ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ವಿಧಿಯಂತೆ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ) ವೇದಾಂತ ನಿಷ್ಠಾಪರನಾಗಿ ಶರಣಾಗತನಾದ ಶಿಷ್ಯನಿಗೆ ಮರಳಿ ಸಂಶಯ ವಂಕುರಿಸದಂತೆ ತತ್ಪೋಪ ದೇಶಂಗೈದು ಅಜ್ಞಾನ ಮಂ ಪರಿಹರಿಸುವವೇ ಗುರುವೆಂದೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು.

ಗುರು ಭೇದ

೧) (ಕೈವಲ್ಯ೫-೧-೨) ಬೇಧಗತಿಗಳು ಹೇಯವೆಂದು ಶಮಾದಾಂತ್ಯಾದಿ ಸಾಧನವನು ಕುರುಹಿಡುವನೇ ಸೂಚಕ ಗುರುವಹನು.

೨) (ಪ.ಭೋ.೬-೨-೧) ನೀಚರಖಿಳವೃತ್ತಿಗೆ ಡಿಸಿಯಾ। ತ್ಮಾಚಾರ ಮಾರ್ಗವರ್ತಿಗಳಾಗೆ ಯೋಚನೆ ವಿಡಿದು ಭೋದಿಸಬಲ್ಲವನು ತಾನೆ ಸೂಚಕ ಗುರುವೆಂದೆನಿಸುತಿರ್ಕು.

೩) (ವಿ.ಚಂ.೫೬) ವಿವೇಕ ಮುಖದಿಂ ಶಮದ ಮಾದಿ ಷಡ್ಗುಣ ಪ್ರದನೇ ಸೂಚಕ ಗುರು.

ವಾಚಕ ಗುರು

೧) (ಕೈವಲ್ಯ ೪-೧-೩) ವೇದವನು ಮತವೆನಿಸಿದ ತತ್ವ ಸಂಪ್ರೀತಿಯನೆ। ಬೋಧಿಸಿ ತಿಳಿಹುವ ಕುಶಲನೆ ವಾಚಕ ಗುರುವಹನು.

೨) (ಪ.ಬೋ.೬-೨-೨)ಆಚಾರ ನಿಷ್ಠರೆನಿಸುವ ವರ್ಗೆಬ್ರಹ್ಮವದಾಚಾರ ವಲ್ಲವೇನಿಲ್ಲವೆಂದು ರೋಚಿಸುವಂತೆ ತಿಳುಹ ಬಲ್ಲಡವನು ವಾಚಕ ಗುರುವೆಂದು ಬಗೆವುದು.

೩) (ವಿ.ಚಿಂ.೫೬) ವಿಷಯಂಗಳ ವಿದ್ಯಾತ್ವ ದರ್ಶನದಿಂದಾತ್ಮಾನು ರಾಗ ಪ್ರದನೇ ವಾಚಕ ಗುರು.

ಕಾರಕ ಗುರು

೧) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೧-೪) ಜೀವ ತುರೀಯ ಪರವಸ್ತುಗಳೇಕತ್ವವನು। ಭಾವವನರುಹಿಸುವಾತನೇ ಕಾರಕ ಗುರವಹನು॥೪॥

೨) (ಪ.ಬೋ ೬-೨-೩) ಸಾರಸಮುಖಿಯೆ ವಿಚಾರಿತ ವಿದು ನೀನೆ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ನಿಷ್ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ಸಾರತರ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಬೋಧಿಸುವವನೆ ಕಾರಕ ಗುರುವೆಂದು ತಿಳಿನೀನು॥೩॥

೩) (ವಿ.ಚಿಂ.೫೬) ಶಿವ ಜೀವೈಕ್ಯ ಜ್ಞಾನ ಪ್ರದನೇ ಕಾರಕ ಗುರು.

ವಿಹಿತ ಗುರು

೧) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೧-೫) ಪಾವನಾತ್ಮಕ ಶಂಭುಲಿಂಗತಾನಾದ ನಿಜ ಕೈವಲ್ಯ ಪದ ವಿವನೇ ವಿಹಿತ ಗುರುವಹನು.

೨) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೬) ಸಂಶಯ ನಿರಸನದ್ವಾರದಿಂ ನಿತ್ಯ ಮುಮುಕ್ತಿ ಪ್ರದನೇ ವಿಹಿತಗುರುವಕ್ಕುಂ.

ನಿಷೇಧ ಗುರು

೧) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೧-೧) ಆಕರುಷಣ ವಶ್ಯಾದಿಗಳಿಂದಿಹ ಸುಖವನು ಮೇಲೆ ಶೋಕವ ನೈದಿಸುವವನೇ ನಿಷೇಧ ಗುರುವಹನು.

ಕಾಮ್ಯಗುರು

(ಕೈವಲ್ಯ ೫-೧-೧) ಬೇಕೆನಿಸುವ ಸಂಘದವನು ತನಗಿಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ಪರ। ಲೋಕದ ಲೇಸನು ಕೊಡುವನೇ ಕಾಮ್ಯ ಗುರುವಹನು॥೧॥

ತಾಮಸ ಗುರು

(ಪ.ಬೋ.೬-೧-೪) ಕಾಮಿನಿ ಕೇಳಿಹದೊಳು ಸುಖವನು, ಬಳಿಕಾ ಮಹಾನರಕ ದುಃಖವನೀವ ನೇಮವಿಡಿದು ಪೇಳ್ವ ಬಗೆ ವಿಡಿದಿರ್ಪವೆ ತಾಮಸ್ಥನೆನಿಸುವ ಗುರುವಕ್ಕು॥೪॥

ರಾಜಸ ಗುರು

(ಪ.ಭೋ.೬-೧-೫) ಈ ಜಗತ್ರಯದೊಳು ರಾಜಿಪ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಞ ಭಾಜನವೆನಿಸುವ ಗತಿಯನು ಓಜೆಯಿಂ ದೊರೆಯ ಬಲ್ಲಾತ ನೆನಿಸುವನು ರಾಜಾಸ್ಯೆ ರಾಜಸ ಗುರುವೆಂದು.

ಸಾತ್ವಿಕಗುರು

(ಪ.ಭೊ.೬-೧-೬) ಸತ್ವದಿಂದನು ಪಾದಿ ಕತ್ವವೆನಿಸುವ ಮಹತ್ವದ ಮುಕ್ತಿಪದವನೀವ ತತ್ವವಿದೆಂದು ತಿಳುಪ ಬಲ್ಲವನು ತಾನೆ। ಸಾತ್ವಿಕ ನೆನಿಪ ಸದ್ಗುರುವಕ್ಕು॥

ಭೋದಕ ಗುರು

(ವಿ.ಚಿಂ.೧೬) ಶಾಸ್ತ್ರಶಬ್ದಾರ್ಥಂಗಳನೇ ಬೋಧಿಸುವಾತನು ಬೋಧಕ ಗುರು

ವೇದಕ ಗುರು

(ವಿ.ಚಿಂ.೫೬) ತತ್ವದರ್ಶಕನೆ ವೇದಕ ಗುರು

ಪರಮಗುರು

೧) (ಪ.ಭೋ೬-೧-೭) ಅಣಿಮಾದಿಪದವೀವಗುಣಯೋಗಮುಳಿದು ನಿರ್ಗುಣಮುಕ್ತಿದೋರು ತಿರ್ಪಾತನು ಗುಣ ಗಂಧಯುಕ್ತಪರಮು ಗುರುವೆಂದು ಸದ್ಗುಣ ನಿಧಿ ನೀನು ನಿಶ್ಚಯಿಪುದು.

೨) (ಪ.ಭೋ.೬-೨-೪) ವೇದ ವೇದಾಂತ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಪುರಾಣ ಶಾಸ್ತ್ರಾದಿ ರಹಸ್ಯಾರ್ಥವೆಲ್ಲವ ಸಾದರದಿಂದ ತಿಳಿದು ಬೋಧಿಸಲು ಬಲ್ಲನಾದಯಾ ಮೂರ್ತಿ ಪರಮಗುರು॥೪॥

ಜ್ಞಾನಗುರು

೧) (ಶಿ.ಶಿ.ಜ್ಞಾನಗುರಸ್ಥಲ ಶ್ಲೋಕ೧) ಉಪದೇಷ್ಟೋಪದೇಶಾನಾಂ ಸಂಶಯಚ್ಛೇದಕಾರಕ ಸಮಕ್ ಜ್ಞಾನ ಪ್ರದಾಸಾಕ್ಷಾದೇಷ ಜ್ಞಾನಗುರುಃಸ್ಮೃತಃ॥೧॥,

ಅರ್ಥ:- ಬುದ್ದಿವಾದಗಳ ಬೋಧಕನಾದ, ಸಂದೇಹ ನಿವಾರಕನಾದ, ಸಿವಜ್ಞಾನದಾಯಕನಾದ ಈ ಗುರುವೇ ಜ್ಞಾನ ಗುರುವೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ದೀಕ್ಷಾ ಗುರುವೇ ಉಪದೇಶಕನಾಗಿ ಶಿಕ್ಷಾ ಗುರುವೆನಿಸುವವನು ಆಶಿಕ್ಷಾ ಗುರುವೇ ಈಗ ಜ್ಞಾನ ಗುರುವೆನಿಸುವನು. ಅವನು ಅಂತಃಕರಣವನ್ನು ನಿರ್ಮಲಗೊಳಿಸುವ ಧರ್ಮ ಜ್ಞಾನವಾದ ಗುಹ್ಯ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಭಿಸುವ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮದ ಜ್ಞಾನವಾದ ಗುಹ್ಯತರ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮ ಭಿನ್ನ ಪರಬ್ರಹ್ಮ ಪರಶಿವ ಜ್ಞಾನವಾದ ಗುಹ್ಯತಮ ಜ್ಞಾನ ಅದು ರಾಜವಿದ್ಯ ಸರ್ವೋತ್ಕಷ್ಟ ಸಂವಿತ್ತು ಸರ್ವ ಧರ್ಮಗಳ ಫಲರೂಪವಾದ ರಹಸ್ಯಮಯ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಲು ಸಮರ್ಥನಾದ ಪುಣ್ಯಪುರುಷನೇ ಜ್ಞಾನ ಗುರುಮು ಮುಕ್ಷುವಿನ ಅನಂತ ಬಗೆಯ ಸಂಶಯಗಳನ್ನು ಛೇದಿಸಬಲ್ಲನು ಶಿಷ್ಯನ ಸಂಶಯ ನಿರ್ಮೂಲನಗೊಳಿಸಿ ದಿವ್ಯ ಸಮ್ಯ ಜ್ಞಾನವನೀಯವವನೇ ಜ್ಞಾನ ಗುರುವೆನಿಸುವನು.

೨) (ಶ್ಲೋಕ.೨) ನಿರಸ್ತ ವಿಶ್ವಬೇಧ ನಿರ್ವಿಕಾರ ಚಿದಂಬರಂ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರೋತಿಯೋ। ಯುಕ್ತ್ಯಾಸ ಜ್ಞಾನಗುರು ರುಚ್ಯತೇ ಯಾವನು ಮಾಯಾ ಪ್ರಪಂಚವು ಇಲ್ಲದ, ವಿಕಾರ ರಹಿತವಾದ ಜ್ಞಾನಾಕಾಶವನ್ನು ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಮಾಡುತ್ತಾನೆಯೋ ಅವನು ಜ್ಞಾನಗುರುವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವನು.

ಗುರುಶ್ರೇಷ್ಠ

ಗುರುಪಾಪಿಗಳನ್ನು ಪುಣ್ಯವಂತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಈಶ್ವರನು ಪಾಪಿಗಳಗೆ ಶಿಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ. ಗುರ ಪುಣ್ಯವಂತರನ್ನು ಮುಮುಕ್ಷಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ಈಶ್ವರನು ಭೋಗವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ.

ಗುರು ಮುಮುಕ್ಷುಗಳನ್ನು ಮುಕ್ತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಈಶ್ವರ ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಶರಣ ರಕ್ಷಕ ಭಕ್ತರಕ್ಷಕನೆನಿಸಿದ್ದಾನೆ.

(ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೧೦೦) ಗುರು ದೃಷ್ಟ ಅದೃಷ್ಟ ಎರಡೂ ಫಲಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ.

ಈಶ್ವರನು ಅದೃಷ್ಟಫಲಗಳನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ ಹೇಗೆಂದರೆ ಈಶ್ವರ ಸೇವಾ ಧರ್ಮದ ಉತ್ಪತ್ತಿ ದ್ವಾರಾ ಅಂತಃಕರಣ ಶುದ್ಧಿರೂಪ ಫಲಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿರುವದು. ಗುರು ಸೇವಾ ಧರ್ಮದ ಅಪೇಕ್ಷೆಯ ಹೊರತಾಗಿ ಗುರುಪ್ರಸನ್ನತೆಯಿಂದ ಉಪದೇಶ ರೂಪ ಫಲಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿರುವದು. ಆದ್ದರಿಂದ ದೃಷ್ಟಫಲಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿರುವದು. ಮತ್ತುಧರ್ಮದ ಉತ್ಪತ್ತಿ ದ್ವಾರಾ ಅಂತಃಕರಣ ಶುದ್ಧರೂಪ ಫಲಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿರುವದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದೃಷ್ಟಫಲಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿರುವದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈಶ್ವರನ ಸೇವಾಕಿಂತ ಗುರುಸೇವಾ ಶ್ರೇಷ್ಠವಿರುವದು.

(ಸರ್ವಜ್ಞ) ಸುರತರು ಮರನಲ್ಲ ಸುರಭಿವೊಂದಾವಲ್ಲ ಪರುಷ ಶಿಲೆ ಪಾಷಾಣವಲ್ಲ ಗುರುರಾಯ ನರರೊಳಗಲ್ಲ ಸರ್ವಜ್ಞ.

ಗುರು ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠ

೧) ಕಾಮಧೇನು ಕಾಮಿತ ಫಲಗಳನ್ನು ಕೊಡುವದು ಆದರೆ
೨) ಗುರುಕಾಮವನ್ನೇ ಕಳೆಯುತ್ತಾನೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠ
೩) ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ ಕಲ್ಪಿಸಿದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಡುವದು
೪) ಗುರು ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನೇ ಕಳೆಯುತ್ತಾನೆ.
೫) ಚಿಂತಾಮಣಿಃ ಚಿಂತಿಸಿದ ಫಲಗಳನು ಕೊಡುವದು
೬) ಗುರುಃ ಚಿಂತೆಯನ್ನೇ ಕಳೆದುಬಿಡುತ್ತಾನೆ.
೭) ಪರಶು ಶಿಲೆ ಕಬ್ಬಿಣವನ್ನು ಬಂಗಾರ ಮಾಡುವದು ತನ್ನಂತೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದಿಲ್ಲ. ಗುರುಶಿಷ್ಯನನ್ನು ತನ್ನಂತೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವನು ಆದ್ದರಿಂದ ಗುರುಶ್ರೇಷ್ಠ.

ಗುರು ಈಶ್ವರಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠ

೧) ಬ್ರಹ್ಮಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಅಲ್ಲಿ ಲಯವಿದೆ.
೨) ಗುರು ಮಿಥ್ಯ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಲಯಗಳಿಲ್ಲ.
೩) ವಿಷ್ಣುಃ ಸೃಷ್ಠಿಯ ಜೀವಿಗಳನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಣ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.
೪) ಗುರು ಮುಕ್ತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಸಂರಕ್ಷಣದ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲ.
೫) ರುದ್ರಃಲಯ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಅಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಇದೆ.
೬) ಗುರುಃ ಬಾದ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಿಲ್ಲ.

ಗುರುವಚನ

೧) (ಕೈವಲ್ಯ೧-೧-೧) ಶ್ರೀಗುರುವಚನು ಪ್ರದೇಶವನಾಲಿಸಿದಾಗು ಹುದುನರರಿಗೆ ಮುಕುತಿ.
೨) (ಪ.ಭೋ.೪-೧-೪) ಗುರುವಚನವೇ ಶೃತಿ ಪರಮಾರ್ಥವಿದು ತಾನು ಗುರುವಿಂದೆ

ವೇದ್ಯವೆಲ್ಲವುನೋಡೆ ಗುರುವಾಕ್ಯವಿಲ್ಲದೆತ್ರಿಜಗದೊಳೇನೊಂದು ದೂರುಕೊಳ್ಳಲುರಿಯ ದೆಂತಾರ್ಗೆಯು॥೪॥

೩) (ಪ.ಬೋ೪-೧-೫) ಗುರುವಾಕ್ಯ ವಿಲ್ಲದೆ ಪರತತ್ವವೆಂತಪ್ಪ ಪುರುಷರ್ಗೆ ಸಿದ್ದಿಸದದರಿಂದ ಗುರುಪಯೋಧರೆ ಕೇಳು ಪರಿಭಾವಿಸಿ ದೊಡಿಂತು ಗುರುವಚನವೇ ವೇದವೆನಿಸುವದು.

೪) (ಪ.ಬೋ.೪-೧-೬) ಗುರುವಚನವೇ ಶೃತಿ ಗುರುವಚನವೇ ಸ್ಮೃತಿ ಗುರುವಚನವೆಪುರಾಣಗಮು ಗುರುವಚನವೇ ಸಕಲಾರ್ಥ ಸಿದ್ದಿಗಳಾಗು ಗುರುವಚನವೇ ಮೋಕ್ಷಗತಿ ಹೇತು.

೫) (ಸರ್ವಜ್ಞ) ವೇದವನು ಹಿರಿದೆಂದು ವಾದವನು ಮಾಡುವರು ಸಾಧು ಮಾರ್ಗದಲಿ ನಡೆದಿರುವ ಅನುಭವಿಯ ವಚನವೇ ವೇದ ಸರ್ವಜ್ಞ.

ಗುರುಕೃಪಾ

(ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೨) ಶಾಸ್ತ್ರಔರಸ್ವ ಅನುಭವಕೆ ಅನುಸಾರ ಯಥಾರ್ಥ ಉಪದೇಶಕಾ ಕರನಾ ಗುರು ಕೃಪಾ ಕಹೆ ಹೈ.

ಗುರುಕರುಣೆ

೧) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೫೦) ಶ್ರೀ ಗುರುವೆ ಶರಣು ಶಿವಯೋಗ ಸಂಪದವನೆನಗಾಗು ಮಾಡಿದ ನಿಜವಿರಾಗಿ ಜನವಂದ್ಯ। ಪೊರಗಣ ಘಟಾದಿ ವಿಷಯವನು ಫಲರೂಪದಿಂದರಿವು ತಾಶ್ರಯಿಸಿದಾ ಚಿದಾಭಾಸದ ಕುರುಹು ವಿಡಿದಂತಲ್ಲಿ ಸತ್ಯ ಸಂವಿತ್ತೆದಿನೆಸಿ ಮೆರೆವ ಪರತತ್ವವನು ನೀನೆಂದು ಪೇಳ್ದ॥೧॥

ಒಳಗೆವ ಪುವರಸು ಮನೋಮತಿ ನಿದ್ರೆಯೆಂದೆನಿಸಿ ಕೊಳುತಿರ್ಪವೈದು ಕೋಶವನು ಬೇರಿಟ್ಟುತಿಳಿವ ಕೂಟಸ್ಥ ನೀನಾ ವಿಶ್ವ ಸಾಕ್ಷಿಯಾ ಗುಳಿದಿಹ ಪರಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಬೋಧಿಸಿದ॥೨॥

ಬೇದಾಪರೋಕ್ಷವೆಂಬೆರಡು ಪಾದಿಯನುಳಿದು ವಾದಿಸದ ಖಂಡೈಕರಸರೂಪೆನಿಸಿದ ಬೋಧಾಂಬು ನಿಧಿ ಶಂಭುಲಿಂಗವಾಗಿಹ ಮುಕ್ತಿಯಾದ ಪರಿನಿನಗಿದೆಂದೊಲಿದರುಪಿದ ॥೩॥

೨) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೫೪) ಗುರುವೆ ನಿಮ್ಮಯ ಕರುಣೆ ದೊಳೆನ್ನ ತತ್ವದಿರವನರಿತು ನಿತ್ಯಸುಖಿಯಾದೆ.

೩) (ವಚನ ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿ) ಹುಟ್ಟುಹೊರೆಯ ಕಟ್ಟಳೆಯ ಕಳೆದನವ್ವಾ। ಹೊನ್ನು ಮಣ್ಣಿನ ಮಾಯೆಮಾಣಿಸದ್ದನವ್ವಾ। ಎನ್ನತನುವಲಜ್ಜೆಯನಿಳುಹಿ ಎನ್ನಮನದ ಕತ್ತಲೆಯ ಕಳೆದನವ್ವಾ। ಚನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ನೊಳಗಾದವಳ ನೇನೆಂದು ನುಡಿಸುವಿರವ್ವಾ॥

೪) (ವಚನ ದಾಸಿಮಯ್ಯ) ಗುರು ಕರುಣಿಸಲು ಸಂಸಾರ ವಿಷಯ ಕೆಟ್ಟಿತ್ತು. ಮಾಯಾ ಪ್ರಪಂಚ ಬಿಟ್ಟಿತ್ತು, ಹುಟ್ಟರತು ಹೋಯಿತ್ತುನೆಟ್ಟನೆ ಗುರುಪಾದವ ಮುಟ್ಟಿಭವಗೆಟ್ಟೆನು ಕಾಣಾರಾಮನಾಥ.

೫) (ವಚನ ಎಡೆಯೂರ ಸಿದ್ದಲಿಂಗೇಶ್ವರ) ಎನ್ನಭವಿತನವ ಕಳೆದು ಭಕ್ತನ ಮಾಡಿದಿರಯ್ಯ। ಪಂಚಭೂತದ ಪ್ರಕೃತಿ ಕಾಯವ ಕಳೆದು ಪ್ರಸಾದ ಕಾಯವ ಮಾಡಿದಿರಯ್ಯಾ। ವಾಯು ಪ್ರಾಣಿಯ ಕಳೆದು ಲಿಂಗ ಪ್ರಾಣಿಯ ಮಾಡಿದಿರಯ್ಯಾ । ಅಂಗೇಂದ್ರಿಯ ಕಳೆದು ಅಂಗೇಂದ್ರಿಯ ಮಾಡಿದಿರಯ್ಯಾ। ಅಂಗ ವಿಷಯ ಭ್ರಮೆಯ ಕಳೆದು ಲಿಂಗಕಿರಣಂಗಳ ಮಾಡಿದಿರಯ್ಯಾ। ಆ ಲಿಂಗ ಕಿರಣಂಗಳೇ ಹರ ಕಿರಣವಾಗಿ ಬಿಂಬಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದಿರಯ್ಯಾ। ನೆನಹು ಸೂತಕ ಭಾವ ಸೂತರವೆಂಬ ಇಂತೀಭ್ರಮೆಯ ಕಳೆದು ನಿಭ್ರಾಂತನ ಮಾಡಿ ರಕ್ಷಿಸಿದ ಗುರುದೇವಂಗೆ ನವೋ ನವೋ ಎಂಬೆನಯ್ಯಾ । ಮಹಲಿಂಗ ಗುರು ಶಿವ ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ಪ್ರಭುವೆ॥

೬) (ಅ.ಸಾರ.೮-೪-೧ ರಿಂದ ೧೪ ತ್ರಿವಿಧಿಯವರೆಗೆ) ದೇಶಿ ಕೊತ್ತಮನಿನ್ನ ಕರುಣದಿಂ ದಾನಖಿಳ ಪಾಶವಿಲ್ಲ ಪರಬ್ರಹ್ಮವಾದೆ.

ಗೂ

ಗೂಡ ಜಿಹ್ವಾನ್ಯಾಯ

(ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೩೪೯) ಕಿಸಿ ಬಾಲಕಕು ಅಪನಿ ಮಾತಾ ಜಿಹ್ವಾಮೆ ಗೂಡಕಿ ಅಂಗು ಲಿಲಗಾಯಕೆ ಕಟು ಔಷಧಮೆ ರಸಕಿ ಬುದ್ಧಿ ಉಪಜಾಯಕೆ ಕಟು ಔಷಧ ಪೀಲಾಯ್ತೆ ತಾಕು ಶಾಸ್ತ್ರಮೆ ಗೂಡ ಜಿಹ್ವಾ ನ್ಯಾಯ ಕಹೆ ಹೈ।

ಗೌ

ಗೌಣಿ ವೃತ್ತಿ

ಶಕ್ಯ ಸಾದೃಶ್ಯ ರೂಪೇಣಿ ಅಶಕ್ಯರ್ಥ ಬೋಧ ಪ್ರಯೋಜಕ ವಚನಂ.ಗೌಣಿ ವೃತ್ತಿ (ಯಥಾ ಸಿಂಹೋ ದೇವ ದತ್ತ)

ಗೌರವ

೧) ಅನಾವಶ್ಯಕ ಪದಾರ್ಥ ಸ್ವಿಕಾರ ಗೌರವಃ

೨) ಬಹು ಪದಾರ್ಥ ಉಪೇಕ್ಷಾಸ್ಥಿತಿ ಸಾಪೇಕ್ಷೋ ಥರ್ಮ ಗೌರವಃ

ಗಂ

ಗಂಧ

೧) ಘ್ರಾಣ ಗ್ರಹ್ಯೊಗಂಧ ಷಡ್ವಿಧ ಸುರಬಿ ಸುರಬಿಶ್ಚಪ್ರಥ್ವಿ ಮಾತ್ರ ವೃತ್ತಿಃ

ಚ

ಚರಮ

೧) (ವೃ.ಪ.ರ.೧೮೧ ಪೇಜ) ಅಂತ್ಯಕು ಚರಮ ಕಹೆ ಹೈ।

ಚರಮ ಸ್ಮೃತಿ.

ಜಾಸ್ಮೃತೀಸೆ ಉತ್ತರ ಸ್ಮೃತಿನ ಹೋವೆ ಸೋ ಚರಸ್ಮೃತಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಚಿ

ಚಿತ್ತ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೫೬) ಪ್ರಕಾಶ ರೂಪ ಜೋ ಜ್ಞಾನ ಹೈ ಸೋ ಚಿತ್ತ ಕಹೆ ಹೈ

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೩೬೪)ಜಡಸೆ ವಿಲಕ್ಷಣಪ್ರಕಾಶ ರೂಪಹೈ ಯಾತೆಚಿತ್ ಕಹಿಯೆ ಹೈ

೩) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೬-೨) ಮೂರವಸ್ಥೆಗಳೊಳು ತೋರುವಖಿಳವನು ಬೇರಿಟ್ಟರಿವುದಾಗಿ ಮೀರಬಾರದ ಚಿತ್ತೆ।

೪) (ಭೋ.೪-೬-೩) ತನು ತಾನಾಲ್ಲೆಂದರಿ ದನಿತ ರೋಳ್ನಿಂದ ಚೇತನ ವೇತಾನಲ್ಲವೆಂದರಿದಂದು ತನಗೆ ಚಿತ್ ಪದ ಸಿದ್ದಿಯದರಿಂದೆ ಘಟಿಸಿ ತೆಂಗಿನಿಯಳಿ ಮತಿ ಮುಟ್ಟಿತಿಳಿ ನೀನು॥

೫) (ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ.೧೬ ಪೇಜ ೩೯೬) ಚಿಂತನ ರೂಪ ಸ್ಮರಣ ರೂಪ ವೃತ್ತಿ ಚಿತ್ ಕಹೆ ಹೈ॥

೬) (ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ.ಪೇಜ ೧೮೯) ತೀನ ಕಾಲಮೆ ಜೋ ಸರ್ವಕು ಜಾನೆ ಸೋ ಚಿತ್ತಹೈ।

೭) (ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ ಪೇಜ ೨೧೯) ಚಿತ್ತ ಕಹನೇಸೆ ಜಡನಿಷೇಧ ಭಯಾ ಬಾಕಿ ರಹಾ ಚಿದ್ರೂಪ ಲಕ್ಷ್ಮಣಸೆಸಿದ್ಧಹೈ।

೮) (ಪಾ.ಗೀ.೨-೩) ಜಲ ಕಳೆವೆರಸಲು ಚಿತ್ತವದಾಯ್ತು ತಿಳಿವಿನರೂಪವೇ ನೋಡಡದ ಕಾಯ್ತು.

ಚಿದ್ರೂಪ

೧) ಅಲುಪ್ತಪ್ರಕಾಶತ್ವಂ ಚಿದ್ರೂಪತ್ವಂ

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೪೦೫) ಅಲುಪ್ತಪ್ರಕಾಶ ಕುಚಿತ್ತ ಕಹೆ ಹೈ।

೩) (ಅ.ಸಾರ.೪-೪-೪) ಬೀದಿಯಗಸದಂತೆ ಘಟಾದಿ ವಿಷಯದನಿರುಗೆ ವೇದಿಸದೆ ತೋರ್ಪ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪಜ್ಞಾನವಾದುದೇ ಚಿತ್ತವೆನಿಸುವದು.

ನಾವು ದಾರಿ ಹಿಡಿದು ಹೋಗುವಾಗ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ತರದ ಕಸ ಕಡ್ಡಿಗಳು ಬಿದ್ದಿರುತ್ತದೆ ನಮಗೆ ಅದರ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜ್ಞಾನವಾಗುವದು ಇಂಥ ಕಸವೇ ಇದು ಅನ್ನುವ ವಿಶೇಷ

ಜ್ಞಾನವಾಗುವದಿಲ್ಲ ಹಾಗೆ ಘಟಾದಿ ವಿಷಯಗಳು ಇವೆ ಎಂಬ ಜ್ಞಾನವಾಗುತ್ತದೆ ಇಂಥಾ ವಿಷಯವೇ ಇದು ಎಂಬ ವಿಶೇಷ ಜ್ಞಾನೋದಯ ವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಈ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜ್ಞಾನಾಕಾರ ವೃತ್ತಿಗೆ ಚಿತ್ತು ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಚಿತ್ತಿನ ಗುಣ

೧) (ಪ.ಭೊ.೨-೫-೪) ಕರಣನಿಕರವರಿದಿನಿತೆಲ್ಲವನು ಅವಧರಿಪುದು ಚಿತ್ತವೊಂದರ ಗುಣ॥

ಚಿತ್ತಿನ ಭ್ರಮೆ

(ಪ.ಭೋ.೩-೧೪-೪) ತನುವೋ ಬುದ್ಧಿಂದ್ರಿಯ ನಿಚಯವೋ ಬಳಿ ಕಲಾ ಮನವೋ ಮೇಣರಿವ ಚಿದಾತ್ಮನೋ ವನಿತೆ ಕೇಳ್ ಕೋಹ ಮೆನಿಪ ಬಗೆ ವಿಡಿದು ನೀನನಿತು ಚಿದ್ ಬ್ರಮೆಯ್ಯೆಸೆ॥

ಚಿತ್ತಿನ ಭೂಮಿಕೆಗಳು

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೭೧) ಕ್ಷೇಪ ಮೂಢ-ವಿಕ್ಷೇಪ-ಏಕಾಗ್ರತಾ-ನಿರೋಧ (ಇದರ ವಿಸ್ತಾರ ವಿ.ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು)

ಚಿತ್ರಾಂಗಕೆ ನ್ಯಾಯಿ

ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಗುಡ್ಡಕ್ಕೆ ರೆಕ್ಕೆಗಳಿದ್ದವು ಅಂಗದನ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಾಗ ವೊಳಕಾಲಿನಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದನಂತೆ

ಚಿತ್ರಾ ಮೃತಕಿ ನ್ಯಾಯಿ

ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಮೃತವಿದ್ದರೆ ಅದು ತೃಪ್ತಿ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬಂತೆ

ಚಿದಾಭಾಸ

೧) ಅಂತಃಕರಣ ಪ್ರತಿಫಲಿತ ಚೈತನ್ಯಂ ಚಿದಾಭಾಸಃ

೨) ಚೇತನ ಲಕ್ಷಣ ರಹಿತತ್ವೇಸತಿ ಚೇತನ ವತ್ ಭಾಸ ಇತಿ ಚಿದಾಭಾಸಃ

೩) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ.೨೨೫) ಚೈತನ್ಯ ಲಕ್ಷ್ಯಣಸೆ ರಹಿತ ಹೋವೆ ಚೈತನ್ಯಕಿ ಭಾಸೆ ನ್ಯಾಯಿ ಸೋಚಿದಾಭಾಸ ಕಹಿಯೇ ಹೈ।

ಚೆ

ಚೇತನ

೧) ಯಾವದು ಜ್ಞಾನ ಸ್ವರೂಪ ವಿರುವದೋ ಮತ್ತು ಸರ್ವ ಘಟ ಪಟಾದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುವದೋ ಮತ್ತು ಮನ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಅಗೋಚರವೋ ಅದು ಚೇತನ

೨) ಚೇತನ (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೪೨೪)

೧) ಈಶ್ವರ ಚೇತನ:- ಮಾಯಾ ವಿಶಿಷ್ಟ ಚೇತನ ಈಶ್ವರ ಚೇತನ

೨) ಜೀವ ಚೇತನ:- ಅವಿದ್ಯಾವಿಶಿಷ್ಟ ಚೇತನ ಜೀವ ಚೇತನ

೩) ಶುದ್ಧ ಚೇತನ:- ನಿರುಪಾದಿಕ ಚೇತನ ಶುದ್ಧ ಚೇತನ

೪) ಪ್ರಮಾತಾ ಚೇತನ:- ಪ್ರಮಾತಾ ಜೋ ಅಂತಃಕರಣ ತಿಸಕರಿ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನ ಚೇತನ ಪ್ರಮಾತಾ ಚೇತನ ಹೈ.

ಪ್ರಮಾಣ ಚೇತನ

೫) ಪ್ರಮಾಣ ಚೇತನ ಇಂದ್ರಿಯ ದ್ವಾರ ಶರೀರಸೆ ಬಾಹಿರ ನಿಕಸಿಕೆ ಘಟಾದಿ ವಿಷಯ ಪರ್ಯಂತ ಪಹುಂಚಿ ಜೋ ವೃತ್ತಿಸೋ ಪ್ರಮಾಣ ಹೈ ತಿಸಕರಿ ಅವಚ್ಛಿನ್ನ ಚೇತನ ಪ್ರಮಾಣ ಚೇತನ ಹೈ॥

ಪ್ರಮೇಯ ಚೇತನ

೬) ಪ್ರಮೇಯ ಚೇತನ ಪ್ರಮೇಯೆ ಜೋ ಘಟಾದಿಕ ವಿಷಯ ತಿಸಕರಿ ಅವಚ್ಛಿನ (ಅನ್ಯೋಸೆ ಬಿನ್ನಕಿಯಾ) ಚೇತನ ಪ್ರಮೇಯ ಚೇತನ ಹೈ।

ಪ್ರಮಾಚೇತನ

೭) ಪ್ರಮಾಚೇತನ ಘಟಾದಿಕ ವಿಷಯಾಕಾರ ಭಯಿ ಜೋ ವೃತ್ತಿಸೋ ಪ್ರಮಾ ಹೈ ತಿಸಕರಿ ಅವಚ್ಛಿನ್ನ ಚೇತನ ವಾ ತಿಸ ವಿಷೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿತ ಚೇತನ ಪ್ರಮಾಚೇತನ ಹೈ॥ ಯಾಹೀಕು ಪ್ರಮಿತಿ ಚೇತನ ಫಲ ಚೇತನ ಬೀ ಕಹತೆ ಹೈ॥

(ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ.೧೭೮) ವೃತ್ಯವಚ್ಛಿನ್ನ ಚೇತನ ಪ್ರಮಾಚೇತನ ಕಹಿಯೇ ಹೈ.

ವಿಷಯ ಚೇತನ

(ವೃಪ್ರ.ಪೇಜ ೧೭೮ ಪ್ರ.೬) ವಿಷಯ ಮೇ ಆಯಾ ಚೇತನ ವಿಷಯ ಚೇತನ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಚೈ

ಚೈತನ್ಯ

ಸಾಮಾನ್ಯ ಚೈತನ್ಯ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೮೫) ವ್ಯಾಪಕ ಜೋ ಚೈತನ್ಯ ಹೈ। ಸೋ ಸಾಮಾನ್ಯ ಚೈತನ್ಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ ೧೦) ಪೇಜ ೨೩೦) ಆಕಾಶಕಿ ನ್ಯಾಯಿ ಸರ್ವತ್ರ, ಪರಿಪೂರ್ಣ ಹೈ ಜೋ ಸರ್ವನಾಮ ರೂಪಕಾ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಹೈ ಸೋ ಸಾಮಾನ್ಯ ಚೈತನ್ಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೩) ಜೋ ಅಸ್ತಿ ಭಾತಿ ಪ್ರೀಯ ರೂಪ ಹೈ (೪) ಜೋ ನಿರ್ವಿಕಾರ ಬ್ರಹ್ಮ ಹೈ। ಸೋ ಸಾಮಾನ್ಯ ಚೈತನ್ಯ ಹೈ॥

ವಿಶೇಷ ಚೈತನ್ಯ :

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೮೫) ವೃತ್ತೀಮೆ ಸ್ಥಿತ ಜೋ ಚೈತನ್ಯ ಸೋ ವಿಶೇಷ ಚೈತನ್ಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ॥

೨) (ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ.೧೧ ಪೇಜ ೨೫) ಅಂತಃಕರಣ ಔರ ಅಂತಃಕರಣಕಿ ವೃತ್ತಿನ ವಿಷೆ ಜೋ ಸಾಮಾನ್ಯ ಚೈತನ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಕಾ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ರೂಪ ಚಿದಾಭಾಸ ಸೋ ವಿಶೇಷ ಚೈತನ್ಯ ಹೈ।

೩) ಶಿವ ಚೈತನ್ಯ (ವಿ.ಚಿಂ.೧೪೫) ತತ್ವಂ ಪದಗಳಿಗೆ ವಾಚ್ಯಾರ್ಥಗಳಾದ ಬ್ರಹ್ಮ ಜೀವರಲ್ಲಿ ಕ್ರಮದಿಂದಪ್ಪ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವ ಕಿಂಚಿಜ್ಞತ್ವಗಳಂ ಪರೋಕ್ಷತ್ವಾಪರೋಕ್ಷತ್ವಾದಿ ವಿರುದ್ಧ ಧರ್ಮ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಚೈತನ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮೊಪಲಕ್ಷಿತ ಶುದ್ಧ ಶಿವ ಚೈತನ್ಯ ಮಕ್ಕುಂ.

ಜ

ಜನ್ಮ

೧) ಅಪೂರ್ವ ದೇಹ ಇಂದ್ರಿಯ ಗ್ರಹಣಂ ಜನ್ಮ

೨) ಪ್ರಾಗ್ಭಾವ ಅಂತ್ಯಕ್ಷಣಂ ಜನ್ಮ

೩) ಆತ್ಮನಿ ದೇಹ ಸಂಬಂಧ ಜನ್ಮ

೪) ಅದ್ಯಕ್ಷಣಕು ಜನ್ಮ ಕಹೆ ಹೈ

೫) ಆದ್ಯ ಶರೀರ ಪ್ರಾಣ ಸಂಯೋಗ ಜನ್ಮಃ

೬) ಸ ಅದೃಷ್ಟ ಉಪನಿಬದ್ಧ ಶರೀರ ಗ್ರಹಣ ಜನ್ಮ

ಜಗಜ್ಜೀವೇಶ

(ಅ.ಸಾರ.೧-೪-೮) ತಿಳಿಯಲಾಧಾರ ಮಪ್ಪುಳುಮೆ ವೊಂದಾದೇಯ ದೊಳು ತೋರ್ಪುಪಾದಿಯಿಂ ಜಗಜ್ಜೀವೇಶ ಕುಳುವಾದು ದೆನಿಸಿ ಮರೆಯುವದು.

ಜಗತ್ತು (ತೋರಿಕೆ ಮಾತ್ರ)

೧) (ಪ.ಭೊ.೨-೯-೨)ಇದು ನಾಮ ಬೆದದಿಂದಿದು ರೂಪ ಬೇದದಿಂ ಕರ್ಮ ಬೇದದಿಂದೆಸೆವುದು ಇದು ಜಗ ಜೀವತ್ರಯಾತ್ಮಕವರಿಪ್ಪೊಳಿದು ಪುಸಿ ಕಲ್ಪತವೆಯಾಗಿ।

೧) (ಪ.ಭೋ೩-೧೩-೩)ಆದರಿಂದತೋರಿದ ಜಗವಿದು . ಕನಸಿನಂದದೊಳನಿರ್ವಚನೀಯವಲ್ಲದೆ । ಸುದತಿ ಕೇಳಿದನು ಸದಾದಿಗಳಿಂದಾವ ಚದುರನು ವಿಧಿಸಿ ನುಡಿಯಲಿಲ್ಲ.

೩) (ಪ.ಭೋ.೧೨-೧) ಬ್ರಹ್ಮ ವಿವರ್ತ ವೆಂದನಿಸದು ಜಗವಿದು ಬ್ರಹ್ಮದ ಕಾರ್ಯ ವೆಂದೆನಲಿಲ್ಲ ಬ್ರಹ್ಮ ವಿಲಕ್ಷಣವೆನಲಿಲ್ಲವದು ತಾನು ಬ್ರಹ್ಮಸ್ತ್ರವೆನಿಸದು ಪುಸಿದೋರ್ಕೆ.

ಜಲ

೧) (ಪ.ಭೋ.೨-೬) ದ್ರವಣ ಪಿಂಡೀಕರಣಾದಿ ಲಕ್ಷಣದಿಂದೆ ರವಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನಾಲ್ಕೆನಿಸುವ ವಿವಿಧ ಗುಣಗಳಿಂದೆಸೆವುದೇ ಜಲವೆಂದು ಯುವತಿ ಚಿತ್ತದೊಳವದರಿಪುದು।

ಜಲದ ಉತ್ಪತ್ತಿ

೨) (ಪಾ.ಗೀ.೨-೧) ವಾಯು ಸುಖನೊಳಾ ಜಲವಾಯಿತ್ತು

ಜಲದ ಗುಣ (ಪ.ಭೋ.೨-೧-೪) ಸಲೆ ಮೂತ್ರ ಪಿತ್ತ ರೇತ್ರೋರಕ್ತ ಕಫವೆಂಬ ಜಲದ ದ್ರವಾಂಶದ ಗುಣವೈದು॥

ಜಲದ ತತ್ವಗಳು (ವಿ.ಚಂ.೪೩ ಪೇಜ) (ಪೇಜ ೩೧) ಜಲಕೆ ಪಂಚತತ್ವಃ ಲಾಳಸ್ವೇದ -ಮೂತ್ರ ಶುಕ್ಲ ಶೋಣಿತ ಯೇ ಪಾಂಚ ಜಲಕಾ ತತ್ವ ಹೈ॥

ಜಡ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ೧೪) ಜೋ ಆಪಕು ಜಾನೆ ಔರ ದುಸರೇ ಕುನ ಜಾನೆ ಸೋ ಜಡಕಹಿಯೆಹೈ

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೩೫೬) ಜೋ ಕಾರ್ಯ ಹೋವೆ ಸೋ ಜಡ ಹೋವೆ ಹೈ।

ಜರಾ (ಮುಪ್ಪು)

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೪೧೭ ಕಲಾ ೧೬) ಚಾಲೀ ಸಾಸೇ ಊಪರಕೆ ದೇಹಕಾ ಕಾಲ ಜರಾ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಜಪ

- (ಪ.ಭೋ.೫-೬-೫) ಇದಿರಿಂಗೆ ಕೇಳಬರ್ಪುದು ವಾಚಕ ವೆನಿಕ್ಕು ಮಿದಿರಿಂಗೆ ಕೇಳಬಾರದೆ ತನ್ನ ರದನಚ್ಛದಂಗಳಲುಗೆ ಮಾಳ್ಪ ಜಪವಿಧಿ। ಯದು ತಾನು ಪಾಂಶವೆಂದೆನಿಪುದು॥೫॥ ಎನಿತು ಮಂತ್ರದ ಪದವನಿತನೆ ತನ್ನಯ ಮನದಲ್ಲುಚ್ಚರಿಸಲಂತದು ತಾನೆ ವನಿತೆ ಕೇಳ್ಮಾನಸ ಜಪವೆನಿಪುದು ಶಾಸ್ತ್ರದನುಮತವಿದು ಮುಮುಕ್ಷುಗೆ ಬೇಕು॥೬॥

ಜಂಗಮ

ಶಿ.ಶಿ.(ಜಂಗ ಮಹಾತ್ಮಾಸ್ಥಲ) (ಪೇಜ ೨೪೪)

೧. '' ಜಂ - ಗಮ್ಯಂತ ಇತಿ ಅತಿಶಯೇನ ಗಚ್ಛಂತೀತಿ ಜಂಗಮಾ ''
ಅರ್ಥ : ಅತಿಶಯವಾದ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ವರ್ತಿಸುವವರು ಅಥವಾ ಅತಿಶಯವಾದ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವರು ಜಂಗಮರು.

೨) (ಶಿ.ಶಿ. ಜಂಗಮ ಮಹಾತ್ಮಾ ಸ್ಥಲ ಶ್ಲೋಕ ೨) ಜ್ಞಾನ್ಯಂತ್ಯತಿಶಯಾದ್ಯೇತು ಶಿವಂ ವಿಶ್ವ ಪ್ರಕಾಶಂ। ಸ್ವಸ್ವರೂಪತಯಾ ತೇತು ಜಂಗಮಾ ಇತಿ ಕೀರ್ತಿತಾ ॥ ೨ ॥
ಅರ್ಥ ಯಾರು ಜಗತ್ತನ್ನು ಬೆಳಗುವಂಥ ಪರಿಶಿವನನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಸ್ವರೂಪದೊಡನೆ ಅಭಿನ್ನವೆಂದು ತಿಳಿಯುವರೋ ಅವರೇ ಜಂಗಮರೆಂದು ಕಿರ್ತಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

೩) (ಪ್ರಭುದೇವರು) ಸುಳುಹೀನ ಸೂತಕ ಮೈದೋರೆದೆ, ಒಡಲ ಕಳವಳ ರುಚಿಗೆ ಹಾರೈಸದೆ ಅರಿವೇ ಅಂಗವಾಗಿ ಅಪ್ಯಾಯನ ವೇಭಕ್ತಿಯಾಗಿ, ಕಿಂಕುರ್ವಾಣವೆಂಬ ಶಿವಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ನಮೋನಮೋಎನಬಲ್ಲದೇ ಆತ ಜಂಗಮ ಗುಹೇಶ್ವರಾ ನಿಮ್ಮ ಠಾವಿನಲ್ಲಿ ॥

೪) (ಚನ್ನಬಸವಣ್ಣ) ಕುಲವಳಿದು ಛಲವಳಿದು ಮದವಳಿದು ಮತ್ಸರ ವಳಿದು, ಆತ್ಮತೇಜವಳಿದು, ಸರ್ವಾಹಂಕಾರವಳಿದು, ನಿಜವುಳಿಯಿತ್ತು ಲಿಂಗಜಂಗ ಮವೆಂಬ ಶಬ್ದವಿಡಿದು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತ್ತು ನೋಡಾ ತಾನಳಿದು ತಾನುಳಿದು ಸಹಜನಿಜಪದವಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡಲ ಚನ್ನಸಂಗಯ್ಯನಲ್ಲಿ ತಾನುತಾನಾದ

೫) ದೇಹಂನಾಸ್ತಿ ಕುಲಂನಾಸ್ತಿ ನಾಸ್ತಿಜೆಹ್ವಾರ ಸಂಘಲಂ ವ್ಯಾಸಂಗ ವ್ಯಸನ ನಾಸ್ತಿ ಜಂಗಮಃ

೬) ತ್ಯಾಗಾಂಗ (ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರ) ಭೋಗಾಂಗ (ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶರೀರ) ಯೋಗಾಂಗ (ಕಾರಣ ಶರೀರ) ಇದರ ಅಭಿಮಾನ ಹೋದವನೇ ಜಂಗಮ

೭) ಜಕಾರೋಹಂಸವಾಹನ ಬ್ರಹ್ಮ। ಗ ಕಾ ರೋಗರುಡಧ್ವಜ ವಿಷ್ಣು। ಮಕಾರೋರುದ್ರ ರೂಪಶ್ಚತ್ರಿಮೊತ್ರ್ಯಾತ್ಮಕ ಜಂಗಮ॥

೮) ಜ ಸದ್ರೂಪ ಗ ಚಿದ್ರೂಪ ಮ ಆನಂದ ರೂಪ ಜಂಗಮ

೯) ಸುಲಗ್ನಸ್ತ್ಯಂ ಮೂರ್ತಿಮತ್ಪಂಚ ಮದವ್ಯೋಹ ವಿವರ್ಜಿತಂ। ಮಾಯಾಮಲ ವಿವರ್ಜಿತಂ ಜಂಗಮ ಲಕ್ಷಣಂ

೧೦) ಜಕಾರೋಜನನನಾಸ್ತಿ ಗಕಾರೋಗಮನನಾಸ್ತಿ ಮಕಾರೋ ಮರಣನಾಸ್ತಿ ಇತಿ ಜಂಗಮ

ಜಾ

ಜಾತಿ

(ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೩೨೨) ಅನೇಕ ಧರ್ಮಿ (ಆಶ್ರಯ)ನ ವಿಷೆ ಅನುಗತ ಜೋ ಏಕಧರ್ಮಿ ಸೋ಼ ಜಾತಿ ಕಹೆ ಹೈ।

೧) (ವೃರ.ಅಂಕ ೬೮) ಅನೇಕ ಧರ್ಮಿಮೆ ಜೋ ಏಕ ಧರ್ಮ ರಹೆ ತಾಕು ಜಾತಿ ಕಹೆ ಹೈ॥

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೨೧) ಅನೇಕನೇಕ ಮೇ ಹೀ ರಹೆ ಜೋ ಏಕ ಧರ್ಮ ಸೋ ಜಾತಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ (ವೃಪ್ರ.ಪೇಜ ೪೮)

೩) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೧೧೪) ನಿತ್ಯ, ಏಕ ಔರ ಅನೇಕ ಧರ್ಮಿ (ವ್ಯಕ್ತಿ)ನ ವಿಷೆ ಜಾತಿ ವ್ಯಕ್ತಿಪರ

೪) (ಪ.ಭೋ.೬-೨೦-೮) ಇದು ತಾನೆ ಗೋಪಿಂಡ ವಂದದೊಳು ನಿತ್ಯ ಸದಮಳಾನಂದ ಚಿತ್ತವದನು ಒದವಿ ತಾನೆಂದೊರೆವುದು ಜಾತಿ ವ್ಯಕ್ತಿ ದೋರ್ಪುದಾಗಿ ತಿಳಿಯಲಂತಹುದು.

ಜಾತಿ ಪ್ರಕಾರಗಳು

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೩೭೭) ಪರಜಾತಿ-ಅಪರಜಾತಿ

ಪರಜಾತಿ

೧) (ವಿ.ಚಂ.೩೭೭) ಘಟ ಹೈ ಐಸೆ ಸರ್ವತ್ರ, ಅನುಗತ ಜೋ ಸತ್ತಾ ಹೈ ತಾಕು (ನ್ಯಾಯ ಮತಮೆ) ಪರ (ಶ್ರೇಷ್ಠ) ಜಾತಿ ಕಹತೆ ಹೈ। ಅಪರಜಾತಿ (ವ್ಯಾಪ್ಯ ವ್ಯಾಪಕ, ದೋ ಪ್ರಕಾರ ಹೈ)

೨) ಸತ್ತಾಸೆ ಬಿನ್ನಘಟತ್ವ ಆದಿಕ ಜಾತೀಕು (ನ್ಯಾಯಮತಮೆ) ಅಪರ (ಅಶ್ರೇಷ್ಠ) ಜಾತಿ ಕಹತೆ ಹೈ.

ವ್ಯಾಪ್ಯಜಾತಿ

೧) ವ್ಯಾಪಕ ಜಾತೀಕೆ ಅಂತರ್ಗತ (ನ್ಯೂನದೇಶವರ್ತಿ) ಜೋ ಜಾತಿ ಸೋ ವ್ಯಾಪ್ಯ ಜಾತಿ ಹೈ ಜೈಸೆ ಮನುಷ್ಯ ಜಾತೀಕೆ ಅಂತರ್ಗತ (ಏಕದೇಶಗತ ಬ್ರಾಹ್ಮಣತ್ವ ಕ್ಷತ್ರೀಯ ತ್ವಾದಿಕ ಜಾತಿಯಾ ಹೈವೆ ವ್ಯಾಪ್ಯ ಜಾತಿಯಾ ಹೈ॥

ವ್ಯಾಪಕ ಜಾತಿ

೧) ವ್ಯಾಪ್ಯ ಜಾತೀತೆ ಅಧಿಕ ದೇಶ ವಿಷೆ ಸ್ಥಿತ ಜೋ ಜಾತಿ ಸೋ ವ್ಯಾಪಕ ಜಾತಿ ಹೈ। ಜೈಸೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣತ್ವ ಆದಿಕ ವ್ಯಾಪ್ಯ ಜಾತೀತೆ ಅಧಿಕ ದೇಶ ವಿಷೆ ಸ್ಥಿತ ಮನುಷ್ಯತ್ವ ಜಾತಿ ಹೈ ಸೋ ವ್ಯಾಪಕ ಜಾತಿ ಹೈ॥

ಜಿ

ಜಿಜ್ಞಾಸೆ

೧) (ಬ್ರ.ಸೂತ್ರ.ಅ.೧. ಸೂ೧-ಭಾಗ-೧೮) ಜ್ಞಾತುಮ್ ಇಚ್ಛಾ ಜಿಜ್ಞಾಸಾ (ಅಂದರೆ ಅರಿತು ಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆ।। (ವಿಶೇಷ ಇದೇ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು)

೨) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೩೯೬) ಭಗವತ್ತತ್ವಕೆ ಜಾನನೇಕಿ ಇಚ್ಛಾವಾಲಾ ಜಿಜ್ಞಾಸು ಕಹೆ ಹೈ।

೩) ಆತ್ಮಜಾನಾರ್ಥ ಜಿಜ್ಞಾಸಃ

೪) (ವೃಪ್ರ.ಪ್ರ.೩. ಪೇಜ ೮೭೫) ಮೋಕ್ಷಕು ತೀವ್ರ ಇಚ್ಛಾವಾಲಾ ಜಿಜ್ಞಾಸು ಕಹೆ ಹೈ ಜ್ಞಾನಕೆ ಇಚ್ಛಾ ಜಿಜ್ಞಾಸಾ ಕಹಿಯೆ ಹೈ ವಿಷಯ ಜಿಜ್ಞಾಸಿತ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಉತ್ತಮ ಜಿಜ್ಞಾಸು

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೩೦) ವಿವೇಕ, ವೈರಾಗ್ಯ, ಷಟ್ ಸಂಪತ್ತಿ ಔರ ಮುಮುಕ್ಷಾ ಇನಚಾರೀ ಸಾಧನ ಕರಿ ಸಹಿತ ಹೋವೆ, ಔರ ಬ್ರಹ್ಮವಿತ್ ಗುರು ಅರು ವೇದಾಂತ ಶಾಸ್ತ್ರಕೆ ಪರಮ ವಿಶ್ವಾಸಿ ಹೋವೆ, ಕುತರ್ಕ ಕದಾ ಚಿತ್ತಕರೆ ನಹಿ ಐಸಾ ಜೋ ಸ್ವರೂಪಕೆ ಜಾನೇಕಿ ತೀವ್ರ ಇಚ್ಛಾವಾಲಾ ಅಧಿಕಾರಿ ಸೋ ಉತ್ತಮ ಜಿಜ್ಞಾಸು ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೩೯೬) ಜಾಕೆ ಬೋಧ ನಹಿ ಹುವಾ ಹೈ ಕಿಂತು ಆತ್ಮಕೆ ಜಾನನೇಕೆ ತೀವ್ರ ಇಚ್ಛಾಹೈ ಭೋಗಕಿ ಇಚ್ಛಾನಹಿ ತಾಕಾ ಅಂತಃಕರಣ ಶುದ್ಧಹೈ ಯಾತೆ ಸೋ ಬೀ ಉತ್ತಮ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ ಹೈ।

೩) (ವಿ.ಸಾ. ೭೧) ಜಾಪುರುಷಕು ಉತ್ತಮ ಸಂಸ್ಕಾರತೆ ಸತ್ ಶಾಸ್ತ್ರಾ ಶರಣ ಹೋವೆ ತಾಕು ಉತ್ತಮ ಜಿಜ್ಞಾಸು ಕಹೆ ಹೈ।

೪) (ವಿ.ಸಾ.೧೦೧) ತೀವ್ರ ಜಿಜ್ಞಾಸು ಹುಯಾ ಚಾರಿ ಸಾಧನ ಅಥವಾ ಮಂದಬೋಧ ಕರೀಸಂಪನ್ನ ಉತ್ತಮ ಜಿಜ್ಞಾಸು ಹೈ.

೫) (ದೃಷ್ಟಿಸೃಷ್ಟಿವಾದ ರೀತಿಯಿಂದ) ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಆರೋಪ ಮಾಡಿ ಮರಳಿ ಅದರ ಅಪವಾದ ಪೂರ್ವಕ ಪಂಚಮ ಭೂಮಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಆರೂಢನಾದ ಯೋಗ್ಯ ಯಾವ ಉತ್ತಮ ಸಂಸ್ಕಾರವುಳ್ಳ ಜಿಜ್ಞಾಸು ವಿರುವನೋ ಅವನಿಗೆ ಉತ್ತಮ ಜಿಜ್ಞಾಸು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವದು.

೬) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೩೯೫) ಮಂದಬೋಧ ಜಾಕು ಹುವಾ ಹೈಸೋ ಉತ್ತಮ ಜಿಜ್ಞಾಸು ಹೈ.
ತಾ ಉತ್ತಮ ಜಿಜ್ಞಾಸು ಮನನ ನಿಧಿಧ್ಯಾಸನಸೆ ವಿನಃ ಅನ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯ ನಹಿ। ಯಹಮಾರ್ತಾ ಶಾರೀರಕ ಕಮೆ ಸೂತ್ರಕಾರ ವೇದವ್ಯಾಸ ಭಾಷ್ಯಕಾರ ಶಂಕರ ಆಚಾರ್ಯನೇ ಪ್ರತಿ ಪಾದನ ಕರೆ ಹೈ।।

ಮಧಮ ಜಿಜ್ಞಾಸು

(ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೧೦೧) ಮಂದ ಜಿಜ್ಞಾಸು ಕರೀಕೆ ವೇದಾಂತ ಶ್ರವಣ ವಿಷೆ ಪ್ರವೃತ್ತಹೋವೆ ಸೋ ಮದ್ಯಮ ಜಿಜ್ಞಾಸು ಹೈ।

ಮಂದ ಜಿಜ್ಞಾಸು

೧) (ವಿ.ಸಾ.೩೯೬) ಜ್ಞಾನಕಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಇಚ್ಛಾತೆ ಜೋ ಶ್ರವಣಮೆ ಪ್ರವೃತ್ತಹುವಾ ಹೈ ಔರ ಅಂತಃಕರಣ ಭೋಗ ನಮೆ ಆಸಕ್ತಿಹೈ ಸೋಮಂದ ಜಿಜ್ಞಾಸು ಹೈ।

ಕನಿಷ್ಠ ಜಿಜ್ಞಾಸು

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೧೦೧) ನಿಷ್ಕಾಮ ಕರ್ಮ ಉಪಾಸನಾ ವಿಷೆ ಪ್ರವೃತ್ತಹೋವೆ ಸೋ ಕನಿಷ್ಠ ಜಿಜ್ಞಾಸು ಹೈ।

ಬ್ರಹ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸಾ

(ಬ್ರ.ಸೂ.ಅ.೧-೧-೧೫) ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಜಿಜ್ಞಾಸಾ ಬ್ರಹ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸಾ ಬ್ರಹ್ಮಚ ವಕ್ಷ್ಮಾಣ ಲಕ್ಷಣಂ ಜನ್ಮಾದ್ಯಸ್ಯಯತಃ(ಬ್ರಹ್ಮ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ ಎಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮದ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಯು ಬ್ರಹ್ಮಎಂದರೆ ಜನ್ಮಾದ್ಯಸ್ಯಯತಃ ॥ (ವಿಶೇಷ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿನೋಡಬಹುದು.)

ಜೀವ

೧) ಅಂತಃಕರಣ ವಿಶಿಷ್ಟ ಚೈತನ್ಯ ಜೀವ (ವಾಚಸ್ಪತಿ)
೨) ಇಂದ್ರಿಯ ವಿಶಿಷ್ಟಶರೀರ ವಾನ್ ಜೀವಃ
೩) ಅನಿತ್ಯ ಜ್ಞಾನ ಅಧಿಕರಣಂ ಜೀವಃ
೪) ಅಂತಃಕರಣದಲ್ಲಿಯ ಕೂಟಸ್ಥನ ಅಭಾಸವೇ ಜೀವ
೫) ಅವಿದ್ಯಾ ಉಪಹಿತ ಚೈತನ್ಯವೆ ಜೀವ
೬) ಅವಿದ್ಯಾ ಅವಚಿನ್ನ ಚೇತನ ವೇ ಜೀವ
೭) ಪ್ರಾಣಾಧಾರಣಾನುಕೂಲ ವ್ಯಾಪಾರಾಶ್ರಯ ಜೀವಃ
೮) ಅವಿದ್ಯಾ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿತ ಚೈತನ್ಯ ಜೀವ
೯) ವ್ಯಷ್ಟಿಸ್ಥೂಲ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕಾರಣ ಶರೀರ ತ್ರಯೋಪಹಿತ ವಿಶಿಷ್ಟಂ ಜೀವಃ
೧೦) ಕಾರ್ಯೋಪಾದಿಯಂ ಜೀವಃ
೧೧) ಇಂದ್ರಿಯ ಉಪಾದಿ ಶರೀರ ವಾನ್ ಜೀವಃ

೧೨) (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೨೭) ಚಿದಾಭಾಸಯುಕ್ತ ಅಂತಃಕರಣ ಸಹಿತ ಕೂಟಸ್ಥ ಚೈತನ್ಯ ಸೋ ಜೀವ ಕಹೆ ಹೈ।

೧೩) ಅಂತಃಕರಣದಲ್ಲಿದ್ದ ಅಭಾಸವೇ ಜೀವ.

೧೪) ಅಂತಃಕರಣ ಅವಚಿನ್ನ ಚೇತನವೇ ಜೀವ.

೧೫) ಅಂತಃಕರಣ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಚೇತನವೇ ಜೀವ.

೧೬) ಸ್ಥೂಲ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಸಂಘಾತಕ್ಕೆ ಜೀವವೆನ್ನುವರು.

೧೭) ಪಂಚಭೂತ, ಅಂತಃಕರಣ, ಕಾಮ, ವಾಸನಾ, ತ್ರಿವಿಧ ಕರ್ಮ, ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರ ಆತ್ಮಾ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ತನ್ನ ಮರೆತು ಜೀವನಾಗಿದ್ದಾನೆ ತನ್ನ ಮರೆತು ಒಂಭತ್ತರಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

೧೮) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೨೯೨) ಕಲಾ ೧೧) ಅವಿದ್ಯಾ ತಿಸಕರಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬರೂಪ ಚಿದಾಭಾಸ ಔರ ತಿನಕಾ ಅದಿಷ್ಠಾನ ಕೂಟಸ್ಥ ಏ ಸರ್ವ ಮಿಲೀಕೆ ಜೀವ ಕಹೆ ಹೈ.

೧೯) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೧೬೬) ನಾನಾ ಕಾಮ (ವಾಸನಾ) ಔರ ಕರ್ಮ ಸಹಿತ ಜೋ ಬುದ್ಧಿ ಹೈ ತಾಮೆ ಜೋ ಚೇತನಕಾ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಹೈ ತಾಕು ವಿದ್ವಾನ ಜೀವ ಕಹೆ ಹೈ।

೨೦) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೧೬೫) ಬುದ್ದಿ ಸಹಿತ ಚೇತನಕಾ ಜೀ ಕಹೆ ಹೈ।

೨೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೧೬೬) ಬಿಂಬ ಜೋ ಕೂಸ್ಥಾ ಸಹಿತ ಚಿದಾಭಾಸಕು ಜೀವ ಕಹೆ ಹೈ।

೨೨)(ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ.೧೬೬) ಬುದ್ಧಿಮೆ ಜೋ ಚಿದಾಭಾಸ ಔರ ಬುದ್ಧಿಕಾ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಚೇತನ ದೋನುವಾಕಾ ನಾಮ ಜೀವ ಕಹೆ ಹೈ।

೨೩) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೧೭೮) (ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಸ್ವಾಮಿನೆ ಪಂಚ ದಶಿಮೆ) ಬುದ್ಧಿ ಔರ ತಿನಮೆ ಸ್ಥಿತ ಚಿದಾಭಾಸ ಔರ ತಿನ ದೋನೂಕಾ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಚೈತನ್ಯ ಇನ ತೀನೂಕಾ ಸಮೂಹ ಜೀವ ಕಹೆ ಹೈ।

೨೪) (ವಿ.ಸಾ.೧೭೦) ಅಜ್ಞಾನಕೆ ಅಂಶ ವಿಷೆ ಜೋ ಚೇತನ ಅಭಾಸ ಔರ ಅಜ್ಞಾನ ಕೆ ಅಂಶಕಾ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಜೋ ಕೂಟಸ್ಥಹೈ ತಿನ ದೋನು ವಾಕು ಜೀಪಪದ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨೫)(ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೦೨)(ಅಬಾಸವಾದ) ಸಾಭಾಸ ಅಂತಃಕರಣ ವಿಶಿಷ್ಟ ಚೇತನ ಜೀವ ಕಹೆ ಹೈ। (ಜೀವ ಬಂಧ ಮೋಕ್ಷವುಳ್ಳವನು ಈಶ್ವರ ಮೋಕ್ಷವುಳ್ಳವನು ಶುದ್ಧ ಬ್ರಹ್ಮ ಯಾವದೂ ಇಲ್ಲ)

೨೬) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ.೨೫೦) ಮಲಿನ ಸತ್ವಗುಣ ಸಹಿತ ಅಜ್ಞಾನ ಅಂಶಮೆ ಚೇತನಕಾ ಅಬಾಸ ಔರ ಅಜ್ಞಾನ ಔರ ತಾಕಾ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಕೂಟಸ್ಥ ತೀನು ಮಿಲೆ ಜೀವ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨೭) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೩೮) (ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಸ್ವಾಮಿ) ಮಲಿನ ಸತ್ವ ಗುಣ ಸಹಿತ ಜೋ ಅಂತಃಕರಣಕಾ ಉಪಾದಾನ ಕಾರಣ ಅವಿದ್ಯಾಕಾ ಅಂಶ, ತಾಮೆ ಅಭಾಸ ಜೀವಕಹ್ಯಾ ಹೈ।

೨೮) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ೪೩೯) ಅವಿದ್ಯಾ ಅಂಶಕಾ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಚೇತನ ಔರ ಅವಿದ್ಯಾಕೆ ಅಂಶ ಸಹಿತ ಅಭಾಸ ಜೇವ ಕಹೆ ಹೈ। (ಅಭಾಸವಾದ)

೨೯) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೩೭೪) ಅಭಾಸ ಸಹಿತ ಅವಿದ್ಯಾ ವಿಶಿಷ್ಟ ಚೇತನ ಜೀವ ಕಹೆ ಹೈ।

೩೦) (ಅವಚ್ಛೇದವಾದ) ಅವಿದ್ಯಾ ವಿಶಿಷ್ಠ ಚೇತನ ಜೀವ ಕಹೆ ಹೈ।

೩೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೩೮) (ವಿವರಣಕಾರ) ಅಜ್ಞಾನಮೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಜೀವ ಕಹ್ಯಾ ಹೈ.

೩೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೪೨) (ಅವಚ್ಛೇದವಾದ) ಮಲಿನ ಸತ್ವ ಗುಣ ಅಂಶ ಸಹಿತ ಅಂತಃಕರಣಕಾ ಉಪಾದಾನ ಅವಿದ್ಯಾಕೆ ಅಂಶ ವಿಶಿಷ್ಟ ಚೇತನ ಜೀವ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೩೩) (ಅ.ಸಾರ.೨-೨-೪) ಕರ್ತೃ ಭೋಕ್ತೃತ್ವ ವೊದಲಾದ ಗುಣ ವಿಶಿಷ್ಟ ಹಮ್ಮಿನಲ್ಲಿ ಬೆರಸಿ ತದ್ದರ್ಮವಾಂತುದರಿಂದ ಜೀನೆನಿಸುವನು.

೩೪) (ಅ.ಸಾರ.೨-೨-೩) ಪ್ರಕೃತಿಯ ವಸ್ಥಾಂತರ, ತಾನಾದ ಹಂತೆ ಯುಪಾದಾನವಾಗೆ ಜೀವಾತ್ಮಾಪೆಸರಿಂ ತೋರ್ಪುದೊಂದೆ ಚಿದಖಂಡ॥

೩೫) ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದದ ಮೇಲಿ ಬದುಕಿದ್ದಾನೆ ವಿಷಯಾನಂದ ಬೇಡುತ್ತಾನೆ ಇವನು ಜೀವ.

೩೬) (ಪಂ.ದ.ಪ್ರ.೪-ಶ್ಲೋ-೧೧) ಚೈತನ ಯದಧಿಷ್ಟಾನಂ। ಲಿಂಗದೇಹಶ್ಚಯಃ ಪುನಃ। ಚಿಛ್ಛಾಯಲಿಂಗ ದೇಹ ಸ್ಥಾತತ್ಸಂ ಘೋ ಜೀವ ಉಚ್ಚತೆ॥೧೧॥ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶರೀರ ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಆಧಾರವಾದ ಚೈತನ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶರೀರ ಮತ್ತು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶರೀರದಲ್ಲಿರುವ ಚೈತನ್ಯದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ, ಈ ಮೂರರ ಸಮೂಹವು ಜೀವ ಶಬ್ದದಿಂದ ಕರೆಯಲ್ಪಡುವುದು.

ಚೇತರೂಪ ಜ್ಞಾನ ನಃ ಆಶ್ರಯ ವಿಷಯ ರಹಿತತ್ವಂ ಚೇತನ ರೂಪ ಜ್ಞಾನಂ

ಬಳಿಕ ತಿಥ್ಯಾಪವಾದ ಗಳಿಂದವು ಕಳೆದು ಪೋಗೆ ಮಿಕ್ಕುಳಿದ ತಮಗೆ ಕಮಲ ಪತ್ರೋದಕದಂತೆ ಕರ್ಮದ್ವಯದ ಲೇಪಮಿಲ್ಲಾಗಿ ಯುಂ ಕಷ್ಟದಲ್ಲಿ ವಹ್ನಿಯಹುದಾಯವಹ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಕಷ್ಟವಿಲ್ಲದಂತೆಯುಂ ಕರ್ಮದ್ವಯ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ವಿವೇಕಿ ಇಪ್ಪನಾ ವ್ಯವಹಾರ ಅವನೋಳಿಲ್ಲವಾಗಿಯು ದಾವಾನ ಲವಡಿಸಿದ ವನವ ನಾವ ಮೃಗ ಪಕ್ಷಿಗಳುಂ ಪೋಗದಂತೆ ಜ್ಞಾನಾಜ್ಞಿನ ಮಯನಂ ಸಕೃತಗಳು ಸೊಂಕಲಮ್ಮಲಾಗಿಯುಂ ಅದರಿಂದ ಚಿಂತೆ ತೋರದಿಹುದೇ ಪರಲೋಕ ದುಃಖಾಭಾವ ಮಕ್ಕುಂ.

ತ

ತರ್ಕ

೧) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೯೫) ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ ೨ ಪೇಜ ೪೩)

ತರ್ಕ: ಅನಿಷ್ಟ ಅಪಾದನಕು ತರ್ಕಕ ಹೆಹ್ಯೆ

೨) ವೇದ ಅವಿರೋಧಂ ತರ್ಕಃ

೩) ಪ್ರಮಾಣಾನುಗ್ರಹಂ ತರ್ಕಃ

೪) (ಪ.ಭೋ.೩-೧೫-೧) ನುಡಿಗೆ ಗೋಚರವೆನಿಪೊಡೆ ತರ್ಕ ವೈಸಲೆ।

ಕುತರ್ಕ

೧) (ಪ.ಭೋ.೩-೧೫-೧) ನುಡಿಗೆ ಗೋಚರವಲ್ಲದೆಡೆಯಲ್ಲಿ। ನುಡಿದುತರ್ಕಿಪುದು ಕುತರ್ಕ।

ತತ್ವ

೧) ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೩೪೨ ತತ್ವನಾಮ ಪದಾರ್ಥಕಾಹ್ಯೆ (ಸಾಂಖ್ಯಮತ)

೨) ಪಂಚಭೂತಗಳ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ತತ್ವವೆನ್ನುವರು.

೩) ಶುದ್ಧ ಚೇತನಕ್ಕೂ ತತ್ವವೆನ್ನುವರು.

ನಿಜತತ್ವ

(ಪ.ಭೋ.೪-೩-೮) ಜಡದೃಶ್ಯಾತ್ಮನು ಮೇಣ ಜಡ ದೃಶ್ಯಾತ್ಮನು। ಜಡಾಜಡ ರಹಿತಾತ್ಮನೆಂಬ ಮೂರು। ಜಡಭಾವವಳಿದುಳಿದಿರವೇ ದೋಷದೊಳೆಂದು। ತೊಡರದ ಪದವದು ನಿಜತತ್ವ ॥

ತತ್ವಜ್ಞಾನ

೧) (ವೃ.ಪ್ರ.೩೭೨ ಪೇಜ) ಆವರಣಶಕ್ತಿ ನಾಶ ಹೇತುಕಾ ತತ್ವಜ್ಞಾನ। ಕಹೆ ಹ್ಯೆ

೨) (ವೃ.ಪ್ರ.೪೧೩ ಪೇಜ) ಜೀವಬ್ರಹ್ಮಕೆ ಅಬೇಧ ಗೋಚರ ಅಂತಃಕರಣಕೀ ರೂಪವೃತ್ತಿಕು ತತ್ವಜ್ಞಾನಕ ಹೆಹ್ಯೆ

೩) (ವೃ.ಪ್ರ, ಪ್ರ ೮ ಪೇಜ ೪೧೨) ಆತ್ಮ ಸ್ವರೂಪಕಿ ಯತಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನಕು ತತ್ವಜ್ಞಾನಕ ಹೆಹ್ಯೆ।

೪) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೩೪೩) ದೇಹಾದಿಕ ಸಂಪೂರ್ಣ ಪದಾರ್ಥನಸೆ ಆತ್ಮಾಬಿನ್ನ ಹ್ಯೆ। ಯಾನಿಶ್ಚಯಕಾನಾಮ ತತ್ವಜ್ಞಾನಹ್ಯೆ।

೫) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೨೭೨) .. ಬ್ರ.ಹ್ಮಸೋ ಮೈ,ಹೂಂ ''ಔರ'' ಮೈ,ಸೋ ಬ್ರ.ಹ್ಮ ಹೂ ಐಸಾ ದೃಡ ನಿಶ್ಚಯ ಕರನಾ ಸೋಯಿ ತತ್ವ ಜ್ಞಾನ ಹ್ಯೆ

ತತ್ವಗಳು

(ವಿ. ಚಿಂ. ೧೦೭) ಭೂತಪಂಚಕ, ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ ಪಂಚಕ, ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯ ಪಂಚಕ, ಪ್ರಾಣಾದಿ ಪಂಚಕ, ಅಂತಃಕರಣ ಚತುಷ್ಟಯಮೆಂಬ ಇಪ್ಪತ್ತುನಾಲ್ಕು ತತ್ವಗಳಾಗಿರಲು ಅಹಂಕಾರಾಕಾರ ಮಾದ ಮೂಲಾವಿದ್ಯೆಯೇ ಇಪ್ಪತ್ತೈದನೆಯ ತತ್ವ ಮೆನಿಸುವದು, ಈ ಅಹಂಕಾರಗತ ಚಿದಾಭಾಸನೇ ಇಪ್ಪತ್ತಾರನೇ ತತ್ವ ಮಾಗಿರ್ಪನು, ಮಾಯೋಪಾದಿಯೇ ಇಪ್ಪತ್ತೇಳನೆಯದಾಗಿರ್ಪುದು, ಮಾಯಾವಚ್ಛಿನ್ನನಾದ ಈಶ್ವರನೇ ಇಪ್ಪತ್ತೆಂಟನೆಯ ತತ್ವವು ಅಹಂಕಾರ ಜೀವರ್ಗಧಿಷ್ಠಾನ ಮಾದ ಕೂಟಸ್ಥನೇ ಇಪ್ಪತ್ತೊಂಬತ್ತನೇ ತತ್ವಮಾಗಿಹನು. ಮಾಯೇಶ್ವರರ್ಗಧಿಷ್ಠಾನ ಮಾದ ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಮೂವತ್ತನೆಯ ತತ್ವವೆಂದರಿವುದು. ಅನನ್ಯ ಮಾಯಿಕ ಮಾದ ಮಾಯೋಪಹಿತ ಬ್ರಹ್ಮಚೈತನ್ಯವೇ ಮೂವತ್ತೊಂದನೆಯ ತತ್ವ ಮಾಗಿರ್ಪುದು, ಸಚ್ಚಿದಾನಂದೈಕರಸ ಸ್ಪೂರ್ತಿಯಪ್ಪ ಉಪರಿ ತತ್ವವೇ ಮೂವತ್ತೆರಡನೆಯ ತತ್ವ ಮಾಗಿರ್ಪುದು ಮತ್ತಂ ವಿಚಾರಲಕ್ಷ ಭೇದದಿಂ ತತ್ವ ಸಂಖ್ಯೆಯು ಬಹುವಿಧ ಮಾಗಿರ್ದೊಡಂ ಪೇಳ್ದ ತತ್ವಗಳೊಳಗಂತರ್ಭಾವ ಮುಪ್ಪುದಾಗಿ ಇಂತೀ ಮೂವತ್ತೆರಡು ತತ್ವಗಂಗಳಿಗೆ ಸಂಗಮವಾದ ನಿರ್ಗುಣ ಸತ್ತಾಮಾತ್ರಮಪ್ಪ ಮಾಯೋ ಲಕ್ಷಿತ ಪರಾತ್ಪರ ಶಿವಚೈತನ್ಯವೇ ನಿತ್ಯಮುಕ್ತ ಬ್ರಹ್ಮಮೆಂದು ಸ್ವಸ್ವರೂಪವ ನರಿಯೆಲ್ವೇಳ್ಕುಂ.

ತತ್ವಜ್ಞಾನ ಫಲ

೧) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೩೪೩)(ನ್ಯಾಯಮತ) ತಾ ತತ್ವಜ್ಞಾನಸೆ ಮೈ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಹೂಂ, ಮನುಷ್ಯ ಹೂಂ ಯಹ ಬ್ರಾಂತಿದೂರಿಹ್ಯೆ.

೨) ಬ್ರಾಂತೀಕೆ ನಾಶತೆ ರಾಗದ್ವೇಷ ಕಾ ಅಭಾವ ಹೂವೆ ಹೈ.

೩) ತಿಹ್ನಕೆ ಅಭಾವತೆ ಧರ್ಮಾಧರ್ಮಕೆ ನಿಮಿತ್ತ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಅಭಾವ ಹೈ.

೪) ಪ್ರವೃತ್ತೀಕೆ ಅಬಾವತೆ ಶರೀರ ಸಂಬಂಧ ರೂಪ ಜನ್ಮಕಾ ಅಭಾವ ಹೋವೆ ಹೈ ಔರ ಪ್ರಾರಬ್ಧಕಾ ಭೋಗತೆ ನಾಶ ಹೋವೆ ಹೈ.

೫) ಶರೀರ ಸಂಬಂಧಕೆ ಅಭಾವತೆ ಇಕ್ಕೀಸ ದುಃಖಕಾ ನಾಶ ಹೋವೆ ಹೈ.

೬) ಸೋ ದುಃಖ ಕಾ ನಾಶ ರೂಪಹೀ ನ್ಯಾಯಮತ ಮೆ ಮೋಕ್ಷ ಹೈ.

(ಇಕ್ಕೀಸ ದುಃಖ : ಏಕ ಶರೀರ, ಪಂಚಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ ಔರಮನ ಏ ಷಟ್ ಇಂದ್ರಿಯ, ಷಟ್ ಇಂದ್ರಿಯಕಾ ವಿಷಯ, ಔರ ಷಟ್ ಇಂದ್ರಿಯಕಾ ಜ್ಞಾನ ಔರ ಸುಖ, ದುಃಖ ಯೇ ಎಕ್ಕೀಸ ದುಃಖಹೈ)

ತಮ : (ಪ. ಭೋ ೧-೭-೭) ಕಮಲಾಸ್ಯೆ ಕೇಳಹಂಬ್ರಮೆ ಅಜ್ಞಾನಾನೆಂಬ। ಬ್ರಮೆ ಜಗದ್ಭ್ರಮೆಗಳು ಪ್ರಸಿಯೆಂದು। ಸುಮನ ಸರ್ಗಾದೊಡೆಯು ಮರಿದು ಕಾಣಲ್ಕೆನೆ। ತಮ ವಪ್ಪುದದು ತಮದಂದದಿ ॥೭॥

ತತ್ವಮಸಿ

(ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೪೬೭)ಸಾಮವೇದಕೆ ಛಾಂದೊಗ್ಯ ಉಪನಿಷದ್ದಕೆ ಷಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯಮೆ ಶ್ವೇತಕೇತು ಪುತ್ರಕೆ ಪ್ರೀತಿ ಉದ್ದಾಲಕ ಪಿತಾನೆ ನವವಾರ ಉಪದೇಶಕಿಯಾ ಹೈ. ಯಹ ಉಪದೇಶ ವಾಕ್ಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ, ಔರ ಶ್ರವಣ ಪರ ವಾಕ್ಯ ಬೀ ಕಹಿಯೆ ಹೈ|

ತತ್‌ಪದ ವಿಚಾರ

(ವಿ.ಚಂ. ಕಲಾ೧೧ ಪೇಜ ೨೫೦) ಸಾಮವೇದಕಿ ಚಾಂದೋಗ್ಯ ಉಪನಿಷದ್ದಕೆ ಷಷ್ಟ ಪ್ರಪಾಟಕೆ(ಅಧ್ಯಾಯ) ವಿಷೆ ಶ್ವೇತ ಕೇತುನಾಮ ಪುತ್ರಕೆ ಪ್ರೀತಿ ತಿಸಕೆ ಪಿತಾ ಉದ್ದಾಲಕ ಮುನೀನೆ ಉಪದೇಶಕಿಯೆ.

''ತತ್ವಮಸಿ'' ಮಹಾವಾಕ್ಯ ಜೋ ಪ್ರಥಮ ಪದ ಸೋ ''ತತ್ ಪದ ಹೈ''

ತತ್‌ಪದ ವಾಚಾರ್ಥ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೨೫೪) ಅವ್ಯಾಕೃತ ಜೋಮಾಯಾ ಸೋ ಈಶ್ವರಕಾ ದೇಶ ಹೈ

೨) ಉತ್ಪತ್ತಿ, ಸ್ಥಿತಿ, ಪ್ರಲಯ, ಏತೀನ ಈಶ್ವರ ಕೆ ಕಾಲ ಹೈ|

೩) ಸತ್ವಗುಣ, ರಜೋಗುಣ, ತಮೋಗುಣ, ಏ ತೀನ ಈಶ್ವರಕಾ ವಸ್ತು ಹೈ. ಅಥವಾ ಸೃಷ್ಟಿ ಸಾಮಗ್ರಿ ಹೈ|

೪) ವಿರಾಟ, ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಬ, ಅವ್ಯಾಕೃತ ಏತೀನ ಈಶ್ವರಕಾ ಶರೀರ ಹೈ

೫) ವೈಶ್ವಾನರ, ಸೂತ್ರಾತ್ಮ, ಅಂತರ್ಯಾಮಿ, ಏತೀನ ಈಶ್ವರಕಾ ಅಭಿಮಾನಿ ಹೈ

೬) ''ಮೈ'' ಏಕ ಹೂಂ| ಸೋ ಬಹುರೂಪ ಹೋವು ಐಸಿ ಜೋ ಇಚ್ಛಾ ತಿಸಕು ಆದಿ ಲೇಕೆ ''ಜೀವರೂಪಕರಿ ಪ್ರವೇಶ ಭಯಾ'' ಇಹಾಂ ಪರ್ಯಂತ ಜೋ ಸೃಷ್ಟಿ ಸೋ ಈಶ್ವರ ಕಾ ಕಾರ್ಯ ಹೈ

೭) ಸರ್ವಶಕ್ತಿ ಪನಾ, ಸರ್ವಜ್ಞಪನಾ, ವ್ಯಾಪಕಪನಾ, ಏಕಪನಾ, ಸ್ವಾಧೀನಪನಾ, ಸಾಮರ್ಥ್ಯಪನಾ, ಪರೋಕ್ಷಪನಾ, ಮಾಯಾ ಉಪಾದಿ ವಾನಪನಾ, ಏ ಅಷ್ಟ ಈಶ್ವರಕೆ ಧರ್ಮ ಹೈ

೧) ಇನ ಸರ್ವಸಹಿತ ಮಾಯಾ, (ಕಾರಣ ಸಹಿತ ಕಾರ್ಯ)

೨) ತಿನವಿಷೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ರೂಪ| ಚಿದಾಭಾಸ,

೩) ತಿನಕಾ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಬ್ರಹ್ಮ,

ಏ ಸರ್ವ ಮಿಲೀಕೆ ಈಶ್ವರ ಸೋ '' ತತ್'' ಪದ ಕಾ ವಾಚಾರ್ಥ ಹೈ

(ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೪೩೩) ''ತತ್‌ಮಸಿ'' ಮಹಾವಾಕ್ಯಮೆ ಲಕ್ಷಣ ದಿಖಾವ ನೇಕು ''ತತ್'' ಪದ ಔರ ''ತ್ವಂ'' ಪದ ಕಾ ವಾಚ್ಯ ಅರ್ಥ ದಿಖಾವೆ ಹೈ

ತತ್ ಪದಕಾ ವಾಚ್ಯ

೧) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೪೩೩) ''ಸರ್ವಶಕ್ತಿ ಕಹಿಯೆ ಸರ್ವಸಾಮರ್ಥ್ಯ''

೨) ಸರ್ವಜ್ಞ, ಕಹಿಯೆ ಸರ್ವ ವಸ್ತುಕೆ ಜಾನನೆವಾಲಾ.

೩) ವಿಭು, ಕಹಿಯೆ ವ್ಯಾಪಕ.

೪) ಈಶ, ಕಹಿಯೆ ಸರ್ವಕಾ ಪ್ರೇರಕ.

೫) ಸ್ವತಂತ್ರ, ಕಹಿಯೆ ಕರ್ಮಕೆ ಆಧೀನ ನಹಿ.

೬) ಪರೋಕ್ಷ, ಕಹಿಯೆ ಜೇವಕೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಕಾ ವಿಷಯ ನಹಿ.

೭) ಮಾಯಿ, ಕಹಿಯೆ ಮಾಯಾ ಜಾಕಿ ಆಧೀನ ಸೋ ಮಾಯಿ.

೮) ಬಂಧ ಮೋಕ್ಷ ರಹಿತ ಈಶ್ವರಮೆ ಬಂಧ ನಹಿ ಮೊಕ್ಷ ಬೀ ನಹಿ.
ಇತನೆ ಧರ್ಮವಾಲಾ ಈಶ್ವರ ಚೇತನ ..ತತ್.. ಪದ ಕಾ ವಾಚ್ಚ ಅರ್ಥ ಹೈ॥

೯) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೩೬೩) ಪ್ರಕೃತಿ ಉಪಹಿತನಾಗಿ ಸಕಲೇಶ ತಾದಿ ಗುಣಾನಿಕರ ವಿಡಿದ ಖಿಳ ಕಾರಣನಾಗಿ ತನಗೆ ವಿಕೃತಿಯೊಂದಿಲ್ಲ. ದಾನಂದಮಯ ಪರಮನೀ। ಸುಕರ ವಹ ತತ್ ಪದಕೆ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥ (ವಾಚ್ಯಾರ್ಥ) ವೆಂದು.

ಅರ್ಥ: ತ್ರಿಗುಣಾತ್ಮಕ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಉಪಾದಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದವನಾಗಿ ಈಶತ್ವ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವ, ಸರ್ವ ಕರ್ತೃತ್ವಾದಿ ಗುಣಗಳ ಸಮೂಹದಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು, ಸರ್ವಕ್ಕೂ ಕಾರಣವಾಗಿ, ತನಗೊಂದು ಬಾಧೆಯಿಲ್ಲದೆ ವಿಕಾರವಿಲ್ಲದೆ ಆನಂದ ಸ್ವರೂಪನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ತತ್ಪದಕೆ ವಾಚ್ಯಾರ್ಥ.

೩) (ಪ.ಭೊ.೬-೧೯-೪) ಪ್ರಕೃತಿ ಮೇಳನದಿಂದೆ ಸಕಲೇಶನೆ ನಿಸಿ। ಮೋಹಕವಿಲ್ಲ ದಖಿಳ ಕಾರಣಮಾಗಿ। ವಿಕೃತಿ ತನಗೆ ಪೋರ್ದದಾನಂದ ಮಯನೆ ಭಾ। ವಕಿ ತತ್ಪದಕೆ ವಾಚ್ಯವಹದರ್ಥ॥

೪) (ವಿ.ಚಂ.೧೩೬) ತನುತ್ರಯ ಸಮಷ್ಟಿ ರೂಪ ಮಾದ ವಿರಾಟ ಪುರುಷ, ಹಿರಣ್ಯ ಗರ್ಭ, ಈಶ್ವರರುಗಳನೂ, ಬ್ರಹ್ಮವನೂ ಕೂಡಿ ತಪ್ತಾಯ ಪಿಂಡದಂತೆ, ಏಕ ರೂಪಮಾಗಿ ಕಾಣುವದೇ ತತ್ಪದಕೆ ವಾಚಾರ್ಥಮೆಂದು, ಮುಖ್ಯಾರ್ಥಮೆಂದು, ಅಬಿದಾನಾರ್ಥಮೆಂದು, ಶಕ್ಯಾರ್ಥಮೆಂದೂ ತಿಳಿಯಲಕ್ಕುಂ॥

೫) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೧೭೧) ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಚೇತನ ಸಹಿತ ಜೋ ಮಾಯಾಮೆ ಅಭಾಸ ರೂಪ ಈಶ್ವರ ಹೈ ಸೋ ತತ್ ಪದಕಾ ವಾಚ್ಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। (ಏಕದೇಶಿ)

೬) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೩೫) ಸಾಮವೇದ ಕೆ ಚಾಂದೋಗ್ಯ ಉಪನಿಷತ್ತಮೆ ಉದ್ದಾಲಕ ಮುನೀನೆ ಅಪನೆ ಪುತ್ರ ಶ್ವೇತ ಕೇತೂಕು ಜಗತ್ತಕಿ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಕರನೇ ವಾಲಾ ಈಶ್ವರ ಬತಾಯಕೆ ಕಹ್ಯಾ.
''ತತ್'' ಕಹಿಯೆ ಸೋ ಜಗತ್ತಕಿ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಕರನೇವಾಲಾ ಸರ್ವಶಕ್ತಿ ಸರ್ವಜ್ಞಾದಿಕತಾ ಧರ್ಮ ಸಹಿತ ಈಶ್ವರ ತತ್ ಪದಕಾ ವಾಚ್ಯ ಹೈ

೭) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೪೩) (೧) ಮಾಯಾ ಔರ (೨) ಮಾಯಾಮೆ ಅಭಾಸ ಔರ ಮಾಯಾಕಾ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಜೋ ಚೇತನ ಸೋ ಸರ್ವಶಕ್ತಿ ಸರ್ವಜ್ಞತಾದಿಕ ಧರ್ಮ ಸಹಿತ ಈಶ್ವರ ಹೈ ಸೋಯಿ ತತ್ ಪದಕಾ ವಾಚ್ಯ ಹೈ.

ತ್ವಂ ಪದ ವಾಚಾರ್ಥ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೩೪) ಜೋ ಈಶಕೆ ಧರ್ಮಕಹೆ ತಿನತೆ ವಿಪರೀತ ಧರ್ಮ ಜಾಮೆಹೋವೆ ಸೋ ಜೀವ ಚೇತನ ತ್ವಂ ಪದಕಾ ವಾಚ್ಯ ಪ್ರತೀತ ಕಹಿಯೆ ಜಾನ ಯಾಕಾ ಭಾವ ಯಹ ಹೈ।

೧) ಅಲ್ಪಶಕ್ತಿ ೨) ಅಲ್ಪಜ್ಞ ೩) ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನ ೪) ಅನೀಶ ೫) ಕರ್ಮಕೆ ಆಧೀನ ೬) ಅವಿದ್ಯಾ ಪಹಿತ ೭) ಬಂಧ ಮೋಕ್ಷ ವಾಲಾ ೮) ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಕಾಹೆತೆ?

ಅಪನಾಸ್ವರೂಪ ಕಿಸೀಕು ಪರೋಕ್ಷ ನಹಿ. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಹೀ ಹೋವೆ ಹೈ. ಯದ್ಯಪಿ ಈಶ್ವರ ಸ್ವರೂಪ ಬೀ ಅಪನೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಹೈ.

ತಥಾಪಿ ಈಶ್ವರಕಾ ಸ್ವರೂಪ ಜೀವನಕು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ನಹಿ ಯಾತೆ ಪರೋಕ್ಷ ಕಹಿಯೆಹೈ। ಔರ ಜೀವಕೆ ಸ್ವರೂಪ ಕುಜೀವ ಈಶ್ವರ ದೋನೊ ಜಾನೆ ಹೈ ಯಾತೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಹೈ ।

೨) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೩೬-೧) ತನುಕರಣ ಮೊದಲಾದ ನಿತುವನೆ ತಾನೆಂದು ಜನನಾದಿ ವಿಕೃತಿದಳೆದ ಹಮ್ಮಿ ನೊಡವೆರೆದು। ತನಗದರ ಬಗೆ ಪತ್ತಿ ಬಿಡದಿರ್ಪ ವಿಶ್ವ ಜೀವನೇತ್ವಂ ಪದಕೆ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವೆಂದು ॥೧॥

೩) (ಪ.ಭೋ ೬-೧೯೨) ತನುವೊದಲಾಗಿ ತೋರ್ಪನಿತನೆ ತಾನೆಂದು ಜನನಾದಿ ಯುಳ್ಳಹಮಿನೊಳೊಂದಿ। ತನಗೆ ತದ್ಬಗೆ ಪತ್ತಿ ಬಿಡದ ವಿಜ್ಞಾನಮಯನೇ ತ್ವಂಪದಕೆ ವಾಚ್ಯವೆನಿ ಪರ್ಥ॥

೪) (ವಿ.ಚಂ.೧೩೯) ತನುತ್ರಯ ವ್ಯಷ್ಟಿರೂಪ ಮಾದ ವಿಶ್ವ ತೈಜಸ ಪ್ರಾಜ್ಞರುಗಳನೂ, ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನನೂ, ಕೂಡಿ, ತಪ್ತಾಯ ಪಿಂಡದಂತೆ, ಒಂದೆಂದು ಕಂಡಲ್ಲಿ ತ್ವಂಪದಕೆ ವಾಚಾರ್ಥವೆಂದು, ಶ ಕ್ಯಾರ್ಥವೆಂದು, ಮುಖ್ಯಾರ್ಥಮೆಂದು, ಅಭಿದಾನಾರ್ಥ ಮೆಂದು ತಿಳಿಯಲಕ್ಕುಂ।

ತ್ವಂಪದ ವಾಚ್ಯಾರ್ಥ

೧) ೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೨೬೨ ಕಲಾ ೧೧) (೧) ಚಕ್ಷು, ಕಂಠ, ಹೃದಯ, ಏತೀನ ಜೀವಕೆ ದೇಶಹೈ।

೨) ಜಾಗ್ರ, ಸ್ವಪ್ನ, ಸುಷುಪ್ತಿ ಏತೀನ ಜೀವಕೆ ಕಾಲಹೈ ।

೩) ಸ್ಥೂಲ, ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕಾರಣ, ಏತೀನ ವಸ್ತು ಜೀವಕೆ ಭೋಗ ಸಾಮಗ್ರಿಹೈ.

೪) ಯಹ ಹೀ ಶರೀರ ಹೈ ॥

೫) ವಿಶ್ವ ತೈಜಸ, ಪ್ರಾಜ್ಞ, ಏತೀನ ಜೀವಪನೇಕೆ ಅಭಿಮಾನಿ ಹೈ

೬) ಜಾಗ್ರತ್ತನೆ ಆದಿಲೇಕೆ ಮೋಕ್ಷ ಪರ್ಯಂತ ಜೋ ಭೋಗ ರೂಪ ಸಂಸಾರ ಸೋಜೀವಕಾ ಕಾರ್ಯ ಹೈ ॥

೭) ಅಲ್ಪಶಕ್ತಿಪನಾ, ಅಲ್ಪಜ್ಞಪನಾ, ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನ ಪನಾ, ನಾನಾಪನಾ, ಪರಾಧೀನಪನಾ, ಅಸಮರ್ಥಪನಾ, ಅಪರೋಕ್ಷ ಪನಾ, ಅವಿದ್ಯಾ ಉಪಾದಿವಾನಪನಾ। ಏ ಆಠ ಜೀವಕೆ ಧರ್ಮ ಹೈ ।

೨) (೧) ಇನ ಸರ್ವ ಸಹಿತ ಅವಿದ್ಯಾ

(೨) ತಿನವಿಷೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬರೂಪ ಚಿದಾಭಾಸ

(೩) ತಿನಕಾ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಕೂಟಸ್ಥ ಏ ಸರ್ವ ಮಿಲೀಕೆ ಜೇವ ಹೈ ಸೋ ಜೇವ ''ತ್ವಂ'' ಪದಕಾ ವಾಚ್ಯಾರ್ಥ ಹೈ.

(೫) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೧೭೭) ಬುದ್ದೀಮೆ ಅಭಾಸ ಔರ ಬುದ್ದೀಕಾ ಆದಿಷ್ಠಾನ ಚೇತನ ದೋನುವಾಂಕಾ ನಾಮ ಜೇವ ಹೈ ಸೋಜೇವ ತ್ವಂಪದಕಾ ವಾಚ್ಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। (ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು)

೩) (೧) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೪೩೫) ಅಲ್ಪಶಕ್ತಿ, ಅಲ್ಪಜ್ಞತಾ, ಆದಿಕ ಧರ್ಮವಾಲಾ ಜೇವ ತ್ವಂಪದಕಾ ವಾಚ್ಯ ಹೈ।

೪) (೧) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೪೪೩) (೧) ವ್ಯಷ್ಟಿ ಅವಿದ್ಯಾ, (೨) ತಾಮೆ ಅಭಾಸ (೩) ಯಾಕಾ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಚೇತನ, ಅಲ್ಪಶಕ್ತಿ, ಅಲ್ಪಜ್ಞಾತಾದಿಕ ಧರ್ಮ ಸಹಿತ ಜೇವ ಹೈ ಸೋ ತ್ವಂಪದಕಾ ವಾಚ್ಯ ಹೈ।

ಅಸಿ ಪದ ವಾಚಾರ್ಥ

೧) ಕೈವಲ್ಯ ೫-೩೬-೫) ಆತನಿವನೆಂಬಂತೆ ಭಾಗಲಕ್ಷಣೆಯಿಂದೆ। ನೇತಿಗಳೆದು ಭಯ ದೌಪಾದಿಗಳನುಳಿದ ಚೈತನ್ಯ ವೇಕರಸವೆಂಬುದ ಸಿ ಪದ ವಾಚಾರ್ಥ.

೨) (ಪ. ಭೋ ೬-೧೯-೬) ಆತನೆ ಈತನೆಂಬಂತೆ ವಾಚ್ಯಾಂಶವನೇತಿಗಳೆದು ಲಕ್ಷ ದ್ವಯದೊಳು ಚೈತನ್ಯ ವೇಕವೆಂಬುದೇಯ ಸಿ ಪದಕ್ಕೆ ವಾಚಾರ್ಥವು.

ತತ್ಪದ ಲಕ್ಷಾರ್ಥ

೧) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೩೬-೪) ನಿರುಪಮ ನಿರಾಲಂಬ ನಿತ್ಯ ನಿರ್ಮಳ ನಿರಾವರಣ ನಿರುಪಾದಿಕ ನಿರಂಜನ ನಿರೂಪ ನಿರತಿಶಯ ನಿರಘ ನಿಸ್ತತ್ವ ಪರ ಬೊಮ್ಮವದು। ಪರಿಕಿಪೊಡೆ ತತ್ಪದಕೆ ಲಕ್ಷಾರ್ಥವೆಂದು

೨) ಪ. ಭೋ. ೬-೧೯-೫) ನಿರುಪಮಾದ್ವಯ ನಿತ್ಯ ನಿರವಧಿ ನಿಸ್ತತ್ವ। ನಿರಘ ನಿರ್ಮಲ ನಿರಾಲಂಬನು॥ ನಿರುಪಾದಿ ನಿಸ್ಸಂಗ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಪರಬೊಮ್ಮ ದಿರವೇ ತತ್ ಪದಕೆ ಲಕ್ಷಾರ್ಥವು

೩) (ವಿ. ಚಂ. ೧೪೦) ವಿರಾಟ್ಪುರುಷಾದಿಗಳು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿದ ನಿರುಪಾದಿಕ ಬ್ರಹ್ಮವೇ ತತ್ಪದ್ದ ಲಕ್ಷಾರ್ಥವೆಂದು, ಶೋಧಿತ ತತ್ಪದಾರ್ಥಮೆಂದು ಪೇಳ್ಕುಂ।

೪) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೧೭೧) ಕೇವಲ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಚೇತನ ತತ್ಪದ ಕಾಲಕ್ಷ ಹೈ.

೫) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೪೪೩) ಅಬಾಸ ಸಹಿತ ಮಾಯಾ ಔರ ಮಾಯಾಕೃತ ಸರ್ವಶಕ್ತಿ ಸರ್ವಜ್ಞಾದಿಕ ಧರ್ಮ ಇತನೆ ವಾಚ್ಯಭಾಗಕು ತ್ಯಾಗೀಕೆ ಚೇತನ ಭಾಗವಿಷೆ ತತ್ಪದಕಿ ಭಾಗತ್ಯಾಗ ಲಕ್ಷಣಾ.

೬) (ವಿ. ಚಂ. ಕಲಾ ೧೧ ಷೇಜ ೨೬೦-೬೧) ಸಬ ಕಾರ್ಯ ಸಹಿತ ಮಾಯಾ ಔರ

ಚಿದಾಭಾಸ ಭಾಗಕಾ ತ್ಯಾಗಕರೀಕೆ ಅವಿರೋಧ ರಹ್ಯಾ ಜೋ ವಿರಾಟ, ಹಿರಣ್ಯ ಗರ್ಭ ಅವ್ಯಾಕೃತಕಾ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಈಶ್ವರ ಸಾಕ್ಷಿ ಶುದ್ಧ ಬ್ರಹ್ಮ ಸೋ ''ತತ್ತ'' ಪದಕಾಲಕ್ಷ ಅರ್ಥಹೈ॥

ತ್ವಂ ಪದ ಲಕ್ಷ್ಯಾರ್ಥ

೧) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೩೬-೨) ಮೊದಲೊರೆದ ಚೇತನಾಚೇತನಗಳಿಗಾದ ಮುದವ ಸುಖ ಮೋಹಾದಿಗಳು ತನ್ನದೆಸೆಗೆ ಪದವಿಡದ ಸತಿ ಸಾಕ್ಷಿ ತೂರ್ಯ ಕೂಟಸ್ಥ ನೆನಿ। ಸಿದ ತಾನೆ ತ್ವಂಪದಕೆ ಲಕ್ಷ್ಯಾರ್ಥವೆಂದು॥೨॥

೨) (ಪ. ಭೋ. ೬-೧೯-೫) ಮೊದಲ ಚಿಜ್ಜಡ ವೆನಿಸಿದ ಜೀವಹಂತೆಯ ಮುದವ ಸುಖಾದಿ ತನ್ನೆಡೆಗೆಂದು॥ ಪದವಿಡದ ವಿಕಾರಿ ತುರೀಯ ಕೂಟ ಸ್ಥಾತ್ಮ ಮಯ ತ್ವಂ ಪದಕೆ ಲಕ್ಷವಾದಾರ್ಥ

೩) (ವಿ. ಚಿಂ. ೧೪೦) ವಿಶ್ವಾದಿಗಳಂ ಪ್ರಥಕ್ಕರಿಸಿದ ನಿರುಪಾಧಿಕ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನೇ ತ್ವಂಪದಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷ್ಯಾರ್ಥಮೆಂದು, ಶೋಧಿತ ತ್ವಂಪದಾರ್ಥಮೆನಿಸುತಿರ್ಕುಂ.

೪) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೧೬೭) ತ್ವಂಪದಕಾ ವಾಚ್ಯವಿಷೆ ಚಿದಾಭಾಸಕಾ ತ್ಯಾಗ ಕರೀಕೆ ಕೇವಲ ಜೋ ಕೂಟಸ್ಥ ಹೈಸೋತ್ವಂಪದಕಾ ಲಕ್ಷ ಕಹಿಯೆಹೈ

೫) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೪೪೩) ಆಬಾಸ ಸಹಿತ ಅವಿದ್ಯಾ ಅಂಶ ಔರ ಅವಿದ್ಯಾಕೃತ ಅಲ್ಪಶಕ್ತಿ ಅಲ್ಪಜ್ಞತಾದಿಕ ಧರ್ಮ ಜೋತ್ವಂಪದಕಾ ವಾಚ್ಯಭಾಗ ತಾಕುತ್ಯಾಗೀಕೆ ಚೇತನಭಾಗಮೆ ತ್ವಂಪದಕಿ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಹೈ।

೬) (ವಿ. ಚಂ. ಕಲಾ ೧೧ ಪೇಜ ೨೬೩) ಸರ್ವಕಾರ್ಯಕಾರಣ ಸಹಿತ ಚಿದಾಭಾಸ ಕಾ ತ್ಯಾಗ ಕರೀಕೆ ಅವಿರೋಧ ರಹ್ಯಾ ಜೋ ತೀನ ಶರೀರಕಾ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಜೀವಸಾಕ್ಷಿ ಕೂಟಸ್ಥ ಆತ್ಮಾ ಸೋ ''ತ್ವಂ'' ಪದಕಾ ಲಕ್ಷ ಅರ್ಥ.

ಅಸಿ ಪದ ಲಕ್ಷ್ಯಾರ್ಥ

೧) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೩೬-೫) ಶಂಭುಲಿಂಗವೇ ತಾನೆಂದು ತಿಳಿಯಲು ಅಸಿಪದ ಲಕ್ಷ್ಯಾರ್ಥ.

೨) (ವಿ. ಭೋ ೬-೧೯-೭) ಬಳಿಕ ಲಕ್ಷ್ಯಾರ್ಥಗಳ ಭೇದವ ಪರೋಕ್ಷಗಳು ಮಾಯಾಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳೆಂದು॥ ಉಳುಮೆಯ ಖಂಡೈಕ ರಸ ಚಿತ್ತೆ ನೀನೆಂದು ತಿಳಿವುದಿಂತಸಿ ಪದ ಲಕ್ಷ್ಯಾರ್ಥ॥೭॥

೩) (ವಿ. ಚಂ. ಕಲಾ ೧೧ ಪೇಜ ೨೭೨) ಜೀವ ಈಶ್ವರಕೆ ಬೀ ದೇಶಕಾಲ ಆದಿಕಕಾ ತ್ಯಾಗ ಕರೀಕೆ ದೋನೂವಿಷೆ ಅನುಗತ ಜೋ ಚೇತನ ಮಾತ್ರಕಾ ಔರ ಆತ್ಮಾ ಸೋ ಏಕ ಹೀ ಹೈ॥ ಯಾತೆ ''ಬ್ರಹ್ಮ ಸೋ ಮೈ ಹೂಂ'' ಔರ ಮೈ ಸೋಮಬ್ರಹ್ಮಹೂಂ ಐಸಾ ದೃಡನಿಶ್ಚಯ ಕರನಾ ಸೋಯಿ ತತ್ವಜ್ಞಾನ ಹೈ ಸೋಯಿ ಅಸಿಪದ ಲಕ್ಷ ಹೈ

ತತ್ವ ಮಸ್ಯರ್ಥ

೧) (ವಿ. ಚಿಂ. ೧೪೫) ತತ್ವ ಮಸಿ ಎಂಬ ಪದತ್ರಯದಲ್ಲಿ ತತ್ ಎಂಬ ಪದವು ಬ್ರಹ್ಮ

ನಿರ್ದೇಶವಾಗಿರುವದರಿಂದ ತನಗೆ ವಾಚಾರ್ಥವಾದ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವಾದಿ ಸದ್ಗುಣ ವಿಶಿಷ್ಟ ನಪ್ಪ ಪರೋಕ್ಷ ಬ್ರಹ್ಮವಂ ಬೋಧಿಪುದು.

ತ್ವಂ ಎಂಬ ಪದವು ತನಗೆ ವಾಚಾರ್ಥವಾದ ಕಿಂಚಿಜ್ಞತ್ವಾದಿ ಹೀನ ಗುಣ ವಿಶಿಷ್ಟನಪ್ಪ ಅಪರೋಕ್ಷನಾದ ಚಿದಾಭಾಸ ಜೀವನಂ ಬೋಧಿಸುವದು. ''ನೇಹ ನಾನಸ್ತಿ ಕಿಂಚನ. ''ನಾತ್ರ ಕಾಚನಭೀದಾಸ್ತಿ.'' ಏಕಮೇವಾದ್ವಿತಿಯಂ. ಇತ್ಯಾದಿ ಶೃತಿ ಪ್ರಾಭಲ್ಯದಿಂದ ದ್ವೈತವೇ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಕಿಂಚಿ ಜ್ಞತ್ವಾದಿಗಳು ವಿರುದ್ಧಗಳಪ್ಪ ವೆಂತೆನೆ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಜೀವನಾದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವವಿಲ್ಲದಿಹ ಅನುಭವವೇ ವಿರೋಧ, ಮತ್ತಂ ಪರೋಕ್ಷತ್ವ ಮುಂಟಾಗಬೇಕದಿಲ್ಲಾಗಿ ತಾನೆಂಬ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಮಿಪ್ಪುದರಿಂದದೊಂದು ವಿರೋಧ ತತ್ತ್ವಮೇವ ತ್ವ ಮೇವತತ್. ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಿಂ ತ್ವಂಪದಾರ್ಥಾಭೇದ ತತ್ವದಾರ್ಥದೋಳ್ ಪೇಳೆ ಸರ್ವಾನುಭವಸಿದ್ಧಮಪ್ಪ ಕಿಂಚಿಜ್ಞತ್ವವು ಬ್ರಹ್ಮದೊಳು ಶೃತಿಸಿದ್ಧ ಮಲ್ತು ಇಂತು ವಿರೋಧ ಪರಂಪರೆಗವಕಾಶ ಮಪ್ಪುದಾಗಿ ಅವಿರುದ್ಧ ಮಪ್ಪರೀತಿಯಂ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಮಂ ತಿಳಿಯಲು ವಾಚ್ಯಾರ್ಥಗಳಿಗೈಕ್ಯಂ ಘಟಿಸದಾಗಿ ಶೃತಿ ತಾತ್ಪರ್ಯಮಾದ ದೈಕ್ಯಮಂ ನಿರ್ಧರಿಸಲ್ಕೆ ಭಾಗತ್ಯಾಗ ಲಕ್ಷಣೆಯ ಸ್ವೀಕರಿಸಲದು ಸಿದ್ಧಿಪುದೆಂತೆನೆ ತತ್ವಂ ಪದಗಳಿಗೆ ವಾಚ್ಯಾರ್ಥಗಳಾದ ಬ್ರಹ್ಮ ಜೀವರಲ್ಲಿ ಕ್ರಮದಿಂದಿಪ್ಪ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವ ಕಿಂ. ಜ್ಞತ್ವಗಳಂ ಪರೋಕ್ಷತ್ವಾಪರೋಕ್ಷತ್ವಾದಿ ವಿರುದ್ಧ ಧರ್ಮಾಂಶಗಳಂ ಬಿಟ್ಟು ಅವಿರುದ್ಧಮಾದ ಚೈತನ್ಯ ಮಾತ್ರ ಮಪ್ಪ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವೋಪಲಕ್ಷಿತ ಶುದ್ಧ ಶಿವಚೈತನ್ಯಮಕ್ಕುಂ ಜೀವತ್ವೋಪಲಕ್ಷಿತ ಕೂಟಸ್ಥ, ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮ ಚೈತನ್ಯಮಕ್ಕುಂ, ಅಸಿಯೆಂಬುವದೈಕ್ಯಮಮಂ ಭೋಧಿಸಿ ಸಫಲ ಮಹುದಾಗಿ ಇಂತು ಲಕ್ಷಿತ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮೈಕ್ಯಾನು ಸಂಧಾನ ಬಲದಿಂದ ಅವಿದ್ಯಾ ಕಲ್ಪಿತಗಳಾದ ಪರಿ, ಪರಿ, ವಿಶೇಷಾಭಾಸಂಗಳಡಗಿ ಪೋಗೆ ಅಖಂಡ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ಶಿವಸ್ವರೂಪವೊಂದೇ ಸತ್ಯಮೆಂದು ಮಹಾವಾಕ್ಯಾರ್ಥ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಸಿದ್ಧ ಮಕ್ಕುಂ॥

೨) (ಪ. ಗೀ. ೮-೭-೮) ತತ್ವ ಮಸೀತಿ ಮಹಾವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ತತ್ವಮಸೀತಿ ಪದಂಗಳವಕ್ಕೆ॥ ಶಿವಜೀವೈಕ್ಯಂ ಕ್ರಮದಿಂದರ್ಥ॥ ಅವು ಮತ್ತಂ ವಾಚ್ಯಂ ಲಕ್ಷಾರ್ಥ॥ ಮಾಯಾದ್ಯುಪಹಿತ ತತ್ವದ ವಾಚ್ಯ। ಕಾಯಾದ್ಯುಪಹಿತ ತ್ವಂಪದ ವಾಚ್ಯ ಪರತರಬ್ರಹ್ಮವೆ ತತ್ವದ ಲಕ್ಷ। ತೂರ್ಯನಿಜಾತ್ಮನೆ ತ್ವಂಪದಲಕ್ಷ॥ ಉಭಯಪದ ವಾಚಾರ್ಥವ ಬಿಟ್ಟು ಶುಭಲಕ್ಷಾರ್ಥವ ಲಕ್ಷಿಸಿ ಕೊಟ್ಟು। ಚಿದಖಂಡೈಕ ರಸವನರುಹಿಪುದು। ಅದು ತಾನಸಿ ಪದದರ್ಥವೆನಿಪುದು॥

ಆತನೆ ಈತನೆನಿಪ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ । ಈತೆರನಹದಿಂತೀ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ॥ ಆ ಕಾಲಾದಿಕ ವಾರೂಪುಗಳು । ಈ ಕಾಲಾದಿಕವೀ ರೂಪುಗಳು ।.ಬಿಟ್ಟವ ನೋರ್ವನೆಯೆಂದೊಡ ಭಾದ್ಯ। ನೆಟ್ಟನೆ ನೋಡಿಂತಿಲ್ಲಿಯೆ ಬೋಧ್ಯ॥ ಅಲ್ಲಿಯ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವಾದಿಕವ ಇಲ್ಲಿಯ ಕಿಂಚಿಂಜ್ಞತ್ವಾದಿಕವ। ನೇತಿಗಳೆದು ಪದ ವೆರಡರೊಳುಳಿದ। ಚೈತನ್ಯವನೊಂದೆಂಬುದು ತಿಳಿದ॥ ಲಕ್ಷಣ ಮಿಂತೀ ಪದ ಲಕ್ಷಾರ್ಥ ಅಕ್ಷಯ ಪದವೆನಿಪುದು ಪರಮಾರ್ಥ॥೮॥

ತಟಸ್ಥ

(ವೈ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೧೯೭) ಅಸಂಬಂಧಿಕು ತಟಸ್ಥ ಕ ಹೆಹೈ.

ತಪ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೪೮೯) ಮನ, ಔರ ಇಂದ್ರಿಯನಕಿ ಏಕಾಗ್ರತಾ,ವಾ , ಶರೀರ, ವಾಣಿ, ಔರ ಮನಕಾ ಸಂಯಮ ತಪ ಕಹಿಯೆ ಹೈ॥

೨) ಪ.ಭೋ. ೫-೩-೨) ಉಪವಾಸ ಕೃಚ್ಛ ಚಾಂದ್ರಾ,ಯಾಣಾದಿಗಳಿಂದ ವಪರಿಮಿತ ಕ್ಲೇಶದೊಳು ತನ್ನ ವಪುರಿಂದ್ರಿಯಂಗಳ ನುರೆ ನಿರೋಧಿಸಲದು । ತಪವೆಂಬ ನಿಯಮವೆನಿವುದು.

ಸಾತ್ವಿಕ ತಪಸ್ಸು

(ಭ.ಗೀ ಅ ೧೭ ಶ್ಲೋ ೧೭) ಶ್ರದ್ಧಾಯಾಪರಯಾ ತಪ್ತಂ ತಪಸ್ತ ತ್ರಿವಿಧಂ ನರೈಃ। ಅಫಲಾ ಕಾಂಕ್ಷಿ ಬಿಯುರ್ಕ್ತೈಃ ಸಾತ್ವಿಕಂ ಪರಿಚಕ್ಷತೇ॥

೧೨) ಫಲವನ್ನು ಬಯಸದ ನಿಷ್ಕಾಮೀ ಯೋಗೀಪುರುಷರಿಂದ ಪರಮ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಆಚರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಹಿಂದೆ ತಿಳಿಸಿದ (ವಾಣಿ ಮಾನಸ ಶಾರೀರಕ) ಮೂರು ಬಗೆಯ ತಪಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಸಾತ್ವಿಕವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ರಾಜಸ ತಪ

(ಭ.ಗೀ.ಅ.೧೭-ಶ್ಲೋ ೧೮) ಸತ್ಕಾರ ಮಾನಪೂಜಾರ್ಥಂ ತಪೋದಂಭೇನ ಚೈವಯತ್। ಕ್ರೀಯತೇ ತದಿಹ ಪ್ರೋಕ್ತಂ ರಾಜ ಸಂ ಚಲಮದ್ರುವಮ್॥೧೮॥

ಯಾವ ತಪಸ್ಸು ಸತ್ಕಾರ, ಮಾನ, ಮತ್ತು ಪೂಜೆಗಳಿಗಾಗಿಯೇ ಕೇವಲ ಗರ್ವದಿಂದ ಅಥವಾ ಸ್ವಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆಯೋ ಅದು ಅನಿಶ್ಚಿತವಾದ ಹಾಗೂ ಕ್ಷಣಿಕ ಫಲದಾಯಕವಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಅದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ರಾಜಸವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ತಾಮಸ ತಪ

(ಭ.ಗೀ.ಅ.೧೮-೧೯ ಶ್ಲೋ) ಮೂಢ ಗ್ರಾ,ಹೇಣಾತ್ಮನೋ ಯತ್ಪೀಡಯಾ ಕ್ರೀಯತೆ ತಪಃ। ಪರಸ್ಯೋತ್ಸಾಧನಾರ್ಥಂವಾ ತತ್ತಾಮಸ ಮುದಾಹೃತಮ್ ॥

೧೯) ಯಾವ ತಪಸ್ಸು ಮೂಢ ಬುದ್ಧಿಯ ಹಠದಿಂದ ಕಾಯಾ। ವಾಚಾ, ಮನಸಾ ತನಗೇ ತೊಂದರೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅಥವಾ ಇತರರಿಗೆ ಕೇಡು ಮಾಡುವ ಸಲುವಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಡುವುದೋ ಆ ತಪಸ್ಸು ತಾಮಸವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.॥೧೯॥

ಶರೀರ ತಪ

1) (ಭ.ಗೀ.ಅ.೧೭ ಶ್ಲೋ .೧೪) ದೇವದ್ವಿಜ ಗುರು ಪ್ರಾಜ್ಞಪೂಜನಂ ಶೌಚ ಮಾರ್ಜವಮ್ಯ್। ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ ಮಹಿಂಸಾಚ ಶಾರೀರಂ ತಪ ಉಚ್ಛತೇ॥೧೪॥

೧೪) ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು, ಗುರುಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನೀ ಮಹಾತ್ಮರನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ ಗೌರವಿಸುವದು, ಹಾಗೂ ಪವಿತ್ರತೆ, ಸರಳತೆ, ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ, ಮತ್ತು ಅಹಿಂಸೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳೆಲ್ಲಾ ಶರೀರ ಸಂಬಂಧವಾದ ತಪಸ್ಸು ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗುವದು.

೨) (ಕೈವಲ್ಯ ೩-೨೧-೧) ಗುರು ಭಜನೆ ಸುಕರ್ಮ ವೃತ್ತಿ। ಹರನ ಪೂಜೆ ಶರಣ ಸೇವೆ॥ ಪರಮ ಸಾತ್ವಿಕಂಗಳೆಂಟು। ನೆರೆದು ನೆಲಿಸಿ ತನುವಿನಲ್ಲಿ॥ ಮಾಡಲಿಲ್ಲವೇ ತಪವ॥

ವಾಣಿ ತಪ

೧) (ಭ.ಗೀ.ಅ.೧೭.ಶ್ಲೋ.೧೫) ಅನುದ್ವೇಗ ಕರಂ ವಾಕ್ಯಂ ಸತ್ಯಂ ಪ್ರಿಯಹಿತಂ ಚ ಯತ್। ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಾಭ್ಯಸನಂ ಚೈವ ವಾಙ್ಮಯಂ ತಪ ಉಚ್ಯತೆ॥೧೫॥ ಉದ್ವೇಗಗೊಳಿಸಿದ ಪ್ರಿಯವಾದ ಹಿತಕರವಾದ ಹಾಗೂ ಯತಾರ್ಥವಾದ ಮಾತುಗಳಾಗಿವೆಯೋ ಮತ್ತು ವೇದ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಅಧ್ಯಯನ, ಹಾಗೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ನಾಮ, ಜಪದ ಅಭ್ಯಾಸ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ವಾಣಿ ಸಂಬಂಧವಾದ ತಪಸ್ಸು ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ.

೨) (ಕೈವಲ್ಯ ೩-೨೧-೨) ವಿನಯ ವನ್ಯಹಿ ತವ ತರ್ಕ ವನಪ ಶಬ್ದ ವಚಲಿತಾರ್ಥ। ವನ ಘಮುಂತ್ರವಾಗಮಂಗಳೆನಿತು ವಿಡಿದು ವಚನದಲ್ಲಿ॥ ಮಾಡಲಿಲ್ಲವೆ ತಪವಾ॥

ಮಾನಸ ತಪ

೧) (ಭ.ಗೀ.ಅ.೧೭.ಶ್ಲೋ.೧೬) ಮನಃಪ್ರಸಾದಃಸೌಮ್ಯತ್ವಃ ಮೌನಮಾತ್ಮ ವಿನಿಗ್ರಹಃ। ಭಾವಸಂಶುದ್ಧಿರಿತ್ತೇ ತತ್ತಪೋ ಮಾನಸಮುಚ್ಯತೇ॥೧೬॥ ೧೬. ಮನಸ್ಸಿನ ಪ್ರಸನ್ನತೆ ಶಾಂತ ಸ್ವಭಾವ ಭಗವತ್ ಚಿಂತನ ಮಾಡುವ ಅಭ್ಯಾಸ, ಮನೋನಿಗ್ರಹ ಮತ್ತು ಅಂತಃಕರಣದ ಭಾವನೆಗಳ ಪವಿತ್ರತೆ ಹೀಗೆ ಇವು ಮಾನಸಿಕ ತಪಸ್ಸು ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತವೆ.

೨) (ಕೈವಲ್ಯ ೩-೨೧-೩) ಶಮೆ ವಿವೇಕ ವಾತ್ಮವಿದ್ಯೆ। ದಮೆದಯಾವಿರಕ್ತಿಯೋಗ॥ ವಮಳ ರೂಪ ಶಂಭುಲಿಂಗ। ವಮರ್ದು ತೋರೆ ಸುಮನದಲ್ಲಿ॥ ಮಾಡಲಿಲ್ಲವೇ॥

ತಂದ್ರಾ

ನಿದ್ರಾ ಆದಿಮೆ ಆಲಸ್ಯ ಹೋವೆ ತಂದ್ರಾಕ ಹಿಯೆಹೈ (ವಂ.ದ.ಶಿ.೨-೬೨)

ತೃಪ್ತಿ

೧) ಅನುಕೂಲ ವಸ್ತುಕೆ ಅನುಭವರೂಪ ಭೋಗಕೆ ವೃತ್ತಿಕೆ ಹುಯೆ ಜೋ ಸುಖ ಕಾ ಉದಯ ಹೋವೆ ಹೈಸ್ಸೋ ತೃಪ್ತಿ ಕಹೆಹೈ।

೨) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೪೨೩) ಜ್ಞಾನ ಜನಿತ ಹರ್ಷ ತೃಪ್ತಿ ಕ ಹೆಹೈ।

(ಇಷ್ಟ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ತೃಪ್ತಿಯಲ್ಲ ಅನಿಷ್ಟ ನಿವೃತ್ತಿಯೂ ತೃಪ್ತಿಯಿದೆ. (ಪಂಚದಶಿ ತೃಪ್ತಿ ದೀಪ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಶ್ಲೋಕ ೨೯೧ ರಿಂದ ೨೯೮ರ ವರೆಗೆ ನೋಡಬಹುದು ಮತ್ತು

(ಕೈವಲ್ಯ ೫-೨೦-೨) ಇಲ್ಲಿ ಸಪ್ತಾವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣ ಬಂದಿದೆ. ಮತ್ತು (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೧೮೩ ರಲ್ಲಿ ಇದೆ.)

ತಾ

ತಾತ್ಪರ್ಯ

೧) (ವ.ರ.ಅಂಕ ೧೪೨) ವಕ್ತಾಕಿ ಇಚ್ಛಾಕು ತಾತ್ಪರ್ಯಕ ಹೆಹೈ।

೨) ಇಚ್ಛಾ ಮಣಜಿತ ತಾತ್ಪರ್ಯ

೩) ತತ್ ಪ್ರತೀತಿ ಇಚ್ಛಾಯಾಂ ಉಚ್ಚಾರಿತಂ ತಾತ್ಪರ್ಯ (ಇಚ್ಛಾ ಮಾಡಿ ಕೊಡುವಂಥಾ ಯಾವ ವಾಕ್ಯವಿರುವದೋ ಅದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ತಾದಾತ್ಮ್ಯ

೧) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೪೫೫) ಭೇದ ಅಭೇದಸೆ ವಿಲಕ್ಷಣಕು ತಾದಾತ್ಮ್ಯಕ ಹ್ಯಾ ಹೈ

೨) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೪೯೯) ಭೇದಾ ಭೇದ ರೂಪ ತಾದಾತ್ಮಕ ಹೆ ಹೈ (ಬಟ್ಟಕೆ ಅನುಸಾರ) (ಯಹ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಯಹೀ ಅಂಕಮೆ ಲಿಖ್ಯಾ ಹೈ) ಔರ (ಅಬ ಪ್ರಮಾಣ ೪೨೦ ಅಂಕಮೆ ಹೈ)

೩) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೪೨೧) (ವೃ.ರ. ಅಂಕ ೬೭-೬೮) ಸರ್ವಪದಾರ್ಥನ ಕಾ ಅಪನೆ ಅಪನೆ ಸ್ವರೂಪಮೆ ತಾದಾತ್ಮ ಸಂಬಂಧ ಹೈ

ಕಾರಣ ಕಾರ್ಯಕು ಗುಣ ಗುಣಿಕು, ಜಾತಿ ವ್ಯಕ್ತಿಕು ಕ್ರಿಯಾ ಕ್ರಿಯಾವಾನಕು ತಾದಾತ್ಮ ಸಂಬಂಧ ಹೈ, ತಾದಾತ್ಮ ನಾಮ ಬೇಧ ಸಹಿತ ಅಬೇಧಕಾ ಹೈ.

೪) (ವಿ.ಸಾ. ಟಿ೪೫೧) ಗುಣ ಗುಣಿ ಆದಿಕ ಇನ ಚಾರಿ ಠಿಕಾಣೆ ಭಟ್ಟಕಿ ನ್ಯಾಯಿವೇದಾಂತಿ ಬೀ ತಾದಾತ್ಮ್ಯ ಸಂಬಂಧ ಮಾನತೆ ಹೈ। ಪರಂತು ವೇದಾಂತ ಮತ ಮೆ ತಾದಾತ್ಮ ಸಂಬಂಧ ಲಕ್ಷಣ ಭಟ್ಟ ಮತತೆ ವಿಲಕ್ಷಣ ಕಿಯಾಹೈ। ಔರ ಇತನೆ ಚಾರಿ ಠೋರ ನೈಯಾಯಿಕ ಸಮವಾಯ ಸಂಬಂಧ ಮಾನತೆ ಹೈ।

೫) (ವಿ.ಸಾ. ಟಿ.೪೫೫) ವೇದಾಂತಿ ಕಲ್ಪಿತ ಭೇದ ವಾಸ್ತವ ಅಭೇದ ಕು ತಾದಾತ್ಮ ಕಹೆ ಹೈ ತಾಹೀಕು ಅ ನಿರ್ವಚನೀಯ ತಾದಾತ್ಮ ಸಂಬಂಧ ಕಹೆ ಹೈ

೬) ತದೇವ ಆತ್ಮಾನಾಂ ಸ್ವರೂಪ ಯಸ್ಯಸ ತಾದಾತ್ಮ್ಯ (ವೇದಾಂತ

೭) ಯತ್ರ ಯದ ಅಧ್ಯಸ್ಥಂ ತತ್ರ ಕೃತೇನ, ಗುಣೇನ ದೂಷಣೇಣ ವಾ ಅಣು ಮಾತ್ರೇಣ ಅಪಿಸನ್ ಸಂಬಂಧ ತಾದಾತ್ಮ್ಯ:

೮) ತಾದಾತ್ಮ್ಯ ಅಬೇಧವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ಸಂಬಂಧ ಬೇಧವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವದು.

ತ್ಯಾಗ

೧) (ಅಪರೋಕ್ಷಾನು ಭೂತಿ ಶ್ಲೋಕ ೧೦೬) ತ್ಯಾಗಃ ಪ್ರಪಞ್ಚ ರೂಪಸ್ಯ ಚಿದಾತ್ಮವಲೋಕನಾತ್। ತ್ಯಾಗೋಹಿ ಮಹತಾಂ ಪೂಜ್ಯಃ ಸದ್ಯೋ ಮೋಕ್ಷ ಮಯೋಯತಃ ॥೧೦೬॥

೧೦೬. ಇದೆಲ್ಲ ಚಿದ್ರೂಪವೆಂದು ತಿಳಿದು ಪ್ರಪಂಚರೂಪದ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಬಿಡುವದೇ ತ್ಯಾಗವು . (ಕೂಡಲೆ ಉಂಟಾಗುವ ಮೋಕ್ಷ ರೂಪವಾಗಿರುವ ಇದು ದೊಡ್ಡವರಿಗೆಲ್ಲ ಪೂಜ್ಯವಾಗಿರುವದು.) (ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಬಿಡುವದಲ್ಲ ಶರೀರಾದಿ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಬಿಡುವದು ತ್ಯಾಗವೆನಿಸುವುದು)

೨) (ಭ.ಗೀ.೧೮-೨) ಸರ್ವ ಕರ್ಮ ಫಲತ್ಯಾಗಂ ಪ್ರಾಹುಸ್ತ್ಯಾಗಂ ವಿಚಕ್ಷಣಾ॥೨॥
ವಿದ್ವಾಂಸರು ಸರ್ವ ಕರ್ಮಗಳ ಫಲವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸುವದು ತ್ಯಾಗವೆಂದು ಹೇಳುವರು.

ತ್ಯಾಗ ತ್ರಿವಿಧ

೧) (ಭ.ಗೀ.೧೮-೪) ತ್ಯಾಗೋ ಹಿ ಪುರುಷ ವ್ಯಾಘ್ರ, ತ್ರಿವಿಧಂ ಸಂಪ್ರಕೀರ್ತಿತಃ॥೪॥
(ಭಗವಾನ ನಿಶ್ಚಯ)

ಪುರುಷ ಶ್ರೇಷ್ಠ (ಅರ್ಜುನ) ನೇ ತ್ಯಾಗವು ಮೂರು ವಿಧವಾಗಿರುವದು.

ತಾಮಸ ತ್ಯಾಗ

(ಭ.ಗೀ.೧೮-೭) ನಿಯತ ಸ್ಯತು ಸನ್ಯಾಸಃ ಕರ್ಮಣೋ ನೋಪ ಪ್ರಪದ್ಯತೇ ।
ಮೋಹಾತ್ರಸ್ಯ ಪರಿತ್ಯಾಗಸ್ತಾಮಸಃ ಪರಿಕೀರ್ತಿತಃ॥೭॥

೭) ನಿತ್ಯ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ತ್ಯಜಿಸುವದು ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲ. ಮೋಹದಿಂದ ಅದರ ಪರಿತ್ಯಾಗವು ತಾಮಸ ತ್ಯಾಗವೆನಿಸುವದು.

ರಾಜಸ ತ್ಯಾಗ

(ಬ.ಗೀ.೧೮-೮) ದುಃಖ ಮಿತ್ಯೇವ ಯತ್ಕರ್ಮ ಕಾಯಕ್ಲೇಶಭಯಾ ತ್ಯ ಜೇತ್।
ಸತ್ಕೃತ್ವಾ ರಾಜಸಂ ತ್ಯಾಗಮ್ ನೈವ ತ್ಯಾಗಫಲಂ ಲಭೇತ್॥೮॥
ದುಃಖಮ್, ಇತಿ, ಏವ, ಯತ್, ಕರ್ಮ ಕಾಯಕ್ಲೇಶ ಭಯಾತ್, ತ್ಯಜೇತ್ ಸಃ, ಕೃತ್ವಾ ರಾಜಸಮ್, ತ್ಯಾಗಮ್ ನ, ಏವ, ತ್ಯಾಗಫಲಮ್ ಲಭೇತ್॥೮॥

೮) ಇರುವ ಎಲ್ಲಾ ಕರ್ಮಗಳೂ ದುಃಖರೂಪಯಾಗಿವೆ ಎಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಶಾರೀರಿಕ ತೊಂದರೆಯ ಭಯದಿಂದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿದರೆ ಅದು ರಾಜಸ ತ್ಯಾಗ ಅದನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ ತ್ಯಾಗದ ಫಲವನ್ನು ಪಡೆಯುವದಿಲ್ಲ.

ಸಾತ್ವಿಕ ತ್ಯಾಗ

(ಭ.ಗೀ.೧೮-೯) ಕಾರ್ಯ-ಮಿತ್ಯೇವ ಯತ್ಕರ್ಮ ನಿಯತಂ ಕ್ರಿಯತೇಽರ್ಜುನ।
ಸಂಗಂತ್ಯಕ್ತ್ವಾ ಫಲಂ ಚೈವ ಸತ್ಯಾಗಃ ಸಾತ್ವಿಕೋಮತಃ॥೯॥

೯) ಎಲೈ ಅರ್ಜುನ ಕರ್ಮ ಮಾಡುವದು ಕರ್ತವ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತವಾಗಿ ನಿಯಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಯಾವ ಕರ್ತವ್ಯ ಕರ್ಮವು ಆಸಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಫಲವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ಮಾಡಲ್ಪಡುವದೋ ಅದೇ ಸಾತ್ವಿಕ ತ್ಯಾಗವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡಲಾಗಿದೆ.

ತ್ಯಾಗಿ

೧) (ಭ.ಗೀ ೧೮-೧೦-೧೧) ನ ದ್ವೇಷ್ಟ್ಯ ಕುಶಲಂ ಕರ್ಮ ಕುಶಲೇ ನಾನು ಪಜ್ಜತೇ। ತ್ಯಾಗೀ ಸತ್ವಸಮಾವಿಷ್ಟೋ ಮೇಧಾವೀಛಿನ್ನ ಸಂಶಯಃ.

೧೦) ಕಲ್ಯಾಣಕಾರಕವಲ್ಲದೆ ನಿಷಿದ್ಧ, ಕಾಮ್ಯ ಕರ್ಮಗಳನ್ನುದ್ದೇಷಿಸುವದಿಲ್ಲವೋ ಕಲ್ಯಾಣಕರವಾದ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಇರುವದಿಲ್ಲವೋ ಶುದ್ಧ ಸತ್ವಗುಣವುಳ್ಳ ಪುರುಷನು ಸಂಶಯವಿಲ್ಲದವನು ಜ್ಞಾನಿಯೂ ತ್ಯಾಗಿಯೂ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ.

೨) (ಭ.ಗೀ.೧೮-೧೧) ಯುಸ್ತು ಕರ್ಮ ಫಲ ತ್ಯಾಗೀಸ ತ್ಯಾಗೀತ್ಯ ಧೀಯತೇ॥೧೧॥

೧೧) ಯಾರು ಕರ್ಮ ಫಲಗಳನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿದ್ದಾರೆಯೋ ಅವರೇ ತ್ಯಾಗಿ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗುವದು.

ತ್ರಿಪುಟಿ

(ವಿ.ಚಿಂ.೧೦೨) ಬಳಿಕವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತಃಕರಣ ಚತುಷ್ಟಯ. ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ ಪಂಚಕ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯ ಪಂಚಕಮುಂ ಗೂಡಿ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಅಧ್ಯಾತ್ಮಕಂಗಳು, ಅವುಗಳ ವಿಷಯಗಳೇ ಆದಿ ಭೌತಿಕಂಗಳು, ಅವುಗಳಿಗಧಿ ದೇವತೆಗಳೇ ಅಧಿದೈವಿಕಂಗಳೆ ನಿಸಿಕೊಳುತಿರ್ಕು.

ತ್ರಿಪುಟಿ ಲಕ್ಷಣ

(ವಿ.ಚಿಂ.೧೦೬) ಬಳಿಕ ಜ್ಞಾತೃ, ಜ್ಞಾನ, ಜ್ಞೇಯಗಳೆಂಬ ಮೂರೇ ತ್ರಿಪುಟಿ ಯಾಗಿರ್ಪುದ ದರೋಳು ಮೂಲಾಹಾಂಕಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಫಲಿಸಿರ್ದ ಜೀವ ಚೈತನ್ಯವೇ ಜ್ಞಾತೃವೆನಿಸುವದು. ಮನದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಫಲಿಸಿರ್ದ ಜೀವ ಚೈತನ್ಯವೇ ಜ್ಞಾನವೆನಿಸುವದು. ಭೂತಾದಿ ವಿಷಯಾವಚ್ಛಿನ್ನ ಚೈತನ್ಯವೇ ಜ್ಞೇಯವೆನಿಸುವದು. ಈ ಮೂರುಂಸೋಪಾಧಿಕ ಮಾಗಿ ಇದಕ್ಕಧಿ ಷ್ಠಾನ ಚೇತನವೇ ತಾನಾಗಿರ್ಕುಂ.

(ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೩೩ ಪು.೭) ಜ್ಞಾತಾ, ಜ್ಞಾನ, ಜ್ಞೇಯಕಾ ಸಮುದಾಯ ತ್ರಿಪುಟಿಕಹಿಹೈ।

ದ

ದಮ

೧) (ವಿ.ಚಿಂ-೫೦) ಬಾಹ್ಯ ಕರಣೇಂದ್ರಿಯ ನಿಗ್ರಹ ವೇದಮವಕ್ಕುಂ

೨) (ಅಪರೋಕ್ಷಾನುಭೂತಿ ಶ್ಲೋಕ ೬) ನಿಗ್ರಹೋ ಬಾಹ್ಯ ವೃತ್ತೀನಾಂ ದಮ ಇತ್ಯಧೀಯತೆ

ಹೊರಗಿನ ವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ತಡೆದುಕೊಳ್ಳುವದು ದಮವೆನ್ನಲ್ಪಡುವದು.

ದಯಾ

(ಪ್ರ.ಭೋ.೫-೨-೮) ಪಗೆಕೆಳೆ ಸತಿಸುತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ಲೇಶಂಗಳೊಗೆಯೆ ರಕ್ಷಿಪೆನೆಂಬ ಮತಿ ತನ್ನ ಬಗೆಯೋಳುದಿ ಸಲದು ದಯೆಯೆಂದು ತಿಳಿ ನೀನು। ನಗೆ ಮೋಗದರಸಿ ಸಂತಸದಿಂದ.

ದಶಮನ ದೃಷ್ಟಾಂತ

(ಪಂ.ದ.೭-೨೩-೨೪-೨೫-೨೬-೨೭ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ)

ದಾ

ದಾನ

೧) (ಪ.ಭೋ ೫-೩-೫) ಧನ ಧಾನ್ಯ ವಸ್ತ್ರ ವನಿತಾದಿಗಳನು ನೀತಿಯುಡುಗದೆ ಸತ್ಪಾತ್ರ ಜನಕನುರಾಗದಿಂದೀವುದೇ ದಾನವೆಂದೆನಿಪುದು.

೨) ರಾಜಾಪ್ರಸನ್ನಂ ಗಜ ಭೂಮಿ ದಾನಂ ಧನಿಯಾ ಪ್ರಸನ್ನಂಥ ಮಡೀಚದಾನಂ ಸ್ತ್ರೀ ಪ್ರಸನ್ನಂ ಹೇಯದಾನಂ ಗುರುಪ್ರಸನ್ನಂ ಜ್ಞಾನದಾನಂ. ಈಶ್ವರ ಪ್ರಸನ್ನಂ ವೈಕುಂಠದಾನಂ

೩) (ಶಿ.ಶಿ.ಪೇಜ ೧೮೧) ''ಅಥ ದೇಹದಾನಾತ್ಸತ್ಯ ಸಿದ್ಧಿರರ್ಥ ದಾನಚ್ಚ ನಿವೃತ್ತಿಃ

ಪ್ರಾಣದಾನಾಜ್ಞಾನ ಸಿದ್ಧಿರೇವಂ ಸರ್ವಂ ಸ್ಥಿರಂ ಭವೇತ್''

'' ದೇಹದಾನದಿಂದ ಸತ್ಯವಸ್ತು ಸಿದ್ಧಿಯು, ದ್ರವ್ಯದಾನದಿಂದ ಸೌಖ್ಯಪ್ರಾಪ್ತಿಯು, ಪ್ರಾಣ ಅರ್ಪಣೆಯಿಂದ ಜ್ಞಾನಲಾಭವು. ಹೀಗೆ ದಾನತ್ರಯಗಳಿಂದ ಸರ್ವಸಿದ್ಧಿಯಾಗುವದು. (ಯೋಗ ಜಾಗಮ ವಾಣಿ) ಗುರುಲಿಂಗ ಜಂಗಮರನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ ತನಗೆ ಶಕ್ಯವಾದಷ್ಟು ದಾನವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು.

(ಶಿ.ಶಿ.ದಾನಸ್ಥಲ ಶ್ಲೋಕ೧) ಶಿವಲಿಂಗೇ ಶಿವಾಚಾರ್ಯ ಶಿವಯೋಗಿನಿ ಭಕ್ತಿಮಾನ್।

ದಾನಂ ಕುರ್ಮಾದ್ಯಥಾ ಶಕ್ತ್ಯಾತತ್ಪ್ರಸಾದ ಯುತಸ್ಸದಾ॥೧॥

ಭಕ್ತನು ತನ್ನ ಶಕ್ತ್ಯಾನುಸಾರವಾಗಿ ಶಿವಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಶಿವಯೋಗಿಗೆ

ಗುರುವಿಗೆ ದಾನವನ್ನು ಸದಾ ಮಾಡಬೇಕು.

ದಾನಂಚ ತ್ರಿವಿಧಂ ಪ್ರೋಕ್ತಂ ಸೋಪಾಧಿಕಂ ನಿರುಪಾಧಿಕಂ।

ಸಹಜಂಚೇತಿ ಸರ್ವೇಷಾಂ ಸರ್ವತಂತ್ರ ವಿಶಾರದೈಃ॥೨॥

ದಾನವು ಸೋಪಾಧಿಕ, ನಿರುಪಾಧಿಕ, ಸಹಜವೆಂದು ಮೂರು ಬಗೆಯಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಸೋಪಾದಿಕ ದಾನ

(ಶಿ.ಶಿ.ಶ್ಲೋಕ೧) ಫಲಾಭಿಸಂಧಿ ಸಂಯುಕ್ತ ದಾನಂ ಯದ್ವಿಹಿತಂ ಭವೇತ್।

ತತ್ಸೋಪಾದಿಕ ಮಾಖ್ಯಾತಂ ಮುಮುಕ್ಷುಭಿರನಾದೃತಂ॥೧॥

೧) ಫಲದ ಅಭಿಲಾಷೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದುದೆಂದು ಯಾವ ದಾನವು ನಿರ್ಣತವಾಗಿದೆಯೋ ಅದು ಸೋಪಾದಿಕವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಮುಮುಕ್ಷುಗಳಿಂದ ಅನಾದರಣೀಯವಾದುದು।

ಕಾರ್ಯಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಫಲವಾಗಲೆಂಬ ಅಭಿಲಾಷೆಯಿಂದ ಮಾಡಿದ ದಾನವು ಸೋಪಾದಿಕ ಅಥವಾ ಸಕಾಮವೆನಿಸುವದು. ವೀರನು ಸ್ವರ್ಗದಭಿಲಾಷೆಯಿಂದ ರಣಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಶೌರ್ಯದಿಂದ ಕಾದಿ ದೇಹ ವಿಡುವದೂ, ಕೈಲಾಸ ದಾಸೆಯಿಂದ

ಗಂಗಾ ಭಾಗೀರಥಿಗೆ ಪ್ರಾಣವನ್ನರ್ಪಿಸುವದೂ, ಸ್ವರ್ಗಾಭಿಲಾಷೆಯಿಂದ ಯಜ್ಞಾದಿಗಳಿಗಾಗಿ ಅಮಿತ ಹಣವನ್ನು ವ್ಯಯಿಸುವದೂ. ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸೋಪಾದಿಕ ಕಾಯ, ಪ್ರಾಣ, ಧನ ಅರ್ಪಣಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ದಾನಗಳಲ್ಲಿ ಅತುಲ ವಿರಕ್ತಿಯು ಪ್ರದರ್ಶಿತವಾದರೂ ಜನ್ಮ ಮರಣ ರಾಟಾಳದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ದೊರೆಯದು.

ದಾನ

ಸಾತ್ವಿಕದಾನ

(ಭ.ಗೀ.೧೭-೨೦) ದಾತವ್ಯ ಮಿತಿ ಯಧ್ದಾನಂ ದೀಯತೇನುಪ ಕಾರಿಣೇ। ದೇಶೇ ಕಾಲೇಚ ಪಾತ್ರೇಚ ತದ್ದಾನಂ ಸಾತ್ವಿಕಂ ಸ್ಮೃತಮ್॥೨೦॥

೨೦) ದಾನಕೊಡುವದೂ ಸಹ ಕರ್ತವ್ಯ ಎಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಯಾವ ದಾನವು ದೇಶಕಾಲ (ಯಾವ ದೇಶ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಸ್ತು ಅಭಾವವಾಗಿರುವದೋ ಅದೇ ದೇಶ, ಕಾಲಗಳು ಆ ವಸ್ತುವಿನ ಮೂಲಕ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸೇವೆ ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗುತ್ತದೆ.) ಮತ್ತು ಪಾತ್ರರು (ಹಸಿದವರು, ಅನಾಥರು, ದುಃಖಿಗಳು, ರೋಗಿಗಳು, ಮತ್ತು ಅಸಮರ್ಥರು ಹಾಗೂ ಬಿಕ್ಷುಕರು ಮುಂತಾದವರು ಅನ್ನ, ವಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಔಷಧಿ ಹಾಗೂ ಯಾವ ವಸ್ತುವು ಯಾರ ಹತ್ತಿರ ಇಲ್ಲವೋ ಆ ವಸ್ತುವಿನ ಮೂಲಕ ಸೇವೆ ಮಾಡಲು ಯೋಗ್ಯ ಪಾತ್ರರೆಂದು ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತಾರೆ ಜೊತೆಗೆ ವಿದ್ವಾಂಸರಾದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಆಚರಣೆಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಧನಾದಿ ಎಲ್ಲಾ ರೀತಿಯ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಮೂಲಕ ಸೇವೆ ಮಾಡಲು ಯೋಗ್ಯಪಾತ್ರರೆಂದು ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತಾರೆ.

ರಾಜಸದಾನ

(ಭ.ಗೀ.ಅ.೧೭.ಶ್ಲೋ.೨೧) ಯತ್ತು ಪ್ರತ್ಯುಪಕಾರಾರ್ಥಂ ಫಲಮುದ್ದಿಶ್ಯ ವಾ ಪುನಃ। ದೀಯತೇಚ ಪರಿಕ್ಲಿಷ್ಟಂ ತದ್ಧಾನಂ ರಾಜಸಂ ಸ್ಮೃತಮ್॥೨೧॥

೨೧) ಯಾವ ದಾನವು ಸಂಕಟಪಡುತ್ತಾ ಪುನಃ ಪ್ರತ್ಯುಪಕಾರದ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಬಯಸಿ (ತನ್ನ ಸಂಸಾರದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಾದಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಆಶೆಯಿಂದ) ಅಥವಾ ಫಲವನ್ನು ಉದ್ದೇಶದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು (ಮಾನ, ದೊಡ್ಡಸ್ತಿಕೆ, ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ, ಮತ್ತು ಸ್ವರ್ಗಾದಿಗಳ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಅಥವಾ ರೋಗ ನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ) ಕೊಡಲಾಗುವದೋ ಆ ದಾನವು ರಾಜಸವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.॥೨೧॥

ತಾಮಸದಾನ

(ಭ.ಗೀ.ಅ.೧೭-೨೨) ಆದೇಶ ಕಾಲೇ ಯದ್ದಾನಮಪಾತ್ರೇಭ್ಯಶ್ಯ ದೀಯತೆ। ಅಸತ್ಕೃತಮವಜ್ಞಾತಂ ತತ್ತಾಮಸ ಮುದಾಹೃತಮ್॥೨೨॥

೨೨) ಯಾವ ದಾನವು ಸತ್ಕಾರ ಮಾಡದೆ, ತಿರಸ್ಕಾರ ಪೂರ್ವಕ ಅಯೋಗ್ಯವಾದ ದೇಶ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಪಾತ್ರರಲ್ಲದವರಿಗೆ (ಅರ್ಥಾತ್ ಮದ್ಯಮಾಂಸಾದಿ ಅಬಕ್ಷ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತಿನ್ನುವವರಿಗೆ ಮತ್ತು ಕಳ್ಳತನ ವ್ಯಭಿಚಾರ ಮುಂತಾದ ನೀಚಕರ್ಮ ಮಾಡುವವರಿಗೆ) ಕೊಡಲಾಗುವದೋ ಅದು ತಾಮಸವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.॥೨೨॥

ನಿರುಪಾಧಿಕ ದಾನ

೧) ಸಿ.ಸಿ.ನಿರುಪಾಧಿಕ ದಾನಸ್ಥಲ ಶ್ಲೋಕ ೧) ಫಲಾಭಿಸಂಧಿ ನಿರ್ಮುಕ್ತ ಮೀಶ್ವರಾರ್ಪಿತ ಕಾಂಕ್ಷಿತಂ।
ನಿರುಪಾಧಿಕ ಮಾಖ್ಯಾತಂ ದಾನಂ ದಾನವಿಶಾರದೈಃ॥೧॥
ಫಲಾಸೆಯಿಲ್ಲದೆ ಈಶ್ವರಾರ್ಪಿತ ಅಭಿಲಾಷೆಯುಳ್ಳ ದಾನವು ಪಂಡಿತರಿಂದ ನಿರುಪಾದಿಕ ದಾನವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

೨) (ಬಸವಣ್ಣನವರು) ''ಮಾಡುವಂತಿರಬೇಕು ಮಾಡದಂತಿರಬೇಕು ಮಾಡುವ ಮಾಟ (ದಾನ) ದೊಳಗೆ ತಾನಿಲ್ಲದಂತಿರಬೇಕು ಕೂಡಲ ಸಂಗಮದೇವರ ನೋಡುತ್ತ ನೋಡುತ್ತ ನೋಡದಂತಿರಬೇಕು''
ಹೀಗಿದ್ದರೆಯೇ ಅದು ಶುದ್ಧ ಕರ್ಮ ವಿಮಲವಾದ ನಿರುಪಾಧಿಕ ಕ್ರಿಯೆ, ಫಲಭಿತಾಶಾ ರಹಿತ ಪರಿಮಲದಾನ. ತಿಲಮಾತ್ರವಾದರೂ ಆಶಿಸಿದರೆ ಅದು ನಿಷ್ಕಾಮ ಕರ್ಮವಾಗದು. ಪರಶಿವನೇಬಂದು ''ಬೇಡು ಬೇಡಿದುದನೆಲ್ಲವನೀವೆ'' ಎಂದರೂ ಮತ್ತೊಂದಕ್ಕೆ ಆಶಿಸದಿದ್ದರೆ ಅದು ನಿಜ ನಿಷ್ಕಾಮ ಕರ್ಮ ಶಿರಿಯಾಳ ನೊಡನೆ ಬಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ನಿಂಬೆಕ್ಕನ ಅತುಲವೈರಾಗ್ಯಕ್ಕೆ ಮನಸೋತು ತನ್ನ ನಿಜರೂಪ ತೋರಿಸಿ ವರಕೇಳಿಕೊಳ್ಳು ಎಂದಾಗ ಅದನ್ನು ಧಿಕ್ಕರಿಸಿ ಜಂಗಮ ಮೇಲಿನ ಪ್ರೇಮ ತೋರಿಸಿದ್ದು ಶುದ್ಧ ನಿಷ್ಕಾಮ ಕರ್ಮದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಮಾದರಿ ಮಾಡಿಕೆಟ್ಟರೋ ಮಾಡದೆ ಕೆಟ್ಟರೋ ನೀಡಿ ಕೆಟ್ಟರೀ ಜಗದವರು ಎಂಬಂತೆ ಆಶೆಯಿದ್ದು ಸಹಸ್ರ ದಾನ ಮಾಡಿದರೂ ನಿರರ್ಥಕ. ದಾನದಿಂದ ಮನವೂ ಪವಿತ್ರವಾಗಬೇಕು. ಪರಶಿವ ಮೆಚ್ಚಬೇಕು ಅರ್ಥಾತ ನಿಷ್ಕಾಮ ದಾನವೇ ನಿರುಪಾದಿಕ ದಾನವೆಂದು ಹೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು.

ಸಹಜದಾನ

(ದಾನಸ್ಥಲ ಶ್ಲೋಕ ೧) ಅದಾತೃದೇಯಾನಾಂ ಶಿವಭಾವಂ ವಿಚಿಂತಯನ್ ಆತ್ಮನೋ ಕರ್ತೃರ್ಯ ಭಾವಂಚ ಯದ್ದತ್ತಂ ಸಹಜಂ ಭವೇತ್॥೧॥ ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳುವವನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವವನಲ್ಲಿ ಕೊಡಲ್ಪಡುವ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಶಿವಭಾವವನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುತ್ತ ಮತ್ತು ತನಗೆ ಅಕರ್ತೃರ್ಯ ಭಾವವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು ಸಹಜದಾನವಾಗುವದು. ''ಈಶ್ಯಾವಾಸ್ಯಮಿದಂ ಸರ್ವಂ ಎಂಬುದು ಅಳವಟ್ಟು'' ಜಗವೆಂದುಡುಂ ತಾನೆ ಜಗದೀಶ ನುಂತಾನೆ ಜಗದಾತ್ಮನಾಗಿ ಕಾಣುವ ದೃಷ್ಟಿಯೆಂತೆಳೆದು ಇಂಥ ಸ್ಥಿತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ದಾನ ಮಾಡಿದರೂ ಮಾಡಿದೆನೆಂಬ ಭಾವವಿಲ್ಲದೆ ಮಾಡುವ ದಾನ ಸಹಜದಾನವೆನಿಸುವದು.

(ವಚನ ಬಸವಣ್ಣನವರು) ಹೊನ್ನಿನೊಳಗೊಂದೊಡೆಯ ಸೀರೆಯೊಳಗೊಂದೆಳೆಯ ಇಂದಿಂಗೆ ನಾಳಿಂಗೆ ಬೇರೆಂದೆ ನಾದೊಡೆ ನಿಮ್ಮಾಣೆ ನಿಮ್ಮ ಪ್ರಮಥರಾಣೆ ನಿಮ್ಮ ಶರಣರಿಗಲ್ಲದೆ ಮತ್ತೊಂದನರಿಯೆನು ಕೂಡಸಲಂಗಮದೇವಾ ನಿಮ್ಮಾಣೆ.

(ಈ ಭಾವದಿಂದ ಮಾಡಿದದಾನ)

೧) ''ತನುವ ಬೇಡಿದಡೀವೆ, ಮನವ ಬೇಡಿದಡೀವೆ ಧನವ ಬೇಡಿದ ಡೀವೆ ನಿಮ್ಮ ಶರಣರಿಗೆ ಎನಗೆ ಬೇಕೆಂಬ ಭಾವ ಮನದಲಿ ಹೊಳೆದರೆ ಘನ ಮಹಿಮ ನಿಮ್ಮ ಪಾದದಾಣೆ ಮನವಚನ ಕಾಯದಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮವನಲ್ಲದೆ ಮತ್ತೊಂದನರಿದರೆ ಕೂಡಲ ಸಂಗಮದೇವಾ ಭವಘೋರದಲ್ಲಿಕ್ಕಯ್ಯ''

ಇದು ನಿರುಪಾದಿಕದಾನದ ದ್ಯೋತಕ ಇದು ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಕರ್ಮ ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಅಹಂಕಾರಕ್ಕೆಡೆಯಿದೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಇದು ಅಪರಿಪೂರ್ಣ. ಅಂತೇ ಅಲ್ಲಮರು ಮೇರುಗಿರಿಗಳೆಲ್ಲ ಪುರಾತನರೊಡನೆ ಎಂಬ ವಚನ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ಬಸವಣ್ಣನವರ ತಪ್ಪು ತಿದ್ದಿ ಸರ್ವವಸ್ತುಗಳೆಲ್ಲವು ಶಿವಸ್ವರೂಪವೇ ಎಂಬ ಸರ್ವಾತ್ಮಕ ಜ್ಞಾನಪ್ರಕಾಶದೊಂದಿಗೆ ಅಣ್ಣನವರು ಮಾಡಿದ ನಿರುಪಾದಿಕ ದಾನದ ಮೇಲ್ಮೆಯನ್ನು ಪೂರ್ಣಮಾಡಿದರು.

ಹಜದಾನದ ಉತ್ಕೃಷ್ಟತೆ

(ಸಹಜದಾನಸ್ಥಲ. ಶಿ.ಶಿ.ಶ್ಲೋಕ.೨-೩) ಸಹಜದಾನ ಮುತ್ಕೃಷ್ಟಸರ್ವದಾನೋತ್ತ ಮೋತ್ತಮಂ

ಶಿವಜ್ಞಾನ ಪ್ರದಂ ಪುಂಸಾಂ ಜನ್ಮರೋಗ ನಿವರ್ತಕಂ॥೨॥

ಶಿವಾಯ ಶಿವಭಕ್ತಾಯ ದೀಯತೆ ಯದಿ ಕಿಂಚನ।

ಭಕ್ತ್ಯಾತದಪಿ ವಿಖ್ಯಾತಂ ಸಹಜಂ ದಾನಮುತ್ತಮಂ॥೩॥

ಮಾನವರಿಗೆ ಭವರೋಗ ನಾಶಕವಾದ ಶಿವಜ್ಞಾನದಾಯಕವಾದ ಸಹಜದಾನವು ಶ್ರೇಷ್ಠವು ಸರ್ವದಾನಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಮಿಗಿಲಾದುದು. ಶಿವಭಕ್ತನಿಗೆ ಏನಾದರೂ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಕೊಟ್ಟರೆ ಅದು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಸಹಜ ದಾನವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಿದೆ.

(ಶ್ಲೋಕ ೪) ದಾನಾತ್ ಸ್ವರ್ಣ ಸಹಸ್ರಸ್ಯ ಸತ್ಪಾತ್ರೇ ಯತ್ಪಲಂ ಭವೇತ್ ಏಕ ಪುಷ್ಪ ಪ್ರಧಾನೇನ ಶಿವೇ ತತ್ಫಲ ಮಿಷ್ಯತೇ॥೪॥

ಸಾವಿರ ಸುವರ್ಣ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಯೋಗ್ಯ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ದಾನ ಮಾಡುವದರಿಂದ ಯಾವ ಫಲ ಆಗುವದೋ ಆ ಫಲವು ಶಿವನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪುಷ್ಪ ದಾನ ಮಾಡುವದರಿಂದ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.

ನಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರತೆ

(ಶ್ಲೋಕ-೫) ಶಿವ ಏವಪರಂ ಪಾತ್ರಂ ಸರ್ವವಿದ್ಯಾನಿಧಿರ್ಗುರುಃ।

ತಸ್ಮೈ ದತ್ತಂತು ಯತ್ಕಿಂಚಿತ್ತ ದತ್ತದ ನಂತ ಫಲಂಭವೇತ್।

ಸರ್ವ ವಿದ್ಯೆಗಳ ಆಗರವಾದ ಗುರುದೇವನೇ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಪಾತ್ರನು. ಅವನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟದ್ದು ಅಲ್ಪವಾದರೂ ಅದು ಅನಂತ ಫಲವಾಗುತ್ತದೆ.

(ಶ್ಲೋಕ ೬) ಶಿವಯೋಗಿ ಶಿವಸಾಕ್ಷಾತ್ ಶಿವಜ್ಞಾನ ಮಹೋದಧಿಃ।

ಯತ್ಕಿಂಚಿದ್ದೀಯತೆ ತಸ್ಮೈತದಾನಂ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕಂ॥೬॥

ಶಿವಜ್ಞಾನ ಮಹಾಂಬುದಿಯಾದ ಶಿವಯೋಗಿಯು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಶಿವನೇ ಆತನಿಗೆ ಯಾವ ಅಲ್ಪದಾನವು ಕೊಡಲ್ಪಡುವದೋ ಆದಾನವು ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕವು.

(ಶ್ಲೋಕ-೭) ಶಿವಯೋಗಿ ಮಹತ್ಪಾತ್ರಂ ಸರ್ವೇಷಾಂ ದಾನಕರ್ಮಣಿ।

ತಸ್ಮಾನ್ನಾಸ್ತಿ ಪರಂ ಕಿಂಚಿತ್ಪಾತ್ರಂ ಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಚಾರತಃ॥೭॥

ಸರ್ವದಾನ ಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಿವಯೋಗಿಯು ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಪಾತ್ರನು ಆದ್ದರಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರ ಸಮ್ಮತವಾಗಿ ಅವನಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಪಾತ್ರವು ಏನೂ ಇಲ್ಲ. ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಅವಗತಗೊಳಿಸಿಕೊಡುವ ಶೈವೀ ವಿದ್ಯೆಯುಳ್ಳ ಗುರುವು ಮತ್ತು ಸ್ವರೂಪದ ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನ ಮಾಡಿಕೊಡುವ ವೇದಾಂತ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯುಳ್ಳ ಗುರುವು ಸತ್ಪಾತ್ರನು ತನ್ನ ದರ್ಶನಾದಿಗಳಿಂದಲೇ ಮಾನವರ ಭಾವ ಪಲ್ಲಟಗೊಳಿಸಿ ಶಿವನತ್ತ ಸಾಗಿಸಬಲ್ಲ ಜಂಗಮನೂ ಸತ್ಪಾತ್ರನು ಅವರಿಗಿತ್ತ ದಾನವು ಮಾನವ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿಯೇ ವ್ಯಯವಾಗುವದು ಅದಕ್ಕೆಂದೇ ಉಕ್ತದಾನದಿಂದ ಮಹಾಫಲವು ನಿಶ್ಚಿತ.

(ಶ್ಲೋಕ-೧೦) ಶಿವ ಯೋಗಿನೇ ಸಂತೃಪ್ತೇ ತೃಪ್ತೋಭವತಿ ಶಂಕರಃ।

ತತ್ರ್ತೃಪ್ತ್ಯಾತನ್ಮಯಂ ವಿಶ್ವಂ ತೃಪ್ತಿ ಮೇತಿ ಚರಾಚರಂ॥೯॥

ತಸ್ಮಾತ್ಸರ್ವ ಪ್ರಯತ್ನೇನ ಯೇನ ಕೇನಾಪಿ ಕರ್ಮಣಾ.

ತೃಪ್ತಿ ಕುರ್ಯಾತ್ಸದಾ ಕಾಲ ಮನ್ನಾದ್ಯೈ ಶಿವಯೋಗಿನಃ॥೧೦॥

ಶಿವಯೋಗಿಯು ತೃಪ್ತನಾಗಲು ಶಂಕರನು ತೃಪ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆ ಪರಮಾತ್ಮನ ತೃಪ್ತಿಯಿಂದ ಅವನ ಸ್ವರೂಪವಾದ ಜಗವು ತೃಪ್ತಿ ಹೊಂದುವದು.

ಆದ್ದರಿಂದ ಸರ್ವಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಯಾವದೇ ಕರ್ಮದಿಂದಾದರೂ ಶಿವಯೋಗಿಗೆ ಅನ್ನಾದಿಗಳಿಂದ ನಿರಂತರ ಆನಂದಪಡಿಸಬೇಕು. ಸೋಪಾದಿಕದಾನವು ಭವಕ್ಕೆ ಕಾರಣ, ನಿರುಪಾದಿಕ ದಾನದಲ್ಲಿ ಅಹಂಕಾರದ ಮಿನುಗು ಇದ್ದುದರಿಂದ ದುಃಖಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಸಹಜದಾನದಲ್ಲಿ ಆಸೆ ಅಹಂಕಾರಗಳೇ ಇಲ್ಲ ನಿರುಪಾದಿಕವಾದ ಜ್ಞಾನ ಘನವಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸರ್ವಸ್ವವನ್ನು ಸಹಜ ಭಾವದಿಂದ ಅರ್ಪಿಸುವವನು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆಗುವನು.

(ಸರ್ಪಭೂಷಣರು) ಇಂದು ನಾಳೆ ಎನ್ನದೆ ಈಗಲೇ ಸುಕೃತವಡೆ ಮುಂದಾವಗಳಿಗೆ ಗೇನಹುದೊ ಮನುಜ।

ದಿ

ದಿವ್ಯ ಯೋಗಿ

(ಪ.ಬೊ.೩-೧೦-೩) ಕನಸಿನ ನೇಣ ಹಾವಿನ ಕೊರಡಿನ ತಸ್ಕರನ ಮರೀಚಿಕೆಯೊಲುತ್ರಿ ಜಗವು॥ ಅನುದಿನವರಿಯೆ ತನ್ನೊಳು ಮಿಥ್ಯಯೆಂದು ಕಂಡನೆ ದಿವ್ಯ ಯೋಗಿಭುವನದೊಳು॥೩॥

ದೀನ

೧) ಧರ್ಮಕ್ಷೀಣಂ ದೀನಃ

೨) ದುರ್ದಶ ಗ್ರಹಸ್ತ ದೀನಃ

೩) ಕಂಗಾಲ ಕು ದೀನ ಕಹೆ ಹೈ।

ದೀಕ್ಷೆ

೧) (ಶಿ.ಶಿ. ದೀಕ್ಷಾ ಗುರುಸ್ಥಲ ಶ್ಲೋಕ ೧) (ಪೇಜ ೩೪೨)

ದೀಯತೆ ಪರಮಂ ಜ್ಞಾನಂ ಕ್ಷೀಯತೆ ಪಾಶ ಬಂಧನಂ।

ಯಯಾ ದೀಕ್ಷೇತಿ ಸಾತಸ್ಯಾಂ ಗುರುರ್ದೀಕ್ಷಾ ಗುರುರ್ಮತಃ॥೧॥

ಯಾವುದು ಶ್ರೇಷ್ಟವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕೊಡುವದೋ ಭವಪಾಶ ಬಂಧನ ನಸಿಸುವದೋ ಅದು ದೀಕ್ಷೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

೨) ಧೀಯತೆ ಯಥಾ ಜ್ಞಾನಂ ಕ್ಷೀಯತೇ ಮಲತ್ರಯಂ।

ಸಾದೀಕ್ಷಾ ಸಂಜ್ಞಿತಾ ತಸ್ಯಾಂ ಗುರುರ್ದೀಕ್ಷಾ ಗುರುರ್ಮತಃ॥

ಅಣವಾದಿ ಮಲಗಳನ್ನು ಕಳೆಯುವದು. ಹಾಗೂ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ನೀಡುವದು ಈ ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನರಿತ ಮಹಾನುಭಾವನೇ ದೀಕ್ಷಾ ಗುರುವೆಂದೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು.

ದು

ದುಃಖ

೧) ಪ್ರತಿಕೂಲ ವೇದನಂ. ದುಃಖ

೨) (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೬) ಅಜ್ಞಾನ ಸಹಿತ ಜನನ ಮರಣಾದಿಕ ದುಃಖ ಕಹಿಯೆ ಹೈ

೩) (ವಿ.ಚಿಂ.೯೦) ರಜಸ್ತಮೋ ಮಯವಾದ ಬುದ್ಧಿಯ ಘೋರ ವೃತ್ಯಾದಿಗಳೇ ದುಃಖರೂಪು.

೪) ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ತಪ್ಪಿದರೆ ಈ ಲೋಕದ ದುಃಖ

ಆಚಾರದಲ್ಲಿ ತಪ್ಪಿದರೆ ಪರಲೋಕದ ದುಃಖ

ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ತಪ್ಪಿದರೆ ಭವದುಃಖ

೫) ಗರ್ಬದುಃಖ

೧) ಕೈವಲ್ಯ ೨-೪-೧) ಮಾತೆಯುದರ ದೊಳು ವೊಗವಿಡ ಮುನ್ನ ಸುವಳಿವ ಪೂತಿ ಗಂಧದ ಹೇಯವನು ಪಿಡಿಲ ಸಮದಾ। ಘಾತಿ ಮಿಗೆ ಪೊಡೆದು ಕೆಡುವಸೂತಿ ವಾಯುವನು। ಆರುತರ ಹರಿಸಬಹುದು.

೨) ಕೈವಲ್ಯ ೨-೧-೩) ತಾಯುಗರ್ಬದೊಳು ನಾನಿದ್ದ ವೇಳೆಯೊಳಲ್ಲಿ ಹೇಯದತಿಬಾಧೆಗೆ ಮನಂನೊಂದು ಪೇಸುತಿಹ ಪೇಯವನು ಬಿಟ್ಟೇತಕಿಂತು ಪೊರಮಟ್ಟಿರುವೆ.

೬) ಜನ್ಮ ದುಃಖ, ಜರಾದುಃಖ ಜಾಯದುಃಖ, ಪುನಃ ಪುನಃ।
ಸಂಸಾರದುಃಖ ಸಾಗರೋ ತಸ್ಮಾತ್ ಜಾಗ್ರತ ಜಾಗ್ರತ

೭) ಜನನ ದುಃಖ
(ಕೈ-ವಲ್ಯ ೨-೪-೧) ಯಾತನೆಯ ನಡುಗಡಲೆನಿಪ ಜನನವನು.

೮) ಮರಣದುಃಖ
(ಕೈವಲ್ಯ ೨-೪-೫) ನನ್ನ ನಡತೀರದ ಬಾಧೆ ಗೊಳಿಪ ಮರಣವನು

೯) ಭವದುಃಖ
(ಕೈವಲ್ಯ ೨-೩-೧) ನಿದ್ರೆಬಾರದಿದೆನ್ನ ಪರಿಭವದುಃಖ ಸಮುದ್ರವೆನಿಸುವ ಸಾಯಸವ ನೆನೆ ನೆನೆದು।।ಪ।। ಪಾಪಾನುಗುಣದಿಂದೆ ಗಿಡಮರ ಕ್ರಿಮಿಗಳ ರೂಪಾಗಿ। ಕೀಟಪತಂಗಾದಿಯಾಗಿ ಆಪಕ್ಷಿ ಕುಲವಾಗಿ ಮೃಗ ಜಾತಿಯಾಗಿ ಮೇಲಾ ಪಶುರೂಪಾಗಿ ಬಹುಬಾಧೆ ಗಲಸಿ।।೧।।

ದುಃಖತ್ರಯ

(ಶಿ.ಶಿ.ಸಂಸಾರ ಹೇಯಸ್ಥಲ ಶ್ಲೋಕ ೭)
ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕಂತು ಪ್ರಥಮಂ ದ್ವಿತಿಯಂ ಚಾದಿ ಭೌತಿಕಂ।
ಅಧಿ ದೈವಿಕ ಮನ್ಯಚ್ಛ ದುಃಖತ್ರಯ ಮಿದಂ ಸ್ಮೃತಂ।।೭।।

೧) ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಆದಿಭೌತಿಕ (೩) ಆದಿ ದೈವಿಕ ಈ ಮೂರು ದುಃಖತ್ರಯವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವದು.

ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ದುಃಖ

೧) ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕಂ ದಿಧಾಪ್ರೋಕ್ತಂ ಬಾಹ್ಯಾಭ್ಯಂತರ ಭೇದತಃ।
ವಾತ ಪಿತ್ತಾದಿಜಂ ದುಃಖಂ ಬಾಹ್ಯ ಮಾದ್ಯಾತ್ಮಿಕಂ ವತಂ।।

೨) ಅರ್ಥ ಹೊರ ಒಳಗೆಂಬ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ದುಃಖವು ಬರಡು ಬಗೆಯಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ವಾತ ಹಾಗು ಪಿತ್ತಗಳಿಂದ ಉದಿಸುವ ತಾಪವು ಹೊರ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕವೆನಿಸಿದೆ.

೩) ರಾಗದ್ವೇಷಾದಿ ಸಂಪನ್ನ ಮಾಂತರಂ ಪರಿಕೀರ್ತ್ಯತೆ।
ಅರ್ಥ ರಾಗದ್ವೇಷಾದಿಗಳಿಂದ ಉದಿಸುವ ದುಃಖ ಆಂತರಿಕ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ದುಃಖವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವದು.

೪) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೬೨) ಆತ್ಮಾಕು ಆಶ್ರಯಕರೀಕೆ ವರ್ತನೇವಾಲಾ ಜೋ ಸ್ಥೂಲ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶರೀರ ಸೋ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಕಹಿಯೆ ಹೈತಿಸತೆ ಜನ್ಯಜೋ ದುಃಖ ಸೊ ತಾಹಿಕು ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ದುಃಖ ಕಹಿಯೆಹೈತಾಹೀಕು ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ತಾಪಬೀ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೫) (ಪ. ಭೋ ೧-೨೧-೨) ತನುವಿನ ರುಜೆ ಮನಸಿನ ವೇದನೆಗಳಾಗೆ ತನಗಿದದ್ಯಾತ್ಮಿಕವೆನಿಸುವ ಘನ ತಾಪವದು ತನುತಾನೆಂಬ ಬ್ರಮೆಯಿಂದ.

೬) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೩೪) ರೋಗಕ್ಷುದಾದಿ ಕನತೆ ಜೋ ದುಃಖ ಹೋವೆಸೋ ಅದ್ಯಾತ್ಮ ದುಃಖ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೭) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೩೭೩ ಕಲಾ ೧೬) ಆತ್ಮಾಕು ಆಶ್ರಯಕರಕೆ ವರ್ತಮಾನ ಜೋ ಸ್ಥೂಲ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶರೀರ ಸೋ ಅದ್ಯಾತ್ಮಹೈತದ್ಗತ ಜೋ ದುಃಖ ಸೋ ಅದ್ಯಾತ್ಮ ದುಃಖ ಹೈ ಸೋ ತಾಪ ಬೀ ಕಹೆ ಹೈ। ತಿನಮೆ

ಆದಿತಾಪ: ಮಾನಸಿಕ ದುಃಖ

ವ್ಯಾದಿತಾಪ: ಶಾರೀರಿಕ ದುಃಖ

೮) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೩೮೯) ಸ್ಥೂಲ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶರೀರವಿಷೆ ಹೋತಾ ಜೋ ಹೈ ಆದಿ ಔರ ವ್ಯಾದಿರೂಪ ದುಃಖ ಸೋ ಅದ್ಯಾತ್ಮ ದುಃಖ ಹೈ।

ವ್ಯಾದಿ ದುಃಖ (ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರ ದುಃಖ) ಇದು ದಾತು ಜನ್ಯ, ಕರ್ಮ ಜನ್ಯ ಗ್ರಹ ಜನ್ಯ

ದಾತು ಜನ್ಯ: ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ಕಫಗಳಿಂದ ಆಗುವ ರೋಗದಿಂದ ದುಃಖ.

ಕರ್ಮಜನ ಪೂರ್ವಜನ್ಮದ ಪಾಪವು ವ್ಯಾದಿರೂಪದಿಂದ ದುಃಖ ಕೊಡುವದು. (ಪೂರ್ವಜನ್ಮ ಕೃತಂಪಾಪಂ ವ್ಯಾದಿ ರೂಪೇಣ ಪಿಡ್ಯತೆ)

ಗೃಹಜನ್ಯ (ಮಾನಸಿಕ) ಗೃಹಗಳಿಂದ ಪಿಶಾಚಿ ಯಕ್ಷರುಗಳಿಂದ ಆಗುವ ದುಃಖ.

ಆದಿ ಭೌತಿಕ ದುಃಖ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೬) ಸ್ವಸಂಘಾತೆ ಬಿನ್ನ ಹೋವೆ (ಸ್ವ ಕಹಿಯೆ ಆತ್ಮಾ) (ಸಂಘಾತ ಕಹಿಯೆ ಸ್ಥೂಲಶರೀರ) ಔರ ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯ ಕಾ ವಿಷಯ ಹೋವೆ ಸೊ ಆದಿ ಭೂತ ಕಹಿಯೆ ಹೈತಿಸತೆ ಜನ್ಯ ಜೋ ದುಃಖ ಸೋ ಆದಿ ಭೂತ ದುಃಖ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) (ಪ.ಭೋ ೧-೨೧-೩) ಸಕಲ ಭೂತಂಗಳಿಂದುದಿಸೆ ತೋರುವ ದುಃಖಾನಿಕರ ಮದಾದಿ ಭೌತಿಕ ಮಕ್ಕು। ಅಕಲಂಕಮತಿ ಕೇಳು ಶೀತವಾತಾ ತಪ ಪ್ರಕರದಿಂದಾದ ನೋವದು ತಾನು.

೩) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೩೪) ಚೋರ, ವ್ಯಾಘ್ರ, ಸರ್ಪಾದಿಕನತೆ ಜೋ ದುಃಖ ಹೋವೆ ಸೋ ಆದಿಭೂತ ದುಃಖ ಕಹಿಯೇ ಹೈ।

೪) (ವಿ.ಚ.೩೮೯ ಪೇಜ) ಸ್ವ ಶರೀರತೆ ಬಿನ್ನ ಚಕ್ಷು ಗೋಚರ ಪ್ರಾಣಿ (ಚೋರ, ವ್ಯಾಘ್ರ, ಶತ್ರು, ಆದಿ) ನಕರಿ ಹೋತಾಹೈ ಜೋ ದುಃಖ ಸೋ ಆದಿಭೂತ ಹೈ।

೫) (ಶಿ.ಶಿ.ಸಂಸಾರ ಹೇಯ ಸ್ಥಲ ಶ್ಲೋಕ೯) ಆದಿ ಭೌತಿಕ ಮೇತದ್ಧಿ ದುಃಖಂ ರಾಜಾದಿ ಭೂತಜಂ॥೯॥

ಈ ಇಳೆಯಲ್ಲಿಯ ರಾಜಾದಿ ದೊರೆ ಮೊದಲಾದ ಜೀವಿಗಳಿಂದಾದ ದುಃಖವು ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿ ಆದಿಭೌತಿಕ ತಾಪವು.

ಆದಿ ದೈವಿಕ ದುಃಖ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೬೪) ಸ್ವಸಂಘಾತತೆ ಭಿನ್ನ ಹೋವೆ, ಔರ ಚಕ್ಷು ಇಂದ್ರಿಯಕಾ ವಿಷಯ।

ಹೋವೆ, ಸೋ ಆದಿ ದೈವ ಕಹಿಯೆ ಹೈ ತಿಸಕಿ ಪ್ರೇರಣಾಸೆ ಜನ್ಯ ಜೋ ದುಃಖ ಸೋ ಆದಿದೈವ ದುಃಖ ಕಹಿಯೆ ಹೈ॥

೨) (ಪ.ಭೋ ೧-೨೧-೪) ನರಕ ನಾಕಗಳಿಂದ ಮರ ರುತ್ಪಾತದಿಂ। ದೊರಕೊಳ್ವ ದುಃಖವಂತದು ತಾನು॥ ಉರುತರ ವೆನಿಪಾದಿ ದೈವಿಕ ತಾಪವೆಂದ ರುಣಾಬ್ಜ ಗಂಧಿ ನೀನರಿವುದು.

೩) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೩೪) ಯಕ್ಷ, ರಾಕ್ಷಸ, ಪ್ರೇತ, ಗ್ರಹಾದಿಕ ಔರ ಶೀತ, ವಾತ, ಆತಪತೆ ಜೋ ದುಃಖ ಹೋವೆ ಸೋ ಅಧಿ ದೈವ ದುಃಖ ಕಹಿಯೇ ಹೈ।

೪) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೩೮೯ ಕಲಾ ೧೬) ದೇವತಾ ಕರಿ ಜೋ ಶೀತ, ಉಷ್ಣ, ಅತಿವೃಷ್ಟಿ ಅನಾವೃಷ್ಟಿ, ವಿದ್ಯುತ್ಪಾತ, (ಶಿಡಿಲು) ಭೂ ಕಂಪಾದಿಕ- ದುಃಖ ಹೋವೆ ಹೈ। ಸೋ ಆದಿ ದೈವತಾ ದುಃಖ ಹೈ॥

೫) (ಶಿ.ಶಿ.ಸಂಸಾರ ಹೇಯಸ್ಥಲ ಶ್ಲೋಕ ೧೦)

ಆದಿ ದೈವಿಕ ಮಾಖ್ಯಾತಂ ಗ್ರಹ ಯಕ್ಷಾದಿ ಸಂಭವಂ।

ಗ್ರಹ ಯಕ್ಷಾದಿಗಳಿಂದ ಆಗುವ ದುಃಖವು ಆದಿ ದೈವಿಕವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವದು.

ದುಃಖೈರೇ ತೈರುಪೇ ತಸ್ಯ ಕರ್ಮಬದ್ಧಸ್ಯ ದೇಹಿನ॥

ಸ್ವರ್ಗೆವಾಯದಿ ವಾ ಭೂಮಾ ಸುಖಲೇ ಶೋನ ವಿದ್ಯತೆ॥೧೦॥

ಈ ದುಃಖಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕರ್ಮಬಂಧಿತನಾದ ಶರೀರಿಗೆ ಸುರಲೋಕದಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ ಭೂ ಲೋಕದಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಾದರೂ ಆನಂದ ಇರುವದಿಲ್ಲ.

ದುಃಖಕ್ಕೆ ಸಾಧನ

(ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೬೩) ದುಃಖ ಕಾ ಸಾಧನ ಅಜ್ಞಾನ ಔರ ತಾಕಾ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರಪಂಚ ಹೈ (ಯಹ ವಾರ್ತಾ ಛಾಂದೋಗ್ಯ ಉಪನಿಷದಮೆ ಭೂಮಾ ವಿದ್ಯಾ ವಿಷೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಹೈ) ಬ್ರಹ್ಮಸೆ ಬಿನ್ನ ಜೋವಸ್ತು ಸೋ ಸಕಲ ದುಃಖಕಾ ಸಾಧನ ಕಹೆ ಹೈ, ಅಜ್ಞಾನ ಔರ ತಾಕಾ ಕಾರ್ಯಬ್ರಹ್ಮಸೆ ಬಿನ್ನ ಹೈ ಯಾತೆ ದುಃಖಕಾ ಸಾಧನ ಕಹೆ ಹೈ

ದುಃಖಕ್ಕೆ ಕಾರಣ

(ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೭೦) ದುಃಖಕಾ ಕಾರಣ ದೇಹ, ದೇಹ ಕಾ ಕಾರಣ ಜನ್ಮ, ಜನ್ಮಕಾ ಕಾರಣ ಪುಣ್ಯ ಪಾಪ, ತಿನಕಾ ಕಾರಣ ಧರ್ಮಾಧರ್ಮ, ತಿನಕಾ ಕಾರಣ ರಾಗದ್ವೇಷ, ತಿನಕಾ ಕಾರಣ ಅನುಕೂಲ ಪ್ರತಿಕೂಲ, ತಿನಕಾ ಕಾರಣ ಬೇಧಜ್ಞಾನ, ತಿನಕಾ ಕಾರಣ ಅಜ್ಞಾನ ಯಾತೆ ದುಃಖ ಕಾ ಕಾರಣ ಅಜ್ಞಾನ ಹೀ ಹೈ

ದುಃಖ ನಿವೃತ್ತಿ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕಾ ೬೨) ಅಜ್ಞಾನ ಔರ ತಾಕಾ ಕಾರ್ಯ ತಾಕಿ ನಿವೃತ್ತಿ ಹುಯೇಸೆ ಸರ್ವದುಃಖ ಕಿ ನಿಯಮ ಕರೀಕೆ ಅತ್ಯಂತ ನಿವೃತ್ತ ಬನೆಹೈ

೨) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೨೦-೬) ಕೂಡೆ ಕರ್ತೃತ್ವ ಭೋಕ್ತೃತ್ವವದರ ಬಾಧೆ ಗೂಡಿ ಮೋಹಿಸುವ ಬಹುವಿಧ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ನಾಡೆ ನಾಶವಾಗಲದನರಿದು ಸಂತರಾಡುವರು ದುಃಖ ನಿವೃತ್ತಿ ತಾನೆಂದು॥

೩) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೭೦) ಜಾ ವಸ್ತು ಕಾ ಅಜ್ಞಾನ ಹೋವೆ ಸೋ ತಾಕೆ ಜ್ಞಾನಸೆ ದೂರಿ ಹೋವೆ ಹೈ ಜೈಸೆ ರುಜ್ಜು ಕಾ ಅಜ್ಞಾನ ರುಜ್ಜು ಕಾ ಜ್ಞಾನಸೆ ಹೊವೆ ಹೈ ತೈಸೆ ಸ್ವರೂಪಕಾ ಜ್ಞಾನಹಿ ಅಜ್ಞಾನಕಿ ನಿವೃತ್ತಿದ್ವಾರಾ ದುಃಖಕಾ ನಿವೃತ್ತಿಕಾ ಹೇತು ಹೈ।

೪) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೮೦) ಪಂಚಕ್ಲೇಶಗಳಿಲ್ಲದಿರುವದೇ ದುಃಖ ಸಂಕ್ಷಯ

೫) (ಪಂ.ದ.೭.೪೬ ಶ್ಲೋಕ) ಅಭಾನಾವರಣೇ ನಷ್ಟೇ ಜೀವತ್ವಾರೋಪ ಸಂಕ್ಷಯಾತ್ ಕರ್ತೃತ್ವಾದ್ಯ ಖಿಲಃ ಸೋಕಃ ಸಂಸಾರಾಖ್ಯೋವಿವರ್ತತೇ॥೪೬॥ ಕೂಟಸ್ಥನು ತೋರುವದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಆವರಣಾಂಶವು ನಾಶವಾದಾಗ (ಭ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ತೋರುತ್ತಿರುವ) ಜೀವತ್ವದ ಆರೋಪವು ನಾಶವಾಗುವದು. ಆದರಿಂದ ಸಂಸಾರವೆನಿಸಿದ ಕರ್ತೃತ್ವವೇ ಮೊದಲಾದ ಸಕಲ ಶೋಕವು ತೊಲಗುವದು.

ದುರ್ಜನ ತೋಪಕಿ ನ್ಯಾಯ

(ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೪೨೮) ಕಿಸೀಕಾ ಪ್ರಭಲ ಶತ್ರು ಹೋವೆ ಸೋ ಅಪನೆ ನಿರ್ಬಲ ಶತ್ರುಕು ಪ್ರಥಮ ಪ್ರಹರ ಕರನೇಕೆ ಆಜ್ಞಾದೇಕೆ ಸಂತೋಷಕು ಪ್ರಾಪ್ರಕರೆ ಪೀಛೆ ತಾಕು ಮಾರೆ। ತಾಕಾನಾಮ ದುರ್ಜನ ತೋಷ ನ್ಯಾಯ ಹೈ।

ಶತ್ರುವನ್ನು ಸಂತೋಷ ಮಾಡಿ ಕೊಲ್ಲುವದು (ಭೀಮ, ಕೀಚಕನನ್ನು ಕೊಂದಂತೆ)

ದೆ

(ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೧೭೪) ದೆಹಲಿ ದೀಪಕಿ ನ್ಯಾಯ

ದೆಹಲೀಕೆ ಉಪರ (ಗೋಡೆಯ ಮೇಲೆ) ಜೋದಿ ೀಪರ ಹದೋನು ಔರಕಾ ಪ್ರಕಾಶ ಹೈಸೊ ದೇಹಲಿ ದೀಪಕಿನ್ಯಾಯ

ದೇಹ

೧) ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿರುವದಕ್ಕೆ ದೇಹವೆನ್ನುವರು.

೨) ದ ಹ್ಯತೆ ಇತಿ ದೇಹ (ಸುಡುವದಕ್ಕೆ ದೇಹವೆನ್ನುವರು)

೩) ಜಠರಾಗ್ನಿಯಿಂದ ಬದುಕಿದೆ, ಚಿಂತಾಗ್ನಿಯಿಂದ ಕರಗುವದು, ತಾಪಾಗ್ನಿಯಿಂದ ಬಳಲುವದು, ಚಿದಗ್ನಿಯಿಂದ ಇಲ್ಲದಾಗುವದು, (ಮಿತ್ಯವಾಗುವದು) ಚಿತಾಗ್ನಿಯಿಂದ ಸುಟ್ಟುಹೋಗುವದು ಇದಕ್ಕೆ ದೇಹವೆನ್ನುವರು.

೪) ದೇಹ, ಶರೀರ, ರಥ, ದೇವಾಲಯ, ಕ್ಷೇತ್ರ, ಮನೆ, ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ನಾಮಗಳಿಂದ ಕರೆಯಿಸಿಕೊಂಡಿರುವದು ದೇಹ.

ದೇಹ ವೈಚಿತ್ರ್ಯ

೧) (ಕೈವಲ್ಯ ೨-೧೯-೧-೨) ಹುರುಳಿಲ್ಲದ ಬಿಂದುವದೀ ಗರ್ಭದೊಳು ನಿಂದೀ ಪರಿಯ ಶರೀರವೆನಿಸಿ ಬಂದು ಬೆಳೆದು ಪರಿವಿಡಿದುಂಡು ನುಡಿದು ನೋಡಿ ಕೇಳಿ ಮತ್ತಿದಡಗುವ ವಿಸ್ಮಯವಿದನು.

೨) ತೊಗಲ ತತ್ತಿಗೆ ಸಮಾನವಾದ ಕಾಯದೊಳು ಕಂಡಿಗಳು ತೆಗೆದಿರೆ. ಪಲವರೊಳಗೆ ಸುಗತಿಯನುಳ್ಳ ಮಾರುತ ನಿರ್ದುತೊಲಗದೆ। ಸೊಗಸುದೋರುವ ಸೋಜಿಗವನು ಕಂಡು.

೩) (ಅ.ಸಾರ.೪-೩-೬) ಒಂದು ಹನಿ ಬಿಂದು ಪೊಡೆಯಿಂ ದೇಹವೆನಿಸುತ್ತೈ ತಂದು ಬೆಳೆದುಂಡು ಬದುಕಿ ಕೆಡುವಿದಕೆ ಬೇರೋಂದಿಂದ್ರ ಜಾಲ ವೆನಲುಂಟೆ.

೪) (ಕೈವಲ್ಯ ೨-೩-೨) ಭೂತಪಂಚಕದ ರೂಪಾಗಿ ಯೋಷಧಿಯಾಗಿ ದಾತು ಸಪ್ತಕದ ರೂಪಾಗಿ ತಂದೆಯೊಳು ಮಾತೆಯ ಸೂತಕ ರುಧಿರ ರೂಪಾಗಿ ಮತ್ತೀ ತನುವಾಗುವಚ್ಚರಿಯನುಕೇಳಿ

೫) (ಅ.ಸಾಕಳ-೩-೭) ಪದ ಪಾಣಿ ಶಿರಗಳಿವು ರುಧಿರ ರೇತಂಗಳಿಂದ ಒದವಿರ್ಪವಾಗಿ ಜಲದ ಬೊಬ್ಬುಳಿಕೆಯಿಂತುದಿಸಿ ತನುವಡಗುತಿಹುದಿಂತು॥೭॥

೬) ಕೈವಲ್ಯ ೨-೫-೧-೨) ಜಡದೃಶ್ಯ ಮಿತಿ ಪರಿಣತೆ ಭೂತಕಾರ್ಯತೆ ವಿಡಿದು ಕನಸು ನಿದ್ರೆಯೊಳಗಿಲ್ಲವಾಗಿ॥ ಕೊಡನಂತೆ ಬೇರೆನಿಸಿದುದು.

ದೇಹ ಪಿಂಡವರ್ಧನ

(ಪ.ಭೋ ೧-೧೨-೧ ರಿಂದ ೮) ಜನನಿ ಜನಕರ ಮೇಳನದಿಂದೆ ತನುವಿದು ಜನಿಸುಗುಮಾ ಜೀವನೊಡಗೂಡಿ (ಸೂತ್ರ ೧೨ ಪದ ಒಂದರಿಂದ ೧೦ರ ವರೆಗೆ ನೋಡಿರಿ)

ಸ್ಥೂಲ ದೇಹ

೧) (ಪ.ಭೋ ೧-೧೦-೯) ಪೇಳಿದೀ ಭೂತಪಂಚಕವದ ಶೇಂದ್ರಿಯ। ವಾಲೋಕಿಸಲ್ಪ್ರಾಣ ಪಂಚಕ ಮೇಳ ವೈದಂತಃಕರಣವೆಂಬ ಬಹುತತ್ವ ಜಾಲದೊಬ್ಬುಳಿ ತೋರ ತನುವಕ್ಕು॥೯॥

೨) (ಪ.ಭೋ ೧-೧೮-೨) ಐದು ಭೂತಂಗಳೀರೈದಿಂದ್ರಿಯ ಪ್ರಾಣ ವೈದು ಕರಣ ವೈದೆನಿಸುತಿರ್ಪ। ಭೇದವಡೆದ ಪಂಚವಿಂಶತಿ ತತ್ವದಿಂ। ದಾದುದ ಬಲೆ ತೋರ ತನುವಿದು.

೩) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೩೦ ಕಲಾ ೩) ಪಂಚೀಕೃತ ಪಂಚಮಹಾಭೂತಕೆ ಪಂಚೀಸ ತತ್ವಣಕಾ ಸ್ಥೂಲ ದೇಹ ಹೈ

೪) ಶಿರ್ಯತೆ ಇಟ್ಟ ಶರೀರಂ (ಜೀರ್ಣವಾಗುವದು)

೫) ದಹ್ಯತೆ ಇತಿ ದೇಹ (ಚಿತಾಗ್ನಿ, ಚಿಂತಾಗ್ನಿ, ತಾಪಾಗ್ನಿ ಯಿಂದ ಸುಡುವದು) ಪಿಂಡೋದಯ (ಪ.ಗೀ ೪-೩ ರಿಂದ ೮ ರವರೆಗೆ)

೬) (ಪ.ಗೀ.೪-೩) ಪತಿಯಮಲಂ ಕಾರ್ಮಿಕ ಮಲವೆಂದು ಸತಿಯ ಮಲಂ ಮಾಯಾ ಮಲವೆಂದು ಕೇಳುದ್ವಯ ವಾಣವ ಮಲವೆಂದು ಪೇಳುವರವು ಕೊಟ್ಟ ಬಡೆದೆಂದು ತೋರತನು ಸ್ಥಿತಿ ಮಾಗಳೆಯಕ್ಕು

೭) ಆರೇತೋರಧಿ ಕದಿಂಗಂಡಕ್ಕು॥ ರಮಣಿಯ ರುಧಿರಂ ಮಿಗೆ ಪೆಣ್ಣಕ್ಕು। ಸಮ ಸಂಬಧವೆ ಷಂಡನೆನಿಕ್ಕು॥ ಗಣ್ಯದಧಮ ತನು ಪಾಪದಿ ಬಕ್ಕು ಪುಣ್ಯ ಫಲದಿ ಪೂರ್ಣಾಂಗವದಕ್ಕು॥

೮) ಪ.ಗೀ೪-೪) ತ್ವಕ್ಕು ರುಧಿರ ಮಾಂಸಂ ತಾಯಂಶ। ಅಕ್ಕೆಲು ನರ ಮಜ್ಜೆಯು ಪಿತನಂಶ ಇವು ತಾನೇಷಟ್ಕೋಶವೆನಿಕ್ಕು ಇವರ ಸಮಷ್ಟಿಯೆ ದೇಹವೆನಿಕ್ಕು॥

ಈಶ್ವರಕಾಸ್ಥೂಲ ಶರೀರ

೧) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೨೬೦) ಸಂಪೂರ್ಣ ಸ್ಥೂಲ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಈಶ್ವರಕಾ ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೩೦೨) ಸಮಷ್ಟಿ ಸ್ಥೂಲ ಸೃಷ್ಟಿರೂಪ ವಿರಾಟ ಈಶ್ವರಕಾ ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರ ಹೈ

ಸ್ಥೂಲ ದೇಹ ಕಾ ಕಾಲ (ಅವಸ್ಥಾ)

ಶಿಸು

(ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೪೧೭) ಏಕ ವರ್ಷಕೆ ದೇಹ ಕಾ ಕಾಲ ಶಿಸು ಕಹೆ ಹೈ

ಕೌಮಾರ

ಪಾಂಚವರ್ಷಕೆ ದೇಹಕಾ ಕಾಲ ಕೌಮಾರ ಕಹೆಹೈ।

ಪೌಗಂಡ

ಷಟ್ ಸೆ ದಶ ವರ್ಷಕೆ ದೇಹಕಾಲ ಪೌಗಂಡ ಕಹೆಹೈ।

ಕಿಶೋರ

ಏಕಾದಶಸೆ ಪಾಂಚದಶ ವರ್ಷಕೆ ದೇಹಕಾ ಕಾಲ ಕಿಶೋರ ಕಹೆಹೈ।

ಯೌವನ

ಷೋಡಶಸೆ ಚಾಲೀಸ ವರ್ಷಕೆ ದೇಹ ಕಾ ಕಾಲ ಯೌವನ ಕಹೆಹೈ।

ಜರಾ

ಚಾಲೀಸಸೆ ಉಪರಕೆ ದೇಹಕಾ ಕಾಲ ಜರಾಕಹೆಹೈ

ಸೂಕ್ಷ್ಮ ದೇಹ

೧) (ಪ.ಭೋ ೧-೧೮-೯) ಇನಿಯಳೆ ತೋರ ತನುವಿನ ಶಕ್ತಿಗಳೆನಿ। ತನಿತ್ವರಿಗ್ಹಿದವೇ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ತನುವದು॥ ಜನಿಪುದು ಮನವೊಂದರಿಂದ ವಾ ಜೀವಂಗೆ ಘನ ವಿ.ಚಿಂ.ತ್ರಾನು ರೂಪಿತಮಾಗಿ।

೨) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೭೪ ಕಲಾ ೩) ಅಪಂಚೀಕೃತ ಪಂಚಮಹಾಬೂತಕೆ ಸತರಾತತ್ವನಕಾ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ದೇಹ ಹೈ।

೩) (ಪ.ಗೀ ೬-೭) ಆ ಸೂಕ್ಷ್ಮವೆ ಬಗೆಗೊಡಲಾಗಿಹುದು ಬಾಸುರದತಿ ಮಾಯಕವೆನಿಸಿಹುದು.

೪) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೬೦) ಉತ್ತರ ಶರೀರಕೆ ಆರಂಭಕೆ ಪಂಚಸೂಕ್ಷ್ಮ ಭೂತ, ಮನ, ಬುದ್ಧಿ, ಚಿತ್ತ, ಅಹಂಕಾರ, ಪಂಚಪ್ರಾಣ, ಪಂಚ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯ ಪಂಚಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ ಯಹ ಜೀವ ಕಾ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶರೀರ ಹೈ।

ಈಶ್ವರ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶರೀರ (ದೇಹ)

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೬೦) ಸರ್ವ ಜೀವನಕೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶರೀರಹೀ ಮಿಲೇಕೆ ಈಶ್ವರಕಾ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶರೀರ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೩೦೨) ಜೀವನಕೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶರೀರಕಿ ಸಮಷ್ಟಿರೂಪ ಹಿರಣ್ಯ ಗರ್ಭ ಈಶ್ವರಕಾ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶರೀರ ಹೈ।

ಕಾರಣದೇಹ

೧) (ಪ. ಭೋ ೧-೧೮-೧೦) ಬೀಜದೊಳಗೆ ವೃಕ್ಷವಡಗಿ ವ್ಯೈದೋರದಿ। ರ್ಪೊಜೆಯಿಂದ ಖಿಳ ಕರಣವೆಲ್ಲ ರಾಜಿಪ ವಿದ್ಯೆಯೊಳಡಗಿರಲದು ತಾನೆ ರಾಜೀವನೇತ್ರೆ, ಕಾರಣದೇಹ॥೧೦॥

೨) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ್೬) ಪುರುಷ ಜಬ ಸುಪ್ತೀತೆ ಊಠೆ ತಬ ಕಹತಾ ಹೈ ಆಜಮ್ಮೈ ಕಚ್ಚು ಬೀ ನ ಜಾನತಾ ಭಯಾ ಇಸತೆ ಸುಷುಪ್ತಿಮೆ ಅಜ್ಞಾನ ಹೈ ಐಸಾಜೋ ಅಜ್ಞಾನ ಕಾರಣದೇಹ ಹೈ॥

೩) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೫೯) ಅಜ್ಞಾನ ಹೈಸೋ ಸ್ಥೂಲ, ಸೂಕ್ಷ್ಮ, ದೇಹಕಾ ಹೇತುಹೈ ಯಾತೆ ಇಸಕು ಕಾರಣ ಕಹತೆ ಹೈ॥

೪) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೬೦) ಮಲಿನ ಸತ್ವಗುಣ ಸಹಿತ ಅವಿದ್ಯಾಅಂಶ ಜೀವಕಾ ಕಾರಣ ಶರೀರ ಹೈ।

ಈಶ್ವರ ಕಾ ಕಾರಣ ದೇಹ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೬೦) ಶುದ್ಧಸತ್ವಗುಣ ಸಹಿತ ಮಾಯಾ ಈಶ್ವರಕಾ ಕಾರಣ ಶರೀರ ಹೈ

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೩೦೨) ಸಮಷ್ಟಿ ಅಜ್ಞಾನ ರೂಪ ಮಾಯಾ ಈಶ್ವರಕಾ ಕಾರಣ ಶರೀರ ಹೈ॥

ದೇಹ ವಾಸನಾ

(ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೪೯೪) ಸ್ಥೂಲ, ಕಿಂವಾ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ದೇಹಕೆ ರೋಗಾದಿಕ ರೂಪ ಕಿಂವಾ ಪಾಪ ರೂಪ ಮಲಕಾ ಔಷದ ಆದಿಕ ಕರಿ, ಕಿಂವಾ ತೀರ್ಥಾಟನ ಕರಿ, ನಿಃಶೇಷ ನಿವಾರಣ ಕರೂಂಗಾ ಔರ ತಿಸವಿಷೆ ಶೋಭಾ ಪುಷ್ಟಿ ಅಧಿಕರೂಪ, ಕಿಂವಾ ಪುಣ್ಯಪಾಪ ಗುಣಕಾ ಸಂಪಾದನಾ ಕರೂಂಗಾ ಇಸ ಆಗ್ರಹಕಾ ದೃಡ ಸಂಸ್ಕಾರ ದೇಹ ವಾಸನಾ ಹೈ।

ದೇಶ

ವಿಜನ ದೇಶ

೧) (ಅ.ಭೂ.ಶ್ಲೋಕ ೧೧೦) ಆದಾವಸ್ತೇಚ ಮಧ್ಯೇ ಚ. ಜನೋ ಯಸ್ಮಿನ್ ವಿದ್ಯತೇಯೇನೇದಂ ಸತತಂ ವ್ಯಾಪ್ತಂ ಸದೇಶೋ ವಿಜನಃ ಸ್ಮೃತಃ॥೧೧೦॥

೨) ೧೦೦. ಮೊದಲಾಗಲಿ, ಕೊನೆಯಲ್ಲಾಗಲಿ ನಡುವೆಯಾಗಲಿ ಯಾವದರಲ್ಲಿ ಜನರೇ ಇಲ್ಲವೋ ಯಾವದರಿಂದ ಸಕಲ ಪ್ರಪಂಚವೂ ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿರುವದೋ ಅದೇ ವಿಜನ ದೇಶವೆನಿಸುವದು.

ಬ್ರಹ್ಮದಿಂದ ಯಾವದು ಹುಟ್ಟಿಯೇ ಇಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅದು ವಿಜನವು ಬ್ರಹ್ಮವು ವ್ಯಾಪಕವಿರುವದರಿಂದಲೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಏನು ಇದ್ದರು ಇರಬೇಕಾಗಿರುವ ದರಿಂದಲೂ ಅದು ದೇಶವೆನಿಸುವದು.

ಈಶ್ವರಕಾ ದೇಶ

(ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೨೫೮) ಅವ್ಯಾಕೃತ ಮಾಯಾ ಈಶ್ವರ ಕಾ ದೇಶ ಹೈ।

ಜೀವ ಕಾ ದೇಶ

(ವಿ.ಚಂ.೨೬೨) ಚಕ್ಷು ಕಂಠ, ಹೃದಯ ಯೇತೀನ ಜೀವಕಾ ದೇಶ ಹೈ।

ದೇವಯಾನ ಮಾರ್ಗ

(ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೫೮೮) ಸೂರ್ಯಮಂಡಲಕು ಭೇದನ ಕರೀಕೆ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕ ಮೆಜಾನೇಕಾ ಜೋ ಮಾರ್ಗ ದೇವಯಾನಮಾರ್ಗಹೈ।

ದ್ವೇಷ

೧) (ಪ.ಭೋ ೧-೨೦-೭) ದುಃಖಕ್ಕೆ ಬೇಸತ್ತು ದುಃಖವಂ ಕಳೆಯಲಾ। ದುಃಖದಿಂದಾದ ವಿಷಯ ಸುಖ॥ ದುಃಖವೆಂದಿರದೆ ಅದು ಕೆಡಲೊಂದು ನೆವದಿಂದೆ। ದುಃಖಿಸಲಾ ದ್ವೇಷವೆನಿಸುವದು.

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೬೯) ಪ್ರತಿಕೂಲ ವಸ್ತುಕೆ ಜ್ಞಾನಸೆ ಜನ್ಯ ಜೋಬುದ್ಧಿ ವೃತ್ತಿ ಸೋ ದ್ವೇಷ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೩) (ಪ.ಗೀ ೪-೧೧) ಪಡೆವ ವಿಷಯ ರತಿ ರಾಗದ ವೇಷ। ಕೆಡಲದು ಪುಟ್ಟುವ ಕೋಪ ದ್ವೇಷ.

೪) (ಜೀ.ವಿ.೧೬೭ ಪೇಜ) ದುಃಖಾನುಶಯಿ ದ್ವೇಷಃ (ಯೋ.ಸೂ ೨೦೮) (ದುಃಖವನ್ನನುಭವಿಸಿದವನಿಗೆ ಹಿಂದಿನ ದುಃಖವನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದರಿಂದ ಆ ದುಃಖದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಸಾಧನದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಕ್ರೋಧವೇ ದ್ವೇಷವೆನಿಸುವದು)

ದೋ

ದೋಷ

೧) ಅಪರಾಧ ಕಲಂಕ ಸಹಿತಂ ದೋಷಃ।

(ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೩೭೩) ಕಾರ್ಯಕಾ ವಿರೋಧೀಕಾ ನಾಮ ದೋಷ ಹೈ॥

ದೋಷಗಳು

ಮಲದೋಷ-ವಿಕ್ಷೇಪದೋಷ-ಆವರಣದೋಷ

(ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೩೮) ಮಲನಾಮ ಪಾಪಕಾ ಹೈ।

ವಿಕ್ಷೇಪನಾಮ ಚಂಚಲತಾ ಹೈ। ಬಾಹ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿಕು ವಿಕ್ಷೇಪ ರಹೆ ಹೈ

ಆವರಣನಾಮ ಅಜ್ಞಾನ ಕಾ ಹೈ

ವ್ಯಾಘಾತ ದೋಷ

೧) ವಿರುದ್ಧ ಸಮುಚ್ಛಯಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಘಾತ ದೋಷವೆನ್ನುವರು.

೨) ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧ ಧರ್ಮ ಯೋಹೊ ಏಕಾಧಿಕರಣಿ ಸಮುಚ್ಛಯ ವ್ಯಾಘಾತಃ

೩) ಅಸಂಬಧ್ಧಾರ್ಥ ವಾಕ್ಯಂ ವ್ಯಾಘಾತಃ (ಮುಖದಲ್ಲಿ ನಾಲಿಗೆಯಿಲ್ಲ ಅಥವಾ

೪) ಪೂರ್ವ ಉತ್ತರ ವಿರೋಧಂ ವ್ಯಾಘಾತಃ (ಮೇರಾ ಮಾತಾ ಬಂಜೆ ಮೇರಾ ಪಿತಾ ಬಾಲಬ್ರಹ್ಮ ಚಾರಿ)

ಆತ್ಮಾಶ್ರಯದೋಷ

೧) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೩೭೩) ಆಪಹೀ ಕ್ರಿಯಾಕಾ ಕರ್ಮ ಆಪಹೀ ಕ್ರಿಯಾಕಾ ಕರ್ತಾ (ಕ್ರಿಯಾಕಾ ವಿಷಯ ರೂಪ ಕಾರ್ಯ) ಹೋವೆ ತಂಹಾ ಆತ್ಮಾಶ್ರಯ ಹೋವೆ ಹೈ।

ಅನೋನ್ಯಾಶ್ರಯದೋಷ

೧) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೩೭೩) ಪರಸ್ಪರ ದೋನೋಕಾ ಅಪೇಕ್ಷಾ ಆತ್ಮಾ ಶ್ರಯ ದೋಷ ಕಹೇ ಹೈ.

ಪರಸ್ಪರ ಎರಡರ ಅಪೇಕ್ಷೆಯೇ ಅನ್ಯೋನ್ಯಾಶ್ರಯ ದೋಷ ವೆನಿಸುವದು.

ಚಕ್ರಿಕಾ ಪತ್ತಿದೋಷ

(ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೩೭೩) ಕಾರ್ಯಕಾರಣ ಭಾವಕಾ ಬ್ರಮಣಕಾ ನವೀನ (ನೂತನ) ಚಕ್ರಿಕಾ ಪತ್ತಿದೋಷ ಹೈ।

ಅನವಸ್ಥಾದೋಷ

೧) (ವಿ.ಸಾ. ೩೭೩) ಧಾರಾಕಾ ನಾಮ ಅನವಸ್ಥಾ ಹೈ।

೨) ಪ್ರಮಾಣ ಶೂನ್ಯ ಆನೇಕ ಕಲ್ಪನಾ ಅವಸ್ಥಾ ಅನವಸ್ಥಾ ದೋಷ ಹೈ॥

ವಿನಿಗಮನ ವಿರಹ ದೋಷ

(ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೩೭೩) ಯುಕ್ತೀಕಿ ಅಭಾವಕಾ ನಾಮ ಹೀ ವಿನಿಗಮನವಿರಹ ದೋಷಹೈ

ಪ್ರಾಗ್ ಲೋಪ ದೋಷ

(ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೩೭೩)

೧) ಪಿಚಲೀಕಾ ಅಭಾವಕಾ ನಾಮ ಪ್ರಾಗಲೋಪದೋಷ ಹೈ।

೨) ವಾಕ್ಯ ಉಚ್ಚಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ವಾಕ್ಯವನ್ನೇ ಮರೆಯುವದು.

ಅಕೃತಾಭ್ಯಾ ಗಮದೋಷ : ಮಾಡದೇ ಊಟ ಮಾಡುವದು.

ಕೃತ ಪ್ರಣಾಶ ದೋಷ : ಮಾಡಿ ಊಟ ಮಾಡದೇ ಇರುವದು.

ಪ್ರಮೇಯ ದೋಷ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ. ೪೮) ಪ್ರಮಾಜ್ಞಾನ ಕಾ ಜೋ ವಿಷಯ ಪ್ರಮೇಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ ತಾ ಕಾವಿಷೆ ದೋಷಪ್ರಮೇಯ ದೋಷ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। ತಾಕಾ ಸಾದೃಶದೋಷಬೀ ಕಹೆ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೧೧೮) ಅಂತರ ತಾ ಕರೀ ಔರ ವಸ್ತುತಾ ಕರಿ ಸಾದೃಸ್ಯ ಹೈ ಸೋ ಪ್ರಮೇಯದೋಷ ಕಹೆ ಹೈ।(ಸಂಕ್ಷೆಪ ಶಾರೀರಕಾರರು) (ಚೇತನಮೆ ಪ್ರಪಂಚಕಾ ಸಾದೃಸ್ಯ ಹೈಸೋ ಪ್ರಮೇಯ ದೋಷ ಹೈ)

ಪ್ರಮಾಣದೋಷ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೬) ನೇತ್ರಾದಿಕ ಪ್ರಮಾಣವಿಷೆ ಪಿತ್ತ ಕಾಮಲಾಸೆ ಆದಿಲೇಕೆ ಜೋ ದೋಷ ಪ್ರಮಾಣ ದೋಷ ಹೈ

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೧೧೮) ಚೇತನ ವಿಷೇ ಅನ್ಯ ಪ್ರಮಾಣಕೆ ಅಭಾವತೆ ಅಪನಾಸ್ವರೂಪಹೀ ಪ್ರಮಾಣ ಹೈತಾಮೆಸ್ಥಿತ ಜೋ ಅವಿದ್ಯಾ ಸೋ ಪ್ರಮಾಣದೋಷ ಹೈ

ಪ್ರಮಾತಾ ದೋಷ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ೪೬) ಪ್ರಮಾತಾವಿಷೆ ಲೋಭ ಭಯಸೆ ಆದಿ ಲೇಕೇ ಪ್ರಮಾತೃದೋಷಹೈ।

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೧೧೮) ಅಂತಃಕರಣ ದೇಶಗತ ಅಜ್ಞಾನಕಿ ವಿಕ್ಷೇಪ ಹೇತು ಶಕ್ತಿಮೆ ಸ್ಥಿತಿ ಜೋ ಶುಭಾ ಶುಭ ಕರ್ಮಕೆ ಸಂಸ್ಕಾರ ರೂಪ ಅ ದೃಷ್ಟ ಸೋ ಪ್ರಮಾತಾ ದೋಷ ಹೈ।

ವಾಣಿ ದೋಷ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೧೪೫) ನಿಂದಾ, ಜೂಟ, ಕಠೋರ ತಾ, ವಾಚ್ಯಾಲತಾ ಯೇ ಚಾರಿ ವಾಣಿ ದೋಷ ಹೈ।

೨) (ಕೈವಲ್ಯ ೩-೨-೨) ಪುಸಿ ಅನುಚಿತ ನಿಷ್ಠುರತ್ವ ಪೈ ಸೂನ್ಯತೆ। ಮುಸುಕಿದೀ ನಾಲ್ಕು ದೋಷಂಗಳು। ಪಸುಪಕ್ಷಿ ಮೃಗ ಯೋನಿಯೊಳಗೊಯ್ದು ಪುಟ್ಟಿಸುವ। ವಚನದೊಳಿಡೆ ವಿಡದಿರೆ.

ಶರೀರ ದೋಷ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೧೪೫) ಚೋರಿ, ಯಾರಿ, ಔರ ಹಿಂಸಾ ಯೇತೀನಿ ಶರೀರ ದೋಷ ಹೈ। (ಚೋರಿ, ಜಾರಿ, ಮಾರಿ,)

೨) (ಕೈಪ.೩-೨-೧) ಪರವಧುವಿನ ಕೂಟ ಅನ್ಯರ ವಿತ್ತಾಪಹರಣ। ಅಭಕ್ಷ ಸೇವನೆ ಹಿಂಸೆ ಪರಿವಿಡಿದೀ। ನಾಲ್ಕು ಪಾತ ಕಂಗಳು ಪಾಮರ ಜನ್ಮವೀಯೆ ಕಾಯದೊಳೊಂದಿರೆ॥

ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ದೋಷಗಳು

(೧) ವಾತದೋಷ (೨) ಪಿತ್ತದೋಷ (೩) ಕಪದೋಷ.

ಮಾನಸದೋಷ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೧೪೫) ತೃಷ್ಣಾ, ಚಿಂತಾ, ಬುದ್ಧಿ, ಮಂದತಾ ಯೇತೀನ ಮನಕೆ ದೋಷ ಹೈ।

೨) (ಕೈವಲ್ಯ ೩-೨-೩) ಜನರೊಲ್ಯಿಧ ಕಾರ್ಯದೇರಕ। ಅನಿಷ್ಠ ಚಿಂತನೆ ಅನ್ಯಧನ ಸತಿಯರಾಕಾಂಕ್ಷೆ। ಎನಿಸುವೀ ನಾಲ್ಕು ದುರಿತ ಜನನವೀಯ ಮನದೊಳೊಂದಿರೆ ಶಂಭುಲಿಂಗ ಎಂತೊಲಿವನೊ॥

ದೋಷ ನಿವೃತ್ತಿ

ಮಲದೋಷ ನಿವೃತ್ತಿ

(ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ೫) ನಿಷ್ಕಾಮಕರ್ಮಸೆ ಮಲದೋಷ ದೂರಿಹೋವೆ

ವಿಕ್ಷೇಪ ದೋಷ ನಿವೃತ್ತಿ

ಉಪಾಸನಾಸೆ ವಿಕ್ಷೇಪದೋಷ ದೂರಿಹೋವೆ ಹೈ।

ಆವರಣ ದೋಷ ನಿವೃತ್ತಿ

(ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೬೮) ಜ್ಞಾನಸೆ ಆವರಣದೋಷ ದೂರಿಹೊವೆ ಹೈ॥

ದಂಭ

(ಜೀ.ವಿ.ಪೇಜ ೩೬೮) ಪರೇಷಾಮಗ್ರೇ ಜಪಧ್ಯಾನಾದಿ ಪ್ರಕಟನಂ ದಂಭಃ।

ಇತರರ ಮುಂದೆ ಜಪದ್ಯಾನಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವದು ದಂಭವೆನ್ನುವರು.

ದೃಷ್ಟಾ

೧) ದೃಶ್ಯ ಆಶ್ರಯ ಭೂತಾದೃಷ್ಟಾ

೨) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೧೭೫ ಕಲಾ ೭) ದೇಖನೇವಾಲಾ ಜೋ ಹೋವೆ ಸೋದೃಷ್ಟಾ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೩) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೨೨೦) ದೃಶ್ಯಕಾ ನಿಷೇಧ ಭಯಾ ಬಾಕಿರಹಾ ದೃಷ್ಟಾ ಹೈ.

ದೃಷ್ಟಾ ಪದಕಾವಾಚ್ಯ

(ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೧೪೯) ಸಾಭಾಸ ಅಂತಃ ಕರಣಕಿ ವೃತ್ತಿ ರೂಪ ದೃಷ್ಟ ಕರೀಕೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಹಿತ ಚೇತನ ದೃಷ್ಟಾಪದಕಾ ವಾಚ್ಯ ಹೈ

ಉಪದೃಷ್ಟಾ

೧) (ಭಗವದ್ಗೀತಾ ಅ.೧೦ ಶ್ಲೋ ೨೨) ಉಪದೃಷ್ಟಾನು ಮಂತಾಚ ಭರ್ತಾಭೋಕ್ತಾ ಮಹೇಶ್ವರಃ। ಪರಮಾತ್ಮೇತಿ ಚಾಪ್ಯುಕ್ತೋ ದೇಹೇಸ್ಮಿನ್ ಪುರುಷಪರಃ॥೨೨॥

೨) (ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ ೭ ಪೇಜ ೧೭೬) ಸ್ಥೂಲದೇಹರೂಪ ಯಜ್ಞ ಶಾಲಾ ವಿಷೇ ಪಂಚಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ, ಪಂಚಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯ, ಪಂಚಪ್ರಾಣ ಯೇ ಪಂದ್ರಾ ಋತ್ವಿಜ ಹೈಸೋಲಾವಾ ಮನರೂಪ ಯಜಮಾನ ಹೈಸತರಾವಾ ಬುದ್ಧಿರೂಪ ಯಜಮಾನಿ ಹೈ। ಯೇ ಸರ್ವ ಆಪ ಆಪಕಿ ವಿಷಯಕೆ ಗ್ರಹಣಕರನೆ ರೂಪಭೋಗಮಯ ಯಜ್ಞ ಕಾರ್ಯಕರತೆ ಹೈ ಇನಕಾ ಸಮೀಪ ವರ್ತಿ ಜಾನನೇರೂಪ ಆತ್ಮಾ ಅಠಾರಾವಾ ಉಪದೃಷ್ಟಾ ಹೈ।

೩) ಉಪ ದೃಷ್ಟಾ ವಾಚ್ಯ

ಯಜ್ಞಕಾ ಉಪದೃಷ್ಟಾ ಔರಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮಾ ದೋನು ಮಿಲೇಕಿ ಉಪದೃಷ್ಟಾ ಪದಕಾ ವಾಚ್ಯ ಹೈ।

ಉಪದೃಷ್ಟಾ ಲಕ್ಷ್ಯ

ಕೇವಲ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮಾ ಉಪದೃಷ್ಟಾ ಪದಕಾಲಕ್ಷ್ಯ ಹೈ।

ದೃಕ್ ದೃಶ್ಯ ವಿವೇಕ

(ಜೀ.ವಿ.ಪೇಜ ೨೧೬) (ಭಾರತಿ ತೀರ್ಥರು) ರೂಪಂ ದೃಶ್ಯಂ ಲೋಚನಂದೃಕ್ ತದೃಶ್ಯಂ ದೃಕ್ಕು ಮಾನಸಮ್। ದೃಶ್ಯಾಧೀವೃತ್ತಯಾ ಸಾಕ್ಷೀ ದೃಗೇವ ನತುದೃಶ್ಯತೆ॥

''ರೂಪವು ದೃಶ್ಯ ಕಣ್ಣು ದೃಕ್ ಅದೂ (ಕಣ್ಣು) ದೃಶ್ಯವೇ ಮನಸ್ಸು ದೃಕ್ ಧೀವೃತ್ತಿಗಳು ದೃಶ್ಯ ಸಾಕ್ಷಿಯಾದ (ಆತ್ಮನು) ದೃಕ್ ಸ್ವರೂಪನೇ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಯಾರಿಂದಲೂ ನೋಡಲ್ಪಡುವದಿಲ್ಲ''

ದೃಶ್ಯ

ದೃಷ್ಟಾಃ ವಿಷಯ ದೃಶ್ಯಃ

(ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೭೪) ಪ್ರಕಾಶನೆ ಯೋಗ್ಯ ದೃಶ್ಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ(ದೇಹಾದಿಕ ದೃಶ್ಯಹೈ)

ದೃಕ್

(ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೭೪) ದೃಶ್ಯಕಾ ಪ್ರಕಾಶಕ ದೃಕ್ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ದೃಷ್ಟಾಂತ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೫೬) ವಾದಿ ಪ್ರತಿವಾದೀದೋ ನೂಕು ಸಮ್ಮತ ಜೋ ಅರ್ಥ ಸೋ ದೃಷ್ಟಾಂತ ಹೈಸೋಇಯಿ ಉಧಾಹರಣ ಹೈ।

೨) (ವೃ.ರ.೯೪) ವಾದಿಪ್ರತಿವಾದೀದೋ ನೂಕಾ ಅರ್ಥ ನಿರ್ಣಿತ ಅರ್ಥ ಜಂಹಾಹೋವೆ ಸೋದೃಷ್ಟಾಂತ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಜಗತ್ ಮಿಥ್ಯತ್ವದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಾಂತ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೪೧೦) ಶುಕ್ತಿ ವಿಷೇ ರಜತಕಾ ದೃಷ್ಟಾಂತ (೨) ರಜ್ಜುವಿಷೆ ಸರ್ಪಕಾ ದೃಷ್ಟಾಂತ ೩) ಸ್ಥಾಣುವಿಷೆ ಪುರುಷಕಾ ದೃಷ್ಟಾಂತ ೪) ಮರೀಚಿಕಾ ವಿಷೆ ಜಲಕಾ ದೃಷ್ಟಾಂತ

ಮಿಥ್ಯಾ ಪ್ರಪಂಚ ಪ್ರತೀತಿಮೆ ದೃಷ್ಟಾಂತ

೧) ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೧೪೫) ಸಾಕ್ಷಿವಿಷೇ ಸ್ವಪ್ನ ಪ್ರತೀತಿ ಹೋವೆ ಹೈ

೨) ಆಕಾಶವಿಷೇ ನೀಲತಾ ಪ್ರತೀತಿ ಹೈ.

೩) ಜಲವಿಷೆ ಅಧೋಮುಖ ಪ್ರತೀತಿ ಧರ್ಪಣವಿಷೆ ನಗರ ಪ್ರತೀತಿಯೇ ದೃಷ್ಟಾಂತ ನ್ಯಾಯಿ ಆತ್ಮಾಮೆ ಮಿಥ್ಯಾ ಪ್ರಪಂಚ ಪ್ರತಿತಿ ಹೋವೆ ಹೈ

ದ್ರಾಷ್ಟಾಂತ

(ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೫೬) ದೃಷ್ಟಾಂತ ಕರಿಸಿದ್ಧ ಅರ್ಥಕು ದ್ರಾಷ್ಟಾಂತ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ದೃಷ್ಟಿ ಸೃಷ್ಟಿ

೧) (ಅ.ಸಾರ ೧-೬-೧೩) ದೃಷ್ಟಿ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ವೇದ ದೃಷ್ಟಾಂತ ಮಿಂತಿದೆ ಸಮೇಷ್ಟಿಯಹ ತಾನೆ ಜಗವಾದ ನಾತ್ಮನಿದು॥ ಶಿಷ್ಟಮತವೆಂದು ತಿಳಿಪುತ್ರ!! ೧೩ !!

ದೃಷ್ಟಿ ಸೃಷ್ಟಿ ಅಂದರೆ ಜ್ಞಾನವೇ ಜ್ಞೇಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಇದಕ್ಕೆ ಶೃತಿ ..ನತತ್ರರಥಾ.. ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವಪ್ನದ ದೃಷ್ಟಾಂತವೂ ಉಂಟು.

ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ .ಪದಾರ್ಥಗಳು ಅಂದರೆ ರಥ ಅಶ್ವ ರಸ್ತೆ, ಇವುಗಳು ಜ್ಞಾನ ಸಮಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ತೋರುವವು ಅದರಂತೆ ಈ ದೃಶ್ಯ ಮಾನವಾದ ಪ್ರಪಂಚವಾದರೂ ಅವಿದ್ಯಾವೃತ್ಯಾತ್ಮಕ ಜ್ಞಾನ ಸಮಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ತೋರುತ್ತದೆ. ಇದುವೇ ದೃಷ್ಟಿ ಸೃಷ್ಟಿ ಎನಿಸುವದು.

ದೃಷ್ಟಿ ಸೃಷ್ಟಿವಾದ

(ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೮೧) ಜೋ ಅಹಂಕಾರ ಸೆ ಆದಿ ಲೇಕೆ ಅನಾತ್ಮವಸ್ತು ಔರ ಸರ್ವ ಕೋಯಿ ಪದಾರ್ಥ ಸುಷುಪ್ತಿಮೆ ಪ್ರತೀತ ಹೋವೆ ನಹಿ ಸರ್ವ ಪ್ರಪಂಚಕಾ ಸುಪ್ತಿಮೆ ಲಯ ಹೋವೆ ಹೈ ಇಸಕಾನಾಮ ಶಾಸ್ತ್ರಮೆ ದೃಷ್ಟಿ ಸೃಷ್ಟಿವಾದ ಕಹೆ ಹೈ.

(ವಿ.ಸಾ. ಟಿ.೧೧೦) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೩೫೬) ದೃಷ್ಟಿ ಕಹಿಯೆ ಅವಿದ್ಯಾವೃತ್ತಿರೂಪ ಜ್ಞಾನ ತಾ ಕೆ ಸಮಸಮಯಮೆ ಸೃಷ್ಟಿ ಕಹಿಯೆ ಪದಾರ್ಥ ಕಿ ಉತ್ಪತ್ತಿ ತಾಕಾವಾದ ಜಾ ಪಕ್ಷ ಮೆಕಿಯಾ ಹೈ ತಾಪಕ್ಷ ಶಾಸ್ತ್ರಮೆ ದೃಷ್ಟಿ ಸೃಷ್ಟಿವಾದ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। ಯಾಹೀಕು ಅಜಾತವಾದ ಕಹಿತೇಹೈ।

(ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೩.೨೮) ಜ್ಞಾನಾಕಾರ ಔರ ಜ್ಞೇಯಾಕಾರ ಅವಿದ್ಯಾಕಾ ಪರಿಣಾಮ ಏಕಹೀ ಕಾಲಮೆ ಉಪಜೆ ಹೈ ಸಾಥ ಹೀ ನಷ್ಟ ಹೋವೆಹೈ। ಯಾತೆ ಜಬಪದಾರ್ಥಕೀ ಪ್ರತೀತಿ ಹೋವೆ ತಬ ಹೀ ಪ್ರತೀತೀಕಾ ವಿಷಯ ಪದಾರ್ಥ ಹೊವೇಹೈ, ಅನ್ಯ ಕಾಲಮೆ ನಹೀ ಹೋವೆ ಹೈ ಯಾಹೀಕು ದೃಷ್ಟಿ ಸೃಷ್ಟಿವಾದ ಕಹಿಯೆ ಹೈ

ಧ

ಧರ್ಮ

೧) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೭೯) ಶುಭ ಕ್ರಿಯಾಕು ಧರ್ಮ ಕಹೆ ಹೈ।

೨) ವೃತಿ. ಕ್ಷಮಾ. ಅಸ್ತೇಯ, ಶೌಚ, ಇಂದ್ರಿಯನಿಗ್ರಹ ಧೀರ, ವಿದ್ಯಾ, ಅರ್ಜವ, ಸತ್ಯ, ಕ್ರೋಧರಹಿತ ದಶಕಂ ಧರ್ಮಲಕ್ಷಣ.

೩) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೩೯೮) ಸಕಾಮ ವಾ. ನಿಷ್ಕಾಮ ಜೋಪುಣ್ಯ ಸೋ ಧರ್ಮಕ ಹೆಹೈ।

೪) ಪುಣ್ಯ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿರುವ ಯಾವ ಸಂಸ್ಕಾರವು ಅಂತಃಕರಣದಲ್ಲಿರುವದೋ ಅದಕ್ಕೆ ಧರ್ಮವೆನ್ನುವರು.

೫) ಅನ್ಯ ಆಶ್ರಿತ ಹೋವೆ ಸ್ವತಂತ್ರ ಹೋವೆ ನಹಿ ತಾಕು ಧರ್ಮಕ ಹೆಹೈ

ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ

೬) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೯೦) ವೇದಕೆ ಅನುಸಾರ ಸ್ಮೃತಿನಾಮಕ ಗ್ರಂಥ ಕಿ ಯೆಹೈ ಸೋ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ ಕಹಿಯೆಹೈ ತಿನಮೆ

ವರ್ಣ ಆಶ್ರಮಕೆ ಕಾಯಕವಾಚಕ ಮಾನಸಿಕ ಧರ್ಮಕ ಹೆಹೈ

೭) (ಜೈನರು) ವಸ್ತುವಿನ ಭಾವಕ್ಕೆ ಧರ್ಮವೆನ್ನುವರು.

ಧರ್ಮಾಚಾರ

೧) (ಶಿ.ಶಿ.) (ಧರ್ಮಾಚಾರ ಸ್ಥಲ ಶ್ಲೋಕ ೨ ಪೇಜ ೪೦೬)

ಅಹಿಂಸಾ ಸತ್ಯ ಮಸ್ತೇಯಂ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಂ ದಯಾ ಕ್ಷಮಾ ದಾನಂ ಪೂಜಾ ಜಪೋಧ್ಯಾನಂ ಇತಿ ಧರ್ಮಸ್ಯ ಸಂಗ್ರಹಃ॥

ಹಿಂಸೆ ಮಾಡದಿರುವದು-ಸುಳ್ಳು ಹೇಳದಿರುವದು; ಕದಿಯದಿರುವದು, ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ, ಕರುಣೆ-ಕ್ಷಮಾ, ದಾನ, ಅರ್ಚನ-ಶಿವಚಿಂತನ-ದ್ಯಾನ ಇವೆಲ್ಲ ಶಿವಧರ್ಮದ ಸಂಚಯವು. (ಇವು ಸಾಧಕನಿಗಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಸಿದ್ಧ ಪುರುಷನಿಗೂ ಅತ್ಯವಸ್ಯ)

೨) (ಶ್ಲೋಕ ೩) ಅಧರ್ಮಂ ನಸ್ಪ್ರ ಶೇತ್ಕಿಂಚಿತ್ ವಿಹಿತಂ ಧರ್ಮಮಾಚರೇತ್ ತಂ.ಚ.ಕಾಮ ವಿನಿರ್ಮುಕ್ತಂ ತಮಪಿ ಜ್ಞಾನಪೂರ್ವಕಂ। ಅಧರ್ಮವನ್ನು ಕಿಂಚಿತ್ತಾದರೂ ಸ್ಪರ್ಶಿಸಬಾರದು ಶಾಸ್ತ್ರ ಸಮ್ಮತವಾದ ಫಲಾಶಾ ರಹಿತವಾದ ಸದ್ಧರ್ಮವನ್ನು ಜ್ಞಾನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಆಚರಿಸಬೇಕು. ಇದು ಧರ್ಮಾಚಾರ.-

ತಸ್ಮಾಚ್ಛಾಸ್ತ್ರಂ ಪ್ರಮಾಣಾಂತ। ಕಾರ್ಯಾ ೯ ಕಾರ್ಯ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ್ ಜ್ಞಾತ್ವಾ ಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಧಾನೋಕ್ತಂ। ಕರ್ಮಕರ್ತು ಮಿಹಾರ್ಹಸಿ॥ (ಯಾವುದನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಮತ್ತು ಯಾವದನ್ನು ಬಿಡಬೇಕೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಿನಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರವೇ ಪ್ರಮಾಣ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವದನ್ನು ತಿಳಿದು ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮವನ್ನು ಆಚರಿಸು.

ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಧರ್ಮ

(ವಿ.ಚಿಂ.೧೧) ಗರ್ಬಾದಾನ, ಪುಂಸವನ, ಸೀಮಂತ, ಜಾತಕರ್ಮ, ನಾಮಕರಣ, ಅನ್ನಪ್ರಾಶನ, ಚೌಲ, ಉಪನಯನ, ಉಪಾಕರ್ಮ, ಉತ್ಸರ್ಜನ, ವೇದವ್ರತ, ಗೌದಾನಿಕ, ಸ್ನಾತಕ ವಿವಾಹ, ಸ್ಮಾರ್ತಾಗ್ನಿ ಹೋತ್ರ, ಔರ್ಧ್ವದೇಹಿಕಗಳೆಂಬ ಪೋಡಶ ಕರ್ಮಗಳೊಡನೆಯುಂ। ಯಜನ, ಯಾಜನ, ಅಧ್ಯಯನ, ಅಧ್ಯಾಪನ, ದಾನ, ಪ್ರತಿಗ್ರಹಗಳೆಂಬ ಷಟ್ಕರ್ಮಗಳೊಡನೆಯುಂ। ಶಿವ ಭಕ್ತಾದಿ ಸಕಲ ಸದ್ಗುಣಂಗಳೊಡನೆಯುಂ ಕೂಡಿರುವದೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಧರ್ಮ.

ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಧರ್ಮ

(ವಿ.ಚಿಂ.೧೨) ಪ್ರಜಾಪಾಲನ, ಯಜನ, ಅಧ್ಯಯನ, ದುರ್ಜನ, ದುಷ್ಟಮೃಗ, ಪಕ್ಷಿ, ಶತ್ರು ಸಂಹಾರ, ಅನ್ನದಾನ, ವಸ್ತ್ರದಾನ, ಭೂದಾನ, ಕನ್ಯಾದಾನ, ಹಿರಣ್ಯದಾನ, ಗೋದಾನ, ಉಭಯಮುಖಿ ಗೋದಾನ, ಮಹಿಷೀದಾನ, ಅಶ್ವದಾನ,

ಶ್ವೇತಾಶ್ವದಾನ, ಕಾಳಾಮುಖಿದಾನ, ಮಹಾಮೇರುದಾನ, ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷದಾನ, ವಿದ್ಯಾದಾನಾದಿ ಮಹಾದಾನ, ತದ್ದಾನಾರ್ಥಮಾಗಿ ದೇಶ, ಕಾಲ, ಪಾತ್ರ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ, ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತಾದಿ ಸಕಲ ಸದ್ಗುಣಯುಕ್ತನಾಗಿರುವದೇ ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಧರ್ಮ.

ವೈಶ್ಯ ಧರ್ಮ

(ವಿ.ಚಿಂ.೧೩) ಮೂರನೆಯ ಕುಲಜನಾಗಿ ವಿಪ್ರ.ಕ್ಷತ್ರಿ, ಸೇವೆಗಳಿಂ। ಕೃಷಿ ಗೋಪಶ್ವಾದಿ ವಾಣಿಜ್ಯದೋಳ್, ಯಜ್ಞೋಪಕರಣ, ರಾಜ್ಯೋಪಕರಣ, ಕ್ರಯ ವಿಕ್ರಯಾದಿ, ವ್ಯವಹಾರ ಸಾಧಕ ಮಾಗಿ, ಗಣನಾದಿ ಕೌಶಲಮಂ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಸ್ವರೂಪ ಪರೀಕ್ಷಾದಿಗಳಂ ತಿಳಿದು, ಬಡ್ಡಿ, ದಲ್ಲಾಳಿ, ಲಾಭ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂ ಧರ್ಮವಾಗಿ ಧನವಂ ಪಡೆದು, ದಾನಾದಿ ಪುಣ್ಯ ಕರ್ಮಗಳಂ, ಸೂರ್ಯಾದಿ ಪೂಜೆಗಳಂ ಮಾಳ್ಪವನೇ ವೈಶ್ಯನಕ್ಕುಂ। ಇದುವೇ ವೈಶ್ಯ ಧರ್ಮ.

ಶೂದ್ರ ಧರ್ಮ

ಬಳಿಕ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿ ವರ್ಣತ್ರಯಕ್ಕೆ ಪರಿಚರ್ಯಾಪರನಾಗಿ ವಿಪ್ರಾನುಗ್ರಹ, ಕ್ಷತ್ರಿಯ ರಕ್ಷಣೆ. ವೈಶ್ಯ ಸಹಾಯಗಳಿಂ, ಸಕಲ ದೇವತಾ ಭಕ್ತ್ಯಾದಿ ಯುಕ್ತನಾಗಿ ವಿನೀತನಪ್ಪವನೇ ಶೂದ್ರನಕ್ಕುಂ, ಇದುವೇ ಶೂದ್ರ ಧರ್ಮ.

ಧರ್ಮ ಜ್ಞಾನ

(ವೈ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೩೭೫) ಸಾಮಾನ್ಯ ಜ್ಞಾನಕು ಧರ್ಮಜ್ಞಾನಕ ಹೆಹ್ಯೆ।

ಧರ್ಪ

(ಜೇ.ವಿ.ಪೇಜ ೩೬೪) ಭರ್ತ್ಸನಾದಿಷು ದೃಢ ಬುದ್ಧಿರ್ಧರ್ಪಃ।

ಇತರರ ನಿಂದೆಯಲ್ಲಿ ದೃಢಬುದ್ಧಿಯೇ ಧರ್ಪ

ಧಾ

ಧಾರಣ

(೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೬೪) ಅಂತರಾಯ ಸಹಿತ ಅಂತಃಕರಣ ಸ್ಥಿತಿಧಾರಣ ಕಹಿಯೆಹ್ಯೆ

(೨) (ಕೈವಲ್ಯ.೪-೧೨-೨) ಶಿವಾಶ್ರಯದೊಳು ಚಿತ್ತವಿಹುದೇ ಧಾರಣ.

(೩) ಪ.ಭೋ.೫-೧೧) ತನು ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯ ಸಚೇತನ ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯ ಬುದ್ಧಿ। ಮನವಾದಿಯೆನಿಸುವೆಲ್ಲವೂ ತನ್ನ॥ಅನುಮತವೆನಿಸಿ ಪದುಳಮಿರ್ದೊಡದು ತಾನೆ ವನಜಾಸ್ಯೆಧಾರಣೆಯೆನಿಪುದು॥೧॥

೪) ಒದವಿದ ಚತುರಂಗುಲಾಯತ ವೃತ್ತರೂ। ಪದ ಸುಷಿರದ ನಾಭಿಕಂದದ ಪದದೊಡನಗಲದೆ ಮನವಿರೆ ಧಾರಣೇಯದುತಾನೆ ತಿಳಿ ಪುಣ್ಯಮಯಗಾತ್ರೆ॥೨॥

೫) ಹೃದಯದಂಗುಷ್ಟ ಮಾತ್ರದ ದಹರಾಕಾಶ। ಪದಮಧ್ಯದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಚಲಿಸದೇ ಸದಮಳ ಮನವಿರಲದನೆ ಧಾರಣೆಯೆಂದು।ಸುದತಿ ಸೇನರಿದು ನೆಚ್ಚಯಿಪುದು॥೩॥

೬) ಭ್ರೂ ಮಧ್ಯದೋಳು ರಂಜಿಸುವ ಪರಮವ್ಯೋಮ ನಾಮದ ಚೌಕ ಮಧ್ಯದೊಳೊಂದಿ ಆಮನವಿರಲದೆ ಧಾರಣೆಯೆಂದು ಸು ಪ್ರೇಮದಿಂದರಿ ಪೂರ್ಣ ಶಶಿ ಮುಖಿ॥೪॥

೭) ದಳ ಸಾಸಿರಂಗಳಿಂದೆಸೆವ ತ್ರಿಕೋಣ ಮಾ। ದಲಘುತರ ಬ್ರಹ್ಮರಂದ್ರದ॥ ನೆಲೆಯೊಳಡಗಿ ಮನವಿರಲು ಧಾರಣೆಯೆಂದು ಲಲಿತಾಂಗಿ ನೀನ ವಧರಿಪುದು॥೫॥

೮). ಆದರಿಂದ ಮೇಲೆಣಿಸಿದೊಡೆ ಪನ್ನೆರಡಂಗುಲದೊಳಿರ್ಪ ದ್ವಾದಶಾಂತಮಿದೆಂಬ॥ ಪದಮಳ ಸ್ಥಾನದೊಳಗಲ ದೊಂದಿರೆ ಮನವದುತಾನೆ ಧಾರಣೆಯೆನಿಪುದು॥೬॥

೯) ಅಪರೋಕ್ಷಾನುಭೂತಿ ಧಾರಣ ಶ್ಲೋಕ ೧೨೨) ಯತ್ರ ಯತ್ರ ಮನೋಯಾತಿ ಬ್ರಹ್ಮಣ ಸ್ತತ್ರದರ್ಶನಾತ್ ಮನಸೋಧಾರಣಂ ಚೈವ ಧಾರಣಾ ಸಾ ಪರಮತಾ॥೧೨೨॥

ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸು ಹರಿಯುತ್ತಿರುವದೋ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನೇ ಕಂಡು ಮನಸ್ಸು ನಿಲ್ಲಿಸುವದೇ ಹೆಚ್ಚಿನ ಧಾರಣೆಯೆನಿಸುವದು.

ಸಾತ್ವಿಕ ಧಾರಣೆ

(ಭ.ಗೀ.ಅ೧೮ ಶ್ಲೋಕ ೩೩) ಧೃತ್ಯಾ ಯಯಾ ಧಾರಯತೆ ಮನಃ ಪ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯ ಕ್ರಿಯಾಃ।

ಯೋಗೇನಾ ವ್ಯಭಿಚಾರಿಣ್ಯಾ ಧೃತಿಃ ಸಾಪಾರ್ಥಸಾತ್ತ್ವಿಕೀ॥೩೩॥

ಎಲೈಪಾರ್ಥ ದ್ಯಾನಯೋಗದ ಮೂಲಕ ಯಾವ ಅವ್ಯಭಿಚಾರಿಣೀ ಧಾರಣ ಶಕ್ತಿಯಿಂದಮನಸ್ಸು, ಪ್ರಾಣ, ಮತ್ತು ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುತ್ತದೆಯೋ ಆಧಾರಣಶಕ್ತಿಯು ಸಾತ್ವಿಕವಾದದ್ದು.॥೩೩॥

ರಾಜಸೀಧಾರಣೆ

(ಭ.ಗೀ.ಅ.೧೮-೩೪) ಯಯಾತು ಧರ್ಮ ಕಾಮಾರ್ಥಾನ್ ಧೃತ್ಯಾ ಧಾರಯ ತೇರ್ಜುನ।

ಪ್ರಸಂಗೇನ ಫಲಾಕಾಂಕ್ಷೀ ಧೃತೀ ಸಾ ಪಾರ್ಥ ರಾಜಸೀ॥೩೪॥

೩೪ ಫಲವನ್ನು ಬಯಸುವವನು ಅತ್ಯಂತ ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದ ಯಾವ ಧಾರಣಾಶಕ್ತಿಯ ಮೂಲಕ ಧರ್ಮ, ಅರ್ಥ, ಕಾಮಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾನೆಯೇ ಆಧಾರಣಶಕ್ತಿ ರಾಜಸವಾದದ್ದು॥೩೪॥

ತಾಮಸೀಧಾರಣೆ

(ಭ.ಗೀ.೧೮-೩೫) ಯಯಾಸ್ವಪ್ನಭಯಂ ಶೋಕಂ ವಿಷಾದಂ ಮದಮೇವ ಚ।

ನವಿಮುಂಚತಿ ದುರ್ಮೇಧಾ ಧೃತಿಃ ಸಾ ಪಾರ್ಥ ತಾಮಸೀ॥೩೫॥

ದುರ್ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳ ಮನುಷ್ಯನು ಯಾವ ಧಾರಣಾಶಕ್ತಿಯಿಂದ ನಿದ್ರೆ, ಭಯ, ಚಿಂತೆ,

ದುಃಖ ಮತ್ತು ಉನ್ಮತ್ತತೆಯನ್ನೂ ಸಹ ಬಿಡುವದಿಲ್ಲವೋ ಅರ್ಥಾತ್ ಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾನೆಯೋ ಅದು ತಾಮಸಧಾರಣಶಕ್ತಿ.

ಧ್ಯಾನ

೧) (ಪ.ಭೋ ೪-೨೦-೭) (ನಿರ್ಗುಣ) ಭಾವದ ಬಳಕೆ ಬೇರುದಿಸದೆ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಕೇವಲ ಚೈತನ್ಯ ತಾನೆಂದು ಭಾವಿಸುತಿರಲದು ತಾನೆ ತಧ್ಯಾನಮೆಂ। ದಾವಗಮಿದನೆ ಭಾವಿಸುಕಾಂತೆ॥೭॥

೨) (ನಿರ್ಗುಣ)(ಕೈವಲ್ಯ ೪-೧೩-೨) ಮಿಗೆ ಶುದ್ಧ ಚೈತನ್ಯ ತಾನೆಂಬುದೇ ದ್ಯಾನ.

ಧ್ಯಾನಾಂಗ

೩) (ಸಗುಣದ್ಯಾನ) (ಪ.ಭೋ ೫-೧೨-೧) ಹೃದಯಾದಿ ದೇಶದೊಳಗೆ ನಿಂದ ಮನವನು ಪದ ವಿಡದೇನೊಂದು ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸದಮಳಾತ್ಮನ ಚಿಂತನೆಯೊಳೊಡಗೂಡಿರಲದು ತಾನೆ ದ್ಯಾನವೆಂದೆನಿಪುದು ॥೧॥

೪) ಮನವಾವ ತೆರನಾಗೆ ತನಗೇನೆಂದರಿದು ತಂನನೆ ತನ್ನೊಳಿಡೆ ವಿಡಲಿಲ್ಲದೆ ಅನುಚಿಂತನ ಗೈಯುತಿರಲದೆ ತಧ್ಯಾನ ವೆನಿಪುದು ಶಾಸ್ತ್ರಾನುಮತದಿಂದ॥೨॥

೫) ಮನ ತನ್ನ ವಶ ವರ್ತಿಯೆನಿಸೆ ತಾನದಕ್ಕೆ ಬೇರೆನಿಸಿ ಮತ್ತೊಂದರೊಳೊಂದದೆ॥ ಘನ ಚಿದಾತ್ಮಾನುಭಾವದೊಳೊಡಗೂಡಿರೆ। ತನಗೆ ತಧ್ಯಾನ ವದೆನಿಪುದು॥೩॥

೬) ಮನವ ನೊಯ್ಯಾರದಿಂದ ವೆನಿರೋಧಿಸಿದೊಡೆ। ಮನವಳಿದಾನಂದ ಪದವದು॥ ಜನಿಸಲಲ್ಲಿಯೆ ತನ್ನ ತಾನುರೆ ಮರೆದು ನಿಂ। ದನುವೆ ತಧ್ಯಾನವೆಂದೆನಿಪುದು॥೪॥

೭) ಅರಿವಿನ ಹಂಭಾವವಳಿದು ಮಿಕ್ಕಿನ ತೋರ್ಕೆ। ನೆರೆ ಮಿಥ್ಯೆಯೆಂದು ಕಾಣ್ಬರಿವದು॥ ಕರಿಗೊಂಡು ಮರೆಯದಿರ್ಪುದನೆ ತಧ್ಯಾನವೆಂದರಿವುದು ನೀನಾತ್ಮ ಕೋವಿದೆ॥೫॥

೮) (ಉಪಾಸನಾ ಲಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಉಕಾರದಲ್ಲಿ ದ್ಯಾನದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಬಂದಿವೆ ನೋಡಬಹುದು)

೯) (ಅಪರೋಕ್ಷಾನುಭೂತಿ ಶ್ಲೋಕ ೧೨೩)

ಬ್ರಹ್ಮೈವಾಸ್ಮೀತಿ ಸದ್ವೃತ್ತ್ಯಾ ನಿರಾಲಂಬನಯಾಸ್ಥಿತಿಃ।

ದ್ಯಾನಶಬ್ದೇನ ವಿಖ್ಯಾತಾ ಪರಮಾನಂದ ದಾಯಿನೀ ॥೧೨೩॥

(ನಾನು ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಆಗಿರುವೆನು ಎಂಬ ಸದ್ವರ್ತನೆಯುಳ್ಳ ನಿರಾಲಂಬ ಸ್ಥಿತಿ ಪರಮಾನಂದ ಸ್ಥಿತಿಯು ದ್ಯಾನವೆಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿರುವದು).

೧೦) (ಯೋಗಸೂತ್ರ ೩.೨) ತತ್ರ ಪ್ರತ್ಯಯೈಕತಾನತಾ ದ್ಯಾನಂ।

ಜ್ಞಾನದ ಏಕ ವಿಷಯ ಪ್ರವಾಹವು ಧ್ಯಾನವೆನಿಸುವದು.

ಧಿ

ಧೀರ

(ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೪) '' ಧಿ '' ಜೋಬುದ್ಧಿ ತಾಕು '' ರ '' ಕಹಿಯೆ ವಿಷಯ ನತೆ ರಕ್ಷಾಕರ ಧೀರ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। ಐಸಾ ಜೋ ಬ್ರಹ್ಮ ಚರ್ಯಾದಿ ಕಸಾಧನಕರಿ ಸಂಪನ್ನ ಅಧಿಕಾರಿ ಸೋ ಇಂಹಾ ಧೀರ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಧೂ

ಧೂಮಮಾರ್ಗ

(ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೫೪೪) ಚಂದ್ರ ಮಂಡಲಕು ಭೇದನ ಕರೀಕೆ ಇಂದ್ರಲೋಕ ರೂಪ ಬ್ರಹ್ಮ ಲೋಕಮೆ ಜಾನೇಕಾ ಜೋ ಮಾರ್ಗ ಸೋ ಪಿತೃಯಾನ ಮಾರ್ಗಹೈ। ಯಾಹೀಕು ಧೂಮ ಮಾರ್ಗಬೀ ಕಹತೆ ಹೈ।

ಧೈ

ಧೈರ್ಯ

೧) (ಪ.ಬೋ.೫-೨-೭) ಧನ ಧಾನ್ಯ ಸುತ ಮಿತ್ರ ವನಿತಾದಿ ಹಾನಿಯೊಳಿನಿತನುರಾಗ ಮನದೊಳಗೆ ತನ್ನ। ಮನಕೆ ವಿಕೃತಿ ದೋರದಿರಲದೆ ದೃತಿ (ಧೈರ್ಯ) ಯೆಂದು ವನಿತೆ ನೀನವಧರಿ ಸೊಲವಿಂದೆ॥

ನ

''ನ'' ಇದು ಯಾವದರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವದೋ ಅದನ್ನು ಸರಿಸಿ ಬೇಧ ಮಾಡುವದು.

ನಮಸ್ಕಾರ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೩೮೫) ಅಪನೀ ನಿಕೃಷ್ಟ ತಾ ಪೂರ್ವಕ ಇಷ್ಟಕಿ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ತಾಕೆ ಕ್ರಮತೆ ಚಿಂತನ ಕಥನ ಔರ ಕರನೇಕಾ ನಾಮ ನಮಸ್ಕಾರ ಹೈ।

೨) (ಕೈವಲ್ಯ೪-೩೬-೫) ಬಹುತತ್ವವನು ಮೀರಿದಿರವದು ನಮಸ್ಕಾರ।

೩) ಉತ್ತಮಂ ದೀರ್ಘದಂಡಂಚ, ಶಿರದಂಡಂಚಮಧ್ಯಮಂ,

ಕರದಂಡಂಚಕನಿಷ್ಟಂ, ವಾಕ್ದ್ದಂಡಂಚ ಅಧಮಾಧಮಃ

ಸಾಷ್ಟಾಂಗ ನಮಸ್ಕಾರ

೧) (ಅ.ಸಾರ೧-೩-೪) ಎರಡು ಪದ ವೆರಡುಕರ ವೆರಡುಭುಜವೆದೆ ನೊಸಲು। ವೆರಡು ನೆಲಲೋಂಕ ಲಷ್ಟಾಂಗ ॥೪॥

ಅ) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೧೨೯) ದೋಪಾದ, ದೋಜಾನು, ದೋಹಸ್ತ, ಹೃದಯ, ಶಿರ, ಇನ ಅಷ್ಟಾಂಗನಕು ಭೂಮಿ ವಿಷೇ ಲಗಾಯಕೆ ಜೋದಂಡಕಿ ನ್ಯಾಯಿ ದೀರ್ಘ ನಮಸ್ಕಾರ ಕರೀಯೆ ಹೈಸೋಸಾಷ್ಟಾಂಗ ನಮಸ್ಕಾರ ಹೈ

ನಾ

ನಾಶ

೧) ನಾಶಕ ವಿಷಯಂ ನಾಶಃ।

೨) (ಭೂತ ವರ್ತಮಾನ) ಎರಡು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾವದು ಅಭಾವವೋ ಅದು ನಾಶ.

೩) ಪ್ರತಿಯೋಗಿಯನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷೆ ಮಾಡುವದು ನಾಶ.

ನಾಶಬೇದ

೧) ಸ್ವ ಭಾವತಾ ನಾಶ (೨) ಪರತಾನಾಶ - ಆಶ್ರಯತಾ ನಾಶ

ಸ್ವಭಾವತಾನಾಶ

೧) ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರ ಸ್ವಭಾವತಾನಾಶ (ಶ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ನಾಶವಾಗುವದು.

೨) ಕಾರ್ಯಪ್ರಪಂಚ ಸ್ವಭಾವತಾನಾಶ

ಆಶ್ರಯತಾನಾಶ (ಒಂದರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿದ್ದು ನಾಶವಾಗುವದು)

೧) ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶರೀರ ಆಶ್ರಯತಾ ನಾಶ

೨) ಅಂತಃಕರಣ ಸೂಕ್ಷ್ಮತಾ ನಾಶ ಆಶ್ರಯತಾ ನಾಶ

ಪರತಾನಾಶ

೧) ಮತ್ತೊಂದರಿಂದ ನಾಶವಾಗುವದು ಪರತಾನಾಶ

೨) ಜ್ಞಾನದಿಂದ ನಾಶವಾಗುವದು ಅಜ್ಞಾನ ಪರತಾನಾಶ

ನಾಶಕ

ಆದರ್ಶನ ಅನುಕೂಲ ವ್ಯಾಪಾರ ವಾನ್ ನಾಶಕ

ನಾಶ-ಬಾದಕಾ ಬೇಧ (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೧೭೨)

೧) ಜಿಸಕಾ ನಾಶ ಹೋವೆಹೈಸೋ ನಾಶಕಾ ಪ್ರತಿಯೋಗಿ ಹೈತಾಪ್ರತಿಯೋಗೀಕಿ ನಾಶ ವಿಷೇ ಪ್ರತೀತಿ ಹೋವೆ ಹೈ।

೨) ಬಾದವಿಷೇ ಪ್ರತಿಯೋಗೀಕಿ ಪ್ರತೀತಿ ಹೋವೆ ನಹಿ ಕಿಂತು ತೀ ನಕಾಲ ಅಭಾವ ಪ್ರತೀತಿ ಹೋವೆ ಹೈ ಯಹ ನಾಶ ಔರ ಬಾದ ಕಾ ಬೇದ ಹೈ।

ನಾಸ್ತಿಕರು

೧) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೪೯೫) ವೇದ ಪ್ರಮಾಣ ನಹಿ ಮಾನೆ ವೇದ ಕಾ ವಿರೋದಿ ಹೈ ಯಾತೆ ನಾಸ್ತಿಕ ಹೈ। ತಿನಕಾ ಬೇಧ

೨) ಮಾಧ್ಯಮಿಕ. ಯೋಗಾಚಾರ್ಯ, ಶೌತ್ರಾಂತಿಕ, ವೈಭಾಷಿಕ, ಯೇಚಾರಿ ಜನ ಬೌದ್ಧಕಾ ಶಿಷ್ಯನೆ ಹೈ

೩) ಚಾರ್ವಾಕ, ದಿಗಂಬರ (ಜೈನ) ತಿನಕಾ ಆಪಸಮೆ ವಿಲಕ್ಷಣ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹೈ (ವಿಶೇಷ ವಿಚಾರ ಯಹೀ ಅಂಕಮೆ ಲಿಖ್ಯಾ ಹೈ)

ನಾಮ

೧) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೨೮೩) ವಾಚಕ ಶಬ್ದಕು ನಾಮ ಕಹೆ ಹೈ।

೨) ಜೋ ವಾಚಕ ಶಬ್ದ ರೂಪ ನಾಮ ಹೈಸೋ ಔಂಕಾರ ಸ್ವರೂಪ ಹೈ।

ನಾಡಿ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೪೩೨ ಕಲಾ ೧೬) ಈಡಾ, ಪಿಂಗಳಾ, ಸುಷುಮ್ನಾದಿ ದಶನಾಡಿ, (ಇವುಗಳ ಸ್ಥಾನ ಅಧಿದೇವತಾ ಈ ಪೇಜದಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು)

೨) ಪ.ಭೋ (೫-೮-೩-೪-೫) (ಅಲ್ಲಿ ನೋಡಿರಿ)

ನಿ

ನಿದ್ರಾ

೧) ಅಜ್ಞಾನ ವಿಶೇಷ ಅವಸ್ಥಾಕು ನಿದ್ರಾ ಕಹೆ ಹೈ

೨) ತಾಮಸಿ ವೃತ್ತಿ ವಿಷಯಕಾ ನಾಮ ನಿದ್ರಾ ಕಹೆ ಹೈ।

ನಿರೂಪಣೆ

೧) ತತ್ವಜ್ಞಾನ ಅನುಕೂಲ ಶಬ್ದ ಪ್ರಯೋಗಂ ನಿರೂಪಣಃ।

೨) ಲಕ್ಷಣ ಪ್ರಮಾಣ ಸ್ವರೂಪ ಅಭಿದಾನ ನಿರೂಪಣಃ

೩) ಬಾಯಿಂದಾಗಲಿ ಬರೆದಾಗಲಿ ವಿಷಯವನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕೆ ನಿರೂಪಣವೆನ್ನುವರು.

ನಿರ್ಣಯ

೧) ಸಂದೇಹ ನಿರಾಕರಣ ಫಲಕಂ ನಿರ್ಣಯಃ।

೨) ಅನುಭೂತ ಅರ್ಥವಚನಂ ನಿರ್ಣಯಃ।

೩) ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರಕು ಅಧಿಕರಣ ಲಿಂಗ ನಿರ್ಣಯ।

೪) ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸಿದ್ಧ ವಾಚಕ ವಾಕ್ಯ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಅವಧಾರಣಂ ನಿರ್ಣಯಃ

೫) ಅನುಭವಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಅರ್ಥವನ್ನು ನಿರೂಪಣ ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ನಿರ್ಣಯವೆನ್ನುವರು।

ನಿತ್ಯ

೧) (ಕೈವಲ್ಯ ೫.೯.೪) ಪ್ರಾಗ್ಭಾವ ಮೊದಲಾದ ವೀಘಟಾದಿಗಳಿಗಲ್ಲದೇ ಗೈದು ತನ್ನೊಳಗಿಲ್ಲ। ವಾಗಿ ವಿಚಾರಿಸಿ ನಿತ್ಯ।।೪।।

೨) ವಿ.ಚಿಂ.೭೦) ಸತ ತೋದಿತ ಮಾಗಿರ್ಪುದೇ ನಿತ್ಯರೂಪಮಕ್ಕುಂ।

೩) ಶಾಶ್ವತಂ ನಿತ್ಯಃ।

೪) ಜನ್ಮ ಮೃತ್ಯು ಶೂನ್ಯಂ ನಿತ್ಯಃ।

೫) ಪ್ರಾಗ್ಭಾವ ಪ್ರಧ್ವಂಸಾಭಾವ ಪ್ರತಿಯೋಗಿತ್ವಾತ್ ನಿತ್ಯಃ

೬) (ಪ.ಭೋ.೪-೬-೫) ಪುಸಿಯಾಗಿ ಕೆಡುವದೀ ತ್ರಿಜಗವೆಲ್ಲವು। ತಾನೆ ಪುಸಿಯಲ್ಲವಾಗಿ। ಕೆಡುವನಲ್ಲ। ಸಸಿನವಿದೆಂದು ಬಾವಿಸಿ ನಿತ್ಯಪದ ಸಿದ್ಧಿ।

೭) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೩೦-೩) ಎಲ್ಲವನೊಳಗೊಂಡಾಭಾವ ಚತುಷ್ಟಯ ವಿಲ್ಲಾಗಿ ಶಂಭುಲಿಂಗದ ನಿತ್ಯಪದವಾದ॥೩॥

೮) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೪೩೪ ಕಲಾ ೧೬) ಉತ್ಪತ್ತಿ ಅರು ನಾಶರಹಿತ ನಿತ್ಯಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೯) (ಜೈಮಿನಿಯವರು) ಬ್ರಮದಿಂದ ಬ್ರಮನಿವೃತ್ತಿ (ದಂಡ ಮಾಲಾದಿಗಳಿಂದ ಸರ್ಪದ ನಿವೃತ್ತಿ ಇದು ಬ್ರಮದಿಂದ ಬ್ರಮ ನಿವೃತ್ತಿ

೧೦) (ಲೌಕಿಕರು) ಬ್ರಮಾದಿಂದ ಪ್ರಮಾನಿವೃತ್ತಿ (ಸರ್ಪಜ್ಞಾನದಿಂದ ರಜ್ಜು ಜ್ಞಾನ ನಿವೃತ್ತಿ)

೧೧) (ವೇದವ್ಯಾಸರು) ಪ್ರಮದಿಂದ ಬ್ರಮಾನಿವೃತ್ತಿ (ಹಗ್ಗದ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸರ್ಪದ ನಿವೃತ್ತಿ)

ನಿಶ್ಚಯ

(ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೧೯೮)

(ಸಂಶಯ ಬಿನ್ನ ಜ್ಞಾನಕು ನಿಶ್ಚಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ

ನಿಂದಾ

೧) (ಜೀ.ವಿ.ಪೇಜ ೩೬೮) ವಿವಿಧೈಃ ಪುರುಷೈಃ ಸ್ವಸ್ಮಿನ್ನಾಪಾದಿತಾ ದೋಷೋಕ್ತಿರ್ನಿಂದಾ।

೨) (ವಿವಿಧ ಜನರಿಂದ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಅಪಾದಿತವಾದ ದೋಷೋಕ್ತಿಯೇ ನಿಂದೆಯೆನಿಸುವದು।

ನಿಂದಾ

೧) ಹರನಿಂದಾ ದರಿದ್ರಶ್ಚೈವ ಯತಿನಿಂದಾಕು ದುಃಖಾತಿಶ್ಚೈವ । ವೇದನಿಂದಾ ಭವಶ್ಚೈವ ನರಕಶ್ಚೈವ ಗುರುನಿಂದಾ॥

೨) ಈಶ್ವರ ನಿಂದಾ ದರಿದ್ರ ದುಃಖ ಯತಿನಿಂದಾ ಅತಿದುಃಖ ವೇದನಿಂದಾ ಬವ ದುಃಖ ಗುರುನಿಂದಾ ನರಕ ದುಃಖ.

೩) (ಕೈವಲ್ಯ ೩-೧೪-೧) ದುರಿತದೊಳಧಿಕವಾವುದು ನಿಂದೆ।

ನಿಂದಾತ್ಯಾಜ್ಯ

೧) ಈಶ್ವರನಿಂದಾ, ಗುರುನಿಂದಾ, ವೇದನಿಂದಾ ಪ್ರಯತ್ನೇನ ತ್ಯಜ್ಯತಾಂ॥

೨) (ಕೈವಲ್ಯ ೧-೧-೨) ನಿಂದಿಸಿ ನುಡಿಯದಿರಾರನು.

ನಿಷಿದ್ಧ

೧) ಪುರುಷ ನಿವರ್ತಕ ವಾಕ್ಯಂ ನಿಷಿದ್ಧಃ

೨) ಸುರಾಪಾನಾದಿಗಳಂ ಮಾಡಬಾರದೆಂಬುದೇ ನಿಷಿದ್ಧವಾಕ್ಯ.

ನಿರ್ದೋಷ

೧) ಅಪರಾಧ ಕಲಂಕ ರಹಿತಂ ನಿರ್ದೋಷಃ

ನಿಷ್ಕರ್ಷ

೧) ಸಾರಾಂಶಭೂತ ಅರ್ಥ ನಿಷ್ಕರ್ಷಃ

೨) ಅಂತಃಪ್ರಕಾಶನಂ ನಿಷ್ಕರ್ಷಃ

೩) ಸಾರತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿಶ್ಚಯ ಲಕ್ಷಣ ನಿರ್ಣಯಂ ನಿಷ್ಕರ್ಷಃ।

ನಿಷ್ಕಂಪ ಪ್ರವೃತ್ತಿ

ಯಾವ ಪದಾರ್ಥದ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಬ್ರಮತ್ವದ ನಿಶ್ಚಯವಾಗುವದೋ ಅದು ನಿಷ್ಕಂಪ ಪ್ರವೃತ್ತಿ (ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿಪಕಾರದಲ್ಲಿ ನೋಡಿರಿ)

ನಿವೃತ್ತಿ

(ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೭) ಮಿಥ್ಯಾಪನೇಕಾ ನಿಶ್ಚಯರೂಪ ಬಾದ ನಿವೃತ್ತಿ ಕಹೆ ಹೈ

ಅತ್ಯಂತ ನಿವೃತ್ತಿ

೧) ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೬೨) ಜಾಕಿ ನಿವೃತ್ತಿ ಹುಯಿಹೈತಾಕಿ ಪೇರಿ ಉತ್ಪತ್ತಿ ನಹಿ ಹೋವೆ ಸೊ ಅತ್ಯಂತ ನಿವೃತ್ತಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೧೪೨) ಕಾರಣ ಸಹಿತ ಕಾರ್ಯಕೀ ನಿವೃತ್ತಿ ಅತ್ಯಂತ ನಿವೃತ್ತಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। (ಅದಿಷ್ಠಾನ ಜ್ಞಾನಸೆ ನಿವೃತ್ತಿ ಹೋವೆ ಹೈ।

೩) (ವಿ.ಚ.ಟಿ.೫೩) ಪೀಚೆಲಗೆ ನಹಿ ಯಹ ಅತ್ಯಂತ ನಿವೃತ್ತಿ ಹೈ (ಸೋ ಬ್ರಹ್ಮ ಜ್ಞಾನಸೆ ಹೋವೆ ಹೈ)

ಲಯ ರೂಪ ನಿವೃತ್ತಿ

೧) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೧೪೨) ಕಾರಣಮೆ ಜೋ ಲಯ ಸೋ ನಿವೃತ್ತಿ ಲಯ ರೂಪ ನಿವೃತ್ತಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ (ಸೊ ಗಾಢ ನಿದ್ರಾಮೆ ಹೋವೆ ಹೈ ಔರ ಪ್ರಲಯಮೆ ಸರ್ವಪದಾರ್ಥನ ಕಾ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಜ್ಞಾನವಿನಃ ಹೋವೆ ಹೈ ಯಾತೆ ಲಯರೂಪ ನಿವೃತ್ತಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ನಿದಿದ್ಯಾಸ

೧) (ಪ.ಭೋ ೬-೫-೪) ಮನನಕ್ಕೆ ಬಂದರ್ಥವನುಭವಗಮ್ಯ। ವೆಂದೆನಿಸಿ ಸಮಾಹಿತೆಯೊಳುನಿಂದು॥ ಜನಿತ ನಿಶ್ಚಯ ವದಚ್ಚಳಿಯದೆ ನೆಲೆಯಾದು। ದನೆ ನಿದಿಧ್ಯಾಸನವೆನಿಪರು॥೪॥

೨) ಅನಾತ್ಮಾಕಾರ ವೃತ್ತಿಃ ಪರಿತ್ಯಾಜ್ಯ ಆತ್ಮಾಕಾರ ವೃತ್ತಿಃ ಪುರಸ್ಕರಣಂ ನಿದಿದ್ಯಾಸಃ

೩) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೪೭-೩) ಮೊದಲೊರೆದಾ ಶ್ರವಣದಿಂದುರೆ । ಮನನವದರಿಂ ನಿರ್ಧರಿಸಿದ । ಶಂಭುಲಿಂಗ ಪದದ ಚಲಿತ। ಭಾವನೆಯೇ ನಿದಿದ್ಯಾಸದ ನಿಜರೂಪವದು॥೩॥

೪) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೧೮೮) ಅನಾತ್ಮಾಕೆರ ವೃತ್ತಿಕಾ ವ್ಯವಧಾನ ರಹಿತ ಬ್ರಹ್ಮಾಕಾರ ವೃತ್ತೀಕಿ ಸ್ಥಿತಿ। ನಿದಿದಾಧ್ಯಾಸನ ಕಹಿಯೆಹೈ।

೫) (ಪಂ.ದ.೧-೫೪ ಶ್ಲೋಕ) ತಾಭ್ಯಾಂ ನಿರ್ವಿಚಿಕಿತ್ಸೇರ್ಥೇ ಚೇತಸಃ ಸ್ಥಾಪಿತಸ್ಯಯತ್। ಏಕತಾನತ್ವಮೇ ತದ್ಧಿ ನಿಧಿಧ್ಯಾಸನ ಮುಚ್ಯತೇ ॥೫೪॥

ಅರ್ಥ : ಶ್ರವಣ ಮನನಗಳಿಂದ ಸಂಶಯ ರಹಿತವಾದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಚಿತ್ತದ ಯಾವ ಏಕಾಕಾರ ವೃತ್ತಿ ಪ್ರವಾಹವಿದೆಯೋ ಅದು ನಿಧಿ ಧ್ಯಾಸವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ದವಾಗಿದೆ.

ನಿಧಿಧ್ಯಾಸನ ಪಂಚಯೋಗ

೧) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೪೮) ಈ ವಿಷಯ ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ ನೋಡಿರಿ.

೨) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೫೯) ಮಂತ್ರಯೋಗ, ಸ್ಪರ್ಶಯೋಗ, ಭಾವಯೋಗ, ಅಭಾವಯೋಗ, ಮಹಾಯೋಗವೆಂಬವೇ ನಿದಿಧ್ಯಾಸನರೂಪ ಯೋಗ ಪಂಚಕ (ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು ವಿಸ್ತಾವಿದೆ).

ನಿಧಿಧ್ಯಾಸನ ದೋಷ (ನಿರ್ಗುಣಯೋಗ)

(ಪ.ಭೋ.೪-೩-೭) ಎನಿತು ತೋರ್ಕೆಗಳೊಳ ಗನಿತು ತಾನಲ್ಲವೆಂದೆನೆ ಕಾಣ್ಬ ಸರ್ವದೃಕ್ಕಾನೆಂಬ। ಘನದರಿವಿಂದೆ ನಿದಿಧ್ಯಾಸನಾಹ್ವಯ। ವೆನಿಸುವ ದೋಷಮುಳ್ಳನು ತಾನೆ॥೭॥

ನಿರಂಕುಶ ತೃಪ್ತಿ

೧) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೩೪) ಮಾಡಲ್ತಕ್ಕಕೃತ್ಯವೆಲ್ಲಂ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು। ಐದಲ್ತಕ್ಕ ಫಲಜಾತವೆಲ್ಲಂ ಐದಲ್ಪಟ್ಟಿತೆಂದು ಸಹಪರಿ ತುಷ್ಟಿ ವಡೆದಿರ್ಪುದೇ ನಿರಂಕುಶ ವೃತ್ತಿಯೆನಿಸುವದು.

೨) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೨೦-೭) ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಶೋಕವಿಂತು ತೊಲಗೆ ಪರಮಾನಂದ ವಾರಿಧಿ ನಿತ್ಯಮುಕ್ತ ಶಂಭುಲಿಂಗವೆ॥ ತಾನಾಗಿ ಸೈತಿರೆ ತತ್ವವಿದರನು ಮಾನಿಸದ ನೂನ ತೃಪ್ತಿಯೆಂಬರದನೊಲಿದು॥೭॥

(ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೧೮೩) ಜಬ ಸಂಶಯರಹಿತ ಅಪನೆ ಸ್ವರೂಪಕಾ ಜ್ಞಾನ ಹೋವೇಗಾ ಜೋ ಮೈ ಅದ್ವಯ ಬ್ರಹ್ಮರೂಪ ಹೂಂ ತಬ ಜೋ ಮೋದ ಹೋವೇಗಾ ತಾಕು ಹರ್ಷ ಕಹೆ ಹೈ (ನಿರಂಕುಶ ತೃಪ್ತಿ ಹೈ।

(ಪಂ. ದಶಿ. ೭-೩೨) ಕೃತಂ ಕೃತ್ಯಂ ಪ್ರಾಪಣೀಯಂ ಪ್ರಾಪ್ತ ಮಿತ್ಯೇವ ತುಷ್ಯತಿ॥೩೨॥ (ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದೆಲ್ಲವೂ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು ಹೊಂದತಕ್ಕ ಫಲವೆಲ್ಲ ಹೊಂದಲ್ಪಟ್ಟಿತು ಎಂದು ಸಂತೋಷ ಪಡುವದೇ ನಿರಂಕುಶ ತೃಪ್ತಿ।

(ಪಂ. ದಶಿ. ೭.೪೭) ನಿವೃತ್ತೇ ಸರ್ವಸಂಸಾರೇ ನಿತ್ಯ ಮುಕ್ತತ್ವ ಭಾಸನಾತ್ ನಿರಂಕುಶಾ ಭವೇತ್ ತೃಪ್ತಿಃ ಪುನಃ ಶೋಕಾ ಸಮುದ್ಭವಾತ್॥೪೭॥

ಸರ್ವ ಸಂಸಾರವೂ ತೊಲಗಿದಾಗ ನಿತ್ಯಮುಕ್ತಭಾವವು ಪ್ರಕಾಶಿಸುವದರಿಂದಲೂ

ಪುನಃ ಶೋಕವು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗದಿರುವದರಿಂದಲೂ ನಿರಂಕುಶವಾದ ತೃಪ್ತಿಯು ಉಂಟಾಗುವದು.

ನಿಃ ಸ್ವರೂಪ :

ಸತ್ತಾ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಶೂನ್ಯಃ ನಿಃ ಸ್ವರೂಪಃ

ನ್ಯಾಯ

೧) ಪ್ರತಿವಾಕ್ಯ ಪಂಚಮ ಸಮುದಾಯಕು ನ್ಯಾಯ ಕಹೆ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಸಾ.೫೧೭ ಅಂಕ) ದೃಷ್ಟಾಂತಕು ನ್ಯಾಯ ಕಹೆ ಹೈ।

ಪ

ಪರಿಣಾಮ

೧) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೧೩೫) ಉಪಾದಾನ ಕಾರಣಕೆ ಸಮಾನ ಸ್ವಭಾವ ವಾಲಾ ಅನ್ಯಥಾ ರೂಪ ಪರಿಣಾಮ ಕಹಿಯೆ ಹೈ

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೪೧೮) ಪೂರ್ವರೂಪಕು ತ್ಯಾಗೀಕೆ ಅನ್ಯರೂಪಕಿ ಪ್ರಾಪ್ತಿ ಸೋವಿಕಾರ ಕಹಿಯೆ ಹೈಸೋಯಿ ವಿಕ್ರಿಯಾ ಔರ ಪರಿಣಾಮಬೀ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೩) (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೧೧೮) ಪೂರ್ವರೂಪ ತ್ಯಾಗೀಕೆ ಅನ್ಯರೂಪಕಿ ಪ್ರಾಪ್ತಿ ಪರಿಣಾಮ ಹೈ।

೪) (ವೃ.ರ.೨೨೦.ಅಂಕ) ಉಪಾದಾನಕೆ ಸಮಾನ ಸತ್ತಾವಾಲಾ ಔರ ಅನ್ಯಥಾ ಸ್ವರೂಪ ಪರಿಣಾಮ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಪರಮ

ನಿರಂತರ, ನಿರತಿಶಯ, ನಿರುಪಾಧಿಕ, ನಿರಾಭಾರಿ ಪರಮ ಕಹೆ ಹೈ

ಪರಮಾಣು

೧) ಸೂರ್ಯಮರ್ಚಸ್ಯತೆ, ಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ದರ್ಶನಸ್ಯತೆ ಷಷ್ಟ ಭಾಗಃ ಪರಮಾಣು.

೨) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೩೪೩) ಜರೋಕೇಮೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ರಜ ಪ್ರತೀತಿಹೋವೆ ತಾಕೆ ಛಟೇ ಭಾಗಕಾ ನಾಮ ಪರಮಾಣು ಕಹೆ ಹೈ।(ನ್ಯಾಯಮತ)

ಪದ

ಅರ್ಥವುಳ್ಳ ಅಕ್ಷರಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ ಪದವೆನ್ನುವರು.

ಪರಮಾತ್ಮ

೧) ಸಿರ್ಗುಣ ಸಾಕಾರ (ಗುರು) ನಿರ್ಗುಣ ನಿರಾಕಾರ(ಈಶ್ವರ) ನಿರ್ಗುಣ ನಿರಾಕಾರ (ಬ್ರಹ್ಮ) ಸಗುಣ ಸಾಕಾರ (ಜೀವ ಚೇತನ) ಕೇವಲ ನಿರ್ಗುಣ ಶುದ್ಧ ಚೇತನ.

ಪರಮಾತ್ಮ (ಸಗುಣ)

೧) ಪ್ರಜಾಪಾಲನ ಪೋಷಣಯೋಹೊ ಪರಮಾತ್ಮಃ

೨) (ಪ. ಭೋ. ೧-೫-೧) (ಪರಮಾತ್ಮ ನಿರ್ಗುಣ) ಏನೊಂದೂತೋರದ ಅಜ್ಞಾನವಲ್ಲದ। ಸಚ್ಚಿದಾನಂ ದಾದ್ವಯ ನಿತ್ಯಾಪರಿಪೂರ್ಣ ಮಾನವಿದೂರನ ಕಲ್ಪತನ ವಿಕೃತಿ। ತಾನೇಕನಚಲ ನಾ ಪರಮಾತ್ಮ॥

೩) (ಪ. ಭೋ ೧-೧೪-೭) ಭಾವಿಸಲಂ ತಜ್ಞ ಭಾವನೆಯೊಳು ತೋರ್ಪ) ಜೀವ ಪಂಚಕವಿದು ಪುಸಿಯೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ತನ್ನ ತಾನರಿಯಲವನು ತಾನೆ। ಭಾವರಹಿತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮ॥೭॥

೪) (ಅ. ಸಾರ ೧-೪-೧೩) (ನಿರ್ಗುಣ ಸಾಕಾರ ಪರಮಾತ್ಮ) ಹಾನಿ ತನಗಿನಿತಿಲ್ಲದಿ ನಿಖಿಳ ಜಗವಾಗಿ। ತಾನೆ ತೋರುವ ನನಿರ್ವಾಚ್ಯ ಮಾಯೋಪಾ। ದಾನನಾಗಿರ್ಪ ಪರಮಾತ್ಮ॥೧೩॥

೫) ಪ. ಭೋ. ೩-೧೨-೪) ಬಗೆ ತನ್ನೊಳ್ಕಿಡೆ ತಾನೆ ಬಗೆಗಗೋಚರನಾದ ಪರಮಾತ್ಮ॥೪॥

೬) (ಪ. ಗೀ ೧೧-೧) ಬಳಿ ಕೇನುಂ ತೋರದೆ ಬಯಲಾಗಿ ತಿಳಿವಿ ನಹಂಭಾವನೆ ಬರಿದಾಗಿ। ಏನಾನೊಂದುಳಿದಿಹ ಸದ್ರೂಪ। ತಾನದು ತಿಳಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ರೂಪು॥

೭) ಮತ್ತೆಯು ಜೀವ ನೆನಿಪ ಸಂವಿತ್ತು। ಮೊತ್ತದ ವಿಷಯವನುಳಿದಾಪೊತ್ತು। ಸದಮಳನೆನಿಸುತ್ತಿಹ ಚಿದ್ರೂಪು। ಅದು ತಾನೇ ಪರಮಾತ್ಮನರೂಪು॥

೮) ಭ್ರಮಿಸದೆ ಭೋಗವನು ತಂತಾನು ಸ್ಥಿಮಿತಾಂಬುದಿಯಂತಿರಲೆತ್ತಾನು। ಪದುಳಂ ಮಿಕ್ಕಿಹ ನಿಜಸುಖರೂಪು ಅದು ತಾನೇ ಪರಮಾತ್ಮನರೂಪು॥೧॥

ನಿರ್ಗುಣ ನಿರಾಕಾರ ಪರಮಾತ್ಮ

೧) ಜಡತೋರಿಕೆಗಳ್ತನ್ನೊಳಡಗಿ। ಅಡಗಿತ್ತೆಂಬೀ ಭಾವನೆಯುಡುಗಿ। ಉದಿಸಿಹನಲೆ ನಿತ್ಯಾದ್ವಯರೂಪು। ಅದು ತಾನೇ ಪರಮಾತ್ಮನರೂಪು।

೨) ಬಗೆಯಿಂದ ಖಿಳಾಕಾರದಿ ತೋರ್ಪ। ಬಗೆಯದು ಕೆಡೆ ತಾನೋರ್ವನೆ ತೋರ್ಪವದ ವಿದ ಖಂಡಿತವಹ ನಿಜರೂಪು। ಅದು ತಾನೇ ಪರಮಾತ್ಮನ ರೂಪು॥

ಪದಾರ್ಥ

ಪ್ರಮೇಯತ್ವಃ, ಜ್ಞೇಯತಂ, ಅಬಿದೇಯತ್ವಂ, ಅಸ್ತಿತ್ವಂ ಪದಾರ್ಥ.

ಪದಾರ್ಥವಿವೇಕ

(ವಿ. ಚಿಂ. ೬೨) ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ, ವ್ಯವಹಾರಿಕ, ಪ್ರಾತಿಭಾಷಿಕ, ತುಚ್ಛವೆಂದು ಪದಾರ್ಥಗಳು ನಾಲ್ಕಾಗಿ ತಿಳಿಯಲಕ್ಕು ಅವುಗಳೊಳು

೧) ಶುದ್ಧ ಶಿವ ಚೈತನ್ಯವೊಂದೇ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ಮಾಗಿರ್ಪುದು.

೨) ಗಗನಾದಿ ಪ್ರಪಂಚ ಮೆಲ್ಲಮುಂ ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಮಾಗಿರ್ಕುಂ

೩) ರಜ್ಜು-ಭುಜಂಗ, ಶುಕ್ತಿಕಾರಜತ, ಮರುಮರೀಚಿ ಕಾದಿಗಳೇ ಪ್ರಾತಿ ಭಾಷಿಕಗಳಕ್ಕುಂ.

೪) ವಂಧ್ಯಾಪುತ್ರ, ಶಶಿ ವಿಷಾಣಾದಿಗಳೀ ಅಸತ್ತದ ತುಚ್ಛವೆಂದು ತಿಳಿಯಲಪ್ಪುದು.

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೧೬೬) ಬಾದಯೋಗ್ಯಸ್ವರೂಪವಾನು ಅನಿರ್ವಚನೀಯ ಪದಾರ್ಥ ಹೈ।

ಪದಾರ್ಥಾಂಶ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಆಂಕ ೩೬೮) ನಾಮ, ರೂಪ, ಅಸ್ತಿ, ಭಾತಿ, ಪ್ರಿಯ

೧) ''ಘಟ'' ಯಹದೋ ಅಕ್ಷರಕಾ ನಾಮ ಹೈ

೨) ಗೋಲ ರೂಪ ಹೈ

೩) ''ಘಟ ಹೈ'' ಯಹ ಅಸ್ತಿ

೪) ಘಟ ಪ್ರತೀತಿ ಹೋವೆ ಯಹ ಭಾತಿ

೫) ಘಟ ಪ್ರಿಯಹೈ ಯಹ ಆನಂದ (ಸರ್ಪಾದಿಕ ಬೀ ಆಪ ಆಪಕಿ ಪ್ರಿಯ ಹೈ। ತಿನ ವಿಷೇ ಆಸ್ತಿ, ಭಾತಿ, ಪ್ರಿಯ, ಸರ್ವಪದಾರ್ಥನಮೆ ವ್ಯಾಪಕ ಹೈ, ಔರ ನಾಮ, ರೂಪ, ವ್ಯಭಿಚಾರಿ ಹೈ।

ಪದಾರ್ಥ ಶೋಧನ

(ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೨೨) ಚೇತನಕಾ ಔರ ಜಡಕಾ ಕ್ರಮತೆ, ಕಾರ್ಯಕಾರಣಪನಾ, ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಅದ್ಯಸ್ಥಪನಾ, ದೃಷ್ಟಾದೃಶ್ಯಪನಾ ಸಾಕ್ಷಿ ಸಾಕ್ಷ್ಯಪನಾ, ಜೋವಿ ಚಾರ ಕರನಾ ಹಂಸ ಪಕ್ಷಿ ಕ್ಷೀರ ನೀರ ವಿಭಾಗಕಿ ನ್ಯಾಯಿ, ಕಿಂವಾ ಘೃತತಕ್ರ ವಿಭಾಗಕಿ ನ್ಯಾಯಿ, ಕಿಂವಾ ಮೃತ್ತಿಕಾ ಕೂಪಾಕಾಶ ವಿಭಾಗಕಿ ನ್ಯಾಯಿ ವಿಭಾಗ ಕರನಾ ಸೋ ಪದಾರ್ಥ ಶೋಧನ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಪಕ್ಷ

೧) ಸಂದಿಗ್ದ ಸಾಧ್ಯವಾನ್ ಪಕ್ಷಃ

೨) (ವೃಪ್ರ.೪೩ ಪೇಜ) ಜಿಸ ಅಧಿಕರಣಮೆ ಸಾಧ್ಯ-ಕಿ-ಜಿಜ್ಞಾಸಾ ಹೋಯಕೆ ಸಾಧ್ಯಕಾ ಅನುಮಿತಿ ರೂಪ ನಿಶ್ಚಯ ಹೋವೆ ಸೋ ಪಕ್ಷ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಪರಿಚ್ಛೇದ ತ್ರಯ

೧) (ವಿ.ಚಂ.೭೬) ಕಾಲಪದಿಚ್ಛೇದ, ದೇಶಪರಿಚ್ಛೇದ, ವಸ್ತುಪರಿಚ್ಛೇದ, ವೆಂಬವೇ ಬ್ರಹ್ಮದ ಪೂರ್ಣಪದದೋಳ್ ನಿರಾಕರಿಸಲ್ತಕ್ಕ ಪರಿಚ್ಛೇದ ತ್ರಯ ಮದರೊಳಗೊಂದು ಕಾಲದ ಲುಂಟೊಂದು ಕಾಲದಲಿಲ್ಲವೆನಿಸಿಕೊಂಬುದೇ ಕಾಲಪರಿಚ್ಛೇದ ಮಕ್ಕುಂ, ಒಂದು ದೇಶದಲ್ಲುಂಟು ಮತ್ತೊಂದು ದೇಶದಲಿಲ್ಲವೆನಿಸಿಕೊಂಬುದೇ ದೇಶ ಪರಿಚ್ಛೇದವೆನಿಸುವದು.

ಒಂದು ವಸ್ತುವಿಹುದೊಂದು ವಸ್ತುವದಿಲ್ಲವೆನಿಕೊಂಬುದೇ ವಸ್ತು ಪರಿಚ್ಛೇದ ಮಕ್ಕುಂ।

ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನ

೧) (ಶಿ.ಶಿ.ಪೇಜ ೪೮೧) ಅತ್ಯಂತಾಭಾವ ಪ್ರತಿಯೋಗಿತ್ವಂ ದೇಶ ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನತ್ತಂ।

೨) ಅನ್ಯೋನ್ಯಾಭಾವ ಪ್ರತಿಯೋಗಿತ್ವಂ ವಸ್ತು ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನತ್ವಂ।

೩) (''ಘಟೋನ''ಪಟ''ಪಟೋನ''ಘಟ) (ಘಟದಲ್ಲಿ ಪಟ ಪಟದಲ್ಲಿ ಘಟವಿಲ್ಲ)

೪) ಪ್ರಾಗ್ಭಾವ ಪ್ರಧ್ವಂಸಾಭಾವ ಪ್ರತಿಯೋಗಿತ್ವಃ ಕಾಲಪರಿಚ್ಛಿನ್ನತ್ವಂ

೫) ಪ್ರಾಗ್ಭಾವ ಪ್ರಧ್ವಂಸಾಭಾವಕ್ಕೆಪ್ರತ್ವಿಯೋಗಿಯಾಗಿದ್ದು ಕಾಲ ಪರಿಚ್ಛೇದವಿರುವದು. ಉದಾ: ಘಟವು ಮೊದಲೂ ಇಲ್ಲ, ಮಧ್ಯದಲ್ಲಷ್ಟೇ ಭಾಸವಾಗುವದು. ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲ ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾಲಪರಿಚ್ಛೇದವೆಂದು ಹೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು.

೨) ೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೩೫೬) ದೇಶ ಕಾಲಕೆ ಜಾಕಾ ಅಂತ ಹೋವೆ ಸೋಪರಿಚ್ಛಿನ್ನ ಕಹಿಯೇ ಹೈ।

ಪರಿಸಂಖ್ಯಾರೂಪ : ಅನ್ಯತೆ ಪ್ರಾಪ್ತ ಅರ್ಥಕಾ ತಿನ ಕೆ ಸಂಕೋಚ ಕೆ ನಿಮಿತ್ಯ ಭೋದಕ ಜೋ ವೇದ ವಚನ ಸೋ ಪರಿಸಂಖ್ಯಾರೂಪ ಕಹಿಯೆ ಹೈ.

ಪರೋಕ್ಷ

೧) ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಬಿನ್ನಜ್ಞಾನಃ ಪರೋಕ್ಷಃ

೨) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೨೦-೪) ಮತ್ತೆ ಗುರುಪದವಿಡಿದು ಸಾಕ್ಷಿ। ಚಿತ್ತು ಬೇರುಂಟದು ಸ್ವರ್ಗ.

೩) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೨೦-೪) ಮತ್ತೆ ಗುರುಪದವಿಡಿದು ಸಾಕ್ಷಿ। ಚಿತ್ತು ಬೇರುಂಟದು ಸ್ವರ್ಗದಂತೆ ಸತ್ಯವೆಂದು। ಚಿತ್ತದೊಳುನಂಬಲಾಗಿ ಮೊದಲಾಗಿ ಪೇಳ್ದ ವೃತ್ತಿ ನಾಶವದು ಪರೋಕ್ಷಾತ್ಮಕ ಜ್ಞಾನ (ವಿಶೇಷ ಜ್ಞಾನ ಲಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ)

ಪದಕೃತಿ

೧) ದೃಷ್ಟಾ ದೃಷ್ಟತಾ ಅವಲೋಕನಂ ಪದಕೃತಿಃ

೨) ತೀನಿದೋಷಕೆ ಅಭಾವ ದರ್ಶನಕಾ ಪದಕೃತಿ ಕಹೆ ಹೈ।

೩) ಅತಿವ್ಯಾಪ್ತ್ಯಾದಿ ಮೂರುದೋಷಗಳ ವಿಚಾರವು ಪದಕೃತಿ.

ಪರ್ಯಾಯ

೧) (ವಿ.ನಿ.ಟಿ.೨೧) ಏಕ ಅರ್ಥವಾಲಾ ದೋ ಶಬ್ದ ಪರಸ್ಪರ ಪರ್ಯಾಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಪರಮಾರ್ಥ

(ಪ.ಭೋ.೬-೧೭-೫) ಯೋಗ ವಿಚಾರ ವಿರಾಗ ವಿದ್ಯಾಕರ್ಮ। ಪೂಜಾದಿ ಬಹುಕೋಟಲೆಗಳನುನೀಗಿ ನಿರ್ಮಳ ಸಿವಭಕ್ತಿಯೊಂದಿರೆ ಮುಕ್ತ॥ ನಾಗುವನವನಿದು ಪರಮಾರ್ಥ॥೫॥

ಪರಿಮಾಣ

೧) ಆಕಾಶಾದಿಗಳು ಪರಮ ಮಹತ್ ಪರಿಮಾಣ (ನ್ಯಾಯಮತದಲ್ಲಿ) ಇದಕ್ಕೆ ವಿಭು ಪರಿಮಾಣವೆನ್ನುವರು.

೨) ವಿಭೂಸೇಬಿನ್ನ ಪರ್ವತಾದಿಕನಮೆ ಅಪಕೃಷ್ಟಮಹತ್ ಪರಿಮಾಣ

೩) ಸರಸೇಪ ಆದಿಕ ನಮೇ (ಜೇರಿಗಿ ಸಾಸ್ವಿ) ಅಪಕೃಷ್ಟ ಮಹತ್ ಪರಿಮಾಣ

೪) ತೃಣಕಮೆ ಅಪಕೃಷ್ಯತಮ ಮಹತ್ ಪರಿಮಾಣ

ಮಧ್ಯಮ ಪರಿಮಾಣ

(ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೩೪೭) ಅಣು ಔರ ವ್ಯಾಪಕಸೆ ವಿಲಕ್ಷಣ ಜೋ ಹೈತಾಕು ಹೀ ಮಧ್ಯಮ ಪರಿಮಾಣ ಕಹೆ ಹೈ।

ಪಾ

ಪಾರಿಭಾಷಾ

೧) ಆಧುನಿಕ ಸಂಕೇತೇನ ಅರ್ಥಬೋಧಕ ಪದಂ ಪಾರಿಭಾಷಾಃ

೨) ವೇದಾಂತ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಸಿದ್ದ ಸಂಕೇತ ವಿಶೇಷಃ ಪಾರಿಭಾಷಾಃ

೨೩) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೧೨೨) (ವೃ.ಪ್ರಪ್ರ ೩ ಪೇಜ ೬೨) ಶಾಸ್ತ್ರಕಾ ಅಸಾಧಾರಣ ಸಂಕೇತ ಪಾರಿಭಾಷಾ ಕಹಿಯೇ ಹೈ।

ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಶಬ್ದ

೧) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೩ ಪೇಜ ೬೦) ಪಾರಿಭಾಷಾತೆ ಅರ್ಥಕಾ ಬೋಧಕ ಶಬ್ದ ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಶಬ್ದ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಪಾಚಕ

೧) ಪಾಚಯತಿ ಪಾಕಂ ಕರೋತಿ ಇತಿಪಾಚಕ ಃ (ಅಡಿಗೆ ಮಾಡುವವನು) ಪಾಕವನ್ನು (ಅಡಿಗೆಯನ್ನು) ಮಾಡುವವನು ಪಾಚಕ.

೨) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೧೨೧) ''ಪಾಚ'' ಅವಯವಕಾ ಪಾಕ ಅರ್ಥ ಹೈ। ಅಕ್ ಅವಯವಕಾ ಕರ್ತಾ ಅರ್ಥ ಹೈಏದೋನುಮಿಲೆ ಪಾಚಕ ಶಬ್ದಕಾ ಅರ್ಥ ಹೈ

ಪಾಕ

ಪಾಕಂ ಕರೋತಿ ಇತಿಪಾಚಕ

ಪಾಪ

(ವ್ಯಾಸವಚನ) (ಅಷ್ಟಾದಶ ಪುರಾಣೇಷು)

೧) ಪಾಪಾಯ ಪರಪೀಡನಂ

೨) ಮುಮುಕ್ಷು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಂತಃಕರಣ ಧರ್ಮ

ಪಾಮರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಜೀವನಧರ್ಮ

ಜ್ಞಾನಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಪಾಪವೇಣಲ್ಲ

೩) ದುರಿತದೊಳಧಿಕ ವಾವುದು ನಿಂದೆ

೪) ದೇಹಾತ್ಮ ಬುದ್ಧಿಜಂ ಪಾಪಂ। ನತದ್ಗೋವಧಕೋಟಿಬಿಃ

೫) (ನಾಡ್ನುಡಿ) ಮಾಡಿದವರ ಪಾಪ ಆಡಿದವರ ಬಾಯಲ್ಲಿ.

೬) (ಕೈವಲ್ಯ ೩-೨) ಪಾಪ ದೋಷ-ಮತ್ತು ಪಾಪದ ಫಲ

ಪರ ವಧುವಿನ ಕೂಟ ಅನ್ಯರ ವಿತ್ತಾಪಾಹರಣವ ಭಕ್ಷ ಸೇವನೆ ಹಿಂಸೆ।

ಪರಿವಿಡಿದೀ ನಾಲ್ಕು ಪಾತಕಂಗಳು ಪಾಪರ ಜನ್ಮವೀಯೆ।(ಕಾಯದೋಷ) ಪುಸಿ, ಅನುಚಿತ ನಿಷ್ಟುರತ್ವ ಪೈಶೂನ್ಯತೆ। ಮುಸುಕೀದೀ ನಾಲ್ಕು ದೋಷಗಳು ಪಶುಪಕ್ಷಿ ಮೃಗಯೋನಿ ಯೊಳಗೊಯ್ದು ಪುಟ್ಟಿಸುವ ವಚನದೊಳಿಡೆ ವಿಡದಿರಿ (ವಚನದೋಷಪಾಪ)

ಜನರೋಲಿಯದ ಕಾರ್ಯ ದೆರಕ ವನಿಷ್ಠ ಚಿಂತನೆ ಅನ್ಯಧನ ಸತಿಯರ ಕಾಂಕ್ಷೆ!! ಎನಿಸು ವಿ ನಾಲ್ಕು ದುರಿತ ಜನವವೀ ಯೆ ವಚನ ದೊಳೊಂದಿರಿ. (ಮಾನಸಿಕ ಪಾಪ)

ಪಾಪದ ಫಲ

೭) (ಪಾ. ಗೀ. ಗಣ್ಯದಧ ಮತನು ಪಾಪತಿ ಬಕ್ಕು (ಪಾಪದ ಫಲದಿಂದ ಅಂಗಹೀನ ಶರೀರ ಧರಿಸಬೇಕಾಗುವದು ಇದು ಪಾಪದ ಫಲ.

(ಜಿ. ವಿ. ಪೇಜ ೧೭೧) ನಪಾಪ ಫಲಯಿಚ್ಛಂತಿ ಪಾಪಂ ಕುರ್ವಂತಿ ಯತ್ನತಃ॥

ಪಾಪದ ಫಲವನ್ನಿಚ್ಛಿಸುವದಿಲ್ಲವಾದರೂ ಪ್ರಯತ್ನ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪಾಪವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಪಾಪ ನಿವೃತ್ತಿ

(ಕೈವಲ್ಯ ೧-೪-೧) ಅವರಿವರೆಂಬುದೇನೋ ಶಿವ ಶಿವ ಭುವನದ ಮಾನವರೊಮ್ಮೆ ತಾವಾಗಲಿ ಶಿವಮಂತ್ರವಿದ ನುಸುರೆ। ಮೋಸದೊಳೊಮ್ಮೆ ಶಿವಮಂತ್ರ ವಿದನುಸುರೆ ॥ಶ್ಲೋಕ॥ ಸಕ್ರದುಚ್ಛಾರ ಮಾತ್ರೇಣ ಪಂಚಾಕ್ಷರ ಮಹಾಮನೋಃ। ಸರ್ವೇಪಾಮಪಿ ಜಂತೂನಾಂ ಸರ್ವಪಾಪಕ್ಷಯೋಭವೇತ। ಎನಲಾಗಿ ಇಂತೆನಲಾಗಿ ಶೃತಿಯೆನಲಾಗಿ ಹವಣಿಸಬಾರದ ಕಲುಷವಳಿದು ರಾಜಿಸುವರು ನಿರ್ಮಲತೆಯಿಂದೆನಲಾಗಿ॥೧॥

(ವಚನ (ಬಸವಣ್ಣನವರು) ಎಲವೋ ಎಲವೋ ಪಾಪ ಕರ್ಮ ಮಾಡಿದವನೇ ಎಲವೋ ಎಲವೋ ಬ್ರಹ್ಮ ಹತ್ಯಮಾಡಿದವನೇ ಒಮ್ಮೆ ಶರಣೆನ್ನಲವೋ ಒಮ್ಮೆ ಶರಣೆಂದರೆ ಪಾಪಕರ್ಮ ಓಡುವವು ಸರ್ವಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತಕ್ಕೆ ಹೊನ್ನ ಪರ್ವತಂಗಳೈದವು ಓರ್ವಂಗೆ ಶರಣೆನ್ನು ನಮ್ಮ ಕೂಡಸಲಂಗಮದೇವಂಗೆ.

ಪಾದೋದಕ

೧) ಪಕಾರೋಪರಮ ಜ್ಞಾನಂ, ದಕಾರೋದೋಷನಾಶನಂ, ದಕಾರೋ ಜನ್ಮದಹತಿ, ಕಕಾರೋಕರ್ಮನಾಶ ಪಾದೋದಕಂ ಪರಬ್ರಹ್ಮಃ

ದಶವಿಧಪಾದೋದಕ

೧) ಅಡಿಪಾದೋದಕದಿಂದ ಮೂರು ವೇಳೆ ಮಾಡುವದೇ ದೂಳ ಪಾದೋದಕ.

೨) ಶಿವಶಂಸ್ಕಾರವಾದದ್ದು ಲಿಂಗೋದಕ.

೩) ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಮಜ್ಜನಕ್ಕೆರೆವದು ಲಿಂಗ ಪಾದೋದಕ.

೪) ನೈವೇದ್ಯ ತೋರಿಸಿ ತೀರ್ಥ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದು ಪ್ರಸಾದ ಪಾದೋದಕ.

೫) ಗುರುಪಾದೋದಕ ಶುದ್ಧಪಾದೋದಕ ಲಿಂಗ ಪಾದೋದಕ ಸಿದ್ಧ ಪಾದೋದಕ.

೬) ಜಂಗಮಪಾದೋದಕ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪಾದೋದಕ.

೭) ದೀಕ್ಷಾ ಪಾದೋದಕ.

೮) ಸಿಕ್ಷಾ ಪಾದೋದಕ.

೯) ಕ್ರಿಯಾ ಪಾದೋದಕ.

೧೦) ಜ್ಞಾನಪಾದೋದಕ.

ದೀಕ್ಷಾ ಪಾದೋದಕ (ಶ್ರವಣಪರ)

(ಮ.ಸ್ವಾ ಶಿ.ಶಿ.ಶ್ಲೋಕ ೬ ಪೇಜ ೫೦೭) ಶರಣ ಸ್ಥಲದಲ್ಲಿ ಉಪಸ್ಥಲ

ದೀಕ್ಷಯಾ ಪಗತದ್ವೈತಂ ಯಜ್ ಜ್ಞಾನಂ ಗುರುಶಿಷ್ಯಯೋಃ।

ಆನಂದ ಸೈಕ್ಯ ಮೇತೇನ ದೀಕ್ಷಾ ಪಾದೋದಕಂ ಸ್ಮೃತಂ॥೬॥

ಜ್ಞಾನರೂಪದೀಕ್ಷೆಯಿಂದ ಬೇಧ ಬುದ್ಧಿಯು ಅಳಿದುಹೋದ ಗುರುಶಿಷ್ಯ ಸ್ವರೂಪಾನಂದದ ಯಾವ ಐಕ್ಯವಿದೆಯೋ ಈ ಐಕ್ಯತೆಯಿಂದಲೇ ದೀಕ್ಷಾ ಪಾದೋದಕವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಗುರುವು ಶಿಷ್ಯನಿಗೀಯುವ ದೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ''ದಾ'' ದಾತುವು ಅದ್ವೈತ ಜ್ಞಾನ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುವದು. ''ಕ್ಷೀ'' ದಾತುವು ದ್ವೈತ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ನಾಶವನ್ನು ತೋರಿಸುವದು ಇಂಥ ದೀಕ್ಷೆ ದೊರೆತಾಗ ಸೇವ್ಯಸ್ಥಲ ಪರಿಣಿತ ಪುಣ್ಯ ಪುರುಷನಾದ ಶಿಷ್ಯನಿಗೆ ದೀಕ್ಷಾಪಾದೋದಕ ಫಲವೆನಿಸುವ ಶಿವಾದ್ವೈತ ಜ್ಞಾನ ಹಾಗು ಪರಮಾನಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವವು.

(ವಚನ ಚನ್ನಬಸವಣ್ಣನವರು) ನಿತ್ಯವೆಂಬ ಭಕ್ತನ ಘನ ಚೈತನ್ಯವೆಂಬ ಜಂಗಮ ಬಂದರೆ ಜಲವಿಲ್ಲದ ಜಲದಲ್ಲಿ ಪಾದಾರ್ಚನೆ ಮಾಡಿ ಆಪಾದೋದಕವೇ ಮಹಾಪಾದೋದಕವಯ್ಯ ಆ ಮಾಹಾಪಾದೋದಕದಲ್ಲಿ ಪರಮ ಪರಿಣಾಮಿ ಕೂಡಲ ಚನ್ನಸಂಗಾ ನಿಮ್ಮ ಶರಣ.

(ಶ್ಲೋಕ ೭) ಪಾದ ಶಬ್ದೇನ ಗುರುರೇವ ನಿಗದ್ಯತೇ।

ಶಿಷ್ಯ ಶ್ಚೋದಕ ಶಬ್ದೇನ ತಯೋರೈಕ್ಯಂ ತುದೀಕ್ಷಯಾ।

ಪಾದಶಬ್ದದಿಂದ ಶ್ರೀ ಗುರುವೇ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ ಮತ್ತು ಉದಕ ಶಬ್ದದಿಂದ ಶಿಷ್ಯನು ಅವರೀರ್ವರ ಐಕ್ಯವು ದೀಕ್ಷಾ ಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ದೀಕ್ಷಾಪಾದೋದಕದಲ್ಲಿ ದೀಕ್ಷಾ, ಪಾದ, ಉದಕಗಳೆಂಬ ಮೂರು ಶಬ್ದಗಳಿವೆ. ಪಾದಶಬ್ದವು ಗುರುದರ್ಶಕ ಉದಕಶಬ್ದವು ಸೇವ್ಯಸ್ಥಲ ಪರಿಣತ ಶಿಷ್ಯನದರ್ಶಕ ಅವರೀರ್ವರ ಏಕತೆಯೇ ದೀಕ್ಷಾ.

ಶ್ಲೋಕ-೮ ಪರಮಾನಂದ ಏವೋಕ್ತಃ ಪಾದಶೇಬ್ದೇನ ನಿರ್ಮಲ । ಜ್ಞಾನಂ ಬೋದಕಂ ಶಬ್ದೇನ ತಯೋದ್ಯೈಕಂ ತು ದಿಕ್ಷಯಾ ॥

(ಶ್ಲೋಕ ೮) ಪಾದ ಶಬ್ದವು ನಿರ್ಮಲ ಪರಮಾನಂದ ದರ್ಶಕವಾಗಿದೆ ಅದು ವಿಷಯಾನಂದ ಯೋಗಾನಂದಕ್ಕಿಂತಲೂ ತೀರ ಬಿನ್ನ ಅತ್ಯಂತ ನಿರ್ಮಲವಾಗಿದೆ. ಉದಕ ಶಬ್ದವು ಶಿವಾದ್ವೈತ ನಿರ್ಮಲಜ್ಞಾನದರ್ಶಕವಾಗಿದೆ. ನಿರ್ಮಲಾನಂದ ಶಿವಾದ್ವೈತ ಜ್ಞಾನಗಳ ಸಂಗಮವೇ ದೀಕ್ಷಾಪಾದೋದಕ.

ಶಿಕ್ಷಾ ಪಾದೋದಕ (ಮನನ ಪರ) (ಶಿ.ಶಿ.ಪೇಜ ೫೦೭ ಶಿ.ಪಾ.ಸ್ಥಲ ಶ್ಲೋಕ ೧)

೧) ಗುರುಶಿಷ್ಯಮಯಂ ಜ್ಞಾನಂ ಶಿಕ್ಷಾ ಯೋಗಿನಮೀರ್ಯತೇ।
ತಯೋಸ್ಸಮರಸತ್ವಃ ಹೀ ಶಿಕ್ಷಾ ಪಾದೋದಕಂ ಸ್ಮೃತಂ॥೧॥

ಗುರು ಶಿಷ್ಯರ ಏಕತ್ವರೂಪ ಜ್ಞಾನವು ಶಿಕ್ಷೆಯಾಗಿ ಯೋಗಿಯನ್ನು (ಮನನಕ್ಕೆ) ಪ್ರೇರೇಪಿಸುವದು ಆಜ್ಞಾನ ಮನನಗಳ ಸಮರಸವೇ ಸಿಕ್ಷಾಪಾದೋದಕವೆನಿಸುವದು.

ಜ್ಞಾನ ಪಾದೋದಕ

(ಶಿ.ಶಿ.ಪೇಜ ೫೧೪) (ಜ್ಞಾನ.ಪಾ.ಸ್ಥಲ ಶ್ಲೋಕ ೧)

ತದೈಕ್ಯ ಸಂಪದಾನಂದ ಜ್ಞಾನಂ, ಜ್ಞಾನ ಗುರುರ್ಮತಃ।
ತತ್ಸಾಮರಸ್ಯಂ ಶಿಷ್ಯಸ್ಯ ಜ್ಞಾನ ಪಾದೋದಕಂ ವಿದುಃ॥೧॥

(ಪಾದೋದಕ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಾಚ್ಯವಾದ) ಆನಂದ ಜ್ಞಾನವೇ ಜ್ಞಾನ ಗುರುವೆಂಬುದು ಸಮ್ಮತವು. ಆ ಆನಂದ ಜ್ಞಾನಗಳ ಐಕ್ಯ ಸಂಪತ್ತಿನಿಂದಾದ ಅವುಗಳ ಸಮರಸ ಭಾವವು ಶಿವಯೋಗಿಗಳು ಜ್ಞಾನಪಾದೋದಕವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ.

ಪಾಮರ

೧) ಶಾಸ್ತ್ರ ಸಂಸ್ಕಾರ ಶೂನ್ಯತ್ವೇಸತಿ ಐಹಿಕ ಭೋಗ ಸಹಿತಃ ಪಾಮರಃ

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೬೯) ನಿಷಿದ್ಧ ಔರ ವಿಹಿತಭೋಗನವಿಷೇ ಆಸಕ್ತ ಜೋ ಶಾಸ್ತ್ರ ಸಂಸಾರ ರಹಿತ ಪುರುಷ ಸೋ ಪಾಮರ ಕಹಿಯೆ ಹೈ॥

ಉತ್ತಮಪಾಮರ

(ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೯೭) ಜೋ ಶಾಸ್ತ್ರವೇತ್ತಾ ಹುವಾಬೀ ಇಸಲೋಕ ಕೆ ಹೀ ಭೋಗನವಿಷೇ ಆಸಕ್ತ ಹೈಸೋ ಉತ್ತಮ ಪಾಮರ ಹೈ

ಮಧ್ಯಮ ಪಾಮರ

(ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೯೭) ಜೋ ಅಶಾಸ್ತ್ರವೇತ್ತಾ ಹುವಾ ಅನ್ಯಕೆ ಮುಖಸೆ ಶ್ರವಣಕಿಯೆ ಶಾಸ್ತ್ರಕೆ ಅರ್ಥವಿಷೆ ಅವಿಶ್ವಾಸ ಕರಿಕೆ ಇಸಲೋಕಕೆ ಹೀ ಭೋಗನ ವಿಷೇ ಹೀ ಆಸಕ್ತ ಹೈಸೋ ಮಧ್ಯಮ ಪಾಮರ ಕಹೆ ಹೈ।

ಕನಿಷ್ಟ ಪಾಮರ

ಜೋ ಸರ್ವಥಾ ಶಾಸ್ತ್ರ ಸಂಸ್ಕಾರ ರಹಿತ ಹೋನೇಕರಿ, ಇಸಲೋಕಕಾ ಭೋಗನಿಷೇ ಆಸಕ್ತ ಹೈಸೋ ಕನಿಷ್ಟ ಪಾಮರ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಪಾಗಲ ವೈಷ್ಣವಕಿ ನ್ಯಾಯ

ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಹುಚ್ಚನಾದರೂ ತಿನ್ನಬಾರದ್ದನ್ನು ತಿನ್ನುವದಿಲ್ಲ ತಿಂದರೆ ಅವನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಲ್ಲ।

ಪಿ

ಪಿತೃಯಾನಮಾರ್ಗ

(ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೫೪೮) ಚಂದ್ರಮಂಡಲಕು ಭೇದನ ಕರೀಕೆ ಇಂದ್ರಲೋಕ ರೂಪ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಮೆ ಜಾನೇಕಾ ಜೋಮಾರ್ಗ ಸೋ ಪಿತೃಯಾನ ಮಾರ್ಗ ಹೈ।

ಪು

ಪುಣ್ಯ

(ವ್ಯಾಸವಚನ)

೧) ಪರೋಪಕಾರಾಯ ಪುಣ್ಯಾಯ

೨) ಪುಣ್ಯವು ೧) ಮುಮುಕ್ಷು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಂತಃಕರಣ ಧರ್ಮ

೨) ಪಾಮರದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಜೀವನಧರ್ಮ

೩) ಜ್ಞಾನಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ

೩) ಆತ್ಮಾಹಂ ಬುದ್ದಿಜಂ ಪುಣ್ಯಂ ನಭೂತ ನಭವಿಷ್ಯತಿ॥

ಪುಣ್ಯದ ಫಲ

೧) (ಪ.ಗೀ.೪-೩) ಪುಣ್ಯ ಫಲದಿ ಪೂರ್ಣಂಗಮದಕ್ಕು
ಪುನ್ಯದಿಂದ ಸುಂದರ ರೂಪು ಬರುತ್ತದೆ.

೨) (ಜೀ.ವಿ.ಪೇಜ ೧೭೧) ಪುಣ್ಯಸ್ಯ ಫಲಮಿಚ್ಛಂತಿ ಪುಣ್ಯಂ ನೇಚ್ಛಂ ತಿಮಾನವಾಃ
ಮಾನವನು ಪುಣ್ಯದ ಫಲವನ್ನಿಚ್ಛಿಸುತ್ತಾನೆಯೇ ಹೊರತು ಪುಣ್ಯವನ್ನಿಚ್ಛಿಸುವದಿಲ್ಲ.

ಪುರಾಣ

೧) ಅಷ್ಟಾದಶ ಪುರಾಣೇಶು ವ್ಯಾಸಸ್ಯ ವಚನದ್ವಯ।
ಪರೋಪಕಾರಾಯ ಪುಣ್ಯಾಯ ಪಾಪಾಯ ಪರಪೀಡನಂ॥

೨) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೭) ಬ್ರಹ್ಮ ಪುರಾಣ, ಪದ್ಮಪುರಾಣ, ವೈಷ್ಣವ ಪುರಾಣ, ಶೈವ ಪುರಾಣ, ಭಾಗವತ ಪುರಾಣ, ನಾರದೀಯ, ಮಾರ್ಕಂಡೇಯ, ಆಗ್ನೇಯ, ಭವಿಷತ್, ಬ್ರಹ್ಮವೈವರ್ತ, ಲೈಂಗ, ವರಾಹ, ಸ್ಕಂದ, ವಾಮನ, ಕೂರ್ಮ, ಮತ್ಸ್ಯ ಗಾರುಡ, ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಪುರಾಣವೆಂಬವೇ ಶಿವಪ್ರಸಾದದಿಂ ವ್ಯಾಸಮಹೀಶ್ವರೋಕ್ತ ಮಾದ ವೇದದಷ್ಟ ಶಾಖಾರ್ಥ ಪ್ರತಿಪಾದಕ ಮಪ್ಪ ನಾಲ್ಕು ಲಕ್ಷ ಗ್ರಂಥ ಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳ ಹದಿನೆಂಟು ಮೂಲ ಪುರಾಣಂಗಳೊಳಗೆ ಶಿವಪುರಾಣ:- ಸ್ಕಂದ, ಶೈವ, ಲೈಂಗ.

ಕೂರ್ಮ, ವಾಮನ, ವರಾಹ, ಭವಿಷತ್ತು, ಮಾತ್ಸ್ಯ, ಮಾರ್ಕಂಡೇಯ, ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವೆಂಬ ಹತ್ತು ಶಿವಪುರಾಣಂಗಳು ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣ:- ನಾರದೀಯ, ಭಾಗವತ, ಗಾರುಡ, ವೈಷ್ಣವ ಪುರಾಣಂಗಳೆಂಬ ನಾಲ್ಕು ವಿಷ್ಣು ಪುರಾಣಂಗಳು, ಬ್ರಹ್ಮಪುರಾಣ : ಬ್ರಹ್ಮ, ಪದ್ಮ ಪುರಾಣಂಗಳೆರಡು ಬ್ರಹ್ಮ ಪುರಾಣಗಳು. ಸೂರ್ಯಪುರಾಣ : ಬ್ರಹ್ಮವೈವರ್ತವೊಂದೇ ಸೂರ್ಯಪುರಾಣವಹುದು. ಅಗ್ನಿಪುರಾಣ : ಆಗ್ನೇಯವೊಂದು ಅಗ್ನಿಪುರಾಣವಹುದು. ದೇವತೆಗಳ ತಾರತಮ್ಯವನೀ ಪುರಾಣಂಗಳ ಕುಂದು ಹೆಚ್ಚುಗಳಿಂದಲೇ ನಿಶ್ಚಯಿಸಲ್ವೇಳ್ಕುಂ. ಮತ್ತಮಾಪುರಾಣಂಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ಗ, ಪ್ರತಿಸರ್ಗ, ವಂಶ, ಮನ್ವಂತರ, ವೈಂಶಾನುಚರಿತಂಗಳೆಂಬ ಪಂಚಲಕ್ಷಣಂಗಳುಂ ಸಮಸ್ತ ವೈದಿಕ ತಾಂತ್ರಿಕ ದರ್ಮಂಗಳುಂ ವಿಧಿತಂಗಳಕ್ಕುಂ

೩) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೪೮೭) ಪುರಾಣ ಅಷ್ಟಾದಶಹೈವ್ಯಾಸನಾಮ ಮುನೀನೆ ಕಿಯೆ ಹೈತಿನಕೆ ಏನಾಮಹೈ : ಬ್ರಹ್ಮ, ಪದ್ಮ, ವೈಷ್ಣವ, ಶೈವ, ಭಾಗವತ, ಲೈಂಗ ವಾರಾಹ, ಸ್ಕಂದ, ವಾಮನ, ಕೌರ್ಮ, ಮಾತ್ಸ್ಯ, ಗಾರುಡ, ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ। ಯೇ ಅಷ್ಟಾದಶ ಪುರಾಣ ವ್ಯಾಸನೇ ಕಿಯಾ ಹೈತೈಸೆ ಕಾಲೀಪುರಾಣ ಔರ ಬಹುತ ಹೈಸೋ ಉಪ ಪುರಾಣ ಹೈ। ಕೋಇ ಉಪ ಉಪಪುರಾಣಬೀ ಅಷ್ಟಾದಶ ಕಹೆ ಹೈ।

ಭಾಗವತ ದೋ ಹೈ : ಏಕ ತೋ ವೈಷ್ಣವ ಭಾಗವತ ಹೈ ಔರ ದುಸರಾ ಭಗವತೀ ಭಾಗವತ ಹೈ। ದೋನೂಕಿ ಸಮಾನ ಸಂಖ್ಯಾ ಅಷ್ಟದಶ ಸಹಸ್ರ ಹೈ। ಔರ ದೋನೂಕೆ ದ್ವಾದಶ ಸ್ಕಂದ ಹೈ।

ಪರಂತು ತಿನಮೆ ಏಕ ಪುರಾಣ ಹೈದುಸರಾ ಉಪಪುರಾಣ ಹೈದೋನೂ ವ್ಯಾಸಕೃತಹೈ ಯಾತೆ ದೋನೂ ಪ್ರಮಾಣ ಹೈ।

ಜೈಸೆ ವ್ಯಾಸನೆ ಪುರಾಣ ಕಿಯೆ ಹೈತೈಸೆ ಉಪಪುರಾಣ ಬೀ ಕೋಇ ವ್ಯಾಸನೇ ಕಿಯೆ ಹೈ। ಕೋಇ ಉಪಪುರಾಣ ಪರಾಶರಾದಿಕ ಅನ್ಯ ಸರ್ವಜ್ಞ ಮುನಿಯೇನೆ ಕಿಯೆ ಹೈ। ಯಾತೆ ಉಪ ಪುರಾಣ ಬೀ ಪ್ರಮಾಣ ಹೈ।

ಪುರುಷ

೧) ಪೂರ್ಣಂ ಅನೇನ ಸರ್ವಮಿತಿಃ ಪುರುಷಃ

೨) (ಪಂ. ದಶಿ. ೭-೫) ಬ್ರಮಾದಿಷ್ಠಾನ ಭೂತಾತ್ಮಾ ಕೂಟಸ್ಥಾ ಸಂಗ .ದ್ವಪುಃ ಅನ್ಯೋನ್ಯಾಧ್ಯಾಸತೋ ಸಂಘಧೀಸ್ಥ ಜೀವೋತಪುರುಷಃ ॥೫॥

ಅರ್ಥ : ಕೂಟಸ್ಥನೂ, ಅಸಂಗನೂ, ಚಿದ್ರೂಪನೂ ಆದ ಪರಮಾತ್ಮನು ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳ ಅಧ್ಯಾಸ ಕ್ಕೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನವಾಗಿರುವನು. ಈ ಅನ್ಯೋನ್ಯಾಧ್ಯಾಸದಿಂದ ತನ್ನೊಡನೆ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ಸಂಬಂಧ ಶೂನ್ಯವಾದ ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ವರ್ತಿಸುವದರಿಂದ ಜೀವಭಾವವನ್ನು ಹೊಂದಿದವನಾಗಿ ಈ ಶೃತಿಯಲ್ಲಿ (ಛಾಂ. ಉ. ೬-೩-೨) ಪುರುಷನೆನಿಸುವನು.

(ಬ್ರ.ಉ.೨-೧೫-೮) ಸವಾ ಅಯಂ ಪುರುಷಃ ಸರ್ವಾಸು ಪೂರ್ಷು ಪುರಿಶಯಂಃ ಆವನು ಪುರಗಳಲ್ಲಿ (ಶರೀರಗಳಲ್ಲಿ) ವಾಸಿಸುವದರಿಂದ ಪುರುಷನೆನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಉಕ್ತ ಶೃತಿಯಲ್ಲಿ ಪುರುಷ ಶಬ್ದದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿರುವದರಿಂದ ಪುರುಷನೇ ಇಲ್ಲಿ ಪುರುಷನು.

೩) (ಅಪರೋಕ್ಷಾನಭೂತಿ ಶ್ಲೋಕ ೩೪) ಯಸ್ಮಾತ್ಪರ ಮಿತಿ ಶೃತ್ಯಾತಯಾ ಪರುಷ ಲಕ್ಷಣಮ್।

ಯಾವನಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದಿಲ್ಲವೋ ಅವನು ಪುರುಷ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶೃತಿಯಲ್ಲಿ ಪುರುಷ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವದು.

೪) ಯಸ್ಮಾತ್ಪರಂ ನಾಪರಮಾಸ್ತಿ ಕಿಸ್ಚಿವ್ದ್ಯಾನ್ನಣೀಯೋ ನ ಜಾಯೋಸ್ತಿಕ ಶ್ಚಿನ್ನ। ವೃಕ್ಷ ಇವಸ್ತಬ್ಧೋ ದಿವಿ ತಿಷ್ಟತ್ಯೋ ಕಸ್ತೇನೇದಂ ಪೂರ್ಣ ಪುರುಷೇಣ ಸರ್ವಂ॥ (ತೈತ್ತಿರೀಯೋಪನಿಷತ್ತು, ನಾರಾಯಣಪನ್ನ)

೧) ಮರದಂತೆ ಅಲ್ಲಾಡದೆ ಒಬ್ಬಾನೊಬ್ಬ ಪುರುಷನು ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಿರುವನು. ಆತನಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದೂ ಇಲ್ಲ. ಕಡಿಮೆಯೂ ಯಾವದೂ ಇಲ್ಲ ಆತನಿಗಿಂತ ಸಣ್ಣದೂ ಇಲ್ಲ ದೊಡ್ಡದೂ ಯಾವದೂ ಇರುವದಿಲ್ಲ. ಆ ಪುರುಷನಿಂದಲೇ ಜಗತ್ತೆಲ್ಲವೂ ತುಂಬಿರುವದು ಎಂದು ತೈತ್ಯರೀಯೋಪನಿಷತ್ ನಾರಾಯಣ ಪನ್ನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವದು. ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಪುರುಷ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ನಿರ್ಣಯ ಮಾಡಿರುತ್ತದೆ ಹೆಚ್ಚು, ಕಡಿಮೆ, ಸಣ್ಣ ದೊಡ್ಡ ಎಂಬ ಹೋಲಿಕೆಗಳಿಗೆ ಪುರುಷನು ಅವಕಾಶವನ್ನು ಕೊಡುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ ಏಕೆಂದರೆ? ಅವನಲ್ಲಿ ಕಾಲದೇಶಗಳಾಗಲಿ, ಪರಿಮಾಣವಾಗಲಿ ಇರುವದಿಲ್ಲ ಇದೊಂದು ಲಕ್ಷಣ.

೨) ಅವನು ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಚಲಿಸುವದಿಲ್ಲ ಇದೊಂದು ಲಕ್ಷಣ

೩) ಇವನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಯಾವದೂ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಇರಲಾರದು ಇದೂ ಒಂದು ಲಕ್ಷಣ.

೫) (ಅಪರೋಕ್ಷಾನುಭೂತಿ ಪೇಜ ೪೧) ಸರ್ವಂ ಪುರುಷ ಏವೇತಿ ಸೂಕ್ತೇ ಪುರುಷ ಸಂಜ್ಞಿತೇ॥

ಅಪ್ಯುಚ್ಯತೇಯತಃ ಶೃತ್ಯಾ ಕಥಂ ಸ್ಯಾದ್ದೇಹಕಃ ಪೂಮಾನ್॥೩೫॥

ಪುರುಷ ಸೂಕ್ತವೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ಸಕಲವೂ ಪುರುಷನೇ ಎಂದೂ ಶೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ.

೬) (ಬ್ರಹದಾರಣ್ಯಕ ವಾಕ್ಯ) ಅಸಂಗೋಹ್ವಯಂ ಪುರುಷಃ ॥೩೬॥ ಅಪರೋಕ್ಷಾನುಭೂತಿ ಶೊ(೩೬)

ಯಾವ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದವನು ಸರ್ವ ಮಲವರ್ಜನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ (ಬ್ರ-ಉ.)

೭) ತತ್ರೈವಚ ಸಮಾಖ್ಯಾತಃ ಸ್ವಯಂ ಜೋತಿರ್ಹಿ ಪೂರುಷಃ॥೩೭॥

ಪುರುಷನು ಸ್ವಯಂಜೋತಿ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವದು (ಬ್ರ.ಉ.)

೮) (ಶಿ.ಶಿ.ಭಾಜನಸ್ಥಲ ಶ್ಲೋಕ ೩) (ಪೇಜ ೫೮೧) ಪಂಚ ಕಂಚುಕಿ ಸಂಯುಕ್ತಃ ಪ್ರಕೃತಿಂ ಭೋಕ್ತುಮಂದ್ಯತಃ ಅವಿದ್ಯಾದಿ ಸಮಾಯುಕ್ತ ಪುರುಷ ಪ್ರಕೀರ್ತಿತಃ॥

ಕಾಲ, ನಿಯತಿ, ಕಲೆ, ವಿದ್ಯಾ, ರಾಗ ಎಂಬೈದು ಕಂಚುಕಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅವಿದ್ಯಾದಿ ದೋಷಯುಕ್ತವಾದ ಸತ್ವಾದಿ ಗುಣಾತ್ಮಕವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಉಪಭೋಗಿಸಲು ದ್ಯುಕ್ತನಾದ ಶಿವನು ಪುರುಷನೆನಿಸುವನು.

ಪುರುಷೋತ್ತಮ

೧) (ಭ.ಗೀ.೧೫.೧೮ ಶ್ಲೋಕ) ಯಸ್ಮಾತ್ ಕ್ಷರಮತೀತೋಹ ಯಕ್ಷರಾದಪಿ ಚೋತ್ತಮಃ। ಆತೋಸ್ಮಿ ಲೋಕೇ ವೇದೇಚ ಪ್ರಥಿತಃ ಪುರುಷೋತ್ತಮಃ॥ ನಾನು ನಾ ಶವಯುತ ಜಡವರ್ಗವಾದ ಕ್ಷೇತ್ರದಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅತೀತನಾಗಿದ್ದೇನೆ ಮತ್ತು ಅವಿನಾಶಿ ಜೀವಾತ್ಮನಿಗಿಂತಲೂ ಸಹ ಉತ್ತಮನಾಗಿದ್ದೇನೆ. ಆದುದರಿಂದ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ವೇದದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಪುರುಷೋತ್ತಮನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದೇನೆ.

ಪುರುಷಾರ್ಥ

೧) ಪುರುಷೇಣ ಅರ್ಥತೆ ಇತಿ ಪುರುಷಾರ್ಥ

ಪುರುಷನಿಂದ ಗಳಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಅರ್ಥ ಪುರುಷಾರ್ಥ। ಅರ್ಥ ಅಂದರೆ ವಿಷಯ.

೨) (ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ ೧ ಪೇಜ ೨) ಸರ್ವ ಪುರುಷನಕಿ ಇಚ್ಛಾಕಾ ಜೋವಿಷಯ ಸೋಪುರುಷಾರ್ಥ ಹೈ

೩) (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೫) ಧರ್ಮ, ಅರ್ಥ, ಕಾಮ, ಮೋಕ್ಷ ಇನ ಚಾರಿಕಾನಾಮ ಪುರುಷಾರ್ಥಹೈ ತಿನಮೆ ಪ್ರಥಮಕೆ ತೀನ ಗೌಣ ಹೈ- ಮುಖ್ಯ ಪುರುಷಾರ್ಥ ಮೋಕ್ಷ ಹೈ

(ಧರ್ಮ, ಮೋಕ್ಷ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಇವು ಪ್ರಯತ್ನದಾಧೀನ ಅರ್ಥ ಕಾಮ ಇವುಗಳು ಪ್ರಾರಬ್ಧದಾಧೀನ ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧ)

೪) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ-೩ ಪೇಜ ೭೭) ಪುರುಷಕಿ ಅಭಿಲಾಷಾಕಾ ವಿಷಯ ಪುರುಷಾರ್ಥ ಹಕಿಯೆ ಹೈ।

ಪುಚ್ಛ

ನಾಬೀಕೆ ನೀಚೆ ಪುಚ್ಛ ಕಹಿಯೆ ಹೈ

ಪೂ

ಪೂರ್ಣ

೧) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೯-೫) ಗಗನಾದಿಗಳು ತನ್ನೊಳೊಗೆದ ಕಾರಣದಿಂದೆ ಮಿಗೆ ಪೂರ್ಣಪದವಿಂತು। ಬಗೆ ಶಂಭುಲಿಂಗವೇ॥೫॥

೨) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೩೨-೫) ಹವಣಿಸುತಿಹ ದೇಶಕಾಲ ವಸ್ತುಗಳೆಂಬ। ನಿವಹ ಕಲ್ಪನೆ ಮಿಥ್ಯೆಯಹುದರಿಂದೆ। ಭವದೂರನೆನಿಸುವ ಗುರುಶಂಭುಲಿಂಗದೊಳವಿ ಭೇದನಹುದರಿಂದವೆ ಪೂರ್ಣನಹನು॥೫॥

೩) (ಪ. ಭೋ. ೪-೬-೬) ಸುದತಿ ಕೇಳಿಂತು ತೋರುವ ಸರ್ವಭಾವವೆಂಬಿದು ತೋರದಳಿದು ಬೇರುಳಿದೇನು। ಉಳಿಸದೆ ಬರಿಯರಿವಾಗಿ ನಿಂದುದು ಪೂರ್ಣಪದ ಸಿದ್ಧಿ ತನಗಿದು ಶೃತಿ ಶಿದ್ಧ॥೬॥

೪) (ಪ. ಗೀ. ೧೧. ೨) ಬಗೆಯಿಂದ ಖಿಳಾಕಾರದಿ ತೋರ್ಪ। ಬಗೆಯದು ಕೆಡೆ ತಾನೋರ್ವನೆ ತೋರ್ಪ॥ ಪದವಿಡದ ಖಂಡಿತವಹ ನಿಜರೂಪು। ಅದು ತಾನೇ ಪರಮಾತ್ಮನ ರೂಪು.

೫) (ವಿ. ಚಿಂ. ೭೦) ಸರ್ವಾರ್ಥ ಸಾಧಕ ಮಪ್ಪುದರಿಂ ಸರ್ವ ಸಂಬಂಧಿತ್ವವೇ ಪೂರ್ಣರೂಪಮಕ್ಕುಂ.

ಪರಿಪೂರ್ಣ

೧) (ಪ. ಭೋ. ೪-೮-೭) ನಾನೆಂಬುದಿಲ್ಲ ವನ್ಯತೆ ಗಾಣಲಿಲ್ಲ ವಿನ್ನೇನೊಂದ ನುಸುರಲಿಕ್ಕೆಡೆಯಿಲ್ಲ॥ ಮಾನ ಮೇಯಾದಿಗಳಿಲ್ಲವಂತಿಂದೆಂಬು। ದೇನು ಮಿಲ್ಲೆಂದೆಂದು ಪರಿಪೂರ್ಣ.

೨) (ಪ. ಭೋ. ೪-೮-೮) ಕಡೆಯಿಲ್ಲ ಮೊದಲಿಲ್ಲ ತಡೆ ಬಿಡುಗಡೆಯಿಲ್ಲಾ। ಪಡಿಯಿಲ್ಲ ಪಟ್ಯಾಂತರವೆಯಿಲ್ಲ॥ನುಡಿಯಿಲ್ಲ ನೆನಹಿಲ್ಲ ವರಿವಿನೆಚ್ಚರು ದೋರಲೆಡೆಯಿಲ್ಲ ವೆಂದೆಂದು ಪರಿಪೂರ್ಣ॥೮॥

೩) (ಪ. ಭೋ ೪-೮-೯) ಅರಿವಿಲ್ಲ ಮರವೆಯಿಲ್ಲರಿವು ಮರವೆಯಿಲ್ಲ। ಹರಿಯಿಮುರಿಯಿಲ್ಲೊಂದು ಕುರುಹಿಲ್ಲ। ಕರೆಮರೆಯಿಲ್ಲ ವಾಸನೆಯ್ಲಿವರಿ ಬಚ್ಚ। ಬರಿಯರಿವೆಂದೆಂದು ಪರಿಪೂರ್ಣ॥೯॥

ಪೂರ್ವ

(ವಿ. ಸಾ. ಅಂಕ ೩೧೮) ಅತೀತಕಾಲಮೆ ಹೋವೆಸೋಪ್ರಥಮ ಔರಪೂರ್ವ ಕಹಿಯೆ ಹೈ

ಪೂಜಾ (ಅರ್ಚನೆ)

(ಬಸವಣ್ಣ) ಹೊತ್ತಾರೆ ಎದ್ದು ಅಗ್ಗವಣಿ ಪತ್ರೆಯತಂದು ಹೊತ್ತು ಹೋಗದ ಮುನ್ನ ಪೂಜಿಸು ಲಿಂಗವ ಹೊತ್ತು ಹೋಗದ ಮುನ್ನ ಮೃತ್ಯುವಯ್ಯದ ಮುನ್ನ ತೊತ್ತು ಗೆಸಲವ ಮಾಡು ಕೂಡಲ ಸಂಗಮದೇವನ.

(ಶಿ. ಶಿ. ಲಿಂಗಧಾರಣಸ್ಥಲ (ಪೇಜ ೯೨ ಶ್ಲೋಕ ೩೧)

ಲಿಂಗಧಾರಿ ಸದಾಶುದ್ಧೋ ನಿಜಲಿಂಗಂ ಮನೋಹರಮಂ।

ಅರ್ಚಯೇದ್ಗಂಧ ಪುಷ್ಪಾದ್ಯೈಃ ಕರ ಪೀಠಿಸಮಾಹಿತಃ॥೩೧॥

೧) ಲಿಂಗಧರಿಸಿದವರು ನಿತ್ಯ ಪವಿತ್ರರು ಮನೋಹರವಾದ ಇಷ್ಟಲಿಂಗವನ್ನು ಹಸ್ತದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಗಂಧ ಪುಷ್ಪಾದಿಗಳಿಂದ ಪೂಜಿಸಬೇಕು.

೨) ಬಾಹ್ಯಪೂಜೆ

(ಕ್ರಿಯಾಸ್ಥಲ - ಶಿ. ಶಿ. ಶ್ಲೋಕ ೧೮)

೧) ಅನ್ಯಾತ್ಮವಿಧಿತಂ ಬಾಹ್ಯ ಶಂಭೋ ರಭ್ಯರ್ಚನಾಧಿಕಂ॥

ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಂದ ಗುರುತಿಸಲಾದ ಶಿವಪೂಜಾದಿ ಕರ್ಮವು ಬಾಹ್ಯವು

೨) ಅಷ್ಟೋಪಚಾರ ಅಥವಾ ಷೋಡಶೋಪಚಾರಗಳಿಂದ ಶಿವನನ್ನು, ಲಿಂಗವನ್ನು, ಗುರುವನ್ನು ಭಕ್ತಿಯ ಉನ್ಮತ್ತದಿಂದ ಹೃದಯ ಸೂರೆಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ನೋಡುಗರ ಮನವು ಪುಲಕಿಸುವಂತೆ ಅರ್ಚಿಸುವದೇ ಬಾಹ್ಯ ಪೂಜೆಯು.

೩)(ಕೈವಲ್ಯ ೩-೨೫) ಆವಪುಣ್ಯವೊ ಲಿಂಗ ಪೂಜಾ ವಿಧಿಯನು ಭಾವವದು ನರ ಜನ್ಮದೊಳು ಸಾವಿರ ಮುಖದೊಳರಸಿ ನೋಡಿ ನಿಗಮಾಗ ಮಾವಳಿಗಾಣದ ಸಾಧ್ಯವಿದು।ಪ।

ಮೊದಲು ಲಿಂಗದ ಕಳೆಯನು ಭಾವಿಸುವರತಿ। ಹೃದಯೊದೊಳೊಡಗೂಡಿ ನೆನೆವರತಿ॥ ಸದಮಳ ಲೋಚನದೊಳು ನಿಟ್ಟಿಸುವರತಿ। ವೊದಲು ಕರದೊಳಿಂಬಿಡುವರತಿ।೧।

ಹರುಷದೊಳು ಮಜ್ಜನವೆರೆವಿಂಪು।ಪರಮವಸ್ತ್ರಗಂದಾಕ್ಷತೆಗೊಡುವಿಂಪು।ಪರಿಮಳ ವೆಸೆಲರನು ಸಿಂಗರಿಸುವಿಂಪು।ವರಧೂಪಾರಡಿಗಳ ನೆತ್ತುವಿಂಪು॥೨॥

ರಸ ವೊಸರುವ ಸವಿಗಳ ನೂಡುವನು ರಾಗ। ವೆಸೆವ ತುಂಬೂಲವನು ನೀಡುವನುರಾಗ। ಮಿಸುನಿಯ ಛತ್ರ, ಚಾಮರವ ನಿಕ್ಕುವ ನುರಾಗ। ವೊಸೆ ದುರ್ಪಣವನು ವಿಡಿವನುರಾಗ॥೩॥

ಕೂಡೆ ಬಿಜ್ಜಣಿಕೆಯ ಬೀಸುವಲೇಸು। ನಾಡೆ ನಮಿಸಿಲಲ್ಲೆ ಗರೆವಲೇಸು। ಮಾಡುವ ತನುಪುಳಕದೊಳು ಪಾಡುವಲೇಸು। ನೋಡುತಾನಂದಾಶ್ರುಸುರಿವಲೇಸು।೪॥

ಹಿಂಗದೆ ಪುಷ್ಪಾಂಜಲಿಯ ಗೈಯುವತಿಸುಖ। ಸಿಂಗರವೆನಿಸಿ ಬಣ್ಣಿಸುವ ಸುಖ। ಮಂಗಳಮಯ ಶಂಭುವೆನಿಸಿ ರಾಜಿಪಸುಖ। ಲಿಂಗಪೂಜಾ ಸಂಬ್ರಮದ ಸುಖ.

ಬಾಹ್ಯಾಭ್ಯಾಂತರ ಪೂಜೆ

(ಶಿ.ಶಿ.ಕ್ರಿಯಾಸ್ಥಲ ಶ್ಲೋಕ ೧೪)

ಮನೋಮಹೇಶ ಪ್ರವಣಂ ಬಾಹ್ಯಾಬ್ಯಂತರ ಮುಚ್ಯತೆ

ಶಿವಧ್ಯಾನ ಹಾಗೂ ಅರ್ಚನಾಸಕ್ತವಾದ ಮನವು ಪೂಜೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತವಾದರೆ ಅಂದರೆ ದೇಹವೆಲ್ಲ ಶಿವ, ಗುರು, ಲಿಂಗಗಳ ಅರ್ಚನೆಯಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಮನವೆಲ್ಲ ಲಿಂಗದ ಕಳೆಯಲ್ಲಿ ಬೆರೆತುಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ಬಾಹ್ಯಾಬ್ಯಾಂತರ ಪೂಜೆಯೆನಿಸುವದು. ಇಲ್ಲಿ ಬಾಹ್ಯ ಅಂತರ ಕ್ರಿಯೆಗಳೆರಡೂ

೨)ಸಮರಸವಾಗಿ ಶಿವನ ಸಾಕಾರ ನಿರಾಕಾರಗಳೆರಡನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿವೆ.

(ಪ.ಭೋ.೫-೪-೩-೪-೫) ವೋಕ್ಷಾರ್ಥಿ ಹೃದಯದೋಳಿಶ್ವರ। ಪದವನರಿದು ಸತಿ ಜಾನಿಸಿ। ಪದವೆಂದೆ ಭಜಿಸಿ ಕೈವಲ್ಯ ವನೈದ ಬೇಹುದು॥೩॥

ಪಲುಕಿನ ಮಿಂಚಿನ ಬೆಳದಿಂಗಳಿನ ತಾರೆಗಳ। ರನ್ನವೆಳಗಿನಂತ ಭವನ ॥ ತಿಳಿದು

ಸೋಹಂಭಾವವಳ ಪಟ್ಟು ಪೋಕ್ಷಾರ್ಥಿಗಳು ದೇಹದೊಳು ಜಾನಿಸುವದು॥೪॥ ಬಿಂದುನಾದವ್ಯೋಮ ಮಂತ್ರಭುವನಮೂರ್ತಿ। ಯೆಂದಾರು ತೆರದಿಂದ ಲಭುವನ ಕುಂದದೆ ನೆನೆದರ್ಚಿಪುದು ನಿಜ ಹೃದಯಾರ। ಮಿಂದದೋಳ್ಪಲಬೇದಯು ತರೊಲ್ಲು॥೫॥

ಅಭ್ಯಂತರ ಪೂಜೆ

(ಶಿ.ಶಿ.ಭ.ಕ್ರಿಯಾಸ್ಥಲ ಶ್ಲೋಕ ೧೮)

ತದೇವ ತ್ವಸ್ಥ ಸಂವೇದ್ಯ ಪೂಭ್ಯಂತರ ಮುದಾಹೃತಾ।

ತನಗಷ್ಟೇ ಗೋಚರವಾದ ಪೂಜೆಯು ಅಂತರವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಮಾಯೆಹೋದ್ದದ ಬೋಧವನು ಶುದ್ಧ ಮತಿವಿಡಿ । ದೊಯ್ಯಾರದಿಂದ ಭಾವಿಸಿ ತಾನೂ ಕಾಯಾದಿ ಕರಣಾಂತರದೊಳು

೨) (ವಚನ ಬಸವಣ್ಣನವರು) ಹೊರಗನೇ ಕೊಯ್ದು ಹೊರಗನೇ ಪೂಜಿಸಿ ದಡೆ ಪರಿಣಾಮವಿಲ್ಲ. ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ ಸುಖದೊರಕೊಳ್ಳದು ನೋಡಾ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಒಳಪೂಜೆಗೈಯಬೇಕು ಅದೆಂತೆಂದೊಡೆ ಸರ್ವಜೀವಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂಸೆಯ ಮಾಡದಿಪ್ಪುದೇ ಪ್ರಥಮ ಪುಷ್ಪ. ಸರ್ವೇಂದ್ರಿಯಗಳ ನಿಗ್ರಹಿಸಬಲ್ಲಡೆ ದ್ವಿತಿಯ ಪುಷ್ಪ, ಸರ್ವ ಅಹಂಕಾರವಳಿದು ಶಾಂತನಾಗಿರಬಲ್ಲಡೆ ತೃತಿಯ ಪುಷ್ಪ , ಸರ್ವ ವ್ಯಾಪಾರವಳಿದು ನಿರ್ವಾಪಾರಿಯಾಗಿರಬಲ್ಲಡೆ ಚತುರ್ಥ ಪುಷ್ಪ , ದುರ್ಬಾವ ಪ್ರಕೃತಿಯಳಿದು ಸದ್ಭಾವವೆಡೆಗೊಂಡಿರಬಲ್ಲಡೆ ಪಂಚಮ ಪುಷ್ಪ, ಉಂಡು ಉಪವಾಸಿ, ಬಳಸಿ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯಾಗಿರಬಲ್ಲಡೆ ಪುಷ್ಪಮ ಪುಷ್ಪ , ಅನೃತವ ಮರೆದು ಸತ್ಯವ ನುಡಿಯಬಲ್ಲಡೆ ಸಪ್ತಮೆ ಪುಷ್ಪ, ಸಕಲ ಪ್ರಪಂಚವಳಿದು ಶಿವಜ್ಞಾನಿಯಾಗಿರಬಲ್ಲಡೆ ಅಷ್ಟಮಪುಷ್ಪ। ಇಂತೀ ಅಷ್ಟದಳದ ಕಮಲದಲ್ಲಿ ಸಹಸ್ರಪೂಜೆಯ ಮಾಡಬಲ್ಲ ಶರಣರು ನಿಮ್ಮ ಪ್ರತಿಬಿಂಬದಂತಿಪ್ಪರು ಕಾಣಾ ಕೂಡಸಲಸಂಗಮದೇವಾ॥

ಶಿವಲಿಂಗ ಪೂಜೆ

(ಕೈವಲ್ಯ ೪-೩೬) ಮಾಡು ಶಿವಲಿಂಗ ಪೂಜೆಯ ನಂತರಂಗದೊಳು ನೋಡಿ ಸುಖಮಯ ಸಾಧನದೊಳಿಂದೊಲಿದು॥

ಹರನೆ ಸಕಲಾಧಾರನೆಂಬು ದಾಸನ ವಖಿಳ। ಭರಿತನೇಶ್ವರನೆಂದು ತಿಳಿವುದಾಹ್ವಾನ ಪರವು ಶಿವಪದವೆ ಜಗವೆಂಬುವದೇ ಪಾದ್ಯವದು। ಹರುಷವಾ ಭವನ ಹುದೆಂಬುದರ್ಘ್ಯ॥೧॥ ಪಾವನಾತ್ಮಕ ನೀಶನೆಂಬುವದಾ ಚಮನೀಯ ವಿಮಳ ಶಮೆಯೆಂಬ ಸಲಿಲದಭಿಷೇಕ॥ ಭಾವಪರಿಪೂರ್ಣವಾದುದೇ ವಸ್ತ್ರ ಅಹಿತಕುಲ। ವಾವರಿಸದಿಹ ವಿದ್ಯೆಯದು ಯಜ್ಞ ಸೂತ್ರ. ಮಿಗೆಮಂಗಳೋದಯ ವಲಂಕಾರ ವನುಭವದ। ಸೊಗಸೆ ಲೇಪನವಧಿಕ ಕರುಣದಕ್ಷತೆಯು॥ ಬಗೆಯಲದು ವಿಷಯವಾಸನೆ ವಿಲಯವೆ ಧೂಪವಗಲದ ಪರಂಜೋತಿಯದು ದೀಪವಹುದು॥೩॥ ಭೇದವಡಗಿದ ಮತಿಯೆ ನೈವೇದ್ಯವಸಮರೂ।ಪಾದಿ ಸತ್ವಾದಿಗುಣ ವೃತ್ತಿ ತಾಂಬೂಲ॥ ವಾದನವೆ ವರನಾದವಹುದು ಸೋಹಂಭಾವ। ದಾದರಣೆಯಳಿಯದಿರಲದೆ

ಪ್ರದಕ್ಷಿಣವು||೪|| ಬಹುತತ್ವವನು ಮೀರಿದಿರವದು ನಮಸ್ಕಾರವಹುದು ಗುರುಶಂಭುಲಿಂಗದೊಳು ತನ್ನುವನು|| ವಿಹಿತವೆನಿಸುವ ಯೋಗ ಮಾರ್ಗದಿಂದೊಡವೆರಸಿ| ಸಹಜ ಕೈವಲ್ಯವಡೆವುದೆ ವಿಸರ್ಜನವು||೫||

ಪೂಜಾಪಾತ್ರರು

(ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೩೬೮) ಬ್ರಹ್ಮನಿಷ್ಠ ಮುಮುಕ್ಷು, ಹರಿದಾಸ, ಸ್ವಧರ್ಮನಿಷ್ಠ

ಈಶ್ವರ ಪೂಜಾ

೧) ಪ. ಭೋ ೫-೪) ಶಿವನೆ ತಾನೆಂದು ಮಾನಸದೊಳು ಪೂಜಿಸದವನಿಗೆ ಭವಬಂಧವಳಿವುದೆ||

(೫-೪-೧) ತನು ವಚೋ ಮಾನಸ ವಿನಿತರಿಂದೀಶ್ವರಾರ್ಚನೆ ಮೂದೆರನಲ್ಲಿ ಕ್ರಮದಿಂದ ವನಿತೆ ಕನಿಷ್ಟ ಮಧ್ಯವೋತ್ತಮವೆನಿಸಿ ಭಜನೆ ಮತಿಚಿಂತನೆವಿಡಿದಿರ್ಕು|

(ಪ. ಭೋ ೫-೫-೪-೫) ಪಳುಕಿನ ಮಿಂಚಿನ ಬೆಳೆದಿಂಗಳಿನ ತಾರೆಗಳ| ರನ್ನವೆಳಗಿನಂತ ಭವನ|| ತಿಳಿದು ಸೋಹಂಭಾವವಳವಟ್ಟು ಮೋಕ್ಷಾರ್ಥಿಗಳು ದೇಹದೊಳು ಜಾನಿಸುವದು||೪||

ಬಿಂದುನಾದವ್ಯೋಮ ಮಂತ್ರ ಭುವನ ಮೂರ್ತಿಯೆಂದಾರು ತೆರದಿಂದಲ ಭವನ|| ಕುಂದದೆನೆನೆದರ್ಚಿಪುದು ನಿಜ ಹೃದಯಾರವಿಂದ ದೋಳ್ಪಲ ಭೇದ ಯುಂತರೊಲ್ದು||೫||

೨) (ಪ.ಭೋ.೫-೫-೧) ಮಾಡು ಶಿವಾರ್ಚನೆಯನು ಹೃದಯೊಬ್ಬದೋಳಾಡದೆ ಬೇರೊಂದು ಮತವನು||

ಮಾಯೆಹೊದ್ದದ ಬೋಧವನು ಶುದ್ಧ ಮತಿವಿಡಿ| ದೊಯ್ಯಾರದಿಂದ ಭಾವಿಸಿತಾನು ಕಾಯಾದಿ ಕರಣಾಂತರದೊಳು ತದ್ಗುಣ ಸಮುದಾಯಾನುಗುಣದಿಂದೆ ಭಜಿಪುದು||೧|| ಹರನೆ ಸರ್ವಾಧಾರನೆಂಬುದಾಸನವದು| ಪರಿಪೂರ್ಣನೆಂಬುದಾಹ್ವಾನವು|| ಹರುಷವಾರಿಧಿಯೆಂಬುದರ್ಘ್ಯವೀ ಜಗದೀಶ ಚರಣವೆಂಬುದೆ ಪಾದ್ಯವೆನಿಪುದು||೨|| ಅರಿವೆ ಪಾವನರೂಪವೆಂಬುದಾಚಮನೀಯ| ವರಿವೆ ನಿರ್ಮಲವೆಂಬುದಭಿಷೇಕ|| ಅರಿವೆ ವಿಶ್ವಾತೀತವೆಂಬುದಾಚ್ಛಾದನ| ವರಿವೆ ನಿರ್ಗುಣವೆಂಬುದುಪವೀತ||೩|| ಚಿತ್ತೆ ಶೋಭನವೆಂಬ ತಿಳವಲಂಕೃತಿ ತಾನೆ| ಚಿತ್ತೆಂಬ ಬಗೆಯನು ಲೇಪನ|| ಚಿತ್ತೆನಾದದಿಯೆಂಬುದು ಪುಷ್ಪವತಿ ಕೀರ್ತಿವೆತ್ತುದು ಚಿತ್ತೆಂಬುದದು ಧೂಪ||೪|| ಪುರುಷ ಸ್ವಯಂ ಜೋತಿಯೆಂಬುದೆ ದೀಪವಾ ಪುರುಷನು ನಿತ್ಯತೃಪ್ತನೆಂಬ ಪರಿಯೆ ನೈವೇದ್ಯವಾ ಪುರುಷನೆ ಗುಣದೂರ| ದಿರವೆಂಬುದದು ವೀಳ್ಯವೆನಿಪುದು||೫|| ತಾನೀಶ ನೀಶತಾನೆಂಬುದಾ ವೃತ್ತಿಯು|ತಾನೆ ಪರಾತ್ಪರನೆಂಬುದು|| ಮಾನಿನಿ ಕೇಳು ವಂದನೆ ತಾನಲ್ಲದೆ ಬೇರೆಯೇನು ಮಿಲ್ಲನೆ ವಿಸರ್ಜನವದು||೬|| ಇಂತುಪಚರಿಸು ನಿಜಾತ್ಮ ದೇವತೆಯನೋರಂತೆ ಹೃದಯ ಪೀಠದೆಡೆಯೊಳು||ಸಂತತವನ್ನ ಭಾವನೆಯನುಳಿದು ಬಾಹ್ಯ ಚಿಂತೆ ದೋರದ ಶುದ್ಧ ಮತಿವಂತೆ||೭||

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

ಸಿದ್ಧಾಂತ ವಿರುದ್ಧ ತರ್ಕೋ ಉಪನ್ಯಾಸೇನ ಸಿದ್ಧಾಂತ ವಿರುದ್ಧ ಮೀಮಾಂಸ ಸಂಶಯ ಕೋಟಿ ಕಾವ್ಯವ ಸ್ಥಾಪನಂ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಪಂ

ಪಂಡಿತ

೧) ಪಂಡಾಪಿಷಾಂತೇ ಆತ್ಮವಿಷಯಕಾ ಬುದ್ಧಿಸಹ ಪಂಡಿತಃ।

೨) ಪರಸ್ತ್ರೀಮಾತೃವತ್, ಪರದ್ರವ್ಯ ಲೋಷ್ಟವತ್, ಸರ್ವಭೂತಾ ಆತ್ಮವತ್ ಯೊಪಶ್ಯತಿಸ ಪಂಡಿತಃ।

(ಭ.ಗೀ ೪-೧೯) ಯಸ್ಯ ಸರ್ವೆ ಸಮಾರಂಭಾಃ ಕಾಮ ಸಂಕಲ್ಪವರ್ಜಿತಃ।

ಜ್ಞಾನಾಗ್ನಿದಗ್ದ ಕರ್ಮಾಣಂ ತಮಾಹುಃ ಪಂಡಿತಂಬುಧಾಃ॥೧೯॥

ಯಾರ ಕರ್ಮಗಳೆಲ್ಲಾ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಶಾಸ್ತ್ರ ಸಮ್ಮತವಾಗಿದ್ದು. ಆಸೆ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಸಂಕಲ್ಪಗಳಿಂದ ರಹಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆಯೋ ಅಂತಹ ಆಜ್ಞಾನರೂಪೀ ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಅವನ ಸಂಚಿತಾದಿ ಕರ್ಮಗಳೆಲ್ಲಾ ಬಸ್ಮವಾಗಿರುವ ಪುರುಷನನ್ನು ಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ಸಹ ಪಂಡಿತನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಪಂಚಿಕರಣ

(ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ ೩ ಪೇಜ್ ೩೨) (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ. ೪೫)

ಪ್ರ

ಪ್ರಯತ್ನ

ಉತ್ಸಾಹ ವಿಶೇಷ ಕೃತಿಃ ಪ್ರಯತ್ನಃ।

(ವೃ.ರ. ಅಂಕ ೪೫) ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ

೨) ಇಂದ್ರಿಯ ಅರ್ಥ ಸನ್ನಿ ಕರ್ಷಂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಂ

ಪ್ರತ್ಯಬಿಜ್ಞಾ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ

೧) (ಅ.ಸಾರ.೫-೫-೧೧) ಅದು ಪ್ರತ್ಯಬಿಜ್ಞೆಯಹುದದು ನೋಡಲಿಂತು ಪೂರ್ವದೊಳು ತಾನನುಭವಿಸಿದರ್ಥಮಂಕಾಣು। ತದುಗೂಡಿ ಮೊದಲ ನೆನೆಯುವದು॥೧೧॥

೨) ಇಂದ್ರಿಯ ಸಹಕೃತ ಸಂಸ್ಕಾರ ಜನ್ಯಂ ಜ್ಞಾನಂ ಪ್ರತ್ಯಬಿಜ್ಞಾ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ

೩) ಏಕಸ್ಯ ಕಾಲದ್ವಯಂ ಸಂಬಂಧ ಗ್ರಾಹಿಜ್ಞಾನಂ ಪ್ರತ್ಯಬಿಜ್ಞಾ।

೪) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೩೦೭ ವೃ.ರ.೩೩ ಅಂಕ) ಪೂರ್ವಜ್ಞಾನ ಸಂಸ್ಕಾರತೆ ಔರ ಇಂದ್ರಿಯ ಸಂಬಂಧತೆ ಜೋ ಜ್ಞಾನಹೋವೆ ಸೋ ಪ್ರತ್ಯಬಿಜ್ಞಾ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೩) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೩೪೩) ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಜ್ಞಾನಕಿ ಸಾಮಗ್ರಿ ಸಹಿತ ಸಂಸ್ಕಾರ ಜನ್ಯಜ್ಞಾನ ಪ್ರತ್ಯಬಿಜ್ಞಾ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಹಕಿಯೆ ಹೈ।

ಪ್ರತ್ಯಬಿಜ್ಞಾ ಜ್ಞಾನ

(ವ್ಯ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೧೭೯ ಪು.೬) ಜಿಸ ಪದಾರ್ಥಕಿ ಪೂರ್ವ ಅನುಭವಕೆ ಸಂಸ್ಕಾರ ಹೋವೆ ಔರ ಇಂದ್ರಿಯಕಾ ಸಂಯೋಗ ಹೋವೆ ತಂಹಾ.

''ಸೋಯಮ್'' ಐಸಾ ಜ್ಞಾನ ಹೋವೆ ಹೈತಾಕು ಪ್ರತ್ಯಬಿಜ್ಞಾ ಜ್ಞಾನ ಕಹೆ ಹೈ॥

(ವ್ಯ.ರ. ಅಂಕ ೪೦) ಪ್ರಮಾತಾಸೆ ವರ್ತಮಾನ ಸಂಬಂಧಿ ಯೋಗ್ಯ ವಿಷಯ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ವಿಷಯ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ

(ವ್ಯ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೨೩೪) ಜಿಸ ವಿಷಯಕಾ ಪ್ರಮಾತ್ರ, ಚೇತನಸೇ ಅಬೇದ ಹೋವೆ ಸೋವಿಷಯ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ವಿಷ ಯಕಾ ಜ್ಞಾನ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಪ್ರಮಾದ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೮೧) ಅವಶ್ಯ ಕರನೆ ಯೋಗ್ಯ ಕಾರ್ಯಕಾ ವಿಸ್ಮರಣ ಪ್ರಮಾದ ಕಹಿಯೆಹೈ।

೨) ಶಾಸ್ತ್ರಸೆ ಕರನೇಕು ಯೋಗ್ಯ ಹೋವೆ ಔರ ಜಾಕೆ ಕರನೇಕಿ ಇಚ್ಛಾಬೀ ಹೋವೆ ತಿಸಕಾರ್ಯಕಾ ಜೋನಕರನಾ ಸೋ ಪ್ರಮಾದ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಪ್ರಳಯ

೧) ಸರ್ವಭಾವ ಕಾರ್ಯನಾಶ ಪ್ರಳಯಃ

೨) ಈಶ್ವರನು ಮಾಯೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸರ್ವಪ್ರಾಣಿಗಳ ಕರ್ಮ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಪ್ರಳಯ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

ನಿತ್ಯ ಪ್ರಳಯ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೪೧೧) ಕ್ಷಣ ಕ್ಷಣ ವಿಷೆ ಸರ್ವ ಕಾರ್ಯನಕಾ ದೀಪ ಜೋತೀಕಿ ನ್ಯಾಯ ನಾಶ ಹೋವೆ ಹೈಸೋ ಸುಷುಪ್ತಿ ನಿತ್ಯ ಪ್ರಳಯ ಹೈ।

೨) ಯಾವದೇ ವಸ್ತುಗಳು ಇದ್ದಂತೆ ಇರುವದಿಲ್ಲ ಇದು ನಿತ್ಯಪ್ರಳಯ.

ನೈಮಿತ್ತಿಕ ಪ್ರಳಯ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇ.೪೧೧) ಬ್ರಹ್ಮಕೀ ರಾತ್ರಿ ರೂಪ ನಿಮಿತ್ತ ಕರೀ ಹೋತಾ ಜೋ ಹೈ ಭೂರಾದಿ ನೀಚೇಕೆ ತೀನ ಲೋಕ ನಕಿನಾಶ ಸೋ ನೈಮಿತ್ತಿಕ ಪ್ರಳಯ ಹೈ

೨) ಏನಾದರೂ ನಿಮಿತ್ಯದಿಂದ ಪ್ರಳಯ ನಿತ್ಯಪ್ರಳಯ।

ಉದಾಹರಣೆ: ಭೂಕಂಪಾದಿ ನಿಮಿತ್ಯದಿಂದ ಆಗುವ ಪ್ರಳಯ।

ದಿನ ಪ್ರಳಯ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೪೧೧) ಬ್ರಹ್ಮಕೆ ದಿನಮೆ ಚತುರ್ದಶ ಮನ್ವಂತರ ಹೋತೆ ಹೈ ತಿಸ ಪ್ರತ್ತೇಕಕಾ ಜೋನಾಶಿ ಸೋ ೧) ದಿನ ಪ್ರಳಯ ಹೈ ವಾಹೀಕು ಆವಾಂತರ ಪ್ರಲಯ, ಔರ ಮನ್ವಂತರ ಪ್ರಲಯ ಬೀ ಕಹತೆ ಹೈ ಯಾ ಹೀಕು ನೈಮಿತ್ತಕ ಪ್ರಲಯ ಕಹತೆ ಹೈ

ಖಂಡ ಪ್ರಳಯ

೧) ಯುಗ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಆಗುವ ಪ್ರಳಯ ಖಂಡ ಪ್ರಳಯ.

ಮಹಾಪ್ರಳಯ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೪೧೧) ಬ್ರಹ್ಮಕೆ ಶತವರ್ಷಕ್ಕೆ ಅನಂತರ ಜೋ ಹೋತಾ ಹೈ ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವ ಸಹಿತ ಆಕಾಶಾದಿ ಸರ್ವ ಭೂತನಕಾ ನಾಶ ಸೋ ಮಹಾಪ್ರಳಯ ಹೈ।

೨) ನಾಲ್ಕು ಯುಗಗಳು ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಆಗುವ ಪ್ರಳಯ ಮಹಾ ಪ್ರಳಯ. ತ್ರೈಲೋಕ್ಯ ಪ್ರಳಯವೆನ್ನುವರು.

ಅತ್ಯಂತಿಕ ಪ್ರಳಯ

(ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೪೧೨) ಜ್ಞಾನ ಕರಿ ಜೋ ಹೋತಾ ಹೈ ಕಾರಣ ಸಹಿತ ಜಗತ್ತಕಾ ಬಾದ ರೂಪ ಅತ್ಯಂತ ನಿವೃತ್ತಿ ಹೈ ಸೋ ಅತ್ಯಂತಿಕ ಪ್ರಳಯ ಹೈ।

ಮೋಕ್ಷ ಆದ ಮೇಲೆ ಸರ್ವ ಜಗತ್ಪ್ರಳಯ ಅತ್ಯಂತಿಕ ಪ್ರಳಯ.

ಪ್ರಮಾಣ

೧) ಅಜ್ಞಾತ ಜ್ಞಾಪಕಂಹಿ ಪ್ರಮಾಣಂ

೨) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೨೮) ಅಜ್ಞಾತಕಾ ಜ್ಞಾಪಕ ಪ್ರಮಾಣ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೩) ಪ್ರಮಾಕಾ ಕರಣ, ಪ್ರಮಾಣ ಕಹಿಯೆ ಹೈ

(ಪ.ಗೀ ೧-೧೧) ಚಿತ್ತದು ಕೇಳನು ಭೂತಿಯೆನಿಕ್ಕು ಮತ್ತದು ತಾನೆಪವಣವೆನಿಕ್ಕು

೪) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೩.೭) ಪ್ರಮಾಜ್ಞಾನಕಾ ಜೋ ಕರಣ ಸೋ ಪ್ರಮಾಣ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। ವೇದ ಪ್ರತಿಪಾದಿತ ಮೋಕ್ಷ ಆದಿಕ ಪದಾರ್ಥನಕಾ ಯಥಾರ್ಥ ಅನುಭವರೂಪ ಜೋ ಶಬ್ದ ಪ್ರಮಾತಾಕಾ ಕರಣರೂಪ ಜೋ ಉಪನಿಷದ ರೂಪ ಶಬ್ದ ಸೋ ಪ್ರಮಾಣ ಶಬ್ದಕಾ ಅರ್ಥ ಹೈ।

೫) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೧೯೭) ಪ್ರಮಾಜ್ಞಾನಕಾ ಜೋ ಕರಣ ಹೈ ಸೋ ಪ್ರಮಾಣ ಕಹಿಯೆ ಹೈ

೬) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೦೫) ಶರೀರಕೆ ಭೀತರ ಜೋ ಅಂತಃಕರಣ, ತಾ ಕಾ ವಿಕ್ಷಯ, ಘಟಾದಿಕನ ತೋಡಿ ಪರಿಣಾಮ, ತಾಕು ಪ್ರಮಾಣ ಕಹೆ ಹೈ।

೭) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪು.೧ ಪೇಜ ೪) ಜೋ ಪ್ರಮಾಣ ಕರಣ ಹೋವೆ ಸೋ ಪ್ರಮಾಣ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೮) ಪ್ರಮಾಣ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ - ಪ್ರಮಾ ಪರೋಕ್ಷ

೯) ಯಥಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಾಧನವೇ ಪ್ರಮಾಣ ವಿರುವದು.

೧೦) (ಪ. ಭೋ. ೩-೧೭-೪) ಅರಿಯೆ ತತ್ಸಾಧನವದು ಪ್ರಮಾಣವೆಂದರಿವುದು ತ್ರಿಪುಟಿಯನಿಜವನು॥

೧೧) (ವಿ. ಚಿಂ. ೬೦) ಪ್ರಮೆಯೆಂಬುವ ಯಥಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳಾದ ಈಶ್ವರಾದೃಷ್ಟ, ಕಾಲ, ಕರ್ತೃ, ಕಾರಣಾದಿಗಳೊಳು ಜ್ಞಾನೋತ್ಪತ್ತಿ ವ್ಯಾಪಾರಾಶ್ರಯ ಮಾದ ಅಸಾಧಾರಣಹೇತುವೇ ಪ್ರಮಾಣವೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಬುವದು.

೧೨) (ವ್ಯ.ಪ್ರ. ಪೇಜ ೧೭೭ ಪು. ೬) ವ್ಯಾಪಾರವಾಲಾ ಜೋ ಪ್ರಮಾಕಾ ಕಾರಣ ಪ್ರಮಾಣ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಮಾಣ

೧) (ವಿ. ಚಂ. ಕಲಾ ೧೬ ಪೇಜ ೪೧೯) ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಮಾಣ ಜೋ ಕಾರಣ ಸೋ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಮಾಣಹೈ ಐಸಾ ಶ್ರೋತ್ರಾದಿಕ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ ಹೈ।

೨) (ವಿ. ಸಾ. ಅಂಕ ೧೯೯) ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಮಾಣ ಜೋ ಕರಣ ಹೋವೆ ಸೋ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಮಾಣ ಕಹಿಯೆ ಹೈ (ವೃ. ರ. ಅಂಕ ೨೬) (ವ್ಯ.ಪ್ರ. ಪೇಜ ೪)

೩) (ವ್ಯ.ಪ್ರ. ಪೇಜ ೫) ಸಂಬಂಧರೂಪ ವ್ಯಾಪಾರ ವಾಲೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಮಾಕೆ ಅಸಾಧಾರಣ ಕಾರಣ ಇಂದ್ರಿಯ ಹೈ ಯಾತೆ ಇಂದ್ರಿಯನಕೋ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಮಾಣ ಕಹಿಯೇ ಹೈ।

೪) (ಪ. ಗೀ. ೧-೧೧) ಸತ್ಯವಿದಿಂದ್ರಿಯದನುಭವದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವೆನಿಪುದು ಪೆಸರಿಂದ.

೫) (ವಿ. ಚಿಂ. ೬೧) ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಘಟಾದಿ ದರ್ಶನವೆಂಬ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕರಣಗಳಾದ ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳೇ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಮಾಣವೆನಿಸುವದು.

(ವಿ. ಸಾ. ಅಂಕ ೧೯೧) ಚಾರ್ವಾಕ ಜೋ ಹೈಸೋ ಏಕ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಮಾಣ ಅಂಗಿಕಾರ ಕರೆ ಹೈ। (ಚಾರ್ವಾಕರು ಎರಡು ಪ್ರಕಾರ (ವಿ. ಸಾ. ಟಿ. ೧೯೩ ರಲ್ಲಿ ನೋಡಿರಿ)

೬) ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಮಾಕ ವ್ಯಾಪಾರವಾಲಾ ಅಸಾಧಾರಣ ಕಾರಣ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಮಾಣ ಕಹಿಯೇ ಹೈ।

ಅನುಮಾನ ಪ್ರಮಾಣ

೧) (ವ್ಯ.ಪ್ರ. ಪೇಜ ೧೭೭ ಪ್ರ. ೬) ಅನಿಮಿತಿ ಪ್ರಮಾಣ ವ್ಯಾಪಾರ ವಾಲಾ ಅಸಾಧಾರಣ ಅನುಮಾನ ಪ್ರಮಾಣ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) ಅನುಮೇಯತೇಃ ಇತಿ ಅನುಮಾನಂ

೨೪೬ (ಅ) ಅನುಮಾನ ಪ್ರಮಾಣ

(ಪ. ಭೋ. ೩-೧೭-೩೨) ಧೂಮಗೂಡಿ ಅಗ್ನಿಯಿರವು)

ಧೂಮಕರಣದಿಂದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಅನುಮಾನ ಮಾಡುವದು.

೧) (ವಿ. ಚಂ. ೪೧೯ ಪೇಜ) ಅನುಮಿತಿ ಪ್ರಮಾಕಾ ಕರಣ ಜೋ ಲಿಂಗಕಾ ಜ್ಞಾನ ಸೋ ಅನುಮಾನ ಪ್ರಮಾಣ ಹೈ (ಜೈಸೆ ಪರ್ವತ ವಿಷೆ ಅಗ್ನಿಕೆ ಜ್ಞಾನ ಕಾ ಹೇತು ಧೂಮರೂಪ ಲಿಂಗಕಾ ಜ್ಞಾನ ಹೈ।

೨) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೩೫ ಪು.೧) ಅನುಮಿತಿ ಪ್ರಮಾಕಾ ಜೋ ಕರಣ ಹೋವೆ ಸೋ ಅನುಮಾನ ಪ್ರಮಾಣ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೩) ಪ.ಗೀ.೧-೧೧) ಕುರುಹಂಕಂಡನುಭವಿಪುದರಿಂದ ಅರಿಯದನು ಮಾನದಪೆಸರಿಂದ॥

೪) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೨೬) ಅನುಮಿತಿ ಪ್ರಮಾಕಾ ಕರಣಕು ಅನುಮಾನ ಪ್ರಮಾಣ ಕಹೆ ಹೈ।

೫) (ವಿ.ಚಿಂ.೬೧) ಅಗ್ನಿವತ್ತಾ ಜ್ಞಾನ ಸಂಪಾದಕ ಮಾದ ಧೂಮವತ್ತಾ ಜ್ಞಾನವೇ ಅನುಮಾನ ಪ್ರಮಾಣ ಮಕ್ಕುಂ।

(ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೧೯೬) (ಕಣಾದ (ವೈಶೀಷಿಕ ಶಾಸ್ತ್ರಕರ್ತಾ ಜಾಕು ಕಣಾಬು ಕಬೀ ಕಹಿ ಹೈ ಭರ ಸುಗತ (ಬೌದ್ಧ ಮತ) ಮತಕಿ ಅನುಸಾಂ ಹೈ ಸೋ ಅನುಮಾನ ಪ್ರಮಾಣ ಅಂಗೀಕಾರ ಕರೆ ಹೈ)

ಅನುಮಾನ ಸಾಮಗ್ರಿ

೬) (ವಿ.ಚಿಂ.೬೧) ಅನುಮಾನ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ, ಹೇತು, ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳೆಂಬ ಅಂಗತ್ರಯ ಮುಂಟವರೊಳು ಪರಪ್ರತಿ ಪ್ರತ್ಯರ್ಥಮಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವಾಗ ಪರ್ವತವಗ್ನಿಯುಳ್ಳದ್ದೆಂಬುದೇ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ ವಾಕ್ಯವು. ಧೂಮವುಂಟಾದ ಕಾರಣವೆಂಬುವದೇ ಹೇತು. ಮಹಾನಸದಂತೆಂಬುವದೇ ಸ ಪಕ್ಷ ದೃಷ್ಟಾಂತ.

ಸ್ವಾರ್ಥಾನುಮಾನ ಪ್ರಮಾಣ

(ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೯೧) ಸ್ವಾರ್ಥಾನು ಮಿತಿ ಕೆ ಕರಣ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಜ್ಞಾನಾದಿಕ ಸ್ವಾರ್ಥಾನುಮಾನ ಪ್ರಮಾಣ ಕಹಿಯೆ ಹೈ

ಪರಾರ್ಥಾನುಮಾನ ಪ್ರಮಾಣ

೧) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೯೨) ಜಂಹಾ ದೋಕಾ ವಿವಾದ ಹೋವೆ ತಂಹಾ ವಹ್ನಿ ನಿಶ್ಚಯ ವಾಲಾ ಪುರುಷ ಆಪನೆ ಪ್ರತಿವಾದೀಕಿ ನಿವೃತ್ತಿ ವಾಸ್ತೆ ವಾಕ್ಯ ಪ್ರಯೋಗ ಕರೆ ಹೈ ತಾಕು ಪರಾರ್ಥಾನುಮಾನ ಕಹೆ ಹೈ।

೨) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೯೬) ತೀನಿ ಅವಯವ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ-ಹೇತು -ದೃಷ್ಟಾಂತ ನಕಾ ಸಮುದಾಯರೂಪ ಜೋ ಮಹಾವಾಕ್ಯ ತಾಕು ಪರಾರ್ಥಾನುಮಾನ ಕಹೆ ಹೈ।

೩) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೯೭) ಜೀವೋ ಬ್ರಹ್ಮಾಭಿನ್ನಃ। ಚೇತನತ್ವಾತ್। ಯತ್ರ ಯತ್ರ ಚೇತನತ್ವಃ ತತ್ರ ತತ್ರ ಬ್ರಹ್ಮಾಭೇದಃ। ಯಥಾ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ॥ ಯಾತೆ ಪರಾರ್ಥಾನುಮಾನ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

(ಜೀವ ಪಕ್ಷ ಹೈ- ಬ್ರಹ್ಮಾಭೇದ ಸಾಧ್ಯ ಹೈ- ಚೇತನತ್ವ ಹೇತು ಹೈ- ಬ್ರಹ್ಮ ದೃಷ್ಟಾಂತಹೈ।

ಅನುಮಾನ ಪ್ರಮಾಣ (ನ್ಯಾಯಮತ)

(ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೧೦೩) ಕೇವಲ ಅನ್ವಯಿ-ಕೇವಲ ವ್ಯತಿರೇಕಿ-ಆನ್ವಯ ವ್ಯತಿರೇಕಿ ಇನ ಭೇದತೆ ತೀನ ಪ್ರಕಾರ ಬೇಧತೆ ಅನುಮಾನ ಅಂಗೀಕಾರ ಹೈ।

ಅನ್ವಯಿ ಆನುಮಾನ ಪ್ರಮಾಣ

೧) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೧೦೩) (ನ್ಯಾಯಮತ) ಜಂಹಾ ಹೇತು ಸಾಧ್ಯಕೆ ಸಹಚಾರ ಜ್ಞಾನತೆ ಹೇ ತುಮೆ ವ್ಯಾಪ್ತೀಕಾ ಜ್ಞಾನ ಹೋವೆ ಹೈ ಸೋ ಅನ್ವಯಿ ಆನುಮಾನ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಕೇವಲ ವ್ಯತಿರೇಕಿ ಆನುಮಾನ ಪ್ರಮಾಣ

೨) ಜಂಹಾ ಸಾಧ್ಯಾಭಾವಮೆ ಹೇತ್ವ ಭಾವಕೆ ಸಹಚಾರ ದರ್ಶನತೆ ಹೇ ತುಮೆ ಸಾಧ್ಯಕಿ ವ್ಯಾಪ್ತೀಕಾ ಜ್ಞಾನ ಸೋ ಕೇವಲ ವ್ಯತಿರೇಕಿ ಅನುಮಾನ ಕಹಿಯೆ ಹೈ (ಬೆಂಕಿ ಇಲ್ಲದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಹೊಗೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಅಂದರೆ ಮಹಾಹೃದ(ಕೆರೆ)ಯಲ್ಲಿ ಹೊಗೆಯಂತಿರುವ ಧೂಮ್ರವನ್ನು ಧೂಳಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಬೆಂಕಿ ಇದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯುವದು ವ್ಯತಿರೇಕಿ ಅನುಮಾನ)

ಅನ್ವಯ ವ್ಯತಿರೇಕಿ ಆನುಮಾನ ಪ್ರಮಾಣ

ಜಂಹಾ ದೋನೂಕೆ ಉದಾಹರಣ ಮಿಲೆ ಸೋ ಅನ್ವಯಿ ಅನುಮಾನ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। ಐಸಾ ಅನುಮಾನ ಪರ್ವತೋ ವಹ್ನಿಮಾನ ಹೈತಾಕು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಅನುಮಾನ ಕಹೆ ಹೈ।

ಉಪಮಾನ ಪ್ರಮಾಣ

೧) (ವಿ.ಚಂ.೪೨೦) ಉಪಮಿತಿ ಪ್ರಮಾಕಾ ಕರಣ ಜೋ ಸಾದ್ರಶ್ಯಕಾ ಜ್ಞಾನ ಸೋ ಉಪಮಾನ ಪ್ರಮಾಣ ಹೈ। ಜೆಸೆ ಗವಯಮೆ ಶೋಕೆ ಸಾದೃಶ್ಯಕಾ ಜ್ಞಾನ ಹೈ।।

೨) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೯೨) (ವೃ.ರ.೨೬) ಉಪಮಿತಿ ಪ್ರಮಾಕಾ ಕರಣ ಉಪಮಾನ ಪ್ರಮಾಣ ಕಹಿಯೇ ಹೈ

೩) (ವೃಪ್ರ.ಪೇಜ ೯೪) ಪ್ರಾ.ೀನ ಮತ: ವಾಕ್ಯಾರ್ಥ ಅನುಭವಕು ಉಪಮಾನ ಪ್ರಮಾಣ ಕಹೆ ಹೈ।

೪) (ಪ. ಭೋ ೩-೧೭-೩) ಸಾದೃಸ್ಯ ಗೂಡಿ ಮರೆಯ ಭಾವಗಳಿರವಕ್ಕು ಸಾದೃಶ್ಯ ಕರಣದಿಂದ ಕಾಡಾಕಳ ಜ್ಞಾನವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವದು.

೫) (ವಿ.ಚಿಂ.೬೧) ಗವಯೆ ಪದಾರ್ಥವನರಿಯದವಂಗೆ ಗೋನಾ ದೃಶ್ಯವೆಂಬಾಪ್ತ ವಾಕ್ಯ ಶ್ರವಣಾಂತರದಲ್ಲಿ ವನ ವನ್ನೆದಲ ಸಾದೃಶ್ಯಗಳಿಂತ ದ್ವಿಕ್ಷಯಕಿ ಜ್ಞಾನಸಿದ್ಧಿಯೇ ಉಪಮಾನ ಪ್ರಮಾಣಮಪ್ಪುದು.

೬) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೧೭೭ ಪ್ರ.೬) ಉಪಮಿತೀಕೆ ಅಸಾಧಾರಣ ಕಾರಣಕು ಉಪಮಾನ ಪ್ರಮಾಣ ಕಹೆ ಹೈ।

ಶಬ್ದ ಪ್ರಮಾಣ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೪೨೦) ಶಾಬ್ದಿ ಪ್ರಮಾಣ ಕರಣ ಜೋ ಲೌಕಿಕ ವೈದಿಕ ಶಬ್ದ ಸೋ ಶಬ್ದ ಪ್ರಮಾಣ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೪೫ ಪ್ರ.೩) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೨೬) ಶಾಬ್ದಿ ಪ್ರಮಾಣ ಕರಣಕು ಶಬ್ದ ಪ್ರಮಾಣ ಕಹೆ ಹೈ।

೩) (ವಿ.ಚಿಂ.೬೧) ಯಥಾರ್ಥವಂ ಪೇಳ್ವ ಪರಮೇಶ್ವರನು ಜಗತ್ತಿನ ಜೀವಕ್ಕೋಟಿಗೆ ಆಪ್ತನಾಗಿರುವದರಿಂ ವೇದಗಳಂ, ತನ್ಮೂಲಕದಿಂ ಸ್ಮೃತಿ ಪುರಾಣೇತಿಹಾಸಗಳುಂ, ಲೋಕದೊಳು ಯಥಾರ್ಥ ದೃಷ್ಟಾರ್ಥವಾದಿಗಳಾದ ಸತ್ಪುರುಷರು

ತತ್ತದಾಪ್ತರಾಗಿರುವದರಿಂ ತದುಕ್ತಿಗಳುಂ, ನದೀ ತೀರಾದಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಫಲಾದಿ ಪರೋಕ್ಷಾರ್ಥ ಜ್ಞಾಪಕಗಳಾಗಿರುವದರಿಂ ಆಗವು (ಶಬ್ದ) ಆಗವು ಪ್ರಮಾಣವೆನಿಸುತಿರ್ಕು ಇದಕ್ಕೆ ಪದ, ಪದಾರ್ಥ, ಅನ್ವಯ, ಆಕಾಂಕ್ಷೆ, ಯೋಗ್ಯತೆ ಸಾಹಚರ್ಯ, ತಾತ್ಪರ್ಯ ಜ್ಞಾನ ಮುಂತಾದವುಗಳು ಸಹಕಾರಿಗಳಾಗಿರ್ಕುಂ.

೪) (ಪ.ಬೋ.೩-೧೭-೩) ಆಪ್ರೋಕ್ತಿಯಿಂ ಗೂಡಿ ಸ್ವರ್ಗಂಗಳಿರವಕ್ಕು॥
(ಆಪ್ತೋಕ್ತಿಕರಣದಿಂದ ಅದೃಷ್ಟವಾದ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದ ಜ್ಞಾನ ಮಾಡಿಕೊಡುವದು.

೫) (ಪ.ಗೀ ೧-೧೧) ಆಗಳು ನುಡಿವಿಡಿ ದರಿವುದರಿಂದ ಆಗವು (ಶಬ್ದ)ವೆನಿಸುವದಂತದರಿಂದ॥

೬) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೧೭೭ ಪ್ರ-೬) ಶಾಬ್ದಿ ಪ್ರಮಾಕಾ ವ್ಯಾಪಾರವಾಲಾ ಅಸಾಧಾರಣ ಕಾರಣ ಶಬ್ದ ಪ್ರಮಾಣ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಅರ್ಥಾಪತ್ತಿ ಪ್ರಮಾಣ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೪೨೦ ಕಲಾ ೧೬) ಅರ್ಥಾಪತ್ತಿ ಪ್ರಮಾಕಾ ಕರಣ ಜೋ ಉಪಪಾದ್ಯಕಾ ಜ್ಞಾನ ಸೋ ಅರ್ಥಾಪತ್ತಿ ಪ್ರಮಾಣ ಹೈ॥
ಜೈಸೆ ದಿನಮೆ ಅಬೋಜಿ ಸ್ಥೂಲ ಪುರುಷಕಿ ರಾತ್ರೀಮೆ ಭೋಜನಕೆ ಜ್ಞಾನರೂಪ ಅರ್ಥಾಪತ್ತಿಪ್ರಮಾಣ ಹೇತು ಸ್ಥೂಲತಾ (ಉಪಪದ್ಯಕಾ ಜ್ಞಾನ ಹೈ॥

೨) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪು.೫ ಪೇಜ ೧೦೫) ಉಪಪಾದಕ ಕಲ್ಪನಾಕಾ ಹೇತು ಉಪಪಾದ್ಯ ಜ್ಞಾನಕು ಅರ್ತಾಪತಿ ಪ್ರಮಾಣ ಕಹೆ ಹೈ।

೩) (ಪ.ಭೋ ೩-೧೭-೩) ಅವಯವ ಪುಷ್ಟಿಗೂಡಿ ರಾತ್ರಿ ಸವಿವನ್ನದಿರವಕ್ಕು॥೩॥
ಆವಯವ ಪುಷ್ಟಿ ಕರಣದಿಂದ ರಾತ್ರಿ, ಭೋಜನದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಡುವದು।

೪) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೧೭೭ ಪ್ರ.೬) ಉಪಪಾದಕ ಕಲ್ಪ ನಾಕಾ ಅಸಾಧಾರಣ ಹೇತು ಉಪಪಾದ್ಯಕಿ ಅನುಪ ಪತ್ತೀಕಾ ಜ್ಞಾನ ಅರ್ಥಾಪತ್ತಿ ಪ್ರಮಾಣ ಕಹೆ ಹೈ।

ಶೃತಾರ್ಥಾಪತ್ತಿ

(ಬದುಕಿದ ದೇವದತ್ತನಂ ಗ್ರಹದೊಳಗಿಲ್ಲವೆಂದೊಡೆ ಕೇಳಿ ಶೃತವಾದ ತದ್ವಚನದಿಂ ಸ್ಥಾನಾನಂತರದೊಳಿರ್ಪನೆಂದು ತಿಳಿವುದೇ ಸೃತಾರ್ಥಾಪತ್ತಿಯೆನಿಸುವದು.

(ಇಂತಿ ಎರಡ ಬಗೆಯ ಅರ್ಥಾ ಪತ್ತಿಗೂ ಅನ್ವಯ ವ್ಯತಿರೇಕಾದಿ ನಿಶ್ಚಯಗಳ ಸಹಕಾರಿ ಕಾರಣಗಳಕ್ಕುಂ।)

ಅನುಪಲಬ್ದಿ ಪ್ರಮಾಣ

(ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೪೨೦ ಕಲಾ ೧೬) ಅಭಾವ ಪ್ರಮಾಕಾ ಕರಣ ಜೋ ಪದಾರ್ಥಕಿ ಆಪ್ರತೀತಿ, ಸೋ ಅನುಪಲಬ್ದಿ ಪ್ರಮಾಣ ಹೈ।

(ಜೈಸಿ, ಗ್ರಹಮೆ ಘಟನಕೆ ಅಭಾವಕೆ ಜ್ಞಾನಕಿ ಹೇತು ಘಟಕಿ ಅಪ್ರತೀತಿ ಹೈ।)

(ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೬ ಪೇಜ ೧೦೯) ಅಭಾವಕಿ ಪ್ರಮಾಕಿ ಅಸಾಧಾರಣ ಕಾರಣಕು ಅನುಪಲಬ್ದಿ ಪ್ರಮಾಣ ಕಹೆ ಹೈ।

(ಪ.ಭೋ.೩-೧೭-೩) ನಿಷೇದಂಗೂಡಿ ಅಭಾವದಿರವಕ್ಕು ಇಲ್ಲ ಎಂಬ ನಿಷೇಧ ಕರಣದಿಂದ ಅಭಾವವನ್ನು ವಿಷಯಿಕರಿಸುವದು ಅನುಪಲಬ್ಧಿ ಪ್ರಮಾಣ।

(ವಿ.ಚಿಂ.೬೧) ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಾ ಭಾವರೂಪಮಾದ ಆನುಪಲಬಿ ಪ್ರಮಾಣದ ದೆಸೆಯಿಂದೀ ಭೂತಳದೊಳು ಘಟವಿಲ್ಲವೆನಲ್ಕೆ ಘಟಾ ಭಾವಜ್ಞಾನ ಮುಂಟಾಗುವದುಂ ತನ್ನ ಮರೆತು ಮೆಕ ಒಂಭತ್ತು ಮಂದಿಯಂ ಲೆಕ್ಕಿಸುವಂಗೆ ದಶಮಾಭಾವ ಜ್ಞಾನುಂಟಾಗುವದುಂ ಅನುಪಲಬ್ಧಿ ಪ್ರಮಾಣ ವೆನಿಸುವದು.

(ವ್ಯ.ರ.ಅಂಕ ೨೬) ಆಭಾವ ಪ್ರಮಾಕೆ ಕರಣಕು ಅನುಪಲಬ್ಧಿಪ್ರಮಾಣ ಕಹೆ ಹೈ।

ಅನುಪಲಬ್ಧಿ ಪ್ರಮಾಣ

(ವ್ಯ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೧೭೭ ಪ್ರ ೬) ಅಭಾವಕಿ ಪ್ರಮಾಕಾ ಅಸಾಧಾರಣ ಕಾರಣ ಆನುಪಲಬ್ಧಿ ಪ್ರಮಾಣ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಸಂಭವ ಪ್ರಮಾಣ

(ವಿ.ಚಿಂ.೬೧) ಸಹಸ್ರ ಸಂಖ್ಯಾಕದೊಳು ಶತಸಂಖಾಕ ಮುಂಟೆಂಬುದೇ ಸಂಭವ ಪ್ರಮಾಣ ಮಕ್ಕುಂ।

ಐತಿಹ್ಯ ಪ್ರಮಾಣ

(ವಿ.ಚಿಂ.೬೧) ಇವಟವೃಕ್ಷದೊಳು ಯಕ್ಷನಿಪ್ಪನೆಂಬ ಲೋಕವಾರ್ತೆಯಿಂದ ಯಕ್ಷ ವಿಷಯ ಜ್ಞಾನವೇ ಐತಿಹ್ಯ ಪ್ರಮಾಣಮಕ್ಕುಂ.

ಪ್ರಮಾಣ ಅಂಗೀಕಾರ - ೧

೧) (ವ್ಯ.ಅಂಕ ೨೬) ಚಾರ್ವಾಕಕೆ ಮತಮೆ ಏಕ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾನ್ಯ ಹೈ।

೨) ಕಣಾದ ಔರ ಸುಗತಕೆ ಮತಮೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಔರ ಆನುಮಾನ ದೋನು ಪ್ರಮಾಣ ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾನೆ ಹೈ॥

೩) ಸಾಂಖ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರಕಾ ಕರ್ತಾ ಜೋ ಕಪಿಲ ಹೈ ತಾಕೆ ಮತಮೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ, ಅನುಮಾನ, ಔರಶಬ್ದ ಏತೀನ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾನೆ ಹೈ।

೪) ನ್ಯಾಯ ಶಾಸ್ತ್ರಕಾ ಕರ್ತಾ ಜೋ ಗೌತಮ ಹೈ ತಾಕೆ ಮತಮೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ, ಅನುಮಾನ, ಶಬ್ದ, ಉಪಮಾನಯೇ ಚಾರಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾನೇ ಹೈ।

೫) ಪೂರ್ವಮೀ ಮಾಂಸಾಕಾ ಏಕದೇಶಿ ಭಟ್ಟಕಾ ಶಿಷ್ಯ ಜೋ ಪ್ರಭಾಕರ ಹೈ। ತಾಕೆ ಮತಮೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ, ಅನುಮಾನ ಶಬ್ದ, ಉಪಮಾನ, ಅರ್ಥಾಪತ್ತಿ ಪಪಾಂಚ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾನೆ ಹೈ।

೬) ಭಟ್ಟಕೆ ಮತಮೆ ಷಟ್ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾನೇ ಹೈ। ಔರ

೭) ವೇದಾಂತ ಗ್ರಂಥನ ಮೆಬೀ ಷಟ್ ಪ್ರಮಾಣ ಹೀ ಲಿಖೆ ಹೈ।

ಪ್ರಮಾಣ ಅಂಗೀಕಾರ - ೨

೧) (ವಿ.ಚಿಂ.೬೧) ಪ್ರಮಾಣಂಗಳಲ್ಲಿ ಚಾರ್ವಾಕರಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಮಾಣವೊಂದು

೨) ಜೈನ, ಬೌದ್ಧ, ವೈಶೇಷಿಕರಿಗೆ ಅನುಮಾನ ಪ್ರಮಾಣಮಂ ಕೂಡಿದೆರಡು

೩) ಸಾಂಖ್ಯರಿಗೆ ಆಗಮಂ ಕೂಡಿದ ಮೂರು

೪) ನ್ಯಾಯೈಕ ದೇಶಿಗಳಿಗೆ ಉಪಮಾನಂ ಕೂಡಿನಾಲ್ಕು

೫) ಪ್ರಾಭಾಕರರಿಗೆ ಅರ್ಥಾಪತ್ತಿ ಯೊಡಗೂಡಿದೈದು.

೬) ಬಾಟ್ಟವೇದಾಂತಿಗಳಿಗೆ ಅನುಪಲಬ್ದಿಯೆಂಬ ಪ್ರಮಾಣದೊಡಗೂಡಿದಾರು

೭) ಪೌರಾಣೀತಿ ಹಾಸಕರಿಗೆ ಸಂಭವೈತಿ ಹ್ಯಂಗಳೊಡಗೂಡಿ ಎಂಟು ಪ್ರಮಾಣಂಗಳಾಗಿರುವವೆಂದು ವಿವೇಕಿಸಲ್ವೇಳ್ಕುಂ।

ಪ್ರಮೇಯ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೩೯) ಪ್ರಮಾಜ್ಞಾನಕರಿ- ಅಥವಾತಾಕೆ ಸಾಧನ ಪ್ರಮಾಣ ಕರಿ ಜ್ಞಾನಸೇ ಯೋಗ್ಯಪದಾರ್ಥ ಪ್ರಮೇಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೭೮) ಪ್ರಮಾಜ್ಞಾನಕಾ ಜೋ ವಿಷಯ ಪ್ರಮೇಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೩) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೭ ಪೇಜ ೨೨೦) ಪ್ರಮಾಕೆ ವಿಷಯಕು ಪ್ರಮೇಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಪ್ರಮಾ

೧) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೧೧) ಪ್ರಮಾಣ ಜನ್ಯ ಯಥಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನಕು ಪ್ರಮಾ ಕಹೆ ಹೈ॥

೨) ಅಭಾಧಿತ ಅರ್ಥಕು ವಿಷಯಕರನೆ ವಾಲೆ ಜ್ಞಾನಕು ಪ್ರಮಾ ಕಹೆ ಹೈ॥

೩) ಅಭಾಧಿತ ಅರ್ಥಕು ವಿಷಯ ಕರನೆ ಹಾರೆ ಸ್ಮೃತಿಸೆ ಬಿನ್ನ ಜ್ಞಾನಕು ಪ್ರಮಾ ಕಹೆ ಹೈ॥ (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೧೯೭) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪು ೭ ಪೇಜ ೨೦೮)

೪) ಯಥಾರ್ಥ ಅನುಭವಕು ಪ್ರಮಾ ಕಹೆ ಹೈ

೫) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೦೦) ಚೇತನಮೆ ಪ್ರಮಾ ವ್ಯವಹಾರಕಾ ಸಂಬಂಧಕಾ ವೃತ್ತಿ ಬೀ ಪ್ರಮಾ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

(ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೧೮) ಪ್ರಮಾ ಸಂಖ್ಯಾ

ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ, ಅನುಮಿತಿ, ಉಪಮಿತಿ, ಶಾಬ್ದಿ, ಅರ್ಥಾಪತ್ತಿ, ಅಭಾವ ಯೇ ಷಟ್ ಪ್ರಮಾಣ ಜನ್ಯ ಯತಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನ ಔರ ಈಶ್ವರ ಜ್ಞಾನ, ಔರ ಸುಖಾದಿ ಗೋಚರ ಜ್ಞಾನ ಇಸಬೇದತೆ ಪ್ರಮಾ ಜಾನ ಅಷ್ಟವಿದ ಹೈ।

ಜೀವಾಶ್ರಿತ ಪ್ರಮಾ

(ವೃ.ಪ್ರ.ಅಂಕ ೧೯) ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿ ಷಟ್ ಜ್ಞಾನ ಔರ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಕಾ ಬೇಧ ಸುಖಾದಿ ಜ್ಞಾನ ಜೀವಾಶ್ರಿತ ಪ್ರಮಾ ಕಹಿಯೆ ಹೈ

ಈಶ್ವರಾಶ್ರಿತ ಪ್ರಮಾ

(ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೧೯) ಭೂತ, ಭಾವಿ, ವರ್ತಮಾನ ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗೋಚರ ಮಾಯಾಕಿ ವೃತ್ತಿರೂಪ ಜ್ಞಾನ ಈಶ್ವರಾಶ್ರಿತ ಪ್ರಮಾ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಮಾ

೧) (ವೃ.ರ. ಅಂಕ ೩೧) ಮತ್ತು (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೧ ಪೇಜ ೫)

ಇಂದ್ರೀಯ ಜನ್ಯ ಯಥಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನಕೋ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಮಾ ಕಹೆ ಹೈ (ನ್ಯಾಯ ಮತ)

೨) (ವೃ.ರ. ಅಂಕ ೩೨) ವಿಷಯ ಚೇತನಸೇ ವೃತ್ತಿ ಚೇತನಕಾ ಅಭೇದ ಹೀ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಜ್ಞಾನಕಾ ಲಕ್ಷಣ ಹೈ ಯಾಹೀಕು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಮಾ ಭೀ ಕಹೇ ಹೈ.(ವೇದಾಂತ ಮತ)

ಬಾಹ್ಯ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಮಾ

(ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ. ೭ ಪೇಜ ೨೧೦) ಅಬಾಧೀತ ಬಾಹ್ಯ ಪದಾರ್ಥ ಗೊಚರ ವೃತ್ತಿ ಬಾಹ್ಯ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಮಾ ಕಹಿಯೇ ಹೈ।

ಅಬಿಜ್ಞಾ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಮಾ

(ವೃ.ರ. ಅಂಕ ೩೩) ಕೇವಲ ಇಂದ್ರಿಯಾದಿ ಸಂಬಂಧ ಜನ್ಯ ಜ್ಞಾನ ಅಬಿಜ್ಞಾ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಕ್ರಮಾ ಹೈ।

ಪ್ರತ್ಯಬಿಜ್ಞಾ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಮಾ

(ವೃ.ರ. ಅಂಕ ೩೩) ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಸಾಮಗ್ರಿ ಸಹಕೃತ ಸಂಸ್ಕಾರ ಜನ್ಯ ಜ್ಞಾನ ಪ್ರತ್ಯ ಬಿಜ್ಞಾ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಮಾ ಹೈ।

ಅಂತರ ಪ್ರತ್ಯ ಬಿಜ್ಞಾ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ (ವೃ.ರ. ೩೩ ರಿಂದ ೬೧ ಅಂಕದವರೆಗೆ)

ಬಾಹ್ಯ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಮಾ (ವೃ.ರ. ೬೨ ರಿಂದ ೮೮ ಅಂಕದವರೆಗೆ)

ಶ್ರೋತ್ರಜ ಪ್ರಮಾ

ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ೧-ಪೇಜ೫) ಶ್ರೋತ್ರ ಜನ್ಯ ಯಥಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನ ಶ್ರೋತ್ರಜಪ್ರಮಾ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ತ್ವಾಚಪ್ರಮಾ

ತ್ವಾಚ ಇಂದ್ರಿಯ ಜನ್ಯ ಯಥಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನ ತ್ವಾಚ ಪ್ರಮಾ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಚಾಕ್ಷುಸ ಜ್ಞಾನ (ಪ್ರಮಾ)

(ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ. ೬ ಪೇಜ ೧೯೨) ಮನ ಸಹಿತ ನೇತ್ರತೆ ಜೋ ಜ್ಞಾನ ಹೋವೆ ಸೋ ಚಾಕ್ಷುಸ (ಜ್ಞಾನ) ಪ್ರಮಾ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಚಾಕ್ಷುಸಪ್ರಮಾ

ನೇತ್ರೇಂದ್ರಿಯ ಜನ್ಯ ಯಥಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನ ಚಾಕ್ಷುಸ ಪ್ರಮಾ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ರಾಸನ ಪ್ರಮಾ

ರಸನೇಂದ್ರಿಯ ಜನ್ಯ ಯಥಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನ ರಾಸನ ಪ್ರಮಾ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಘ್ರಾಣಜ ಪ್ರಮಾ

ಘ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯ ಜನ್ಯ ಯಥಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನ ಘ್ರಾಣಜ ಪ್ರಮಾ ಕಹೀ ಯೇ ಹೈ।

ಮಾನಸ ಜ್ಞಾನ

(ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ. ೬ ಪೇಜ ೧೯೨) ಅನ್ಯ ಪ್ರಮಾಣ ಬಿನಾ ಕೇವಲ ಮನತೆ ಜೋ ಜ್ಞಾನ ಹೋವೇ ಸೋ ಮಾನಸ ಜ್ಞಾನ (ಪ್ರಮಾ) ಕಹಿ ಯೇ ಹೈ|

ಅನುಮಿತಿ ಪ್ರಮಾ

(ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೪೯) ಲಿಂಗ ಜ್ಞಾನ ಜನ್ಯ ಜೋಜ್ಞಾನ ಸೋ ಆನುಮಿತಿ ಪ್ರಮಾ ಕಹಿಯೆ ಹೈ|| ಜೈಸೆ ಪರ್ವತಮೆ ಧೂಮಕಾ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಜ್ಞಾನ ಹೋಯಕೆ ವಹ್ನಿ ಕಾ ಜ್ಞಾನ ಹೋವೆ ಹೈ (ಧೊಮಕಾ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಜ್ಞಾನ ಲಿಂಗಜ್ಞಾನ ಕಹಿಯೆ ಹೈ) ತಾಸೆ ವಹ್ನೀಕಾ ಜ್ಞಾನ ಉಪಜೆ ಹೈ| ಯಾತೆ ಪರ್ವತಮೆ ವಹ್ನಿಕಾ ಜ್ಞಾನ ಅನುಮತಿ ಹೈ||

ಅನುಮಿತಿ ಜ್ಞಾನ (ಪ್ರಮಾ)

(ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೬ ಪೇಜ ೧೯೨) ಆನುಮಾನ ಪ್ರಮಾಣತೆ ಹೋವೆ ಸೋ ಅನುಮಿತಿ ಜ್ಞಾನ ಕಹಿಯೆ ಹೈ|

ಸ್ವಾರ್ಥಾನುಮಿತಿ ಪ್ರಮಾ

(ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೪೨) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೯೧) ವಾಕ್ಯಪ್ರಯೋಗ ವಿನಾ ವ್ಯಾಪ್ತಿಜ್ಞಾನಾದಿಕತೆ ಜೋ ಆನುಮಿತಿ ಹೋವೆ, ಸೋ ಸ್ವಾರ್ಥಾನುಮಿತಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ|

ಪರಾರ್ಥಾನುಮಿತಿ ಪ್ರಮಾ

(ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೨ ಪೇಜ ೪೨) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೯೬) ತಿಸತೆ (ಪರಾರ್ಥಾನುಮಾನತೆ) ಉತ್ತರ ಜೋ ಆನುಮಿತಿ ಹೋವೆ ಸೋ ಪರಾರ್ಥಾನುಮಿತಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ|

ಉಪಮಿತಿ ಪ್ರಮಾ

೧) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೯೪) ೧) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೧೦೫) ಗೋಮೆ ಗವಯಕಾ ಸಾದೃಶ್ಯಜ್ಞಾನ ಉಪಮಿತಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ| (ವೇದಾಂತ ರೀತೀಸೆ)

೨) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೪ ಪೇಜ ೯೨) ಸಂಜ್ಞಾಮೆ ಸಂಜ್ಞಾಕಿ ವಾಚ್ಯ ತಾ ಕಾಜ್ಞಾನ ಉಪಮಿತಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ| (ನ್ಯಾಯ ರೀತೀಸೆ)

೩) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೯೫) (ವೇದಾಂತ ರೀತಿ ಸಾದೃಶ್ಯ ಜ್ಞಾನ ಜನ್ಯ ಜ್ಞಾನಕೂ ಹೀ ಉಪಮಿತಿ ಕಹೆ ಹೈ|

೪) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೯೬) (ವೇದಾಂತ ನ್ಯಾಯ ರೀತೀತೆ ವಿಲಕ್ಷಣ) (ಗೋಮೆ ಗವಯಕಾ) ಸಾದೃಶ್ಯ ಜ್ಞಾನ ಜನ್ಯ ಜ್ಞಾನ ಅಥವಾ ಖಡ್ಗ ಮೃಗಮೆ ಊಷ್ಟ್ರಕಾ ವೈಧರ್ಮ್ಯ ಜ್ಞಾನ ಜನ್ಯಜ್ಞಾನ ಇನ ದೋನೊಮೆ ಕೋಯಿ ಏಕ ಹೋವೆ ಸೋ ಉಪಮಿತಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ| ದೋನೂಕು ಉಪಮಿತಿ ಕಹೆ ತೊ ಜಿಜ್ಞಾಸುಕೆ ಅನುಕೂಲ ಉಧಾಹರಣ ಸಂಭವೆಹೈ (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೪ ಪೇಜ ೯೬) (ವೇದಾಂತ ಪಾರಿಭಾಷಾಮೆ) ಏಕ ಸಾದೃಶ್ಯ ಜ್ಞಾನ ಜನ್ಯ ಜ್ಞಾನ ಹೀ ಉಪಮಿತಿ ಲಕ್ಷಣ ಕ ಹ್ಯಾ ಹೈ

ಶಬ್ದ ಜ್ಞಾನ (ಪ್ರಮಾ)

(ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೬ ಪೇಜ ೧೯೨) ಮನ ಸಹಿತ ಶಬ್ದ ಪ್ರಮಾಣತೆ ಹೋವೆ ಶಬ್ದ ಜ್ಞಾನ ಪ್ರಮಾ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಶಾಬ್ದಿ ಪ್ರಮಾ

(ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೩ ಪೇಜ ೪೪) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೫೪) ಪದಾರ್ಥಕೆ ಸಂಬಂಧಕಾ ಅಥವಾ ಸಂಬಂಧ ಸಹಿತ ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥನಕಾ ಜ್ಞಾನ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಜ್ಞಾನ ಕಹಿಯೆ ಹೈತಾಹೀಕು ಶಾಬ್ದಿ ಪ್ರಮಾ ಕಹೆ ಹೈ।

ಶಾಬ್ದಿ ಪ್ರಮಾ ಬೇಧ (ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೧೧೫-೧೧೬ ರಿಂದ ಮುಂದೆ ಅಂಕುಗಳಲ್ಲಿ ನೋಡಿರಿ)

ಅರ್ಥಾಪತ್ತಿ ಪ್ರಮಾ

೧) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೧೫೩) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೫ ಪೇಜ ೧೦೫) ಉಪ ಪಾದಕ ಜ್ಞಾನಕು ಅರ್ಥಾಪತ್ತಿ ಪ್ರಮಾ ಕಹೆ ಹೈ।

೨) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೧೫೩) ಉಪಪಾದ್ಯಕಿ ಅನುಪ ಪತ್ತೀಕೆ ಜ್ಞಾನತೆ ಉಪಪಾದಕಕಿ ಕಲ್ಪನಾ ಅರ್ಥಾಪತ್ತಿ ಪ್ರಮಾ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಅರ್ಥಾಪತ್ತಿ ಪ್ರಮಾ ಬೇಧ

೧) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೧೫೪) ಜಂಹಾ ದೃಷ್ಟ ಉಪಪಾದ್ಯಕಿ ಅನುಪ ಪತ್ತೀಕೆ ಜ್ಞಾನತೆ ಉಪಪಾದಕಕಿ ಕಲ್ಪನಾ ಹೋವೆ ತಂಹಾ ದೃಷ್ಟಾರ್ಥಾ ಪತ್ತಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। ಜೈಸೆ ದಿವಾ ಅಬೋಜೊ ಸ್ಥೂಲಮೆ ರಾತ್ರಿ ಭೋಜನಕಾ ಜ್ಞಾನ ದೃಷ್ಟಾರ್ಥಾ ಪತ್ತಿ ಹೈ। ಕಾಹೆತೆ ಉಪಪಾದ್ಯ ಸ್ಥೂಲ ತಾ ಸೋ ದೃಷ್ಟ ಹೈ।।

೨) (ವಿ.ಚಿಂ.೬೧) ಪಗಲುಣ್ಣದ ದೇವದತ್ತನ ದೇಹದ ಪೀನತ್ವಮಂ ಕಂಡು ದೃಷ್ಟವಾದ ಪೀನತ್ವದಿಂ ತತ್ಕಾರಣವಾದ ರಾತ್ರಿ ಭೋಜನವಂ ಕಲ್ಪಿಸುವದೇ ದೃಷ್ಟಾರ್ಥಾ ಪತ್ತಿಯಕ್ಕುಂ.

ಶೃತಾರ್ಥಾ ಪತ್ತಿ ಪ್ರಮಾ

೧) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೧೫೫) ಜಂಹಾ ಶೃತ ಉಪಪಾದ್ಯಕಿ ಅನುಪಪತ್ತೀಕೆ ಜ್ಞಾನತೆ ಉಪಪಾದಕಕಿ ಕಲ್ಪನಾ ಹೋವೆ ತಂಹಾ ಶೃತಾರ್ಥಾಪತ್ತಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।। ಜೈಸೆ ''ಗೃಹೇ ಅಸದ್ದೇವದತ್ತೊ ಜೀವತಿ'' ಯಾವಾಕ್ಯ ಕುಸುನೀಕೆ ಗೃಹಸೆ ಬಾಹ್ಯ ದೇಶಮೆ ದೇವದತ್ತಕಿ ಸತ್ತಾ ವಿನಾ ಗ್ರಹಮೆ ಅಸದ್ದೇವದತ್ತಕಾ ಜೀವನ ಬನೆ ನಹಿ। ಯಾತೆ ಗ್ರಹಮೆ ಅಸದ್ದೇವ ದತ್ತಕೆ ಜೀವನಕಿ ಅನುಪ ಪತ್ತೀಸೆ ದೇವದತ್ತಕಿ ಗೃಹತೆ ಬಾಹ್ಯ ಸತ್ತಾ ಕಲ್ಪನಾಕ ರೀಯೆ ಹೈ

೩) (ವಿ.ಚಿಂ.೬೧) ಬದುಕಿದ ದೇವದತ್ತನಂ ಗ್ರಹದೊಳಗಿಲ್ಲವೆಂದೊಡೆ ಕೇಳಿ ಶೃತವಾದ ತದ್ವಚನದಿಂ ಸ್ಥಾನಾಂತರ ದೊಳಿರ್ಪನೆಂದು ತಿಳಿವುದೇ ಶೃತಾರ್ಥಾಪತ್ತಿಯೆನಿಸುವದು.

(ವ್ಯ.ರ.ಅಂಕ ೧೫೬) ಶ್ರುತಾರ್ಥಾ ಪತ್ತಿದೋ ಪ್ರಕಾರ (೧) ಅಭಿದಾನಾನುಪಪತ್ತಿ (೨) ಅಬಿಹಿ ತಾನಾನುಪಪತ್ತಿ (ಯಾ ಅಂಕಮೆ ವಿಸ್ತಾ ಕಹೆ ಹೈ)

ಅಭಾವ ಪ್ರಮಾ

೧) (ವ್ಯ.ರ.ಅಂಕ ೧೬೩) (ವ್ಯ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೧೧೮) (ಪ್ರಾಚೀನ ನೈಯಾಯಿಕ) ನಿಷೇಧ ಮುಖಪ್ರತೀತಿಕೆ ವಿಷಯಕು ಅಭಾವ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ೧೬ ಪೇಜ ೪೦೨) ನಾಸ್ತಿ ಪ್ರತೀತೀಕಾ ವಿಷಯ ಅಭಾವ ಕಹಿಯೆಹೈ।

೩) (ನವೀನ ನೈಯಾಯಿಕರು) ಸಂಬಂಧ ಸಾದೃಸ್ಯತೆ ಬಿನ್ನ ಹೋವೆ ಔರ ಪ್ರತಿಯೋಗಿ ಸಾಪೇಕ್ಷ ಪ್ರತೀತೀಕಾ ವಿಷಯ ಹೋವೆ ತಾಕು ಅಭಾವ ಕಹಿಯೆ ಹೈ(ವ್ಯ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೧೧೩) ಯಹ ಲಕ್ಷಣ ಸ್ಥೂಲ ರೀತಿ ಕಹೆ ಹೈ।

೪) (ವ್ಯಪ್ರ.ಪ್ರ.೬ ಪೇಜ೧೧೮-೧೧೯) ನಿಷೇಧಮುಖಪ್ರತೀತೀಕಾ ವಿಷಯ ಹೋವೆ ಅಥವಾ ಪ್ರತಯೋಗಿ ಸಾಪೇಕ್ಷ ಪ್ರತೀತೀಕಾ ವಿಷಯ ಹೋವೆ ಸೋ ಅಭಾವ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೫) (ವ್ಯ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೧೧೦) ಸಂಬಂಧಕಿ ಔರ ಸಾದೃಸ್ಯಕೀ ಪ್ರತಿಯೋಗಿತಾಸೆ ವಿಲಕ್ಷಣ ಪ್ರತಿಯೋಗಿತಾ ವಾಲಾ ಜಾಕಾ ಪ್ರತಿಯೋಗಿ ಹೋವೆ ಸೋ ಅಭಾವ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೬) ಯತ್ ಅಸತ್ ಭಾಸತೇ ತತ್ ಅಭಾವಃ(ವ್ಯ.ಪ್ರ೧೧೪ ಪೇಜ) ಜಾಕಾ ನಿಷೇಧ ಕರೀಕೆ ತಾಕಾ ಅಭಾವ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಭಾವಾ ಭಾವಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿ

೧) ಅಭಾವದಿಂದ ಆಭಾವ ಉತ್ಪತ್ತಿ: ಅಜ್ಞಾನ ನಾಶದಿಂದ ಕಾರ್ಯ ಅಭಾವ ಉತ್ಪತ್ತಿ.

೨) ಅಭಾವದಿಂದ ಭಾವ ಉತ್ಪತ್ತಿ: ದುಃಖ ಅಭಾವದಿಂದ ಆನಂದ ಪ್ರಾಪ್ತಿ ಭಾವ ಉತ್ಪತ್ತಿ.

೩) ಭಾವದಿಂದ ಅಭಾವ ಉತ್ಪತ್ತಿ:- ಬ್ರಹ್ಮ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಅಜ್ಞಾನದ ಅಭಾವ ಉತ್ಪತ್ತಿ.

೪) ಭಾವದಿಂದ ಭಾವ ಉತ್ಪತ್ತಿ:ಬ್ರಹ್ಮ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮೋಕ್ಷ ಉತ್ಪತ್ತಿ.

ಅಭಾವ ಪ್ರಮಾ ಬೇಧ

(ವ್ಯ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೬ ಪೇಜ೧೧೦) ಅಭಾವ ದೋಪ್ರಕಾರ ಕಾ ಹೈ। ಅನ್ಯೋನ್ಯಭಾವ ಏಕ ವಿಧ ಹೀ ಹೈ।ಸಂಸರ್ಗಾ ಭಾವಚಾರಿ ಬೇಧ ಹೈ।

೧) ಪ್ರಾಗ್ಭಾವ　　೨) ಪ್ರಧ್ವಂಸಾ ಭಾವ

೩) ಸಾಮಾಯಿ ಕಾ ಭಾವ　　೪) ಅತ್ಯಂತಾಭಾವ ತಿನಮೆ.

ಪ್ರಾಗ್ಭಾವ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ ೧೬ ಪೇಜ ೪೦೨) (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೫೧) ಕಾರ್ಯಕಾ ಉತ್ಪತ್ತೀಸೇ ಪೂರ್ವಜೋ ಕಾರ್ಯಕಾ ಅಭಾವ ಹೈಸೋ ಪಾಗ್ಭಾವ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) (ವ್ಯ.ರ.ಅಂಕ ೧೬೬) (ವ್ಯ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೧೧೯) ಅನಾದಿ ಸಾಂತ ಜೋ ಅಭಾವ ಸೋ ಪ್ರಾಗ್ಭಾವ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। ಅಪನೆ ಪ್ರತಿಯೋಗೀಕೆ ಉಪಾದಾನ ಕಾರಣಮೆ ಪ್ರಾಗ್ಭಾವ ರಹೆ ಹೈ।

೩) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೩೦-೧) ಮುನ್ನವಿಲ್ಲದ ಭಾವ ಪ್ರಾಗಾಭಾವ।

೪) (ವಿ.ಚಿಂ.೭೫) ಮೃತ್ತಿಕೆಯೋಳು ಘಟಾದಿಕ ಮೊದಲಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆಯೇ ಪ್ರಾಗ್ಭಾವವೆನಿಸುವದು।

೫) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೬ ಪೇಜ ೧೧೦) ಕಪಾಲಮೆ ಘಟಕಿ ಉತ್ಪತ್ತೀಸೆ ಪೂರ್ವ ಘಟಕಾ ಅಭಾವ ಹೈಸೋ ಪ್ರಾಗ್ಭಾವ ಹೈ।

೬) (ವೃ.ಪ್ರ.೧೧೧ಪೇಜ) ..ಕಪಾಲೆ ನ ಘಟಃ.. ಐಸಿ ಪ್ರತೀತೀಕಾ ವಿಷಯ ಹೈ ಸೋ ಪ್ರಾಗ್ಭಾವ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಪ್ರಧ್ವಂಸಾಭಾವ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ ೧೬ ಪೇಜ ೪೦೨) ನಾಶಕೆ ಅನಂತರ ಜೋ ಅಭಾವ ಹೋವೆ ಹೈ ಸೋ ಪ್ರಧ್ವಂಸಾಭಾವ ಕಹಿಯೆ ಹೈ

೨) (ವೃ.ರ.೧೬೬ ಅಂಕ) ಸಾದಿ ಅನಂತ ಜೋ ಅಭಾವ ಸೋಪ್ರಧ್ವಂಸಾಭಾವ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।(ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೧೧೯)

(ಕೈವಲ್ಯ ೫-೩೦-೧) ಉದಿಸಿಯಳಿದ ಮೇಲೆ ತನ್ನಿರವಿಲ್ಲನಿಸಿದ ಭಾವವು ॥೧॥ (ಪ್ರಧ್ವಾಂಸಾಭಾವ)

(ವಿ.ಚಿಂ.೭೫) ಪುಟ್ಟಿದ ಘಟ ವೊಡೆದ ಬಳಿಕ ಇನಿಲ್ಲವೆಂಬುದೇ ಪ್ರಧ್ವಂಸಾಭಾವವೆನಿಪುದು.

(ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೧೧೦) ಘಟಕಿ ಉತ್ಪತ್ತೀಸೆ ಉತ್ತರ ಮುದ್ಗರಾದಿಕತೆ ಕಪಾಲಮೆ ಘಟಕಾ ಅಭಾವ ಹೈಸೋ ಪ್ರಧ್ವಂಸಾಭಾವ ಹೈ।

(ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೬ ಪೇಜ ೧೧೭) ಭಾವ ಪದಾರ್ಥಕಾ ನಾಶರೂಪ ಧ್ವಂಸ ತೋ ಅಭಾವರೂಪ ಹೋವೆ ಹೈ। ತಾಹೀಕು ಪ್ರಧ್ವಂಸಾಭಾವ ಕಹೆ ಹೈ। ಜೈಸೆ ಘಟಾದಿಕ ಭಾವ ಪದಾರ್ಥನಕಾ ನಾಶ ಅಭಾವರೂಪ ಹೈತಾಕು ಪ್ರಧ್ವಂಸಾ ಭಾವ ಕಹೆ ಹೈ।

ಅನ್ಯೋನ್ಯಾಭಾವ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ೧೬-ಪೇಜ ೪೦೨) ಪರಸ್ಪರ ವಿಷೆ ಜೋ ಪರಸ್ಪರಕಾ ಅಭಾವ ಹೈ ಸೊ ಅನ್ಯೋನ್ಯಾಭಾವ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। ಜೈಸೆ ರೂಪ ಭೇದ.. ಜೈಸೆ ಘಟಪಟ ಕಾ ಭೇಧ.

೨) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೧೬೫) ಅಭೇದಕೆ ನಿಷೇದಕ ಅಭಾವಕು ಅನ್ಯೋನ್ಯಾ ಭಾವ ಕಹೆಹೈ

(ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೧೩೨) ಪ್ರತಿಯೋಗಿ ತಾವಚ್ಛೇದಕ ವಿರೋಧಿ ಅಭಾವ ಅನ್ಯೊನ್ಯಾಭಾವ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೩) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೩೦-೨) ಇದರೊಳಿದಿಲ್ಲೆನಿಸುವ ಭಾವವು॥ ಅನ್ಯೊನ್ಯಾಭಾವ

೪) (ವಿ.ಚಿಂ.೭೫) ಘಟವು ಪಟವಲ್ಲ ಪಟವು ಘಟವಲ್ಲವೆಂಬುದು ಮೊದಲಾದುದೇ ಅನ್ಯೋನ್ಯಾಭಾವವೆನಿಸುವುದು.

೪) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೬. ಪೇಜ ೧೧೬) ಏಕ ಪದಾರ್ಥಮೆ ಅಭೇದ ಸಂಬಂಧಸೆ ಅಪರ ಪದಾರ್ಥಕಾ ನಿಷೇದಕ ಅಭಾವ ಅನ್ಯೊನ್ಯಾಭಾವ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೬) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೧೪೭) ಭೇದಕು ಅನ್ಯೊನ್ಯಾಭಾವ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೭) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೧೧೧) ಘಟಸೆ ಇತರ ಪದಾರ್ಥನಮೆ ಜೋ ಘಟಕಾ ಭೇದ ಸೋ ಘಟಕಾ ಅನ್ಯೋನ್ಯಾಭಾವ ಹೈ।

(ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೧೩೩) ಅಭೇದ ಸಂಬಂದಾವಚ್ಛಿನ್ನಾಭಾವಕು ಅನ್ಯೊನ್ಯಾಭಾವ ಕಹೆ ಹೈ।

(ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೧೬೮) ತಾದಾತ್ಮ್ಯ ಸಂಬಂಧಾವಚ್ಛಿನ್ನಾಭಾವ ಕೊಹೀ ಅನ್ಯೋನ್ಯಾಭಾವ ಕಹೆ ಹೈ।

ಅತ್ಯಂತಾಭಾವ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ ೧೬ ಪೇಜ ೪೦೨) ತೀನಿ ಕಾಲವಿಷೇ ಜೋ ಅಭಾವ ಹೈಸೋ ಅತ್ಯಂತಾ ಭಾವ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।।(ಜೈಸೆ ವಾಯುವಿಷೇ ರೂಪಕಾ ಅಭಾವ)

೨) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೧೬೯) ಅನ್ಯೋನ್ಯಾ ಭಾವಸೆ ಭಿನ್ನ ಜೋ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಶೂನ್ಯ ಔರ ನಾಶ ಶೂನ್ಯ ಅಭಾವ ಸೋ ಅತ್ಯಂತಾಭಾವ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।(ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ. ೬ ಪೇಜ೧೨೦)

೩) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೧೬೯) ಜಂಹಾ ಕಿಸೀ ಕಾಲಮೆ ಜೋ ಪದಾರ್ಥನ ಹೋವೆ ತಂಹಾ ತಿಸಪದಾರ್ಥಕಾ ಅತ್ಯಂತಾಭಾವ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।(ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೧೨೦) ಜೈಸೆವಾಯುಮೆ ರೂಪ ಔರ ಗಂಧ ಕಿಸೀ ಕಾಲ ಮೆ ನಹಿ ಹೋವೆ ಹೈ। ತಂಹಾ ರೂಪ ಔರ ಗಂಧಕಾ ಅತ್ಯಂತಾ ಭಾವ ಹೈ।

೪) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೩೦-೨) ಅನುದಿನವದಕಿಲ್ಲ ತೋರ್ಕೆಯೆನಿಪ ಭಾವವು। (ಅತ್ಯಂತಾಭಾವವು)

೫) (ವಿ.ಚಂ.೭೫) ವಂಧ್ಯಾಪುತ್ರ, ಶಶಿವಿಷಾಣ, ಗಗನಾರವಿಂದಾದಿಗಳೆಂದಿಗೂ ಇಲ್ಲವೆಂಬುದೇ ಅತ್ಯಂತಾಭಾವಮಕ್ಕುಂ.

೬) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೧೩೫) ಜಾ ಸಂಬಂಧಸೆ ಜಂಹಾ ಘಟರೂಪ ಪ್ರತಿಯೋಗಿ ಕದೇಬೀರಹೆ ನಹಿ ತಂಹಾ ಘಟಕಾ ತತ್ಸಂಬಂಧವಚ್ಛಿನ್ನ ಅತ್ಯಂತಾ ಭಾವ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। (ತಾರ್ಕಿಕ ಸಿದ್ಧಾಂತ)

ಸಾಮಾಯಿಕಾ ಭಾವ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ ೧೬ ಪೇಜ ೪೦೨) ಕಿಸಿ(ಉಠಾಯ ಲೀನೆಕೆ) ಸಮಯ ವಿಷೇ ಜೋ ಭೂತ ಲಾದಿಕಮೆ ಘಟಾದಿಕಕಾ ಅಭಾವ ಹೋವೆ ಹೈಸೋ ಸಾಮಾಯಿಕಾ ಭಾವ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೧೬೮) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೧೨೦) ಸಮಯ ವಿಶೇಷಮೆ ಉಪಜೆ ಔರ ಸಮಯ ವಿಶೇಷಮೆ ನಷ್ಟ ಹೋವೆ ಸೋ ಸಾಮಾಯಿಕ ಅಭಾವ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೩) (ವ್ಯ.ರ.ಅಂಕ ೧೬೮) (ವ್ಯ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೧೧೯) ಉತ್ಪತ್ತಿ ಔರ ನಾಶವಾಲಾ ಜೋ ಅಭಾವ ಸೋ ಸಾಮಾಯಿಕ ಅಭಾವ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಜಂಹಾ ಕಿಸೀ ಕಾಲಮೆ ಪದಾರ್ಥ ಹೋವೆ ಔರ ಕಿಸೆ ಕಾಲಮೆ ನಹೋವೆ ತಂಹಾ ಪದಾರ್ಥ ಶೂನ್ಯ ಕಾಲಮೆ ತಿಸ ಪದಾರ್ಥಕಾ ಸಾಮಾಯಿಕ ಅಭಾವ ಹೋವೆ ಹೈ॥ ಜೈಸೆ ಭೂತಲಾದಿಕನಮೆ ಘಟಾದಿಕ ಕಿಸೇ ಕಾಲಮೆ ಹೋವೆ ಹೈ। ಕಿಸೀಕಾಲಮೆ ನಹೋವೆ ತಂಹಾ ಘಟ ಶೂನ್ಯ ಕಾಲ ಸಂಬಂಧಿ ಭೂತಲಾದಿಕ ನಮೆ ಘಟಾದಿಕನಕಾ ಸಾಮಾಯಿಕ ಅಭಾವ ಹೈ॥

೪) (ವ್ಯ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೬ ಪೇಜ ೧೧೧) ಕಿಸಿ ಸಮಯ ಮೆ ಹೋವೆ ಸೋ ಸಾಮಾಯಿಕ ಅಭಾವ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

(ವ್ಯ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೧೩೫) ಜಂಹಾ ಕದಾಚಿತ್ತ ಸಂಯೋಗ ಸಂಬಂದತೆ ಪ್ರತಿಯೋಗಿ ಹೋವೆ ಕದಾಚಿತ್ತ ನಹಿ ಹೋವೆ ತಂಹಾ ಸಂಯೋಗ ಸಂಬಂದಾವಚ್ಛಿನ್ನಾ ಸಾಮಾಯಿಕಾ ಭಾವ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಸಂಸರ್ಗಾ ಭಾವ

೧) (ವ್ಯ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೧೩೧) ಪ್ರತಿಯೋಗಿ ವಿರೋಧಿ ಜೋ ಅಭಾವ ಸೋ ಸಂಸರ್ಗಾಭಾವ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) (ವ್ಯ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೧೩೩) ಅನ್ಯ ಸಂಬಂದಾವಚ್ಛಿನ್ನಾಭಾವಕು ಸಂಸರ್ಗಾ ಭಾವ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಪ್ರತಿಬಂಧಕ

(ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೧೩) ಕಾರ ಜಕಾ ಜೋ ವಿರೋಧಿ ಸೋ ಪ್ರತಿಬಂಧಕ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕ

ಭೂತ- ಭಾವಿ- ವರ್ತಮಾನ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಗಳು

ಭೂತ ಪ್ರತಿಬಂಧಕ

೧) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೪೩-೧) ಮುನ್ನಿನಬಲಾದಿ ಸಂಸ್ಮರಣೆ ಮುಂಬರಿವುದರಿಂದ॥೧॥

೨) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೬೦) ಮೋಕ್ಷಾ ಪೇಕ್ಷೆಯಿಂ ಸರ್ವಸಂಗ ಪರಿತ್ಯಾಗಮಂ ಮಾಡಿ

ಶ್ರೀಗುರುವನೈದಿಶ್ರವಣಾದಿಗಳೊಡಗೂಡಿದೊಡಂ॥

ಮೊದಲು ಗ್ರಹಸ್ಥಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದ ವನಿತಾದಿ ವಸ್ತುಗಳ ರೂಪ, ಯೌವನ, ಶೃಂಗಾರಾದಿ, ಸದ್ಗುಣಂಗಳನು ಭವದ ಸವಿಯೇ, ಸಂಸ್ಕಾರ ಬಲದಿಂ, ಬಂದು, ಮನವನಳ್ಕಿರಿದು, ಅಡಿಗಡಿಗೆ ಚಿಂತೆಯಂ ಪುಟ್ಟಿಸುತ್ತ, ಆತ್ಮ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವನಾಗಲೀ ಯದಿಹುದೇ ಭೂತ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವೆನಿಸುವದು.

೩) (ಪಂ.ದಶಿ ೯ಶ್ಲೋಕ.೪೧) ಅತೀತೇನಾಪಿ ಮಹಿಷಿಸ್ನೆಹೇನ ಪ್ರತಿಬಂಧತಃ॥ ಬಿಕ್ಷುಸ್ತತ್ವಂನ ವೇದೇತಿ ಗಾಥಾ ಲೋಕೆ ಪ್ರತೀಯತೇ ॥೪೧॥

ಒಬ್ಬ ಬಿಕ್ಷುವಿಗೆ ಹಿಂದೆ ಒಂದು ಎಮ್ಮೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿ ಇತು. ಆಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಉಂಟಾದ ಅಡ್ಡಿಯಿಂದ ಅವನು ತತ್ವವನ್ನು ಅರಿಯಲಿಲ್ಲವೆಂಬ ಕಥೆಯು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಿರುವದು.

(ಒಬ್ಬ ಸನ್ಯಾಸಿಯು ಹಿಂದೆ ತಾನು ಗ್ರಹಸ್ತನಾಗಿದ್ದಾಗ ಒಂದು ಎಮ್ಮೆಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರೀತಿ ಇಟ್ಟಿದ್ದನು. ಅನಂತರ ಸನ್ಯಾಸವಾದ ಮೇಲೆ ಗುರುವಿನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ವೇದಾಂತ ಶ್ರವಣ ಮಾಡಿದರೂ ಆ ಎಮ್ಮೆಯ ಸ್ನೇಹದಿಂದುಂಟಾದ ಅಡ್ಡಿಯಿಂದ ಶ್ರವಣ ಮಾಡಿದರೂ ಆ ಒಮ್ಮೆಯ ಸ್ನೇಹದಿಂದುಂಟಾದ ಅಡ್ಡಿಯಿಂದ ಅವನು ತತ್ವವನ್ನು ಅರಿಯಲಿಲ್ಲ.)

೪) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೩೧೮) ಧನ ಪುತ್ರಾದಿರೂಪ ಪ್ರಿಯ ವಸ್ತುಕೆ ನಾಶ ಭಯೆ ಪೀಚೆಬಿ ತಿನಕೆ ಅನುಸಂಧಾನ'(ಅವಿಸ್ಮರಣ) ರೂಪ ಭೂತ ಪ್ರತಿಬಂಧಕ ಗ್ರಹಣ ಕರನಾ॥

ವರ್ತಮಾನ ಪ್ರತಿಬಂಧಕ

೧) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೪೩-೨) ಜಡಬುದ್ಧಿ ಜನಸಂಗರತಿ ವಿಷಯಾಸಕ್ತಿ। ಬಿಡದೆ ಮಾಡುವ ತರ್ಕವ ಭಿಮಾನ॥ ಕಡು ಚಪಲತೆ ಗೂಡಿ ಸುವಿಚಾರ ವಿರೆ ತತ್ವದೆಡೆ ವೇದ್ಯವಾಗದಿಪ್ಪುದರಿಂದ॥

೨) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೬೦) ಜಡಬುದ್ದಿ, ಜನಸಂಗ, ಕುರತಿ, ವಿಷಯಾಸಕ್ತಿಕು ತರ್ಕ ಅಭಿಮಾನ ಚಪಲತ್ವಾದಿಗಳುಂಟಾಗಿ ತತ್ವ ವಿಚಾರಂಗೈದೊಡಂ ಆತ್ಮ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವ ನಾಗಲೀಯದಿಹದೇ ವರ್ತಮಾನ ಪ್ರತಿಬಂಧವೆನಿಸುವದು.

೩) (ಪ.ದರ್ಶಿ೯-೪೩) ಪ್ರತಿಬಂಧೋ ವರ್ತಮಾನೋ ವಿಷಯಾಸಕ್ತಿ ಲಕ್ಷಣ ಪ್ರಾಜ್ಞಾಮಾಂದ್ಯಂ ಕುತರ್ಕಶ್ಚೆ ವಿಪರ್ಯಯ ದುರಾಗ್ರಹಃ॥೪೩॥ ಬಾಹ್ಯ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ, ಬುದ್ದಿ ಮಂದತೆ, ಕುತರ್ಕ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಕರ್ತೃತ್ವ ವೊದಲಾದವುಗಳಿವೆಯೆಂಬ ಆಗ್ರಹ ಇವೆ ವರ್ತಮಾನ ಕಾಲದ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಗಳು.

೪) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೩೧೮) ಬುದ್ದಿ ಮಂದತಾಕೆ ಸಹವರ್ತಿ, ವಿಷಯಾಸಕ್ತಿ, ಕುತರ್ಕ, ಔರ ವಿಪರ್ಯಯ ದುರಾಗ್ರಹರೊಪ ತ್ರಿವಿಧ ವರ್ತಮಾನ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಾ ಗ್ರಹಣಕರನಾ॥

೫) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೫೭) ಅನೇಕ ಶರೀರ ನಕಾ ಆರಂಭಕಾ ಪ್ರಾರಬ್ಧ ಹೀ ಜ್ಞಾನ ಕಾ ಪ್ರತಿಬಂಧಕ ಹೈ

ಜೈಸೆ ವಿಷಯನಮೇ ಆಸಕ್ತಿ ಬುದ್ಧಿ ಮಂದತಾ ಭೇದವಾದಿ ವಚನಮೆ ವಿಶ್ವಾಸ ಯೇ ತಿನೋ ಜ್ಞಾನಕಾ ಪ್ರತಿಬಂಧಕ ಹೈ

ಭಾವಿ ಪ್ರತಿಬಂಧಕ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೩೧೮) ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಾದಿಕಕೀ ಇಚ್ಛಾ ಕಿಂವಾ ಜನ್ಮಾಂತರಕೆ ಹೇತು ಶೇಷ ಪ್ರಾರಬ್ದ ರೂಪ ಬಾವಿಷ್ಯ(ಆಗಾಮಿ) ಪ್ರತಿಬಂಧಕ ಗ್ರಹಣಕರನಾ॥

೨) (ಕೈವಲ್ಯ೫-೪೩-೩) ಮುಂದೆ ಕೆಲವು ಜನ್ಮವನು ಮಾಡುವಾರಬ್ದ।ಹೊಂದಿದುತ್ತರ ಲೋಕಗತಿಯಾಸೆ॥ ಕುಂದದೆ ಮನವಿರಲು ಕಾಣಿಸದು ನಿಜಾ॥ ನಂದ ವಾರಿಧಿ ಬೋಧವದರಿಂದ॥೩॥

೩) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೬೦) ಮತ್ತಂ ಮುಂದೆ ಕೆಲವು ಜನ್ಮಾಂತರವನ್ನಿತ್ತಲ್ಲದೇ ತೀರಾದಾ ಪ್ರಾರಬ್ಧ ವಿಶೇಷವೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಲೋಕ ವಾಂಛೆಯೆಂಬ ದೋಷದ್ವಯ ಯುಕ್ತಮಾಗಿರ್ದು ವೇದಾರ್ಥವ ನರಿದೊಡಂ ಆತ್ಮ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವ ನಾಗಲೀಯದಿಹುದೇ ಭಾವೀ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಮಕ್ಕುಂ

೪) (ಪಂ.ದ.೯-೪೫) ಆಗಾಮಿ ಪ್ರತಿಬಂಧಶ್ಚ ವಾಮದೇವೇ ನಮೀರಿತಃ।

ಏಕೀನ ಜನ್ಮ ನಾಕ್ಷೀಣೋ ಭರತಸ್ಯ ತ್ರಜನ್ಮಬಿಃ ॥೪೫॥ ಮುಂದೆ ಬರುವ ಅಡ್ಡಿಯು (ಪ್ರಾರಬ್ದ) ವಾಮದೇವನಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿತು; ಅದು ವಾಮದೇವನಿಗೆ ಒಂದು ಜನ್ಮ ಕೊಟ್ಟು ನಾಶವಾಯಿತು; ಭರತನಿಗೆ ಮೂರು ಜನ್ಮವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಮುಗಿಯಿತು.

೫) (ಪಂ.ದ.೯.೫೧) ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಾಭಿ ವಾಂಚಾಯಾಂ ಸಮ್ಯಕ್ಸತ್ಯಾಂ ನಿರುದ್ಯತಾಂ। ವಿಚಾರಯೇದ್ಯ ಆತ್ಮಾನಂ ನತು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರೋತ್ಯಯಂ॥೫೧॥

ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವನ್ನು ಹೊಂದಬೇಕೆಂಬ ಬಯಕೆಯು ತನಗೆ ದೃಡವಾಗಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ತಡೆಹಿಡಿದು ಯಾವನು ಆತ್ಮನನ್ನು ವಿಚಾರಿಸುತ್ತಾನೆಯೋ ಅವನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಲಾರನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಾವಿ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವೆಂದು ಹೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು.

ಪ್ರತಿಬಂಧಕ ನಿವೃತ್ತಿ (ಉಪಶಮನ)

(ಕೈ೫-೪೪-೧) ತನುಮೂರನಗಲ ದಿರ್ಪರುಜೆಗಳ । ಜನುಗಿನುಮ್ಮಳವಿಡಿದು ಜನಿಸುವ ಖಿಳಬಾಧೆಯನು ಇಹದೊಳು ನೆನೆಯದಂತಿರಿ ಸೆನ್ನನು॥೧॥

ಕಲುಷ ಕರ್ಮವನೆ ಮಾಡಿ ಸುಕೃತವನುಳಿದೊದಗುವ ಚಿಂತೆಗೆ ನೆಲೆಯಾದ ಪರಲೋಕದ ದುಃಖವ। ತೊಲಗಿಸಿ ಸಲಹೆನ್ನನು॥೨॥ ನರನುತೊಡಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಕಡೆಯಾದವರೊಳು ನೂರ್ಮಡಿಸಿಮಿಕ್ಕಾ॥ ಹರುಷಂಗಳನು ದಾಂಟಿದ ನಿಜಸುಖಿ। ಭರಿತನೆಂದೆನಿಸೆನ್ನನು॥೩॥ ಪಲವು ಲೌಕಿಕ ವೈದಿಕ ವಹ ಕರ್ಮಿ। ಕುಲವೆಸಗಿ ಮುನ್ನವೇ॥ ಬಳಿಕ ನಿನ್ನಿರವರಿದೆ ನಿನ್ನ। ನೆಳಸಲೀಯ ದಿರಿಸೆನ್ನನು॥೪॥ ಸದುಗತಿಗಳನು ಬೇರೆ ಬಯಸಲೀಯದೆ ಪರತರ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಪದವಾದ ಶಂಭುಲಿಂಗ ನೀನಗಲದೆ ಬೆರೆಸಿಹುದೆನ್ನನು.

(ವಿ.ಚಿಂ.೧೬೧) ಬಂಧತ್ರಯಮಂ ಜೈಸಲೋಸಗ ಮಾಗಿ ಜ್ಞಾನ ವೈರಾಗ್ಯ ಉಪರತಿಗಳೆಂಬ ಮುಖ್ಯಸಾಧನಗಳನು ಕ್ರಮದಿಂಬಿಡದಭ್ಯಾಸ ಗೈವುದು.

ಭೂತ ಪ್ರತಿಬಂಧಕ ನಿವೃತ್ತಿ

(ಪಂ.ದ.೯-೪೨) ಅನುಸೃತ್ಯ ಗುರುಃ ಸ್ನೇಹಂ ಮಹಿಷ್ಯಾಂ ತತ್ವಮುಕ್ತವಾನ್।

ತತೋ ಯಥಾ ವದ್ವೇದೈಷ ಪತಿಬಂಧಸ್ಯ ಸಂಕ್ಷಯಾತ್॥೪೨॥ ೪೨ ಇವನ ಗುರುವು ಇವನಿಗಿದ್ದ ಮಹಿಷ್ನೆ ಸ್ನೇಹವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಆ ಮಹಿಷಿಯಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮ ತತ್ವವನ್ನು ಅಂದರೆ (ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿಯೂ ಅಸ್ತಿ, (ಇರುವಿಕೆ), ಭಾತಿ, (ತೋರುವಿಕೆ) ಪ್ರಿಯ, ನಾಮರೂಪ ಎಂಬ ಐದರಲ್ಲಿ ವೊದಲನೆಯ ಮೂರು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಶಗಳು ಕೊನೆಯ ಎರಡು ಮಾಯಾಂಶಗಳು, ಮಾಯಾಂಶಗಳನು

ತೂರೆದು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಶವನ್ನು ಅರಿಯಬೇಕು ಎಂದು ಗುರುವು ಉಪದೇಶಿಸಿದನು. ಆ ಉಪದೇಶದಿಂದ ಈ ಯತಿಯು ತನ್ನ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತ ತತ್ವವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡನು.

ವರ್ತಮಾನ ಪ್ರತಿಬಂಧಕ ನಿವೃತ್ತಿ

(ಪಂ.ದ.೯-೪೪) ಶಮಾದ್ಯೈಃ ಶ್ರವಣಾದ್ಯೈಶ್ಚತತ್ರ ತತ್ರೋ.ತೈಃ ಕ್ಷಯವ್। ನೀತೆಸ್ಮಿನ್ ಪ್ರತಿಬಂಧೇತಃ ಸ್ವಷ್ಟ ಬ್ರಹತ್ಮತ್ವಮಶ್ನುತೇ॥೪೪॥ (೪೪) ಶಮದಮಾದಿಗಳಿಂದಲೂ ವಿಷಯಾಸಕ್ತಿ ತೊಲಗುವದು ಶ್ರವಣಾದಿಗಳಿಂದಲೂ (ಬುದ್ದಿಮಾಂದ್ಯ, ಕುತರ್ಕ, ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಕರ್ತೃತ್ವ ಬುದ್ಧಿ ಇವು ಹೋಗುವವು) ಆಯಾ ಅಡ್ಡಿಗಳು ನಾಶವಾಗುತ್ತಿರಲು ಸಾಧಕನು ತನ್ನ ಆತ್ಮವೇ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಭಾವಿಪ್ರತಿಬಂಧಕ ನಿವೃತ್ತಿ

(ಪಂ.ದ.೯-೪೬) ಯೋಗ ಬ್ರಷ್ಟಸ್ಯ ಗೀತಾಯಾಮತೀತೆ ಬಹುಜನ್ಮನಿ।

ಪ್ರತಿಬಂಧಕ್ಷಯಃ ಪ್ರೋಕ್ತೋನ ವಿಚಾರೋಪ್ಯನರ್ಥಕಃ॥೪೬॥ (೪೬) ಯೋಗಬ್ರಷ್ಟನಾದವನಿಗೆ ಅನೇಕ ಜನ್ಮಗಳು ಕಳೆದ ಮೇಲೆ ಮುಂದಿನ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವು ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು (ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ ಪರತತ್ವದ ವಿಚಾರವು ಎಂದಿಗೂ ನಿರರ್ಥಕವಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ೬-೪೧-೪೪ರ ಅರ್ಥ.

(ಪಂ.ದ.೯. ಶ್ಲೋಕ ೪೭ ರಿಂದ ೫೨ರ ವರೆಗೆ ನೋಡಿರಿ)

(ವಿ.ಚಿಂ.೧೫೧) ಭಾವಿ ಪ್ರತಿಬಂದ ಜೈಯಿಸಲೋಸುಗಮಾಗಿ ಉಪರತಿಯೆಂಬ (ವಿ.ಚಿಂ.೧೬೪) ರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಯೋಗ .ತ್ತ ಸ್ಥೈರ್ಯ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಬಾಹ್ಯ ಪ್ರಪಂಚಲಯವೇ ಉಪರತಿಗೆ ಲಕ್ಷಣ ಮಪ್ಪುದದಕೆ ಯಮಾದಿ ಅಷ್ಟಾಂಗ ಯೋಗವೇ ಕಾರಣಮಪ್ಪುದು .ತ್ತವು ಸ್ವಸ್ಥಾನದೊಳೇಕಾಗ್ರವಾಗಿಪ್ಪುದೇ ಸ್ವರೂಪ ಬಾಹ್ಯ ಕರಣಾದಿ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ ರದೀಹುದೇ ಕಾರ್ಯಮಕ್ಕುಂ) ಮುಖ್ಯ ಸಾದನವನು ಬಿಡದಬ್ಯಾಸಂಗೈಯುವದು ಭಾವಿ ಪ್ರತಿಬಂಧಕ ನಿವೃತ್ತಿ.

(ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೫೭) ಜ್ಞಾನಕೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕ ಹೋವೆ ಜಂಹಾ ಜ್ಞಾನ ಸಾದನ ಶ್ರವಣಾದಿಕ ಹೋವೆ ತಂಹಾ ಜ್ಞಾನ ಹೋವೆ ನಹಿ ಕಿಂತು. ಪ್ರತಿಬಂಧಕ ದೂರೀಹುಯೇತೆ ಪ್ರಥಮ ಜನ್ಮವಿಷೇಕಿಯೆ ಜೋ ಶ್ರವಣಾದಿಕಹೈ ತಿನತೇಹೀ ಅನ್ಯಶರೀರಮೆ ಜ್ಞಾನ ಹೋವೆ ಹೈ।

ಜೈಸೆ ವಾಮದೇವನೆ ಪೂರ್ವಜನ್ಮವಿಷೇ ಶ್ರವಣಾದಿಕ ಕಿಯೆ ತಬ ಪ್ರಾರಬ್ದಕಾ ಫಲ ಏಕ ಶರೀರ ಶೇಷ ಹೋವೆ ಜ್ಞಾನ ನಹಿ ಹುವಾ ಕಿಂತು ಶ್ರವಣಾದಿಕರತೆ ವರ್ತಮಾನ ಶರೀರ ಕಾ ಪಾತ ಹೋಯಕೆ ಅನ್ಯ ಶರೀರಕಿ ಪ್ರಾಪ್ತಿ ಹುಯೇತೆ ಪೂರ್ವ ಜನ್ಮಮೆ ಕಿಯೆ ಶ್ರವಣಾಧಿಕನತೆ ಗರ್ಬವಿಷೇ ಜ್ಞಾನ ಹುವಾ ಹೈ ಯಾತೆ ಜ್ಞಾನಸೆ ಅನಂತರ ಅನ್ಯ ಶರೀರಕಾ ಸಂಬಂಧ ಹೋವೆ ನಹಿ॥

ಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿ ಬಂಧಕ

ಗುರುಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅವಿಶ್ವಾಸ ಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕ

ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕ

ಭೂತ ಭಾವಿ ವರ್ತಮಾನ ಪ್ರತಿಬಂಧಕ

ದೃಢ್ ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕ

ಅಸಂಭಾವನಾ ವಿಪರೀತ ಭಾವನೆಗಳು.

ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿ ವಿಲಕ್ಷಣಾನಂದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕ

ಬ್ರಹ್ಮ ವಿಚಾರದ ಅಭಾವ

ಪ್ರಸ್ಥಾನ

೧) ಜ್ಞಾನದ ಸಾಧನಕ್ಕೆ ಪ್ರಸ್ಥಾನವೆನ್ನುವರು.

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೫೧೦) ವಿದ್ಯಾಕೆ ಅಂಗಕು ಪ್ರಸ್ಥಾನ ಕಹೆ ಹೈ

೩) ವಿದ್ಯಾಕೆ ಅಷ್ಟದಶ ಪ್ರಸ್ಥಾನ ಅಗ್ನಿ ಪುರಾಣಕೆ ಆರಂಭಮೆ ತಥಾ ಮದಸೂದನ ಸ್ವಾಮಿಕೃತ ಪ್ರಸ್ಥಾನ ಭೇದಮೆ ಲಿಖೆ ಹೈ।

೪) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೮೩) ಚಾರಿ ವೇದ, ಚಾರಿ ಉಪವೇದ, ಷಟ್ ವೇದಕೆ ಅಂಗ, ಪುರಾಣ, ನ್ಯಾಯ, ಮೀಮಾಂಸ, ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ ಇಸ್ ರೀತಿಸೆ ವೈಖರಿ ವಾಣಿರೂಪ ವಿದ್ಯಾಕೆ ಅಠಾರಹ ಬೇಧ ಹೈ। ತಿನಕು ಪ್ರಸ್ಥಾನ ಕಹೆ ಹೈ॥

೫) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೧೫) ಉಪನಿಷತ್ತ ಭಗವದ್ಗೀತಾ, ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಯೇ ತೀನಿ ಜೋ ವೇದಾಂತ ಕೆ ಪ್ರಸ್ಥಾನ ಹೈ।

೬) ಶೃತಿ ಪ್ರಸ್ಥಾನ, ಸ್ಮೃತಿ ಪ್ರಸ್ಥಾನ, ನ್ಯಾಯ ಪ್ರಸ್ಥಾನ ಇವು ಪ್ರಸ್ಥಾನತ್ರಯಗಳು.

ಪ್ರಸಂಖ್ಯಾನ

(ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೮ ಪೇಜ ೪೧೭) ವೃತ್ತೀಕೆ ಪ್ರವಾಹಕು ಪ್ರಸಂಖ್ಯಾನ ಕಹೆ ಹೈ

ಪ್ರತಿಬಿಂಬ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೧೬೭) ಧಮಕಕಾ ನಾಮ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಹೈ

೨) ಬಿಂಬ ಲಕ್ಷಣ ರಹಿತತ್ವೇಸತಿ ಬಿಂಬವತ್ ಭಾಸ ಇತಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಃ

ಪ್ರವೃತ್ತಿ

ರಾಗ ಜನ್ಯಃ ಗುಣಃ ಪ್ರವೃತ್ತಿಃ

ಬೆಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಸಮ್ಮುಖ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಸರ್ಪದಲ್ಲಿ ವಿಮುಖ ಪ್ರವೃತ್ತಿ.

ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಸಾಮಗ್ರಿ

(ವೃ.ರ.ಅಂಕ್ ೨೪೩) ಜಾ ಪದಾರ್ಥಮೆ ಪುರುಷಕಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಹೋವೆ ತಾ ಸದಾರ್ಥಕಾ

೧) ಸಾಮಾನ್ಯ ರೂಪತೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಜ್ಞಾನ.

೨) ಇಷ್ಟಪದಾರ್ಥಕೀ ಸ್ಮೃತಿ

೩) ಸ್ಮೃತೀಕೆ ವಿಷಯತೆ ಪುರೋವರ್ತಿ ಪದಾರ್ಥಕಾ ಬೇಧಜ್ಞಾನಾಭಾವ

೪) ಸ್ಮೃತಿ ಜ್ಞಾನಕಾ ಪುರೋವರ್ತಿಕೆ ಜ್ಞಾನತೆ ಬೇಧ ಜ್ಞಾನಾಭಾವಿ ಇತನಿ ಸಾಮಗ್ರಿ ಪ್ರವೃತ್ತೀಕಿ ಹೈ।

ಪ್ರವೃತ್ತಿ ವಿಜ್ಞಾನ ಧಾರಾ

(ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ೨೬೫) ಯಹ ಘಟ ಹೈ, ಯಹ ಶಾಲೀ ಹೈ॥ ಐಸಿ ವಿಜ್ಞಾನದಾರಾಕು ಪ್ರವೃತ್ತಿ ವಿಜ್ಞಾನ ಧಾರಾ ಕಹೆ ಹೈ।

ಸಕಂಪ ಪ್ರವೃತ್ತಿ

೧) ಯಾವ ಪದಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿರುವದೋ ಅದು ಸಕಂಪ ಪ್ರವೃತ್ತಿ

೨) ಸಂಶಯ ಇರುವದರಿಂದ ಭಯ, ರಾಗ, ದ್ವೇಷಗಳು ಇರುವದರಿಂದ ಸಕಂಪ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯೆನಿಸುವದು.

ನಿಷ್ಕಂಪ ಪ್ರವೃತ್ತಿ

ನಿಶ್ಚಯ ಇರುವದರಿಂದ (ಭಯ ನಿವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ) ನಿಷ್ಕಂಪ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಎನಿಸುವದು.

ಪ್ರಲಾಪ

೧) ನಿರರ್ಥಕ ಅರ್ಥ ದುಃಖಂ ಪ್ರಲಾಪ

೨) ವ್ಯರ್ಥಃ ಆಲಾಪಂ ಪ್ರಲಾಪಃ

ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯ

೧) (ವೃ.ರ. ಅಂಕ ೯೪)(ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೪೨-ಪ್ರ.೨) ಸಾಧ್ಯ ವಿಶಿಷ್ಟ ಪಕ್ಷಕಾ ಬೋಧಕ ವಾಕ್ಯಪ್ರತಿಜ್ಞಾ ವಾಕ್ಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। ಐಸಾ'' ಪರ್ವತೋ ವಹ್ನಿಮಾನ್'' ಯಹ ವಾಕ್ಯ ಹೈ ತೈಸಾ ''ಜೀವೋಬ್ರಹ್ಮಾಭಿನ್ನ'' ಯಹ ಮಹಾವಾಕ್ಯ ಹೈ (ವೃ.ರ.೯೬ ಅಂಕ)

೨) ಸಾಧ್ಯ ವಿಶಿಷ್ಟ ಬೋಧಕ ವಚನಂ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ ವಾಕ್ಯ.

ಪ್ರಪಂಚ

೧) ಪ್ರಪಂಚ (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೨೩) ಸಮಷ್ಟಿ, ವ್ಯಷ್ಟಿ, ಸ್ಥೂಲ, ಸೂಕ್ಷ್ಮ, ಕಾರಣದೇಹ ಔರ ತಿನಕಿ ಅವಸ್ಥಾ ಅರು ಧರ್ಮ। ಪ್ರಪಂಚ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೨೯) ಸಮಷ್ಟಿ ಔರ ವ್ಯಷ್ಟಿ ರೂಪ ತೀನ ಶರೀರ ಪಂಚಕೋಶ ತೀನ ಅವಸ್ಥಾದಿಕ ನಾಮರೂಪ ಪ್ರಪಂಚ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೩) (ವಿ.ಚಂ.೪೩೧) ಜ್ಞಾತಾ॥ ಜ್ಞಾನ॥ ಜ್ಞೇಯ॥ ಭೋಕ್ತಾ॥ ಭೋಗ್ಯ॥ ಭೋಗಕರ್ತಾ॥ ಕರಣ॥ ಕ್ರಿಯಾ॥ ಯೇ ಸಂಸಾರ (ಪ್ರಪಂಚ) ಹೈ॥

ಜೀವ ಪ್ರಪಂಚ (ಜೀವ ಕಲ್ಪಿತ)

೧) (ಪಂ.ದಶಿ.೭-೪ಶ್ಲೋಕ) ಈ ಕ್ಷಣಾದಿ ಪ್ರವೇಶಾಂತಾ ಸೃಷ್ಟಿರೀಶೇನ ಕಲ್ಪಿತಾ। ಜಾಗ್ರದಾದಿ ವಿಮೋಕ್ಷಾಂತಃ ಸಂಸಾರೋ ಜೀವಕಲ್ಪಿತಃ॥೪॥

ಜಾಗ್ರದವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ವಿದೇಹ ಮೋಕ್ಷದವರೆಗಿರುವ ಸಂಸಾರವು (ಅವಿದ್ಯೋಪಾದಿಕನಾದ) ಜೀವಕಲ್ಪಿತವಿರುವದು.

೨) ವಚನ : ಅನಂತ ಕಾಲನಿತ್ಯವೆಂಬಿರಿ ಸಂಸಾರ ಸಂಸಾರವೆಂಬುದು ಹುಸಿಕಂಡ್ಯಾ ಎಲಹೋ ಇಂದಿನಿಂದಿನ ಸುಖ, ಇಂದಿಂಗೆ ಪರಿಣಾಮ. ದಿನ ದಿನದ ಸುಖ ಹುಸಿಕಂಡ್ಯಾ ಎಲವೋ। ಘನ ಘನವೆಂಬ ರೂಪಿಂಗೆ ರತಿಯಿಲ್ಲಯ್ಯಾ ಮಹಾಲಿಂಗ ಗಜೇಶ್ವರನಲ್ಲಿ ತಿಳಿದು ನೋಡಾ ಎಲವೋ.

೩) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೧೭) ಜೀವಕಲ್ಪಿತ ಮಾದ ಪ್ರಪಂಚವು ಬಂಧಕರಮಪ್ಪುದರಿಂ ಮುಮುಕ್ಷುಗಳಿಂ ಬಿಡಲ್ತಕ್ಕದ್ದಾದೊಡೆ ಅದು ಅ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಪ್ರಪಂಚವು, ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಪ್ರಪಂಚವೆಂದು ದ್ವಿವಿಧವಾಗಿರ್ಪುದಾ ಅ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಪ್ರಪಂಚವೇ ಬಂಧ ಕರಮಪ್ಪುದರಿಂ ತೀವ್ರವೆಂದೆರಡು ತೆರನಾಗಿಹುದು.

ಈಶ ಕಲ್ಪಿತ ಪ್ರಪಂಚ

ಸಂಕಲ್ಪದಿಂದ(ಅದು ''ಬಹುವಾಗುವೆನು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವೆನು'' ಎಂದು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿತು. ತದೈಕ್ಷತ ಬಹುಸ್ಯಾಂ ಪ್ರಜಾಯೇಯೇತಿ (ಛಾಂ.ಉ.೬-೨-೩) ಎಂಬುದು ಸಂಕಲ್ಪದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ (ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು) ಪ್ರವೇಶಿಸುವವರೆಗಿನ (ನಾನು ಜೀವಾತ್ಮನರೂಪದಿಂದ ಪ್ರವೇಶಿ ಅನೇನ ಜೀವೇನಾತ್ಮ ನಾನು ಪ್ರ ವಿಶ್ವ ಎಂಬುದು

೩) (ಛಾಂ.ಉ.೬-೩-೨) ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರವೇಶವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ) ಸೃಷ್ಟಿಯು ಈಶ್ವರನ ಕಲ್ಪನೆಯಾಗಿರುವದು.

ಈಶ್ವರ ಪ್ರಪಂಚ

(ವಿ.ಚಿಂ.೧೧೬) ಈಶ್ವರ ನಿರ್ಮಿತ ಪ್ರಪಂಚವು ಗುರುಶಾಸ್ತ್ರಾಧಿ ರೂಪದಿಂ ಮೋಕ್ಷ ಸಾಧಕ ಮಾಗಿಯುಂ, ಪಾಪನಿವರ್ತಕ ಕರ್ಮ ಸಾಧನ ಮಪ್ಪುದರಿಂ, ಬಾಧಕ ಮಲ್ಲದ್ದಾಗಿಯುಂ, ಜೀವಾದೃಷ್ಟ ಸಿದ್ಧಮಪ್ಪುದರಿಂ ತನ್ನ ಬಿಡಲಾರಿಗು ಮಶಕ್ಯ ಮಾಗಿಯು ಮದಂತಿರ್ಕೆ.

ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಪ್ರಪಂಚ

ಬ್ರಹ್ಮ ವಿಚಾರಾದಿಕವೇ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಪ್ರಪಂಚವೆನಿಸುವದು. ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಪ್ರಪಂಚವು ಜ್ಞಾನ ಸಾಧನಂದಿಂದಾತ್ಮ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವಾದ ಬಳಿಕ ಆರೂಢನಿಂ ಬಿಡಲ್ತಕ್ಕದ್ದು.

ಅಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ಪ್ರಪಂಚ

(ವಿ.ಚಿಂ.೧೧೭) ಕಾಮಕ್ರೋಧಾದಿಕವೇ ತೀವ್ರ ಪ್ರಪಂಚವೆನಿಸುವದು.

ಮಂದ ಪ್ರಪಂಚ

(ವಿ.ಚಿಂ.೧೧೭) ಮನ ಕಲ್ಪಿತ ರಾಜಸ ಕರ್ಮಾದಿಕವೇ ಮಂದ ಪ್ರಪಂಚವೆನಿಸುವದು.

ಪ್ರಪಂಚ ಬಿಡುಗಡೆ

(ವಿ.ಚಿಂ.೧೧೭) ಆ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯಗಳಾದ ತೀವ್ರ, ಮಂದ ಪ್ರಪಂಚಗಳೇ ಆತ್ಮ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧಗಳಾಗಿರುವದರಿಂ ಜ್ಞಾನಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಮುನ್ನವೇ ಬಿಡಲ್ತಕ್ಕವಾ ಬಳಿಕ ಜೀವೇಶ್ವರಕಲ್ಪಿತ ಪ್ರಪಂಚದ್ವಮುಂ ಶುದ್ಧ ಶಿವ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ವಾದ ಬಳಿಕ ಬಿಡಲ್ಪಟ್ಟರುಂ ಕಸ್ತೂರಿಯಂ ತೊರೆದ ಕರಂಡದೊಳು ವಾಸನಾಮಾತ್ರಮವ ಸಿಷ್ಟವಾಗಿರ್ಪಂತೆ ಪ್ರಪಂಚಾಕಾರಭವವೆಂಬ ಚಿದಾಭಾಸ ಬ್ರಾಂತಿವಾಸನಾ ಮಾತ್ರಮುಂ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತ ನಾದೊಡಂ ಬಿಡದೆ ವಿದೇಹ ಕೈವಲ್ಯ ಪಯಂತ ಮನಿವಾರ್ಯ ಮಾಗಿದ್ದು ಬಳಿಕ ತಾನಾಗಿ ನಾಶಮಾದೊಡೆ ಶ್ವೇತರಜ್ಞಪ್ತಿ ಶೂನ್ಯ ಮಾದಚಿನ್ಮಾತ್ರ ಶುದ್ಧಾನಂದ ನಿತ್ಯಪೂರ್ಣತ್ವವೇ ನಿರ್ವಾಣ ಮಪ್ಪುದೆಂದು ರಹಸಾರ್ಥಮಕ್ಕುಂ.

ಪ್ರಪಂಚತ್ರೈವಿಧ್ಯ ಭಾವನಾ

(ವಿ.ಚಿಂ.೧೧೪) ಈಶ್ವರನಿಂ ಸ್ರಷ್ಟವಾದಮಾಯಾಮಯ ವ್ಯೋಮಾದಿ ಪ್ರಪಂಚಮಾದೊಡೆ ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪದಿಂದೊಂದೇಯಾಗಿಹುದದರಲ್ಲಿ ಜೀವಬುದ್ಧಿ ಕಲ್ಪಿತವಾದ ಬೇರೊಂದು ಭೋಗ್ಯ ರೂಪವೇ ಪ್ರೀತಿ ವಿಷಯಮೆಂದು, ದ್ವೇಷ ವಿಷಯಮೆಂದು, ಉಪೇಕ್ಷಾ ವಿಷಮೆಂದು ತ್ರಿವಿಧ ಮಾಗಿರ್ಪುದು ಅದರಲ್ಲಿ ವನಿತಾದಿರ ಪ್ರೀತಿ ವಿಷಯವೆನಿಸುವದು. ವ್ಯಾಘ್ರಾದಿಕವೇ ದ್ವೇಷ ವಿಷಯವೆನಿಸುವದು. ಬೀದಿಯ ತೃಣಾದಿಕವೇ ಉಪೇಕ್ಷಾ ವಿಷಯಮಕ್ಕುಂ

ಪ್ರಪಂಚಿಕ (ಸಂಸಾರಿ)

೧) (ಪ.ದ.೭-೭) ಅಧಿಷ್ಠಾನಾಂಶ ಸಂಯುಕ್ತಂ ಬ್ರಮಾಂಶ ಮವಲಂಬತೇ। ಯದಾ ತದಾಹಂ ಸಂಸಾರೀತ್ತೇವಂ ಜೀವೋಭಿ ಮನ್ಯತೆ॥೭॥

ಕೂಟಸ್ಥ ಚೈತನ್ಯದೊಡನೆ ಯುಕ್ತವಾದ ಚಿದಾಭಾಸನೊಡನೆ ಕೂಡಿದ ಸ್ಥೂಲಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶರೀರಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸುವನೋ ಆಗ ನಾನು ಸಂಸಾರಿ ಎಂದು ಹೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು.

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೩) ಅಂತಃಕರಣವಿಷೇ ವೃತ್ತಿ ಚೇತನ ಔರ ಅಂತಃಕರಣ ಸಂಸಾರಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

(ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೭೪) ಏ ಕಹೀ ಚೈತನ್ಯ ಅಂತಃಕರಣ ಸಹಿತ ಸಂಸಾರಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಪ್ರಶ್ನ

೧) ಜ್ಞಾನ ಉದ್ದೇಶಕ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಆಧೀನ ಶಬ್ದಃ ಪ್ರಶ್ನ

೨) ಜಿಜ್ಞಾಸಾ ವಿಸ್ಕರಣಂ ಪ್ರಶ್ನ

ಪ್ರತಿಯೋಗಿ

೧) ಯಸ್ಯ ಅಭಾವ ಃ ತಸ್ಯ ಸ ಏವ ಪ್ರತಿಯೋಗೀ

೨) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೬ ಪೇಜ ೧೧೪) ಜಾಕಾ ಅಭಾವ ಹೋವೆ ಸೋ ಪ್ರತಿಯೋಗಿ.ಕಹಿಯೆಹೈ।

೩) ಜಾಕಾ ನಿಷೇಧಕರೀಕೆ ತಾಕಾ ಅಭಾವ ಕಹಿಯೆ ಸೋೀಯಿ ಅಭಾವಕಾ ಪ್ರತಿಯೋಗಿ ಕಹೆ ಹೈ।

೪) (ಅ.ಸಾರ.೫-೩-೩) ಆವುದಿಲ್ಲವೆಯದಂ ಭಾವಿಸಲ್ಪ್ರತಿಯೋಗ್ಯ। ಭಾವವದೆಯಾಗಿ ತದ್ವಿಶೇಷಣ ಮಾದ। ಠಾವಿನೊಳಗರುಹಿ ಕೊಳುತಿರ್ಕು.

(ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೧೭೨) ಜಿಸಕಾ ನಾಶ ಹೋವೆ ಹೈಸೋ ನಾಶ ಕಾ ಪ್ರತಿಯೋಗಿ ಹೈ।

ತಾಪ್ರತಿಯೋಗೀಕಿ ನಾಶ ವೀಷೇ ಪ್ರತೀತಿ ಹೋವೆ ಹೈ

ಬಾದವಿಷೇ ಪ್ರತಿಯೋಗಿಕಿ ಪ್ರತೀತಿ ಹೋವೆ ನಹಿ.

(ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೧೩೯) ಅಭಾವಕೆ ಅಭಾವಕು ಸರ್ವ ಶಾಸ್ತ್ರನಮೆ ಪ್ರತಿಯೋಗಿ ಕಹೆಹೈ।

(ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೨೫) ಜಾಕಾ ಸಂಬಂದ ಹೋವೆ ಸೋ ಸಂಬಂಧಕಾ ಪ್ರತಿಯೋಗಿಕಹಿಯೆಹೈ।

ಪ್ರತಿಯೋಗಿ ತಾವಚ್ಛೇದಕ

(ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೧೩೧ ಪ್ರ.೬) ಅಭಾವ ಭೋದಕ ಪದಕೆ ಸಾಥಿ ಪ್ರತಿಯೋಗಿ ಭೋಧಕ ಪದಕೆ ಉಚ್ಚಾರಣ ಕರೆ ಜಿಸ್ ಧರ್ಮಕಿ ಪ್ರತೀತಿ ಹೋವೆ ಹೈ। ಸೋ ಪ್ರತಿಯೋಗಿತಾ ಚ್ಛೇದಕ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಪ್ರತಿಯೋಗಿತಾ ವಚ್ಛೇದಕ ಸಂಬಂಧ (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೬ ಪೇಜ ೧೩೨) ಜಿಸಂಬಂಧಸೆ ಪದಾರ್ಥಕಾ ಅಭಾವ ಕಹಿಯೆ ಸೋ ಪ್ರತಿಯೋಗಿತಾ ವಚ್ಛೇದಕ ಸಂಬಂಧ ಕಹಿಯೆಹೈ।

ಪ್ರಸಾದ

೧) (ಕೈವಲ್ಯ ೪-೩೦-೨) ಶಿವನ ಕರುಣಾತ್ಮಕ ಸುಪ್ರಸಾದವನು

೨) (ಶಿ.ಶಿ.ಪೇಜ ೨೩೪) (ಪ್ರಸಾದಿಸ್ಥಲ)

ನೈರ್ಮಲ್ಯಂ ಮನಸೋ ಲಿಂಗಂ ಪ್ರಸಾದ ಇತಿ ಕಥ್ಯತೇ।

ಶಿವಸ್ಯ ಲಿಂಗರೂಪಸ್ಯ ಪ್ರಸಾದಾದೇವ ಸಿದ್ಧ್ಯತಿ॥೧॥

ಮನದ ನಿರ್ಮಲತ್ವದ ಚಿಹ್ನವು ಪ್ರಸಾದವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವದು. ಲಿಂಗರೂಪನಾದ ಶಿವನ ಪ್ರಸಾದದಿಂದಲೇ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.

೩) (ಶಿ.ಶಿ.ಪೇಜ ೨೩೫) ಶಿವಪ್ರಸಾದಂ ಯುದ್ದ್ರವ್ಯಂ ಶಿವಾಯ ವಿನಿವೇದಿತಂ ನಿರ್ಮಾಲ್ಯಂ ತತ್ತು ಶಿವಾನಾಂ ಮನೋ ನೈರ್ಮಲ್ಯಂ ಕಾರಣಂ॥೨॥ ಯಾವ ವಸ್ತುವು ಶಿವನಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿತವೋ ಅದು ಶಿವಪ್ರಸಾದವು ಆ ಶಿವಪ್ರಸಾದವು ಶಿವಭಕ್ತರ ಮನದ ನಿರ್ಮಲತೆಗೆ ಮೂಲವು।

೪) ಅರ್ಪಿತ ಪ್ರಸಾದ। ಅವಧಾನ ಪ್ರಸಾದ, ಪರಿಣಾಮ ಪ್ರಸಾದ

೫) ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಲ್ಲಿರುವ ಪದಾರ್ಥ ಬಾಂಡದಲ್ಲಿ ಬಂದಾಗ ಅನ್ನ, ತಾಟಿನಲ್ಲಿ ಬಂದಾಗ ಬೋನ, ಅದನ್ನೇ ಗುರುಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಜಂಗಮಕ್ಕೆ ಅರ್ಪಿಸಿದಾಗ ಪ್ರಸಾದ. ಈ ಪ್ರಸಾದದ ಸೇವನೆಯಿಂದ ಭವ ಅಳಿಯುವದು.

೬) (ಭಕ್ತಸ್ಥಲ ಶಿ.೧೨ ಪೇಜ ೧೭೯) ಅನ್ನ ಜಾತೇತು ಭಕ್ತೇನ ಭುಜ್ಯಮಾನೇ ಶಿವಾರ್ಪಿತೇ ಸಿಕ್ಥೇಶ್ವಮೇಧಸ್ಯ ಯತ್ಥಲಂ ತದವಾಸ್ಯತೇ॥೮॥

ನಿರ್ಮಾಲ್ಯ ನಿರ್ಮಲ ಶುದ್ಧಂ ಶಿವೇನ ಸ್ವೀಕೃತಂ ಯತಃ।

ನಿರ್ಮಲೈಸ್ತತ್ಪರೈರ್ಧಾರ್ಯಾಂ ನಾನ್ಯೈಃ ಪ್ರಾಕೃತ ಜಂತುಬಿಃ

ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಶಿವಭಕ್ತರಿಗಾಗಿ ನೀಡಿದ ಪದಾರ್ಥವೇ ಪ್ರಸಾದ(ಇದನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರೆ ಅಶ್ವಮೇಧ ಯಜ್ಞ ಮಾಡಿದರೆಷ್ಟು ಫಲ ಬರುವುದು.)

ಪ್ರಸಾದಿ

೧) (ಶಿ.ಶಿ.ಪೇಜ ೨೩೫) ಮನ ಪ್ರಸಾದ ಸಿದ್ಯರ್ಥಂ ನಿರ್ಮಲ ಜ್ಞಾನಕಾರಣಂ। ಶಿವಪ್ರಸಾದಂ ಸೀಕುರ್ವನ್ ಪ್ರಸಾದೀತ್ಯೇಷ ಕಥ್ಯತೇ ನಿರ್ಮಲವಾದ ಶಿವಜ್ಞಾನ ಕಾರಣವಾದ ಶಿವಪ್ರಸಾದವನ್ನು ಮನದ ನಿರ್ಮಲತೆಗಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ಈ ಮಾಹೇಶ್ವರನು ಪ್ರಸಾದಿ ಎಂದು ಹೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು।

೨) ಅಚ್ಯಪ್ರಸಾದಿ, ನಿಚ್ಚಪ್ರಸಾದಿ, ಗುರುಪ್ರಸಾದಿ, ಲಿಂಗಪ್ರಸಾದಿ, ಜಂಗಮ ಪ್ರಸಾದಿ.

೩) (ಛಾಂ.ಉ.) ಆಹಾರ ಶುದ್ಧ ತತ್ವಶುದ್ಧಿ ಸ್ತತ್ವಶುದ್ಧಾ ಧ್ರವಾಸ್ಮೃತಃ।

ಸ್ಮೃತಿಲಾಭೇ ಸರ್ವಗ್ರಂಥಿನಾಂ ವಿಪ್ರಮೋಕ್ಷಃ।

ಆಥಾರ ಶುದ್ಧಿಯಿಂದ ದೇಹಾಂತರ್ಗತವಾದ ತತ್ವಗಳೆಲ್ಲ ಶುದ್ಧಿ ಯಾಗುವವು. ತತ್ವಗಳ ಶುದ್ಧಿಯಿಂದ ಗುರುಶ್ರುತಿಗಳ ಉಪದೇಶವು ಸ್ಮೃತಿಗೆ ಬರುವದು. ಆಸ್ಮೃತಿಯು ದೃಡವಾಗಲು ವಾಸನಾಮಯ ಗ್ರಂಥಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ನಷ್ಟವಾಗುವವು. ಆಗಮನಃ ಪ್ರಸಾದವಾಗುವದು.

೪) ವಚನ ಭಕ್ತನು ಕಾಯಕವೆಂದು ಪಾಯಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತಂದು ದಾಸೋಹ ಮಾಡಬಹುದೇ ಒಮ್ಮನವ ತಂದು ಒಮ್ಮನದಲ್ಲಿಯೇ ಮಾಡಿ ಇಮ್ಮನವಾಗದ ಮುನ್ನವೇ ಮಾರಯ್ಯಪ್ರಿಯ ಅಮರೇಶ್ವರ ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಬೇಕು ಮಾರಯ್ಯ। ಅದು ಪ್ರಸಾದವಾಗುವದು.

೫) (ಬಸವಣ್ಣ) ಒಡಲ ಕಳವಳಕ್ಕೆ ಬಾಯಸವಿಗೆ ಬಯಸಿ ಉಂಡೆನಾದರೆ ನಿಮ್ಮ ತೊತ್ತಿನ ಮಗನಲ್ಲ ಬೇಡೆ ಬೇಡೆ ನಿಮ್ಮ ನಂಬಿದ ಸದ್ಭಕ್ತರ ಅವರೊಕ್ಕುದ ಉಂಬೆ ಅವರೆಂದಂತೆ ಎಂಬೆ ಎನ್ನೊಡೆಯ ಕೂಡಲ ಸಂಗಮದೇವನೊಲ್ಲದರ ಹಿಡಿದೆ ನಾದಡೆ ನಿಮ್ಮ ಪಾದದಾಣೆ।

೬) ''ಶಿವಾದ್ಯುತ್ಕೃಷ್ಟ ರೂಪಾಚ್ಚ ಗುರುಮೂರ್ತೇಶ್ಚ ತೋಷತಃ ಪ್ರಾಪ್ತ ಚಿತ್ತಪರಿಪಾಕಃ ಪ್ರಸಾದೀತಿನಿಗದ್ಯತೆ''

ಸರ್ವೋತ್ರಷ್ಟವಾದ ಶಿವಲಿಂಗದಿಂದ ಮತ್ತು ಗುರು ಮೂರ್ತಿಯಿಂದ ಸಂತೋಷಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪ್ರಸಾದವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡು ನಿರ್ಮಲ ಚಿತ್ತನಾದವನು ಪ್ರಸಾದಿಯನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

೭) (ಶಿ.ಶಿ.ಪೇಜ ೨೩೬) ಆತ್ಮ ಭೋಗಾಯನಿಯತಂ ಯದ್ಯದ್ರವ್ಯಂ ಸಮಾಹಿತಃ ತತ್ತತ್ಸಮರ್ಪ್ಯದೇವಾಯ ಭುಂಜೀತಾತ್ಮ ವಿಶುದ್ದಯೇ॥೬॥

ತನ್ನ ಉಪಜೀವನಕ್ಕಾಗಿ ಯಾವ ಯಾವ ದೃಷ್ಯವು ಸಂಪಾದಿತವೋ ಅದನ್ನೆಲ್ಲ ದೇವನಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸಿ ಆತ್ಮಶುದ್ಧಿಗಾಗಿ ಉಣ್ಣಬೇಕು. ಅದು ಪ್ರಸಾದವಾಗುವದು।

೮) (ಶಿ.ಶಿ.ಪೇಜ ೨೩೭) ನಿತ್ಯ ಸಿದ್ಧೇನದೇ ವೇನ ಬಿಷಜಾ ಜನ್ಮರೋಗಿಣಾಂ ಯದ್ಯತ್ರಸಾದಿತಂ ಭುಕ್ತ್ವಾತತ್ತಜ್ಜನ್ಮ ರಸಾಯನಂ॥೭॥

ಭವರೋಗ ವೈದ್ಯನಾದ ನಿತ್ಯಸಿದ್ಧನಾದ ಶಿವನಿಂದ ಯಾವದು ಉಣ್ಣಲ್ಪಟ್ಟು ಪ್ರಸಾದವಾಗಿದೆಯೋ ಅದೆಲ್ಲ ಜನ್ಮವ್ಯಾಧಿಗೆ ಔಷಧವಾಗಿದೆ.

೯) (ಶಿ.ಶಿ.೨೩೮) ಪತ್ರಂ ಪುಷ್ಪಂ ಫಲಂ ತೋಯಂ ಯಚ್ಛಿವಾಯ ನಿವೇದಿತಂ। ತತ್ತತ್ ಸ್ವೀಕಾರ ಯೋಗೇನ ಸರ್ವಪಾಪ ಕ್ಷಯೋಭವೇತ್॥೧೨॥

ಶಿವನಿಗೆ ಅರ್ಪಿತವಾದ ಯಾವ, ಯಾವ ಪತ್ರ, ಪುಷ್ಪ, ಫಲ, ಜಲ ಅದನ್ನೆಲ್ಲ ಸ್ವೀಕರಿಸುವದರಿಂದ ಸಕಲ ಪಾಟಕಗಳು ನಾಶವಾಗುವವು ಯಥಾ ಶಿವಪ್ರಸಾದಾನ್ನಂ ಸ್ವೀಕಾರ್ಯಂ ಲಿಂಗ ತತ್ಪರೈಃ।

(ಶಿವಾಗಮ) ತಥಾ ಗುರು ಪ್ರಸಾದಾನ್ನಂ ತಥೈವ ಶಿವಯೋಗಿನಾವ್॥೧೩॥ ಹೀಗೆ ಲಿಂಗಪೂಜಕರಿಂದ ಶಿವಪ್ರಸಾದಾನ್ನವು ಸ್ವೀಕರಣಿಯವೋ ಹಾಗೆ ಗುರು ಪ್ರಸಾದನ್ನವೂ ಸ್ವೀಕೃತವಾಗಿದೆ.

(ಸ್ಕಂದಪುರಾಣ) ಮಹಾಪಾತಕ ಯುಕ್ತೋವಾ ಯುಕ್ತೋವಾ ಸರ್ವಪಾತಕೈಃ।

ಗುರೂಚ್ಛಿಷ್ಟೇ ಶುದ್ಧ ಸ್ಯಾತ್ ಪ್ರಾಯಸ್ಚಿತ್ತಾದಿಕಂ ವಿನಾ।

ಮಹಾಪಾತಕ ಯುಕ್ತನಾಗಲೀ ಅಥವಾ ಸರ್ವ ಉಪಪಾತಕಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದವನಾಗಲಿ ಬೇರಾವ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತಗಳಿಲ್ಲದೆ ಪ್ರಸಾದದಿಂದಲೇ ಶುದ್ಧವಾಗುವನು।

(ವಚನ) ಪಾತಕ ಮಹಾಪಾತಕ ಮಾಡಿದವನು ಸದ್ಭಕ್ತರ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಅವರೊಕ್ಕ ಪ್ರಸಾದವನಾಯ್ದುಂಡರೆ ಸಕಲ ಬ್ರಹ್ಮ ಹತ್ಯದ ಪಾತಕ ಪರಿಹಾರ ಒಮ್ಮೆ ಬೇಡಿಕೊಂಡರೆ ಪಾತಕೇಷು ಮನಃ ಪ್ರಾಪ್ಯೆ ಶಿವಭಕ್ತ ಗ್ರಹಂ ವ್ರಜೇತ್ ಯಚಯೇಯದನ್ನ ಮಮೃತಂ ತದಲಾಭೇ ಜಲಂಪಿಬೇತ್ ಇದು ಕಾರಣ ಕೂಡಸಲಂಗಮದೇವಾ ನಿಮ್ಮ ಸದಭಕ್ತರಿಗೆ ನಮೋ ನಮೋ ಎಂಬೆನು'' (ಬಸವಣ್ಣನವರು)

(ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಪುರಾಣ) ಗುರುಪ್ರಸಾದಂ ಸುವ್ಯಕ್ತಂ, ವ್ಯಕ್ತಂ ಲಿಂಗ ಪ್ರಸಾದಕಂ।

ಲಿಂಗಜಂಗಮ ಸಂಯುಕ್ತಂ ಪ್ರಸಾದಂ ಚೇತ್ಯಖಂಡಿತಂ॥ ಲಿಂಗಪ್ರಸಾದವು ವ್ಯಕ್ತವು। ಗುರುಪ್ರಸಾದವು ಸುವ್ಯಕ್ತವು ಮತ್ತು ಲಿಂಗ ಜಂಗಮರ ಸಂಯುಕ್ತ ಪ್ರಸಾದವು ಪೂರ್ಣವು.

(ಕಿಯಾಸಾರ) ''ನ ಸ್ವೀಕಾರ್ಯಂ ಜಲಂ ಪುಷ್ಪಸಮರ್ಪ್ಯ ಚರೇ ಗುಣ ಸ್ವೀಕುರ್ಯಾದ್ಯದಿ ವೋಹೇನಪತಿ ತೋನರಕಂ ವ್ರಜೇತ್॥

ಜಲಪುಷ್ಪಗಳನ್ನು ಗುರು ಜಂಗಮರಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸದೆ ಮೋಹದಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರೆ ಪತಿತನಾಗಿ ನರಕವನ್ನು ಹೊಂದುವನು.

ಪ್ರಕಾಶ

ಸ್ವಪ್ರಕಾಶ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೪೩೫) ಅಪನೆ ಪ್ರಕಾಶವಿಷೆ ಆನ್ಯ (ಸ್ವಪರ) ಪ್ರಕಾಶಕಿ ಅಪೇಕ್ಷಸೆ ರಹಿತ ಹುಯಾ ಸರ್ವಕಾ ಪ್ರಕಾಶಕ ಸ್ವಪ್ರಕಾಶ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೧೭೨) ಜೋದೀಪಕಕಿ ನ್ಯಾಯಿ ಆಪಕೆ ಪ್ರಕಾಶನೆ ವಿಷೆ ಕಿಸೀಕಿ ಬೀ ಅಪೇಕ್ಷ ಕರೆ ನಹಿ। ಔರ ಆಪ ಸರ್ವಕಾ ಪ್ರಕಾಸಕ ಹೋವೆ। ಸೋ ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಕಾಶ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೩) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೧೭೨) ಜೋ ಸದಾ ಅಪರೋಕ್ಷ ರೂಪಹೋವೆ ಔರ ಕಿಸೀ ಜ್ಞಾನಕಾ ವಿಷಯ ನ ಹೋವೆ ಸೋ ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಕಾಶ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೪) ಅವೇದ್ಯತ್ವೇಸತಿ ಅಪರೋಕ್ಷತ್ವಂ ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಕಾಶಂ

೫) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೪೮) (ವಾರ್ತಿಕಕಾರ ಭಟ್ಟಕೆ ಶಿಷ್ಯ ಪ್ರಭಾರರ ಮತಮೆ)

ಸ್ವ ಕಹಿಯೆ ಅಪನಾ ಸ್ವರೂಪ ಹೈ ಪ್ರಕಾಶ ಕಹಿಯೆ ವಿಷಯ ಜೆಸಕಾ ಜ್ಞಾನ ಸೋ ಸ್ವಪ್ರಕಾಶ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೬) ಅದ್ವೈತ ಗ್ರಂಥನಮೆ ಪ್ರಭಾಕರ ಮತ ಅಸಂಗತಹೈ ಕಿಂತು.

ಸ್ವ ಕಹಿಯೆ ಅಪನೀ ಸತ್ತಾಸೆ ಪ್ರಕಾಶ ಕಹಿಯೆ ಸಂಶಯಾದಿರಾಹಿತ್ಯ.. ಹೀ ಸ್ವಪ್ರಕಾಶ ಪದಕಾ ಅರ್ಥ ಕಹ್ಯಾ ಹೈ।

೭) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೨೧೯) ಪರಪ್ರಕಾಶಕಾ ನಿಷೇಧಭಯಾ ಬಾಕಿ ರಹ್ಯಾ ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಕಾಶ ಸೋಲಕ್ಷಣಾಸೆ ಸಿದ್ಧ ಹೈ

ಆತ್ಮಾ ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಕಾಶ: ವೇದಾಂತಿಗಳು.

ಪರಪ್ರಕಾಶ: ಸೂರ್ಯದೀಪಾದಿಗಳು

ಆತ್ಮಾ ಜಡ ಪ್ರಕಾಶ: ನೈಯಾಯಿಕರು ಒಪ್ಪಿದ್ದಾರೆ.

ಆತ್ಮಾ ಚಿಜ್ಜಡ ಪ್ರಕಾಶ: (ಶಾಂಖ್ಯರು)

ಪ್ರಭಾತಗಟ್ಟೀ ಕುಠೀರನ್ಯಾಯ

ಜಕಾತಿ ಕೊಡದೇ ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ಊರಸುತ್ತುವರಿದು ಪುನಃ ಜಿಕಾತಿ ಕಟ್ಟೆಯ ಮುಂದೆ ನಿಲ್ಲುವಂತೆ.

ಪ್ರಕೃತಿ

೧) (ಪ.ಗೀ.೧-೩) ನಿಜದೊಳು ಸದಸತ್ತಾಗಿಹ ಶಕ್ತಿ। ಅಜೆಯೆನಿಸುವದದು ಮಯಾಯಾಶಕ್ತಿ। ಅದುವೇ ಜಗತ್ಕಾರಣಮಾಗಿಹುದು। ಅದರಿಂ ಪ್ರಕೃತಿಯೆನಿಸಿಕೊಳುತಿಹುದು॥

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೩೧೬) ಜಿನಸೆ ಪ್ರಕರ್ಷಕರಿ ಸರ್ವಜಗತ್ತ ಕರಿಯೆ ಹೈ ಐಸಿ ಜೋ ಸೃಷ್ಟಿಕಾ ಉಪಾದಾನ ಕಾರಣ ಪ್ರಕೃತಿ ಹೈ।

೩) (ಪ.ಭೋ.೧-೭-೪) ತನ್ನ ಹಂಭಾವದಿಂದಂ ನಿಜಜ್ಞಷ್ವಮಂ।
ತನ್ನೊಳು ಮರೆದು ತಾನಜ್ಞನು। ಎನ್ನಲಂತದು ಮೂಲ ಪ್ರಕೃತಿಯಪ್ಪುದು।

೪) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೨೨ ಕಲಾ ೨) ಜೊತಮೋ ಗುಣಕಿ ಮುಖ್ಯತಾ ಕರಿಯುಕ್ತ ಹೈಸೋ ತಮಪ್ರಧಾನ ಪ್ರಕೃತಿ ಹೈ।

೫) ೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೬೯) ತಮೋ ಗುಣಪ್ರಧಾನ ಪ್ರಕೃತಿ ಕಾರ್ಯ ಆಕಾಶ ಪ್ರಕೃತಿ ಸ್ವರೂಪ ಹೈ।

೨) ಮಾಯಾಕಿ ಅವಸ್ಥಾ ವಿಶೇಷ ಹೀ ಪ್ರಕೃತಿ ಹೈ।

೬) ಸೃಷ್ಟೀಕೆ ಉಪಾದಾನ ಯೋಗ್ಯ ತಮೋ ಗುಣಪ್ರಧಾನ ಸ್ವರೂಪಕು ಪ್ರಕೃತಿ ಕಹೆ ಹೈ।

೭) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೩೪೨) (ಸಾಂಖ್ಯ ಮತಾನುಸಾರ) ಸತ್ವರಜ। ತವೋಗುಣಕಿ ಸಮ ಆವಸ್ಥಾಕಾ ನಾಮ ಪ್ರಧಾನ ಕಹೆ ಹೈಸೋ ಪ್ರಧಾನ ಪ್ರಕೃತಿ ಹೈ।

೨) ಪ್ರಕೃತಿನಾಮ ಉಪದಾನ ಕಾರಣಹೈ।

೩) ಸೋ ಪ್ರದಾನ ಮಹತತ್ವಕಾ ಉಪದಾನ ಕಾರಣ ಯಾತೆ ಪ್ರಕೃತಿ ಹೈ।

೮) (ವಿ.ಚಿಂ.೯೭) ಪ್ರಕೃತಿಯೇ ಭೋಗ್ಯಾತ್ಮಕತ್ವದಿಂ ಪಾಶ ಪದಾರ್ಥ ಯೆನಿಸಿಕೊಂಡು ಗುಣತ್ರಯ ಸಮಾನಾವಸ್ಥೆಯಿಂದಿರ್ದು ಬಳಿಕ ಅವಿದ್ಯೆಯೋಳ್ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸಿದ ಜೀವರ ಬೋಗಾರ್ಥವಾಗಿ ಸಕಲಕಾರ್ಯ ಮಾಗ ಲೋಸುಗ ಈಶ್ವರ ಸನ್ನಿದಾನ ಲಕ್ಷಣ ವೀಕ್ಷಣಮಾತ್ರದಿಂ ವಿಕಸಿಸಿ ಪ್ರಪಂಚವಂ ಕಲ್ಪಿಸುತಿರ್ಕುಂ।

೯) (ಪ.ಭೋ.೧-೧೧-೧) ಪರಮನಸತ್ತು ಚಿತ್ತೆಂದೆರಡು ತಾವೆ। ತರುಣಿಕೇಳ್ ಪ್ರಕೃತಿ ಪುರುಷರೆಂದು। ಪರಿವಿಡಿಯಿಂದ್ವೈತಾ ದ್ವೈತವೆನಿಸುಗೆಂ ದೊರೆವಾಗಮ ವೇದಾಗಮತತಿಗಳು॥

ಪರಮಾತ್ಮನ ಸತ್ತು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನ ಕಾರಣವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯೆಂದು ಹೇಳಿರುವದು, ಚಿತ್ತು ಜಗತ್ತಿಗೆ ನಿಮಿತ್ಯ ಕಾರಣವಾದ್ದರಿಂದ ಪುರುಷನೆಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಾ

ಪ್ರಾಜ್ಞ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೩೪೯ ಕಲಾ ೧೬) ಸುಷುಪ್ತಿ ವಿಷೆ ಸ್ಥೂಲ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ದೇಹಕೆ ಅಭಿಮಾನ ಛೋಡಿಕೆ ಏಕ ಕಾರಣ ದೇಹಕಾ ಅಭಿಮಾನಿ ವಹಿ ಜೇವ ಪ್ರಾಜ್ಞ ಜೇವ ಕಹೆ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೧೨೮) ಪುಷುಪ್ತೀಕೆ ಅಭಿಮಾನಸೆ ಪ್ರಾಜ್ಞನಾಮ ಹೈ।

೩) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೧೭೦) ಜೋ ಸುಪ್ರಸ್ತಿಕೆ ಅಭಿಮಾನಿ ಜೇವಕಾ ನಾಮ ಪ್ರಾಜ್ಞ ಹೈ।

ಪ್ರಜ್ಞಾನ ಘನ ಪ್ರಾಜ್ಞ

೪) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೨೯೦) ಜಾಗ್ರತ ಸ್ವಪ್ನಕೆ ಜಿತನೆ ಜ್ಞಾನ ಹೈ। ಸೋ ಸುಘುಪ್ತಿ ವಿಷೆ ಘನ ಕಹಿಯೆ ಏಕ ಅವಿದ್ಯಾ ರೂಪ ಹೋಯೆ ಜಾವೆ ಹೈ। ಯಾತೆ ಪ್ರಜ್ಞಾನ ಘನ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೫) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೩೩೩) ಜಾಗ್ರತ ಸ್ವಪ್ನಕೆ ಜ್ಞಾನ ಸುಘುಪ್ತಿವಿಷೆ ಏಕ ಅವಿದ್ಯಾರೂಪ ಹೋವೆ ಹೈ, ತಿಸ ಅವಿದ್ಯಾವಿಷೆ ಜೋ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಕೂಟಸ್ತ ಸಹಿತ ಚೇತನಕಾ ಪ್ರತಿಬಿಂಬರೂಪ ಪ್ರಾಜ್ಞಜೇವ ಸೋ..ಪ್ರಜ್ಞಾನ ಘನ ಪ್ರಾಜ್ಞ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಪ್ರಾತಿಭಾಷಿಕ

೧) ಆಗಂತುಕ ದೋಷ ಸಹಕೃತ ಅವಿದ್ಯಾಕಾರ್ಯತ್ವಂ ಪ್ರಾತಿಭಾಸಿಕ

೨) ಕಾಚನೇತ್ರದೋಷ, ಕಾಮಲ,(ಕಾಮಣಿ) ನಿದ್ರಾ, ಇತ್ಯಾದಿ ದೋಷ ಸಹಿತ ಪ್ರಾತಿಭಾಷಿಕ.

೩) ಕೈಗೆಶಿಗುವುದಿಲ್ಲ ತೋರುವದು ಬಿಟ್ಟಿಲ್ಲ ಪ್ರಾತಿಭಾಷಿಕ

೪) ಪ್ರಾತಿಭಾಷಾ ಕಾಲ. ಅಬಾದ್ಯತ್ವಂ, ಪ್ರಾತಿಭಾಷಿಕ.

೬) ಬ್ರಹ್ಮ ಜ್ಞಾನವಿನಾಃ ಇತರ ಬಾದ್ಯತ್ವಃ ಪ್ರಾತಿಭಾಷಿಕ

೭) ಬ್ರಹ್ಮ ಜ್ಞಾನಸೆ ಅಭಾದಿತಕು ಪ್ರಾತಿಭಾಷಿಕ ಕಹೆ ಹೈ।

೮) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೨೩೪) ಪ್ರತೀತಿ ಮಾತ್ರಹೀ ಪ್ರಾತಿಬಾಸ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೯) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೩೧೩/೩೧೫) ಸ್ವಪ್ನಕು ಪ್ರಾತಿಭಾಷಿಕ ಕಹೆ ಹೈ

೧೦) (ವಿ.ಸಾ.೩೧೫) ಸಾದಿ (ತೂಲಾವಿದ್ಯಾ) ದೋಷ ಸಹಿತ ಅವಿದ್ಯಾ ಜನ್ಯ ಪ್ರತಿಭಾಷಿಕ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೧೧) ಜೇವ ಸೃಷ್ಟಿ ಪ್ರಾತಿಭಾಷಿಕ ಹೈ। (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೩೧೬)

೧೨) ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ. ೮ ಪೇಜ ೩೭೧ ಅಜ್ಞಾನಸೇ ಅತಿರಿಕ್ತ ದೋಷ ಜನ್ಯ ಹೋವೆ ತಾಕರು ಪ್ರಾತಿಭಾಷಿಕ ಕಹೆ ಹೈ

೧೩) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೮ ಪೇಜ ೩೭೧) ಅಜ್ಞಾನಸೆ ಅತಿರಿಕ್ತ ದೋಷ ಜನ್ಯ ಹೋವೆ ತಾಕು ಪ್ರಾತಿಭಾಷಿಕ ಕಹೆ ಹೈ।

ಪ್ರಾತಿಭಾಷಿಕ ಸತ್ತಾ

೧) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೩೪) ಬ್ರಹ್ಮ ಜ್ಞಾನಸೆ ವಿನಾಹೀ ಜೆಸಕಾ ಬಾದ ಹೋವೆ ತಿನ ಪದಾರ್ಥನಮೆ ಪ್ರಾತಿಬಾಸ ಸತ್ತಾ ಕಹಿಯೆ ಹೈ|

೨) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೩೧೫) ದೋಷಸಹಿತ ಅವಿದ್ಯಾಕೆ ಕಾರ್ಯ ಸ್ವಪ್ನ, ಶುಕ್ತಿ, ರಜತಾದಿ ಕನಕಿ ಪ್ರಾತಿಭಾಷಿಕ ಸತ್ತಾ ಕಹಿಯೆ ಹೈ|

೩) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೩೧೭) ಚೇತನಸೆ ಬಿನ್ನ ಸಕಲ ಅನಾತ್ಮಾಕಿ ಪದಾರ್ಥ ಸರ್ವಕೀ ಪ್ರಾತಿಭಾಷಿಕ ಹಿ ಸತ್ತಾ ಹೈ|

(ವ್ರ.ರ. ಅಂಕ ೨೦೨) ಜಾಕಾ ಬ್ರಹ್ಮ ಜ್ಞಾನವಿ ರಜ್ಜು ಆದಿಕ ಅವಚ್ಛಿನ್ನ ಚೇತನಕೆ ಜ್ಞಾನತೆ ಬಾದಹೋವೆ ತಾಕೀ ಪ್ರಾತಿಭಾಷಿಕ ಸತ್ತಾ ಕಹಿಯೆ ಹೈ|

(ವಿ.ಚಿಂ.೬೨) ರಜ್ಜು ಭುಜಂಗ, ಶುಕ್ತಿ ಕಾರಚತ, ಮರುಮರೀ. ಕಾದಿಗಳೇ ಪ್ರಾತಿಭಾಷಿಕಗಳಕ್ಕುಂ

ಪ್ರಾತಿಭಾಷಿಕ ಜೀವ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೩೪೯) ನಿದ್ರಾರೂಪ ಮಾಯಾಸೆ ಆವೃತ ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಜೀವರೂಪ ಅಧಿಷ್ಠಾನಮೆ ಕಲ್ಪಿತ ಪ್ರಾತಿಭಾಷಿಕ ಜೀವ ಹೈ|

೨) (ವಿ.ಚಿಂ.೭೨) ಶುಕ್ತಿ ರಜತಥ ಕನಸಿನ ವಿಷಯಾದಿಗಳ ಸತ್ತೆಯೇ ತೋರುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲದೆ ಎಚ್ಚತ್ತು ಮರಳಿಕಾಂಬ ಸ್ವಪ್ನದೊಳಗುಂ ಇಲ್ಲವಾಗಿ ಪ್ರಾತಿಭಾಷಿಕ ಸತ್ತೆಯೆನಿಸುವದು.

೩) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೨೮೦) ಸಾಭಾಸ ಅಂತಃಕರಣ ರೂಪ ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಜೀವಮೆ ಸ್ವಪ್ನವಿಷೆ ಅದ್ಯಸ್ತ ಜೀವ ಪ್ರಾತಿಭಾಷಿಕ ಜೀವ ಕಹೆ ಹೈ

ಪ್ರಾಕ್ ಶಿದ್ಧ

(ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೭. ಪೇಜ ೨೩೦) ರಜತ ಪ್ರತೀತಿ ಕಾಲಮೆ ಪ್ರಥಮ ಸಿದ್ಧಕು ಪ್ರಾಕ್ ಶಿದ್ಧ ಕಹೆಹೈ|

ಬ

ಬಧಿರತ್ವ

(ವಿ.ಚಂ.೪೧೬ ಪೇಜ) ವ್ಯರ್ಥಾಲಾಪಕಾ ಅ ಶ್ರವಣ ಬಧಿರತ್ವಹೈ|

ಬಲಿವರ್ದಡಂಬಕಿ ನಾಯೆ

ಕೋಣವನ್ನು ಮೇಯಿಸಿ ಬಲಿಕೊಡಲಿಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯುವಾಗ ವತ್ತಿ ಹಿಡಿದು ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದರೆ ಅವನನ್ನೇ ಎಳೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಮುಳ್ಳಲ್ಲಿ ಕೆಡಹಿದಂತೆ ಪ್ರಾರಬ್ಧ ಮೀರಲು ಬರುವದಿಲ್ಲ.

ಬಧ್ಧ

೧) ಕರ್ತವ್ಯ ಉಳಿದಿದೆ ಆಯುಷ್ಯ ಮುಗಿದಿದೆ ಇವನು ಬದ್ಧ.

೨) ಆವರಣ-ವಿಕ್ಷೇಪ-ಮಲದೋಷ ಮೂರು ಇದ್ದವನು ಬದ್ಧ.

ಬಹಿರಂಗ

(ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೧೬) ಬಹಿರಂಗ ನಾಮ ದೂರಿ ಕಾ ಹೈ।

ಬಹಿರಂಗ ಸಾಧನ

(ವಿ.ಸಾ.೧೬) ಜಾಕಾ ಜ್ಞಾನಮೆ ಅಥವಾ ಶ್ರವಣಮೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಫಲ ಹೋವೆ ನಹಿ। ಕಿಂತು ಅಂತಃಕರಣಕಿ ಶುದ್ಧಿ ಜಾಕಾ ಫಲ ಹೋವೆ ಸೋ ಜ್ಞಾನಕಾ ಬಹಿರಂಗ ಸಾಧನ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಬಂಧ

೧) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೮೧) ಜೋ ಆಹಂಕಾರಕಾ ಆದಿಲೇಕೆ ಅನಾತ್ಮ ವಸ್ತು ಔರ ತಾಕಾ ಜ್ಞಾನ ಬಂಧ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) (ಪ.ಭೋ.೩-೯-೫) ಜಡಮೂರ್ತದೊಳು ಬಂಧವನೊಪ್ಪಬಹುದು।

೩) (ಪ.ಭೋ.೪-೨-೬) ಮರವೆಯೆಂಬುದು ಬಂಧ

೪) ಅದ್ವಯಾನಂದ ರೂಪ ಆತ್ಮಾಕೋ ದ್ವೈತಸಹಿತಪನಾದುಃಖಪನಾ ಬಂಧ ಹೈ।

೫) ಆತ್ಮನು ಅವಸ್ಥಾತ್ರಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧವಾದರೆ ಬಂಧವೆನಿಸುವದು.

೬) ಅನಾದ್ಯಾವಿದ್ಯಾ ವಾಸನಾ ಜನ್ಯ ಬಂಧಃ

೭) ಕಾರ್ಯಸಹಿತ ಅಜ್ಞಾನರೂಪ ಅನರ್ಥವೇ ಬಂಧವೆನಿಸುವದು.

೮) (ಜೆ.ವಿ.ಪೇಜ ೮) ಜೀವತಃ ಪುರುಷಸ್ಯ ಕರ್ತತ್ವ ಸುಖ ದುಃಖ ಖಾದಿ ಲಕ್ಷಣ ಶ್ಚಿತ್ತಧಮಃ ಕ್ಲೇಶ ರೂಪತ್ವಾತ್ ಬಂಧೋಭವತಿ।

ಜೀವತ್ವ ಪುರುಷನಿಗೆ ಕರ್ತೃತ್ವ ಬೋಕೃತ್ವ ಸುಖ ದುಃಖ ವೊದಲಾದ ಲಕ್ಷಣವುಳ್ಳ ಚಿತ್ತ ಧರ್ಮವು ಕ್ಲೇಶರೂಪವಾಗಿ ಬಂಧನವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿದೆ.

೯) (ವೃ.ರ. ಅಂಕ ೨೫೬) ಅವಸ್ಥಾಕಾ ಅಭಿಮಾನ ಹೀ ಬಂಧ ಹೈ॥

ಬಂದ ನಿವೃತ್ತಿ

(ಜೀವಿ ಪೇಜ ೨೯ ತತ್ವಜ್ಞಾನೇನೈವ ಫಿವಾರಿ ತತ್ವಾತ್ (ತತ್ವಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ನಿವೃತ್ತಿಯಾಗುವದು)

ಬಂಧರಾಹಿತ್ಯ

೧) (ಪ.ಬೋ೩-೯) ಗಗನದಂತಿರೆ ನಿರವಯುವನೆನಿಸುವಾತ್ಮನಿಗೆ ಬಂಧ ವೋಕ್ಷದ ವಿಧಿಯುಂಟೆ.

೨) (ಪ.ಭೋ.೩-೯-೫) ಪೇಳ್ವಿಡಿದು ನಿನ್ನನ್ನು ಹೆಡಗೈಯನು। ಕಟ್ಟಿದರಾರು ಚಿದಮೂರ್ತ ಪರಿಪೂರ್ಣ। ದೊಡಲು ನೀನದರಿನೆದೆಲ್ಲವು ಮಿಥ್ಯ॥

೩) (ಪ.ಭೋ೩-೯-೧ ರಿಂದ ೭ ಪದಗಳವರೆಗೆ ನೋಡಿರಿ)

(ಕೈವಲ್ಯ ೫-೧೩) ಭವಮಾಲೆಗೊಳಗಾದೆನೆಂಬುದೇಪುಸಿ ನಿನ್ನ ನೀ ವಿವರಿಸಿ ನೋಡೆಲೆ ಜೀವನೆ.

೪) ಪಾ.ಗೀ.೧-೧೨) ಅದರಿಂನಿನ್ನಂ ಬೇರೊಂದಿಲ್ಲ ವಿಧಿತಂ ತಿಳಿಬಂಧು ನಿನಗಿಲ್ಲ!

ಮೂಲಬಂಧ

(ಕೈವಲ್ಯ ೪-೧೫-೧) ಅನಿಲ ನಿರೋಧನದಿಂದಾಧಾರವಾದ ಪಾನ। ದಿನಪತಿಯನು ಹೃದಯ ಶಶಿಯೆನಿಸುವ ಪ್ರಾಣದೊಡನೆ ಕೂಡಿ ನಡುನಾಡಿ। ಗನುಗೂಡಲದೆ ಮೂಲಬಂಧವು॥೧॥

ಉಡ್ಡಿಯಾಣ ಬಂಧ

(ಕೈವಲ್ಯ ೪-೧೫-೨) ವರನಾಡಿ ಕಂದದೆಡೆಯ ನಾಭಿ ಚಕ್ರದು। ಪರಿಕೆಳಗೆಂಬೆರಡೆಡೆಯನು॥ ಪಿರಿದು ಬಂಧಿಪುದುಡ್ಡಿಯಾಣ ಬಂಧವಹುದು ಜರೆ ಮರಣವನು ಕೆಡಿಸುತಿರ್ಕು॥೨॥

ಜಾಲಂಧರ ಬಂಧ

(ಕೈವಲ್ಯ ೪-೧೫-೩) ಗಳ ಸಂಕೋಚವನೆಸಗಿ ತನ್ನ ಚುಗುಕುವ ನಿಳುಹಿ ಹೃದಯ ತಾಣದೊಳಿಟ್ಟು॥ ಚಲಿಸದಿರಲು ಜಾಲಂಧರ ಬಂಧವಿದರಿಂದು। ಜ್ವಲಿಪಮೃತವೆ ಶಂಭುಲಿಂಗವು॥೩॥

ಬಂಧುಗಳು

೧) ಸತ್ಯಂ ಮಾತಾ-ಪಿತಾಜ್ಞಾನಂ-ಧರ್ಮೋಬ್ರಾತಾ, ದಯಾಸಖಾ ಶಾಂತಿಃಪತ್ನೀ, ಕ್ಷಮಾಪುತ್ರಃ ಷಡ್ಯೆಮಮಬಾಂಧವಾಃ

ಬಾ

ಬಾದ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೧೦೭) ಮಿಥ್ಯಾಪನೇಕೆ ನಿಶ್ಚಯಕಾ ನಾಮ ಬಾಧ ಹೈ। ಸೋ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ, ಯೌಕ್ತಿಕ, ಅಪರೋಕ್ಷ ಬೇಧತೆ ತೀನ ಭಾಂತಿಕಾ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೩೩) ಅಪರೋಕ್ಷ ಮಿಥ್ಯಾ ನಿಶ್ಚಯ ಕಾ ನಾಮ ಬಾದ ಕಹಿಯೆಹೈ।

೩) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೮ ಪೇಜ ೩೭೬) ಮಿಥ್ಯತ್ವ ನಿಶ್ಚಯ ವಾ ಅಭಾವನಿಶ್ಚಯ ಬಾದ ಕಹಿಯೆಹೈ।

೪) ಅಪರೋಕ್ಷ ನಿಶ್ಚಯಕು ಬಾದ ಕಹೆ ಹೈ।

೫) ಕೇವಲ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಅಪರೋಕ್ಷಕು ಬಾದ ಕಹೆ ಹೈ।

೬) ಕಾರ್ಯಸಹಿತ ಅವಿದ್ಯಾ ನಿವೃತ್ತಿಗೆ ಬಾದವೆನ್ನುವರು।

೭) ಸವಿಲಾಸ ಅವಿದ್ಯಾ ನಿವೃತ್ತಿ ಬಾದ ಹೈ।

೮) ಅಥಾ ತೋ ಆದೇಶೋ ನೇತಿ ನೇತಿ ನೇಹ ನಾ ನಾಸ್ತಿಕಿಂಚನ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಬಾದ

೯) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೧೪೫ ಕಲಾ ೬) ಪ್ರಪಂಚಕೆ ಮಿಥ್ಯಾಪನೇಕಾ ಜ್ಞಾನ ನಿಶ್ಚಯ ಕರನಾ ಸೋಯೀ ಪ್ರಪಂಚಕಾ ಬಾದ ಹೈ।

ಶಾಸ್ತ್ರಿಯ ಬಾದ

ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಜಗತ್ತು ಇಲ್ಲವೆನ್ನುವದು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಬಾದ

ಬಾಧಿತ

೧) (ವೃಪ್ರ.ಪೇಜ ೨೨೦) ಜ್ಞಾನತೆ ಜಾಕಾ ಬಾದ ಹೋವೆ ಸೋ ಬಾಧಿತ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) (ಪೇಜ ೨೨೧) ಪ್ರಮಾತಾಕೆ ಹೋನೇತೆ ಜಾಕಾಬಾದ ಹೋವೆ ಸೋ ಬಾಧಿತ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೩) ಬಾದ ಕಾ ಜೋವಿಷಯ ಹೋವೆ ತಾಕಾನಾಮ ಬಾಧಿತ ಕಹೆ ಹೈ।

೪) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೪೧೫) ಜಾಕೆ ಸಾಧ್ಯಕಾ ಅಭಾವ ಅನ್ಯ ಪ್ರಮಾಣ ಕರಿ ನಿಶ್ಚಯ ಹೋವೆ ಸೋ ಬಾದಿತ ಹೈ।

ಬಾಧಿತಾನು ವೃತ್ತಿ

೫) (ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ ೧೪ ಪೇಜ ೨೮೯) ಮಹಾವಾಕ್ಯ ಉಪದೇಶತೆ ಜ್ಞಾನ ಉದಯ ಹೋಯಕೆ ಕ್ಷಣವಿಷೆ ದೇಹಾದಿಕ ಪ್ರಪಂಚಬಾದ ಭಯಾ ತೋ ಬೀ ಬುದ್ಧೀ ಕೆ ಪ್ರಾರಬ್ಧ ಕರ್ಮ ಬಲಸೆದೇಹಾದಿಕಕಾ ನಾಶ ಹೋ ತಾ ನಹಿ ಕಿಂತು ಪೀಚೇಬೀ ದೇಹಾದಿಕ ಪ್ರತೀತ ಹೋವೆ ಹೈಯಾಹೀಕು ಬಾಧಿತಾನುವೃತ್ತಿ ಕಹೆ ಹೈ।

ಬಾಹ್ಯ

ಆತ್ಮಾ ಔರ ತಾಕೆ ಬಿನ್ನಕು ಬಾಹ್ಯ ಕಹೆ ಹೈ।

ಅಬಾಧಿತ

(ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೨೨೦) ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವಿನಾ ಜಾಕಾಬಾದನ ಹೋವೆ ಸೋ ಅಬಾಧಿತ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

(೨೨೧) ಪ್ರಮಾತಾಕೆ ಬಾದ ವಿನಾ ಜಾಕಾಬಾದ ನಹಿ ಹೋವೆ ಸೋ ಅಬಾಧಿತ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಬಾಲಕ

೧) ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥಜ್ಞಾನ ವಿವೇಕ ಶೂನ್ಯಃ ಬಾಲಕ

೨) ಮಂದಮತಿಯುಳ್ಳವನು ಬಾಲಕ

೩) ಅಲ್ಪವಯಸ್ಕಃ ಬಾಲಕ

ಬಾಲ ಅಂಗುಷ್ಟಕಿ ನ್ಯಾಯಿ

ಬಾಲಕನು ಹೆಬ್ಬೆರಳು ಚೀಪಿದಂತೆ (ಜ್ಞಾನಿಯ ವಿಷಭೋಗ)

ಬಾಧ್ಯ

(ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೨೮೪) ಬಾದಯೋಗ್ಯಕು ಬಾದ್ಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಬ್ರಾಹ್ಮಣ

(ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿ ವಿವೇಕ ಪೇಜ ೭೪-೭೫)

೧) (ವ್ಯಾಸಾದಿ ಬಿ ವರ್ಣಿತಃ) (ಶಾಂ.ಪ.)

ಅನುತ್ತರೀಯ ವಸನ ಮನುಪಸ್ತೀರ್ಣಶಾಯಿನಮ್

ಬಾಹೂಪ ಧಾಯಿನಂ ಶಾಂತಂ ತಂ ದೇವಾ ಬ್ರಾಹಣಂ ವಿದುಃ॥

ವ್ಯಾಸಾದಿ ಮೊದಲಾದವರು ಬ್ರಾಹ್ಮಣತ್ವವನ್ನು ಹೀಗೆ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಉತ್ತರೀಯವಾಗಲಿ, ಬಟ್ಟೆಯಾಗಲಿ ಇಲ್ಲವೋ ತನ್ನ ಬಾಹುವನೇ ದಿಂಬಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ನೆಲದ ಮೇಲಿ ಮಲಗುತ್ತಾನೆಯೋ ಮತ್ತು ಶಾಂತನಾಗಿರುವನೋ ಅವನನ್ನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೆಂದು ದೇವತೆಗಳು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. (ಮಹಾಭಾರತ ಶಾಂತಿಪರ್ವ)

೨) (ಬ್ರ.೩-೫-೧) ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಶಬ್ದೋ ಬ್ರಹ್ಮ ವಿದ್ವಾಚೀತಿ ಅಥ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ ಇತಿಶೃತ್ಯಾ ವರ್ಣಿತವ್ ಬ್ರಹ್ಮವಿದಶ್ಯ ವಿದ್ವತ್ಸನ್ಯಾಸ್ಯಾದಿಕಾರಾತ (ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಶಬ್ದವು ಬ್ರಹ್ಮವಿದನನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ)

ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೆಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದನು? ಬ್ರಹ್ಮವಿದನು ವಿದ್ವತ್ಸನ್ಯಾಸಿಯು ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮ ಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಪರಮಹಂಸ ಸನ್ಯಾಸಿಯನ್ನೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಶಬ್ದದಿಂದ ಕರೆದಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

೩) (ಪರಮಹಂಸ-ಉ೧) ಕಂಥಾ ಕೌಪೀನ ವಾಸಾಸ್ತು ದಂಡದೃಗ್ ದ್ಯಾನತತ್ಪರಃ।

ಏಕಾಕೀರಮತೇ ನಿತ್ಯಂ ತಂದೇವಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಂ ವಿದುಃ॥ ಯಾವನು ಹೊದಿಕೆಯನ್ನು, ಕೌಪೀನವನ್ನೂ, ದಂಡವನ್ನೂ, ಧರಿಸಿರುವನೋ, ಮತ್ತು ದ್ಯಾನ ತತ್ಪರನಾಗಿರುವನೊ, ಏಕಾಕಿಯಾಗಿ ರುವನೋ ಸದಾ (ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ) ರಮಿಸುವನೋ ಆವನನ್ನು ದೇವತೆಗಳು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ.

೪) (ಮಹಾಭಾರತ. ಶಾಂತಿಪರ್ವ ೨೪೫-೨೪)

ನಿರಾಶಿಷ ಮನಾರಂಭಂ ನಿರ್ನಮಸ್ಕಾರ ಸ್ತುತಿಮ್।

ಅಕ್ಷೀಣಂ ಕ್ಷೀಣ ಕರ್ಮಾಣಂ ತಂ ದೇವಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಂ ವಿದುಃ॥

ಯಾವನು ಆಶೀರ್ವಾದ ಮಾಡುವದಿಲ್ಲವೋ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವದಿಲ್ಲವೋ ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನಾಗಲಿ ಸ್ತುತಿಯನ್ನಾಗಲಿ ಮಾಡುವದಿಲ್ಲವೋ (ದುಃಖಾದಿಗಳಿಂದ ಕ್ಷೀಣವಾಗುವದಿಲ್ಲವೋ (ಯಾವನ) ಕರ್ಮಗಳು ಕ್ಷಯಿಸಿವೆಯೋ ಅವನನ್ನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೆಂದು ದೇವತೆಗಳು ತಿಳಿಯುವರು (ಶಾಂ.ಪ.೨೪೫-೨೪)

೫) (ಬ್ರಹದಾರಣ್ಯಕ, ಉ-೩-೫-೧)

ನಚಾತ್ರ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಶಬ್ದೋ ಜಾತಿವಾಚಕಃ ವಾಕ್ಯ ಶೇಷೇ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಬಾಲ್ಯ ಮೌನ,

ಶಬ್ದಾಭಿದೇಯ್ಯೈಃ ಶ್ರವಣ ಮನನ ನಿಧಿದ್ಯಾಸನೈಃ ಸಾಧ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಮಭಿಪ್ರೇತ್ಯ. ಅಥ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ. (೩-೫-೧) ಇತ್ಯಭಿ ಹಿತತ್ವಾತ್॥

ಜಾತಿವಾಚಕವೂ ಆಗಿರುವದಿಲ್ಲ ಏಕೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಶಬ್ದವು (ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಉಪನಿಷದ್ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿತ್ ಕೃತ ಕೃತ್ಯ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ)

ವಾಕ್ಯ ಶೇಷದಲ್ಲಿ ಪಾಂಡಿತ್ಯ, ಬಾಲ್ಯ, ಮೌನ, ಆಚಾರ್ಯರು ತಮ್ಮ ಬ್ರಹದಾರಣ್ಯಕ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಕ್ರಮೆವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನ, ಜ್ಞಾನಬಲ, ಮುನಿಯಭಾವ ಎಂಬರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

ಸೂತ್ರ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ (೩-೪-೫೦) ಬಾಲ್ಯ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ. ಬಾಲಕನ ಭಾವ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಸೂತ್ರ ಭಾಷ್ಯದ ರತ್ನ ಪ್ರಭಾವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರರು ಮಾತ್ರ (೩-೪-೪೭) ಈ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಶ್ರವಣ, ಮನನ, ನಿಧಿ ದ್ಯಾಸನವೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ತೆಗೆದಿರುತ್ತಾರೆ.

ಬಿ

ಬಿಂಬ

೧) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೧೬೭) ಜಾಕಾ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಹೋವೆ ಸೋ ಬಿಂಬ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಬಿಂಬ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಭಾವ

೨) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೨೭) ನಿರ್ಗುಣಾಖಂಡ ಚಿನ್ಮಾತ್ರ ಬ್ರಹ್ಮವೆನಿಪ ಪರಶಿವನೇ ಬಿಂಬ. ಮೂಲಭೂತ ಮಾಯೆಯೇ ಧರ್ಪಣ, ಸಗುಣಬ್ರಹ್ಮವೆನಿಪ ಈಶ್ವರಲಿಂಗವೇ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಮತ್ತಮಾ ಪರಶಿವನೇ ಬಿಂಬ ಅವಿದ್ಯೆಯೇ ದರ್ಪಣ ಜೀವಲಿಂಗವೇ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಇನ್ನುಮಾ

ಈಶ್ವರಲಿಂಗವೇ ಬಿಂಬ ಗುಣಸಾಮ್ಯವೆಂಬ ಮಾಯೋಪಾಧಿಯೇ ದರ್ಪಣ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಪ್ರಪಂಚವೇ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ। ಬಳಿಕ ಜೀವಲಿಂಗವೇ ಬಿಂಬ ಅಂತಃಕರಣವೇ ದರ್ಪಣ ಸುಖಾದಿ ವಿಷಯ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ವೀಪರಿ ತಿಳಿಯಲು ಜೀವಸಾಕ್ಷಿ ಈಶ್ವರ ಸಾಕ್ಷಿಗಳೇ ನಿರುಪಾದಿಕ ಮೂಲ ಬಿಂಗಳಾಗಿ ಅವರೊಳಗೈಕ್ಯಮುಪಪನ್ನ ಮಕ್ಕುಂ.

೩) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೧೪೯-೫೦) ಶುದ್ಧ ಬ್ರಹ್ಮರೂಪ ಬಿಂಬ ಹೈ ತಿಸಕಾ ಆಜ್ಞಾನ ರೂಪ ದರ್ಪಣವಿಷೆ ಜೀವರೂಪ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಭಾಸತಾ ಹೈ।

ಜೀವರೂಪ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಈಶ್ವರ ರೂಪ ಬಿಂಬಕಿ ಸಾಥಿ ಸದಾ ಅಭೇದ ಹೈ। ಪರಂತು ೨) ಮಾಯಾಕೆ ಬಲತೆ ತಿಸ ಜೀವಕೆ ಧರ್ಮ। ಬಿಂಬರೂಪ ಈಶ್ವರನೆ ಭೇದ ಜೀವಪನಾ,-ಅಲ್ಪಜ್ಞಪನಾ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರತೀತಿ ರೂಪ ಜ್ಞಾನ ಬ್ರಾಂತಿ ಹೈ। ೩) ಯಾತೆ ತಿನಕಾ ಮಿಥ್ಯಾಪನೇಕಾ ನಿಶ್ಚಯ ರೂಪ ಬಾದ ಕರೀಕೆ ಜೀವರೂಪ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಈಶ್ವರ ರೂಪ ಬಿಂಬಕಾ ಸದಾ ಅಭೇದ ನಿಶ್ಚಯ ಹೋವೇ ಹೈ।

ನಿರಾಕಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ

(ವಿ.ಚಿಂ.೧೨೮) ಲೋಕನ್ಯಾಯ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ನಿರಾಕಾರ ವಸ್ತುವೆಂತು ಪ್ರತಿಫಲಿಸಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವಪ್ಪದೆನೆ ಗಗನವು ನಿರೂಪಾದೊಡಂ ಜಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸಿತೆಂಬಂತೆ ಇತರ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ನ್ಯಾಯವು ನಿಯತಮಾಗೆ ಚಿತ್ರಭಾವದೊಳಗೆ ವಿರುದ್ಧ ಮಕ್ಕುಂ.

ಪ್ರತಿಬಿಂಬಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ

೮) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೨೯) ಮತ್ತಮಾ ಬಿಂಬವು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವದು ನ್ಯಾಯ ಸಮ್ಮತವಾದರು, ಪ್ರತಿಬಿಂಬನಾದೀಶ್ವರನು ಜಗದಾಕಾರವಾಗಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವದೆಂತೆನೆ ಕನ್ನಡಿಯೋಳ್ಪ್ರತಿಫಲಿಸಿ, ಕನ್ನಡಿಯಿಂ ಗೋಡೆಯೊಳು ತೋರ್ಪ ಸೂರ್ಯ ಬೆಳಕು ಬೇರೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸಿದಂತೆ ಭಾನಮಾತ್ರಮೆಂಬಲ್ಲಿಯೆಂತಾದರುಂ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲದಿರ್ಕುಂ.

ಬಿಂಬ ಸಾಮ್ಯ ನಿರಾಕೃತಿ

(ವಿ.ಚಿಂ.೧೩೦) ನಿಷ್ಕಳಂಕವಾದ ಚಿತ್ತಿನೊಳು ಸಕಳಂಕವಾದ ಬೆದಾಭಾಸಮೆಂತೆನೆ ಚಿಹ್ನವಿಲ್ಲದ ಮುಖವು ರಸ ಸಿಡಿದು ಚಿಹ್ನಿತವಾದ ಕನ್ನಡಿಯೊಳು ಪ್ರತಿಫಲಿಸಿ ಚಿಹ್ನಿತ ಮಾಗಿ ತೋರ್ಪಂತೆ ಉಪಾದಿಗಳಾದ ಮಯಾ ವಿದ್ಯಾದಿಗಳ ಸಕಳಂಕತ್ವವೇ ಚಿದಾಭಾಸಾದಿ ಕಾರಣಮಪ್ಪುದಾಗಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಮಾದುದೆಲ್ಲಂಬಿಂಬ ಸಮಾನ ಮಾಗಿರ್ಪುದೆಂಬುದು ನಿರಾಕೃತ ಮಕ್ಕುಂ.

ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಉಪಾದಿಗೆ ಸಾಮ್ಯ.

(ವಿ.ಚಿಂ.೧೩೧) ಅಂತಾದೊಡೀ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವಾವುದಕೆ ಸಮ ನಿಯತಮಪ್ಪದೆನೆ:- ಉಪಾದಿಯಾದ ದರ್ಪಣವಿಲ್ಲದಿರಲಿರದೆ, ಧರ್ಪಣವಿರಲಿದ್ದು, ದರ್ಪಣವು ದೂಷಿತಮಾದೊಡೆ ದುಷ್ಟಮಾಗಿ, ದರ್ಪಣವು ಚೇಷ್ಟಿಸೆ ದರ್ಪಣವು ಭಂಗಮಾಗಿ ತಾನುಂ ಭಂಗಮಾಗಿ ಬಿಂಬದೊಳಗೈಕ್ಯಮಪ್ಪುದರಿಂ, ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ತದುಪಾದಿ ಸಮನಿಯತಮಾಗೆ ಅಂತಃಕರಣವೆಂಬ ಅವಿದ್ಯೋಪಾದಿಯು ಕಾಮಕ್ರೋಧಾದಿ ಮಲಯುಕ್ತಮಾಗೆ ಜೀವಲಿಂಗ ಸ್ವರೂಪಮುಂ ಸಕಳಂಕಮಾಗಿ ಅಂತಃಕರಣವು ಮೈತ್ರಾದಿ ಪರಿಕರತ್ವದಿಂ ವೈರಾಗ್ಯ ವಿವೇಕಾದಿ ಪರಿಶುದ್ಧ ಮಾದೊಡೆ ಜೀವಲಿಂಗ ಸ್ವರೂಪವು ಶಿವಲಿಂಗದಂತೆ ನಿಷ್ಕಳಂಕ ಮಾಗಿ ಅಂತಃಕರಣ ನಾಶ ಮಾದೊಡೆ ಜೀವತ್ವಕ್ಕೆ ಹಾನಿಯುಂಟಾಗಲು ಶಿವಲಿಂಗದೊಳಗೈಕ್ಯ ಮೆಂಬುದೇ ನಿಶ್ಚಿತಮಕ್ಕುಂ.

ಬಿಂಬ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವಾದವೆ ಅಲ್ಲ

(ಪ.ಭೋ ೬-೨೦-೧೦) ಬಿಂಬದಿಂದಾ ಪಡಿಬಿಂಬ ವನ್ಯವೆಯಾಗದೆಂಬಂತೆ ಪರವಸ್ತುವನು ತಾನೆ ಎಂಬುಪನಿಷದುಕ್ತಿಯನು ವಿಚಾರಿಸಿನೋಡೆ। ಬಿಂಬ ಪ್ರತಿ ಬಿಂಬವಾದವೆಯೆಲ್ಲ॥೧೦॥

ಬುದ್ಧಿ

೧. (ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ ೩ ಪೇಜ ೭೫) ನಿಶ್ಚಯರೂಪ ಜೋ ವೃತ್ತಿ ತಾಕು ಬುದ್ಧಿ ಕಹಿಯೆಹೈ।

೨) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೨೫೪) ಪದಾರ್ಥಕೆ ಭಲೆ ಬುರೆ ಸ್ವರೂಪಕು ನಿಶ್ಚಯ ಕರನೆವಾಲಿ ವೃತ್ತಿ ಬುದ್ಧಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೩) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೨೬೫) (ವಿಜ್ಞಾನವಾದಿ ಬೌದ್ಧಮತ) ''ಅಹಂ ಅಹಂ'' ಐಸಿ ವಿಜ್ಞಾನಧಾರಾಕು ಅಲಯ ವಿಜ್ಞಾನಧಾರಾ ಕಹೆ ಹೈತಾಹೀಕೂ ಬುದ್ಧಿ ಕಹೆ ಹೈ।

೪) (ಪ.ಗೀ.೨-೩) ಜ್ವಲನಂಬೆರಸಲು ಮತಿಯಾಯಿತ್ತು। ಕಳೆವೆತ್ತಿಹ ರೂಪದ ಕಾಯಿತ್ತು.

೫) (ಪ.ಭೋ.೨-೫-೨) ಎನಿತು ಸಂಶಯ ಮಾಗಲನಿತನು ನಿಶ್ಚೈಸುವನು ವಿದು ಬುದ್ಧಿಯ ಗುಣ ವೈಸೆ.

೬) (ಅ.ಸಾರ.೪-೪-೭) ಇದು ಚೋರನಲ್ಲ ವಿಂತಿದು ಕೊರಡು ಸಂದೇಹವಿದಕ್ಕೆ ಬೇಡೆಂಬರಿವೆ ಬುದ್ಧಿಯಹುದು ನೋಡಿದರಲ್ಲಿ ವೃತ್ತಿಗಳನಿಂತು॥೭॥

೭) (ಪ.ಭೋ.೫-೬-೩) ತನಗೆ ಕೇಳಧ್ಯಾತ್ಮದೊಳಗೆ ವಿಹಿತವೆನೀತು ವನಿತು ವನರಿದು ಸುಸ್ಥಿರಮಾಗಿ। ಮನದೊಳು ನಂಬಿರಲದು ತಾನೆ ಮತಿಯೆಂದು ವಿನುತಿಸುವರು ವೇದ ವಿದರೊಲ್ದು॥೩॥

ಸಾತ್ವಿಕ ಬುದ್ಧಿ

(ಭ.ಗೀ.೧೮-೩೦) ಪ್ರವೃತ್ತಿಂಚ ನಿವೃತ್ತಿಂಚಕಾರ್ಯಾಕಾರ್ಯೆ ಭಯಾ ಭಯೇ। ಬಂಧಂ ಮೋಕ್ಷಂಚ ಯಾವೇತ್ತಿ ಬುದ್ಧಿಸಾ ಪಾರ್ಥ ಸಾತ್ವಿಕಿ॥೩೦॥

ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮಾರ್ಗ, ನಿವೃತ್ತಿ ಮಾರ್ಗ ಕರ್ತವ್ಯ ಮತ್ತು ಆ ಕರ್ತವ್ಯ ಭಯ ಅಭಯ ಬಂಧ ಮೋಕ್ಷ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಯಾವ ಬುದ್ಧಿಯು ಯಥಾರ್ಥವಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವದೋ ಆ ಬುದ್ಧಿ ಸಾತ್ವಿಕವಾದದ್ದು.

ರಾಜಸೀ ಬುದ್ಧಿ

(ಭ.ಗೀ.೧೮-೩೧) ಆಯಾ ಧರ್ಮ ಮಧರ್ಮವಂಚ ಕಾರ್ಯಂಚಾ ಕಾರ್ಯಮೇವ ಚ। ಅಯಥಾವತ್ ಪ್ರಜಾನಾತಿ ಬುದ್ಧಿಃ ಸಾಪಾರ್ಥ ರಾಜಸೀ॥೩೧॥

ಯಾವ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಮನುಷ್ಯನು ಧರ್ಮ ಅಧರ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯ ಅಕರ್ತವ್ಯ ಎಂಬುದನ್ನು ಯಥಾರ್ಥವಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳನೋ ಆ ಬುದ್ಧಿ ರಾಜಸವೆಂದು ಹೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು.

ತಾಮಸಿಬುದ್ಧಿ

(ಬ.ಗೀ.೧೮-೩೨) ಅಧರ್ಮಂ ಧರ್ಮಮಿತಿ ಯಾಮನ್ಯತೇ ತಮಸಾವೃತಾ। ಸರ್ವಾಥಾ ವಿಪರೀತಾಂಶ್ಚ ಬುದ್ಧಿಃ ಸಾಪಾರ್ಥ ತಾಮಸೀ ॥೩೨॥

ಯಾವ ಬುದ್ಧಿಯು ತಮೋಗುಣದಿಂದ ಆವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಅಧರ್ಮವನ್ನು ಧರ್ಮವೆಂದು ಹಾಗೂ ಸಮಸ್ತ ವಸ್ತು ಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಭಾವಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದೋ ಆ ಬುದ್ಧಿಯು ತಾಮಸಿ ಬುದ್ಧಿಯು.

ಭ

ಭಗಗಳು

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೧೪೨) ಭಗನಾಮ ಐಶ್ವರ್ಯಕಾಹ್ವೈ।

೨) ಸಂಪೂರ್ಣ ಜ್ಞಾನ, ಸಂಪೂರ್ಣ ವೈರಾಗ್ಯ, ಸಂಪೂರ್ಣ ಧರ್ಮ, ಸಂಪೂರ್ಣ ಲಕ್ಷ್ಮಿ, ಸಂಪೂರ್ಣ ಯಶಸ್ಸು, ಸಂಪೂರ್ಣ ಕೀರ್ತಿ.

ಭಕ್ತಿ

೧) (ಕೈವಲ್ಯ ೩-೨೩-೩) ತಾನು ತನ್ನ ಸ್ಮೃತನು ಗುಣ ಕರ್ಮವಿಷಯ ಸಂತಾನ ಕರಣ ಭೋಗ ಭುವನಾದಿಗಳನು। ಸಾನುರಾಗದೆ ಶಂಭುಲಿಂಗ ವೆಂದರಿ ದಭಿ ಮಾನವಿಲ್ಲದುದೆ ಮುಕ್ತಿಯ ನೀವ ಭಕ್ತಿಕಾಂಡ॥೩॥

೨) ಅಂಕೋಲಾ ನಿಜಬೀಜ ಸಂತತಿ। ಅಯಸ್ಕಾಂತೋಫಲ ಸೂಚಿಕಃ। ಸಾಧ್ವಿ ನೈಜವಿಭುಂ ಲಲಾಕ್ಷಿ ತಿರುಹಂ। ಶಿಂಧು ಶರದ್ವಲ್ಲಭಂ। ಪಾಪ್ನೋತಿ ಹಯಥಾ। ತಥಾ ಪಶುಪತೇ ಪಾದಾರ ವಿಂದದ್ವಯಂ। ಚೇತೋವೃತ್ತಿ ರೂಪೇತಿ ತಿಷ್ಠತಿ। ತದಾಸಾಭಕ್ತಿ ರಿತ್ಯುಚ್ಚತೆ॥

ಅಂಕೋಲಾ ಗಿಡದ ಬೀಜವು ಗಿಡಬಿಟ್ಟು ದೂರ ಹೋಗುವದಿಲ್ಲ. ಸೂಜಿಗಲ್ಲನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸೂಜಿ ಚಲಿಸುವದಿಲ್ಲ, ಪತಿವೃತಾಸ್ತ್ರೀ ತನ್ನ ಪತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅಗಲುವದಿಲ್ಲ, ನದಿಗಳು ಸಮುದ್ರದ ಹೊರತಾಗಿ ಕೂಡುವದಿಲ್ಲ. ಅದರಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದಾರವಿಂದಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅಗಲುವದಿಲ್ಲವೆಂಬುದೇ ಭಕ್ತಿ.

೩) (ಪ. ಭೋ-೬-೧೮) ಸರ್ವವೆಲ್ಲವನು. ದಾತ್ಮಭಾವನೆಗಂಡು ಸರ್ವಸ-ಮತ್ವದಿಂದಿರೆ ಭಕ್ತಿ.

೪) (ವಿ.ಚಿಂ.೫೦) ಪರಮೇಶ್ವರನೊಳಾರಾಧ್ಯತ್ವ ತನ್ನೊಳಾರಾಧಕತ್ವ। ಗುರುವಿನೊಳು ಸೇವ್ಯತ್ವ, ತನ್ನೊಳು ಸೇವಕತ್ವ, ವೇದಾಂತ ಶಾಸ್ತ್ರದೊಳು ಶಾಸನತ್ವ, ತನ್ನೊಳು ಶಾಸ್ಯತ್ವ। ವೀ ಮೇರೆ ನಂಬಿರುವದೇ ಭಕ್ತಿಯೆನಿಸುವದು.

೫) (ಕೈವಲ್ಯ ೩-೨೨-೧) ಆವಕಾಲದೊಳು ಬಳಿಕಾವದೇಶದೊಳು। ಬೇರಾವ ವಸ್ತುವಿನೊಳೊಡವೆರೆಯದತಿ ಮಮತೆ। ತನ್ನ ಮೇಲರ್ಪಂತೆ ಗುರುದೇವತೆ-ಯೊಳನುರಾಗವಿಹುದೇ ಭಕ್ತಿ.

ನವವಿಧ ಭಕ್ತಿ

೧) (ಪ.ಗೀ.೧-೯) ಶಿವನ ಕಥಾಗೋಷ್ಟಿಗೆ ಕಿವಿಗೊಡುವ। ಶಿವನಂಪೊಗಳೆ ರಸನೆಗುಡಿಯಿಡುವ। ಶಿವಮೂರ್ತಿಗಳಂ ನೆನೆವುತ್ತಿರ್ಪ। ಶಿವನೋಲಗದೊಳು ಸಲೆನೆಲಿಸಿರ್ಪ। ಶಿವನಲ್ಲಿಯೆ ಪರಿಚರ್ಯವನುಳ್ಳ। ಶಿವನರ್ಚನೆಯೊಳ ಗಭಿರತಿಯುಳ್ಳ। ಶಿವನ ಪದದೊಳಗೆರ ಕತೆಯುಳ್ಳ, । ಶಿವಸಂಪದದೊಳು ಸುಸ್ಥಿತಿಯುಳ್ಳ। ಶಿವನಿಗೆ ತನುಮುಖ್ಯವ ನರ್ಪಿಸುತ। ನವವಿಧ ಸದ್ಭಕ್ತಿಯೊಳಿಂತಿರುತ। ಭಕ್ತಿಯ ರೂಪಿಂದಾ ಸಂವಿತ್ತು। ಭಕ್ತರೊಳೈದಿಹುದೆಲ್ಲಾ ಹೊತ್ತು॥

ಭಕ್ತಿ ನವವಿಧ

೨) (ಶಿ.ಶಿಖಾಮಣಿ. ಭಕ್ತಸ್ಥಲ ಭಕ್ತಿ ಮಾರ್ಗ ಕ್ರಿಯಾಸ್ಥಲ ಶ್ಲೋ ೨-೩)

ಶ್ರವಣಂ ಕೀರ್ತನಂ ಶಂಭೋಃ ಸ್ಮರಣಂ ಪಾದಸೇವನಂ। ಅರ್ಚನಂ ವಂದನಂ ದಾಸ್ಯಂ ಸಖ್ಯಮಾತ್ಮನಿವೇದನಂ॥೨॥ ಏವಂ ನವವಿಧಾ ಭಕ್ತಿಃ ಪ್ರೋಕ್ತಾ ದೇವೇನ ಶಂಭುನಾ। ದುರ್ಲಭಾ ಪಾಪಿನಾಂ ಲೋಕೇ ಸುಲಭಾ ಪುಣ್ಯಕರ್ಮಣಾ, ಶ್ರವಣ, ಕೀರ್ತನ, ಸ್ಮರಣ, ಪಾದಸೇವನ, ಅರ್ಚನ, ವಂದನ, ದಾಸ್ಯ, ಸಖ್ಯ, ಆತ್ಮನಿವೇದನ. ಹೀಗೆ ಒಂಭತ್ತು ತರದ ಭಕ್ತಿಯು ಶಿವನಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪಾಪಿಗಳಿಗೆ ದುರ್ಲಭವಾದದ್ದು ಧರ್ಮಿಷ್ಠರಿಗೆ ಸುಲಭವು.

ಶ್ರವಣ ಭಕ್ತಿ (ಪರೀಕ್ಷಿತ ರಾಜನು ಮಾಡಿದನು)

(ಪ.ಗೀ.೧-೯) ಶಿವನ ಕಥಾಗೋಷ್ಠಿಗೆ ಕಿವಿಗೊಡುವ। ಆತ್ಮ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಹೊಂದಿದ ಅನುಭಾವಿಗಳ ಅಮೃತವಾಣಿಯನ್ನು ಭಕ್ತಿಭಾವದಿಂದ ಆಲಿಸುವದಕ್ಕೆ ಶ್ರವಣ ಭಕ್ತಿ ಎನ್ನುವರು. (ಪರಮೇಶ್ವರನ ಲೀಲಾ ಕೃಪೆಗಳನ್ನು ಏಕಾಗ್ರ ಚಿತ್ತದಿಂದ ಕೇಳುವದು)

ಕೀರ್ತನ ಭಕ್ತಿ (ನಾರದ ಮಹರ್ಷಿ ಮಾಡಿದ)

೧) (ಪ.ಗೀ.೧-೯) ಸಿವನಂ ಪೊಗಳೆರಸನೆ ಗುಡಿಯಿಡುವ। (ಶಿವನ ಮಹಿಮೆಗಳನ್ನು ಅನನ್ಯಭಾವದಿಂದ ಸ್ತುತಿಸುವದು)

೨) ವಚನ (ಬಸವಣ್ಣ) ಸಿವತತ್ವಗೀತವ ಪಾಡುವದು ಶಿವನ ಮುಂದೆ ನಲಿದಾಡುವದಯ್ಯಾ। ಭಕ್ತಿ ಸಂಭಾಷಣೆಯ ಮಾಡುವದು ನಮ್ಮ ಕೂಡಸಲಂಗಯ್ಯನ ಕೂಡುವದು।

೩) ವಿದೆ ಬಿರಿಯುವನ್ನಕ್ಕೆ ಮನದಣಿವನ್ನಕ್ಕೆ ನಾಲಿಗೆ ನಲಿದಾಡುವನ್ನಕ್ಕ ನಿಮ್ಮ ನಾಮಾಮೃತವ ತಂದಿರಿಸು ಕಂಡಯ್ಯ ಎನಗೆನ್ನ ತಂದೆ ಆಡಿ ಕಾಲು ದಣಿಯವು ನೋಡಿ ಕಣ್ಣು ದಣಿಯವು ಹಾಡಿ ನಾಲಿಗೆ ದಣಿಯದು. ಇನ್ನೇವೆ ನಿನ್ನೇವೆ ನಯ್ಯ ಕೂಡಲ ಸಂಗಮದೇವ ಕೇಳಯ್ಯ। ನಿಮ್ಮ ದರವ ಬಗಿದಾನು ಹೊಗುವ ಬರವೆನಗೆ॥

೪) ಶಿವನ ಕೀರ್ತನೆ ಹಾಡಿ ದೇಹವೆಲ್ಲ ದಣಿಯಬೇಕು ದಣಿವಿನ ಭಾವವಿಲ್ಲದೆ ಉತ್ಸಾಹದ ಭಕ್ತಿಯು ಮನದಲ್ಲಿ ಚಲ್ಲುವರಿಯಬೇಕು. ಇದೇ ಕೀರ್ತನ ಭಕ್ತಿ.

ಸ್ಮರಣಭಕ್ತಿ (ಪ್ರಲ್ಹಾದನು ಮಾಡಿದ)

೧) (ಪ.ಗೀ.೧-೯) ಸಿವ ಮೂರ್ತಿಗಳಂ ನೆನೆವುತ್ತಿರ್ಪ।

ಬ್ರಂಗಕ್ಕೆ ಆಧೀನವಾದ ಕೀಟವು ಬ್ರಂಗವನ್ನೇ ನೆನೆಯುವಂತೆ ಶಿವನ ಆಧೀನರಾಗಿ ಶಿವನನ್ನೇ ನೆನೆಯುವದು ಸ್ಮರಣ ಭಕ್ತಿಯೆನಿಸುವದು.

೨) (ವಚನ ಬಸವಣ್ಣ) ಸುಪ್ರಭಾತ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅರ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಲಿಂಗವನೆನೆದರೆ ತಪ್ಪುವವು ಮೃತ್ಯುಕಾಲ ಕರ್ಮಂಗಳಯ್ಯಾ.

೩) (ಸರ್ವಜ್ಞ) ಕೋಳಿ ಕೂಗದ ಮುನ್ನ ಏಳುವದು ನಿತ್ಯ ದಯಾಳು ದೇವರನು ನೆನೆದರೆ ಆದೇವ ಆಳಿನಾಳಯ್ಯ ಸರ್ವಜ್ಞ.

೪) (ನಿಜಗುಣರು) ನೆನೆವುದನು ದಿನದುದಯ ಕಾಲದೆಚ್ಚರಿಕೆಯೊಳು ವಿನುತ ಗುರುಮೂರ್ತಿಯನು ಮೇಶನಂ ಪ್ರಿಯನು॥

೫) (ಬಸವಣ್ಣ) ಚಕೋರಂಗೆ ಚಂದ್ರಮನ ಬೆಳಗಿನ ಚಿಂತೆ ಅಂಬುಜಕೆ ಬಾನುವಿನ ಉದಯದ ಚಿಂತೆ ಬ್ರಮರಂಗೆ ಪರಿಮಳದ ಬಂಡುಂಬುವಚಿಂತೆ ಎನಗೆ ನಮ್ಮ ಕೂಡಸಲಂಗಮದೇವನ ನೆನೆವಚಿಂತೆ।

೬) ಅಂಕಕಳ ನೇರಿ ಕೈಮರೆದಿರ್ದೊಡೆ ಮಾರಂಕ ಬಂದಿರಿವುದ ಮಾಣ್ಬನೇ? ನಿಮ್ಮನೆನಹಮತಿ ಮರೆರಿದ್ದೊಡೆ ಪಾಪತನುವ ತಂಡೆಲೆ ಪುದ ಮಾಣ್ಬುದೇ। ಕೂಡಸಂಗಯ್ಯನ ನೆನೆದರೆ ಪಾಪ ಉರಿಯೊಡ್ಡಿ ದರಗಿನಂತೆ ಕರಗುವದಯ್ಯ (ಯೋಧನು ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ನುಗ್ಗಿ ಖಡ್ಗದ ಕೈಚಳಕ ಮರೆತರೆ ಎದುರಾಳಿ ಖಡ್ಗ ಇರಿಯದೆ ಬಿಡುವನೇ ಅದರಂತೆ ಶಿವಭಕ್ತನ ಮತಿಯು ಶಿವನ ನೆನವನ್ನು ಮರೆತರೆ ಪಾಪವೆಂಬ ವೈರಿ ದೇಹವಹೊಕ್ಕು ಕಷ್ಟ ಕೊಡದೇ ಇರದು ಈ ವೈರಿಗೆ ಏಕೈಕ ಮಾರಕವೆಂದರೆ ದೇವನ ಸ್ಮರಣೆ ಅಗ್ನಿಗೆ ಒಡ್ಡಿದ ಅರಗಿನಂತೆ ದೇವಸ್ಮರಣೆಯ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಾಪವೆಲ್ಲ ಕರಗುವದು. ಇದು ಸ್ಮರಣ ಭಕ್ತಿಯ ದ್ಯೋತಕ.

ಪಾದ ಸೇವನ ಭಕ್ತಿ (ಲಕ್ಷ್ಮಿದೇವಿಯು ಮಾಡಿದಳು)

೧) (ಪ.ಗೀ.೧-೯) ಶಿವನೋಲಗದೊಳು ಸತಿನೆಲಿಸಿರ್ಪ ಹಸಿವು ನೀರಡಿಕೆಗಳನ್ನು ನಿದ್ರೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಶಿವನ ಸಾನಿಧ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದು ಉಪಚರಿಸುವದು ಗುರುವೇ ಪರಮಾತ್ಮನೆಂದು ಪಾದ ಸೇವೆ ಮಾಡುವದು ಪಾದಸೇವನ ಭಕ್ತಿ.

೨) (ಬಸವಣ್ಣ) ಮೇಲಾಗಲೊಲ್ಲೆನು ಕೀಳಾಗಲೊಲ್ಲದೆ ಕೀಳಿಂಗಲ್ಲದೆ ಹಯನ ಕರೆವುದೇ ಮೇಲಾಗಿ ನರಕದೊಳೋಲಾಡಲಾರೆನು ನಿಮ್ಮ ಶರಣರ ಪಾದಕ್ಕೆ ಕೀಳಾ ಿಸು ಮಹಾದಾನಿ ಕೂಡಸಲಂಗಮದೇವಾ.

೩) ಬ್ರಹ್ಮ ಪದವಿಯನೊಲ್ಲೆ ವಿಷ್ಣುಪದ ರುದ್ರ, ಪದವಿಯನೊಲ್ಲೆ ಮತ್ತಾವ ಪದವಿಯನೊಲ್ಲೆನಯ್ಯ। ಕೂಡಸಲಂಗಮದೇವಾ ನಿಮ್ಮ ಸದ್ಭಕ್ತರ ಪಾದವನರಿದಿಪ್ಪ। ಮಹಾಪದವಿಯನೆ ಕರುಣಿಸಯ್ಯಾ। ಸದ್ಭಕ್ತರ ಪಾದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಪದವಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂಬುದಾಗಿ ಪಾದ ಶೇವನ ಭಕ್ತಿಯು ಮಹಾಪದವಿಯಾಗಿದೆ.

(ಬಸವಣ್ಣ) ''ಕಾಗೆ ವಿಷ್ಟಿಸುವ ಹೊನ್ನ ಕಳಸವಹುದರಿಂದ ಒಡೆಯರು ಜೋಗೈವಿಸುವ ಚಮ್ಮಾ ವುಗೆಯ ಮಾಡಯ್ಯಾ ನಿಮ್ಮ ಶರಣಪಾದಕ್ಕೆ ಚಮ್ಮಾವುಗೆಯ ಮಾಡಯ್ಯಾ। ಕರ್ಮಾವಲಂಬನು ಕೇಚಿತ್; ಕೇಚಿತ್ ಜ್ಞಾನಾವಲಂಬನಂ ವಯಂತು ಶಿವಭಕ್ತಾನಾಂ ಪಾದುಕಸ್ಯಾವಲಂಬನಂ'' ಕೂಡಸಲಂಗಮದೇವಾ ನಿಮ್ಮ ಶರಗೊಡ್ಡಿ ಬೇಡುವೆನಿದೊಂದೇ ವರವ ಕರುಣಿಸಯ್ಯಾ ಎಂದು ಮನವ ತುಂಬುವ ಸಜ್ಜನರ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಅವರು ವಿಶಾಲ ವಿಶ್ವದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕಾಣುವರು. ಅಂಥ ದಾಸಾನುದಾಸರ ಹಿರಿದಾದ ನಡತೆ ಪಾದಸೇವನ ಭಕ್ತಿ.

ಅರ್ಚನಭಕ್ತಿ (ಚೋಳರಾಜನು ಮಾಡಿದನು)

೧) (ಪ.ಗೀ ೧-೯) ಶಿವನರ್ಚನೆಯೊಳಗಭಿರತಿಯುಳ್ಳ। (ವಸ್ತ್ರಾಭರಣಗಳಿಂದ ಧೂಪದೀಪ ನೈವೇದ್ಯಗಳಿಂದ ದೇವನನ್ನು ಪೂಜಿಸುವದು)

೨) ವಚನ (ಬಸವಣ್ಣ) ಹೊತ್ತಾರೆ ಎದ್ದು ಅಗ್ಗವಣಿ ಪತ್ರಿಯ ತಂದು ಹೊತ್ತು ಹೋಗದ ಮುನ್ನ ಪೂಜಿಸು ಲಿಂಗವ ಹೊತ್ತು ಹೋದಬಳಿಕ ನಿನ್ನನಾರುಬಲ್ಲರು ಹೊತ್ತು ಹೋಗದ ಮುನ್ನ ಮೃತ್ಯು ಒಯ್ಯದ ಮುನ್ನ ತೊತ್ತು ಗೆಲಸವ ಮಾಡು ಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವನ..

ಅರ್ಥ :ಸುಪ್ರಭಾತದ ಸುಂದರ ವಲಯದಲ್ಲಿದ್ದು ಪವಿತ್ರ ಜಲ ಹಾಗೂ ಪತ್ರೆಯ ತಂದು ಸುಚಿರವಾಗಿ ದೇವನನ್ನು ಆರ್ಚಿಸಬೇಕು. ಪ್ರಭಾತ ಕಳೆದ ಬಳಿಕ ಹೊತ್ತು ಮೀರಿದ ಬಳಿಕ ಮಾಡಲಾಗುವ ಅರ್ಚನೆಗೆ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲ ಅದನ್ನೇ ಬಸವಣ್ಣನವರು ಅರ್ಥವತ್ತಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

೨) ನೆರೆಕೆನ್ನೆಗೆ ತೆರೆಗಲ್ಲಕ್ಕೆ ಶರೀರ ಗೂಡು ಹೋಗದ ಮುನ್ನ ಹಲ್ಲು ಹೋಗಿ ಬೆನ್ನು ಬಾಗಿ ಅನ್ಯರಿಗೆ ಹಂಗಾಗದ ಮುನ್ನ ಕಾಲ ಮೇಲೆ ಕೈಯ ನೂರಿ ಕೋಲು ಹಿಡಿಯವ ಮುನ್ನ ಮುಪ್ಪಿಂದೊಪ್ಪವಳಿಯದ ಮುನ್ನ ಮೃತ್ಯು ಮುಟ್ಟದ ಮುನ್ನ ಪೂಜಿಸು ನಮ್ಮ ಕೂಡಸಲಂಗಮ ದೇವನ.

೩) ಉತ್ಪತ್ತಿ ಶುಕ್ಲ ಶೋಣಿತದಿಂದಾದ ಲಜ್ಜೆ ಸಾಲದೆ! ಮತ್ತೆ ದುರಿತಂಗಳ ಹೊರುವ ಹೆಗ್ಗತನವೇಕಯ್ಯಾ! ಮೃತ್ಯುವಿನ ಬಾಯಿಗೆ ತುತ್ತಾಗಬೇಕೆ! ಒತ್ತೊತ್ತೆಯ ಜನನವ ಗೆಲುವೊಡೆ ಕರ್ತನ ಪೂಜಿಸು ನಮ್ಮ ಕೂಡಲ ಸಂಗಮ ದೇವನ..

ಶಿವಪೂಜಕನಾದ ಶಿವಶರಣನು ಶಿವನನ್ನೇ ಆರಾಧಿಸಿ ಸಿವನ ಅಮರತೆಗಾಗಿ ತವಕಿಸುವನು ಕಡೆಗೊಂದು ದಿನ ಶಿವನ ಕರುಣೆಯಾಗಲು ಅನಂತತೆಯಲ್ಲಿ ಬೇರೆಯವನು. ಇದು ಅರ್ಚನಾ ಭಕ್ತಿಯು.

ವಂದನಾಭಕ್ತಿ (ಅಕ್ರೂರನು ಮಾಡಿದನು)

೧) (ಪ.ಗಿ.೧-೯) (ಬಾಹ್ಯ) ಶಿವನ ಪದದೊಳಗೆರ ಕತೆಯುಳ್ಳ। ಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದಾರವಿಂದಗಳಲ್ಲಿ ಶರೀರವನ್ನು ಕೆಡಹುವದೇ ವಂದನಾಭಕ್ತಿ ಅಥವಾ ಪರಮಾತ್ಮನ ಯಥಾರ್ಥವಾದ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವದು. (ಆಂತರಿಕ ಅಸಿಪದ)

೨) (ಬಸವಣ್ಣ) ಕಟ್ಟಿದಿರಿನಲಿ ಶಿವಭಕ್ತನ ಕಂಡು ದೃಷ್ಟಿಯಾರೆ ಶರಣೆಂದಡೆ ಹುಟ್ಟೇಳು ಜನ್ಮದ ಪಾಪಬಿಟ್ಟು ಹಿಂಗುವದು ನೋಡಾ ಮುಟ್ಟಿ ಚರಣ ಕೆರಗಿದೊಡೆ ತನುವೊಪ್ಪಿದಂತಹುದು ಪರುಷ ಮುಟ್ಟಿದಂತೆ। ಕರ್ತೃ ಕೂಡಲಸಂಗನ ಶರಣರ ಸಂಗವು ಮತ್ತೆ ಭವಮಾಲೆ ಹೊದ್ದಲೀಯದು ನೋಡಾ

೩) (ವಚನದಲ್ಲಿ ನಾಮಾಮೃತ ತುಂಬಿ) ಕೂಡಸಲಂಗಮದೇವಾ ನಿಮ್ಮ ಚರಣ ಕಮಲದೊಳಗಾನು ತುಂಬಿ (ದೇವನ ಚರಣ ಕಮಲಗಳಲ್ಲಿ ಆನು ತುಂಬಿ) (ಬ್ರಮರವಾಗಿ ಬೆರೆಯುವೇನು) (ಇದು ವಂದನಾಭಕ್ತಿ ಸ್ಥಿತಿ)

ದಾಸ್ಯ ಭಕ್ತಿ (ಹನುಮಂತನು ಮಾಡಿದ)

೧) (ಪ.ಗೀ.೧-೯) ಶಿವನಲ್ಲಿಯೇ ಪರಿಚರ್ಯವನುಳ್ಳ। (ಶಂಕರನಲ್ಲಿಯೇ ಶೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡುವಂಥಾ ಭಕ್ತಿ) ಅಂದರೆ ಸಿಂಹಾಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು, ಸಭೆಯನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡುವ, ರಾಜನಿಗೆ ನಮ್ರಭಾವದಿಂದ, ರಾಜೋಪಕರಣಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿರುವ ಸೇವಕನಂತೆ ಕಾಯಿಕ, ವಾಚಕ, ಮಾನಸಿಕ ವೆಂಬ ತ್ರಿಕರಣಗಳಿಂದ ಶಿವನ ಚರಣಾರವಿಂದಗಳಲ್ಲಿ ಕಿಂಕರ ಭಾವದಿಂದಿರುವದೇ ದಾಸ್ಯ ಭಕ್ತಿಯು।

೨) (ಬಸವಣ್ಣ) ಆವನಾದರೇನು? ಶ್ರೀ ಮಹಾದೇವನ ನೆನೆವವನ ಬಾಯ ತಾಂಬೂಲ ಮೆಲುವೆ ಬೀಳುಡಿಗೆಯ ಹೊದೆವೆ. ಪಾದರಕ್ಷೆಯ ಕಾಯ್ದು ಬದುಕುವೆ ಕೂಡಸಲಂಗಮದೇವಾ.

೩) ಶಬ್ದ ಸುಖಕ್ಕೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಮಾತಿಂಗೆ ಮಾತನೆ ಕೊಟ್ಟು ಕೆಟ್ಟೆನಯ್ಯಾ. ಅನುಭಾವಕ್ಕೆ ಅಕ್ಕವೆಯಾಗದೆ ಬೆಬ್ಬನೆ ಬೆರೆತೆನಯ್ಯಾ ಅಮೃತದ ಕೊಡನ ತುಂಬಿ ಒಡೆಯ ಹೊಯ್ದು ಅರಸಲುಂಟೆ ಸ್ವಾಮಿ ಬೃತ್ಯ ಸಂಬಂಧವೇ ಎನ್ನಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರ ನಾಯಕ ನರಕ ಕೂಡಸಲಂಗಮದೇವಾ.

೪) ಭಕ್ತ ಭಕ್ತನ ಮನೆಗೆ ಬಂದರೆ ಬೃತ್ಯಾಚಾರವ ಮಾಡಬೇಕು ಕರ್ತನಾಗಿ ಕಾಲತೊಳೆಯಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಹಿಂದೆ ಮಾಡಿದ ಭಕ್ತಿಗೆ ಹಾನಿ ಲಕ್ಷ ಗಾವುದ ದಾರಿಯ ಹೋಗಿ ಭಕ್ತನಕಾಂಬುದು ಸದಾಚಾರ ಅಲ್ಲಿ ದಾಸೋಹ ಮಾಡಿದರೆ ಕೂಡಿಕೊಂಬನು ನಮ್ಮ ಕೂಡಸಲಂಗಮದೇವಾ.

೫) ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೇ ಆಗಲಿ ಅವನಲ್ಲಿ ಸಿವಾನುಭಾವದ ಲವಲೇಶವೂ ಕಾಣದಿರೆ ಬರಿಸಿರಿಯಾನೆಗಾಗಿ ಅವನನ್ನು ಹೊರೆಯುವದು (ಸೇವಿಸುವದು) ದಾಸ್ಯ ಲಕ್ಷಣವಲ್ಲ. ಶಿವ ಸಂವಿತ್ತಿನಲ್ಲಿ ತೇಲಿ ಮುಳುಗುವವ ಅಂತ್ಯಜ ಚಾಂಢಾಲನೇ ಇರಲಿ ಅವನ ಊಳಿಗದಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗಿರುವದೇ ದಾಸ್ಯಭಕ್ತಿ ನೈಜತೆಯ ಲಕ್ಷಣ।

ಸಖ್ಯ ಭಕ್ತಿ (ಅರ್ಜುನನಲ್ಲಿತ್ತು)

೧) (ಪ.ಗೀ.೧-೯) ಶಿವಸಂಪದದೊಳು ಸುಸ್ಥಿತಿಯುಳ್ಳ।

ಶಿವನ ಐಶ್ವರ್ಯ (ಜ್ಞಾನ, ಬಲ, ಕೀರ್ತಿ, ತೇಜಸ್ಸು ಯಶಸ್ಸು, ಧರ್ಮ) ದ ಒಳ್ಳೆಯ ಸ್ಥಿತಿಯಿಂದ ನೆಲೆಗೊಂಡಿರುವದೇ ಸಖ್ಯ ಭಕ್ತಿಯು। ಹೇಗೆಂದರೆ ಸರಸ ಸಲ್ಲಾಪಗಳಿಂದ ಸುರತ ಕ್ರೀಡೆಯಲ್ಲಿ ಮೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಂಡ ಪುರುಷನಿಗೆ ಮರುಳಾಗಿ ಕರಚರಣಾದಿಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತವಾದ ಶರೀರ ಎರಡಾದರೂ ಪ್ರಾಣ ಒಂದಾಗಿರುವ ಅನುಕೂಲಿನಿಯಾದ ಸ್ತ್ರೀಯಳಂತೆ। ಶಿವನಿಗೆ ಅನುಕೂಲ ಸುಖ ಸಂಪತ್ತಿನಿಂದಿರುವದೇ ಸಖ್ಯ ಭಕ್ತಿಯು.

೨) (ಚನ್ನಬಸವಣ್ಣ) ಆರಾದರೂ ನಿಮ್ಮ ನೆನೆವರಯ್ಯಾ ನಾ ನಿಮ್ಮ ನೆನೆವನಲ್ಲವಯ್ಯಾ ಅದೇನು ಕಾರಣವೆಂದೊಡೆ ನೆನೆವ ಎನ್ನಮನ ನೀವಾದಿರಾಗಿ ಆರಾದರೂ ನಿಮ್ಮ ಪೂಜಿಸುವವರಯ್ಯಾ ನಾ ನಿಮ್ಮ ಪೂಜಿಸುವನಲ್ಲವಯ್ಯ। ಅದೇನು ಕಾರಣವೆಂದೊಡೆ

ಎನ್ನ ತನುವಿಗೆ ಪೂಜೆ ನೀವೆಯಾದಿರಾಗಿ, ಆರಾದರೂ ನಿಮಗೆ ಅರ್ಪಿಸುವರಯ್ಯಾ ನಾನಿಮಗೆ ಅರ್ಪಿಸುವವನಲ್ಲ ಅದೇನು ಕಾರಣವೆಂದೊಡೆ ಎನ್ನ ಸರ್ವಾಂಗವೆಲ್ಲವೂ ನಿಮಗರ್ಪಿತವಾಯಿತ್ತಾಗಿ ಇದು ಕಾರಣ ಭಕ್ತ ದೇಹಿಕ ದೇವ, ದೇವ ದೇಹಿಕ ಭಕ್ತನೆಂಬ ಶೃತಿಯನ್ನರಿದು ನಿಮ್ಮ ಮುಟ್ಟಿ ನಾನು ಅಭಿನ್ನನಾದೆ ಕಾಣಾ ಕೂಡಸಲ ಚನ್ನಸಂಗಮದೇವಾ॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಭಕ್ತಿಯು ವಿಕಾಸದ ಕೊನೆಯ ಹಂತಕ್ಕೆ ಸಮೀಪಿಸುತ್ತಿದೆ. ಪೂಜ್ಯಕರ ಭಿನ್ನಭಾವ ಅಳಿಯುತ್ತಿದೆ ತನುಮನಗಳು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅರ್ಪಿತಗೊಂಡು ಗುರುವಿನೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆತಿವೆ ಸರ್ವಾಂಗವೆಲ್ಲಾ ಗುರುವಿನಂಗದಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿವೆ ಗುರುವನ್ನು ನೆನೆಯುವದಕ್ಕಾಗಲಿ ಅರ್ಪಿಸುವದಕ್ಕಾಗಲಿ ಪೂಜಿಸುವದಕ್ಕಾಗಲಿ ಅವಕಾಶ ಉಳಿದಿಲ್ಲ ಭಕ್ತನೇ ದೇವನಾಗಿ ದೇವನೇ ಭಕ್ತನ ಅಂಗವಾಗಿ ಅನ್ಯೋನ್ಯ ಬಿನ್ನ ಕಲ್ಪನೆ ಇಲ್ಲದೆ ಇರುವದು ಸಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣ.

೩) (ಬಸವಣ್ಣ) ತೆರಹಿಲ್ಲದ ನಡೆ, ತೆರಹಿಲ್ಲದ ನುಡಿ, ತೆರಹಿಲ್ಲದ ಸಂಭಾಷಣೆಯ ಸುಖವು, ತೆರಹಿಲ್ಲದೆ ನಂಬಿದ ಸ್ವಾನುಭಾವ ಸುಖವು, ತೆರಹಿಲ್ಲದ ಮಹಿಮೆ, ತೆರಹಿಲ್ಲದ ವಿಚಾರ ಕೂಡಲ ಸಂಗಮದೇವಾ ನಿಮ್ಮ ಶರಣಂಗೆ ಗುರುಭಕ್ತರು ಈಗ ಒಂದಾಗಿ ನಡೆಯುವರು ಮುಕ್ತಿಮಾರ್ಗವನ್ನು ಸಮನಾಗಿ ಕ್ರಮಿಸುವರು ಅವರ ದೇಹ ಎರಡಾದರೂ ಮನವೊಂದು ಅಂತರಂಗ ಅದ್ವಯ ಇದು ಸಖ್ಯ ಭಕ್ತಿ.

೪) (ಉರಲಿಂಗಪೆದ್ದಿ) ''ಇವನೊಬ್ಬನೇ ಚಲುವನು. ಇವನೊಬ್ಬನೆ ಧನಪತಿ ಕೇಳು ಕೆಳದಿ ಇವಂಗೆ ಹಿರಿಯರಿಲ್ಲ ಎನಗೆ ಒಡೆಯರಿಲ್ಲ ಇಂತಪ್ಪ ಗಂಡನು ಲೇಸು ಕಾಣಿರೆಲಗೆ ನಾವೆಲ್ಲರೊಂದಾಗಿ ಹಿಡಿದು ಬಿಡದಿರೆ ಬಿಡಿಸುವರಿಲ್ಲ ಲೇಸ ಉರಿಲಿಂಗದೇವಾ''

ಇಂದ್ರಿಯಗಳೆಲ್ಲ ನಿರ್ಮಲಗೊಂಡು ವೃತ್ತಿಗಳೆಲ್ಲ ಅಡಗಿ ಗುರುಭಕ್ತರ ನಡುವಿನ ಬೇಧಭಾವ ಅಡಗಿ ಅವರು ಒಂದಾಗುವರು ಸಖ್ಯತೆ ಬೆಳೆಯುವದು ಹೃದಯ ಕೂಡುವವು ಇದು ಸಖ್ಯ ಭಕ್ತಿ.

ಆತ್ಮ ನಿವೇದನ ಭಕ್ತಿ (ಬಲಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಲ್ಲಿತ್ತು)

(ಪ.ಗೀ.೧-೯) ಸಿವನಿಗೆ ತನು ಮುಖ್ಯವನರ್ಪಿಸುತ,

ಶಿವನಿಗೆ ಶರೀರ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ನಿವೇದನ ಮಾಡುವದು ಆತ್ಮನಿವೇದನ ಭಕ್ತಿಯು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪತಿಭಕ್ತಿಯು ತಳಾದ ಪತಿವೃತಾ ಸ್ತ್ರೀಯಳು ತನ್ನ ದೇಹವನ್ನು ಗಂಡನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿದಂತೆ ಶಿವನಿಗೆ ದೇಹ, ದ್ರವ್ಯ, ಮನಸು, ಪ್ರಾಣ ಸಹಿತ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಕೊಡುವದೇ ಆತ್ಮ ನಿವೇದನ ಭಕ್ತಿ.

(ಪ್ರಭುದೇವರು) ಎನ್ನಲ್ಲಿ ನಾನು ನಿಜವಾಗಿ ನಿಮ್ಮನರಿದೆನೆಂದರೆ ಅದು ನಿಮ್ಮ ಮತಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪುದೇ। ಎನ್ನ ನಾನು ಮರೆದು ನಿಮ್ಮ ನರಿದಡೆ ಅದು ನಿಮ್ಮ ರೂಪೆಂಬೆ ಎನ್ನ ನಿನ್ನೊಳ್ ಮರೆದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಿಯೊಳಗಿನ ಪ್ರತಿಬಿಂಬದಂತೆ ಬಿನ್ನವಿಲ್ಲದಿರ್ದೆ ಕಾಣಾ ಗುಹೇಶ್ವರಾ.

ಲಿಂಗಾಂಗ ಸಂಯೋಗವಾಗಿ ಬೇಧವ ಮರೆದು ಶರಣನು ಲಿಂಗವಾದುದರಿಂದ ಆ ಸಾಮರಸ್ಯದ ಭಾವ ದೃಡಗೊಂಡ ಶರಣನ ಆತ್ಮವೆಲ್ಲಾ ಗುರುದೇವನಲ್ಲಿ ಅರ್ಪಿತವಾಗಿ ಬೆರೆದಿದೆ ಅಂದರೆ ದರ್ಪಣದೊಳಗಿನ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ಆ ದರ್ಪಣಕ್ಕೆ ಬಿನ್ನವಿಲ್ಲದೆ ಇರುವಂತೆ ಗುರುದೇವನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯುತನು ಭಿನ್ನವಿಲ್ಲದಂತಿರುವನು ಅವನ ಸಂಪದವೆಲ್ಲಾ ಗುರವಿಗರ್ಪಿತ (ಇದು ಆತ್ಮನಿವೇದನಭಕ್ತಿ)

(ಬಸವಣ್ಣ) ನಯನ ದಾಹಾರವ ಜಂಗಮವ ನೋಡಿಸುವೆ ಶ್ರೋತ್ರದಾಹಾರವ ಜಂಗಮವ ಕೇಳಿಸುವೆ ಪ್ರಾಣದಾಹಾರವ ಜಂಗಮವ ವಾಸಿಸುವೆ ಜಿಹ್ವೆಯಹಾರವ ಜಂಗಮವನುಡಿಸುವೆ ತ್ವಚದಾಹಾರವ ಜಂಗಮಕ್ಕೆ ಹೊದ್ದಿಸುವೆ ಅಧಿಕ ಪ್ರೇಮ ಪ್ರಣಾಮವ ಮಾಡುವೆ ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳು ನೀಡುವೆನು ಕೂಡಸಲಂಗಾ ನಿಮ್ಮ ಶರಣರಿಗೆ (ಇದು ಆತ್ಮನಿವೇದನಾ ಭಕ್ತಿ)

ಭಗವತ್ ಭಕ್ತನ ಧರ್ಮ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೪೩೭) ೧. ಸಕಾಮ ಕರ್ಮಕೆ ಫಲಕಾ ವಿಪರೀತದರ್ಶನ॥

೨) ಧನ, ಗ್ರಹ, ಪುತ್ರಾದಿವಿಷೆ ದುಃಖ(ದುಃಖವಿದೆಯೆಂಬ) ಬುದ್ಧಿ ಔರ ಚಲ ಬುದ್ಧಿ॥

೩) ಪರಲೋಕ ವಿಷೆ ನಶ್ವರ ಬುದ್ಧಿ।

೪) ಶಬ್ದ ಬ್ರಹ್ಮ ಔರ ಪರಬ್ರಹ್ಮ ವಿಷೆ ಕುಶಲ ಕಗುರು ಪ್ರತಿಗಮನ

೫) ಗುರುವಿಷೆ ಈಶ್ವರ ಬುದ್ಧಿ ಔರ ನಿಷ್ಕಪಟ ಸೇವಾ॥

೬) ಪರಮೇಶ್ವರ ವಿಷೆ ಸರ್ವಕರ್ಮ ಸಮರ್ಪಣ.

೭) ಭಕ್ತಿ, ವೈರಾಗ್ಯ, ಸಹಿತ ಸ್ವರೂಪಾನುಭವ, ಸಾಧುಸಂಗ

೮) ಶೌಚ।ತಪ, ತೀತಿಕ್ಷಾ, ಮೌನ.

೯) ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯ, ಅರ್ಜವ (ಸರಲ ಸ್ವಭಾವ) ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ। ಅಹಿಂಸಾ। ದ್ವಂದ್ವ ಸಮತ್ವ॥ (ಶೀತ, ಉಷ್ಣ, ಆಧಿಕ, ದ್ವಂದ್ವ, ಧರ್ಮಕೆ ಸಹನಕಾ ಸ್ವಭಾವ)

೧೦) ಸರ್ವತ್ರ ಆತ್ಮರೂಪ ಈಶ್ವರಕಾ ದರ್ಶನ

೧೧) ಸರ್ವಭೂತನವಿಷೆ ಆತ್ಮಾಕೆ ಭಗದ್ಭಾವಕಾ ದರ್ಶನ।ಔರ ಭಗವದ್ರೂಪ ಆತ್ಮವಿಷೆ ಸರ್ವಭೂತನಕಾ ದರ್ಶನ

೧೨) ಜನ್ಮ, ಕರ್ಮ, ವರ್ಣಾಶ್ರಮಾದಿಕರಿ ದೇಹವಿಷೆ ನಿರಭಿಮಾನ ಔರ ಸ್ವಪರಬುದ್ಧೀಕಾ ಅಭಾವ.

ಭಕ್ತಿ ಕಾಂಡಿ

(ವಿ.ಚಿಂ.೫೩) ಸಕಲ ಕ್ರಿಯೆಗಳ ನೀಶ್ವರಾರ್ಪಣಂ ಗೈವಾತನೇ ಭಕ್ತಿ ಕಾಂಡಿ.

ಭಯ

ಅಪಮಾನ ಭಯ, ನಿಂದಕರ ಭಯ, ಶ್ವಾನಾದಿಕ ಭಯ, ರೋಗಭಯ, ಮರಣಭಯ, ಭೂತ ಪ್ರೇತಭಯ, ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಾಶಕ ಭಯ.

ಭಾವ

೧) (ವ್ಯ.ರ.ಅಂಕ ೧೬೮) ವಿಧಿಮುಖ ಪ್ರತೀತಿಕೆ ವಿಷಯ ಹೋನೇತೆ ಭಾವ ಹೈ। ಅಥವಾ

೨) ಅಸ್ತಿ ಜ್ಞಾನಕಾ ವಿಷಯ ಹೋನೇತೆ ಭಾವ ಕಹೆ ಹೈ।

ಭಾವನಾ

೧) ಅನುಭವ ಜನ್ಯಸ್ಮೃತಿ ಹೇತು ಭಾವನಾ।

೨) ಅನುಭವ ಭಾವ ಹೇತು ಭಾವನಾ।

ಭಾಷ್ಯ

(ವಿ.ಚಿಂ.೪೪) ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಸೂತ್ರಾನುಸಾರಿಗಳಾದ ಪದಗಳಿಂದ ವಿರುದ್ಧ ಮಾಗಿ ಲಿಂಗ ಪಟ್ಕದಿಂದರ್ಥಮಂ ವಿವರಿಸುವ ಸ್ವಪದ ವರ್ಣನೆಯಿಂದೊಡಗೂಡಿಪುದೇ ಭಾಷ್ಯಮಕ್ಕುಂ।

ಭೂ

ಭೂಮಿ

(ಪ.ಗಿ-೬-೭) ಅತಿಶಯ ಮೆನೆ ಧೃತಿ ಕಾಠಿಣ್ಯ ಗೌರವಾ ಸ್ಥಿತಿಯೆಂಬ ನಿಜದಿಂದ ಗಂಧಾದಿ। ನುತ ಗುಣದಿಂದ ತೋರ್ಪುದನೆ ಮೇದಿನಿ। ಯೆಂದು ಮತಿವಂತೆ ತಿಳಿನೀನು॥೭॥

ಭೂಮಿಕಾ

ಸುಭೇಚ್ಛಾ ಭೂಮಿಕಾ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ ೧೩ ಪೇಜ ೨೭೯) ಪೂರ್ವ ಜನ್ಮವಿಕ್ಷೆ ಅಥವಾ ಇಸ ಜನ್ಮ ವಿಷೆಕಿಯೆ ನಿಷ್ಕಾಮ ಕರ್ಮ ಔರ ಉಪಾಸನಾಸೆ, ಶುದ್ಧ ಔರ ಏಕಾಗ್ರ ಚಿತ್ತವಾಲೆ ಪುರುಷಕು ವಿವೇಕ, ವೈರಾಗ್ಯಷಟ್ಸಂಪತ್ತಿ, ಮೋಕ್ಷೆಚ್ಛೆಯೇ ಚಾರಿಸಾಧನಹೋಯಕೆ, ಜೋ ಆತ್ಮಾಕೆ ಜಾನನೇಕಿ ತೀವ್ರ ಇಚ್ಛಾಹೋವೆ ಹೈಸೋ ಶುಬೇಚ್ಛೆನಾಮ ಜ್ಞಾನಕಿ ಪ್ರಥಮ ಭೂಮಿಕಾ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೬೭) ನಾನು ಮೂಡನಾಗಿಹ ಕಾರಣದಿಂ ಶೃತಿಗುರುಗಳಿಂದರಿಯ ಬೇಕೆಂಬುದೇ ಸುಖೇಚ್ಛೆಯೆನಿಸುವದು.

೩) (ಪ.ಗೀ.೭-೬) ವಿಷಯದೊಳೆರ ಕವನುಳ್ಳವನಂದ। ಭಸಕನೆಲಿ ವಿನೊಳು ರಮಿಯಿಪ್ಪಂದ। ಎಂದೀ ವಿಶ್ವದ ವಿಷಯವ ನೋಡಿ। ಮುಂದೆ ಮನಂತರ ಹರದೊಡಗೂಡಿ॥ ಮೆಲ್ಲನೆ ಮೆಲ್ಲನೆ ಒಳಸರಿಯುತ್ತ। ಒಳ್ಳೆಯ ಬಟ್ಟೆಯ ನಾರೈವುತ್ತ ಇಹಮನುಜನೆ ಕೇಳ್ ಭೋಗವಿರಾಗಿ। ಅಹನಾತನೆ ಸುಖದಿಚ್ಛೆಯಯೋಗಿ॥೬॥

೪) (ಪ.ಗೀ.೬-೧೧) ವಿರತನು ವೋಕ್ಷವ ಬಯಸುವದೊಂದು.

ಸುವಿಚಾರಣ ಭೂಮಿಕಾ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೨೭೯) ಆತ್ಮಾಕೆ ಜಾನನೇಕಿ ತೀವ್ರ ಇಚ್ಛಾಸೆ, ಬ್ರಹ್ಮನಿಷ್ಠ ಗುರುಕೆ ವಿಧಿಪೂರ್ವಕ ಶರಣ ಜಾಯಕೆ। ಗುರೂಕೆ ಮುಖಸೆ ಜೀವ ಬ್ರಹ್ಮ ಕಿಯೇ ಅರ್ಥಕು

ಆಪಕೆ ಮನವಿಷೆ ಘಟಾವನೇ ವಾಸ್ತೆ ಅನೇಕ ಯುಕ್ತಿಸೆ ಮನನ ವಿಚಾರ ಕರನಾ ಸೋಸುವಿಚಾರಣಾ ನಾಮ ಜ್ಞಾನಕೀ ದುಸರೀ ಭೂಮಿಕಾ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೬೭) ಗುರು ಶಾಸ್ತ್ರಾದಿಗಳಿಂ ಜನಿಸಿದ ಕಿಂಚಿದ್ವೈರಾಗ್ಯದಿಂದ ಸದಾಚಾರ ಪ್ರವತ್ತಿಯೇ ವಿಚಾರಣೆಯೆನಿಸುವದು.

೩) (ಪ.ಗೀ.೮-೪) ವೈರಾಗ್ಯದ ನಿಜ ಸುಖ ಮಂಬಲ್ಲ। ಸಾರಕೃತಿ ಪಥಮಂ ನೆರೆಬಲ್ಲ॥ ದೇಹಾದಿಗಳಾತ್ಮತೆಯಂ ನೆರೆಕಳೆವಾ। ಊಹಿಸಲಾತ್ಮ ವಿಚಾರದೊಳೊಳು ಲಿವ। ಗುರುಗಳ ನೈದಿ ಬಿಡದೆ ಸೇವಿಸುತ। ನಿರುತಂ ಮನಮುಟ್ಟೆ ವಿಚಾರಿಸುತ। ಸಾರತರದ ಶಾಸ್ತ್ರವ ಕೇಳುತ್ತ। ಘೋರಭವದ ಕೇಡಂ ಕಾಣುತ್ತ। ಇರಲೆರಡನೆಯ ಪದಸ್ಥಿತನವನು। ಪರಮ ವಿಚಾರದ ಭೂಮಿಕೆಯವನು।

೪) (ಪ.ಗಿ.೬-೧೧) ಗುರುಗಳ ನೈದಿ ವಿಚಾರಿಪುದೊಂದು।

ತನುಮಾನಸ ಭೂಮಿಕಾ (ಅಸಂಗ ಸಾಮಾನ್ಯ)

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ ೧೩ ಪೇಜ ೨೮೦) ಸ್ವರೂಪಕೆ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ (ಅಪರೋಕ್ಷ) ಅನುಭವ ಅರ್ಥ ಶ್ರವಣ ಮನನ ದ್ವಾರಾ ನಿರ್ಣಯ ಕಿಯೆ ಬ್ರಹ್ಮ ಆತ್ಮಾಕಿ ಏಕತಾರೂಪ ಅರ್ಥಕೆ ನಿರಂತರ ಚಿಂತನರೂಪ ನಿಧಿಧ್ಯಾಸನಸೆ ಜೋ ಸ್ಥೂಲ ಮನಕಿ (ಬಹಿರ್ಮುಖ ಮನಕೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮತಾ ನಾಮ ಅಂತರ್ಮುಖ ತಾ ಹೋವೆ ಹೈ। ಸೋ ತನುಮಾನ ಸಾ ನಾಮ ಜ್ಞಾನಕಿ ತಿಸರೀ ಭೂಮಿಕಾ ಹೈ।

(ತನುಮಾನಸ ಅಸಂಗ ಭೂಮಿಕಾ)

೨) (ಪ.ಗೀ-೯-೪) ಉಂಟಾಹಮ್ಮಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಭಂಗ। ಅಂಟದ ನಾನದರಿಂ ನಿಸ್ಸಂಗ। ಎಂಬ ಸಕಲ ನಿಷ್ಕಳದ ವಿಭೇದ। ಇಂಬಿಂತೋರಲು ನಿಜ ಸುಖಿಯಾದ। ಸ್ಥಿತಿ ತನಗಿದು ಸಾಮಾನ್ಯಾಸಂಗ। ಸುತ ಮುಂದಣದು ವಿಶೇಷಾಂಗ॥೪॥

೩) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೬೭) ಸುಖೇಚ್ಛೆ, ಸುವಿಚಾರಣೆಗಳ ಬಲದಿಂ ವಿಷಯಾಸಕ್ತಿ ಕೆಡುವದೇ ತನುಮಾನಸವೆನಿಪುದು.

ಅಸಂಗಭೂಮಿಕಾ (ವಿಶೇಷ)

೪) (ಪ.ಗೀ.೯-೯) (ಅಸಂಗಭೂಮಿಕಾ) ಪುಸಿಯಾರೋಪಿತ ಜೀವಾಭಾಸ। ಎಸೆಯುದು ಬಗೆಯಿಂದ ದರ ವಿಲಾಸ ಇನಿತು ಪದಾರ್ಥಂಗಳ ರೂಪಾಗಿ। ಕನಸಿನ ವೋಲು ಜಗತ್ರಯ ಮಾಗಿ॥ ತೋರುವುದಾಯಾರೂಪಿಂ ದೃಷ್ಟಿ। ಬೇರೆನಿ ಸುತ್ತಿಂತಾಯ್ತೀ ಸೃಷ್ಟಿ। ಸ್ಥಿರವಲ್ಲಿದು ದಿಟವೆಂಬೀಬುದ್ಧಿ। ನಿರುತಂ ಪುಸಿಯೆಂಬುದೇ ಸಿದ್ಧಿ। ಅದರಿಂನಿತ್ಯಾಸಂಗಂತಾನು। ಸದಮಲ ಸುಖ ಪೂರ್ಣನೆಯಾಗಿಹುದು ಅಂತು ವಿಶೇಷಾಸಂಗದ ಭೂಮಿ। ಇಂತೆಂದರಿದಾತನೆ ಸುಕ್ಷೇಮಿ॥೯॥

೫) (ಪ.ಗೀ.೬-೧೧) ನಿಸ್ಸಂಗತೆಯಂ ಪಡೆಯುವದೊಂದು।

(ಸತ್ವಾಪತ್ತಿ)

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೨೮೦) ಶ್ರವಣ ಮನನ ನಿಧಿ ಧ್ಯಾಸನಸೆ ಸಂಶಯ ಔರ ವಿಪರ್ಯ

ಯಸೆ ರಹಿತ ಸ್ವರೂಪ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ರೂಪ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪ ಸ್ಥಿತಿಕೆ ಭಯೆತೆ ತತ್ವಜ್ಞಾನಯುಕ್ತ ಮನರೂಪ ಸತ್ವ(ಶುದ್ಧ ಅಂತಃಕರಣ) ಕೀ ಜೋ ಪ್ರಾಪ್ತಿ ಹೂವೇ ಹೈ। ಸೋ ಸತ್ವಾಪತ್ತಿನಾಮ ಜ್ಞಾನಕಿ ಚತುರ್ಥ ಭೂಮಿಕಾ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೬೭) ಮೇಲಾ ಭೂಮಿಕಾತ್ರಯದ ಭ್ಯಾಸ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂ, ಜಾಗ್ರ ಪ್ರಪಂಚವೆಲ್ಲವಂ ಕನಸೆಂದು ಕಂಡಾತ್ಮನ ಸನ್ಮಾತ್ರಾನು ಸಂಧಾನವೇ ಸತ್ವಾಪತ್ತಿಯೆನಿಸುವದು.

೩) (ಪ.ಗೀ-೧೦-೮) ಬಳಿಕಾ ಭೂವಿತ್ರಯವಮಂಬಲಿದು। ತಿಳುವಿನ ಸುಖದನುಭವದೊಳು ನಲಿದು॥ ಎಲ್ಲಾ ಇಂದ್ರಿಯದೊಲವಂಜರಿದು ಎಲ್ಲಾ ವಿಷಯದ ಮತಿಯಂಮರೆದು। ಜಗದಾಭಾಸಂ ತೋರುತ್ತಿಹುದು। ನೆಗಳಿದ ವಾಸನೆಲಯಿಸುತ್ತಿಹುದು। ಅದರಿಂದದನು ವಿಲಾಯನಿಯೆಂದು ಚದುರರ್ಪೇಳುವರಾದಶಬಂದು ನೆಲಿಸಲು ಯೋಗಿಯ ಮತಿ ದೃಡವಾಗಿ। ಚಲಿಸದೆ ತೋರ್ಪುದು ಸುಖಮಯವಾಗಿ। ಅದು ತಥ್ಯಾನಿಗೆ ತಿಳಿ ಕನಸಕ್ಕು। ಅದು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಭೂಮಿಕೆಯಕ್ಕು॥೮॥

೪) (ಪ.ಗೀ.೬-೧೧) ನಿಸ್ಸಂಶಯ ಸುಖ ವಿಡಿದಿಹುದೊಂದು।

ಅಸಂಸಕ್ತಿ ಭೂಮಿಕಾ

೧) (ವಿ.ಚಿಂ.ಪೇಜ ೨೮೧) ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪಕೆ ಸಮಾಧೀಕೆ ಅಭ್ಯಾಸಕಿ ಪರಿಪಕ್ವತಾಸೆ ದೇಹವಿಷೆ ಅಹಂತಾ ಮಮತಾ ಗಲಿತ ಹೋಯಕೆ ದೇಹಾದಿಕ ವಿಷೆ ಜೋ ಸರ್ವಥಾ ಆಸಕ್ತೀಕಾ ಅಬಾವ ಹೊವೆ ಹೈಸೋ ಅಸಂಸಕ್ತಿನಾಮ ಜ್ಞಾನಕೀ ಪಂಚಮ ಭೂಮಿಕಾ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೬೭) ಸಕಲ ಪ್ರಪಂಚದ ತೋರಿಕೆಯಡಗಿ, ಸುಷುಪ್ತನಂತಾತ್ಮ ಚಿನ್ಮಾತ್ರಾವಶೇಷತ್ವವೇ ಆಸಂಸಕ್ತಿಯೆನಿಸುವದು.

೩) (ಪ.ಗೀ.೧೦-೯) (ಸುಪ್ತಿಭೂವಿಕಾ) ಸರ್ವ ದ್ವೈತವನಳಿದುಳಿದಿರ್ಪ। ನಿರ್ವ್ಯಾಪಾರವೆ ಮೈಯಾಗಿರ್ದ। ಯೋಗಿ ವಿಷಯದ ವಿಕಲ್ಪನೆಯಳಿದು। ಆಗಳೆ ಪೂರ್ಣಾಹಂ ಕೃತಿದಳೆದು। ಅಸಂಸ್ಕೃತ ವಾಸನೆಯದುಪೋಗಿ। ಓಸರಿಸದ ನಿಜ ಸುಖ ತಾನಾಗಿ। ಸಂತತವಂತರ್ಮುಖನಾಗಿಹನು। ಚಿಂತಿಸದಾ ಸುಖ ಮೂರ್ತಿಯೊಳಿಹನು। ಒಮ್ಮೆಮ್ಮೆ ಬಹಿರ್ಮುಖವಾದಂದು। ನೆಮ್ಮಿದ ನಿಜ ಸುಖವದು ಬಳಿಸಂದು। ಸಂಚರಿಪಂ ಪರವಶನಂತಂತೆ। ಪಂಚಮ ಪದವಿದು ಸುಪ್ತಿಯುಮಂತೆ॥

೪) (ಪ.ಗೀ.೬-೧೧) ವಾಸನೆ ವಿಲಯವ ನೈದುವದೊಂದು।

ಪದಾರ್ಥಾ ಭಾವಿನಿ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೨೮೧) ಅತಿಶಯ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪ ಸಮಾಧೀಕೆ ಅಭ್ಯಾಸಮೆ, ದೇಹಾದಿಕ ಸರ್ವ ಪದಾರ್ಥನಕಾ, ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಬ್ರಹ್ಮರೂಪ ಪ್ರತೀತಿ ಹೋನೇಕರಿ ಜೋ ಅಭಾವ ಹೋವೆ ಹೈ। ಸೋ ಪದಾರ್ಥಾಭಾವಿನ್ನಿ ನಾಮ ಜ್ಞಾನಕಿ ಷಟ್ಟ ಭೂಮಿಕಾ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೬೭) ಸರ್ವವಾಸನಾ ವಿಲಯದಿಂ ಘಾಡ ನಿದ್ರಿತನಂತಾ ನಂತಾ ನಂದಾತ್ಮ ಲೀನತೆಯೇ ಪದಾರ್ಥಾ ಭಾವಿನಿಯೆನಿಸುವದು।

ತುರೀಯ ಭೂಮಿಕಾ

೧) (ಪ.ಗೀ.೧೦-೧೦) ಆನಂದಾವಿರ್ಭಾವದ ಮನವ। ಆನಂದದೊಳಡಗಿಸುತನ್ನನವ। ಮಾಡಲು ನಿರ್ವಾಸನೆ ಚಿತ್ತಾಗಿ। ಕೂಡಾ ದ್ವೈತಾಂ ದ್ವೈತಂಪೋಗಿ। ಏನುಂ ತೋರದೆ ಬರಿಬಯಲಾಗಿ। ಆನಂದದ ಪೂರ್ಣವೆ ತಾನಾಗಿ। ವರಚಿತ್ರದ ದೀಪದ ತೆರನಕ್ಕು। ತುರಿಯ ವಿದಾರನೆಯವನಿಯೆನಿಕ್ಕು॥

೨) (ಪ.ಗೀ.೬-೧೧) ಬಾಸುರವೆನಿಸುವ ತೂರ್ಯವದೊಂದು.

೩) (ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ ೧೩ ಪೇಜ ೨೮೧) ತ್ರಿಪುಟಿ ಕೀ ಚತುರ್ಥ ಪಂಚಮ ಭೂಮಿಕಾ ಕಿ ನ್ಯಾಯಿಭಾವರೂಪಕರಿ, ಔರ ಷಷ್ಟ ಭೂಮಿಕಾ ಕಿ ನ್ಯಾಯಿ ಅಭಾವ ರೂಪಕರಿ ಪ್ರತೀತೀ ಬೀ ಜಂಹಾ ಹೋವೆ ನಹಿ। ಐಸಿ ಜೋ ಸ್ವಪರಸೆ ಉಥ್ಥಾನರಹಿತ ತುರೀಯಪದವಿಷೇ ಮನಕಿ ಸ್ಥಿತಿ ತುರಿಯಗಾ ನಾಮ ಜ್ಞಾನಕಿ ಸಪ್ತಮ ಭೂಮಿಕಾ ಹೈ।

೪) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೬೭) ಉಂಟೆನಿಸದಿಲ್ಲವೆನಿಸದೆ, ಅಹಂಕೃತಿ, ನಿರಹಂಕೃತಿ, ತೋರದೆ, ಕೇವಲ ಜ್ಞಪ್ತಿರೂಪಮಾದ, ಅದ್ವೈತ ಪದದಲ್ಲಿ ಬಯಲ ಬರಿಗೊಡದಂತೊಳಗೆ ಹೊರಗೆ ಶೂನ್ಯಮಾಗಿರ್ಪುದೇ ತೂರ್ಯಗಾಮಿಯಕ್ಕುಂ.

೫) (ಪ.ಗೀ.೧೦-೧೧) ಆಗಳೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ತಾನಾಗಿ, ಯೋಗಿ ಮಗಳೆ ವರ್ತಿಪನಂತಾಗಿ॥ ತಾನೇ ತನ್ನೊಳು ವ್ಯವಹರಿಪಂತೆ। ಜಾನಿಸೆ ತೆರೆ ಜಲದೊಳು ಸುಳಿವಂತೆ॥ ಶರೀರ ಸಂಪಿಗೆಯುಂಡಳಿಯಂತೆ ಉರುಳುವುದಾರಬ್ದವು ಸವೆದಂತೆ। ಸಪ್ತಮ ಪದವಿದು ತೂರ್ಯಾತೀತ॥ ಕ್ಲುಪ್ತಿ ರಹಿತ ವಾಙ್ಮನ ಸಾತೀತ। ಸತ್ತೆನಲಿಲ್ಲವ ಸತ್ತೆನಲಿಲ್ಲ। ಚಿತ್ತೆನಲಿಲ್ಲವ ಚಿತ್ತೆನಲಿಲ್ಲ। ಅದು ಕೇಳ್ವಾವಕೆ ಗೋಚರಮಲ್ಲ। ಅದರಿಂ ನಿಜವಿಂತಿಂತೆನಲಿಲ್ಲ॥೧೧॥

೬) (ಪ.ಗೀ.೬-೧೧) ಮೇಲಣ ತುರ್ಯಾತೀತವದೊಂದು.

ಭೆ

ಭೇದ

೧) ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಮಾಯಾ ಈಶ್ವರ ಜೀವ ಭೇದ ತೋರುವದು.

೨) ಸ್ಥಲ ಭೇದ, ಅಧಿಕಾರ ಬೇಧ, ಸ್ಥಿತಿಭೇದ, ವಿಷಯಭೇದ, ಫಲಭೇದ ಹೀಗೆ ಆನೇಕ ಬೇದಗಳಿರುವವು.

೩) ಸ್ತ್ರೀ ಪುರುಷಸ್ವರೂಪತಾ ಭೇದ-ಕೂಟಸ್ಥ ಬ್ರಹ್ಮರಲ್ಲಿ ನಾಮಮಾತ್ರ ಭೇದ, ಕೂಟಸ್ಥ. ಅಂತಃಕರಣ ಕಲ್ಪಿತತಾದಾತ್ಮ ಭೇದ

೪) ಕಲ್ಪಿತಭೇದ ವಪ್ಪಿದ್ದಾರೆ ಬಂಧ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕಾಗಿ

೫) ವಾಸ್ತವ ಅಬೇಧ ವಪ್ಪಿದ್ದಾರೆ ಅದ್ವೈತಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ

೧) ಸ್ವರೂಪ ಭೇದ ಘಟ ಮಟದಲ್ಲಿ

೨) ಉಪಾದಿಕೃತಬೇಧ ಘಟಾಕಾಶ ಮಠಾಕಾಶದಲ್ಲಿ

೩) ನಾಮಮಾತ್ರ ಬೇಧ ಆತ್ಮಾ ಬ್ರಹ್ಮರಲ್ಲಿ

೪) ಶುದ್ಧ ಚೇತನದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಬೇಧವೂ ಇಲ್ಲ.

ಭೇದ ತ್ರಯ

೧) (ಪಂ.ದ.೨-೨೦) ವೃಕ್ಷಸ್ಯಸ್ವಗತೋ ಬೇಧಃ ಪತ್ರ ಪುಷ್ಪ ಫಲಾದಿಬಿಃ। ವೃಕ್ಷಾಂತರಾತ್ ಸಜಾತೀಯೋ ವಿಜಾತೀಯ ಶಿಲಾದಿತಃ॥೨೦॥

(೨೦ ವೃಕ್ಷಕ್ಕೆ ಪತ್ರ ಪುಷ್ಪ ಫಲಾದಿಗಳಿಂದ ಸ್ವಗತ ಬೇಧವಿರುವದು. ವೃಕ್ಷ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ವೃಕ್ಷದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ವೃಕ್ಷವು ಬೇರೆಯಾಗಿರುವದು ಸಜಾತೀಯಬೇಧವು (ತೆಂಗಿನಮರದಿಂದ ಮಾವಿನಮರ ಬೇರೆಯಾದಂತೆ.

ವೃಕ್ಷವು ಕಲ್ಲು ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ಬೇರೆಯಾಗಿರುವದು ವಿಜಾತೀಯ ಬೇಧವು.

೨) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೧೦) ತರುವಿಗೆ ಶಾಖಾದಿ ಸ್ವಗತ ಭೇದವದನ್ಯ। ತರುವೆ ಸಜಾತಿಯ ವಹಭೇದವು॥ ಗಿರಿಮುಖ್ಯವಹುದು ವಿಜಾತೀಯ ಭೇದ।

೩) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೩೪೫ ನೈಯಾಯಿಕ ಮತಾನುಸಾರ) ಭೇದತ್ರಯ ಸ್ವೀಕಾರ ವಿಚಾರ ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೩೯೬) ನ್ಯಾಯಮತ ಅಸಂಗತ) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೩೯೭) ಸಿದ್ಧಾಂತ ಶೃತಿವಾಕ್ಯಾನುಸಾರ ಬೇಧ ನಿರಾಕರಣ)

ಪಾಂಚಪ್ರಕಾರ ಭೇದ

(ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೯೫) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೧೭೮) ಜೀವ ಈಶಕಾಬೇದ, ಜೀವನಕಾ ಪರಸ್ಪರ ಭೇದ, ಜೀವ ಜಡಕಾಬೇದ, ಈಶ ಜಡಕಾ ಬೇಧ ಜಡ ಜಡಕಾಭೇದ.

ಭೇದಾ ಭೇದ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೨೧ ಭಟ್ಟಮತಾನುಸಾರ) ಉಪಾದಾನತೆ ಕಾರ್ಯಕಾ ಬೇದಾ ಭೇದ ಹೀ ಸಿದ್ದ ಹೋವೆ ಹೈ(೧) ಯಹ ಮೃತ್ಪಿಂಡ ಹೈ, ಯಹ ಘಟಹೈ ಇಸ ರೀತಿಸೆ ಬಿನ್ನ ಪ್ರತೀತಿಸೆ ಭೇದ ಸಿದ್ದ ಹೋವೆ ಹೈ

ವಿಚಾರತೆ ದೇಖೆ ತೊ ಘಟಕೆ ಬಾಹಿರ ಭೀತರ ಮೃತ್ತಿಕಾಸೆ ಭಿನ್ನ ಕಚ್ಛೂವಸ್ತು ಪ್ರತೀತಿ ಹೋವೆ ನಹಿ ಕಿಂತು ಮೃತ್ತಿಕಾ ಹೀ ಪ್ರತೀತಿ ಹೋವೆ ಹೈ ಯಾತೆ. ಅಭೇದ ಸಿದ್ದ ಹೋವೆಹೈ ಇಸ ರೀತಿಸೆ ಭೇದಾ ಭೇದ ರೂಪ ಸಿದ್ಧ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೨೨) (ಭಟ್ಟ ಮತಖಂಡನ) ಔರಾ ಅ ಬೇಧ ಹೈ ಜಾಕಾ ಬೇಧ ನಹಿ, ಜಾಕಾ ಬೇದ ಹೈತಾಕಾ ಅಬೇಧನಹಿ ಇಸ ಅಭಿಪ್ರಾಯತೆ ಏಕವಸ್ತೂಕಾ ಭೇದಾ ಭೇದ ವಿರುದ್ಧ ಕಹೆ ಹೈ

(ಇದರ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೧೯ ರಿಂದ ೪೨೬ರ) ವರೆಗೆ ಇರುವದು ನೋಡಬಹುದು)

೩) ೧) (ನೈಯಾಯಿಕರು) ಭೇದವೇ ಸತ್ಯವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.

೨) (ಬೋಧಾನುಚಾರಿ) ಬೇಧಾ ಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದ್ದಾರೆ. ಅಜ್ಞಾನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭೇದ ಕರ್ಮ ಉಪಾಸನಾಬೇಕು ಜ್ಞಾನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಭೇದ ಒಪ್ಪಿದ್ದಾರೆ.

೩) ವೇದ ವ್ಯಾಸರು ಅಬೇಧವನ್ನು ಸತ್ಯವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಪಂಚಭೇದ ಖಂಡನ

ಜೀವೇಶ್ವರಭೇದ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೧೨೫) ಯಹ ಭೇದ ಕಲ್ಪಿತಹೈ ಅವಿದ್ಯಾಮಾಯಾರೂಪ ಉಪಾದಿಕೃತ ಹೋ ನೇತೆ ಘಟಾಕಾಶ ಮಠಾಕಾಶಕೇ ಭೇದಕಿ ನ್ಯಾಯಿ ಮಿಥ್ಯಹೈ।

ಜೀವನಕಾ ಪರಸ್ಪರ ಭೇದ

೨) ಜೀವನಕಾ ಪರಸ್ಪರ ಭೇದ ಕಲ್ಪಿತ ಹೈ ಸಾಭಾಸ ಅಂತಃಕರಣ ರೂಪ ಉಪಾದಿಕೃತ ಹೋನೇತೆ ನಾನಾ ಘಟಾಕಾಶಕೆ ಭೇದಕಿ ನ್ಯಾಯ ಮಿಥ್ಯಹೈ।

ಜೀವ ಜಡಕಾ ಭೇದ

ಜೀವ ಜಡ ಜಡಕಾ ಭೇದ ಕಲ್ಪಿತ ಹೈ ಸಾಭಾಸ ಅಂತಃಕರಣ ನಿರಾಭಾಸನಾಮ ರೂಪಮಯ ಉಪಾದಿಕೃತ ಹೋನೇತೆ ಸ್ವಪ್ನಗತ ಚರ ಅಚರಕಿ ನ್ಯಾಯಿ ಮಿಥ್ಯಹೈ।

ಈಶ ಜಡಕಾ ಭೇದ

ಈಶ ಜಡಕಾ ಭೇದ ಕಲ್ಪಿತ ಹೈ ನಾಮರೂಪ ಮಯ ಉಪಾದಿಕೃತ ಹೋ ನೇತೆ ರಜ್ಜುವಿಷೆ ಕಲ್ಪಿತ ಸರ್ಪದಂಡಾದಿಕಕೆ ಭೇದ ಕಿ ನ್ಯಾಯಿ ಮಿಥ್ಯ ಹೈ।

ಯೇ ಪಂಚಪ್ರಕಾರಕೆ ಅನುಮಾನ ಪಂಚಭೇದಕೆ ಖಂಡನಮೆ ಯುಕ್ತಿಯಾಹೈ।

ಜಡಜಡಕಾ ಬೇಧ

ನಿರಾಬಾಸ ನಾಮರೂಪ ಹೋ ನೇತೆ ಘಟಕೀನ್ಯಾಯಿ ಮಿಥ್ಯ ಹೈ

ಭೇದ ನಿರಾಕರಣ

೧) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೧೦-೨) ಏಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯಂ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂಬ ವಚೋಕ್ರಮದೊಳು ವಿಶೇಷಣ ಪದದಿಂ ನಿರಾಕರಿಪುದು ಭೇದ ತ್ರಯನದಾಗಿ। ಚಿತ್ತೇಕ ವೀಜ ಗದುದಯಕೆ ಮೊದಲು॥೨॥

೨) (ಅ.ಸಾರ.೩-೪) ಭೇದವೆಂಬುದು ಘಟಪಟಾದಿಗಕ್ಕುಂ। ನೈಜವಾದುದಲ್ಲಂ ದೋಷಮುಳ್ಳಾದುದಾಗಿ।(ಅ.ಸಾರ.೩-೪-೧ ರಿಂದ ೧೫ ಪದ್ಯದವರೆಗೆ)

೩) (ವಿ.ಚಿಂ.೬೫) ಭೇದ ಮಾತ್ರವು ಕಾಲ್ಪನಿಕಯಾಗಿರುವದರಿಂದುಕ್ತ ಭೇದತ್ರಯ ಮದ್ವೈತ ಬ್ರಹ್ಮಮಾದ ಶುದ್ಧ ಚೈತನ್ಯದೊಳಗೆಂತು ಮಿಲ್ಲವೆಂದು ದೃಕ್ಕಿನಿಂ ನಿರಾಕರಿಸಲಕ್ಕು ಮೆಂತೆನೆ। ಸದ್ರೂಪಮಾದ ಬ್ರಹ್ಮವು ಗಗನದಂತೆ ನಿರವಯವ ಮಪ್ಪುದರಿಂ ಸತ್ತಿಗೆ ಬೇರೊಂದು ಸತ್ತೆಯಿಲ್ಲಾಗಿಯುಂ, ಮತ್ತಮಾ ಸದ್ವತ್ತುವು

ಅಖಂಡಮಾಗಿಯಂ ಅಸದೃಶ್ಯಮಾಗಿಯುಂ, ಅದ್ವಿತೀಯಮಾಗಿಯುಂ, ಶೃತಿ ಗುವಾಕ್ಯ ಸದ್ಯುಕ್ತನು ಭವಗಳಿಂ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಹುದಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮದೊಳು ಸ್ವಗತ ಸಜಾತೀಯ ಭೇದಮಾತ್ರ ಪ್ರಸಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದೊಡಂ, ಜಗತ್ಕಾರಣಮಾದ ಮಾಯೆಯುಂಟಾಗಿ ವಿಜಾತೀಯ ಭೇದ ಮಪ್ಪುದೆಲೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕನಿಂ ಚಿತ್ರ ಶಕ್ತಿಗೆ ಬೇರೆ ತೋರ್ಕೆಯಿಲ್ಲದಂತೆ ಸನ್ಮಾತ್ರ ಬ್ರಹ್ಮದತ್ತಣಿಂ ಬ್ರಹ್ಮಾನತಿ ರಿಕ್ತ ಸತ್ತಾತ್ಮಕ ಮಾದ ಮಾಯೆಗೆವಿ ಲಕ್ಷಣತ್ವವೇ ಇಲ್ಲವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆವಿಜಾತೀಯ ಭೇದಮುಂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧಮುಕ್ಕುಂ.

ಬ್ರ

ಬ್ರಹ್ಮ

೧) ನಿರ್ವಕ್ತಿ, ನಿರ್ಗುಣ, ಅಸಂಗೋಯಂ ಪುರುಷಃ ಬ್ರಹ್ಮ।

೨) ತ್ರಿಪರಿಚ್ಛೇದ ರಹಿತ ನಿರತಿಶಯ ವ್ಯಾಪಕ ಬ್ರಹ್ಮ ಹೈ

೩) ಬೃಹತ್ ಮಯ ಬ್ರಹ್ಮಃ

೪) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೧೭೨) ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಕೆ ಅಂತರ ಔರ ಬಾಹಿರ ಜೋ ಮಹಾಕಾಶಕೀ ನ್ಯಾಯಿ ಭರಪೂರ ಚೇತನ ಹೈ ಸೋ ಬ್ರಹ್ಮ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ತತ್ ಪದ ಕಾಲಕ್ಷ ಬ್ರಹ್ಮ ಹೈತ್ವಂ ಪದಕಾಲಕ್ಷ ಆತ್ಮಾಹೈ (ವಿ.ಸಾ. ೩೬೫)

೫) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೩೬೫) ಏಕ ಹೀ ಚೇತನ ಸರ್ವಪ್ರಪಂಚ ಔರ ಮಾಯಾಕಾ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಹೈ ಯಾತೆ ಬ್ರಹ್ಮ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। ಅವಿದ್ಯಾ ಔರ ವ್ಯಷ್ಟಿ ಹೇಹಾದಿ ಕನಕಾ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಹೈ ಯಾತೆ ಆತ್ಮಾ ಹೈ

೬) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೩೬೪) ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ರೂಪ ಹೀ ಬ್ರಹ್ಮ ಕಹ್ಯಾ ಶಾಸ್ತ್ರಮೆಲಿಖ್ಯಾ ಹೈ। ಯಾತೆ ಬ್ರಹ್ಮ ಸ್ವರೂಪ ಆತ್ಮಾ ಹೈ ಔರ ಬ್ರಹ್ಮನಾಮ ವ್ಯಾಪಕ ಹೈ। ಕಾ ಹೆತೆ

೧) ಏ ಕಹೀ ಆತ್ಮಾ ನಿವೃತ್ತಿ ರಹಿತ ಹೈ ಯಾತೆ ಸತ್ ಕಹಿಯೆ ಹೈ

೨) ಜಡಸೆ ವಿಲಕ್ಷಣ ಹೈ ಪ್ರಕಾಶ ರೂಪ ಹೈ ಯಾತೆ ಚಿತ್ ಕಹಿಯೆ ಹೈ)

೩) ದುಃಖಸೇ ವಿಲಕ್ಷಣ ಹೈ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರತೀತೀಕಾ ವಿಷಯ ಹೈ ಯಾತೆ ಆನಂದರೂಪ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಜೈಸೆ ಉಷ್ಣ ಪ್ರಕಾಶ ರೂಪ ಅಗ್ನಿ ಹೈ ತೈಸೇ ಸ್ಚದಾನಂದ ರೂಪ ಆತ್ಮಾ ಹೈ ಯಾತೆ ಆತ್ಮಾ ಹೀ ಬ್ರಹ್ಮ ಹೈ। (ವಿ.ಸಾ. ೩೬೪)

೭) (ಅ.ಸಾರ.೧-೪-೩) ವರ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ಪರಿಪೂರ್ಣ ನಿತ್ಯ ನಿಜ। ನಿರತಿಶಯ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪ ನಿರುಪಾದಿಯಾಗಿರ್ಪುದೊಂದು ಪರಬೊಮ್ಮ।।೪।।

೮) (ಪಂ.ದ.೩-೨೮) ಅವೇದ್ಯೋಪ್ಯಪರೋಕ್ಷೋ ತಃ ಸ್ವಪ್ರಕಾಶೋಭ ವತ್ಯಯಮ್। ಸತ್ಯಂ ಜ್ಞಾನಮನಂತಂ ಚೇತ್ಯಸ್ತೀಹ ಬ್ರಹ್ಮ ಲಕ್ಷಣಂ. (ಆತ್ಮನು ಇಂದ್ರಿಯ ಜನ್ಯ

ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ವಿಷಯನಾಗದಿದ್ದರೂ ಅಪರೋಕ್ಷನಾಗಿರುವನು ಆದುದರಿಂದ ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಕಾಶನಾಗಿರುವನು ಸತ್ಯಂ ಜ್ಞಾನಂ ಅನಂತಂ ಎಂಬ ಬ್ರಹ್ಮ ಲಕ್ಷಣವು ಆತ್ಮನಲ್ಲಿರುವದು)

೯) (ಪಂ.ದ.೫-೪) ಸ್ವತಃ ಪೂರ್ಣಃ ಪರಾತ್ಮಾತ್ರ ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದೇನ ವರ್ಣಿತಃ।

ಸ್ವತಃ ಪರಿಪೂರ್ಣನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಈ ಮಹಾವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮ ಶಬ್ದದಿಂದ (ಲಕ್ಷಣಾ ವೃತ್ತಿಯ ಮೂಲಕ) ಹೇಳಲ್ಪಡುವನು.

೧೦) (ಪ.ದ.೫-೫) ಏಕಮೇವಾ ದ್ವಿತೀಯಂ ಸನ್ನಾಮರೂಪ ವಿವರ್ಜಿತಮ್।

ಸೃಷ್ಟೇಃ ಪುರಾ ಧುನಾ ಪ್ಯಸ್ಯ ತಾದೃಕ್ತ್ವಂ ತದಿತೀರ್ಯತೆ॥೫॥

ಯಾವುದು ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಮೊದಲು ನಾಮರೂಪ ರಹಿತವೂ ಏಕವೂ ಅದ್ವಿತೀಯವೂ ಆಗಿತ್ತೋ (ಸದೇವ ಸೋಮ್ಯೇದಮಗ್ರ ಆಸೀದೇಕ ಮೇವಾ ದ್ವಿತೀಯಮ್ (ಛಾಂ.ಉ.೬-೨-೧) ಮತ್ತು ಜಿಜ್ಞಾಸುವಿಗೆ ಈಗಲೂ (ಸೃಷ್ಟಿಯ ಉತ್ತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ) ಕೂಡ (ವಿಚಾರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ) ಹಾಗೆಯೆ ಇದೆಯೊ ಆ ವಸ್ತುವು (ತತ್ವಮಸಿ-ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ) ತತ್ವದದಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಯಾರ್ಥ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವದು.

೧೧) ''ಬ್ರಹ್ಮ'' ಶಬ್ದ ವಾಣಿಯಲ್ಲಿ - ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನ ಅಂತಃಕರಣದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮ ತನ್ನ ಮಹಿಮೆಯಲ್ಲಿ.

೧೨) ತ್ರಿಪರಿಚ್ಛೇದ ರಹಿತ, ನಿರತಿಶಯ, ವ್ಯಾಪಕ ಬ್ರಹ್ಮ ಹೈ।

೧೩) ಬ್ರಹತ್‌ಮಯ ಬ್ರಹ್ಮ

ಬ್ರಹ್ಮ ಸ್ವರೂಪ

೧೪) ಬ್ರಹ್ಮ ಸ್ವರೂಪ: (ಸಾಂಖ್ಯರು) ಸತ್ತು, ಚಿತ್ತು, ಎರಡು ವಪ್ಪಿದ್ದಾರೆ. ಅದಕ್ಕೇನೇ ಪ್ರಕೃತಿ, ಪುರುಷ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

೧೫) (ನೈಯಾಕರು) ಸದ್ರೂಪ ಒಂದೇ ವಪ್ಪಿದ್ದಾರೆ.

೧೬) (ಪಾತಂಜಲಿ) ಸತ್ತು, ಚಿತ್ತು, ಆನಂದ ಮೂರು ಲಕ್ಷಣ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ವೇದಾಂತಗಳು: ಸತ್ತು, ಚಿತ್ತು, ಆನಂದ, ಅದ್ವೈತ ನಾಲ್ಕು ಲಕ್ಷಣ

೧೭) (ಪಂ.ದ.೫-೮) ದೃಶ್ಯಮಾನಸ್ಯ ಸರ್ವಸ್ಯ ಜಗತಸ್ತತ್ತ್ವಮೀರ್ಯತೆ।

ಬ್ರಹ್ಮ ಶಬ್ದೇನ ತದ್ಬ್ರಹ್ಮ ಸ್ವಪ್ರಕಾಶಾತ್ಮ ರೂಪಕಮ್॥೮॥

ತೋರುತ್ತಿರುವ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನವಾದ ಯಾವ ವಸ್ತುವಿದೆಯೋ ಅದು ಬ್ರಹ್ಮ ಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ ಆ ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಕಾಶನಾದ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನು ಆಗಿದೆ.

೧೮) (ಪಂ.ದ.೧೧-೧೨) (ಬ್ರಗುಃಪುತ್ರಃ ಪಿತೃಃ ಶ್ರುತ್ವಾವರುಣಾದ್ಬ್ರಹ್ಮ ಲಕ್ಷಣಮ್।

ಅನ್ನಪ್ರಾಣ ಮನೋಬುದ್ಧೀ ಸ್ಯಕ್ತ್ವಾನಂದಂವಿಜಜ್ಞಿವಾನ್)॥೧೨॥

(ವರುಣನ ಮಗನಾದ ಬ್ರ ಗುವು ತನ್ನ ತಂದೆಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು)

೧೯) (ತೈ.ಉ. ೩-೧) ಯತೋವಾ ಇಮಾನಿ ಭೂತಾನಿ ಜಾಯಂತೆ ಯೇನ ಜಾತಾನಿ ಜೀವಂತಿ। ಯತ್ ಪ್ರಯಂತ್ಯಭಿ ಸಂವಿಶಂತಿ। ತದ್ವಿ ಜಿಜ್ಞಾಸಸ್ವ। ತದ್ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ। (ತೈ-ಉ-೩-೧) ಯಾವುದರಿಂದ ಈ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಹುಟ್ಟುವವೋ, ಯಾವುದರಲ್ಲಿ ಇರುವವೋ, ಯಾವುದರಲ್ಲಿ ಅಡಗುವವೋ ಅದು ಬ್ರಹ್ಮ ತಿಳಿದುಕೋ ಎಂಬುದನ್ನು ಕೇಳಿ ಚತುರ್ಥ ಕೋಶಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಕಾಣದೆ ಅನಾತ್ಮವೆಂದು ತಿಳಿದು ಬಿಟ್ಟವನಾಗಿ ಐದನೆಯ ಅವಯವವೆನಿಸಿದ ಅಂದರೆ (ಮೊದಲನೆಯ ತಲೆ(೨) ಪ್ರಿಯದ(೩) ಪ್ರವೋದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಆನಂದ ಇವುಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಐದನೆಯ ಬ್ರಹ್ಮವು ಪುಚ್ಛ ಬಿಂಬಭೂತವಾದ ಆನಂದವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದರಿಪನು. (ಭಾಗ-೧ ಬ್ರ.ಸೂತ್ರ ಅಧಿ-೨-ಸೂ೨ ಪೇಜ ೩೩ ಇಲ್ಲಿ ಇದೇ ವಿಷಯ ನೋಡಬಹುದು)

ಆನಂದ ಬ್ರಹ್ಮ

೧) (ಪ.ದ.೧೧-೧೩) ಆನಂದ ದೇವ ಭೂತಾನಿ ಜಾಯಂತೆ ತೇನಜೀವನಮ್।ತೇಷಾಂ ಲಯಶ್ಚತತ್ರಾತೋ ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದೋನ ಸಂಶಯ॥

ಆನಂದದಿಂದಲೇ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಆನಂದದಿಂದಲೇ ಬದುಕುತ್ತವೆ ಆನಂದದಲ್ಲಿಯೇ ಆಡಗುತ್ತವೆ. ಆನಂದವೇ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ.

೨) (ಉ.ಸಹಸ್ರಿ ಉಪೊ ದ್ಘಾತ ಪ್ರ. ಅ.೧ ಪೇಜ ೮೧)

ಚೈತನ್ಯಂ ಸರ್ವಗಂ ಸರ್ವಂ ಸರ್ವಭೂತ ಗುಹಾಶಯಮ್।

ಮತ್ ಸರ್ವ ವಿಷಯಾತೀತಂ। ತಸ್ಮೈ ಸರ್ವವಿದೇ॥೧॥

ಯಾವದು ಚೆತನ್ಯ ಸ್ವರೂಪವೂ (ಜ್ಞಾನ ಸ್ವರೂಪವಾದ ವಿಜ್ಞಾನ ಮಾನಂದಂ ಬ್ರಹ್ಮ (ಬ್ರ.ಉ.೩-೯-೨೮)

ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿಯೂ ಎಲ್ಲವೂ ತಾನೇಯಾಗಿರುವದು (ಎಲ್ಲದಕ್ಕೂ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಾಗಿದೆ. (ಸರ್ವಂ ಖಲ್ವಿದಂಬ್ರಹ್ಮ।(ಛಾಂ.ಉ-೩-೧೪-೧)

ಸರ್ವಭೂತಗಳ ಹೃದಯ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿರುವದು (ಸರ್ವಸ್ಥಾವರ ಜಂಗಮ ಭೂತಗಳ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ಅವಸ್ಥಿತವಾಗಿರುವ) ಸರ್ವ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ (ಅವಿದ್ಯೆಗೂ ತತ್ಕಾರ್ಯಕ್ಕೂ) ಅತೀತವೂ ಆಗಿರುವದು. ಆಗಿದೆಯೋ ಆ ಸರ್ವಜ್ಞವಾದ (ಸೂರ್ಯನಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮವು ಸತ್ತಾ ಮಾತ್ರದಿಂದ ತ್ರಿಕಾಲ ರೂಪವಾದ ಜಗತ್ತನ್ನು ಯಾವಾಗಲೂ ಬೆಳಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾತೃತ್ವವಿಲ್ಲ) ತತ್ವವು ಬ್ರಹ್ಮ।

(ಅಪರೋಕ್ಷಾನು ಭೂತಿ ಶ್ಲೋಕ ೪೯) (ಪೇಜ ೫೨-೫೩) ಬ್ರಹ್ಮಣಂ ಸರ್ವಭೂತಾಸಿ ಜಾಯಸ್ತೇ ಪರಮಾತ್ಮನಃ।

ತಸ್ಮಾದೇತಾನಿ ಬ್ರಹ್ಮೈವ ಭವನ್ತೀತ್ಯವಧಾರಯೇತ॥೪೯॥

ಬ್ರಹ್ಮವೆಂಬ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದಲೇ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವೆಲ್ಲ ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಆಗಿರುವವೆಂದು ನಿಶ್ಚೈಸಬೇಕು. ತೈತರೀಯವೇ ಮುಂತಾದ ಶೃತಿಯ ತಾತ್ಪರ್ಯವೂ ಇದೆ. (ಹಿಂದೆ ೧೨ನೇ ಬ್ರಹ್ಮದ ಲಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು)

ಇದೇ ಶೃತಿಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದುಕಡೆ ಇಸ್ಮಾದ್ವಾ ಏತಸ್ಮಾದಾತ್ಮನ ಸಂಭೂತಃ? (ಈ ಆತ್ಮನಿಂದಲೇ ಆಕಾಶ ಹುಟ್ಟಿತು) ಎಂದು ಆ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನೇ ಆತ್ಮನೆಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಅಂತೂ ಆತ್ಮನೇ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದೂ ಜಗತ್ತಿಗೆಲ್ಲಾ ಉಪಾದಾನ ಕಾರಣಾಗಿರುವದರಿಂದ ಜಗತ್ತೆಲ್ಲ ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಎಂದು ಈ ಶೃತಿಯ ತಾತ್ಪರ್ಯವಾಯಿತು.

(ಅಪರೋಕ್ಷಾನುಭೂತಿ ಶ್ಲೋಕ ೫೧) ಸುವರ್ಣಾ ಜಾಯಮಾನಸ್ಯ ಸುವರ್ಣಾತ್ವಂಚ ಶಾಶ್ವತಮ್। ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಜಾಯಮಾನಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಂಚ ಶಾಶ್ವತಂ॥

ಚಿನ್ನದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿರುವದು ಯಾವಾಗಲೂ ಚಿನ್ನವೇ ಆಗಿರುವಂತೆ। ಬ್ರಹ್ಮದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಯಾವಾಗಲೂ ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಆಗಿರುವದು.

(ಅ.ಶ್ಲೋಕ ೫೫) ಅಯಮಾತ್ಮಾಹಿ. ಬ್ರಹ್ಮೈವ ಸರ್ವಾತ್ಮಕ ತಯಾಸ್ಥಿತಃ। ಇತಿ ನಿರ್ಧಾರಿತಂ ಶೃತ್ಯಾ ಬ್ರಹದಾರಣ್ಯ ಸಂಸ್ಥಯಾ॥ ೫೫॥ (ಬ್ರ-ಉ) ಈ ಸರ್ವರೂಪದಿಂದಲೂ , ಇರುವ ಈ ಆತ್ಮನೇ ಬ್ರಹ್ಮವು ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮದಾರಣ್ಯಕದಲ್ಲಿರುವ ಶೃತಿಯಿಂದ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿರುವದು. ಮತ್ತು ಸ.ವಾ. ಆಯಮಾತ್ಮ ಬ್ರಹ್ಮ ವಿಜ್ಞಾನಮಯೋ. ಮನೋಮಯೋ, ಪ್ರಾಣಮಯ, ಶೃಕ್ಷುರ್ಮ್ಯ, ಶ್ರೋತ್ರಮಯ, ಪ್ರಥ್ವಿಮಯ, ಆ ಪೋಮಯ, ವಾಯುಮಯ, ಆಕಾಶಮಯಸ್ತೇಜೋಮಯಃ। ಕಾಮಮಯೋ ಕಾಮಮಯಃ ಕ್ರೋಧಮಯೋ, ಕ್ರೋಧಮಯೋ, ಧರ್ಮಮಯೋ ಧರ್ಮಮಯ, ಸರ್ವಮಯ। ಎಂಬ (ಬ್ರಹದಾರಣ್ಯಕ) ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವದು. ಆತ್ಮನು ಸರ್ವ ಉಪಾಧಿಗಳಿಂದ ಆಯಾ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದಂತೆ ತೋರುತ್ತಿರುವನೆಂದೂ ಈ ಆತ್ಮನೇ ನಿಜವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದೂ ಶೃತಿಯ ಒಟ್ಟು ಅರ್ಥವು. ಅಜ್ಞಾನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಂಸಾರಿಯಾಗಿ ತೋರುತ್ತಿರುವ ಆತ್ಮನೇ ಜ್ಞಾನದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪರಿಶುದ್ಧವಾದ ಅದ್ವೈತ ಬ್ರಹ್ಮವದು ಎಂಬುದು ಎಲ್ಲಾ ಶೃತಿಗಳತಾತ್ಪರ್ಯವಿರುವದು ॥

ಬ್ರಹ್ಮಾಕಾರ ವೃತ್ತಿ

ಆವರಣ ಭಂಗಾರ್ಥಾ ವೃತ್ತಿ ಅಸಂಗಕೂಟಸ್ಥ ನಿತ್ಯ ಮುಕ್ತತ್ವವೇ ಬ್ರಹ್ಮಾಕಾರ ವೃತ್ತಿ ಇರುವದು.

ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ

೧) (ಪ. ಭೊ. ೫-೨-೪) ಬುವನದೊಳುಳ್ಳ ಸ್ತ್ರೀನಿವಹದೊಳೆಂತು ಸಂಗವನೊಲ್ಲದಿರುತಿರಲದು ತಾನೆ॥ ಯುವತಿ ನೀನರಿ ಬ್ರಹ್ಮಚರಿಯವೆನಿಪುದು ಸಾಧ್ಯವೇ ನೋಡು ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನಕಿದು॥೪॥

೨) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೪೨೫) ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ ಅಂಗ: (೧) ಸ್ತ್ರೀ ಕಾದರ್ಶನ (೨) ಸ್ಪರ್ಶನ

(೩) ಕೋಲಿ - ಚೌಪಡಾದಿಕ ಕ್ರಿಡಾ (೪) ಕೀರ್ತನ (೫) ಗುಹ್ಯಭಾಷಣ (೬) ಸಂಕಲ್ಪ - ಚಿಂತನ (ಸ್ಮರಣ) (೭) ನಿಶ್ಚಯ (೮) ಇನಕಾತ್ಯಾಗ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ॥

ನುತ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ

(ಪ.ಭೋ.೫-೨-೫) ಋತುಮತಿಯಾದ ಕಾಲವನು ಮೀರದೆ ನಿಜ। ಸತಿಯೊಳು ರತಿಸುಖ ವಡೆವುದು। ನುತಬ್ರಹ್ಮಚರಿಯ ವೆನಿಪುದೆಂದು ತಿಳಿ ನೀನು। ಶೃತಿಮತವಿದು ಸಾರಹೃದಯಳೆ॥೫॥

ಭ್ರಮಾ

೧) (ಪ.ಭೋ ೩-೧-೫) ತನುವನೆ ತಾನೆಂಬ ತನು ತನ್ನದೆಂದೆಂಬ । ತನು ಮುಖ್ಯ ಜಗವಿದು ನಿಜವೆಂಬ। ಇನಿತಳವಟ್ಟು ವಿವೇಕವನುಳಿದ। ಚೇತನಭಾವವದು ತಾನೆ ಭ್ರಮೆಯಕ್ಕು.

೨) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೨.ಪ್ರ.೧) ದೋಷಜನ್ಯಕು ಭ್ರಮ ಕಹೆ ಹೈ।

೩) ಅನ್ಯಮೇ ಅನ್ಯಕು ಭ್ರಮಾ ಕಹೆ ಹೈ।

೪) ಬ್ರಮಜ್ಞಾನಕು ಅಭಿಮಾನ ಬ್ರಮಾ ಕಹೆ ಹೈ

೫) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೧೩೧) ರಜ್ಜುಕಾ ಸಾಮಾನ್ಯ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಜ್ಞಾನ ಔರ ಸರ್ಪಕಾ ಸ್ಮೃತಿ ಜ್ಞಾನ ಹೈ॥ ಯಹ ವಿವೇಕ ನಹಿ ಹೋವೆ ಹೈತಿಸ ದೋ ಜ್ಞಾನಕಾ ಅವಿವೇಕಕು ಭ್ರಮ ಕಹೆ ಹೈ (ಸಾಂಖ್ಯ ಪ್ರಭಾಕರ ಮತ)

೬) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೧೩೫) ರಜ್ಜು ಆದಿಕನಮೆ ಅನಿರ್ವಚನೀಯ ಸರ್ಪಾದಿಕ ಔರ ತಿನಕಾ ಜ್ಞಾನ ಭ್ರಮಾಕಹೆ ಹೈ

೭) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೪೦೬) ಭ್ರಾಂತಿಜ್ಞಾನ ಔರ ಭ್ರಾಂತಿಜ್ಞಾನಕಾ ವಿಷಯ ಜೋಮಿಥ್ಯಾ ವಸ್ತು ಸೋದೋನೂ ಭ್ರಮ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೮) (ವೃ.ರ. ಅಂಕ ೧೯೮) ಸ್ವಾಭಾವಾ ಧಿಕರಣಾವ ಭಾಸಕು ಬ್ರಮು ಕಹೆ ಹೈ (ಅಮಲಾನಂದರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ)

ಜೈಸೆ ಶುಕ್ತಿಮೆ ರಜತ ಭ್ರಮಾಹೋವೆ ತಂಹಾ

೧) ಸ್ವ ಕಹಿಯೆ ರಜತ ಔರತಾಕಾ ಜ್ಞಾನ

೨) ತಾಕಾ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ಔರ ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಜೋ ಅಭಾವ

೩) ತಾಕಾ ಅಧಿಕರ್ರಣ ಕಹಿಯೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಜೋ ರಜ್ಜು ವಾ ರಜ್ಜು ವಿಶಿಷ್ಟ ಚೇತನ ವಾ ರಜ್ಜು ಉಪಹಿತ ಚೇತನ ಇದಮಾಕಾರ ವೃತ್ತಿ ಉಪಹಿತ ಚೇತನ.

೪) ತಾಮೆ ಅವಭಾಸ ಜೋ ರಜತ ಔರತಾಕಾ ಜ್ಞಾನ ಸೋ ಭ್ರಮ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೫) ತಪ್ಪು ತಿಳವಳಿಕೆಗೆ ಭ್ರಮವೆನ್ನುವರು.

೬) ಅಧಿಷ್ಠಾನಕ್ಕಿಂತ ವಿಷಮಸತ್ತೆಯುಳ್ಳ ಅವಭಾಸಕ್ಕೆ ಭ್ರಮವೆನ್ನುವರು.

೭) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೩೭೯) (ಔರ ಶಾಸ್ತ್ರನಕಾಮತಮೆ) ಅನ್ಯ ಪದಾರ್ಥಕಾ ಅನ್ಯ ರೂಪತೆ ಭಾನ ಹೋವೆ ಸೋ ಭ್ರಮ ಕಹೆ ಹೈ।

೮) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ. ೭ ಪೇಜ ೨೧೭(ಅಯಥಾರ್ಥಕು ಹೀ ಭ್ರಮ ಕಹೆ ಹೈ।

೯) ಸ್ವಾಭಾವಾಧಿಕರಣಮೆ ಅವಭಾಸಕು ಭ್ರಮ ಕಹೆ ಹೈ।

೧೦) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ೪ ಪ್ರ.೧) ವಿಸ್ಸಂವಾದಿ ಜ್ಞಾನಕು ಭ್ರಮ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೧೧) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೨೮ ಪ್ರ ೧) ವಿಶೇಷಣಕೆ ಅಭಾವವಾಲೇಮೆ ವಿಶೇಷಣ ಪ್ರತೀತಿ ಭ್ರಮೆ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಭ್ರಮಕ್ಕೆ ಕಾರಣ

೧) ವಸ್ತುವಿನ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜ್ಞಾನ, ಸಂಸ್ಕಾರ ಚಿಂತನ, ಅದೃಷ್ಟ, ಸಾದೃಶ

೨) ಭ್ರಮ ಹೇಗೆ ತೋರಿತು (ದೃಷ್ಟಾಂತ)

೧) ಅವಯವ ರಹಿತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅವಯವ ಸಹಿತವಾದ ಜಗತ್ತು ಹೇಗೆ ತೋರಿತು? (ಸ್ಥಾಣುವಿನಲ್ಲಿ ಪುರುಷ ತೋರಿದಂತೆ) ನಿರುಪಾದಿಕ ಭ್ರಮ

೨) ಒಬ್ಬನೇ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಏಕೆ ತೋರಿತು?

ಸಾಕ್ಷಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಪ್ನ ತೋರಿದಂತೆ ಸೋಪಾದಿಕ ಭ್ರಮ

೩) ದೋಷ ರಹಿತ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ದೋಷ ಸಹಿತ ಜಗತ್ತು ಹೇಗೆ ತೋರಿತು?

ಉಸುರು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಮೃಗಜಲ ತೋರಿದಂತೆ ಸೋಪಾದಿಕ ಭ್ರಮ

೪) ರೂಪ ರಹಿತ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ರೂಪ ಸಹಿತ ಜಗತ್ತು ಹೇಗೆ ತೋರಿತು.

ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ನೀಲತಾ ತೋರಿದಂತೆ। ಸೋಪಾದಿಕ ಭ್ರಮವೆನ್ನುವರು.

೫) ಸುಖರೂಪ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ದುಃಖರೂಪ ಜಗತ್ತು ಹೇಗೆ ತೋರಿತು?

ರಜ್ಜುವಿನಲ್ಲಿ ಸರ್ಪ ತೋರಿದಂತೆ (ನಿರುಪಾದಿಕ ಭ್ರಮವೆನ್ನುವರು)

೬) ವ್ಯಷ್ಟಿರೂಪ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮಷ್ಟಿರೂಪ ಜಗತ್ತು ಹೇಗೆ ತೋರಿತು?

ದರ್ಪಣದಲ್ಲಿ ನಗರ ತೋರಿದಂತೆ (ಸೋಪಾದಿಕ ಭ್ರಮವೆನ್ನುವರು)

ಸೋಪಾದಿಕ ಭ್ರಮ

೧) ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಜ್ಞಾನವಾದರೂ ಮಿಥ್ಯೆಯೆಂದು ತಿಳಿದರೂ ತೋರುವದು. ಸೋಪಾದಿಕ ಭ್ರಮ

೨) ನಿರುಪಾದಿಕ ಭ್ರಮ

ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಜ್ಞಾನವಾಗಿ ಮಿಥ್ಯೆಯೆಂದು ತಿಳಿದಮೇಲಿ ತೋರುವದಿಲ್ಲ, ನಿರುಪಾದಿಕ ಭ್ರಮ

ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ನೀಲಬ್ರಮ, ಸ್ಥಲಬ್ರಮ, ಸಿಲಾಬ್ರಮ ಇವುಗಳು ಸೋಪಾದಿಕ ಬ್ರಮ

ಸಂವಾದಿ ಭ್ರಮ (ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ)

೧) ಸಕಲ ನಿವೃತ್ತಿ ಜನಕ ಸಂವಾದಿ ಬ್ರಮ

ವಿಸ್ಸಂವಾದಿ ಭ್ರಮ

ಸಕಲ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಜನಕ ವಿಸ್ಸಂವಾದಿ ಭ್ರಮ

ಬ್ರಾಂತಿ ನಾಲ್ಕು ಲಕ್ಷಣಗಳು ಮುಂದಿನ ಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಬರಬೇಕು

ಭಾ

ಭ್ರಾಂತಿ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೧೪೦) ಜೋ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಜ್ಞಾನ ಕಾಲಮೆ ಪ್ರತೀತಿ ಹೋವೆನಹಿ ಅಜ್ಞಾನ ಕಾಲಮೆ ಪ್ರತೀ ಹೋವೆ ಸೋ ಕಲ್ಪಿತ ವಿಶೇಷಾಂಶ ಹೈಸೋ ಭ್ರಾಂತೀಬೀ ಕಹೆ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಚಂ.೧೪೪ ಪೇಜ) ತೀನ ಅವಸ್ಥಾಕಾ ಪ್ರಪಂಚ ಭ್ರಾಂತಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೩) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೧೮೦) ಜನ್ಮಸೆ ಆದಿಲೇಕೆ ಜೋ ಸಂಸಾರ ಹೈ ತಾಕಿ ನಿಜಸ್ವರೂಪ ಕಹಿಯೆ ಕೂಟಸ್ಥಮೆ ಪ್ರತೀತಿ ಹೈಸೋ ವೇದಮೆ ಭ್ರಾಂತಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೪) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೧೮೧) ಮೈ ಬ್ರಹ್ಮ ನಹಿ ಹೂಂ ಕಿಂತು ಪುಣ್ಯ ಪಾಪಕಾ ಕರ್ತಾ ಔರ ಸುಖದುಃಖಕಾ ಭೋಕ್ತಾ ಜೀವ ಹೂಂ ಯಹ ಭ್ರಾಂತಿ ಹೈ।

೫) ತತ್ ಅಲ್ಲದ್ದರಲ್ಲಿ ತದ್ಬುದ್ದಿಯೇ ಭ್ರಾಂತಿ

೬) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೧೬೦) ಅನ್ಯದೇಶ ವಿಷೆಸ್ಥಿತ, ವಸ್ತು ಬಿನ್ನದೇಶಮೆ ಪ್ರತೀತಿ ಹೀ ಭ್ರಾಂತಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ(ಪ್ರಾಚೀನ ಮತಾನುಸಾರ)

೭) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೧೬೧) ಅನ್ಯ ವಸ್ತುಕಿ ಅನ್ಯರೂಪಸೆ ಪ್ರತೀತಿರೂಪ ಜ್ಞಾನಾಧ್ಯಾಸ ಕೂಹೀ ಭ್ರಾಂತಿ ಕಹತೆ ಹೈ। (ತತ್ವ ಚಿಂತಾಮಣಿ ಗ್ರಂಥ ನವೀನನ್ಯೈಯಾಯಿಕ ಮತ)

೮) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೧೮೫) ದೇಹ, ಪ್ರಾಣ, ಇಂದ್ರಿಯ, ಔರ ಅಂತಃಕರಣ ಸಹಿತ ಚಿದಾಭಾಸ ಇನಕೆ ಜನ್ಮಾದಿಕ ಸಂಬಂಧ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕೇವಲ ಧರ್ಮರೂಪ ಸಂಬಂಧಿನಕಿ ವಾ ಸಂಬಂಧಿ (ಅಂತಃಕರಣ) ವಿಶಿಷ್ಟ ದರ್ಮಿ ಸಹಿತ ಧರ್ಮ(ಕರ್ತತ್ವಾದಿ) ರೂಪ ಸಂಬಂಧಕಿ ಆತ್ಮಾಮೆ ಅಪನೆ ವಿಷಯ ಚಿತ್ತಾನಂದ)ಪ್ರತೀತಿ ಔರ ಆತ್ಮಾಕೆ ತಾದಾತ್ಮ ಸಂಬಂಧಕಿ ವಾ ಸತ್ಯತ್ವಾದಿಕ ಧರ್ಮನಕೆ ಸಂಬಂಧಕಿ ಅನಾತ್ಮಮೆ ಅಪನೆ ವಿಷಯ ಸಹಿತ ಪ್ರತೀತಿ ಸೋ ಭ್ರಾಂತಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೯) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೧೪೬) ೧) ಭೇದ ಭ್ರಾಂತಿ ೨) ಕರ್ತಾ ಭೋಕ್ತಾಪನೇಕಿ ಭ್ರಾಂತಿ ೩) ಸಂಗಭ್ರಾಂತಿ ೪) ವಿಕಾರ ಭ್ರಾಂತಿ ೫) ಬ್ರಹ್ಮಸೆ ಬಿನ್ನ ಜಗತ್ತ ಸತ್ಯತ್ವಕಾ ಭ್ರಾಂತಿ।

ಭ್ರಾಂತಿರೂಪ (ಸಂಸಾರ ಪಾಂಚ ಪ್ರಕಾರ ಹೈ)

ಭೇದ ಭ್ರಾಂತಿ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೧೦೮) ಜೀವ ಈಶ್ವರಕಾ ಭೇದ, ಜೀವನಕಾ ಪರಸ್ಪರ ಭೇದ, ಜಡನಕಾ

ಪರಸ್ಪರ ಭೇದ, ಜೀವ ಜಡಕಾ ಭೇದ, ಜಡ ಈಶ್ವರಕಾ ಭೇದ, ಏ ಪಾಂಚ ಪ್ರಕಾರಕೀ ಭೇದ ಭ್ರಾಂತಿ ಹೈ॥

ಕರ್ತಾ ಭೋಕ್ತಾ ಪನೇಕಿ ಭ್ರಾಂತಿ

(ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೧೦೯) ಅಂತಃಕರಣಕೆ ಧರ್ಮ ಕರ್ತಾಪನೆ ಭೋಕ್ತಾಪನೇ ಕಿ ಆತ್ಮಾವಿಷೆ ಪ್ರತೀತಿ ಹೋವೆ ಹೈ। ಯಹ ಕರ್ತಾ ಭೋಕ್ತಾ ಪನಾ ಭ್ರಾಂತಿ ಹೈ।

ಸಂಗಕಿ ಭ್ರಾಂತಿ

(ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೧೧೦) ಆತ್ಮಾಕಾ ದೇಹಾದಿಕವಿಷೆ ಅಹಂತಾರೂಪ ಔರ ಗ್ರಹಾದಿಕವಿಷೆ ಮಮತಾರೂಪ ಸಂಬಂಧ ಹೈ। ವಾ ಸಜಾತೀಯ ವಿಜಾತೀಯ ಸ್ವಗತವಸ್ತುಕೆ ಸಾಥಿ ಸಂಬಂಧಕಿ ಪ್ರತೀತಿ ಸೋಸಂಗಭ್ರಾಂತಿ ಹೈ।

ವಿಕಾರ ಭ್ರಾಂತಿ

೪) (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೧೧೧) ದುಗ್ಧಕೆ ವಿಕಾರ ದಧೀಕಿನ್ಯಾಯಿ। ಬ್ರಹ್ಮಕಾ ವಿಕಾರ ಜೀವ ತಥಾ ಜಗತ್ತ ಹೈ ಐಸಿ ಜೋ ಪ್ರತೀತಿ ಸೋವಿಕಾರ ಭ್ರಾಂತಿ ಹೈ।

ಬ್ರಹ್ಮ ಸೇ ಬಿನ್ನ ಜಗತ್ಸತ್ಯ ತಾಕಿ ಭ್ರಾಂತಿ

ಪ್ರಪಂಚಕು ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಜ್ಞಾನತೆ ಬಾದ ಹೋವೆ ಹೈ ಯಹ ನಹಿ ಜಾನತಾ ಪ್ರಪಂಚ ಸತ್ಯ ಹೈ ಇಸಕಾ ಜಾನೆ ಪ್ರಪಂಚ ಸತ್ಯತ್ವ ಭ್ರಾಂತಿ ಹೈ।

ಭ್ರಾಂತಿಗೆ ಮೂರು ಲಕ್ಷಣ

ತಟಸ್ಥ ಲಕ್ಷಣ (ಪ್ರಮಾತೃ) ಸ್ವರೂಪ ಲಕ್ಷಣ (ಪ್ರಮಾಣ)ಪ್ರಮೇಯ ಸ್ವಪರ ನಿರ್ವಾಹ।

ಸ್ವಪರನಿರ್ವಾಹ

೧) ಅಜ್ಞಾನವು ಜಗತ್ತನ್ನು ಅಧ್ಯಾಸಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ತಾನೇ ಕಾರಣ ತನ್ನ ಅಧ್ಯಾಸಕ್ಕೂ ತಾನೇ ಕಾರಣ (ಇದು ಬ್ರಾಂತಿಯಿಂದ)

೨) ಸೂರ್ಯ ತಾನು ತೋರಲಿಕ್ಕೂ ತಾನೇ ಕಾರಣ ಬೇರೆ ವಸ್ತುವನ್ನು ತೋರಿಸಲಿಕ್ಕೂ ತಾನೇ ಕಾರಣ.

೩) ಅಹಂಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ಮಿವೃತ್ತಿ : ಅಜ್ಞಾನ ನಿವೃತ್ತಿ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ತಾನೇ ಕಾರಣ ತನ್ನ ನಿವೃತ್ತಿಗೂ ತಾನೇ ಕಾರಣ.

೪) ಬ್ರಹ್ಮ ಜಗತ್ತಿನ ಇರುವಿಕೆಗೂ ತಾನೇಕಾರಣ ತನ್ನ ಇರುವಿಕೆಗೂ ತಾನೇಕಾರಣ.

ಪರೋಕ್ಷ ಭ್ರಾಂತಿ

(ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೪೭೩) ಮಹಾವಾಕ್ಯಕೀ ಅರ್ಥರೂಪ ಜೋ ಬ್ರಹ್ಮ ಆತ್ಮಾಕೀ ಏಕತಾ ಸೋ ಸಮ್ಯಕ ಜ್ಞಾತಾಭಯಿನಹಿ। ಕಿಂತು ಅಜ್ಞಾತ ಹೈ ತಿಸ ಏಕತಾವಿಷೇ ಮಾಯಾಸ್ಥಿತ ಹೋಯಕೆ ಪರೋಕ್ಷತಾರೂಪ ಭ್ರಾಂತಿ ಉಪ ಜಾವೆಹೈ।

ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನ ಭ್ರಾಂತಿ

ತಿಸ ಏಕತಾ ವಿಕಷೆ ಅವಿದ್ಯಾಸ್ಥಿತ ಹೋಯಕೆ ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನ ಭ್ರಾಂತಿ ಉಪಜಾವೆ ಹೈ।

ಪರೋಕ್ಷ ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನ ಭ್ರಾಂತಿ ನಿವೃತ್ತಿ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೪೯) ಸರ್ವಮಹಾವಾಕ್ಯನಮೆ॥ ತತ್ ತ್ವಂ ''ತ್ವಂ ತತ್'' ಇಸ ರೀತೀಸೆ ಓತಪ್ರೋತ ಭಾವಕಿ ರೀತಿ ಜಾನಿ। ಜಾ ಓತಪ್ರ್ರೋತ ಭಾವಕಿಯೆತೆ ವಾಕ್ಯಕಾ ಅರ್ಥಮೆ ಪರೋಕ್ಷ ಔರ ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನತಾ ಬ್ರಾಂತೀಕಿ ಹಾನಿ ಹೋವೆ ಹೈ

೨) ೧) ''ತತ್ ತ್ವಂ ಯಾ ಕಹನೇತೆ ತತ್ಪದಕೆ ಅರ್ಥಕಾ ''ತ್ವಂಪದಸೆ ಅಭೇದಕ ಹೈ। ಸೋ ತ್ವಂ ಪದಕಾ ಅರ್ಥ ಸಾಕ್ಷಿ ನಿತ್ಯ ಅಪರೋಕ್ಷ ಹೈ। ಯಾತೆ ಪರೋಕ್ಷತಾ ಬ್ರಾಂತೀಕಿ ಹಾನಿ। ಔರ॥ ತ್ವಂತತ್'' ಯಾ ಕಹನೇತೆ ತ್ವಂಪದಕೆ ಅರ್ಥಕಾ ತತ್ಪದಕೆ ಅರ್ಥಸೇ ಅಭೇದ ಕಹ್ಯಾ। ಸೋ ತತ್ಪದಕಾ ಅರ್ಥವ್ಯಾಪಕ ಹೈ। ಯಾತೆ ಪರಿಚ್ಛಿನತಾ ಬ್ರಾಂತೀ ಕಿ ಹಾನಿ॥

೩) ತೈಸೆ (೧) ''ಅಹಂಬ್ರಹ್ಮ'' ೨) ''ಪ್ರಜ್ಞಾನಂ ಬ್ರಹ್ಮ'' ೩) ''ಆತ್ಮಾಬ್ರಹ್ಮ'' ಯಾತೆ ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನತಾ ಹಾನಿ॥ ಔರ

''ಬ್ರಹ್ಮ ಆತ್ಮಾ'' ಯಾಹೀತೆ ಪರೋಕ್ಷತಾ ಹಾನಿ.

೪) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೪೭೩)ಮಹಾವಾಕ್ಯಕಿ ಅರ್ಥರೂಪ ಜೋ ಬ್ರಹ್ಮ ಆತ್ಮಾಕೀ ಏಕತಾ, ಸೋ ಸಮ್ಯಕ್ ಜ್ಞಾತಾ ಭಯೀನಹಿ। ಕಿಂತು ಜ್ಞಾತಹೈತಿಸ ಏಕತಾವಿಷೆ, ಅವಿದ್ಯಾ ಸ್ಥಿತಹೋಯಕೆ ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನತಾ ರೂಪ ಬ್ರಾಂತೀಕು ಉಪಜಾವೆ ಹೈ।

೫) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೪೭೩) ತಿಸ ಬ್ರಾಂತೀಕೆ ನಿವಾರಣಾರ್ಥ ಓತಪ್ರೋತ ಭಾವ ಕರ್ತವ್ಯಹೈ। ಓತಪ್ರೋತ ಭಾವಕೆ ಕಿಯೆ ಏಕತಾಕಾ ಸಮಕ್ ಜ್ಞಾನ ಹೋಯಕೆ ಮಾಯಾ ಅವಿದ್ಯಾಕಿ ನಿವೃತ್ತಿದ್ವಾರಾ ಪರೋಕ್ಷ ಪರ್ಭಿನ್ನತಾ ರೂಪ ಬ್ರಾಂತೀಕಿ ನಿವೃತ್ತಿ ಹೋವೆ ಹೈ।

ಭ್ರಮ ನಿವೃತ್ತಿ

ಭ್ರಮದಿಂದ ಭ್ರಮನಿವೃತ್ತಿ (ಪ್ರಾತಿಭಾಷಿಕ)

ಭ್ರಮದಿಂದ ಪ್ರಮನಿವೃತ್ತಿ (ವ್ಯವಹಾರಿಕ)

ಪ್ರಮಾದಿಂದ ಭ್ರಮನಿವೃತ್ತಿ (ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ)

ಭ್ರಾಂತಿ ನಿವೃತ್ತಿ (ನಾಶ)

(ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ೧೮೨) ಸರ್ವ ಅನರ್ಥಕಾ ಜೋ ನಿಷೇಧ ಯಹ ಬ್ರಾಂತಿ ನಾಶಕಾ ಸ್ವರೂಪ ಹೈ।

ಭ್ರಾಂತಿ ನಿವೃತ್ತಿ ದೃಷ್ಟಾಂತ

ಬಿಂಬ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ದರ್ಶನೇನ ಬೇಧಭ್ರಾಂತಿ ನಿವೃತ್ತಿ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೧೪೬ ಕಲ್ಮಾ) ಬಿಂಬ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಕೆ ದೃಷ್ಟಾಂತಸೆ ಬೇಧ ಭ್ರಮಕಿ ನಿವೃತ್ತಿ ಹೋವೆ ಹೈ

೨) (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೧೧೨) ಶ್ರೀ ಪ್ರಕಾಶಾತ್ಮ ಚರಣಮುನಿ ಆಚಾರ್ಯ ಹೈತಿಸಕಿ ರೀತೀಕೆ ಅನುಸಾರ ಯಹ ಬಿಂಬ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಕಿ ದೃಷ್ಟಾಂತ ಹೈ। (ವಿಶೇಷ ದೃಷ್ಟಾಂತ ಸಿದ್ಧಾಂತ ವಿಚಾರ) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೧೪೮-೧೪೯)

ಕರ್ತೃ ಭೋಕ್ತೃತ್ವ ಭ್ರಾಂತಿ ನಿವೃತ್ತಿ

ಸ್ಪಟಿಕ ಲೋಹಿತ ದರ್ಶನೇನ ಕರ್ತೃತ್ವ ಭೋಕ್ತೃತ್ವ ಭ್ರಾಂತಿ ನಿವೃತ್ತಿ

(ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೧೪೪) ಸ್ಪಟಿಕವಿಷೆ ಲಾಲ ವಸ್ತ್ರಕೆ ಲಾಲ ರಂಗಕಿ ಪ್ರತೀತಿಕೆ ದೃಷ್ಟಾಂತ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಪೇಜ (ವಿ.ಚಂ.೧೫೧) ರಲ್ಲಿ ನೋಡಿರಿ.

ಸಂಗಭ್ರಾಂತಿ ನಿವೃತ್ತಿ

ಘಟಾಕಾಶ ದರ್ಶನೇನ ಸಂಗಭ್ರಾಂತಿ ನಿವೃತ್ತಿ:

(ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೧೪೪) ಘಟಾಕಾಶಕೆ ದೃಷ್ಟಾಂತಸೆ ಸಂಗಭ್ರಾಂತಿ ನಿವೃತ್ತಿ ಹೋವೆ ಹೈ।

(ವಿಶೇಷ ದೃಷ್ಟಾಂತ, ಸಿದ್ದಾಂತ ವಿಚಾರ (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೧೫೨) ರಲ್ಲಿ ನೋಡಿರಿ.

ವಿಕಾರ ಭ್ರಾಂತಿ ನಿವೃತ್ತಿ

ರಜ್ಜು ಸರ್ಪ ದರ್ಶನೇನ ವಿಕಾರ ಬ್ರಾಂತಿ ನಿವೃತ್ತಿಃ

(ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೧೪೪) ರಜ್ಜುವಿಷೆ ಕಲ್ಪಿತ ಸರ್ಪಕೆ ದೃಷ್ಟಾಂತಸೇ ವಿಕಾರ ಭ್ರಾಂತಿ ನಿವೃತ್ತಿ ಹೋವೆ ಹೈ। ಈ ದೃಷ್ಟಾಂತ ಶಿದ್ದಾಂತ ವಿಶೇಷ ವಿಚಾರ (ಪೇಜ ೧೫೪-೫೫) ಇಲ್ಲಿ ನೋಡಿರಿ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೆ ಬಿನ್ನ ಜಗತ್ತ ಸತ್ಯತ್ವ ಬ್ರಾಂತಿ ನಿವೃತ್ತಿ

೧) ಕನಕ ಕುಂಡಲದರ್ಶನೇನ ಜಗತ್ತ ಸತ್ಯತ್ವ ಬ್ರಾಂತಿ ನಿವೃತ್ತಿಃ

೨) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೧೪೪) ಕನಕವಿಷೆ ಕುಂಡಲಕಿ ಪ್ರತೀತಿಕೆ ದೃಷ್ಟಾಂತ ಸೆ ಬ್ರಹ್ಮಸೆ ಬಿನ್ನ ಜಗತ್ತಕೆ ಸತ್ಯ ಪನೇಕಿ ಬ್ರಾಂತೀಕಿ ನಿವೃತ್ತಿ ಹೋವೆ ಹೈ।

(ಈ ದೃಷ್ಟಾಂತ, ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧಾಂತದ ವಿಚಾರ (ಪೇಜ ರಲ್ಲಿ ನೋಡಿರಿ.)

ಮ

ಮತ

೧) ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವ ಅನ್ಯಶಬ್ದ ನಿಷೇಧವಾಚಕ ಮತವೆನಿಸುವದು.

ಮಹಾವಾಕ್ಯ

೧) ಯಾವದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಜ್ಞಾನ ಮಾಡಿಕೊಡುವದರಲ್ಲಿ ಯೋಗ್ಯವೋ ಯಾವದರಲ್ಲಿ ಕೇಳುವವನ ಸ್ವರೂಪ ಬೋಧಕ ಪದವಿರುವದೊ ಯಾವದು ಪರಮ ಪುರುಷಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಸಾಧನ ವಿರುವದೋ ಆದು ಮಹಾವಾಕ್ಯ। ಅಸಿ ಪದವನ್ನು ನಿಶ್ಚಯ ಮಾಡುವ ವಾಕ್ಯ ಮಹಾವಾಕ್ಯ.

೨) ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಾತ ಸಾಧನ ಮಹಾವಾಕ್ಯ.

೩) (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೧೯) ಜೀವ ಬ್ರಹ್ಮಕಿ ಏಕತಾಕಿ ಭೋದಕವಾಕ್ಯ ಮಹಾವಾಕ್ಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೪) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೦) ಜೀವ ಪರಮಾತ್ಮಕೀ ಏಕತಾ ಭೋದಕ ವಾಕ್ಯ ಮಹಾವಾಕ್ಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೫) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೧೧೪) ತತ್ ಪದಾರ್ಥತ್ವಂ ಪದಾರ್ಥಕೆ ಅಭೇದ ಕೆ ಭೋದಕ ತತ್ವಮಸಿ ಆದಿ ಮಹಾವಾಕ್ಯ ಹೈ।

ಮಹಾವಾಕ್ಯಗಳು ನಾಲ್ಕು

೧) ಪ್ರಜ್ಞಾನಂ ಬ್ರಹ್ಮ : ಪ್ರಾಜ್ಞನಿಗೆ ಇದು ಲಕ್ಷಣಪರವಾಕ್ಯ ಮತ್ತು ಅನುಭವ ಪರವಾಕ್ಯ

೨) ಅಹಂಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ಮಿ : (ಅನುಭವ ಪರ ವಾಕ್ಯ ತೂರ್ಯನಿಗೆ)

೩) ತತ್ವಮಸಿ : ಉಪದೇಶ ಪರ ಅಥವಾ ಶ್ರವಣಪರವಾಕ್ಯ (ವಿಶ್ವನಿಗೆ)

೪) ಅಯಮಾತ್ಮಾ ಬ್ರಹ್ಮ : ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಪರವಾಕ್ಯ। ತೈಜಸನಿಗೆ.

ಋಗ್ವೇದದ ಐತರೇಯ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಮಹಾವಾಕ್ಯ

೧) (ಪಂ.ದ.೫-೧) ಪ್ರಜ್ಞಾನಂಬ್ರಹ್ಮ ಮಹಾವಾಕ್ಯ (ಐ.ಉ.೩-೧-೩)

ಪ್ರಜ್ಞಾನಂ

ಯೇನೇಕ್ಷತೆ ಶೃಣೋತೀದಂ ಜಿಘ್ರತಿ ವ್ಯಾಕರೋತಿಚ।

ಸ್ವಾದ್ವಸ್ವಾದೂ ವಿಜಾನಾತಿ ತತ್ವಜ್ಞಾನ ಮುದೀರಿತಮ್ ॥೧॥

೧) ಯಾವುದರಿಂದ (ನೇತ್ರಾದಿ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ ಮೂಲಕ ಹೊರಗಡೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಅಂತಃಕರಣ ವೃತ್ತಿಯೊಡನೆ ಕೂಡಿದ ಚೈತನ್ಯದಿಂದ) ಪುರುಷನು ದರ್ಶನ ಯೋಗ್ಯವಾದ ರೂಪಾದಿ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾನೆಯೋ ಅಥವಾ ಅರಿಯುತ್ತಾನೆಯೊ ಅದು ಪ್ರಜ್ಞಾನವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಬ್ರಹ್ಮ

ಚತುರ್ಮುಖೇಂದ್ರ ದೇವೇಷು ಮನುಪಾಶ್ವಗವಾದಿಷು।

ಚೈತನ್ಯ ಮೇಕಂ ಬ್ರಹ್ಮಾತಃ ಪ್ರಜ್ಞಾನಂ ಬ್ರಹ್ಮಮಯ್ಯಪಿ॥೨॥

೨) ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮನುಷ್ಯ ಕುದುರೆ ವೊದಲಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವ ಒಂದೇ ಚೈತನ್ಯವು ಬ್ರಹ್ಮವೆನಿಸುವದು ಅಂದರೆ ಇವನು ಬ್ರಹ್ಮನು ಇವನು ಇಂದ್ರನು ''ಏಷ ಬ್ರಹ್ಮೈಷ ಇಂದ್ರಃ ಎಂಬಲ್ಲಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಪ್ರಜ್ಞೆಯು ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ''ಪ್ರಜ್ಞಾಪ್ರತಿಷ್ಠಾ ಎಂಬುವವರೆಗೆ ಆ ಚೈನತ್ಯವೇ ಎಲ್ಲ ದೇಹಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇದೆಯೆಂದು ಹೇಳುವ ಉಪನಿಷದ್ವಾಕ್ಯವನ್ನು (ಐ.ಉ.೩-೧-೩) ಇಲ್ಲಿ ಸಂಕ್ಷೇಪಿಸಿದೆ.

ಯಜುರ್ವೇದದ ಬ್ರಹದಾರಣ್ಯಕ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಮಹಾವಾಕ್ಯ

ಆಹಂಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ಮಿ ಮಹಾವಾಕ್ಯ

೨) (ಪ.ದ.೫-೩-೪) ಅಹಂ

ಪರಿಪೂರ್ಣಃ ಪರಾತ್ಮಾಸ್ಮಿನ್ ದೇಹೇ ವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಿಣಿ।

ಬುದ್ಧೇಃ ಸಾಕ್ಷಿತಯಾಸ್ಥಿತ್ವಾ ಸ್ಫುರನ್ನಹ ಮಿರ್ತೀಯರ್ತೇ॥೩॥

೩) ಪರಿಪೂರ್ಣನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಮಾಯಾ ಕಲ್ಪಿತವಾದ ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನ ಸಂಪಾದನೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಮನುಷ್ಯಾದಿ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಉಪಲಕ್ಷಿತವಾದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದ್ದು ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತ ಅಹಂಪದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುವನು (ಲಕ್ಷಣಾ ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುವದು)

ಬ್ರಹ್ಮ

ಸ್ವತಃಪೂರ್ಣಃ ಪರಾತ್ಮಾತ್ರ ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದೇನ ವರ್ಣಿತಃ।

ಅಸ್ಮೀತ್ಯೈಕ್ಯ ಪರಾಮರ್ಶಸ್ತೇನ ಬ್ರಹ್ಮ ಭವಾಮ್ಯಹಮ್॥೪॥

೪) ಸ್ವತಃ ಪರಿಪೂರ್ಣನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಈ ಮಹಾವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮ ಶಬ್ದದಿಂದ (ಲಕ್ಷಣಾ ವೃತ್ತಿಯ ಮೂಲಕ) ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವನು ಆಗಿದ್ದೇನೆ. ಎಂಬುದು ಇವರಿಬ್ಬರ ಐಕ್ಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. (ಅಹಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂಬ ಪದದ್ವಯಕ್ಕೆ ಸಾಮಾನಾಧಿಕಾರಣ್ಯ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಲಭಿಸತಕ್ಕ ಜೀವ ಬ್ರಹ್ಮರ ಐಕ್ಯತ್ವವನ್ನು ಭೋದಿಸುವದು)

೩) (ಪ.ದ.೫-೫-೬) ಸಾಮವೇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಛಾಂದೋಗ್ಯ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಮಹಾವಾಕ್ಯ

ತತ್ವಮಸಿ ಮಹಾವಾಕ್ಯ

ತತ್ ಪದ

ಏಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯಂ ಸನ್ನಾಮ ರೂಪ ವಿವರ್ಜಿತಮ್।
ಸೃಷ್ಟೇಃ ಪುರಾ ಧುನಾಪ್ಯ-ಸ್ಯತಾ ದೃಕ್ತ್ವಂ ತದಿತೀರ್ಯತೇ ॥೫॥

ಯಾವದು ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಮೊದಲು ನಾಮರೂಪರಹಿತವೂ, ಏಕವೂ, ಅದ್ವಿತೀಯವೂ, ಆಗಿತ್ತೋ (ಸದೇವ ಸೋಮ್ಯೇದ ಮಗ್ರ, ಅಸೀದೇಕ ಮೇವಾದ್ವಿತೀಯಮ್) (ಛಾಂ-ಉ-೬-೨-೧೨) ಮತ್ತು ಜಿಜ್ಞಾಸುವಿಗೆ ಈಗಲೂ (ಸೃಷ್ಠಿಯ ಉತ್ತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ) ಕೂಡ (ವಿಚಾರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ) ಹಾಗೆಯೇ ಇದೆಯೋ ಆಸದ್ವಸ್ತುವು (ತತ್ವಮಸಿ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ತತ್‌ಪದವನ್ನು ಹೇಳಲ್ಪಡುವದು.।

"ತ್ವಂ" ಪದ

ಶ್ರೋತುರ್ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಾತೀತಂ ವಸ್ತ್ವತ್ರತ್ವಂಪದೇರಿತಮ್।
ಏಕತಾ ಗ್ರಾಹ್ಯತೇ ಸೀತಿ ತದೈಕ್ಯಮನುಭೂಯ ತಾಮ್॥೬॥

ಮುಮುಕ್ಷು ವಿನ ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಅತಿಕ್ರಮಿಸಿರುವ (ಸ್ಥೂಲಾದಿ ಮೂರು ಶರೀರಗಳಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿತ್ವದಿಂದ ಅವುಗಳಿಗೆ ವಿಲಕ್ಷಣವಾಗಿ ವರ್ತಿಸುತ್ತಿರುವ) ಸದ್ವಸ್ತುವು ಈ ಮಹಾವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ತ್ವಂಪದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುವದು. ಆಗಿದ್ದೀಯೆ ಎಂಬ ಅಸಿಪದದಿಂದ ಐಕ್ಯವು ಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಡುವದು. ಎಲ್ಲರೂ ಈ ಐಕ್ಯವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಲಿ.

೪) ಅಥರ್ವಣವೇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುವ ಮಾಂಡೂಕ್ಯ- ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಮಹಾವಾಕ್ಯ

ಅಯಮಾತ್ಮಾ ಬ್ರಹ್ಮ

ಅಯಂ ಆತ್ಮಾ

ಸ್ವಪ್ರಕಾಶಾಪರೋಕ್ಷತ್ವಮಯ ಮಿತ್ಯುಕ್ತಿತೋ ಮತಮ್।
ಅಹಂಕಾರಾದಿ ದೇಹಾಂತಾತ್ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮೇತಿಗೀಯತೇ॥೭॥

(ಈ ಆತ್ಮನೇ ಬ್ರಹ್ಮವು) ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಎಂಬ ಪದವು ಆತ್ಮನೆ ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಕಾಶ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷತ್ವವನ್ನು ಸುಚಿಸುತ್ತದೆ. (ಆತ್ಮನು ಪರೋಕ್ಷನಲ್ಲ ದೃಶ್ಯನೂ ಅಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸಲು ಅಪರೋಕ್ಷತ್ವ ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಕಾಶತ್ವ ಎಂಬ ಎರಡು ವಿಶೇಷಣಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದೆ) ಅಹಂಕಾರದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಶರೀರದವರೆಗೆ ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತಲೂ ಒಳಗಿರುವದರಿಂದ (ಆಧಾರತ್ವಸಾಕ್ಷಿಗಳಿಂದ) ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನೆನಿಸುವನು.

ಬ್ರಹ್ಮ

ದೃಶ್ಯ ಮಾನಸ್ಯ ಸರ್ವಸ್ಯ ಜಗತಸ್ತ್ವ ಮೀರ್ಯತೇ।
ಬ್ರಹ್ಮ ಶಬ್ದೇನ ತದ್ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದೇನ ತದ್ಬ್ರಹ್ಮ ಸ್ವಪ್ರಕಾಶಾತ್ಮ ರೂಪ ಕಮ್॥೮॥

೮) ತೋರುತ್ತಿರುವ ಈ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನವಾದ ಯಾವ ವಸ್ತುವಿದೆಯೋ ಅದು ಬ್ರಹ್ಮ ಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುವದು ಆ ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಕಾಶನಾದ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನು ಆಗಿದೆ.

ತ್ವಂಪದ ಲಕ್ಷಾರ್ಥ

(ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೨೬೩ ಕಲಾ ೧೧) ಇನ ಸರ್ವಸಹಿತ ಚಿದಾಭಾಸಕಾ ತ್ಯಾಗ ಕರೀಕೆ ಅವಶೇಷ ರಹ್ಯಾ ಜೋ ಸ್ಥೂಲ, ಸೂಕ್ಷ್ಮ, ಕಾರಣ ಶರೀರಕಾ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಜೀವ ಸಾಕ್ಷಿ ಕೂಟಸ್ಥ ಆತ್ಮಾ ಸೋ ''ತ್ವಂ'' ಪದಕಾ ಲಕ್ಷ ಅರ್ಥ॥

ತತ್ ತ್ವಂಪದಲಕ್ಷಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅಬೇಧ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೨೬೬) ಜೀವಭಾವಕೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಕೂಟಸ್ಥಕಾ ಬ್ರಹ್ಮಕೆ ಸಾಥಿ ಮುಖ್ಯ ಅಬೇಧ ಹೈ।

೨) ಬುದ್ಧಿ ಸಹಿತ ಚಿದಾಭಾಸಕಾ ಬ್ರಹ್ಮಕೆ ಸಾಥಿ ಅಪನೆ ಸ್ವರೂಪಕಾ ಬಾಧ ಕರೀಕೆ ಅಬೇಧ ಹೋವೆ ಹೈ।

(ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೨೭೨ ಕಲಾ ೧೨) ಜೀವ ಈಶ್ವರಕೆ ಬೀ ದೇಶ ಕಾಲ ಆದಿಕ ತ್ಯಾಗ ಕರೀಕೆ। ದೋನೊವಿಷೆ ಅನುಗತ ಜೋ ಚೇತನಮಾತ್ರ ಬ್ರಹ್ಮ ಔರ ಆತ್ಮಾ ಸೋ ಏ ಕಹೀ। ಯಾತೆ ಬ್ರಹ್ಮಸೋ ಮೈ ಹೂಂ ''ಔರ'' ಮೈ ಸೋ ಬ್ರಹ್ಮ ಹೂ ಐಸಾ ದೃಡ ನಿಶ್ಚಯ ಕರನಾ ಸೋಯಿ ತತ್ವಜ್ಞಾನ ಹೈ।

ತತ್ ಪದ ವಾಚ್ಯಾರ್ಥ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೪೩) ಮಾಯಾ, ಔರ ಮಾಯಾಮೆ ಅಭಾಸ, ಔರ ಮಾಯಾಕಾ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಚೇತನ, ಸೋ ಸರ್ವಶಕ್ತಿ, ಸರ್ವಜ್ಞತಾದಿಕ ಧರ್ಮ ಸಹಿತ ಈಶ್ವರ ತತ್‌ಪದ ಕಾ ವಾಚ್ಯಾರ್ಥ ಹೈ

ತ್ವಂಪದಕಾ ವಾಚ್ಯಾರ್ಥ

೨) ವ್ಯಷ್ಟಿ ಅವಿದ್ಯಾ, ತಾಮೆ ಅಭಾಸ, ಔರ ತಾಕಾ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಚೇತನ, ಅಲ್ಪಶಕ್ತಿ, ಅಲ್ಪಜ್ಞ ತಾದಿಕ ಧರ್ಮ ಸಹಿತ ಜೀವ ಹೈ, ಸೋ ತ್ವಂಪದಕಾ ವಾಚ್ಯ ಹೈ

ತತ್ಪದ ಲಕ್ಷ

೧) ಅಭಾಸ ಸಹಿತ ಮಾಯಾ, ಔರ ಮಾಯಾಕೃತ ಸರ್ವಶಕ್ತಿ, ಸರ್ವಜ್ಞತಾದಿಕ ಧರ್ಮ ಇತನೆ ವಾಚ್ಯ ಭಾಗತಾ ತ್ಯಾಗೀಕೆ ಚೇತನ ಭಾಗ ವಿಷೆ ತತ್‌ಪದಕಾ ಭಾಗತ್ಯಾಗ ಲಕ್ಷಣ ಸೇ ಸಿದ್ಧ ಹೈ.

ತ್ವಂಪದ ಲಕ್ಷ

೨) ಅಭಾಸ ಸಹಿತ ಅವಿದ್ಯಾ ಅಂಶ, ಔರ ಅವಿದ್ಯಾಕೃತ ಅಲ್ಪ ಶಕ್ತಿ ಅಲ್ಪಜ್ಞತಾದಿಕ ಧರ್ಮ ಜೋ

ತ್ವಂಪದಕಾ ವಾಚ್ಯಭಾಗ ತಾಕು ತ್ಯಾಗೀಕೆ ಚೇತನಭಾಗಮೆತ್ವಂಪದಕಿ ಭಾಗತ್ಯಾಗ ಲಕ್ಷಣ ಹೈ।

೧) ಈಶ್ವರ ಔರ ಜೀವಕೆ ಸ್ವರೂಪಮೆ ಲಕ್ಷ ಜೋ ಚೇತನ ಭಾಗ ತಿನಕಿ ಏಕತಾ ''ತತ್ವಮಸಿ'' ಮಹಾವಾಕ್ಯ ಬೋಧನ ಕರೆ ಹೈ।

ಅಯಮಾತ್ಮಾ ಬ್ರಹ್ಮ ಮಹಾವಾಕ್ಯ ಹೈ

(ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೪೪೩) ಈ ಮಹಾವಾಕ್ಯವು ಅಥರ್ವಣವೇದದ ಮಾಂಡೂಕ್ಯ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಮಹಾವಾಕ್ಯ(ವಿ.ಸಾ. ೪೬೮) ಇಲ್ಲಿ.

ಬ್ರಹ್ಮಪದ ಕಾ ಈಶ್ವರ ವಾಚ್ಯ ಹೈ।

ಆತ್ಮಾ ಪದ ಕಾ ಜೀವವಾಚ್ಯ ಹೈ

ಅಯಂ: ಪದ ಕಹಿಯೆ ಸಬಕೆ ಅಪರೋಕ್ಷ ಆತ್ಮಾ ಬ್ರಹ್ಮ ಹೈ। ಯಹ ವಾಕ್ಯ ಅರ್ಥ ಹೈ।

ಅಹಂಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ಮಿ ಮಹಾವಾಕ್ಯ ಹೈ

೧) ಇಸ ಮಹಾವಾಕ್ಯಮೆ ಅಹಂಪದಕಾ ಜೀವ ವಾಚ್ಯ ಹೈ।

೨) ಬ್ರಹ್ಮ ಪದಕಾ ಈಶ್ವರ ವಾಚ್ಯ ಹೈ।

೩) ದೋನು ಪದನ ಕಿ ಚೇತನ ಭಾಗಮೆ ಲಕ್ಷಣ ಹೈ।

೪) ''ಮೈ ಬ್ರಹ್ಮ ಹೂಂ '' ಯಹ ವಾಕ್ಯ ಕಾ ಅರ್ಥ ಹೈ।

''ಪ್ರಜ್ಞಾನಂ ಮಾನಂದಂ ಬ್ರಹ್ಮ'' ಮಹಾವಾಕ್ಯ ಹೈ

೧) ಪ್ರಜ್ಞಾನಪದ ಜೀವವಾಚ್ಯ ಹೈ। (ಪೂರ್ವಕಿ ನ್ಯಾಯಿಲಕ್ಷಣ)

೨) ಬ್ರಹ್ಮ ಪದ ಈಶ್ವರ ವಾಚ್ಯ ಹೈ। (ಪೂರ್ವಕಿ ನ್ಯಾಯಿಲಕ್ಷಣ)

೩) ಬ್ರಹ್ಮ ಆತ್ಮಾಲಕ್ಷಣ ಹೈ

೪) ಲಕ್ಷ ಜೋ ಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮಾ ಹೈಸೋ ಆನಂದ ಗುಣ ನಹಿ ಕಿಂತು ಆನಂದ ರೂಪ ಹೈ।

೫) ಇಸ ಅರ್ಥಕು ಜನವನೇಕು ಆನಂದ ಪದ ಹೈ।

೬) ಆತ್ಮಾಸೆ ಅಭಿನ್ನ ಬ್ರಹ್ಮ ಆನಂದ ರೂಪ ಹೈ। ಯಹ ವಾಕ್ಯಕಾ ಅರ್ಥ ಹೈ।

(ವಿ.ಟಿ.೪೬೨) ಇಲ್ಲಿ ವಾಚಾರ್ಥದಿಂದ ಏಕತಾ ತೋರುವಿಕೆ ಹೇಳಿರುವದು ತತ್ವಂಪದ ಎರಡೂಪದಗಳ ಸಮಾನಾಧಿಕಾರಣ್ಯರೂಪ ಸಂಬಂಧದ ಬಲದಿಂದ ಹೇಳಿರುವದು ಲಕ್ಷಣದಿಂದ ಲಕ್ಷ ಅರ್ಥ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ವಾಚಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ವಿರೋಧವಿರುವದು ಲಕ್ಷಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲ.

ಮಹಾವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಹತಿ ಅಜ ಹತಿ ಲಕ್ಷಣ ಸಂಭವಿಸುವದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಾಗತ್ಯಾಗ ಲಕ್ಷಣ ಮಹಾವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸುವದೆಂದು ಕುಶಲತೆಯಿಂದ ತಿಳಿದರೆ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರವಾಗುವದು.

ಮರೀಚಿಕಾ

(ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೪೧೦) ಮದ್ಯಾಹ್ನ ಕಾಲಮೆ ಮರುಭೂಮಿ (ಉಷರ ಭೂಮಿ) ವಿಷೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿತ ಸೂರ್ಯಕೆ ಕಿರಣ ಮರೀಚಿಕಾ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಮೃಗಜಲ

(ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೪೧೦) ಮರೀಚಿಕಾ ವಿಷೆ ಜೋಜಲಭಾಸ ತಾಹೈತಾಕು ಮೃಗಜಲ ಔರ (ಜಂಜೂಜಲ) ಕಹತೆ ಹೈ।

ಮಹಾಹ್ರದ

ಅಗಾಧ ಜಲವಾಲೆ ತಲಾವಾದಿಕ ನಾಮ ಮಹಾಹ್ರದ (ಕೆರೆ) ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಮಹಾನಸ

ಅನ್ನ ಪಕ್ವಾನ್ನೇಕಾ ಸ್ಥಾನಕಾನಾಮ ಮಹಾನಸ ಹೈ।

ಮನುಷ್ಯ

೧) ಮಹತ್ವ ಕರ್ಮಣಿಗೀಯತೇ ಇತಿ ಮನುಷ್ಯಃ

೨) ಶಾಸ್ತ್ರಾಧಿಕಾರತ್ವಂ ಮನುಷ್ಯಃ(ವಲ್ಲಭಾಚಾರ್ಯರು)

ಶಾಸ್ತ್ರವಿಧಿತ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವವನಿಗೆ ಮನುಷ್ಯನೆನಬೇಕು ಮಾತೃ ದೇವೋಭವ, ಪಿತೃ ದೇವೋಭವ, ಆಚಾರ್ಯ ದೇವೋಭವ, ಧರ್ಮಂಚರ (ತಾಯಿ, ತಂದೆ, ಗುರು ಹಿರಿಯರನ್ನು ದೇವರೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಧರ್ಮದಿಂದ ನಡೆಯುವವನೇ ಮನುಷ್ಯನೆನಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ)

೩) ಬಗವತ್ ಸೇವಾ ಯೋಗ್ಯವಾನ್ ಮಾನವಃ (ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು)

(ಭಗವಂತನ ಸೇವೆಯುಳ್ಳವನಿಗೇ ಮನುಷ್ಯನೆನಬೇಕು)

೪) ಸಚ್ಛಿದಾನಂದಾತ್ವಾತ್ ಸ್ವರೂಪ ಜ್ಞಾನಪ್ರಾಪ್ತಿಃ ಮನುಷ್ಯಃ (ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು) ಸತ್ತು, ಚಿತ್ತು, ಆನಂದ ರೂಪಲಕ್ಷಣವುಳ್ಳ ಆತ್ಮ ಜ್ಞಾನ ಪ್ರಾಪ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವವನಿಗೆ ಮನುಷ್ಯನೆನಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

೫) ಮನುಷ್ಯರು

ಅಧಮಾಂ ಧನ ವಿಚ್ಛಂತಿಃ ಮಧ್ಯಮಂ ಮಾನಧನ ವಿಚ್ಛಂತಿಃ ಮಾನ ವಿಚ್ಛಂತಿಃ ಉತ್ತಮಾಃ।

ಮನುಷ್ಯ ಮಾತ್ರಕಾ ಅಧಿಕಾರ

(ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೯೬) ಪರಮೇಶ್ವರಕಿ ಭಕ್ತಿ, ದಯಾ, ಸತ್ಯ ಔರ ಜ್ಞಾನಾದಿಕ ಶುಭ ಗುಣನಕಾ ತೋ ಮನುಷ್ಯ ಮಾತ್ರಕಾ ಅಧಿಕಾರ ಹೈ। ಔರ ವರ್ಣ, ಆಶ್ರಮ, ಕರ್ಮಕಾ ತೋ, ವರ್ಣಾಶ್ರಮವಾತಾ ಮನುಷ್ಯಕೂ ಹೀ ಯಥಾ ಯೋಗ್ಯ ಅಧಿಕಾರ ಹೈ।

ಮನಸ್ಸು

೧) (ಪ.ಗೀ.೫-೧೦) ಪೊಸತಿದು ಸುತ ಕೇಳ್ಕೆ ಮನವೆಂದು। ಪೆಸರುಗೊಳಲು ಬಾರದು ಇಂತೆಂದು॥ ಊಹಿಸಿ ತೋರ್ಪೊಡೆ ಕುರುಹೊಂದಿಲ್ಲ। ಆಹಾಬರಿಯ ಬಯಲಿಸತ್ತಲ್ಲ॥

೨) ಸೂಂಟಿಸಿ ಜಗದೊಳ ಗೊಂದಾನೊಂದು। ಉಂಟೆಂದಾಗಳೆ ಮೇಣಲ್ಲೆಂದು॥ ಆವಾವ ಪದಾರ್ಥಂಗಳ ರೂಪು। ಭಾವಿಸುತಿಹುದದು ಮನವೇ ರೂಪು॥ ಮನವೆಂದಡೆ ಸಂಕಲ್ಪ ವಿದ್ಯೆಸೆ। ತನುಜನೆ ಸಂಕಲ್ಪವೆ ಮನವೈಸೆ। ಬಗೆಯಲು ಪೆಸರೆರಡೊಂದೇವಡಲು। ಜಗವೆಲ್ಲಂ ಸಂಕಲ್ಪದ ವಡಲು॥೧೦॥

೩) (ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ ೩ ಪೇಜ ೭೫) ಸಂಕಲ್ಪ ವಿಕಲ್ಪ ರೂಪ ಜೋವೃತ್ತಿ ತಾಕು ಮನ ಕಹೆ ಹೈ।(ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೨೫೪)

೪) (ಪ.ಗೀ.೨-೩) ಮರುತಂಬೆರಸಲು ಮನವಾಯಿತ್ತು ನಿರುತಂಚಂ ಚಲವದಕಾಯಿತ್ತು।

೫) ಜಾಸೆ ಪುರುಷ ಮನನರೂಪ ವಿಚಾರ ಕರ್ತಾ ಹೈ। ಸೋ ಮನ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೬) ಕಾಮ, ಸಂಕಲ್ಪ, ಸಂಶಯ, ಶ್ರದ್ಧಾ, ಧೈರ್ಯ, ಅಧೈರ್ಯ ಲಜ್ಜಾ, ಭಯ, ಏಸರ್ವ ಮನ ಕಹೆ ಹೈ।

೭) ಕ್ರಿಯಾ ಆಶ್ರಯತ್ವಂ ಮನ ಕಹೆ ಹೈ।

೮) (ನೈಯಾಯಿಕರು) ಸ್ಪರ್ಶ ರಹಿತತ್ವೇಸತಿ ಕ್ರಿಯಾವಾನ್ ಮನಃ।

೯) ಅಂತಃಕರಣ ವಿಶೇಷ ಅವಸ್ಥಾಕು ಮನ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

(ಬ್ರ.ಉ.೧-೫-೩) (ವಾಜಸನೇಯಿಗಳು) ಕಾಮ, ಸಂಕಲ್ಪೋ ವಿ.ಕಿತ್ಸಾ ಶ್ರದ್ಧಾ ಶ್ರದ್ಧಾ ಧೃತಿ ರ್ಧೃತಿ ಹ್ರೀರ್ಧೀ ರ್ಭಿರಿತ್ತೇತತ್ ಸರ್ವಂ ಮನ ಏವ॥

ಕಾಮ, ಸಂಕಲ್ಪ, ಸಂದೇಹ, ಶ್ರದ್ಧೆ, ಅಶ್ರದ್ಧೆ, ಧೃತಿ, ಅಧೃತಿ, ಲಜ್ಜೆ ಮತ್ತು ಭಯ ಇದೆಲ್ಲವೂ ಮನಸೇ ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ.

ಮನೋಮಯ

೧) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೩೧೬) ಜೀವಕೆ ಸಂಕಲ್ಪ ರಚಿತ ಹೈಸೋ ಮನೋಮಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೧) ಜೀವ ಸಂಕಲ್ಪ ತೆರಚಿತ ಅಂತರ ಮನೋಮಯ ಸಾಕ್ಷಿ ಭಾಸ್ಯ ಹೈ।

೨) ಈಶ್ವರ ರಚಿತ ಬಾಹ್ಯ ಮನೋಮಯ ಪ್ರಮಾತಾ ಪ್ರಮಾಣಕೆ ವಿಷಯ ಹೈ

೩) ಅಂತರ ಮನೋಮಯ ದೇಹಾದಿ ಕಹೀ ಜೀವಕು ಸುಖದುಃಖಕೆ ಹೇತು ಹೈ।

೨) ಬಾಹ್ಯ ಜೋ ಈಶ್ವರ ರಚಿತ ಹೈ ದುಃಖಕಾ ಹೇತು ನಹಿ।

(ಮನೋನಿಗ್ರಹ)

(ಜಿ.ವಿ.ಪೇಜ ೨೧೩) (ಗೀತಾ ೬-೩೪) ಅರ್ಜುನೇನೋಕ್ತಂ) ಚಂಚಲ ಹಿಮನಃ ಕೃಷ್ಣ ಪ್ರಮಾಥಿ ಬಲವದಮ್।ತಸ್ಯಾಹಂ ನಿಗ್ರಹಂ ಮನ್ಯೇ ವಾಯೋರಿವ ಸುದುಷ್ಕರಂ॥ (ಮನಸ್ಸು ಚಂಚಲವಾದದು। ಕ್ಷೋಬಾ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳದು, ಬಲವುಳ್ಳದ್ದು ಮತ್ತು ದೃಡವಾದದ್ದು ಮನೋನಿಗ್ರಹ ಕಷ್ಟವಾದದ್ದು ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತೇನೆ.ಎಂಬೀ ವಚನ ಹಠಯೋಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು ಆದ್ದರಿಂದಲೆ ವಾಲ್ಮಿಕಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

(ವಾಲ್ಮೀಕಿ ರಾಹ) (ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ) ಮನೋನಿಗ್ರಹ

ಉಪ ವಿಕ್ಷ್ಯೋಪ ವಿಶೈಕ ಚಿತ್ತಕೇನ ಮುಹುರ್ಮುಹುಃ।
ನಶಕ್ಯತೇ ಮನೋಜೇತುಂ ವಿನಾ ಯುಕ್ತಿವನಿಂದಿತಾಯ್।
ಅಂಕುಶೇನ ವಿನಾ ಮತ್ತೋಯಥಾ ದುಷ್ಟಮತಂಗಜಃ।
ವಿಜೇತುಂ ಶಕ್ಯತೇ ಸೈವ ತಥಾ ಯುಕ್ತ್ಯಾವಿನಾ ಮನಃ।

ಸರಿಯಾದ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನನು ಸರಿಸದಿದ್ದರೆ ಎಷ್ಟು ಸಲ ಆಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರೂ ಮನಸ್ಸು ಗೆಲ್ಲಲಾಗುವದಿಲ್ಲ ದುಷ್ಟವಾದ ಮದವೇರಿದಾನೆಯನ್ನು ಅಂಕುಶದಿಂದಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ರೀತಿಯಿಂದ ಮಣಿಸುವದಾಗುವದಿಲ್ಲವೋ ಅದರಂತೆ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದಲ್ಲದೆ ಮನಸ್ಸನು ಗೆಲ್ಲಲಾಗದು. ಸಕಾರಣವಾದ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ವಸಿಷ್ಟರು ಚನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

(ವಶಿಷ್ಠರು) ಮನೋವಿಲಯ ಹೇತೂನಾಂ ಯುಕ್ತೀನಾಂ ಸಮ್ಯಗೀರನ ವಶಿಷ್ಟೇನ ಕೃತ ತಾವತ್ತನ್ನಿಷ್ಟಸ್ಯವ ಸೇಮನಃ।

ಹಠತೋ ಯುಕ್ತಿ ತಶ್ಚಾಪಿ ದ್ವಿವಿಧೋ ನಿಗ್ರ ಹೋಮತಃ। ನಿಗ್ರಹೋಧೀ ಕ್ರಿಯಾಃ ಕ್ಷಾಣಾಂ ಹಠೋ ಗೋಲಕ ನಿಗ್ರಹಾತ್ (೨೯-೨೬-೨೭) ಹಠ ಮನೋನಿಗ್ರಹ ಬುದ್ದಿಯ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಮತ್ತು ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಇವುಗಳ ನಿಗ್ರಹರೂಪವಾದ ಹಠವು ಹಠನಿಗ ' ಇದರಿಂದ ಮನಸ್ಸು ಲಯಹೊಂದುವದು.

ಯುಕ್ತಿ ನಿಗ್ರಹ

ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ವಿಧ್ಯಾ ಸಂಪಾಧನೆ, ಸಾಧುಸಂಗ, ವಾಸನೆಗಳ ತ್ಯಾಗ, ಪ್ರಾಣ ಸ್ಪಂಧನದ ನಿರೋಧ ಇವು ಚಿತ್ತ ಜಯಕ್ಕಾಗಿ ಪುಷ್ಟವಾದ ಯುಕ್ತಿಗಳು.

ಕ್ರಮ ನಿಗ್ರಹ

ಕ್ರಮನಿಗ್ರ ಏವ ಯೋಗ್ಯ: ಕ್ರಮನಿಗ್ರಹೇ ಾಧ್ಯಾತ್ಮ ವಿದ್ಯಾ। ಪ್ರಾಪ್ತದಯ ಏವೋಪಾಯಾಃ। ಸಾಚವಿದ್ಯಾದೃಶ್ಯ ಮಿಥ್ಯಾತ್ಯಂ ದೃಗ್ವಸ್ತುನಃ ಸ್ವಪ್ರಕಾರಶ ತ್ವಂಚ ಬೋಧಯತಿ।ತಥಾಚಸತ್ಯೇ ತನ್ಮನಃಸ್ವಗೋಚರೀಷು ದೃಸ್ಯೇಷು ಪ್ರಯೋಜನಾಭಾವಂ। ಪ್ರಯೋಜನವತಿ। ದೃಗ್ವಸ್ತುನ್ಯ ಗೋಚರತ್ವಂಚ ಬುಧ್ಯಾ ನಿರಿಂಧನಾಗ್ನಿವತ್ ಸ್ವಯಮೇವೋಪ ಶಾಮ್ಯತಿ। ತಥಾಚ ಶ್ರೂಯತೆ॥

ಮನಸ್ಸಿನ ಗೋಲಕವನ್ನು ತಡೆಯಲು ಕ್ರಮ ನಿಗ್ರಹವೇ ಯೋಗ್ಯವಾದದ್ದು ಕ್ರಮ ನಿಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಹೊಂದುವದು. ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಅಂದರೆ ದೃಶ್ಯ ವಸ್ತುಗಳ ಮಿಥ್ಯತ್ವವನ್ನೂ ದೃಗ್ವಸ್ತುವಿನ ಸ್ವಪ್ರಕಾಶತ್ವವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವದು ಹೀಗಿರಲಾಗಿ ಮನಸ್ಸು ತನಗೆ ಗೋಚರವಾಗು ವವಸ್ತುಗಳ ಅಪ್ರಯೋಜನತ್ವವನ್ನು ಕಂಡು ಪ್ರಯೋಜನವಿರುವ ದೃಗ್ವಸ್ತುವು ತನಗೆ ಅಗೋಚರವೆಂಬುದನ್ನು ಅರಿತು ಸೌಧೆಯಿಲ್ಲದ ಬೆಂಕಿಯಂತೆ ತಾನಾಗಿಯೇ ಉಪಶಾಂತವಾಗುವದು. ಶೃತಿಯೂ ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತದೆ.

(ಮೈ ಉ.೪-೪) ಯಥಾ ನಿರಿಂಧನೋ ವಹ್ನಿಃ ಸ್ವಯೋನಾವುಪ ಶಾಮ್ಯತಿ। ತಥಾ ವೃತ್ತಿಕ್ಷಯಾಚ್ಚಿತ್ತಂ ಸ್ವಯೋನಾವುಪ ಶಾಮ್ಯತಿ॥ ಇತಿ ಯೋನಿರಾತ್ಮಾ (ಮೈ ಉ.೪-೪)

ಹೀಗೆ ಸೌದೆಯಿಲ್ಲದ ಬೆಂಕಿಯು ತನ್ನ ಯೋನಿಯಲ್ಲಿ (ಕಾರಣದಲ್ಲಿ) ಉಪಶಾಂತವಾಗುವದೋ ಹಾಗೆಯೇ ವೃತ್ತಿಗಳು ಕ್ಷಯವಾದಾಗ ಚಿತ್ತವು ತನ್ನ ಯೋನಿಯಲ್ಲಿ ಉಪಶಾಂತವಾಗುವದು. (ಮೈ ಉ.೪-೪)

ಮನೋನಿಗ್ರಹ

(ಭ.ಗೀತಾ) ಅಸಂಶಯಂ ಮಹಾಬಾವೋ ಮನೋನಿಗ್ರಹಂ ಅಭ್ಯಾಸೀನತು ಕೌಂತೇಯ ವೈರಾಗ್ಯೇಣಚ ಗ್ರಹ್ಯತೆ॥

ಅರ್ಜುನಾ ಮನಸ್ಸು ನಿಗ್ರಹ ಮಾಡುವದು ಕಠಿಣ ಇದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಂಶವಿಲ್ಲ ಆದರೂ ಅಭ್ಯಾಸ ಬಲದಿಂದಲೂ ವೈರಾಗ್ಯದಿಂದಲೂ ನಿಗ್ರಹಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಬರುವದು.

೧) ಮನಸ್ಸು: ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಚಂಚಲವಿದ್ದರೆ ಪ್ರಾಣಾಯೂಮದಿಂದ ನಿಗ್ರಹವಾಗುವದು.

೨) ಸಂಶಯದಿಂದ ಚಂಚಲವಾಗಿದ್ದರೆ ಅಂದರೆ (ಪ್ರಮಾಣ ಗತ ಪ್ರಮೇಯುಗತ ವಿಪರೀತ ಭಾವನೆಗಳಿಂದ) ಚಂಚಲವಾಗಿದ್ದರೆ ಶ್ರವಣಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು.

೩) ವಿಷಯಗಳ ಮೋಹದಿಂದ ಚಂಚಲವಾಗಿದ್ದರೆ ವೈರಾಗ್ಯದಿಂದ ನಿಗ್ರಹವಾಗುವದು.

೪) ದುರ್ಗುಣಗಳಿಂದ ಚಂಚಲವಾಗಿದ್ದರೆ ಸದ್ಗುಣಗಳ ಸಂಪಾದನೆಯಿಂದ ನಿಗ್ರಹಪಾಗುವದು.

ಮನತಪ

(ಕೈವಲ್ಯ-೩.) ಶಮೆ ವಿವೇಕವಾತ್ಮವಿದ್ಯೆ, ದಮೆದಯಾ ವಿರಕ್ತಿಯೋಗ। ಅಮಳರೂಪ ಶಂಭುಲಿಂಗ ವಮರ್ದುತೋರೆಸುಮನದಲ್ಲಿ.

ಮನದ ಸಂಗ (ಹೃದಯಗ್ರಂಥಿ)

ವಚನ (ಷಮ್ಮುಖ ಶಿವಯೋಗಿಗಳು)

ಭವಕ್ಕೆ ಬೀಜವಾದದ್ದು ತನುವೊ ಮನವೋ ಎಂದು ವಿಚಾರಿಸಲಾಗಿ। ಮನವೇ ಕಾರಣವಾಗಿದ್ದರಿಂದ। ಕೆಟ್ಟ ಮನದ ಸಂಗದಿಂದ ಮೃತ್ಯುಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ। ತಾಪತ್ರಯಾಗ್ನಿಯಿಂದ ಕುಂದಿ ಕುಂದಿ ನೊಂದು ಬೆಂದೆನಯ್ಯಾ। ಈ ಮನದ ಸಂಗದಿಂದ ತೊಳಲಿ ಬಳಲಿದೆನಯ್ಯಾ। ಈ ಮನದ ಸಂಗದಿಂದ ಅನಂತ ಭೋಗಂಗಳಲ್ಲಿ ಸೆರೆಸಿಕ್ಕದೆನಯ್ಯಾ। ಈ ಮನದ ಸಂಗವ ಬಿಡಿಸಿ ನಿಮ್ಮ ನೆನಹಿನ ಸಂಗದಲ್ಲಿರಿಸಯ್ಯಾ ಅಖಂಡೇಶ್ವರ॥

ಮದ

(ಜೇ.ವಿ. ಪೇಜ ೩೬೮) ಅನ್ಯೋಭ್ಯೋಧಿಕೋ ಹ ಮಿತಿ ಚಿತ್ರ ವೃತ್ತಿರ್ಗರ್ವಃ ॥

ಮದಗಳು

ಅಷ್ಟಮದಗಳು

(ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೪೨೮) ೧) ಕುಲಮದ ೨) ಶೀಲಮದ ೩) ಧನಮದ ೪) ರೂಪಮದ ೫) ಯೌವನ ಮದ ೬) ವಿದ್ಯಾಮದ ೭) ತಪಮದ ೮) ರಾಜ್ಯ ಮದ

ಪ್ರಥ್ವಿಮದ

(ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೪೩೦) ೧) ಅಸ್ತಿಮಾಂಸಾದಿ ಪರಥ್ವಿಕೆ ತತ್ವನಕಾ ಅಭಿಮಾನ ಪ್ರಥ್ವಿಮದ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಜಲಮದ

೨) ಶುಕ್ಲ ಶೋಣಿತ ಆದಿಕ ಜಲಕೆ ತತ್ವನ ಕಾ ಅಭಿಮಾನ ಜಲಮದ ಕಹೆ ಹೈ।

ತೇಜಮದ

೩) ಕ್ಷುಧಾ ತೃಷಾ ಆದಿಕ ತೇಜ ತತ್ವನಕಾ ಅಭಿಮಾನ ತೇಜಮದ ಕಹೆ ಹೈ।

ಪವನಮದ

೪) ಚಲನ (ವಿದೇಶ ಗಮನ) ಧಾವನ ಆದಿಕ ವಾಯುಕೆ ತತ್ವ ಕರಿಯುಕ್ತಾ ಪವನ ಮದ ಕಹೆ ಹೈ।

ಆಕಾಶಮದ

ಕಾಮಕ್ರೋಧಾದಿಕ ಆಕಾಶಕೆ ತತ್ವೋಂಕರಿಯುಕ್ತಾ ಆಕಾಶ ಮದ ಕಹೆ ಹೈ।

ಚಂದ್ರಮದ

ಶೀತ ಲತಾ ರೂಪ ಚಂದ್ರಕೆ ಗುಣ ಕರಿ ಯುಕ್ತ ಹೋನಾ॥ ಚಂದ್ರಮದ ಕಹೆ ಹೈ।

ಸೂರ್ಯಮದ

ಸಂತಾಪ (ಕ್ರೋಧಾದಿ) ರೂಪ ಸೂರ್ಯಕೆ ಗುಣ ಕರಿ ಯುಕ್ತ ಹೋನಾ। ಸೂರ್ಯಮದ ಕಹೆ ಹೈ।

ಆತ್ಮಮದ

ವಿಧ್ಯಾ, ದನ, ಕುಲ, ಆದಿಕ ಆತ್ಮಕೆ ಸಂಬಂಧಿನಕಾ ಅಭಿಮಾನ ಆತ್ಮಮದ ಕಹೆ ಹೈ।

ಮತ್ಸರ

(ಜೇ.ವಿ.ಪೇಜ ೩೬೮) ವಿದ್ಯಾಧನಾದಿ ಭಿ ರನ್ಯ ಸದೃಸೋಭವಾ ಮೀತಿ ಬುದ್ಧಿರ್ಮತ್ಸರಃ।

(ವಿದ್ಯ, ಧನ, ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಮೂಲಕ ಮತ್ತೊಬ್ಬನಂತೆಯೇ ನಾನೂ ಆಗುತ್ತೇನೆ ಎಂಬುದ್ಧಿಯೇ ಮತ್ಸರವೆನಿಸುವದು.

ಮನನ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೧೮) ಜೇವಬ್ರಹ್ಮಕಿ ಅಬೇಧ ಸಾಧಕ ಬೇಧ ಬಾಧಕ ಯುಕ್ತೀಸೆ ಅದ್ವಿತೀಯ ಬ್ರಹ್ಮ ಚಿಂತನಕೋ ಮನನ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) (ಪ.ಭೋ.೬-೫-೩) ಅನುಭವಗೋಚರವೆನಿಸುವ ಶ್ರವಣ ವನನುಮಾನ ಯುಕ್ತಿಗಳೊಡಗೂಡಿ ಅನುದಿನವೆಡೆವರಿಯದೆ ಚಿಂತಿಪುದು ತಾನೆ ಮನನವೆನಿಪುದು.

೩) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೩೬೨) (ನೈಯಾಯಿಕಮತಮೆ) ತತ್ವ ಜ್ಞಾನಕಾ ಹೇತು ಮನನ ಕಹ್ಯಾ ಹೈ ಔರ ವ್ಯತಿರೇಕಿ ಅನುಮಾನತೆ ಆತ್ಮಾಮೆ ಇತರ ಪದಾರ್ಥನಕೆ ಭೇದಕಾ ಅನುಮಿತಿ ಜ್ಞಾನ ಹೋವೆ ಸೋ ಮನನ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। ಸೋ ಸಂಬವೆ ನಹಿ.

೪) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೩೬೨) (ಶಿದ್ಧಾಂತ) (ಉಪರಲೇಖ ನೈಯಾಯುಕ ಲಕ್ಷಣ ಸಂಭವೆ ನಹಿ) ಯಹ ಲಕ್ಷಣ:- ಶ್ರವಣ ಕಿಯೆ ಅರ್ಥಕೆ ನಿಶ್ಚಯಕೆ ಆನುಕೂಲ ಜೋ ಪ್ರಮೇಯ ಗತ ಸಂದೇಹಕಿ ನಿವರ್ತಕ ಯುಕ್ತಿ ಯಾ ಹೈ ತಿನಕೆ ಚಿಂತನಕು ಮನನ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। (ಈ ಅಂಕಿನಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ವಿಚಾರವಿದೆ ನೋಡಬಹುದು.)

(ಕೈವಲ್ಯ ೫-೪೭-೨) ತನ್ನನು ಪರದಿಂದನ್ಯವೆನಲು ತನ। ಗನ್ಯತೆಯಹುದು ಪರತೆಯದರಿಂದುಂ ಜಾ। ಡ್ಯಂ ನಿಜ ವೀ ಘಟದಂತೆಂಬನುಮಾನಂ ನೆರೆದು ಪಮೆಗಳ। ಚೆನ್ನೆಸೆವಂತಾ ರೈವುದೇ ಮನನ ವಿದುನ್ನತ ಪರವಾನೋ ಬಳಿಕಲ್ಲವೋ। ಯೆನ್ನುತ ಮಿಹ ಸಂಶಯವನು ತೊಲಗಿಸಿ ಮನ್ನಣೆಗೊಡುತಿಹುದು.

ಮನನ ಅವಧಿ

(ಅ.ಸಾರ.೮-೨-೮) ಮುನ್ನವೀ ದೇಹಭಾವಂ ನೈಜವಾದಂದ। ದಿಂ ನೀನೆ ಪರಮನೆಂಬ ಭಾವಂ ಫಲಿಸುವನ್ನೆಂಗಂ ಮನನಮಿರುತಿರ್ಕು.

ಮನನ ದೋಷ

(ಪ.ಬೋ.೪-೩-೬)ತನು ಮೊದಲನೆನಿಸಿ ತೋರ್ಪ ನಿತುವನರಿವದೃಷ್ಟನೆ ತಾನೀಯೊಡಲೊಳು ತುರಿಯನು। ಎನಿಪ ವಿಚಾರದರಿಕೆ ಯುಳ್ಳ ಕತದಿಂದೆ। ಮನನ ದೋಷಾಖ್ಯನಪ್ಪನು ತಾನೆ॥

ಮರಣ

೧) ಕರ್ಮ ಶರೀರ ಪ್ರಾಣ ಸಂಯೋಗ ಧ್ವಂಸ ಮರಣ.

೨) ಪ್ರಧ್ವಂಸಾಭಾವ ಆದ್ಯಕ್ಷಣ ಸಂಬಂಧಃ ಮರಣ.

೩) ಜೇವ ಅದೃಷ್ಟನಾಶಃ ಮರಣ.

೪) ಸ್ಥೂಲ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಿಯೋಗಃ ಮರಣ.

೫) ಶ್ವಾಸೋಚ್ಛಾಸ ಸಂಯೋಗಃ ಮರಣ.

೬) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೬೨) (ಇಂದ್ರಿಯ ಆತ್ಮವಾದಿ) ಜಿತನೇ ಕಾಲ ಶರೀರಮೆ ಇಂದ್ರಿಯ ಹೋವೆ ಉತನೆಕಾಲ ಜೀವನ ಹೈ, ಔರ ಕೋವು ಇಂದ್ರಿಯನ ಹೋವೆ ತಬ ಮರಣ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೭) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೬೩) (ಪ್ರಾಣ ಆತ್ಮವಾದಿ) ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರ ಔರ ಪ್ರಾಣಕೆ ವಿಯೋಗಕು ಮರಣ ಕಹೆ ಹೈ।

೮) ಮಹಾತ್ಮರಿಗೆ ಮರಣವೇ ಮಹಾನೌವಮಿ
ಲೌಕಿಕರಿಗೆ ಮರಣವೇ ಹೋಳಿ ಹುಣ್ಣಿವಿ.

ಮಾ

ಮಾಯಾ

೧) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೧೭೧) ಶುದ್ಧ ಸತ್ವಗುಣಕಿ ಪ್ರಧಾನಸೆ ಮಾಯಾ ಕಹೆ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಸಾ.;ಅಂಕ ೨೪೬) ಅಚಿಂತ್ಯಶಕ್ತಿ ಔರ ಮುಕ್ತೀಕು ನಹಿ ಸಹಾರೆ ಯಾತೆ ಮಾಯಾ ಕಹೆ ಹೈ।

೩) (ವಿ.ಸಾ. ೨೭೯) ಜೈಸೆ ದೇಶ ಕಾಲಾದಿಕ ಸಾಮಗ್ರಿ ವಿನಾಃ ದುರ್ಘಟ ಪದಾರ್ಥಕಿ ಇಂದ್ರಜಾಲಸೆ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಹೋವೆ ಹೈತಂಹಾ ಇಂದ್ರಜಾಲಕು ಮಾಯಾ ಕಹೆ ಹೈ।

೪) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೨೭೯) ಅಸಂಗ ಅದ್ವಿತೀಯ ಬ್ರಹ್ಮಮೆ ಇಚ್ಛಾದಿಕ ದುರ್ಘಟನಾ ಹೈ ತಿನಕು ಕರೆ ಹೈ ಯಾತೆ ಮಾಯಾ ಕಹೆ ಹೈ।

೫) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೩೭೦) ವ್ಯಾಪಕ ಜೋ ಚೇತನ ತಾಕೆ ಆಶ್ರಿತ ಔರ ತಾಕು ವಿಷಯ ಕರನೇವಾಲಿ ಮಾಯಾ.ಕಹೆ ಹೈ।

೬) (ಪ.ಭೋ ೧-೭-೮)ಇಲ್ಲದು ದಾಗಿಯು ಮುಳ್ಳುದೆನಿಸಿ। ತೋರುತೆಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ನೋಡೆ ತನ್ಮಯವಾಗಿ। ಬಲ್ಲವರ್ಗಾದೊಡಚ್ಚರಿ ತೋರು ತೀಪರಿ।ಯಲ್ಲಿ ರ್ಪುದದು ಮಾಯೆ ಮನದನ್ನೆ॥೮॥

೭) (ಅ.ಸಾರ. ೫-೫-೫) ಮಿಸುಪ ಚಿದ್ರೂಪದಿಂ ಪ್ರಸರ ಧರ್ಮಂಗಳಿಂದೆನೆವುದಾ ಮಾಯೆಯೆಂದು ಶೈವ ಪುರಾಣ ಮುಸುರುವದು. ಸುಪ್ತಿಯೊಳುಪುತ್ರ॥ ೫ ॥

೮) (ವಿ.ಚಿಂ.೯೦) ಅಸತ್ತು, ಜಡ, ದುಃಖ, ಅನಿತ್ಯ। ಖಂಡಿತವೆಂಬುದೇ ಮಾಯಾ ಪಂಚಕಗಳಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದ ಸದ್ರೂಪ। ಪಾಷಾಣಾದಿಕವೇ ಜಡರೂಪು, ರಜಸ್ತ ಮೋಮಯವಾದ ಬುದ್ಧಿಯ ಘೋರವೃತ್ತ್ಯಾದಿಗಳೇ ದುಃಖರೂಪು।ತೋರಿ ಕೆಡುವದೇ ಹಾದಿಗಳೇ ಅನಿತ್ಯರೂಪು। ಕಾಲಪರಿಚ್ಛೇದಾದಿಕವೇ ಖಂಡಿತ ರೂಪಮಕ್ಕುಂ।

೯) (ವಿ.ಚಿಂ.೯೩) ಜಗದ್ರೂಪ ಮಾದನ್ಯಥಾ ತೋರ್ಕೆಗೆ ಕಾರಣಮಪ್ಪುದರಿಂದ ಮಾಯೆಯೆನಿಸುವದು.

(ವಿ.ಚಿಂ.೯೨) ಮಾಯೆಯೆ ಶೃತಿ ಸಂಬಂಧಿಜ್ಞಾನ, ಯುಕ್ತಿ ಸಂಬಂಧಿ ಜ್ಞಾನ, ಲೋಕಸಂಬಂಧಿಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಜ್ಞಾನತ್ರಯದಿಂ ಕ್ರಮವಿಡಿದು ಗಗನ ಕುಸುಮದಂತೆ ತುಚ್ಛವೆನಿಸಿ, ಶುಕ್ತಿಕಾರಜತದಂತೆ ಅನಿರ್ವಾಚ್ಯವೆನಿಸಿ, ಆತ್ಮನಂತೆ ಅಸ್ತಿಯೆ ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತಿರ್ಕುಂ

ಮಾಯಾ ಸ್ವರೂಪ

೧೦) (ವಿ.ಚಿಂ.೮೯) ಅನಾದಿಯಿಂ, ಚಂದ್ರನ ಕಳಂಕು ಚಂದ್ರನಂನೆಮ್ಮಿ ಚಂದ್ರನಂ ಮುಸುಕದೆ ಚಂದ್ರನಿಂ ಬೆಳಗಿಸಿಕೊಂಡು, ಚಂದ್ರಪ್ರೂರ್ಣ ಕಳೆಯಿಂದಡಗಿ. ತೋರದಂತೆ। ಅನಾದಿಯಾದ ಭಾವರೂಪಾ ಜ್ಞಾನವು, ನಾನೆನ್ನನರಿಯೆನೆಂಬ

ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಮಾಧ ಲೋಕ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ, ಆತ್ಮನಂ ನೆಮ್ಮಿ, ಆತ್ಮನಾಚ್ಛಾದಿಸದೆ, ಆತ್ಮನಿಂದರುಹಿಸಿಕೊಂಡು, ಆತ್ಮಜ್ಞಾನದಿಂ ತೋರದೆಯುಂ, ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವಲ್ಲದೆ, ಬ್ರಹ್ಮವಿಲಕ್ಷಣ ವಾಗಿ ತೋರದೆ, ವಿಯದಾದಿ (ಆಕಾಶಾದಿ) ಕಾರ್ಯ ಗಮ್ಯಮಾಗಿಯು. ಅಘಟಿತ ಘಟನಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಮಾಗಿಯುಂ, ಸರ್ವ ಅನರ್ಥಗಳಿಗೆ ಕಾರಣಮಪ್ಪುದೇ ದೃಶ್ಯರೂಪ ಮಾಯೆಯಕ್ಕುಂ.

ಮಾಯಾಸಾಂತ

೧೧) (ವಿ.ಚಿಂ.) ಜ್ಞಾನಸೆ ಮಾಯಾಕಾ ಅಂತ ಹೋವೆ ಹೈ ಯಾತೆ ಮಾಯಾ ಸಾಂತ ಹೈ।

೧೨) ಅದ್ಭುತಾರ್ಥ ಪ್ರದರ್ಶನ ರಂಜನ ರೂಪಕಂ ಪರವಂಚನೇಚ್ಛಾ ಮಾಯಾ

೧೩) ಅಘಟಿತ ಘಟನಾ ಸಾದಿಕಾ ಶಕ್ತಿಃ ಮಾಯಾ।

೧೪) ಹೃದಯೇನ್ಯಥಾ ಕೃತ್ವಾ ಬಹಿರನ್ಯ ವ್ಯವಹಾರ ಕಾರಣಂ ಮಾಯಾ।

೧೫) ದುರ್ಘಟನಾ ಪಟೀಯಸೀನಿ ಶಕ್ತಿರಿತಿಃ ಮಾಯಾ।

೧೬) ವಿಭಿನ್ನ, ಭಿನ್ನ, ಭಿನ್ನಾ ಭಿನ್ನ ಕಾರ್ಯಕಾರ್ಯತಿಃ ಮಾಯಾ।

೧೭) ರಜೊಸ್ತ ಮೋನಾಭಿ ಭೂತಾ ಶುದ್ಧ ಸತ್ವ ಪ್ರಧಾನಃ ಮಾಯಾ.

೧೮) ನಿರುಪಯಿತು ಅಶಕ್ಯತ್ವೇ ಸತಿ ವಿಶಿಷ್ಠಂ ಭಾಸ ಮಾನಾ ಮಾಯಾ

೧೯) ಸ್ವಾಶ್ರಯಾ ಅವ್ಯಾಮೋಹ ಕರತ್ವೇ ಸತಿ ಇತರ ವ್ಯಾಮೋಹ ಕಾರಣಂ ಮಾಯಾ।

೨೦) ವಿಚಿತ್ರ ಕಾರ್ಯಕಾರಣ ಅಚಿಂತಿತ ಫಲ ಪ್ರದಾ ಸ್ವಪ್ನೇಂದ್ರ ಜಾಲವಲ್ಲೋಕೆ ತೇನ ಮಾಯಾ ಪ್ರಕೀರ್ತಿತಃ

೨೧) ಮಂತ್ರ ಬಲೇನ ಅವಿದ್ಯಮಾನ ವಸ್ತು ಪ್ರಕಾಶಂ ಮಾಯಾ।

೨೨) ವಿಕ್ಷೇಪ ಶಕ್ತಿ ಪ್ರಧಾನಃ ಮಾಯಾ.

೨೩) ಯಾವದು ಉತ್ಪತ್ತಿ ರಹಿತವೋ ಮತ್ತು ಸಾಂತವೋ ಅದು ಮಾಯಾ

೨೪) ಆದಿಮಧ್ಯ ಅವಸಾನೇ ಮಾಯಾ

೨೫) ಯಾಮಾಯಾ ಸಾ ಮಾಯಾ (ಯಾವದು ಇಲ್ಲದ್ದು ಅದು ಮಾಯಾ)

೨೬) ಇರುವದು ಪರತಂತ್ರ, ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವದು ಸ್ವತಂತ್ರ, ಮಾಯಾ.

೨೭) ಪ್ರಕೃತಿ ವಿಶೇಷ ಅವಸ್ಥಾಕು ಮಾಯಾ ಕಹೆ ಹೈ

೨೮) ಅಂಜನ ಮಾಯಾ- ನಿರಂಜನ ಬ್ರಹ್ಮ - ರಂಜನ ಜಗತ್ತು.

೨೯) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೮ ಪೇಜ ೩೪೪) ದುರ್ಘಟನಾಕು ಸಂಪಾದನ ಕರೆ ಯಾತೆ ಮಾಯಾ ಕಹೆ ಹೈ।

೩೦) (ಪಂ.ದ.೬. ಶ್ಲೋಕ ೧೨೫) ಮಾಯಾಚೇಯಂ ತಮೋರೂಪಾ ತಾಪನೀಯೇ ತದೀರಣಾತ್।

ಅನುಬೂತಿಂ ತತ್ರಮಾಸಂ ಪ್ರತಿ ಜಜ್ಞೀಶ್ರುತಿಃ ಸ್ವಯಂ ॥೧೨೫॥

(೧೨೫) ಮಾಯೆಯು ತಮೊರೂಪವೆನಿಪುದು (ನೃಸಿಂಹೋತ್ತರ ತಾಪನೀಯೋಪನಿಷತ್ತು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಜನರ ಅನುಭವವೇ ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಸ್ವಯಂ ಹೇಳುತ್ತದೆ.

೩೧) (ಪಂ.ದ.ಶ್ಲೋಕ ೧೨೬) ಜಡಂ ಮೊಹಾತ್ಮಕಂ ತಚ್ಛೇತ್ಯನುಭಾವಯತಿಶ್ರುತಿಃ।
ಅಭಾಲಗೋಪಂ ಸ್ಪಷ್ಟತ್ವಾದಾನಂತ್ಯಂ ತಸ್ಯ ಸಾಬ್ರವೀತ್ ॥೧೨೬॥

(೧೨೬) ಆ ತಮೋರೂಪವಾದ ಮಾಯೆಯು ಜಡವೆಂದೂ ಮೋಹಾತ್ಮಕವೆಂದೂ ಶ್ರುತಿಯು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತದೆ ಅದು ಮಕ್ಕಳಿಂದ ಗೊಲ್ಲರವರೆಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅದರ ಅನತ್ಯವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳಿತು) (ಲೋಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ)

ಮಾಯಾ ಅನಾದಿ

೩೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೪೨) ಜೇವ ಈಶ್ವರ ಬೇಧ ರಹಿತ ಶುದ್ಧ ಚೇತನ ತಾಕೆ ಮಾಯಾ ಹೈಸೋ ಮಾಯಾ ಅನಾದಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಜೋ (ಆದಿ ರಹಿತಕು ಅನಾದಿ ಕಹೆ ಹೈ)

೩೩) ಜೈಸೆ:- ಜೋ ಮಾಯಾಕಿ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಅಂಗಿಕಾರ ಕರೇತೋ ಮಾಯಾಕೆ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರಪಂಚಸೆ ತೋ ಪುತ್ರಸೆ ಪಿತಾಕಿನ್ಯಾಯಿ ಮಾಯಾಕಿ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಬನೆನಹಿ, ಚೇತನಸೇ ಹೀಮಾಯಾಕಿ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾನನಿ ಹೋವೇಗಿ ತಂಹಾ ಜೇವಭಾವ ಈಶ್ವರ ಭಾವ ತೋ ಮಾಯಾಕೆ ಕಾರ್ಯ ಹೈ। ಮಾಯಾಕಿ ಸಿದ್ಧಿಹುಯೆ ವಿನಃ ಜೇವ ಈಶ್ವರಕಾ ಸ್ವರೂಪ ಅಸಿದ್ಧ ಹೈ। ಯಾತೆ ಜೇವ ಚೇತನ, ಈಶ್ವರ ಚೇತನ ಸೆ ಮಾಯಾಕಿ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಅಸಂಭವ ಹೈ, ಶುದ್ಧ ಚೇತನ ಅಸಂಗ, ಅಕ್ರಿಯ ನಿರ್ವಿಕಾರ ಹೈ, ತಾತೆ ಮಾಯಾಕಿ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾನೆ ವಿಕಾರಿ ಹೋವೇಗಾ ಔರ ಶುದ್ಧ ಚೇತನಸೆ ಮಾಯಾಕಿ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಹೋವೇತೋ ಮೋಕ್ಷದ ಶಾವಿಷೆ ಮಾಯಾಫೇರಿ ಉಪಜೇಗಿ। ಯಾತೆ ಮೋಕ್ಷ ನಿಮಿತ್ಯ ಸಾಧನ ನಿಷ್ಫಲ ಹೋವೇಗಿ ಇಸ ರೀತಿಸೆ ಮಾಯಾ ಉತ್ಪತ್ತಿ ರಹಿತ ಹೈ ಯಾತೆ ಅನಾದಿ ಹೈ।

ಮಾಯಾ ಗುಣದ್ವಯ

೩೪) (ವಿ.ಚಿಂ.೯೫) ಅಸ್ವತಂತ್ರತೆ ಸ್ವತಂತ್ರತೆ ಗಳೆಂಬೆರಡು ಮಾಯಾಗುಣಗಳವುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಯೆಯು ಮಿಥ್ಯೆಯಪ್ಪುದರಿಂ ಸದ್ರೂಪ ಚೈತನ್ಯಮಂ ಬಿಟ್ಟು ತೋರದಿಹುದೇ ಅಸ್ವತಂತ್ರತೆಯೆನಿಸುವದು, ಸಾಕ್ಷಿಕ ನಾಗಿರ್ಪುದರಿಂದ ಸಂಗನಾದಾತ್ಮನಂ ಜೇವಾದಿ ಪ್ರಪಂಚ ಮಯನಾಗಿ ಮಾಳ್ಪುದೇ ಸ್ವತಂತ್ರ್ಯತೆಯಕ್ಕುಂ.

ಮಾಯೆಯು (ವಚನಕಾರರು)

೩೫) (ವಚನ (ಢಕ್ಕೆ ಮಾರಯ್ಯ) ಮರವೆಯೇ ಮಾಯೆ ಅದನ್ನೂ ಹರಿವುದೇ ಅರಿವು ಮರವೆಯೆಂಬ ಮಾಯೆ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಕುಣಿಸಿ ಆಡಿಸುವಳು.

೩೬ (ಅರಿವುಳ್ಳವಂಗೆ ಅರಿವು ಅರಿವು ಅರಿದಿಹೆನೆಂಬುದೇ ಮಾಯೆ। ಮೂರ ಮರೆದು ಬೇರೊಂದು ಕಂಡೆ ನೆಂಬುದೇ ಮಾಯೆ। ನುಡಿಯ ನುಡಿವವರಲ್ಲಿ ಎಡೆ ಮಾತನಾಡಿ ವಾದಿಸುವದೇ ಮಾಯೆ ಘಟ ಪಟವೆಂಬ ಮಾಯೆಯ ಹೊತ್ತು ಭವವೆಂಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ತಿರುಗಾಡುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ಇದನ್ನು ಬಿಡಿಸಾಕಾಲಾಂತಕ ಭೀಮೇಶ್ವರಲಿಂಗ.

ಮಾಯಾ ತುಚ್ಛ

೩೭) (ಪ.ಚ.೬-೧೨೭ ಶ್ಲೋಕ) ನಾ ಸದಾ ಸೀದ್ವಿಭಾತತ್ವಾನ್ನೋ ಸದಾ ಸೀಚ್ಚ ಬಾದನಾತ್। ವಿದ್ಯಾದೃಷ್ಟ್ಯಾ ಶ್ರುತಃ ತುಚ್ಛಂ ತಸ್ಯ ನಿತ್ಯ ನಿವೃತ್ತಿತಃ ॥೧೨೯॥

(೧೨೯) ಮಾಯಾಕಾರ್ಯವು ತೋರುವದರಿಂದ ಅದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವದಿಲ್ಲ ಶೃತಿಯು (ನೇಹ ನಾನಾಸ್ತಿ ಕಿಂಚನ (ಬ್ರ.ಉ.೪-೪-೧೬೭ ನಾನತ್ವವು ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಇಲ್ಲ) ಹೀಗೆ ನಿಷೇಧಿಸುವದರಿಂದ ಅದು ಇದೆ ಎಂದೂ ಹೇಳಲಾಗುವದಿಲ್ಲ ಆ ಮಾಯೆಯಾವಾಗಲೂ ನಿವೃತ್ತವಾಗುವದರಿಂದ ಜ್ಞಾನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅದು ತುಚ್ಛವೆಂದು ಶೃತಿಯು (ತುಚ್ಛಮಿದಂ ರೂಪಮಸ್ಯ) (ನೃ.ಉ.ತಾ.೯) ಹೀಗೆ ಹೇಳತ್ತದೆ.

೩೮) (ಪ.ದ.೬-೧೩೦ ಶ್ಲೋಕ) (ಉಪಪಾದಿತ ಅರ್ಥದ ಉಪಸಂಹಾರ)

ತುಚ್ಛಾ ನಿರ್ವಚನೀಯಾಚ ವಾಸ್ತವೀ ಚೇತ್ಯ ನೌ ತ್ರಿಧಾ। ಜ್ಞೇಯಾ ಮಾಯಾ ತ್ರಿಭಿರ್ಬೋಧೈಃ ಶ್ರೌತ ಯೌಕ್ತಿ ಕತಾಕಿ ಕೈಃ॥೧೩೦॥

(೧೩೦) ಈ ಮಾಯೆಯು ಶ್ರುತಿಯ ಪ್ರಕಾರ ತುಚ್ಛವಾಗಿದೆ ಯುಕ್ತಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಅನಿರ್ವಚನೀಯ ಲೋಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಾಸ್ತವವಾಗಿದೆ.

ಮಾಯಾ ಕಾರ್ಯ ಕಲಾಪ

೩೯) (ಪ.ದ.೬-೧೩೧ ಶ್ಲೋಕ) ಪ್ರಸರಣಾಚ್ಚ ಸಂಕೋಚಾದ್ಯಥಾ ಚಿತ್ರ ಪಟಸ್ಥಥಾ ॥೧೩೧॥

ಮಾಯೆಯು ಚಿತ್ರಪಟ ಸುತ್ತಿ ಬಿಚ್ಚಿದಂತೆ ಸಂಕೋಚ ವಿಕಾಸಗಳಿಂದ ಜಗತ್ತಿನ ತೋರಿಕೆಯನ್ನೂ ಅಸತ್ತನ್ನೂ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ.

(ಸತ್ವಮಸತ್ವಂ ದರ್ಶಯತಿ (ನೃ.ಉ.ತಾ) ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದೆ.

ಮಾಯಾ ಸ್ವತಂತ್ರಾ, ಸ್ವತಂತ್ರ

೨) (ನೃ.ಉ.೯) ಸ್ವತಂತ್ರಾ ಸ್ವಂತಂತ್ರ ತ್ವೇನ ಎಂಬ ಶೃತಿಯ ವಚನದಾಧಾರದಿಂದ (ಪ.ದ.೬-೧೩೨ ಶ್ಲೋಕ) ಅಸ್ವತಂತ್ರಾ ಹಿ ಮಾಯಾ ಸ್ಯಾದಪ್ರತೀತೇರ್ವಿನಾಚಿತಿವ್।

ಸ್ವತಂತ್ರಾಸಿ ತಥೈವ ಸ್ಯಾದಸಂಗ ಸ್ಯಾನ್ಯ ಥಾ ಕೃತೇ॥ ೧೩೨॥

(೧೩೨) ಮಾಯೆ ತನ್ನನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸುವ ಆತ್ಮ ಚೈತನ್ಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ತೋರದಿರುವದರಿಂದ ಅ ಸ್ವತಂತ್ರವೆನಿಸಿದೆ ಆದರೆ ಅಸಂಗನಾದ ಆತ್ಮನನ್ನು ಸಂಗವುಳ್ಳವನಂತೆ ಮಾಡುವದರಿಂದ ಸ್ವತಂತ್ರವೆನಿಸಿದೆ.

೩) (ಜೀವೇಶಭಾಸೇನ ಕರೋತಿ (ನೃ.ಉ.ತಾ.೮) ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಅರ್ಥವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.

(ಪಂ.ದ.೬-೧೩೩) ಕೂಟಸ್ಥಾ ಸಂಗಮಾತ್ಮಾನಂ ಜಗತ್ತ್ವೇನ ಕರೋತಿಸಾ।
ಚಿದಾಭಾಸ ಸ್ವರೂಪೇಣ ಜೀವೇಶಾವಪಿ ನಿರ್ಮಮೇ॥೧೩೩॥

(೧೩೩) ಮಾಯೆಯು ಕೂಟಸ್ಥನೂ ಅಸಂಗನೂ ಆದ ಆತ್ಮನನ್ನು ಜಗತ್ತನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದೆ. ಆ ಮಾಯೆ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಚಿದಾಭಾಸದಿಂದ ಜೀವನನನ್ನೂ ಈಶ್ವರನನ್ನೂ ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಿದೆ.

ಮಾಯಾ ಚಮತ್ಕಾರ

(ಪ.ದ.೬.೧೩೪ ಶ್ಲೋಕ) ಕೂಟಸ್ಥ ಮನುಪದ್ರುತ್ಯ ಕರೋತಿ ಜಗದಾದಿ ಕರ್ಮ್॥
ದುರ್ಘಟೈಕ ವಿಧಾಯಿನ್ಯಾಂ ಮಾಯಾಯಾಂಕಾ ಚಮತ್ಕೃತಿ। (೧೩೩)

(೧೩೪) ಕೆಡಿಸಲಾಗದ ಕೂಟಸ್ಥಾತ್ಮನನನ್ನು ಮಾಯೆಯು ಜಗತ್ತೇ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವುದು. ಆಗದೇ ಇರುವದನ್ನು ಮಾಡಿ ತೋರಿಸುವದು ಮಾಯೆಯ ಚಮತ್ಕಾರ.

ಮಾತ್ರೆ

(ಪ. ಭೋ. ೫. ೬. ೪) ವನಿತೆ ಕೇಳೀರಾರು ಲಘುವೆನಿಪಕ್ಕರವನ್ನು ನಾಲಿಗೆ ಯೋಳುಚ್ಚರಿಸ ವೇಳೆ। ಎನಿಪುದು ಮಾತ್ರೆ ತದ್ಗಣನೆ ಯೆಂದೆವೆಯಾಡಲನಿತು ವೇಳೆಯು ಮಾತ್ರೆಯೆನಿಪುದು॥೪॥

ಮಿ

ಮಿಥ್ಯೆ

೧) ಬಾಧಾರೂಪ ಯೋಗ್ಯವುಳ್ಳದ್ದು ಮಿಥ್ಯೆಯೆನಿಸುವದು.

೨) ಇಲ್ಲ, ತೋರುವದಿಲ್ಲ, ಹೋಗುವದು ಮಿಥ್ಯೆ

೩) ಮೊದಲು ಇಲ್ಲ, ಕಡೆಗೂ ಇಲ್ಲ, ನಡುವೆ ತೋರಿ ಅಡಗುವದು ಮಿಥ್ಯೆ.

೪) ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಮಿಥ್ಯೆಯೆನಿಸುವದು.

೫) ಪ್ರತೀತತ್ವೇಸತಿ ಅಪ್ರಾಪ್ತಂ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಂ

೬) ಯತ್, ಅಸತ್, ಭಾಸ ಮಾನತ್ವೇಸತಿ, ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಂ, ಯಥಾ ಸ್ವಪ್ನ ಗಜಾದಿವತ್।

ಮಿಥ್ಯತ್ವ ನಿರುಕ್ತಿ

೭) (ವಿ.ಚಿಂ.೯೬)ವಸ್ತುಗತ್ಯಾ ಪರಮಾರ್ಥ ವಿಚಾರದೊಳು ಮಾಯೆಯೆಂಬುದು (೧) ತಾನಿಲ್ಲದ ಕಡೆ ತೋರುವದೇ ಮಿಥ್ಯೆ (೨) ಇದೆ ಇಲ್ಲವೆನ್ನಲಳವಲ್ಲದ್ದೇ ಮಿಥ್ಯೆ ೩) ಬ್ರಹ್ಮ ಜ್ಞಾನದಿಂದಳಿದು ಪೋಪುದೇ ಮಿಥ್ಯೆ, ೪) ಕಾಲತ್ರಯದಲ್ಲಿಯೂ ನಿಷೇಧಿ ಸಲ್ಪಡುವದೇ ಮಿಥ್ಯೆ ೫) ಸತ್ತೆಗಿಂತಲೂ ಬೇರೆಯಾಗಿ ತೋರ್ಪುದೇ ಮಿಥ್ಯೆ ೬) ಇಂತು ಮಿತ್ಯಾರೂಪ ಮಾದ ಮಾಯೆ, ತತ್ಕಾರ್ಯ ಮಾದ ಪ್ರಪಂಚ, ತನ್ನಿಷ್ಟ ಮಾದ ಮಿಥಾತ್ವ, ತದ್ ಜ್ಞಾನ, ಮುಂತಾದವೆಲ್ಲವೂ ಸ್ವರೂಪತಃ ಮಿಥ್ಯೆಯಾಗಿರಲು ಬ್ರಹ್ಮಾತಿರಿಕ್ತಮಾಗಿ ಮಾಯೆಯು ಸರ್ವಥಾ ಶೂನ್ಯಮಾದರುಂ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನ ಪರ್ಯಂತ ಮುಂ ಸ್ವಪ್ನಗಜಾದಿಗಳಂತೆ ತೋರುತಿರ್ದು ಬಳಿಕ ವಿಚಾರ ಬಾಧ್ಯ ಮಪ್ಪುದೇ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಮೆಂದು ಮುಮುಕ್ಷುಗಳು ನಿರ್ಧರಿಸಲ್ವೇಳ್ಕುಂ.

೮) (ಪ.ಭೋ೧-೭-೫) ಅರಿವುತಾನಾಗಿರ್ದು ಮರೆದೆನೆನ್ನನೆಂದ। ದರಿಯಲ ವಿದ್ಯೆಯೆನಿಸುವುದು,ಪಂಚವಿಧ ವಪ್ಪುದದು ತಾನು। ನೆರೆ ತಿಳಿಯಲು ಮಿಥ್ಯೆಯೆಂದೆನಿಪುದು।

೯) (ಪ.ಭೋ ೩-೨-೧) ಭವ ಬಂಧನಿವಹ ತಾಪತ್ರಯಾದಿಗಳಂತು ಸಮನಿಸುಗುಮ ನಿನ್ನೊಳರಿಮಿಥ್ಯೆ॥೧॥

೧೦) (ಪ.ಭೋ ೩-೧೩-೫) ಮಾಯೆ ನೋಡಿದಡೆ ತೋರ್ಪುದು, ನೊಡದೊಡೆ ತೋರಲರಿಯದು ಅದರಿಂದ ಮಿಥ್ಯೆ ನೋಡಿದು ಸತ್ಯವೆಲೆ ಮೂಢರಿದರಂದ ವರಿಯ ಲರಿವರೆಂತು॥೫॥

(ಅ.ಸಾರ ೪-೨) ನಾಮರೂಪಗಳೆಲ್ಲಮಂ ಮಿಥ್ಯೆಯೆಂದು ತಿಳಿ।

೧೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೩೪೨) ಜೋ ವಸ್ತು ಅವಿವೇಕಸೆ ಹೋವೆ ಔರ ವಿವೇಕಸೆ ದೂರಿ ಹೋವೆ ಸೋವಸ್ತು ರಜ್ಜು ಸರ್ಪಕಿ ನ್ಯಾಯಿ ಮಿಥ್ಯಾ ಹೋವೆ ಹೈ। ಆತ್ಮಾವಿಷೆ ಬೀ ಬುದ್ಧೀಕೆ ಅವಿವೇಕಸೆ ಬಂಧಹೈ ವಿವೇಕಸೆ ದೂರಿ ಹೋವೆ ಹೈ। ಯಾತೆ ಬಂಧ ಮಿಥ್ಯಾ ಹೈ। ಜೈಸೆ ಬಂಧ ಮಿಥ್ಯಾ ಹೈತೈಸೆ ಮೋಕ್ಷ ಬೀ ಮಿಥ್ಯಾ ಹೈ।

೧೨) (ವೃ.ಪ್ರ. ಪೇಜ ೨೮೮) ಪ್ರ.೭) ಅನಿರ್ವಚನೀಯಕು ಮಿಥ್ಯಾ ಕಹೆ ಹೈ।

೧೩) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೧೮೪) ಮಿಥ್ಯಾನಾಮ ಬ್ರಾಂತಿಕಾ ಹೈ।

೧೪) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೪೨) ಸತ್ ಅಸತ್‌ಸೆ ವಿಲಕ್ಷಣ ಕೂಹೀ ಅದ್ವೈತಮತಮೆ ಮಿಥ್ಯಾ ಕಹೆ ಹೈ।

೧೫) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೩೧೧) ಜಸ ವಸ್ತುಕಿ ಉತ್ಪತ್ತೀಮೆ ಜಿತನಾದೇಶಕಾ ಲಾದಿಕ ಸಾಮಗ್ರಿ ಕಾರಣ ಹೈ ಉತನಿ ಸಾಮಗ್ರಿ ವಿನಾ ಉಪಜೆಸೋ ಮಿಥ್ಯಾ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। (ಸ್ವಪ್ನಕೆ ಹಸ್ತಿ ಆದಿಕ ನಕಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಕೆ ಯೋಗ್ಯ ದೇಶಕಾಲ ಹೈ ನಹಿ ಬಹುತ ಕಾಲ ಬಹುತ ದೇಶಮೆ ಉಪಜನೆ ಯೋಗ್ಯ ಹಸ್ತಿ ಆದಿಕ ಕ್ಷಣಮಾತ್ರ ಕಾಲಮೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕಂಠ ದೇಶಮೆ ಉಪಜೆ ಹೈ। ಯಾತೆ ಮಿಥ್ಯಾ ಹೈ।

೧೬) (ವಿ.ಸಾ.೩೧೭ ಅಂಕ) ದೇಶಕಾಲ ಸಾಮಗ್ರಿ ವಿನಾ ಸ್ವಪ್ನಕೆ ಹಸ್ತಿಪರ್ವತಾದಿ ಕನಕಿ ಉಪಜೆ ಹೈ। ಯಾತೆ ಮಿಥ್ಯಾ ಕಹೆ ಹೈ। ತೈಸೆ.

(ತೈತರೀಯ ಶೃತಿ) ಕಾ ಔರ ಸೂತ್ರಕಾರ ಭಾಷ್ಯಕಾರಕಾ ಯಹಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯಹೈ। ಆಕಾಶಾದಿಕ ಪ್ರಪಂಚ ಉತ್ಪತ್ತಿ ದೇಶ ಕಾಲ ಸಾಮಗ್ರಿ ವಿನಾ ಹೋವೆ ಹೈ। ಯಾತೆ ಆಕಾಶಾದಿಕ ಸ್ವಪ್ನ ಕಿ ನ್ಯಾಯಿ ಮಿಥ್ಯಾ ಹೈ।

೧೭) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೩೧೭ ರಿಂದ ೩೨೯ ಅಂಕದ ವರೆಗೆ ಮಿಥ್ಯಾ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಹೇಳಿರುವರು ನೋಡಬಹುದು)

೧೮) ಪ.ಭೋ-೨-೧೩-೧೪) ಏಮ್ಮೆಗ ಮೀಪರಿಯೊಳು ನೆರೆಪುಸಿಯೆಂದು। ತನ್ನ ತಾನರಿಯದ ಮುನ್ನವೆ॥ ನನ್ನಿಯೆಂಬಂತೆ ಸೆದಿರ್ಪನರಿಯೆ ಬಳಿಕ ನ್ನೀನಾನೆಂಬುದೆಲ್ಲವು ಮಿಥ್ಯೆ।

೧೯) (ಪ.ಭೋ ೨-೧೫-೫) ತಾನೆಂಬ ನಾ ದೃಶ್ಯವನು ದ್ರಷ್ಟನನು ಮೇಣು ತಾನೆಂಬನಿತನುಭವಸಿದ್ಧ॥ ತಾನೆಂಬ ವೇದ್ಯತೆಯಿಂದ ನೋಡಲು ಮಿಥ್ಯೆ॥

ಮಿಥ್ಯಾ ದೃಷ್ಟಾಂತ

೧) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೧೨) ರಜ್ಜು ಸರ್ಪ, ಸ್ಥಾಣು ಚೋರ, ಸ್ವಪ್ನೇಂದ್ರಜಾಲ, ಗಂಧರ್ವ ನಗರ, ಶುಕ್ತಿಕಾರಜತ, ನೀಲನಭ, ಮರುಮರೀಚಿಕಾ ಜಲ, ಶಂಖ ಪೀತಿಮಾ, ಜಪಾಕುಸುಮ, ಸನ್ನಿಹಿತ ಸ್ಪಟಿಕ ಲೌಹಿತ್ಯ, ಶರೀರ ಸ್ವಜ್ಞಪ್ತಿ (ಶರೀರವೇ ನಾನೆಂಬ ಬುದ್ಧಿ) ಮೊದಲಾದವೇ ಸದ್ರೂಪ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಮಿಥ್ಯಾ ವಸ್ತು ಕಿಲ್ಪನೆಗೆ ದೃಷ್ಟಾಂತ ಸಮೂಹಗಳಕ್ಕುಂ

ಮೀ

ಮೀಮಾಂಸ

(ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೮೯) ವಿಚಾರಪೂರ್ವಕ ತತ್ವ ನಿರ್ಣಯ ಪ್ರತಿ ಪಾದನಕೊ ಗ್ರಂಥೋ ವಿಶೇಷ ಮೀಮಾಂಸ (ವಿಚಾರ) ಕಹಿಯೆ ಹೈ॥

ಧರ್ಮ ಮೀಮಾಂಸ, ಔರ ಬ್ರಹ್ಮ ಮೀಮಾಂಸ ಭೇದತೆ ದೋ ಪ್ರಕಾರ ಹೈ।

ಧರ್ಮ ಮೀಮಾಂಸ (ಪೂರ್ವ ಮೀಮಾಂಸ)

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೮೯) ಯೇ ಧರ್ಮ ಮೀಮಾಂಸಕು ಪೂರ್ವ ಮೀಮಾಂಸ ಕಹೆ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೫೧೯) ಜಿಸವಿಷೆ ಧರ್ಮಕಿ ಮೀಮಾಂಸ (ವಿಚಾರ) ಹೈಸೋ ಧರ್ಮ ವಿಚಾರ ಕಹೆ ಹೈ।

೧) ಧರ್ಮ ಮೀಮಾಂಸಕೆ ದ್ವಾದಶ ಅಧ್ಯಾಯ ಹೈ।

೨) ಜೈಮಿನಿ ನಾಮ ತಾಕಾ ಕರ್ತಾ ಹೈ।

೩) ಕರ್ಮ ಅನುಷ್ಠಾನಕೀ ರೀತಿ ತಾಮೆ ಪ್ರತಿಪಾದನ ಕರೆ ಹೈ।

ಕರ್ಮಮೆ ಪ್ರವರ್ತೀಸೆ ಅಂತಃಕರಣ ಶುದ್ಧಿ ತಾಸೆ ಜ್ಞಾನ ಜ್ಞಾನಸೆ ಮೋಕ್ಷ ಇಸರೀತಿಸೆ

ಧರ್ಮ ಮೀಮಾಂಸಕಾ ಫಲ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೫೦೭) ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸಮೆ : ಈಶ್ವರ ಕಿ ಅಂಗೀಕಾರ ನಹಿ। ಮೋಕ್ಷ ರೂಪ ನಿತ್ಯ ಸುಖಕಾ ಅಂಗೀಕಾರ ನಹಿ ಕಿಂತು ಕರ್ಮಜನ್ಯ ವಿಷಯ ಸುಖ ಹೀ ಪುರುಷಾರ್ಥಹೈ।

೨) (ವಿ.ಚಿಂ.೨೭) ಪೂರ್ವ ಮೀಮಾಂಸೆಯು ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಾಯಕ ಮಾದ ಉಪಕ್ರಮಾದಿ ಷಡ್ವಿಧಲಿಂಗಗಳಿಂ, ವೇದವಾಕ್ಯ ವಿಚಾರ ಪೂರ್ವಕ ಮಾಗಿ ಜೋತಿಷ್ಟೋ ಮಾದಿ ಯಾಗ, ಪ್ರಮುಖ ವಿಧಾನ ಕ್ರ ಮವಂ, ನಿರ್ವಹಿಸುವದರಿಂ ಕರ್ಮಕಾಂಡವೆನಿಸುವದು ಇದು ಪೂರ್ವಮಿಮಾಂಸ.

ಬ್ರಹ್ಮ (ಉತ್ತರ) ಮೀಮಾಂಸ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೫೧೯) ಜಿಸ ವಿಷೆ ಬ್ರಹ್ಮಕೀ ಮೀಮಾಂಸಾ (ವಿಚಾರ) ಹೈ। ಬ್ರಹ್ಮ ಮೀಮಾಂಸಾ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೮೯) ತಾಕಾಕರ್ತಾ ವ್ಯಾಸ ಹೈ, ಚಾರಿ ಅದ್ಯಾಯ ಹೈ। ಏಕ ಏಕ ಅದ್ಯಾಯಕಾ ಚಾರಿ ಚಾರಿ ಪಾದ ಹೈ।

೧) ಪ್ರಥಮ ಅಧ್ಯಾಯಮೆ : ಸಾರೆ ಉಪನಿಷದ್ ವಾಕ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಕು ಪ್ರತಿಪಾದನ ಕರೆ ಹೈ।

೨) ದ್ವಿತೀಯ ಅಧ್ಯಾಯಮೆ ಉಪನಿಷದ್ ವಾಕ್ಯ ನಕಾ ಮಂದ ಬುದ್ಧಿ ಪುರುಷಕು ಆಪಸಮೆ ವಿರೋಧ ಪ್ರತೀತ ಹೊವೇ ಹೈ। ತಾಕಾ ಪರಿಹಾರ ಕಹೆ ಹೈ।

೩) ತ್ರತೀಯ ಅಧ್ಯಾಯಮೆ ಉಪಾಸನ ಜ್ಞಾನಕೆ ಸಾಧನಕಾ ವಿಚಾರ ಕಹೆ ಹೈ।

೪) ಜ್ಞಾನ ಉಪಾಸನಕಾ ಫಲ ಚತುರ್ಥ ಅದ್ಯಾಯಮೆ ಕಹ್ಯಾ ಹೈ।

ಯಹ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸ ರೂಪ ಶಾರೀರಿಕ ಶಾಸ್ತ್ರ ಹೀ ಸರ್ವಶಾಸ್ತ್ರನಮೆ ಪ್ರಧಾನ ಹೈ।

೩) (ವಿ.ಚಿಂ.೩೩) ಉತ್ತರ ಮೀಮಾಂಸೆ (ಬ್ರಹ್ಮ ಮೀಮಾಂಸೆ)

ಉತ್ತರ ಮೀಮಾಂಸೆಯು ಸರ್ವೋಪ ನಿಷದರ್ಥ ಪ್ರತಿಪಾದಕ ಮಾದ, ವೇದಾಂತ ಶಾಸ್ತ್ರವೆಂತಲೂ, ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯೆಂತಲೂ, ಪಾರಂಪರ್ಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧಮಾಗಿ ದ್ವೈತ

ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಮಂ ಸಾಧಿಸುವದರಿಂ ದ್ವೈತಾ ಭಾವೋ ಪಲಕ್ಷಿತ ಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮೈಕ್ಯಮಂ, ಉಪದೇಶಿಪುದಾಗಿ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗಭಿಮತಮಾಗಿರ್ಕುಂ.

೪) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೫೦೭) ಉತ್ತರ ಮೀಮಾಂಸಮೆ ಈಶ್ವರಕಾ ಮೋಕ್ಷಕಾ ಅಂಗೀಕಾರ। ವಿಷಯ ಸುಖ ಪುರುಷಾರ್ಥ ನಹಿ॥

ಮು

ಮುಮುಕ್ಷು

೧) (ವಿ.ಚೂ.ಶ್ಲೋಕ ೨೭) ಅಹಂಕಾರಾದಿ ದೇಹಾಂತಾನ್ ಬಂಧನ ಜ್ಞಾನ ಕಲ್ಪಿತಾನ್। ಸ್ವಸ್ವರೂಪಾವ ಬೋಧೇನ ಮೋಕ್ತು ಮಿಚ್ಛಾ ಮುಮುಕ್ಷು ತಾ॥

೨) (ಅ.ಅ.ಶ್ಲೊ.) ಸಂಸಾರ ಬಂಧ ನಿರ್ಮುಕ್ತಿಃ ಕಥಂ ಮೇಸ್ಯಾತ್ಕದಾ ವಿಧೇ। ಇತಿಯಾಸ ದೃಡಾ ಬುದ್ಧಿರ್ವಕ್ತವ್ಯಾಸಾ ಮುಮುಕ್ಷತಾಃ॥

೩) ಸಂಶಯ ಬ್ರಮವಾನ ಮುಮುಕ್ಷುಃ।

೪) ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೧೪-೨೨) ಮೋಕ್ಷಕಿ ಇಚ್ಛಾಕಾ ನಾಮ ಮುಮುಕ್ಷು ತಾ ಹೈ।

೫) ಕೈವಲ್ಯ ೫-೪೫-೨) ಜಗವಿದು ನಿಜವಿದರೊಳು ಬಾಹ್ಯ ಕರ್ಮವೇ ಮಿಗಿಲೆಂದು ಚತುರಾಶ್ರಮವನ್ನೈದಿ ತನಗೆ ಸುಗತಿಯ ನೆಳಸುವವನೇ ಮೂರು ಜನ್ಮದೊಳು ಮುಕ್ತಿ ಪಡೆವ ಮುಮುಕ್ಷುವೆನಿಸುವನು.

೬) (ಪ.ಭೋ.೬) ಪರಮ ಸುಜ್ಞಾನಾರ್ಥವೆನಿಸಿ ಭಕ್ತಿಯೊಳು ಸದ್ಗುರುವ ನಾಶ್ರಯಿಸಿ ನಂಬುಗೆ ಗೂಡಿ॥ ಪರಿಚರಿಯಂಗಳ ನಲಸದೆ ಮಾಳ್ಪ ಸಚ್ಚರಿತನೆ ವರ ಮುಮುಕ್ಷುವೆನಿಕ್ಕು॥೨॥

೭) (ಪ. ಭೋ ೬-೬-೩) ಎಂಜಲಿಸಿದೊಡೆಂತು ನಂಜುಕೊಲ್ಲುವದು ಕೊಲುಗುಂಜಗತ್ರಯ ವನೀ ವಧುವೆಂಬ॥ ನಂಜು ನೆನಹು ಮಾತ್ರದಿಂದ ವೆಂದದ ನುಳಿದಂಜದಿರ್ಪನೆ ವೋಕ್ಷಾರ್ಥಿಯು॥೩॥

೮) (ಪ.ಭೋ.೬-೬-೪) ವಿಷಯವೆಲ್ಲವನು ದುರ್ವಿಷವೆಂದು ಕಂಡ ನಿರ್ವಿಷಯಿ ಮುಮುಕ್ಷು ವಹನು ಮುಕ್ತಿ ವಿಷಯದೊಳೆಂದು ನೀ ನೊಲವಿಂದೆ ತಿಳಿವುದು॥೪॥

೯) (ಪ.ಭೋ.೬-೬-೫) ಸುರೆಗುಡಿದಲ್ಲದೆ ಮರುಳೆನಿಸದು ವಧು। ಸುರೆ ನೋಡಿ ನುಡಿಸಿ ನೆನೆದರದನು। ಪಿರಿದು ವಿಕಳತೆಗೊಳಿಪುದರಿಂದದನೆಂದು। ವರಿಸದಾತನೆ ಮುಕ್ತಿರತನಕ್ಕು॥೫॥

೧೦) (ಪ.ಭೋ.೬-೬-೬) ತನಗೆ ನಿಷ್ಕಂಟಕವೆನಿಸಿ ರಹಸ್ಯದೊಳನು ಕೂಲ ವಿಷಯ ವೊಂದೊದಗಲು। ಮನವೆಳಸದೆ ನೇತಿಗಳೆದ ನಿರಾಸಕ। ನೆನಿಪ್ಪನೆ ವರ ಮುಮುಕ್ಷುವೆನಿಪನು॥೬॥

ಮುನಿ

೧) (ವಿ.ಸಾ.೨೯೪) ಮನನ ಕರನೇವಾಲೆಕು ಮುನಿ ಕಹೆ ಹೈ।

೨) ಅದ್ವೈತತ್ವ ಮನನ ಶೀಲತ್ವಂ ಮುನಿಃ

೩) ಮನನಾರ್ಥಂ ಉಚ್ಛತೆ ಮುನಿಃ

ಮುನಿವರ ಭೂಪ

(ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೨೦) ಮುನಿ ಜೋ ಸನ್ಯಾಸಿ ವರಕಹಿಯೆ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಐಸಿಜೋ ವಿದ್ವತ್ ಸನ್ಯಾಸಿ ತಿನಕೆ ಭೂಪ ವಿದ್ವತ್ ಸನ್ಯಾಸಿ ಕಹಿಯೆ ಆಚಾರ್ಯ ಬೀ ಕಹಿಯೆ ಹೈ

ಮುಮ್ಮಲ ಜಾತ

(ಪ.ಭೋ.೧-೧೩-೭) ತಾತನ ರೇತವೆಂಬುದು ಕರ್ಮವೆನಿಪುದು ಮಾತೆಯ ರುಧಿರವೆಂಬುದು ಮಾಯೆ। ರೇತೋರಕ್ತವೆಂಬುದಾಣವ ಮೆನಲೀ ತನು ತಾನೆ ಮುಮ್ಮಲ ಜಾತ

ಮುಕ್ತ

೧) (ಪ.ಭೋ.೫-೧೫-೧) ಯೋಗಿ ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರುವಾಗಿ ತನಗೆ ಸಿದ್ಧಿ। ಯಾಗಳಾಪನ್ನೊಂದು ಕುಲವನು ರಾಗದಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಮುಕ್ತ ನೆನಿಸುವನಿದಾಗಮ ಸಿದ್ಧ.

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೭೦) ಸ್ಥೂಲ, ಸೂಕ್ಷ್ಮ, ಕಾರಣ, ಶರೀರತೆ ಬಿನ್ನ ಜೋ ಅಪನಾ ಸ್ವರೂಪ ತಾಕಾ ಬ್ರಹ್ಮರೂಪ ಕರೀಕೆ. ದೃಡ ಅಪರೋಕ್ಷ ಬ್ರಹ್ಮ ಜ್ಞಾನ ಜಾಕು ಹೋವೆ ಸೋಮುಕ್ತ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೩) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೭೧) ಜ್ಞಾನವಾನೂಕು ಮುಕ್ತ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಜೀವನ್ಮುಕ್ತ

೧) ಕರ್ತವ್ಯ ಅಭಾವ ಆತ್ಮಾನುಭಾವ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತ.

೨) (ಪ.ಗೀ.೧೧-೫) ಬಂದುದ ನಹುದಲ್ಲೆಂಬುವನಲ್ಲ। ಮುಂದಹನೊಂದಂ ಬಯಸುವನಲ್ಲ। ಕಳೆದುದನೊಂದಂ ನೆನೆವವನಲ್ಲ। ತಿಳಿಯದರಿಂ ಮನವುಂತನಗಿಲ್ಲ। ಮೋಹಿತರೊಳು ಮೋಹಿತನಂತಿರ್ಪ। ಮೋಹ ರಹಿತರೊಡನವರಂತಿರ್ಪ। ಕರ್ಮಿಗಳೋಳು ಕರ್ಮಿಗಳಂತಿರ್ಪ। ಕರ್ಮ ರಹಿತರೊಳವರಂತಿರ್ಪ। ಭೋಗಿಗಳೊಳು ಭೋಗಿಗಳಂತಿರ್ಪ। ಯೋಗಿಗಳೊಳು ಯೋಗಿಗಳಂತಿರ್ಪ। ಜೀವನ್ಮುಕ್ತರವರಿಗವರಂತೆ। ಭಾವಿಸುತಿಹರು ಪಹಿತ ಮಣಿಯಂತೆ॥

೩) ಹರ್ಷಶೋಕಾದಿ ರಹಿತತೇಸತಿ ಸ್ವಸ್ವರೂಪ ಜ್ಞಾನವತ್ವಂ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಂ।

೪) ಬಂಧ ಬ್ರಮರಹಿತ ಶರೀರ ಸಹಿತ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತ।

೫) ೧) ವಿಕ್ಷೇಪ ಶಕ್ತಿ ಕೂಟಸ್ಥ ಎರಡು ಇದ್ದವನು ಮುಕ್ತ

೨) ಕೂಟಸ್ಥ ಒಂದೇ ಇದ್ದವನು ವಿದೇಹ ಮುಕ್ತ।

೩) ಆವರಣ ವಿಕ್ಷೇಪ ಕೂಟಸ್ಥ ಮೂರೂ ಇದ್ದವನು ಬದ್ಧ.

೬) (ಪ.ಗೀ.೧೧-೬) ಕಂಡರಿಗೆಲ್ಲರವೋಲ್ಯೆವುತ್ತ। ಉಂಡುಪಾಸಿಯೆನಿಸಿ ಚರಿಸುತ್ತ। ಇಹನವನನು ಸಂಧಾನವನರಿಯ। ಮಹಿಯನು ಸರಣಿಯ ನೀತಿಯನರಿಯ। ಆಗುಂಜಾಗೆಯ ಬಳಕೆಗಳಲ್ಲಿ। ಯೋಗ ಕ್ಷೇಮದ ಹೊಲಬುಗಳಲ್ಲಿ ತನುವಿಡಿದಾರಾಗಾದಿಕಮುಳ್ಳ ಜನರಂತಿರ್ಪನು ಮನದೊಲವಿಲ್ಲ। ಭವಮಾಲೆಯ ತೊಡಕುಂಟೇನದನು। ವಿವರಿಸಿ ಮುನ್ನವೆ ನೆರೆಬಿಟ್ಟವನು। ಜೀವನ್ಮುಕ್ತನೆನಿಸಿ ಕೊಳುತಿಹನು। ತೀವಿ ನಿಜಾನಂದವೆಯಾಗಿಹನು॥೬॥

೭) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೮೭) ಇಂತು ಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮೈಕ್ಯಾನುಸಂಧಾನ ವಿಧ್ವಸ್ತ ದ್ವೈತ ಬಂಧ ರಹತನದಿಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಭೂತರಾದ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತರು। ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧಮಾಗಿರುವ ವಿಲಕ್ಷಣ ಚರ್ಯೆಗಳಿಂ ಪ್ರಾರಬ್ಧವನನುಭವಿಸುವರೆಂತೆನೆ। ..ಕೃಷ್ಣೋ ಭೋಗಿ, ಶುಕಸ್ತ್ಯಾಗಿ ನೃಪಾಜನಕ ರಾಘವೇ । ವಶಿಷ್ಠಃ ಕರ್ಮಕರ್ತಾಚ ಪಂಚೈತೇ ಜ್ಞಾನಸಮ್ಮತಾಃ। ದತ್ತಾತ್ರೇಯ ಸ್ಥದೋನ್ಮತ್ತಃ ಪ್ರಲ್ಹಾದೋ ಭಕ್ತಿ ನಮ್ರಧೀ ನಾರದೋ ಗಾನ ಲೋಲಸ್ತು ಸನಕಾದ್ಯಾಸ್ತುಯೋಗಿನಃ। ಹನುಮಾನಪಿ ಧೂತೋ ಬೂಜೀವನ್ಮುಕ್ತಾ . ಇವೇಮತಾಃ॥ ಎಂಬುದಾಗಿ ಸನಕ ಜನಕ, ಭಾರತಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯ, ಶುಕ, ವಾಮದೇವ, ಗೌತುಮ ಪ್ರಹ್ಲಾದ, ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ವಶಿಷ್ಠ ದುರ್ವಾಸ, ನಾರದ, ಸೌಬರಿ, ಬ್ರಗು, ದಧೀಚಿ, ಶ್ವೇತಕೇತು, ದತ್ತಾತ್ರೇಯ, ರಾಮ, ಕೃಷ್ಣ, ವಾಯುಪುತ್ರ, ಭರದ್ವಾಜ, ಶಕ್ರ, ರಾವಣ, ಬಾಣ, ವೃಷಭ, ಭರತಾದಿಗಳ ವರ್ತನಾ ಬೇಧಂಗಳೇನಿದರ್ಶನ ಮಾಗಿರ್ಕುಂ.

ಜೀವನ್ಮುಕ್ತ

೧) ಕರ್ತವ್ಯಮುಗಿದಿದೆ ಆಯುಷ್ಯ ಉಳಿದಿದೆ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತ.
(ಕರ್ತವ್ಯ ಉಳಿದಿದೆ ಆಯುಷ್ಯ ಮುಗಿದಿದೆ ಬದ್ಧ)
(ಕರ್ತವ್ಯವೂ ಇಲ್ಲ ಆಯುಷ್ಯವೂ ಇಲ್ಲ ವಿದೇಹ ಮುಕ್ತ)

೨) ಅಂತಃಕರಣ ಉಪಾದಿಯಾದರೆ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತ.
(ಅಂತಃಕರಣ ವಿಶೇಷಣವಾದರೆ ಬದ್ಧ)
ಅಂತಃಕರಣ ಉಪಲಕ್ಷವಾದರೆ ವಿದೇಹ ಮುಕ್ತ.

೩) ಕಾರ್ಯಾದ್ಯಾಸತಿಳ ಕೊಂಡಿರಬೇಕು ಕಾರಣಾಧ್ಯಾಸ ಕಳಕೊಂಡಿರಬೇಕು ಅಧಿಷ್ಠಾನವಾಗಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿರಬೇಕು ಜೀವನ್ಮುಕ್ತ.

೪) ಹಿಂದಿನದ ನೆನೆಯುವವನಲ್ಲ ಮುಂದಿನದನ್ನು ಬಯಸುವನಲ್ಲ ದೇಹ ತಾದಾತ್ಮವೂ ಇಲ್ಲ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತ.

೫) ಬಾಧಿತಾನು ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಶರೀರವುಳ್ಳವ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತ।

೬) ಜೀವನ್ಮುಕ್ತನ ದೇಹಾದಿ ಪ್ರಪಂಚ ಸೋಡ ಚೀಟಿ ಕೊಟ್ಟ ಹೆಣ್ಣಿನಂತೆ।

ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಕಾ ನಿಶ್ಚಯ

೧) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೨೭೪) ಮೈ ಕರ್ತಾಭೋಕ್ತಾನಹಿ ಕಿಂತು ''ಮೈ'' ಬ್ರಹ್ಮ ಸ್ವರೂಪ ಹೈ।

ಯಾತೆ ಮೆರೇಕು ಕಿಂಚಿತ್ ಬೀ ಕರ್ತವ್ಯ ನಹಿ ಐಸಾ ಜಾನ ನಾಹೀ ಐಸಾ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಕಾ ನಿಶ್ಚಯ ಹೈ|

ಜೀವನ್ಮುಕ್ತನ ಸದ್ಗುಣ

(ವಿ.ಚಿಂ.೧೭೯) ಮತ್ತಮಾ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಂಗೆ ಮೈತ್ರಿ, ಕರುಣೆ, ಮುದಿತೆ, ಉಪೇಕ್ಷೆ ಎಂಬ ಸದ್ಗುಣ ಚತುಷ್ಟಯ ಮುಂಟವರಲ್ಲಿ ಸತ್ಪುರುಷರೊಡನೆ ಸ್ನೇಹವೇ ಮೈತ್ರಿಯೆನಿಸುವದು. ದುಃಖಾತ್ಮಕರಲ್ಲಿ ಮರುಕವೇ ಕರುಣೆಯೆನಿಸುವದು.

ಪುಣ್ಯ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಂತೋಷವೇ ಮುದಿತೆಯೆನಿಸುವದು.

ಜೀವನ್ಮುಕ್ತರ ಪ್ರಯೋಜನ

೧) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೮೦) ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಂಗೆ ಜ್ಞಾನರಕ್ಷೆ, ತಪಸ್ಸು, ಸರ್ವಸಂವಾದ, ದುಃಖ ಸಂಕ್ಷಯ, ಸುಖಾವಿರ್ಭಾವವೆಂಬವೇ ಪಂಚಪ್ರಯೋಜನಗಳವುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸನಾಕ್ಷಯ ಮನೋನಾಶಂಗಳಿಂ ಬುದ್ಧಿ ನಿರ್ಮಲ ಮಾಗಿರ್ಪುದೇ ಜ್ಞಾನರಕ್ಷೆಯೆನಿಸುವದು. ಬಳಿಕ ದರತ್ತಣಿಂ ಕರಣೈಕ್ಯದಿಂ ಲಕ್ಷೇಕಾಗ್ರತೆಯೇ ತಪಸ್ಸೆನಿಸುವದು ಬಳಿಕಾ ತಪೋನಿಷ್ಟನಂ ಅಬಾಲ ಪಂಡಿತ ಮಾಗಿ ಸರ್ವರುಂ ಯೋಗೀಶ್ವರನೆಂದು ಸ್ತುತಿಸಿ ನಮಸ್ಕಾರಾದಿಗಳಂ ಬಹುಮಾನಗೈವುದೇ ಸರ್ವಸಂವಾದವೆನಿಸುವದು. ಬಳಿಕ ಪಂಚಕ್ಲೇಶಂಗಳಿಲ್ಲದಿರುವದೇ ದುಃಖ ಸಂಕ್ಷಯವೆನಿಸುವದು. ಬಳಿಕಾ ಸಾಧನಗಳಿಂದೊಂದೂ ಪ್ರತಿಬಂಧಕ ವಿಲ್ಲದಿರುವದೇ ಸುಖಾ ವಿರ್ಭಾವವೆನಿಸುವದು. ಇಂತೀ ಪ್ರಯೋಜನಂ ಗಳೈದರೊಳು ಜ್ಞಾನಿಗೆ ನಿರಂಕುಶ ವೃತ್ತಿಯಪ್ಪುದದಿಂದಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲದಿಹ ಸುಖಾ ವಿರ್ಭಾವವೇ ಮುಖ್ಯವೆಂದು ಪೇಳ್ಕುಂ.

ಜೀವನ್ಮುಕ್ತರ ಪ್ರಾರಬ್ದ

೧) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೮೫) ಜೀವನ್ಮುಕ್ತರಿಂತು ಪೇಳ್ವ ಲಕ್ಷಣದಿಂದಿರದೆ ಪ್ರಾರ್ಬಬಲದಿಂ ಬಹು ಪ್ರಕಾರ ಮಾಗಿರ್ಪರದೆಂತೆನೆ.

ಪ್ರಾರಬ್ದ ಸಂಸ್ಕಾರ ತೀವ್ರವೆಂತಲೂ, ಮದ್ಯವೆಂತಲೂ, ಮಂದವೆಂತಲೂ ಸುಪ್ತವೆಂತಲೂ ನಾಲ್ಕು ತೆರನಾಗಿಹುದದರಲ್ಲಿ.

ಸಮ್ಯ ಜ್ಞಾನಿಯಾದರೂ ಭೋಗದಲ್ಲಿಯೇ ತತ್ಪರನಾಗಿ ಪಶುವಿನಂತಾತ್ಮ ಪ್ರೀತನಹುದೇ ತೀವ್ರ ಸಂಸ್ಕಾರವೆನಿಸುವದು.

ಭೋಗವೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಸರ್ವದಾ ತಾನಾತ್ಮ ತತ್ಪರನಾಗಿ ಬಾಲಕನಂತೆ ವಿನೋದದಿಂದಿರ್ಪುದೇ ಮದ್ಯ ಸಂಸ್ಕಾರವೆನಿಸುವದು.

ಸಕಲ ಬೋಗವನುಳಿದು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ತತ್ಪರನ್ನಾಗಿ ಸುರತಸುಖ ಮಿಥುನದಂತೆ ನಿಜಾನಂದದಿಂದಿರ್ಪುದೇ ಮಂದ ಸಂಸ್ಕಾರವೆನಿಸುವದು.

ಸರ್ವ ವ್ಯಾಪಾರವಳಿದು ನಿರುಪಾದಿ ಕಾತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ತತ್ಪರನಾಗಿ ಪರಮುಕ್ತನಂತೆ ಪರಮ ಸುಖದಿಂದಿರ್ಪುದೇ ಸುಪ್ತ ಸಂಸ್ಕಾರಮಕ್ಕುಂ ಬಳಿಕಿಂತು ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಕಾರ

ಪ್ರಾರಬ್ದ ಕರ್ಮವಿಚಿತ್ರ, ವಿಲಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಕಾರ ಬಲದಿಂ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತರು ನಾನಾವರ್ತನೆಗಳಿಂದಿದ್ದರೂ ರುಜು ಕುಶಲಗತಿಗಳುಳ್ಳ ನದಿಗಳು ಕಡಲೊಳಗೊಂದಪ್ಪಂತೆ ಕಡೆಯೊಳು ಬ್ರಹ್ಮ ಸ್ವರೂಪ ಮಾಗಿರ್ಪ ವಿದೇಹ ಮುಕ್ತಿ ಸುಖವೊಂದೇ ಬಗೆಯಾಗಿರ್ಪುದು.

೨) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೫೮) ಪ್ರಾರಬ್ದ ವಾಸನೆ ಯೊಂದೆ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಕಾರವಾಗಿಹುದು॥ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತರು ಅರಿದವೇಲೊಡಲುವಿಡಿದು ಭೋಗದೊಳು ಮನ। ವೆರಕವೆಂದೆನಿಸಿ ಪಶುವಿನಂದದಿ। ಮೆರೆವಾತ್ಮನೊಳು ಪ್ರೀತಿ ಮಾತ್ರವೆ ಕರ್ಮದೊ। ಳುರಿವ ಸಂಸ್ಕಾರವದು ತೀವ್ರವಿದು॥೧॥ ಭೋಗಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯತೆ ದೋರೆ ತಾನಾತ್ಮವಶ। ನಾಗಿ ಬಾಲಕನಂತೆ ಭುವನದೊಳು॥ ರಾಗಿಯೆನಿಸಿ ನಲಿದಾಡುತಿರಲು ಕರ್ಮ। ವೇಗದೊಳಿದು ಮಧ್ಯದಿರವಹುದು॥೨॥ ತೊಲಗಿ ಭೋಗವನು ಪರಮಾತ್ಮನೊಡನೆ ಮತಿ। ನೆಲಿಸಿ ಸುರತ ಸುಖ ಮಿಥುನದಂತೆ॥ ಸಲೆ ನಿಜಾನಂದದಿಂದಿರೆ ಕರ್ಮಗಂಧದ। ಬಲದಿಂದ ಮಂದವೆನುತಿಹರದನು॥೩॥ ನಿರುಪಮಾದ್ವಯ ನಿತ್ಯ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಬೋದ। ತುರಿಯಾತ್ಮನಾಗಿನಿಂದನುಗೆಡದೆ॥ ಪರಮುಕ್ತನಂತೆ ಪದುಳಮಿರೆ ಕರ್ಮದ ವರಸುಪ್ತ ಭಾವನೆಯೆನಿಪುದು॥೪॥ ಇಂತು ಕರ್ಮದ ವೇಗವೆಂತು ಫಲಿಸುತಿಹು॥ ದಂತೆ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿರೆ ಫಲವಂದದಿ॥ ಸಂತಸದೊಳು ಶಂಭುಲಿಂಗವಾಗಿಹ ಮೋಕ್ಷವಂತವರಿಗೆ ಸಮಾನವೇಯಹುದು.

ಮುದ್ರಾ,

ಶ್ರೀ ಪಾದಮುದ್ರಾ,

೧) (ಪ.ಭೊ.೫.೧೯-೭) ಕರವೆರಡನು ತಳುಕೆನಿಸಿ. ಪಿಡಿದು ಬಿಗಿದಿರಿಸಿ ಮೇಲಂಗುಷ್ಟ ಯುಗವನು॥ ಚಿರಸುಖ ಮಿಹುದದೆ ಶ್ರೀಪಾದ ಮುದ್ರೆಯೆಂ। ದೊರೆ ವರಖಿಳ ಮನುಮುನಿಗಳು।

ಎರಡು ಹಸ್ತಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ಕರ್ಮಜ್ಞಾನ ಸಮುಚ್ಛಯವೆಂಬ ಸೂಚನೆ ಮಾಡುವದಾಗಿ ಮೋಕ್ಷವೆಂಬ ಪಕ್ಷಿಗೆ ಕರ್ಮಜ್ಞಾನ ಎರಡು ರೆಕ್ಕೆಗಳಿದ್ದಂತೆ ಎಂದು ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು ವಂದನಾ ಮುದ್ರೆಯ ಸೂಚನೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

೨) (ಪ.ಭೋ.೫-೧೯-೮) ಕರಯುಗ ಮೂರ್ದ್ವ ಮುಖದೊಳೊಂದಿ ಪತ್ತಿಸ್ತೈತಿರೆ ಪಿಡಿದೆಸೆವುತಿರ್ಪುದದು ತಾನೆ॥ ವರವಂದನಾ ಮುದ್ರೆಯೆನಿಪುದು ಕೇಳೆನ್ನ। ಹರಣವೇ ಮೈತ್ರೇಯಿ ಮುದದಿಂದ॥೮॥

ಎರಡು ಕೈಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಮುಖಮಾಡಿ ಒಂಟಿಗಾಲಿನಿಂದಾಗಲಿ ಎರಡು ಕಾಲುಗಳಿಂದಾಗಲಿ ನಿಲ್ಲುವದು ವರವಂದನಾ ಮುದ್ರೆಯೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವದು।

ಜ್ಞಾನ ಮುದ್ರಾ,

೧) (ಪ.ಭೋ ೫-೧೯) ಅಂಗುಷ್ಟ ತರ್ಜನಿಗಳ ತುದಿಗೂಡಿ। ಬಲದ ಮೇಲ್ಗೈ

ವಾಮಪಾಣಿಯ ತಳದೊಳೊಂದಿರಲದೆ ಜ್ಞಾನಾಕ್ಯ ಮುದ್ರೆಯೆಂದೆಳಸಿ ಮೈತ್ರೇಯಿ ನೀನರಿವುದು॥೯॥

ಬಲಗೈ ಹೆಬ್ಬೆರಳು ಮತ್ತು ಅದರ ಹತ್ತಿರವಿರುವ ಎರಡನೆಯ ಬೆರಳು ಇವುಗಳ ತುದಿಯನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ಎಡಗೈ ಕೆಳಗೆ ಮಾಡಿ ಅದರ ಅಂಗೈಯಲ್ಲಿ ಬಲಗೈಯನ್ನು ಇರಿಸಿದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನ ಮುದ್ರೆಯೆಂದು ಹೇಳುವರು.

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ. ೧೪೪೪) ಹಸ್ತಗತ ಅಂಗುಷ್ಟ ತರ್ಜನೀಕೆ ಸಂಯೊಗತೆ ಬದ್ರಾಮುದ್ರಾ ಹೋವೆ ಹೈ ಲೋಪಮುದ್ರಾ, ತರ್ಕ ಮುದ್ರಾ, ಔರ ಜ್ಞಾನ ಮುದ್ರಾ, ಬೀ ಕಹತೆ ಹೈ॥

ಶಾಂಬವಿ ಮುದ್ರಾ, ಅಥವಾ ಖೇಚರಿ ಮುದ್ರಾ

(ಪ.ಭೋ.೫-೧೯-೧೦) ಪರತತ್ವದೊಳು ಮನೋವಾಯು ವೃತ್ತಿಗಳಡಗಿರೆ ತಾರೆ ನಿಲಲನಿಮಿಷವಾಗಿ॥ ತರಹರ ಮಾದುದೇ ಶಾಂಭವಿ ಮುದ್ರೆ, ಖೇಚರಿಯೆಂಬ ಮುದ್ರೆ, ನೋಡದು ತಾನೆ॥೧೦॥

ಪರಬ್ರಹ್ಮ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸು ಮತ್ತು ವಾಯು ಇವುಗಳನ್ನು ದ್ಯಾನದಿಂದಲೂ ಪ್ರಾಣಾಯಾಮದಿಂದಲೂ ನಿರೋಧ ಮಾಡಿ ಬಳಕನೇತ್ರದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ದೃಷ್ಟಿ ಮಂಡಲವನ್ನು ಚಂಚಲವಾಗದಂತೆ ಇರಿಸಿ ಶಾಂತವಾಗಿರುವದೇ ಶಂಭು ಮುದ್ರೆಯು ಅಥವಾ ಖೇಚರಿ ಮುದ್ರೆಯೆಂದು ಹೇಳುವರು.

ಮೂ

ಮೂರ್ಖ

೧) ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರ ಬೇದ ಬುದ್ಧಿಯು ಯಾರಲ್ಲಿರುವದೋ ಅವರು ಮೂರ್ಖರು

೨) ಬಾಲಸಕಿತ್ವಂ-ಅಕಾರಣಸ್ಯಂ, ಗರ್ಧಭಯಾನಂ ಅಸಜ್ಜನ ಸೇವಾ ಅಸಂಸ್ಕೃತವಾಣಿ ತ್ರಿಸುವಿವಾದ ಷಟ್ಕಂ ಮೂರ್ಖ ಲಕ್ಷಣಂ.

೩) ಗರ್ವಿ-ದುರ್ವಚನಸ್ಥತಾಃ ಹಟೀಚಾ ಅಪ್ರಿಯವಾದಂ। ಪರೋಕ್ಷಂ ನೈವಂ ಅನ್ಯತೆ (ಯಾರು ಹೇಳಿದರೂ ಕೇಳುವದಿಲ್ಲ) ಮೂರ್ಖಃ

೪) ದೇಹಾತ್ಮ ಬುದ್ಧಿಜಂ ಮೂರ್ಖಃ

೫) ಸರ್ವೇವ್ಯಸನೀನೊ ಮೂರ್ಖಃ

೬) ಅಲ್ಪಬುದ್ಧಿಜಂ ಮೂರ್ಖಃ

೭) ಲೋಕ ವಿರೋಧಿ ವೇದ ವಿರೋಧಿಂ ಮೂರ್ಖಃ

೮) ಪಕ್ಷ ಅವಲಂಬಿ ಮೂರ್ಖಃ

೯) ಹಿತವಾದ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಅಹಿತ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಮಾಡುವವ ಮೂರ್ಖ.

೧೦) ಪ್ರಕೃತ ಜ್ಞಾನ ರಹಿತ ಸ್ವಪರಬಲ ಅನಾಬಿಜ್ಞಂ ಮೂರ್ಖಃ

೧೧) ಕಿಂಚಿಜ್ಞತಾ (ಅಲ್ಪಜ್ಞತಾಕೆ) ಹೋತೆ ಸರ್ವಜ್ಞತಾಸೆ ಅಭಿಮಾನಿ ಪನೇರೂಪ ಮೂರ್ಖ

೧೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೯) ಜೋ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮಕಾವಿಯೋಗ ಅಂಗೀಕಾರ ಕರೆ ಸೋ ಮೂರ್ಖ ಕಹಿಯೆ ಹೈ||

ಮೂಢ

೧) ಆಧ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯ ಶೂನ್ಯಂ ಮೂಢ ಃ

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೭೧) ನಿದ್ರಾ ಆಲಸ್ಯಾದಿಕ ತಮೋಗುಣ ಪರಿಣಾಮಕು ಮೂಢತಾ ಕಹಿಯೆ ಹೈ|

ಅತಿ ಮೂಢ

೩) (ಪ.ಭೋ.೩-೧೫-೧) ನುಡಿಗೆ ಗೋಚರವೆನಿಪೊಡೆ ತರ್ಕವೈಸಲೆ । ನುಡಿಗೆ ಗೋಚರವಲ್ಲದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ನುಡಿದು ತರ್ಕಿಪುದುಕು ತರ್ಕವಾದುದರಿಂದ ನುಡಿದು ತರ್ಕಿಪನತಿ ಮೂಢನು.|

ಮೂಢತಾ

(ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ.೪೩೧) ನಿದ್ರಾ ಅಲಸ್ಯಾದಿ : ತಮೋಗುಣ ಪರಿಣಾಮಕು ಮೂಢತಾ ಕಹೆ ಹೈ|

ಮೋಕ್ಷ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ ೧ ಪೇಜ ೨) ಸರ್ವದುಃಖ ನಿವೃತ್ತಿ ಔರ ಪರಮಾನಂದಕಿ ಪ್ರಾಪ್ತಿ ಯಹಮೋಕ್ಷಕಾ ಸ್ವರೂಪ ಹೈ|

೨) (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೧೦) ಕರ್ತಾ ಬೋಕ್ತಾಪನೇ ಅದಿಕ ಆನ್ಯಥಾ ಭಾವಕು ಛೋಡಿಕೆ ಸಸ್ವರೂಪಸೆ ಸ್ಥಿತಿ ಹೀ ಮೋಕ್ಷ ಹೈ| ಕಿತನೇಕಾ ಲೋಕಾದಿಕ ಪ್ರಾಪ್ತೀಕು ಮೋಕ್ಷ ಜಾನತೆ ಹೈ ಸೊ ವೇದ ವಿರುದ್ಧ ಹೈ| ಉಪರ ಕಹ್ಯಾ ಮೋಕ್ಷಕಾ ಸ್ವರೂಪ ವೇದಾನುಸಾರಿ ಹೈ|

೩) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೬) ಅನರ್ಥಕಿ ನಿವೃತ್ತಿ ಔರ ಪರಮಾನಂದಕಿ ಪ್ರಾಪ್ತಿ ಮೋಕ್ಷ ಕಹಿಯೆ ಹೈ|

೪) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೩೩) ಕಾರಣ ಸಹಿತ ಜಗತ್ತಕಿ ನಿವೃತ್ತಿ ಔರ ಬ್ರಹ್ಮಕಿ ಪ್ರಾಪ್ತಿ ಮೋಕ್ಷ ಕಹೆ ಹೈ| (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೩೬)

೫) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೧೧೫) ದಃಖಕಿ ನಿವೃತ್ತಿ ಔರ ಪರಮಾನಂದಕಿ ಪ್ರಾಪ್ತೀಕು ಮೋಕ್ಷ ಕಹೆ ಹೈ|

೬) (ವ್ಯ.ರ.ಅಂಕ ೨೫೬) ಪ್ರಪಂಚ ಸಹಿತ ಆಜ್ಞಾನಕಿ ನಿವೃತ್ತಿ ಸೋಯಿೀ ಮೋಕ್ಷ ಹೈ|

೭) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೪೩) (ನ್ಯಾಯಮತ) ಶರೀರ ಸಂಬಂಧಕೆ ಅಭಾವತೆ ಎಕ್ಕೀಸ ದುಃಖಕಾ ನಾಶ ಹೋನೆ ಹೈ| ದುಃಖಕಾ ನಾಶ ರೂಪ ಹೀ ಮೋಕ್ಷ ಹೈ|

ಕೇವಲಸ್ಯ ಭಾವಃ ಕೈವಲ್ಯಂ ಕೇವಲ ಶಬ್ದದಿಂದ ಶುದ್ಧ ಚೈತನ್ಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸಲ್ಪಡುವ ಜೀವೇಶ್ವರಾದಿ ಭೇದ ರಹಿತವಾದ ಅಖಂಡ ಶುದ್ಧ ಚೈತನ್ಯ ಸ್ಥಿತಿಯಿಂದಿರುವದೇ ಕೈವಲ್ಯ ಅಥವಾ ಮೋಕ್ಷವೆನ್ನುವರು.

೮) ಸ್ವಸ್ವರೂಪಾವ ಸ್ಥಿತಿಃ ಮುಕ್ತಿರಿತ್ಯ ಭಿಧೀಯತೆ (ತನಗೆ ಸ್ವರೂಪ ಸ್ಥಿತಿಯಿಂದಿರುವದೇ ಮೋಕ್ಷ)(ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು)

೯) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೧೭) ಅರಿವು ತಾನೆಂದುನಿಂದೊಡೆ ಮುಕ್ತಿ। ಪೆರತಿಲ್ಲವದು ನಿಗಮೋಕ್ತಿ

೧೦) (ಅ.ಸಾರ. ೭-೫-೫) ಇನ್ನು ಪೇಳ್ವೆನುಕೇಳು ನನ್ನೀಮತದಲ್ಲಿ ಸಂಪನ್ನ ವಹ ಮುಕ್ತಿಯದು ನಿಜಸ್ಥಿತಿಯಪ್ಪು ದೆನ್ನಲೇ ಬೇಹುದಿದು ಸಿದ್ಧ।।೫।।

೧೧) (ಅ.ಸಾರ. ೭-೨-೧೦) ಸಂಚಿತಾಗಾಮಿಗಳು ಮುಂಚೆಕೆಟ್ಟಾರಬ್ಧದಿಂ ಚರಿಸುವಂಗೆ ದೇಹಾದಿ ನಿರಾಭಿಮಾನಾಂಚಿತವೇ ಮುಕ್ತಿಯೆನಿಸುವದು.

೧೨) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೨೫೭) ಕಲ್ಪಿತಲಿ ನಿವೃತ್ತಿ ಅಧಿಷ್ಠಾನರೂಪ ಹೋವೆ ಹೈ। ಯಾತೆ ಸಂಸಾರ ನಿವೃತ್ತಿ ಮೋಕ್ಷ ಹೈ। ಯಾ ಕಹನೇತೆ ಬ್ರಹ್ಮರೂಪ ಮೋಕ್ಷ ಹೈ। ಯಹ ಸಿದ್ಧ ಹೋವೆ ಹೈ।

೧೩) (ಪ.ಗೀ. ೬-೯) ಉಳಿದ ನಿಜದೊಳಾ ಬಗೆಯಿಲ್ಲಾಗಿ। ತಿಳಿಯುದಯವು ಲಯವದಕಿಲ್ಲಾಗಿ।। ಅದು ತನ್ನಿಂ ತಾಂತೋರುವದಾಗಿ।। ಅದು ನಿರ್ಲಕ್ಷಣ ನಿರ್ಗುಣವಾಗಿ। ನಿರಘ ನಿರಂಜನ ನಿಷ್ಕ್ರಿಯಮಾಗಿ। ನಿರುಪಾಧಿಕ ನಿರ್ದ್ವಂದ್ವಮದಾಗಿ।। ಅದು ತಾನಿಗುದದರೊಳು ಮನವಿಲ್ಲ। ಅದರಿಂ, ಕನಸು ನೆನಸು ಮುನ್ನಿಲ್ಲ।। ಬರಿಯರಿವಲ್ಲದೆ ಮೂಢತೆಯಿಲ್ಲ।ಅರಿಯದರಿಂದದು ಸುಪ್ತಿಯುಮಲ್ಲ।ಆಚಿತ್‌ಪದವೇ ತೂರ್ಯಮೆನಿಕ್ಕು। ಯೋಚಿಸಿ ತಿಳಿ ಕೈವಲ್ಯ ಮದಕ್ಕು ।।೯।।

ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿ

೧) (ವಿ.ಚಿಂ. ೧೭೩) ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿ ವಿದೇಹ ಕೈವಲ್ಯ ವೆಂಬವೇ ದ್ವಿವಿಧ ಮೋಕ್ಷಂಗಳು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ವಿವೇಕಿಗೆ ಅಹಮಾತ್ಮರ್ಗನ್ಯೋನ್ಯಾಧ್ಯಾಸ ಲಕ್ಷಣ ಮಾದಹೃದಯಗ್ರಂಥಿಯು ಶಿಥಿಲತೆಯ ನೈದಿತಾಗಿ, ಪರ ಶರೀರದೊಳಗೆಂತಂತೆ, ಸ್ವ ಶರೀರದಲ್ಲಿಯುಂ, ದೃಢಾಭಿಮಾನ ವಿಲ್ಲದಿರಲಾಗ, ಅನುಭವ ಸಾಮ್ಯ ಮಪ್ಪುದರಿಂ, ಸಮದರ್ಶನವೆಂಬ ಪ್ರಾರಬ್ಧಭೋಗ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರದೊಳು ಸುಪ್ತ ಬಾಲ, ಉನ್ಮತ್ತ, ಪಿಶಾಚಕರಂತೆ ಕ್ರಮದಿಂ-ಜಡ, ಲೀನ, ಮೃದು, ದುರ್ಬಲ, ಶಿಥಿಲಾನಾವಶ್ಯಕ, ಸ್ವರ ನಿರಂಕುಶಾನು ಸಂಧಾನವಹುದರಿಂ, ದೇಹಾದ್ಯಭಿಮಾನ ತೋರದೆ ಘಟೋತ್ಪತ್ತಿಯಿಂ, ಮೇಲೆ ಕೃತ್ಯಮಾದ ಕುಲಾಲ ಚಕ್ರ, ಬ್ರಮಣವು ಸಂಸ್ಕಾರ, ಕ್ಷಯಾವಧಿ ಕ್ರಮದಿಂದ ಲಸಮಾಗುತಿಪ್ಪಂತೆ ಪ್ರಾರಬ್ಧವಾಸನಾ ವಶದಿಂ, ಹೆದೆಯಿಂಬಿಡಲ್ಪಟ್ಟು ಗಗನವ ನೈದುವ ಕೋಲಗತಿಯುಂ ಹೋಲಿ ಪ್ರಾಪಂಚಿಕನಂತೆ ತೋರುತ್ತ ಬದುಕುತ್ತಿಹುದೇ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿಯೆನಿಸುವದು.

೨) ದುಃಖ ನಿವೃತ್ತಿಯೂ ಅಲ್ಲ ಪರಮಾನಂದ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯೂ ಅಲ್ಲ ಸುಖದ ಸ್ವರೂಪವೇ ಇರುವದು.

(ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೧೧೯-ಪ್ರ.೬) ಅಜ್ಞಾನ ಔರ ತಿಸಕೆ ಕಾರ್ಯಕೆ ನಿವೃತ್ತೀಕು ಮೋಕ್ಷ ಕಹೆ ಹೈ।

೩) (ವಿ.ಚಂ.ಪುಟ ೨೮೫) ದೇಹಾದಿಕ ಪ್ರಪಂಚಕೀ ಪ್ರತೀತಿಕೆ ಹೋತೆ ಜೋ ಬ್ರಹ್ಮರೂಪಸೆ ಸ್ಥಿತಿ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿ||

೪) ನಿರಾವರಣ ಪರಿಪೂರ್ಣನಂದ ಸಹಿತ ವೃತ್ತಿತ್ವಂ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿತ್ವಂ

೫) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೨೫೬)ವೇದಾಂತ ವಾಕ್ಯಸೆ ಅಹಂಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ಮಿ ಐಸಿ ಅಂತಃಕರಣಕಿ ವೃತ್ತಿ ಹೋವೆ ತಾಸೆ ಪ್ರಪಂಚ ಸಹಿತ ಅಜ್ಞಾನಕಿ ನಿವೃತ್ತಿ ಹೋವೆ ಸೋ ಮೋಕ್ಷ ಹೈ|

೬) ಎರಡು ಉಪಾದಿಗಳು ಮಿಥ್ಯೆಯೆಂದು ತಿಳಿದಾಗ ಉಪಹಿತದ ಅಭೇದವೇ ಮುಕ್ತಿ.

ವಿದೇಹ ಮೋಕ್ಷ

(ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೭೫) ಜ್ಞಾನತೆ ಅಜ್ಞಾನಕಿ ನಿವೃತ್ತಿ ಹೋಯಕೆ ಪ್ರಾರಬ್ದ ಬೋಗತೆ ಅನಂತರ ಸ್ಥೂಲ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶರೀರಾಕಾರ ಅಜ್ಞಾನಕಾ ಚೇತನಮೆ ಲಯ ವಿದೇಹ ಮೋಕ್ಷ ಕಹಿಯೆ ಹೈ|

ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸಾಧನ

(ಉ.ಸಾಹಸಿ ೪-೫ ಶ್ಲೋಕ) ದೇಹಾತ್ಮ ಜ್ಞಾನ ವಜ್ಞಾನಂ ದೇಹಾತ್ಮಜ್ಞಾನ ಬಾಧಕಮ್| ಆತ್ಮನ್ಯೆವ ಭವೇದ್ಯಸ್ಯಸ ನೇಚ್ಛನ್ನಪಿ ಮುಚ್ಯತೇ||೫|| ದೇಹವೇತಾನೆಂಬ ಜ್ಞಾನದಂತೆ (ಅಜ್ಞಾನಿಯ ಜ್ಞಾನದಂತೆ (ದೃಢವಾದ) ದೇಹವೇ ತಾನೆಂಬ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಬಾಧಿಸುವ ಜ್ಞಾನವು ಯಾವನಿಗೆ ತನ್ನ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೋ ಅಂದರೆ (ಆತ್ಮವೇ ತಾನು ಎಂಬ ನಿಸ್ಸಂದಿಗ್ಧವಾದ ಜ್ಞಾನವು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆಯೋ (ಭಿದ್ಯಂತೆ ಹೃದ್ಜಯಗ್ರಂಥಿಃ ಪರಾವರೆ) ಮುಂ.ಉ.೨-೨-೮) ಅವನು ಇಚ್ಛಿಸದಿದ್ದರೂ ಮುಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ತತ್ವಃ ಸರ್ವಮಿದಂ ಸಿದ್ಧಂ ಪ್ರಯೋಗೋಸ್ಮಾಭಿರೀರಿತಃ||೫||

ಆದುದರಿಂದ ಇದೆಲ್ಲವೂ (ಜ್ಞಾನವು ಪ್ರಾರಬ್ಧ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ವಿರೋಧಿಯಲ್ಲ; ಉಳಿದ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ (ಸಂಚಿತ ಆಗಾಮಿ) ಮಾತ್ರ ಆದು ವಿರೋಧಿ ಎಂಬುದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

ಮೋಕ್ಷ (ಮತವಾದಿಗಳು)

೧) (ವಿ.ಚಿಂ.೩೮) ಸಕಲವಾದಿಗಳಿಂ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಮೋಕ್ಷವೆಂತೆನೆ.

ಚಾರ್ವಾಕರು : ಮರಣವೇ ಮೋಕ್ಷವೆಂಬರು.

ಜೈನರು : ಅಲೌಕಿಕ ಆಕಾಶದ ಮದ್ಯದೊಳು ಉತ್ತರೋತ್ತರ ಗಮನವೇ ಮೋಕ್ಷವೆಂಬರು.

ಬೌದ್ಧರು : ಸುಖ ದುಃಖಗಳ ಸೋಂಕಿಲ್ಲ ಶುದ್ಧ ಬುದ್ಧಿಯ ಸಂಸಕ್ತಿಯೇ ಮೋಕ್ಷವೆಂಬರು.

ಕೌಳಯಾಮಳರು : ಆಕಾಶಗಮನಾದಿ ಸಿದ್ಧಿ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯೇ ಮೋಕ್ಷವೆಂಬರು.

ಶಾಕ್ತೇಯರು : ಆನಂದ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯೇ ಮೋಕ್ಷವೆಂಬರು

ಪಾಂಚಾರಾತ್ರರು : ವಾಸುದೇವಾತ್ಮಕ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವರೂಪ ಹಾನಿಯಿಲ್ಲ ದಡಗಿಹುದೇ ಮೋಕ್ಷವೆಂಬರು.

ಲೌಕಿಕರು : ಇಹ ಪರಂಗಳಲ್ಲಿ ಪುತ್ರ, ಬಾರ್ಯಾದಿಗಳೊಡಗೂಡಿ ವ್ಯಾಧ್ಯಾದಿ ದುಃಖವಿಲ್ಲದೆ ಸುಖದಿಂದಿಹುದೇ ಮೋಕ್ಷವೆಂಬರು.

ಪೂರ್ವ ಮೀಮಾಂಸಕರು : ಸ್ವರ್ಗಾದಿ ಪದ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯೇ ಮೋಕ್ಷವೆಂಬುವರು.

ನೈಯಾಯಿಕ ವೈಶೇಷಿಕರುಗಳು : ಆತ್ಮ ಶರೀರೇಂದ್ರಿಯಾದಿಕವೆಂಬ ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದು ದುಃಖಗಳ ಅತ್ಯಂತ ನಾಶದಿಂ ಪಾಷಾಣ ಪ್ರಾಯನಾಗಿಹುದೇ ಮೋಕ್ಷವೆಂಬರು.

ಸಾಂಖ್ಯರು : ಪ್ರಕೃತಿ ಪುರುಷ ವಿವೇಕದಿಂದ ಅವಿದ್ಯಾ ನಾಶವೇ ಮೋಕ್ಷವೆಂಬರು.

ಪಾತಂಜಲರು : ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸ ಬಲದಿಂ ಮನೋಲಯದ್ವಾರದಿಂದ ಅಜ್ಞಾನವಳಿವುದೇ ಮೊಕ್ಷವೆಂಬುವರು.

ವೇದಾಂತಿಗಳು : ಚಿನ್ಮಾತ್ರ ಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮೈಕ್ಯತ್ವಜ್ಞಾನದಿಂ ವ್ಯವಹಾರಿಕಮಾದ ದ್ವೈತ ಬಂಧ ನಿವೃತ್ತಿಯೇ ಮೋಕ್ಷವೆಂಬರು.

ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳು : ಆತ್ಮಂಗೆ ಷಡದ್ವಾತೀತ ಶಿವಸಮಾನತ್ವವೇ ಮೋಕ್ಷವೆಂಬುವರು.

ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸಾಧನ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೧೧೫), (ವೇದಾಂತ ಪ್ರಕಾರ) ಜೀವ ಬ್ರಹ್ಮಕಿ ಭೇದ ದೂರಿಕರ ನೇವಾಲಾ ಜೋ ಜ್ಞಾನ ಹೈ ಸೋಯಿ ವೇದಮೆ ಮೋಕ್ಷಕಾ ಸಾಧನ ಕಹಿಯೆ ಹೈ|

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೧೫೪) ಮೈ ಸತ್ತು ಚಿತ್ತು ಆನಂದ ರೂಪ ಬ್ರಹ್ಮ ಸ್ವರೂಪ ಹೂಂ ಐಸಾ ಜೋ ನಿಶ್ಚಯ ತಾಕಾ ನಾಮಜ್ಞಾನ ಹೈ ಸೋಯಿ ಮೋಕ್ಷಕಾ ಸಾಧನ ಹೈ|

೩) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೬೬) ಮುಕ್ತಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತಿತ ಮಕ್ಕುಂ|

ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ವಿಘ್ನತ್ರಯ

(ವಿ.ಚಿಂ.೧೫೪) ಅಸಂಭಾವನೆ ಸಂಶಯಭಾವನೆ ವಿಪರೀತ ಭಾವನೆಗಳೇ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕ ಮಾಗಿರ್ಪುದದೆಂತೆನೆ ನೀನೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮವಾದ ಪರಮ ಶಿವ ಚೈತನ್ಯವೆಂದರಿತು ಶಿವೋಹಂ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿ ನಿಶ್ಚಯದಿಂ ಸುಖಿಯಾಗಿ ಮೋಕ್ಷವಂ ಪಡೆವುದೊಂದು ಸವಿಮರ್ಶಮಾಗಿ ಗುರುವಿನುಪದೇಶಮಂ ಕೊಂಡ ಶಿಷ್ಯನು (ಅಸಂಭಾವನೆ) ಬ್ರಹ್ಮ ಧರ್ಮಗಳಾದ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವಾದಿಗಳೆನ್ನೊಳಿಲ್ಲವಾಗಿ, ನಾನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲವೆಂದು ಭಾವಿಸುವ ಅಜ್ಞಾನವೇ ಅಸಂಭಾವನೆಯೆನಿಸುವದು. ಬಳಿಕ ಜಹದ ಜಹ ಲಕ್ಷಣೆಯಿಂ ತತ್ವಮಸ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಮಂ ತಿಳಿದರುಂ ನಂಬಿಕೆ ಸಾಲದೆ (ಸಂಶಯಭಾವನೆ) ನಾನು ಬ್ರಹ್ಮವಹುದೋ ಅಲ್ಲವೋ ಎಂದು ಸಂದೇಹಗೊಳ್ಳುವದೇ ಸಂಶಯ ಭಾವನೆಯೆನಿಸುವದು. ಶ್ರುತಿಯುಕ್ತಿಗಳಿಂ ನಾನು ಬ್ರಹ್ಮನಾದೊಡಂ ನನಗಿನ್ನು ಜೀವತ್ವ ಬಿಡಲಿಲ್ಲವಾಗಿ (ವಿಪರೀತಭಾವನೆ) ಈಗ ನಾನು ಜೀವನು ಎಂದು ಅರಿವುದೇ ವಿಪರೀತ ಭಾವನೆಯೆನಿಸುವದು.

ಮೋಕ್ಷ ದ್ವಾರಪಾಲಕ

(ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೪೦೦) ಶಮ; ಸಂತೋಷ ವಿಚಾರ (ವಿವೇಕ) ಸತ್ಸಂಗ.

ಸಾಲೋಕ್ಯ ಮೋಕ್ಷ

(ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೩೩೬) ರಾಜಾಕೆ ಪ್ರಜಾಕಿ ನ್ಯಾಯಿ ಈಶ್ವರ ಕೆ ಲೋಕವಿಷೆ ವಾಸಕಾ ನಾಮ ಸಾಲೋಕ್ಯ ಮೋಕ್ಷ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಸಾಮೀಪ್ಯ ಮೋಕ್ಷ

(ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೩೩೬) ಸಾಲೋಕ್ಯ ಪದವಿಷೆ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕಹಿಯೆ ರಾಜಾಕೆ ಕಿಂಕರಕೀ ನ್ಯಾಯಿ ಈಶ್ವರಕೆ ಸಮೀಪ ವಾಸಕರನೇಕಾ ನಾಮ ಸಾಮೀಪ್ಯ ಮೋಕ್ಷ ಹೈ।

ಸಾರೂಪ್ಯ ಮೋಕ್ಷ

(ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೩೩೬) ಸಾಮೀಪ್ಯತೆ ಶ್ರೇಷ್ಠ ರಾಜಾಕೆ ಅನುಜ ಕೀ ನ್ಯಾಯಿ ಈಶ್ವರಕೆ ಸಮಾನ ರೂಪಕೀ ಪ್ರಾಪ್ತಿ ಕಾ ನಾಮ ಸಾರೂಪ್ಯ ಮುಕ್ತಿ ಹೈ।

ಸಾಯುಜ್ಯ ಮೋಕ್ಷ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೩೩೬) ಸಾರೂಪ್ಯತೇ ಶ್ರೇಷ್ಠ ರಾಜಾಕೀ ಜೇಷ್ಠ ಪುತ್ರಕಿ ನ್ಯಾಯಿ ಈಶ್ವರಕೆ ಸಮಾನ ಸತ್ಯ ಸಂಕಲ್ಪಾದಿ ಐಶ್ವರ್ಯ (ವಿಭೂತಿ) ಕಿ ಪ್ರಾಪ್ತಿಕಾ ನಾಮ ಸಾಷ್ಟಿ ಮುಕ್ತಿ ಹೈ ತಿನಕು ಸಾಯುಜ್ಯ ಮುಕ್ತಿ ಬೀ ಕಹೆ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೯೮) ಕಚ್ಚು ಸಂಕಲ್ಪ ಕರೆ ಸೋಯಿ ಸಿದ್ಧ ಹೋವೆ ಹೈ ಪರಂತು ಜಗತ್ತಕಿ ಉತ್ಪತ್ತಿ। ಪಾಲನಾ, ಸಂಹಾರ ಭೋಡಿಕೆ ಔರ ಸಾರಿ ವಿಭೂತಿ ಈಶ್ವರಕೆ ಸಮಾನ ಹೋವೆ ಹೈ ಯಾಹೀಕು ಸಾಯುಜ್ಯ ಮೋಕ್ಷ ಕಹೆ ಹೈ।

ಮೋಹ

೧) (ಪ.ಭೋ ೧-೭-೯) ತನ್ನ ಹಂಬ್ರಮೆಯನೆಂದುಂ ನೀಗಿ ನಿಲಲೀಯದುನ್ನತ ಮಾದನ್ಯರತಿಯನು। ತನ್ನೊಳಿಸಗಿ ಕಾಡುತಿಹುದರಿವುಳ್ಳವರು। ಮುನ್ನೋಡಲದು ಮೋಹವೆನಿಪುದು.

೨) ಅಹಂಕಾರ ಮಮಕಾರ ವಿಷಯಃ ಮೋಹ

೩) (ವಿ.ಚಂ.೯೩) ತೋರಿದ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಶುಕ್ತಿಕಾರ ಜತಾದಿ ವಿಪರೀತ ಜ್ಞಾನಮಂ ಪುಟ್ಟಿಸುವದಾಗಿ ಮೋಹವೆನಿಸುವದು.

೪) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೪೧೭ ಕಲಾ ೧೬) ಆತ್ಮಾ ಅನಾತ್ಮಕಾ ವಾ ಕಾರ್ಯ (ಶುಭ) ಅಕಾರ್ಯ (ಆಶುಭ) ಕಾ ಅವಿವೇಕ ಮೋಹ ಕಹಿಯೆ ಹೈ.

೫) (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೪೪) ಅಹಂತಾ ಮಮತಾರೂಪ ಬುದ್ಧಿ ಸೋಮೋಹ ಹೈ।

೬) (ಜೀ.ವಿ.ಪೇಜ ೬೬ ಶ್ಲೋಕ ೬೩) ಕ್ರೋದಾದ್ಭವತಿ ಸಂಮೋಹ ಸಂಮೋಹಾತ್ ಸ್ಮೃತಿ ವಿಭ್ರಮಃ। ಸ್ಮೃತಿಬ್ರಂಶಾದ್ಬುದ್ಧಿ ನಾಶೋ ಬುದ್ಧಿ ನಾಶಾತ್ ಪ್ರಣಶ್ಯತಿ॥೬೩॥ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಚಿಂತಿಸುವ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಅವುಗಳ ಆಸಕ್ತಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದ

ಕಾಮ ಕಾಮದಿಂದ ಕ್ರೋಧ ಕ್ರೋಧದಿಂದ ಮೋಹ ಮೋಹದಿಂದ ಸ್ಮೃತಿ ವಿಭ್ರಮ ಸ್ಮೃತಿ ವಿಭ್ರಮದಿಂದ ಬುದ್ದಿನಾಶ ಬುದ್ಧಿನಾಶದಿಂದ ಮನುಷ್ಯನಾಶವಾಗುತ್ತಾನೆ.

(ಜೀ.ವಿ.ಪೇಜ ೬೬) ಸಂಮೋಹೋ ವಿವೇಕ ಪರಾನ್ಮುಖತ್ವಮ್।

ವಿವೇಕದಿಂದ ಹಿಂತಿರುವದಕ್ಕೆ ಸಂಮೋಹವೆನ್ನುವರು.

(ಜೀ.ವಿ.ಪೇಜ ೩೬೮) ಹಿತೇಷ್ವ ಹಿತ ಬುದ್ಧಿರಹಿತೇಷು ಚಿತಬುದ್ಧಿರ್ಮೋಹಃ।

ಹಿತದಲ್ಲಿ ಅಹಿತರೆಂಬ ಅಹಿತರಲ್ಲಿ ಹಿತರೆಂಬ ಬುದ್ಧಿಯೇ ಮೋಹವೆನಿಸುವದು.

ಮೌ

ಮೌನ

೧) (ಪ.ಭೋ.೫-೧೩-೫) ಜೀವಪರಮರೆಂಬ ಭಾವನೆ ತನ್ನ ಸದ್ಭಾವದಿಂದಳಿದುಳಿದಾನಂದ ತೀವಿ ತನ್ನೊಳು ತಾನೆಯೆಣಿಸಿ ಚಲಿಸದ ನಿರ್ಬಾವನೆ ಮೌನವೆಂದೆನಿಪುದು.

೨) (ಅವರೋಕ್ಷಾನುಭೂತಿ ಶ್ಲೋ ೧೦೭-೧೦೭)ಯಸ್ಮಾದ್ವಾಚೋ ನಿವರ್ತಂನ್ತೇ ಅಪ್ರಾಪ್ಯ ಮನಸಾಸಹ।

ಯನ್ಮೌನಂ ಯೋಗಿಭಿರ್ಗಮ್ಯಂ ತದ್ಭವೇತ್ಸರ್ವದಾ ಬುಧ॥೧೦೭॥

(೧೦೭) ಯಾವುದರಿಂದ ಮಾತುಗಳೇ ಹಿಂತಿರುಗುವವೋ ಅದನ್ನು ಯಾವದರಿಂದ ಹೇಳಲಿಕ್ಕಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿದು ಸುಮ್ಮನಿರುವದೇ ಮೌನವೆನಿಸುವದು.

೩) (ಅಪರೋಕ್ಷಾನುಭೂತಿ ಶೋಕ ೧೦೯) ಇತಿವಾ ತದ್ಭವೇನ್ಮೌನಂ ಸತಾಂ ಸಹಜ ಸಂಜ್ಞಿತಮ್। ಗಿರಾಮೌನಂತು ಬಾಲಾನಾಂ ಪ್ರಯುಕ್ತಂ ಬ್ರಹ್ಮವಾದಿಯಿಃ॥೧೯॥

ಮಾತನಾಡದೇ ಇರುವದೇ ಮೌನವೆಂದು ಹುಡುಗರಿಗಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮವಾದಿಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವದು.

೪) ಮೌನಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಗೆಯಾಗಿ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವದು.

೧) ಬ್ರಹ್ಮವು ಮನಸ್ಸಿಗಾಗಲಿ ಮಾತಿಗಾಗಲಿ ವಿಷಯವಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅದೇ ಮೌನವು. ಅದರ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿರುವದೇ ಎಂದರೆ ಆ ವಸ್ತುವೇ ತಾನೆಂದು ಭಾವಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದೇ ಮೌನವು. ಇದು ಒಂದು

೨) ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವದಕ್ಕೆ ಆಗುವದೇ ಇಲ್ಲ ಏಕೆಂದರೆ ಅದು ನಿರಾವರಣವಿದೆ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವದಕ್ಕೂ ಆಗುವದಿಲ್ಲ ಏಕೆಂದರೆ ಅದು ನಿಜವಾಗಿ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಭಾವಿಸುವದೇ ಮೌನವು. ಮಾತಾಡದೆ ಸುಮ್ಮನಾಗಿರುವದೂ ಮೌನವೆಂದು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವದುಂಟು. ಆದರೆ ಅದು ವಿಷಯಗಳ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಆಡಿ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ವಿಕ್ಷೇಪವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಅವಿವೇಕಿಗಳಿಗಾಗಿ ಹೇಳಿದ ಉಪದೇಶವು.

ಮೌನಿ

(ಪ.ಬೋ.೬-೧೧-೯) ಆರೊಡನಾಡದೆ ಹೋರದೆ ತತ್ವವಿ। ಚಾರವನೊಮ್ಮೆಯು ನುಡಿಯದೆ॥ ಸಾರಸುಖದೊಳಿರ್ಪವನು ಮೌನಿಯ ಹುದೆಂದು ನೀರಜನೇತ್ರೆ,ನೀನರಿವುದು॥೯॥

ಮಂ

ಮಂಗಲ

೧) ವಿಘ್ನವಿನಾಶಕ ಆನುಕೂಲ, ವ್ಯಾಪಾರ, ವಿಶಿಷ್ಟಂ ಮಂಗಲಃ

೨) ನಿರ್ವಿಘ್ನ ಪರಿಸಮಾಪ್ತಿಕಾಮಃ ಮಂಗಲಮಾಚರೇತ್। ಯಾವದೇ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವಾಗ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯವು ನಿರ್ವಿಘ್ನವಾಗಿ ಪೂರ್ಣವಾಗಲೆಂದು ಮಾಡುವ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯೇ ಮಂಗಲಾಚರಣೆ.

೩) ಮಂಗಲ ತೀನ ಪ್ರಕಾರ (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೩೩೩)

೧) ವಸ್ತು ನಿರ್ದೇಶ ರೂಪಮಂಗಲ ೨) ನಮಸ್ಕಾರ ರೂಪ ಮಂಗಲ

೩) ಆಶೀರ್ವಾದ ರೂಪ ಮಂಗಲ.

೪) ವಸ್ತು ನಿರ್ದೇಶ ಮಂಗಲ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೩೩೩) ಸಗುಣ ಅಥವಾ ನಿರ್ಗುಣ ಜೋ ಪರಮಾತ್ಮ ಸೋವಸ್ತು ಹೈ ತಾಕೆ ಕೀರ್ತನಕಾ ನಾಮ ವಸ್ತು ನಿರ್ದೇಶ ಮಂಗಲ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) (ಶಿ.ಶಿ.ಪೇಜ ೩) ನಾಮಮಾತ್ರೇಣ ವಸ್ತು ಸಂಕೀರ್ತನಂ ವಸ್ತು ನಿರ್ದೇಶ ಮಂಗಲಂ।

ಶಿವ, ಮಹಾದೇವ ಅನೇಕ ನಾಮಗಳಿಂದ ಶೋಬಿಸುವ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸಂಕೀರ್ತನ ಮಾಡುವದು. (ಇದರಿಂದ ದೇಹ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಶುದ್ದಿಯಾಗುವದು)

೩) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೩೩೫ ದೋಹಾ ೧ ರಲ್ಲಿ ಸಗುಣ ನಿರ್ಗುಣ ವಸ್ತು ನಿರ್ದೇಶ ಮಂಗಲವಿರುವದು.

೪) ವಸತೀ ಇತಿವಸ್ತು ಅಂದರೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆಯಾಗದೆ ಒಂದೇ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವದು ವಸ್ತುವು ಅಂಥ ವಸ್ತು ಪರಮಾತ್ಮ ಅವನ ಚಿಂತನೆ ಸ್ತುತಿ ಮಾಡುವದು ಇದು ವಸ್ತು ನಿರ್ದೇಶ ಮಂಗಳ.

ಆಶೀರ್ವಾದ ರೂಪಮಂಗಲ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೩೩೩) ಅಪನಾ ಅಥವಾ ಶಿಷ್ಯನ ಕಾ ಜೋ ವಾಂಚಿತ ವಸ್ತುತಾ ಕೆ ಪ್ರಾರ್ಥನಕಾ ನಾಮ ಆಶೀರ್ವಾದರೂಪ ಮಂಗಲ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) (ಶಿ.ಶಿ.ಪೇಜ ೪) ಸರ್ವದುಃಖ ನಿವೃತ್ತಿಃ ಪರಮಾನಂದ ಪ್ರಾಪ್ತಿ ರೇವ ಆಶೀರ್ವಾದಃ

ಸಕಲ ದುಃಖಗಳನಾಶ ಪರಮಾನಂದ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವದು ಆಶೀರ್ವಾದ ರೂಪಮಂಗಲ.

೩) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೩೩೫ ದೋಹ ೪೩೫) ಸ್ವವಾಂಛಿತ ಪ್ರಾರ್ಥನಾರೂಪ ಆಶೀರ್ವಾದ।

ನಮಸ್ಕಾರ ರೂಪ ಮಂಗಲ

೧) (ಶಿ.ಶಿ.ಪೇಜ ೪) ದಾಸ್ಯ ದಾಸ ಭಾವಮೇವ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಂಗಲಂ. ಪರಮಾತ್ಮನು ದಾಸ್ಯ ಜೀವನು ಅವನದಾಸ ಈ ದಾಸಜೀವನು ದಾಸ್ಯನಾದ ದೇವ ಚರಣದಲ್ಲಿ ನತಮಸ್ತಕನಾಗಿ ಭಕ್ತಿ ಸಮರ್ಪಣ ಮಾಡುವದೇ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಂಗಲ (ಈ ಮಂಗಲದ ಫಲ ಅಂತಃಕರಣ ಶುದ್ದಿ ಅಹಂಭಾವನಾಶ)

೨) ಕಾರ್ಯಾರಂಭಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಗುರುಗಳಿಗೆ ಹಿರಿಯರಿಗೆ ಒಂದಿಸಿ ಕಾರ್ಯಾರಂಭ ಮಾಡುವದು ನಮಸ್ಕಾರ ರೂಪಮಂಗಲ.

೩) (ವಿ.ಸಾ.ದೋಹಾ ೩ ಅಂಕ ೩೩೫) ಅಸುರನಕೋಸಂಹಾರ ಲಚಮಿ ಪಾರ್ವತಿಪತಿ। ತೀನ್ಹೊ ಪ್ರನಾಮ ಹಮಾರಾ। ಭಜತನಕು ಸಂತತಭಜೆ॥

ಯ

ಯಜ್ಞ

ಹೋಮಹವನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಯಜ್ಞವೆನ್ನುವರು.

ಸಾತ್ವಿಕ ಯಜ್ಞ

(ಬ.ಗೀ.೧೭-೧೧) ಅಫಲಾಕಾಂಕ್ಷಿಬಿರ್ಯಜ್ಞೋ ವಿಧಿ ದೃಷ್ಟೋಯ ಇಜ್ಯತೇ। ಯಷ್ಟವ್ಯಮೇವ ಇತಿ ಮನಃ ಸಮಾಧಾಯ ಸ.ಸಾತ್ವಿಕಃ॥೧೧॥ ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತವಾಗಿ ನಿಯಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಮಾಡಲೇಬೇಕಾದ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಮನಸ್ಸನ್ನು ದೃಡಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದೆ ಇರುವಂತಹ ವ್ಯಕ್ತಿಯಿಂದ ಯಾವ ಯಜ್ಞ ಮಾಡಲ್ಪಡುವದೋ ಅದು ಸಾತ್ವಿಕ ಯಜ್ಞವಾಗಿದೆ.॥೧೧॥

ಯಜ್ಞ ರಾಜಸ

ಭ.ಗೀ.ಅ.೧೭ ಶ್ಲೋ ೧೨) ಅಭಿ ಸಂಧಾಯ ತುಫಲಂ ಧಂಭಾರ್ಥಮಪಿ ಚೈವಯತ್। ಇಜ್ಯತೇ ಭರತಶ್ರೇಷ್ಠ ತಂ ಯಜ್ಞಂವಿದ್ಧಿ ರಾಜಸಂ॥೧೨॥

ಎಲ್ಲೈ ಅರ್ಜುನ ಕೇವಲ ಡಂಭಾಚಾರಕ್ಕಾಗಿಯೋ ಅಥವಾ ಫಲವನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಉದ್ದೇಶವಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಮಾಡಲಾಗುವ ಯಜ್ಞವನ್ನು ರಾಜಸವೆಂದು ತಿಳಿ॥೧೨॥

ಯಜ್ಞ ತಾಮಸ

(ಭ.ಗೀ.೧೭-ಶ್ಲೊ೧೩) ವಿಧಿಹೀನ ಮಸೃಷ್ಟಾನ್ನಂ ಮಂತ್ರಹೀನ ಮದಕ್ಷಿಣಮ್। ಶ್ರದ್ಧಾವಿರಹಿತಂ ಯಜ್ಞಂ ತಾಮಸಂ ಪರಚಕ್ಷತೇ॥೧೩॥

ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತವಿಧಿ ವಿಧಾನಗಳಿಲ್ಲದ, ಅನ್ನದಾನವಿಲ್ಲದಿರುವ, ಮಂತ್ರಗಳಿಲ್ಲದ, ದಕ್ಷಿಣೆ ನೀಡದಿರುವ ಮತ್ತು ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಲ್ಲದೆ ಮಾಡಲ್ಪಡುವ ಯಜ್ಞವನ್ನು ತಾಮಸ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ॥೧೩॥

ಯಾ

ಯಾಗ

(ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೧೫೭) ಅಂತ್ಯ ಕಿ ಆಹುತಿ ಕು ಯಾಗ ಕಹೆ ಹೈ|

ಯೋ

ಯೋಗ್ಯತಾ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೧೪೧) ಏಕ ಪದಾರ್ಥಕಾ ಪದಾಂತರಸೆ| ಸಂಬಂಧಕು ಯೋಗ್ಯತಾ ಕಹೆ ಹೈ|| (ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೮೧)

೨) ಏಕ ಪದಾರ್ಥ ಪರ ಪದಾರ್ಥ ಸಂಬಂಧ ಯೋಗ್ಯತಾ||

ಯೋಗ

(ಭ.ಗೀತಾ೨-೪೮ ಶ್ಲೋಕ) ಸಮೋಭೂತ್ವಾ ಸಮತ್ವಂ ಯೋಗ ಮುಚ್ಯತೆ||೪೮.

೧) ಸಜಾತಿ ವಸ್ತುಗಳ ಕೂಡುವಿಕೆಗೆ ಯೋಗವೆನ್ನುವರು.

೨) ದುಖ ಸಂಯೋಗದ ವಿಯೋಗವೇ ಯೋಗ

೩) ಕರ್ಮ ಕುಸಲತೆಗೆ ಯೋಗವೆನ್ನುವರು

೪) ಚಿತ್ತ ವೃತ್ತಿ ನಿರೋಧಃ ಯೋಗ

೫) (ವೃ.ರ.೧೨೧ ಅಂಕ) ಅವಯವ ಶಕ್ತಿಕು ಯೋಗ ಕಹೆ ಹೈ|

೬) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೫೧-೧)೧) ಮನದೊಳಾರಬ್ದ ಕರ್ಮಾಧೀನದಿಂದಿರದೆ| ಜನಿಸುವಂಗಜ ವಿಕಾರಾದಿ ಗುಣವೆಲ್ಲ|| ತನಗೆ ವಿಷಯಂಗಳವನರಿವರಿವೆ ತಾನೆಂಬ| ನೆನಹು ಸಂತತ ವಳಿಯದಿಹುದೆ ಯೋಗ||೧||

೭) ಮಹದಾದಿ ವಿಕೃತಿಯೊಡಗೂಡದದ್ವಯ ನಿತ್ಯ| ವಹ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ಪರಿಪೂರ್ಣವೆನಿಪ|| ಸಹಜ ಪರಬೊಮ್ಮವನೆ ತಾನೆಂಬ ಮತಿ ಮರೆಯ| ದಿಹುದೇ ವೇದಾನುಮತವಾದ ಯೋಗ|| ೨ ||

೮) (ಪ.ಗೀಟ-೧) ಯೋಗ ಕೆ ಬೀಜಂ ರೂಪಂಕಾರ್ಯ । ಆಗಳು ಮುಂಟವನರಿ ಸುವಿಚಾರ್ಯ| ಯಮಾವಾದ್ಯಂಗವೆ ಬೀಜವೆನಿಕ್ಕು| ಕ್ರಮದೊಳವಂ ಮೇಣರಿಯಲ್ಬಕ್ಕು| ಪಲವಂದದ ಸದುಪಾಯಗಳಿಂದ| ಫಲವನುಭವಿಗಳ ಸಂಗತಿಯಿಂದ ಚಲಿಸುವ ಮನವದು ಸುಸ್ಥಿತರದಿಂದ| ನಿಲಲದು ರೂಪೆನಿಸುವದೆ ಕಂದ| ಮಗುಳೆ ಬಹಿರ್ವ್ಯಾಪಾರಂಗಳನು| ಮಿಗೆದುಃಖ ಪ್ರದಕರ್ಮಂಗಳನು| ಒಲ್ಲದೆ ಬಿಡುವದು ಕಾರ್ಯಮದಾಗಿ| ಬಲ್ಲನೆ ತಿಳಿಯವನುಳ್ಳನೆ ಯೋಗಿ||

ನಿಜಯೋಗ

೧) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೫೧-೩) ಕರಣಾದಿ ಗುಣ ವಿಷಯ ತತಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಕನೆಂಬ|

ಗುರುಶಂಭುಲಿಂಗ ತಾನೆಂದೆನೆಂಬ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯಳಿದು ತೆರೆಯಡಗಿದಂಬುದಿಯ। ಪರಿಯಂತ ಸತಿ ಸುಮ್ಮನಿಹುದೇ ನಿಜಯೋಗ॥೩॥

೨) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೪೮-೫) ಶಿವ ಜೀವನೊಡನಿರ್ದ ಭೇಧಾ ಪರೋಕ್ಷ ಮೆನಿಸುವ ಜಾಡ್ಯ ಧರ್ಮಗಳ ನೇತಿಗಳಿ ದುಳಿದ॥ ಆ ವಿರಳ ಚಿದಾನಂದಮಯನಾದ ಶಂಭುಲಿಂಗವೆ ತಾನೆನಿಸಿ ತೋರುತಿಹುದೆ ನಿಜಯೋಗ॥೫॥

ಸೂಕ್ಷ್ಮಯೋಗ

ಕೈವಲ್ಯ ೫-೪೮-೧) ಅನಿಲ ಶಿಖಿ ಹೃದಯ ತನುಗ್ರಹ ನಗರ ದೇಶಲೋ। ಕನಿಕಾಯದೊಡನೆ ಪರಿವಿಡಿದಡರಿ ಮೇಲೆ । ಘನಪರಂಜ್ಯೋತಿಯೊಳು ಮನವಳಿದಿಹುದೇ ಸ್ಥೂಲಯೋಗವೆನಿಪುದು॥ ಅದು ಪಲ್ಲಟವಾಗೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮಯೋಗ॥೧॥

ವಿನುತ ಯೋಗ

(ಕೈವಲ್ಯ ೫-೪೮-೨) ತಿಳಿವೆಂಬ ತೆರೆ ಮಸಗೆ ಮಾಯಾಪುಳಿನ ಸೇತುವಳಿಯೆ ಜೀವೇಶರೆಂಬುಭಯ ಭಾವನೆಯ ॥ ಕಳೆದ ಬೋಧಾಂಬು ನಿಧಿ ಪಡೆದೇಕ ರೂಪವನು। ಬಳಕೆ ಗೊಳಗಾಗದಿರು ತಿರೆವಿನುತ ಯೋಗ॥೨॥

ಅಧಿಕ ಯೋಗ

(ಕೈವಲ್ಯ ೫-೪೮-೩) ಪರಮಾತ್ಮವೆಂಬ ಮೃತ ಶರಧಿ ಸಪ್ತಾವರಣ। ದಿರವನುಳಿದ ಖಿಳ ಭುವನವನು ತನುವನು ಬೆರಸಿ ಬೇರಿಲ್ಲದೊಳಕೊಂಡು ತೆಕ್ಕನೆ ತೀವಿ। ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗೆ ಬಾರದಿರಲಧಿಕಯೋಗ॥೩॥

ಅಮಳಯೋಗ

(ಕೈವಲ್ಯ ೫-೪೮-೪) ಆತ್ಮ ಬೋಧಾಂಬುರಾಶಿ ಕೋಶದ ಮೇರೆ। ಗಳೆದು ಪರತತ್ವನು ಸಚರಾಚರವನು॥ ಒಳಕೊಂಡು ವಿಪರೀತ ಬಾವನಾ ವೀಚಿಗಳ। ನುಳಿದು ಸತಿ ಸಹಜ ಸುಜವಿಹುದ ಮಳಯೋಗ॥೪॥

ಮಂತ್ರಯೋಗ

(ವಿ.ಚಿಂ.೧೫೯) ಪ್ರಣವಾದಿ ಮಂತ್ರಾನುಸಂಧಾನದಿಂಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಮನೋಲಯವಹುದೇ ಮಂತ್ರಯೋಗವೆನಿಸುವದು.

೧) (ಕೈವಲ್ಯ ೪-೪-೧) ಒಂದೆರಡಾರೆಂಟು ವರ್ನದ ಮನುಗಳ। ಛಂದವ ನರಿದೆಳಸಿದುದನು। ಕುಂದದೆ ಜಪಿಸುತಿರಲು ಮಂತ್ರಯೋಗವಿ। ದೆಂದು ಪೇಳುವರು ಸಂಯಮಿಗಳು।

೨) (ಕೈವಲ್ಯ೪-೫ ಪದ ೧-೨-೩-೪-೫) (ಇಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರದ ವಿಸ್ತಾರವಿದೆ ನೋಡಿರಿ)

೩) (ಕೈವಲ್ಯ ೪-೩೭--೧) ಕಲೆ ಛಂದ ಋಷಿ. ಶಕ್ತಿ ಬೀಜ ಸುಸ್ವರ ತತ್ವಕುಲ ದೇವತಾಕ್ಷರ। ಸಾಲುವರ್ಥವಿವನುಳ್ಳ ಮನುಗಳೊಳು ಸುಗತಿಗಳನೊಂದಿ ತೋರುವ।

ಸುಲಭದೊಂದೆರಡಾರು ವರ್ಣದ ಮನುಗಳನೆ ಸಲೆಸಾಂಗವೆನಿಸಿ। ನಲಿದು ಬಿಡದೆ ಜಪಿಸುತೆ ಪರದೊಳು ಚಿತ್ತವಳಿಯೆ ಮಂತ್ರಯೋಗ॥೧॥

ಮಂತ್ರಯೋಗಾಧಿಕಾರಿ (ಸಾಧಕ)

೧) (ಕೈವಲ್ಯ ೪-೩-೧) ಬಲಹೀನನುರಾಗಿ ಮಂದಮತಿ ನಸು।ಗೆಲಸವಿಡಿದ ವನನ್ಯ ವಶವರ್ತಿ॥ ಸಲೆರೋಗಿ ಗ್ರಹಕೃತ್ಯದೆಡೆಯೊಳು ಮತಿ। ನೆಲಿಸಿದಾತನೆ ಮೃದುವೆನಿಸುವನು॥೧॥ (ಇವನು ಈ ಯೋಗಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರಿ)

ಲಯಯೋಗ

(ಪ.ಭೋ-೫-೨೧-೨)

೧) (ಕೈವಲ್ಯ ೪-೪-೨) ನಾದದ ನಿಜದೊಳಾಗಲಿ ಬಿಂದುವಿನ ರಮ್ಯ। ವಾದರೂಪಿನೊಳಾಗಲಸುಗೂಡಿ॥ ಬೇಧವಳಿದು ಮನವಿರೆ ಲಯಯೋಗವೆಂ। ದೋದಿ ಸೂರಿಗಳು ಸೂಚಿಸುವರು॥೨॥

೨) (ಕೈವಲ್ಯ ೪-೬-೭ ಮುಂದಿನ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನೋಡಿರಿ)

ಲಯ ಯೋಗ ಅಧಿಕಾರಿ (ಸಾಧಕ)

೧) (ಕೈವಲ್ಯ ೪-೩-೨) ಸಮಭಾವ ಸುಜನರ ಸಂಗ ಸುಖಿ ಕಾರ್ಯ। ಸಮುದಾಯದೊಳು ಸಾಕ್ಷಿ ದೃಡದೇಹಿ॥ ವಿಮಲ ನಿಂದ್ರಿಯವೃತ್ತಿ ಶಾಂತನ ಭ್ಯಾಸಿಬಾಸು। ರಮತಿಯುಳ್ಳವನೆ ಮಧ್ಯನೆನಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವನು॥೨॥ (ಇವನು ಲಯಯೋಗ ಸಾಧಕನು)

ಹಠಯೋಗ

೧) (ಕೈವಲ್ಯ ೪-೪-೩) (ಪ.ಭೋ.೫-೨೧-೩) ಹವಣಿಸಿ ದಶ್ವಾಂಗದಿಂದೆ ಕರಣ ಮುದ್ರಾ। ನಿವಹದಿಂ ಬರಿಯ ಕುಂಬಕದಿಂದೆ॥ ಪವನ ವಿಜಯವೆ ಮೂರನೆಯ ಸುಯೋಗ ಹಠಯೋಗವೆಂದ ವಿಚಲ ಮತಿ ಗಳೂಹಿಸುವರು॥೩॥

೨) (ಕೈವಲ್ಯ-೪-೧೨ ಮುಂದಿನ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಿದೆ)

ಹಠಯೋಗ ಅಧಿಕಾರಿ (ಸಾಧಕ)

೧) (ಕೈವಲ್ಯ ೪-೩-೩) ವರನೀತಿ ಕ್ಷಮೆ ಧೈರ್ಯ ಸತ್ಯವಚನ ನಿರ್ದರಣ ನಿರ್ಮಲಚಿತ್ತ ಸಾರ ಶೌರ್ಯ॥ ಪರಿತೋಷ ವಿನಯಾದಿ ಸರ್ವಸುಗುಣವಾ । ವರಿಸಿ ತೋರ್ಪವನತಿ ಮಾತ್ರನು॥೩॥

ರಾಜಯೋಗ

೧) (ಕೈವಲ್ಯ ೪-೪-೪) (ಪ.ಬೋ.೫.೨೧.೪) ಆರಿವಿನಿಂದೊಳ ಹೊರಗಣ ಮೂರು ಲಕ್ಷದಿಂ। ದರಿದು ತತ್ವವನು ಮಾನಸವೃತ್ತಿ ಕರಿಗೊಂಡು ನಿಂದೊಡದನೆ ರಾಜಯೋಗವೆಂದರುಹಿ ತೋರುವರು ಅಚ್ಚ ಸುಖಿಗಳು॥೪॥

೨) (ಕೈವಲ್ಯ ೪-೧೮-ಮುಂದಿನ ೧೧ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಿದೆ ನೋಡಿರಿ)

ರಾಜಯೋಗಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರಿ (ಸಾಧಕ)

(ಕೈವಲ್ಯ ೪-೩-೪) ಬಹುಶಾಸ್ತ್ರ ಪರಿಣತ ನಿಹಪರಭೋಗವಿ। ರಹಿತ ನಖಿಳ ಕರ್ಮದೂರನಧಿಕ॥ ವಹಶೂರ ನವಿಕಾರಿ ತತ್ವಭಾವಸಂ। ನಿಹಿತ ನೆನಿಪನತಿ ಮಾತ್ರ ತರನು॥೪॥ ಇವನು ರಾಜಯೋಗಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರಿ.

ಶಿವಯೋಗ

೧) (ಕೈವಲ್ಯ ೪-೪-೫) (ಪ.ಭೋ.೫-೨೧-೫) ಗುರು ಶಂಭುಲಿಂಗದರ್ಶನೆ ಯನುಸಂಧಾನ। ವರಭಕ್ತಿ ವಿದ್ಯಾಸುವೃತವನೈದು॥ ನಿರುತದಿಂದಳವಟ್ಟುದನೆ ಶಿವಯೋಗವೆಂದೊರೆವರೊಲಿದು ವೇದವಿದುಗಳು॥೫॥

೨) (ಕೈವಲ್ಯ ೪-೩೦ ರಿಂದ ಮುಂದಿನ ೧೦ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಿದೆ ನೋಡಿರಿ)

ಸ್ಪರ್ಶಯೋಗ

೧) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೫೯) ಮಂತ್ರಯೋಗ ಸಹಿತ ಪವನ, ಮನಂಗಳೊಂದು ಗೂಡಿ ಮೂಲಾಧಾರದಿಂ ಸಷುಮ್ನಾನಾಡಿ ಮಾರ್ಗದೊಳ್ಪಿದಿ ಶಿರೋಮಧ್ಯಗತ ಪರಮಾತ್ಮ ತೇಜಸ್ಸಿನೊಳು ಆ ಮನೋಲಯ ವಹುದೇ ಸ್ಪರ್ಶಯೋಗವೆನಿಸುವದು.

೨) (ಕೈವಲ್ಯ ೪-೩೨-೨) ಆರು ಚಕ್ರದೊಳಾರು ತೆರದೊಳೊಪ್ಪುವ ಕಂಜವಾರನಿಂಬುಗೊಂಡು। ತೋರುವ ಮನವಸ್ತುಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿ ಜಾರದೊಂದೆಡೆಗೆ। ಮೀರಿ ಮೂಲಾಗ್ನಿವೆರಸಿ ನಡುನಾಡಿಯೊಳೇರಿಚಿ ಜ್ಯೋತಿಯ। ಬೇರಾಗದೊಂದಿರೆ ಸ್ಪರ್ಶಯೋಗವಿದೆಂದು ಸಾರಿ ಪೇಳುವರು॥೨॥

ಭಾವಯೋಗ

೧) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೫೯) ಈಶ್ವರನ ಪರಿಮಿತ ಭುಜಾ ಶಾಸ್ತ್ರಭರಣಾದಿ ಸಹಿತನಾದೀಶ್ವರ ದಿವ್ಯ ಮೂರ್ತಿಯಂ ಪರಿಭಾವಿಸಿ ಬಳಿಕ ದರವಯವಂಗಳೊಂದೊಂದಂ ಬಿಟ್ಟುಳಿದ ಅವಯವಿ ಮಾತ್ರ, ಮಾದ ಸದ್ರೂಪ ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಮನೋಲಯವಹುದೇ ಭಾವಯೋಗವೆನಿಸುವದು.

ಅಷ್ಟಾಂಗ ಯೋಗ

(ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೫೯) ಯಮ, ನಿಯಮ, ಆಸನ, ಪ್ರಾಣಾಯಾಮ, ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರ, ಧಾರಣ, ದ್ಯಾನ, ಸಮಾದಿಯೇ ಅಷ್ಟಾಂಗ ಹೋವೆ ಹೈ।

ಯಮ ಯೋಗ

೧) (ಕೈವಲ್ಯ ೪-೧೩-೧) (ನಿರ್ಗುಣ) ತನುಕರಣ ವಿಷಯೇಂದ್ರಿಯ ವಿಸರವೆಲ್ಲರೊಳು ವಿರತಿ ಜನಿಸಿಹುದೇ ಯಮವು॥

೨) (ಪ.ಭೋ ೪-೨೦-೧) (ನಿರ್ಗುಣ) ತನುಮಾನಸೇಂದ್ರಿಯ ವಸುಕಾಯಾದಿಗಳೆನಿಸಿ ತೋರ್ಪಖಿಳ ವಿಷಯದೊಳು। ತನಗೆ ವಿರತಿ ಪುಟ್ಟಿದೊಡೆಯದೆ ಯಮವೆಂದು। ಘನನಿ ತಂಬಿನಿ ನೀನು ತಿಳಿವುದು॥೧॥

೩) (ಪ.ಗೀ.೮-೩) (ನಿರ್ಗುಣ) ತನುಮುಖ್ಯದ ವಿರತಿಯೆ ಯಮವಕ್ಕು।

೪) (ಅಪರೋಕ್ಷಾನುಭೂತಿ ಶ್ಲೋಕ ೧೦೪) ಸರ್ವಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ವಿಜ್ಞಾನಾದಿನ್ದ್ರಿಯ ಗ್ರಾಮ ಸಂಯಮಃ। ಯಮೋಽಯಮಿತಿ ಸಂಪ್ರೋಕ್ತೋಽಭ್ಯಸನೀಯೊ ಮುಹುರ್ಮುಹುಃ॥೧೦೪॥

ಎಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಎಂಬ ಅರಿವಿನಿಂದ ಇಂದ್ರಿಯ ಸಮೂಹವನ್ನು ತಡೆದುಕೊಂಡಿರುವದೇ ಯಮವೆನಿಸುವದು.

ಯಮ ದಶಕ ಸಗುಣ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೬೦) ಅಹಿಂಸಾ, ಸತ್ಯ। ಆಸ್ತೇಯ, ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ, ಅಪರಿಗ್ರಹ ಏಪಾಂಚ ಪ್ರಕಾರಕಾ ಹೈ। (ಸೋ ವೇದಾಂತ ಸಾಂಪ್ರದಾಯ ರೀತಿಸೆ ಹೈ।

೨) (ಪ.ಗಿ. ೮-೨) ಯಮಪಿಬುವದು ತಿಳಿಯಲ್ಲು ದಶ ಭೇಧ

ನಿಯಮ ನಿರ್ಗುಣ

೧) (ಕೈವಲ್ಯ ೪-೧೩-೧) ಆತ್ಮನಿಜದೊಲುಮೆಯೆ ನಿಯಮ ॥೧॥

೨) (ಪ.ಭೋ.೪-೨೦) ತನಗೆಲ್ಲ ವಿಷಯದೊಳುದಿಸಿದ ವಿರತಿ ಕೇಳ್ । ಮನದಲ್ಲಿ ನಿಲುದು ಧೃಡಮಾಗಿ। ಮುನಿಜನರೊಲು ಮೆಯೆನಿಯಮವೆಂದೆನಿಪುದೆಂದು। ವನಿತೆ ಮೈತ್ರೇಯೆ ನೀನರಿವುದು॥೨॥

೩) (ಪ.ಗೀ.೮-೩) ಘನ ನಿಜಪದರತಿನಿಯಮವೆನಿಕ್ಕು॥

ನಿಯಮ

(ಅ.ಭೂ.ಶ್ಲೋ ೧೦೫) ಸಜಾತೀಯ ಪ್ರವಾಹಕ್ಚ ವಿಜಾತೀಯ ತಿರಸ್ಕೃತಿಃ। ನಿಯಮೋಹಿ ಪರಾನನ್ದೋನಿಯಮಾತ್ಕ್ರಿಯತೇ ಬುಧೈಃ॥೧೦೫॥

ಸಜಾತೀಯವಾದ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಒಂದೇ ಸವನೆ ನಡೆಸುವದೂ ವಿಜಾತೀಯವಾದದ್ದನ್ನು ಬಿಡುವದೂ ಪರಮಾನಂದ ರೂಪವಾದ ನಿಯಮವೆನಿಸುವದು. ಬುಧರು ಇದನ್ನು ಬಿಡದೇ ಮಾಡುವರು.

ನಿಯಮ ದಶಕ

೧) (ಪ.ಗೀ.೮-೨) ನಿಯಮ (ಸಗುಣ) ಕ್ರಮದಿಂ ನಿಯಮ ದಶಬೇಧ

೨) (ಪ.ಭೋ.೫-೩-೪-೫-೬) ತಪಸಂ, ತೋಷ, ಆಸ್ತಿಕ್ಯ ದಾನ, ಈಶ್ವರಪೂಜಾ, ಸಿದ್ಧಾಂತ ಶ್ರವಣ, ಲಜ್ಜೆ, ಮತಿ, ಜಪವಿಧಿ, ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯ (ಈ ದಶಗುಣ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ೫-೩೧೪-೫-೬) ಪದಗಳಲ್ಲಿ ನೋಡಿರಿ.

ನಿಯಮ ಪಂಚಕ

೩) (ವಿ.ಸಾ.೪೬೧ ಅಂಕ) ಶೌಚ, ಸಂತೋಷ, ತಪ, ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯ, ಈಶ್ವರ ಪ್ರಣೀದಾನ ಏಪಾಂಚ ನಿಯಮ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। (ಸೋ ವೇದಾಂತ ಸಾಂಪ್ರದಾಯ ರೀತೀಸೆ ಹೈ। (ಜ್ಞಾನ ಸಮುದ್ರ, ಗಂಥಮೆ) ದಶ ಪ್ರಕಾರ ನಿಯಮ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। ಸೋ ಪುರಾಣ ರೀತೀಸೆ ಕಹೆ ಹೈ।

ಆಸನ ಯೋಗ (ನಿರ್ಗುಣ)

೧) (ಕೈವಲ್ಯ ೪-೧೩-೧)ವನಿತಾದಿ ವಿಷಯದೊಳು ದಾಸೀನ ವಾಸನವು॥

೨) (ಪ.ಗೀ ೮-೩) ಬಾಹ್ಯದು ದಾಸೀನವೇ ಯಾಸನವು।

೩) (ಪ.ಭೋ.೪-೨೦-೩) ರತಿಯುಮಾ ವಿರತಿಯು ಮಖಿಳ ವಿಷಯದೊಳು॥ ತ್ಯತಿಶಯದಿಂದ ಮಿಲ್ಲೆನೆಕೆಟ್ಟು। ಮತಿಯೊಳುದಾಸೀನ ಸ್ತಿತಿಯಾಗಲಾಸನ। ಗತಿಯದು ತಾನೆಂದು ತಿಳಿನೀರೆ॥೩॥

೪) (ಅ.ಭೂ.ಶ್ಲೋಕ ೧೧೨) ಸುಖೇನೈವ ಭವೇದ್ಯಸ್ಮಿನ್ನಜಸಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಚಿಂತನಮ್॥ ಆಸನಂ॥

೫) (೧೧೨) ಯಾವದರಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಬ್ರಹ್ಮ ಚಿಂತನೆ ಸಾಗುವದೋ ಅದೇ ಆಸನವು।

(ಪಾ.ಯೋ.೨-೪೬) ಸ್ಥಿರ ಸುಖಮಾಸನ (ಸ್ಥಿರವೂ ಸುಖವೂ ಅದು ಆಸನವು ಆದ ''ಉಪವೇಸನೇ'' ಎಂಬ ದಾತುವಿನಿಂದ ಬಂದ ಆಸನ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ। ಆಸ್ಯತೇ ನೇನೇತ್ಯಾಸನಮ್ ಎಂಬ ಉತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು (ಭೋಜವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ) ಹೇಳಿದೆ ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಜೀವ ಜಾತಿಗಳಿವೆಯೋ ಅವು ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಪಡೆಯುವ ಅಂಗ ವಿನ್ಯಾಸಗಳೆಲ್ಲವೂ ಆಸನಗಳೇ ಎಂದು (ವಿಜ್ಞಾನ ಬಿಕ್ಷು ತನ್ನ ಯೋಗಸಾರ ಸಂಗ್ರಹ) ದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ. (ವ್ಯಾಸ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ) ಪದ್ಮಾಸನ, ವೀರಾಸನ ಭದ್ರಾಸನ ಮೊದಲಾದ ೧೦ ಆಸನಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿರುತ್ತದೆ. (ಜೀ.ವಿ.ಪೇಜ ೨೨೨)

ಆಸನ ಬೇಧ (ಸಗುಣ)

೧) (ಪ.ಭೋ.೫-೭-ಪದ ೨ ರಿಂದ ೬ರ ವರೆಗೆ) ಶಿದ್ಧಾಸನ, ಸ್ವಸ್ಥಿಕಾಸನ, ಪದ್ಮಾಸನ, ವೀರಾಸನ, ಸುಖಾಸನ (ಇವುಗಳ ಲಕ್ಷಣ ಉಕ್ತಪದಗಳಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು).

೨) (ಪ.ಗೀ.೮-೨) ಎಸೆವಾಸನವದು ಫಲವಾಗಿಹುದು।

೩) (ವಿಸಾ.ಅಂಕ ೪೬೨) ಆಸನ ಬೇಧ ಅನಂತ ಹೈ। ತಿನಮೆ

೧) ಸ್ವಸ್ಥಿಕ ೨) ಗೋಮುಖ ೩) ವೀರ ೪) ಕೂರ್ಮ ೫) ಪದ್ಮ ೬) ಕುಕ್ಕುಟ ೭) ಉಥ್ಥಾನ ೮) ಕೂರ್ಮಕ ೯) ಧನುಷ ೧೦) ಮತ್ಸ ೧೧) ಪಶ್ಚಿಮ ತಾನ ೧೨) ಮಯೂರ ೧೩) ಸಬ ೧೪) ಸಿಂಹ ೧೫) ಭದ್ರ, ಸಿದ್ಧಾಸನ ಇತ್ಯಾದಿ ಚೌರ್ಯಾಂಸಿ ಆಸನ ಯೋಗ ಗ್ರಂಥಮೆ ಲಿಖೆ ಹೈ। ತಿನಮೇ ಬೀ ಸಿಂಹ, ಬದ್ರ, ಪದ್ಮ, ಸಿದ್ಧ ಯೇ ಚಾರಿ ಆಸನ ಪ್ರಧಾನ ಹೈ। ತಿನಚಾರೀ ಮೇಬೀ ಸಿದ್ಧಾಸನ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಧಾನ ಹೈ। ತಾಕಾ ಸಿದ್ಧಾಸನಕಾ ಲಕ್ಷಣ ಯಹ ಹೈ ವಾಮಪಾದಕಿ ಏಡಿ, ಗುದಾ, ಮೇಟುಕಿ ಮಧ್ಯ ಸಿವನಮೆ ದಾಬಿಕೆ ಧರೆ ದಕ್ಷಿಣ ಪಾದಕಿ ಏಡಿ ಗುದಾ ಮೇಟುಕೆ ಉಪರಿ, ದಾಬಿಕೆದರೆ, ಬ್ರು ಕುಟೀಕೆ ಅಂತರ ದೃಷ್ಟಿರೇಖೆ। ಸ್ಥಾಣುಕಿನ್ಯಾಯಿ ಸರಲ ನಿಶ್ಚಲ ಶರೀರತೆ ಸ್ಥಿತಿಕು ಸಿದ್ಧಾಸನ ಕಹೆ ಹೈ।

(ಸಿದ್ಧಾಸನ ಅ.ಭೂ.೧೧೩) ಸಿದ್ಧಂ ಯತ್ಸರ್ವ ಭೂತಾದಿ ವಿಶ್ವಾದಿಷ್ಠಾನ

ಮವ್ಯಯಮ್। ಯಸ್ಮಿನ್ ಸಿದ್ಧಾರಿ ಸಮಾವಿಷ್ಟಾಸ್ತದ್ವೈ ಸಿದ್ಧಾಸನಂ ವಿದುಃ (೧೧೩) ಸರ್ವ ಭೂತಗಳಿಗೆ ಆದಿಯೆನಿಸಿ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಯಾವದು ನಾಶವಿಲ್ಲದ ಅಧಿಷ್ಠಾನವಿರುವದೋ ಯಾವದರಲ್ಲಿ ಸಿದ್ದರು. ಕೂತಿರುವರೋ ಅದೇ ಸಿದ್ಧಾಸನವೆಂದು ಬಲ್ಲವರು ಹೇಳುವರು.

ಪ್ರಾಣಾಯಾಮ (ನಿರ್ಗುಣ)

೧) (ಕೈವಲ್ಯ ೪-೧೩-೧) ಕನಸೆಂದು ಬಾಹ್ಯವನು ಬಿಡುವದು ಅಸುನಿಯಮ

೨) (ಪ.ಭೋ೪-೨೦-೪) ತನುಮೊದಲಾಗಿ ತೋರ್ಪನಿತನು ಪುಸಿಯೆಂದು ತನಗಲ್ಲಿ ಜೇಷ್ಟೆಯಳಿದು ನಿಲ್ಲೆ ಅನಿಲ ನಿರೋಧನವದು ತಾನೆ ಮೈತ್ರೇಯಿ ಮುನಿಮತವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಪುದು॥೪॥

೩) (ಪ.ಗೀ ೮-೩) ಬಾಹ್ಯ ಕರಣವಳಿವುದಸುನಿರೋಧನವು॥

೪) (ಅ.ಭೂ.ಶ್ಲೋಕ ೧೧೮) ಚಿತ್ತಾದಿ ಸರ್ವಭಾವೇಷು ಬ್ರಹ್ಮತ್ವೇನೈವ ಭಾವನಾತ್। ನಿರೋಧಃ ಸರ್ವ ವೃತ್ತೀನಾಂ ಪ್ರಾಣಾಯಾಮಃ ಸ ಉಚ್ಯತೇ (೧೧೮) ಚಿತ್ತವೇ ಮುಂತಾದ ಸಕಲ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂಬ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವದರಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಅಡಗಿಸುವದೇ ಪ್ರಾಣಾಯಾಮವೆನಿಸುವದು.

ಪ್ರಾಣಾಯಾಮ (ಸಗುಣ)

(ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿ ವಿವೇಕ ಪೇಜ ೨೩೦)

೧) ಸವ್ಯಾಹೃತಿಂ ಸಪ್ರಣವಾಂ ಗಾಯತ್ರಿಂ ಶಿರಸಾಸಹ।
ತ್ರೀಪಠೇದಾಯತ ಪ್ರಾಣಃಪ್ರಾಣಾಯಾಮಃಸ ಉಚ್ಯತೇ॥ ವ್ಯಾಹೃತಿ (ಭೂ ಬುವಸ್ವಃ ಇವುಗಳಿಗೆ ವ್ಯಾಹೃತಿಗಳೆಂದು ಹೆಸರು) ವ್ಯಾಹೃತಿ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಗೂಡಾರ್ಥವುಳ್ಳ ಶಬ್ದವೆಂದರ್ಥ) ಶಿರಸ್ಸು ನಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಪರೋರಜಸೇ ಸಾವದೋ ಮಾಪ್ರಾಪತ್॥ ಎಂಬ ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ಗಾಯತ್ರಿ ಶಿರಸ್ ಎಂದು ಹೆಸರು ಇದು ಗಾಯತ್ರಿ ಮಂತ್ರದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಅರ್ಥ ರಜಸ್ಸನ್ನು ಮೀರಿರುವ ಈ ಪಾಪವೆಂಬ ಶತ್ರುವು ಅದನ್ನು ಅಂದರೆ ವಿಘ್ನವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದದಿರಲಿ। ಇವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಗಾಯತ್ರಿಯನ್ನು ಮೂರು ಸಲ ಪಠಿಸಬೇಕು ಇದೇ ಪ್ರಾಣಾಯಾಮವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವದು.

ಪ್ರಾಣಾಯಾಮ ಬೇಧ

ರೇಚಕ

೧) ಪ್ರಾಣಾಯಾಮಸ್ತ್ರಯಃ ಪ್ರೋಕ್ತಾರೇಚಕ ಪೂರಕ ಕುಂಭಕಾಃ। ಉಕ್ಷಿಪ್ಯ ವಾಯುಮಾಕಾಶಂ ಶೂನ್ಯಂ ಕೃತ್ವಾ ನಿರಾತ್ಮಕಂ । ಶೂನ್ಯಭಾವೇನ್ ಯುಂಜಿತ ರೇಚಕ ನೈತಿ ಲಕ್ಷಣಂ॥

ಅರ್ಥ : ಪ್ರಾಣಾಯಾಮಗಲು ರೇಚಕ, ಪೂರಕ, ಕುಂಭಕವೆಂದು ಮೂರು ಪ್ರಕಾರ

ಅದರಲ್ಲಿ ವಾಯುವನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆಳೆದು (ಒಳಗಿನ ಆಕಾಶವನ್ನು ಶೂನ್ಯ ಮಾಡಿ ಈ ಶೂನ್ಯವನ್ನೇ ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕು ಇದು ರೇಚಕದ ಲಕ್ಷಣವಿರುವದು.

(ಪ.ಬೊ. ೫-೯-೩) ಬಿಡುವುದೇ ರೇಚಕವೆನಿಸುವುದು. ನಾಸಾಗ್ರದೊಳು ಚಲಿಸುವದು ರುಚನೆ।

ಪೂರಕ

೨) ವಕ್ತ್ರೇಣೋತ್ಪಲ ನಾಲೇನ ತೋಯಮಾಕರ್ಷಯೇನ್ನರಃ
ಏವಂ ವಾಯು ರ್ಗ್ರಹೀತವ್ಯಃ ಪೂರಕಸ್ಯೇತಿ ಲಕ್ಷಣಂ॥

ಕಮಲದ ನಾಳದ ಮೂಲಕ ನೀರನ್ನೆಳೆಯುವಂತೆ ವಾಯುವನ್ನು (ಒಳಕ್ಕೆ) ಎಳೆದುಕೊಳ್ಳುವದು ಇದು ಪೂರಕ ಲಕ್ಷಣ.

(ಪ.ಬೋ ೫-೯-೩) ನಡೆಯುಡುಗಿಪುದೆ ಪೂರಕವದು.

ಕುಂಭಕ

ನೋಚ್ಛ್ವಸೇನ್ನೀಶ್ವಸೇನ್ನೈವ ನೈವ ಗಾತ್ರಾಣಿ ಚಾಲಯೇತ್।
ಏವಂತಾವನ್ನಿಯಂಜೀತ ಕುಂಭಕ ಸ್ಯೇತಿ ಲಕ್ಷಣಂ॥

ಅರ್ಥ : ಉಚ್ಛ್ವಾಸ ನಿಃ ಶ್ವಾಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು; ಅಂಗಗಳನ್ನು ಚಲಿಸಬಾರದು ಹೀಗೆ (ಪ್ರಾಣವನ್ನು) ನಿಲಿಸಬೇಕು ಇದು ಕುಂಬ ಕ ಲಕ್ಷಣ

(ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾಹಿತಿ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿ ವಿವೇಕ ಪೇಜ ೨೩೧-೨೩೨-೨೩೩ರಲ್ಲಿ ನೋಡಿರಿ)

(ಪ.ಬೋ. ೫-೯-೩) ಅಲಸದೆ ಪಿಡಿಯುವದೆ ಕುಂಬಕವೆನಿಸುವದು.

ಪ್ರಾಣಾಯಾಮ (ಸುಗುಣ) ಯೋಗ

೧) (ಪ.ಭೋ. ೫-೮-೬) ಮೂರು ನಾಡಿಗಳೊಡಗೂಡಿ ನೇಮವಿಡಿದು ಮಾಳ್ಪುದಸು ನಿರೋಧನವೆಂ।ದಾಮುನಿವರರೊಲಿ ದೊರೆವರು॥೬॥

೨) (ಪ.ಭೋ.೫-೯-೨-೫) ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಪೂರಕವದರಿಂದ ಕುಂಭಕಕವದವರಿಂದ ರೇಚಕ ಸಮ ಪದವೆನೆ ಮಾತ್ರೆ ಪೆನ್ನರಡದಿಂದವೆ ಮುಕ್ತಿ। ವಿಧವಾಗಿ ಮಾಳ್ಪುದೀ ಕ್ರಮದಿಂದ॥೨॥ ಮುಂದೆ ಪನ್ನೆರಡು ಚವ್ವಿಸ ಛತ್ತಿಸಂಗಳೆಂದೆನಿಸುವ ಮಾತ್ರೆ ಯೊಡಗೂಡಿ ಮಂದ ಮದ್ಯೋತ್ತಮವೆಂದು ಪ್ರಾಣಾಯಾಮ ದಂದಮಿರ್ಪುದು ಮೂರು ತೆರನಾಗಿ॥೫॥

೩) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೬೨) ಸಾಸಾಕೆ ವಾಮಛಿದ್ರ, ದ್ವಾರಾ ಈಡಾನಾಮ ನಾಡೀತೇ ವಾಯೂಕು ಪೂರಣ ಕರೆ ತಾಕು ಪೂರಕ ಕಹೆ ಹೈ।

೨) ದಕ್ಷಿಣತೆ ತ್ಯಾಗಿ ತಾಕು ರೇಚಕ ಕಹೆ ಹೈ।

೩) ಸುಷುಮ್ನಾತೆ ರೋಕೇ ತಾಕು ಕುಂಬಕ ಕಹೆ ಹೈ।

ಇಸ ರೀತೀಸೆ ಪೂರಕ, ರೇಚಕ, ಕುಂಭಕಕು ಪ್ರಾಣಾಯಾಮ ಕಹೆ ಹೈಸೋ ದೋ ಪ್ರಕಾರ ಕಾ ಹೈ।

ಅಗರ್ಬ ಪ್ರಾಣಾಯಾಮ ಯೋಗ

(ಪ್ರಣ ವಕೆ ಉಚ್ಚಾರ ರಹಿತ ಪ್ರಾಣಾಯಾಮ ಅಗರ್ಬಪ್ರಾಣಾಯಾಮ ಹೈ।

ಸಗರ್ಬ ಪ್ರಾಣಾಯಾಮ ಯೋಗ

ಪ್ರಣವಕೆ ಉಚ್ಚಾರ ಸಹಿತ ಪ್ರಾಣಾಯಾಮ ಸಬರ್ಗ ಪ್ರಾಣಾಯಾಮ ಹೈ।

(ಅ.ಭೋ. ಶ್ಲೋಕ ೧೧೯-೧೨೦) ನಿಷೇಧನಂ ಪ್ರಪಞ್ಚಸ್ಯ ರೇಚಕಕಾಖ್ಯಃ ಸಮೀರಣಃ।ಬ್ರಹ್ಮ ವಾಸ್ಮೀತಿ ವೃತ್ತಿಃ ಪೂರಕೋ ವಾಯು ರೀರಿ ತಃ

(೧೧೯) ಪ್ರಪಂಚವೇ ಇಲ್ಲವೆಂಬ ಭಾವನೆಗೆ ರೇಚಕ ಪ್ರಾಣಾಯಾಮವೆಂದು ಬ್ರಹ್ಮವೇ ನಾನಾಗಿರುವೆನು ಎಂಬ ವೃತ್ತಿಯು ಪೂರಕ ಪ್ರಾಣಾಯಾಮವೆಸಿಸುವದು. (ಶ್ಲೋಕ ೧೨೦) ತತಸ್ತಸ್ವೃತ್ತಿ ನೈಶ್ಚಲ್ಯಂ ಕುಂಭಕಃ ಪ್ರಾಣ ಸಂಯಮಃ। ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಅಲುಗಾಡದಂತೆಜ ಇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದೇ ಕುಂಭಕ ಪ್ರಾಣಾಯಾಮವೆನಿಸುವದು.

ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರ (ನಿರ್ಗುಣ) ಯೋಗ

೧) (ಕೈವಲ್ಯ ೪-೧೨-೨) ಬಗೆಯ ನೊಳದೆಗೆವುದೇ ಪ್ರತ್ಯಾಹರಣವು

ಪ.ಭೋ. ೪-೨೦-೫) ಪುಸಿಯಾದ ಜನವಿದು ಪಸಿ ದುಃಖ ಕರಮೆಂದು। ಪುಸಿನೋಟವನು ತೆಗೆದುದರಿಂದ। ಒಸೆದರಿವಂತರ ಮುಖವಾಗಲದಕೆ ತಾ।ನೆಸೆವುದು ಪ್ರತ್ಯಾಹರಣ ನಾಮ॥೫॥

೨) (ಪ.ಗೀ. ೮-೨) ಜಡವಿಮುಖತೆಯದು ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರ

೩) ಪ.ಭೋ.-೫-೧೦-೧೧) ಮನವಿಂದ್ರಿಯದಿಂದ ಲೆನಿತನಿ ತನು ಕಾಣ್ಬ, ನನಿತೆಲ್ಲವನು ತನ್ನ ನಿಜವೆಂದು ಅನುಚಿಂತನೆಯೋಳಿರ್ಪುದದು ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರ ವೆಂದೆನಿಪುದರಿವಿಗೆ ನೋಡಿದು ಸಿದ್ಧ॥೧೧॥

ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರ (ಸಗುಣ) ಯೋಗ

೧) (ಪ.ಗೀ. ೮-೧) ಅನ್ನವನುಂಬುದು ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರ

೨) (ಪ.ಭೋ. ೫-೧೦-೨) ತನುಪ್ರತ್ಯಾಹಾರ (ಲಕ್ಷಣ ನೋಡಿರಿ)

೩) (ಪ.ಭೋ. ೫-೧೦-೩) ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯ ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರ ಲಕ್ಷಣವಿದೆ.

೪) (ಪ.ಭೋ. ೫-೧೦-೪-೫-೬) ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರ ಲಕ್ಷಣ

೫) (ಪ.ಭೋ. ೫-೧೦-೭-೮-೯) ಮನಕೆ ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರ (ಲಕ್ಷಣ ನೋಡಿರಿ)

೬) (ಪ.ಭೋ. ೫-೧೦-೧೦) ಅರುವಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರ (ಇಲ್ಲಿ ನೋಡಿರಿ)

೭) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೪೬೪) ವಿಷಯನತೆ ಸಕಲ ಇಂದ್ರಿಯನಕೆ ವಿರೋಧಕು ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರ ಕಹೆ ಹೈ।

ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರ

೧) (ಜೇ.ವಿ.ಪೇಜ ೨೪೩) ಸ್ವ ವಿಷಯಾ ಸಂವ್ರಯೋಗೇ ಚಿತ್ತ ಸ್ವರೂಪಾನುಕಾರ ಇವೇಂದಿಯಾಣಾಂ ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರಃ। (ಪ.ಯೋ.ಸೂ ೨-೫೪) ಇಂದ್ರಿಯಗಳು

ತಮ್ಮ ವಿಷಯಗಳೊಡನೆ ಸೇರದಿರುವಾಗ ಚಿತ್ತ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೇ ಅನುಕರಿಸುವಂತೆ ಇರುತ್ತವೆ ಇದು ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರ

೨) (ಅಮೃತನಾ ದೋಪನಿಷತ್) ಶಬ್ದಾದಿ ವಿಷಯಾನ್ ಪಂಚ ಮನಶ್ಚೈವಾತಿ ಚಂಚಲಂ।ಚಿಂತಯೇದಾತ್ಮನೋ ರಶ್ಮೀನ್ ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರಃ ಸ ಉಚ್ಯತೇ॥

ಅರ್ಥ : ಶಬ್ದವೇ ಮೊದಲಾದ ಐದನ್ನು ವಿಷಯವಾಗಿ ಹೊಂದಿರುವ ಶ್ರೋತ್ರಾದಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಅತಿ ಚಂಚಲವಾದ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಆತ್ಮನ ರಶ್ಮಿಗಳೆಂದು ಚಿಂತಿಸಬೇಕು ಇದು ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರವೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವದು.

ಧಾರಣೆ

ಧಾರಣ (ನಿರ್ಗುಣ) ಯೋಗ

೧) (ಕೈವಲ್ಯ ೪-೧೩-೨) ಆ ಮನ ಬಗೆದರುವಿನೊಳುನಿಲೆ ಧಾರಣವೆನಿಪುದು.

೨) (ಪ.ಭೋ.೪-೨೦-೬) ಅರಿವಂತವರೆಯಾಗಿ ಪೊರೆಗೇನಾರೈಯ್ಯದಂ। ತರುವಿನೊಳಡಗಿ ಸುಸ್ಥಿರಮಾಗಿ॥ ಕರಿಗೊಂಡು ನಿಲಲದು ಧಾರಣೆಯೆಂದು ನೀನರಿವುದು॥೬॥

೩) (ಪ.ಗೀ. ೮-೩) ಪಡೆದ ನಿಜಸ್ಥಿತಿ ಧಾರಣೆ ಶೂರ

೪) (ಅನುಬೂತಿ ಶ್ಲೋ ೧೨೨) ಯತ್ರ, ಯತ್ರ, ಮನೋಯಾತಿ ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ತತ್ರ, ದರ್ಶವಾತ್।ಮನಸೋಧಾರಣಂ ಚೈವ ಧಾರಣಾ ಸಾಪರಾಮತಾ॥೧೨೨॥

(೧೨೨) ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸು ಹರಿಯುತ್ತಿರುವದೋ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಕಂಡು ಮನಸ್ಸು ನಿಲ್ಲಿಸುವದು ಧಾರಣೆಯೆನಿಸುವದು.

ಧಾರಣ (ಸಗುಣ) ಯೋಗ

೧) (ಪ.ಗೀ. ೮-೨) ಉನ್ನಿಸೆಧಅರಣೆ ಹೃದಯ ವಿಚಾರ

೨) (ಪ.ಭೋ. ೫-೧೧-ಪದ ೧ ರಿಂದ ೯ ರ ವರೆಗೆ) (ಉಕ್ತ ಲಕ್ಷಣ ನೋಡಿರಿ)

೩) (ಪ.ಯೋಸೂತ್ರ, ೩-೧) ದೇಶ ಬಂಧಶ್ಚಿತ್ತಸ್ಯ ಧಾರಣಾ।

ಅರ್ಥ: ಚಿತ್ತವನ್ನು ವಿಶೇಷ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸುವದು ಧಾರಣೆ (೨-೧)

ಧ್ಯಾನ (ನಿರ್ಗುಣ) ಯೋಗ

೧) (ಕೈವಲ್ಯ ೪-೧೩-೨) ಮಿಗೆಶುದ್ಧ ಚೈತನ್ಯ ತಾನೆಂಬುದೇ ಧ್ಯಾನ।

೨) (ಪ.ಭೋ. ೪-೨೦-೭) ಭಾವದ ಬಳಿಕೆ ಬೇರುದಿಸದೆ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಕೇವಲ ಚೈತನ್ಯ ತಾನೆಂದು।ಭಾವಿಸುತಿರಲದು ತಾನೆ ತಧ್ಯಾನಮೆಂದಾವಗಮಿದನೆ ಭಾವಿಸುಕಾಂತೆ॥೭॥

೩) (ಪ.ಗೀ. ೮-೩) ಪರಮಂತಾನೆಬುದೆ ತಧ್ಯಾನ

೪) (ಅಪರೋಕ್ಷಾನುಭೂತಿ) ಶ್ಲೋಕ ೧೨೩) ಬ್ರಹ್ಮವಾಸ್ಮೀತಿ ಸದ್ವೃತ್ಯಾನಿರಾಲಮ್ಬ ನಯಾಸ್ಥಿತಿಃ। ಧ್ಯಾನ ಶಬ್ದೇನ ವಿಖ್ಯಾತಾ ಪರಮಾನನ್ದ ದಾಯಿನೀ ॥೧೨೩॥

ನಾನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿರುವೆನು ಎಂಬ ಉತ್ತಮವಾದ ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಷಯವನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸದೆ ಇರುವದೇ ಧ್ಯಾನವೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವದು.

ಧ್ಯಾನ (ಸಗುಣ) ಯೋಗ

೧) (ಪ.ಭೋ.೫-೧೨-ಪದ ೧ ರಿಂದ ೫ ರವರೆಗೆ) ಉಕ್ತ ಲಕ್ಷಣ ನೋಡಿರಿ)

೨) (ಪ.ಗೀ.೮-೨) ಸಲಿಮೂರ್ತಿನೆನಹುಧ್ಯಾನ॥

೩) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೪೬೪) ಅಂತರಾಯ ಸಹಿತ ಅದ್ವಿತೀಯ ವಸ್ತುವಿಷೆ ಅಂತಃಕರಣಕಾ ಪ್ರವಾಹ ಧ್ಯಾನ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

(ಪ.ಯೋ.ಸೂತ್ರ, ೨) ತತ್ರ ಪ್ರತ್ಯಯೈ ಕತಾನತಾ ಧ್ಯಾನಮ್॥

ಅರ್ಥ : ಸದೃಶ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳ ಪ್ರವಾಹವು ಧ್ಯಾನವೆಂದೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಸಮಾಧಿ (ನಿರ್ಗುಣ) ಯೋಗ

೧) ಕೈವಲ್ಯ೪-೧೩-೨) ಚೈತನ್ಯತಾನೆಂಬುದಗಲದಿರಲಾ ಬುದ್ಧಿಯದು ಸಮಾಧಿ ॥೨॥

೨) (ಪ.ಭೋ.೪-೨೦-೮) ಭಾವಕಿಶುದ್ಧಚಿತ್ತಾನೆಂದುತೋರುವೀಭಾವನೆತನ್ನೊಳು ಲಯವಾಗಿ॥ ತೀವಿನಿ ಜಾನಂದ ದುಳುವೆುಯಾದರಿವಿನ। ಭಾವನೆ ಸುಸಮಾಧಿಯೆನಿಪುದು॥೮॥

೩) (ಪ.ಗೀ.೮-೩) ಪಿರಿದಲ್ಲಿಯೆ ಮನ ಮುಳುಗಲು ಮೌನ।

೪) (ಆವರೋಕ್ಷಾನುಭೂತಿ ಶ್ಲೋಕ ೧೨೪) ನಿರ್ವಿಕಾರ ತಯಾ ವೃತ್ಯಾ ಬ್ರಹ್ಮಾಕಾರತ ಯಾಪುನಃ।ವೃತ್ತಿವಿಸ್ಮರಣಂಸಮ್ಯಕ್‌ಸಮಾಧಿಜ್ಞಾನಸಂಜ್ಞಕಃ॥ಯಾವವಿಕಾರಗಳೂ ಇಲ್ಲದೆ ಬ್ರಹ್ಮಾಕಾರವಾಗಿಯೇ ಇರುವ ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಇದ್ದುಕೊಂಡು ವೃತ್ತಿಯನ್ನೇ ಪೂರ್ಣ ಮರೆತು ಬಿಡುವದು ಸಮಾಧಿಯು.

ಸಮಾಧಿ (ಸಗುಣ) ಯೋಗ

೧) (ಪ.ಗೀ.೮-೨) ನಿಲಲಲ್ಲಿಯೆ ಮನವದು ತಿಳಿ ಮೌನ (ಸಮಾಧಿ)

೨) (ಪ.ಬೋ ೫-೧೩) ಪದ ೧ ರಿಂದ ೫ ರ ವರೆಗೆ) ಉಕ್ತ ಲಕ್ಷಣವಿರುವದು.

೩) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ೪೬೫) ವ್ಯಥ್ಥಾಣ ಸಂಸ್ಕಾರನಕಾ ತಿರಸ್ಕಾರ ಔರ ನಿರೋಧಸಂ ಸ್ಕಾರನಕೆ ಪ್ರಕಟತಾಹುಯಾ ಅಂತಃಕರಣಕಾ ಏಕಾಗ್ರತಾ ರೂಪಪರಿಣಾಮ ಸಮಾದಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಸೋಸ ಮಾಧಿ ದೋಪ್ರಕಾರಕಾ ಹೈ। ೧) ಏಕ ಸಲಿಕಲ್ಪ ಕಸಮಾದಿ

೨) ದುಸರೀನಿರ್ವಿಕಲ್ಪಕ ಸಮಾಧಿ।

ಸಲಿಕಲ್ಪಕ ಸಮಾಧಿ ಯೋಗ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ೪೬೫) ಜ್ಞಾತಾ, ಜ್ಞಾನ, ಜ್ಞೇಯ ರೂಪತ್ರಿಪುಟಿಬಾನಸಹಿತ ಅದ್ವೈತ ಬ್ರಹ್ಮವಿಷೆ ಅಂತಃಕರಣ ವೃತ್ತೀಕಾ ಸ್ಥಿತಿ ಸವಿ ಕಲ್ಪ ಸಮಾಧಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) (ಪ.ಯೋ.ಸೂತ್ರ, ೩-೩) ತದೇವಾರ್ಥಮಾತ್ರ, ನಿರ್ಭಾಸಂ ಸ್ವರೂಪ ಶೂನ್ಯಮಿವ ಸಮಾಧಕಃ ॥೨॥

ಅರ್ಥ : (ದ್ಯಾನವೇ) (ಧ್ಯೇಯ) ವಸ್ತುವು ಮಾತ್ರ ತೋರುತ್ತಿದ್ದು ದ್ಯಾನ ಸ್ವರೂಪವಿಲ್ಲದಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತಿರುವಾಗ ಸಮಾಧಿಯೆಂದೆನಿಸುವದು.

ಸಂಪ್ರಜ್ಞಾನ ಸಮಾಧಿಯೋಗ

(ಜೀ.ವಿ.ಪೇಜ ೨೪೫) ಬ್ರಹ್ಮಾಕಾರ ಮನೋವೃತ್ತಿ ಪ್ರವಾಹೋ ಹಂಕೃತಿಂವಿನಾ। ಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತ ಸಮಾಧಿಃ ಸ್ಯಾದ್ ದ್ಯಾನಾಬ್ಯಾಸ ಪ್ರಕರ್ಷಜಃ॥

ದ್ಯಾನದ ಅಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಬಹುವಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಉಂಟಾಗಿರುವ ಅಹಂಕಾರ ಶೂನ್ಯವಾದಬ್ರಹ್ಮಾಕಾರವನ್ನುಪಡೆದಿರುವಮನೋವೃತ್ತಿಗಳಪ್ರವಾಹವುಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತ ಸಮಾಧಿಯೆನಿಸುವದು. (ಉಕ್ತನಮಾಧಿಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಜಿವನ್ಮುಕ್ತಿ ವಿವೇಕ (೨೪೭-೨೪೮ ಪೇಜಿನಲ್ಲಿ ನೋಡಿರಿ).

ಭಾವ ಯೋಗ

೨) (ಕೈವಲ್ಯ ೪-೩೭-೩) ಮೊದಲು ವಸ್ತ್ರಾಭರಣಾಯುಧಾಧಿಗಳೊಳು ಪುದಿ ದೀಶರೂಪವನು। ಪದುಳದಿಂ ನೆನೆದದರವಯವವ ನೊಂದೊಂದ ನೊದವಿ ಬಿಟ್ಟುಳಿದ॥ ಸದಮಳಾನಂದ ಚಿದ್ಘನವೆನಿಸಿದ ಪರಪದವ ನೈದಿ ತನ್ನ। ಹೃದಯ ಲಯವಾದೊಡದು ಭಾವಯೋಗವೆಂಬುದು.॥೩॥

ಅಭಾವಯೋಗ

೧) (ಕೈವಲ್ಯ ೪-೩೭-೪) ಕರಣ ಗೋಚರವಲ್ಲ ದಖಿಳ ಮನಂಗಳಾವರಿಸಿ ಲಕ್ಷಿಸದ। ಧರೆ ಮೊದಲಾದ ತತ್ವಾದಿಗಳೊಡನೆ ಸಂಕರಮಾಗದೊಪ್ಪುವ॥ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗೆ ಬಾರದನುಪಮಾದ್ವಯ ನಿತ್ಯ ನಿರವಧಿನಿರ್ಗುಣ। ಪರಮಾತ್ಮನೊಳು ಮತಿಯಡಗಲಭಾವವೆಂಬ ಯೋಗವಹುದು॥೪॥

೨) (ವಿ.ಚಿಂ. ೧೫೯)ಕರಣ ಗೋಚರ ಮಲ್ಲದ ಪ್ರಮಾಣಾತೀತ ಮಪ್ಪ ನಿರುಪಾದಿಕ ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಮನೋಲಯ ವಹುದೇ ಅಭಾವ ಯೋಗ ವೇನಿಸುವದು.

ಮಹಾಯೋಗ

೧) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೫೯) ಜಗದುದಯ ಲಯಂಗಳಲ್ಲಿಯುಂ, ಅರಿಯೆ ನರಿದೆನೆಂಬಲ್ಲಿಯುಂ, ತನಗಾವ ಹಾನಿಯುಂ, ಇಲ್ಲದೊಂದೇ ಪ್ರಕಾರ ಮಾದ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮರೂಪ ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಮನೋಲಯವಹುದೇ ಮಹಾಯೋಗಮಕ್ಕುಂ.

೨) (ಕೈವಲ್ಯ ೪-೩೭-೫) ಮರೆದೆನೆಂಬರಿದೆನೆಂಬು ಭಯ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿ ಬರಿಯರಿವೆನಿಪ। ಕುರುಹಿನ ಜಗವಾದೊಡಳಿದೊಡೆ ನಿಜರೂಪು ದೊರೆಯದೇಕವಾದ॥ ಕೊರತೆಯಿಲ್ಲದ ಶಂಭುಲಿಂಗದೊಡನೆ ಮನವೆರಕವಾಗಿನಿಂದು। ಕರಿಗೊಂಡಿರಲು ಮಹಾಯೋಗ॥೫॥

ಯೋಗದ ಪರಮಾವಧಿ

(ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೪೯೦) ಅದ್ವೈತವಸ್ಥಾನರೂಪನಿರ್ವಿಕಲ್ಪಸಮಾಧಿಹೀಜ್ಞಾನಕಿಸಪ್ತಮ ಭೂಮಿಕಾರೂಪ ಯೋಗಕಾ ಪರಮಾವಧಿ ಹೈ।

ಯೋಗಕಾ ಫಲ

(ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೯೨) ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರ ಚಾರಿಪಾದ ರೂಪ ಹೈ। ಪಾತಂಜಲಿತಾಕಾ ಕರ್ತಾ ಹೈ। (ಸೋಪಾತಂಜಲಿಶೇಷ ಅವತಾರ ಹೈ। ಏಕರುಷಿ ಸಂಧ್ಯಾ ಉಪಾಸನಾ ಕರೆಥಾ ತಾಕಿ ಅಂಜಲೀಮೆ ಪ್ರಕಟ ಹೋಯಕೆ ಪ್ರಥ್ವೀಮೆ ಪಡಚಾ ಹೈ ಯಾತೆ ಪಾತಂಜಲಿ ನಾಮ ಕಹಿಯೇ ಹೈ)

೧) ಶರೀರಕಾ ರೋಗ ರೂಪಿ ಮಲದೂರಿಕರನೆವಾಸ್ತೆ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಗ್ರಂಥಕಿಯಾಹೈ।

೨) ಅಶುದ್ಧ ಶಬ್ಧಕಾ ಉಚ್ಛರಣ ರೂಪಿ ಜೋ ವಾಣೀಕಾ ಮಲಹೈ। ತಾಕೆ ನಾಶಕು ಪಾಣಿನಿ ವ್ಯಾಕರಣಕಾ ಭಾಷ್ಯಕೀಯಾ ಹೈ।

೩) ವಿಕ್ಷೇಪರೂಪ ಅಂತಃಕರಣಕಾ ಮಲಹೈ। ತಾಕೆ ನಾಶಕು ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರಕಿಯಾ ಹೈ ತಂಹಾ।

೧) ಪ್ರಥಮ ಪಾದಮೆ ಚಿತ್ತ ವೃತ್ತಿಕಾ ನಿರೋಧ ರೂಪ ಸಮಾಧಿ, ಔರತಾಕೆ ಸಾಧನ ಅಭ್ಯಾಸ, ವೈರಾಗ್ಯಾದಿಕ ಕಹೆ ಹೈ।

೨) ವಿಕ್ಷಪ್ತ ಚಿತ್ತಕಾ ಸಮಾದೀಕೆ ಸಾಧನ ಯಮಾದಿ ಅಷ್ಟಾಂಗ ದ್ವಿತೀಯ ಪಾದಮೆ ಕಹ್ಯಾ ಹೈ।

೩) ತೃತೀಯ ಪಾದಮೆ ಯೋಗಕಿ ವಿಭೂತಿ ಕಹೆ ಹೈ।

೪) ಚತುರ್ಥಪಾದಮೆ ಯೋಗಕಾ ಫಲ ಮೋಕ್ಷ ಕಹೈ ಹೈ।

ಇಸ ರೀತೀಸೆ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರ ಬೀ ಜ್ಞಾನ ಸಾಧನ ನಿಧಿ ದ್ಯಾಸಕು ಸಂಪಾದನ ದ್ವಾರಾ ಮೋಕ್ಷಕಾ ಹೇತು ಹೈ।

ಯೋಗಿ

೧) ಯೋಗವುಳ್ಳವನು ಯೋಗಿ

೨) ಸಮಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವನು ಯೋಗಿ

೩) (ಭ.ಗೀ.ಅ.೬ ಶ್ಲೋ.೧) ಅನಾಶ್ರಿತಃ ಕರ್ಮ ಫಲಂ ಕಾರ್ಯಂ ಕರ್ಮಕರೋತಿ ಹುಃ।
ಸ.ಸಂನ್ಯಾಸೀಚ ಯೋಗೀಚ॥೧॥

ಯಾರು ಕರ್ಮದ ಫಲಗಳನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸದೆ ಮಾಡಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡುವನೋ ಅವನು ಸನ್ಯಾಸಿಯು ಯೋಗಿಯೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ.

ಯೋಗಾರೂಢ

(ಭ.ಗಿ.ಅ.೬-ಶ್ಲೋ.೪) ಸದಾಹಿನೇಂದ್ರಿಯಾರ್ಥೇಷು ನ ಕರ್ಮಸ್ವನು ಷಜ್ಯತೇ ಸರ್ವ ಸಂಕಲ್ಪ ಸಂನ್ಯಾಸಿ ಯೋಗಾರೂಢಸ್ತದೋಚ್ಯತೇ॥೪॥

ಯಾವಾಗ ಇಂದ್ರಿಯ ಭೋಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಆಸಕ್ತನಾಗುವದಿಲ್ಲವೋ ಆಗ ಸರ್ವ ಸಂಕಲ್ಪಗಳನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿದವನು ಯೋಗನಿರತನೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ॥೪॥

ದಿವ್ಯಯೋಗಿ

(ಪ. ಭೋ.೩-೧೦-೩) ಕನಸಿನ ನೇಣಹಾವಿನ ಕೋರಡಿನ ತಸ್ಕರಣ ಮರಿಚಿಕೆಯೋಳು । ತ್ರಿಜಗವು ಅನುದಿನ ವರಿಯೇ ತನ್ನೊಳು। ಮಿಥ್ಯೆಯೆಂದು ಕಂಡನೆ ದಿವ್ಯಯೋಗಿ ॥

ಯುಂಜನಯೋಗಿ

(ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೫೧೯) ಜಾಕು ಚಿಂತನಕಿಯೆ ಪದಾರ್ಥನಕಾ ಜ್ಞಾನ ಹೋಯ ಸೋ ಯುಂಜನ ಯೋಗಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಯುಕ್ತಯೋಗಿ

೧) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ೫೧೯) ಜಾಕು ಸರ್ವದಾ ಏಕರಸಸಾರೆಪದಾರ್ಥ ಅಪರೋಕ್ಷ ಪ್ರತೀತ ಹೋವೆ ಸೋ ಯುಕ್ತಯೋಗಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। ಐಸಾ ಈಶ್ವರ ಹೈ

೨) (ಭ. ಗೀ. ಅ.೬ ಶ್ಲೋ.೮) ಜ್ಞಾನವಿಜ್ಞಾನ ತೃಪ್ತಾತ್ಮಾ ಕೂಟಸ್ಥೋ ವಿಜಿತೇಂದ್ರಿಯಃ ಯುಕ್ತ ಇತ್ಯುಚ್ಯತೇ ಯೋಗೀ ಸಮಲೋಷ್ಟಾಶ್ಮ ಕಾಂಚನಃ॥೩॥

ಜ್ಞಾನ ವಿಜ್ಞಾನಗಳಿಂದ ತೃಪ್ತಿಪಡೆದ ಅಂತಃಕರಣವುಳ್ಳವನು ಹಾಗೂ ವಿಕಾರ ರಹಿತ ಸ್ಥಿತಿಯುಳ್ಳವನು, ಮತ್ತು ಸರಿಯಾಗಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದವನು, ಜೊತೆಗೆ ಕಲ್ಲು, ಮಣ್ಣು, ಬಂಗಾರಗಳನ್ನು ಸಮಾನವಾಗಿ ಕಾಣುವವನೂ ಆಗಿದ್ದರೆ ಆಯೋಗಿಯು ಯುಕ್ತಯೋಗಿ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ.

ರ

ರತ್ನ

ಸಮುದ್ರ, ರತ್ನ, ವೃತ್ತಿರತ್ನ, ವಿಚಾರ ರತ್ನ

ಸಮುದ್ರ, ರತ್ನ ೧೪

೧) ೧) ಹಾಲಾಹಲ ೨) ಕಾಮದೇನು ೩) ಐರಾವತ ೪) ಲಂಚೇಶ್ವರಿ (ಶ್ಯಾಮವರ್ಣದ ಕುದುರೆ) ೫) ಕೌಸ್ತುಭಮಣಿ ೬) ಪಾರಿಜಾತಪುಷ್ಪ ೭) ಅಪ್ಸರಾಸ್ತ್ರಿ ೮) ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮಿ ೯) ಸುರಾದೇವಿ ೧೦) ಧನ್ವಂತರಿ ೧೧) ಅಮೃತ ೧೨) ಚಿಂತಾಮಣಿ ೧೩) ಪುಷ್ಪಕ ವಿಮಾನ ೧೪) ಕಲ್ಪ ವೃಕ್ಷ (ನಂದನವನ).

ವೃತ್ತಿ ರತ್ನ ೧೪

೧) ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಪ್ರಮಾ, ೨) ಅನುಮಿತಿಪ್ರಮಾ ೩) ಉಪಮಿತಿ ಪ್ರಮಾ ೪) ಶಾಬ್ದಿ ಪ್ರಮಾ ೫) ಅರ್ಥಾಪತ್ತಿ ಪ್ರಮಾ ೬) ಅಭಾವಪ್ರಮಾ ೭) ಸುಖ ದುಃಖ ಜ್ಞಾನ ೮) ಈಶ್ವರಜ್ಞಾನ ೯) ನಿಶ್ಚಯ ಬ್ರಮಾ ೧೦) ಸಂಶಯ ಬ್ರಮಾ ೧೧) ತರ್ಕಬ್ರಮಾ ೧೨) ಯಥಾರ್ಥ ಸ್ಮೃತಿ ಜ್ಞಾನ ೧೩) ಅಯಥಾರ್ಥ ಸ್ಮೃತಿಜ್ಞಾನ ೧೪) ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಶುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ರಜತ ಜ್ಞಾನ.

ವಿಚಾರ ರತ್ನ (ಸಾಧನ ರತ್ನ) ೧೪

೧) ವಿವೇಕ ೨) ವೈರಾಗ್ಯ ೩) ಶಮಾ ೪) ದಮಾ ೫) ಉಪರತಿ ೬) ತಿತೀಕ್ಷಾ ೭) ಶ್ರದ್ಧಾ ೮) ಸಮಾಧಾನ ೯) ಮುಮುಕ್ಷತ್ವ ೧೦) ಶ್ರವಣ ೧೧) ಮನನ ೧೨) ನಿಧಿಧ್ಯಾಸ ೧೩) ತತ್ವಂಪದ ಶೋಧನ ೧೪) ಮಹಾವಾಕ್ಯ ಉಪದೇಶ

ರಸ

೧) ರಸನ ಗ್ರಾಹ್ಯ ಗುಣೀ ರಸಃ ಸಃ ಚಾ ಮಧುರ, ಆಮ್ಲ, ಲವಣ ಕಾ ಷಾಯ, ಕಟು, ತಿಕ್ತ ಭೇದಾತ್ ಷಡ್ವಿದಃ॥

೨) (ವೃ.ರ.೮೨) ರಸನಸೆ ಗ್ರಾಹ್ಯ ಗುಣಕು ರಸ ಕಹೆ ಹೈ। ಮಧುರ, ಆಮ್ಮ ಲವಣ, ಕಾಷಾಯ, ಕಟು, ತಿಕ್ತ, ಭೇದಸೆ ಷಟ್ ಪ್ರಕಾರ ಹೈ।

೩) (ಪ.ಗೀ.೨-೬) ಉದಕಾಂಶವೇ ತಿಳಿರಸವಾಯಿತ್ತು ಅದು ಜೀವ್ಹೆಗೆ ಗೋಚರವಾಯಿತ್ತು।

೪) (ವಿ.ಚಂ.೪೨೬ ಪೇಜ). ಅನ್ನಕಾ ಸಾ ರಸ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ನವರಸಗಳು

(ಶೃಂಗಾರ, ವೀರ, ಕರುಣ, ಹಾಸ್ಯ, ಭಯಾನಕ, ಬೀಬಿತ್ಸ, ರೌದ್ರ, ಶಾಂತ, ವಾತ್ಸಲ್ಯಗಳೆಂಬ ನವರಸಗಳು.

ರಸ ಸ್ವಾದ

(ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೪೭೨) ಯೋಗೀಕು ಸಮಾದೀಮೆ ವಿಕ್ಷೇಪ ಜನ್ಯ ದುಃಖಕಿ ನಿವೃತ್ತೀಸೆ ಜೋ ಆನಂದ ಹೋವೆ ತಾಕಾ ಅನುಭವ ರಸಸ್ವಾದ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ರಹಸ್ಯ

೧) ಗೌಪ್ಯ ಪ್ರಕಟನಂ ರಹಸ್ಯಃ।

೨) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೪೨೩) ಗೌಪ್ಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕು ರಹಸ್ಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ರಾ

ರಾಗ

೧) (ಪ.ಯೋ.ಸೂತ್ರ ೨-೩) ಸುಖಾನುಶಯೀರಾಗಃ

ರಾಗವು ಸುಖಾನುಶಯಿಯು ಅಂದರೆ ಸುಖವನ್ನನುಭವಿಸಿದವನಿಗೆ ಅದರ ಸ್ಮೃತಿಯಿಂದ ಸುಖದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಆದರ ಸಾಧನದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ತೃಷ್ಣೆಯೇ ರಾಗ-ಎಂಬುದು ಸೂತ್ರಾರ್ಥ (ಜೀ.ವಿ.ಪೇಜ ೧೬೯)

೨) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೪೦೬) ದೃಡ ಆಸಕ್ತಿ (ಆರೂಡಪ್ರೀತಿ) ರಾಗ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೩) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೬೮) ಅನುಕೂಲತಾಕೆ ಜ್ಞಾನಸೆ ಜನ್ಯ ಜೋ ಬುದ್ಧಿ ವೃತ್ತಿ ರಾಗ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೪) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೪೦೩) ಪದಾರ್ಥಮೆ ದೃಡ ಆಸಕ್ತಿ ಹೈ ಸೋರಾಗ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೫) (ಪ. ಭೋ ೧-೧೦-೫) ಸುಖದ ಬೆಂಬಳಿಗೊಂಡು ಸುಖಲ್ಲದಿರ್ದೊಡಾ। ಸುಖವನಿಶ್ಚೈಸಿ ವಿಷಯದೊಳು। ಸುಖಮಯವೆಂದು ತೊಡರಿ ಬಿಡದಿರ್ಪ। ತತ್ಸುಖ ಬುದ್ಧಿ ರಾಗವೆಂದೆನಿಪುದು।

ಬಾಹ್ಯರಾಗಾದಿಕ

(ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೪೭೧) ಪುತ್ರ, ಸ್ತ್ರೀ, ಧನಾದಿಕ ಜಿನಕೆ ವಿಷಯ ವರ್ತಮಾನ ಹೋವೆ ಸೊ ಬಾಹ್ಯರಾಗಾದಿಕ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಅಂತರರಾಗಾದಿಕ

ಭೂತಕಾ ವಾ ಭಾವೀಕಾ ಚಿಂತನರೂಪ ಜೋ ಮನೋರಾಜ್ಯ ಸೋ ಆಂತರ ರಾಗಾದಿಕ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ರಾಗಕೆ ನಾಶ

(ವಿ.ಸಾ. ಟಿ. ೪೩೪) ವಿಷಯನ ವಿಷೆ ದೋಷಕೆ ದರ್ಶನತೆ ರಾಗಕಾ ನಾಶಹೋವೆಹೈ।

ರುಣ

ರುಣಾನುಬಂಧ ರೂಪೇಣ ಪಶುಪತ್ನಿ ಸುತಾಲಯ। ರುಣಾಕ್ಷಯೇ ಕ್ಷಯಂ ಯಾತಿ ತತ್ರ, ಪರಿವೇದನಾ॥

ಜನ್ಮಾಂತರ ರುಣವಿರುವವರೆಗೆ ಧನ ದನ ಮಡದಿ ಮಕ್ಕಳು ಮನೆ ಇರುತ್ತವೆ. ರುಣ ತೀರಿದ ಮೇಲೆ ಆವೆಲ್ಲವುಗಳಿಂದ ಮುಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಋಣ

ಪಿತೃಋಣ: ತಂದೆತಾಯಿಗಳನ್ನು ಜೋಪಾನಮಾಡಿ ಅವರಿಗೆ ಮುಕ್ತಿಯಾಗಲೆನ್ನುವ ಉದ್ದೇಶ ವಿದ್ದು ಅದರಂತೆ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದರೆ ಪಿತ್ರರುಣ ಮುಟ್ಟುವದು.

ಋಷಿ ಋಣ

ಧರ್ಮಾಚಾರದಿಂದ ನಡೆದರೆ ಋಷಿ ಋಣ ಮುಟ್ಟುವದು.

ದೇವ ಋಣ

ಪರಮಾತ್ಮನ ಚಿಂತನೆ ಭಕ್ತಿ ಸರ್ವವೂ ಶಿವಾರ್ಪಣ ಭಾವದಿಂದ ಮಾಡಿದರೆ ದೇವ ಋಣ ಮುಟ್ಟುವದು.

ಗುರು ಋಣ

ಗುರುಸೇವೆ ಮಾಡಿ ಗುರು ಕರುಣೆ ಪಡೆದು ಆತ್ಮಜ್ಞಾನ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಜೀವನ್ಮುಕ್ತನಾಗಿಗುರುವೆನಿಮ್ಮಯಕರುಣದಿಂದೆತತ್ವದಿರವನರಿತುನಿತ್ಯಸುಖಿಯಾದೆ ಎಂದು ಉದ್ಧಾರ ತೆಗೆದಾಗ ಗುರು ಋಣ ಮುಟ್ಟುವದು.

ರುತುಂಬರ

ಅತೀತ, (ಹಿಂದೆಹೋದದ್ದು) ಅನಾಗತ(ಬಂದಿಲ್ಲ, ವ್ಯವಹಿತ(ದೂರ) ಅವ್ಯವಹಿತ ಇದಕ್ಕೆ ರುತುಂಬರವೆನ್ನುವರು.

ಋತುಂಬರ ಬುದ್ಧಿ

ಅತೀತ, ಅನಾಗತ, ಸಮೀಪ, ದೂರ, ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಗೋಚರವಾಗುವ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಋತುಂಬರ ಬುದ್ಧಿ ಯೆನ್ನುವರು.

ರೂಪ

''ನೇತ್ರ, ಗ್ರಾಹ್ಯ ಗುಣೇರೂಪಃ ಸಃ ಚಾ ವರ್ಣಸಪ್ತ ಭೇದಾತ್''

(ವೃ.ರ.೭೯ ಅಂಕ) ನೇತ್ರೇಂದ್ರಿಯ ಮಾತ್ರಸೆ ಗ್ರಾಹ್ಯ ಗುಣಕು ರೂಪ ಕಹೆ ಹೈಸೋ

ರೂಪ ಬೇಧ

ಶುಕ್ಲ, ನೀಲ, ಪೀತ, ರಕ್ತ, ಹರಿತ, ಕಪೀಶಾ, ಚಿತ್ರ ಇನ ಭೇದನಸೆ ಸಪ್ತ ಪ್ರಕಾರಕಾ ಹೈ(ಜಾ.ತಾ.ನಾ.ಪಾ.ನಿ.ಪಿ.ಹಿ)

(ಪ.ಗೀ.೨-೬)ಶಿಖಿಯಂಬೆರಸಲುರೂಪದಾಯ್ತುಸುಖನೇತ್ರಕ್ಕದುದೃಶ್ಯತೆಯಾಯ್ತು.

ಲ

ಲಜ್ಜಾ

೧) ಅಕೃತ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಲಜ್ಜಾ॥

೨) ಅಕಾರ್ಯ ಕರಣಾದಿ ಜನ್ಯಂ ಜ್ಞಾನಃ ಲಜ್ಜಾ॥

೩) ಅಕರ್ತವ್ಯ ಕಾರ್ಯಪ್ರವೃತ್ತಿಃ ಲಜ್ಜಾ

೪) (ಪ.ಭೋ ೫-೬-೨) ವೇದ ಲೌಕಿಕ ಮಾರ್ಗದೊಳು ನಿಂದಿಸಲು ಯೋಗ್ಯ। ವಾದನಿಷೇಧ ವರ್ತನವನು। ಆದರಿಸದೆ ಬಿಡುವದು ತಾನೆ ಲಜ್ಜೆಯೆಂ। ದೋದಿ ಪೇಳುವರು ಸದ್ಗುರುಗಳು॥೨॥

ಲಯ

೧) ಕಾರ್ಯಸ್ಯ ಕಾರಣೇ ಸಮಾವೇಶಃ ಲಯ

೨) ಒಂದುಕಾಲದಲ್ಲಿಯಾವದರಅಭಾವವಿರುವದೋಅದುಲಯ(ನಿದ್ರಾಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿ ಲಯ)

ಲಯ ಚಿಂತನ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೩೧೫) ಕಾರ್ಯಕು ಕಾರಣ ರೂಪ ಜಾನೀಕೆ ಜೋ ಚಿಂತನ ಲಯ ಚಿಂತನ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। ಜೈಸೆ

ಲಯ ಚಿಂತನ ರೀತಿ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೭೭)ಮಾ ಟೇಕೆ ಕಾರ್ಯಕಾ ಬಾಹಿರಭೀತರ ಮಾಟಿ ಹೈ। ಯಾತೆ ಮಾಟೀಕಾ ಸರ್ವಕಾರ್ಯ ಮಾಟಿ ಸ್ವರೂಪ ಹೀ ಹೈ। ಔರ ಪೇನ ಬುದ್ಬುಪಾದಿಕ ಜಲಕಾ ಕಾರ್ಯ ಹೈ ಜಲರೂಪ ಹೈ।

ಐಸೆ ಜೋ ಜಾಕಾ ಕಾರ್ಯ ಹೈ ಸೋಕಾ ಕಾರಣ ರೂಪಸೆ ಭಿನ್ನ ನಹಿಕಿಂತು ಕಾರ್ಯಕಾರಣ ಸ್ವರೂಪ ಹೈ।

ಸಕಲ ಪ್ರಪಂಚಕಾ ಮೂಲಕಾರಣ ಈಶ್ವರ ಹೈ ಯಾತೆ ಸರ್ವಕಾರ್ಯ ಪ್ರಪಂಚ ಈಶ್ವರ ಸ್ವರೂಪಸೇ ಭಿನ್ನ ನಹಿಕಿಂತು ಸರ್ವಪ್ರಪಂಚಕಾ ಸ್ವರೂಪ ಈಶ್ವರ ಹೈ ಸೋ ಈಶ್ವರ ಮೈ ಹೂಂ ಯಾ ರೀತಿಸೇ ಲಯ ಚಿಂತನ ಕರೆ ಹೈ।

೨) ೧) ಏಕ ಏಕ ಮಾತ್ರಾ ರೂಪ ವಿಶ್ವಾದಿಕಕಿ ಅನ್ಯಮಾತ್ರ। ರೂಪತಾ ಸೋ ಲಯ ಚಿಂತನ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ವಿಶ್ವರೂಪ ಜೋ ಅಕಾರ ಹೈ ಸೋ ತೈಜಸ ರೂಪ ಉಕಾರಸೆ ನ್ಯಾರಾನಹಿ ಕಿಂತು ಉಕಾರ ರೂಪ ಹೈ ಐಸಾ ಚಿಂತನ ಕರನಾ ಸೋಯಾ ಸ್ಥಾನಮೆ ಲಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) ಜಾ ಉಕಾರವಿಷೆ ಅ ಕಾರಕಾ ಲಯ ಕಿಯಾ ಹೈ। ತಾ ತೈಜಸರೂಪ ಉಕಾರಕಾ ಪ್ರಾಜ್ಞರೂಪಮ ಕಾರಕಾ ವಿಷೆ ಲಯ ಕರೆ ಹೈ।

೩) ಪ್ರಾಜ್ಞರೂಪ ಜೋ ಮಕಾರ ಹೈ ತಾಕು ತುರಿಯರೂಪ ಜೋ ಓಂಕಾರಕಾ ಪರಮಾರ್ಥರೂಪ ಅ ಮಾತ್ರಾ, ಹೈ। ತಾಕೆವಿಷೆ ಲೀನಕರೆ, ಕಾಹೆತೆ? ಸ್ಥೂಲಕಿ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಔರ ಲಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಿಷೆ ಹೋವೆ ಹೈ

೩) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೨೭೮) ಸಾರಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಸೃಷ್ಟಿಕಿ ಅಪಂಚೀಕೃತ ಭೂತರೂಪ ತಾ ಲಯ ಚಿಂತನ ಕ್ರಮ ಹೈ (ಉಕ್ತ ಅಂಕಮೆ ದೇಖಿಯೆ)

೪) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೨೭೯) ಸರ್ವ ಆನಾತ್ಮಾ ಪದಾರ್ಥನಕಾ ಕ್ರಮಸೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿಷೇ ಲಯ ಚಿಂತನ (ಇಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು)

ಲಕ್ಷಣ

೧) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೧೨೭) ಶಕ್ಯ ಸಂಬಂಧಕು ಲಕ್ಷಣಾ ಕಹೆ ಹೈ (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೩ ಪೇಜ ೫೬)

೨) ಲಕ್ಷ್ಯತೆ ಅನೇನ ಇತಿ ಲಕ್ಷಣ

೩) ಯಾವುದರಿಂದ ಲಕ್ಷವು ಅರಿಯಲ್ಪಡುವದೋ ಅದು ಲಕ್ಷಣವೆನ್ನುವರು.

೪) ಲಕ್ಷ ವಸ್ತುವನ್ನು ಅರಿಯಲು ಅನುಕೂಲವಾದ ಚಿನ್ಹವೇ ಲಕ್ಷಣ.

೫) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೩೦೪) ಅಸಾಧಾರಣ ಧರ್ಮ (ಏಕವಿಷೆ ವರ್ತನೆ ವಾಲಾ ಧರ್ಮ) ಲಕ್ಷಣ ಕಹೆ ಹೈ।

೬) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೫೬) (ನೈಯಾಯಿಕರು) ಬೋಧ್ಯ ಸಂಬಂಧಕು ಲಕ್ಷಣಾ ಕಹೆ ಹೈ। (ಶಕ್ಯ ಸಂಬಂದ ರೂಪಲಕ್ಷಣಾ ನಹಿ) (ಇದೇ ಅಂಕಿನಲ್ಲಿ ನೋಡಿರಿ)

೭) (ವಿ.ಚಿಂ.೫೯) ಗಂಗೆದೊಗಲುಳ್ಳದ್ದೇ ಗೋವೆಂಬಂತೆ ವಸ್ತುವಿನ ಅಸಾಧಾರಣ ಧರ್ಮವಂ ಪೇಳ್ವುದೇ ಲಕ್ಷಣವೆನಿಸುವದು.

೮) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೩ ಪೇಜ ೫೪) ಪದಕೆ ಶಕ್ಯಸೆ ಸಂಬಂಧಕು ಲಕ್ಷಣಾ ಕಹೆ ಹೈ

೯) ಯಾವುದರಿಂದ ವ್ಯಾವೃತ್ತಿ ವ್ಯವಹಾರಗಳು ಸಂಭವಿಸುವವೋ ಅದಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷಣವೆನ್ನುವರು.

೧೦) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪು.೩ ಪೇಜ ೬೮) ಶಕ್ಯ ಸಂಬಂಧ ಅಥವಾ ಭೊಧ್ಯ ಸಂಬಂಧಕು ಲಕ್ಷಣಾ ಕಹೆ ಹೈ

ಲಕ್ಷ

(ವೃ.ಪ್ರ.ಪು.೩ ಪೇಜ ೫೨) ಜಾ ಅರ್ಥಕಿ ಜಿಸಪದಕೆ ಶಕ್ಯ ಕಾ ಸಂಬಂಧಿ ಹೋವೆ ಸೋ ಅರ್ಥ ಜಿಸ ಪದಕಾ ಲಕ್ಷ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಲಕ್ಷ್ಯಾರ್ಥ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ೪೨೮) ಜಾ ಅರ್ಥಕಾ ಪದಕಿ ಶಕ್ತೀಸೆ ಜ್ಞಾನ ನಹೋವೆ ಕಿಂತು ಲಕ್ಷಣಸೆ ಜ್ಞಾನ ಹೋವೆ ಸೋ ಪದ ಕಾ ಲಕ್ಷ್ಯಾರ್ಥ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಚಂ.೨೫೩ ಪೇಜ ಕಲಾ ೧೧) ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿ ಕರಿ ಜೋ ಅರ್ಥ ಜಾನಿಯೆ ಸೋ ಶಬ್ದಕಾ ಲಕ್ಷ್ಯಾರ್ಥ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೩) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೪೪೦) ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತೀಸೆ ಜಾನಿಯೆ ಹೈ। ಐಸಾ ಜೋ ಶಬ್ದಕಾ ಪರಂಪರಾಸೆ (ಶಕ್ಯಾರ್ಥ ದ್ವಾರಾ) ಸಂಬಂಧಿ ಜೋ ಅರ್ಥ ಸೋ ಶಬ್ದಕಾಲಕ್ಷ್ಯಾರ್ಥ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಕೇವಲ ಲಕ್ಷಣ

೧) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೩ ಪೇಜ ೫೫) ಪದಕೆ ಶಕ್ಯಕಾ ಸಾಕ್ಷಾತ ಸಂಬಂಧ ಹೋವೆ ತಾಕು ಕೇವಲ ಲಕ್ಷಣ ಕಹೆ ಹೈ।

೨) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ೧೩೦) ಶಕ್ಯಕೆ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಸಂಬಂಧಕು ಕೇವಲ ಲಕ್ಷಣ ಕಹೆ ಹೈ।

ಲಕ್ಷಿತ ಲಕ್ಷಣ

(ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೫೮) "ಲಕ್ಷೀತೇನ ಲಕ್ಷಣಾ ಲಕ್ಷಿತಲಕ್ಷಣ " ಅರ್ಥ ಲಕ್ಷೀತೇನ ಕಹಿಯೆ ಶಕ್ಯ ಸಂಬಂಧಿದ್ವಾರಾ ಲಕ್ಷಣಾ ಕಹಿಯೆ ಶಕ್ಯಕಾ ಸಂಬಂಧ ಯಹಲಕ್ಷಿತ ಲಕ್ಷಣಾ ಶಬ್ದಕಾ ಅರ್ಥ ಹೈ

೧) (ವೃ.ರ.೧೩೦) ಶಕ್ಯಕೆ ಪರಂಪರಾ ಸಂಬಂಧಕು ಲಕ್ಷಿತ ಲಕ್ಷಣ ಕಹೆ ಹೈ।

೨) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೩.ಪೇಜ ೫೮) ಲಕ್ಷಿತ ಕಹಿಯೆ ಶಕ್ಯ ಸಂಬಂಧಿಕಿ ಲಕ್ಷಣಾ ಕಹಿಯೆ ಸಂಬಂಧ ಲಕ್ಷಿತ ಲಕ್ಷಣಾ ಶಬ್ದಸೆ ಹೀ ಸಿದ್ಧ ಹೋವೆ ಹೈ।

ಲಕ್ಷಣಾ ಭೇದ

(ವೃ.ರ.೧೩೨) ಕೇವಲ ಲಕ್ಷಣ ಲಕ್ಷಿತ ಲಕ್ಷಣ ಯೇ ದೋನೂಬೀ ಜಹಲ್ಲಕ್ಷಣ, ಅಜಹಲಕ್ಷಣ, ಭಾಗತ್ಯಾಗಲಕ್ಷಣ ಬೇದತೆ ತೀನ ಪ್ರಕಾಕಕಾ ಹೈ।

ಜಹಲಕ್ಷಣಾ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ೨೫೩) ಕಲಾ೧೧) ಜಂಹಾ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಚಾರ್ಥಕಾತ್ಯಾಗಕರೀಕೆ ವಾಚಾರ್ಥಕೆ ಸಂಬಂಧೀಕಾ ಗ್ರಹಣ ಹೋವೆ ಸೋ ಜಹತಿ ಲಕ್ಷಣ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೩೦) ಜಂಹಾ ವಾಚಾರ್ಥ ಸಂಪೂರ್ಣ ತ್ಯಾಗೀಕೆ ವಾಚಾರ್ಥಕಾ ಸಂಬಂಧೀಕೆ ಪ್ರತೀತ ಹೋವೆ ತಂಹಾ ಜಹತೀ ಲಕ್ಷಣಾ ಕಹಿಯೇ ಹೈ।

೩) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೩ ಪೇಜ ೬೨) ಜಂಹಾ ಶಕ್ತಕಿ ಪ್ರತೀತಿನಹಿ ಹೋವೆ ಕೇವಲ ಶಕ್ಯ

ಸಂಬಂಧೀಕಿ ಪ್ರತೀತಿ ಹೋವೆತಂಹಾ ಜಹಲ್ಲಕ್ಷಣ ಹೋವೆಹೈ। (ಜೈಸೆ ವಿಷಂಭುಕ್ಷ್) ಯಾಸ್ಥಾನಮೆ ಶಕ್ಯ ಜೋ ವಿಷ ಭೋಜನತಾಕು ತ್ಯಾಗೀಕೆ ಶಕ್ಯಸಂಬಂಧಕಿ ಭೋಜನ ನಿವೃತ್ತೀಕಿ ಪ್ರತೀತಿ ಹೋನೇತೆ ಜಹಲ್ಲಕ್ಷಣ ಹೈ।

ಜಹಲಕ್ಷಣ (ದೃಷ್ಟಾಂತ ಪೂರ್ವಕ)

(ವಿ.ಚಿಂ.೧೪೨) ಗಂಗಾಶಬ್ದವು ಭಾಗೀರತಿ ಜಲಪ್ರವಾಹಮಂ ವಾಚಿಸಲು ಅದರೋಳು ಘೋಷವಿಪ್ಪು ವೆಂಬರ್ಥಮ ಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವದಿಂದ ಸುಪಪನ್ನಮಾಗಿ ವಾಚಾರ್ಥಮಾದಜಲಪ್ರವಾಹಮಂಬಿಟ್ಟುತತ್ಸಾನಿಧ್ಯಸಂಬಂಧಮುಳ್ಳತೀರದೊಳು ಗೊಲ್ಲವಳ್ಳಿಯಿಪ್ಪುದೆನಲಾಶ್ರಯತ್ವಘಟಿಸುವದರಿಂದುಪಪನ್ನಮಾಗಿಗಂಗಾದಪಕ್ಕೆ ತೀರವೇ ಜಹಲ್ಲಕ್ಷಾರ್ಥವೆನಿಸುವದು.

ಅಜಹಲಕ್ಷಣ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೨೫೪) ಜಹಾಂ ವಾಚಾರ್ಥಕಾ ತ್ಯಾಗ ನಕರೀಕೆ ತಿಸಕೆ ಸಂಬಂಧೀಕಾ ಗ್ರಹಣ ಹೋವೆ ಹೈ। ಸೋ ಅಜಹಲ್ಲಕ್ಷಣ ಹೈ। ಜೈಸೆ ಶೋಣ ದೋಡತಾಹೆ। (ಮಂಚಕ್ರೋಶಂತಿಛತ್ರಿಣೋಯಾಂತಿಕಾಕಬ್ಯೋದಧಿರಕ್ಷತಾಇತ್ಯಾದಿದೃಷ್ಟಾಂತಸೆ ಜಾನಿಲೀನಾ)॥ ತಂಹಾ ಶೋಣ ಪದಕಾ ವ್ಯಾಚಾರ್ಥ ಜೋ ಲಾಲ ರಂಗ ಹೈ।

ತಿಸ ವಿಷೇ ಧೋಡನಾ ಸಂಭವೇ ನಹಿ ಯಾತೆ ಲಾಲರಂಗವಾಲಾ ಘೋಡಾ ದೋಡ ತಾ ಹೈ ಐಸೇ ವಾಚಾರ್ಥಕಾ ತ್ಯಾಗ ನ ಕರಿಕೆ ತಿಸಕೆ ಸಂಭಂದಿಕಿ ಘೋಡೆ ರೂಪ ಅಧಿಕ ಅರ್ಥಕಾ ಗ್ರಹಣ ಹೋವೆ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೪೩೧) ವಾಚ್ಯಾರ್ಥ ಸಹಿತ ವಾಚ್ಯಕೆ ಸಂಬಂಧಿಕಾ ಜಾ ಪದಸೆ ಜ್ಞಾನ ಹೋಯ ತಾಪದಮೆ ಅಜಹತಿ ಲಕ್ಷಣ ಮಾನಿಯೆ। ಜೈಸೆ ..ಶೋಣಧಾವನ ಕರೆ.. ತಂಹಾ ಶೋಣಪದಕಾ ವಾಚ್ಯಲಾಲರಂಗಹೈ।।ತಾ ಕೇವಲಮೆ ಧಾವನಕಾ ಅಸಂಭವ ಹೈ। ಇಸ ಕಾರಣತೆ ಶೋಣ ಪದಕಾ ವಾಚ್ಯ ಜೋ ಲಾಲರಂಗ ತಾ ಸಹಿತ ಅಸ್ವಮೆ ಶೋಣ ಪದಕಿ ಅಜಹತಿಲಕ್ಷಣಾ ಹೈ।

೩) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೩ ಪೇಜ ೬೩) ಸಹಿತ ಶಕ್ಯಸಂಬಂಧೀಕಿ ಜಂಹಾ ಪ್ರತೀತಿ ಹೋವೆತಂಹಾ ಅಜಹಲ್ಲಕ್ಷಣಹೋವೆಹೈ(ಜಂಹಾಸಾಮಾನ್ಯರೀತಿ ಬೋಧಮೆವಕ್ತಾಕಾತಾತ್ಪರ್ಯ ನಹಿಹೈ।ಕಿಂತುಗಂಗಾತೀರಕೆಭೋದಮೆವಕ್ತಾಕಾತಾತ್ಪರ್ಯಹೈತಂಹಾ ಗಂಗಾಪದಕಿ ಗಂಗಾತೀರಮೆ ಅಜಲ್ಲಕ್ಷಣ ಹೈ ಅಜಹಲ್ಲಕ್ಷಣಕೆ ಅಸಾಧಾರಣ ಉದಾಹರಣೆ ತೋ ಕಾ ಕೋಬ್ಯೋದಧಿರಕ್ಷತಾಮ್'' ಇತ್ಯಾದಿಕ ಉದಾಹರಣ ಹೈ।

೪) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೪೩) ಕುಂತಾಪ್ರವಿಶಂತಿಎಂಬಲ್ಲಿ ಅಚೇತನಗಳಾದಕುಂತಾಯುಧಗಳು ಚೇತನ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದೆ ಪ್ರವೇಶಿಸುವದನು ಪಪನ್ನ ಮಾಗಿಕುಂತ ಶಬ್ದವು ತನಗೆ ವಾಚಾರ್ಥ ಮಾದ ಕುಂತಾಯುಧಗಳಂ ಬಿಡದೆ ಕುಂತದಾರಿಗಳಂ ಲಕ್ಷಿಪುದೇ ಅಜಲ್ಲಕ್ಷಾರ್ಥವೆನಿಸುವದು.

೫) (ವೃ.ಪ್ರ ಪ್ರ.೩ ಪೇಜ ೭೨) ಜಂಹಾಶಕ್ಯ ಅರ್ಥಕಾ ವೀಶೇಷಣ ತಾಸೆ ಬೋದ ಔರ

ಅಶಕ್ಯಕಾ ವಿಶೇಷತಾಸೆ ಬೋಧ ಹೋವೆ ತಂಹಾ ಅಜಹಲ್ಲಕ್ಷಣಾ ಕಹಿಯೆ ಹೈ "ಮಂಚಕ್ರೋಶಂತಿ" ಯಾ ವಾಕ್ಯಮೆ ಮಂಚಪದಕಾ ಶಕ್ಯ ವಿಶೇಷಣ ಹೈ। ಅಶಕ್ಯ ಪುರುಷ ವಿಶೇಷ್ಯ ಹೈ ಯಾತೆ ಆಜಹಲ್ಲಕ್ಷಣ ಹೈ।

ಭಾಗತ್ಯಾಗ ಲಕ್ಷಣ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೨೫೫) ಜಂಹಾ ವಿರೋಧಿ ಕಛ್ಚುಕಾ ವಾಚ್ಯಭಾಗಕಾ ತ್ಯಾಗ ಕರೀಕೆ ತಿಸಕೆಸಂಬಂಧಿ ಅವಿರೋಧಕಛ್ಚುಕಾ ವಾಚ್ಯಭಾಗಕಾ ಗ್ರಹಣ ಹೋವೆ।ಸೋ ಭಾಗ ತ್ಯಾಗಲಕ್ಷಣ ಹೈ

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೩೨) ಜಂಹಾ ಪದನಕೆ ವಾಚ್ಯ ಅರ್ಥಮಧ್ಯ ಏಕಭಾಗಕಾ ತ್ಯಾಗ ಹೋವೆ ಏಕ ಭಾಗಕಾ ಗ್ರಹಣ ಹೋವೆ ತಂಹಾ ಭಾಗ ತ್ಯಾಗ ಲಕ್ಷಣ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। ಭಾಗತ್ಯಾಗಕೂಹೀ ಜಹತಿ ಆಜಹತೀ ಲಕ್ಷಣ ಬೀ ಕಹೆ ಹೈ।

೩) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೩ಪೇಜ೬೪) ಶಕ್ಯಅರ್ಥಕೆಏಕದೇಶಕುತ್ಯಾಗೀಕೆಏಕದೇಶಕೆಬೋಧಮೆ ವಕ್ತಾಕಾ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಹೋವೆ ತಂಹಾ ಭಾಗ ತ್ಯಾಗಲಕ್ಷಣ ಹೋವೆ ಹೈ।

೪) ತತ್ ಪದ ಇದಂ ಪದಕೆ ಶಕ್ಯಮೆ ಪರೋಕ್ಷ ತಾ ಅಪರೋಕ್ಷತಾ ಭಾಗಕು ತ್ಯಾಗೀಕೆ ವಸ್ತು ಭಾಗಮೆ ಲಕ್ಷಣಾ ಹೋನೇತೆ ಭಾಗತ್ಯಾಗ ಲಕ್ಷಣಾ ಹೈ।

೫) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೭೧) ಶಕ್ಯ ಔರ ಅಶಕ್ಯಮೆ ಜೋ ವೃತ್ತಿ ಭಾಗತ್ಯಾಗ ಲಕ್ಷಣ ಕಹಿಯೆಹೈ।

೬) (ವಿ. ಚಿಂ.೧೪೪) ಸೋಯಂ ದೇವದತ್ತಃ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸಃ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವ ಪರಾಮರ್ಸೆಯಿಂ ಗತಿಸಿದ ಭೂತಕಾಲ, ಕಾಶೀದೇಶ, ಬಾಲ್ಯವಯಸ್ಸುಗಳಿಂದೊಡ ಗೂಡಿದ ದೇವದತ್ತನೆಂಬವನು ವಾಚಾರ್ಥಮಾಗಿಹನು ಆಯಂ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವರ್ತಮಾನಕಾಲ ಈ ದೇಶ ಮುದಿತನದಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ದೇವದತ್ತನೆಂಬುವನು ವಾಚಾರ್ಥಮಾಗಿಹನು. ತಚ್ಛಬ್ದಕ್ಕೆ ಸ್ಮರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ದೇವದತ್ತನೇ ಶಕ್ಯಾರ್ಥ ಅಯಂ ಶಬ್ದಕ್ಕೆಚಾಕ್ಷುಷಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿಷಯನಾದ ದೇವದತ್ತನೆಶಕ್ಯಾರ್ಥ, ಕಾಲದೇಶವಯಸ್ಸು ಜ್ಞಪ್ತಿಗಳಿಂ ಪರಸ್ಪರವಾಗಿ ಬೇರ್ಪಟ್ಟಿರುವ ದೇವದತ್ತರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಐಕ್ಯಮಂ ಪೇಳಲು ತತ್ತದ್ಧರ್ಮಗಳುವಿರುದ್ಧಗಳಾಗಿರುವದರಿಂದನುಪಪನ್ನಮಹುದು ಭೇದಂಪೇಳಲು ವಿಶೇಷಣ ವಿಶೇಷ್ಯ ಭಾವ ಘಟಿಸದು ಮತ್ತಮಾ ದೇವದತ್ತರಿಬ್ಬರಿಲ್ಲದೇ ಮುನ್ನ ಕಾಶಿಯೊಳು ಚಿಕ್ಕವಯಸ್ಕನಾಗಿ ನೋಡಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದ ದೇವದತ್ತನೇ ಈಗ ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ವೃದ್ಧನಾಗಿ ಕಾಣಲ್ಪಡುವದರಿಂ ವಾಚಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೇ ವಿರುದ್ಧಗಳಾದ ತತ್ಕಾಲ ತದ್ದೇಶಾದಿವಿಶೇಷಣಾಂಶಗಳನ್ನುಮಾತ್ರಬಿಟ್ಟುಮಿಕ್ಕಅವಿರುದ್ಧಮಾದವಿಶೇಷ್ಯಮಂ ಬಿಡದೆ ಶುದ್ಧ ದೇವದತ್ತನೇ ಪ್ರತ್ಯಬಿಜ್ಞೆಗೆ ವಿಷಯನೆಂದು ಸೋಯಂ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ದೇವದತ್ತಗತಮಾದ ಐಕ್ಯಮಂ ಲಕ್ಷಿಸಿ ಬಳಕೀತನೆ ಆತನು ಆತನೇ ಈತ ನೆಂದು ಪರಸ್ಪರ ಭೇದತಾ ದಾತ್ಮಂ ಘಟಿಸುವಂತೆ ಬೋಧಿಸುವದೇ ಜಹದ ಜಹಲ್ಲಕ್ಷಣೆಯೆಂದು, ಅರ್ದಲಕ್ಷಣೆಯೆಂದು, ಖಂಡಲಕ್ಷಣೆಯೆಂದು. ಭಾಗತ್ಯಾಗಲಕ್ಷಣೆಯೆಂದು ಪರ್ಯಾಯ ನಾಮಗಳುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ತತ್ವ ಮಸಿ ಎಂಬ ಮಹಾವಾಕ್ಯಾರ್ಥದೊಳ ಗುದಾರಿಸಲು ಯೋಗ್ಯಮಾಗಿರ್ಪುದು.

೭) (ಪ.ಗೀ.೧-೧) [illegible] ವಾರೂಪುಗಳು ಈ ಕಾರಾದಿಕ ಸೇರೂಪುಗಳು| ಬಿಟ್ಟವನೋರ್ವನೆ ಯೆಂಬೊಡಬಾಧ್ಯ||ಬಿಟ್ಟನೆನೋಂದಿಂತಿಲ್ಲಯೆ ಭೋಧ್ಯ||ಅಲ್ಲಿಯೆ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವಾದಿಕವು ಇಲ್ಲಿಯೆ ಕಿಂಚಿಜ್ಞತ್ವಾದಿಕವ| ನೀತಿಗಳೆದು ಪದವೆರಡರೊಳುಳಿದ| ಚೈತನ್ಯವನೊಂದೆಂಬುದು ತಿಳಿದ|| ಲಕ್ಷಣ ಮಿಂತೀ ಪದ ಲಕ್ಷ್ಯಾರ್ಥ| ಅಕ್ಷಯ ಪದವೆನಿಪುದು ಪರಮಾರ್ಥ ||೮||

೮) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೩.೮) ತತ್ ಪದಕಾ ವಾಚ್ಯ ಈಶ್ವರ ಔರತ್ವಂಪದಕಾ ವಾಚ್ಯ ಜೀವ ತಿನ್ಹಕೆ ಆಪಸಮೆ ವಿರೋಧಿ ಧರ್ಮ ತ್ಯಾಗೀಕೆ ಶುದ್ಧ ಅಸಂಗ ಚೇತನ ಲಕ್ಷಣಾತೆ ಲಖಿಹು ಯಹ ಭಾಗ ತ್ಯಾಗ ಲಕ್ಷಣಾ ಹೈ|

೯) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೩ ಪೇಜ ೭೨) ಜಂಹಾ ಶಕ್ಯ ಅಶಕ್ಯದೋನು ವಿಶೇಷ್ಯ ಹೋವೆ ಔರ ಶಕ್ಯತಾವಚ್ಛೇದಕಸೆ ವ್ಯಾಪಕ ಲಕ್ಷ್ಯತಾ ವಚ್ಛೇದಕ ಧರ್ಮ ವಿಶೇಷಣ ಹೋವೆ ತಂಹಾ ಭಾಗತ್ಯಾಗಲಕ್ಷಣಾ ಕಹಿಯೆ ಹೈ|

(ಜೈಸೆ '' ಕಾಕೋಬ್ಯೋ ದಧಿ ರಕ್ಷ ತಾಮ್ '') ಯಾವಾಕ್ಯಮೆ ಯಾಲಕ್ಷಣಾ ಉಪಯೋಗಿ ಹೈ|

ಪ್ರಯೋಜನವತಿಲಕ್ಷಣ

೧) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ೬೪) ಜಂಹಾಶಕ್ತಿವಾಲೆಪದಕುತ್ಯಾಗೀಕೆಲಾಕ್ಷಣಿಕಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗಮೆ ಪ್ರಯೋಜನ ಹೋವೆ ಸೋ ಪ್ರಯೋಜನ ವತಿ ಲಕ್ಷಣ ಕಹಿಯೆ ಹೈ| (ಜೈಸೆ ಗಂಗಾಪದಕಿ ತೀರ ಮೆಪ್ರಯೋಜನವತಿ ಲಕ್ಷಣಾ ಹೈ|

೨) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ೧೩.೨) ಯಾ ಅಂಕಮೆ ಯಹೀ ಲಕ್ಷಣಾ ಹೈಜೈಸೆತೀರೇಗ್ರಾಮಃ ಐಸಾ ಕಹೇತೋ ತೀರಮೆ ಶೀತ ಪಾವನತಾದಿಕನಕಿ ಪ್ರತೀತ ಹೋವೆ ನಹಿ|| ಗಂಗಾಪದಸೆ ತೀರಕಾ ಬೋಧನ ಕರೆ ಗಂಗಾಕೆ ಧರ್ಮಸೀತ್ ಪಾವನಾದಿಕ ತೀರಮೆ ಪ್ರತೀತ ಹೋವೆ ಹೈ ಯಾತೆ ಗಂಗಾಪದಕಿ ತೀರಸೆ ಪ್ರಯೋಜನವತಿ ಲಕ್ಷಣಾ ಹೈ

ನಿರೂಡಿಲಕ್ಷಣ

೧) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ೧೩.೨) ಪದಕಿ ಜಿಸ ಅರ್ಥಮೆ ಶಕ್ತಿವೃತ್ತಿ ಹೋವೆ ನಹಿ ಔರ ಶಕ್ಯಕಿ ನ್ಯಾಯಿ ಜಿಸ ಅರ್ಥಕಿ ಪ್ರತೀತಿ ಜಿಸ ಪದ ಸರ್ವಕು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಹೋವೆ, ತಿಸ ಅರ್ಥಮೆ ತಾ ಪದಕೆ ಪ್ರಯೋಜನ ಶೂನ್ಯಲಕ್ಷಣಾ ಐಸಿ ನಿರೂಧಿ ಲಕ್ಷಣಾ ಕಹಿಯೆ ಹೈ|| ಜೈಸೆ ನೀಲೊ ಘಟಃ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಕು ಸುನತೆ ಹೀ ಸರ್ವ ಪುರುಷನಕು ಗುಣೀಮೆ ಪ್ರಯೋಜನ ಶೂನ್ಯ ಲಕ್ಷಣಾ ಹೋನೇತೆ ನಿರೂಢ ಲಕ್ಷಣಾ ಹೈ| (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೩ ಪೇಜ ೬೫)

ಅತದ್ವ್ಯಾವೃತ್ತಿ ಲಕ್ಷಣ

೧) ಅಸತ್ತವ್ಯಾವೃತಮಾಡಿಸತ್ ತೋರುವದು, ಜಡವ್ಯಾವೃತಮಾಡಿಚಿತ್ತು ತೋರುವದು, ದುಃಖ ವ್ಯಾವೃತಮಾಡಿ ಆನಂದ ತೋರುವದು, ಅನಿತ್ಯವ್ಯಾವೃತ ಮಾಡಿ ನಿತ್ಯ ತೋರುವದು, ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನ ವ್ಯಾವೃತ ಮಾಡಿ ಪೂರ್ಣ ತೋರುವದು, ಇದು ಅತದ್ವ್ಯಾವೃತ್ತಿ ಲಕ್ಷಣ.

೨) ಲಕ್ಷ ಬಿನ್ನ ವ್ಯಾವರ್ತಕಂ ಅತದ್ವ್ಯಾವೃತ್ತಿ ಲಕ್ಷಣಃ

೩) (ವಿ.ಚಿಂ.೬೯) ದೇಹಾದ್ಯನಾತ್ಮವರ್ಗಮಂ ಯುಕ್ತಿಯಿನ್ನೇತಿಗಳೆದುಳಿದಾತ್ಮನ ನರುಹಿಪುದೇ ಅತದ್ವ್ಯಾವೃತ್ತಿ ಲಕ್ಷಣವೆನಿಸುವದು.

ತಟಸ್ಥ ಲಕ್ಷಣ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೩೮೦) ಕದಾಚಿತ್ತ ಹುಯಾ ವ್ಯಾವರ್ತಕ ಲಕ್ಷಣ ತಟಸ್ಥ ಲಕ್ಷಣ ಕಹಿಯೆ ಹೈ

೨) ಕಿಂಚಿತ್ ಕಾಲ ವರ್ತಿತ್ವೇಸತಿ ಇತರ ಪದಾರ್ಥ ಬ್ಯಾವರ್ತಕಂ ತಟಸ್ಥ ಲಕ್ಷಣಃ ಯಥಾಕಾಕ ವತ್ ದೇವದತ್ತ ಗ್ರಹ

೩) (ವಿ.ಚಿಂ.೬೯) ಶಾಖಾಗ್ರದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಸಿಪ್ಪನೆಂಬಂತೆ ಭೂತಾದಿ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವದಿಂದಾತ್ಮನ ನರುಹಿಪುದೇ ತಟಸ್ಥ ಲಕ್ಷಣವೆನಿಸುವದು.

೪) ಕದಾ ಚಿತ್ತೇಸತಿ ವರ್ತಿತ್ವಂ ಇತರ ಪದಾರ್ಥ ವ್ಯಾವರ್ತಕಂ ತಟಸ್ಥ ಲಕ್ಷಣಂ।

೫) (ಜೀ.ವಿ.೧೪೦ ಪೇಜ) ಕದಾಚಿತ್ಸಂಬಂಧಿ ಸದ್ಯಲ್ಲಕ್ಷಯತಿ ತತ್ತಟಸ್ಥಲಕ್ಷಣಮ್। ಯಥಾ ಕಾಗವದ್ದೇವದತ್ತ ಗ್ರಹಮ್ ಇತಿ।

ಯಾವಾಗಲೋ ಒಮ್ಮೆ (ಒಂದು ವಸ್ತುವಿನೊಡನೆ) ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಆವಸ್ತುವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವಂಥದ್ದುತಟಸ್ಥಲಕ್ಷಣಉದಾಹರಣೆಗೆಕಾಗೆಯುಕುಳಿತಿರುವ ಮನೆಯೇ ದೇವದತ್ತನ ಮನೆ ಎಂಬಂತೆ.

ಸ್ವರೂಪಲಕ್ಷಣ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೩೮೦) ಸದಾ ವಿದ್ಯಮಾನ ಹುಯಾ ವ್ಯಾವರ್ತಕ ಲಕ್ಷಣ ಸ್ವರೂಪ ಲಕ್ಷಣ ಕಹೆ ಹೈ।

೨) ಸದಾವಿದ್ಯಮಾನತ್ವೇಸತ್ತಿ ಇತರ ಪದಾರ್ಥ ವ್ಯಾವರ್ತಕಂ ಸ್ವರೂಪ ಲಕ್ಷಣಂ ಯಥಾ ಪ್ರಕೃಷ್ಟಪ್ರಕಾಶಮಾನ್ ಸೂರ್ಯಃ(ಸೂರ್ಯನು ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲೇ ಇದ್ದು ಇತರ ಚಂದ್ರ, ನಕ್ಷತ್ರಗಳಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ತೋರಿಸಿದಂತೆ।

೩) (ವಿ.ಚಿಂ.೬೯) ಪ್ರಕೃಷ್ಟ ಪ್ರಕಾಶರೂಪನೇ ಸೂರ್ಯನೆಂಬಂತೆ ಆತ್ಮನ ನಿಜವನರುಹಿಪುದೇ ಸ್ವರೂಪ ಲಕ್ಷಣ ಮಕ್ಕುಂ

೪) (ಜೀ.ವಿ.ಪೇಜ ೧೪೦) ಕಾಲತ್ರಯ ಸಂಬಂಧಿ ಸದ್ಯಲ್ಲಕ್ಷಣಯತಿ ತತ್ಸ್ವರೂಪಲಕ್ಷಣವ್। ಯಥಾ ಪ್ರಕೃಷ್ಟ ಪ್ರಕಾಶಶ್ಚಂದ್ರಃ ಇತಿ.

ತ್ರಿಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ (ಆ ವಸ್ತುವಿನೊಡನೆ) ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಅದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವಂಥಾದ್ದು ಸ್ವರೂಪ ಲಕ್ಷಣ (ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರ)

ಲಾ

ಲಾಘವ

೧) ಕಿಂಚಿತ್ ಅಂಗೀಕಾರಂ ಲಾಘವಃ

೨) ಸುಲಭವಾದದ್ದಕ್ಕೆ ಲಾಘವವೆನ್ನುವರು.

೩) ಸೀಘ್ರೋ ಆಲ್ಪೋ ಉಪಸ್ತಿತಿ ರತ್ವಂ ಲಾಘವಃ ಅಂದರೆ ಸ್ವಲ್ಪದರಲ್ಲಿ ಮಾಡಿ ಮುಗಿಸುವದು.

ಲಾಭ

೧) (ಉ.ಸಹಸ್ರಿ ೧೭-೬) ಸ್ವಯಂ ಲಬ್ದ ಸ್ವಭಾವತ್ವಾಲ್ಲಾ ಭಸ್ತಸ್ಯನ ಚಾನ್ಯತಃ। (೧೭) ಅನ್ಯಾಪೇಕ್ಷಸ್ತುಯೋ ಲಾಭಃಸೋಽನ್ಯ ದೃಷ್ಟಿ ಸಮುದ್ಭವಃ।

ಆತ್ಮನು ಸ್ವಯಂ (ತನ್ನಿಂದ ತಾನೇ) ಲಬ್ದಭಾವದವನಾದ್ದರಿಂದ ಬೇರೆ ಯಾವ ನಿಮಿತ್ಯದಿಂದಲೂ ಅವನ ಲಾಭವು ಆಗುವಂತಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೊಂದರ (ಕರ್ಮವೇ ಮೊದಲಾದ ಸಾಧನಗಳಿಂದ) ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಉಂಟಾದ ಲಾಭವು. ಅನ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉದ್ಭವವಾದದ್ದು.

೨) (ಕೈವಲ್ಯ ೩-೧೪-೩) ಮನುಜ ಕುಲದ ಜನನದ ಲಾಭವಾವುದು:- ಆನಾರೆಂದು ತಿಳಿಯುವದು.

೩) (ಉ.ಸಾಹಸ್ರಿ ೧೭-೪) ಆತ್ಮ ಲಾಭಾತ್ವರೋ ನಾನ್ಯೋ ಲಾಬಃ ಕಶ್ಚನ ವಿದ್ಯತೆ। ಆತ್ಮ ಲಾಭಕ್ಕಿಂತ ಮೇಲಿನ ಲಾಭವು ಯಾವದೂ ಇಲ್ಲ।

೪) (ಉ.ಸಹಸ್ರಿ ೧೭-೫) ಆತ್ಮಲಾಭಃ ಪ್ರೋಕ್ತೋ ನಿತ್ಯತ್ವಾದ್ಬ್ರಹ್ಮವೇದಿಬಿಃ॥

ಆತ್ಮಲಾಬವುನಿತ್ಯವಾದುದರಿಂದಅತ್ಯಂತಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದೆಂದುಬ್ರಹ್ಮವನ್ನುಅರಿತವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಲಿ

ಲಿಂಗ

೧) (ಶಿ.ಶಿ.೫-೧೫ ಶ್ಲೋಕ) ಲಯಂಗಚ್ಛತಿ ಯತ್ರೈವ ಜಗದೇತಚ್ಚ ರಾಚರಂ। ಪುನಃ ಪುನಸ್ಸವಮುತ್ಥತ್ತಿಂತಲ್ಲಿಂಗಂಬ್ರಹ್ಮ ಶಾಶ್ವತಂ॥ ಅರ್ಥ ಈ ಜಂಗಮ ಸ್ಥಾವರವಿಶ್ವವು ಯಾವ ತತ್ವದಲ್ಲಿ ಲಯವಾಗುವದೋ ಪುನಃ ಪುನಃ ಹುಟ್ಟುವದೋ ಅದು ಶಾಶ್ವತವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗವು.

೨) (ಶಿ.ಶಿ.೫-೧೬)ತಸ್ಮಾಲ್ಲಿಂಗಮಿತಿಖ್ಯಾತಂಸತ್ತಾಂನಂದ.ದಾತ್ಮಾಕಂ॥ಬ್ರಹತ್ವಾದ್ಭ್ರುಂಹಣ ತಾಚ್ಚ ಬ್ರಹ್ಮ ಶಬ್ದಾಭಿದೇಯ ಕಂ। ಅರ್ಥ ಸದಾನಂದ ಚಿದಾತ್ಮಕವಾದ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿರುವದರಿಂದವಿಶ್ವವನ್ನುಸೃಷ್ಟಿಸುವಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳದ್ದರಿಂದಬ್ರಹ್ಮವೆಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾದ್ದರಿಂಬ ಮಹಾಲಿಂಗವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

"ಲಿಂಗ" ಪದದಲ್ಲಿ ಲಿ, ೦, ಗ. ಮೂರು ವರ್ಣಗಳಿವೆ. ಗ, ದಾತುವು ಚಲನ ಅಥವಾ ಉತ್ಪತ್ತಿದರ್ಶಕವಾಗಿದೆ. ಶೂನ್ಯವು ಸ್ಥಿತಿ ದರ್ಶಕವು "ಲಿ" ಲಯವೆಂಬ ದಾತುವು ಅಥವಾ ಸಂಹಾರದರ್ಶಕವಾಗಿದೆ. ಜಗತ್ತು ಯಾವ ಆಧಾರದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಸ್ಥಿತಿಲಯ ಹೊಂದುವದೋ ಅದು ಲಿಂಗವು (ಘಟ ಮೃತ್ತಿಕಾ ನ್ಯಾಯದಂತೆ)

ವಚನ (ಬಸವಣ್ಣ) "ಲಿ" ಕಾರವೇ ಶೂನ್ಯ, ಬಿಂದುವೇ ಲೀಲೆ, ಗಕಾರವೇ ಚಿತ್ತು,

ಈತ್ರಿವಿಧದೊಳಗೆಲಿಂಗವೆಂಬಸಕೀಲಅದರಸಂಚಾವಾತಬಲ್ಲ ಆತನೇಲಿಂಗಸಂಗಿ ಕೂಡಲ ಸಂಗಮದೇವಾ ಲಿಂಗಾನುಭವಿಗಳಚರಣಕ್ಕೆ ನಮೋ ನಮೋ ಎಂಬೆ

(ಶೃತಿ) ಲಿಂಗ ಮೇಕ ಮವ್ಯಕ್ತಂ ಲಿಂಗಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ನಿಶ್ಚಿತಂ। ಆಕಾರ ರಹಿತವಾದ, ಏಕವಾದ, ಅವ್ಯಕ್ತವಾದ, ಸ್ವಯಂ ಜೋತಿಯಾದ, ಪರತತ್ವವಾದ, ಚಿದಾಕಾಶರೂಪವಾದ ಲಿಂಗವೇ ಬ್ರಹ್ಮವೇಲಿಂಗವೆನ್ನುವದು ನಿಶ್ಚಿತ.

(ಪ್ರಭುದೇವರು) ತಾಯಿತಂದೆಯಿಲ್ಲದಕಂದಾ ನಿನಗೆನೀನೆಹುಟ್ಟಿಬೆಳೆದೆಯಲ್ಲಾ, ನಿನ್ನೀಪರಿಣಾಮವೇ ಪ್ರಾಣತೃಪ್ತಿಯಾಗಿದೆಯಲ್ಲಾ ಬೇದ ಅಭೇದ್ಯವಾಗಿ ನಿನ್ನ ನೀನೆ ಬೆಳಗುತ್ತಿದ್ದೆಯಲ್ಲಾ ನಿನ್ನ ಚರಿತ್ರ ನಿನಗೇ ಸಹಜ ಗುಹೇಶ್ವರ ಲಿಂಗವೇ॥

ಲಿಂಗಬೇದ

ಶಿವಲಿಂಗ

೧) (ಕೈವಲ್ಯ ೪-೩೧) ಮೊದಲ ಪೀಠವೇ ಬಿಂದುವಾಗಿ ಮೇಲೆ ನಿಂದೆಸೆದ ಪೀಠವದು ನಾದವಾಗಿ ಗೋಮುಖವೆ ಸದಮಳ ಕಳೆಯಾಗಿ ಸಕಲಾತೀತನೆ ಲಿಂಗದ ನಿಜವಾಗಿರಲದರೊಳು ಜ್ವಲವೆನಿಪ॥೧೦॥ ಪರತರ ಶಿವಲಿಂಗ॥

ತರುವಿಸ್ತಾರವನೊಳಕೊಂಡಿರ್ದ ಬೀಜದ।ಪರಿಯಂತ ರಾರದ್ವಗಳೆಗಿಂಬುವಡೆದ॥ ಪರಬ್ರಹ್ಮದಾಶ್ರಯವಾಗಿಹ ನಿಜಶಕ್ತಿ। ವೆರಸಿ ತನಗೆ ತಾನಾಧಾರವಾಗಿರ್ಪ॥ ೨॥ ಪರತರ ಶಿವಲಿಂಗ ಮೂರು ಮಂಡಲವನುಚ್ಚಳಿಸಿ ಗುಣ ವರ್ನ। ಮೂರನು ಮೀರಿ ಬೋಧಮಾತ್ರವಾಗಿ॥ತೋರುವ ಗುರುಶಂಭುಲಿಂಗವದು ತಾನೆ ಬೇರೆನಿಸದೆ ನಿನ್ನ ಕಣ್ಣು ಮುಂದಿಹುದು॥ ಪರತರ ಶಿವಲಿಂಗ

ಇಷ್ಟಲಿಂಗ

೨) (ಅಥರ್ವಣ ಶೃತಿ : ಸಕಲ ದೃಕ್ಕಲಾಗ್ರಹ್ಯ ಮಿಷ್ಟಲಿಂಗ ಸ್ಥಲಂ ಮಹತ್। ಇಷ್ಟಾಪ್ರಾಪ್ತಿ ಕರುಸಾದನಿಷ್ಟ ಪರಿಹಾರಕಂ ಇಷ್ಟಾಮರ್ಜಂ ಸ್ವಭಕ್ತಾನಾ ಮನುಯಚ್ಛತಿ ಸರ್ವದಾ। ಇಷ್ಟಾಲಿಂಗ ಮಿತಿ ಪಾಹ ತಸ್ಮಾದ ಥರ್ವಣೀ ಶೃತಿಃ॥

ಅರ್ಥ: ಇಚ್ಛಿತ ವಸ್ತುವನ್ನು ಪ್ರಾಪ್ತ ಮಾಡಿಕೊಡುವ ಅನಿಷ್ಟವನ್ನು ನಷ್ಟ ಮಾಡುವ ನೇತ್ರವೇದ್ಯವಾದಇಷ್ಟಲಿಂಗವುಅದುತನ್ನಬಕ್ತರಿಗೆಯಾವಾಗಲೂಇಚ್ಛಿತಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವದು. ಆದುದರಿಂದ ಅದು ಇಷ್ಟಲಿಂಗವೆಂದು ಅಥರ್ವಣ ಶೃತಿಯುಹೇಳಿದೆ.

೩) (ಶಿ.ಶಿ.೨೬) ಬಿಂದು ಸ್ವರೂಪಾಮಲ ಮೂಲಪೀಠನಾದ ಸ್ವರೂಪಂ। ವಿಸ್ತುರದೂರ್ಧ್ವ ಪೀಠಂ ಕಲಾತ್ಮ ತೀರ್ಯಗ್ಗತ ಗೋಮುಖಾಡ್ಯಂ।

ಚಿದ್ರೂಪಲಿಂಗಂ ಹೃದಯಾಬ್ಜ ಸಂಸ್ಥಂ॥

ಅರ್ಥ: ಹೃದಯ ಕಮಲಸ್ಥ ಚಿಲ್ಲಿಂಗವು ಬಿಂದುನಾದ ಹಾಗೂ ಕಲಾಮಯವಾಗಿದೆ ಹಾಗೆಯೇ ಕರದಿಷ್ಟಲಿಂಗದ ತಳಪೀಠವು ಬಿಂದು ಸ್ವರೂಪವಾಗಿಯೂ ಊರ್ಧ್ವಪೀಠವುನಾದಸ್ವರೂಪವಾಗಿಯೂಪಿಂಡಿಕೆಯುಕಲಾಸ್ವರೂಪವಾಗಿಯ್ಯೂ ಇದೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿ ಅವಶ್ಯ ಪೂಜಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ॥

(ಶಿ.ಶಿ.೫-೨೭) ಲಿಂಗಂತ್ರಿವಿಧಂತುತ್ರಿವಿಧಂಪ್ರೋಕ್ತಂಸ್ಥೂಲಂಸೂಕ್ಷ್ಮಪರಾತ್ಪರಂ। ಇಷ್ಟಲಿಂಗ ಮಿದಂ ಸ್ಥೂಲಂ ಯದ್ಬಾಹ್ಯೇಧಾರಯೇತ್ತನೌ॥೨೭॥

ಅರ್ಥ : ಮಹಾಲಿಂಗವಾದರೂ ಸ್ಥೂಲ, ಸೂಕ್ಷ್ಮ, ಪರಾತ್ಪರವೆಂದು ಮೂರು ಬಗೆಯಾಗಿಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಯಾವುದನ್ನು ಬಾಹ್ಯದೇಹದಲ್ಲಿ ಧರಿಸಬೇಕಾಗಿದೆಯೋ ಅದು ಇಷ್ಟಲಿಂಗವು ಸ್ಥೂಲವಾದುದು.

ಸ್ಥೂಲದೇಹಕ್ಕೆ ಸ್ಥೂಲಲಿಂಗ, ಸೂಕ್ಷ್ಮದೇಹಕ್ಕೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮಲಿಂಗ, ಕಾರಣ ದೇಹಕ್ಕೆ ಪರಾತ್ಪರಲಿಂಗಧರಿಸಿದರೆ ಮೂರು ದೇಹಗಳು ಶುದ್ಧವಾಗುವವು।

ಇಷ್ಟಲಿಂಗವು ಸ್ಥೂಲದೇಹದ ಅಹಂಕಾರ ಮಮಕಾರಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವದು, ಸತ್ಕ್ರಿಯೆ, ಸುವಿಚಾರಗಳನ್ನುಹುಟ್ಟಿಸುವದು, ಸತ್ಕ್ರಿಕೆಯೇಆಚಾರಲಿಂಗದ್ಯೋತಕ, ಸುವಿಚಾರ ಗುರುಲಿಂಗದದ್ಯೋತಕ, ಇವೆರಡು ಲಿಂಗಗಳು ಇಷ್ಟಲಿಂಗದ ಉಪಪ್ರಕಾರಗಳು.

ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಉಪಲಿಂಗಗಳು ೧) ಶಿವಲಿಂಗ, ಇದು ಮನಶಾಂತಿದರ್ಶಕ ೨) ಜಂಗಮಲಿಂಗ ಸೇವಾಬುದ್ಧಿ ದರ್ಶಕ.

೩) ಭಾವಲಿಂಗವು ಸರ್ವ ಅವಸ್ಥೆಗಳ ಪ್ರಕಾಶಕ, ಇದು ಕಾರಣ ದೇಹದ ಆಜ್ಞಾನ, ಅವಿದ್ಯಾ, ವ್ಯಾಮೋಹ, ಮುಂತಾದ ದೋಷಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವದು ಈ ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಉಪಲಿಂಗಗಳು ಎರಡು

೧) ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗ, ಕರುಣಾ ಹೃದಯದ ದ್ಯೋತಕ

೨) ಮಹಾಲಿಂಗ ವಿಶ್ವವನ್ನೆಲ್ಲಾ ತನ್ನ ರೂಪು ಎಂಬ ಜ್ಞಾನದದ್ಯೋತಕ.

೧) ದೇಹಕ್ಕೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನವಾದ ಚೇತನವನ್ನು ಇಷ್ಟಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನವಾದ ಚೇತನವನ್ನುಪ್ರಾಣಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಭಾವಕ್ಕೆಅಧಿಷ್ಠಾನವಾದಚೇತನವನ್ನುಭಾವಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಅಧಿಷ್ಠಾನವಾದ ಚೇತನವನ್ನು ಮಹಾಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ನೋಡು.

೨) ಬೀಜ ಕೆಟ್ಟಿತೆನಬೇಡ ಮುಂದಿನ ಫಲಂಗಳಲ್ಲಿ ಅರಸಿಕೋ ಕಾಸಿದ ಬಂಗಾರ ಕೆಟ್ಟಿತೆನಬೇಡ ಆಭರಣದಲ್ಲಿ ಅರಸಿಕೋ ಇಷ್ಟ ಲಿಂಗಕೆಟ್ಟಿತೆನಬೇಡ ಮುಂದಿನ ಭಾವಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಅರಸಿಕೋ?

ಲಿಂಗಧಾರಣೆ

೧) (ಶಿ.ಶಿ.೫-೨) ಸರ್ವಲಕ್ಷಣ ಸಂಪನ್ನೇ ತಸ್ಮಿನ್ ಲಿಂಗೇ ವಿಶೋಧಿತೇ। ಪೀಠಸ್ಥಿತೇ ಭಿಷಿಕ್ತೇಚ ಗಂಧ ಪುಷ್ಪಾದಿ ಪೂಜಿತೇ॥ ೨॥

ಅರ್ಥ : ಸರ್ವಲಕ್ಷಣ ಯುತವಾದ, ಶುದ್ಧಗೊಳಿಸಲಾದ, ಕರ ಪೀಠದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ, ಅಭಿಷೇಕಿಸಲಾದ, ಗಂಧಪುಷ್ಪಾದಿಗಳಿಂದಪೂಜಿಸಲಾದ, (ಶ್ಲೋಕ ೩) ಮಂತ್ರಪೂತೇ ಕಲಾಂ ಶೈವೀ ಯೋಜಯೇದ್ವಿಧಿನಾ ಗುರುಃ। ಶಿಷ್ಯಸ್ಯ ಪ್ರಾಣ ಮಾದಾಯ ಲಿಂಗೇ ತತ್ರ ವಿಧಾಪಯೇತ್ ॥೩॥

ಅರ್ಥ : ಮಂತ್ರದಿಂದ ಪವಿತ್ರವಾದ ಆ ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ವಿಧಿಪೂರ್ವಕವಾದಿ ಸದ್ಗುರುವು ಶಿವನಕಲೆಯನ್ನುಸಂಯೋಜಿಸಬೇಕು. ಶಿಷ್ಯನಪ್ರಾಣವನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿ ಆ ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಬೇಕು.

೨) (ಶಿ.ಶಿ.೫-೪ ಶ್ಲೋಕ) ತಲ್ಲಿಂಗಂ ತಸ್ಸಸು ಪ್ರಾಣೇ ಸ್ಥಾಪಯೇದೇಕ ಭಾವತಃ। ಏವಂ ಕೃತ್ವಾ ಗುರುರ್ಲಿಂಗಂ ಶಿಷ್ಯ ಹಸ್ತೇ ನಿದಾಪಯೇತ್ ॥೪॥

ಅರ್ಥ: ಆದರೆ ಆ ಲಿಂಗವನ್ನು ಶಿಷ್ಯನ ಪ್ರಾಣದಲ್ಲಿ ತಾದಾತ್ಮ್ಯಭಾವದಿಂದ ನೆಲೆಗೊಳಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಮಾಡಿ ಸದ್ಗುರು, ಇಷ್ಟಲಿಂಗವನ್ನು ಶಿಷ್ಯನ ಹಸ್ತದಲ್ಲಿ,, ಸ್ಥಾಪಿಸತಕ್ಕದ್ದು.

ಗುರುವುಸಿಷ್ಯನಮಸ್ತಕದಲ್ಲಿಸುಗಂಧದಿಂದಹಾಗುಜಲಮಿಸ್ರಿತಭಸ್ಮದಿಂದಪಂಚಾರ ಚಕ್ರವನ್ನು ಬರೆದು ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಓಂ ವನ್ನು ಸುತ್ತಲಿನ ದಳದಲ್ಲಿ ಪಂಚಾಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಮೂಡಿಸಿ, ಪೂಜಿಸಿ, ಅಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪವಿತ್ರ ಹಸ್ತವನ್ನಿಡುವನು. ಅದರಿಂದ ಶಿಷ್ಯನ ಮಸ್ತಕದಲ್ಲಿದ್ದ ಶಕ್ತಿ ರೂಪ ಬಿಂದು ತತ್ವವು ಊರ್ದ್ವಮುಖವಾಗುವದು. ಆಶಕ್ತಿ ಕಲೆಯೇ ಶಿವ ಕಲೆ ಅದು ಆಧಾರದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮರಂದ್ರದವರೆಗೆ ಹರಡಿಕೊಂಡಿದೆ. ಸೃಷ್ಟಿಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಈ ಶಕ್ತಿಯು ಮೇಲಿನಿಂದ ಕೆಳಮುಖವಾಗಿ ಬರುವದು.

ಶ್ರೀ ಗುರುವಿನ ಮಂಗಳ ಹಸ್ತ ಸ್ಪರ್ಶದಿಂದ ಆ ಮಹಾಶಕ್ತಿಯು ಊರ್ದ್ವಮುಖವಾಗುವದು. ಶಿಷ್ಯನಶಿರದಮೇಲೆಹಸ್ತವನ್ನಿಟ್ಟುಗುರುವುಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾನೆ.

ನಿತ್ಯಾನಂದಾಂ ನಿರುಪಮಪದಾಂ ನಿಷ್ಕಳಾಂ ನಿರ್ವಿಶೇಷಾಂ। ನಿರ್ವ್ಯಾಜೇನೋರ್ದ್ವ ಮಾಯಾವಿರಚಿತವ ಪುಷಂ ವಿಶ್ವವಂದ್ಯಾಂ ಪ್ರಶಾಂತಾಂ। ಆಧಾರ ಮಾದಿಶಕ್ತಿಂ ಗುಣಗಣನ ಮಿತಾಂ ದೇವ ದೇವೀಂ ಶಿವಾಖ್ಯಾಂ ವಂದೇ ಹೃತ್ಪದ್ಮ ಪೀಠೇ ಪರಶಿವಪದಾಂ ಶ್ರೀಮತೀ ಮೂರ್ದ್ವ ಸಂಜ್ಞಾಂ। । ಎಂದು ಹೃತ್ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ದ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಅಪರಾಶಕ್ತಿಯಾದ ಶಿವಕಲೆಯು ಗುರುವಿನಿಂದ ಶಿಷ್ಯನ ಇಷ್ಟಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಶಿಷ್ಯನ ಬ್ರಹ್ಮರಂದ್ರ ಚಕ್ರವನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ ಗುರು ಕ್ರೋಂ ಎಂಬ ಬೀಜಾಕ್ಷರವನ್ನು ಸುರಿ ಅಂಕುಶ ಮುದ್ರೆಯಿಂದ ಆಶಿವ ಕಲೆಯನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಪುನಃ ಗಂಧ ಪುಷ್ಪಾದಿಗಳಿಂದ ಲಿಂಗವನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾನೆ. ಶಿಷ್ಯನ ಜೀವ ಕಲಾರೂಪವಾದ ಪ್ರಾಣವನ್ನುಶಿವಕಲಾಭರಿತಶಿವಲಿಂಗದಲ್ಲಿನಿಯೋಜಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆಗಪ್ರಾಣಹಾಗೂ ಲಿಂಗಗಳೆರಡೂ ಸಮಾವೇಶಗೊಳ್ಳುವವು. ಲಿಂಗವು ಪ್ರಾಣದಷ್ಟು ಪ್ರಿಯವಾಗಿ ಶಿಷ್ಯನಿಂದಕಾಣಲ್ಪಡುವದು. ಆಗಲಿಂಗಪತಿ ಶರಣಸತಿ ಸಂಬಂಧವುಂಟಾಗುವದು.

೩) (ಶಿ.ಶಿ.೫-೫) ಪ್ರಾಣವದ್ಧಾರಣೀಯಂ ತತ್ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಮಿದಂ ತವ।

ಕದಾಚಿತ್ತುತ್ರ. ದ್ವಾಪಿನ ವಿಯೋಜಯ ದೇಹತಃ॥೫॥

ಅರ್ಥ : ಆ ಪ್ರಾಣ ಲಿಂಗವನ್ನು ನಿನ್ನ ಪ್ರಾಣದಂತೆ ಧರಿಸಬೇಕು ಎಂದೂ ಎಲ್ಲಿಯೂ ದೇಹದಿಂದ ಅಗಲಿರಬೇಡ.

೪) (ಶಿ.ಶಿ.೫-೬) ಯದಿ ಪ್ರಮಾದಾತ್ಪತಿತೇ ಲಿಂಗೇ ದೇಹಾನ್ಮ ಹೀ ತಲೇ। ಪ್ರಾಣಾನ್ವಿ ಮುಂಚ ಸಹಸಾ ಪ್ರಾಪ್ತಯೇ ಮೋಕ್ಷ ಸಂಪದಃ॥೬॥

ಅರ್ಥ: ಒಂದುವೇಳೆಮೈಮರೆತು ಲಿಂಗವು ಭೂಮಿಯಮೇಲೆಬಿದ್ದರೆಒಡನೆಯೇ ಮೋಕ್ಷ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಬಿಡು.

೫) (ಶಿ.ಶಿ.ಶ್ಲೋಕ ೭) ಇತಿ ಸಂಬೋಧಿತ ಶಿಷ್ಯೋ ಗುರುಣಾ ಶಾಸ್ತ್ರವೇ ದಿನಾ। ಧಾರಯೇಚ್ಛಾಂಕರಂ ಲಿಂಗಂ ಶರೀರೇ ಪ್ರಾಣಯೋಗತಃ॥೭॥

ಅರ್ಥ: ಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ಂಡಿತನಾದ ಗುರುವಿನಿಂದ ಹೀಗೆ ಉಪದೇಶಿತ ಸಿಷ್ಯನು ಶಿವಲಿಂಗವನ್ನು ಪ್ರಾಣವಿಯೋಗದ ವರೆಗೆ ದೇಹದ ಮೇಲೆ ಧರಿಸಬೇಕು.

೬) (ಶಿ.ಸಿ.೫-೮) ಲಿಂಗಸ್ಯ ಧಾರಣಂ ಪುಣ್ಯಂ ಸರ್ವಪಾಪ ಪ್ರಣಾಶನಂ। ಅದ್ವೈತಂ ಮುನಿಬಿಸ್ಸರ್ವೈರಾಗಮಾರ್ಥ ವಿಶಾರದೈಃ॥೮॥

ಅರ್ಥ: ಲಿಂಗಧಾರಣವು ಪುಣ್ಯಕರವು ಸರ್ವಪಾಪನಾಶಕವು ಸರ್ವಪರಮಾರ್ಥ ವನ್ನರಿತ ಮುನಿಜನರಿಂದ ಅಂಗೀಕೃತವಾಗಿದೆ.

೭) ವಚನ (ಪ್ರಬುದೇವರು) ಆಚಾರಲಿಂಗವಿಡಿದು ಗುರುಲಿಂಗವಕಾಣಬೇಕು. ಶಿವಲಿಂಗವಿಡಿದು ಪ್ರಸಾದ ಲಿಂಗವ ಕಾಣಬೇಕು। ಪ್ರಸಾದ ಲಿಂಗವಿಡಿದು ಮಹಾಲಿಂಗವ ಕಾಣಬೇಕು। ಇಂತಿ ಷಟುಸ್ಥಲದ ಧಾತುವ ಸಂಬಂಧಿಸಿ ಒಂದು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿಪ್ಪ ಈ ಕರಸ್ಥಲದ ಅನುಬವ ಗುಹೇಶ್ವರನ ಶರಣ ಸಂಗನಬಸವಣ್ಣ ಬಲ್ಲ ಬೆಸಗೊಂಬಚಾರಾ ಸಿದ್ಧರಾಮಯ್ಯ॥

೮) (ಉರಿಲಿಂಗ ಪೆದ್ದಿ ವಚನ) ನಾನು ಕಾಮಿಸುತ್ತಿಪ್ಪ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಸಾಲೋಕ್ಯವಿದೆ, ಸಾಮೀಪ್ಯ ಸಾರೂಪ್ಯವಿದೆ, ಸಾಯುಜ್ಯವಿದೆ, ಧರ್ಮವಿದೆ, ಅರ್ಥವಿದೆ, ಕಾಮವಿದೆ, ಮೋಕ್ಷವಿದೆ. ನಾನರಸುವ ಬಯಕೆ ಎಲ್ಲವೂ ಇದೆ। ಎನ್ನದ್ಯಾನಜಪದಿಂದಸಾಧ್ಯವಪ್ಪ ಮಹಾಸಿದ್ಧಿಯೇ ಇದೆ ನೋಡಾ ಶ್ರೀ ಗುರುವಿನ ಕಾರುಣ್ಯದಿಂದ ಮಹಾವಸ್ತು ಕರಸ್ಥಲಕ್ಕೆಬಂದ ಬಳಿಕಸರ್ವ ಸುಖಂಗಳೆಲ್ಲವೂ ಇದೆ ನೋಡಾ ಇನ್ನು ಎನ್ನ ಬಯಲ ಬ್ರಮೆಯೊಳಗೆ ಹೋಗಿ ಸದಿರಯ್ಯ ನಿಮ್ಮ ಬೇಡಿಕೊಂಬೆನು ನಿನಗೆ ಎನ್ನಾಣೆ ಉರಿಲಿಂಗಪೆದ್ದಿ ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಾ॥

ಲಿಂಗಧಾರಣ ಕ್ರಮ

೯) (ಶಿ.ಶಿ.೫-೨೯) ಮೂರ್ಧ್ನಿವಾ ಕಂಠದೇಶೆ ವಾಕಕ್ಷೇ ವಕ್ಷಸ್ಥಲೇ ಪಿ ವಾ। ಕುಕ್ಷಾ ಹಸ್ತಸ್ಥಲೇ ವಾಪಿ ಧಾರಯೇಲ್ಲಿಂಗ ಮೈಶ್ವರಂ॥

ಅರ್ಥ: ತಲೆಯ ಮೇಲಾಗಲಿ, ಕಂಠದಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ, ಕಂಕುಳದಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ, ಎದೆಯಲ್ಲಾಗಲಿ, ಉದರಮೇಲಾಗಲಿ, ಅಂಗೈಯಮೇಲಾಗಲಿಈಶ್ವರಪ್ರತೀಕವಾದ ಇಷ್ಟಲಿಂಗವನ್ನು ಧರಿಸಬೇಕು.

೧೦) (ಶಿ.ಶಿ.೫-೩೦ ಶ್ಲೋಕ) ನಾ ಭೀರಧಸ್ತಾಲ್ಲಿಂಗಸ್ಯ ಧಾರಣಂ ಪಾಪಕಾರಣಂ। ಜಟಾಗ್ರೇತ್ರಿಕಭಾಗೇಚ ಮಸಲಸ್ಥಾನೇನ ದಾರಯೇತ್॥

ಅರ್ಥ: ನಾಭಿಯ ಕೆಳಗೆ ಲಿಂಗಧಾರಣವು ಪಾಪದ ಕಾರಣವು ಜಡೆಯ ತುದಿಯಲ್ಲಿ, ತೆಗದ ಮೇಲೆ ಮಲವಿಸರ್ಜನದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಧರಿಸಬಾರದು.

೧೧) (ಶಿ.ಶಿ.೫-೩೧) ಲಿಂಗಧಾರೀ ಸದಾಶುದ್ಧೋ ನಿಜಲಿಂಗಂಮನೋರಮಂ। ಅರ್ಚಯೇದ್ಗಂಧ ಪುಷ್ಪಾದ್ಯೈ ಕರಪೀಠೇ ಸಮಾಹಿತಃ।

ಅರ್ಥ: ಲಿಂಗಧರಿಸಿದವರು ಸದಾಪವಿತ್ರರು ಮನೋಹರವಾದ ಇಷ್ಟಲಿಂಗವನ್ನು ಹಸ್ತದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಗಂಧ ಪುಷ್ಪಾದಿಗಳಿಂದ ಪೂಜಿಸಬೇಕು.

೧೨) (ಶಿ.ಶಿ.೫-೩) ಬಾಹ್ಯ ಪೀಟಾರ್ಚನಾದೇ ತತ್ಕರ ಪೀಟಾರ್ಚನಂಪರಂ। ಸರ್ವೇಷಾಂ ವೀರಶೈವಾನಾಂ ಮುಮುಕ್ಷೂಣಾಂ ನಿರಂತರಂ।

ಅರ್ಥ : ವೀರಶೈವ ಮುಮುಕ್ಷುಗಳಿಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಬಾಹ್ಯ ಪೀಠಾರ್ಚನೆಗಿಂತ ಕರಪೀಟ ಅರ್ಚನೆಯು ಶ್ರೇಷ್ಠವು.

೧೩) (ಶಿ.ಶಿ.೫-೩೩) ಬ್ರಹ್ಮವಿಷ್ಣಾದಯೋ ದೇವಾಕಿ ಮುನಯೋ ಗೌತುಮಾದಯಃ। ಧಾರಯಂತಿ ಸದಾಲಿಂಗಂ ಉತ್ತಮಾಂಗೇ ವಿಷೇಷತಃ॥

ಅರ್ಥ: ಬ್ರಹ್ಮ, ವಿಷ್ಣು ಇತ್ಯಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ಮುನಿಗಳು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಶಿರದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗವನ್ನು ಧರಿಸುತ್ತಾರೆ.

೧೪) (ಶಿ.ಶಿ.೫-೩೪) ಲಕ್ಷ್ಮಾದಿ ಶಕ್ತ್ಯಯಸ್ಸರ್ವಾಃ ಶಿವಭಕ್ತಿ ವಿಭಾವಿತಃ ಧಾರಯಂತ್ಯಲಿಕಾಗ್ರೇಷು ಶಿವಲಿಂಗ ಮರ್ಹರ್ನಿಶಂ॥

ಅರ್ಥ: ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಮೊದಲಾದ ಶಿವಭಕ್ತಿ ಭಾವುಕರಾದ ಸಕಲ ಶಕ್ತಿಯರು ಶಿವಲಿಂಗವನ್ನು ಹಗಲಿರುಳು ನೊಸಲುಗಳ ಮೇಲೆ ಧರಿಸುತ್ತಾರೆ.

೧೫) (ಸಿ.ಶಿ.೫-೩೮) ತಪವಿಲ್ಲದ ದೇಹಿಯು, (ತ್ರಿಕರಣದಿಂದ ತಪ ಮಾಡದವನು ಅಥವಾ ಶುದ್ಧವಿಲ್ಲದವನು) ಅಜ್ಞನು, ಪರಿಪಕ್ವರಹಿತನು ಶಿವಸಂಸ್ಕಾರ ರಹಿತನು, ಗುರು ಕಾರುಣ್ಯವಿಲ್ಲದವನು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಲಿಂಗವನ್ನು ಸ್ವತಃ ಧರಿಸಬಾರದು.

ಪ್ರಾಣಲಿಂಗ

೧) (ಕೈವಲ್ಯ ೪-೩೨) ಅಸುವೆ ರವಿಯ ಪಾನಮಿಂದು ವೆನಿಪುದವರೊಳಗಲದ್ದೊಂದಿ। ಮಿಸುಪ ಶಾಂತ ಸಾಂತಮಾದ ಶೈವ ಶಕ್ತಿ ಬೀಜದ॥ ಬೆಸುಗೆಯಾದ ತಾಣದೇಕವರ್ನದಖಿಳ ವೃತ್ತಿಮಯದ ಪೆಸರುದಳೆದು ಶ್ರವಣ ವಿಷಯಮಾದ ಪರಮನಾದವೆ॥ (ಪ್ರಾಣಲಿಂಗ)॥೧॥

೨) ಮೂಲ ಲಿಂಗ ನಾಭಿ, ಹೃದಯ, ಕಂಠ, ಗೂರ್ಚ, ಗೋತ್ರ, ಮೊತ್ತ। ಜಾಲದಂಬುಜಾಕ್ಷರಾದಿ ದೈವ ಮಂತ್ರ ಶಕ್ತಿಯ॥ ಮೇಳದೊಡನೆ ಕೆಂಪು ಮಿಂಚು ರನ್ನ ಚೆನ್ನ ಸೊಡರು ಚಂದ। ಲಾಲತಾಗ್ನಿ ದೀಪ್ತಿರೂಪದೋರ್ಪ ದಿವ್ಯಬಿಂದುವೆ।೨। (ಪ್ರಾಣಲಿಂಗವೆನಿಸುವದು)

೩) ಪಲವು ವಿವರವಾಂತ ಕುಂಬದೊಳಗಣ ಚಲದೀಪದೊಂದು ಬೆಳಗು ಮುಸುಗುವಂತೆ

ದ್ದೇಹ ಕರಣ ನಿಕರ ಮುಖದೊಳು॥ ಪೊಳೆದು ವಿಶ್ವ ದೃಶ್ಯವೀದಿಗಳನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ತೋರ್ಕೆ ಗೊಳಿಪ ಚಾರು ಚಿತ್ಕಲ ಪ್ರಪೂರ್ಣ ಶಂಭುಲಿಂಗವೆ।೩। ಪ್ರಾಣಲಿಂಗವೆನಿಸುವದು.

ಭಾವಲಿಂಗ

೧) (ಕೈವಲ್ಯ ೪-೩೩) ಕರಹೃದಯದ ಹವಣೆನಿಸದೆ। ನಿತ್ಯ ಪರಿಪೂರ್ಣಾನಂದ ವಚ್ಚಳಿಯದ॥ ಭಾವಲಿಂಗ॥

೨) ಇಷ್ಟ ಪ್ರಾಣ ಲಿಂಗಾರೂಪವಿಲ್ಲದ ನಿರುಪಾದಿಯು॥ (ಭಾವಲಿಂಗ)

೩) ವಿಷಯ ಕಲ್ಪನೆ ಗೊಡದೊಪ್ಪುವ ಅಕಲಂಕ ನಿತ್ಯ ನಿರ್ಮಲವಾದ(ಭಾವಲಿಂಗ)

೪) ಬರಿ ಬಳಕೆಯೊಳೊಂದದ ವಿರಳ। ದೀಪ್ತಿ ಕರಿಗೊಂಡು ವಿಕೃತಿಯೊಂದಿಲ್ಲದ॥ (ಭಾವಲಿಂಗ)

೫) ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಂತರದೊಳು ಮೇಲವಿಸದ ಸದಮಳಪರ। ಮಾನುಕೂಲದಿಂದ ಖಿಳ ಸಾಕ್ಷಿಕ ಮಾದ (ಭಾವಲಿಂಗ)

೬) ರೂಪು ರುಚಿಗಳ ಮೀರಿ ಸಾಟಿದೋರದ ತೃಪ್ತಿ ಮಯವಾದ (ಭಾವಲಿಂಗ)

೭) ಷಟದ್ವದ ನೆರವಿಗೆ ಪರಮಕಾರಣಮಾಗಿ ಕಾರ್ಯಕಾರಣ ಕರ್ಮದ ತೋರ್ಕೆವಡೆಯದ (ಭಾವಲಿಂಗ)

೮) ಬುದ್ದಿವೃತ್ತಿಯೊಂದಿಲ್ಲದಕಾಲದೊಳುನಿತ್ಯ।ಬೋಧಾನಂದಮುದ್ರೆಯೊಡೆಯದಿರ್ಪ (ಭಾವಲಿಂಗ)

೯) ಅಪರೋಕ್ಷವೆನಿಸುವ ಗುರುಶಂಭುಲಿಂಗದ। ನಿಜದರುವಿನ ಚಿನ್ಮಾತ್ರವೆನಿಸುವ (ಭಾವಲಿಂಗ)

ಲಿಂಗ (ತಾತ್ಪರ್ಯ)

೧) ಲೀನಂ ಅರ್ಥಂಗಮಯತೀ ಇತಿಃ ಲಿಂಗಂ

೨) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೮೯) ವ್ಯಾಪ್ಯಕು ಲಿಂಗ ಕಹೆ ಹೈ।

೩) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೮೯) ಜಾಕೆ ಜ್ಞಾನತೆ ಸಾಧ್ಯಕಾ ಜ್ಞಾನ ಹೋವೆ, ಸೋ ಲಿಂಗ ಕಹಿಯೆ ಹೈ

೪) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೧೪೩) ವೈದಿಕ ವಾಕ್ಯಕಾ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಜ್ಞಾನಕೆ ಹೇತು ಉಪಕ್ರಮೋಪಸಂಹಾರಾದಿ ಷಟ್ ವೈದಿಕ ವಾಕ್ಯಕೆ ತಾತ್ಪರ್ಯಲಿಂಗ ಹೈ।

೫) ಜ್ಞಾನತೆ ವೈದಿಕ ವಾಕ್ಯನಕಾ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಜಾನಿಯೆ ಹೈ। ಯಾತೆ ತಾತ್ಪರ್ಯಕಾ ಲಿಂಗ ಕಹೆ ಹೈ

ಷಡ್ಲಿಂಗಗಳು (ತಾತ್ಪರ್ಯ)

ಉಪಕ್ರಮೋಪ ಸಂಹಾರ ಲಿಂಗ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ.೩೦೪) ವಸ್ತುನಃ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯಸ್ಯಾದಾವಂತೆ ಪ್ರತಿಪಾದನಂ। ಉಪಕ್ರಮೋಪ ಸಂಹಾರೋ ತದೈಕ್ಯಂ ಕಥಿತಂ ಬುಧೈಃ॥೧೨॥

ಟೀಕಾ : ಪ್ರಕರಣ ಕರೀಕೆ ಪ್ರತಿಪಾದನ ಕರನೇಕು ಯೋಗ್ಯ ಜೋ ಬ್ರಹ್ಮರೂಪ ಜೋ ಆದ್ವಿತೀಯ ವಸ್ತು ಹೈ। ತಾಕಾ ಪ್ರಕರಣಕೆ ಆದಿ ವಿಷೆ ತಥಾ ಅಂತ್ಯವಿಷೆ ಜೋ ಪ್ರತಿಪಾದನಸೋಃಉಪಕ್ರಮ ಉಪಸಂಹಾರಹೈ।।ತಿನಮೆ ಆದಿವಿಷೆಜೋಃಪ್ರತಿಪಾದನ। ಸೋ ಉಪಕ್ರಮಹೈ। ಔರ ಅಂತ್ಯವಿಷೆ ಜೋ ಪ್ರತಿಪಾದನ ಸೋ ಉಪಸಂಹಾರ ಹೈ। ತಿನ ದೋನೂಕಿ ಏಕಲಿಂಗ ರೂಪತಾ ಪಂಡಿತನೆ ಕಹಿಯೇ ಹೈ।। ೧೨।।

೨) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೧೪೪) ಉಪಕ್ರಮ ಕಹಿಯೆ ಆರಂಭಮೆ ಅದ್ವಿತೀಯ ಬ್ರಹ್ಮ ಹೈ। ಔರ ಉಪಸಂಹಾರಕಹಿಯೆ ಸಮಾಪ್ತಿಮೆ ಅದ್ವಿತೀಯ ಬ್ರಹ್ಮ ಹೈ। ಜೋ ಅರ್ಥ ಆರಂಭಮೆ ಹೋವೆ ಸೋಯಿ ಸಮಾಪ್ತಿಮೆ ಹೋವೆ ತಂಹಾ ಉಪಕ್ರಮೋಪ ಸಂಹಾರಕಿ ಏಕತಾ ರೂಪತಾ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೩) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೫೭) (ಚಂದೋಗ್ಯಾದಿಶೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕರಣದಪ್ರಥಮ ಬಾಗದೊಳು) ಸೃಷ್ಟಿಗಿಂವೊದಲೀ ಜಗತ್ತು ಸದ್ರೂಪ ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಆಗಿತ್ತೆಂದು ಮತ್ತಾ ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆಸ್ವಗತಾದಿ ಬೇಧ ತ್ರಯವಮಂ ನಿವಾರಿಸುತ್ತ ಅಖಂಡೈಕ ರಸಮಂ ಪೇಳ್ವುದೇ ಉಪಕ್ರಮವೆನಿಸುವದು. ಪ್ರಕರಣದಸಮಾಪ್ತಿಯೊಳು ನಾಮರೂಪಾತ್ಮಕಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಆಬ್ರಹ್ಮದೊಳು ಲಯಮಂಪೇಳಿಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮಕ್ಕೆ ಆಬ್ರಹ್ಮದೊಡನೈಕ್ಯಮಂಬೋಧಿಸುತ್ತ ಬ್ರಹ್ಮಾದ್ವಿತೀಯವೆಂದುಪೇಳ್ವುದೇ ಉಪಸಂಹಾರವೆನಿಸುವದು. ಈ ಉಪಕ್ರಮೋಪ ಸಂಹಾರಗಳೆರಡೂ ಕೂಡಿ ಪ್ರಥಮ ಲಿಂಗ ಮೋಂದಕ್ಕುಂ.

೪) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೨೯) ಉಪಕ್ರಮ ಕಹಿಯೆ ಪ್ರಕರಣಕಾ ಆರಂಭ ಔರ ಉಪಸಂಹಾರ ಕಹಿಯೆ ಪ್ರಕರಣಕಿ ಸಮಾಪ್ತಿ ತಿನಕಿ ಏಕರೂಪತಾ ಪ್ರಥಮ ಲಿಂಗ ಹೈ।।

೫) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೭೯) ಆರಂಭಮೆ ಅದ್ವಿತೀಯ ಬ್ರಹ್ಮ ಹೈ ಉಪಕ್ರಮ ಕಹಿಯೆ ಹೈ ಸಮಾಪ್ತಿಮೆ ಅದ್ವಿತೀಯ ಬ್ರಹ್ಮ ಹೈ ಉಪಸಂಹಾರಕಹಿಯೆ ಹೈ ಜೋ ಅರ್ಥ ಆರಂಭಮೆ ಹೋವೆ ಸೋಯಿ ಸಮಾಪ್ತಿಮೆ ಹೋವೆ ತಂಹಾ ಉಪಕ್ರಮೋಪ ಸಂಹಾರಕಿ ಏಕ ರೂಪತಾ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಅಭ್ಯಾಸ ಲಿಂಗ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೩೦೫) ವಸ್ತುನಃ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯಸ್ಯ ಪಠಣಂಚ ಪುನಃ ಪುನಃ। ಅಭ್ಯಾಸ ಪ್ರೋಚ್ಯತೆ ಪ್ರಾಜ್ಞೈಃ ಸ ಏವಾ ವೃತ್ತಿ ಶಬ್ದ ಭಾಕ್।।

ಟೀಕಾ : ಪ್ರಕರಣ ಕರಿ ಪ್ರತಿಪಾದನ ಕರನೆ ಯೋಗ್ಯ ಅದ್ವಿತೀಯ ವಸ್ತುಕಾ ತಿಸ ಪ್ರಕರಣಕೆ ಮಧ್ಯವಿಷೆ ಜೋ ಪುನಃ ಪುನಃ ಪಠನ । ಸೋ ಪಂಡಿತನಕರಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೨೯) ಜೋ ಅದ್ವೈತರೂಪ ಅರ್ಥಕಾ ಬಾರಂಬಾರ ಪಠಣ ಸೋ ಅಭ್ಯಾಸಲಿಂಗ ಹೈ।

೩) (ವೃ.ರ.೧೪೫) ಪುನಃ ಪುನಃ ಕಥನಕಾ ನಾಮ ಅಭ್ಯಾಸ ಹೈ। ಛಾಂದೋಗ್ಯಕೆ ಷಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯಮೆ ನವಾರ "ತತ್ವಮಸಿ" ವಾಕ್ಯ ಹೈ ಯಾತೆ ಅದ್ವಿತೀಯ ಬ್ರಹ್ಮಮೆ ಅಭ್ಯಾಸ ಹೈ।

೪) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೫೭) ತತ್ವಮಸ್ಯಾದಿವಾಕ್ಯಂಗಳಿಂ ಪ್ರಕರಣಮಧ್ಯದೊಳು ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನೇ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಮರಳಿ ಮರಳಿ ಪೇಳುವದೇ ಅಭ್ಯಾಸವೆನಿಸುವದು॥

(ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೭೯) ಪುನಃ ಪುನಃ ಕಥನಕಾ ನಾಮ ಅಭ್ಯಾಸ ಹೈ।

ಅಪೂರ್ವತಾಲಿಂಗ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೩೦೬) ಶೃತಿ ಭಿನ್ನ ಪ್ರಮಾಣೇನ ವಿಷಯತ್ವಪೂರ್ವತಾ।ಕುತ್ರ ಚಿತ್ಸವ ಪ್ರಕಾಶತ್ವಂ ಪ್ಯಾಮೇಯತ ಯೋಚ್ಯತೆ॥

ಟೀಕಾ : ಪ್ರಕರಣಕರಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ ಅದ್ವಿತೀಯ ವಸ್ತುಕೀ ಜೋ ಶೃತೀಸೆ ಭಿನ್ನ ಕಹಿಯೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿ ಲೌಕಿಕ ಪ್ರಮಾಣ ಕರೀ ಆ ವಿಷಯತಾ ಹೈ। ಸೋ ಅಪೂರ್ವತಾ ಹೈ। ಔರ ಕಹೀಕಾ ತಾ ಅದ್ವಿತೀಯ ವಸ್ತು ಸ್ವಪ್ರಕಾಶತಾಬೀ ಅಮೇಯತಾ ಕಹಿಯೆ ಸರ್ವ ಪ್ರಮಾಣಕೀ ಅ ವಿಷಯತಾರೂಪ ಹೇತು ಕರೀ ಅಪೂರ್ವತಾ ಕಹಿಯೆ ಹೈ॥

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೨೯) ಶೃತೀಸೆಬಿನ್ನಪ್ರಮಾಣಕಿಆವಿಷಯತಾಕಿಂವಾಸ್ವಪ್ರಕಾಶತಾರೂಪ ಆಲೌಕಿಕತಾ ಯಹ ತ್ರತಿಯಲಿಂಗ ಅಪೂರ್ವತಾ ಹೈ।

೩) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೧೪೬) ಪ್ರಮಾಣಾಂತರತೆ ಅಜ್ಞಾತ ತಾಕು ಅಪೂರ್ವತಾ ಕಹೆ ಹೈ। ಉಪನಿಷದುಪ ಶಬ್ದ ಪ್ರಮಾಣತೆ ಔರ ಪ್ರಮಾಣಕಾ ಅದ್ವಿತೀಯ ಬ್ರಹ್ಮ ವಿಷಯ ನಹಿ ಯಾತೆ ಅದ್ವಿತೀಯ ಬ್ರಹ್ಮಮೆ ಅಜ್ಞಾತರೂಪ ಅಪೂರ್ವತಾ ಹೈ।

೪) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೫೭) ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮಂಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿ ಪ್ರಮಾಣಾತೀತತ್ವಮಂ ಪೇಳ್ವುದೇ ಆಪೂರ್ವತೆಯೆನಿಸುವದು.

೫) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೭೯) ಪ್ರಮಾಣಾಂತರತೆ ಅಜ್ಞಾತ ತಾಕು ಅಪೂರ್ವತಾ ಕಹೆ ಹೈ।

ಫಲಲಿಂಗ

೧) (ವಿ.ಚಂ.೩೦೬) ಶ್ರಿಯಮಾಣತು ತಜ್ಞಾನಾತ್ತ್ವಾಪ್ರಾಪ್ತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಯೋಜನಂ। ಫಲಂ ಪ್ರಕೀರ್ತಿತಂ ಪ್ರಜ್ಞೋರ್ಮುಖ್ಯಂ ಮೋಕ್ಷೇಕ ಲಕ್ಷಣಂ॥

ಟೀಕಾ : ಪ್ರಕರಣಕರಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ ಅದ್ವಿತೀಯ ವಸ್ತುಕೆ ಜ್ಞಾನತೆ ಪ್ರಕರಣವಿಷೆ ಶ್ರೂಯಯಾಣ ಕಹಿಯೆ ಸುನ್ಯಾ, ಜೋ ತಿಸಕಿ ಪ್ರಾಪ್ತಿ ಅದಿಕ ಪ್ರಯೋಜನ। ಸೊ ಪಂಡಿತೋನೆ ಮೋಕ್ಷ ರೂಪ ಏಕ ಲಕ್ಷಣ ವಾಲಾ ಮುಖ್ಯ ಫಲ ಕಹ್ಯಾ ಹೈ॥

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೨೯) ಅದ್ವೈತ ತತ್ವಕೆ ಜ್ಞಾನಕೆ ಫಲಕಾ ಪ್ರತಿಪಾದನ ಚತುರ್ಥಲಿಂಗ ಹೈ।

೩) (ವೃ.ಕ.ಅಂಕ೧೪೭) ಅದ್ವಿತೀಯ ಬ್ರಹ್ಮಕೆ ಜ್ಞಾನತೆ ಮೂಲಸಹಿತ ಶೋಕಮೋಹಕಿ ನಿವೃತ್ತಿ ಫಲ ಕಹ್ಯಾ ಹೈ।

೪) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೫೭) ಆತ್ಮನೋರ್ವ ನರಿಯಲ್ಪಡಲಾಗಿ ಸರ್ವವೂ ಅರಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿತೆಂದು ಪೇಳ್ವುದೇ ಫಲವೆನಿಸುವದು.

೫) (ವೃಪ್ರ. ಪೇಜ ೭೯) ಅದ್ವಿತೀಯ ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನತೆ ಮೂಲ ಸಹಿತ ಶೋಕ, ಮೂಹ ನಿವೃತಿ ಫಲ ಕಹೆ ಹೈ

ಅರ್ಥವಾದ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೩೦೭) ವಸ್ತುನಃ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯಸ್ಯ ಪ್ರಶಂಸನ ಮಥಾಪಿವಾ॥ ನಿಂದಾ ತದ್ವಿಪರೀತಸ್ಯ ಹ್ಯಾರ್ಥವಾದಃ ಸ್ಮೃತೋಬುಧೈಃ॥

ಟೀಕಾ : ಪ್ರಕರಣ ಕರಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ ಅದ್ವಿತೀಯ ವಸ್ತುಕಾ ಜೋ ಪ್ರಶಂಸನ ಕಹಿಯೆ ಸ್ತುತಿ ಅಥವಾ ತಿಸತೆ ವಿಪರೀತ ಕಹಿಯೆ ದ್ವೈತಕಿ ನಿಂದಾ ಬೀ ಪಂಡಿತೋನೆ ಅರ್ಥವಾದ ಕಹ್ಯಾ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೨೯) ಭೇದ ಜ್ಞಾನಕಿ ನಿಂದಾ ಔರ ಅಭೇದ ಜ್ಞಾನಕಿ ಸ್ತುತಿರೂಪ ಅರ್ಥವಾದ ಪಂಚಮಲಿಂಗ ಹೈ।

೩) (ವೃ.ರ.೧೪೭) ಸ್ತುತಿ ಅಥವಾ ನಿಂದಾಕಾ ಬೋಧಕ ವಚನ ಅರ್ಥವಾದ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೪) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೫೭) ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮರೂಪ ನಿರ್ವಿಕಾರ ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ ''ಸ್ತಿತಿಸ್ಯ ಗತಿಶ್ಚಿಂತನೀಯ''ವೆಂಬನ್ಯಾಯಮುಂಟಾಗಿಜಗತ್ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದ್ಯನುಪ್ರವೇಶಾಂತಮಾದ ಪಂಚಕೃತ್ಯ ಕರ್ತೃಮಂ ಪೇಳ್ವುದೇ ಬೂತಾರ್ಥವಾದ ವೆನಿಸುವದು.

೫) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೮೦) ಸ್ತುತಿ ಅಥವಾ ನಿಂದಾಕಾ ವಚನ ಅರ್ಥವಾದ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಉಪಪತ್ತಿ ಲಿಂಗ

೧) (ವಿ.ಚಂ.೩-೭ಪೇಜ) ವಸ್ತುನಃಪ್ರತಿಪಾದ್ಯಸ್ಯ ಯುಕ್ತಿಭಿಃಪ್ರತಿಪಾದನಂ। ಉಪಪತ್ತಿಃ ಪ್ರಾವಿಜ್ಞೆಯಾ ದೃಷ್ಟಾಂತಾದ್ಯ ಹ್ಯಾನೇಕ ಧಾ ॥

ಟೀಕಾ : ಪ್ರಕರಣಕರೀ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ ಅದ್ವಿತೀಯ ವಸ್ತುಕಾ ಯುಕ್ತೀಸೆ ಜೋ ಪ್ರತಿಪಾದನ। ಸೋ ದೃಷ್ಟಾಂತ ಆದಿಕ ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರಕಿ ಯುಕ್ತಿರೂಪ ಉಪಪತ್ತಿ ಜಾನನೇಕು ಯೋಗ್ಯಹೈ।

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೨೯) ಕಾರ್ಯಕಾರಣಕೆ ಅಭೇದಕಿ ಬೋಧಕತಾ ಕರಿ ಅದ್ವೈತ ಜ್ಞಾನಕೆ ಆನುಕೂಲ ದೃಷ್ಟಾಂತ ರೂಪ ಉಪಪತ್ತಿ ಷಟ್ ಲಿಂಗ ಹೈ॥

೩) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೧೪೪) ಕಥನ ಕರೆ ಅರ್ಥಕೆ ಆನುಕೂಲ ಯುಕ್ತಿಕು ಉಪಪತ್ತಿ ಕಹೆ ಹೈ।

೪) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೫೭) ಘಟಕ್ಕೆಮೃತ್ತಿಕೆತಂತುವಿಗೆಊರ್ಣನಾಭಿನಿಮಿತ್ತವೆಂಬಂತೆಬ್ರಹ್ಮವೇ ಜಗತ್ಕಾರಣವೆಂದು ಪೇಳ್ವುದೇ ದೃಷ್ಟಾಂತಮಕ್ಕುಂ।

೫) (ವೃಪ್ರ.ಪೇಜ ೮೦) ಕಥನ ಕರಿ ಅರ್ಥಕೆ ಆನುಕೂಲ ಯುಕ್ತೀಕು ಉಪಪತ್ತಿಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಲೊ

ಲೋಭ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ ೧೬ ಪೇಜ ೪೧೭) ಅಪ್ರಾಪ್ತ ವಸ್ತೂಕಿ ಪ್ರಾಪ್ತೀಕಿ ಇಚ್ಛಾ ಲೋಭ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) ಪಾಪಮೂಲಾನಿ ಲೋಭ, ದುಃಖಮೂಲಾನಿ ದುಃಸ್ನೇಹ, ವ್ಯಾದಿಮೂಲಾನಿ ರುಚಿ। ಭವ ಮೂಲಾನಿ ವಾಸನಾ॥

೩) ಲೋಭ ಮೂಲಾನಿ ಪಾಪನಿ। ಲೋಬಶ್ಚೇದ ಗುಣೇನ ಕಿಂ। ಇದಂನರ ಕಸ್ಯದ್ವಾರಂ।

೪) (ಕೈವಲ್ಯ ೩-೧-೨) ಖಡುಲೋಭದಿಂದ ದುರ್ಗುಣಮನ್ಯ ಮುಂಟೇ।

೫) (ಜೀ.ವಿ.ಪೇಜ ೩೬೮) ಲಬ್ದಸ್ಯ ಧನಸ್ಯ, ತ್ಯಾಗಾ ಸಹಿಷ್ಣುತ್ವಂ ಲೋಭಃ। ಲಬ್ದವಾದ ಹಣದ ತ್ಯಾಗವನ್ನು ಸಹಿಸದಿರುವದು ಲೋಭವೆನಿಸುವದು.

ಲೋಕತ್ರಯ

(ಪ.ಭೋ ೧-೮-೧೨) ತರುಣಿ ಕೇಳಂತಃಕರಣ ಬಾಹ್ಯೇಂದ್ರಿಯ ಭೂತ। ಪರಿಕರಂಗಳೇ ಲೋಕತ್ರಯಮಿವು। ಪರಿಯಿಂದಹಂಕಾರ ತ್ರಿತಯದಲ್ಲಿ। ನಿರುತದಿಂದುದಿಸಿ ತೋರುವವಿಂತಿ॥

ಚತುರ್ದಶ ಲೋಕ

(ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೫೯) ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಕೆ ಅಂತರ - ಭೂಲೋಕ, ಸುವರ್ಲೋಕ, ಮಹಲೋಕ, ಜನಲೋಕ ತಪಲೋಕ, ಸತ್ಯಲೋಕ ಯೇಸಾತ ಲೋಕ ಉಪರತೆ ಹೋತೆಭಯೆ ॥ ಔರ

ಅತಲ, ಸುತಲ, ಪಾತಾಲ, ವಿತಲ, ರಸಾತಲ, ತಲಾತಲಮಹಾತಲಯೇಸಾತಲೋಕ ನೀಚೇಕೆ ಹೋತೆ ಭಯೆ।

ಲೋಕಾಯತ

(ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೧೯೩) ಜಾಕೆ ಮತಮೆ ಪಂಚಭೂತನಕಾ ಅಂಗೀಕಾರ ಹೈ ಐಸೆ ಜೋ ದೇಹಾತ್ಮವಾದಿ ಲೋಕಾಯತ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ವ

ವಕ್ತಾ

(ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೩ ಪೇಜ ೮೨) ವಾಕ್ಯ ಉಚ್ಚಾರ ಕರ್ತಾ ವಕ್ತಾ.

ವಾ

ವಾಯು

೧) ರೂಪರಹಿತ ಸ್ಪರ್ಶವಾನ್ ವಾಯುಃ

೨) (ಪ.ಭೋ.೧-೯-೪) ಚಲಿಸುವೆಚ್ಚರಿಸುವತೊಳಲುವರೂಪಿಂದೆ।ಸತಿಶಬ್ದಸ್ಪರ್ಶನ ಗುಣದಿಂದೆ॥ ಬಲಮುಳ್ಳದಾಗಿರಲದು ವಾಯುವೆಂದರಿ ಲಲನೆ ಮೈತ್ರೇಯಿ ನೀನೊಲವಿಂದೆ॥೪॥

೩) (ಪಂ.ದ.೨-೭೮) ಸದ್ವಸ್ತ್ವೇಕದೇಶಸ್ಥಾ ಮಾಯಾತತ್ರೈಕದೇಶಗಮ್।ವಿಯತ್ತತ್ರಾಪ್ಯೇಕದೇಶಗತೋ ವಾಯುಃ ಪ್ರಕಲ್ಪಿತಃ (೭೮) ಸದ್ವಸ್ತುವಿನ ಒಂದಾನೊಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾಯೆಯಿರುವದು. ಆಮಾಯೆಯ ಒಂದಾನೊಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶವಿರುವದು. ಆ ಆಕಾಶದ ಒಂದಾನೊಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಾಯುವಿರುವದು ಎಂದು ಕಲ್ಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ವಾಯುತತ್ವ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ೩೧) ಚಲನ, ವಲನ, ಧಾವನ, ಪ್ರಸರಣ, ಆಕುಂಚನಯೇಪಾಂಚತತ್ವ ಹೈ। (ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಗತಿ) (ವಿ.ಚಂ.೪೦ ಪೇಜದಲ್ಲಿ ನೋಡಿರಿ)

ವಾಯುಗುಣ

(ಪ.ಭೋ ೨-೧-೬) ಪರಿವ, ಪಾರುವ, ನಿರೋಧಿಸುವ, ಸುಳಿವ, ನಿಲ್ವ। ಪರಿವಿಡಿದೈದಿಂತು ಚಲನಾಂಶ ಮರುತನ ಗುಣವಿವು॥

ವಾಯುಧರ್ಮ ಗುಣ

೧) (ಪಂ.ದ.೨-೭೯) ಶೋಷಸ್ಪರ್ಶೌಗತಿರ್ವೇಗೋವಾಯುಧರ್ಮಾಇಮೇಮತಾಃ। ತ್ರಯಃ ಸ್ವಭಾವಾಃ ಸನ್ಮಾಯಾ ವ್ಯೋಮ್ನಾಂ ಯೇತೇಪಿ ವಾಯುಗಾಃ॥೭೯॥

(೭೯) ಶೋಷಣೆ, ಸ್ಪರ್ಶ, ಗಮನ, ಮತ್ತು ವೇಗ, ಇವು ವಾಯುವಿನ ಧರ್ಮಗಳು ಸದ್ವಸ್ತು ಮಾಯೆಮತ್ತು ಆಕಾಶಇವುಗಳಧರ್ಮಗಳೂವಾಯುವಿನಲ್ಲಿವೆ।ಹೇಗೆಂದರೆ

೨) (ಶ್ಲೋಕ ೮೦) ವಾಯುರಸ್ತೀತಿ ಸದ್ಭಾವಃ ಸತೋ ವಾಯೌ ಪ್ರಥಕ್ಕೃತೇ। ನಿಸ್ತತ್ವ ರೂಪತಾ ಮಾಯಾ ಸ್ವಭಾವೋ ವ್ಯೋಮಗೋ ಧ್ವನಿಃ॥೮೦॥ (ಇಲ್ಲಿ ಶಂಕಾ ಸಮಾಧಾನ (೮೧-೮೨-೮೩-೮೪ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ) (೮೦) ವಾಯು ಇದೆ ಎಂಬ ವ್ಯವಹಾರವು ಸದ್ವಸ್ತುವಿನ ಧರ್ಮ ಸದ್ವಸ್ತುವಿನಿಂದವಾಯುವನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿದಾಗ ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿರುವ ಮಿಥ್ಯಾರೂಪವೇ ಮಾಯಾಧರ್ಮವೆನಿಸುವದು. ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದವು ಆಕಾಶದ ಧರ್ಮವು.

ವಾಯು ವಿಭಾಗ

(ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ ೩ ಪೇಜ ೭೯) ಪಂಚಭೂತನಕೆ ರಜೋಗುಣಕೆ ಭಾಗ ಮಿಲೀಕೆ ಪಂಚಪ್ರಾಣ ಭಯೆ ಹೈ।

ಪ್ರಾಣವಾಯು ಮತ್ತು ಧರ್ಮ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ೧೦೩ ಕಲಾ ೪) ಹೃದಯ ಸ್ಥಾನವಿಷೆ ರಹತಾ ಹೈ। ಔರ ಪ್ರತ್ತೇಕ ದಿನ, ರಾತ್ರಿ, ವಿಷೆ ೨೧೬೦೦ ಶ್ವಾಸ, ಉಚ್ವಾಸಲೇನೆ ರೂಪ ಕ್ರಿಯಾಕು ಕರತೇ ಹೈ ಸೋ ಪ್ರಾಣವಾಯು ಕಹೆ ಹೈ।

೨) (ಪ.ಭೋ-೧-೧೦-೧) ತೈಜಸದಿಂದುದಿಸಿತೆಂದು

೩) (ಪ.ಭೋ ೧-೧೦-೪) ಧರಿಸಿ ದೇಹವನು।

೪) (ಪ.ಭೋ.೨-೨-೧) ಅನಲ ಯೋಗದೊಳನ್ನವನು ಜೀರ್ಣಿಸುವ ದೇಹ।ವನು ಚೇಷ್ಟಿಸುವ ಧರಿಸುವ ಧರ್ಮ॥ವನಿತೆ ಕೇಳ್ಪ್ರಾಣವಾಯುವಿನದಾತ್ಮನಿಗಿಲ್ಲ।ವನುದಿನ ವಚಲನಪ್ಪುದರಿಂದ॥೧॥

೫) (ಪ.ಗೀ.೨-೪) ಧಾರುಣಿಗೂಡಿ ದೊಡಸುವಾಯಿತ್ತು ಧಾರಣ ಶಕ್ತಿಯನದು ಪಡೆಯಿತ್ತು॥

ಅಪಾನವಾಯು ಮತ್ತು ದರ್ಮ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೧೦೩) ಗುದಸ್ಥಾನವಿಷೆ ರಹತಾ ಹೈ। ಔರ ಮಲಮೂತ್ರಕೆ ಉತ್ಸರ್ಗ (ತ್ಯಾಗ) ರೂಪ ಕ್ರಿಯಾಕು ಕರತಾ ಹೈ ಸೋ ಅಪಾನವಾಯು ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) (ಪ.ಭೋ.೧-೧೦-೪) ಕಿಟ್ಟವನುವಿಸರ್ಜಿಸಿ।

೩) (ಪ.ಭೋ ೨-೨-೨) ಕುಡಿವುಂಬ ಕೆಳಯಿಂದೆ ನಡೆವ ವಿಣ್ಮೂತ್ರವ। ಬಿಡುವ ನೋಯಿಸುವ ಧರ್ಮಂಗಳು। ಮಡದಿಯ ಪಾನ ವಾಯುವಿನದು॥

೪) (ಪ.ಗೀ.೨-೪) ವಾರಿಯ ಕೂಡಲ ಪಾನವದಾಯ್ತು। ಬೋರನದೋಮುಖ ಗತಿಯದ ಕಾಯ್ತು॥

ಸಮಾನ ವಾಯು (ಅದರ ಧರ್ಮ)

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ ೪ ಪೇಜ ೧೦೩) ನಾಭಿ ಸ್ಥಾನ ವಿಷೆ ರಹತಾ ಹೈ। ಔರ ಕೂಪಜಲಕು ಬಗೀಚೆವಿಷೆಮಾಲೀಕಿನ್ಯಾಯಿ ಭೋಜನಕಿಯೆ ಅನ್ನಕೆರಸಕು ನಿಕಾಸಿಕೆನಾಡಿದ್ವಾರಾ ಸರ್ವ ಶರೀರವಿಷೆ ಪಹುಂಚಾವನೆರೂಪ ಕ್ರಿಯಾಕು ಕರತಾ ಹೈ॥

೨) (ಪ.ಬೋ.೧-೧೦-೧) ತೈಜಸದಿಂದುದಿಸೆ ತೆಂದು।

೩) (ಪ.ಭೋ.೧-೧೦-೪) ಅನ್ನವನು ಸಮಭಾಗಿಸಿ।

೪) (ಪ.ಭೋ.೨-೨-೫) ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ನಾಡಿಯುಂಟಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸಮವೆನ। ಉಳ್ಳನ್ನರಸ ಸಮಭಾಗೆಯನು ಮಾಡಿ ॥ ನಿಲ್ಲ ದೈದಿಪ ಗುಣವದು ಸಮಾನಕ್ಕೆ॥

೫) (ಪ.ಗೀ-೨-೪) ಅಂಬರ ಗೂಡಿ ಸಮಾನವದಾಯ್ತು ತುಂಬಿದ ತನುವಿನೊಳದು ತೋರಿತ್ತು॥

ಉದಾನವಾಯು(ಅದರ ಧರ್ಮ)

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ ೪ ಪೇಜ ೧೦೪) ಕಂಠಸ್ಥಾನ ವಿಷೆ ರಹತಾ ಹೈ। ಔರ ಖಾಯೆ ಪೀಯೆ ಅನ್ನ ಜಲಕೆ ವಿಭಾಗಕು ಕರತಾ ಹೈ। ತಥಾ ಸಪ್ನ ಹಿಂಚಕೆ ಆದಿಕಕೆ ದಿಖಾವನೇ ರೂಪ ಕ್ರಿಯಾಕು ಕರತಾ ಹೈ ಸೋ ಉದಾನ ವಾಯು ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) (ಪ.ಬೋ.೧-೧೦-೩)ತೈಜಸದಿಂದುದಿಸಿತೆಂದು।ಜಾಣೆಮೈತ್ರೇಯಿನಿಶ್ಚಯಿಪುದು.

೩) (ಪ.ಭೋ.೧-೧೦-೪) ಪಿರಿದುದ್ಗಾರಿಸಿ.

೪) (ಪ.ಭೋ.೨೦೨೦೪) ಸೀನು ಬಿಕ್ಕಳು ಬೇನ ಉದ್ಗಾರಂಗಳು।

ದಾನವಾಯುವಿನಗುಣಂಗಳು॥

೫) (ಪ.ಗೀ ೨-೪) ಅನಲಂಗೂಡಲು ದಾನವದಾಯ್ತು॥ ತನಗದರಿಂ ನುಡಿ ಮೊದಲಾಯಿತ್ತು॥

ವ್ಯಾನವಾಯು (ಆದರ ಗುಣ ಕರ್ಮ)

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ೪ ಪೇಜ ೧೦೪) ಸರ್ವಾಂಗ ಸ್ಥಾನವಿಷೆ ರಹತಾ ಹೈ ಔರ ಸರ್ವ

ಅಡ್ಡುನಕಿ (ಎಲುವಿನ) ಸಂಧಿನಕೆ ಫೀರನೇ ರೂಪ ಕ್ರಿಯಾಕಾ ಕರತಾ ಹೈ। ಸೋ ವ್ಯಾನ ವಾಯು ಕಹಿಯೆ ಹೈ॥

೨) (ಪ.ಬೋ.೧-೧೦-೧) ತೈಜಸದಿಂದುದಿಸಿತೆಂದು ಜಾಣೆಮೈತ್ರೇಯಿ ನಿಶ್ಚಯಿಪುದು.

೩) (ಪ.ಭೋ.೧-೧೦-೪) ಕರಗಿದಸನವನು ಪೀರ್ದು।

೪) (ಪ.ಭೋ.೨-೨-೩) ಆಂಗದೊಳನ್ನ ಪಾನಂಗಳ ರಸವೆಲ್ಲ। ವಂಗತಿಯಿಂದೆಪ ಸರಿಸುವ। ಹಿಂಗದೀಧರ್ಮ ವ್ಯಾನಾನಿಲನಿಗೆಂದು ತಿಳಿಯಂಗನೆ॥

೫) (ಪ.ಗೀ೨-೪) ಬರಿಮಾರುತನೆವ್ಯಾನವದಾಯ್ತು।ನೆರೆತೀರ್ಯಗ್ಗತಿಯದಕಾಯಿತ್ತು।

ಉಪವಾಯುಗಳು

೧) (ಪ.ಭೋ.೨-೬-೨) ನಾಗಕೂರ್ಮನು ಕೃಕರನು ದೇವದತ್ತನಂ। ತಾಗಳುಮಾಧನಂಜಯವೆಂಬ॥ಭಾಗೆವಡೆದುವಾಯುವಾಗೀಂದ್ರಿಯಾದಿಚೇಷ್ಟಾ ಗುಣಗಳವಾತ್ಮಗಿಲ್ಲಾಗಿ॥೨॥

೨) (ಪ.ಭೋ೨-೬-೪) ವೈರಂಬ ಮುಖ್ಯ ಪ,ಬಂಜ ನಂತರ್ಯಾಮಿ। ಯಾರ್ಕೆ ಮಹಾಪ್ರಾ,ಣ ವೆನಿಪ್ಪೆದು॥ ಮಾರುತಂ।ಳ ಮನಸಾದಿ। ವಿಕಾರಾನುಕಾರಿಗಲು ಆತ್ಮನಲ್ಲಂಗನೆ॥೪॥

ವಾದ

೧) ತತ್ವ ನಿರ್ಣಯ ಫಲ ಕಥನಂ ವಾ

೨) ಸ್ವಾಭಿಮತ ಅರ್ಥ ಕಥನ ವಾದಃ

೩) ವಾದ ಕಹಿಯೆ ಕಥನ

೪) ಯಥಾರ್ಥ ಭೋದೇಚ್ಛು ವಾಕ್ಯಂ ವಾದಃ।

೫) (ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ ೧೬ ಪೇಜ ೩೬೨) ಗುರುಶಿಷ್ಯಕಾ ಸಂವಾದ ವಾದ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ವಿವಾದ

೧) ಜನಕಲ ಆಚರಣಂ ವಿವಾದ

೨) ಪಕ್ಷ ಪ್ರತಿಪಕ್ಷ ಪರಿಗ್ರಹಣ ವದನಂ ವಿವಾದ

ಜಲ್ಪವಾದ

(ವಿ.ಚಂ.೩೬೨ ಕಲಾ ೧೬) ಯುಕ್ತಿ ಪ್ರಮಾಣ, ಕುಶಲ ಪಂಡಿತನ ಕಾ ಪರಮಃ ಖಂಡಕ, ಸ್ವಮತ ಮಂಡಕವಾದ ಜಲ್ಪವಾದ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ವಿತ್ತಂಡವಾದ

(ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ ೧೬ ಪೇಜ೩೬೨) ಮೂರ್ಖನಕಾಪ್ರಮಾಣ ಯುಕ್ತಿರಹಿತವಾದಕಿಂವಾ. ಸ್ವಪಕ್ಷಕಾ ಸ್ಥಾಪನಾ ಕರೀಕೆ ಪರಪಕ್ಷಕಾಹೀ ಖಂಡನ ಸೋ ವಿತ್ತಂಡವಾದ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಅರ್ಥವಾದ

(ವಿ.ಚಂ.೩೮೧) ನಿಂದಕಾ ವಾ. ಸ್ತುತೀಕಾ ಭೋದಕವಾಕ್ಯ ಅರ್ಥವಾದಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಅನುವಾದ

(ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ೩೮೧) ಅನ್ಯಪ್ರಮಾಣಕರಿಸಿದ್ಧ ಅರ್ಥಕಾ ಭೋದಕವಾಕ್ಯಹೈಸೋ ಅನುವಾದ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಗುಣವಾದ

(ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೩೮೧) ಅನ್ಯ ಪ್ರಮಾಣ ವಿರುದ್ಧ ವಿದೇಯ ಅರ್ಥಕಾ ಗುಣದ್ವಾರಾ ಸ್ತಾಪಕ ವಾಕ್ಯ ಗುಣವಾದ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಭೂತಾರ್ಥವಾದ

(ವಿ.ಚಂ.೩೮೨ ಪೇಜ) ಸ್ವಾರ್ಥವಿಷೆಪ್ರಮಾಣ ಹುಯಾ ಲಕ್ಷಣಸೆ ವಿಧೇಯಾರ್ಥಕಿ ಶ್ಲಾಧಾಕಾ ಬೋಧಕ ವಾಕ್ಯ ಭೂತಾರ್ಥವಾದ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಆರಂಭವಾದ (ನ್ಯಾಯಮತ)

(ವಿ.ಚಂ.೩೮೬) ಪಿತಾಮಹ ಆದಿಕಕೆ ಕಿಯೆ ಪುರಾಣೊ ಗ್ರಹಕಾ ಜಬ ನಾಶ ಹೋವೆ ತಬ ತಿಸವಿಷೇ ಸ್ಥಿತ ಇಟ ಆದಿಕ ಸಾಮಗ್ರಿಸೆ ಫೇರ ನವೀನ ಗ್ರಹಕಾ ಆರಂಭ ಹೋವೆ ಹೈತೈಸೆ ಕಾರ್ಯರೂಪ ಪ್ರಥ್ವಿ ಆದಿಕಕಿ ನಾಶತಾಕೆ ಕಾರಣ ಪರಮಾಣು ಜ್ಯೂಕೆ ತೂ ರಹತೆಹೈ।ತಿನಕೆಫೇರಅನ್ಯಪ್ರಥ್ವಿಆದಿಕಕಾಆರಂಭಹೋವೆಹೈ।ಐಸೆನ್ಯಾಯಮತಮೆ ಆರಂಭವಾದ ಮಾನ್ಯಾ ಹೈ।

ಪರಿಣಾಮವಾದ (ಸಾಂಖ್ಯಮತ)

(ವಿ.ಚಂ.೩೬೮) ಜೈಸೆ ದುಗ್ಧಕಾ ಪರಿಣಾಮ (ರೂಪಾಂತರ) ದಧಿ ಹೋವೆ ಹೈ।ತೈಸೆ ಸಾಂಖ್ಯಮತಮೆಪ್ರಕೃತೀಕಾಪರಿಣಾಮಜಗತ್ತಹೈ।ಔರ(ಉಪಾಸಕೋಂಕೆಮತಮೆ) ಬ್ರಹ್ಮಕಾ ಪರಿಣಾಮ ಜಗತ್ತ ಔರ ಜೀವ ಹೈ। ಐಸೆ ತಿನೋನೆ ಪರಿಣಾಮವಾದಮಾನ್ಯಾ ಹೈ ಯಾಮೆ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಕಾ ಅಭೇದ ಹೈ। ಪರಂತು (ರೂಪಾಂತರ ಹೊಂದಿದ ಮೊಸರು ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಅಬೇಧವಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಇದು ವಿಕೃತ ಪರಿಣಾಮವೆನಿಸುವದು. ಆದ್ದರಿಂದಅವಿಕೃತಪರಿಣಾಮರೂಪಆಭರಣಬಂಗಾರದಲ್ಲಿಅಬೇದವಾಗುವದು. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದಾಂತಿಗಳು ವಿವರ್ತವಾದವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಿದೆ)

ವಿವರ್ತವಾದ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ೩೮೭) ಜೈಸೆನಿರ್ವಿಕಾರರಜ್ಜುವಿಷೆರಜ್ಜುರೂಪಅಧಿಷ್ಠಾನತೆವಿಷಮ ಸತ್ತಾವಾಲಾ ಅನ್ಯಥಾ ಸ್ವರೂಪ ಸರ್ಪ ಹೋವೆ ಹೈ। ಸೋ ರಜ್ಜುಕಾ ವಿವರ್ತ (ಕಲ್ಪಿತಕಾರ್ಯ) ಹೈ।। ತೈಸೆ ನಿರ್ವಿಕಾರ ಬ್ರಹ್ಮವಿಷೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಬ್ರಹ್ಮತೆ ವಿಷಮಸತ್ತಾವಾಲಾ ಅನ್ಯಥಾ ರೂಪ ಜಗತ್ತ ಹೋವೆ ಹೈ। ಸೋ ಬ್ರಹ್ಮಕಾ ವಿವರ್ತ (ಕಲ್ಪಿತ ಕಾರ್ಯ) ಹೈ। ಐಸೇ ವೇದಾಂತ ಸಿದ್ಧಾಂತಮೆ ವಿವರ್ತವಾದ ಮಾನ್ಯಾ ಹೈ। ಯಾಮೆ ಬೀ ಕಾರ್ಯ ಅರು ಕಾರಣಕಾ ಬಾಧ ಕೃತ ಅಬೇಧ ಹೈ।

ವಾದಏಕೆ

೧) ಮುಮುಕ್ಷಗಳು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದದ್ದು: ಶಕ್ತಿವಾದ, ಪ್ರಮಾಣವಾದ, ಅಧ್ಯಾಸವಾದ

೨) ಶಕ್ತಿವಾದ ಏಕೆ? ಪದಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ನೀನು ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಇದ್ದಿ ಅಂದರೆ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಶಕ್ತಿಬೇಕು.

೩) ಪ್ರಮಾಣವಾದ ಏಕೆ? ತಿಳಿಯಬೇಕು? ಅದನ್ನು ಬಿಡಲಿಕ್ಕೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮ ವಿಷಯನಲ್ಲ.

ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ಏಕೆ ವಿಷಯನಲ್ಲ?

೧) ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ಏಕೆ ವಿಷಯನಲ್ಲ?

ಉ : ಅ ಶಬ್ದ, ಅಸ್ಪರ್ಶ, ಅರೂಪ, ಅವ್ಯಯ, ಇರುವದರಿಂದ

೨) ಉಪಮಾನಕ್ಕೆ ಏಕೆ ವಿಷಯನಲ್ಲ?

ಉ : ''ನ ಏವಚ ತಸ್ಯಲಿಂಗಂ'' ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ ಲಿಂಗವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅನುಮಾನಕ್ಕೆ ವಿಷಯನಲ್ಲ.

೩) ಉಪಮಾನ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ಏಕೆ ವಿಷಯನಲ್ಲ?

ಉ : ಏಕಮೇವ ಅದ್ವಿತೀಯ ಬ್ರಹ್ಮವಿರುವದರಿಂದ ಉಪಮಾನಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ವಿಷಯನಲ್ಲ.

೪) ಅರ್ಥಾಪತ್ತಿ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ಏಕೆ ವಿಷಯನಲ್ಲ?

ಉ : ಪೂರ್ಣ ವಿರುವದರಿಂದ (ವ್ಯಾಪಕವಿರುವದರಿಂದ)

೫) ಅನುಪಲಬ್ದಿ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ಏಕೆ ವಿಷಯನಲ್ಲ?

ಉ : ''ಭಾವತ್ವಾತ್'' ಅಂದರೆ ಭಾವ ರೂಪನಿರುವದರಿಂದ.

ಪ್ರೌಡಿವಾದ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೪೫೪) ಅಪನೆ ಉತ್ಕೃಷ್ಟತಾಕೆ ಲೀಯೆವಾದ ಪ್ರೌಡಿವಾದ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) ಕಾರ್ಯಕಾರಣ ಕಾ ಜೋ ಕೇವಲ ಬೇಧ ಕಹ್ಯಾ ಹೈ ಸೋ ಪ್ರೌಡಿವಾದ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೩) ಪ್ರತಿವಾದೀಕಿ ಉಕ್ತಿಮಾನೀ ಕೇ ಬೀ ಸ್ವಮತಮೇ ದೋಷಕಾ ಪರಿಹಾರ ಕರೆ ತಾಕು ಪ್ರೌಡಿವಾದ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

''ವಾಚ ಸ್ಪತಿರ್ ಅವಚ್ಛೆನ್ನ ಅಭಾಸೋ ವಾರ್ತಿಕಸ್ಯಃ ವಿವರಣಕಾರಂ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ವಾದೋ ಇತಿ ತ್ರಿವಿಧ ಕ್ರಮಾತ್''

೧) ಉತ್ತಮಾಧಿಕಾರಿಗೆ ಅವಚ್ಛೇದವಾದ, (ಬಾಮತಿಕಾರ ವಾಚಸ್ಪತಿ)

೨) ಮಧ್ಯಮಾಧಿಕಾರಿಗೆ ಬಿಂಬ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವಾದ (ಧರ್ಮಿ ಸಹಿತ ಧರ್ಮಾಧ್ಯಾಸ)

೩) ಕನಿಷ್ಠಾದಿಕಾರಿಗೆ ಅಭಾಸವಾದ (ಕೇವಲ ಧರ್ಮಾದ್ಯಾಸ)

ಅವಚ್ಛೇದವಾದ ರೀತಿ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ೮೫) ಕೇವಲ ಚೈತನ್ಯ ಅಜ್ಞಾನಕಾ ವಿರೋದಿ ನಹಿಕಿಂತು (ಇದೆ ಅಂಕಿನಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ)

೧) ವೃತ್ತಿ ಸಹಿತ ಚೈತನ್ಯ ಅಜ್ಞಾನಕಾ ವಿರೋಧಿ ಹೈ।

೨) ಅಥವಾ ಚೈತನ್ಯ ಸಹಿತ ವೃತ್ತಿ ಅಜ್ಞಾನಕಾ ವಿರೋಧಿ ಹೈ?

೧) ಪ್ರಥಮ ಪಕ್ಷಮೆ ತೋ ಅಜ್ಞಾನಕೆ ನಾಶ ಕಹೇತು ವೃತ್ತಿ ಚೈತನ್ಯ ಹೈ। ಔರ ವೃತ್ತಿ ಸಹಾಯಕ ಹೈ।

೨) ದುಸರೆ ಪಕ್ಷಮೆ ಅಜ್ಞಾನಕಾ ನಾಶ ಕಹೇತು ವೃತ್ತಿ ಹೈ ವೃತ್ತಿ ಚೈತನ್ಯ ಸಹಾಯಕ ಹೈ। ಯಹ ಅವಚ್ಛೇದವಾದ ರೀತಿ ಹೈ।

(ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೧೨೧) ಅವಚ್ಛೇದವಾದಮೇ ವೃತ್ತಿ ಸಹಿತ ಚೆತನ್ಯ ವಾ ಚೈತನ್ಯಸಹಿತ ವೃತ್ತಿ ವಿಶೇಷ ಚೈತನ್ಯ ಕಹಿಯೇ ಸೋ ಅಜ್ಞಾನ ಕಾ ವಿರೋಧ ಹೈ ದೋನೂಮೆ ಉತ್ತರ ಪಕ್ಷ ಚೈತನ್ಯ ಸಹಿತ ವೃತ್ತಿ ಶೇಷ ಹೈ ಕಾಹೆತೆ ವೃತ್ತಿ ಆವರಣ ಭಂಗ ಕೆ ಹೇತು ಹೋನೆ ತೆ ಉತ್ತರ ಪಕ್ಷ ಶ್ರೆಷ್ಠ ಹೈ।

೩) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೪೨) ಶುದ್ಧ ಸತ್ವ ಗುಣಸಹಿತ ಮಾಯಾ ವಿಶಿಷ್ಠ ಚೇತನ ಈಶ್ವರ ಕಹೆ ಹೈ, ಮಲಿನ ಸತ್ವ ಗುಣ ಸಹಿತ ಅಂತಃ ಕರಣಕಾ ಉಪಾದಾನ ಅವಿದ್ಯಾಕೆ ಅಂಶ ವಿಶಿಷ್ಠ ಚೇತನ ಜೀವ ಕಹಿಯೆ ಹೈ ಯಾಕು ಅವಚ್ಛೇದ ವಾದ ಕಹಿಯೆ ಹೈ

೪) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೮ ಪೇಜ ೩೬೦) ಮಾಯಾವಚ್ಛಿನ್ನ ಚೇತನ ಹೀ ಈಶ್ವರ ಕಾ ಉಷಾದಿ ಮಾಯಾ ಸರ್ವದೇಶಮೆ ಹೈ ಯಾತೆ ಈಶ್ವರಮೆ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ತಾಬೀ ಸಂಭವೆ ಹೈ ಔರ ಅಂತಃಕರಣ ಅವಚ್ಛಿನ್ನಕು ಜೀವ ಮಾನೇತೋ ಕರ್ತಾಭೋಕ್ತಾ ಚೇತನಕೆ ಪ್ರದೇಶಾಭಿನ್ನ ಹೋವೇಗೆ ಯಾತೆ ಕೃತಕಾನಾಶ ಔರ ಅಕೃತಕೀ ಪ್ರಾಪ್ತಿ ಹೋವೆಗಿ ಯಾತೆ ಅವಿದ್ಯಾವಚ್ಛಿನ್ನ ಚೇತನ ಹೀ ಜೀವ ಹೈ, ಅಂತಃಕರಣ ಅವಚ್ಛಿನ್ನ ಚೇತನ ಜೀವ ನಹಿ ಇಸ ರೀತೀಸೆ ಕಿತನೇ ಗ್ರಂಥಕಾರ ಅವಚ್ಛೇದ ವಾದ ಕುಹೀ ಮಾನೆ ಹೈ

ಅಭಾಸವಾದ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೮೫) ಅಭಾಸವಾದ ತೋ ಸಾಮಾನ್ಯ ಚೈತನ್ಯಕೀ ನ್ಯಾಯಿ ವಿಶೇಷ ಚೈತನ್ಯ ಬೀ ಅಜ್ಞಾನಕಾ ವಿರೋಧಿ ನಹಿ ಯಾತೆ ಚೈತನ್ಯಕೆ ಆಸ್ರಿತ ಅಜ್ಞಾನ ಹೈ ತಾ ಅಜ್ಞಾನಸೆ ಆವೃತ ಜೋ ಆತ್ಮಾ ತಾಕೆ ವಿಷೆ ಬಂಧಕಾ ಅಧ್ಯಾಸ ಹೋವೆ ಹೈ। ಆತ್ಮ ಜ್ಞಾನಕೆ ಹೋಯೆ ಬಂಧಕಾನಿ ವೃತ್ತಿ ಹೈ ಯೇ ಅಭಾಸವಾದ ರೀತಿ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೩೯) ಅಂತಃಕರಣ ರೂಪ ಪರಿಣಾಮಕು ಪ್ರಾಪ್ತ ಜೋ ಹೋವೆ ಅವಿದ್ಯಾಕಾ ಅಂಶ ತಾಮೆ ಅಭಾಸ ಜೀವ ಹೈ॥ ಸೋ ಆವಿದ್ಯಾಕಾ ಅಂಶ ಸುಷುಪ್ತಿ ಮೇಬೀ ರಹೆ ಹೈ ಯಾತೆ ಪ್ರಾಜ್ಞಕಾ ಅಭಾವ ನಹಿ ಔರ ಕೇವಲ ಅಭಾಸ ಹೀ ಜೀವ ಈಶ್ವರ ಸಹಿ ಹೈ। ಕಿಂತು

೧) ಮಾಯಾಕಾ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಚೇತನ ಮಾಯಾ ಸಹಿತ ಅಭಾಸ ಈಶ್ವರ ಹೈ॥

೨) ಅವಿದ್ಯಾ ಅಂಶಕಾ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಚೇತನ ಔರ ಅವಿದ್ಯಾಕೆ ಅಂಶ ಸಹಿತ ಆಭಾಸ ಜೀವ ಹೈ॥

೧) ಈಶ್ವರಕಿ ಉಪಾದೀಮೇ ಶುದ್ಧ ಸತ್ವಗುಣ ಹೈ। ಯಾತೆ ಈಶ್ವರಮೆ ಸರ್ವಶಕ್ತಿ ಸರ್ವಜ್ಞಾದಿಕ ಧರ್ಮ ಹೈ।

೨) ಔರ ಜೀವಕಿ ಉಪಾದೀಮೆ ಮಲಿನ ಸತ್ವಗುಣ ಹೈ ಯಾತೆ ಜೀವಮೆ ಅಲ್ಪಶಕ್ತಿ ಅಲ್ಪ ಜ್ಞಾದಿಕ ಧರ್ಮ ಹೈ। ಯಾಕು ಅಭಾಸವಾದ ಕಹೆ ಹೈ।

೩) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೪೨) ವಾಕ್ಯ ವೃತ್ತಿ ಔರ ಉಪದೇಸ ಸಹಸ್ರಮೆ ಭಾಷ್ಯಕಾರನೆ (ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು) ಅಭಾಸವಾದ ಹೀ ಲಿಖ್ಯಾ ಹೈ। ಯಾತೆ ಅಭಾಸವಾದ ಹೀ ಮುಖ್ಯ ಹೈ ತಾಕೀ ರೀತಿಸೆ (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೪೩) ಮೆ ಜಾರಿ ಮಹಾವಾಕ್ಯನಮೆ ಭಾಗತ್ಯಾಗ ಲಕ್ಷಣ ಕಹ್ಯಾ ಹೈ॥

ದೃಷ್ಟಿ ಸೃಷ್ಟಿವಾದ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೮೧) ಸುಷುಪ್ತಿವಿಷೆ ಸರ್ವಪ್ರಪಂಚಕಾ ಅಭಾವ ಪ್ರತಿಪಾದನ ಕಿಯಾ ಹೈ ಸುಷುಪ್ತಿಮೆ ಕೋಯಿ ಪದಾರ್ಥ ಪ್ರತೀತ ಹೋವೆ ನಹಿ ಯಾತೆ ಸರ್ವ ಪ್ರಪಂಚ ಸುಷುಪ್ತಿಮೆಲಯ ಹೋವೆ ಹೈ। ಇಸಕಾ ನಾಮ ಶಾಸ್ತ್ರಮೆ ದೃಷ್ಟಿ ಸೃಷ್ಟಿವಾದ ಕಹೆ ಹೈ॥

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೧೧೦) ದೃಷ್ಟಿಕಹಿಯೆಅವಿದ್ಯಾಕಿವೃತ್ತಿರೂಪಜ್ಞಾನ,ತಾಕೆಸಮಸಮಯಮೆ ಸೃಷ್ಟಿ ಕಹಿಯೆ ಪದಾರ್ಥಕಿ ಉತ್ಪತ್ತಿ, ತಾಕಾವಾದ ಜಾಪಕ್ಷಮೆ ಕಿಯಾ ಹೈ ತಾಪಕ್ಷಕು ಶಾಸ್ತ್ರಮೆ ದೃಷ್ಟಿ ಸೃಷ್ಟಿವಾದ ಕಹಿಯೆ ಹೈ (ಇದೇ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ.

೩) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೩೫೬) ರಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ ಮತ್ತು ಇದಕ್ಕೆ ಅಜಾತವಾದವೆಂದೂ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

೪) (ಅ.ಸಾರ.೧-೬೧೩) ದೃಷ್ಟಿ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ವೇದ ದೃಷ್ಟಾಂತ ವಿಂತಿದೆ ಸಮಷ್ಟಿಯಹ ತಾನೇ। ಜಗವಾದ ನಾತ್ಮನಿದು ಶಿಷ್ಟಮತವೆಂದು ತಿಳಿಪುತ್ರ॥

ಅಂದರೆ ಜ್ಞಾನವೇ ಜ್ಞೇಯಾಕಾರವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವಪ್ನ ದೃಷ್ಟಾಂತವೂ ಉಂಟು ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ರಥ, ಅಶ್ವ, ರಸ್ತೆ ಇವುಗಳು ಜ್ಞಾನ ಸಮಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ತೋರುವಂತೆ ಈ ದೃಶ್ಯಮಾನವಾದ ಪ್ರಪಂಚವಾದರೂ ಅವಿದ್ಯಾವೃ. ತ್ಯಾತ್ಮಕ ಜ್ಞಾನ ಸಮಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ತೋರುತ್ತದೆ ಇದುವೇ ದೃಷ್ಟಿಯೆನಿಸುವದು.

೫) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೩೨೮) ಜ್ಞಾನಾಕಾರ ಔರ ಜ್ಞೇಯಾಕಾರ ಅವಿದ್ಯಾಕಾ ಪರಿಣಾಮ ಏ ಕಹೀ ಕಾಲಮೆ ಉಪಜೆ ಹೈ। ಸಾಥಹೀ ನಷ್ಟ ಹೋವೆ ಹೈ। ಯಾತೆ ಜಬ ಪದಾರ್ಥಕಿ ಪ್ರತೀತಿ ತಬಹೀ ಪ್ರತೀತೀಕಾ ವಿಷಯ ಪದಾರ್ಥ ಅನ್ಯ ಕಾಲಮೆ ನಹಿ ಹೋವೆ ಹೈ ಯಾಹೀಕು ದೃಷ್ಟಿ ಸೃಷ್ಟಿವಾದ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೬) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೮ ಪೇಜ ೩೯೩-೩೯೪) ದೃಷ್ಟಿ ಸೃಷ್ಟಿವಾದ ಮೆ ತೊ ಕಿಸಿ ಆನಾತ್ಮಾ ಪದಾರ್ಥಕಿ ಅಜ್ಞಾತ ಸತ್ತಾ ನಹಿ ಕಿಂತು ಜ್ಞಾತಾಸತ್ತಾ ಹೈ ಯಾತೆ ರಜ್ಜುಸರ್ಪಕಿ ನ್ಯಾಯಿ ಸಕಲ ಆನಾತ್ಮ ವಸ್ತು ಸಾಕ್ಷಿ ಬಾಸ್ಯ ಹೈ। ತಿನಮೆ ಇಂದ್ರಿಯ ಜನ್ಯ ಜ್ಞಾನಕಿ ವಿಷಯತಾ ಪ್ರತೀತಿ ಹೋವೆ ಹೈ। ಅಧ್ಯಸ್ತ ಹೈ।

ದೃಷ್ಟಿ ಸೃಷ್ಟಿವಾದಮೆ ದೋ ಬೇದ ಹೈ| ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮುಕ್ತಾವಲಿ ಆದಿಕ ಗ್ರಂಥನಮೆ ತೊ ಯಹ ಕಹ್ಯಾ ಹೈ|

ದೃಷ್ಟಿ ಕಹಿಯೆ ಜ್ಞಾನರೂಪ ಹೀ ಸೃಷ್ಟಿ ಹೈ| ಜ್ಞಾನತೆ ಪ್ರಥಕ ಸೃಷ್ಟಿ ನೆಹಿ ಪರಂತು (ಆಕರ ಗ್ರಂಥನಮೆ) ಯಹ ಕಹ್ಯಾ ಹೈ|

ಸೃಷ್ಟಿ ದೃಷ್ಟಿವಾದ

(ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೮ ಪೇಜ ೩೯೪) ಕಿತನೆ ಗ್ರಂಥಕಾರೊನೆ ಸ್ಥೂಲ ದರ್ಶಿ ಪುರುಷನಕೆ ಅನುಸಾರತೆ ಸೃಷ್ಟಿ ದೃಷ್ಟಿವಾದ ಮಾನ್ಯಾ ಹೈ| ಪ್ರಥಮ ಸೃಷ್ಟಿ ಹೋವೆ ಹೈ. ಉತ್ತರ ಕಾಲಮೆ ಪ್ರಮಾಣಕೆ ಸಂಬಂಧತೆ ದೃಷ್ಟಿ ಹೋವೆ ಹೈ ಸೃಷ್ಟಿಸೆ ಉತ್ತರ ದೃಷ್ಟಿ ಹೋವೆ. ಯಹ ಸೃಷ್ಟಿ ದೃಷ್ಟಿವಾದಕಾ ಅರ್ಥ ಹೈ. ಯಾಪಕ್ಷಮೆ ಅನಾತ್ಮ ಪದಾರ್ಥಕೀ ಬೀ ಅಜ್ಞಾತ ಸತ್ತಾ ಹೈ| ಔರ ಅನಾತ್ಮಾ ಘಟಾದಿ ಕನಕಿ ರಜ್ಜು ಸರ್ಪಾದಿ ಕನಮೆ ವಿಲಕ್ಷಣ ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಸತ್ತಾ ಹೈ| ಪರಂತು (ದೃಷ್ಟಿ ಸೃಷ್ಟಿವಾದ ಮೆ ಕೋಯಿ ಅನಾತ್ಮ ವಸ್ತು ಪ್ರಮಾಣಕಾ ವಿಷಯ ನಹಿ ಕಿಂತು ಕೇವಲ ಶುದ್ಧ ಬ್ರಹ್ಮ ಹೀ ವೇದಾಂತ ರೂಪ ಶಬ್ದ ಪ್ರಮಾಣಕಾ ವಿಷಯ ಹೈ| ಅ ಚೇತನ ಪದಾರ್ಥ ಸಾರೆ ಸಾಕ್ಷಿ ಭಾಸ್ಯ ಹೈ ತಿನಮೆ ಚಾಕ್ಷು ಷತಾದಿಕ ಪ್ರತೀತಿ ಭ್ರಮರೂಪ ಹೈ| ಪ್ರಮಾಣ ಪ್ರಮೇಯು ವಿಭಾಗ ಬೀ ಸ್ವಪ್ನಕಿ ನಾಯಿ ಅದೃಷ್ಠ ಹೈ

ಸೃಷ್ಟಿ ದೃಷ್ಟಿವಾದ ಮೆ ಅನಾತ್ಮ ಪದಾರ್ಥ ಘಟಾದಿಕ ಪ್ರಮಾಣಕೆ ವಿಷಯ ಹೈ| ತೈಸೆ ಗುರು ಶಾಸ್ತ್ರಾದಿ ಕಬೀ ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಹೈ ಶುಕ್ತಿ ರಜತಾದಿ ಕನತೆ ವಿಲಕ್ಷಣ ಹೈ ವ್ಯವಹಾರಿಕ ರಜತಾದಿಕ ಪದಾರ್ಥನಸೆ ಕಟಕಾದಿರೂಪ ಪ್ರಯೋಜನ ಸಿದ್ಧಿ ಹೋವೆ ಹೈ ಪ್ರಾತಿಭಾಷಿಕಸೆ ಪ್ರಯೋಜನ ಸಿದ್ಧಿ ಹೋವೆ ನಹಿ, ತಥಾಪಿ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಜ್ಞಾನಸೆ ನಿವೃತ್ತಿ ದೋನೂಕಿ ಸಮಾನ ಹೊವೇ ಹೈ ಔರ ಸದಾ ಸದ್ವಿ ಲಕ್ಷಣ ತ್ವರೂಪ ಅ ನಿರ್ವಚನೀಯತ್ವ ಬೀ ದೋನೂಮೆ ಸಮಾನ ಹೈ| ತೈಸೆ ತ್ರೈಕಾಲಿಕ ಅಭಾವ ಬೀ ದೋನೂಕಾ ಸಮಾನ ಹೈ. ಯಾತೆ ಪ್ರಾತಿಭಾಷಿಕಕೆ ನ್ಯಾಯಿ ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಪದಾರ್ಥ ಬೀ ಮಿಥ್ಯಾ ಹೈ ಯಾತೆ ಸೃಷ್ಟಿ ದೃಷ್ಟಿವಾದ ಮೇಬೀ ಅದ್ವೈತಕಾ ಹಾನಿ ನಹಿ.

ಸೃಷ್ಟಿ ದೃಷ್ಟಿವಾದ ಈಶ್ವರ ಸೃಷ್ಟಿ| ಇರುವದು. ಮತ್ತು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಬ್ಧವಿರುವದು. ಅನೇಕ ಜೀವವಾದ ವಿರುವದು. ದೃಷ್ಟಿ ಸೃಷ್ಟಿವಾದ ನೋಡಬೇಕು (ಲಕ್ಷವಿರಬೇಕು) ಸೃಷ್ಟಿ ದೃಷ್ಟಿ ವಾದದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹಾರ ಮಾಡಬೇಕು.

ಬಿಂಬ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವಾದ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ ೬ ಪೇಜ ೧೪೮) (ಬಿಂಬ ಪ್ರತಿಬಿಂಬದ ವಿಚಾರವಿರುವದು ನೋಡಬಹುದು)

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೧೬೭) (ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು) ೧) ಬುದ್ದೀಮೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಹೈ ಸೋ ಕೂಟಸ್ಥಕಾ ಹೈ| ಔರ ಬಾಹಿರಕೆ ಬ್ರಹ್ಮ ಚೇತನಕಾ ನಹಿ ಕಾಹೆತೆ ಜಾಕಾ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಹೋವೆ ಸೋ ಬಿಂಬ ಕಹಿಯೆ ಹೈ| ಸೋ ಕೂಟಸ್ಥಕು ಬಿಂಬ ಕಹ್ಯಾ ಯಾತೆ ತಾಕಾ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಹೈ| ಯಹ ಪ್ರತೀತಿ ಹೋವೆ ಹೈ|

ಜೈಸೆ ಬಡೆಲಾಲ ಪುಷ್ಪಕಿ ಉಪರಿ ಜೋಧರ್ಯಾ್ಯಸುಪೇದ ಸ್ಪಟಿಕ ಹೈತಾಕೆವಿಷೆ ಪೂಲಕಿ ಲಾಲಕಿ ಧರ್ಮ (ಪ್ರತಿಬಿಂಬ) ಹೋವೆ ಹೈ। ಸೋಲಾಲ ಪೂಲಕಾ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಹೈ। ತೈಸೆ ಕೂಟಸ್ಥಕೆ ಆಶ್ರಿತ ಜೋ ಬುದ್ಧಿ ತಾಕೆವಿಷೆ ಕೂಟಸ್ಥಕೆ ಪ್ರಕಾಶಕಿ ಧಮಕ ಹೋವೆ ಹೈ ಜೈಸೆ ಸ್ಪಟಿಕ ಅತ್ಯಂತ ಉಜ್ವಲ ಹೈತೈಸೆ ಬುದ್ಧೀಬಿ ಅತ್ಯಂತ ಶುದ್ಧ ಹೈ ಕಾಹೆತೆ ಬುದ್ಧಿ ಸತ್ವಗುಣ ಕಾರ್ಯ ಹೈ ಯಾತೆ ಕೂಟಸ್ಥಕಿ ಧರ್ಮಕಾ ನಾಮ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಹೈ।

(ವಿವರಣಕಾರ ಪ್ರಕಾಶಾತ್ಮ ಚರಣಮುನಿ ಇದ್ದದ್ದು(೧೧೦೦) ೨) ಬ್ರಹ್ಮ ಚೇತನಕಾ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಹೈ। ಜೈಸೆ ಮಹಾಕಾಶಕಾ ಘಟಕೆ ಜಲಮೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಹೋವೆ ಹೈ। ಪರಂತು ಭೀತರಕೆ ಆಕಾಶಕಾ ನಹಿ। ಕಾಹೆತೆ ಜೆತನೆ ಗಂಭೀರತಾ ಜಲವಿಷೆ ಪ್ರತೀತ ಹೋವೆ ಹೈ . ಉತನಿ ಗಂಭೀರತಾ ಆಕಾಶಮೆ ಹೈನಹಿ ಸೋ ಗಂಭೀರತಾ ಆಕಾಶಕಾ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಹೈ। ಯಾತೆ ಬಾಹಿರ ಆಕಾಶಕಾ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಹೈ।

(ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು) ಯಹ ಜೋ ಕಹೆ ಹೈ। ''ವ್ಯಾಪಕ ಚೇತನಕಾ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಬನೆ ನಹಿ''

ವಿವರಣಕಾರರು ಆಕಾಶಕೆ ದೃಷ್ಟಾಂತಸೆ ಶಂಕಾದೂರಿ ಹೋವೆ ಹೈ। ಕಾಹೆತೆ? ಜೋ ಆಕಾಶ ಬೀ ವ್ಯಾಪಕ ಹೈ। ಔರ ತಾಕಾ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಹೋವೆ ಹೈತೈಸೆ ವ್ಯಾಪಕ ಚೇತನಕಾ ಬೀ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಬನೆ ಹೈ

(ವಾಚಸ್ಪತಿ) ರೂಪವಾಲೆ ಪದಾರ್ಥಕಾ ರೂಪವಾಲೆ ಪದಾರ್ಥಮೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಹೋವೆ ಹೈ। ಸೋ ಬೀ ನಿಯಮ ನಹಿ ಹೈ। ಕಾಹೆತೆ? ರೂಪರಹಿತ ಶಬ್ದಕಾ ರೂಪ ರಹಿತ ಆಕಾಶಮೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಹೋವೆ ಹೈ। ಯಾತೆ ಚೇತನಕಾ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಬನೆ ಹೈ॥

(ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು) ಇಸ ರೀತೀಸೆ ಬುದ್ಧೀಮೆ ಅಭಾಸ ಔರ ಬುದ್ಧೀಕಾ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಚೇತನ ದೋನೂವಾಂಕು ನಾಮ ಜೀವ ಹೈ। ಸೋಜೀವ ತ್ವಂಪದಕಾ ವಾಚ್ಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। ತಾಕೆ ವಿಷಯ ಚಿದಾಭಾಸಕಾ ತ್ಯಾಗಕರೀಕೆ ಕೇವಲ ಜೋ ಕೂಟಸ್ಥ ಹೈ। ಸೊ ಪದಕಾ ಲಕ್ಷ ಹೈ। ಅಹಂಪದಕಾ ವಾಚ್ಯ ಜೀವ ಹೈ ಕೇವಲ ಕೂಟಸ್ತ ಆಹಂಶಬ್ದಕಾ ಲಕ್ಷ ಹೈ।

೩) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೪೪೦) (ವಿವರಣಕಾರ ಮತಮೆ) ಯದ್ಯ ಪಿ ಜೀವ ಈಶ್ವರ ದೋನೂಕಿ ಉಪಾದಿ ಏ ಕಹೀ ಅಜ್ಞಾನ ಹೈ ದೊನೂ ಅಲ್ಪಜ್ಞ ಹುಯೆ ಚಾಯಿಯೆ ತಥಾಪಿ: ಜಾ ಉಪಾದಿಮೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಹೋವೆ ತಾಕಾ ಯಹ ಸ್ವಭಾವ ಹೋವೆ ಹೈ। ಪ್ರತಿಬಿಂಬಮೆ ಅಪನೆ ದೋಷ ಕರೆ ಹೈ। ಬಿಂಬಮೆ ನಹಿ। ಜೈಸೆ ದರ್ಪಣರೂಪ ಉಪಾದೀಮೆ ಮುಖಕಾ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಹೋವೆ ಹೈ। ಗ್ರೀವಾಮೆ ಸ್ಥಿತ ಮುಖ ಬಿಂಬ ಹೈ॥ ತಂಹಾ ಧರ್ಪಣ ರೂಪ ಉಪಾದೀಕೆ ಶ್ಯಾಮ, ಪೀತ, ಲಘುತಾದಿಕ ಆನೇಕ ದೋಷ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಮೆ ಭಾವ ಹೋವೆ ಹೈ। ಔರ ಗ್ರೀವಾಮೆ ಸ್ಥಿತ ಜೋ ಬಿಂಬ ಹೈತಾಮೆಬಾನ ಹೋವೆ ನಹಿ। ತೈಸೆ ದರ್ಪಣ ಸ್ಥಾನಿ ಜೋ ಅಜ್ಞಾನ ತಿಸವಿಷೆಪ್ರತಿಬಿಂಬ ರೂಪ ಜೀವಮೆ ಅಜ್ಞಾನ ಕೃತ ಅಲ್ಪಜ್ಞಾದಿಕ ದೋಷ ಹೈ। ಔರ ಬಿಂಬರೂಪ ಈಶ್ವರಮೆ ನಹಿ ಯಾತೆ ಈಶ್ವರಮೆ ಸರ್ವಜ್ಞಾದಿಕ ಜೀವಮೆ ಅಲ್ಪಜ್ಞಾದಿಕಹೈ।

೪) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ. ೪೩೪) ಯದ್ಯಪಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವಾದಮೆ ಶುದ್ಧ ಬ್ರಹ್ಮಹೀ ಈಶ್ವರ ಹೈ। ತಾಮೆ ಸರ್ವಜ್ಞಾದಿಕ ಸಂಬವ ನಹಿ.

ತಥಾಪಿ ಜೀವಕೆ ಅಲ್ಪಜ್ಞಾದಿಕ ಧರ್ಮಕೀ ಅಪೇಕ್ಷಾ ಕರೀಕೆ ಶುದ್ಧ ಬ್ರಹ್ಮಮೆ ಬಿಂಬಪನಾ, ಈಶ್ವರಪನಾ, ಸರ್ವಜ್ಞಪನಾ। ಇತ್ಯಾದಿ ಧರ್ಮನಕಾ ಆರೋಪ ಹೋವೆ ಹೈ ವಾಸ್ತವತೆ ಜೀವ ಈಶ್ವರದೋನೂ ಶುದ್ಧ ಬ್ರಹ್ಮ ರೂಪ ಹೈ। ತಿಸಮೆ ಕಿಸೀ ಧರ್ಮಕಾ ಸಂಭವ ನಹಿ॥

ಅಭಾಸ, ಪ್ರತಿಬಿಂಬವಾದ ಕಾ ಭೇಧ

೫) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೪೪೧) ಅಭಾಸ ಪಕ್ಷಮೆ ತೋ ಅಭಾಸ ಮಿಥ್ಯಾ ಹೈ. ಔರ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವಾದಮೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಮಿಥ್ಯಾ ನಹಿ ಕಿಂತು ಸತ್ಯ ಹೈ। ಕಾಹೆತೆ?

ದರ್ಪಣರೂಪ ಉಪಾದಿಕೆ ಸಂಬಂಧಸೆ ಗ್ರೀವಾಮೆ ಸ್ಥಿತ ಮುಖ ಹೀ ಬಿಂಬರೂಪ ಔರ ಪ್ರತಿಬಿಂಬರೂ ಭಾನ ಹೋವೆ ಹೈ ಔರ ವಿಚಾರಸೆ ಬಿಂಬ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಭಾವ ಹೈ ನಹಿ।

ತೈಸೆ ಆಜ್ಞಾನರೂಪ ಉಪಾದೀಕೆ ಸಂಬಂಧಸೆ ಅಸಂಗ ಚೇತನಮೆ ಬಿಂಬಸ್ಥಾನಿ ಈಶ್ವರಭಾವ ಔರ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಸ್ಥಾನಿ ಜೀವ ಭಾವ ಪ್ರತೀತ ಹೋವೆ ಹೈ ವಿಚಾರ ದೃಷ್ಟೀಸೆ ಈಶ್ವರತಾ ಜೀವತಾ ಹೈ ನಹಿ।

ಅಜ್ಞಾನತೆ ಜೋ ಚೇತನಮೆ ಜೀವಭಾವಕಿ ಪ್ರತೀತಿ ಸೋಯಿ ಅಜ್ಞಾನಮೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। ಯಾತೆ ಬಿಂಬಪನಾ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಪನಾ ತೋ ಮಿಥ್ಯಾ ಹೈ ಔರ ಸ್ವರೂಪಸೆ ಬಿಂಬ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಸತ್ಯ ಹೈ। ಕಾಹೆತೆ ಬಿಂಬ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಕಾ ಸ್ವರೂಪ ದೃಷ್ಟಾಂತ ವಿಷೆತೊ ಮುಖ ಹೈ ಔರ ದೃಷ್ಟಾಂತ ಚೇತನ ಹೈ। ಸೋ ಮುಖ ಚೇತನ ಸತ್ಯ ಹೈ। ಇಸ ರೀತಿಸೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಕು ಸ್ವರೂಪತೆ ಸತ್ಯ ಹೋನೇತೆ ಸತ್ಯ ಕಹೆ ಹೈ। ಅಭಾಸಕೂ ಸ್ವರೂಪ ಛಾಯಾ ಮಾನೆ ಹೈ ಯಾತೆ ಮಿಥ್ಯಾ ಹೈ। ಯಹ ಅಭಾಸವಾದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವಾದಕಾ ಭೇದ ಹೈ।

ಅನೇಕ ಜೀವವಾದ ಮತ್ತು ಏಕ ಜೀವವಾದ

(ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೩೯) (ಈ ಅಂಕದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಿದೆ ನೋಡಬಹುದು.)

(ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೪೬೫) ಯಹ ಟಿಪ್ಪಣಾವಿಷೆ ಬಿಂಬ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಅಭಾಸವಾದ ಭೇದ ವಿಸ್ತಾರಪೂರ್ವಕ ಲಿಖ್ಯಾ ಹೈ.

ವಾಣಿ

೧) (ಪ.ಗೀ. ೫-೬) ವರತನುಜನೆ ವಾಕ್ಯದು ನಾಲ್ಕಕ್ಕು। ಪರಾಪಶ್ಯಂತಿಗಳೆನಿಸಿಕ್ಕು। ನುಡಿವಾತ್ಮನ ತನುಮಧ್ಯದೊಳೆಂದು। ಬಿಡದಿಹನಾದವೆ ತಿಳಿಪರವೆಂದು। ನಾಬಿಯೊಳಿದು ನಿಷ್ಕಳವರ್ಣತೆಯ। ಶೋಭೆಯ ಪಡೆಯೆ ಪಶ್ಯಂತಿಯೆ ತಿಳಿಯೆ॥ ಹೃದಯೊಳದು ನುಡಿದಿಚ್ಛೆಯೊಳೊಂದೆ। ಒದವಿರೆ ಮಧ್ಯಮೆಯಪ್ಪುದು ಮುಂದೆ। ಅದು ಕೇಳಸುವಿಂದುರ ಮೊದಲಾಗಿ। ಪದವೆಂಟರೊಳಕ್ಷರ ರೂಪಾಗಿ। ಪುಟ್ಟುವ ವಚನವೆ ವೈಖರಿಯಕ್ಕು। ನೆಟ್ಟನೆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗದು ಮೊದಲಕ್ಕು॥6॥

ವಾಣಿ ತಪಸ್ಸು

(ಕೈವಲ್ಯ ೩-೨೧-೨) ವಿನಯ ವನ್ಯ ಹಿತವತರ್ಕ ವನಪ ಶಬ್ದ ವಚಲಿತಾರ್ಥ॥ ವನಘಮಂತ್ರವಾಗಮಂಗಳೆನಿತು ಪಿಡಿದು ವಚನದಲ್ಲಿ ॥

ವಾಣಿಯ ದೋಷ

(ಕೈವಲ್ಯ ೩-೨-೨) ಪುಸಿ ಅನುಚಿತ ನಿಷ್ಠುರತ್ವ ವೈಶೂನ್ಯತೆ। ಮುಸುಕಿದೀ ನಾಲ್ಕು ದೋಷಂಗಳು ಪಶುಪಕ್ಷಿಯೋನಿಯೊಳಗೊಯ್ದು। ಪುಟ್ಟಿಸುವ ವಚನದೊಳಿಡೆವಿಡದಿರೆ॥

ವಾಕ್ಯ

೧) (ವ್ರ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೩.ಪೇಜ ೪೫) ಪದನಕೆ ಸಮುದಾಯಕು ವಾಕ್ಯ ಕಹೆ ಹೈ।

ವಾಕ್ಯ ಬೇಧ

೧) (ವ್ರ.ಪ್ರ.೮೨)(ಬುಭೋಯಿಷಾಧೀನವಾಕ್ಯ) ಶ್ರೋ ತಾಕು ಬೋದಕಿ ಇಚ್ಛಾ ಕರೀಕೆ ಜೋ ವಾಕ್ಯ ಉಚ್ಚಾರಣ ಕರೀಯೆ ಸೋ ಬುಭೋದಯಿಷಾಧೀನ ವಾಕ್ಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। (ಬೋದಕಿ ಇಚ್ಛಾಕು ಬುಭೋಧಿತ ಕಹಿಯೆ ಹೈ)

ವೇದಾಂತ ವಾಕ್ಯ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೦) ಜ್ಞಾನಕಿ ಸಾದನ ಶ್ರೋತ್ರ ಸಂಬಂಧಿ ವೇದಾಂತ ವಾಕ್ಯ ಹೈ।

ವಾಕ್ಯರ್ಥ ಜ್ಞಾನ

೧) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೪೮. ಪ್ರ.೩) ಜಿತನೆ ಪದಾರ್ಥನಕಿ ಸ್ಮೃತಿ ಹೋವೆ ಉತನೆ ಪದಾರ್ಥಕೆ ಸಂಬಂಧಕಾ ಜ್ಞಾನ ಅಥವಾ ಸಂಬಂಧ ಸಹಿತ ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥನಕಾ ಜ್ಞಾನ ವಾಕ್ಯರ್ಥಜ್ಞಾನ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

(ವಿ.ಚಿಂ.೧೩೬) ವೇದ ವಾಕ್ಯ ತ್ರಿವಿಧ) ಮಾಗಿಪ್ಪ ದದರಲ್ಲಿ

ವಿಧಿವಾಕ್ಯ

೧) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೩೬) ಯಜ್ಞಾದಿಗಳಂ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದೇ ವೆಂದವಾಕ್ಯವು.

೨) (ವಿ.ಚಿಂ.೫) ರಾಜಾಜ್ಞೆಯಂತೆ ಪುರುಷರ್ಗಳಂ ನಿಷೇಧ ಧರ್ಮದಿಂತಿರುಗಿಸಿ ಧರ್ಮವನ್ನೇ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದೇ ವಿಧಿವಾಕ್ಯ.

ನಿಷೇಧ ವಾಕ್ಯ

(ವಿ.ಚಿಂ.೧೩೬) ಸುರಾಪಾನಾದಿಗಳಂ ಮಾಡಬಾರದೆಂಬುದೇ ನಿಷೇಧವಾಕ್ಯವು.

ಸಿದ್ಧಾರ್ಥಭೋದಕ ವಾಕ್ಯ

(ವಿ.ಚಿಂ.೧೩೬) ವಿಧಿ ಶೂನ್ಯವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮೈಕ್ಯ ರೂಪವಸ್ತು ಮಾತ್ರಮಂ ಬೋಧಿಸುವದೇ ಸಿದ್ಧಾರ್ಥಭೋದಕ ವಾಕ್ಯವು.

ವಿಹಿತವಾಕ್ಯ

ಪುರುಷ ಪ್ರವೃತ್ತಕ ವಾಕ್ಯಂ ವಿಹಿತವಾಕ್ಯಃ

ವೇದಾಂತ ಮಹಾವಾಕ್ಯಾರ್ಥ

(ವಿ.ಚಿಂ.೧೩೭) ಋಗ್ಯಜು ಸ್ಸಾಮಾಥರ್ವಣಗಳೆಂಬ ನಾಲ್ಕುವೇದಂಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮದಿಂ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಸತ್ಯ, ಶುದ್ಧ ಪೂರ್ಣ, ಜ್ಞಾನವೇ, ಇದೇ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದರ್ಥವುಳ್ಳ

ಪ್ರಜ್ಞಾನಂ ಬ್ರಹ್ಮಯೆಂಬ ಮಹಾವಾಕ್ಯವೊಂದು, ನಾನೇ ಬ್ರಹ್ಮನಾದೆ ಯೆಂಬರ್ಥವುಳ್ಳ ಅಹಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ಮಿ ಯಹವಾಕ್ಯವೊಂದು, ಆ ಬ್ರಹ್ಮವೇ ನೀ ನಿರುವಿಯೆಂಬರ್ಥವುಳ್ಳ ತತ್ವ ಮಸಿಯೆಂಬ ಮಹಾವಾಕ್ಯವೊಂದು, ಈ ಆತ್ಮನೇ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂಬರ್ಥವುಳ್ಳ ಅಯಮಾತ್ಮಾ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂಬ ಮಹಾವಾಕ್ಯಯೊಂದು ಕೂಡಿ ಮಹಾವಾಕ್ಯ ಚತುಷ್ಟಯ ಮೆನಿಸುತಿರ್ಕುಂ. ಈ ಮಹಾವಾಕ್ಯಗಳು ನಾಲ್ಕುಂ ಸರ್ವವೇದಾಂತ ಮುಖ್ಯಗಳಾಗಿರುವವೆಂತೆನೆ ಕರ್ಮಕಾಂಡದೊಳು ಶ್ರೀ ರುದ್ರಾಧ್ಯಾಯವೇ ಮುಖ್ಯವದರೊಳು ಶಿವಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಮಹಾಮಂತ್ರವೇ ಮುಖ್ಯವೆನಿಪಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮಕಾಂಡದೊಳ ಉಪನಿಷದ್ಗತ ಬ್ರಹ್ಮಬೋಧಕ ವಾಕ್ಯಗಳೇ ಮುಖ್ಯ ಅವುಗಳೊಳು ಮಹಾವಾಕ್ಯ ಚತುಷ್ಟಯ ವೇ ಮುಖ್ಯವಾದಕಾರಣದಿಂದೀ ಸಿದ್ಧಾರ್ಥ ಬೋಧಕಗಳಾದ ನಾಲ್ಕು ವಾಕ್ಯಂಗಳಂ ಮುಮುಕ್ಷಗಳು ತಮ್ಮಧಿಕಾರಕ್ಕನುರೂಪ ಮಾಗಿ ಪಡೆದು ಪಠಿಸಿ ಅರ್ಥ ವಿಚಾರದಿಂ ಸರ್ವದಾ ಮನನಾದಿಗಳಂ ಮಾಳ್ಪರು ಇಂತೀ ನಾಲ್ಕು ವಾಕ್ಯಗಳೊಳು ''ತತ್ವಮಸಿ. ಎಂಬ ಮಹಾವಾಕ್ಯವು ಮುಖ್ಯ ಮಾಗಿರ್ಪುದದೆಂತೆಂದೊಡೆ ''ವೇದಾನಾಂ ಸಾಮ ವೇದೋಸ್ಮಿ. ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಿಂ ಈಶ್ವರನ ವೇದ ವಿಭೂತಿಯೊಳು ಮುಖ್ಯಮಾದ ಸಾಮವೇದ ಶಿಖಿಯೇ ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಾಗಿರುವದು. ಅದರೊಳಗಾರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ತತ್ವೋಪದೇಶ ವಹುದರಿಂದದರೊಳು ಶ್ವೇತ ಕೇತುವೆಂಬ ಯೋಗ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗೆ ಸರ್ವಸಂಶಯ ನಿವೃತ್ತಿಪೂರ್ವಕ ಜ್ಞಾನದಾರ್ಢ್ಯ ಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ ತತ್ವಮಸಿಯೆಂಬ ಮಹಾವಾಕ್ಯವೊಂಭತ್ತು ಸಾರಿ ಸಾರಲ್ಪಟ್ಟದ್ದರಿಂದದಕನುಕೂಲ ಮಾಗಿ ಸರ್ವವೇದಾಂತಗಳುಂ ಸಾರುತ್ತಿರಲಿದಂ ಮುಖ್ಯೋಪದೇಶಮೆಂದನು ಗ್ರಹಿಸಲಕ್ಕುಂ. ಬಳಿಕ ''ತತ್.'' ''ತ್ವಂ.'' ''ಅಸಿ'' ಯೆಂಬ ಪದತ್ರಯಕ್ಕೆ ಕ್ರಮದಿಂ ಶಿವ ಜೀವ ಐಕ್ಯವೇ ಅರ್ಥಮಹುದಾಗಿ ಶಿವ ಜೀವ ಅಂಗಾಂಗ ಸಂಗೋಪದಾದಿ ಭಂಗ ಚಿನ್ಮಾತ್ರ ಕೈವಲ್ಯವೆಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತರ್ಥವೇ ನಿರ್ಧರಿಸಪ್ಪುದು.

ವಾಕ್ಯಾರ್ಥ ಪ್ರತಿಪತ್ತಿ ನಿರಾಕರಣ

(ವಿ.ಚಿಂ.೧೪೭) ನೋಡಿರಿ ಮತ್ತು

ಮಹಾವಾಕ್ಯ (ಅರ್ಥವಾದವೇ ಅಲ್ಲ).

೧) ಪ. ಭೋ(೬-೨೦-೧) ಅರ್ಥವಾದವೆಯಲ್ಲ ಒಂದು ಪೂವಿಗೆ ಸ್ವರ್ಗವೆಂದು ಪೇಳುವ ವಾಕ್ಯ ದಂದಂದಿಂದಾಪರಾತ್ಮನು ತಾನೆ। ಎಂದು ಭೋಧಿಪುದು ಮುಕ್ತಿಯೊಳತಿ ಶಯರತಿ।ಯಂದೋರು ವರ್ಥವಾದವೆಯಲ್ಲ॥1॥

ಉಪವಾಸನಾ ಪರ ವಾಕ್ಯವಲ್ಲ

೧) (ಪ.ಭೋ೬-೨೦-೨) ಪ್ರತಿಮೆಯಂ ದೇವತಾ ಕೃತಿಯೆಂಬ ವೋಲ್ತನ್ನ।ನತಿಶಯಿಪ ಪರಬೊಮ್ಮವೆನುತಿರ್ಪ॥ ಶೃತಿಯನು ಬುದ್ದಿ ಶುದ್ಧತೆಗಾದುಪಾಸನ। ರತಿಪರವಲ್ಲವೆಂಬುದೇ ಸತ್ಯ॥೨॥

೨) (ಅ.ಸಾರ.೮.೩.೪) ಪ್ರತಿಮೆಯಂ ದೇವತಾ ಕೃತಿಯೆಂಬವೊಲು ತನ್ನ। ನತಿಶಯಿಪ ವಾಕ್ಯವದು ತಾನುಪಾಸನಾ। ರತಿಯಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿನೀನು॥೪॥

ವಾಕ್ಯ ಸ್ತುತಿಪರವಲ್ಲ

೧) (ಪ..ಭೋ ೬-೨೦-೩) (ವಿ.ಸಾ.೮-೩೨೨)ಮನುಜನನಿಂದ್ರ, ನೆಂದೆನುತೆ ಬಣ್ಣಿಸುವಂತೆ। ಘನಪರಂಜ್ಯೋತಿ ಸ್ವರೂಪನು॥ ಸನುಮತವಾಗಿ ತಾನೆಂಬ ನಿಗಮವಿದ। ನೆನಲಿಲ್ಲವೈಸೆ ಸನ್ನುತಿಯೆಂದು।

ವಾಕ್ಯ ಔಪಚಾರಿಕವಲ್ಲ

೧) (ಪ.ಬೋ. ೬-೨೦-೪) (ವಿ.ಸಾ.೮-೩-೩೨) ಆಳನೊಲಿದರಸೆಂದು ಬೋಳೈಸುವಂತೆವೇ। ದಾಳಿ ನಿರ್ಗುಣ ಚಿತ್ತಿನೊಳು ತನ್ನ। ಮೇಳವೆಂಬುದನು ಕಾಲೋ ಚಿ ತವಿಡಿದೊಮ್ಮೆ। ಪೇಳಲಿಲ್ಲೌಪಚಾರಿ ಮಾಗಿ॥ ೪॥

ಗುಣಪರವಾಕ್ಯವಲ್ಲ

೧) (ಪ.ಭೋ.೬-೨೦-೫) (ಅ.ಸಾ.೮-೩-೫) ಆನಲ ನೀ ಮಾಣಕವೆಂಬ ನುಡಿಯಂತೆ। ತನಗೆ ತತ್ವದ ಯೋಗವನು ಪೇಳ್ವ॥ ವನಿತೆ ವೇದಾಂತವಿದನು ಗುಣಸಾದೃಶ್ಯ। ವೆನಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದೆ ಪರಮಾರ್ಥ॥೫॥

ಗುಣ ಗುಣಿತ್ವ ಪರವಾಕ್ಯವಲ್ಲ

೧) (ಪ.ಭೋ ೬-೨೦-೭) ಹವಣಿಸಿ ನೀಲೋತ್ಪಲವಿದೆಂಬ ವಚನದಂ। ತವಿರಳ ಸೌಖ್ಯವಾರಿಧಿಯನು॥ತವೆ ತನ್ನ ನಿಜವೆಂಬುದಿದು ತಾನು ಗುಣ ಗುಣಿತ್ವವನುಂಟು ಮಾಡದೆಂದರಿವುದು॥೭॥

೨) (ಅ.ಸಾರ.೮-೩-೨) ಕುವರ ಕೇಳ್ ನೀಲೋತ್ಪಲವೆನಿಪ್ಪವೋ ಲುವಾ। ಕ್ಯವೆ ನೀನೆ ಪರಮನೆಂದು ತದ್ಗುಣ ಗುಣಿ। ತ್ವವನುಂಟು. ಮಾಡುತಿಹುದಲ್ಲ॥೭॥

ವಿಕಾರ ಪರ ವಾಕ್ಯವಲ್ಲ.

೧) (ಪ.ಭೋ೬-೨೦-೯) ಕ್ಷೀರ ದಧಿಗೆ ಕಣವಾರಿಗೇ ಕತ್ವವೆಂದಾ॥ ರೈವ ಚಂದದಿಂದವೆ ತನ್ನ।ಸಾರಬೋಧದ ಸಮರಸವೆಂಬುದಿಲ್ಲಿ। ವಿಕಾರದಿಂದಂಶದಿಂದುಸುರದು॥೯॥

ಪ.ಭೋ ೬-೨೦-೧೦) ಬಿಂಬಪ್ರತಿ ಬಿಂಬ ವಾದವೆಯಲ್ಲ

ಬಿಂಬದಿಂದಾ ಪಡಿಬಿಂವೆ ಯನ್ಯವಾಗೆ।ದೆಂಬಂತೆ ಪರವಸ್ತುವನು ತಾನೆ॥ ಎಂಬುಪನಿಷ ದುಕ್ತಿಯನು ವಿಚಾರಿಸಿ ನೋಡೆ ಬಿಂಬ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವಾದವೆಯಲ್ಲ॥ •

ಕೃತ್ಯಾನುಸಾರ ವಾಕ್ಯ

(ಪ.ಭೋ ೬-೨೦-೧೧) ನಾನಾವಿಕಲ್ಪವಿನ್ನೇನು ಜೀವೇನಾತ್ಮ। ನಾನು ಪ್ರವಿಶ್ಯ ಮೆಂದೆನೆ ಶ್ರುತಿ। ಸಾನುರಾಗದೆ ಶಂಭುಲಿಂಗವೀತನುವಿನೋ।ಳಾನೆಂದೆನಿಸಿ ಕೊಳುತಿಹುದಾಗಿ॥೧೧॥

ವಾಚ್ಯ

(ವ್ಯ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೩ ಪೇಜ ೪೮) ಜಿಸ ಪದಕಿ ಜಿಸ ಅರ್ಥಮೆ ಶಕ್ತಿ ಹೋವೆ ತಿಸ ಪದಕಾ ಸೋ ಅರ್ಥ ವಾಚ್ಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ವಾಚ್ಯಾರ್ಥ

೧) (ವೃ.ಅಂಕ ೧೨೨) ಜಿಸ ಅರ್ಥಮೆ ಪದಕಿ ಶಕ್ತಿ ಹೋವೆ ಸೋ ಅರ್ಥ ಪದಕಾ ಶಕ್ಯ ಅಥವಾ ವಾಚ್ಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಜೈಸೆ ಘಟ ಔರ ಪಟ ಪದಮೆ ಕಲಶ ಔರ ವಸ್ತ್ರ ರೂಪ ಅರ್ಥಕಿ ಭೋದಕಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಹೈ ಸೋ ಶಕ್ತಿ ಹೈ ಯಾತೆ ಘಟ ಔರ ಪಟ ಪದಕಾ ಕಲಶ ಔರ ವಸ್ತ್ರ ಶಕ್ಯಾರ್ಥ ಹೈ। ತಾಹೀಕು ವಾಚ್ಯ ಅರ್ಥ ಬೀ ಕಹೆ ಹೈ॥

೨) ಶಕ್ತಿವೃತ್ತಿಯಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುವದು ವಾಚಾರ್ಥ ಅಭಿದೇಯ ಅರ್ಥ ಎನ್ನುವರು.

ಸತ್‌ಪದಕಾ ವಾಚ್ಯ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೧೪೯) ಮಾಯಾ ಔರ ಪ್ರಪಂಚವಿಷೆ ಆ ಪೇಕ್ಷಿಕ ಸತ್ಯ ತಾಹೈ। ಔರ ಬ್ರಹ್ಮವಿಷೆ ನಿರುಪೇಕ್ಷಿತ ಸತ್ಯತಾ ಹೈ। ದೋನೂಮಿಲಿಕೇ ಸತ್ ಪದಕಾ ವಾಚ್ಯ ಹೈ। (ಕೇವಲ ಬ್ರಹ್ಮ ಸತ್ ಪದಕಾ ಲಕ್ಷ ಹೈ)

ಚಿತ್ತ ದಕಾ ವಾಚ್ಯ

೨) ಅಂತಃಕರಣ ವೃತ್ತಿ ರೂಪ ಜ್ಞಾನ ಔರ ಚೇತ ರೂಪ ಜ್ಞಾನ ದೋನುಮಿಲೀಕೆ ಚಿತ್ ಪದಕಾ ವಾಚ್ಯ ಹೈ (ಕೇವಲ ಚೈತನ್ಯ ರೂಪ ಜ್ಞಾನ ಚಿತ್ತ ದಪ ಕಾ ಲಕ್ಷ ಹೈ)

ಆನಂದ ಪದಕಾ ವಾಚ್ಯ

೩) ವಿಷಯಾನಂದ, ವಾಸನಾನಂದ, ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದ ತೀನು ಮಿಲೀಕೆ ಆನಂದ ಪದಕಾ ವಾಚ್ಯ ಹೈ। (ಕೇವಲ ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದ ಆನಂದ ಪದಕಾ ಲಕ್ಷ ಹೈ)

ಬ್ರಹ್ಮಪದ ಕಾ ವಾಚ್ಯ

೪) ಮಾಯಾ ಔರ ತಾಕೇ ಕಾರ್ಯ ಆಕಾಶಾದಿಕವಿಷೆ ಆಪೇಕ್ಷಿಕ ವ್ಯಾಪಕ ತಾ ಹೈ। ಅರುಬ್ರಹ್ಮ । ಆತ್ಮ ವಿಷೆ ನಿರಪೇಕ್ಷಿತ ವ್ಯಾಪಕತಾ ಹೈ ದೋನುಮಿಲೀಕೆ ಬ್ರಹ್ಮ (ವಿಭುಪದಕಾ ವಾಚ್ಯ ಹೈ।

ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಕಾಶ ಪದಕಾ ವಾಚ್ಯ

೫) ಸಾಭಾ ಸಬುದ್ದಿ ವಿಷೆ ಆಪೇಕ್ಷಿಕ ಸ್ವಪ್ರಕಾಶತಾ ಹೈ ಚೇತನ ವಿಷೆ ನಿರಪೇಕ್ಷ ಸ್ವಪ್ರಕಾಶತಾ ಹೈ ದೋನುಮಿಲೀಕೆ ಸ್ವಪ್ರಕಾಶ ಪದಕಾ ವಾಚ್ಯ ಹೈ।(ಕೇವಲ ಚೇತನ ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಕಾಶ ಕಾ ಲಕ್ಷ ಹೈ)

ಕೂಟಸ್ಥ ಪದಕಾ ವಾಚ್ಯ

೬) ರಜ್ಜು ಆದಿಕ ವಿಷೆ ಆಪೇಕ್ಷಿಕ ಅವಿಕಾರಿ ತಾ ಹೈ ಔರ ಚೇತನವಿಷೆ ನಿರಪೇಕ್ಷಿಕ ಆವಿಕಾರಿತಾ ಹೈಯೇ ದೋನೂಮಿಲೀಕೆ ಕೂಟಸ್ಥ ಪದಕಾವಾಚ್ಯ ಹೈ।

೭) ಲೌಕಿಕ ಸಾಕ್ಷಿ ಔರ ಮಾಯಾ। ಅವಿದ್ಯಾ ಉಪಹಿತ ಚೇತನ (ಬ್ರಹ್ಮ ಆತ್ಮಾ) ದೋನೂಮೀಲಿಕೆ ಸಾಕ್ಷಪದಕಾ ವಾಚ್ಯ ಹೈ।(ಕೇವಲ ಮಾಯಾ ಅದೆ ದ್ಯಾ ಉಪಹಿತ ಚೇತನ ಸಾಕ್ಷಿ ಪದಕಾ ಲಕ್ಷ ಹೈ)

ದೃಷ್ಟಾ ಪದಕಾ ವಾಚ್ಯ

೮) ಸಾಭಾಸ ಅಂತಃಕರಣಕಿ ವೃತ್ತಿ ರೂಪ ದೃಷ್ಟಿಕರೀಕೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಚೇತನ ದೃಷ್ಟಾ ಪದಕಾ ವಾಚ್ಯ ಹೈ। (ಕೇವಲ ಚೇತನ ಭಾವ ದೃಷ್ಟಾ ದಪದ ಕಾ ಲಕ್ಷ ಹೈ)

ಉಪದೃಷ್ಟಾ ಪದಕಾ ವಾಚ್ಯ

೯) ಯಜ್ಞಕಾ ಉಪದೃಷ್ಟಾ ಔರ ಪ್ರತ್ಯತ್ಮಾ ದೋನೂ ಮೀಲಿಕೆ ಉಪದೃಷ್ಟಾ ಪದಕಾ ವಾಚ್ಯ ಹೈ।(ಕೇವಲ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮಾ ಉಪ ದೃಷ್ಟಾ ಪದಕಾ ಲಕ, ಹೈ)

೧೦) ಲೋಗಗತ ಏಕಾಕಿ ಪುರುಷ ಔರ ಸಜಾತೀಯ ಬೇದ ರಹಿತ ಬ್ರಹ್ಮ '' ಏಕ '' ಪದಕಾ ವಾಚ್ಯ ಹೈ।(ಕೇವಲ ಬ್ರಹ್ಮ ಏಕ ಪದಕಾ ಲಕ್ಷ ಹೈ)

ನಿತ್ಯ। ಸದಮಳಾನಂದ .ತ್ಪದವನು।। ಒದವಿ ತಾನೆಂದೊರೆವುದು ಜಾತಿ ವ್ಯಕ್ತಿ ದೋರ್ಪುದನಾಗಿ ತಿಳಿ ಲಂತದುಮಿಥ್ಯೆ।।

೨) ಆ.ಸಾರ.೮-೩-೮) ಇದೇ ವಿಷಯವಿರುವದು.

ವಾಸನಾ

೧) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೮ ಪೇಜ ೩೪೮) ಸುಷುಪ್ತ್ಯವಸ್ಥಾಮೆ ಜೋ ಬುದ್ಧಿಕೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಅವಸ್ಥಾ ತಾಕು ವಾಸನಾ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) (ಜೀ.ವಿ.ಪ್ರ.೨ ಪೇಜ ೧೩೩) (ತತ್ ಸ್ವರೂಪ ಮಾಹ ವಶಿಷ್ಠಃ।) ಆದರ ವಾಸನೆಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವಸಿಷ್ಟರು ಹೇಳಿರುವರು)

ದೃಡ ಭಾವನ ಯಾ ತ್ಯಕ್ತ ಪೂರ್ವಾಪರ ವಿಚಾರಣಮ್। ಯದಾದಾನಂ ಪದಾರ್ಥಸ್ಯ ವಾಸನಾ ಸಾ ಪ್ರಕೀರ್ತಿತಾ।।

ಅರ್ಥಃ ದೃಡ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿ ಪೂರ್ವಾಪರ ವಿಚಾರ ಮಾಡದೆ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವಂತೆ ಯಾವದು ಮಾಡುತ್ತದೆಯೋ ಅದು ವಾಸನೆಯೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

೩) (ಜೀವಿ.ಪ್ರ.೨ ಪೇಜ ೧೩೪) ವಾಸನಾ ಭೋದೋ ವಾಲ್ಲೀಕಿ ನಾದರ್ಶಿತಃ)

ವಾಸನಾ ದ್ವಿವಿಧಾ ಪ್ರೋಕ್ತಾ ಶುದ್ಧಾ ಚ ಮಲಿನಾ ತಥಾ। ಮಲಿನಾ ಜನ್ಮ ಹೇತುಃ ಸ್ಯಾಚ್ಛುದ್ಧಾ ಜನ್ಮವಿನಾಸಿನೀಃ।।

ಅರ್ಥ: (ವಾಸನೆಯ ಬೇಧವನ್ನು ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಯು ಹೀಗೆ ತೋರಿಸಿರುತ್ತಾನೆ) ವಾಸನೆಯು ಶುದ್ಧ ಮಲಿನವೆಂದು ಎರಡು ವಿಧ (ಇವುಗಳಲ್ಲಿ)

ಮಲಿನ ವಾಸನೆ

೧) ಪೂರ್ವಜನ್ಮಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವದು ಮಲಿನವಾಸನೆ

೨) ಅಜ್ಞಾನಾ ಸುಘನಾಕಾರಾ ಘನಾಹಂಕಾರ ಶಾಲಿನೀ। ಪುನರ್ಜನ್ಮಕರೀ ಪ್ರೋಕ್ತಾ ಮಲಿನಾವಾಸನಾ ಬುಧೈ:

ಅರ್ಥ: ಘನೀಭೂತವಾದ ಅಹಂಕಾರವನ್ನೇ ತನ್ನ ಸ್ವಭಾವವಾಗಿ ಹೊಂದಿರುವ ಘನೀಭೂತವಾದ ಅಜ್ಞಾನದ ಆಕಾರವುಳ್ಳ ಮತ್ತು ಪುನರ್ಜನ್ಮವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಬಲ್ಲ ವಾಸನೆಯನ್ನು ಮಲಿನವೆಂದು ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

೩) (ಜೀ.ವಿ.ಪ್ರ.೨.ಪೇಜ ೧೪೨) ಮಲಿನಾಚವಾಸನಾತ್ರಿವಿಧಾ ಲೋಕ ವಾಸನಾ ಶಾಸ್ತ್ರ ವಾಸನಾ, ದೇಹವಾಸನಾ ಚೇತಿ। (ಇದರ ವಿಸ್ತಾರ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿ ವಿವೇಕ ಪ್ರ.೨ರಲ್ಲಿ ನೋಡಿರಿ ದೃಷ್ಟಾಂತಪೂರ್ವಕ ಇರುವದು)

ಶುದ್ಧ ವಾಸನೆ

೧) (ಜೀ.ವಿ.ಪ್ರ.೨ ಪೇಜ ೧೩೫) ಪುನರ್ಜನ್ಮಾಂಕುರಂ ತ್ಯಕ್ತ್ವಾ ಸ್ಥಿತಾ ಸಂಭೃಷ್ಟ ಬೀಜವತ್।

ದೇಹಾರ್ಥೇಂದ್ರೀಯತೆ ಜ್ಞಾತ ಜ್ಞೇಯಾ ಶುದ್ಧೇತಿ ಚೋಚ್ಯತೆ॥

ಅರ್ಥ: ಪುನರ್ಜನ್ಮವೆಂಬ ಮೊಳಕೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸುಡಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಬೀಜದಂತೆ ನೆಲೆಸಿರುವ ದೇಹಧಾರಣೆಗಾಗಿ ನಿಂತಿರುವ ಮತ್ತು ತಿಳಿಯಬೇಕಾದ ವಸ್ತುವನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವ ವಾಸನೆಯು ಶುದ್ಧ ವಾಸನೆಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. (೧-೧೦-೧೨)

ಲೋಕ ವಾಸನಾ

೧) (ಜೀ.ವಿ.ಪ್ರ.೨ ಪೇಜ ೧೪೨)ಸರ್ವೆ ಜನಾ ಯಥಮಾನನಿಂದಲಿ ಯಥಾ ವಾ ಸುಮಂತಿ ತ ದೈವ ಸರ್ವಾರ್ಥ। ಚರಿ ಷ್ಯಾಮಿತ್ಯ ಭಿನಿ ವೇಶೋ ಮೋಕ ವಾಸನಾ॥ ಅರ್ಥ ಎಲ್ಲ ಜನರೂ ನನ್ನನು ನಿಂದಿಸದೆ ಸುತ್ತಿಸುವಂತೆ ಆಚರಿಸುವೆನು ಎಂಬ ಅವಿನಿವೇಶವೆ ಲೋಕ ವಾಸನೆ)

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೪೩೯) ಕೋಯಿಲೋಕ ಮೇರಿನಿಂದಾ ಮತೀಕರೆ ಕಿಂತು ಸರ್ವಸ್ತುತಿ ಹೀ ಕೂಕರೆ ಇಸ ಆಗ್ರಹಕಾ ದೃಡಸಂಸ್ಕಾರ ಲೋಕ ವಾಸನಾ ಹೈ।

ದೇಹ ವಾಸನಾ

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೪೯೪) ಸ್ಥೂಲ, ಕಿಂವಾ ಸೂಕ್ಷ್ಮ, ದೇಹಕೆ ರೋಗಾದಿರೂಪ ಕಿಂವಾ ಪಾಪರೂಪ ಮಲಕಾ ಔಷಧಾದಿಕ ಕರಿ ಕಿಂವಾ ತೀರ್ಥಾಟನ ಕರಿ ನಿಃಶೇಷ ನಿವಾರಣ ಕರೂಂಗಾ ಔರ ತಿಸ ವಿಷೆ ಶೋಭಾ ಪುಷ್ಟಿ ಆದಿಕ ರೂಪ ಕಿಂವಾ ಪುಣ್ಯ ರೂಪ ಗುಣಕಾ ಸಂಪಾದನಾ ಕರೂಂಗಾ ಇಸ ಆಗ್ರಹಕಾ ದೃಡ ಸಂಸ್ಕಾರ ದೇಹ ವಾಸನಾ ಹೈ।

ದೇಹ ವಾಸನಾ

೨) (ಜಿ.ವಿ.ಪ್ರ.೨ ಪೇಜ ೧೫೦)ಪ್ಯಾತ್ಮತ್ವ ಗುಣದಾನ ದೋಷಾಪನಯನ ಭ್ರಾಂತಿ ಭೇದಾತಾ ತ್ರಿವಿಧಾ। (ಇದರ ಅರ್ಥ ದೃಷ್ಟಾಂತದೊಂದಿಗೆ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ನೋಡಿರಿ.)

ಆತ್ಮತ್ವ : ದೇಹದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮ ಬುದ್ಧಿ

ಗುಣದಾನ : ಗಾಯನದಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು ಮತ್ತು ಶರೀರ ಲಾವಣ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಶೃಂಗಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದು ದೊಷಾಪನ ಯನಂ। ವಾತಾದಿ ದೋಷಗಳನು ಔಷದದಿಂದ ಔಷದ ಶರೀರ।

ನಿವಾರಣ ಕರೂಂಗಾ ಔರ ತಿಸವಿಷೆ ಸೋಭಾ ಪುಷ್ಟಿ ಆದಿಕ ರೂಪ ಕಿಂವಾ ಪುಣ್ಯ ರೂಪ ಗುಣಕಾ ಸಂಪಾದನಾ ಕರೂಂಗಾ.. ಇಸ ಆಗ್ರಹಕಾ ದೃಡ ಸಂಸ್ಕಾರ ದೇಹವಾಸನಾ ಹೈ।

ಶಾಸ್ತ್ರ ವಾಸನಾ

೧) ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೪೯೫) ''ಸರ್ವ ಶಾಸ್ತ್ರನಕೆ ಪಾಠಕು ಕಿಂವಾ ಅರ್ಥಕು ಕಿಂವಾ ತಿಸ ತಿಸ ಶಾಸ್ತ್ರ ಉಕ್ತ ಆವರಣಕು ಮೈಧಾರಣ ಕರೂಂಗಾ'' ಇಸ ಆಗ್ರಹಕಾ ದೃಡ ಸಂಸ್ಕಾರ ಶಾಸ್ತ್ರ ವಾಸನಾ ಹೈ।

೨) (ಜೆ.ವಿ.ಪ್ರ.೨ ಪೇಜ ೧೨೩ ಶಾಸ್ತ್ರ ಯಂಚ ಗುಣದಾನಂ ಪ್ರಭುಲೇನ ಶಾಸ್ತ್ರಾಂತ ರೇಣಾ ವ್ಯೋಹತೆ॥

ಅರ್ಥ : ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾದ ಗುಣಧಾನವು ಪ್ರಬಲ ತರವಾದ ಬೇರೆ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ಹೊಗಲಾಡಿಸುವದು ಶಾಸ್ತ್ರವಾಸನಾ॥

ಅಶುಭ ವಾಸನಾ

ಸಾಧುಗಳ ನಿಂದೆ, ಈಶ್ವರ ನಿಂದೆ, ಶಿವ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಬೇದ, ಶೃತಿಯಲ್ಲಿ ಅಶ್ರದ್ಧೆ, ಸ್ಮೃತಿ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವಿಶ್ವಾಸ ಗುರುವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಪನಂಬಿಕೆ, ಈಶ್ವರ ನಾಮ ಸ್ಮರಣ ವರ್ಜಾಪಾಪ ರಾಹಿತ್ಯವರ್ಜ, ಚಿತ್ತ ಶುದ್ಧ ವಾಗುವದಕ್ಕೆಮೊದಲು ಕರ್ಮ ಬಿಡುವದು, ಭಗವಂತ ಸಾಮಾನ್ಯ ಅಂತಾ ತಿಳಿಯುವದು ಇವೆಲ್ಲ ಆಶುಭವಾಸನೆಗಳು।

ವಾಸನಾರೂಪರಾಗ

(ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೪೯೭) ಜನ್ಮಾಂತರ ವಿಷೆ ಪೂರ್ವ ಆನುಭವ ಕಿಯೆ - ಜೋ ರಾಗಾದಿಕ ತಿನಕೆ ಜೋ ಸಂಸ್ಕಾರ ವಾಸನಾ ರೂಪಕು ರಾಗಾದಿಕ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಅಶುಭವಾಸನಾ ನಿವೃತ್ತಿ

(ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೫೦೫(ಸತ್ಸಂಗ, ವಿವೇಕ, ಜ್ಞಾನಾದಿಕ ನಸೆ ಹೋವೆ ಹೈ।

ಶುಭವಾಸನಾ ನಿವೃತ್ತಿ

(ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೫೦೫) ಕುಸಂಗಾದಿಕ ಪುರುಷಾರ್ಥಸೆ ಹೋವೆ ಹೈ।

ವಿ

ವಿಷಯ

(ಕೈವಲ್ಯ ೩-೧-೩) ತನಗಿಂತ ಪ್ರಿಯವಾದ ವಿಷವೊಂದುಂಟೆ।

೧) ಶರೀರ ಇಂದ್ರಿಯ ಬಿನ್ನತ್ವೆಸತಿ ಭೋಗೋಪ ಭೋಗ ವಿಷಯಃ

೨) (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೮೦) ಜಿಸ ವಸ್ತೂಕಾ, ಮನಸೆ ಸಂಕಲ್ಪ ಹೋವೆ ಸೋವಸ್ತು ವಿಷಯಹೈ।

೩) ಜಿಸ ವಸ್ತುಕಾ ಬುದ್ಧಿಸೆ ನಿಶ್ಚಯ ಹೋವೆ ಸೋ ವಸ್ತು ವಿಷಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೪) ಜಿಸ ವಸ್ತುಕಾ ಚಿತ್ತಸೆ ಸ್ಮರಣ ಹೋವೆ ಸೋ ವಸ್ತು ವಿಷಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೫) ಜಿಸ ವಸ್ತುಕಾ ಅಹಂಕರ್ತಾ ಪನೇಕಾ ಕಾರಣ ಹೋವೆ ಸೋ ವಿಷಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೬) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೨೫) ಜೋ ಪ್ರತಿ ಪಾದನ ಕರೀಯೆ ಸೋ ವಿಷಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। (ಜೀವ ಬ್ರಹ್ಮಕಾ ಏಕತಾ ವಿಷಯ)

೭) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೪೪) ಜಾಕಾ ಪ್ರಕಾಶ ಕರಿಯೆ ಸೋ ವಿಷಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೮) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೧೧೭) (ಯಾಸ್ಥಾನಮೆ) ಜೋ ಭೋಗಕಾ ಸಾದನ ಹೋವೆ ಸೋ ವಿಷಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। (ಜೀವ ಬ್ರಹ್ಮ ಏಕತ್ವ ವಿಷಯ ನಹಿ ಔರ ಶಬ್ದಾದಿ ವಿಷಯ ಬೀ ನಹಿ ಧನ ಪುತ್ರಾದಿ ಕನಕಾ ಗ್ರಹಣ ಕರಿ ಲೇನಾ)

೯) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೨೪೩) (ಸ್ವ ಅಶ್ರಯ ವಿಷಯ ಪಕ್ಷ) ಅಜ್ಞಾನಕಿ ಸ್ವ ಆಶ್ರಯ ತಾ ಸ್ವ ವಿಷಯತಾ ಸ್ವ ಕಹಿಯೆ ಶುದ್ದ ಬ್ರಹ್ಮಹೀ ಆಶ್ರಯ ಹೈ ಔರ ಸ್ವ ಕಹಿಯೆ ಶುದ್ದ ಬ್ರಹ್ಮಹೀ ವಿಷಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೧೦) (ವಿ.ಚಂ. ಕಲಾ ೫ ಪೇಜ ೧೧೯) ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಕನಕಾ ವಿಷಯ ಶಬ್ದ, ಸ್ಪರ್ಶ, ರೂಪ, ರಸ, ಗಂಧ, ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಕನಕಾ ವಿಷಯ: ವಚನ, ಆದಾನ, ಗಮನ ರತಿಭೋಗ, ಮಲತ್ಯಾಗ ಅಂತಃಕರಣಕನಕಾ ವಿಷಯ ೧) ಸಂಕಲ್ಪ ವಿಕಲ್ಪ ೨) ನಿಶ್ಚಯ ೩) ಚಿಂತನ ೪) ಅಹಂಪನಾ

ವಿಷಯ ಯೋಗ್ಯ

೧೧) (ವ್ಯ.ಪ್ರ.ಪ್ರ. ೮ ಪೇಜ ೪೨೩) ಜಿಸ ವಿಷಯಕಾ ಪ್ರಮಾತಾಸೆ ಅಭೇಧ ಹೋತೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ವ್ಯವಹಾರ ಹೋವೆ ಸೋವಿಷಯ ಯೋಗ್ಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। (ಮಹಾವಾಕ್ಯದಿಂದ ದಶಮಾದಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ) ಯೋಗ್ಯವಿದೆ.

ಅಯೋಗ್ಯ ವಿಷಯ

೧೨) (ವ್ಯ.ಪ್ರ.ಪ್ರ. ೮ ಪೇಜ ೪೨೩) ಜಿಸ ವಿಷಯಕಾ ಪ್ರಮಾತಾಸೆ ಅಬೇದ ಹೋತೆ ಬೀ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ವ್ಯವಹಾರ ಹೋವೆ ನಹಿ ಸೋ ವಿಷಯ ಅಯೋಗ್ಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ (ಆವಾಂತರ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ದಶಮನ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿಲ್ಲ) ಮತ್ತು ಧರ್ಮಾದಿಕ ಪಾಪ ಪುಣ್ಯ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿಲ್ಲ) ಆದ್ದರಿಂದ ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲ.

ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ವಿಷಯ

(ವಿ.ಚಂ. ಕಲಾ ೧೫ ಪೇಜ ೨೯೫) ಆತ್ಮಾ ಔರ ಬ್ರಹ್ಮಕಿ ಏಕತಾ ಜ್ಞಾನಕಾ ವಿಷಯ ಹೈ।

ವಿಷಯ ಅಪರೋಕ್ಷ ಲಕ್ಷಣ

(ವ್ಯ.ರ. ಅಂಕ ೪೯) "ಸ್ವ ವ್ಯವಹಾರಕೆ ಅನುಕೂಲ ಅನಾವೃತ ಚೇತನಸೆ ವಿಷಯಕಾ ಅಬೇಧ ಅಪರೋಕ್ಷ ವಿಷಯ ಕಾ ಲಕ್ಷಣ ಹೈ" ।

ವಿಷಯದೋಷ

(ಪ.ಭೋ ೧-೯-೯) ರಾಗಾದಿ ದೋಷದಾಗರಮಾಗಿ ಸುಖ ದುಃಖ। ಭೋಗಕ್ಕೆ ನಿಜ ಬೀಜ ರೂಪಾಗಿ। ಆಗಳೊಂದಿರ್ಪವಾ ಶಬ್ದಾದಿ ವಿಷಯಂಗಳಾ ಗಗನಾದಿಗಳೊಡನಿಂತು॥೯॥

ವಿಷಯ ದರ್ಶನ

(ಪ.ಭೋ.೧-೯-೧೦) ಜಡಮಾಗಿ ಖಂಡಿತಮಾಗಿ ದೃಶ್ಯತೆಯಾಗಿ। ಬಿಡಲರಿದಾಗಿ ಕ್ಷಣಿಕಮಾಗಿ। ಮಡದಿಕೇಳಾ ವಿಶ್ವ ವಿಷಯಂಗಳಾ ಭೂತ। ದೊಡನಗಲದೆ ಮೋಹಿಸುತಿರ್ಕು॥೧೦॥

ವಿಷಯ ಚಿತ್ರಗತಿ

(ಪ.ಭೋ.೧-೯-೧೧) ತನುವಿನುದಯ ಬೇಧದೊಳು ಸಚೇತ ವಚೇತನವೆಂಬೆರಡು ರೂಪವೆನೆ ತೋರ್ಪ॥ ಅನಿತು ವಿಷಯವೆಸೆವವು ಚಿತ್ರಗತಿಯೆಂದೆ ಜನಕೆ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಬಂಧಕರ ಮಾಗಿ॥೧೧॥

೧) ವಿಷಯ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಆಗಬೇಕಾದರೆ ವಿಷಯ ಯೋಗ್ಯವಿರಬೇಕು.

೨) ವಿಷಯದ ಜ್ಞಾನ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಆಗಬೇಕಾದರೆ ಪ್ರಮಾಣಯೋಗ್ಯವಿರಬೇಕು.

ಶಬ್ದಾದಿ ವಿಷಯ ಉತ್ಪತ್ತಿ - ವೇದ್ಯತೆ

(ಪ.ಗೀ.೨-೬) ಉದಕಾಂಶವೆ ತಿಳಿರಸವಾಯಿತ್ತು। ಅದು ಜಿವ್ಹೆಗೆ ಗೋಚರವಾಯಿತ್ತು। ಕ್ಷೋಣಿಯೊಳೊಂದಿ ಸುರಭಿಯಾಯಿತ್ತು। ಘ್ರಾಣಕ್ಕದು ಗೋಚರವಾಯಿತ್ತು। ಶಿಖಿಯಂ ಬೆರಸಲು ರೂಪವದಾಯ್ತು। ಸುಖನೇತ್ರಕ್ಕದು ದೃಶ್ಯತೆಯಾಯ್ತು। ಪೊಕ್ಕನಿಲನೊಳಾ ಸ್ಪರ್ಶವದಾಯ್ತು। ತ್ವಕ್ಕಿಂಗದು ವೇದ್ಯತೆಯಾಯಿತ್ತು। ತವೆನಭವೆರದಾರವವಾಯಿತ್ತು। ಶ್ರವಣಕ್ಕದು ವೇದ್ಯತೆಯಾಯಿತ್ತು. ಎಲ್ಲರೊಳುಂಮಿಗೆ ಸೊಗಯಿಪಸತ್ವ। ಉಳ್ಳದರಿಂದವೆಯಪ್ಪಿನ ತತ್ವ॥೬॥

೧) ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ಜಗತ್ತು ವಿಷಯ

೨) ಅನುಮಾನಕ್ಕೆ ಅಜ್ಞಾನ ವಿಷಯ

೩) ಶಬ್ದ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮ ವಿಷಯ

ವಿಷಯಾಳಿ ಲಯ

೧) (ಪ.ಭೋ ೪-೧೦-೧) ಪುಸಿಯಾಗಿ ಕಂಡನೊಳಿನಿತು ಸಂಪ್ರೀತಿಯ ನೆಸಗಲರಿಯದ ಕತದಿಂದ । ಬಿಸುರುಹದಳನೇತ್ರೆ ವಿಷಯಾಳಿಗಳಿಗೆ ಭಾವಿಸಿ ನೋಡಲದು ಲಯವಲ್ಲವೆ॥

ವಿಷಯಿ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೬೯) ಶಾಸ್ತ್ರಕೆ ಅನುಸಾರ ವಿಷಯ ನಕು ಭೋಗತಾ ಹುವಾ ಪರಲೋಕಕೆ ಅಥವಾ ಇಸಲೋಕಕೆ ಭೋಗನಕೆ ನಿಮಿತ್ತ ಜೋ ಕರ್ಮಕರೆ ಸೋ ವಿಷಯಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ೪೪) ಜೋಪ್ರಕಾಶಕರನೇವಾಲಾ ಹೋವೆ ಸೋ ವಿಷಯಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಉತ್ತಮ ವಿಷಯಿ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೬೪) ಜೋ ವೈಕುಂಟ ಕಿಂವಾ ಬ್ರಹ್ಮ ಲೋಕಾದಿಕಕೆ ಇಚ್ಛಾಕರೀಕೆ ಸಕಾಮ ಉಪಾಸನಾ ವಿಷೆ ಪ್ರವೃತ್ತ ಭಯಾ ಹೈ। ಸೋ ಉತ್ತಮ ವಿಷಯಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಮಧ್ಯಮ ವಿಷಯಿ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೯೮) ಜೋ ಸ್ವರ್ಗ ಲೋಕಕಿ ಇಚ್ಛಾ ಕರೀಕೆ ಸಕಾಮ ಕರ್ಮವಿಷೆ ಪ್ರವೃತ್ತ ಭಯಾ ಹೈ। ಸೋ ಮಧ್ಯಮ ವಿಷಯಿ ಹೈ।

ಕನಿಷ್ಟ ವಿಷಯಿ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೯೮) ಜೋ ಇಸ ಲೋಕಗತ ರಾಜ್ಯಾದಿ ಭೋಗಕಿ ಇಚ್ಛಾ ಕರೀಕೆ ಪುಣ್ಯ ಕರ್ಮವಿಷೆ ಪ್ರವೃತ್ತ ಭಯಾ ಹೈ। ಸೋ ಕನಿಷ್ಠ ವಿಷಯಿ ಹೈ।

ವಿಪ್ರಲಿಪ್ಸ

(ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ೪೨೦) ವಂಚನಕಿ ಇಚ್ಛಾಕು ವಿಪ್ರಲಿಪ್ಸ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ವಿಪ್ರಲಂಬಕ

೧) ಮೋಸ ಮಾಡುವವ ವಿಪ್ರ ಲಂಬಕ

೨) ವಿಸ್ಸಂವಾದಕ ವಿಪ್ರಲಂಬಕ

೩) ಸ್ವಯಂ ಬ್ರಾಂತಾ ಪರವಂಚಕಂ ವಿಪ್ರಲಂಬಕಃ

ವಿಪ್ರಜಿ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ೧೯) ಜ್ಞಾನಕು ವಿಪರೀತ ಭಾವನಾ ಕಹೆ ಹೈತಾಹೀಕು ವಿಪ್ರಜಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೪೦) ಇಂಹಾ ಕು ವಿಪರ್ಯಾಯ ''ಶಬ್ದಕಾ ಅಪಬ್ರಂಶರೂಪ'' ''ವಿಪ್ರಜಿ'' ಶಬ್ದ ಲಿಖ್ಯಾ ಹೆ॥

ವಿಚಾರ

೧) ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರಃ ವಿಚಾರಃ

೨) ಪ್ರಮಾಣೇನ ತತ್ವಪರೀಕ್ಷಾ ವಿಚಾರಃ

೩) ಆಂತರಿಕ ಬಾಹ್ಯ ಆಲೋಚನೆಯೇ ವಿಚಾರ

೪) ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯ ಯುಕ್ತಿ ಆನುಕೂಲ ವೃತ್ತಿ ವಿಚಾರ

೫) (ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ ೧ ಪೇಜ ೧೧) ಆತ್ಮಾ ಔರ ಆನಾತ್ಮಾಕು ಬಿನ್ನ ಕರೀಕೆ ಜಾನನಾ ಸೋ ವಿಚಾರ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ವಿಚಾರ ಕಾ ವಿಷಯ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ ೧ ಪೇಜ ೧೩) ಮೈ ಕೋನ ಹೂಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಕೋನ ಹೈ ಔರ ಪ್ರಪಂಚ ಕ್ಯಾ ಹೈ। ಇನ ತೀನವಸ್ತುಕಾ ಆಲೋಚನ ಆವಲೋಕನ ಕರನಾ ವಿಚಾರ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) (ಅಪರೋಕ್ಷಾನುಭೂತಿ ಶ್ಲೋಕ ೧೨) ಕೋಹಂ ಕಥಮಿದಂ ಜಾತಂ, ಕೋ ವೈ ಕರ್ತಾ ಸ್ಯ- ವಿದ್ಯತೆ।

ಉಪಾದಾನಂ ಕಿಮಸ್ತೀಹ ವಿಚಾರಃ ಸೋ ಯ ಮೀದೃಶ್ಯಃ॥೧೨॥

೩) ನಾನು ಯಾರು? ಈ ಜಗತ್ತು ಹೇಗೆ ಉಂಟಾಯಿತು? ಇದಕ್ಕೆ ಕರ್ತನು ಯಾರು? ಇದಕ್ಕೆ ಉಪಾದಾನ ಕಾರಣವೇನಿದ್ದೀತು? ಹೀಗೆ ಆಲೋಚಿಸುವದೇ ವಿಚಾರವು.

೪) (ಅ.ಆ.೧೩) ನಾಹಂ ಭೂತ ಗಣೋ ದೇಹೋನಾಹಂ ಚಾಕ್ಷಗಣಸ್ತಥಾ। ಏತಾದ್ವಿಲಕ್ಷಣಃ ಕಶ್ಚಿದ್ವಿಚಾರಃ ಸೋಯ ಮಿದೃಶಃ॥೧೩

೫) ನಾನು ಭೂತಗಳ ಗುಂಪಾದ ದೇಹವಲ್ಲ ಇದರಂತೆ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಸಮೂಹವೂ ಅವುಗಳಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾದ ಯಾವನೋ ಒಬ್ಬನಾಗಿರಬೇಕು ಹೀಗೆ ಆಲೋಚಿಸುವದೇ ವಿಚಾರವು.

ವಿಚಾರವಂತರು

೧) (ಅ.ಸಾರ ೨-೮-೩) ಸಕಲಲೋಕಂಬೇರೆ ಸಕಲಾತ್ಮರುಂ ಬೇರೆ। ಸಕಲೇಶ ನೋರ್ವನದಕೆ ಬೇರೆಂಬ ಕಾ।ಣ್ವಕೆಯಿಂ ಕನಿಷ್ಠ ನವನೈಸೆ॥3॥

೨) ತನ್ನನಾದಿಯ ಮರವೆಯಿಂನೆಗಲ್ದ ಜಗವಿದುವೆ। ನನ್ನಿಯಿಂದೀಶನಿಂದಾದುದೆಂದು ತಿಳೆ। ವಂನೋಡೆ ಮದ್ಯಮನುತಾನು॥4॥

೩) ಜಗವೆಂದಡುಂ ತಾನೆ ಜಗದೀಶನುಂ ತಾನೆ। ಜಗದಾತ್ಮರೆಲ್ಲರುಂತಾನೆ ನಿಜವೆಂದು। ಬಗೆವಾಗಯತ್ತಮನು ನೋಡು॥5॥

ವಿಶಿಷ್ಟ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೦೧) ವಿಶೇಷಣವಾಲಾ ಹೋವೆ ಸೋ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೩೫೩) ವಿಶೇಷಣವಾಲೇಕು ವಿಶಿಷ್ಟ ಕಹೆ ಹೈ।

ವಿಶೇಷ

೧) ಸತ್ತೋ ಸತ್ತೊ ವ್ಯಾವರ್ತಕಂ ವಿಶೇಷಃ

೨) ಏಕಮಾತ್ರಂ ಸಮವೇತಾ ವಿಶೇಷಃ

೩) (ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ ೧೦ ಪೇಜ ೨೨೬) ಅಲ್ಪದೇಶ ಔರ ಕಾಲವಿಷೆ ಜೋ ವಸ್ತು ಹೋವೆ ಸೋ ವಿಶೇಷ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೪) (ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ ೧೬ ಪೇಜ ೪೨೬) (ನ್ಯಾಯ ಮತಮೆ) ಜೋ ಪರಮಾಣು ನಕೆ ಮದ್ಯಗತ ಅನಂತ ಅವಕಾಶರೂಪ ಪದಾರ್ಥ ವಿಶೇಷ ಮಾನೆ ಹೈ॥

ವಿಶೇಷ ಅಂಶ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ ೬-ಪೇ ೧೩೯) ಜೋ ನ್ಯೂನ ಕಾಲವಿಷೆ ಪ್ರತೀತ ಹೋವೆ ಸೋ ವಿಶೇಷಾಂಶ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೧೪೦) ಜಾಕಿ ಪ್ರತೀತಿಸೆ ಬ್ರಾಂತಿಕಿ ನಿವೃತ್ತಿ ಹೋವೆ ಸೋ ವಿಶೇಷ ಅಂಶ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। ಔರ ಅದಿಷ್ಠಾನ ಬೀ ಕಹೆ ಹೈ।

೩) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೨೨೦) ರಜ್ಜುತ್ವಾದಿ ಧರ್ಮ ವಿಶಿಷ್ಟ ರಜ್ಜು ಆದಿಕ ವಿಶೇಷ ಅಂಶ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। ತಾಹೀಕು ಅದಿಷ್ಠಾನ ಬೀ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಅಧಿಷ್ಠಾನ ರೂಪ ವಿಶೇಷ

(ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೧೫೪) ಬ್ರಾಂತಿ ಕಾಲವಿಷೆ ಜಾಕಿ ಪ್ರತೀತಿ ಹೋವೆ ನಹಿಕಿಂತು ಜಾಕಿ ಪ್ರತೀತಿಸೆ ಬ್ರಾಂತೀಕಿ ನಿವೃತ್ತಿ ಹೋವೆ ಸೋ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ರೂಪ ವಿಶೇಷ ಹೈ। (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ೧೪೯)

ಅಧ್ಯಸ್ತರೂಪ ವಿಶೇಷ (ಕಲ್ಪಿತ ವಿಶೇಷ)

(ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೧೫೪) ಬ್ರಾಂತಿಕಾಲವಿಷೆ ಜಾಕಿ ಪ್ರತೀತಿ ಹೋವೆ ಔರ ಅಧಿಷ್ಠಾನಕೆ ಜ್ಞಾನ ಕಾಲವಿಷೆ ಜಾಕಿ ಪ್ರತೀತಿ ಹೋವೆ ನಹಿ ಸೋ ಅಧ್ಯಸ್ತ ರೂಪವಿಶೇಷ ಹೈ ಯಾಹೀಕು ಕಲ್ಪಿತ ವಿಶೇಷ ಬೀ ಕಹೆ ಹೈ।

ವಿಶೇಷ ಚೈತನ್ಯ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ ೧೦ ಪೇಜ ೨೫) ಅಂತಃಕರಣ ಔರ ಅಂತಃಕರಣಕಿ ವೃತ್ತಿನವಿಷೆ ಜೋ ಸಾಮಾನ್ಯ ಚೈತನ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಕಾ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ರೂಪ ಚಿದಾಭಾಸ ಸೋ ವಿಶೇಷ ಚೈತನ್ಯ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೧೫೩) ಇಂಹಾ ಚಿದಾಭಾಸ ರೂಪ ಜೋ ವಿಶೇಷ ಚೈತನ್ಯ ಕಹ್ಯಾ ಹೈ (ಸೋ ಷಷ್ಠ ಕಲಾವಿಷೆ ಉಕ್ತ ಕಲ್ಪಿತ ವಿಶೇಷ ಅಂಶಕೆ ಅಂತರ್ಗತ ಹೈ)

೩) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ೮೫) ವೃತ್ತಿ ಮೇ ಸ್ಥಿತ ಜೋ ಚೈತನ್ಯ ಸೋ ವಿಶೇಷ ಚೈತನ್ಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೪) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೧೨೧))ಅವಚ್ಛೇದವಾದಮೆ) ವೃತ್ತಿ ಸಹಿತ ಚೈತನ್ಯ। ವಾ ಚೈತನ್ಯ ಸಹಿತ ವೃತ್ತಿ ವಿಶೇಷ ಚೈತನ್ಯ (ಕಲ್ಪಿತ ವಿಶೇಷ ಚೈತನ್ಯ) ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ವಿಶೇಷರೂಪ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ೮೬) ಕೇವಲ ಜ್ಞಾನೀಕು ಜೋ ಪ್ರತೀತಿ ಹೋವೆ ಚೇತನ ಆನಂದಾದಿಕ ಸೋ ವಿಶೇಷ ರೂಪ ಹೈ।

೨) ನ್ಯೂನ ದೇಶಮೆ ನ್ಯೂನ ಕಾಲಮೆ ಹೋವೆ ಸೋ ವಿಶೇಷ ರೂಪ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ವಿಶೇಷ

೧) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೧-ಪೇಜ ೨೫) ಸಂಬಂಧ ಕಾ ಅನುಯೋಗಿ ವಿಶೇಷ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೧೦೬) ಜಾಕೆ ಆಶ್ರಿತ ಹೋಯಕೆ ವಿಶೇಷಣ ರಹೆ ಸೋ ವಿಶೇಷ್ಯ ಭಾಗ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ವಿಶೇಷಣ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ೭೩) ಆಪನೆಸಹಿತವಸ್ತುಕು ಜೋ ಜನಾವೆಸೋ ವಿಶೇಷಣ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೧ ಪೇಜ ೨೫) ಸಂಬಂಧಕಾ ಪ್ರತಿಯೋಗಿ ವಿಶೇಷಣ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೩) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೦೧) (ಅವಚ್ಛೇದವಾದ) ಸ್ವರೂಪವಿಷೆ ಜಾಕಾ ಪ್ರವೇಶ ಹೋವೆ ಐಸಿ ಜೋ ವ್ಯಾವರ್ತಕ ವಸ್ತು ಹೈಸೋ ವಿಶೇಷಣ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ವಿಶೇಷಣ ಸ್ವಭಾವ

೧) (ವಿ.ಸಾ.೩೫೩) ಜಿತನೆ ದೇಶಮೆ ಆಪಹೋವೆ ಉತನೇ ದೇಶಮೆ ಸ್ಥಿತ ವಸ್ತುಕಾ ಜನಾವೆ ವಿಶೇಷಣ ಸ್ವಭಾವ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) ಸ್ವರೂಪೇ ಪ್ರವಿಷ್ಟತ್ವೇಸತಿ ವರ್ತಮಾನ ವ್ಯಾವರ್ತಕತ್ವಂ ವಿಶೇಷಣಃ

೩) ವಿಶೇಷದ ಸಂಬಂಧಿ ಪ್ರತಿಯೋಗಿ ವಿಶೇಷಣವಿರುವದು.

೪) ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿರುವ ವರ್ತಮಾನ ವ್ಯಾವರ್ತಕಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷಣವೆನ್ನುವರು.

ವಿಧೇಯ ವಿಶೇಷಣ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೧೬೮) ಆತ್ಮಾಕೆ ಸಾಕ್ಷಾತ್ತ ಭೋದಕ ವಿದೇಯ ವಿಶೇಷಣ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೧೩೮) ಜೈಸೆ ''ಸಧವಾ'' ಶಬ್ದ ವಿಧವಾ ಸ್ತ್ರೀಕಾ ನಿಷೇಧ ಕರೀಕೆ ಸುವಾಸಿನಿ ಸ್ತ್ರೀಕಾ ಸಾಕ್ಷಾತ ಬೋಧಕ ಹೈ। ತೈಸೆ ಸತ್ ಆದಿಕ ವಿದೇಯ ವಿಶೇಷಣ ''ಅಸತ್'' ಆದಿಕ ಪ್ರಪಂಚಕೆ ವಿಶೇಷಣೋಂಕಾ ವಿಶೇಷ ಕರೀಕೆ ಸದಾದಿರೂಪ ಬ್ರಹ್ಮಕೆ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಬೋಧಕ ಹೈ ಯಾತೆ ..ವಿದೇಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ನಿಷೇದ್ಯ ವಿಶೇಷಣ

೧) ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ೭ ಪೇಜ ೧೬೮) ಪ್ರಪಂಚಕೆ ನಿಷೇಧ ದ್ವಾರಾ ಬೋಧಕ ನಿಷೆದ್ಯ ವಿಶೇಷಣ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೧೩೯) ಜೈಸೆ ಅವಿಧವಾ ಶಬ್ದ ವಿಧವಾಸ್ತ್ರೀಕಾ ನಿಷೇಧ ಕರೀಕೆ। ಅರ್ಥಾತತಾ ತೆ ವಿಲಕ್ಷಣ ಸುವಾಸಿನೀ ಸ್ತ್ರೀಕಾ ಬೋಧಕ ಹೈತೈಸೆ ಅನಂತಾದಿಕ ಜೋ ನಿಷೇದ್ಯ ವಿಶೇಷಣ ಹೈ।

ವೆ ಅಂತಾದಿಕ ಪ್ರಪಂಚಕೆ ಧರ್ಮಕಾ ನಿಷೇಧ ಕರೀಕೆ ಅರ್ಥಾತ್ ತಿನಕೆ ವಿಲಕ್ಷಣ ಬ್ರಹ್ಮಕೆ ಬೋಧಕ ಹೈ। ಯಾತೆ ನಿಷೆದ್ಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ವಿದ್ವಾನ

೧) ಭಗವತ್ ಪ್ರಾಪ್ತಿಕರನೆ ವಾಲೇಕಾ ನಾಮ ವಿದ್ವಾನ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತ ಅವಸ್ಥಾಃ ವಿದ್ವಾನಂ

೩) ಆತ್ಮಾನಾತ್ಮ ಸಕಲಪದಾರ್ಥ ತತ್ವ ಅವಗಂತಾ ಸನ್ಯಾಸಾಃ ವಿದ್ವಾನಂ

೪) ಶಾಶ್ವತ ಅಶಾಶ್ವತ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿಸುವವನಿಗೆ ವಿದ್ವಾನನೆನ್ನುವರು.

ವಿಕ್ಷೇಪ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೨೧) ಸ್ಥೂಲ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶರೀರ ಸಹಿತ ಚಿದಾಭಾಸ ಔರ ತಾಕೆ ಧರ್ಮ ಕರ್ತಾಪನಾ, ಭೋಕ್ತಾಪನಾ ಜನ್ಮ ಮರಣ ಆದಿಕ ವಿಕ್ಷೇಪ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ ೧೬ ಪೇಜ ೪೧೩) ಬಹಿರ್ಮುಖ ಚಿತ್ತಕೀ ಜೋ ಕದಾಚಿತ್ತ ಧ್ಯಾನಯುಕ್ತತಾ ಸೋಕ್ಷೇಪತೆ ವಿಶೇಷ ವಿಕ್ಷೇಪ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೩) (ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ ೧೬ ಪೇಜ ೪೨೩) ಧರ್ಮ ಸಹಿತ ದೇಹಾದಿ ಪ್ರಪಂಚ ಔರ ತಾಕಾಜ್ಞಾನ ವಿಕ್ಷೇಪ ಕಹೆ ಹೈ।

೪) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೬೮) ವಿಕ್ಷೇಪನಾಮ ಚಂಚಲಕಾ ಹೈ।

೫) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೭೧) ಚಿತ್ತಕಿ ಬಾಹ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿಕು ವಿಕ್ಷೇಪ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೬) (ಪ.ದ.೭-೨೫) ಅಜ್ಞಾನಕೃತ ವಿಕ್ಷೇಪಂ ರೋದನಾದಿಂ ವಿಧುರ್ಬುಧಾಃ॥ ೨೫॥

ರೋಧಿಸುವದೇ ಮೊದಲಾದುದು ಅಜ್ಞಾನ ಕೃತವಾದ ವಿಕ್ಷೇಪವೆಂದು ಹೇಳುವರು.

೮) (ಪಂ.ದ.೭-೩೭) ದೇಹದ್ವಯ ಚಿದಾಭಾಸರೂಪೋ ವಿಕ್ಷೇಪ ಈರಿತಃ॥ ೩೬)
ಸ್ಥೂಲ ಸೂಕ್ಷ್ಮಗಳೆಂಬ ಎರಡು ಶರೀರಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿದ ಚಿದಾಭಾಸನರೂಪವೇ
ವಿಕ್ಷೇಪವೆನಿಸುವದು.

೯) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೩೭೬ ಕಲಾ ೧೬) ಪ್ರಪಂಚ ಔರ ತಾಕೆ ಜ್ಞಾನ ರೂಪ ವಿಕ್ಷೇಪಕಿ
ಜನಕ ಜೋ ಅಜ್ಞಾನವಿಷೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಹೈಸೋ ವಿಕ್ಷೆಪ ಶಕ್ತಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೧೦) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೨೦-೩) ಕರ್ಮವನು ಮಾಡಿ ತತ್ಪಲವನ್ನು ತನ್ನ ಧರ್ಮವೆನಿಸಿದ
ಹಮ್ಮಿನೊಳಗೆರವಳಿದು। ಮರ್ಮವರಿಯದ ಚಿದಾಭಾಸನೆಂದು। ನಿರ್ಮಿತ ವಾಗೆ
ಸಹಜವಹುದು ವಿಕ್ಷೇಪ।

೧೧) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೩೪) ತಾನೇ ಕರ್ಮಕರ್ತೃ ತಾನೇ ಕರ್ಮಫಲ ಭೋಕ್ತನೆಂದು ಬಗೆದು
ದೇಹಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಚಿದಾಭಾಸ ಜೀವನೇ ವಿಕ್ಷೇಪವೆನಿಸುವನು।

ವಿವೇಕ

೧) (ವಿ.ಚಿಂ.೫೦) ಸಚ್ಚಿದಾನಂದರೂಪ ಆತ್ಮನೋರ್ವನೆ ನಿತ್ಯನು ಅನ್ಯತ
ಜಡದುಃಖಾತ್ಮಕವಾದ ದ್ವೈತ ಪ್ರಪಂಚವೆಲ್ಲ ಮಿತ್ಯವೆಂದು ವಿಚಾರ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಿಂದ
ದೃಡತರಮಾಗಿ ತಿಳಿಯುವದೇ ನಿತ್ಯಾನಿತ್ಯ ವಸ್ತು ವಿವೇಕವೆನಿಸುವದು.

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೭) ಆತ್ಮಾನಾಶರಹಿತಹೈ ಔರ ಕ್ರಿಯಾರಹಿತ ಹೈ ಔರ ಜಗತ್ತ ಆತ್ಮಾ
ವಿಪರೀತ ಸ್ವಭಾವ ವಾಲಾ ಹೈವಿನಾಸಿ ಹೈ ಚಲ ಹೈಯಾ ಜ್ಞಾನಕಾನಾಮ ವಿವೇಕ ಹೈ।

೩) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೨-೧) ಇದು ನಿತ್ಯ ವಿದನಿತ್ಯವೆಂದರಿಯದೆ।

೪) (ಕೈವಲ್ಯ ೨-೫-೨) ಜಡದೃಶ್ಯಮಿತಿ ಪರಿಣತೆ ಭೂತ ಕಾರ್ಯತೆ। ವಿಡಿದು ಕನಸು
ನಿದ್ರೆಯೊಳಗಿಲ್ಲವಾಗಿ। ಕೊಡನಂತೆ ಬೇರೆನಿಸುವದು ತಾನಲ್ಲವೀ।ಯೊಡಲೆಂಬ
ಸುವಿವೇಕವನು ಮಾಡೆ ಮನುಜ॥೨॥

೫) (ಅಪರೋಕ್ಷಾನುಭೂತಿ ಶ್ಲೋ.೫) ನಿತ್ಯ ಮಾತ್ಮ ಸ್ವರೂಪಂ ಹಿ ದೃಶ್ಯಂ
ತದ್ವಿಪರೀತಗಮ್। ಏವಂ ಯೋ ನಿಶ್ಚಯಃ ಸಮ್ಯಗ್ವಿವೇಕೋ ವಸ್ತುನಃ ಸವೈ॥೫॥
ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪವು ನಿತ್ಯವಾದದ್ದು ಅದಕ್ಕೆ ಕಾಣುವ (ಅನಾತ್ಮವು) ಇದಕ್ಕೆ
ವಿರುದ್ಧವಾದದ್ದು, ಹೀಗೆಂಬ ಸರಿಯಾದ ನಿಶ್ಚಯವೇ ವಸ್ತು ವಿಷಯವಾದ
ವಿವೇಕವೆನಿಸುವದು.

೬) (ವಿ.ಚೂಡಾಮಣಿ ಶ್ಲೋ ೨೦) ಬ್ರಹ್ಮಸತ್ಯಂ ಜಗನ್ಮಿಥ್ಯೆವಂ ರೂಪೋ ವಿನಿಶ್ಚಿತಃ।
ಸೋಯಂ ನಿತ್ಯಾನಿತ್ಯ ವಸ್ತು ವಿವೇಕಃ ಸಮುದಾಹೃತಃ॥ ೨೦॥ ಬ್ರಹ್ಮಸತ್ಯ, ಜಗತ್ತುಮಿತ್ಯ
ರೂಪವಿರುವದು ನಿಶ್ಚಿತವೆಂದು ತಿಳಿಯುವದು ನಿತ್ಯಾ ನಿತ್ಯವಸ್ತು ವಿವೇಕವಿರುವದು.

೭) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೩೪೨) ಬುದ್ಧಿ ಆತ್ಮಾಸೆ ಬಿನ್ನ ಹೈ। ಇಸ ಜ್ಞಾನಕಾ ನಾಮ ವಿವೇಕ ಹೈ।

ವ್ಯಷ್ಟಿ, ಸಮಷ್ಟಿ, ವಿವೇಕ

(ವಿ.ಚಂ.೮೫) ಬಳಿಕ ವ್ಯಷ್ಟಿ, ಸಮಷ್ಟಿ ಎಂಬಿವೇ ಜೀವೇಶರ್ಗೆ ವಿಭಾಗೋಪಾದಿದ್ವಯ ವುದರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವೃಕ್ಷಗಳುಳ್ಳದನೊಂದು ವನವಾಗಿ ತಿಳಿವಂತೆ ಅನೇಕ ಜೀವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ತನ್ನಾತ್ಮ ರೆಂಬಭಿಮಾನವೇ ಈಶ್ವರಂಗೆ ಸಮಷ್ಟಿ ರೂಪ ಮಹುದು. ಆವನದಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ವೃಕ್ಷವಿದೊಂದು ವೃಕ್ಷವೆಂದು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕುರುಹಿಡುವಂತೆ ಬಿನ್ನ ಬಿನ್ನ ದೇಹಾತ್ಮಾಭಿಮಾನವೇ ಜೀವಂಗೆ ವ್ಯಷ್ಟಿ ರೂಪಮಕ್ಕುಂ.

ವಿಕ್ಷಿಪ್ತ

೧) (ಕೈವಲ್ಯ ೪-೨೮-೧) ಪದುಳದಿಂದಿರದೆ ಕಾಲತ್ರಯದೊಳು ವಿಷಯ ಸಂ। ಪದವನೆಳಸಿ ಚಿಂತೆಗೊಳಗಾದ॥ ಒದವಿ ತಾಮಸ ಹೃದಯದ ಹೀನ ವೃತ್ತಿಯೆಂ। ಬುಂದು ತಾನೆ ವಿಕ್ಷಿಪ್ತವೆನಿಸುವದು॥೧॥

ವಿಶ್ರಾಂತಿ

(ಪಂ.ದ.೧೧-೧೨೫ ಶ್ಲೋಕ) ಬಾರಾವಾಹೀ ಶಿರೋಭಾರಂ ಮುಕ್ತಾಸ್ತೇ ವಿಶ್ರಮಂಗತಃ। ಸಂಸಾರ ವ್ಯಾಪೃತ್ಯಾಗೇ ತಾದೃಗ್ಬುದ್ದಿಸ್ತು ವಿಶ್ರಮಃ॥

(೧೨೫) ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಭಾರವನ್ನು ಹೊತ್ತಿರುವ ಮನುಷ್ಯನು ಆ ಹೊರೆಯನ್ನು ಕೆಳಗಿಳಿಸಿ ವಿಶ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವಂತೆ ಯೋಗಿಯು ಸಂಸಾರದ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಬಿಟ್ಟು ಶ್ರಮ ರಹಿತವಾಗಿರುವೆನೆಂದು ತಿಳಿಯುವದೇ ವಿಶ್ರಾಂತಿ.

ವಿಶ್ರಾಂತಿಯ ಫಲ

ವಿಶ್ರಾಂತಿಂ ಪರಮಾಂ ಪ್ರಾಪ್ತಸ್ತೌ ದಾಸೀನ್ಯೇಯಥಾ ತಥಾ। ಸುಖದುಃಖ ದಶಾಯಾಂಚ ತದಾನಂ ದೈಕ ತತ್ಪರಃ॥ ೧೨೬॥

(೧೨೬) ನಿರತಿಶಯವಾದ ವಿಶ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಮನುಷ್ಯನು ತಾನು ಸುಮ್ಮನಿರುವಾಗಲೂ ಹೇಗೆ ಪರಮಾನಂದವನ್ನು ಸವಿಯುವನೋ ಹಾಗೆಯೇ ಪುಣ್ಯ ಪಾಪ ಫಲಗಳಾದ ಸುಖ ದುಃಖಗಳದೆಸೆಯಲ್ಲಿಯೂ ನಿಜಾನಂದವನ್ನೇ ಆಸ್ವಾದಿಸುತ್ತಿರುವನು.

ವಿಕಾರ

೧) ರೂಪಾಂತರ ಪ್ರಾಪ್ತಿಃ ವಿಕಾರಃ

೨) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೩೯೭) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೩೭೭) ಆನ್ಯರೂಪಕಿ ಪ್ರಾಪ್ತಿ ವಿಕಾರ। ಜೈಸೆ ಪಾಕರೂಪ ಕ್ರಿಯಾಕಾ ಫಲರೂಪ ಆನ್ನಕಾ ವಿಕಾರ ಹೈ।

೩) (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೧೧೭) ಪೂರ್ವರೂಪಕು ತ್ಯಾಗೀಕೆ ಆನ್ಯರೂಪಕಿ ಪ್ರಾಪ್ತಿ ಪರಿಣಾಮ ಹೈಸೋ ವಿಕಾರ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಜೈಸೆ ದುಗ್ಧಕಾ ಪರಿಣಾಮ ದಧಿ ಹೈ ಯಾಹೀಕು ವಿಕಾರ ಬಿ ಕಹೆ ಹೈ।

೪) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೪೧೮) ಪೂರ್ವರೂಪಕು ತ್ಯಾಗೀಕೆ ಅನ್ಯರೂಪಕಿ ಪ್ರಾಪ್ತಿ ಸೋ ವಿಕಾರ ಕಹಿಯೆ ಹೈ, ಸೋಯಿ ವಿಕ್ರಿಯಾ, ಔರ ಪರಿಣಾಮ ಬೀ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ವಿಕಾರ ಭೇಧಗಳು

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೭೧) ಜಾಯತೆ, ಅಸ್ತಿ, ವರ್ದತೆ, ವಿಪರಿಣಮತೆ, ಅಪಕ್ಷೀಯತೆ, ನಶ್ಯತಿ ಇನ್ ಷಟ್ ವಿಕಾರ ಹೈ।

೨) (ಪ.ಗಿ.೪-೭) ಅನ್ನದ ವಿಕೃತಿಯೆನಿಸವೀದೇಹ ಉನ್ನಿಸೆ ಭಾವ ವಿಕಾರ ಸಮೂಹ॥ ಪೊಟ್ಟೆಯೊಳುಂಟೆಂಬಸ್ತಿತೆಯೊಂದು। ಪುಟ್ಟುವ ಜಾಯತೆಯೆಂಬುವದೊಂದು॥ ಶಿಸುರೂಪಿನ ಪರಿಣಮತೆಯದೊಂದು। ಪೊಸ ಜವ್ವನ ದವಿವರ್ದತೆ ಯೊಂದು ॥ ಮುಪ್ಪಿನ ಪಕ್ಷೀಯತೆ ಮತ್ತೊಂದು।ತಪ್ಪದೆ ಕೆಡುವ ವಿನಶ್ಯತೆಯೊಂದು॥ ಇವು ಷಡ್ಭಾವ ವಿಕಾರವೆನಿಕ್ಕು। ಇವರಿಂಬಹು ಬಾಧೆಗಳುಂಟು ಎನಿಕ್ಕು॥೭॥

೩) (ಪ.ಭೋ೧-೧೮-೩-೪) ವನಜಾಸ್ಯೆ ಕೇಳಾ ವಿಕೃತಿಗಳು ॥ ಜನಿಯಸ್ತಿ ಪರಿಣತೆ ವರ್ಧನ ಕ್ಷಯ ಮೃತಿಯೆನಿಸುತ ಖಿಳ ವಿಷಯದೊಳಿರ್ಕು॥೩॥ ಜನಿಸಿದಂತುಂಟೆನಿಪಂತುರೆ ಬೆಳೆದುದೆಂ। ದೆನಿಪಂತೆ ಯೌವನಮಾದಂತೆ॥ಪುನರಪಿ ವೃದ್ಧತೆಯಾದಂತೆ ಕೆಟ್ಟುದೆಂ। ದೆನಿಪಂತೆ ವಿಕೃತಿಗಳಿವು ತೋರ್ಕು॥೪॥

೪) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೩೬೮) ಜನ್ಮ, ಸತ್ತಾ, ವೃದ್ಧಿ, ಪರಿಣಾಮ, ಅಪಕ್ಷಯ, ವಿನಾಶ.

ವಿಪರೀತ ಭಾವನಾ

೧) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೧೮) ವಿಪರ್ಯಕು ವಿಪರೀತ ಭಾವನಾ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಚಂ.೧೫೪) ಶೃತಿಯುಕ್ತಿಗಳಿಂ ನಾನು ಬ್ರಹ್ಮನಾದೊಡಂ ನನಗಿನ್ನು ಜೀವತ್ವ ಬಿಡಲಿಲ್ಲವಾಗಿ ಈಗ ನಾನು ಜೀವನೆಯೆಂದರಿದಿಹುದೇ ವಿಪರೀತ ಭಾವನೆಯೆನಿಸುವದು.

ವಿಪರ್ಯಯ

೩) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೩೫) ''ಯಹ ಸರ್ಪ ಹೈ'' ಇಸ ರೀತೀಸೆ, ಜೋ ಅವಿದ್ಯಾಕಿ ವೃತ್ತಿ ಸೋ ಬ್ರಾಂತಿ ಜ್ಞಾನ ಹೈ। ಸೋಯಿ ವಿಪರ್ಯಯ ಹೈ। ಔರ ವಿಪರೀತ ಭಾವನಾ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। ತಾಹೀಕು ವಿಪರೀತ ಜ್ಞಾನಬೀ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। ಐಸಾ ಇಂಹಾ

ಮಿಥ್ಯಾ ಅನಾತ್ಮಾ ರೂಪದೇಹಾದಿಕಕಿ ಸತ್ಯ ರೂಪತಾ ಔರ ಆತ್ಮ ರೂಪತಾ ಕರಿ ಜೋ ಜ್ಞಾನ ಹೈ ಸೋ ವಿಪರ್ಯಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೪) (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೧೮) ವಿಪರೀತ ನಿಶ್ಚಯಕು ವಿಪರೀತ ಭಾವನಾ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೫) (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೧೬) ಜೀವ ಬ್ರಹ್ಮಕಾ ಬೇಧ ಸತ್ಯ ಔರ ದೇಹಾದಿ ಪ್ರಪಂಚ ಸತ್ಯ ಹೈ। ಐಸಾ ಜೋ ವಿಪರೀತ ನಿಶ್ಚಯ ಸೋ ವಿಪರೀತ ಭಾವನಾ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ವಿವರ್ತ

೧) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೨೨೦) ಅಧಿಷ್ಠಾನಸೆ ವಿಷಮ ಸತ್ತಾ ವಾಲಾ ಅನ್ಯಥಾ ಸ್ವರೂಪ ವಿವರ್ತ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

(ದೃಷ್ಟಾಂತ) ಜೈಸೆ ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಸತ್ತಾವಾಲಾ ರಜ್ಜು ಉಪಹಿತ ಚೇತನ ಹೈ। ತಾತೆ ವಿಷಮ ಜೋ ಪ್ರಾತಿಭಾಷಿಕ ಸತ್ತಾವಾಲಾ ಸಂಸಾರದಶಾಮೆ ಅಭಾಧಿತ, ಚೇತನಸೆ ಬಾಧಿತ ಹೋನೇಕರಿ, ಅನ್ಯಥಾ ಕಹಿಯೆ ಔರ ಸ್ವರೂಪ ಹೋನೇತೆ ಸರ್ಪಾದಿ ವಿವರ್ತ ಹೈತೈಸೆ

(ಶಿದ್ಧಾಂತ) ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ಸತ್ತಾವಾಲಾ ಮಾಯಾ ಉಪಹಿತ ಚೇತನ ಹೈ। ತಾತೆ ವಿಷಮ ಜೋ ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಸತ್ತಾವಾಲಾ ಔರ ಸಂಸಾರದಶಾಮೆ ಅಭಾಧಿತ ಚೇತನಸೆ ಬಾಧಿತ ಹೋನೇ ಕರಿ ಅನ್ಯಥಾ ಕಹಿಯೆ ಔರ ಸ್ವರೂಪ ಹೋನೇತೆ ಪ್ರಪಂಚ ಚೇತನಕಾ ವಿವರ್ತ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೧೧೯) ಅಧಿಷ್ಠಾನತೆ ವಿಷಮ ಸತ್ತಾವಾಲಾ ಕಹಿಯೆ ಅಲ್ಪ, ಅರು ಬಿನ್ನ ಸತ್ತಾವಾಲಾ ಜೋ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಅನ್ಯಥಾ ರೂಪ ನಾಮ ಔರ ಪ್ರಕಾರಕಾ ಆಕಾರ ಸೋ ವಿವರ್ತ ಹೈ।

ಜೈಸೆ ರಜ್ಜು ಕಾವಿವರ್ತ ಸರ್ಪ ಹೈ. ಯಾಹೀಕು ಕಲ್ಪಿತ ಕಾರ್ಯ ಔರ ಕಲ್ಪಿತ ವಿಶೇಷ ಬೀ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೩) (ಅ.ಸಾರ ೧-೪-೧೫) ಇನ್ನು ಕೇಳಾ ಹೊನ್ನು ತನ ನಿಜವಂಬಿಡದೆ। ಬಿನ್ನ ಕಟಕಾದಿರೂಪೆನಿಸಲದು ವಿವರ್ತಂ ನೋಡಿ ತಿಳಿಯುದಿದನಿಲ್ಲಿ॥೧೫॥

೪) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೧೩೫) ಅಧಿಷ್ಠಾನತೆ ವಿಪರೀತ ಸ್ವಭಾವವಾಲಾ ಅನ್ಯಥಾ ಸ್ವರೂಪ ವಿವರ್ತ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ವಿವರ್ತವಾದ

(ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ ೧೬ ಪೇಜ ೩೮೭) ಜೈಸೆ ನಿರ್ವಿಕಾರ ರಜ್ಜು ವಿಷೆ ರಜ್ಜುರೂಪ ಅಧಿಷ್ಠಾನತೆ ವಿಷಮ ಸತ್ತಾವಾಲಾ ಅನ್ಯಥಾ ಸ್ವರೂಪ ಸರ್ಪಹೋವೆ ಹೈಸೋ ರಜ್ಜುಕಾ ವಿವರ್ತ (ಕಲ್ಪಿತಕಾರ್ಯ) ಹೈ॥ ತೈಸೆ ನಿರ್ವಿಕಾರ ಬ್ರಹ್ಮವಿಷೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಬ್ರಹ್ಮತೆ ವಿಷಮ ಸತ್ತಾವಾಲಾ ಅನ್ಯತಾ ಸ್ವರೂಪ ಜಗತ್ತ ಹೋವೆ ಹೈ॥ ಸೋ ಬ್ರಹ್ಮಕಾ ವಿರ್ತ (ಕಲ್ಪಿತ ಕಾರ್ಯ) ಹೈತೈಸೆ ವೇದಾಂತ ಸಿದ್ಧಾಂತಮೆ ವಿವರ್ತವಾದ ಮಾನ್ಯಾ ಹೈ॥

ವಿಸ್ಸಂವಾದಿ

(ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೧-ಪೇಜ೩) ನಿಷ್ಪಲ ಪ್ರವೃತ್ತಿಕೆ ಜನಕ ಜ್ಞಾನಾದಿಕ ವಿಸ್ಸಂವಾದಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ವಿಸ್ಸಂವಾದಾಭಾವ

(ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೪೦೯) ಜಲ್ಪ ಔರ ವಿತ್ತಂಡವಾದ ಕಾ ಅಭಾವ ವಿಸಂವಾದ ಅಭಾವ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ವಿದ್ಯಾ

(ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೬-೧೧೮ ಪೇಜ) ವೇದಾಂತವಾಕ್ಯ ಜನ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಾಕಾರ ವೃತ್ತೀಕು ವಿದ್ಯಾ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ವಿದ್ಯಗಳು

(ವಿ.ಚಿಂ.೪೦) ಚತುರ್ದಶವಿದ್ಯೆ) ಸಕಲ ಶಾಸ್ತ್ರಂಗಳೊಳಗೆ ವೇದಗಳು ನಾಲ್ಕು

ವೇದಾಂಗಗಳಾರು ನ್ಯಾಯ ಮೀಮಾಂಸಗಳೆರಡು ಸ್ಮೃತಿ ಪುರಾಣಂಗಳೆರಡುಂಕೂಡಿ ಹದಿನಾಲ್ಕು ವಿದ್ಯೆಗಳೆನಿಸುತಿರ್ಕುಂ॥

ವಿಸ್ಮಯ

(ಕೈವಲ್ಯ ೨-೧೯-೧) ಹುರುಳಿಲ್ಲದ ಬಿಂದುವದೀ ಗರ್ಭದೊಳು ನಿಂದೀ। ಪರಿಯ ಶರೀರವೆನಿಸಿ ಬಂದು ಬೆಳೆದು ಪರಿವಿಡಿದುಂಡು ನುಡಿದು ನೋಡಿ ಕೇಳಿಮತಿದಡಗುವ ವಿಸ್ಮಯವಿದನು॥1॥

ವಿಚಿತ್ರ

೧) (ಕೈವಲ್ಯ ೨-೧೯-೩) ಧರೆವಾರಿ ಶಿಖಿ ವಾಯು ನಭವೆಲ್ಲವನು ಮೀರಿ। ಪರಿಪೂರ್ಣನೆನಿಸುವಾತ್ಮನಿಗಿಂತು॥ ಕರಣ ಸಂಕ್ರಮಣವಾದೊಡನೆ ಖಂಡಿತ ವೃತ್ತಿ। ದೊರಕೊಂಡ ನವವಿಚಿತ್ರವನು॥೩॥

೨) ವೃತ್ತಿ ವೈಚಿತ್ರ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ಮಾಯಾ ವೈಚಿತ್ರ್ಯ ಜಗತ್ತು। ಪ್ರಾರಬ್ದ ವೈಚಿತ್ರ್ಯ ಭೋಗ। ಶರೀರ ವೈಚಿತ್ರ್ಯ ಹೆಣ್ಣುಗಂಡು।

ವಿಶ್ವ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೧೩೪) ಜಾಗ್ರತಾವಸ್ಥಾಕೆ ಅಭಿಮಾನಸೆ ವಿಶ್ವನಾಮ ಕಹೆ ಹೈ

೨) ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೩೮೮) ಜಾಗ್ರತ್‌ವಿಷೆತಿನದೇಹ(ಸ್ಥೂಲದೇಹ) ಕಾ ಅಭಿಮಾನಿ ವಿಶ್ವ ಕಹೆ ಹೈ।

೩) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೨೮೫) ವ್ಯಷ್ಟಿ ಸ್ಥೂಲ ಅಭಿಮಾನಿ ವಿಶ್ವ ಕಹೆ ಹೈ।

ವಿಲಾಸ

(ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೭ ಪೇಜ ೨೩೮) ಕಾರ್ಯಕು ವಿಲಾಸ ಕಹೆ ಹೈ।

ವಿಜ್ಞಾನಮಯ

೧) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ೮ ಪೇಜ ೩೫೩) (ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು) ಜಾಗ್ರತ ಸ್ವಪ್ನಮೆ ಸ್ಥೂಲಾವಸ್ಥಾವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಸಹಿತ ಅಂತಃಕರಣಕು ವಿಜ್ಞಾನಮಯ ಕಹೆ ಹೈ।

೨) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೮ ಪೇಜ ೩೫೫) ಜಾಗ್ರತ ಸ್ವಪ್ನಮೆ ಭೋಗ ದೇನೆವಾಲೆ ಕರ್ಮ ಸಮುದಾಯಕಾ ನಾಶ ಹುಯೆ ನಿದ್ರಾರೂಪತೆ ವಿಲೀನ ಅಂತಃಕರಣ ಕಾ ಭೋಗ ದೇನೆವಾಲೆ ಕರ್ಮ ಹೋವೆ ಹೈತಾಕು ವಿಜ್ಞಾನಮಯ ಕಹೆ ಹೈ

ವಿಜ್ಞಾನ

(ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೮ ಪೇಜ ೩೪೮) ಜಾಗ್ರ, ಸ್ವಪ್ನ ಅವಸ್ಥಾಮೆ ಸ್ಥೂಲ ಅಂತಃಕರಣಕು ವಿಜ್ಞಾನ ಕಹೆ ಹೈ। ತಾ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಕು ವಿಜ್ಞಾನಮಯ ಕಹೆ ಹೈ।

ವಿವಿಧಿಷಾ

(ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೮.ಪೇಜ ೪೦೩) ವೇದನ ಕಿ ಇಚ್ಛಾ ಕು ವಿವಿಧಿಷಾ ಕಹೆ ಹೈ। (ಭಾಮತಿ ನಿಬಂಧನಮೆ ವಾಚಸ್ಪತಿನೆ ತೋ ಕಹ್ಯಾ ಹೈ)

ವಿರಾಟ

೧) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೨೮೫) ಸಮಷ್ಟಿ ಸ್ಥೂಲ ಪ್ರಪಂಚ ಸಹಿತ ಚೇತನ ವಿರಾಟ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ವಿಭು

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೧೮೬) ದೇಶ ಕಾಲ ಔರ ವಸ್ತುತೆ ಜಾಕಾ ಅಂತ ಕಹಿಯೆ ಪರಿಚ್ಛೇದ ಹೋವೆ ನಹಿ ಐಸಾ ಜೊ ಸರ್ವದೇಶ ಸರ್ವಕಾಲ ಔರ ಸರ್ವವಸ್ತು ವಿಷೆ ವ್ಯಾಪಕ ವಸ್ತು ಸೋ ವಿಭು ಔರ ಭೂ ಮಾ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ವೆ

ವೇದ

೧) ಇಷ್ಟಪ್ರಾಪ್ತಿ ಆನಿಷ್ಟ ಹಾನಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಉಪಾಯ ಹೇಳುವದಕ್ಕೆ ವೇದವೆನ್ನುವರು.

೨) (ಪ.ಭೋ ೪-೧-೫) ಗುರುವಾಕ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ಪರತತ್ವ ವೆಂತಪ್ಪ ಪುರುಷರ್ಗೆ ಸಿದ್ದಿಸದದರಿಂದೆ। ಗುರುಪಯೋಧರೆ ಕೇಳು ಪರಿಭಾವಿಸಿದೊಡಿಂತು ಗುರುವಚನವೆ ವೇದವೆನಿಪುದು.

ವೇದ ಪ್ರಬೇಧ

(ವಿ.ಚಿಂ.೪) ಋಗ್ವೇದ ವಿಪ್ಪತ್ತೊಂದು ಭೇದವಾಗಿಹುದು, ಯಜುರ್ವೇದ ಹನ್ನೊಂದು ಬೇಧವಾಗಿಹುದು. ಸಾಮವೇದವು ಸಾವಿರ ಭೇದಮಾಗಿಹುದು. ಅರ್ಥವರ್ಣವೇದ ನವ ಭೇದ ಮಾಗಿರ್ಕುಂ.

ವೇದವಾಕ್ಯ ಸ್ವರೂಪ

(ವಿ.ಚಿಂ.೫) ಮತ್ತಮಾ ವೇದಂಗಳಾದೊಡೆ : ವಿಧಿವಾದ, ಅರ್ಥವಾದ, ಮಂತ್ರವಾದ, ನಾಮದೇಯಗಳೆಂಬ ನಾಲ್ಕು ಭೇದದಿಂ ಸಮಸ್ತ ಧರ್ಮಂಗಳಂ ಭೋದಿಪ ವವುಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜಾಜ್ಞೆಯಂತೆ ಪುರುಷರ್ಗಳಂ ನಿಷೇಧ ಧರ್ಮದಿಂ ತಿರುಗಿಸಿ ಧರ್ಮವೇ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದೆಂಬುದೇ ವಿಧಿವಾದವೆನಿಸುವದು. ವಂದಿಗಳಂತೆ ಅತಿಶಯವಾದರ್ಥಮಂ ಕೊಂಡಾಡಿ ಉತ್ಸಾಹಿಪುದೇ ಅರ್ಥವಾದವೆನಿಸುವದು. ಆಚಾರ್ಯನಂತೆ ಮಾಡತಕ್ಕದಂ ತೋರ್ಪುದೇ ಮಂತ್ರವಾದವೆನಿಸುವದು. ಜನನಿ ಜನಕರಂತೆ ಯಾಗಾದಿಗಳಿಗೆ ಪೆಸರಂಪೇಳ್ವುದೇ ನಾಮದೇಯ ಮಕ್ಕುಂ.

ವೇದಾಂಗಗಳು

ವೇದಕ್ಕೆ ಪಾದ ಹಸ್ತ, ಮುಖ, ಘ್ರಾಣ, ನೇತ್ರ, ಶ್ರೋತ್ರಗಳಾದ ಕ್ರಮದಿಂ ಛಂದಸ್ಸು, ಕಲ್ಪ, ವ್ಯಾಕರಣ, ಶಿಕ್ಷೆ, ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯ, ನಿರುಕ್ತಿಗಳೆಂಬವೇ ಷಡಂಗಗಳವುಗಳಲ್ಲಿ ಛಂದಸ್ಸೇ ಮಂತ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ತ್ರಿಷ್ಟುವು ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದಕ್ಷರದ ಗಣನೆಗಳು ಮಾಡುವದು. ಕಲ್ಪವೇ ಅಶ್ವಲಾಯನೀಯ್ಯ ಬೋಧಾಯನೀಯ್ಯ ಅಪಸ್ಥಂಬಿಯಾದಿ ಸೂತ್ರರೂಪದಿಂ ಯಜ್ಞಪ್ರಯೋಗಾದಿಗಳಂ ಕಲ್ಪಿಸುವದು. ವ್ಯಾಕರಣವೇ ವೈದಿಕ ಶಬ್ದ ಸಿದ್ದಿಯಂ ಸಮರ್ಥಿಸುವದು, ಶಿಕ್ಷೆಯೇ ಉದಾತ್ತಾನುದತ್ತ, ಸ್ವರಿತ, ಪ್ರಚಯಂಗಳೆಂಬ ಚತುರ್ವಿಧ, ಸ್ವರಕರಣ ಪೂರ್ವಕ ಮಾದಪದ ಪಾಳಿಕ್ರಮದಿಂ ವೇದಾಧ್ಯಯ ನಾದಿಕವ, ಶಿಕ್ಷಿಸುವದು. ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯವೇ ಲಗ್ನ, ತಿಥಿ, ನಕ್ಷತ್ರ,

ಯೋಗಕರಣಾದಿಗಳಿಂ ವೈದಿಕ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಕಾಲಂಗಳಂ ತಿಳುಪುವದು. ನಿರುಕ್ತಿಯೇ ವೈದಿಕ ಶಬ್ದ ನಿರ್ವಚನಮಂ ನಿಯಮಿಸುತ್ತಿರ್ಕುಂ.

ವೇದ ಉಪಾಂಗಗಳು

(ವಿ.ಚಿಂ.೭) ನ್ಯಾಯ. ಪುರಾಣ ಸ್ಮೃತಿಗಳೆಂಬ ನಾಲ್ಕೇ ವೇದಗಳಿಗೆ ಉಪಾಂಗಗಳಿವುಗಳ ಲಕ್ಷಣಂಗಳು ಮುಂದೆ ಹೇಳಲ್ಪಡುತಿರ್ಕುಂ.

ಚಾರಿವೇದಕಾ ತಾತ್ಪರ್ಯ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೩೮೪)೧) ಕಿತನೆ ವೇದ ವಚನ ಜ್ಞೇಯ ಬ್ರಹ್ಮಕು ಬೋಧನ ಕರೆ ಹೈ।

೨) ಕಿತನೆ ದೇಯಕು ಬೋದನ ಕರೆ ಹೈ।

೩) ಬಾಕಿ ಕರ್ಮಕು ಬೋಧನ ಕರೆ ಹೈ।

ಜೋ ಕರ್ಮಕೆ ಬೋದಕ ವೇದ ವಚನ ಹೈತಿನಕಾಬೀ ಅಂತಃಕರಣ ಶುದ್ಧಿದ್ವಾರಾ ಜ್ಞಾನಹೀ ಪ್ರಯೋಜನ ಹೈ। ಪ್ರವೃತ್ತಿಮೆ ಕಿಸೀ ವೇದ ವಚನಕಾ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ನಹಿ ಕಿಂತು ನಿಷಿದ್ಧ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಪ್ರವೃತ್ತಿಸೆ ರೋಕನೇಮೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೈ।

ಯಾತೆ ಅಭಿಚಾರಾದಿ ಕರ್ಮಕಾ ಪ್ರತಿಪಾದಕ ಅಥರ್ವವೇದ ಹೈತಾಕಾಬೀ ನಿವೃತ್ತಿಮೆ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಹೈ॥ ಇಸ ರೀತಿಸೆ ಸಾರೆ ಅಥರ್ವವೇದ ಕಾನಿವೃತ್ತೀಮೆ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಹೈ ಔರ ತೀನಿ ವೇದನಮೆ ಕರ್ಮಬೋಧಕ ವಾಕ್ಯನಕಾ ಅಂತಃಕರಣ ಶುದ್ಧಿ ದ್ವಾರಾ ಜ್ಞಾನಮೆ ಉಪಯೋಗ ಸ್ಪಷ್ಟ ಹೈ।

ವೇದ ಕಾ ಸಿದ್ಧಾಂತ

(ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೬೬) ಮೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನತೆ ನಿಯಮ ಕರೀಕೆ ಹೋವೆ ಹೈ ಯಹ ವೇದಾಂತಕಾ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹೈ।

ವೇದನಕೆ ಷಟ್ ಅಂಗ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ೪೮೬) ೧) ಶಿಕ್ಷಾ ೨) ಕಲ್ಪ ೩) ವ್ಯಾಕರಣ. ೪) ನಿರುಕ್ತಿ ೫) ಜೋತಿಷ್ಯ ೬) ಪಿಂಗಲ ಯೇ ಛೇ ವೇದಕೆ ಉಪಯೋಗಿ ಹೋನೇತೆ ವೇದಕೆ ಅಂಗ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। ತಿನಮೆ

೧) ವೇದಾಂಗ ಶಿಕ್ಷಾ

ಶಿಕ್ಷಾಕಾ ಕರ್ತಾ ಪಾಣಿನೀ ಹೈ ವೇದಕೆ ಶಬ್ದನಮೆ ಅಕ್ಷರೋಕೆ ಸ್ಥಾನಕಾ ಜ್ಞಾನ ಔರ ಉದಾತ್ತ, (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೫೧೪) ಉಚ್ಛಸ್ವರ ಉದಾತ್ತ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। ಅನುದತ್ತ (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೫೧೫) ನೀಚಸ್ವರ ಅನುದತ್ತ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। ಔರ ಸ್ವರೀತಕಾ ಜ್ಞಾನ (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೫೧೬) ಸಮಾನಸ್ವರಕಾ ಜ್ಞಾನ ಸ್ವರೀತಕಾ ಜ್ಞಾನ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। ಯೇತೀನ ಜ್ಞಾನ ಶಿಕ್ಷಾತೆ ಹೋವೆ ಹೈ। ವೇದನಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನರೂಪ ಜೋ ಅನೇಕ ಪ್ರತಿಶಾಖಾ ನಾಮಗ್ರಂಥ ಹೈಸೋಬೀ ಶಿಕ್ಷಾಕೆ ಅಂತರ್ಭೂತ ಹೈ।

೨) ವೇದಾಂಗ ಕಲ್ಪ

ವೇದ ಬೋಧಿತ ಕರ್ಮಕೆ ಅನುಷ್ಠಾನಕಿ ರೀತಿ ಕಲ್ಪ ಸೂತ್ರನತೆ ಜಾನಿ ಜಾವೆ ಹೈ।

ಯಜ್ಞಕರವನೇವಾಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಋತ್ವಿಕ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। ತಿನಕೆ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ಕರನೆ ಯೋಗ್ಯ ಜೋ ಕರ್ಮ ತಿನಕೆ ಪ್ರಕಾರಕೆ ಬೋಧಕ ಕಲ್ಪಸೂತ್ರ ಹೈ। ತಿನಕಲ್ಪ ಸೂತ್ರಕೆ ಕರ್ತಾ ಕಾತ್ಯಾಯನ, ಅಶ್ವಲಾಯನಾದಿ ಮುನಿ ಹೈ। ಯಾತೆ ಕಲ್ಪಸೂತ್ರ, ಬೀ ವೇದಕೆ ಉಪಯೋಗಿ ಹೋನೇತೆ ವೇದಕೆ ಅಂಗ ಹೈ।

೩) ವೇದಾಂಗ ವ್ಯಾಕರಣ

ವ್ಯಾಕರಣತೆ ವೇದಕೆ ಶಬ್ದನಕಾ ಶುದ್ಧತಾ ಕಾ ಜ್ಞಾನ ಹೋವೆ ಹೈ। ಸೋ ವ್ಯಾಕರಣ ಸೂತ್ರರೂಪ ಅಷ್ಟ ಅಧ್ಯಾಯ ಪಾಣಿನಿನಾಮ ಮುನಿನೇಕಿಯಾ ಹೈ॥ ಕಾತ್ಯಾಯನ ಔರ ಪತಂಜಲಿನೇ ತಿನ ಸೂತ್ರನಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನರೂಪ ವಾರ್ತಿಕ ಔರ ಭಾಷ್ಯ ಕಿಯೆ ಹೈ। ಔರ ಜೋ ವ್ಯಾಕರಣ ಹೈತಿನಮೆ ವೇದಕಾ ಶಬ್ದನಕಾ ವಿಚಾರ ನಹಿ। ಯಾತೆ ಪುರಾಣಾದಿ ಕನಮೆ ಉಪಯೋಗಿ ತೊ ಹೈ ಪರಂತು ವೇದಕೆ ಉಪಯೋಗಿನಹಿ। ಔರ ಪಾಣಿನಿ ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣ ವೇದಕೆ ಶಬ್ದನಕಿ ಬೀ ಸಿದ್ಧಿ ಕರೆ ಹೈ ಯಾತೆ ವೇದಕಾ ಅಂಗ ಹೈ।

೪) ವೇದಾಂಗ ನಿರುಕ್ತಿ

ಯಾಸ್ಕನಾಮ ಮುನೀನೆ ತ್ರಯೋದ ಶಾಧ್ಯಾಯರೂಪ ನಿರುಕ್ತಿ ಕಿಯಾ ಹೈ। ತಂಹಾ ವೇದಕೆ ಮಂತ್ರನಮೆ ಅಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪದನಕೆ ಅರ್ಥ ಬೋಧಕೆ ನಿಮಿತ್ತ ನಾಮ ನಿರೂಪಣ ಕಿಯಾ ಹೈ। ಯಾತೆ ವೈದಿಕ ಅಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪದನಕೆ ಅರ್ಥ ಜ್ಞಾನಮೆ ಉಪಯೋಗಿ ಹೋನೇತೆ ನಿರುಕ್ತಿ ಬೀ ವೇದಕಾ ಅಂಗ ಹೈ।

೫) ವೇದಾಂಗ ಜೋತಿಷ್ಯ

(ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೪೮೬) (ಆದಿತ್ಯ ಗಾರ್ಗ್ಯಾದಿ ಕೃತ) ಜೋತಿಷ್ಯ ಬೀ ವೇದಕಾ ಅಂಗ ಹೈ। ಕಾಹೆತೆ ವೈದಿಕ ಕರ್ಮಕೆ ಆರಂಭಮೆ ಕಾಲಕಾ ಜ್ಞಾನ ಚಾಹಿಯೆ, ಸೋ ಕಾಲ ಜ್ಞಾನ ಜೋತಿಷ್ಯತೆ ಹೋವೆ ಹೈ। ಯಾತೆವೇದಕಾ ಅಂಗ ಹೈ।

೬) ವೇದಾಂಗ ಪಿಂಗಲ (ಛಂದಸ್ಸು)

ಪಿಂಗಲ ಮುನೀನೆ ಸೂತ್ರ, ಅಷ್ಟ ಅಧ್ಯಾಯತೆ ಛಂದ ನಿರೂಪಣಕಿಯೆ ಹೈ। ತಿನತೆ ವೈದಿಕ ಗಾಯತ್ರಿ ಆದಿಕ ಛಂದನಕಾ ಜ್ಞಾನ ಹೋವೆ ಹೈ। ಯಾತೆ ಪಿಂಗಲಕೃತ ಸೂತ್ರ, ಬೀ ವೇದಕೆ ಅಂಗ ಹೈ।

ಉಪ ವೇದಾಂಗಗಳು

ಆಯುರ್ವೇದ

೧) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೪೮೫) ಆಯುರ್ವೇದಕೆ ಕರ್ತಾ ಬ್ರಹ್ಮ ಪ್ರಜಾಪತಿ, ಅಶ್ವಿನೀಕುಮಾರ, ಧನ್ವಂತರಿ ಆದಿಕ ಹೈ। ಚರಕ ವಾಗ್ಭಟ್ಟಾದಿಕೃತ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಶಾಸ್ತ್ರಬೀ ಆಯುರ್ವೇದ ಹೈ। ಆಯುರ್ವೇದಕಾ ವೈರಾಗ್ಯಮೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೈ। ಕಾಹೆತೆ? ಆಯುರ್ವೇದಕಿ ರೀತೀಸೆ ವೈರಾಗ್ಯಾದಿ ಕನಕಿ ಹುಯೇತೆಬೀ ಫೇರಿ ವೈರಾಗ್ಯಾದಿಕ ಉತ್ಪನ್ನ ಹೋವೆ ಹೈ। ಯಾತೆ ಲೌಕಿಕ ಉದಯ ತುಚ್ಛ ಹೈ ಇಸ ಅರ್ಥಮೇ ಆಯುರ್ವೇದಕಾ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೈ। ಔರ ಔಷದ ದಾನಾದಿಕನತೆ ಪುಣ್ಯ ಹೋಯಕೆ ಅಂತಃಕರಣಕಿ ಶುದ್ಧಿ ದ್ವಾರಾಬೀ ಜ್ಞಾನಮೆ ಉಪಯೋಗ ಹೈ।

ಧನುರ್ವೇದ

೧) (ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಕೃತ) ಧನುರ್ವೇದಮೆ ಆಯುಧನಿರೂಪಣಕಿಯೆ ಆಯುಧಚಾರಿ ಪ್ರಕಾರ ಕಾ ಹೈ।

೧) ಮುಕ್ತ ೨) ಅಮುಕ್ತ ೩) ಮುಕ್ತಾಮುಕ್ತ ೪) ಯಂತ್ರಮುಕ್ತ।

ಮುಕ್ತಾಯುಧ

ಚಕ್ರಾದಿಕ ಹಾಥಸೆ ಫೇ ಕಿಯೆ ಸೋ ಮುಕ್ತ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಅಮುಕ್ತಾಯುಧ

ಖಡ್ಗಾದಿಕ ಆಮುಕ್ತಾಯುಧ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಮುಕ್ತಾ ಮುಕ್ತಾಯುಧ

ಭರ್ಚಿ ಆದಿಕ ಮುಕ್ತಾಮುಕ್ತಾಯುಧ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಯಂತ್ರ ಮುಕ್ತಾಯುಧ

ಶರ, ಗೋಲಿ ಆದಿಕ ಯಂತ್ರ ಮುಕ್ತಾಯುಧ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಮುಕ್ತಾಯುಧಕು ಅಸ್ತ್ರ (ಚಕ್ರ- ಬಾಣಾದಿಕ) ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಅ ಮುಕ್ತಾಯುಧಕು ಶಸ್ತ್ರ ಕಹೆ ಹೈ।

ಇನಕಾ ದೇವತಾದಿ ಮಂತ್ರ, ಔರ ಅಧಿಕಾರಿ, ಔರ ವಾಹನ ಯಹೀ ಅಂಕಮೆ ಕಹತೆ ಹೈ।

೧) ಇತನಾ ಅರ್ಥ ಧನುರ್ವದಮೆ ಪ್ರಥಮ ಪಾದಮೆ ಕಹೀ ಹೈ।

೨) ದ್ವಿತೀಯ ಪಾದಮೆ ಆಚಾರ್ಯಕಾ ಲಕ್ಷಣ ತಥಾ ಆಚಾರ್ಯಕೆ ಶಾಸ್ತ್ರೋಕೆ ಗ್ರಹಣಕಿ ರೀತಿ ಧನುರ್ವೇದಕೆ ಕಹ್ಯಾ ಹೈ।

೩) ತೃತೀಯಪಾದಮೆ ಗುರುಸಂಪ್ರದಾಯತೆ ಪ್ರಾಪ್ತಹುಯೆ ಶಾಸ್ತ್ರಕಾ ಅಬ್ಯಾಸ ತಥಾ ಮಂತ್ರಸಿದ್ಧಿ, ದೇವತಾ ಸಿದ್ಧೀಕಾ ಪ್ರಕಾರ ಕಹ್ಯಾ ಹೈ।

೪) ಚತುರ್ಥಪಾದಮೆ ಸಿದ್ಧ ಹುಯೆ ಮಂತ್ರನಕಾ ಪ್ರಯೋಗ ಕಹ್ಯಾ ಹೈ।

೫) ದುಷ್ಟ ಚೋರಾದಿಕನತೆ ಪ್ರಜಾಪಾಲನ ಕ್ಷತ್ರಿಯಕಾ ಧರ್ಮ ಬೋಧಕ ಧನುರ್ವೆದ ಹೈ। ತಾಕಾಬೀ ಅಂತಃಕರಣ ಶುದ್ಧಿ ಕರೀಕೆ ಜ್ಞಾನದ್ವಾರಾ ಮೋಕ್ಷಮೆ ಹೀ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೈ।

ಗಂಧರ್ವವೇದ

(ವಿ.ಸಾ. ಆಂಕ ೪೮೫) ಭರತನೆ ಪ್ರಕಟ ಕಿಯಾ ಹೈ। ತಾಮೆಸ್ವರ, ತಾಲ, ಮುರ್ಛನಾ ಸಹಿತ ಗೀತ, ನೃತ್ಯ ಔರ ವಾದಕ ನಿರೂಪಣ ವಿಸ್ತಾರಸೆ ಕಿಯಾ ಹೈ, ದೇವತಾಕಾ ಆರಾಧನಾ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪ ಸಮಾಧಿಕಿ ಸಿದ್ಧಿ ಗಂಧರ್ವ ವೇದಕಾ ಪ್ರಯೋಜನ ಕಹ್ಯಾ ಹೈ। ಔರ ಅಂತಃಕರಣಕಿ ಏಕಾಗ್ರತಾ ಕರೀಕೆ ಜ್ಞಾನದ್ವಾರಾ ಮೋಕ್ಷ ಹೀ ಪ್ರಯೋಜನ ಹೈ।

ಅರ್ಥವೇದ

ಧನ ಪ್ರಾಪ್ತಿಕೆ ಉಪಾಯ ಬೋಧಕ ಶಾಸ್ತ್ರ ಅರ್ಥವೇದ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರ

ಅಶ್ವಶಾಸ್ತ್ರ, ಶಿಲ್ಪಶಾಸ್ತ್ರ, ಸುಪಕಾರ ಶಾಸ್ತ್ರಸೆ ಆದಿಲಿಕೆ ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರ ಹೈ। ಧನ ಪ್ರಾಪ್ತೀಕೆ ಸಕಲ ಉಪಾಯನಮೆ ನಿಪುಣ ಪುರುಷಕು ಬೀ ಭಾಗ್ಯ ವಿನಾಬೀ ಧನಕಿ ಪ್ರಾಪ್ತಿ ಹೋವೆ ನಹಿ ಯಾತೆ ಅರ್ಥ ವೇದಕಾ ಬೀ ವೈರಾಗ್ಯಮೆ ಹೀ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಹೈ।

ಉಪ ವೇದಗಳು

೧) ಆಯುರ್ವೇದ

(ವಿ.ಚಿಂ.೮) ವ್ಯಾದಿನಿದಾನ। ವ್ಯಾದಿ ಚಿಹ್ನೆ, ಮಂತ್ರೌಷದ, ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳಿಂದ ಆಯುರಾರೋಗ್ಯಾದಿಗಳಂ ತೋರಿಸುವದು ಇದು ಆಯುರ್ವೇದವೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು।

೨) ಅರ್ಥವೇದ

ದಕ್ಷಿಣೆ ಆಜ್ಯ ಚರು ಉಪಹಾರಾದಿಗಳ ಸಂಪಾದಿಪುದರಿಂ ಧರ್ಮಾದಿ ಚತುರ್ವರ್ಗ ಸಾಧನ ಮಾಗಿಹುದು. ಅರ್ಥವೇದವಿರುವದು.

೩) ದನುರ್ವೇದ

ಶತ್ರು ಜಯಾರ್ಥಮಾಗಿಯೇ ಮಂತ್ರಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರಯೋಗಾದಿಗಳಂ ಕಲ್ಪಿಸುವದು. ಧನುರ್ವೇದವಿರುವದು.

೪) ಗಾಂಧರ್ವವೇದ

ಸಾಮವೇದಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸ.ರಿ.ಗ.ಮ.ಪ.ದ.ನಿ. ಯೆಂಬ ಸಪ್ತ ಸ್ವರಗೀತ ಪ್ರಬಂಧಗಳಂ ವಿಭಾಗಿಸುತಿರ್ಕುಂ.

ವೇದಾಂತ

೧) (ವಿ.ಟಿ.೩೬) ವೇದಕಾ ಅಂತಭಾಗ ಜೋ ಉಪನಿಷದ್ ಕಿಂವಾ ವೇದಕಾ ಅಂತ ಕಹಿಯೆ ನಿರ್ಣಯ ಜೆಸ ವಿಷೆ ಹೈ ಐಸಾ ಸೂತ್ರ, ಬಾಷ್ಯರೂಪ ಉತ್ತರ ಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರ ಸೋ ವೇದಾಂತ ಕಹಿಯೆ ಹೈ॥

ವೇದಾಂತ ಶಾಸ್ತ್ರ

(ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೩೮೩) ವೇದಾಂತ ಜೋ ಉಪನಿಷದ್ ತಿನಕೆ ತಾತ್ಪರ್ಯಕಾ ನಿರ್ಣಯಕ ಹೋನೇತೆ ತಿನಕಾ ಆನುಸಾರಿ ಜೋ ಬ್ರಹ್ಮ ಸೂತ್ರರೂಪ ಉತ್ತರ ಮೀಮಾಂಸಾ ಸೋಬೀ ವೇದಾಂತ ಶಾಸ್ತ್ರ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। (ತಾಕೆ ಕರ್ತಾ ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸ).

ವೇದಾಂತ ಪ್ರಮೇಯ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೬೬) ಜೀವ ಬ್ರಹ್ಮಕಿ ಏಕತಾ ವೇದಾಂತಕಾ ಪ್ರಮೇಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ವೇದಾಂತಕಾ ಸಿದ್ಧಾಂತ

೧) (ವೃ.ರ.೧) ಅಹಂಬ್ರಹ್ಮಾಸಿ ಯಾವೃತ್ತೀಸೆ ಕಾರ್ಯಸಹಿತ ಅಜ್ಞಾನಕಿ ನಿವೃತ್ತಿ ಔರ ಪರಮಾನಂದಕಿ ಪ್ರಾಪ್ತಿ ಹೋವೆ ಹೈ ಯಹ ವೇದಾಂತಕಾ ಶಿದ್ಧಾಂತ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೯೨) ಜ್ಞಾನವಿನಾ ಮೋಕ್ಷ ತೊ ಹೋವೆ ನಹಿ ಯಹ ವೇದಾಂತಕಾ ಶಿದ್ಧಾಂತ ಹೈ।

೩) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೧೮೮) ಅಜ್ಞಾನ ಚೇತನಕೆ ಆಶ್ರಿತ ಹೈ ಔರ ಚೇತನಹೀಕು ವಿಷಯ ಕರೆ ಹೈ ಯಹ ವೇದಾಂತಕಾ ಶಿದ್ಧಾಂತ ಹೈ।

ವೈ

ವೈರಾಗ್ಯ

೧) ಇಹಮೂತ್ರಾರ್ಥ ಫಲಭೋಗ ವಿರಾಗಃ ವೈರಾಗ್ಯ

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೮ ದೋಹಾ ೧೪) ಬ್ರಹ್ಮ ಲೋಕಲೊ ಭೋಗ ಜೋ ಚಹೆ ಸಬನ ಕೊ ತ್ಯಾಗ। ವೇದ ಅರ್ಥ ಜ್ಞಾತಾ ಮುನಿ ಕಹತತಾ ಹೀ ವಿರಾಗ ॥ ೧೪॥

೩) (ವಿ.ಚಿಂ.೫೦) ಇಹ ಪರಂಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ರಕ್ಚಂದನ, ಧನ, ವನಿತಾದಿ ವಿಷಯಗಳೆಲ್ಲ ಕರ್ಮ ಜನ್ಯಮಪ್ಪುದರಿಂದ ಆನಿತ್ಯ ಮಾಗಿಯುಂ ಸಂಪಾದಿಸು ವಾದಿ ಭೋಗಿಸುವಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಿಸಲು ಕಷ್ಟ ಸಾಧ್ಯಮಾಗಿರುವದರಿಂ ವೈರಸ್ಯ ಕಾರಣ ಮಾಗಿಯುಂ ಅರಿಷಡ್ವರ್ಗ ಸನ್ನಿಹಿತ ಮಾಗಿ ಜ್ಞಾನ ಪ್ರತಿಬಂಧಕ ಮಾಗಿರುವದರಿಂ ನಿತ್ಯಾನಂದ ಪದ ಪ್ರತಿಬಂಧಕ ಮಾಗಿ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ದುಃಖರೂಪವೆಂದರಿತು ಸ್ವವಾಂತಾಶನ ಮೂತ್ರ ಪುರೀಷದಂತೆ ಭೋಗದೋಳ್ ಮನವೆಳಸದೆ ಸನ್ಯಾಸಿಯಾಗಿಹುದೇ ಇಹಮುತ್ರಾರ್ಥ ಫಲ ಭೋಗವಿರಾಗವೆಂಬ ಸಾಧನವೆನಿಸುವದು.

೪) ಅಪರೋಕ್ಷಾನುಭೂತಿ ಶ್ಲೋ॥ ೪) ಬ್ರಹ್ಮಾಧಿಷ್ಠಾವ ದಾನ್ತೇಷು ವೈರಾಗ್ಯಂ ವಿಷಯೇಷ್ವನು। ಯಥೈವ ಕಾಕವಿಷ್ಠಾಯಾಂ ವೈರಾಗ್ಯಂ ತದ್ದಿ ತದ್ದಿ ನಿರ್ಮಲಮ್ ।೪॥

ಅರ್ಥ : ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಮೊದಲಾಗಿ ಸ್ಥಾವರ ಪ್ರಾಣಿಗಳವರೆಗೂ ಇರುವ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ದೋಷ ಕಂಡ ಮೇಲೆ ಕಾಗೆಯ ಹೇಸಿಕೆಯಲ್ಲುಂಟಾಗುವಂತೆ ವೈರಾಗ್ಯವೇ ಶುದ್ಧ ವೈರಾಗ್ಯವು.

೫) (ಕೈವಲ್ಯ ೨-೨೦) ಕೇಡನುಳ್ಳದೆಂದು ವಿಶ್ವ ವಿಷಯದೊಳು ಮಾಡಲುದಾಸೀನ ವದೀಗಳೆ ಮಹಾವೀರತಿ॥

೬) (ಕೈವಲ್ಯ ೨-೨೨-೨) ಅರಿದು ವನಿತಾದಿಗಳುಳ್ಳ ದೋಷವನು। ತೊರೆದವನು ಮೋಹಿಸದೆ ಥಳಿಯಾಗಿ ಕೊರತೆಯಿಲ್ಲದೆ ಶಂಭುಲಿಂಗದಂತಿರೆ। ಭೋಗದೆರಕವಿಲ್ಲದುದೀಗ ಪರಮ ವೈರಾಗ್ಯ॥

೭) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೩-೨) ವನಿತಾದಿ ದೋಷ ದರುಶನವೇ ನಿಮಿತ್ಯವಾವನುವಿಂದವನು ಬಿಡುವದು ರೂಪು॥

ಬಳಿಕಾ ಮನವೆತ್ತಲೆರಗದಾನಿಷ್ಠೆಯೆ ಕಾರ್ಯವೆನುತೆ ಬಗೆವುದು ವಿರಾಗತೆಗೆ ನೆಲೆಯೆಂದು.

೮) (ಷ.ಗೀ ೭-೭) ವಿರತಿಗೆ ಬೀಜಂರೂಪಂಕಾರ್ಯ। ಪರಿವಿಡಿ ದುಂಟವನರಿ ನಿಜ ಧೈರ್ಯ॥

ಆಲ್ಲಿ ವಿಷಯದೋಷವ ನೂಹಿಪುದು। ಬಲ್ಲನೆ ಕೇಳದು ಬೀಜವೆನಿಪುದು॥

ಬಳಿಕಾ ವಿಷಯವನುರೆ ತೊರೆದಿಹುದು। ತಿಳಿಯದು ರೂಪಂ ತಾನೆನಿಸಿಹುದು॥

ಬಳಿಕವರಾಯಾ ವಾಸನೆಯಿಂದ ಘಳಿಲನೆ ಮನದಲ್ಲೆರಗಿದೊಡಂದು॥

ಛಲವಂ ಬಲಿದೊಲ್ಲದೆ ಬಿಟ್ಟಿಹುದು। ಕುಳಮಾಗಿರಲದು ಕಾರ್ಯವೆನಿಪುದು॥

ಇದು ವಿರತಿಗೆ ನಿಜಲಕ್ಷಣವಾಗಿ। ಇದನ್ನುಳ್ಳಾತನೆ ಸಹಜ ವಿರಾಗಿ॥೭॥

೯) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೬೩) ಬಳಿಕ ಬೋಗಾನಿತ್ಯತ್ವದರ್ಶನ ಜನ್ಯ। ವೈರಸ್ಯ ಪ್ರಯುಕ್ತ ವಿಷಯ ವಿಮುಖತ್ವವೇ ವೈರಾಗ್ಯವಹುದು। ಅದಕೆವನಿತಾದಿ ವಿಷಯಂಗಳಲ್ಲಿ ಆನಿತ್ಯತ್ವ ದೋಷದರುಶನವೇ ಕಾರಣವಹುದು. ಮೇಲಾವ ಪ್ರಕಾರದಿಂದಾದರವಂ ಬಿಡುವದೇ ಸ್ವರೂಪವಹುದು. ಬಳೀಕ ವಿಷಯಂಗಳಿಗೆರಗದಿಹುದೇ ಕಾರ್ಯಮಕ್ಕುಂ.

೧೦) (ವಿ.ಚೂಡಾಮಣಿ ಶ್ಲೋಕ ೨೧) ತದ್ವೈರಾಗ್ಯಂ ಜಿಹಾಸಾಯಾದರ್ಶನ ಶ್ರವಣಾದಿ ಬಿಃ। ದೇಹಾದಿ ಬ್ರಹ್ಮಪರ್ಯಂತೇಹ್ಯನಿತ್ತೇ ಭೋಗವಸ್ತುನಿ

ದೇಹಾದಿ ಬ್ರಹ್ಮಪರ್ಯಂತ ಸರ್ವ ವಸ್ತುಗಳು ಅನಿತ್ಯವೆಂದು ದೋಷದರ್ಶನವಾಗಿ ಜಿಕುಪ್ಸೆಯಾಗುವದೇ ವೈರಾಗ್ಯವೆನಿಸುವದು.

೧೧) (ಜಿ.ವಿ.ಪೇಜ ೩೦೧) (ಯೋ.ಸೂ ೧-೧೫)

ದೃಷ್ಟಾನು ಶ್ರವಿಕ ವಿಷಯ ವಿತೃಷ್ಣಸ್ಯ ವಸೀಕಾರ ಸಂಜ್ಞಾವೈರಾಗ್ಯಂ॥೧೩॥

ದೃಷ್ಟವಾದ (ಮಾಲೆ, ಚಂದನ, ಸ್ತ್ರೀ, ಪುತ್ರ, ಕ್ಷೇತ್ರ, ಧನ ಸ್ವರ್ಗಾದಿ ಭೋಗ) ಮತ್ತು ಅನುಶ್ರವಿಕವಾದ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿತೃಷ್ಣಯನ್ನು ಹೊಂದಿದವನಿಗೆ ಇರುವ ಇವು ನನ್ನ ವಶವಾಗಿವೆ ಎಂಬ ಜ್ಞಾನವು ವೈರಾಗ್ಯವೆನಿಸುವದು.

ವೈರಾಗ್ಯ (ಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ರೂಪ-ಕಾರ್ಯ)

(ಪಂ.ದ.೬-೨೭೮) ದೋಷ ದೃಷ್ಟಿರ್ಜಿಹಾಸಾ ಚ ಪುನಭೋಗೇಷ್ವದೀನತಾ। ಅಸಾಧಾರಣ ಹೇತ್ವಾದ್ಯಾ ವೈರಾಗ್ಯಸ್ಯ ತ್ರಯೋಪ್ಯಮೀ॥೨೭೮॥

(೨೭೮) ವಿಷಯ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ದೋಷವನ್ನು ನೋಡುವದು (ಆವುಗಳು ಆನಿತ್ಯವೆಂದು) ಕಾರಣ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಜಿಹಾಸೆ (ಅವುಗಳನ್ನು ಬಿಡುವುದು ರೂಪು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ದೈನ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದುವದು ತ್ಯಜಿಸಿದ್ದರಲ್ಲಿ ಭೋಗೆಚ್ಛೆಯುಂಟಾ ಗದಿರುವದು ಇದು ಕಾರ್ಯ)

ವೈರಾಗ್ಯ ಬೇಧ

೧) ಸಾತ್ವಿಕ ವೈರಾಗ್ಯ

(ಪ.ಭೋಳ-೫-೪) ತೋರುವ ದೃಶ್ಯ ದೃಕ್ಕುಗಳೆಂಬುಭಯಮಿವು। ತೋರದರಿವೇ ತಾನೆಂದೆನಿಪಲ್ಲಿ। ತೋರೆ ನಿಶ್ಚಲವಾದ ನಿಜವಿರಾಗತೆಯದು। ನೀರೆ ಸಾತ್ವಿಕವೆಂದೆನಿಸುತಿರ್ಕು.

೨) ರಾಜಸ ವೈರಾಗ್ಯ

(ಪ.ಭೋ ೪-೫-೩) ತನು ಮೊದಲಾಗಿ ತೋರ್ಪನಿ ತುವನರಿವದ್ರಷ್ಟನೆ ತಾನೆಂಬಲ್ಲಿ ವೈರಾಗ್ಯವು। ತನಗೆ ಜನಿತಮಾಗಲದನು ರಾಜಸವೆಂದು। ವನಿತೆ ಮೈತ್ರೇಯಿ ನಿಶ್ಚಯಿಪುದು॥೩॥

೩) ತಾಮಸ ವೈರಾಗ್ಯ

(ಪ.ಭೋ೪-೫-೨) ದೇಹವಿಂದ್ರಿಯವಸು ಮನವಹಮಾದಿಸ। ಮೂಹವಿಂತಿದು ತಾನೆಂಬೆಡೆಯೊಳು ಸಾಹಸದಿಂದ ವಿರಕ್ತಿ ಪುಟ್ಟಿದೊಡೆ ಸಂ। ದೇಹವೇನದುವೆ ತಾಮಸವಕ್ಕು॥೨॥

೪) ಪ್ರಪಂಚಾಖ್ಯ ವೈರಾಗ್ಯ

(ಪ.ಭೋ೪-೫-೧) ಧನಪುತ್ರ, ಜನನಿ ಜನಕ ವನಿತಾದಿ ತಾ। ನೆನಿಪಲ್ಲಿ ತನಗೆ ವೈರಾಗ್ಯವು ಜನಿಸಲಂತದು ಗುಣ ಕಾರ್ಯವದಕ್ಕೆ ಮಾ। ನಿನಿ ಕೇಳ್ಪ್ರಪಂಚಾಖ್ಯವೆಸೆವುದು॥೧॥

೫) ಪರಮ ವೈರಾಗ್ಯ

(ಪ.ಭೋ.೪-೫-೫) ನಿರವಿಸುವೆನು ಪರಬ್ರಹ್ಮವಾನಪ್ಪೆನೆಂ। ಬರಿವಿನೊಳಗೆ ತನಗುದಿಸಲು ವಿರತಿಕೇಳೆಲೆ ಕಾಂತೆ ಗುಣಗಂಧವದು ತಾನೆ। ಪರಮ ವೈರಾಗ್ಯವೆನಿಪುದು॥೫॥

೬) ವೈರಾಗ್ಯ ಪಂಚಕ

(ವಿ.ಚಿಂ.ವಿ.ಪ್ರಕರಣಾಂಶ) ಪ್ರಪಂಚವಿರತಿ। ದೇಹವಿರತಿ, ದೃಷ್ಟಾವಿರತಿ, ತುರಿಯವಿರತಿ, ಪರಬ್ರಹ್ಮವಿರತಿ.

(ಜೀ.ವಿ.ಪೇಜ ೩೦೨) ವೈರಾಗ್ಯ ಭೇಧ

(ಯೋ.ಸೂ.೧-೧೫)

ವೈರಾಗ್ಯಂ ದ್ವಿವಿಧಮ್ ಅಪರಂಪರಂಚೇತಿ। ಯಥಮಾನವ್ಯತಿರೇ ಕೈಕೇಂದ್ರಿಯ ವಶೀಕಾರ ಬೇದೈರ ಪರಂಚತುರ್ವಿಧವ್।

ವೈರಾಗ್ಯವು ಅಪರ ಮತ್ತು ಪರ ಎಂದು ಎರಡು ವಿಧ ಇದರಲ್ಲಿ ಅಪರ ವೈರಾಗ್ಯವು ಯಥಮಾನತ್ವ, ವ್ಯತಿರೇಕತ್ವ, ಏಕೇಂದ್ರಿಯತ್ವ। ವಶೀಕಾರತ್ವ ಎಂಬ ಭೇದಗಳಿಂದ ನಾಲ್ಕುಪ್ರಕಾರವಾಗಿರುವದು ತತ್ರಾದ್ಯಂ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ

ತ್ರಯಮರ್ಥಾತ್ ಸೂತ್ರಯನ್ ಸಾಕ್ಷಾಚ್ಚತುರ್ಥಂ ಸೂತ್ರಯತಿ

ನಾಲ್ಕನೆಯದನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಸೂತ್ರದ ಮೂಲಕ ಹೇಳುವಾಗ (ಪಾತಂಜಲಿಯು) ಮೊದಲ ಮೂರನ್ನೂ ಸೂಚಿಸಿರುತ್ತಾನೆ)

ಯಥಮಾನ ವೈರಾಗ್ಯ

೧) (ಜಿ.ವಿ.೩೦೧ ಪೇಜ) (ಯೋಸೂ ೧-೧೫) ಅಸ್ಮಿಂ ಜಗತಿ ಕಿಂ ಸಾರಂ ಕಿಮಸಾರಮಿತಿ ಗುರುಶಾಸ್ತ್ರಾಬ್ಯಾಂ ಜ್ಞಾಸ್ಯಾಮೀತ್ಯುದ್ಯೋಗೋ ಯಥಮಾನತ್ವಮ್,

ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸಾರವಾವುದು ಅಸಾರವಾವುದು ಎಂಬುದನ್ನು ಗುರುವಿನಿಂದಲೂ ಶಾಸ್ತ್ರದಿಂದಲೂ ಅರಿಯುವೆನು ಎಂಬ ಉದ್ವೇಗವು ಯಥಮಾನತ್ವ;

ವ್ಯತಿರೇಕ ವೈರಾಗ್ಯ

ಸ್ವ ಚಿತ್ತೇಪೂರ್ವಂ ವಿದ್ಯಮಾನಾನಾಂ ದೋಷಾಣಾಂ ಮಧ್ಯೇ ಬ್ಯಸ್ಯ ಮಾನೇನ

ವಿವೇಕೇನೈತಾವಂತಃ ಪಕ್ವಾ ಏತಾವಂತೋವಶಿಷ್ಟಾ ಇತಿ ವಿವೇಚನಂ ವ್ಯತಿರೇಕಃ

ತನ್ನ ಚಿತ್ತದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಇದ್ದು ಕೊಂಡಿರುವ ದೋಷಗಳ ನಡುವೆ ವಿವೇಕವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುವದರ ಮೂಲಕ ಇವು ಪಕ್ವವಾಗಿವೆ. ಇವು ಇನ್ನೂ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸುವದು ವ್ಯತಿರೇಕ;

ಏಕೇಂದ್ರಿಯ ವೈರಾಗ್ಯ

ದೃಷ್ಟಾನು ಶ್ರವಿಕ ವಿಷಯ ಪ್ರವೃತ್ತೇರ್ದುಃ ಖಾತ್ಮತ್ವ ಬೋಧೇನ ತಾಂ ಪ್ರವೃತ್ತಿಂ ಪರಿತ್ಯಜ್ಯಮನಸಔತ್ಸುಕ್ಯ ಮಾತ್ರೇಣ ವಿತೃಷ್ಣಾವಸ್ಥಾನಮೇರೇಂದ್ರಿಯತ್ವಮ್॥

ದೃಷ್ಟ ಮತ್ತು ಅನುಶ್ರವಿಕ (ದೃಷ್ಟವೆಂದರೆ ಈ ಲೋಕದ ಭೋಗಗಳು, ಅನುಶ್ರವಿಕವೆಂದರೆ ಸ್ವರ್ಗಾದಿ ಭೋಗಗಳು) ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ದುಃಖರೂಪವಾದದ್ದು ಎಂದು ಅರಿಯುವದರ ಮೂಲಕ ಆ ವಿಷಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಪರಿತ್ಯಜಿಸಿ ಕೇವಲ ಔತ್ಸುಕ್ಯದಿಂದ ಮನಸ್ಸನ್ನು ವಿತೃಷ್ಣಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟಿರುವದು ಏಕೇಂದ್ರಿಯತ್ವ;

ವಶೀಕರತ್ವ ವೈರಾಗ್ಯ

ವಿತೃಷ್ಣತ್ವಂ ವಶೀಕಾರಃ

ವಿತೃಷ್ಣತ್ವವೇ (ಆಶೆಯಿಲ್ಲದಿರುವದೇ) ವಶೀಕಾರ ವೈರಾಗ್ಯವು.

ಚದಿದಮಪರಂ ವೈರಾಗ್ಯ

ಅಪರ ವೈರಾಗ್ಯ ಪ್ರಯೋಜನ

ತದಿದಮಪರಂ ವೈರಾಗ್ಯ ಮಷ್ಟಾಂಗ ಯೋಗ ಪ್ರವರ್ತಕತ್ವೇನ ಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತಸ್ಯಾಂತ ರಂಗಮ್, ಆಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತಸ್ಯತು ಬಹಿರಂಗಂ।

ಈ ಅಪರ ವೈರಾಗ್ಯವು ಅಷ್ಟಾಂಗಯೋಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವದರಿಂದ ಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತ ಸಮಾಧಿಗೆ ಅಂತರಂಗವಾಗಿದೆ. ಅಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತ ಸಮಾದಿಗೆ ಬಹಿರಂಗವಾಗಿದೆ.

ಪರವೈರಾಗ್ಯ (ಪರಮವೈರಾಗ್ಯ)

(ಜೀ.ವಿ.ಪೇಜ ೩೦೨) (ಯೋ.ಸೂ ೧-೧೬)

ಪತ್ರಾಂತರಂಗಂ ಪರಂ ವೈರಾಗ್ಯಂ ಸೂತ್ರಯತಿ- ತತ್ಪರಂ ಪುರುಷ ಖ್ಯಾತೇರ್ಗುಣ ವೈತೃಷ್ಣಮ್

(ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರಂಗವಾದ ಪರಮ ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ)

ಪುರುಷನ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಗುಣಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹುಟ್ಟುವ ವೈತೃಷ್ಣವೇ ಪರಮವೈರಾಗ್ಯವು.

(ಯಮಾನಾದಿ ಆರು) ವೈರಾಗ್ಯ

ಯಥಮಾನ ವೈರಾಗ್ಯ

೧) (ಶಿ-ಶಿಖಾಮಣಿ ಪೇಜ೩೨೫) ಪುಣ್ಯ ವಿಶೇಷ ಸ್ವಪ್ರಯತ್ನ ಹಾಗು ಶ್ರುತಿ ಗುರುಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ವೈರಾಗ್ಯವು ಯಥಮಾನ ವೈರಾಗ್ಯ.

೨) (ಅಜಂಪುರ ವಿ.ಚಂ) ವಿಷಯಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರೀತಿಯಿಲ್ಲ ಆದರೆ ಭೋಗ ಬಿಡುವದಿಲ್ಲ ಇದು ಯಥಮಾನ ವೈರಾಗ್ಯ

೩) (ವಿದ್ಯಾನಂದರು) ಮಂದ ವೈರಾಗ್ಯಕ್ಕೆ ಯಥಮಾನವೆನ್ನುವರು.

ವ್ಯತಿರೇಕ ವೈರಾಗ್ಯ

೧) (ಶಿ.ಶಿ.ಪೇಜ ೩೨೫) ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಸ್ವಾಮಿಗಳು) ಸರ್ವ ಇಂದ್ರಿಯ ಹಾಗು ವಿಷಯ ಇವುಗಳ ಸಂಬಂಧ ತಪ್ಪಿಸುವದು ವ್ಯತಿರೇಕ ವೈರಾಗ್ಯವು

೨) (ಅಜಂಪುರ ವಿ.ಚಂ) ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಬಿಡುವ ಶಕ್ತಿ ಇದೆ. ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ ನಾನು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ ಎನ್ನುವದು ಹೋಗಿರುವದಿಲ್ಲ ಇದು ವ್ಯತಿರೇಕ ವೈರಾಗ್ಯ.

೩) (ವಿದ್ಯಾನಂದರು) ಸತ್ಸಂಗಮಾಡಿ ದುರ್ಗುಣಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವದು ಇದು ವ್ಯತಿರೇಕ ವೈರಾಗ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು.

ಏಕೇಂದ್ರಿಯ ವೈರಾಗ

೧) (ಶಿ.ಶಿ.೩೨೫) ಮಾನಾಪ ಮಾನಾದಿ ದ್ವಂದ್ವ ಧರ್ಮಗಳಿಗೆ ಮನದಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯವೀಯದೆ ಸದಾಜಾಗ್ರತನಾಗಿರುವದು ಏಕೇಂದ್ರಿಯ ವೈರಾಗ್ಯವು

೨) (ಅಜಂಪುರ ವಿ.ಚಂ.) ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ವನಿತಾದಿ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಭೋಗಿಸಿದರೂ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ರಾಗವಿಲ್ಲ ಇದು ಏಕೇಂದ್ರಿಯ ವೈರಾಗ್ಯ.

೩) (ವಿದ್ಯಾನಂದರು) ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ನಿಗ್ರಹವೇ ಏಕೇಂದ್ರಿಯ ವೈರಾಗ್ಯವು.

ವಶೀಕರ ವೈರಾಗ್ಯ

೧) (ಶಿ.ಶಿ.ಮ.ಸ್ವಾ.ಪೇಜ ೩೨೫) ಸರ್ವ ವಿಷಯಗಳ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ಇದ್ದರೂ ಆ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಆಸಕ್ತಿಗೊಳಿಸದೆ ನಿರ್ವಿಕಾರ ಭಾವದಿಂದ ಇರುವದು ವಶೀಕರ ವೈರಾಗ್ಯವು.

೨) (ಅಜಂಪುರ ವಿ.ಚಂ.) ವನಿತಾದಿ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಭೋಗಿಸುವದೂ ಇಲ್ಲ. ಅದರ ಆಸಕ್ತಿಯೂ ಇಲ್ಲ ಇದು ವಶೀಕರ ವೈರಾಗ್ಯ

೩) (ವಿದ್ಯಾನಂದರು) ಮನಸ್ಸು ವಶ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದು ವಿಶೀಕರ ವೈರಾಗ್ಯವು.

ಅಪರ ವೈರಾಗ್ಯ

೧) (ಶಿ.ಶಿ.ಮ.ಸ್ವಾ.ಪೇಜ ೩೨೫) ಸತ್ವ, ರಜ, ತಮ, ಈ ಮೂರು ಗುಣಗಲಿಂದ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳು ತೋರಿ ಬಂದಿವೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯುಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಮೋಹಗೊಳ್ಳದಿರುವದೇ ಅಪರ ವೈರಾಗ್ಯವು.

೨) (ವಿದ್ಯಾನಂದರು) ಯಥಮಾನಾದಿ ನಾಲ್ಕು ವೈರಾಗ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವದೇ ಅಪರ ವೈರಾಗ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು.

೩) ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಬಿಡುವದು ಅಪರ ವೈರಾಗ್ಯ.

ಪರ ವೈರಾಗ್ಯ

೧) ವಿಷಯಗಳ ಮೋಹವನ್ನು ಬಿಡುವದು ಪರವೈರಾಗ್ಯ

೨) (ಶಿ.ಶಿ.ಮ.ಸಾ.ಪೇಜ ೩೨೫) ಪರಮ ಪುರುಷತತ್ವದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರದೊರೆತು ಪ್ರಕೃತಿ ವಿಲಾಸದಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಅನಾಸಕ್ತಿ ಮೂಡಿದಾಗ ಉನ್ನತವಾದ ನಿರ್ಲಿಪ್ತ ಅವಸ್ಥೆಯೇ ಪರ ವೈರಾಗ್ಯವು.

೩) ಅಷ್ಟಮಾಸಿದ್ದಿಗಳನ್ನು ಬಿಡಬೇಕೆಂಬುವದೇ ಪರವೈರಾಗ್ಯವು.

ಅಭಾವ ವೈರಾಗ್ಯ

೧) ಇಲ್ಲದ್ದಕ್ಕೆ ಒಲ್ಲೆನೆನ್ನುವದು ಅಭಾವ ವೈರಾಗ್ಯ

೨) ಮಂದ, ತೀವ್ರ, ತೀವ್ರತರ, ತೀವ್ರತಮ

ವ್ಯ

ವ್ಯವಧಾನ

(ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೪೬) ದೇಶಕೃತ ಕಿಂವಾ ಕಾಲಕೃತ ಅಂತರಾಯಕು ವ್ಯವಧಾನ ಕಹೆ ಹೈ

ವ್ಯವಹಿತ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೪೭) ವ್ಯವಧಾನವಾಲೇ ವಸ್ತುಕು ವ್ಯವಹಿತ ಕಹೆ ಹೈ।

೨) ಜೋ ವಸ್ತು ದೂರದೇಶವಿಷೆ ಹೋವೆ ಸೊದೇಶಸೆ ವ್ಯವಹಿತ ಹೈ ಜೋ ವಸ್ತು ಭೂತಕಿಂವಾ ಭವಿಷತ್ ಕಾಲವಿಷೇ ಹೋವೆ ಸೋ ಕಾಲ ಕಾರಿ ವ್ಯವಹಿತ ಹೈ।

೩) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೭೯) ಅಂತರಾಯ ಸಹಿತ ಕಾ ನಾಮ ವ್ಯವಹಿತ ಹೈ

ಅವ್ಯವಹಿತ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೪೬) ವ್ಯವಹಿತ ಬಿನ್ನ ಜೋ ಅಂತರಾಯ ರಹಿತ ವಸ್ತು ಸೋ ಅವ್ಯವಹಿತ ಕಹೆ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೭೯) ಅಂತರಾಯ ರಹಿತಕಾ ನಾಮ ಅವ್ಯವಹಿತ ಹೈ

ವ್ಯತಿರೇಕ

೧) ಏಕಕೆ ನಹಿ ಹೋನೇಸೆ ಅಪರ ಕಾ ನಹಿ ಹೋನಾ ವ್ಯತಿರೇಕ ಹೈ।

೨) ಯದ್ ಅಭಾವ ತದ್ದಭಾವ ವ್ಯತಿರೇಕಃ

೩) (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೧-೫) ಅಭಾವ ವ್ಯಾಪ್ತಿಕು ವ್ಯತಿರೇಕ ಕಹೆ ಹೈ (ಧರ್ಮಾದ್ಯಾಸ)

ವ್ಯಭಿಚಾರಿ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೧೫೬ ಪೇಜ ೨೪೦), ಜೋ ವಸ್ತು ಕಹಿ ಕ ಹೋವೆ ಔರ ಕಹಿಕ ನಹೋವೆ ಸೋವಸ್ತು ವ್ಯಭಿಚಾರಿ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಸಾ.೩೬೮) ಜೋ ವಸ್ತು ಕಂಹು ಹೋವೆ ಔರ ಕಂಹು ನ ಹೋವೆ ಸೋ ವ್ಯವಿಚಾರಿ ಕಹಿಯೇ ಹೈ।

೩) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೨ ಪೇಜ ೩೫) ಅಧಿಕ ದೇಶಮೆ ಜೋರಹಿ ಸೋ ವ್ಯಭಿಚಾರಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ವ್ಯಷ್ಟಿ

೧) (ವಿ.ಚಿಂ.೮೫) ವನದಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ವೃಕ್ಷವಿದೊಂದು ವೃಕ್ಷವೆಂದು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕುರುಹಿಡುವಂತೆ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ದೇಹಾತ್ಮಾಭಿಮಾನವೇ ಜೀವಂಗೆ ವ್ಯಷ್ಟಿರೂಪಮಕ್ಕುಂ.

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೪೬೫) ಜಲಪೂರಿತ ಅನೇಕ ಘಟನವಿಷೆ ಸೂರ್ಯಕೆ ಅನೇಕ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಅಭಾಸ ಹೋವೆ ಹೈ। ತಿನಮೆ

ಏಕ ಏಕ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ವ್ಯಷ್ಟಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಆನೇಕ ಬುದ್ಧಿರೂಪ ಜಲವಿಷೆ ಅನೇಕ ಬ್ರಹ್ಮಕೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ (ಅಭಾಸ) ಹೈ ಏಕ ಏಕ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ವ್ಯಷ್ಟಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ವ್ಯಷ್ಟಿ ಅಜ್ಞಾನ

(ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೩೭೯) (ಕಲಾ ೧೬) ವೃಕ್ಷನಕಿನ್ಯಾಯಿ ವಾ ವ್ಯಕ್ತಿ ನ ಕಿ ನ್ಯಾಯಿ ವಾ ಜಲ ಬಿಂದೂಕಿ ನ್ಯಾಯಿ ಅನೇಕ ಬುದ್ದಿನಕಾ ವಿಷಯ ವ್ಯಷ್ಟಿ ಅಜ್ಞಾನ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ವ್ಯಕ್ತಿ

(ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೨೧) ಜಾತೀಕಾ ಆಶ್ರಯ ಜೋ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಿಕ ಸೋ ವ್ಯಕ್ತಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ

(ವೃ.ರ.೬೮) ಜಾತೀಕಾ ಆಶ್ರಯಕು ವ್ಯಕ್ತಿ ಕಹೆ ಹೈ।

ವ್ಯಂಗ್ಯಾರ್ಥ

(ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೩.ಪೇಜ ೬೧) ವ್ಯಂಜನಾ ವೃತ್ತೀಸೆ ಜೋ ಅರ್ಥ ಪ್ರತೀತಿ ಹೋವೆ ಸೋ ವ್ಯಂಗ್ಯ ಅರ್ಥ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ವ್ಯಸನಗಳು

(ವಿ.ಚಂ.೪೨೭ ಪೇಜ) ತನುವ್ಯಸನ, ಮನೋವ್ಯಸನ, ಕ್ರೋಧ ವ್ಯಸನ, ವಿಷಯ ವ್ಯಸನ, ಧನ ವ್ಯಸನ, ರಾಜ್ಯ ವ್ಯಸನ, ಸೇವಕ ವ್ಯಸನ.

ವ್ಯವಸಾಯ

(ವೃ.ಪ್ರ.೩೨೭ ಪೇಜ ಪ್ರ.೭) ಘಟಾದಿಕ ನಕಾ ಜ್ಞಾನ ವ್ಯವಸಾಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಅನುವ್ಯವಸಾಯ

೧) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೭ ಪೇಜ ೩೨೭) ಜ್ಞಾನಕಾ ಜ್ಞಾನ ಅನುವ್ಯವಸಾಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) ವ್ಯವಸಾಯಕೆ ಅನುಸಾರೀಕು ಅನುವ್ಯವಸಾಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೩) ತ್ರಿಪುಟಿಗೋಚರ ಜ್ಞಾನಕು ಅನುವ್ಯವಸಾಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಅನುವ್ಯವಸಾಯ ಸ್ವಭಾವ

೪) ವ್ಯವಸಾಯಕೆ ವಿಷಯಕು ತ್ಯಾಗೇ ನಹಿ ಕಿಂತು ವಿಷಯ ಸಹಿತ ವ್ಯವಸಾಯಕು ಪ್ರಕಾಶ ಹೈ ಇಸಿವಾಸ್ತೆ ಜ್ಞಾನಕೆ ಜ್ಞಾನಕಿ ಅನುವ್ಯವಸಾಯ ಸಂಜ್ಞಾ ಹೈ।

ವ್ಯವಹಾರ

೧) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೬ ಪೇಜ ೧೪೦) ಶಬ್ದ ಪ್ರಯೋಗಕು ವ್ಯವಹಾರ ಕಹೆ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೦೨) ವ್ಯವಹಾರ ನಾಮ ಪ್ರತೀತಿ ಔರ ಕಹನೇಕಾ ಹೈ।

೩) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೧ ಪೇಜ ೨೧) ಜೋ ಇಂದ್ರಿಯಕೆ ಸಂಬಂಧ ವ್ಯಾಪಾರ ಕಹೆ ಹೈ

೪) ಕಾರ್ಯಾನು ಕೂಲಂಶಬ್ದ ಪ್ರಯೋಗಃ ವ್ಯವಹಾರ

ವ್ಯವಹಾರ ಬೇಧ

(ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೭ ಪೇಜ ೨೦೮) ಲೌಕಿಕ ವ್ಯವಹಾರ ಶಾತ್ರಸೆ ಬಾಹ್ಯ ಜೋ ಲೋಕ ಶಬ್ದ ಪ್ರಯೋಗ ಕರೆ ಸೋ ಲೌಕಿಕ ವ್ಯವಹಾರ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ವ್ಯವಹಾರ

(ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೭.ಪೇಜ ೨೦೮) ಶಾಸ್ತ್ರಕಿ ಪಾರಿಭಾಷಾಸೆ ಜೋ ಶಬ್ದ ಪ್ರಯೋಗ ಸೋ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ವ್ಯವಹಾರ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಅರ್ಥ

(ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೧೧೭) ಬ್ರಹ್ಮಸೆ ಬಿನ್ನ ಸಾರಾ ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಅರ್ಥ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ವ್ಯವಹಾರಿಕ

೧) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೮ ಪೇಜ ೩೭೧) ಕೇವಲ ಅಜ್ಞಾನ ಜನ್ಯ ಹೋವೆ ತಾಕು ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಕಹೆ ಹೈ।

೨) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೮ ಪೇಜ ೪೩೯) ಬ್ರಹ್ಮ ಜ್ಞಾನಸೆ ಪ್ರಥಮ ಜಾಕಾಬಾದ ಹೋವೆ ನಹಿ ಔರ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಸೆ ಉತ್ತರ ಜಾಕಿ ಸತ್ತಾಸ್ಪೂರ್ತಿ ಹೋವೆ ನಹಿ ಸೋ ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೩) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೩೧೩) ಜಾಗ್ರತ ಪದಾರ್ಥಕು ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಕಹೆ ಹೈ।

೪) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೩೧೫) ಅನ್ಯದೋಷ ರಹಿತ ಕೇವಲ ಅವಿದ್ಯಾಜನ್ಯ ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ವ್ಯಾ

ವ್ಯಾಪಾರ

೧) ತಜ್ಜನ್ಯ ತ್ವೇಸತಿ ತಜ್ಜ ನ್ಯೋ ಜನಕ ವಾಪಾರಃ

೨) ಕಾರಣೇನ ಜನ್ಯತ್ವೇಸತಿ ತತ್ಕಾರ್ಯಕಾ ಜನ್ಯ ಕ್ರಿಯಾ ಪ್ರತಿ ಜನ ಕಂವ್ಯಾಪಾರಃ

೩) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೩೦) ಕಾರಣತೆ ಉಪಜೇಕೆ ಕಾರ್ಯಕು ಉಪ ಜಾವೆ ಸೋ ವ್ಯಾಪಾರ ಹೈ।

೪) ಇಂದ್ರಿಯ ವಿಷಯಕಾ ಸಂಬಂಧ ಇಂದ್ರಿಯ ನತೆ ಉಪಜಕೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಮಾಕು ಉಪಜಾವೆ ಸೋ ವ್ಯಾಪಾರ ಹೈ। ಕಪಾಲ ಘಟಕಾ ಕಾರಣ ಹೈ ಕಪಾಲ ದೋಕಾ ಸಂಯೋಗ ಬೀ ಘಟಕಾ ಕಾರಣ ಹೈ ತಂಹಾ ಕಪಾಲಕಿ ಕಾರಣ ತಾಮೆ ಸಂಯೋಗ ವ್ಯಾಪಾರ ಹೈ।

ವ್ಯಾಪಕ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ ೭ ಪೇಜ ೧೭೦) ಜಿಸಕಾ ದೇಶತೆ ಅಂತ ನ ಹೋವೆ ಸೋ ವ್ಯಾಪಕ ಕಹಿಯೆ ಹೈ

೨) (ವೃ.ರ.೮೯) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೩೫) ವ್ಯಾಪ್ತಿಕಾ ನಿರೂಪಕ ವ್ಯಾಪಕ ಕಹೆ ಹೈ।

೩) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೪೫೦) ಜೋ ಅಧಿಕ ದೇಶಮೆ ಹೋವೆ ಸೊ ವ್ಯಾಪಕ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಅತ್ಯಂತ ಅಭಾವ ಅಪ್ರತಿಯೋಗಿತ್ವಾತ್ ದೇಹಪರಿಚ್ಛೇದ ರಹಿತಂ ವ್ಯಾಪಕಃ।

೪) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೩೪೫) (ನ್ಯಾಯಮತಾನುಸಾರ) ಸರ್ವ ಅಲ್ಪ ಪದಾರ್ಥನಸೆ ಜೋ

ಸಂಯೋಗ ಸೋಯಿ ವ್ಯಾಪಕಕಾ ಲಕ್ಷಣ ಹೈ। ೫) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ. ೩೬೯) ದೇಶ ಕಾಲ ವಸ್ತು ಕೃತ ಅಂತತೆ ರಹಿತ ಬೀ ವ್ಯಾಪಕಕಾ ಲಕ್ಷಣ ಹೈ।(ಯಹ ಲಕ್ಷಣ ವಿರುದ್ಧ ಹೈಯೊ ಲಕ್ಷಣಕಾ ಖಂಡನ (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೩೯೬ (೩೯೭) ವಿಷೆ ಲಿಖೆ ಹೈ)

೫) (ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ ೧೬ ಪೇಜ ೪೩೪) ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನ ದೇಶ, ಕಾಲ, ವಸ್ತು ಕೃತ ಪರಿಚ್ಛೇದವಾಲಾ ವ್ಯಾಪಕ ಕ ಹೆ ಹೈ।

ಆಪೇಕ್ಷಕ ವ್ಯಾಪಕ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೧೭೨) ಜೋ ವಸ್ತು ಕಿಸಿ ಪದಾರ್ಥಕಿ ಅಪೇಕ್ಷಸೆ ವ್ಯಾಪಕ ಹೋವೆ ಹೈ ಔರ ಕೀಸಿಕೆ ಅಪೇಕ್ಷಸೆ ನಹೋವೆ ತಾಕೆ ವಿಷೆ ಆಪೇಕ್ಷಕ ವ್ಯಾಪಕತಾ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೪೧) ಜೋ ಕಿಸೀಕಾ ಅಪೇಕ್ಷಸೆ ವ್ಯಾಪಕ ಹೋವೆ ಔರ ಕಿಸೀಕಾ ಅಪೇಕ್ಷಸೆ ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನ ಹೋವೆ ಸೋ ಆಪೇಕ್ಷಕ ವ್ಯಾಪಕ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। ಜೈಸೆ ದೃಷ್ಟಾಂತ ಗ್ರಹ ಜೋ ಹೈ। ಸೋ ಘಟಾದಿಕಕಿ ಅಪೇಕ್ಷಸೆ ವ್ಯಾಪಕ ಹೈ ಗ್ರಾಮಕಿ ಅಪೇಕ್ಷಿಸೆ ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನ ಹೈ ಯಾತೆ ಆಪೇಕ್ಷಕ ವ್ಯಾಪಕ ಹೈ(ಸಿದ್ದಾಂತ) ತೈಸೆ ಮಾಯಾಬೀ ಪ್ರಥ್ವಿ ಆದಿಕ ಆಪೇಕ್ಷಸೆ ವ್ಯಾಪಕ ಹೈ ಔರ ಬ್ರಹ್ಮಕಿ ಆಪೇಕ್ಷಸೆ ಪರ್ಚ್ಛಿನ್ನ ಹೈ। ಯಾತೆ ಮಾಯಾ ಆಪೇಕ್ಷಕ ವ್ಯಾಪಕ ಹೈ।

ನಿರಪೇಕ್ಷಕ ವ್ಯಾಪಕ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೧೭೨) ಜೋ ವಸ್ತು ಸರ್ವಕೆ (ಕಾರ್ಯಕಾರಣ) ಅಪೇಕ್ಷಸೆ ವ್ಯಾಪಕ ಹೋವೆ ತಾಕೆ ವಿಷೆ ಜೋ ವ್ಯಾಪಕತಾ ಸೋ ನಿರಪೇಕ್ಷ ವ್ಯಾಪಕತಾ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) ಸೋ ನಿರಪೇಕ್ಷಿತ ವ್ಯಾಪಕತಾ ಚೇತನ ವಿಷೆ ಹೈ। ಕಾಹೆತೆ ಚೇತನಸೆ ಅಧಿಕ ಔರ ಕೋಯಿ ವ್ಯಾಪಕ ಹೈ ನಹಿ ಕಿಂತು ಚೇತನ ಹೀ ಸರ್ವಸೆ ವ್ಯಾಪಕ ಹೈ ಯಾತೆ ಚೇತನವಿಷೆ ನಿರಪೇಕ್ಷ ವ್ಯಾಪಕ ತಾ ಹೈ।

ವ್ಯಾಪ್ತಿ

೧) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ೨ ಪೇಜ ೩೫) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೮೯) ಅವಿನಾಭಾವರೂಪ ಸಂಬಂಧಕು ವ್ಯಾಪ್ತಿ

ವ್ಯಾಪ್ಯ

೧) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೨ ಪೇಜ ೩೫) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೮೯) ವ್ಯಾಪ್ತಿವಾಲೇಕು ವ್ಯಾಪ ಕಹೆ ಹೈ

೨) (ವಿ.ಚಂ. ಕಲಾ ೧೬ ಪೇಜ ೪೩೪) ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನ ದೇಶಕಾಲಿ ವಸ್ತು ಕೃತಾ ಪರಿಚ್ಛೇದವಾಲಾ ವ್ಯಾಪಕ ಕಹೆ ಹೈ।

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

(ವಿ.ಚಿಂ.೪೬) ಮತ್ತಮಾ ಮೂಲ ಗ್ರಂಥಸ್ತಮಾದ ಪದ, ಪದಾರ್ಥ ವಾಕ್ಯ ಯೋಜನೆ, ಪ್ರಶ್ನೆ, ಪರಿಹಾರಂಗಳೆಂಬವೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಪಂಚಲಕ್ಷಣಗಲು.

ವ್ಯಾವರ್ತಕ

(ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೦೧ (ಅವಚ್ಛೇದವಾದ) ಔರ ಪದಾರ್ಥಸೆ ಬಿನ್ನ ತಾ ಕರೀಕೆ ವಸ್ತುಕೆ ಸ್ವರೂಪಕು ಜೋ ಜನಾವೆ ಸೋ ವ್ಯಾವರ್ತಕ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಜೈಸೆ ''ನೀಲ ಘಟಹೈ'' ಯಾ ಸ್ಥಾನಮೆ ಘಟಕಾ ನೀಲತಾ ವಿಶೇಷಣ ಹೈ। ಕಾಹೆತೆ? ನೀಲ ಘಟಕೆ ವಿಷೆ ನೀಲ ತಾಕಾ ಪ್ರವೇಶ ಹೈ। ಔರ ಪೀತ ಶ್ವೇತಾದಿ ಕನತೆ ಭಿನ್ನತಾಕರೀಕೆ ಜನಾವೆ ಹೈ ಯಾತೆ ವ್ಯಾವರ್ತಕ ಹೈ। ತೈಸೆ ಪ್ರಮಾತಾಕೆ ಸ್ವರೂಪವಿಷೆ ಅಂತಃಕರಣ ಕಾ ಪ್ರವೇಶ ಹೈ ಔರ ಪ್ರಮೇಯ ಚೇತನಸೆ ಬಿನ್ನತಾ ಕರಿಕೆ ಪ್ರಮಾತಾಕೆ ಸ್ವರೂಪಕು ಜನಾವೆ ಹೈ ಯಾತೆ ವ್ಯಾವರ್ತಕ ಹೈ।

ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯ

(ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೨೦೧) ಜಾಕು ಬಿನ್ನತಾ ಕರೀಕೆ ಜನಾವೆ ಸೋ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯ ಕಹಿಯೆಹೈ।

ವ್ಯಾಕರಣ

(ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೪೮೬) ವೇದದ ಷಡಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ನೋಡಬಹುದು.

ವೃ

ವೃತ್ತಿ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ ೧೧ ಪೇಜ ೨೫೨) ಶಬ್ದಕಾ ಅರ್ಥಕೆ ಸಾಥಿ ಜೋ ಸಂಬಂಧ ಸೋ ಶಬ್ದಕಿ ವೃತ್ತಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೧೮೭) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೨೫೪) ಅಂತಃಕರಣಕಾ ಜೋ ಪರಿಣಾಮ ಹೈ ತಾಕು ವೃತ್ತಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೩) (ವೃ.ರ. ಅಂಕ ೩) ಅಂತಃಕರಣಕಾ ಔರ ಅಜ್ಞಾನಕಾ ಜೋ ಪರಿಣಾಮ ಸೋ ವೃತ್ತಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೧ ಪೇಜ ೧)

೪) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ೧.ಪೇಜ೧) ವಿಷಯ ಪ್ರಕಾಶಕ ಜೋ ಅಂತಃಕರಣ ಔರ ಅಜ್ಞಾನ ಕಾ ಪರಿಣಾಮ ಸೋ ವೃತ್ತಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೫) (ವೃ.ರ. ಅಂಕ ೪) ಜ್ಞಾನರೂಪ ಪರಿಣಾಮತೆ ಪ್ರಕಾಶ ಹೋವೆ ಹೈ ತಾಹೀಕು ವೃತ್ತಿ ಕಹೆ ಹೈ।

೬) (ವೃ.ರ. ಅಂಕ ೫-೮) (ತತ್ವಾನುಸಂಧಾನ ಅದ್ವೈತಕಾಸ್ತುಭ ಗ್ರಂಥನಮೆ) ಪ್ರಕಾಶಕ ಪರಿಣಾಮಹೀ ವೃತ್ತಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೭) (ವೃ.ರ. ಅಂಕ ೬) (ಕಿತನೆ ಗ್ರಂಥ) ಅಜ್ಞಾನನಾಶಕ ಪರಿಣಾಮಕು ವೃತ್ತಿ ಕಹೆ ಹೈ।

೮) (ವೃ.ರ. ಅಂಕ ೮) ಆಸ್ತಿ ವ್ಯವಹಾರಕಾಹೇತು ಜೋ ಅವಿಧ್ಯಾ ಔರ ಅಂತಃಕರಣಕಾ ಪರಿಣಾಮ ಸೋ ವೃತ್ತಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೯) (ವೃ.ರ. ಅಂಕ ೯) (ದೋಷರಹಿತ) ಅಸ್ತಿ ವ್ಯವಹಾರಕಾ ಹೇತು ಅವಿದ್ಯಾ ಔರ ಅಂತಃಕರಣಕಾ ಪರಿಣಾಮ.. ವೃತ್ತಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೧೦) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೪೩೮)

೧) ಶಾಸ್ತ್ರವಿಷೆ ವೃತ್ತಿನಾಮ ಅಂತಃಕರಣವಾ ಅವಿದ್ಯಾಕೆ ಪರಿಣಾಮ ಬೀ ಹೈ।

೨) ವರ್ತನೇ ವಾಲೇಕಾ ನಾಮಬೀ ವೃತ್ತಿ ಹೈ

೩) ಜೀವಿಕಾ ಕಾ ನಾಮ ಬೀ ವೃತ್ತಿ ಹೈ

೪) ಪ್ರಾಣೋಕಿ ಕ್ರಿಯಾಕಾ ನಾಮ ಬೀ ವೃತ್ತಿ ಹೈ

ತಿನಮೇಸೆ ಕೋಯಿಬೀ ವೃತ್ತಿ ಶಬ್ದಕಾ ಇಂಹಾ ಜಾನನೆ ಯೋಗ್ಯ ನಹಿ ಕಿಂತು.

ಶಬ್ದಕಾ ಅರ್ಥಸೆ ಜೋ ಸಂಬಂಧ ಸೋ ಇಂಹಾ ವೃತ್ತಿ ಶಬ್ದಕಾ ಅರ್ಥ ಜಾನೆ ಯೋಗ್ಯ ಹೈ।

೧೧) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೪೮೯) ಪದಕಾ ಜೋ ಅರ್ಥಸೆ ಸಂಬಂಧ ಸೋ ವೃತ್ತಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।
(ವೃ.ರ. ಅಂಕ ೧೧೯)

೧೨) (ವೃ.ರ. ಅಂಕ ೧೯) ಪದಕಾ ಅರ್ಥಸೆ ಸಂಬಂಧ ವೃತ್ತಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೧೩) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ. ೩ ಪೇಜ ೪೬) ಪದ ಅರ್ಥಕಾ ಜೋ ಆಪಸಮೆ ಸಂಬಂಧ ತಾಕು ವೃತ್ತಿ ಕಹೆ ಹೈ।

ವೃತ್ತಿ ಜ್ಞಾನ

(ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೨೦೦) ಶರೀರಸೆ ಲೇಕೆ ಘಟಾದಿಕ ವಿಷಯಪರ್ಯಂತ ಜೋ ಅಂತಃಕರಕಾ ನಾಲೇಕೆ ಸಮಾನ ಪರಿಣಾಮ ತಾಕು ವೃತ್ತಿ ಜ್ಞಾನ ಕಹೆ ಹೈ।

ವೃತ್ತಿ

೧) ವೃತ್ತಿಯಜ್ಞಾನ ಗೌಣ ಚೇತನ ಜ್ಞಾನ ಮುಖ್ಯ

೨) ವೃತ್ತಿಯ ಆವಾಂತರ ಪ್ರಯೋಜನ ಬಿಡಬೇಕು. ವೃತ್ತಿ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಯೋಜನ ಪಡೆಯಬೇಕು.

೧) ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅವಿದ್ಯಾವೃತ್ತಿ.

೨) ಜಾಗ್ರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅಂತಃಕರಣ ವೃತ್ತಿ.

೧) ವೃತಿ ಈಶ್ವರ ಸೃಷ್ಟಿ ನೋಡಿದಾಗ ಜಾಗ್ರಾವಸ್ಥಾ.

೨) ವೃತ್ತಿ ಜೀವ ಸೃಷ್ಟಿ ನೋಡಿದಾಗ ಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥಾ.

೩) ವೃತ್ತಿ ಅಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿದಾಗ ಸುಷುಪ್ತಿ.

೧) ವೃತ್ತಿ ಬಹಿರ್ಮುಖವಾದಾಗ ಬಂಧ.

೨) ವೃತ್ತಿ ಅಂತರ್ಮುಖವಾದಾಗ ಮುಕ್ತಿ.

೧) ವೃತ್ತಿ ಚೇತನದ ಸಹಾಯದಿಂದ ತನ್ನ ತಾಯಿಯಾದ ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ನಾಶ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

೧) ವೃತ್ತಿಯ ಲಯವಾದರೆ ಸುಷುಪ್ತಿ.

೨) ವೃತ್ತಿ ವೇಗವಾದರೆ ಮೂರ್ಛಾ ವೃತ್ತಿ ಮೂರ್ಛಾ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೊರಳಿ ಬಂದರೆ ಬರುವದು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಇಲ್ಲ.

೩) ವೃತ್ತಿ ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಬ್ಧದಿಂದ ಮರಳಿ ಬರುತ್ತದೆ.

೪) ಮರಣ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮರಳಿ ಬರುವದೇ ಇಲ್ಲ.

೫) ವೃತ್ತಿ ಸ್ವರೂಪಾಕಾರವಾದರೆ ಸಮಾಧಿ.

೬) ವೃತ್ತಿ ಶರೀರ ಬಿಟ್ಟರೆ ಮರಣ.

೭) ವೃತ್ತಿ ಮತ್ತೊಂದು ಶರೀರ ತೊಟ್ಟರೆ ಜನನ.

೧) ವೃತ್ತಿ ನಿಷೇಧ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಾದರೆ ಪಾಮರ

೨) ವೃತ್ತಿ ವಿಧಿಯಾನುಸಾರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಾದರೆ ಅಥವಾ ಭೋಗಿಸಿದರೆ ವಿಷಯಿ.

೩) ವೃತ್ತಿ ಗುರು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗೆ ಶರಣಾಗತವಾದರೆ ಮುಮುಕ್ಷು.

೪) ವೃತ್ತಿ ತನ್ನ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಾದ ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ನಾಶ ಮಾಡಿದರೆ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತ.

೫) ವೃತ್ತಿ ತನ್ನ ಉಪಾದಾನವಾದ ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ನಾಶ ಮಾಡಿ ತಾನೂ ನಾಶವಾದರೆ ವಿದೇಹ ಕೈವಲ್ಯ.

(ಹುಟ್ಟದ ತಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದನು ಮಗನೊಬ್ಬ ಹೆತ್ತ ತಾಯಿಯನ್ನು ಕೊಂದು ತಾನೂ ನಾಶವಾದನು ಎಂಬಂತೆ)

ವೃತ್ತಿ ಸಂಶ್ಲಿಷ್ಟ

(ಕೈವಲ್ಯ ೪-೨೮-೩) ಪೆರತೊಂದು ವಿಷಯದೊಳೆರಗದಂತರಮಾಗಿ ಮೆರೆವ ತತ್ವದೊಳಿಡೆಯುಡುಗದೆ॥ ಕರಿಗೊಂಡು ಸತ್ವದುತ್ತಮ ಬುದ್ಧಿ ನಿಲಲದ। ನರಿಯೆ ಸಂಶ್ಲಿಷ್ಟವೆಂದೆನಿಪುದು.

ಸ್ವಲೀನವೃತ್ತಿ (ಲಯ)

(ಕೈವಲ್ಯ ೪-೨೮-೪) ಆನುನೀನದಿದೆಂಬುದೇನು ತೋರದೆ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ಬೋಧಾನುಭವದೊಳು॥ ಮಾನಸವಡಗಿ ಸುಷುಪ್ತನಂತಿರಲು ಸ್ವಲೀನ ವತ್ಯಧಿಕ ನಿರ್ಗುಣವಿದು॥೪॥

ವೃತ್ತಿ

೧) (ಪಂ.ದ.೧೫-೩) ಶಾಂತಾ ಘೋರಾಸ್ತಥಾ ಮೂಢಾ ಮನಸೋ ವೃತ್ತಯಸ್ತ್ರಿಧಾ। ವೈರಾಗ್ಯಂ ಕ್ಷಾಂತಿಕಾದಾರ್ಯ ಮಿತ್ಯಾದ್ಯಾಃ ಶಾಂತ ವೃತ್ತಯಃ॥೩॥

ಅಂತಃಕರಣ ವೃತ್ತಿಗಳು ಶಾಂತ, ಘೋರ, ಮೂಢ ಎಂದು ಮೂರು ಬಗೆಯಾಗಿರುವವು; ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ವೈರಾಗ್ಯ, ಕ್ಷಮೆ, ಉದಾರತೆ ಇವೇ ಮೊದಲಾದವು ಶಾಂತವೃತ್ತಿಗಳೆನಿಸುವವು.

೨) (ಪಂ.ದ.೧೫-೪) ತೃಷ್ಣಾ ಸ್ನೇಹೋರಾಗ ಲೋಭಾವಿತ್ಯಾದ್ಯಾ ಘೋರ ವೃತ್ತಯಃ। ಸಂಮೋಹೋಭಯ ಮಿತ್ಯಾದ್ಯಾಃ ಕಥಿತಾ ಮೂಢ ವೃತ್ತಯಃ॥೪॥

೪) ಬಯಕೆ, ಮಮತೆ, ಆಸಕ್ತಿ, ಲೋಭ ಇವೇ ಮೊದಲಾದವು ಘೋರ ವೃತ್ತಿಗಳೆನಿಸುವವು ಅಜ್ಞಾನ, ಭಯ ಇವೇ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಮೂಢ ವೃತ್ತಿಗಳೆನಿಸುವವು.

ಪ್ರಮಾವೃತ್ತಿ ಬೇಧ

(ವೃ.ರ.) ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿ ಆರು ಪ್ರಮಾ, ೭) ಈಶ್ವರ ಜ್ಞಾನ ೮) ಸುಖಾದಿಗೋಚರ ಜ್ಞಾನ

೯) ಸಂಶಯ ಬ್ರಮಾ ೧೦) ನಿಶ್ಚಯ ಬ್ರಮಾ ೧೧) ತರ್ಕ ಬ್ರಮಾ ೧೨) ಯತಾರ್ಥ ೧೩) ಅಯತಾರ್ಥ ೧೪) ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಶುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ರಜತದ ಜ್ಞಾನ.

ವೃತ್ತಿ ಪ್ರಕಾರ

೧) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೨೫೪) ಬುದ್ದಿ ವೃತ್ತಿ : ಪದಾರ್ಥಕೆ ಭಲೆ ಬುರೆ ಸ್ವರೂಪಕು ನಿಶ್ಚಯ ಕರನೆವಾಲಿ ವೃತ್ತಿ ಬುದ್ದಿ ವೃತ್ತಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ

ಮನೋವೃತ್ತಿ

೨) ಸಂಕಲ್ಪ ವಿಕಲ್ಪ ವೃತ್ತಿ ಮನೋವೃತ್ತಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ|

ಚಿತ್ತ ವೃತ್ತಿ

೩) ಚಿಂತಾವೃತ್ತಿಕು ಚಿತ್ತ ವೃತ್ತಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ|

ಅಹಂಕಾರ ವೃತ್ತಿ

೪) ''ಅಹಂ'' ಐಸಿ ಅಭಿಮಾನ ವೃತ್ತಿ ಅಹಂಕಾರ ವೃತ್ತಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ|

ವೃತ್ತಿ ಪ್ರಯೋಜನ

೧) (ವೃ.ರ. ಅಂಕ ೨೫೭) ''ವೇದಾಂತ ವಾಕ್ಯಸೆ ಅಹಂಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ಮಿ'' ಐಸಿ ಅಂತಃಕರಣಕಿ ವೃತ್ತಿ ಹೋವೆ ತಾಸೆ ಪ್ರಪಂಚ ಸಹಿತ ಅಜ್ಞಾನಕಿ ನಿವೃತ್ತಿ ಹೋವೆ ಸೋಯಿ ಮೋಕ್ಷ ಹೈ| ಯಾತೆ

೧) ವೃತ್ತೀಕಾ ಸಂಸಾರದ ಶಾಮೆತೋ ವ್ಯವಹಾರ ಸಿದ್ಧ ಪ್ರಯೋಜನ ಹೈ| ಔರ

೨) ವೃತ್ತೀಕಾ ಪರಮ ಪ್ರಯೋಜನ ಮೋಕ್ಷ ಹೈ|

೨) (ವಿ.ಸಾ. ೨೫೭) ಕಲ್ಪಿತಕಿ ನಿವೃತ್ತಿ ಅದಿಷ್ಠಾನ ಸ್ವರೂಪ ಹೋವೆ ಹೈ| ಯಾತೆ ಸಂಸಾರ ನಿವೃತ್ತಿ ಮೋಕ್ಷ ಹೈ ಯಾಕ ಹನೇತೆ ಬ್ರಹ್ಮರೂಪ ಮೋಕ್ಷ ಹೈ, ಯಹ ಸಿದ್ದ ಹೋವೆ ಹೈ| ಸೋನಿ ವೃತ್ತೀಕಾ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ರೂಪ ಬ್ರಹ್ಮ ಜ್ಞಾತತ್ವ ವಿಶಿಷ್ಟ ನಹಿ ಕಿಂವಾ ಜ್ಞಾತತ್ವ ಉಪಹಿತನಹಿ ಕಿಂತು ಜ್ಞಾತ ತತ್ವರೂಪ ಉಪಲಕ್ಷಣತೆ ಲಕ್ಷಿತ ಹೈ| ಯಾತೆ ಸೋನಿ ವೃತ್ತಿ ಬೀ ಜ್ಞಾತತ್ವೋಪಹಿತ ಅದಿಷ್ಠಾನ ಹೈ| ಇಸ ರೀತೀಸೆ ವೃತ್ತಿ ಜ್ಞಾನಕಾ ಪ್ರಯೋಜನ ಕಿಯಾ ಹೈ|

ವೃತ್ತಿ ವಿಭಾಗ

ಶಕ್ತಿ ವೃತ್ತಿ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೨೫೫) ಶಬ್ದವಿಷೆ ಅರ್ಥಕೆ ಜ್ಞಾನ ಕರನೇಕಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯರೂಪ ಜೋ ಶಬ್ದಕೆ ಅರ್ಥಕೆ ಸಾಥಿ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಸಂಬಂಧ ಸೋ ಶಬ್ದಕಿ ಶಕ್ತಿ ವೃತ್ತಿ ಹೈ|

೨) (ವಿ.ಸಾ. ಟಿ.೪೩೯) ಶಬ್ದಮೆ ಅಪನೆ ಅರ್ಥಕೆ ಜ್ಞಾನ ಕರನೇಕಿ ಜೋ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಹೈ ಸೋ ಶಬ್ದಕಿ ಶಕ್ತಿ ವೃತ್ತಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ|

೩) (ವೃ.ರ. ಅಂಕ ೧೨೦) ಪದಾರ್ಥ ಬೋಧ ಹೇತು ಸಾಮರ್ಥ್ಯಕು ಶಕ್ತಿ ಕಹೆ ಹೈ| ಜೈಸೆ ಘಟ ಪದಮೆ ಕಲಶ ಪಟ ಪದಮೆ ವಸ್ತ್ರ ರೂಪ ಅರ್ಥಕೆ ಬೋಧಕಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಹೈ ಸೋ ಶಕ್ತಿ ಹೈ||

ಶಕ್ತಿ ವೃತ್ತಿ (ಮತಾನುಸಾರ)

(ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೩ ಪೇಜ ೪೬) (ನ್ಯಾಯ ಮತಮೆ) ಈಶ್ವರಕಿ ಇಛ್ಛಾರೂಪ ಶಕ್ತಿ ಹೈ ಮೀಮಾಂಸಾ ಮತಮೆ ಶಕ್ತಿನಾಮ ಕೋಯಿ (ಪದ ಅರ್ಥಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಭಿನ್ನ) ಭಿನ್ನ ಪದಾರ್ಥ ಹೈ।

ವ್ಯಾಕರಣ ಮತಮೆ : ಔರ ಪಾತಂಜಲಿ ಮತಮೆ ವಾಚ್ಯ ವಚಕ ಭಾವಕಾ ಮೂಲ ಜೋ ಪದ, ಪದಾರ್ಥಕಾ ತಾದಾತ್ಮ್ಯ ಸಂಬಂಧ ಸೋಯಿ ಶಕ್ತಿ ಹೈ। ವಿಚಾರಸಾಗರಮೆ ಯೋಗ್ಯತಾರೂಪಶಕ್ತಿ ವ್ಯಾಕರಣಕೆ ಮತಮೆ ಲಿಖ್ಯಾ ಹೈ। ಸೋ

ಭೂಷಣಕಾರಕಾ ಮತ ವ್ಯಾಕರಣಕೆ ಮಂಜೂಷಾ ಗ್ರಂಥಮೆ ಯೋಗ ಭಾಷ್ಯಕಿ ರೀತೀಸೆ

ವಾಚ್ಯ ವಾಚಕ ಭಾವಕಾ ಮೂಲ ತಾದಾತ್ಮ ಸಂಭಂಧಕಿ ಶಕ್ತಿ ಕಹಿ ಹೈ।

ಅದ್ವೈತ ಶಿದ್ಧಾಂತಮೆ: ಸಾರೆ ಅಪನಾ ಕಾರ್ಯಕರನೇಕಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಹೀ ಶಕ್ತಿ ಕಹೆ ಹೈ। (ಗದಾಧರ ಭಟ್ಟಾಚಾರ್ಯನೆ) ಶಕ್ತಿವಾದ ಗ್ರಂಥಮೆ ಜಂಹಾ ವರ್ತಮಾನ ಪದ ಹೈತಂಹಾ ಪದಕಾ ಶ್ರವಣ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಜ್ಞಾನ ಹೈ ತಾಜ್ಞಾನಮೆ ಪದಾರ್ಥಕಿ ಸ್ಮೃತೀಕಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಹೈ ಸೋಯಿ ಶಕ್ತಿ ಹೈ। ಯಾ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಶಕ್ತಿವಾಲಾ ಪದ ನಹಿಕಿಂತು ಪದಕಾ ಜ್ಞಾನ ಹೈ।

೨) ಪದಕೀ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಾ ಪದಕೆ ಜ್ಞಾನಕೀ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಶಕ್ತಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೩) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೩ ಪೇಜ ೫೨) ಈಶ್ವರಕಿ ಇಛ್ಛಾ ಅಥವಾ ವಾಚ್ಯ ವಾಚಕ ಭಾವ ಸಂಬಂಧ ಮೂಲ ತಾದಾತ್ಮ್ಯ ಅಥವಾ ಪದಾರ್ಥ ಭೋದಕ ಹೇತು ಸಾಮರ್ಥ್ಯಕ ಶಕ್ತಿ ಕಹೆ ಹೈ।

ಲಕ್ಷಣಾ ವೃತ್ತಿ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೨೫೨ ಕಲಾ ೧೧) ಶಕ್ತಿ ವೃತ್ತೀಸೆ ಜಾನೆ ಹುಯೆ ಅರ್ಥದ್ವಾರಾ ಜೋ ಶಬ್ದಕಾ ಅರ್ಥಕೆ ಸಾಥಿ ಪರಂಪರಾರೂಪ ಸಂಬಂಧ ಹೈ ಸೋ ಶಬ್ದಕಿ ಲಕ್ಷಣಾ ವೃತ್ತಿ ಹೈ॥

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೪೪೦) ಜಿಸ ಶಕ್ಯ ಅರ್ಥಕೆ ಸಂಬಂಧಿ ವಕ್ತಾಕೆ ತಾತ್ಪರ್ಯಕೆ ವಿಷಯ ಅನ್ಯ ಅನ್ಯ ಅರ್ಥಕೆ ವಿಷೆ ಜೋ ಪರಂಪರಾ ಸಂಬಂಧ ಸೋ ಶಬ್ದಕಿ ಲಕ್ಷಣ ವೃತ್ತಿ ಹೈ।

೩) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೧೨೭) ಶಕ್ಯ ಸಂಬಂಧ ಕು ಲಕ್ಷಣಾ ಕಹೆ ಹೈ। (ಶಕ್ತಿ ವೃತ್ತಿಯ ಸಂಬಂಧಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷಣಾ ವೃತ್ತಿ ಎನ್ನುವರು)

ಶಕ್ತಿ ವೃತ್ತಿ - ಪದದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ

೪) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ೩ ಪೇಜ ೫೨) ಜಿಸ ಅರ್ಥಮೆ ಪದಕಿ ಶಕ್ತಿ ಹೋವೆ ಸೋ ಅರ್ಥ ಪದಕಾ ಶಕ್ಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ ಶಕ್ಯ ಸಂಬಂಧಕು ಲಕ್ಷಣಾ ವೃತ್ತಿ ಕಹೆ ಹೈ।

ಗೌಣಿ ವೃತ್ತಿ

೧) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೩ ಪೇಜ ೬೧) ಪದಕೆ ಶಕ್ಯ ಅರ್ಥಮೆ ಜೋ ಗುಣ ಹೋವೆ ತಿಸವಾಲಿ ಅಶಕ್ಯ ಅರ್ಥಮೆ ಪದಕಿ ಗೌಣಿ ವೃತ್ತಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ

ವೃತ್ತಿ ವಿಕ್ಷಿಪ್ತ

೧) (ಕೈವಲ್ಯ ೪-೨೮-೧) ಪದುಳಮಿರದೆ ಕಾಲತ್ರಯದೊಳು ವಿಷಯ ಸಂಪದವನೆಳಸಿ

ಚಿಂತೆಗೊಳಗಾದ॥ ಒದವಿ ತಾಮಸ ಹೃದಯದ ಹೀನ ವೃತ್ತಿಯೆ। ಬಂದು ತಾನೆ ವಿಕ್ಷಿಪ್ತವೆನಿಸುವದು॥೧॥

ವೃತ್ತಿ ಮಧ್ಯ

(ಕೈವಲ್ಯ ೪-೨೮-೨) ಯೋಗದೊಳಂತ ರಂಗದೊಳೊಮ್ಮೆ ಬಾಹ್ಯದಾ ಭೋಗ ಸಂತಾನ ವಿಧಿಯೊಳೊಮ್ಮೆ॥ ರಾಗಿಪ ರಾಜಸವಾದ ಚಿದ್ಗತಿಯುಗ। ತಾಗತವಿದು ಮಧ್ಯವೆನಿಪುದು॥೨॥

ವೃತ್ತಿ ವ್ಯಾಪ್ತಿ

(ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೨೧೪) ಜೈಸೆ ಬ್ರಹ್ಮಸಾಕ್ಷಿ ಭಾಷ್ಯ ನಹಿ ತೈಸೆ ಬ್ರಹ್ಮ ಚಿದಾಭಾಸ ಸಹಿತ ಅಂತಃಕರಣಕೀ ವೃತ್ತಿ ರೂಪ ಪ್ರಮಾತಾ ಕಾಬೀ ವಿಷಯ ನಹಿ। ಅನ್ಯದೀಪಕಕಿ ಆಪೇಕ್ಷಸೆ ರಹಿತ ಕೇವಲ ನೇತ್ರಕೆ ವಿಷಯ ದೀಪಕಕಿ ನ್ಯಾಯಿ ಅಂತಃಕರಣಕಿ॥ ಅಹಂ॥ ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ಮಿ. ಇಸ ಆಕಾರವಾಲಿ ಕೇವಲ ವೃತ್ತೀಕಾ ವಿಷಯ ಬ್ರಹ್ಮ ಹೈ ಯಾತೆ ಬ್ರಹ್ಮ ಪ್ರಮಾತಾ ಬಾಸ್ಯ ಬೀ ನಹಿ। ಕಿಂತು ಆಪನೆ ಪ್ರಕಾಶಮೆ ಅನ್ಯ ಪ್ರಕಾಶಕಿ ಆಪೇಕ್ಷಸೆ ರಹಿತ ಸರ್ವಕಾ ಪ್ರಕಾಶಕ ಐಸಾ ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಕಾಶ ಬ್ರಹ್ಮ ಹೈ।

ಶ

ಶಕ್ತಿ

೧) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೮ ಪೇಜ ೩೪೪) ಸ್ವತಂತ್ರಾಕೆ ಅಭಾವಕು ಶಕ್ತಿ ಕಹೆ ಹೈ।

೨) ಸ್ವತಂತ್ರ ಕದೇ ಬೀರಹೆ ನಹಿ ಚೇತನಕೆ ಆಶ್ರಿತ ಹೀ ಹೈಯಾತೆ ಶಕ್ತಿ ಕಹೆ ಹೈ।

ಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರಕಾರಗಳು ೫

ಅಜಂತ್ಯ ಶಕ್ತಿ, ಆಧೇಯ ಸಕ್ತಿ, ಪದಗತ ಶಕ್ತಿ, ಸಹಜ ಶಕ್ತಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ರೂಪಶಕ್ತಿ ಹೀಗೆ ಐದು ಪ್ರಕಾರ ಶಕ್ತಿಗಳು ಇದರಲ್ಲಿ ಅಜಂತ್ಯ ಶಕ್ತಿ ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಆದೇಯ ಶಕ್ತಿ, ಮೂರ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಪದಗತಶಕ್ತಿ, ಪದದಲ್ಲಿ, ಸಹಜ ಶಕ್ತಿ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ, ಸಾಮರ್ಥ್ಯರೂಪ ಶಕ್ತಿ। ಶರೀರ ಮೋದಲುಗೊಂಡು , ಪಂಚಭೂತಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಪದದಲ್ಲಿ

ಆವರಣ ಶಕ್ತಿ ವಿಕ್ಷೇಪಶಕ್ತಿ

(ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ೧೭೯) (ಶಾಸ್ತ್ರಕಾ ಯುಕ್ತಿ) ಆವರಣಶಕ್ತಿ ವಿಕ್ಷೇಪ ಶಕ್ತಿ ಎರಡೂ ಆವಳಿ ಜವಳಿ ಮಕ್ಕಳಿದ್ದಂತೆ ಅಜ್ಞಾನವೆಂಬ ತಾಯಿಯ ಗರ್ಭದಿಂದ ಮೊದಲು ವಿಕ್ಷೇಪವೆಂಬ ಮಗು ಹೊರಗೆ ಬಂದು ಆವರಣವೆಂಬ ಕೂಸು ಗರ್ಭದಲ್ಲಿರುವಾಗಲೇ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಜ್ವರಹತ್ತಿ ಅಜ್ಞಾನವೆಂಬ ತಾಯಿ ನಾಶವಾದಳು (ಸತ್ತಳು) ಆವರಣವೆಂಬ ಕೂಸು ಗರ್ಭದಲ್ಲಿಯೇ ಸತ್ತಿತು ವಿಕ್ಷೇಪವೆಂಬ ಕೂಸು ಹೊರಗೆ ಇದ್ದದ್ದರಿಂದ ಆಯುಷ್ಯವೆಂಬ ಹಾಲು ಕುಡಿದು ಉಳಿಯಿತು ಅದು ಪ್ರಾರಬ್ಧರೂಪವಾಗಿ ಶರೀರ ಆಶ್ರಯಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ಶರೀರ ಹೋದ ಮೇಲೆ ಅದೂ ನಾಶವಾಗುವದು.

ಪದಗತಶಕ್ತಿ

೧) (ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರಮೆ (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೪೧೦) ಯಾ ಪದತೆ ಯಾ ಅರ್ಥಕಿಸುನತೇಹೀ ಪ್ರತೀತಿ (ಜ್ಞಾನ) ಸರ್ವ ಪುರುಷನಕು ಹೋವೆ. ಐಸಿ ಜೋ ಈಶ್ವರಕಿ ಇಚ್ಛಾ ತಾಕು ಶಕ್ತಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। ಅರ್ಥಾತ್ ಘಟಪದತೆ ಕಲಶ ಅರ್ಥಕಿ ಸುನತೇಹೀ ಜ್ಞಾನ ಹೋವೆ ತಾಕು ಪದಗತಶಕ್ತಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ರೂಪ ಶಕ್ತಿ

೨) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೪೧೧) ಜೈಸೆ ವಹ್ನಿಮೆ ಅಪನೇಸೆ ಮಿಲತೆ ಹೀ ವಸ್ತುಕಾ ದಾಹ ಕರನೇಕಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯರೂಪ ಶಕ್ತಿ ಹೈ ತೈಸೆ ಶ್ರೋತಾ ಕರ್ಣಸೆ ಮಿಲೇಸೇಹೀ ವಸ್ತುಕೆ ಜ್ಞಾನ ಕರನೇಕಿ ಜೋ ಪದವಿಷೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಸೋ ಸಾಮರ್ಥ ರೂಪ ಶಕ್ತಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

(ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ನಾಮ ಸಮರ್ಥಪನೇಕಾ ಹೈ) ಜಾಕು ಸಮರ್ಥಯಿ ಕಹೆ ಹೈ। ಔರ ಬಲ ಬೀ ಕಹೆ ಹೈ, ಜೋ ರಬೀ ಕಹೆ ಹೈ॥ ಜೈಸೆ ಅಗ್ನೀಮೇ ದಾಹಕೀ ಶಕ್ತಿ ಹೈ ತೈಸೆ ಜಲವಿಷೆ ಗಿಲಾ ಕರನೇಕಿ, ತೃಷಾ ದೂರೀ ಕರನೇಕಿ ಔರ ಪಿಂಡ ಬಂಧನೇಕಿ ಜೋ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಯಿ ಹೈ ಸೋ ಶಕ್ತಿ ಹೈ।

ಇಸ ಪ್ರಕಾರಸೆ ಸರ್ವ ಪದಾರ್ಥ ನ ವಿಷೆ ಅಪನಾ ಅಪನಾ ಕಾರ್ಯಕರನೇಕಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಹೈ ಸೋಯಿ ಶಕ್ತಿ ಹೈ

(ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೪೧೨) ವರ್ಣ ಸಮುದಾಯಸೆ ಶಕ್ತಿ ನಹಿ ಈಶ್ವರ ಇಚ್ಛಾ ಶಕ್ತಿ ಹೈ॥ ಯಾ ಸಂದೇಹ ಹೈ।

(ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೪೧೩) ಯಾ ಸಂದೇಹಕಾ ಉತ್ತರ ಸಿದ್ಧಾಂತ ರೀತಿಸೆ ಪ್ರತಿಪಾದ ಕರೆ ಹೈ॥

(ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೪೧೪) (ವೈಯಾಕರಣ ರೀತಿ) ಪದಕೆ ವಿಷೇ ಜೋ ಅರ್ಥಕೀ ಯೋಗ್ಯತಾ ಜ್ಞಾನಕಿ ಹೇತು ತಾ ಸೋ ಪದಮೆ ಶಕ್ತಿ ಹೈ॥

ಜೈಸೆ ಘಟಪದವಿಷೆ ಕಲಶರೂಪ ಅರ್ಥ ಜ್ಞಾನಕಿ ಹೇತುತಾರೂಪ ಯೋಗ್ಯತಾ ಹೈ। ಸೋಯಿ ಶಕ್ತಿ ಹೈ॥ ಇಸರೀತಿಸೆ ವೈಯಾಕರಣ ಭೂಷಣಗ್ರಂಥಮೆ ಹರೀಕಿ ಕಾರೀಕಾ (ಹರೀಪಂತ ಕೃತ ೨೦೦ ಸುಮಾರ) ಮೆ ಶ್ಲೋಕ ಬದ್ಧ ವ್ಯಾಕರಣಕಾ ಗ್ರಂಥ ಹೈ ತಿಸರೂಪ ಪ್ರಮಾಣಕು ಲಿಖಿಕೆ ವೈಯಾಕರಣ ಭೂಷಣನಾಮಕ ಗ್ರಂಥಮೆ ಶಕ್ತಿ ಕಹೆ ಹೈ।

(ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೪೧೭) (ವೈಯಾಕರಣ ರೀತೀಕಾ ಶಕ್ತಿಕಾ ಖಂಡನ) ಲಿಖ್ಯಾ ಹೈ।

(ವಿ.ಸಾ. ೪೯೯ ಅಂಕ) ಭಟ್ಟ ರೀತಿ ಶಕ್ತಿ ಲಕ್ಷಣ) ಪದಕಾ ಅರ್ಥಸೆ ಜೋ ತಾದಾತ್ಮ್ಯ ಸಂಬಂಧ ತಾಕು ಶಕ್ತಿ ಕಹೆ ಹೈ। (ವಿಶೇಷ ರೀತಿಯನ್ನು ಇದೇ ಅಂಕಿನಲ್ಲಿ ನೋಡಿರಿ)

೧) (ಪ.ಗೀ.೧-೩) ನಿಜದೊಳು ಸದಸತ್ತಾಗಿಹ ಶಕ್ತಿ। ಅಜೆಯೆನಿಸುವದದು ಮಾಯಾಶಕ್ತಿ। ಅದುವೆ ಜಗತ್ಕಾರಣಮಾಗಿಹುದು। ಅದರಿಂ ಪ್ರಕೃತಿಯೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತಿಹುದು। ನಾನತ್ವಕೆ ಕಾರಣಮಾಗಿಹುದು। ಆನಂದಾಚ್ಛಾವಿಕಮಾಗಿಹುದು। ಸದ್ಭಾವವನಿಲ್ಲೆನಿಸುತ್ತಿಹುದು ಚಿದ್ಭಾವವನದು ಮುಸುಕಿರುತಿಹದು। ಉಳ್ಳ ಬ್ರಹ್ಮವ ನಿಲ್ಲೆನಿಸುವದು। ಇಲ್ಲದ ಲೋಕವ ನುಂಟೆನಿಸುವದು। ಮಾನ್ಯನೆ ಇದು ನಿನ್ನನೆ ನೆಮ್ಮಿಹುದು। ಅನ್ಯಾನನ್ಯೇತರ ಮಾಗಿಹುದು।

೨) ಸೇವ ಕರಿಷ್ಣವ ನೀವಾಶಕ್ತಿ। ಭಾವಿಸೆ ನಿನ್ನೊಳು ಸಂವಿಚಕ್ತಿ॥ ವಾಣಿಯೆನಿಸಿ ವಾಕ್ ಸಿದ್ಧಿಯನಿತ್ತು। ಮಾಣದೆ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯೆನಿಸಿ ಶುಭಮಿತ್ತು॥ ಗಿರಿಜೆಯೆನಿಸಿ ಸೌಭಾಗ್ಯವನಿತ್ತು। ವರವಂಬಿಕೆಯೆನಿಸುತೊತ್ತಲಿದಿತ್ತು। ಯೋಗವನಿತ್ತು ಮನೋನ್ಮನಿಯೆನಿಸಿ। ಭೋಗವನಿತ್ತಾ ಕುಂಡಲಿಯೆನಿಸಿ॥ ಮತ್ತೆಯು ಬಹುನಾಮಂಗಳವೆರಸಿ ತತ್ತದಖಿಳರೂಪಿಂದವತರಿಸಿ। ತಾನೇ ಭುವನೇಶ್ವರಿಯಾಗಿಹಳು ನಾನಾಭಕ್ತಸುಖ ಪ್ರದೆಯಹಳು॥

ಪರಾಶಕ್ತಿ

೧) (ಸಿ.ಶಿ.ಪೇಜ ೫೭೬) ವಿಮರ್ಶಾಖ್ಯಾ ಪರಾಶಕ್ತಿರ್ವಿಶ್ವೋದ್ಭಾಸ ಕಾರಿಣೀ ಸಾಕ್ಷಿಣೀ ಸರ್ವಭೂತಾನಾಂ ಸಮಿಂದೇ ಸರ್ವತೋಮುಖಿ॥೨॥

ಅರ್ಥ : ವಿಶ್ವವನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ, ಸರ್ವ ತತ್ವಗಳಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾದ ವಿಮರ್ಶನಾಮಕ ಪರಾಶಕ್ತಿಯು ಸರ್ವತೊಮುಖವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುವದು ಇದು ಪರಾಸಕ್ತಿಯೆಂದು ಹೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು.

ವಿಮರ್ಶಾಶಕ್ತಿ

೨) (ಶಿ.ಶಿ.ಪೇಜ ೫೭೭) ವಿಶ್ವಂ ಯತ್ರಲಯಂಯಾತಿ ವಿಭಾತ್ಯಾತ್ಮಾಬಿದಾಕೃತಿಃ। ಸದಾನಂದ ಮಯಃ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಸಾ ವಿಮರ್ಶಾಮಯಿ ಕಲಾ॥೩॥ ಯಾವಪರಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ ಜಗವು ಲಯವನ್ನು ಹೊಂದುವದೋ ಯಾವದು ಚಿತ್ ಸ್ವರೂಪವಾದ ಆತ್ಮನಾಗಿ ವಿರಾಜಿಸುವದೋ ಯಾವದು ಸದಾನಂದ ಸ್ವರೂಪವಿರುವದೋ ಆದೇ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕ ಶಕ್ತಿಯು.

ಶಕ್ತಿ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಕಾರಣ

ಅಮರ ಕೋಶ, ಆಪ್ತವಾಕ್ಯ, ವ್ಯವಹಾರವಾಕ್ಯ, ವಿಶೇಷ, ಉಪಮಾನ, ವದಂತಿ, ಸಾನ್ನಿಧ್ಯ, ವ್ಯಾಕರಣ ಈ ಎಂಟರಿಂದ ಶಕ್ತಿ ಜ್ಞಾನವಾಗುವದು.

ಶಕ್ಯ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಕ.೧೧ ಪೇಜ ೨೫೩) ಶಕ್ತಿ ವೃತ್ತಿಕರಿ ಜೋ ಅರ್ಥ ಜಾನಿಯೆ ಹೈಸೋ ಶಬ್ದಕಾ ಶಕ್ಯ ಅರ್ಥ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೪೨೮) ಜಾ ಪದಮೆ ಜಾ ಅರ್ಥಕಿ ಶಕ್ತಿ ತಾ ಪದಕಾ ಸೋ ಅರ್ಥ ಶಕ್ಯ ಜಾನಿ ಔರ ಶಖ್ಯಾರ್ಥ ಬೀ ಕಹಿಯೆ ಹೈ

೩) (ವೃ.ರ.೧೨೦) ಜೆಸ ಅರ್ಥಮೆ ಪದಕಿ ಶಕ್ತಿ ಹೋವೆಸೋ ಅರ್ಥ ಪದಕಾ ಶಕ್ಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೪) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೪೪೦) ಜೋ ಶಬ್ದಕಿ ಶಕ್ತಿ ವೃತ್ತಿ ರೂಪ ಸಂಬಂಧಸೆ ಜಾನಿಯೆ ಹೈ। ಐಸಾ ಜೋ ಶಬ್ದಕಾ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಸಂಬಂಧಿ ಅರ್ಥ ಸೋ ಶಕ್ಯ ಅರ್ಥ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಶಾ

ಶಾಸ್ತ್ರ

ಅಜ್ಞಾತ ಜ್ಞಾಪಕಂ ಶಾಸ್ತ್ರಃ

ಶಾಸ್ತ್ರಕಾರರು

೧) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೫೧೬) ಸಾಂಥ೨) ಸಾಂಖ್ಯ ಕಾಕರ್ತಾ ಕಪಿಲ, ಪತಂಜಲ ಕಾಕರ್ತಾ ಪತಂಜಲಿ, (ಶೇಷಕಾ ಅವತಾರ) ನ್ಯಾಯ ಕಾಕರ್ತಾ ಗೌತಮ, ವೈಶೇಷಿಕ ಶಾಸ್ತ್ರಕಾ ಕರ್ತಾ ಕಣಾದ ಪೂರ್ವ ಮೀಮಾಂಸಾ ಕಾಕರ್ತಾ ಜೈಮಿನಿ ಉತ್ತರ ಮೀಮಾಂಸಾ ಕಾ ಕರ್ತಾ ವ್ಯಾಸ

ಕಪಿಸಲಸ್ಯಣಾದಸ್ಯ ಗೌತುಮಸ್ಯ ಪಾತಂಜಲಸ್ಯೋ ವ್ಯಾಸಸ್ಯ ಜೈಮಿನ್ಯಸ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರಣ್ಯೋಪಡೌ.

ಸಾಂಖ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ

(ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೪೯೧) ಸಾಂಖ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರ ಷಟ್ ಅಧ್ಯಾಯ ರೂಪ ಕಪಿಲನೆ ಕಿಯಾ ಹೈ। ತಾಕೆ ಪ್ರಥಮ ಅಧ್ಯಾಯಮೆ ವಿಷಯ ನಿರುಪಣ ದ್ವಿತೀಯ ಅಧ್ಯಾಮೆ ಮಹತ್ತತ್ವ ಅಹಂಕಾರ ಆಧಿಕ ಪ್ರಧಾನ ಕೆ ಕಾರ್ಯ ಕಹೆ ಹೈ। ತೃತೀಯ ಅದ್ಯಾಯಮೆ ವಿಷಯ ನತೆ ವೈರಾಗ್ಯ ಕಹೆ ಹೈ ಚೌಥೆ ಅಧ್ಯಾಯಮೆ ವಿರಕ್ತೋಕಿ ಆಖ್ಯಾಯಿಕ ಕಹಿ ಹೈ ಪಂಚಮ ಅಧ್ಯಾಯಮೇ ಪರಪಕ್ಷಕಾ ಖಂಡನ ಕಹ್ಯಾ ಹೈ. ಛಟೇ ಅಧ್ಯಾಯಮೇ ಸಾರೆ ಅರ್ಥಕಾ ಸಂಕ್ಷೇಪತೆ ಸಂಗ್ರಹ ಕೀಯಾ ಹೈ। ಪ್ರಕೃತಿ ಪುರುಷ ಕೇ ವಿವೇಕತೆ ಪುರುಷಕಾ ಅಸಂಗ ಜ್ಞಾನ ಸಾಂಖ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರ ಕಾ ಪ್ರಯೋಜನ ಹೈ, ತಾಕಾಬೀ ತ್ವಂ ಪದಕೇ ಲಕ್ಷಾರ್ಥ ಶೋಧನ ದ್ವಾರಾ ಮಹಾ ವಾಕ್ಯ ಜನ್ಯ ಜ್ಞಾನಮೇ ಉಪಯೋಗ ಹೋನೆತೆ ಮೋಕ್ಷಹಿ ಫಲ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೫೦೭) ಸಾಂಖ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಮೇ ಈಶ್ವರಕಾ ಅಂಗೀಕಾರ ನಹಿ

೩) (ವಿ.ಚಿಂ.೩೧) ಸಾಂಖ್ಯವು ನಿತ್ಯ ನಿರ್ಲಿಪ್ತಾತ್ಮ ಸನ್ನಿದಾನದಿಂ ಗುಣತ್ರಯಾತ್ಮಕ ಪ್ರಕೃತಿ ಕರ್ತೃ ಮಹದಾದಿ ಪಂಚವಿಂಶತಿ ತತ್ವಾತ್ಮಕ ಪ್ರಪಂಚವಾಗಿ ವ್ಯವಹರಿಸುವದೇ ಸಂಸಾರ ಬಂಧವೆಂಬುದರಿಂ ಸತ್ವಾದಿ ಗುಣತ್ರಯಾನು ಕ್ರಮದಿಂ ಶ್ಲೇಷ್ಮ ಪ್ರಕೃತಿ, ಪಿತ್ತ ಪ್ರಕೃತಿ, ವಾತ ಪ್ರಕೃತಿಗಳುಳ್ಳ ಶಾಂತ, ಕ್ರೋಧ, ಮೂಢತ್ವಾದಿ, ಪ್ರಧಾನ ಗುಣಗಳಾದ ಉತ್ತಮ, ಮಧ್ಯಮ, ಅಧಮ, ಪುರುಷತ್ರಯದ ವರ್ಣ ರೀತಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳಂ ಭಾವಿಸುವದು.

ಯೋಗ ಶಾಸ್ತ್ರ

(ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೪೯೨) ಚಾರಿಪಾದ ಹೈ, ಪ್ರಥಮ ಪಾದಮೇ ಚಿತ್ತ ವೃತ್ತಿ ಕಾ ನಿರೋಧ ರೂಪ ಸಮಾಧಿ ತಾಕೆ ಸಾಧನಾ ಅಭ್ಯಾಸ ವೈರಾಗ್ಯದಿಕ ದ್ವಿತೀಯ ಪಾದಮೇ ಸಮಾಧಿ ಸಾಧನ ಯಮಾದಿ ಅಷ್ಟಾಂಗ ಯೋಗ ಕಹೆ ಹೈ। ತೃತೀಯ ಪಾದಮೇ ಯೋಗ ಕೀ

ವಿಭೂತಿ ಕಹೇ ಹೈ। ಚತುರ್ಥ ಪಾದಮೇ ಯೊಗ್ಯಕಾ ಫಲ ಮೋಕ್ಷ ಕಹೇ ಹೈ। ರೋಗ ರೂಪಿಮಲ ದೂರಿಕರನೆ ವಾಸ್ತೆ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಗ್ರಂಥ ಕಿಯಾ ಹೈ। ಅಶುದ್ಧ ಶಬ್ದ ಉಚ್ಚಾರಣ ರೂಪಿ ವಾಣಿಕಾ ಮಲನಾಶಕೂ ಪಾಣಿನೀ ವ್ಯಾಕರಣಕಾ ಭಾಷ್ಯ ಕಿಯಾ ಹೈ, ವಿಕ್ಷೇಪ ರೂಪ ದೋಶ ನಿರ್ವತ್ತಿ ವಾಸ್ತೆ ಯೋಗ ಶಾಸ್ತ್ರ ಕಿಯಾ ಹೈ।

ಪಾತಂಜಲ ಶಾಸ್ತ್ರ (ಪಾತಂಜಲಿ)

೧) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೫೦೭) ಪಾತಂಜಲ ಶಾಸ್ತ್ರಮೆ ಈಶ್ವರಕಾ ಅಂಗೀಕಾರ ಔರ ಸಮಾಧೀತೆ ಮೋಕ್ಷ ಮಾನಿ ಹೈ। (ಔರ ಈಶ್ವರ ಆತ್ಮ, ಪ್ರಕೃತಿ ತೀನ ಪದಾರ್ಥಮಾನಿ ಹೈ)

೨) (ವಿ.ಚಿಂ.೩೨) ಯಾಮಾದ್ಯಾಷ್ಟಾಂಗ ಯೋಗ ಸಾಧನದಿಂ ಮನೋನಿಶ್ಚಲತೆಯ ನಿಶ್ಚಲ ಪರಿಪಕ್ವಾಂತಃಕರಣಂಗೆ ಮೋಕ್ಷ ಸಿದ್ಧಿಯಂ ಬೋಧಿಸಿ ಸಾಧಿಸುವದು. ಇದರಲ್ಲಿ, ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಶಾಸ್ತ್ರ, ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರ ಇಷ್ಟು ಪ್ರಕಾರಗಳಿರುವವು.

ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರ (ಗೌತಮರು)

೧) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೪೮೮) ಪಂಚಮ ಅಧ್ಯಾಯ ರೂಪ ನ್ಯಾಯ ಸೂತ್ರ, ಗೌತಮನೇ ಕಿಯಾ ಹೈ. ತಿನಮೇ ಯುಕ್ತಿ ಪ್ರಧಾನ ಹೈ, ಯುಕ್ತಿ ಚಿಂತನ ಕೆ ಪುರಷೋಕಿ ತಿವ್ರ ಬುದ್ಧಿ ಹೋವೆ ಹೈ ತಬ ಮನನ ಕರನೆ ವಾಸ್ತೆ ಸಮರ್ಥ ಹೋವೆ ಹೈ ಯಾತೆ ಮನನ, ದ್ವಾರ ವೇದಾಂತ ಜನ್ಯ ಜ್ಞಾನ ಹೀ ಫಲ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೫೦೭) ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರಮೆ ಚಾರಿ ಪ್ರಮಾಣ ಅಂಗೀಕಾರ ಕರೆ ಹೈ।

೩) (ವಿ.ಚಿಂ.೨೮) ಗೌತುಮೋಕ್ತ ನ್ಯಾಯವು ಪ್ರಮಾಣ, ಪ್ರಮೇಯ, ಸಂಶಯ, ಪ್ರಯೋಜನ ದೃಷ್ಟಾಂತ, ಸಿದ್ಧಾಂತ, ಅವಯವ, ತರ್ಕ, ನಿರ್ಣಯವಾದ ಜಲ್ಪ, ವಿತ್ತಂಡ, ಹೇತ್ವಾಭಾಸ, ಛಲ, ಜಾತಿ ನಿಗ್ರಹ, ಸ್ಥಾನಗಳೆ ಷೋಡಶ ಪದಾರ್ಥಂಗಳಂ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಲೀ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಪರಮೇಶ್ವರ ಕರ್ತೃಕತ್ವಮಂ ನಿಶ್ಚಯಿಸುವದು.

ವೈಶೇಷಿಕ ಶಾಸ್ತ್ರ (ಕಾಣಾದರು)

೧) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೪೮೮) ಕಣಾದ ನಾಮ ಮುನಿನೇ ದಶ ಅಧ್ಯಾಯ ರೂಪ ವೈಶೇಷಿಕ ಸೂತ್ರ ಕಿಯೇ ಹೈ ತಿನಕೇ ಬಿ ನ್ಯಾಯಮೇ ಅಂತರ್ಭಾವ ಹೈ

೨) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೫೦೭) ಧ್ಯೇಯ ಪ್ರಮಾಣ ಅಂಗೀಕಾರ ಕರೆ ಹೈ

೩) (ವಿ.ಚಿಂ.೨೯) ಕಣಾದವೆಂಬ ವೈಶೇಷಿಕ ಶಾಸ್ತ್ರವೇ ದ್ರವ್ಯ, ಗುಣ, ಕರ್ಮ, ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಶೇಷ, ಸಮವಾಯ ಅಭಾವಗಳೆಂಬ ಪದಾರ್ಥ ಸಪ್ತಕಮಂ ಪ್ರತಿಪಾದಿಪುದರಿಂ ಪ್ರಪಂಚ ಸ್ವರೂಪಮಂ ವಿವರಿಸಿ ವಿಭಾಗಿಸುತಿರ್ಕುಂ.

ಪೂರ್ವ ಮೀಮಾಂಸ (ಜೈಮಿನಿ ಕೃತ)

೧) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ಅಂಕ ೪೮೯) ಧರ್ಮ ಮೀಮಾಂಸಾ ಕಾ ಪೂರ್ವ ಮೀಮಾಂಸಾ ಕಹೆ ಹೈ ಧರ್ಮ ಮೀಮಾಂಸಾ ಕೆ ದ್ವಾದಶ ಅಧ್ಯಾಯ ಹೈ ಕರ್ಮ ಅನುಷ್ಠಾನಕೆ ರೀತಿ ತಾಮೆ

ಪ್ರತಿಪಾದನ ಕರೆ ಹೈ ಯಾತೆವಿಧಿಸೆ ಕರ್ಮಮೆ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಧರ್ಮ ಮೀಮಾಂಸಾಕಾ ಫಲ ಹೈ ಕರ್ಮಮೇ ಪ್ರವೃತ್ತಿಸೆ ಅಂತಃ ಕರಣ ಶುದ್ಧಿ ತಾಸೆ ಜ್ಞಾನ, ಜ್ಞಾನಸೇ ಮೋಕ್ಷ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೫೦೭) ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸಮೆ ಈಶ್ವರಕಾ ಅಂಗೀಕಾರ ನಹಿ ಮೋಕ್ಷರೂಪ ನಿತ್ಯಸುಖಾ ಅಂಗೀಕಾರನಹಿ. ಕಿಂತು ಕರ್ಮ ಜನ್ಯ ವಿಷಯ ಸುಖಹೀ ಪುರುಷಾರ್ಥ ಹೈ।

೩) (ವಿ.ಚಿಂ. ೨೭) ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯು ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಾಯಕ ಮಾದ. ಉಪಕ್ರಮಾದಿ ಷಡ್ವಿಧ ಲಿಂಗಗಳಿಂ, ವೇದವಾಕ್ಯ ವಿಚಾರ ಪೂರ್ವಕ ಮಾಗಿ. ಜೋತಿಷ್ಟೋಮಾದಿ, ಯಾಗ, ಪ್ರಮುಖ, ವಿದ್ವಾನ ಕ್ರಮವಂ ನಿರ್ವಹಿಸುವದರಿಂ ಕರ್ಮಕಾಂಡವೆನಿಸುವದು.

ಉತ್ತರ ಮೀಮಾಂಸಶಾಸ್ತ್ರ (ವೇದ ವ್ಯಾಸಕೃತ)

೧) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೫೦೭) ಈಶ್ವರಕಾ, ಮೋಕ್ಷಕಾ ಅಂಗೀಕಾರ ಹೈ ವಿಷಯ ಸುಖಪುರುಷಾರ್ಥನಹಿಕಿಂತು ಮೋಕ್ಷ ಹೀ ಪುರುಷಾರ್ಥ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಚಿಂ. ೩೩) ಸರ್ವೋಪ ನಿಷದರ್ಥ ಪ್ರತಿಪಾದಕವಮಾದ ವೇದಾಂತ ಶಾಸ್ತ್ರವೆಂತಲೂ, ಬ್ರಹ್ಮ ವಿದ್ಯೆಯೆಂತಲೂ, ಪಾರಂಪರ್ಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧಮಾಗಿ, ದ್ವೈತ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಮಂ ಸಾಧಿಸುವದರಿಂ, ದ್ವೈತಾಭಾವೋಪಲಕ್ಷಿತ. ಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮೈಕ್ಯಮಂ.ಉಪದೇಸಿಪುದಾಗಿ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗಭಿಮತ ಮಾಗಿರ್ಕುಂ.

೩) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೪೮೯) ಬ್ರಹ್ಮ ಮೀಮಾಂಸಾಕೆ ಚಾರಿ ಅಧ್ಯಾಯ ಹೈತಾಕಾಕರ್ತಾವ್ಯಾಸ ಹೈ ಏಕ ಏಕ ಅಧ್ಯಾಯಕೆ ಚಾರಿ ಪದಹೈ ತಂಹಾ ಪ್ರಥಮ ಅಧ್ಯಾಯಮೆ ಸಾರೆ ಉಪನಿಷದ್ವಾಕ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮ ಕು ಪ್ರತಿಪಾದ ಕರೆಹೈ। ಅನ್ಯಕು ನಹಿ (೨) ಉಪನಿಷದ್ವಾಕ್ಯನಕಾ ಮಂದ ಬುದ್ಧಿ ಪರುಷಕು ಆಪಸಮೆ ವಿರೋಧ ಪ್ರತೀತ ಹೋವೆಹೈ। ತಾಕಾ ಪರಿಹಾರ ದ್ವಿತೀಯ ಅಧ್ಯಾಯಮೇ ಕಹ್ಯಾ ಹೈ। (೩) ಜ್ಞಾನ ತಥಾ ಉಪಾಸನಕೆ ಸಾಧನ ವಿಚಾರ ತೃತೀಯ ಅಧ್ಯಾಯಮೇ ಕಹ್ಯಾ ಹೈ। (೪) ಜ್ಞಾನ ಉಪಾಸನಾ ಕಾ ಫಲ ಚತುತರ್ಥ ಅಧ್ಯಾಯಮೇ ಕಹ್ಯಾ ಹೈ।

ಚಾರ್ವಾಕ ಶಾಸ್ತ್ರ

೧) (ವಿ.ಚಿಂ. ೨೦) ಬ್ರಹ್ಮಸ್ಪತಿ, ಅರ್ಹತ, ಸುಗತರೆಂಬವರಿಂ ಕ್ರಮದಿಂ ಅವೈದಿಕ ಶಾಸ್ತ್ರಂಗಳಲ್ಲಿ ಪೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಚಾರ್ವಾಕ ತಂತ್ರವೇ ಪ್ರಥ್ವಿ ಅಪ್ಪು ತೇಜ, ವಾಯುನಾಲ್ಕು ಭೂತಂಗಳಿಂದ ವಿಕಾರವಾದ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸುಖವೇ ಸ್ವರ್ಗ, ದುಖಃವೇ ನರಕವಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಸ್ವರ್ಗ ನರಕಗಳಿಲ್ಲೆಂದು ಹೇಳುವರು ಜೈನವೇ, ಸಿದ್ಧ, ಬದ್ಧ, ನಾರಕಿಗಳು ಎಂಬ ಪುರುಷತ್ರಯ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಒಡ್ಡೀಶ. ಒಡ್ಯಾಮರೇಶ್ವರ, ಜ್ವಾಲಾನಿಕಲ್ಪ, ಪದ್ಮಾವತಿ ಕಲ್ಪ, ಶಾರದಾಕಲ್ಪ, ಕುಕ್ಕುಟನಾಥಾದಿ ಕಲ್ಪಂಗಳಂ, ಮಂತ್ರೌಷಧಾದಿ ಪ್ರಯೋಕ್ತ್ರಗಳಾದ, ಪರಮ ಸಿದ್ಧರುಗಳು ಮಾನಕೇಶ. ದಿಗಂಬರ,. ಪಾಣಿಪಾತೆ.

ಮಯೂರ ಪಿಂಛ, ಪಂಚಮಲಧಾರಣಾದಿಗಳಂ. ಹುಸಿ. ಕಳವು, ಪರದಾರ. ಅತಿಕಾಂಕ್ಷೆ, ಹಿಂಸೆಗಳಿಲ್ಲದ ಪಂಚಾಣು ವ್ರತಂಗಳಂ, ಮಧುಪಲಾಂಡು, ಮೊದಲಾದ ನಿಷೇಧ ದ್ರವ್ಯಗಳಂ ಬಿಟ್ಟು ತಪ್ತ, ಶಿಲಾಶಯನಾದಿಗಳೆಂದು ಉಗ್ರತಪವನಾಚರಿಸುವ ಮುನಿವ್ರತಂಗಳಂ, ಹೇಮ-ಚಂದ್ರ, ನಾಗಚಂದ್ರ ನೇಮಚಂದ್ರ ಮೇಘಚಂದ್ರ, ಅರ್ಹತ, ಆದಿನಾಥ, ಅಗ್ಗಳ. ಪಾರ್ಶನಾಥ, ಸೌಗತ, ಶ್ರತಕೀರ್ತಿ, ಶ್ರೀಮತಿ, ಕಾಮರಹಿತ, ಮುನಿಸ್ವಾಮಿಗಳೆಂಬ ಚತುರ್ದಶ ತೀರ್ಥಂಕರ ಚರಿತ್ರೆಗಳಂ, ಸ್ಯಾದಸ್ತಿ, ಸ್ಯಾನ್ಯಾಸ್ತಿ ಎಂಬಿವು ಮೊದಲಾದ ಸಪ್ತ ಭೂಮಿ ಸಪ್ತ ಭಂಗಿಗಳಂ, ಜೀವ, ಸಜೀವ, ನಿರ್ಜೀವ, ನಿರ್ಜರ ಆಶ್ರವ ಬಂಧ. ಮೋಕ್ಷವೆಂಬ ಸಪ್ತ ಪದಾರ್ಥಂಗಳಂ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವದು. (ಇದು ಚಾರ್ವಾಕ ಶಾಸ್ತ್ರ(ಮತ್ತು ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೨೬೧) ರಲ್ಲಿ ಚಾರ್ವಾಕ ಅಸುರಸ್ವಾಮಿ ವಿರೋಚನ ಶಿದ್ಧಾಂತ ಸ್ಪಷ್ಟ ಇರುವದು ಮತ್ತು ಇದೇ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಾಲಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಅನ್ನಮಯ ಕೋಶ ಆತ್ಮಾ ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು)

೨) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೪೯೫) ಪದಾರ್ಥ ಕ್ಷಣಿಕ ನಹಿ ಪರಂತು ತಿಸಕೆ ಮತಮೆ ದೇಹ ಆತ್ಮಾ ಹೈ॥

ಬೌದ್ಧ ಶಾಸ್ತ್ರ (ನಾಸ್ತಿಕ ಮತ)

೧) (ವಿ.ಚಿಂ.೨೧) ಭೂಮ್ಯಾದಿ ಬುದ್ಧಿ ಕಡೆಯಾದ ತ್ರಯೋವಿಂಶತಿ ತತ್ವಾತ್ಮಕ ಪ್ರಪಂಚವೆಲ್ಲಂ ದೀಪಜ್ವಾಲೆಗಳಂತೆ ಕ್ಷಣಿಕವೆಂದು ಸಂವಾದಿಸುತ್ತದೆ. ತಾಂತ್ರಿಕ ವೈಭಾಷಿಕ ಮಹಾಯಾನಕ ಸಂಸ್ಕೃತವೆಂದು ನಾಲ್ಕುತೆರನಾಗಿರ್ಕುಂ.

೨) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೪೯೫) ನಾಸ್ತಿಕನಕೆ ಷಟ್ ಬೇಧ ಹೈ: ೧) ಮಾಧ್ಯಮಿಕ, ೨) ಯೋಗಾಚಾರ್ಯ ೩) ಸೋತ್ರಾಂತಿಕ ೪) ವೈಭಾಷಿಕ ೫) ಚಾರ್ವಾಕ, ದಿಗಂಬರ (ಜೈನ) ಯೇ ಛಹ ವೇದಕು ಪ್ರಮಾಣ ನಹಿ ಮಾನೆ ಹೈ। ತಿನಮೆ ಬೌದ್ಧಕಾಶಿಷ್ಯ ಸೌತ್ರಾಂತ್ರಿಕ, ವೈಭಾಷಿಕ, ಮಾಧ್ಯಮಿಕ, ಯೋಗಾಚಾರ್ಯ ಚಾರ ಪ್ರಕಾರಕಾ ಹೈ। ತಿನಮೆ

ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶೂನ್ಯವಾದಿ ಹೈ।

ಯೋಗಾಚಾರ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರ ರೀತಿ

ಯೋಗಾ ಚಾರ್ಯಕೆ ಮತಮೆ ಪದಾರ್ಥ ವಿಜ್ಞಾನಸೆ ಬಿನ್ನ ನಹಿ। ವಿಜ್ಞಾನ ಹೀ ತತ್ವ ಹೈ ಸೋ ವಿಜ್ಞಾನ ಕ್ಷಣಿಕ ಹೈ ಯಹ ಯೋಗಾಚಾರ್ಯ ಮತ ಹೈ।

ಸೋತ್ರಾಂತ್ರಿಕ ಶಾಸ್ತ್ರ

೩) ಸೋತ್ರಾಂತ್ರಿಕ ಮತಮೆ ವಿಜ್ಞಾನಕಾ ಆಕಾರ ಬಾಹ್ಯ ಪದಾರ್ಥ ವಿಷಯವಿನಾ ಹೋವೆ ನಹಿ। ಯಾತೆ ವಿಜ್ಞಾನತೆ ಬಾಹ್ಯ ಪದಾರ್ಥನಕಾ ಅನುಮಾನ ಹೋವೆ ಹೈ। ಅನುಮಾನ ಪ್ರಮಾಣಕೆ ವಿಷಯ ಬಾಹ್ಯ ಪದಾರ್ಥ ಹೈ। ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ನಹಿ ಔರ ಸ್ಥಿರನಹಿ ಕಿಂತು ಸಾರೆ ಪದಾರ್ಥ ಕ್ಷಣಿಕ ಹೈ। ಯಹ ಶ್ರೋತಾಂತ್ರಿಕ ಶಾಸ್ತ್ರ ರೀತಿ ಹೈ।

ವೈಭಾಷಿಕ ಶಾಸ್ತ್ರ

೪) ವೈಭಾಷಿಕ ಮತಮೆ ಬಾಹ್ಯ ಪದಾರ್ಥ ಕ್ಷಣಿಕ ತೊ ಹೈ ಪರಂತು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಮಾಣಕೆ ವಿಷಯ ಹೈ ಇತನಾ ಬೇಧ ಹೈ।

ಯೇ ಚಾರಿ ಮತ ಸುಗತ ಕೆ ಹೈ।

೫) ಜೈನ ದಿಗಂಬರ

ದಿಗಂಬರ ಮತಮೆ ದೇಹ ಆತ್ಮಾನಹಿ ದೇಹಸೆ ಆತ್ಮಾ ಭಿನ್ನ ಹೈ। ಪರಂತು ಜೆತನಾ ದೇಹಕಾ ಪರಿಮಾಣ ಹೋವೆ ಉತನಾ ಆತ್ಮಕಾ ಪರಿಮಾಣ ಹೈ ಯೇ ದಿಗಂಬರ ಮತ ಹೈ।

ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಶಾಸ್ತ್ರತ್ರಯ

(ವಿ.ಚಿಂ.೩೦) ಕಪಿಲ ಪತಂಜಲ, ವ್ಯಾಸರೆಂಬ ಮುನಿಗಳು ಕ್ರಮದಿಂ ನಿರೂಪಿತಗಳಾದ, ಸಾಂಖ್ಯ, ಪಾತಂಜಲಿ, ವೇದಾಂತಗಳೆಂಬ, ಸಾಂಖ್ಯ ಸೂತ್ರ ಯೋಗಸೂತ್ರ, ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ ತ್ರಯವೇ ಸಭಾಷ್ಯ ಪ್ರಕರಣ ಟೀಕಾ ಪರಿಷ್ಕೃತಮಾಗಿ ಸ್ವಾತ್ಮಜ್ಞಾನ ಫಲೀಬೂತ ಮೋಕ್ಷ ಪ್ರತಿಪಾದಕ ಮಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಶಾಸ್ತ್ರತ್ರಯ ಮೆನಿಸುವದು.

ಅತಿಮಾರ್ಗಿಕ ಶಾಸ್ತ್ರ

(ವಿ.ಚಿಂ.೩೫) ಮಾಯಾ ತತ್ವ, ವಿದ್ಯಾತತ್ವಂ, ಕಾಲತತ್ವ ತ್ರಿವಾದಿಗಳಾದ ರುದ್ರರಿಂ, ವಿರಚಿತಂಗಳಾದ ಪಾಶುಪತ, ಕಾ ಪಾಲಿಕ, ಮಹಾವ್ರತಗಳೆಂಬವೇ ಅತಿಮಾರ್ಗಿಕ ಶಾಸ್ತ್ರತ್ರಯಮಾಗಿರ್ಪುದು ಅದರೋಳ್ ಪಾಶುಪತವು ಮಾಯಾಕರ್ಮನಾಮಕ ಪಾಶದ್ವಯಾದಿಗಳಂ ನಿರ್ವಹಿಸುವದು. ಕಾಪಾಲಿಕವು ನರಕಪಾಲ, ಬಿಕ್ಷಾಟನಮಂ ವರ್ಣಿಸುವದು. ಪಾಶುಪತವು ಅಸ್ತಿ ಧಾರಣಾದಿಗಳಂ ವಿವರಿಸುವದು.

ಮಾಂತ್ರಿಕ ಶಾಸ್ತ್ರ

(ವಿ.ಚಿಂ.೩೬) ಪರಶಿವ ಪ್ರಣೀತವಾದ ಮಂತ್ರವೇ ಮೋಕ್ಷಾಂಗ ಮಾದ ಕ್ರಿಯೆ, ಚರ್ಯ, ಯೋಗ, ಜ್ಞಾನಾದಿಗಳಂ ಪ್ರಮಾಣಿಸುತಿರ್ಕುಂ॥

ಕೌಳಯಾಮಳ ಶಾಸ್ತ್ರ

(ವಿ.ಚಿಂ.೨೨) ಸಿದ್ದರಿಂದ ಕಲ್ಪಿತ ಸಿದ್ಧಿಗಳಿಂದ ಹಿಂಸಾ, ಮೈಥುನಾದಿ ನಿಷಿದ್ಧ ಕರ್ಮಂಗಳುಳ್ಳ, ಶಾಸ್ತ್ರಾಂ ತರಂಗಳವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿಚಾರ ಕರ್ಮಜನಿತ ವ್ಯಾಧ್ಯಾದಿದ್ವಾರದಿಂ, ಅಕಾಲಮೃತಿರೂಪ ಮರಣವೆಂಬ ಷುಪ್ತಿ, ವಿಷ, ಮೂರ್ಛೆ, ಅದೃಶ್ಯ, ಕರಣ, ಲಕ್ಷಣ, ಮೋಹನವೆಂಬ ಅಗ್ನಿಸ್ಥಂಬ, ಜಲಸ್ಥಂಭ, ಇಂದ್ರಿಯಸ್ಥಂಭ, ಖಡ್ಗಸ್ಥಂಬ ಜಿವ್ಹಾಸ್ಥಂಬ, ಗತಿ ಸ್ಥಂಭಾದಿ ರೂಪಸ್ಥಂಬವೆಂಬ ಪೂರ್ವ ಸುಖಾಶ್ರಯ, ನಿರಸನಾತ್ಮಕೋಚ್ಚಾಟನವೆಂಬ, ವಸ್ತ್ರಾಭರಣ ವಾಹನ ವನಿತಾದಿ ವಸ್ತು, ನಿಜಸ್ಥಾನಾಗತಿ, ಲಕ್ಷಣಾ ಕರ್ಷಣವೆಂಬ, ಪ್ರಾಣಸ್ನೇಹಿತಾನ್ಯೋನ್ಯ, ವಿರೋಧ

ಕರಣಾತ್ಮಕ, ವಿದ್ವೇಷಣವೆಂಬ ಷಟ್ಕರ್ಮಂಗಳಂ, ರಾಜವಸ್ಯ, ಜನವಸ್ಯ ಸ್ತ್ರೀವಸ್ಯಂಗಳಂ, ಜ್ವರ, ಭೂತ, ಗ್ರಹಾ, ವೇಶಂಗಳಂ ಪಾದುಕಾ ಸಿದ್ಧಿ, ಅಂಜನಸಿದ್ಧಿ, ಘಟಿಕಾ ಸಿದ್ಧಿ, ಮೂಲಿಕಾಸಿದ್ಧಿ ರಸವಾದ ಸಿದ್ಧ್ಯಾದಿಗಳಂ ಸಾಧಿಸುತಿರ್ಕು.

ಶಾಕ್ತೇಯ ಶಾಸ್ತ್ರ

(ವಿ.ಚಿಂ.೨೩) ಶಕ್ತಿ ತತ್ವ ವಾಸಿಯಾದೋರ್ವಾತ್ಮನಿಂ ಮತ್ತು ವಾಸುದೇವನಿಂ ಕ್ರಮದಿಂದುಕ್ತವಾದ ಶಾಕ್ತೇಯ ಪಾಂಚರಾತ್ರಗಳೆಂಬವೇ ಶಾಸ್ತ್ರಾಂತರ ದ್ವಯಮದರಲ್ಲಿ ಶಾಕ್ತೇಯಶಾಸ್ತ್ರ ಜಡಾಜಡ ಪ್ರಪಂಚವೆಲ್ಲವೂ ಶಕ್ತಿ ಪರಿಣಾಮವೆಂಬುದು ಮೊದಲಾದವಂ- ವಿಸ್ತರಿಸುವದು.

ಪಾಂಚರಾತ್ರಶಾಸ್ತ್ರ

೧) (ವಿ.ಚಿಂ. ೨೩) ಪ್ರಥಿವ್ಯಾದಿ ಮಾನಸಾಂತಮಾದ ಚತುರ್ವಿಂಶತಿ ತತ್ವಂಗಳಂ ಮೇಲಿ ಗುಣ ಮೂಲ ತತ್ವಾತ್ಮಕ ವಾಸುದೇವನಿಂ ಜಗದ ಹಿತಾರ್ಥಮಾಗಿ ಸಂಕರ್ಷಣ ಅನಿರುದ್ಧ, ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ, ಕೃಷ್ಣರೆಂಬ ಚತವ್ರ್ಯೂಹಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳಂ ಸಂಪಾದಿಸುತಿರ್ಕು.

೨) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೪೯೩) ನಾರದನೇ ಪಂಚ ರಾತ್ರನಾಮಗ್ರಂಥ ಕಿಯಾಹೈ। ತಾಮೆ ವಾಸುದೇವಮೆ ಅಂತಃ ಕರಣ ಸ್ಥಾಪನಾ ಕಹ್ಯಾಹೈ।ತಾಕಾಭೀ ಅಂತಃಕರಣ ಸ್ಥಿರ ತಾಸೆ ಜ್ಞಾನ ದ್ವಾರ ಮೋಕ್ಷ ಹೀ ಫಲ ಹೈ।ಸಾರೆ ವೈಷ್ಣವ ಗ್ರಂಥ ಪಾಂಚರಾತ್ರಕೆ ಅಂತರ್ಭೂತ ಹೈ।ಸೋಪಾಂಚರಾತ್ರ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಕೆ ಅಂತರ್ಭೂತ ಹೈ।

ಲೌಕಿಕ ಶಾಸ್ತ್ರ

ಶಾಸ್ತ್ರವು ಧನ್ವಂತರಿ ಪ್ರಮುಖರಿಂದುಕ್ತವಾದ ಆಯುರ್ವೇದದ ದಂಡ, ನೀತಿ, ಶಿಲ್ಪ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ದೃಷ್ಟಫಲಂಗಳಂ ನಿರ್ಧರಿಸುವದು.

ವೈದಿಕಶಾಸ್ತ್ರ

ಜೈಮಿನಿ, ಅಕ್ಷಪಾದ ಕಣಾದರೆಂಬ ಋಷೀಶ್ವರರಿಂ ಕ್ರಮದಿಂದುಕ್ತವಾದ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆ ನ್ಯಾಯ ವೈಶೇಷಿಕಗಳೆಂಬ ದೃಷ್ಟಾ ದೃಷ್ಟ ಫಲಗಳುಳ್ಳವೇ ವೈದಿಕಶಾಸ್ತ್ರತ್ರಯ ಮೆನಿಸುವದು.

ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ; ಕಾಯಕ

ಮಂತ್ರಶಾಸ್ತ್ರ; ವಾಚಕ

ವೇದಾಂತ ಶಾಸ್ತ್ರ:ವೈಚಾರಿಕ

ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರ: ಬುದ್ಧಿ ಕುಶಲತೆಗಾಗಿ

ಪಾತಂಜಲಶಾಸ್ತ್ರ: ವ್ಯಾಕರಣಕ್ಕಾಗಿ

ಸಾಂಖ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ: ತತ್ವಜ್ಞಾನಾರ್ಥವಾಗಿ

ಜೈಮಿನಿಶಾಸ್ತ್ರ: ಇಂದ್ರಿಯ ನಿಗ್ರಹಕ್ಕಾಗಿ.

ಷಡ್ದರ್ಶನ (ಶಾಸ್ತ್ರಕಾರ) ಸಾರದರ್ಶಕ ಪತ್ರಕ

	ಷಡ್ದರ್ಶನ	ಜಗತ್ತು	ಜಗತ್ಕಾರಣ	ಈಶ್ವರ	ಜೀವ
೧	ಪೂರ್ವ ಮೀಮಾಂಸ	ಸ್ವರೂಪಸೆ ಅನಾದಿ, ಅನಂತ, ಪ್ರವಾಹರೂಪ ಸಂಯೋಗ, ವಿಯೋಗ ವಾನು	ಜೀವ, ಅದೃಷ್ಟ, ಪರಮಾಣ	೦	ಜಡ, ಚೇತನಾತ್ಮಕ. ವಿಭು ನಾನಾ. ಕರ್ತಾ. ಭೋಕ್ತಾ
೨	ಉತ್ತರ ಮೀಮಾಂಸ	ನಾಮರೂಪ ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ಮಾಯಾಕಾ ಪರಿಣಾಮ ಚೇತನಕಾ ವಿವರ್ತ	ಅಭಿನ್ನ, ನಿಮಿತ್ಯ ಉಪಾದಾನ, ಈಶ್ವರ	ಮಾಯಾವಿಶಿಷ್ಟ ಚೇತನ	ಅವಿದ್ಯಾ ವಿಶಿಷ್ಟ ಚೇತನ
೩	ನ್ಯಾಯ	ಪರಮಾಣು ಆರಂಭಿತ ಸಂಯೋಗ. ವಿಯೋಗ, ಜನ್ಯ, ಪ್ರಕೃತಿ ವಿಶೇಷ	ಪರಮಾಣು ಈಶ್ವರಾದಿ ನವ	ನಿತ್ಯ, ಇಚ್ಛಾ ಜ್ಞಾನಾದಿ ಗುಣವಾನ, ವಿಭು, ಕರ್ತಾವಿಶೆ	ಜ್ಞಾನದಿ ಚತುರ್ದಶ ಗುಣವಾನ. ಕರ್ತಾ. ಭೋಕ್ತಾ, ಜಡ. ವಿಭು. ನಾನಾ
೪	ವೈಶೇಷಿಕ	ನ್ಯಾಯನುಸಾರ	ನ್ಯಾಯನುಸಾರ	ನ್ಯಾಯನುಸಾರ	ನ್ಯಾಯನುಸಾರ
೫	ಸಾಂಖ್ಯ	ಪ್ರಕೃತಿ ಪರಿಣಾಮ, ತ್ರಯೋವಿಂಶತಿ ತತ್ವಾತ್ಮಕ	ತ್ರಿಗುಣಾತ್ಮಕ ಪ್ರಕೃತಿ	೦	ಅಸಂಗ ಚೇತನ. ವಿಭು. ನಾನಾ. ಭೋಕ್ತಾ
೬	ಯೋಗ	ಪ್ರಕೃತಿ ಪರಿಣಾಮ ತ್ರಯೋ ವಿಂಶತಿ ತತ್ವಾತ್ಮಕ	ಕರ್ಮಾನುಸಾರ ಪ್ರಕೃತಿ ಔರ ತನ್ನಿಯಾಮಕ ಈಶ್ವರ	ಕ್ಲೇಶ, ಕರ್ಮ, ವಿಪಾಕ, ಆಶಯ, ಅಸಂಬದ್ಧ, ಪುರುಷ ವಿಶೇಷ	ಅಸಂಗ ಚೇತನ. ವಿಭು. ನಾನಾ. ಕರ್ತಾ. ಭೋಕ್ತಾ

	ಷಡ್ದರ್ಶನ	ಬಂಧಹೇತು	ಬಂಧ	ಮೋಕ್ಷ	ಮೋಕ್ಷಸಾಧನ
೧	ಪೂರ್ವ ಮೀಮಾಂಸ	ನಿಷಿದ್ಧ ಕರ್ಮ	ನರಕಾದಿ ದುಃಖ ಸಂಬಂಧ	ಸ್ವರ್ಗ ಪ್ರಾಪ್ತಿ	ವೇದವಿಹಿತ ಕರ್ಮ
೨	ಉತ್ತರ ಮೀಮಾಂಸ	ಅವಿದ್ಯಾ	ಅವಿದ್ಯಾ ತತ್ಕರ್ಮ	ಅವಿದ್ಯಾ ತತ್ಕಾರ್ಯ ನಿವೃತ್ತಿ ಪೂರ್ವಕ ಪರಮಾನಂದ ಬ್ರಹ್ಮ ಪ್ರಾಪ್ತಿ	ಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮೈಕ್ಯ ಜ್ಞಾನ
೩	ನ್ಯಾಯ	ಅಜ್ಞಾನ	ಏಕವಿಂಶತಿ ದುಃಖ (೨೧ ತರದ ದುಃಖ)	ಏಕವಿಂಶತಿ ದುಃಖಕಾನಾಶ	ಇತರ ಭಿನ್ನಾತ್ಮಕ ಜ್ಞಾನ
೪	ವೈಶೇಷಿಕ	ಅಜ್ಞಾನ	ಏಕವಿಂಶತಿ ದುಃಖ	ಏಕವಿಂಶತಿ ದುಃಖ ನಾಶ	ಇತರ ಭಿನ್ನಾತ್ಮಕ ಜ್ಞಾನ
೫	ಸಾಂಖ್ಯ	ಅವಿವೇಕ	ಆದ್ಯಾತ್ಮಾದಿ ತ್ರಿವಿಧ ದುಃಖ	ತ್ರಿವಿಧ ದುಃಖ ಧ್ವಂಸ	ಪ್ರಕೃತಿ ಪುರುಷ ವಿವೇಕ
೬	ಯೋಗ	ಅವಿವೇಕ	ಪ್ರಕೃತಿ ಪುರುಷ .. ಸಂಯೋಗ ಅನ್ಯ ಅವಿದ್ಯಾದಿ ಪಂಚಕ್ಲೇಶ	ಪ್ರಕೃತಿ ಪುರುಷ ಸಂಯೋಗ ಭಾವ ಪೂರ್ವ ಅವಿದ್ಯಾದಿ ಪಂಚಕ್ಲೇಶ ನಿವೃತ್ತಿ	ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪ ಸಮಾಧಿ ಪೂರ್ವಕ ವಿವೇಕ

	ಷಡ್ದರ್ಶನ	ಅಧಿಕಾರಿ	ಪ್ರವಸನ ಕರ್ತಾ ಆಚಾರ್ಯ	ಪ್ರಧಾನ ಕಾಂಡ	ವಾದ
೧	ಪೂರ್ವ ಮೀಮಾಂಸ	ಕರ್ಮ ಕಲಾಸಕ್ತ	ಜೈಮಿನಿ	ಕರ್ಮಕಾಂಡ	ಆರಂಭವಾದ
೨	ಉತ್ತರ ಮೀಮಾಂಸ	ಮಲ ವಿಕ್ಷೇಪ ದೋಷರಹಿತ ಚತುಷ್ಟಯ ಸಾಧನ ಸಂಪನ್ನ	ವೇದವ್ಯಾಸ	ಜ್ಞಾನಕಾಂಡ	ವಿವರ್ತವಾದ
೩	ನ್ಯಾಯ	ದುಃಖ ಜಿಹಾಸು ಕೃತಕಿ	ಗೌತಮ	ಜ್ಞಾನಕಾಂಡ	ಆರಂಭವಾದ
೪	ವೈಶೇಷಿಕ	ದುಃಖ ಜಿಹಾಸು ಕೃತಕಿ	ಕಣಾದ	ಜ್ಞಾನಕಾಂಡ	ಆರಂಭವಾದ
೫	ಸಾಂಖ್ಯ	ಸಂದಿಗ್ಧ ವಿರಕ್ತ	ಕಪಿಲ	ಜ್ಞಾನಕಾಂಡ	ಪರಿಣಾಮವಾದ
೬	ಯೋಗ	ವಿಕ್ಷಿಪ್ತ ಚಿತ್ತವಾನು	ಪತಂಜಲಿ	ಉಪಾಸನಾಕಾಂಡ	ಪರಿಣಾಮವಾದ

	ಷಡ್ದರ್ಶನ	ಪ್ರಮಾಣ	ಖ್ಯಾತಿ	ಸತ್ತಾ	ಉಪಯೋಗ
೧	ಪೂರ್ವ ಮೀಮಾಂಸ	ಷಟ್ ಪ್ರಮಾಣ	ಅಖ್ಯಾತಿ	ಜೀವ ಜಗತ್ತು ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ಸತ್ತಾ	ಚಿತ್ತಶುದ್ಧಿ
೨	ಉತ್ತರ ಮೀಮಾಂಸ	ಷಟ್ ಪ್ರಮಾಣ	ಅನಿರ್ವಚನೀಯ ಖ್ಯಾತಿ	ಪರಮಾರ್ಥ ರೂಪಾತ್ಮಕ ಸತ್ತಾ	ತತ್ವಜ್ಞಾನ ಪೂರ್ವಕ ಮೋಕ್ಷ
೩	ನ್ಯಾಯ	ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ, ಅನುಮಾನ, ಉಪಮಾನ ಶಬ್ದ	ಅನ್ಯಥಾ ಖ್ಯಾತಿ	ಜೀವ ಜಗತ್ತು ಪರಮಾರ್ಥ ಸತ್ತಾ	ಮನನ
೪	ವೈಶೇಷಿಕ	ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಅನುಮಾನ	ಅನ್ಯಥಾ ಖ್ಯಾತಿ	ಜೀವ ಜಗತ್ತು ಪರಮಾರ್ಥ ಸತ್ತಾ	ಮನನ
೫	ಸಾಂಖ್ಯ	ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಅನುಮಾನ ಶಬ್ದ	ಅಖ್ಯಾತಿ	ಜೀವ ಜಗತ್ತು ಪರಮಾರ್ಥಿಕ ಸತ್ತಾ	ತ್ವಂ ಪದಾರ್ಥ ಶೋಧನ
೬	ಯೋಗ	ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಅನುಮಾನ ಶಬ್ದ	ಅಖ್ಯಾತಿ	ಜೀವ ಜಗತ್ತು ಪರಮಾರ್ಥಿಕ ಸತ್ತಾ	ಚಿತ್ತಏಕಾಗ್ರತಾ

ಶಿ

ಶಿವ

೧) ಕ್ಷುತ್ಪಿಪಾಷೇಣ ಪ್ರಾಣಸ್ಥ ಮನಸಾ ಶೋಕ ಮೋಹ ಜನ್ಮಮೃತ್ಯುತ್ಯೋ ಶರೀರಸ್ಯ ಷಡೂರ್ಮಿ ರಹಿತಂ ಶಿವಃ॥

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೧೭೩) ಕೂಟಸ್ಥ ಜೋ ಚೇತನ ಹೈಸೋ ಶಿವಕಹಿಯೆ ಶಿವರೂಪಹೈ।

೩) (ವಿ.ಸಾ.೫೦೨ ಅಂಕ) ಕಲ್ಯಾಣಕು ಶಿವಕಹೆ ಹೈ।

ಶಿವ ಚೈತನ್ಯ

(ವಿ.ಚಿಂ.೧೪೫) ತತ್ವಂಪದಗಳಿಗೆ ವಾಚಾರ್ಥಗಳಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಲ್ಲಿ ಕ್ರಮದಿಂದ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವ ಕಿಂಚಿಜ್ಞತ್ವಗಳಂ ಪರೋಕ್ಷಾಪರೋಕ್ಷತ್ವಾದಿ ವಿರುದ್ಧ (ಧರ್ಮಾಂಶಂಗಳಂ ಬಿಟ್ಟು ಅವಿರುದ್ಧವಾದ ಚೈತನ್ಯಮಾತ್ರಮಪ್ಪ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವೋಪಲಕ್ಷಿತ ಶುದ್ಧ ಶಿವ ಚೈತನ್ಯಮಕ್ಕುಂ.

ಶಿಷ್ಯ

೧) (ಪ.ಭೋ ೪-೨-೯) ಗುಣಯೋಗ ಮಾರ್ಗವ ನಣಿಮಾದಿ ಶಿದ್ಧಿಯನೆಣಿ ಸದೋರ್ಮೆಯು ತನ್ನ ಮನದೊಳು॥ ತೃಣದಂತೆ ಕಂಡು ನಿಂದಾತನು ತಾನೆ ನಿರ್ಗುಣಯೋಗಿ ಶಿಷ್ಯನೆ ನಿಪನಿಲ್ಲಿ॥

೨) (ಅ.ಸಾರ.೧-೩-೨) ಗುರುದೇವತಾ ಭಕ್ತಿ ವರವೇದ ವಿಧಿ ನಿಷ್ಠೆ। ವಿರತಿ ಮುಂತಾದ ನವ ಸುಚಾರಿತ್ರ್ಯಂಗಳಿರಲವನೆ ಶಿಷ್ಯನೆನಿಸುವನು।

೩) (ಪ.ಭೋ.೬-೩) ನಿರಹಂತೆ ಪರಮ ವಿರಕ್ತಿ ಸದ್ಗುರುಭಕ್ತಿ ದೊರೆದೊಡಾತನೆ ಶಿಷ್ಯನೆನಿಪನು.

೪) (ಪ.ಭೋ ೬-೩-೩) ಗುರುಭಕ್ತಿ ನಿರಹಮ್ಮು ನಿರಪೇಕ್ಷೆ ಸ್ಥೈರಣೆ। ಕರಣಾನುಕೂಲತೆ ಪರಿಣಾಮು। ಸರಸ ಸುಸ್ಥಿರ ಬುದ್ಧಿ ಸದ್ಗುಣವಿರಲಾತನೆ। ವರ ಶಿಷ್ಯನೆನಿಸುವ ಲಲಿತಾಂಗಿ॥೩॥

೫) (ಪ.ಭೋ.೬-೩-೪) ಪರಹಿತ ನಮಳನೂರ್ಜಿತನ ಚಲಿತ ಶಾಂತನುರುದಯಾ ಶುಚಿ ಧೀರನವಿಕಾರಿ। ಪರಮವಿರಕ್ತನುನ್ನ ತನೆಂದೆನಿಸಿ ತೋರು। ತಿರಲವನೆಲೆವರ ಶಿಷ್ಯನು॥೪॥

೬) (ಪ.ಭೋ ೬-೩-೫) ಮೃದುವಾಣಿ ಸಾತ್ವಿಕನನುಪಮಾನಂದಾಬ್ಧಿ। ಮದಮತ್ಸರಾದಿ ವಿದೂರನು। ಪದುಳಿಗನಾತ್ಮರತನು ಸತ್ಯನೆಂದೆನಿಸಿದಡಿಲ್ಲಿ ವರಶಿಷ್ಯನೆನಿಪನು॥೫॥

೭) (ಪ.ಭೋ ೬-೩-೬) ಗುರುಪರಮೇಷ್ಟಿ ಸದ್ಗುರು ಶೌರಿ ಗುರುತಾನೆ। ಗಿರಿಜಾಧಿಪತಿ ಗುರುಪರತತ್ವ। ಗುರುವಿಶ್ವವೆಂದು ನಂಬಿರಲವನು ಕಾಂತೆ ವರಶಿಷ್ಯನೆಂದು ನೀನರಿವುದು॥೬॥

೮) (ಪ.ಭೋ ೬-೩-೭) ಗುರುವೇದ ಶಾಸ್ತ್ರಾಳಿ ಗುರುದೈವ ತೀರ್ಥಾಳಿ ಗುರುಬಂಧು ಬಾಂಧವಾಳಿಗಳೆಂದೂ ಗುರುಪಾದವನೆನಂಬಿ ಪಿರಿದು ಸೇವಿಸುತಿರೆ ವರಶಿಷ್ಯನವನಂಬುಜಾನನೆ॥೭॥

೯) (ಪ.ಭೋ ೬-೩-೮) ತನು ಮನೋಧನಧಾನ್ಯ ವನಿತೆ ವಾಹನ ವಸ್ತ್ರ। ವೆನಿಸುವಖಿಳವಸ್ತುಚಯವನು॥ ಇನಿತು ವಂಚಿಸದೆ ಸದ್ಗುರುವಿನೊಳರ್ಪಿತ ನೆನಿಪನು ವರಶಿಷ್ಯನೆನಿಪನು॥೮॥

೧೦) (ಪ.ಭೋ ೬-೩-೯) ಗುರುವನುಳಿದು ಮಿಕ್ಕವರ ನಾಸೆಗೈಯದೆ। ಗುರುವಿಗೆ ಪರಿಚರಿಯಂಗಳ। ಪರಮ ವಿಶ್ವಾಸದೊಡನೆ ಮಾಳ್ವ ಭಕ್ತಿತ। ತತ್ಪರನೆನಿಪನು ವರಶಿಷ್ಯನು॥೯॥

೧೧) (ಪ.ಭೋ ೬-೩-೧೦) ಗುರುವಾಳ್ದನಾಳು ತಾನೆನಿಸಿರವೇಳ್ಕುಮಾ। ಗುರುಸನ್ನಿಧಿಯೊಳು ಸಚ್ಛಿಷ್ಯನು। ಮೆರೆವಹಂಕೃತಿ ತನ್ನೊಳುಡುಗಿ ತಾನಿರ್ಪನ್ನ ವರವಿದುಸತ್ಯವಂಗನೆನಂಬು॥೧೦॥

ಶಿಷ್ಯೋಪಸನ್ನತಿ

(ವಿ.ಚಿಂ.೫೭) ಆವನೋರ್ವನಧಿಕಾರಿಯು ತಾಪತ್ರಯಾಗ್ನಿಯುಂಬೆಂದು ವ್ಯಾಕುಲಚಿತ್ತನಾಗಿ ನಾನಾರು? ಎನಗೀ ಸಂಸಾರವೇನು ಕಾರಣದಿಂ ಬಂದಿತು? ಇದಾರ ಮುಖದಿಂ ನಿವೃತ್ತಿಯಹುದೆಂದು ವಿಚಾರಿಸಿ ನೋಡಿ ಪತ್ರ ಪುಷ್ಪ ಫಲ ಸಮಿದಾದ್ಯುಪಹಾರ ಪಾಣಿಯಾಗಿ, ವಿದ್ಯಾ, ವಿನಯ ವೈರಾಗ್ಯಗಳೊಡನೆ, ಷಡ್ಗುಣೈಶ್ವರ್ಯ ಸಂಪನ್ನನಾದ ಶ್ರೋತ್ರಿಯ ಬ್ರಹ್ಮನಿಷ್ಠ ಸದ್ಗುರುವನೈದಿ, ''ಚೈತನ್ಯಂ ಶಾಶ್ವತಂ ಶಾಂತಂ'' ಎಂಬುದು ಮೊದಲಾದ ಮಂತ್ರಾಷ್ಟಕ ಪಠಣಪೂರ್ವಕವಾಗಿ, ಪದದ್ವಯ, ಭುಜದ್ವಯ, ಹಸ್ತದ್ವಯ, ವಕ್ಷೋ, ಲಲಾಟಗಳೆಂಬಷ್ಟಾಂಗಮಂ ನೆಲಸೋಂಕುವಂತೆ ಪ್ರಣತನಾಗಿ, ಬಳಿಕೆದ್ದು ಭಕ್ತಿ ಬಾವದಿಂ ಕರಕಮಲಂಗಳಂ ಮುಗಿದು, ಕಿಂಕರ ಭಾವಮಂ ಕೈ ಮಿಕ್ಕು ಕಾರ್ಪಣ್ಯಮಂ ದೋರಿ ಕೂರ್ಮೆಯಿಂ ಕೊಂಡಾಡಿ ಜ್ಞಾನ, ಬಲ, ವೈರಾಗ್ಯ ಕೀರ್ತಿ, ಶ್ರೀ ಐಶ್ವರ್ಯಗಳೆಂಬ ಷಡ್ಗುಣ ಸಮಗ್ರತೆಯಿಂ ಭಗವಂತನಾದೆಲೆ ದೇವ ಸದ್ಗುರುವೇ। ಆಯಾಸಮಿಲ್ಲದಾವತೆರದಿಂದೆನಗೀ ಭವಬಂಧನಂ ಬಿಡುವದೆಂದು ಬಿನ್ನಪವಂ ಗೈಯ್ಯುವುದೇ ಸಿಷ್ಯನ ವಿಧಿವದುಪಸನ್ನತ್ವಪುಕ್ಕುಂ.

ಶು

ಶುದ್ಧ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೪೩೫) ಮಾಯಾ ಅವಿದ್ಯಾ ರೂಪ ಮಲರಹಿತ ಶುದ್ಧ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೩೩೭) ರಾಗಾದಿ ದೋಷ ರಹಿತಕು ಅತಿ ಶುದ್ಧ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೩) ದೋಷ ಅಸ್ಪರ್ಶಕು ಶುದ್ಧ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಶಂ

ಶಂಕಾ

೧) ಸಂಶಯ ಆರೋಪ ಶಂಕಾ

೨) ಅನುಭೂತ ಅರ್ಥಕಥನಂ ಶಂಕಾ

೩) ವಾದದಲ್ಲಿ ಎತ್ತುವ ಅಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಶಂಕಾ ಎನ್ನುವರು.

ಶ್ರವಣ (ಮತ್ತುಫಲ)

(ಪ.ಭೋ.೬-೫-೨) ಪರಮಭಕ್ತಿಯೊಳಧ್ಯಾತ್ಮವನು ತನ್ನನುಭವಕರ ಮೆನಿಪಂತೆ ಸದ್ಗುರುವಿನಿಂದ। ನಿರುತವೆನಲು ಕೇಳ್ವವರ ಗುಣವದು ತಾನೆ ತರುಣಿ ಸುಶ್ರವಣವೆಂದೆನಿಪುದು॥೨॥

೧) (ವಿ.ಸಾ.೧೮ ಅಂಕ) ಯುಕ್ತೀಸೆ ವೇದಾಂತ ವಾಕ್ಯನಕಾ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿಶ್ಚಯ ಶ್ರವಣ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೫೫) ಆಪ್ತವಚನದಿಂ ಅಶೌಚ ಶ್ರವಣವಾಗಲು ತಾನು ಸೂತಕಿ ಎಂದು ದೃಡತರವಾಗಿ ನಂಬುವಂತೆ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮ ಬ್ರಹ್ಮಂಗೈಕ್ಯಮೆಂಬುಪನಿಷದ್ವಾಕ್ಯ ತಾತ್ಪರ್ಯವ ನವಧರಿಸುವದೇ ಶ್ರವಣವೆನಿಸುವದಾಗಿ। ಇದರಿಂದ ಅಸಂಭಾವನೆ ನಿರಾಕೃತಮಕ್ಕುಂ.

೩) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೪೭-೧) ವಿವಿಧವೆನಿಸುವ ನಿಗಮ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ।ಹವಣೆಸಿದಾರುತರದ ಲಿಂಗಂಗಳ। ನವಿರತವರಿಯಲು ಪರಮಾತ್ಮರಿಗೈಕ್ಯವೇ- ತಾತ್ಪರ್ಯವಿದು। ಭುವನೋತ್ತರವೆಂದವಧರಿಪುದೇಸು। ಶ್ರವಣವಿದು। ಆನಾರೆಂಬುದನೊಂದಿ। ಸುವಿಚಾರಿಸಲೀಯದ ಮೂಲಾ ಜ್ಞಾನವನೆ ಕೆಡಿಸುತಿಹುದು।

೪) (ಪಂ.ದ.೭-೧೦೧ ಶ್ಲೋಕ) ವೇದಾಂತ ನಾಮ ಶೇಷಾಣಾ ಮಾದಿ ಮಧ್ಯಾವಸಾನತಃ। ಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮನ್ಯೇವ ತಾತ್ಪರ್ಯಮಿತಿದಿಃ ಶ್ರವಣಂ ಭವೇತ ॥೧೦೧॥ ಎಲ್ಲ ಉಪನಿಷತ್ತಗಳ ಆದಿ, ಮದ್ಯ, ಅಂತ್ಯಗಳನ್ನು ಪರ್ಯಾಲೋಚನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಬ್ರಹ್ಮ ಸ್ವರೂಪನಾದ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ತಾತ್ಪರ್ಯ ವಿದೆಯೆಂಬ ನಿಶ್ಚಯ ಬುದ್ಧಿಯು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಶ್ರವಣವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಶ್ರವಣ ಬೇಧ

(ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೯೩) ಅಂಗಿ, ಅಂಗ, ಭೇದತೆ ಶ್ರವಣ ದೋ ಪ್ರಕಾರಕಾ ಹೈ।

ಅಂಗಿ ಶ್ರವಣ

೧) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೫೬) ಶ್ರವಣದಿಂದುತ್ಪನ್ನ ಮಾದ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಆತ್ಮ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಮುಪ್ಪುದಾಗಿ ಶ್ರವಣವೇ ಮುಖ್ಯವಪ್ಪುದರಿಂ ಅಂಗಿಯೆನಿಸುವದು.

೨) ವೇದಾಂತ ವಾಕ್ಯಕಾ, ಔರ ಶ್ರೋತ್ರಕಾ, ಸಂಯೋಗ ರೂಪ ಹೈ ಔರ ಜ್ಞಾನಕಾ ಹೇತು ಹೈ। ಕಾಹೆತೆ? ಶಬ್ದ ಜನ್ಯ ಜ್ಞಾನವಿಷೆ ಶೋತ್ರ ಇಂದ್ರಿಯಕೆ ಸಾಥ ಶಬ್ದಕಾ ಸಂಯೋಗ

ಹೀ ಸರ್ವತ್ರಹೇತು ಹೈ। ಯಾತೆ ವೇದಾಂತ ವಾಕ್ಯಕಾ ಔರ ಶ್ರೋತ್ರಕಾ ಸಂಯೋಗ ರೂಪ ಶ್ರವಣ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕಾ ಹೇತು ಹೈ ಯಾತೆ ಅಂಗಿ ಶ್ರವಣ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಅಂಗಶ್ರವಣ

(ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೯೩) ದ್ವಿತೀಯ ಶ್ರವಣ (ಅಂಗ ಶ್ರವಣ) ಪ್ರಥಮ ಶ್ರವಣಕಾ (ಅಂಗೀಶ್ರವಣಕಾ) ಉಪಕಾರಕ ಹೈ, ಯಾತೆ ಸೋ ಅಂಗ(ಸಾಧನ) ಶ್ರವಣ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। ಔರ ಪ್ರಥಮ (ಅಂಗೀ) ಶ್ರವಣ ಉಪಕಾರ್ಯ ಹೈ ಯಾತೆ ಅಂಗಿಶ್ರವಣ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಅಂಗಶ್ರವಣ

(ವಿ.ಚಿಂ.೧೫೬) ಶ್ರವಣ ಜನ್ಯವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವು ದೃಡತರವಾಗಿ ವಸ್ತು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಕ್ಕುಪಯೋಗಿಸುವಂಥದಕ್ಕೆ ಸಹಕಾರಿಗಳಾಗಿರುವ ಮನನ ನಿಧಿ ಧ್ಯಾಸಗಳು ಅಂಗಗಳಕ್ಕುಂ ಅದೆಂತೆನೆ ಘಟಾದಿವಸ್ತು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಚಕ್ಷುಸ್ಸು ಕಾರಣಮಾದೊಡಂ ಕತ್ತಲೆಯೊಳು ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜಕ ಮಾಗಿರಲು ಆಲೋಕಾದಿ (ಬೆಳಕು) ಸಹಕಾರಿಳಾದಂತೆ ಮನನ ನಿಧಿಧ್ಯಾಸಗಳು ತತ್ವಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಹಕಾರಿಗಳಾಗಿರ್ಕುಂ ಮತ್ತು ಆ ಮನನವು ಅರ್ಥ ಪ್ರಕಾಶಮಾದ ದೀಪದ ಚಂಚಲಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯ ಸಮರ್ಥಮಿಲ್ಲವಾಗಿ ಬಳಿಕ ವಾಯು ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಮರೆಗಟ್ಟುವ ತೆರೆಯಂತೆ ಸಹಕಾರಿಯಹುದು. ನಿಧಿದ್ಯಾಸನ ಮಾದೊಡೆ ಆದೀಪವು ಕ್ಷೀಣ ಪ್ರಕಾಶ ಮಾಗಲು ಬತ್ತಿಯಂ ನೆರೆ ನೂಕಿ ಪ್ರಜ್ವಲಂ ಮಾಡುವಂತೆ ಸಹಕಾರಿಯಪ್ಪುದು. ಇದು ಅಂಗ ಶ್ರವಣ ವೆನಿಸುವದು.

ಶ್ರವಣಾಖ್ಯಸು ಸಮಾಧಿ

(ಪ.ಭೋ ೫-೧೪-೩) ಗುರು ಭಕ್ತನೆನಿಸಿಸದ್ಗುರು ಸನ್ನಿಧಿ ಯೊಳಿರ್ದು ಪರಮಾನುಭವ ಸುಖಬೋಧೆಯ॥ ಪಿರಿದುನಂಬಿಗೆ ಯೊಡವೆರದಲಸದೆ ಕೇಳು। ತಿರಲದೆ ಶ್ರವಣಾಖ್ಯಸು ಸಮಾಧಿ॥೩॥

ಶ್ರವಣದೋಷ

(೪-೩-೫) ತನುವನಿಂದ್ರಿಯ ವಸುವಂತಃ ಕರಣಗಳೆನಿಪವೇ ತಾನೆಂಬುದನುದಿನ। ಇನಿತಗಲದೆ ತನ್ನೊಳಿರ್ಪ ತತ್ಕ್ರಿಯೆ ಯಿಂದೆ। ತನಗೆ ಶ್ರವಣದೋಷವೆನಿಸುವದು.

ಶ್ರವಣಕ್ಕೆ ಅಂಗ

ಶ್ರದ್ಧಾ, ಇಚ್ಛಾ, ಅನುಸೂಯ, ಜಿಜ್ಞಾಸಾ

ಶ್ರವಣ ಪ್ರಯೋಜನ

ಶೃತ್ವಾಧ ಮೋವಿಜಾನಂತಿ, ಶೃತ್ವಾತ್ಯಜತಿದುರ್ಮತಿ, ಶೃತ್ವಾ ಜ್ಞಾನಮಾಪ್ನೋತಿ, ಶೃತ್ವಾ ಮೋಕ್ಷಂ ಮಾಪ್ನೋತಿ॥

ಕೇಳುವದರಿಂದಲೇ ಧರ್ಮದ ಉತ್ಪತ್ತಿ, ಕೇಳುವದರಿಂದ ದುಷ್ಟ ಬುದ್ಧಿತ್ಯಾಜ್ಯ, ಕೇಳುವದರಿಂದವೇ ಜ್ಞಾನ ಕೇಳುವದರಿಂದವೇ ಮೋಕ್ಷ.

೧) ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೩೯೩) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೧೯) ಶ್ರವಣಸೆ ಪ್ರಮಾಣಕಾ ಸಂದೇಹ ದೂರಿ ಹೋವೆ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೬೬) ವೇದಾಂತ ವಾಕ್ಯ ವಿಚಾರ ರೂಪ ಜೋ ಶ್ರವಣ ತಾಸೆ ವೇದಾಂತ ವಾಕ್ಯವಿಷೆ ಅಸಂಭಾವನಾ (ಪ್ರಮಾಣಗತ ದೂರಿ ಹೋವೆ ಹೈ।

(ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೪೦೦) ಬುದ್ಧಿಕೀ ಮಂದ ತಾಕಾ ನಿವರ್ತಕರೆ ಹೈ।

ಶ್ರವಣಕ್ಕೆ ವಿಮುಖ

ಶಬ್ದ ಬ್ರಮಾ- ಅನಾವಧಾನ, (ಕೇಳುವಾಗ ಮನಸ್ಸು ಬೇರೆ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗುವದು) ವಿಪ್ರಲಂಬಕ ವಾಕ್ಯ - ಜನ್ಮಾಪಂಗು, ವಿಕ್ಷೇಪ ಚಿತ್ತ॥

ಷ

ಶಮಾದಿಷಟ್ ಸಂಪತ್ತು

೧) (ವಿ.ಚಿಂ.೫೦) ಶಮ, ದಮ, ತಿತೀಕ್ಷೆ, ಸಮಾಧಾನ, ಶೃದ್ಧಾ, ಬಕ್ತಿಗಳಾರುಂ ಶಮಾದಿ ಷಟ್ಕಗಳೆನಿಸುವವು. ಅದರೊಳು

ಶಮಾ

೧) (ವಿ.ಚಿಂ.೫೦) ಅಂತಃಕರಣ ನಿಗ್ರಹವೇ ಶಮವಕ್ಕುಂ

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೧೦) ದೋಹಾ ಮನವಿಷಯನತೆ ರೋಕನೊ ಸಮತಿಹಿ ಕಹತ ಸುಧೀರ॥೧೫॥

೩) (ವಿ.ಚೂ.ಶ್ಲೋಕ ೨೨) ವಿರಜ್ಯ ವಿಷಯ ವ್ರಾಕಾದ್ದೋಷ ದೃಷ್ಟ್ಯಾ ಮುಹುರ್ಮುಹು। ಸ್ವೈಲಕ್ಷ್ಯೇ ನಿಯತಾವಸ್ಥಾ ಮನಸಃ ಶಮ ಉಚ್ಛತೆ॥

ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ದೋಷ ದರ್ಶನದಿಂದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ವರ್ಜಿಸಿ ಮನಸ್ಸನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಣ ಮಾಡುವದೇ ಶಮವೆನಿಸುವದು.

೪) (ಅ.ಅ.ಶ್ಲೋಕ ೬) ಸದೈವ ವಾಸನಾತ್ಯಾಗಃ ಶಮೋಽಯಮಿತಿ ಶಬ್ದಿತಃ। ಯಾವಾಗಲೂ ವಾಸನೆಗಳನ್ನು ತ್ಯಾಗ ಮಾಡುವದೇ ಶಮವೆನಿಸುವದು.

ದಮಾ

೧) (ವಿ.ಚಿಂ.೫೦) ಬಾಹ್ಯಕರಣ ನಿಗ್ರಹವೇದಮವಕ್ಕು

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೧೦) ದೋಹಾ : ಇಂದ್ರಿಯಗನಕೆ ರೋಕನೊ, ದಮ ಬಾಖತ ಬುಧವೀರ ॥೧೬॥

ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸುವದಕ್ಕೆ ದಮವೆಂದು ಪಂಡಿತರು ಹೇಳುವರು।

೩) (ಅ.ಶ್ಲೋ೬) ನಿಗ್ರಹೋ ಬಾಹ್ಯ ವೃತ್ತೀನಾಂ ದಮ ಇತ್ಯಭಿಧೀಯತೆ॥೬॥

೪) (ವಿ.ಚೂ.ಶ್ಲೋಕ ೨೩) ವಿಷಯೇಬ್ಯಾಃ ಪರಾವರ್ತ್ಯಂ ಸ್ಥಾಪನಂ ಸ್ವಸ್ವಗೋಲಕೇ

ಉಭಯೇಷಾಮಿಂದ್ರಿಯಾಣಾಂಸ ದಮಃ ಪರಿಕೀರ್ತಿತಃ॥೨೩॥

ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಗೋಲಕಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿರುವ ವಿಷಯಗಳಿಂದ ಉಭಯ ರೀತಿಯಿಂದಲೂ ಪರಿವರ್ತನೆ ಹೊಂದುವದಕ್ಕೆ ದಮವೆನ್ನುವರು.

ಉಪರತಿ

೧) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೬೪) ಯೋಗಜನ್ಯ ಚಿತ್ತಸ್ಥೈರ್ಯ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಬಾಹ್ಯ ಪ್ರಪಂಚ ಲಯವೇ ಉಪರತಿಗೆ ಲಕ್ಷಣಮಪ್ಪುದು॥

ಅದಕ್ಕೆ೧) ಯಮಾದಿ ಅಷ್ಟಾಂಗ ಯೋಗವೇ ಕಾರಣಮಪ್ಪುದು.

೨) ಚಿತ್ತವು ಸ್ವಸ್ಥಾನದೊಳೇ ಕಾಗ್ರವಾಗಿಪ್ಪುದೇ ಸ್ವರೂಪವೆನಿಸುವದು. ಬಾಹ್ಯ ಕರಣಾದಿ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆರಗದಿಹುದೇ ಕಾರ್ಯಮಕ್ಕುಂ.

೨) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೧೨ ದೋಹಾ ೧೮) ಸಾಧನ ಸಹಿತ (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೧೬) ಸ್ತ್ರೀ ಧನ ಜಾತಿ ಅಭಿಮಾನ ಆದಿಕ ಕರ್ಮಕಿ ಸಾಮಗ್ರಿ ಸಹಿತ) ಕರ್ಮ ಸಬ ತ್ಯಾಗೇ। ಲಖಿ ವಿಷಸಮ ವಿಷಯನತೆ ಭಾಗೇ॥ ದೃಗನಾರಿ ಲಿಖಿ ಹೈ ಜೆಯ ಗಲಾನಾ। ಯಹಲಚ್ಛನ ಉಪರಾಮ ಬ ಖಾನಾ॥೧೮॥

೩) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೧೫) ತ್ಯಾಗಕೀಯೆ ಪೀಛೆ ಪ್ರಾಪ್ತ ಭಯೆ ವಿಷಯಕಿ ಇಚ್ಛಾಕಾ ಅಭಾವ ಉಪರಾಮ ಕಹಿಯೆ ಹೈ ಯಾಹೀಕು ಉಪರತಿ ಬೀ ಕಹೆ ಹೈ॥

೪) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೩-೩) ಯಮವಾದಿ ಯೋಗವೇ ಕಾರಣವಹುದು ವಿ। ಶ್ರಮಿಸಿನಿಲೆ ಚಿತ್ತವದು ರೂಪು ಬಾಹ್ಯದೊಳು। ಬ್ರಮಿಸುವ ಕರ್ಮವಳಿ ದಿರ್ಪುದೇ ಕಾರ್ಯವೀ ಕ್ರಮದಿಂದೆತಿಳಿವುದು ಪರತಿಗೆ ಮತವೆಂದು॥೩॥

೫) (ಅ.ಅ.ಶ್ಲೋಕ ೭) ವಿಷಯೇಭ್ಯಃ ಪರಾವೃತ್ತಿಃ ಪರಮೋಪರತಿರ್ಹಿ ಸಾ॥

ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹಿಂತಿರುಗುವದೇ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಉಪರತಿಯು.

ಉಪರತಿಗೆ ಅವಧಿ

೬) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೩-೫) ಉಪರತಿಗೆ ಪರವಶನಂತಿಹುದವಧಿ।

ತಿತೀಕ್ಷಾ

೧) (ವಿ.ಚಿಂ.೫೦) ಪ್ರಾರಬ್ಧ ಸಿದ್ಧಮಾದ ತಾಪತ್ರಯ ಶೀತೋಷ್ಣಾದಿ ದುಃಖಗಳಂ ಸೈರಿಪುದೇ ತಿತೀಕ್ಷೆಯುಕ್ಕುಂ.

೨) (ವಿ.ಚೂ.ಶ್ಲೋಕ ೨೪) ಸಹನಂ ಸರ್ವದುಃಖಾನಾಮ ಪ್ರತೀಕಾರ ಪೂರ್ವಕಮ್। ಚಿಂತಾವಿಲಾಪ ರಹಿತಂ ಸಾ ತಿತೀಕ್ಷಾ ನಿಗದ್ಯತೇ॥೨೪॥

೩) (ಅ.ಅ.ಶ್ಲೋಕ೭) ಸಹನಂ ಸರ್ವದುಃಖಾನಾಂ ತೀತೀಕ್ಷಾ ಸಾ ಶುಭಾಮತಾ॥೭॥

ಅರ್ಥ : ಎಲ್ಲಾ ದುಃಖಗಳನ್ನು ಸಹಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದೇ ಶುಭವಾದ ತಿತೀಕ್ಷೆ ಎನಿಸುವದು.

೪) (ವಿ.ಸಾ.ದೋಹಾರ್೧ ಅಂಕ ೧೩) ಆತಪಶೀತ ಕ್ಷುಧಾತೃಷಾ ಇನಕೋ ಸಹನ ಸ್ವಭಾವ।

ತಾಹೀ ತಿತೀಚ್ಛಾ ಕಹತ ಹೈ। ಕೋವಿದ ಮುನಿವರರಾವ ॥೧೯॥

ಉಷ್ಣಶೀತ ಹಸಿವು ನೀರಡಿಕೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಸಹನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಸ್ವಭಾವವೇ ತಿತೀಕ್ಷೆಯೆಂದು ಪಂಡಿತ ಮುನಿಗಳು ಹೇಳುವರು।

ಶ್ರದ್ಧಾ (ಸಂಪತ್ತು)

೧) (ವಿ.ಚೂ. ೨೫ ಶ್ಲೋಕ) ಶಾಸ್ತ್ರಸ್ಯ ಗುರುವಾಕ್ಯಸ್ಯ ಸತ್ಯ ಬುದ್ಧವಧಾರಣಮ್। ಸಾಶ್ರದ್ಧಾ ಕಥಿತಾ ಸದ್ಭಿರ್ಯಯಾ ವಸ್ತು ಫಲಭ್ಯತೇ ॥೨೫॥

೨) (ವಿ.ಚಿಂ. ೫೦) ಗುರುವೇದಾಂತ ವಾಕ್ಯಂಗಳೊಳು ದೃಢತರವಾದ ವಿಶ್ವಾಸವೇ ಶ್ರದ್ಧೆಯೆನಿಸುವದು.

೩) (ಅ.ಅ. ಶ್ಲೋಕ೮) ನಿಗಮಾಚಾರ್ಯ ವಾಕ್ಯೇಷು ಭಕ್ತಿಃ ಶ್ರದ್ಧೇತಿ ವಿಶ್ರುತಾಂ (ಶಾಸ್ತ್ರ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಗುರುವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಇಟ್ಟಿರುವ ಭಕ್ತಿಯು ಶ್ರದ್ಧೆಯೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವದು)

ಸಮಾಧಾನ

೧) (ವಿ.ಚೂ. ಶ್ಲೋಕ ೨೬) ಸರ್ವದಾ ಸ್ಥಾಪನಂ ಬುದ್ಧೇಃ ಶುದ್ಧೇ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಸರ್ವದಾ। ತತಸಮಾಧಾನ ಇತ್ಯುಕ್ತಂ ನತು ಚಿತ್ತಸ್ಯಲಾಲನಂ॥ ಬುದ್ಧಿಯು ಶುದ್ಧವಾಗಿ ಸರ್ವದಾ ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತಗೊಂಡರೆ ಅದು ಸಮಾಧಾನ। ಚಿತ್ತ ಚಂಚಲವಾದರೆ ಸಮಾಧಾನವಿಲ್ಲ.

೨) (ಅ.ಅ. ಶ್ಲೋಕ ೮) ಚಿತ್ತೈಕಾಗ್ರ್ಯಂತು ಸಲ್ಲಕ್ಷೇ ಸಮಾಧಾನಮಿತಿಸ್ಮೃತಮ್ ॥೮॥

ಉತ್ತಮವಾದ ಗುರಿಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ತವನ್ನು ಏಕಾಗ್ರವಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವದು ಸಮಾಧಾನವೆನಿಸುವದು.

೩) (ವಿ.ಚಿಂ. ೫೦) ಕಾಮಕ್ರೋಧಾದಿಯಿಂ ಕಲುಷವಾಗದೆ ಸಾತ್ವಿಕ ಮಾದ ಚಿತ್ತ ಸ್ಥೈರ್ಯವೇ ಸಮಾಧಾನವಾಗಿರುವದು.

೪) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೧೧ ದೋಹಾ ೧೭) ಸಮಾಧಾನ ತಾಕು ಕಹತ, (೧೭) ಮನವಿ ಛೇಪ ಕೊ ನಾಸ ॥೧೭॥

ಮನದ ವಿಕ್ಷೇಪ (ಚಂಚಲತಾ) ನಾಶವೇ ಸಮಾಧಾನವೆಂದು ಹೇಳಿರುವದು.

೫) ನಿದ್ರಾ, ಆಲಸ್ಯ ಪ್ರಮಾದಂತ್ಯಾಗೇನ ಸ್ಥಿತಿಃ ಸಮಾಧಾನಂ

೬) ಸತ್ ಬ್ರಹ್ಮರೂಪ ಲಕ್ಷಮೆ ಚಿತ್ತಕಿ ಏಕಾಗ್ರತಾ ಸಮಾಧಾನ

೭) ಶ್ರವಣಾದ್ಯಪೇಕ್ಷಿತ ಚಿತ್ತ ಏಕಾಗ್ರತಾಃ ಸಮಾಧಾನಂ।

೮) (ಆಕ್ಕ) ಲೋಕದೊಳಗೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಬಳಿಕ ಕುಂದುನಿಂದೆ ಅಪವಾದಗಳು ಬಂದೊದಗಿದಡೆ ಮನದಲಿ ಕೋಪವ ತಾಳದೆ ಇರುವದು, ಸಮಾಧಾನಂ।

೯) ವಿವಾದ ಭಂಜನಂ ಸಮಾಧಾನಃ।

೧೦) ಉದ್ಭವಿತ ಧೂಷಣ ನಿವರ್ತಕ ವಾಕ್ಯಃ ಸಮಾಧಾನಂ।

ಸ

ಸಲ್ಲಕ್ಷಣ (ಸದ್ರೂಪ ಲಕ್ಷಣ)

೧) ಏತತ್ರಯದೋಷ ನಿವೃತ್ಯಂ ಸಲ್ಲಕ್ಷಣಃ

೨) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೬-೧) ಇದಮೆನಿಸಿಹುದಾ|ವುದದಕೆ ತಾನಾಶ್ರಯ|| ಪದವಾಗಿ ಭಾದೆಯೊಂದದೆ ತೋರುತಿಹಸತ್ತೆ|| ೧||

೩) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೧೧-೫) ಅರಿಯದ ಜ್ಞಾನವನರಿವ ವಿವೇಕವಾನರಿದ ವಿದ್ಯೆಯನ ದ್ವಿತೀಯ ಮಾಗಿ| ಅರಿವ ಗುರುಶಂಭುಲಿಂಗದೊಳನ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ಮೆರೆವ ಸದ್ರೂಪ ನೀನಹುದರಿಂದ

೪) (ಪ. ಭೋ. ೪-೬-೨) ಮರೆದೆ ನಾನೆನ್ನನೆಂಬರಿವನಾ ಮರವೆಯ| ನರಿವಾತನುಂಟೆಂಬಿವನು ತಾನೆ|| ಅರಿವುದರಿಂದೆ ಸತ್ವದಸಿದ್ಧಿ ತನಗೆಂದು||

೫) (ಪ.ಗೀ.೧೧-೧) ಬಳಿಕೇನು ತೋರದೆ ಬಯಲಾಗಿ ತಿಳಿವಿನಹಂಭಾವನೆ ಬರಿದಾಗಿ|| ಏನಾನೊಂದುಳಿದಿಹ ಸದ್ರೂಪ| ತಾನದು ತಿಳಿ ಪರಮಾತ್ಮನರೂಪು|

೬) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೨೪೨)(ಮ.ಚಂ.ಪೇಜ ೧೮೯)(ವ್ಯ.ಪ್ರ.೧೩೧ ಪೇಜ) ಜಾಕಾ ತೀನೀಕಾಲಮೆ ಬಾದ ಹೋವೆ ನಹಿ ಸೋ ಸತ್ ಕಹಿಯೆ ಹೈ|| ಐಸಾ ಚೇತನ ಹೈ||

೭) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೩೫೫) ಜಾಕಿ ನಿವೃತ್ತಿ ಕಿಸೀ ಕಾಲಮೆ ಬೀ ನಹಿ ಹೋವೆ ಸೋ ಸತ್ ಕಹಿಯೆ ಹೈ|

೮) (ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ ೭ ಪೇಜ ೧೭೯) ಜಿಸಕಿ ಜ್ಞಾನಸೆ ವಾ ಔರ ಕಿಸೀಸೇ ಬೀ ನಿವೃತ್ತಿ ಹೋವೆ ನಹಿ ಸೋ ಸತ್ತ ಹೈ|

೯) (ವಿ. ಚಂ.ಪೇಜ ೧೮೬) ಏ ಕಹೀ ಆತ್ಮಾ ನಾಶ ರಹಿತ ಹೈ| ಯಾತೆ ಸತ್ತ ಕಹಿಯೆ ಹೈ|

೧೦) (ವಿ.ಸಾ. ಟಿ. ೧೬೬) ತ್ರಿಕಾಲ ಅಬಾಧ್ಯ ಸತ್ ಕಹಿಯೆ ಹೈ|

೧೧) (ವಿ.ಚಂ.೭೦) ಅರಿಯೆನು ಅರಿವೆನು ಅರಿತೆನು, ಎಂಬಲ್ಲಿಯುಂ ಕಾಮಾದಿ ವೃತ್ತಿಗಳು ತೋರುವಲ್ಲಿ ತೋರದಿದ್ದಲ್ಲಿಯುಂ ಜಾಗ್ರದಾದ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಲ್ದಿಲಯುಂ ತನಗೊಂದು ಬಾಧೆಯಿಲ್ಲದೆ ಉಂಟೆನಿಪುದೇ ಸದ್ರೂಪಮಕ್ಕುಂ.

ಸತ್ತಾ (ತೀನಪ್ರಕಾರ ತಾಮೆ)

ವಯವಹಾರಿಕ ಸತ್ತಾ

೧) ಸಂಸಾರದಸ್ಯಾ ಅಭಾಧ್ಯತ್ವಂ ವ್ಯವಹಾರಿಕಃ

೨) ಆತ್ಮಜ್ಞಾನ ಪೂರ್ವ ಅಭಾಧ್ಯತ್ಮಃ ವ್ಯವಹಾರಿಕ

೩) ಆಗಂತುಕ ದೋಷ ಅಸಹಕೃತ ಅವಿದ್ಯಾ ಕಾರ್ಯತ್ವಃ ವ್ಯವಹಾರಿಕಃ|

೪) ಕೇವಲ ಅವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ತೋರುವದು ವ್ಯವಹಾರಿಕ

೫) ಈಶ್ವರ ಸೃಷ್ಟಿ ಯೋಗ್ಯ ದೇಶ ಕಾಲವುಳ್ಳದ್ದು ವ್ಯವಹಾರಿಕ

೬) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೩೩) ಜಾ ಪದಾರ್ಥಕಾ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನ ವಿನಾಬಾದ ಹೋವೆ ನಹಿ ಕಿಂತು ಬ್ರಾಹ್ಮಜ್ಞಾನಸೇ ಹೀ ಬಾದ ಹೋವೆ ತಾ ಪದಾರ್ಥಮೆ ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಸತ್ತಾ ಕಹಿಯೆಹೈ|

೭) (ವಿ.ಚಿಂ.೭೨) ಜಾಗ್ರದವಸ್ಥೆಯೊಳು ಘಟಾದಿಗಳ ಸತ್ತೆಯು ವಿದೇಹ ಕೈವಲ್ಯ ಪರ್ಯಂತ ಮಧ್ಯ, ಸುಪ್ತಿ, ಮೂರ್ಛೆ ಮೊದಲಾದವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ತೋರದಿದ್ದು ಬಳಿಕೆಚ್ಚತ್ತು ನೋಡಿದೊಡೆ ಮೊದಲಿನಂತೆ ತೋರುತ್ತಿಹುದಾಗಿ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಸತ್ತೆಯೆನಿಸುವದು.

೮) (ವಿ.ಚಿಂ.೬೨) ಗಗನಾದಿ ಪ್ರಪಂಚವೆಲ್ಲ ಮುಂ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಮಾಗಿರ್ಪುದು.

೯) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ೩೧೨)(ವೇದಾಂತ ಸಿದ್ಧಾಂತಮೆ) ಜಾಗ್ರತಕೆ ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಪದಾರ್ಥನ ಕಾಬೀ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಬ್ರಹ್ಮ ಹೈ ಔರ ಉಪಾದಾನ ಕಾರಣ ಅವಿದ್ಯಾ ಹೈ ಯಾತೆ ಜಾಗ್ರತ್ತಕೆ ಪದಾರ್ಥಕು ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಕಹೆ ಹೈ|

೧೦) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೩೧೫) ಅನ್ಯ ದೋಷ ರಹಿತ ಕೇವಲ ಅವಿದ್ಯಾಜನ್ಯ ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಕಹಿಯೆ ಹೈ|

೧೧) (ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಸತ್ತಾ) ಜಾಗ್ರತ್ತಕೆ ಪದಾರ್ಥ ಅನ್ಯದೋಷರಹಿತ ಅವಿದ್ಯಾ ಜನ್ಯ ಹೋನೇತೆ ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಕಹಿಯೆ ಹೈ|

೧೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೩೩) ಜನ್ಮ ಮರಣ ಬಂಧ ಮೋಕ್ಷ ಆದಿಕ ವ್ಯವಹಾರಕೆ ಸಿದ್ಧ ಕರನೇವಾಲಿ ಸೋ ಸತ್ತಾ ಕಹಿಯೆ ಹೋನಾ ಸೋ ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಸತ್ತಾ ಕಹಿಯೆ ಹೈ||

ಪ್ರಾತಿ ಭಾಷಿಕ ಸತ್ತಾ

೧) (ವಿ.ಸಾ.೩೧೫) ಸಾದಿ ದೋಷ ಸಹಿತ (ತೂಲಾವಿದ್ಯಾಜನ್ಯದೋಷ) ಅವಿದ್ಯಾ ಜನ್ಯ ಪ್ರಾತಿಭಾಷಿಕ ಕಹಿಯೆ ಹೈ|

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೩೪) ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಸೆ ವಿನಾಹೀ ಜಿನಕಾ ಬಾದ ಹೋವೆ ತಿನ ಪದಾರ್ಥನಮೆ ಪ್ರಾತಿಭಾಷಿಕ ಸತ್ತಾ ಕಹಿಯೆ ಹೈ||

೩) ಪ್ರತೀತಿ ಮಾತ್ರ ಜೋ ಸತ್ತಾ ಕಹಿಯೆ ಹೋನ್ಹಾ ಸೋ ಪ್ರಾತಿಭಾಷಿಕ ಸತ್ತಾ ಕಹಿಯೆಹೈ|

೪) (ವಿ.ಚಿಂ.೭೨) ಶುಕ್ತಿ ರಜತದ, ಕನಸಿನ, ವಿಷಯಾದಿಗಳ ಸತ್ತೆಯೇ ತೋರುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲದೆ ಎಚ್ಚತ್ತು ಮರಳಿಕಾಂಬ ಸ್ವಪ್ನದೊಳಗುಂ ಇಲ್ಲವಾಗಿ ಪ್ರಾತಿಭಾಷಿಕ ಸತ್ತೆಯೆನಿಸುವದು.

೫) (ವಿ.ಚಿಂ.೬೨) ರುಜ್ಜು, ಭುಜಂಗ, ಶುಕ್ತಿಕಾ ರಜತ ಮರು ಮರೀಚಿ ಕಾದಿಗಳೇ ಪ್ರಾತಿಭಾಷಿಕಗಳಕ್ಕುಂ

೬) ಸ್ವಪ್ನಕೆ ಪದಾರ್ಥ ನಿದ್ರಾದೋಷ ಸಹಿತ ಅವಿದ್ಯಾ ಜನ್ಯ ಹೋನೇತೆ ಪ್ರಾತಿಭಾಷಿಕ ಕಹೆ ಹೈ|

೭) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೩೧೫) ಸಾದಿದೋಷ (ತೂಲಾವಿದ್ಯಾ ಜನ್ಯದೊಷ) ಸಹಿತ ಅವಿದ್ಯಾ ಜನ್ಯ ಪ್ರಾತಿಭಾಷಿಕ ಕಹಿಯೆ ಹೈ

ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ಸತ್ತಾ

೧) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೨೩೫) ಜಾಕಾತೀನ ಕಾಲಮೆ ಬಾದ ಹೋವೆ ನಹಿ ತಾಕಿ ಪರಮಾರ್ಥ ಸತ್ತಾ ಕಹಿಯೆ ಹೈ|

ಚೇತನ ಕಾ ಬಾದ ಕದೇಬಿ ಹೋವೆ ನಹಿ ಯಾತೆ ಪರಮಾರ್ಥ ಸತ್ತಾ ಚೇತನಕಿ ಹೈ|

೨) (ವಿ. ಚಿಂ. ೭೨) ಸಮಸ್ತ ಕಲ್ಪನೆಗಧಿಷ್ಠಾನವಾಗಿ ತೋರದಡಗದ ಬ್ರಹ್ಮಸತ್ತೆಯೇ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ಸತ್ತೆಯಕ್ಕುಂ

೩) (ವಿ. ಚಿಂ. ೬೨) ಶುದ್ಧ ಚೈತನ್ಯವೊಂದೇ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ಮಾಗಿರ್ಪುದು.

ಸತ್ತಾ

೧) ಕೇವಲ ಅವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಸತ್ತಾ

೨) ದೋಷ ಸಹಿತ ಅವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಪ್ರಾತಿಭಾಷಿಕ (ನಿದ್ರಾ, ಕಾಮಲಾನಸುಗತ್ತಲೆ ದೋಷ)

೩) ಅವಿದ್ಯಾ ಸಹಿತ ದೋಷರಹಿತ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ

೧) ತೋರುವದು ಪ್ರಯೋಜನವು ವ್ಯವಹಾರಿಕ

೨) ತೋರುವದು ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ ಪ್ರಾತಿಭಾಷಿಕ

೩) ಅಪರೋಕ್ಷ ಪರಮಪ್ರಯೋಜನ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ

ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ

೧) ಇರುವದು ತೋರುವದಿಲ್ಲ ಹೋಗುವದಿಲ್ಲ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ

೨) ಇರುವದು ತೋರುವದು ಹೋಗುವದು ಇದು ವ್ಯವಹಾರಿಕ

೩) ಇರುವದಿಲ್ಲ ತೋರುವದು ಹೋಗುವದು ಪ್ರಾತಿಭಾಷಿಕ

ಸತ್ಯ

೧) (ಪ. ಭೋ ೫-೨-೨) ಇದು ಪರಮಾರ್ಥವಿಂತಿದು ಧರ್ಮವಿದು ಸೇವ್ಯಾವಿದು ಪರಹಿತವಿದು. ಸಮುಚಿತ| ಇದು ನೀತಿ ಮತವೆನಲಖಿಳಾತ್ಮರೊಳು ನುಡಿವುದು ಸತ್ಯವೆನಿಪುದಂಗನೆ ಕೇಳು||೨||

೨) (ಗೀತಾ) ಅನುದ್ವೇಗ ಕರಂ ವಾಕ್ಯಂ ಸತ್ಯಂ ಪ್ರಿಯಂ ಹಿತಂ ಜಯೇತ್||

ಎರಡನೆಯವರಿಗೆ ದುಃಖವನ್ನು ಮಾಡದ್ದಾಗಿಯೂ, ಪ್ರಿಯವಾಗಿಯೂ, ಹಿತವಾಗಿಯೂ ಇದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಸತ್ಯವೆಂದು ಹೇಳತಕ್ಕದ್ದೆಂದು ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಸತ್ಯಾನುಭವ

(ಪ. ಬೋ. ೩-೧೬-೪) ದ್ವೈತವೇ ಮಿಥ್ಯಾನುಭೂತಿಯೊಲವಿನದ್ವೈತವೇ ಸತ್ಯಾನುಭವವೆಂದು ಶ್ರೌತಾನುಗುಣಯುಕ್ತಿ ಯೊಡಗೂಡಿ ಪೇಲುವ ರಾತತ್ವವನು ಬಲ್ಲ ಸುಖಿಗಳು.

ಸತ್ಯಾಧ್ಯಾಸ

(ಪ.ಭೋ.೩-೧೦-೪) ತನುವಿದು ತನ್ನೊಳು ಸತಿಮಿಥ್ಯಾಧ್ಯಾಸವೆಂದೆನಿಪುದು ರಜ್ಜು ಸರ್ಪನವೋಲು॥ ತನುಧರ್ಮವದು ಪರೀಕ್ಷಿಸಲು ಸತ್ಯಾಧ್ಯಾಸವೆನಿಪುದು ದ್ವಿಜನ ದ್ವಿಜತೆಯಂತೆ.

(ಸಗುಣ) ಸಮಾಧಿ

೧) (ಪ.ಭೋ.೫-೧೩-೧) ತನುವನೆ ಸುಸ್ಥಿರದೊಳು ತನ್ನ ಮಾನಸವನು ಬ್ರೂಮಧ್ಯದೊಳು ನಿಲಿಸಲಲ್ಲಿ॥ ನೆನೆಯದೇನೊಂದನಾ ಮನವಾತ್ಮನೊಡನೈಕ್ಯ।ವೆನಿಸೆ ಸಮಾದಿಯಂತದು ತಾನೆ॥೧॥

೨) ಮನವಳಿವುದು ತನ್ನ ಮನದಂದವಳಿಯಲಾ ಮನವಳಿದುಳಿದ ನಿಜಾನಂದ॥ ಘನವೆ ತಾನಾಗಿರಲದು ಸಮಾಹಿತೆಯೆಂದು ಮನದನ್ನೆ ಮೈತ್ರೇಯಿ ತಿಳಿ ನೀನು॥2॥

೩) ಮನವನೊಂದನುವಿನಿಂದೆ ನಿಲಿಸಲಾ ಮನವಳಿ। ದನುಪಮಾನಂದ ವಾನೆಂಬುದು॥ ನೆನಹಿನೊಳುದಿಸದೆ ನೆರೆ ಮರೆದಿರ್ದಿರ।ವನು ಸಮಾಹಿತೆಯೆಂದು ನುಡಿವರು॥೩॥

೪) ಹೊರಗಣ ಬರಿಬಳಕೆಯ ಸುಖದುಃಖವ ನುರೆ ಮರೆದಾನಂದ ಪದವಾದ। ಬರಿಯರಿವಾಗಿ ತಾನಿರೆ ಸಮಾಹಿತೆಯೆಂದು ಪರಮೆ ಗುರುಳೆ ನೀರೆ ತಿಳಿ ನೀನು॥4॥

೫) (ಕೈವಲ್ಯ ೪-೧೨-೨) ಆ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಮರಳದ ಚಲಭಾವಮಾಗೆ ವರ ಸಮಾಧಿ ನಿಜವದು॥೨॥

೬) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೬೫) ವ್ಯುಥ್ತಾನ ಸಂಸ್ಕಾರನಕಾ ತಿರಸ್ಕಾರ ಔರ ನಿರೋಧ ಸಂಸ್ಕಾರನಕಿ ಪ್ರಗಟತಾ ಹುಯಾ ಅಂತಃಕರಣಕಾ ಏಕಾಗ್ರತಾರೂಪ ಪರಿಣಾಮ ಸಮಾಧಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

(ನಿರ್ಗುಣ) ಸಮಾಧಿ

೧) (ಪ.ಬೋ೪-೨೦-೬) ಶುದ್ಧ ಚಿತ್ತಾನೆಂದು ತೋರುವೀ। ಭಾವನೆ ತನ್ನೊಳು ಲಯವಾಗಿ। ತೀವಿನಿಜಾನಂದದುಳುಮೆ ಯಾದರಿವಿನ। ಭಾವನೆ ಸುಸಮಾಧಿಯೆನಿಪುದು॥

೨) (ಪ.ದ.೧-೫೫ ಶ್ಲೋ) ಧ್ಯಾತೃಧ್ಯಾನೇ ಪರಿತ್ಯಜ್ಯ ಕ್ರಮಾದ್ಧ್ಯೇಯೈಕ ಗೋಚರಮ್। ನಿವಾತ ದೀಪವಚ್ಚಿತ್ತಂ ಸಮಾದಿರಭಿದಿಯತೆ।(೫೫)

ಯಾವಾಗ ಚಿತ್ತವು ದ್ಯಾನಿಸುವವನು ಮತ್ತು ದ್ಯಾನ ಎಂಬ ಎರಡನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ತ್ಯಜಿಸಿ ದ್ಯೇಯವೊಂದನ್ನೇ ವಿಷಯವಾಗಿ ಹೊಂಗಾಳೆಯಿಲ್ಲದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ದೀಪದಂತಿರುವದೋ ಆಗ ಆ ಅವಸ್ಥೆಯು ಸಮಾದಿಯೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವದು.

೩) (ಜೇ.ವಿ.ಪೇಜ ೨೦೧) (ಫ.ಯೋ.ಸೂ.೩-೩)ತದೇವಾರ್ಥ ಮಾತ್ರ ನಿರ್ಭಾಸಂ ಸ್ವರೂಪ ಶೂನ್ಯಮಿವ ಸಮಾಧಿಃ॥

ಕೇವಲ ದ್ಯೇಯ ವಸ್ತುವಿನ ಸ್ವರೂಪವು ಮಾತ್ರ ತೋರುತಿದ್ದು ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವಿಲ್ಲದಂತೆ ತೋರುತ್ತಿರುವಾಗ ಅದೇ ಸಮಾಧಿಯೆನಿಸುವದು.

೪) (ಯೋ.ಸೂ.೩.೧೧) ಸರ್ವಾರ್ಥ ತೈಕಾಗ್ರತಯೋಃ ಕ್ಷಯೋದಯೌ ಚಿತ್ತಯೌಸ್ಯ ಸಮಾಧಿ ಪರಿಣಾಮಃ॥

ಸರ್ವಾರ್ಥತೆಯು (ನಾನಾ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವ ಚಿತ್ತದ ಧರ್ಮ) ಮರೆಯಾಗಿ ಏಕಾಗ್ರತೆಯು ಉದಯ ವಾದಾಗ ಚಿತ್ತವು ಸಮಾಧಿ ರೂಪ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ.

೫) ತಸ್ಯರ ಜೋಗುಣಸ್ಯ ನಿರೋಧಾಯ ಕ್ರಿಯ ಮಾಣೇನ ಯೋಗಿನಃ ಪ್ರಯತ್ನ ವಿಶೇಷೇಣ ದಿನೇ ದಿನೇ ಸರ್ವಾರ್ಥತಾ ಕ್ಷೀಯತೆ। ಏ ಕಾಗ್ರತಾ ಚೋದೇತಿ; ತಾದೃಶಶ್ಚಿತಸ್ಯ ಪರಿಣಾಮಃ ಸಮಾದಿ ರಿತ್ಯುಚ್ಚತೇ॥

ಆರಜೋಗುಣದ ನಿರೋಧಕ್ಕಾಗಿ ಯೋಗಿಯು ಮಾಡುವ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ದಿನೇ ದಿನೇ ಸರ್ವಾರ್ಥತೆಯು ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಏಕಾಗ್ರತೆಯು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ ಚಿತ್ತದ ಇಂಥ ಪರಿಣಾಮವು ಸಮಾಧಿಯೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವದು.

೬) (ಅ.ಸಾರ ೬-೪-೨) ಪರಮಜೀವಾತ್ಮರೀರ್ವರು ಸಮತೆಯಾಗಲದು। ವರ ಸಮಾಹಿತೆಯೆನಿಸುವದು॥

೭) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೧೮) ನಿದಿಧ್ಯಾಸನಕಿ ಪರಿಪಕ್ವ ಅವಸ್ಥಾಕುಹೀ ಸಮಾದಿ ಕಹೆ ಹೈ।

ಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತ ಸಮಾಧಿ

೧) (ಜೀ.ವಿ.ಪೇಜ ೨೩೭) (ಯೋ.ಸೂ.೩-೧೨) ಯಸ್ತ್ವೇಕಾಗ್ರೆ ಚೇತಸಿ ಸಂಭೂತಮರ್ಥಂ ದ್ಯೋತಯತಿ, ಕ್ಷೀಣೋತಿ ಚ ಕ್ಲೇಶಾನ್ ಕರ್ಮಬಂಧನಾನಿ ಶ್ಲಥಯತಿ ನಿರೋಧ ಮಭಿಮುಖಿ ಕರೋತಿ, ಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತ ಯೋಗ ಇತ್ಯಾಖ್ಯಾಯತೇ

ಅರ್ಥ : ಏ ಕಾಗ್ರವಾದ ಚಿತ್ತದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಅವಸ್ಥೆಯು ವಸ್ತುವಿನ ನಿಜಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪ್ರಕಟಪಡಿಸುವದೋ, ಕ್ಲೇಶಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವದೊ, ಕರ್ಮಬಂಧನಗಳನ್ನು ಸಡಿಲಗೊಳಿಸುವದೋ ಅದು ಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತ ಯೋಗವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

೨) (ಜೀ.ವಿ.ಪೇಜ ೨೪೫) ಬ್ರಹ್ಮಾಕಾರ ವೃತ್ತಿ ಪ್ರವಾಹೋ ಹಂಕೃತಿಂವಿನಾ। ಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತ ಸಮಾಧಿಃ ಸ್ಯಾದ್ ಧ್ಯಾನಾಭ್ಯಸ ಪ್ರಕರ್ಷಜಃ॥

ಅರ್ಥ : ದ್ಯಾನದ ಅಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಬಹುವಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಉಂಟಾಗಿರುವ ಅಹಂಕಾರ ಶೂನ್ಯವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ಮನೋವೃತ್ತಿಗಳ ಪ್ರವಾಹವು ಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತ ಸಮಾಧಿಯೆನಿಸುವದು.

ಅಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತ ಸಮಾಧಿ

(ಜೀ.ವಿ.ಪೇಜ 237) ಸರ್ವ ವೃತ್ತಿ ನಿರೋಧೇತ್ವ ಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತ ಸಮಾಧಿಃ॥

ಎಲ್ಲ ವೃತ್ತಿಗಳೂ ನಿರುದ್ಧವಾದರೆ। ಅದು ಅಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತ ಸಮಾಧಿಯೆನಿಸುವದು.

ನಿರಾವರಣ ಸಮಾಧಿ

೧) (ಪ.ಬೋ.೪-೨೧-೩) ಪರಮಾತ್ಮನಾನೆಂದು ಪರಿಕಿಸೆ ಜಗವಿದು.

ಪರಮಾರ್ಥದಿಂದವೆ ಪುಸಿಯೆಂದು॥ ಪರಮಾನುಭವದಿಂದರಿದು ನಿಲಲದು ನಿರಾ।
ವರಣ ಸಮಾಧಿಯೆಂದೆನಿಪುದು॥೩॥

ನಿಸ್ಸಮಾಧಿ

೨) (ಪ.ಭೋ೪-೨೧-೪) ಇದುಪರ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದಿದು ಸತ್ಯವೆಂದಾ ತಾ। ನಿದರಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಲೀಕೃತಮಾಗಿ॥ ಪದಪಿಂದೆ ನಿಲೆ ನಿರ್ಮಲಾಂಗಿ ನೀ ನರಿದು ನಂ। ಬಿದು ನಿಸ್ಸಮಾಧಿಯೆಂದೆನಿಪುದು॥೪॥

ಶ್ರವಣಾಖ್ಯ ಸುಸಮಾಧಿ

(ಪ.ಭೋ ೫-೧೪-೩) ಗುರುಭಕ್ತನೆನಿಸಿ ಸದ್ಗುರು ಸನ್ನಿಧಿಯೊಳಿರ್ದು। ಪರಮಾನುಭವ ಸುಖಬೋಧೆಯಪಿರಿದು ನಂಬಿಗೆಯೊಡವೆರದಲಸದೆ ಕೇಳು। ತಿರಲದೆ ಶ್ರವಣಾಖ್ಯಸುಸಮಾಧಿ॥೩॥

ಸಂವಾದ ಸುಸಮಾಧಿ

(ಪ.ಭೋ ೫-೧೪-೪) ಅನುಬವಿಗಳೊಳು ತನ್ನನುಭವ ಬೋಧೆಯ। ನನುಭವವಿದು ಸುಖವೆನಿಪಂತೆ॥ ವಿನಯದಿಂ ನುಡಿದು; ತಾನವರಿಂದೆ ಕೇಳ್ವುದ।ದೆನಿಪುದು ಸಂವಾದ ಸುಸಮಾಧಿ॥೩॥

ಕರ್ಮಸಮಾಧಿ

(೫-೧೪-೫) ಮರ್ಮವನರಿದಾತ್ಮ ಸುಖಾದಾದಿಯೆನಿಸುವ। ಕರ್ಮವನಸಲದೆ ಮಾಳ್ವುದು ಕರ್ಮ ಸಮಾದಿಯೆನಿಸುವದು.

ಸರ್ವಾತ್ಮಕ ಸುಸಮಾಧಿ

(ಪ.ಭೋ.೫-೧೪-೬) ಸರ್ವಭಾವನೆಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವಾತ್ಮಕತ್ವದೆ। ಸರ್ವದಾ ಸುಖಸಿದ್ಧಿ ತನಗಾಗೆ॥ ಸರ್ವವಿದನು ಬ್ರಹ್ಮಮಯವೆಂದು ಕಾಣ್ಬುದೇ ಸರ್ವಾತ್ಮಕವೆನಿಷ್ಟ ಸುಸಮಾಧಿ॥೬॥

ನೇತ್ಯಾತ್ಮಕ ಸುಸಮಾಧಿ

೧) (ಪ.ಭೋ೫-೧೪-೭) ಎನಿತು ತೋರ್ಕೆಗಳನಿತೆಲ್ಲವನು ತನ್ನೊಳಿನಿತಿಲ್ಲವೆನೆ ಕಾಣ್ಬ ಬಗೆಯದು। ನೇತ್ಯಾತ್ಮಕವೆನಿಪ ಸಮಾಧಿಯೆಂದೆನುತಿರ್ಪ ರಖಿಳ ಸನ್ಮುನಿಗಳು

೨) (ಅ.ಸಾರ.೬-೪-೮) ಸ್ವಾನುಭಾವ ಸುಖದನುಮಾನದಿಂ ಮೊದಲ ಸಂ। ಧಾನವೆರಡಿಲ್ಲದ ಚಲ ದೀಪಿಕೆಯಂತೆ। ತಾನಿರ್ಪುದ ಗುಣ ಸುಸಮಾಧಿ.

ಸವಿಕಲ್ಪ ಸಮಾಧಿ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೬೫) ಜ್ಞಾತಾ, ಜ್ಞಾನ, ಜ್ಞೇಯರೂಪ ತ್ರಿಪುಟಿಬಾನ ಸಹಿತ ಅದ್ವಿತೀಯ ಬ್ರಹ್ಮವಿಷೆ ಅಂತಃಕರಣ ವೃತ್ತೀಕಿ ಸ್ಥಿತಿ ಸವಿಕಲ್ಪ ಸಮಾಧಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) (ಅ.ಸಾರ.೬-೪-೬) ಮನದೊಳೆಲ್ಲಾಗಲೂಂ ಜನಿಪ ಕಾಮಾದಿಗಳು। ತನಗೆ ದೃಶ್ಯಂಗಳವಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಕನುತಾ। ನೆನಲದೇ ಮೊದಲ ಸವಿಶಮನೋಗತ ಕಾಮ ಸಂಕಲ್ಪಾದಿಗಳೇ ದೃಶ್ಯಂಗಳು

೩) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೬೮) ತಾನವಕೆ ಸಾಕ್ಷಿರನೆಂಬ ಸಂಧಾನವೇ ದೃಶ್ಯಾನುವಿದ್ದ ಸವಿಕಲ್ಪಿಸಮಾಧಿ.

೪) (ಅ.ಸಾರ ೬-೪೭೭) ಮಹಾದಾದಿಯೊಡಗೂಡದಿಹ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದಾ ವಹ ಪರಂಜೋತಿಯಾನೆಂಬ ಸಂಧಾನ। ವಹುದ ನಂತರ ಸವಿಕಲ್ಪ॥೭॥

ಶಬ್ದಾನುವಿದ್ದ ಸವಿಕಲ್ಪ ಸಮಾಧಿ

೧) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೪೬) ಅಹಂಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ಮಿ ಇಸ ಶಬ್ದ ಕರೀಕೆ ಸಹಿತ ಹೋವೆ ಸೋ ಶಬ್ದಾನುವಿದ್ಧ ಸವಿಕಲ್ಪ ಸಮಾಧಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) ಶಬ್ದ ರಹಿತ ಕು ಶಬ್ದಾನನುವಿದ್ದ ಕಹೆ ಹೈ।

೩) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೬೮) ಅಖಂಡ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದಾ ದ್ವಿತೀಯ ಸ್ವರೂಪ ಮಾದುದೇ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಧ್ಯಾನಿಸಲದೇ ಬಾಹ್ಯ ಶಬ್ದಾನುವಿದ್ಧ ಸವಿಕಲ್ಪ ಸಮಾದಿಯೆನಿಸುವದು.

೪) (ಅ.ಸಾರ.೬-೪-೧೦) ಪೊರಗೇನನಾದೊಡಂ ಕುರಿತು ತದ್ರೂಪಮಂ। ಪಿರಿಚುತದರಸ್ತಿ ಭಾತಿಗಳನಾತ್ಮನೆಂ। ದರಿಯಲೊಂದನೆಯ ಸವಿಕಲ್ಪ॥೧೦॥

ವರ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿಸು ಸ್ಥಿರ ಪರಬ್ರಹ್ಮವಹುದೆಂಬ ಸಂಧಾನ। ವಿರಲಂತರದ ಸವಿಕಲ್ಪ॥೧೧॥

೫) (ವಿ .ಚಿಂ.೧೬೮) ಅಸಂಗ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಕಾಶ ದ್ವಯ ಸ್ವರೂಪನೇ ನಾನೆಂದು ಚಿಂತನಗೈವುದೆ ಅಭ್ಯಂತರ ಶಬ್ದಾನುವಿದ್ಧವೆಂಬ ಸಮಾಧಿ ಯೋನಿಸುವದು.

೬) (ವಿ.ಸಾ. ಆಂಕ ೪೬೫) ಸಾಧನರೂಪ ಸಮಾದಿ ಹೈ ದೈತ ತ್ರಿಪುಟಿ ಪ್ರತೀತಿ ಹೋವೆ ತೋ ಬೀ ಬ್ರಹ್ಮರೂಪ ಕರೀಕೆ ಪ್ರತೀತಿ ಹೋವೆ ಹೈ।

ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪ ಸಮಾದೀಮೆ ತ್ರಿಪುಟಿ ರೂಪ ದ್ವೈತಕಿ ಅಪ್ರತೀತಿ ಹೋವೆ ಹೈ।

ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪ ಸಮಾಧಿ

೧) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೪೬೫) ತ್ರಿಪುಟಿ ಭಾನರಹಿತ ಅಖಂಡ ಬ್ರಹ್ಮಾಕಾರ ಅಂತಃಕರಣ ವೃತ್ತೀಕಿ ಸ್ಥಿತಿ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪ ಸಮಾದಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ

೨) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೪೬೭) ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪ ಸಮಾದಿ ಬೀ ದೋ ಪ್ರಕಾರಕೀ ಹೈ।

ಏಕ ಅದ್ವೈತ ಭಾವನಾರೂಪ ಔರ ದುಸರಿ ಅದ್ವೈತ ಅವಸ್ಥಾನ ರೂಪ ಹೋವೆ ಹೈ।

ಅದ್ವೈತ ಭಾವನಾರೂಪ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪ ಸಮಾಧಿ

೩) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೪೬೭) ಅದ್ವೆತ ಬ್ರಹ್ಮಾಕಾರ ಅಂತಃಕರಣಕಿ ಅಜ್ಞಾತ ವೃತ್ತಿ ಸಹಿತ ಹೋವೆ ಹೈ। ಸೋ ಅದ್ವೈತ ಭಾವನಾ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪ ಸಮಾದಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೪) ಯಾ ಸಮಾದೀಮೆ ಅಭ್ಯಾಸ ಆದಿಕ ಹುಯೇತೆ ಬ್ರಹ್ಮಾಕಾರ ವೃತ್ತೀಬೀ ಶಾಂತ ಹೋಯ ಜಾವೆ ಹೈ ಯಾತೆ ವೃತ್ತಿ ರಹಿತಕು ಅದ್ವೈತಾವಸ್ಥಾನು ರೂಪ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪ ಸಮಾಧಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಬಾಹ್ಯ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪ ಸಮಾದಿ

೧) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೬೮) ಸವಿಕಲ್ಪ ಸಮಾದಿ ದ್ವಯದ ಅಭ್ಯಾಸ ಬಲದಿಂದಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದಾ ಸ್ವಾದನದಲ್ಲಿಯೇ ಮನಸ್ಸು ಮಗ್ನಮಾಗಿ ನಿಸ್ತರಂಗ ಸಮುದ್ರದಂತೆ ನಿಶ್ಚಲಾತ್ಮಕ ಮಾಗಿಹುದೇ ಬಾಹ್ಯ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪಕ ಸಮಾದಿಯಕ್ಕುಂ।

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೩೩) ಮೂರ್ತಿ ಆದಿಕ ಬಾಹ್ಯ ಆಲಂಬನಕೆ ಚಿಂತನತೆ ಜೋ ಹೋವೆ ಸೋ ಬಾಹ್ಯ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪ ಸಮಾದಿ ಹೈ।

ಅಂತರ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪ ಸಮಾದಿ

೧) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೬೮) ಸ್ವಾನುಭೂತ ರಸಾವೇಶದಿಂದ ಆದೃಶ್ಯ ಶಬ್ದಂಗಳೆರಡನುಳಿದು ನಿವಾತ ಸ್ತಿತ ದೀಪದಂತೆ ನಿಷ್ಪಂದ ರೂಪ ಮಾಗಿಹುದೇ ಅಂತರ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪಕ ಸಮಾದಿಯಾಗಿರ್ಕುಂ

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೩೩) ತ್ರಿಪುಟಿಕೆ ಭಾವಸಹಿತ ಜೋ ಸವಿಕಲ್ಪ ಸಮಾದಿ ಸೋಯಿ ನಿಧಿ ಧ್ಯಾಸನ ಹೈ।। ತಾಕಿ ಪರಿಪಾಕ ಆವಸ್ಥಾ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪ ಸಮಾಧಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। ಯಾತೆ ಇಂಹಾ ಸಮಾದಿ ಶಬ್ದ ಕರೀಕೆ ತ್ರಿಪುಟಿಕೆ ಭಾನಸೆ ರಹಿತ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪ ಸಮಾಧಿ ಗ್ರಹಣ ಹೈ।

೩) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೩೩) ಸರ್ವಾಂತರ ಅದ್ವೈತ ಬ್ರಹ್ಮಕೆ ಚಿಂತನಕೆ ಜೋ ಹೋವೆ ಸೋ ಆಂತರ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪ ಸಮಾಧಿ ಹೈ।

ಸಪ್ತದಾತುಗಳು (ಉತ್ಪತ್ತಿ)

೧) (ಪ.ಬೋ೧-೧೧-೪-೫) ಅವರನು ಭವಿಸಿದನ್ನವೇ ಸಪ್ತಭಾಗದಿಂದವೆ ಸಪ್ತದಿನಕುದರಾಗ್ನಿಯ।। ವ್ಯವಹಾರದಿಂದೆ ಪಚಿಸಿ ಸಪ್ತದಾತು ಸಂಭವಿಸು ಗುಮವರೊಡಲುಗಳೊಳು।।೪।।

ಮೋದಲು ರುಧಿರ ವಹುದದರಿಂದೆ ಮಾಂಸ। ಮತ್ತದರಿಂದೆ ಮೇಧಸ್ಸುವದರಿಂದೆ। ಉದಿಪುದು ನರವದರಿಂದಸ್ತಿ ಮಜ್ಜಿಯಿಂ। ತದರಿಂದೆ ರೇತಮಿಂತೊಗೆವವು।।೫।।

೨) (ಪ.ಗೀ೪-೪) ತ್ವಕ್ಕು ರುಧಿರ ಮಾಂಸಂ ತಾಯಂಶ। ಅಕ್ಕೆಲುನರಮಜ್ಜಿಯು ಪಿತನಂಶ। ಇವು ತಾನೇಷಟ್ಕೋಶವೆನಿಕ್ಕು। ಇವರ ಸಮಷ್ಟಿಯೇ ದೇಹವೆನಿಕ್ಕು। ಮಾತಾಪಿತರುಂಡನ್ನ ರಸದೊಳು। ರೇತಮುದಿಸಲಂತಾ ದೇಹದೊಳು ಆರುಂಕೋಶಂ ರೇತಮಿವೇಳು। ನೀರನೆ ನೋಡಿಂತಿವುದಾತುಗಳು।।೪।।

ಸನ್ನಿಹಿತ

(ವ್ಯ.ರ.ಅಂಕ೪೩) ಸ್ವರೂಪಸೆ ಬಿನ್ನ ಹೋವೆ, ಔರ ಸಂಭಂಧಿ ಹೋವೆ ತಾಕು ಸನ್ನಿಹಿತ ಕಹೆ ಹೈ।

ಸನ್ಯಾಸ

೧) ಸಾಧನ ಸಹಿತ ಕರ್ಮತ್ಯಾಗಕ್ಕೆ ಸನ್ಯಾಸವೆನ್ನುವರು

೨) (ಗೀತಾ ೬-೧) ಅನಾಸ್ರಿತ ಕರ್ಮಫಲಂ ಕಾರ್ಯಕರ್ಮಕರೋತಿಯಃ ಸ.ಸನ್ಯಾಸೀಚ ಯೋಗಿಚ।।

೧) ಕರ್ಮಫಲವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸದೆ ಕರ್ತವ್ಯ ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡುವವನೇ ಸನ್ಯಾಸಿಯು ಅವನೇ ಯೋಗಿಯೂ ಅಹುದು.

೩) (ಗೀತಾ ೧೮-೨) ಕಾಮ್ಯಾನಾಂ ಕರ್ಮಣಾಂ ನ್ಯಾಸಂ ಸನ್ಯಾಸಂ ತವಯೋವಿದುಃ।

೪) ಕಾಮ್ಯ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ತ್ಯಾಗ ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಸನ್ಯಾಸವೆಂದು ಅನ್ನುವರು. (ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ ೩-೪-೪೯ರ) ತಮ್ಮ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ರತ್ನ ಪ್ರಭಾಕರರು) ಮೌನವೆಂದರೆ ಸನ್ಯಾಸವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

೪) ಕರ್ಮತ್ಯಾಗಾತ್ ನಸನ್ಯಾಸಃ ನ ಪ್ರೇಷೋಚ್ಚಾರಣೇನತ ಸಂಧೌ ಜೀವಾತ್ಮನೋರೈಕ್ಯಂ ಸನ್ಯಾಸಃ ಪರಿಕೀರ್ತಿತಃ।

ಅರ್ಥ : ಕರ್ಮತ್ಯಾಗದಿಂದಲೂ ಪುನರುಚ್ಚರಣೆ ಮಾಡುವದರಿಂದಲೂ ಸನ್ಯಾಸವು ಸಿದ್ಧಿಸಲಾರದು ಜೀವೇಶ್ವರರ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯಯಾವದುಂಟೋ ಅದೇ ಸನ್ಯಾಸವೆನಿಸುವದು.

೫) ದ್ರವ್ಯಾರ್ಥಮನ್ನ ವಸ್ತ್ರಾರ್ಥಂಯಃ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾರ್ಥ ಮೇವಚ ಸನ್ಯನೇದುಭಯ ಬ್ರಷ್ಟಸಃ ಮುಕ್ತಿಂನಾಪ್ತುಮರ್ಹತಿ॥

ಅರ್ಥ: ದ್ರವ್ಯಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಅನ್ನ ವಸ್ತ್ರಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಗಾಗಿಯೂ ಯಾವನು ಸನ್ಯಾಸವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವನೋ ಇಹಲೋಕ ಪರಲೋಕಗಳಿಂದ ಬ್ರಷ್ಟನಾದ ಅವನು ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಲಾರನು.

ಸನ್ಯಾಸಭಾಗ

ವಿವಿಧಿಷಾ ಸನ್ಯಾಸ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ ೧೬ ಪೇಜ ೩೭೯) ಜಿಜ್ಞಾಸಾ ಕರೀಕೆ ಜ್ಞಾನ ಪ್ರಾಪ್ತಿ ಅರ್ಥಕಿಯಾ ಜೋ ಸನ್ಯಾಸ್ಯ ಸೋ ವಿವಿದಿಷಾ ಸನ್ಯಾಸ ಹೈ।

೨) (ಜೀ.ವಿ.ಪೇಜ ೪) ವಿವಿಧಿಷಾ ಎಂದರೆ ಜ್ಞಾನೇಚ್ಛೆ ಜ್ಞಾನೇಚ್ಛೆ ಇದ್ದವನು ಜ್ಞಾನಲಾಭಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡುವ ಸನ್ಯಾಸವು ವಿವಿಧಿಷಾ ಸನ್ಯಾಸವೆನಿಸುವದು.

೩) (ಜೀ.ವಿ.ಪೇಜ ೮-೯) (ಬ್ರ.ಉ.೪-೪-೨೨) ಇಹ ಜನ್ಮನಿ ಜನಾಂತರೇ ವಾಸಮ್ಯಗನುಷ್ಠೆ ತೈರ್ವೇದಾನು ವಚನಾದಿಭಿರುತ್ಪನ್ನಯಾ ವಿವಿಧಿಷಯಾ ಸಂಪಾದಿ ತತ್ವಾದಯಂ ವಿವಿಧಿಷಾ ಸನ್ಯಾಸ ಇತ್ಯಭಿಧಿಯತೇ। ಲಯಂಚ ವೇದನ ಹೇತುಃ ಸನ್ಯಾಸೋ ದ್ವಿವಿಧಃ ಜನ್ಮಾಪಾದಕ ಕಾಮ್ಯ ಕರ್ಮಾದಿ ತ್ಯಾಗ ಮಾತ್ರಾತ್ಮಕಃ, ಪ್ರೈ ಷೋಚ್ಚಾರಣ ಪೂರ್ವಕ ದಂಡಧಾರಣಾ ದ್ಯಾಶ್ರಮ ರೂಪಶ್ಚೇತಿ।

ಅರ್ಥ : (ಬ್ರ.ಉ.೪-೪-೨೨) ಈ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ ಅಥವಾ ಬೇರೆ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ ವೇದಾನು ವಚನ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಚನ್ನಾಗಿ ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ವಿವಿಧಿಷೆಯ (ಜ್ಞಾನೇಚ್ಛೆಯ) ಮೂಲಕ ಸಂಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಕಾರಣ ಈ ಸನ್ಯಾಸವು ವಿವಿಧಿಷಾ ಸನ್ಯಾಸವೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವ ಈ ಸನ್ಯಾಸವು ಎರಡು ವಿಧವಿರುವದು.

೧) ಪುನರ್ಜನ್ಮವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವ ಕಾಮ್ಯ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ತ್ಯಾಗ ಮಾಡುವ ರೂಪವುಳ್ಳದ್ದು, (ಇದರಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಬಿಡುವದಿಲ್ಲ ಎಂದಾಯಿತು) ಮತ್ತು

೨) ಪ್ರೈ ಷೋಚ್ಚಾರಣೆಯನ್ನು (ಓಂ ಭೂಃ ಸನ್ಯಸ್ತಂ ಮಯಾ, ಓಂ ಬುವಃ ಸನ್ನಸ್ತಂ ಮಯಾ, ಓಂ ಸ್ವ ಸನ್ಯಸ್ತಂಮಯಾ, ಎಂಬ ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ಪ್ರೈಷ ಮಂತ್ರವೆಂದು ಹೆಸರು.ಸನ್ಯಾಸ ಸ್ವೀಕಾರದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಈ ಮಂತ್ರೊಚ್ಚಾರಣೆ ಯು ಬಹಳ ಮುಖ್ಯ) ಮಾಡಿ ದಂಡವೇ ಮೊದಲಾದ (ಸನ್ಯಾಸ ಚಿಹ್ನೆಗಳನ್ನು ದಂಡ, ಕಮಂಡಲು ಶಿಕ್ಯ (ಜೋಳಿಗೆ) ಕಂಥೆ (ಹೊದಿಕೆ) ಕಾಷಾಯವಸ್ತ್ರ ಪವಿತ್ರ (ಸೋಸುವ ಬಟ್ಟೆ) ಪಾದುಕೆ, ಆಸನ ವೊದಲಾದವು ಸನ್ಯಾಸಿಯ ಬಾಹ್ಯ ಚಿಹ್ನೆಗಳು) ಇವುಗಳನ್ನು ಧರಿಸುವದರ ಮೂಲಕ ಆಶ್ರಮ ಸ್ವೀಕಾರ ರೂಪವುಳ್ಳದ್ದು.

(ಶಾಂತಿಪರ್ವ ೩೨೦-೭) (ಬಿಕ್ಷುಕೀ) ಎಂಬೀ ಶಬ್ದದಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೂ ಕೂಡ ವಿವಾಹಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಅಥವಾ ವೈಧವ್ಯಾ ನಂತರ ಸನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಅವರೂ ಬಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು, ಮೋಕ್ಷಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಕೇಳಬೇಕು, ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನ ಮಾಡಬೇಕು, ತ್ರಿದಂಡಾದಿಗಳನ್ನು ಧರಿಸಬೇಕು ಎಂದು (ಮೋಕ್ಷ ಧರ್ಮದ ಸುಲಭಾ ಜನಕ ಸಂವಾದದ ಮೇಲಿನ ಚತರ್ಧರೀ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ).

ವಿದ್ವತ್ ಸನ್ಯಾಸ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ ೧೬ ಪೇಜ ೩೭೯) ಜ್ಞಾನಕೆ ಅನಂತರ ವಾಸನಾಕ್ಷಯ, ಮನೋನಾಶ, ಔರ ತತ್ವಜ್ಞಾನಾ ಭ್ಯಾಸದ್ವಾರಾ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತೀಕೆ ವಿಲಕ್ಷಣಾನಂದಾರ್ಥಕಿಯಾ ಜೋ ಸನ್ಯಾಸ ಸೋ ವಿದ್ವತ್ ಸನ್ಯಾಸ ಹೈ।

೨) (ಜೀ.ವಿ.ಪೇಜ ೧೨) ಶ್ರವಣ ಮನನ, ನಿಧಿ ದ್ಯಾಸನ್ಯೈಃ ಪರಂತತ್ವಂ ವಿಧಿವದ್ಭೀಃ ಸಂಪಾದ್ಯಮಾನೋ ವಿದ್ವತ್ಸನ್ಯಾಸಃ

ಅರ್ಥ : ಶ್ರವಣ, ಮನನ, ನಿಧಿಧ್ಯಾಸನ, ಇವುಗಳನ್ನು ಚನ್ನಾಗಿ ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡುವದರ ಮೂಲಕ ಪರತತ್ವವನ್ನು ಅರಿತವರು ಮಾಡುವ ಸನ್ಯಾಸವು ವಿದ್ವತ್ಸನ್ಯಾಸವು॥

೩) (ಜೀ.ವಿ.ಪೇಜ ೪) ಜ್ಞಾನವಾದ ಮೇಲೆ ತಾನಾಗಿ ಬಂದೊದಗುವ ಸನ್ಯಾಸ ಇದೇ ನಿಜವಾದ ಸನ್ಯಾಸ ಇದಕ್ಕೆ ವಿದ್ವತ್ ಸನ್ಯಾಸವೆಂದು ಹೇಳುವರು.

೪) (ಜೀ.ವಿ.ಪ್ರಕರಣ೫ ಪೇಜ ೩೪೯) ತಸ್ಮಿಂಶ್ಚ ವಿಧಿತತತ್ವೋ ಲೋಕ ವ್ಯವಹಾರೈ ರ್ವಿಕ್ಷಿಪ್ಯಮಾಣೋ ಮನೋವಿಶ್ರಾಂತಿಃ ಕಾಮಯಮಾನೋಧಿಕಾರೀ।

ತತ್ವವನ್ನರಿತುಕೊಂಡಿರುವ ಲೋಕ ವ್ಯವಹಾರದಿಂದ ವಿಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗುತ್ತಿರುವ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಮತ್ತು ಮನೋವಿಶ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಬಯಸುತ್ತಿರುವ ಪುರುಷನೇ ಅದಕ್ಕೆ (ವಿದ್ವತ್ ಸನ್ಯಾಸಕ್ಕೆ) ಅಧಿಕಾರಿ.

೫) (ಜೀ.ವಿ.ಪೇಜ ೩೫೦) ಕೇವಲ ಪರಮಹಂಸಸ್ತು ತತ್ವವಿವೇಕೀ ನೈಶ್ವರ್ಯೆಷ್ವಸಾರ ತಾಂಬುದ್ಧ್ಯಾ ವಿರಜ್ಯತಿ॥
ಕೇವಲ ಪರಮಹಂಸ (ವಿದ್ವತ್ ಸನ್ಯಾಸ ಲಕ್ಷಣವುಳ್ಳ)ನಾದರೂ ತತ್ವ ವಿವೇಕದ ಮೂಲಕ ಈ ಯೋಗೈಶ್ವರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಾರವಿಲ್ಲದ್ದನ್ನು ಕಂಡು ವಿರಕ್ತಿ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಚಿದಾತ್ಮನ ಇಮಾ ಇಮಾ ಇತ್ಥಂ ಪ್ರಸ್ಫುರಂತೀಹ ಶಕ್ತಯಃ। ಇತ್ಯಸ್ಯಾಶ್ಚರ್ಯ ಜಾಲೇಷು ನಾಭ್ಯುದೇತಿ ಕುತೂಹಲಂ (ಲಘು ಯೋ-ವಾ೨೭-೬೭) ಇಹಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿರುವ ಈ ಶಕ್ತಿಗಳು ಚಿದಾತ್ಮನವು ಅದುದರಿಂದ ಈ ಆಶ್ಚರ್ಯ ಜಾಲಗಳಲ್ಲಿ (ಆವನಿಗೆ) ಕುತೂಹಲವು ಹುಟ್ಟುವದಿಲ್ಲ.

೬) (ಜೀ.ವಿ.ಪೇಜ ೩೫೦) ವಿರಕ್ತೋ ಪ್ಯಸೌ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾಭರೇಣ ವಿಧಿನಿಷೇಧಾ ವುಲ್ಲಂಘಯತಿ। ತದುಕ್ತಂ ನಿಸ್ತ್ರೈಗುಣ್ಯೋ ಪಥಿವಿಚರತಾಂ ಕೋವಿಧಿಃ ಕೋ ನಿಷೇಧಃ? ಇತಿ। ತಥಾ
ಇವನು ವಿರಕ್ತನಾಗಿದ್ದರೂ ಬ್ರಹ್ಮ ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ತುಂಬಿರುವ ಕಾರಣ ವಿಧಿ ನಿಷೇಧಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘಿಸುತ್ತಾನೆ. ತ್ರೈಗುಣ್ಯ ರಹಿತವಾದ ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಚರಿಸುತ್ತಿರುವವರಿಗೆ ಯಾವದು ವಿಧಿ? ಯಾವದು ನಿಷೇಧ? ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ.

೭) (ಜೀ.ವಿ.ಪೇಜ ೨೦-೨೧) (ಜಾಬಾಲಿಶೃತಿ) ಯಥಾ ಜಾತರೂಪಧರೋ ನಿರ್ದ್ವಂದ್ವೋ ನಿಷ್ಪರಿಗ್ರಹಸ್ತತ್ರ ಬ್ರಹ್ಮಮಾರ್ಗೇ ಸಮ್ಯಕ್ಸಂಪನ್ನಃ ಶುದ್ಧ ಮಾನಸಃ ಪ್ರಾಣ ಸಂಧಾರಣಾರ್ಥಂ ಯಥೋಕ್ತಕಾಲೇ ವಿಮುಕ್ತೋ ಭೈಕ್ಷಮಾಚರನ್ನುದರ ಪಾತ್ರೇಣ ಲಾಭಾ ಲಾಭಯೋಃ ಸಮೋಭೂತ್ವಾ ಶೂನ್ಯಾಗಾರ ದೇವಗ್ರಹ- ಗೃಣಕೂಟ-ವಾಲ್ಮೀಕ ವೃಕ್ಷ ಮೂಲ, ಶಾಲಾಗ್ನಿ ಹೋತ್ರ= ಗ್ರಹ, ನಿದಿಪುಲೀನ- ಗಿರಿ ಕುಹರ- ಕಂದರ- ಕೋಟರ- ನಿರ್ಝರಸ್ಥಂಡೀಲೇಷ್ವನಿ ಕೇತವಾಸ್ಯ ಪ್ರಯತ್ನೋ ನಿರ್ಮಮಃ ಶುಕ್ಲ ಧ್ಯಾನ ಪರಾಯಣೋದ್ಯಾತ್ಮ ನಿಷ್ಠಃ ಶುಭಾ ಶುಭ ಕರ್ಮನಿರ್ಮೂಲನಪರಃ ಸನ್ಯಾಸೇನ ದೇಹ ತ್ಯಾಗಂ ಕರೋತಿ ಸ ಪರಮಹಂಸೊ ನಾಮ (ವಿದ್ವತ್ಸನ್ಯಾಸ) (೨೧) ದಿಗಂಬರವಾಗಿ, ದ್ವಂದ್ವಾತೀತನಾಗಿ, ಏನನ್ನು ಪರಿಗ್ರಹಿಸದೆ ಆ ಬ್ರಹ್ಮಮಾರ್ಗದಲ್ಲೇ ಚನ್ನಾಗಿ ಸಂಪನ್ನನಾಗಿ, ಶುದ್ಧ ಮನಸ್ಕನಾಗಿ, ಪ್ರಾಣಧಾರಣೆಗೋಸ್ಕರ ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾರ ಹಂಗೂ ಇಲ್ಲದೆ ತನ್ನ ಹೊಟ್ಟೆಯನ್ನೇ ಬಿಕ್ಷಾ ಪಾತ್ರಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಬಿಕ್ಷೆ ಬೇಡುತ್ತ ಲಾಭಾ ಲಾಭಗಳಲ್ಲಿ ಸಮನಾಗಿ, ಪಾಳುಮನೆ, ದೇವಸ್ಥಾನ, ಹುಲ್ಲಿನ ಮೆದೆ, ಹುತ್ತ, ವೃಕ್ಷ ಮೂಲ, ಕುಂಬಾರನು ಮಡಕೆ ಮಾಡುವ ಮನೆ, ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರ ಗ್ರಹ, ನದಿಯ ಮರುಳು, ಬೆಟ್ಟದಗುಹೆ, ಕಂದರ, ಮರದ ಪೊಟರೆ, ಸಂಣಝುರಿ, ಬರಿಯನೆಲ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತ ಮನೆಯಿಲ್ಲದವನಾಗಿ ಯಾವ ಪ್ರಯತ್ನವೂ ಮಾಡದೆ ಅಹಂಕಾರವಿಲ್ಲದೆ ಜ್ಯೋತಿರ್ಬ್ರಹ್ಮದ ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡು ಆತ್ಮ ನಿಷ್ಠನಾಗಿ ಶುಭಾ ಶುಭ ಕರ್ಮಗಳಿಲ್ಲದೆ ಸನ್ಯಾಸದ ಮೂಲಕ ದೇಹ ತ್ಯಾಗವನ್ನು ಯಾವನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆಯೋ ಅವನಿಗೆ ಪರಮಹಂಸನ (ವಿದ್ವತ್ ಸನ್ಯಾಸಿ) ಯೆಂದು ಹೆಸರು.

೮) (ಜೇ.ವಿ.ಪೇಜ ೨೩) (ಪರಮಹಂಸೋಪನಿಷತ್೧))ನಾರದನ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಕೊಟ್ಟ ಉತ್ತರವೇ ಈ ಉಪನಿಷತ್ತು) ವಿದ್ವತ್ ಸನ್ಯಾಸದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ನಾರದನಿಗೆ ಹೇಳಿದ್ದು) ಪುತ್ರ ಮಿತ್ರ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಮತ್ತು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ (ಶಿಖಿ-ಯಜ್ಞೋಪವಿತ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯ ಗಾಯತ್ರಿ ಜಪ ಸರ್ವ ಕರ್ಮಗಳ ತ್ಯಾಗವನ್ನು ಹೇಳಿ ತನ್ನ ಶರೀರ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿಯೂ ಲೋಕೋಪಕಾರಕ್ಕಾಗಿಯೂ (ದಂಡಾದಿ ಚಿನ್ನಗಳಿಂದ ಇವನು ಸನ್ಯಾಸಿಯೆಂದು ಅಭಿನಂದನೆ ಬಿಕ್ಷಾ ಪ್ರಧಾನ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಪುಣ್ಯವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಆದುದರಿಂದ ಪರಮಹಂಸ ಸನ್ಯಾಸಿಯ ಈ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಲೋಕೋಪಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಎಂಬುದು ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.) ಕೌಪೀನ ದಂಡ ಹೊದಿಕೆ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಪರಿಗ್ರಹಿಸಬೇಕು ಎಂದು ದಂಡಾದಿ ಸ್ವೀಕಾರದ ಲೌಕಿಕತ್ವವನ್ನು ಅಂದರೆ (ಶಾಸ್ತ್ರೀಯತ್ವಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಲೌಕಿಕತ್ವ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದೆ) ದಂಡಾದಿಧಾರಣೆಯು ಲೋಕ ಪದ್ದತಿಯೇ ವಿನಾ ಅದು ಬೇಕೇಬೇಕೆಂದು ಶಾಸ್ತ್ರವು ವಿಧಿಸಿರುವದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ) ತಿಳಿಸಿ ಮತ್ತು ಅದು ಮುಖ್ಯವಲ್ಲವೆಂದು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಷೇಧಿಸಿ ಮುಖ್ಯವಾವುದೆಂದರೆ ಪರಮಹಂಸನು ದಂಡವನ್ನಾಗಲಿ, ಶಿಖೆಯನ್ನಾಗಲಿ, ಯಜ್ಞೋಪವೀತವನ್ನಾಗಲಿ, ಹೊದಿಕೆಯನ್ನಾಗಲಿ, ಧರಿಸುವದಿಲ್ಲ ದಂಡಾದಿ ಚಿಹ್ನೆಗಳಿಲ್ಲದಿರುವದೇ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವೆಂದು ಹೇಳಿ, ಶಿತೋಷ್ಣಗಳಿಲ್ಲ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ ಅವನಿಗೆ ದಿಕ್ಕುಗಳೇ ವಸ್ತ್ರ ಅವನು ಯಾರಿಗೂ ಪ್ರಣಾಮ ಮಾಡನು. ಲೋಕ ವ್ಯವಹಾರ ಮೀರಿದವನು (ವಿಧಿ ನಿಷೇದಗಳ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇವನಿಗಿಲ್ಲವೆಂಬುದಷ್ಟೇ) ಎಂದು ವಿವರಿಸಿ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವದು ಪೂರ್ಣಾನಂದವೂ ಅದ್ವೈತವೂ ಜ್ಞಾನ ಸ್ವರೂಪವೂ ಆದ ಬ್ರಹ್ಮವೊ ಅದೇನಾನಾಗಿರುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ಕೃತ ಕೃತ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಕೇವಲ ಬ್ರಹ್ಮಾನುಭವವೇ (ಇದಕ್ಕೆ) ಪರ್ಯಾವಸಾನವೆಂದು ತಿಳಿಸುವದರ ಮೂಲಕ ಉಪದೇಶವನ್ನು ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ನಾರದನಿಗೆ ವಿದ್ವತ್ಸನ್ಯಾಸರೂಪ ಪರಮಹಂಸನ ವಿಷಯದ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಡಿದನು.

೯) (ಜೇ.ವಿ.ಪೇಜ ೨೪) ಯದಾತು ವಿದಿತಂ ತತ್‌ಸ್ಯಾತ್ ಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮಸನಾತನಮ್ ತದೈಕದಂಡಂ ಸಂಗೃಹ್ಯ ಸೋಪವೀತಂ ಶಿಖಾಂ ತ್ಯಜೇತ್। ಜ್ಞಾತ್ವಾಸಮ್ಯಕ್ಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಸರ್ವಂ ತ್ಯಕ್ತ್ವಾ ಪರಿವ್ರಜೇತ್॥ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿದ್ವತ್ಸನ್ಯಾಸಃ॥

ಅರ್ಥ: ಯಾವಾಗ ಸನಾತನವಾದ ಆ ಪರಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವನೋ ಆಗ ಏಕ ದಂಡವನ್ನು ಪರಿಗ್ರಹಿಸಿ ಶಿಖೆಯಜ್ಞೋಪವೀತಗಳನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಬೇಕು ಪರಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಚನ್ನಾಗಿ ಅರಿತುಕೊಂಡು ಎಲ್ಲವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪಾರಿವ್ರಾಜ್ಯವನ್ನವಲಂಬಿಸಬೇಕು ಎಂದು ವಿದ್ವತ್ಸನ್ಯಾಸವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ.

ಸನ್ಯಾಸ

೧) (ಜೇ.ವಿ.ಪೇಜ೩) (ಪ್ರ೧ ಶ್ಲೋಕ೯) ಯಾತ್ರಾದ್ಯಶಕ್ತಿ ಶಕ್ತಿಭ್ಯಾಂ-

ತೀವ್ರೇನ್ಯಾಸದ್ವಯಂ ಭವೇತ್। ಕುಟೀಚಕೋ ಬಹೂಶ್ವೇತು ಬಾವೇತೌ ತ್ರಿದಂಡಿಸೌ। ಯಾತ್ರೆಯೇ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಇವುಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ

೨) ತೀವ್ರವೈರಾಗ್ಯದಲ್ಲಿ ಕುಟೀಚಕ ಮತ್ತು ಬಹೂದಕ ಎಂಬ ಎರಡು ವಿಧವಾದ ಸನ್ಯಾಸಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಸನ್ಯಾಸಿಗಳಿಬ್ಬರೂ ತ್ರಿದಂಡಿಗಳು (ಮೂರು ಬಿದಿರುಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಸೇರಿಸಿ ಕಟ್ಟಿ ಮಾಡಿದ ದಂಡಕ್ಕೆ ತ್ರಿದಂಡವೆಂದು ಹೆಸರು. ಇದು ಕಾಯಕ, ವಾಚಕ, ಮಾನಸಿಕ, ಸಂಯಮದ ಸಂಜ್ಞೆಯಾಗಿರುವದು ಈ ದಂಡವನ್ನು ಧರಿಸುವ ಸನ್ಯಾಸಿಗಳು ತ್ರಿದಂಡಿಗಳು.

೩) (ಜೀ.ವಿ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.ಶ್ಲೋಕ ೧೦) (ಪೇಜ೩) ದ್ವಯಂ ತೀವ್ರತರೇ ಬ್ರಹ್ಮ ಲೋಕಮೋಕ್ಷ ವಿಭೇದತಃ। ತಲ್ಲೋಕೇ ತತ್ವ ವಿದ್ಹಂಸೋ ಲೋಕೇ ಸ್ಮಿನ್ಪರ ಮಹಂಸಕಃ॥೧೦॥

೪) ಬ್ರಹ್ಮ ಲೋಕ (ಸತ್ಯ ಲೋಕ, ಕರ್ಮೋ ಪಾಸನೆಗಳಿಂದ ಪಡೆಯ ಬಹುದಾದ ಅತ್ಯುತ್ತಮಗತಿ. ಈ ಲೋಕವನ್ನು ಸೇರುವವರು ಆಲೋಕದ ವಡೆಯನಾದ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಬನೊಂದಿಗೆ ಕಲ್ಪಾಂತದವರೆಗೂ ಆನಂದವನ್ನನುಭವಿಸುತ್ತ ಪ್ರಲಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದು ಮುಕ್ತರಾಗುತ್ತಾರೆ) ಅಥವಾ ಮೋಕ್ಷ ಎಂಬ ಫಲ ಭೇಧವನ್ನನುಸರಿಸಿ ತೀವ್ರತರ ವೈರಾಗ್ಯದಲ್ಲಿ (ಸಂನ್ಯಾಸವು ಎರಡು ವಿಧ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮ ತತ್ವವನ್ನರಿಯುವವನು ಹಂಸನು ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೇ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವವನು ಪರಮಹಂಸನು.

ಕುಟೀಚಕ ಸನ್ಯಾಸ

೧) (ಜೀ.ವಿ.ಪ್ರ.೧ ಶ್ಲೋ೪) ತೀವ್ರಾಯಾಂನ್ಯಸ್ಯೇ ದ್ಯೋಗಿ ಕುಟೀಚಕೇ॥೪॥ ತೀವ್ರವಾದ ವಿರಕ್ತಿಯಿದ್ದಾಗ ಯೋಗಿಯ ಸನ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ ಕುಟೀಚಕನಾಗುತ್ತಾನೆ.

೨) (ಜೀ.ವಿ.ಪೇಜ೪) ಗೌತಮಾದಿ ಋಷಿಗಳಂತೆ ಆಶ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸ ಮಾಡುತ್ತಾ ದಿನಕ್ಕೆ ಎಂಟು ತುತ್ತುಗಳಷ್ಟು ಆಹಾರವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸೇವಿಸುತ್ತ ಯೋಗ ಮಾರ್ಗ ತತ್ವವನ್ನುರಿತುಕೊಂಡು ಮೋಕ್ಷಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವವರು ಕುಟೀಚಕರು (ಟಿ.೭)

ಬಹೂದಕ ಸನ್ಯಾಸ

೧) (ಜೀ.ವಿ.ಪ್ರ.ಶ್ಲೋಕ ೫) ಶಕ್ತೋ ಬಹೂದಕೇ (ಕುಟೀಚಕನ ವಿರಕ್ತಿಯು ಪರಿಪಕವಾದಾಗ ಬಹೂದಕನಾಗಲು ಶಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ.

೨) (ಪೇಜ ೪ಟಿ೭) ಕಾವಿಯನ್ನುಟ್ಟು ತ್ರಿದಂಡ ಕಮಂಡಲಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ಏಳು ಮನೆಗಳಿಂದ ಬಿಕ್ಷೆಯನ್ನೆತ್ತಿ ಜೀವಿಸುವವರು ಬಹೂದಕರು.

ಹಂಸ ಸನ್ಯಾಸ

೧) (ಜೀ.ವಿ.ಪ್ರ.೧ಶ್ಲೋಕ೫) ತೀವ್ರತರಾಯಾಂಹಂಸ ಸಂಜ್ಞಿತೇ।(೫) ತೀವ್ರತರವಾದ (ವಿರಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಾಗ) ಹಂಸನೆಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ (ಸನ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ)

೨) (ಜೀ.ವಿ.ಪೇಜ ೪ಟಿ.೭) ಏಕ ದಂಡಿಗಳಾಗಿ ಬಿಕ್ಷೆಗೋಸ್ಕರ ಮಾತ್ರ ಹಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತ ಉಳಿದ ಸಮಯವನ್ನು ಮರದಡಿಯಲ್ಲೋ ನದೀ ತೀರದಲ್ಲೊ ಮೋಕ್ಷ ಚಿಂತನದಲ್ಲಿ (ಬ್ರಹ್ಮ ಚಿಂತನದಲ್ಲಿ) ಕಳೆಯುವವರು ಹಂಸರು.

ಪರಮಹಂಸ ಸನ್ಯಾಸ

೧) (ಜೀ.ವಿ.ಪ್ರ.ಶ್ಲೋಕ೫) ಮುಮುಕ್ಷುಃ ಪರಮೇಹಂಸೇ ಸಾಕ್ಷಾದ್ವಿಜ್ಞಾನ ಸಾದನೇ॥೫॥ (ಹಂಸನವಿರಕ್ತಿಯು ಪರಿಪಕ್ಷವಾದಾಗ) ನೇರವಾಗಿ ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ ಕೊಡಬಲ್ಲ ಪರಮಹಂಸ ಸನ್ಯಾಸ.

೨) (ಪೇಜ ೪ಟಿ.೭) ನಿರ್ಜನ ಪ್ರದೇಶ, ಸ್ಮಶಾನ, ಪಾಳುಮನೆ ಮೊದಲಾದ ಕಡೆಗೆ, ವಸ್ತ್ರಾದಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅಲಕ್ಷ ಭಾವದಿಂದ ಕೂಡಿ ಧರ್ಮಾಧರ್ಮಾದಿ ದ್ವಂದ್ವಗಳನ್ನು ಮೀರಿ ಸರ್ವ ಸಮತ್ವ ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವರದು ಪರಮಹಂಸ ಸನ್ಯಾಸ.

೩) (ವೈಖಾನ ಸೂತ್ರಗಳು (೮-೯) (ಲಘುವಿಷ್ಣು ಪುರಾಣ ೪-೧೪-೨೩) . (ಬಿಕ್ಷೋಪನಿಷತ್ ಸೂತ್ರಸಂಹಿತೆ ಮಾನಯೋಗ ಖಂಡ೬) (ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ.)

ಸರ್ವಜ್ಞ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೧೭೧) ಸರ್ವಪದಾರ್ಥನಕೆ ಜಾನನೇವಾಲಾ ಹೈ ಸೋ ಸರ್ವಜ್ಞ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ೪೩೩)

೨) ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನ ಸಂಪನ್ನವಾನ್ ಸರ್ವಜ್ಞಂ

೩) ಸರ್ವೇ ಜಾನಾತಿ ಇತಿ ಸರ್ವಜ್ಞಂ

ಸಮುಚ್ಛಯ (ದೋ ಪ್ರಕಾರ)

ಸಮ ಸಮುಚ್ಛಯ

(ವೃ.ಪ್ರ.೪೦೨) ಜ್ಞಾನ ಔರ ಕರ್ಮ ದೋನೂ ಪರಸ್ಪರ ಮಿಲೀಕೆ ಮೋಕ್ಷಕಾ ಸಾಧನ ಜಾನೀಕೆ ಏಕ ಕಾಲಸೆ ದೋನೂಕಾ ಅನುಷ್ಠಾನ ಸಮಸಮುಚ್ಚಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಕ್ರಮ ಸಮುಚ್ಛಯ

ಏ ಕಹೀ ಅಧಿಕಾರೀಕು ಪೂರ್ವ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನ ಔರ ಉತ್ತರ ಕಾಲಮೆ ಸಕಲ ಕರ್ಮತ್ಯಾಗೀಕೆ ಜ್ಞಾನ ಹೇತು ಶ್ರವಣಾದಿಕನಕಾ ಅನುಷ್ಠಾನ ಕ್ರಮ ಸಮುಚ್ಛಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। ಇನಮೆ ಸಮಸಮುಚ್ಛಯತೊ ನಿಷೇಧ ಹೈ। ಶೃತಿ ಸ್ಮೃತಿಮೆ ಜ್ಞಾನ ಕರ್ಮಕಾ ಜಂಹಾ ಸಮುಚ್ಚಯ ಲಿಖ್ಯಾ ಹೈ ತಾಕಾ ಕ್ರಮ ಸಮುಚ್ಚಯ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಹೈ ।

ಸಾ

ಸಾಕ್ಷಿ

೧) ಆಕೃತತ್ವೇ ದೃಷ್ಟಾ ಸಾಕ್ಷಿಃ

೨) ಉದಾಸೀನತ್ವೇ ಬೋಧ್ಯಂ ಸಾಕ್ಷೀ

೩) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೨೦೧) ಅಂತಃಕರಣ ಉಪಹಿತ ಜೋ ಚೇತನ ಹೈ ಸೋ ಸಾಕ್ಷಿ ಹೈ। (ಆವಚ್ಛೇದವಾದ)

೪) (ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ ೭ ಪೇಜ ೧೭೪) ಲೋಕ ವ್ಯವಹಾರವಿಷೆ ಉದಾಸೀನ ಕಹಿಯೆ ರಾಗದ್ವೇಷ ರಹಿತ ಹೋವೆ, ಸಮೀಪ ವರ್ತಿ ಹೋವೆ ಚೇತನ ಹೋವೆ ಸೋ ಸಾಕ್ಷಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೫) ಅಂತಃಕರಣ ರೂಪ ಉಪಾದಿನ ವಾಲಾ ಚೇತನ ಸಾಕ್ಷಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ

೬) ಅಂತಃಕರಣ ಔರ ಅಂತಃಕರಣಕಿ ವೃತ್ತಿನ ವಿಷೆವರ್ತನ ಚೇತನ ಮಾತ್ರ ಸಾಕ್ಷಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ॥

೭) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೨೦೨) (ಅಭಾಸವಾದ) ಸಾಭಾಸ ಅಂತಃಕರಣ ಉಪಹಿತ ಚೇತನ ಸಾಕ್ಷಿ ಹೈ।

೮) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೧೮-೧) ಅರಸುನರ್ತಕಿ ತಾಳಧಾರಿ ಸೂರಿಗಳನಾ ವರಿಸಿ ಬೆಳಗುವ ರಂಗದೆಡೆಯ ಸೊಡರಂತೆ॥ ನೆರೆದಹಮು ಬುದ್ಧೀಂದ್ರಿಯಾದಿ ವಿಷಯಂಗಳಾ। ಸಾಕ್ಷಿಕ ಚಿತ್ತು ತಾನೆಂಬಸುಖವ॥೧॥

೯) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೩೨೪) ವೃತ್ತೀಕು ಚೇತನಕೆ ಅಭಾಸ ಗ್ರಹಣಕಿ ಯೋಗ್ಯತಾ ಹೋನೇತೆ ವೃತ್ತಿ ಅವಚ್ಛಿನ್ನ ಚೇತನಕು ಜ್ಞಾನ ಕಹೆ ಹೈ ಔರ ಸಾಕ್ಷಿ ಕಹೆ ಹೈ॥

೧೦) (ಪಂ.ದ.೮-೨೫ ಶ್ಲೋಕ) ಅಂತಃಕರಣ ತದ್ವೃತ್ತಿ ಸಾಕ್ಷೀತ್ಯಾದಾವನೇಕದಾ। ಕೂಟಸ್ಥ ಏವ ಸರ್ವತ್ರ ಪೂರ್ವಾಚಾರ್ಯೈರ್ವಿನಿಶ್ಚಿತಃ॥೨೫॥

೧೧) ಅಂತಃಕರಣಕ್ಕೂ ಮತ್ತು ಅದರ ವೃತ್ತಿಗಳಿಗೂ ಸಾಕ್ಷಿ (ಅಂತಃಕರಣ ತದ್ವೃತ್ತಿಸಾಕ್ಷಿ ಚೈತನ್ಯವಿಗ್ರಹ ಆನಂದರೂಪಃ ಸತ್ಯಃ ಸನ್ ಕಿಂ ನಾತ್ಮಾನಂ ಪ್ರಪದ್ಯಸೇ (ಬ್ರಹದ್‌ವಾಕ್ಯವೃತ್ತಿ) ಇವೇ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಕಡೆ ಕೂಟಸ್ಥನೇ ಸಾಕ್ಷಿಯೆಂದು ಪೂರ್ವಾಚಾರ್ಯರು ಸರ್ವತ್ರ ನಿರ್ಣಯಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

೧೨) (ಪಂ.ದ.೧೦.೯.ಸ್ಲೋಕ) ಕರ್ತಾರಂಚ ಕ್ರಿಯಾಂ ತದ್ವದ್ವ್ಯಾವೃತ್ತ ವಿಷಯಾನಪಿ। ಸ್ಫೋರಯೇದೇಕ ಯತ್ನೇನ ಯೋ ಸೌ ಸಾಕ್ಷತ್ರ. ಚಿದ್ವಪುಃ॥೯॥

೧೩) (೯) ಅಹಂಕಾರ ರೂಪನಾದ ಜೀವನನ್ನು, ''ನಾನು''''ಇದು'' ಒಳಗಣ ಮತ್ತು ಹೊರಗಣ ವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಗ್ರಹಿಸುವ ಶಬ್ದಾದಿ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಯಾವ ಪರಮಾತ್ಮನು ಒಂದೇ ಸಲ ಚಿದ್ರೂಪದಿಂದ ಬೆಳಗುತ್ತಾನೆಯೊ ಅವನನ್ನೇ ಸಾಕ್ಷಿಯೆಂದು ವೇದಾಂತ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

೧೪) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೭೨) ಅಂತಃಕರಣ ವಿಷೆ ವೃತ್ತಿ ಜೋ ಚೇತನ ಮಾತ್ರ, ಸೋ ಸಾಕ್ಷಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೧೫) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೭೪) ಏಕ ಹೀ ಚೈತನ್ಯ ಅಂತಃಕರಣ ಸಹಿತ ಸಂಸಾರಿ ಹೈ।ಅಂತಃಕರಣ ಭಾಗ ತ್ಯಾಗೀಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೧೬) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೧೪೩) ಅಂತಃಕರಣ ಔರ ತಾಕಿ ವೃತ್ತೀಮೆ ಸ್ಥಿತ ಜೋ ತಿನಕಾ ಪ್ರಕಾಶಕ ಚೇತನ ಮಾತ್ರ ಸೋ ಸಾಕ್ಷಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ॥

ಸಾಕ್ಷೀಕೆ ಲಕ್ಷಣಕಿ ಪದಕೃತಿ (ಪರೀಕ್ಷಾ)

೧) (ವಿ.ಸಾ. ಟಿ.೧೦೪) ಅಂತಃಕರಣತೊ ಆಪ ಬೀ ಹೈ ಪರಂತು ಸೋ ತಾಕೆ ವಿಷೆ ವೃತ್ತಿ ಕಹಿಯೆ ವರ್ತನೇವಾಲಾ ನಹಿ॥

೨) ಚೇತನ ತೋ ಚಿದಾಭಾಸಬೀ ಹೈ। ಸೋ ಚೇತನ ಮಾತ್ರ ನಹಿ

೩) ಚೇತನ ಮಾತ್ರತೋ ಬ್ರಹ್ಮಬೀ ಹೈ, ಸೋ ಅಂತಃಕರಣ ವಿಷೆ ವೃತ್ತಿ ನಹಿ। ಯಾತೆ ಉಪರಲಿಖ್ಯಾ (ವಿ. ಆಂಕ೭೨ರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ) ಸಾಕ್ಷಿ ಲಕ್ಷಣ ನಿರ್ದೋಷ ಹೈ॥

ಆನೂನ ಸಾಕ್ಷಿ

೧) (ಪ.೨ -೧೧-೧) ಆನಾಲ್ಕಾವಸ್ಥೆಯ ನಾ ನಾಲ್ಕುತನುವನಂ। ತಾ ನಾಲ್ಕು ತರದ ಜೀವರುಗಳ। ಆ ನಾಲ್ಕು ವಿಕೃತಿರೂಪಾಗಿ ಕೆಡುವದನನೂನ । ಸಾಕ್ಷಿ ಕನಾತ್ಮನರಿವನು॥೧॥

ಸಾಕ್ಷಿಭಾಸ್ಯ

೧) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೧೩೪) ಬಾಹ್ಯ ರಜ್ಜು ಸರ್ಪಾದಿಕ ಔರ ಅಂತರ ಸ್ವಪ್ನ ಪದಾರ್ಥ, ಸಾಕ್ಷಿ ಭಾಸ್ಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ॥

೨) ಅವಿದ್ಯಾಕೀ ವೃತ್ತಿದ್ವಾರಾ ಜಾಕು ಸಾಕ್ಷಿ ಭಾಷೆ ಕಹಿಯೆ ಪ್ರಕಾಶೇ। ಸೋ ಸಾಕ್ಷಿಭಾಸ್ಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ॥

ಸಾಕ್ಷ್ಯ

೧) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೨೭೪) ಸಾಕ್ಷೀ ಕಾ ವಿಷಯ ಅಜ್ಞಾನಾದಿಕ ಸಾಕ್ಷ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ೪೦೬) ಸಾಕ್ಷೀಕಾ ವಿಷಯ ಜೋ ಪ್ರಪಂಚ ಹೈ ತಾಕು. ಸಾಕ್ಷ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಸಾಮಗ್ರಿ

೧) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ೭ ಪೇಜ ೨೫೫) ಸಕಲ ಕಾರಣ ಸಹಕಾರಣಕು ಸಾಮಗ್ರಿ ಕಹೆ ಹೈ।

೨) ಕಾರಣಕೆ ಸಮುದಾಯಕು ಸಾಮಗ್ರಿ ಕಹೆ ಹೈ। (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೭೭) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ೧೯೬)

ಜೈಸೆ ಲಕರಿ ಚುಲ್ಹಿ ಆದಿಕ ಕಾರಣ ಮಿಲೀಕೆ ಪಾಕ ಔರ ರಸೋಈಯಿ ಲೌಕಿ ಸಾಮಗ್ರಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ತೈಸೆ ಅಭ್ಯಾಸಕೆ ಕಾರಣೋಂಕಾ ಸಮುದಾಯ ರೂಪ ಜೋ ಸಾಮಗ್ರಿ ಹೈ ಸೋ ಇಂಹಾ ಕಹಿಯೇಗಾ।

೩) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ೩೩೧) ಜ್ಞಾನಕೆ ಜ್ಞಾನಕಿ ಜಾಸೆ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಹೋವೆ ಸೋ ಜ್ಞಾನ ಸಾಮಗ್ರಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಅಧ್ಯಾಸ ಕಾ ಸಾಮಗ್ರಿ

(ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೪೬) ಸತ್ಯ ವಸ್ತುಕೆ ಜ್ಞಾನ ಜನ್ಯ ಸಂಸ್ಕಾರ. ಪ್ರಮೇಯ ದೋಷ,

ಪ್ರಮಾತಾಕಾ ದೋಷ, ಪ್ರಮಾಣಕಾ ದೋಷ, ಅಧಿಷ್ಠಾನಕೆ ವಿಶೇಷ ರೂಪಕಾ ಅಜ್ಞಾನ, ಇತನಿ ಅಧ್ಯಾಸಕಾ ಸಾಮಗ್ರಿ ಹೈ।

ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಸಾಮಗ್ರಿ

(ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೨೪೩) ಜಾಪದಾರ್ಥಮೆ ಪುರುಷಕಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಹೋವೆ ತಾ ಪದಾರ್ಥಕಾ (೧) ಸಾಮಾನ್ಯ ರೂಪತೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಜ್ಞಾನ (೨) ಇಷ್ಟ ಪದಾರ್ಥಕಿ ಸ್ಮೃತಿ (೩) ಸ್ಮೃತಿಕೆ ವಿಷಯತೆ ಪುರೋವರ್ತಿ ಪದಾರ್ಥಕಾ ಭೇಧ ಜ್ಞಾನಾಭಾವ (೪) ಸ್ಮೃತಿ ಜ್ಞಾನಕಾ ಪುರೋವರ್ತಿಕೆ ಜ್ಞಾನತೆ ಭೇದ ಜ್ಞಾನಾಭಾವ ಇತನೀ ಸಾಮಗ್ರಿ ಪ್ರವೃತ್ತೀಕೆ ಹೈ।

ಸಾಧ್ಯ

೧) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೮೯) ಅನುಮಿತಿ ಜ್ಞಾನಕಾ ವಿಷಯ ಸಾಧ್ಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। ಅನುಮಿತಿ ಜ್ಞಾನಕಾ ವಿಷಯವಹ್ನಿ ಹೈ। ಯಾತೆ ಸೋ ಸಾಧ್ಯ ಹೈ।

೨) ವ್ಯಾಪಕ ಕು ಸಾಧ್ಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೩) ಲಿಂಗಜನ್ಯ ಜ್ಞಾನಕು ಸಾಧ್ಯ ಕಹೆ ಹೈ।

ಸಾದೃಶ್ಯ

೧) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೧೦೬) ಬೇದ ಸಹಿತ ಸಮಾನ ಧರ್ಮಕು ಸಾದೃಶ್ಯ ಕಹೆ ಹೈ। (ವೃ.ಪ್ರ.೯೪)

೨) ಪ್ರಮೇಯ ದೋಷವೇ ಸಾದೃಶ್ಯ ದೋಷವೆನಿಸುವದು ಶುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಸಾದೃಶ್ಯ

೩) ವಸ್ತು ಬೇಧ ಸಮಾನ ಧರ್ಮಕು ಸಾದೃಶ್ಯ ಕಹೆ ಹೈ।

ಸಾದು

೧) ಸಮ್ಯಕ್ ದುನೋತಿ ಇತಿ ಸಾದುಃ

೨) ಪ್ರಾಣೊಂಕಿ ನಾಶ ಹುಯೇ ಬೀ ಆಪನೆ ಧರ್ಮಕು ಪರಿತ್ಯಾಗ ಕರ್ತೆನಹಿ ತಿನಕು ಸಾದು ಕಹೆ ಹೈ।

೩) ಪ್ರಾಣ ತ್ಯಾಗೇ ಅಪಿ ಸಧರ್ಮ ನತ್ಯಜಂತಿ ಏವ ಸಾಧವ

೪) ಸದಾ ಚಾರ ಯೋಗ್ಯಂ ಸಾಧುಃ

ಸಾಮಾನ್ಯ

(ವಿ.ಚಂ.೨೩ ಪೇಜ) ಅಧಿಕದೇಶ ಔರ ಕಾಲ ವಿಷೆ ಜೋ ವಸ್ತು ಹೋವೆ ಸೋ ಸಾಮಾನ್ಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಸಾಮಾನ್ಯ ಅಂಶ

೧) (ವಿ.ಚಂ.೧೩೬ ಪೇಜ) ಇದಂ ಪನಾ ಸಾಮಾನ್ಯ ಅಂಶ ಹೈ। ಔರ ಆಧಾರ ಬೀ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೨೨೦) ವರ್ತಮಾನ ಕಾಲ ಔರ ಪುರೋದೇಶಕಾ ಸಂಬಂಧ ಇದಂತಾ ಕಹಿಯೆ ಹೈ ತಾಹೀಕು ಸಾಮಾನ್ಯ ಅಂಶ ಔರ ಆಧಾರ ಬೀ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಮೋಕ್ಷಕಾ ಸಾಧನ

೧) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೧೧೫) ಜೀವ ಬ್ರಹ್ಮಕಿ ಬೇಧ ತಾಕು ದೂರಿ ಕರನೇವಾಲಾ ಜೋ ಜ್ಞಾನ ಹೈ। ಸೋಯಿ ವೇದಮೆ ಮೋಕ್ಷಕಾ ಸಾಧನ ಕಹ್ಯಾ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೧೫೪) ಮೈ ಸತ್ತ ಚಿತ್ತ ಆನಂದ ರೂಪ ಬ್ರಹ್ಮ ಸ್ವರೂಪ ಹೂಂ ಐಸಾ ಜೋ ನಿಶ್ಚಯ ತಾಕಾ ನಾಮ ಜ್ಞಾನ ಹೈ ಸೋಯಿ ಮೋಕ್ಷಕಾ ಸಾದನ ಹೈ।

(ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಾನ, ಗುರೂಪದೇಶ, ಈಶ್ವರ ಕೃಪಾ, ಮಹಾತ್ಮರ ಅನುಗ್ರಹ ಮೋಕ್ಷದ ಸಾಧನಗಳು.

ಮೋಕ್ಷಕೆ ಅವಾಂತರ ಸಾಧನ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೨೯೫) ನಿಷ್ಕಾಮಕರ್ಮ ಔರ ನಿಷ್ಕಾಮ ಉಪಾಸನಾದಿಕ ಅನೇಕ ಮೋಕ್ಷಕೆ ಆವಾಂತರ ಸಾಧನ ಹೈ।

ಸಾಧನ ಮೋಕ್ಷಕಾ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಸಾಧನ

(ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ ೧೫ ಪೇಜ ೨೯೫) ಬ್ರಹ್ಮ ಔರ ಆತ್ಮಾಕಿ ಏಕತಾಕಾ ದೃಡ ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನ ಮೋಕ್ಷಕಾ ಸಾಕ್ಷಾತ ಸಾಧನ ಹೈ॥

ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಅಂತರಂಗ ಸಾಧನ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ ೧೫ ಪೇಜ ೨೯೬) ಬ್ರಹ್ಮನಿಷ್ಠ ಗುರೂಕೆ ಮುಖಸೆ ಮಹಾವಾಕ್ಯಕೆ ಅರ್ಥಕಾ ಶ್ರವಣ। ಜ್ಞಾನಕಾ ಸಾಕ್ಷಾತ ಅಂತರಂಗ ಸಾಧನ ಹೈ॥

೨) (ವಿ.ಚಿಂ.೫೦) ನಿತ್ಯಾನಿತ್ಯ ವಸ್ತು ವಿವೇಕ ಇಹಮು ತ್ರಾರ್ಥ ಫಲಭೋಗವಿರಾಗ ಸಮಾದಿ ಷಟ್‌ಸಂಪತ್ತಿ ಮುಮುಕ್ಷತ್ವವೆಂಬವೇ ಸಾಧನ ಚತುಷ್ಟಯ ಮಾಗಿರ್ಪುದು.

ಜ್ಞಾನಕೆ ಪರಂಪರಾಸೆ ಅಂತರಂಗ ಸಾಧನ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ ೧೫ ಪೇಜ ೨೯೭) ೧) ವಿವೇಕ, ೨) ವೈರಾಗ್ಯ ೩) ಷಟ್ಸಂಪತ್ತಿ (ಶಮಾ, ದಮಾ, ಉಪರತಿ, ತಿತೀಕ್ಷಾ, ಶ್ರದ್ಧಾ, ಸಮಾಧಾನ) ೪) ಮುಮುಕ್ಷತಾ ೫) ತತ್ ಪದ ಔರ ತ್ವಂ ಪದಕೆ ಅರ್ಥಕಾ ಶೋಧನ ೬) ಶ್ರವಣ ೭) ಮನನ ೮) ನಿದಿಧ್ಯಾಸನ ಏ ಆಠ್ ಜ್ಞಾನಕೆ ಪರಂಪರಾಸೆ ಅಂತರಂಗ ಸಾಧನ ಹೈ॥

ಅಂತರಂಗ ಸಾಧನ

೭) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೧೫) ಜಿನಕಾ ಶ್ರವಣಮೆ ಅಥವಾ ಜ್ಞಾನಮೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಫಲ ಹೋವೆ ಸೋ ಅಂತರಂಗ ಸಾಧನ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೮) (ವಿ.ಸಾ. ಟಿ. ೨೩) ವಿವೇಕಾದಿಕ ಆಠ ಜ್ಞಾನಕೆ ಸಮೀಪವರ್ತಿಹುಯೆ ಸಾಧನ ಹೈ ಯಾತೆ ಜ್ಞಾನಕೆ ಅಂತರಂಗ ಸಾಧನ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। ಅಂತರಂಗ ನಾಮ ಸಮೀಪಕಾ ಹೈ। (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೧೬)

(ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೧೫) ವಿವೇಕಾದಿ ಚಾರೀಕಾ ಶ್ರವಣಮೆ ಉಪಯೋಗ ಹೈ। ಕಾಹೆತೆ?

೧) ವಿವೇಕಾದಿಕವಿನಾ ಬಹಿರ್ಮುಖಕು ಶ್ರವಣ ಬನೆನಹಿ॥

೨) ತೈಸೆ ಶ್ರವಣ, ಮನನ, ನಿಧಿಧ್ಯಾಸನಕಾ ಜ್ಞಾನಮೆ ಉಪಯೋಗ ಹೈ। ಶ್ರವಣಾದಿಕ ವಿನಾ ಜ್ಞಾನ ಹೋವೆ ನಹಿ॥

೩) ತೈಸೆ ತತ್ ಪದಕಾ ಅರ್ಥ ಔರ ತ್ವಂಪದಕಾ ಅರ್ಥ ಜಾನೇವಿನಾ ಬೀ ಅಬೇಧ ಜ್ಞಾನ ಹೋವೆ ನಹಿ॥

ಇಸ ರೀತಿಸೆ ವಿವೇಕಾದಿ ಚಾರಿ ಶ್ರವಣಮೆ ಉಪಯೋಗ ಹೈ। ಔರ ಶ್ರವಣಾದಿಕ ಚಾರಿ ಸಾದನೋಂಕಾ ಜ್ಞಾನಮೆ ಉಪಯೋಗ ಹೈ, ಯಾತೆ ಆರ ಅಂತರಂಗ ಸಾಧನ ಹೈ॥

ಬಹಿರಂಗ ಸಾಧನ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ ೧೫ ಪೇಜ ೨೯೭) ನಿಷ್ಕಾಮ ಕರ್ಮ ಔರ ನಿಷ್ಕಾಮ ಉಪಾಸನಾ ಆದಿಕ ಜ್ಞಾನಕೆ ಬಹಿರಂಗ ಸಾದನ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೧೬) ಜಾಕಾ ಜ್ಞಾನಮೆ ಅಥವಾ ಶ್ರವಣಮೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಫಲ ಹೋವೆ ನಹಿ ಕಿಂತು ಅಂತಃಕರಣ ಶುದ್ಧಿ ಜಾಕಾ ಫಲ ಹೋವೆ ಸೋ ಜ್ಞಾನಕಾ ಬಹಿರಂಗ ಸಾಧನ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। ಐಸೆ ಯಜ್ಞಾದಿಕ ಕರ್ಮ ಹೈ॥ (ಸಕಾಮ ಪುರುಷಕು ಸಂಸಾರಕಾ ಹೇತು ಹೈ)

೩) ನಿಷ್ಕಾಮ ಪುರುಷಕೆ ಅಂತಃಕರಣ ಶುದ್ಧಿ ದ್ವಾರಾ ಜ್ಞಾನಕೆ ಹೇತು ಹೈ ಯಾತೆ ಬಹಿರಂಗ ಸಾದನ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। ೩) ಬಹಿರಂಗ ನಾಮ ದೂರೀಕಾ ಹೈ ಅಧಿಕಾರೀಮೆ ಯಜ್ಞಾದಿಕ ಸಂಬವೆ ನಹಿ ಯಾತೆ ದೂರಿ ಹೈ॥

೪) ·(ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೨೪) ಯಜ್ಞ ಔರ ಸಗುಣ ಉಪಾಸನಾ ಆದಿಕ ಕರ್ಮ ಬೀ ಜ್ಞಾನಕಾ ದೂರವರ್ತಿ ಹುಯಾ, ಪಾಪ ಔರ ವಿಕ್ಷೇಪ ರೂಪ ಮಲಕಿ ಯಥಾಯೋಗ್ಯ ನಿವೃತ್ತಿ ರೂಪ ಚಿತ್ತ ಶುದ್ಧಿ ಪೂರ್ವಕ ಜಿಜ್ಞಾಸ ದ್ವಾರಾ ಸಾದನ ಹೈ। ಯಾತೆ ಸೋ ಜ್ಞಾನಕಾ ಬಹಿರಂಗ ಸಾಧನ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಅಂತರಂಗ (ಅಪೇಕ್ಷತೆ) ಬಹಿರಂಗ ಸಾಧನ

(ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೧೭) ವಿವೇಕಾದಿಕ ಜ್ಞಾನಕೆ ಅಧಿಕಾರೀಮೆ ಸಂಭವ ಹೈ। ಯಾತೆ ಸಮೀಪ ಹೈ। ತಿನಮೇ ಬೀ ಇತನಾ ಬೇಧ ಹೈ। ವಿವೇಕಾದಿ ಕನಕಾ ಶ್ರವಣಮೆ ಉಪಯೋಗ ಹೈ ಔರ ಶ್ರವಣಾದಿಕನಕಾ ಜ್ಞಾನಮೆ ಉಪಯೋಗ ಹೈ। ಯಾತೆ ವಿವೇಕಾದಿಕನಕಿ ಅಪೇಕ್ಷತೆ ಶ್ರವಣಾದಿಕ ಅಂತರಂಗ ಹೈ ತಿನಕಿ ಅಪೇಕ್ಷತೆ ವಿವೇಕಾದಿಕ ಬಹಿರಂಗ ಹೈ। ಯದ್ಯಪಿ ವಿವೇಕಾದಿಕ ಬೀ ಜ್ಞಾನಕಿ ಅಂತರಂಗ ಸಾಧನ ಹೀ ಸರ್ವಗ್ರಂಥನಮೆ ಕಹ್ಯಾ ಹೈ ಬಹಿರಂಗ ನಹೀ ಕಹೆ। ತಥಾಪಿ ವಿವೇಕಾದಿಕನಕಾ ಜ್ಞಾನಕೆ ಸಾದನ ಶ್ರವಣಮೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಫಲ ಹೈ ಔರ ಶ್ರವಣಾದಿಕನಕಿ ನ್ಯಾಯಿ ವಿವೇಕಾದಿಕ ಜಿಜ್ಞಾಸುಕು ಉಪಾದೇಯ ಹೈ। ಯಜ್ಞಾದಿಕನಕಿ ಜಿಜ್ಞಾಸೂಕು ಹೇಯ ನಹಿ ಯಾತೆ ಅಂತರಂಗ ಕಹೆ ಹೈ ಔರ ಯಜ್ಞಾದಿ ಕನಕಿ ಅಪೇಕ್ಷತೆ ಬೀ ಅಂತರಂಗ ಹೈ ಯಾತೇ ಬೀ ಅಂತರಂಗ ಸಾದನೋಮೆ ಕಹೆ ಹೈ।

ತತ್ವಜ್ಞಾನಕಾ ಸಾಧನ

(ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ ೧೩ ಪೇಜ ೨೮೨) ಪ್ರಥಮ (ಸುಖೇಚ್ಛೆ) ದ್ವಿತಿಯ (ಸುವಿಚಾರಣ) ತ್ರತೀಯ (ತನುಮಾನಸ) ಭೂಮಿಕಾ ತತ್ವಜ್ಞಾನಕೆ ಸಾಧನ ಹೈ।

ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿ ವಿದೇಹ ಮುಕ್ತೀಕೆ ಸಾಧನ

ಚತುರ್ಥ ಭೂಮಿಕಾ (ಸತ್ವಾಪತ್ತಿ) ತತ್ವಜ್ಞಾನರೂಪ ಹೋನೇತೆ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿ ವಿದೇಹ ಮುಕ್ತೀಕೆ ಸಾಧನ ಹೈ।

ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿ ವಿಲಕ್ಷಣಾ ನಂದಕೆ ಸಾಧನ

(ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೨೮೨) ಪಂಚಮ ಭೂಮಿಕಾ (ಅಸಂಸಕ್ತಿ) ಷಷ್ಠ ಭೂಮಿಕಾ (ಪದಾರ್ಥಾಭಾವಿನಿ) ಸಪ್ತಮ ಭೂಮಿಕಾ (ತೂರ್ಯಗಾಮಿ) ಜೀವನ್ಮುಕ್ತೀಕೆ ವಿಲಕ್ಷಣಾನಂದಕೆ ಸಾಧನ ಹೈ।

ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ

೧) (ವಿ.ಟಿ.೨೧೨) ವಿಷಯ ಚೇತನತೆ ವೃತ್ತಿ ಚೇತನಕಾ ಅಬೇಧ ಹೀ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೩೩೨) ಗುರುಮುಖದ್ವಾರಾ ಅರ್ಥ ಸಹಿತ ಮಹಾವಾಕ್ಯಕೆ ಶ್ರವಣ ಮನನಾದಿರೂಪ ವಿಚಾರ ಪೂರ್ವಕ ಅದ್ವೈತ ಬ್ರಹ್ಮಕೆ. ಚಿಂತನ ಕರೀಕೆ ಬ್ರಹ್ಮ ಆತ್ಮಾಕೆ ಏಕ ತಾಕೆ ಅಪರೋಕ್ಷ ಬಾನ ಸಹಿತ ಹೋವೆ ಸೋ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಸ್ವಾ

ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯ

೧) (ಪ.ಭೋಜ-೬-೭) ಗುರುಮತದೊಳು ವೇದ ಶಿರದ ರಹಸ್ಯವ। ನುರುಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಭ್ಯಾಸಿಪ॥ ಪರಿತಾನೆ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯ ವೆನಿಪುದೆಂದರಿದು ನಿರ್ಧರಿಸು ನೀನಿಂದು ಸನ್ನಿಭವಕ್ರ॥೭॥

೨) ನಿಯತದೆ ಗಾಯತ್ರಿಯನು ಸಪ್ತಾಹೃತಿಯನು। ನಿಯತದೆ ಪ್ರಣವ ನಜಪೆಯ॥ ನಿಯತದೆ ಕಾಲತ್ರಯದೊಳು ಜಪಿಸಲದೆ। ಪ್ರಿಯತಮೆ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯವೆನಿಪುದು॥೮॥

೩) ವೇದವ ನಾಹತ್ಯ ನಾದಾದಿಯದರಿಂದೆ। ನಾದದ ಬಹುವಿಧಾಭ್ಯಾಸವ॥ ಆದರದಿಂದೆ ರಚಿಸುತಿರಲದು ತಾನೆ। ವೇದ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯವೆನಿಸುತಿರ್ಕು॥೯॥

೪) ಶರಧಿ ನಿರ್ಜರ ಭೇರಿ ಮೇಘದ ಬಹುರವ। ಮುರಜ ಕಹಳೆ ಶಂಖ ಘಂಟಾದಿ ವರನಾದವಾಸ ಕಿಂಕಿಣಿ ವೀಣೆ ಬ್ರಮರಾದಿ। ಸ್ವರವನಾಲಿಪುದೆ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯವು॥೧೦॥

೫) ತನ್ನ ತಾನರಿಯೆ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯವೆಂದೆನಿಸುಗು॥೧೧।

(ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೪೧೦ ಕಲಾ ೧೬) ಸ್ವಶಾಖಾಕೆ ವೇದಭಾಗಕಾ ವಾ ಗೀತಾ ಆದಿಕ ಕಾ ಜೋ ನಿತ್ಯ ಪಾಠ ಕರನಾ ಸೋ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ॥

ಸಿ

ಸಿದ್ಧಾಂತ

೧) ಅಬಾದಿತ ಅರ್ಥಯೋಃ ಶಿದ್ಧಾಂತಃ

೨) ಅಂತ್ಯ ನಿರ್ಣಯಂ ಸಿದ್ಧಾಂತಃ

೩) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೫೬) ವಾದಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿ ದೋನೂಕೂ ಸಂಮತ ಜೋ ಅರ್ಥ ಸೋ ದೃಷ್ಟಾಂತ ಹೈ। ದೃಷ್ಟಾಂತ ಕರಿ ಸಿದ್ಧ ಅರ್ಥಕು ದ್ರಾಷ್ಟಾಂತ ಕಹತೆ ಹೈತಾಹೀಕು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಬೀ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

(ವೇದದ ಗೂಡ) ಸಿದ್ಧಾಂತ

(ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೩೨೪) ೧) ಸಾರೆ ಪದಾರ್ಥ ಚೇತನಕಾ ವಿವರ್ತ ಹೈ ೨) ಅವಿದ್ಯಾಕಾ ಪರಿಣಾಮ ಹೈ। ಯಾತೆ ಶುಕ್ತಿ ರಜತಕಿ ನ್ಯಾಯಿ ಜಿಸ ಕಾಲಮೆ ಜೋ ಪದಾರ್ಥ ಪ್ರತೀತ ಹೋವೆ ತಿಸಕಾಲವೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನ. ಚೇತನ ಆಶ್ರಿತ ಅವಿದ್ಯಾಕಾ ದ್ವಿವಿಧ ಪರಿಣಾಮಹೋವೆ ಹೈ। ೧) ಅವಿದ್ಯಾಕಿ ತಮೋಗುಣ ಅಂಶಕಾ ಘಟಾದಿ ವಿಷಯ ರೂಪ ಪರಿಣಾಮ ಹೋವೆ ಹೈ। ಔರ ೨) ಅವಿದ್ಯಾಕೆ ಸತ್ವಗುಣಕಾ ಜ್ಞಾನ ರೂಪ ಪರಿಣಾಮ ಹೋವೆ ಹೈ ಯದ್ಯಪಿ ಚೇತನಕು ಜ್ಞಾನ ಕಹೆ ಹೈ। ಯಾತೆ ಸತ್ವಗುಣಕಾ ಪರಿಣಾಮ ಜ್ಞಾನ ಹೈ। ಯಹ ಕಹನಾ ಬನೆ ನಹಿ।

ತಥಾಪಿ: ಸಾರೆ ವ್ಯಾಪಕ ಚೇತನ ಜ್ಞಾನನಹಿ ಕಿಂತು ಸಾಭಾಸ ವೃತ್ತೀಮೆ ಆರೂಢ ಚೇತನಕು ಜ್ಞಾನ ಕಹೆ ಹೈ ಯಾತೆ ಚೇತನಮೆ ಜ್ಞಾನ ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಸಂಪಾದಕ ವೃತ್ತಿ ಹೈ। ಇಸ ರೀತಿಸೆ ಚೇತನಮೆ ಜ್ಞಾನ ನೇಕಿ ಸಂಪಾದಕ ವೃತ್ತಿ ಹೈ। ಇಸ ರೀತೀಸೆ ಚೇತನಮೆ ಜ್ಞಾನಪನೇಕಿ ಉಪಾದಿ ವೃತ್ತಿ ಹೈ। ತಾಕೆ ವಿಷೇಬಿ ಜ್ಞಾನ ಶಬ್ದಕಾ ಪ್ರಯೋಗ ಹೋವೆ ಹೈ॥

ಜೈಸೆ, ಘಟಕಾ ಜ್ಞಾನ ಉತ್ಪನ್ನ ಹುವಾ, ಘಟಕಾ ಜ್ಞಾನ ನಷ್ಟ ಹುವಾ ತಂಹಾ ವೃತ್ತೀಮೆ ಆರೂಢ ಚೇತನಕಾ ತೋ ಉತ್ಪತ್ತಿ ನಾಶ ಸಂಭವೆ ನಹಿ. ವೃತ್ತೀಕೆ ಉತ್ಪತ್ತಿ ನಾಶ ಹೋವೆ ಹೈ। ಔರ ಜ್ಞಾನಕೆ ಉತ್ಪತ್ತಿ ನಾಶ ಕಹೆ ಹೈ। ಯಾತೆ ವೃತ್ತೀಮೆ ಜ್ಞಾನ ಶಬ್ದಕಾ ಪ್ರಯೋಗ ಹೋವೆ ಹೈ।

ಸೋ ವೃತ್ತಿ ರೂಪಜ್ಞಾನ ಸತ್ವಗುಣಕಾ ಪರಿಣಾಮ ಹೈ। ಯಹ ಕಹನಾ ಸಂಬವೇ ಹೈ।

೧) ತಾ ವೃತ್ತೀರೂಪ ಪರಿಣಾಮಮೆ ಚೇತನಕಾ ಅಭಾಸ ಹೋವೆ ಹೈ।

೨) ಘಟಾದಿಕ ವಿಷಯ ರೂಪ ಪರಿಣಾಮಮೆ ಚೇತನಕಾ ಅಭಾಸ ಹೋವೆ ನಹಿ ಕಾಹೆತೆ ವಿಷಯ ಔರ ವೃತ್ತಿ ಯದ್ಯಪಿದೋನೂ ಅವಿದ್ಯಾಕೆ ಪರಿಣಾಮ ಹೈ ತಥಾಪಿ ೧) ಘಟಾದಿಕ ವಿಷಯತೋ ಅವಿದ್ಯಾಕಾ ತವೋಗುಣ ಪರಿಣಾಮ ಹೈ। ಯಾತೆ ಮಲಿನ ಹೈ। ತಿನಮೆ ಅಭಾಸ ಹೋವೆ ನಹಿ।

೨) ಔರ ವೃತ್ತಿ ಸತ್ವಗುಣಕಾ ಪರಿಣಾಮ ಸಾಬ್ಛಾ ಹೈ। ತಾಮೆ ಅಭಾಸ ಹೋವೆ ಹೈ।

ಇಸ ರೀತೀಸೆ ೧) ವೃತೀಕು ಚೇತನಕೆ ಅಭಾಸ ಗ್ರಹಣ ಯೋಗ್ಯತಾ ಹೋನೇತೆ ವೃತ್ತಿ ಅವಚ್ಛಿನ್ನ ಚೇತನಕು ಜ್ಞಾನಕಹೆ ಹೈ। ಔರ ಸಾಕ್ಷಿ ಕಹೆ ಹೈ॥

೨) ಘಟಾದಿಕ ವಿಷಯಕು ಅಭಾಸ ಗ್ರಹಣಕಿ ಯೋಗ್ಯತಾ ನಹಿ। ಇಸ ಕಾರಣತೆ ವಿಷಯಾವಚ್ಛಿನ್ನ ಚೇತನ ಜ್ಞಾನ ನಹಿ ಸಾಕ್ಷಿ ಬೀ ಜ್ಞಾನ ನಹಿ.

ಇಸ ರೀತಿಸೆ ಜಾಗ್ರತಕೆ ಪದಾರ್ಥ ಔರ ತಿನಕಾ ಜ್ಞಾನ ದೋನೂ ಸಾಥಿಹೀ ಉತ್ಪನ್ನ ಹೋವೆ ಹೈ ಔರ ಸಾಥೀ ಹೀ ನಷ್ಟ ಹೋವೆ ಹೈ। ಯಹ ವೇದಕಾ ಗೂಢ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹೈ।

ವೇದಾಂತಕಾ ಸಿದ್ಧಾಂತ

೧) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೧೮೮) ಅಜ್ಞಾನ ಚೇತನಕೆ ಆಶ್ರಿತ ಹೈ ಔರ ಚೇತನ ಹೀಕೂ ವಿಷಯ ಕರೆ ಹೈ ಯಹ ವೇದಾಂತಕಾ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹೈ।

೨) (ವೃ.ರ.೧) ಆಹಂಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ಮಿ ಯಾವೃತ್ತೀಸೆ ಕಾರ್ಯ ಸಹಿತ ಅಜ್ಞಾನಕಿ ನಿವೃತ್ತಿ ಔರ ಪರಮಾನಂದಕಿ ಪ್ರಾಪ್ತಿ ಹೋವೆ ಹೈ ಯಹ ವೇದಾಂತ ಕಾ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹೈ।

(ಅದ್ವೈತವಾದಕಾ) ಮುಖ್ಯ ಸಿದ್ಧಾಂತ

೩) ಚೇತನ ಸತ್ಯ ಹೈ ತಾಸೆ ಬಿನ್ನ ಸಕಲ ಮಿಥ್ಯಾ ಹೈ॥ ಅನಿರ್ವಚನೀಯಕು ಮಿಥ್ಯಾ ಕಹೆ ಹೈ ಯಾತೆ ಚೇತನಸೆ ಬಿನ್ನ ಪದಾರ್ಥಕು ಸತ್ಯ ಕಥನಮೆ ಬೀ ಅಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಲ್ಪನಾ ಹೈ। ಚೇತನಸೆ ಬಿನ್ನ ಪದಾರ್ಥಮೆ ಅನಿರ್ವಚನೀಯ ತೋ ಅತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಹೈ। ಯುಕ್ತೀಸೆ ವಿಚಾರ ಕರೆ ತಬ ಕಿಸೀ ಅನಾತ್ಮ ಪದಾರ್ಥಕಾ ಸ್ವರೂಪ ಸಿದ್ಧ ಹೋವೆ ನಹಿ. ಔರ ಪ್ರತೀತ ಹೋವೆ ಹೈ ಯಾತೆ ಸಕಲ ಅನಾತ್ಮ ಪದಾರ್ಥ ಅನಿರ್ವಚನೀಯ ಹೈ। ಸಿದ್ಧಾಂತಮೆ ಕೋಯಿ ಆನಿರ್ವಚನೀಯ ಪದಾರ್ಥ ಸತ್ಯ ನಹಿ ಗಂಧರ್ವ ನಗರಕಿ ನ್ಯಾಯಿ ಸಾರಾದೃಷ್ಟ ನಷ್ಟ ಸ್ವಭಾವ ಹೈ॥

(ವೃ.ರ. ಅಂಕ ೨೨೪) ಸತ್ ಖ್ಯಾತಿವಾದಿಯ ಸಿದ್ದಾಂತ ಮತ್ತು ನಿರಾಕರಣ

(ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೩೪೩-೩೪೪) ನ್ಯಾಯಮತದ ಸಿದ್ಧಾಂತ

(ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೪೪೧) ಬಿಂಬ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ವಾದಿಯ ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ಸಿದ್ಧಿಗಳು

೧) (ಪ.ಗೀ.೧೦-೭) **ಅಣಿಮಾಸಿದ್ಧಿ :** ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮತೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮತೆಯ ಯುದಣಿಮೆ।

೨) **ಮಹಿಮಾಸಿದ್ಧಿ :** ಅತಿ ಮೇಲಿಗೆ ಮೇಲಪ್ಪುದೆ ಮಹಿಮೆ॥

೩) **ಗರಿಮಾ ಸಿದ್ಧಿ :** ನೆಗಲಶಕ್ಯವೆನಿಪ್ಪುದೆ ಗರಿಮೆ।

೪) **ಲಘಿಮಾಸಿದ್ಧಿ :** ನೆಗಹುವೆಡೆಯೊಳಣುವಪ್ಪುದೆ ಲಘಿಮೆ॥

೫) **ಪ್ರಾಪ್ತಿಸಿದ್ಧಿ :** ಲೋಕದರಿಕೆ ತಿಳಿ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯೆನಿಕ್ಕು

೬) **ಪ್ರಾಕಾಮ್ಯಸಿದ್ಧಿ :** ಪ್ರಾಕಾಮ್ಯಂ ಬಯಸಿದು ತನಗಕ್ಕು॥

೭) **ಈಶತ್ವಸಿದ್ಧಿ :** ಜಗಮಂ ಪ್ರೇರಿಸುತಿಹುದೀಶತ್ವ।

೮) **ವಶೀತ್ವ ಸಿದ್ಧಿ :** ಜಗದೊಡೆತನವದು ತಾನೆ ವಶೀತ್ವ॥೭॥

ಸು

ಸುಖ

೧) (ಜೀ.ವಿ.ಪೇಜ ೩೬೨) ಅನುಕೂಲ ದ್ರವ್ಯಾದಿ ಲಾಭೇನ ಬುದ್ಧಿ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯಂ ಸುಖಮ್। (ಅನುಕೂಲವಾದ ದ್ರವ್ಯಾದಿಗಳು ದೊರಕುವದರಿಂದಾಗುವ ಬುದ್ಧಿ ಸ್ವಸ್ಥತೆಯೇ ಸುಖ ವೆನ್ನುವರು)

೨) (ಕೈವಲ್ಯ೫-೯-೩) ಎಲ್ಲವನಾರೈದು ನೋಡ।ಲಿಲ್ಲೆನಿಸಿದ ನೇಹ॥ವೆಲ್ಲಿ ನೆಲಿಸಿಹುದು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಅದರಿಂದೆ ಸುಖ

೩) ಅನುಕೂಲವೇದನಂ ಸುಖ।

೪) ಪರಾಧೀನಂನ ಸುಖ ಆತ್ಮವಶಂ ಸುಖ

೫) (ಪ.ಭೋ.೫-೬-೪) ನಿರವಯವನು ನಿರುಪಾಧಿಕ ನಿಸ್ಸಂಗ। ನಿರಘನೆನಿಪ ನಿಜಾತ್ಮನುತಾನು॥ ಪೊರೆಯನಿಲ್ಲಿಯು ಮಾವತೆರದಿಂದ ನೋಯನೆಂ। ಧಿರೆ ಸುಖಪದವದು ತನಗಕ್ಕು॥೪॥

೬) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೨೩) ನಿಖಿಳವೆನಿಸದೇಕ ಮುಖವಾಗಿರೆನ್ನೊಳು।ಸುಖವೆ॥

೭) ರಾಗವಿಷಯಸಿದ್ಧಿಯಾಗೆ ಸಾತ್ವಿಕ ಬುದ್ಧಿ। ಯೊಗದೊಡನೆ ಜೀವ ಭೋಗವೆನಿಸಿ ತೋರ್ಪ॥೧॥

ಅರ್ಥ: ಇಚ್ಛೆ ಮಾಡಿದ ಧನಾದಿ ವಿಷಯಗಳು ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗಲು ಸಾತ್ವಿಕ ಬುದ್ಧಿಯೊಡನೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಜೀವನಿಗೆ ಭೋಗವೆನಿಸಿ ತೋರುವ॥(ವಿಷಯ ಸುಖ)

೭) ಕಡುನಿದ್ರೆಯೊಳು ಮತಿಯಡಗೆ ಮಾಯಾವೃತ್ತಿ॥ ವಿಡಿದನಂತತೆಯನು ಪಡೆದು ರಾಜಿಪ ಶಿವ॥

ಅರ್ಥ: ಘಾಡವಾದ ನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿಯು ಅಡಗಲಾಗಿ ಅವಿದ್ಯಾವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಶಿವಸುಖ (ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದ ಸುಖ)

೮) ತನಿ ನಿದ್ರೆಯಳಿದನ್ಯ ನೆನಹು ಜನಿಸದೆ ಸುಮ್ಮನೆ ನಿಂದ ವೇಳೆಯೊಳಿನಿದು ಗಾಣಿಸುವಚ್ಛ॥೩॥

ಅರ್ಥ: ಸೀಯಾದ ನಿದ್ರೆಯು ಅಳಿದು ಬೇರೆನೆನಹು ಹುಟ್ಟದೆ ಅಂದರೆ ವಿಷಯಾಕಾರವಾಗದೆ ಇರುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತೂಷ್ಣಿಂ ಸ್ಥಿತಿಯಿಂದ ತೋರುವ ಶುದ್ಧವಾದ ಸುಖ (ವಾಸನಾನಂದ)

೯) ಪ್ರಿಯವಾದ ವಿಷಯ ಸಂಚಯ ಸಂಚಯದೆಡೆಯೊಳು ತಾನೆ॥ ಪ್ರಿಯತಮನೆಂದು ತಿಳಿಯೆ ತನಗವಿರಳಸುಖವೆ॥೪॥

ಅರ್ಥ : ಪ್ರೀತಿಗೆ ಪಾತ್ರವಾದ ಸ್ತ್ರೀಪುತ್ರಾದಿ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ತಾನು ಅತ್ಯಧಿಕ ಪ್ರೀತಿಗೆ ಪಾತ್ರನೆಂದು ಅರಿಯಲಾಗಿ ತನಗೆ ಘನವಾದ ಸುಖ ಆತ್ಮಾನಂದ ಸುಖ॥೪॥

೧೦) ಹಾನೋಪಾದಾನವೆಂದೇನು ಮಿಲ್ಲದು ಪೇಕ್ಷೆ॥ ಮಾನಸ ವೈದ ಲನೂನವಾದ ನುಪಮ॥೫॥

ಅರ್ಥ : ಬಿಡುವದು, ಹಿಡಿಯುವದು, ಇದಾವುದೂ ಇಲ್ಲದಂಥಾ, ಉದಾಸೀನವಾದ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಹೊಂದಲಾಗಿ, ಕೊರತೆಯಿಲ್ಲದ, ಉಪಮಾಕೊಡಲಿಕ್ಕೆ ಬಾರದ, ಸುಖ (ಮುಖ್ಯಾನಂದ ಸುಖ)

೧೧) ಕನಸಿನಂತಿರೆ ಜಗವನು ಪುಸಿಯೆಂದು ತ॥ನ್ನನೆ ಬೇದ ರಹಿತನೆಂಬನು ಭೂತಿಯೊಳು ಮಿಕ್ಕ॥೬॥

ಅರ್ಥ : ಕನಸಿನಂತೆ ಇರುವ ಜಗವನ್ನು ಸುಳ್ಳೆಂದು ತನ್ನನು ಸ್ವಗತಾದಿ ಬೇಧ ರಹಿತನೆಂಬ ಅನುಭವದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾದ ಸುಖ (ಅದ್ವೈತಾನಂದ ಸುಖ)

೧೨) ಮಾನಸದೊಳು ಬಾಹ್ಯವೇನು ತೋರದೆ ಪರ। ಮಾನುಸಂಧಾನ। ಸಂತಾನದೊಳಪರೋಕ್ಷ॥೭॥

ಅರ್ಥ : ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಯಾವದೊಂದು ಹೊರಗಿನ ವಿಷಯತೋರದೆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸುವ ಏಕಾಗ್ರ ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅಪರೋಕ್ಷವಾದ ಸುಖ (ಯೋಗಾನಂದ ಸುಖ)

೧೩) ಪರಿಪೂರ್ಣ ಕಾಮತೆ ದೊರೆದ ಸಮಯದೊಳು॥ ಸರಿಯಾವುದಿಲ್ಲದೆ ಪರತರವಹ ಸತ್ಯ.

ಅರ್ಥ : ಪರಿಪೂರ್ಣವಾದ ಆನಂದವು ದೊರಕಿದಾಗ ಇದರ ಸಮಾನ ಯಾವದೂ ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಸತ್ಯವಾದ ಸುಖ॥ ವಿದ್ಯಾನಂದ ಸುಖ)

೧೪) ಪದುಳದಿಂದೀ ಬಹುವಿಧದೆಡೆಯೊಳು ತೋರಿ॥ ಸದಮಳ ಶಂಭುಲಿಂಗದೊ ಳೇಕರ ಸವಾದ.

ಅರ್ಥ : ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಎಂಟು ಆನಂದ ವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ತೋರಿದ ಸುಖವೇ

೧೫) ಸಚ್ಚಿದ್ರೂಪದಿಂದಾ ಶಂಭುಲಿಂಗ ರೂಪಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮದೊಡನೆ ಅಬೇಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಂಥಾ ನಿಜ ಸುಖವೇ ನೀನು ಅನೇಕವಾಗಿ ತೋರದೆ ಅಖಂಡವಾಗಿ ನನ್ನೊಡನೆ ಏಕವಾಗಿರು॥

ಸಾತ್ವಿಕ ಸುಖ

(ಬ. ಗೀ-೧೮-೩೭) ಯತ್ತದಗ್ರೇ ವಿಷಮಿವ ಪರಿಣಾಮೇ ಮೃತೋಪಮಮ್। ತತ್ಸುಖಂ ನ ಸಾತ್ವಿಕಂ ಪ್ರೋಕ್ತಮಾತ್ಮ ಬುದ್ಧಿ ಪ್ರಸಾದ ಜಮ್॥೩೭॥

ಅರ್ಥ ಯಾವದು ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ವಿಷದಂತೆಯೂ ಪರಿಣಾಮದಲ್ಲಿ ಅಮೃತದಂತೆ ಇರುವದೋ, ಯಾವದು ಆತ್ಮ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವ ಶಾಂತಿಯಿಂದ ಹುಟ್ಟುವದೋ ಆ ಸುಖ ಸಾತ್ವಿಕ ಸುಖವೆನಿಸುವದು.

ರಾಜಸ ಸುಖ

(ಭ. ಗೀ. ೧೮-೩೮) ವಿಷಯೇಂದ್ರಿಯ ಸಂಯೋಗಾತಯತದ ಗ್ರೇಮೃತೋಪಮಂ॥

ಪರಿಣಾಮೇ ವಿಷಮಿವ ತತ್ಸುಖಂ ರಾಜಸಂ ಸ್ಮೃತಂ॥೩೮॥

೧೮ ವಿಷಯೇಂದ್ರಿಯುಗಳ ಸಂಯೋಗದಿಂದ ಯಾವದು ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಅಮೃತದಂತೆಯೂ ಪರಿಣಾಮದಲ್ಲಿ ವಿಷದಂತೆಯೂ ಇರುವದೋ ಆ ಸುಖವು ರಾಜಸ ಸುಖವೆನಿಸುವದು.

ತಾಮಸ ಸುಖ

(ಭ.ಗೀ.೧೮-೩೯) ಯದಗ್ರೇ ಚಾನು ಬಂಧೇಚ ಸುಖಂ ಮೋಹ ನಮಾತ್ಮನಃ। ನಿದ್ರಾಲಶ್ಯ ಪ್ರಮಾದೋತ್ಥಂ ತತ್ತಾಮ ಸಮುದಾಹೃತಂ ॥೩೮॥ (೩೮) ಯಾವದು ಆರಂಭದಲ್ಲಿಯೂ ಪರಿಣಾಮದಲ್ಲಿಯೂ ಆತ್ಮಕ್ಕೆ ಮೋಹವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವದೋ ನಿದ್ರೆ ಆಸಲ್ಯ ಪ್ರಮಾದಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟುವದೋ ಆ ಸುಖವು ತಾಮಸ ಸುಖವೆನಿಸುವದು.

ಸೂತ್ರ

೧) ಸೂತ್ರತೆ ಅನೇನ ಇತಿಸೂತ್ರ

೨) (ವಿ.ಚಿಂ.೪೩) ಸರ್ವೋಪನಿಷದರ್ಥ ನಿರ್ಣಾಯಕಮಾಗಿ ಶ್ರತಿ ಲಿಂಗಾದಿ ಪಾರ ದೌರ್ಬಲ್ಯ ಪೂರ್ವ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಾದಿ ದ್ಯೋತ ಕತ್ವದಿಂಬಹ್ವರ್ಥ ಸೂಚಕ ಮಪ್ಪಂತ ಮಿತಾಕ್ಷರಮಾಗಿ ವಿಶ್ರುತಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ವಾಕ್ಯ ಜಾತವೇ ಸೂತ್ರಮಾಗಿರ್ಪುದು.

೩) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೫) ಸ್ವಲ್ಪ ಅಕ್ಷರೋವಾಲಾ, ಅಸಂದಿಗ್ಧ ಕಹಿಯೆ ನಿಸ್ಸಂದೇಹ ಸಾರವಾಲಾ, ಸರ್ವ ಔರ ಪ್ರವೃತ ಹೋನೇವಾಲಾ, ಕಿಸಿ ಕಾರೀಬೀ ರೋಕನೇ ಕು ಅಶಕ್ಯ ಔರ ನಿರ್ದೋಷ ಜೋವಾಕ್ಯ ಸೋ ಸೂತ್ರ ಕಹಿಯೆ ಹೈ॥ ಐಸೆ ಸೂತ್ರನಕೆ ಸಮುದಾಯ ರೂಪ ಷಟ್ ಶಾಸ್ತ್ರಾದಿಕ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥ ಹೈತಿನಮೆ ಇಂಹಾ ವೇದವ್ಯಾಸರಚಿತ ೫೫೬ ರೂಪ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ ರೂಪ ಉತ್ತರಮೀಮಾಂಸಾ ಶಾಸ್ತ್ರಕಾ ಸೂತ್ರ, ಸೂತ್ರ ಶಬ್ದ ಕರೀಕೆ ಗ್ರಹಣ ಹೈ। (ಔರ ಉಪನಿಷದ್ ಔರ ಗೀತಾ ಆದಿಕ ಅನ್ಯಗ್ರಂಥನಕಾ ಪ್ರಭೃತಿ ಶಬ್ದ ಕರೀಕೆ ಗ್ರಹಣ ಹೈ)

೪) (ಪುರಾಣ ವಚನ) (ಬ್ರ.ಸೂ.ಪೀಠಿಕೆ ಪೇಜ ೧೫) ಅಲ್ಪಾಕ್ಷರ ಮಸಂದಿಗ್ಧಂ ಸಾರವದ್ವಿಶ್ವ ತೋಮುಖಮ್, ಅಸ್ತೋಭಮನವದ್ಯಂಚ ಸೂತ್ರಂ ಸೂತ್ರವಿದೋ ವಿದುಃ। ಆದಷ್ಟು ಕಡಿಮೆ ಮಾತುಗಳಿರಬೇಕು; ಸಾರವಾದ ವಿಷಯವಿರಬೇಕು, ಬಗೆಬಗೆಯ ಅರ್ಥಗಳು ಆದರಲ್ಲಿರಬೇಕು, ಅನವಶ್ಯಕ ಮಾತುಗಳಿರಬಾರದು, ಮತ್ತೆ ಯಾವದೋಷಗಳೂ ಇರಬಾರದು ಇದಕ್ಕೆ ಸೂತ್ರವೆಂದು ಪುರಾಣವಚನವಿದೆ.

ಜೈಮಿನಿ ಸೂತ್ರ, ವಿಚಾರ

೧) (ವಿ.ಚಿಂ.೪೧) ಚತುರ್ದಶ ವಿದ್ಯೆಗಳೊಳಗೆ ಮೀಮಾಂಸೆಯೆಂಬುವದೇ ಮಿಗೆ ವಿಶೇಷಮಾಗಿ ಇಪ್ಪತ್ತಧ್ಯಾಯಮೆನಿಸಿ ಕರ್ಮಾರ್ಥ ಬ್ರಹ್ಮಾರ್ಥ ಪ್ರತಿಪಾದಕತ್ವದಿಂ ದ್ವಿಭಾಗಮಾಗಿಹುದದರೊಳಗೆ ಮೊದಲನೆಯ ಭಾಗವೇ ಜೈಮಿನಿ ಸೂತ್ರರೂಪದಿಂ

ದ್ವಾದಶಧ್ಯಾಯಮೆನಿಸಿ ಕರ್ಮಾರ್ಥ ಪ್ರತಿಪಾದಕ ಮಾಗಿ ಲೋಕವೇದಾಧಿಕರಣ ವೆಂಬುವದು ಮೊದಲಾದ ಸಹಸ್ರಾಧಿಕರಣಾತ್ಮಕ ಶಾಸ್ತ್ರನ್ಯಾಯದಿಂ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಬುವದಾ ಜೈಮಿನಿ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಶಾಬರಮೆಂಬ ಬಾಷ್ಯ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಮತ್ತಮಾ ಮೀಮಾಂಸಾ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಭಟ್ಟಾಚಾರ್ಯರಿಂ ವಾರ್ತಿಕ ರೂಪಮಾಗಿ ಭಾಟ್ಟಮೆಂಬು ದೊಂದು ಮತಾಂತರ ರಚಿತವಾಯಿತು ಬಳಿಕ ಭಟ್ಟಾಚಾರ್ಯರ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಪ್ರಭಾಕರ ಗುರುವಿನಿಂದಾ ಶಾಬರ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ರೂಪಮಾಗಿ ಪ್ರಭಾಕರವೆಂಬುದೊಂದು ಮತಾಂತರ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿತು.

ವ್ಯಾಸಸೂತ್ರ ವಿಚಾರ

೧) (ವಿ.ಚಿಂ.೪೧) ಬಳಿಕ ಮೀಮಾಂಸೆಯ ಎರಡನೆಯ ಭಾಗವೇ ಬ್ರಹ್ಮಾರ್ಥ ಪ್ರತಿಪಾದಕತ್ವದಿಂದುತ್ತರ ಮೀಮಾಂಸೆಯೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಡು ವ್ಯಾಸ ಸೂತ್ರರೂಪದಿಂದೆಂಟದ್ಯಾಯ ಮಾಗಿಹುದು. ಅದರೊಳಗೆ ಪೂರ್ವದ ನಾಲ್ಕದ್ಯಾಯವೇ ದೇವತಾಕಾಂಡ ವೆನಿಸಿಕೊಂಬುದದರಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರವಾದದಂತೆ, ದೇವತಾದಿ ಲಕ್ಷಣವೇ ಬಲಭದ್ರರಾಮನಿಂ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು: ಬಳಿ ಕುತ್ತರಮಾದ ನಾಲ್ಕದ್ಯಾಯವೇ ಬ್ರಹ್ಮಕಾಂಡ ಮೆನಿಸಿಕೊಂಬುವದಾ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಸ ತಾತ್ಪರ್ಯಾನುಸಾರ ಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮೈಕ್ಯ ಪ್ರತಿಪಾದಕವಮಾಗಿ ಶಂಕರ ಗುರು ಭಗತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ಅಧ್ಯಾಸ ಭಾಗಪೂರ್ವಕ ಮಾಗಿ ವೇದಾಂತ ಭಾಷ್ಯಂಗೈಯಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಬಳಿಕಾ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ಟೀಕಾರೂಪ ಮಾಗಿ ವಿವರಣಾಚಾರ್ಯರಿಂ ವಿವರಣ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಮತ್ತಮಾ ಶಂಕರ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ವೃತ್ತಿ, ಪಂಚಪಾದಿಕೆ, ರಾಮಾ ನಂದೀಯ, ಬ್ರಹ್ಮ ವಿದ್ಯಾಭರಣ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು ತಚ್ಛಿಷ್ಯರಿಂ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತಾ ಶಂಕರಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಬೋಧಕಮಾಗಿ ವಾಚಸ್ಪತಿ ಮಿಶ್ರರಿಂ ಭಾಮತಿ ಎಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತದಕೆ ಕಲ್ಪತರುವೆಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ, ವದಕೆ ಕೌಸ್ತುಭವೆಂಬ ಟೀಕೆ ಈ ಮೇರೆ ಸಿದ್ಧಾಂತಿತಮಾದ ಗ್ರಂಥ ಜಾತವೇ ವೇದಾಂತ ಶಾಸ್ತ್ರವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತಿರ್ಕುಂ.

ಸೂಚಿ ಕಟನ್ಯಾಯ

ಕೊಮಟಿಗನು ಕೊಡಮಾಡುವದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟು ಡಬ್ಬಣ ವೊದಲು ಮಾಡುವನು ಕೆಲಸ ತೀವ್ರಹಣ ರೋಕಡಿ ಅಂದಂತೆ

ಸೆ

ಸೇವಾ

೧) ಆಜ್ಞಾ ಪರಿಪಾಲನವಾಲಾ ಸೇವಾ ಕಹಿಯೆ ಹೈ

೨) ಸರ್ವ ಭಾವೇನ ಆಚಾರ್ಯ ಅನುಕೂಲ ಕಾರ್ಯತ್ವಂ ಸೇವಾ

ಗುರು ಸೇವಾ

೩) (ವಿ.ಚಿಂ.೫೨) ಸಾಧನ ಸಂಪನ್ನನಾದಧಿಕಾರಿಯು ಮಾಳ್ಪ ಸದ್ಗುರು ಸೇವೆ

ಯಾವದೆಂದೊಡೆ ಆಪ್ತ, ಅಂಗ, ಸ್ಥಾನ, ಸದ್ಭಾವವೆಂದು ನಾಲ್ಕು ತೆರನಾಗಿಹುದು. ಅದರಲ್ಲಿ ೧) ಗುರುವಿಗೆ ಆನುಕೂಲ ವೃತ್ತಿಯೆ ಆಪ್ತವು (೨) ಗುರುಪಾದ ಪ್ರಕ್ಷಾಳನವೇ ಅಂಗವೆನಿಸುವದು. (೩) ಗುರುವಿನ ಗ್ರಹ, ಕ್ಷೇತ್ರ ರಕ್ಷಣಾದಿಕವೇ ಸ್ಥಾನಸೇವೆ ಗುರುವೇ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಪರಮಾತ್ಮನೆಂದು ವಿಶ್ವಾಸವಿಡುವದೇ ಸದ್ಭಾವವೆನಿಸುವದು.

ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಕಾಶ

(ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೧೭೨) ಆಪ ಸರ್ವಕಾ ಪ್ರಕಾಶಕ ಹೋವೆ ಸೋ ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಕಾಶ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

(ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೮ ಪೇಜ ೩೯೨) ಅಪನೆ ಪ್ರಕಾಶಮೆ ಅನ್ಯ ಪ್ರಕಾಶಕಿ ಅಪೇಕ್ಷಾ ರಹಿತ ಜೋ ಸಕಲಕಾ ಪ್ರಕಾಶಕ ತಾಕು ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಕಾಶ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಸ್ವ ಪ್ರಕಾಶ

೧) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೪೮) (ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸಕೆ ವಾರ್ತಿಕಕಾರಭಟ್ಟಕೆ ಶಿಷ್ಯ ಪ್ರಭಾಕರಕೆ ಮತಮೆ) ಸ್ವ ಕಹಿಯೆ ಅಪನಾ ಸ್ವರೂಪ ಹೈಪ್ರಕಾಶ ಕಹಿಯೆ ವಿಷಯಿ ಜೆಸಕಾ ಸೋ ಸ್ವಪ್ರಕಾಶ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

(ಅದ್ವೈತ ಗ್ರಂಥನಮೆ) (ಪ್ರಕಾಶ್ಯ ಪ್ರಕಾಶಕಕಾಬೇಧ ಅನುಭವ ಸಿದ್ಧ ಹೋನೇತೆ ಭೇದ ವಿನಾ ಪ್ರಭಾಕರಕಾ ವಿಷಯ ವಿಷಯಿಭಾವ ಅಸಂಗತ ಹೈ ಯಾತೆ ಸ್ವಪ್ರಕಾಶ ಪದಕಾ ಉಕ್ತ ಅರ್ಥನಹಿ। ಕಿಂತು

೨) ''ಸ್ವ'' ಕಹಿಯೆ ಅಪನೀಸತ್ತಾಸೆ ಪ್ರಕಾಶ ಕಹಿಯೆ ಸಂಶಯಾದಿ ರಾಹಿತ್ಯ ಹೀ ಸ್ವಪ್ರಕಾಶ ಪದಕಾ ಅರ್ಥ ಕಹಿಯೆ ಹೈ॥

೩) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೪೩೫) ಅಪನೆ ಪ್ರಕಾಶವಿಷೆ ಅನ್ಯ ಪ್ರಕಾಶಕಿ ಅಪೇಕ್ಷಸೆ ರಹಿತ ಹುಯಾ ಸರ್ವಕಾ ಪ್ರಕಾಶಕ ಸ್ವಪ್ರಕಾಶ ಕಹಿಯೆ ಹೈ॥

೪) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೨೧೯) ಪರ ಪ್ರಕಾಶಕಾ ನಿಷೇಧ ಬಯಾ ಬಾಕಿ ರಹ್ಯಾ ಸೋ ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಕಾಶ ಲಕ್ಷಣಸೆ ಸಿದ್ದ ಹೈ

ಸ್ಮೃತಿ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೩೦೭) ಸಂಸ್ಕಾರ ಜನ್ಯ ಜ್ಞಾನ ಸ್ಮೃತಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। ಯಾತೆ ಸ್ವಪ್ನಕಾ ಜ್ಞಾನ ಸ್ಮೃತಿ ರೂಪ ಹೈ।

೨) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೧೮೮) ಉದ್ಭೂತ ಸಂಸ್ಕಾರ ಮಾತ್ರ ಜನ್ಯ ಜ್ಞಾನಕುಸ್ಮೃತಿ ಕಹೆ ಹೈ। (ಸ್ಮೃತಿ ಪದಕೃತಿ) ೧) ಜ್ಞಾನತೋ ಅನ್ಯ ಬೀ ಹೈಸೋ ಸಂಸ್ಕಾರ ಜನ್ಯ ನಹಿ।

೨) ಸಂಸ್ಕಾರ ಜನ್ಯ ತೋ ಪ್ರತ್ಯಬಿಜ್ಞಾ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಬೀ ಹೈಸಂಸ್ಕಾರ ಮಾತ್ರ ಜನ್ಯ ನಹಿ।

೩) ಸೋ ಸಂಸ್ಕಾರ ಉದ್ಭೂತ ನಹಿ ಕಿಂತು ಅನುದ್ಭೂತ ಹೈ। ಯಾತೆ ಕಂಹೂ ಆತಿ ವ್ಯಾಪ್ತಿನಹಿ ಯಾಲಕ್ಷಣ ದೋಷ ರಹಿತ ಹೈ।

೪) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೩೦೭) ಇಂದ್ರಿಯ ಸಂಬಂಧ ವಿನಾ ಕೇವಲ ಸಂಸ್ಕಾರ ಜನ್ಯ ಜ್ಞಾನ ಹೋವೆ ಸೋ ಸ್ಮೃತಿ ಜ್ಞಾನ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಸ್ಮೃತಿ ಬೇಧ

(ವೃ.ಕ. ಅಂಕ ೧೮೮) ಸ್ಮೃತಿ ಯಥಾರ್ಥ ಅಯಥಾರ್ಥ ಬೇದತೆ ದೋ ಪ್ರಕಾರ ಹೈ। ತಿನಮೆ

(ವೃ.ರ. ಅಂಕ ೧೮೩) ಯಥಾರ್ಥ ಸ್ಮೃತಿ ದೋ ಪ್ರಕಾರ ಕಾ ಹೈ।

೧) ಆತ್ಮಸ್ಮೃತಿ ೨) ಅನಾತ್ಮಸ್ಮೃತಿ

ಯಥಾರ್ಥ ಆತ್ಮಸ್ಮೃತಿ

ತತ್ವಮಸ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯ ಜನ್ಯ ಅನುಭವತೆ (ಜ್ಞಾನತೆ) ಆತ್ಮ ತತ್ವಕಿ (ಅದ್ವಯ ಬ್ರಹ್ಮ ಅಹಂ ಹೂಂ) ಸ್ಮೃತಿ ಸೋ ಯಥಾರ್ಥ ಆತ್ಮಸ್ಮೃತಿ ಹೈ।

ಯಥಾರ್ಥ ಅನಾತ್ಮ ಸ್ಮೃತಿ

ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಪ್ರಪಂಚಕಾ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವ ಆನುಭವ ಹುಯಾ ತಾಕೆ ಸಂಸ್ಕಾರತೆ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವರೂಪತೆ ಪ್ರಪಂಚಕಿ ಸ್ಮೃತಿ ಯಥಾರ್ಥ ಅನಾತ್ಮ ಸ್ಮೃತಿ ಹೈ

(ವೃ.ರ. ಅಂಕ ೧೮೪) ಯಥಾರ್ಥ ಸ್ಮೃತಿ (೧) ಆತ್ಮಗೋಚರ ಅನಾತ್ಮ ಗೋಚರ ದೋ ಪ್ರಕಾರ ಕಾ ಹೈ।

ಆತ್ಮ ಗೋಚರ ಅಯಥಾರ್ಥ ಸ್ಮೃತಿ

೧) ಅಹಂಕಾರಾದಿಕ ನಮೆ ಆತ್ಮತ್ವ ಬ್ರಮರೂಪ ಅನುಭವಕೆ ಸಂಸ್ಕಾರತೆ ಅಹಂಕಾರಾದಿಕನಮೆ ಆತ್ಮತ್ವಕಿ ಸ್ಮೃತಿ ಔರ ಆತ್ಮಾಮೆ ಕರ್ತೃತ್ವ ಆನುಭವಕೆ ಸಂಸ್ಕಾರತೆ ''ಆತ್ಮಾ ಕರ್ತಾ ಹೈ'' ಯಹ ಸ್ಮೃತಿ ದೋನು ಆತ್ಮಗೋಚರ ಅಯಥಾರ್ಥ ಸ್ಮೃತಿ ಹೈ।

ಅನಾತ್ಮ ಗೋಚರ ಅಯಥಾರ್ಥ ಸ್ಮೃತಿ

ಪ್ರಪಂಚಮೆ ಸತ್ಯತ್ವ ಬ್ರಮಕೆ ಸಂಸ್ಕಾರತೆ ''ಪ್ರಪಂಚ ಸತ್ಯ ಹೈ'' ಯಹ ಸ್ಮೃತಿ ಆನಾತ್ಮಗೋಚರ ಅಯಥಾರ್ಥ ಸ್ಮೃತಿ ಹೈ॥

ಸ್ಮೃತಿ ಗ್ರಂಥ ಕರ್ತಾ ಔರ ಪ್ರಯೋಜನ

(ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೪೯೦) ಮನು, ಯಾಜ್ಞವಲ್ಯ, ವಿಷ್ಣು, ಯಮ, ಅಂಗೀರಾ, ವಾಸಿಷ್ಟ, ದಕ್ಷ, ಸಂವರ್ತ, ಶಾತಾತಪ, ಪರಾಶರ, ಗೌತಮ, ಶಂಖ, ಲಿಖಿತ, ಹಾರೀತ, ಅಪಸ್ತಂಭ, ಶುಕ್ರ, ಬ್ರಹಸ್ಪತಿ, ವ್ಯಾಸ, ಕಾತ್ಯಾಯನ, ದೇವಲ, ನಾರದ, ಇತ್ಯಾದಿಕ ಸರ್ವಜ್ಞ ಹುಯೆ ಹೈ ತಿನೋನೇ ವೇದಕೆ ಆನುಸಾರ ಸ್ಮೃತಿನಾಮ ಗ್ರಂಥಕಿಯೆ ಹೈ॥ ಸೋ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। ತಿನಕಾಬೀ ಅಂತಃಕರಣ ಶುದ್ಧಿದ್ವಾರಾ ಜ್ಞಾನ ಹೋಯಕೆ ಮೋಕ್ಷ ಹೀ ಪ್ರಯೋಜನ ಹೈ॥

ಸ್ಮೃತಿಗಳು

(ವಿ.ಟಿಂ.೧೧೦) ಮನುಸ್ಮೃತಿ, ಆತ್ರಿಸ್ಮೃತಿ, ಹರಿತಸ್ಮೃತಿ, ವಿಷ್ಣುಸ್ಮೃತಿ, ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕಿಶ ಸ್ಮೃತಿ, ಉಶನ ಸ್ಮೃತಿ, ಆಂಗೀರಸ ಸ್ಮೃತಿ, ಆಪ್ತಸ್ತಂಭ ಸ್ಮೃತಿ, ಸಂವರ್ತ ಸ್ಮೃತಿ,

ಕಾತ್ಯಾಯನ ಸ್ಮೃತಿ, ಬೃಹಸ್ಪತಿ ಸ್ಮೃತಿ, ಪರಾಶರಸ್ಮೃತಿ, ವ್ಯಾಸ ಸ್ಮೃತಿ, ಶಂಖ ಲಿಖಿತ ಸ್ಮೃತಿ, ದಕ್ಷಸ್ಮೃತಿ, ಗೌತಮ ಸ್ಮೃತಿ, ಶಾತಾ ತಪಸ್ಮೃತಿ, ವಶಿಷ್ಠಸ್ಮೃತಿಗಳೆಂಬ ಆಯಾಯ ನಾಮದೇಯಮುಳ್ಳವರಿಂದುಕ್ತ ಮಾದ ಹತ್ತೊಂಬತ್ತು ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಂಗಳವು ಗಳೊಳಗೆ ಕೃತ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಮನುಸ್ಮೃತಿ ಧರ್ಮವೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿಹುದು. ತ್ರೇತಾಯುಗದಲ್ಲಿ ಗೌತಮ ಸ್ಮೃತಿ ಧರ್ಮವೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿಹುದು. ದ್ವಾಪಾರಯುಗದಲ್ಲಿ ಶಂಖ ಲಿಖಿತ ಸ್ಮೃತಿ ಧರ್ಮವೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿಹುದು. ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ಪರಾಶರ ಸ್ಮೃತಿ ಧರ್ಮವೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿಹುದು. ಆ ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಜಾತಿ, ವರ್ಣ, ಆಶ್ರಮಾಚಾರಂಗಳಂ ದಾಯ ವಿಭಾಗಾದಿ ಹದಿನೆಂಟು ವ್ಯವಹಾರಗಳ ಭೇದಂಗಳು ಮಹಾಪಾತಕಾದಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತಂಗಳಂ ವಿಧಿಸುವದವರೊಳಗೆ ಕಮ್ಮೆ, ಕನ್ನಡಿಗ, ಆಂಧ್ರ, ದ್ರಾವಿಡರೆಂಬವೇ ನಾಲ್ಕು ಜಾತಿಗಳು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಕ್ಷತ್ರಿಯ, ವೈಶ್ಯ, ಶೂದ್ರರೆಂಬ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಣಂಗಳು.

ಸ್ಮೃತಿ ಸಾಮಗ್ರಿ

ಸಂಬಂಧ, ಸಾದೃಶ್ಯ, ಚಿಂತನ, ಅದೃಷ್ಟ (ಸಂಸ್ಕಾರ ಉದ್ಭವ ಮಾಡಿದ್ದು ಅದೃಷ್ಟ)

ಸಂಯೋಗ

ಕರ್ಮಜ ಸಂಯೋಗ

(ವ್ಯ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೭ ಪೇಜ ೧೯೮) ಜಾಕಿ ಉತ್ಪತ್ತೀಮೆ ಕ್ರಿಯಾ ಅಸಮವಾಯಿ ಕಾರಣ ಹೋವೆ ಸೋ ಕರ್ಮಜ ಸಂಯೋಗ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಸಂಯೋಗ ಜ ಸಂಯೋಗ

ಸಂಯೋಗರೂಪ ಅ ಸಮವಾಯಿ ಕಾರಣತೆ ಹೋವೆ ಸೋ ಸಂಯೋಗ ಜ ಸಂಯೋಗ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಸಂಬಂಧ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ ೭ ಪೇಜ ೧೭೮) ಸಂಗನಾಮ ಸಂಬಂಧ ಕಾ ಹೈ

೨) ಸಮ್ಯಕ್ ಬದ್ನಾತಿ ಇತಿ ಸಂಬಂಧಃ

೩) ಸಂಬಂಧ ಅನುಯೋಗಿ ಪ್ರತಿಯೋಗಿ ಎರಡನ್ನೂ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಮಾಡುವದು.

ಸಂಬಂಧ ವಿಭಾಗ

(ವ್ಯ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೭ ಪೇಜ ೨೯೩) ನೈಯಾಯಿಕರು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಜ್ಞಾನಕಾ ಹೇತು ವಿಷಯ ಇಂದ್ರಿಯಕಾ ಸಂಬಂಧ ದೋ ಪ್ರಕಾರಕಾ ಹೈ, ಏಕ ಲೌಕಿಕ ಸಂಬಂಧ ಹೈ ಔರ ದುಸರಾ ಅಲೌಕಿಕ ಸಂಬಂಧ ಹೈ

ಲೌಕಿಕ ಸಂಬಂಧ

ಸಂಯೋಗಾದಿಕ ಷಟ್ ಪ್ರಕಾರಕಾ ಸಂಬಂಧ ಲೌಕಿಕ ಸಂಬಂಧ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಅಲೌಕಿಕ ಸಂಬಂಧ

ಸಾಮಾನ್ಯ ಲಕ್ಷಣ, ಜ್ಞಾನ ಲಕ್ಷಣ, ಯೋಗ ಜನ್ಯ ಧರ್ಮ ಲಕ್ಷಣ ಯಹ ತೀನಿ ಪ್ರಕಾರ ಕಾ ಸಂಬಂಧ ಅಲೌಕಿಕ ಸಂಬಂಧ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಲೌಕಿಕ ಸಂಬಂಧ (ಷಟ್ ಪ್ರಕಾರ ಮೆ)

ಸಂಯೋಗ, ಸಮವಾಯು, ಸಂಯುಕ್ತ ಸಮವಾಯ, ಸಂಯುಕ್ತ ಸಮವೇತ ಸಮವಾಯ ಅಭಾವ, ವಿಶೇಷಣತಾ ಸಂಬಂಧ।

ಸಂಯೋಗ ಸಮ್ಮಂದ

(ವ್ಯ.ರ. ಅಂಕ ೬೭) ದೋದ್ರವ್ಯಕಾ ಸಂಬಂಧ ಸಂಯೋಗ ಸಂಬಂಧ ಕಹಿಯೆಹೈ।

ಸಮವಾಯ ಸಂಬಂಧ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೪೫೧) ನಿತ್ಯ ಸಂಬಂಧೋ ಸಮವಾಯು.

೨) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೪೨೬) ವೇದಾಂತ ಮತಮೆ ಜಂಹಾ ಜಂಹಾ ತಾದಾತ್ಮ್ಯ ಸಂಬಂದ ಮಾನ್ಯಾ ಹೈ ತಂಹಾ ತಂಹಾ (ನ್ಯಾಯಮತಮೆ) ಸಂಬಂಧ ವಿಶೇಷ (ನಿತ್ಯ ಸಂಬಂಧ ಮಾನ್ಯಾ ಹೈ ಸೋ ಸಮವಾಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೩) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೧೦) ನ್ಯಾಯಮತಮೆ: ಜಾತಿ, ರೂಪ, ಧರ್ಮಕಾ, ಗುಣಕಾ, ಕ್ರಿಯಾಕಾ ಅಪನೆ ಆಶ್ರಯಮೆ ಸಮವಾಯ ಸಂಬಂಧ ಕಹೆ ಹೈ।

ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಬಂಧ

(ವೃ.ಪ್ರ.೧೩ಪೇಜ ಪ್ರ.೧) ಸಂಯೋಗವಾಲೇಕು ಸಂಯುಕ್ತ ಕಹೆ ಹೈ

ಸಮವೇತ ಸಂಬಂಧ

೧) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೮) ಸಮವಾಯ ಸಂಬಂಧ ಜೋ ರಹೆ ತಾಕು ಸಮವೇತ ಕಹೆ ಹೈ

ಅಭಾವ ಸಂಬಂಧ

(ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೧೦೯) ನಿಷೇಧ ಮುಖ ಪ್ರತೀತೀಕಾ ವಿಷಯ ಹೋವೆ ಸೋ ಅಭಾವ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। ಸೋ ಅಭಾವ ಪ್ರತಿಯೋಗಿಕಾ ಸಂಬಂಧ ಅಭಾವ ಸಂಬಂಧ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ವಿಶೇಷಣತಾ ಸಂಬಂಧ

(ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೯ ಪ್ರ.೧) ಜಿಸ ಅಧಿಕರಣಮೆ ಪದಾರ್ಥಕಾ ಅಭಾವ ಹೋವೆ ತಿಸ ಅಧಿಕರಣಮೆ ಪದಾರ್ಥಕಾ ಅಭಾವಕಾ ವಿಶೇಷಣ ತಾ ಸಂಬಂಧ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

(ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೨೯೭) ಇಸ ರೀತಿಸೆ ಸಂಯೋಗಾದಿಕ ಷಟ್ ಸಂಬಂಧಕು ಲೌಕಿಕ ಸಂಬಂಧ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಅಲೌಕಿಕ ಸಂಬಂಧ ಬೇಧ

(ವೃ.ಪ್ರ.೨೯೭ ಪೇಜ) ಸ್ಮೃತಿ ಔರ ಸಂಸ್ಕಾರ ಲೌಕಿಕ ಸಂಬಂಧತೆ ಭಿನ್ನ ಹೋನೇತೆ ಅಲೌಕಿಕ ಕಹೆ ಹೈ।

(ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೭ಪೇಜ ೨೯೫) ಸಾಮಾನ್ಯ ಲಕ್ಷಣ. ಜ್ಞಾನ ಲಕ್ಷಣ ಯೋಗ ಲಕ್ಷಣ ಯೇತೀನ ಅಲೌಕಿಕ ಸಂಬಂಧಕಾ ಪ್ರಕಾರ ಹೈ

ಸಾಮಾನ್ಯ ಅಲೌಕಿಕ ಸಂಬಂಧ

ಅನೇಕ ಅಧಿಕರಣನಮೆ ಅಧಿಕರಣತಾ ಧರ್ಮ ಸಾಮಾನ್ಯ ಹೈ ಯಾ ಸ್ಥಾನಮೆ, ಅನೇಕ ಮೈ, ಜೋ ಸಮಾನ ಧರ್ಮಮೆ ಹೋವೆ ಸೋ ಸಾಮಾನ್ಯ ಶಬ್ದಕಾ ಅರ್ಥ ಹೈ ಅನೇಕ ಘಟನಮೆ ಘಟತ್ವಕಿ ಅಧಿಕರಣತಾ ಬೀ ಸಮಾನ ಧರ್ಮ ಹೋನೇತೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ ಇಸ ರೀತೀಸೆ ಏಕ ವ್ಯಕ್ತಿಮೆ ಇಂದ್ರಿಯಕಾ ಸಂಬಂಧ ಹುಯೆ ಇಂದ್ರಿಯ ಸಂಬಂಧೀ ವ್ಯಕ್ತೀಕೆ ಸಮಾನ ಧರ್ಮವಾಲಿ ಇಂದ್ರಿಯ ಸಂಬಂಧಿ ಸಕಲ ವ್ಯಕ್ತೀಸೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಲಕ್ಷಣ ಅಲೌಕಿಕ ಸಂಬಂದ ಇಂದ್ರಿಯಕಾ ಹೋನೇತೆ ಅಲೌಕಿಕ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಹೋವೆ ಹೈ ಯಾತೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಲಕ್ಷಣ ಅಲೌಕಿಕ ಸಂಬಂಧ ಕಹೆ ಹೈ।

ಜ್ಞಾನ ಲಕ್ಷಣ ಸಂಬಂಧ

೧) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೨೯೫) ಜಂಹಾ ಇಂದ್ರಿಯಯೋಗ್ಯ ಪದಾರ್ಥಸೆ ಇಂದ್ರಿಯಕಾ ಸಂಬಂಧ ಹೋವೆ ಔರ ಇಂದ್ರಿಯ ಸಂಬಂಧ ಕಾಲಮೆ ತಿಸ ಇಂದ್ರಿಯಕೆ ಅಯೋಗ್ಯ ಪದಾರ್ಥಕಾ ಸ್ಮೃತಿ ಜ್ಞಾನ ಹೋವೆ ತಂಹಾ ಇಂದ್ರಿಯ ಸಂಬಂಧಿ ಪದಾರ್ಥಕಾ ಔರ ಸ್ಮೃತಿ ಗೋಚರ ಪದಾರ್ಥಕಾ ಏಕ ಜ್ಞಾನ ಹೋವೆ ಹೈ ತಂಹಾ ಜಿಸ ಪದಾರ್ಥಕಿ ಸ್ಮೃತಿ ಹೋವೆ ತಿಸ ಅಂಶಮೆ ವಹ ಜ್ಞಾನ ಅಲೌಕಿಕ ಹೈ।

(ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಷಯ ಉದಾಹರಣ ಸಹಿತ ಇದೇ ಪೇಜಿನನಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು)

೨) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೭ ಪೇಜ ೨೯೭) ಜಂಹಾ ಚಂದನಮೆ ನೇತ್ರಕೆ ಸಂಬಂಧ ಕಾಲಮೆ ಸುಗಂಧ ಸ್ಮೃತಿ ಆನುಭವಸಿದ್ಧ ಹೋವೆ ತಂಹಾಸ್ಮತಿರೂಪ ಸಂಬಂಧ ಹೈ। ಔರ ಸ್ಮೃತೀಕಾ ಅನುಭವ ನಹಿ ಹೋವೆ ತೋ ಸಂಸ್ಕಾರ ಹೀ ಸಂಬಂಧ ಹೈ ಇಸ ಅಲೌಕಿಕ ಸಂಬಂಧಕು ಜ್ಞಾನ ಲಕ್ಷಣ ಸಂಬಂಧ ಕಹೆ ಹೈ।

೩) (ವೃ.ಪ್ರ.೨೯೮) ಸ್ಮೃತಿಮೆತೊ ಜ್ಞಾನ ಶಬ್ದಕಾ ಪ್ರಯೋಗ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಹೀ ಹೈ, ಔರ ಸಂಸ್ಕಾರಬೀ ಜ್ಞಾನ ಜನ್ಯ ಹೋವೆ ಹೈ ಉತ್ತರ ಜ್ಞಾನಕಾ ಜನಕ ಹೋವೆ ಹೈ, ಯಾತೆ ಜ್ಞಾನಕಾ ಸಂಬಂಧಿ ಹೋನೇತೆ ಜ್ಞಾನ ಕಹೆ ಹೈ।

ಅಲೌಕಿಕ ಸಂಬಂಧ ಯೋಗ ಲಕ್ಷಣ

೧) (ವೃ.ಪ್ರ೭ ಪೇಜ ೨೯೮) ಯೋಗೀಕು ಇಂದ್ರಿಯ ಸಂಬಂಧೀಕೆ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಕಿ ನ್ಯಾಯಿ ಇಂದ್ರಿಯಸೆ ವ್ಯವಹಿತ ಕಾಬೀ ('ದೂರಕಾ ಬೀ) ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಹೋವೆ ಹೈ ತಂಹಾ ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸತೆ ಇಂದ್ರಿಯಮೆ ವಿಲಕ್ಷಣ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಹೋವೆ ಹೈ। ಯಾತೆ ಯೋಗ ಜ ಧರ್ಮಹೀ ಇಂದ್ರಿಯಕಾ ಸಂಬಂಧ ಕಹಿಯೆ ಹೈ ಪರಂತು ಯಾಮೆ ಮತಬೇಧ ಹೈ

೨) ಜಗದೀಶ ಭಟ್ಟಾಚಾರ್ಯ ಮತ : ಜಿಸ ಇಂದ್ರಿಯ ಕೆ ಯೋಗ್ಯ ಜೋ ಪದಾರ್ಥ ಹೋವೆ ಹೈ ತಿಸ ಇಂದ್ರಿಯತೆ ತಾಪದಾರ್ಥಕಾ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಹೋವೆ ಹೈ, ಯೋಗೀಕು ವ್ಯವಹಿತ (ದೂರ)ಕಾ ಔರ ಭೂತ ಭಾವೀಕಾ ಬೀ ಇಂದ್ರಿಯ ಜನ್ಯ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ

ಹೋವೆ ಹೈ ಔರ ಜಾ ಇಂದ್ರಿಯಕಾ ಜೋ ಪದಾರ್ಥ ಯೋಗ್ಯ ನಹಿ ತಿಸ ಇಂದ್ರಿಯತೆ ತಾ ಪದಾರ್ಥಕಾ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಯೋಗಿ ಕೂಬೀ ಹೋವೆ ನಹಿ ಜೈಸೆ ರೂಪಕಾ ಜ್ಞಾನ ನೇತ್ರಸೇ ಹೀ ಹೋವೆ ಹೈ ರಸನಾದಿಕನತೆ ಹೋವೆ ನಹಿ.

೩) ಕಿತನೇ ಗ್ರಂಥ ಕಾರಕಾ ಮತ: ಯೋಗಕಿ ಅದ್ಭೂತ ಮಹಿಮಾ ಹೈ, ಅಬ್ಯಾಸಕೆ ಉತ್ಕರ್ಷ ಅಪಕರ್ಷತೆ ಯೋಗ ಜ ಧರ್ಮ ವಿಲಕ್ಷಣ ಹೋವೆ ಹೈ। ಕಿಸೀಮೆ ತೋ ಅಬ್ಯಾಸಕೆ ಉತ್ಕರ್ಷತೆ ಏಕ ಇಂದ್ರಿಯತೆ ಯೋಗ್ಯ ಆಯೋಗ್ಯ ಸಕಲಕಾ ಜ್ಞಾನ ಹೋವೆ ಹೈ। ಕಿಸೀಮೆ ಅಭ್ಯಾಸಕೆ ಅಪಕರ್ಷತೆ ಸರ್ವ ಪ್ರಕಾರಸೆ ಯೋಗಜ ಧರ್ಮಿಸೆ ವ್ಯವಹಿತ (ದೂರ) ಕಾ ಜ್ಞಾನ ಹೋವೆ ಹೈ ಯಾತೆ ಯೋಗಜ ಧರ್ಮಕಾ ಬೀ ಅಲೌಕಿಕ ಸಂಬಂಧ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಶ್ರೋತ್ರಿಯ ಸಂಬಂಧ

ಶಬ್ದ, ಶಬ್ದತ್ವ ಜಾತಿ, ವರ್ಣ, ವರ್ಣತ್ವ ಜಾತಿ

ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ ಪ್ರತಿಪಾದಕ ಭಾವ ಸಂಬಂಧ

(ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೨೪) ಜೋ ಪ್ರತಿಪಾದನ ಕರನೆ ವಾಲಾ ಹೋವೆ ಸೋ ಪ್ರತಿಪಾದಕ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। ಜೋ ಪ್ರತಿಪಾದನ ಕರನೇಕು ಯೋಗ್ಯ ಹೋವೆ ಸೋ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯಕಹಿಯೆ ಹೈ। ದೋನೂಕಾ ಸಂಬಂಧ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ ಪ್ರತಿಪಾದಕ ಭಾವ ಸಂಬಂಧ ಕಹೆ ಹೈ ಜೈಸೆ ಉದಾಹರಣೆ ಗ್ರಂಥಕಾ ಔರ ವಿಷಯಕಾ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ ಪ್ರತಿಪಾದಕ ಭಾವ ಸಂಬಂಧ ಹೈ ಗ್ರಂಥ ಪ್ರತಿಪಾದಕ ಹೈ ವಿಷಯ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ ಹೈ।

ಕರ್ತು ಕರ್ತವ್ಯ ಭಾವ ಸಂಬಂಧ

ಜೋ ಕರನೇವಾಲಾ ಹೋವೆ ಸೋ ಕರ್ತಾ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। ಔರ ಕರನೇ ಯೋಗ್ಯ ಹೋವೆ ಸೋ ಕರ್ತವ್ಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ ದೋನೂಕಾ ಸಂಬಂಧ ಕರ್ತ್ರು ಕರ್ತವ್ಯ ಭಾವ ಭಾವ ಸಂಬಂಧ ಹೈ ಅಧಿಕಾರಿ ಕರ್ತಾ ಹೈ ಔರ ವಿಚಾರ ಕರ್ತವ್ಯ ಹೈ।

ಅಧಿಕಾರಿಕಾ ಔರ ವಿಚಾರಕಾ ಕರ್ತ್ರು ಕರ್ತವ್ಯ ಭಾವ ಸಂಬಂಧ ಹೈ॥

ಪ್ರಾಪ್ಯ ಪ್ರಾಪಕ ಭಾವ ಸಂಬಂಧ

ಜೋ ವಸ್ತು ಪ್ರಾಪ್ತ ಹೋವೆ ಸೋ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಕಿಯೆ ಹೈ। ಜಾಕು ಪ್ರಾಪ್ತ ಹೋವೆ ಸೋ ಪ್ರಾಪಕ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। ದೋನೂಕಾ ಸಂಬಂಧ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಪ್ರಾಪಕ ಭಾವ ಸಂಬಂಧ ಹೈ। ಫಲ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಹೈ ಅಧಿಕಾರಿ ಪ್ರಾಪಕ ಹೈ ಅಧಿಕಾರಿಕಾ ಔರ ಫಲಕಾ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಪ್ರಾಪಕ ಭಾವ ಸಂಬಂಧ ಹೈ।

ಸಜಾತೀಯ ಸಂಬಂಧ

೧) (ವಿ.ಚಂ. ಕಲಾ ೭ ಪೇಜ ೧೭೮) ಅಪನೇ ಜಾತಿವಾಲೀಸೇ ಜೋ ಸಂಬಂಧ ಹೈ ಸೋ ಸಜಾತಿಯ ಸಂಬಂಧ ಹೈ। ಜೈಸೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಕಾ ಅನ್ಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸೆ ಸಂಬಂಧ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೩೬೯) ಘಟಕಾ ಘಟಸೆ ಜೋ ಸಂಬಂಧ ಹೈ ಸೋ ಸಜಾತೀಯಸೆ ಸಂಬಂಧ ಹೈ

ವಿಜಾತೀಯ ಸಂಬಂಧ

೧) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೩೬೯) ಘಟಕಾ ಪಟಸೆ ಜೋ ಸಂಬಂಧ ಹೈ ಸೋ ವಿಜಾತೀಯ ಸಂಬಂಧ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ೭ ಪೇಜ ೧೭೯) ಅನ್ಯ ಜಾತಿವಾಲೀಸೆ ಜೋ ಸಂಬಂಧ ಹೈ ಸೋ ವಿಜಾತೀಯ ಸಂಬಂಧ ಹೈ। ಜೈಸೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಕಾ ಶೂದ್ರ ಸೆ ಸಂಬಂಧ ಹೈ।

ಸ್ವಗತ ಸಂಬಂಧ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ ೭ ಪೇಜ ೧೮೭) ಆಪನೆ ಆವಯವನಸೆ ಜೋ ಸಂಬಂಧ ಹೈ ಸೋ ಸ್ವಗತ ಸಂಬಂಧ ಹೈ ಜೈಸೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಕಾ ಅಪನೇ ಹಸ್ತಪಾದ ಮಸ್ತಕ ಆದಿಕ ಅಂಗನಸೆ ಸಂಬಂಧ ಹೈ॥

೨) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೩೬೯) ಸ್ವಗತನಾಮ ಅವಯವಕಾ ಹೈ। ಯಾತೆ ಪಟಕಾ ತಂತುಸೆ ಜೋ ಸಂಬಂಧ ಹೈ ಸೋ ಸ್ವಗತಸೆ ಸಂಬಂಧ ಹೈ

ಜನ್ಯ ಜನಕ ಭಾವ ಸಂಬಂಧ

೧) ಜೋ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಕರನೇವಾಲಾ ಹೋವೆ ಸೋ ಜನಕ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಜಾಕಿ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಹೋವೆ ಸೋ ಜನ್ಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ವಿಚಾರದ್ವಾರಾ ಗ್ರಂಥ ಜ್ಞಾನಕಾ ಜನಕ ಹೈ ಜ್ಞಾನ ಜನ್ಯ ಹೈ।

ಗ್ರಂಥ ಔರ ಜ್ಞಾನಕಾ ಜನ್ಯ ಜನಕಭಾವ ಸಂಬಂಧ ಹೈ॥

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೪೩೮) ಉದಾಹರಣೆ: ಜೈಸೆ ವತ್ಸಕಾ (ಕರುವಿಗೆ) ಗೋಸೆ (ಆಕಳಿಗೆ) ಸಂಬಂಧ ಹೈ ತಬ ತಾಕಿ ಅನೇಕ ಗೋಕೆ (ಆಕಳುಗಳಲ್ಲಿ) ಮಧ್ಯಸ್ಥಿತ ಅಪನಿ ಮಾತಾರೂಪ ಗೋವಿಷೆ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಹೋವೆ ಹೈಸಂಬಂಧ ವಿನಾ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಹೋವೆ ನಹಿ ಯಾತೆ ತಾ ವತ್ಸಕಾ (ಕರುವಿಗೆ) ಔರ ಗೋಕಾ (ಆಕಳಿಗೆ) ಜೋ ಪರಸ್ಪರ ಜನ್ಯ ಜನಕ ಭಾವ ಸಂಬಂಧ ಜಾನಿಯೆ ಹೈ।

ಜನ್ಯ ಜನಕ ಭಾವ ರೂಪಕೆ ಜ್ಞಾನಕಿ ಹೇತು ಜೋ ವತ್ಸಕಿ ಗೋವಿಷೆ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಹೈ ಸೋಬೀ ಸಂಬಂಧ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

(ತೈಸೆ) ಸ್ಮಾರ್ಯಸ್ಮಾರಕ ಭಾವ ಸಂಬಂಧ

ಶಬ್ದಕಿ ಆಪನೆ ಅಪನೆ ಅರ್ಥವಿಷೆ ಜೋ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಹೋವೆ ಹೈ ಸೋ ಬೀ ಕಿಸೀ ಸಂಬಂಧವಿನಾ ಬನೆ ನಹಿ ಯಾತೆ ಶಬ್ದಕಾ ಅಪನೆ ವಾಚ್ಯರೂಪ ಕಿಂವಾ ಲಕ್ಷ ರೂಪ ಅರ್ಥಕೆ ಸಾಥಿ ವಾಚ್ಯ ವಾಚಕ ಭಾವ ರೂಪ ಕಿಂವಾ ಲಕ್ಷ ಭಾವರೂಪ ಸಂಂಧ ಜಾನಿಯೆ ಹೈ॥ ಇಸದ್ವಿವಿಧ ಸಂಬಂಧಕು ಹೀ ಸ್ಮಾರ್ಯಸ್ಮಾರಕ ರೂಪ ಸಂಬಂದ ಬೀ ಕಹಿಯೆ ಹೈ॥

೧) ವಾಚ್ಯರೂಪ ಕಿಂವಾ ಲಕ್ಷರೂಪ ಜೋ ಅರ್ಥ ಸೋ ಪದ ಕರೀಕೆ ಸ್ಮರಣ ಕರನೆ ಹಾರಾ ಹೈ। ಯಾತೆ ಸ್ಮಾರಕ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಪರಂಪರಾ ಸಂಬಂಧ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೪೪೦) ಜಿಸ ಅರ್ಥಕೆ ಸಾಥಿ ಜಿಸಕಾ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಸಂಬಂಧನ ಹೋವೆ ಕಿಂತು ಕಿಸಿದ್ವಾರಾ ಸಂಬಂಧ ಹೋವೆ ತಿಸ ಅರ್ಥಕೆ ಸಾಥಿ ತಿಸಕಾ ಪರಂಪರಾ ಸಂಬಂಧ ಕಹಿಯೆ ಹೈ॥

೨) (೪೪೦) ಶಕ್ಯಕೆ ಸಂಬಂಧಿ ಆನ್ಯ ಆರ್ಥಸೆ ಶಬ್ಧಕಾ ಶಕ್ಯಾರ್ಥ ದ್ವಾರಾ ಸಂಬಂಧ ಹೈ ಯಾತೆ ಸೋ ಪರಂಪರಾ ಸಂಬಂಧ ಕಹಿಯೆ ಹೈ॥

೩) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೧೯) ಅಪನೆ ಸಂಬಂಧೀಕಾ ಸಂಬಂಧ ಪರಂಪರಾ ಸಂಬಂಧ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಸಂಬಂಧ

(ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೪೩೯) ಶಕ್ತಿ ವೃತ್ತಿ ರೂಪ ಶಬ್ದಕಾ ಅರ್ಥಕೆ ಸಾಥಿ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಸಂಬಂಧ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಸಂಶಯ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ೧) ದೋಕೋಟಿ ವಿಷಯ ವಾಲಾ ಜ್ಞಾನ ಸಂಶಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) ನಿಶ್ಚಯ ಬಿನ್ನ ಜ್ಞಾನಕು ಸಂಶಯ ಕಹೆ ಹೈ।

೩) ಏಕಸ್ಮಿನ್ ಧರ್ಮಿಣಿ ವಿರುದ್ಧ ನಾನಾಧರ್ಮ ಭಾಸ ಮಾನಂಸಂಶಯಃ

೪) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೩೪) ಯಹ ರಜ್ಜು ಹೈ? ವಾಸರ್ಪಹೈ? ಇಸ ರೀತೀಸೆ ದೋ ಕೋಟಿ ನಾಮ ದೋ ಪಕ್ಷಕು ವಿಷಯ ಕರನೆವಾಲಾ ಜ್ಞಾನ ಸಂಶಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೫) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ೭ ಪೇಜ ೨೧೭) ಏಕ ವಿಶೇಷ್ಯಮೆ ವಿರುದ್ಧ ದೋವಿ ಶೇಷಣ ಜ್ಞಾನ ಸಂಶಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಜೈಸೆ ಸ್ಥಾಣುಕಾ ''ಸ್ಥಾಣುರ್ನವಾ'' ಐಸಾ ಜ್ಞಾನ ಹೋವೆ ಅಥವಾ ''ಸ್ಥಾಣುರ್ವಾ ಪುರುಷೋವಾ'' ಐಸಾ ಜ್ಞಾನ ಹೋವೆ ದೊನೂಕೂ ಸಂಶಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಅಸಂಭಾವನೆ ಸಂಶಯ

೧) (ವಿ.ಚಂ.೧೫೪) ಸವಿಮರ್ಶಮಾಗಿ ಗುರುವಿನುಪದೇಶಮಂ ಕೊಂಡ ಶಿಷ್ಯನು ಬ್ರಹ್ಮ ಧರ್ಮಗಳಾದ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವಾದಿಗಳೆನ್ನೊಳಿಲ್ಲವಾಗಿ ನಾನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲವೆಂದು ಭಾವಿಸುವ ಅಜ್ಞಾನವೇ ಅಸಂಭಾವನೆಯೆನಿಸುವದು.

ಪ್ರಮಾಣಗತ ಸಂಶಯ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೧೫) ವೇದಾಂತ ವಿಷೆ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮಕಾ ಭೇದ ಪ್ರತಿಪಾದನ ಕಿಯಾ ಹೈ? ಕಿಂವಾ ಅಬೇಧ ಪ್ರತಿಪಾದನ ಕಿಯಾ ಹೈ? ಯಹ ಪ್ರಮಾಣಗತ ಸಂಶಯ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ೧೯) ವೇದಾಂತ: (ವೇದಕಾ ಅಂತ ಭಾಗರೂಪ ಜೋ ಉಪನಿಷತ್ ಕಿಂವಾ ವೇದಕಾ ನಿರ್ಣಯ ಜಿಸವಿಷೆ ಹೈ ಐಸಾ ಸೂತ್ರ, ಭಾಷ್ಯ ರೂಪ ಉತ್ತರ

ಮೀಮಾಂಸಾ ಶಾಸ್ತ್ರ ಸೇ ವೇದಾಂತ ಕಹಿಯೆ ಹೈ॥ ಇನಕೆ ವಾಕ್ಯ ಕಹಿಯೆ ಪದ ಸಮುದಾಯ) ವೇದಾಂತವಾಕ್ಯ ಅ ದ್ವಿತೀಯ ಬ್ರಹ್ಮಕೆ ಪ್ರತಿಪಾದಕ ಹೈ? ಅಥವಾ ಅನ್ಯ ಅರ್ಥಕೆ ಪ್ರತಿಪಾದಕ ಹೈ। ಐಸಾ ಪ್ರಮಾಣಮೆ ಸಂದೇಹ ಹೋವೆ ಸೋ ಪ್ರಮಾಣ ಗತ ಸಂಶಯ ಹೈ॥

೩) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೧೯೦) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೭ ಪೇಜ ೨೧೯) ಪ್ರಮಾಣ ಗೋಚರ ಸಂದೇಹ ಪ್ರಮಾಣ ಸಂಶಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। ತಾಹೀಕು ಪ್ರಮಾಣಗತ ಅಸಂಭಾವನಾ ಕಹೆ ಹೈ।

೪) ವೇದಾಂತ ವಾಕ್ಯ ಅದ್ವಿತೀಯ ಬ್ರಹ್ಮ ವಿಷೆ ಪ್ರಮಾಣ ಹೈ? ವಾ ನಹಿ? ಯಹ ಪ್ರಮಾಣ ಸಂಶಯ ಹೈ॥

೫) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೩೭) ಪ್ರಮಾಜ್ಞಾನಕಾ ಜೋ ಕರಣ ಸೋ ಪ್ರಮಾಣ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। ಇಂಹಾ ವೇದ ಪ್ರತಿಪಾದಿತ ಮೋಕ್ಷ ಆದಿಕ ಪದಾರ್ಥನಕಾ ಯಥಾರ್ಥ ಅನುಭವರೂಪ ಜೋ ಶಾಬ್ದಿ ಪ್ರಮಾತಾ ಕಾ ಕರಣ ರೂಪ ಜೋ ಉಪನಿಷದ್ ರೂಪ ಶಬ್ದ ಸೋ ಪ್ರಮಾಣ ಶಬ್ದಕಾ ಅರ್ಥ ಹೈ। ಕಾರಣ ತಾಕೆ ಸ್ವರೂಪಮೆ ಜೋ ಉಕ್ತ ಪ್ರಮಾಣಕಾ ಸಂಶಯ ಹೋವೆ ಹೈ ಸೋ ಪ್ರಮಾಣಗತ ಸಂಶಯ ಹೈ॥ ವಿಚಾರ ಕರೀಕೆ ದೇಖಿಯೆತೋ ಜಿತನೆ ಪ್ರಮೇಯ ಗತ ಸಂಶಯಕೆ ಬೇಧ ಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಷೆ ಕಹೆ ಹೈ ಉತನೇ ಹೀ ಪ್ರಮಾಣ ಗತ ಸಂಶಯಕೆ ಬೇಧ ಸಿದ್ಧ ಹೋವೆ ಹೈ॥

೬) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೫೪) ತತ್ವಮಸ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಮಂ ತಿಳಿದರುಂ ನಂಬಿಕೆ ಸಾಲದೆ ನಾನು ಬ್ರಹ್ಮನ ಹುದೋ ಅಲ್ಲವೊ ಎಂದು ಸಂದೇಹಗೊಳ್ಳುವದೇ ಸಂಶಯಭಾವನೆ ಎನಿಸುವದು.

ಪ್ರಮಾಣಗತ ಸಂಶಯ ನಿವೃತ್ತಿ

೧) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೫೫) ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮಾ ಬ್ರಹ್ಮರಿ ಗೈಕ್ಯಮೆಂಬುಪನಿಷದ್ವಾಕ್ಯ ತಾತ್ಪರ್ಯವರಿವುದೆ ಶ್ರವಣಮೆನಿಸುವದಾಗಿ ಇದರಿಂ (ಶವಣದಿಂ) ಆಸಂಭಾವನೆ ನಿರಾಕೃತಮಕ್ಕುಂ

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೧೯) ಶ್ರವಣಸೆ ಪ್ರಮಾಣಗತ ಸಂದೇಹ ದೂರಿ ಹೋವೆ ಹೈ।

೩) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೧೯೦) ತಾಕಿ ಪ್ರಮಾಣಗತ ಸಂಶಯಕಿ) ನಿವೃತ್ತಿ ಶಾರೀರಕಕೆ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯಕೆ ಪಠಣಸೆ ವಾ. ಶ್ರವಣಕೆ ಹೋವೆ ಹೈ।

ಪ್ರಮೇಯಗತ ಸಂಶಯ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ ೧ ಪೇಜ ೧೫) ಜೇವ ಬ್ರಹ್ಮಕಾ ಬೇಧ ಸತ್ಯ ಹೈ? ಆಭೇಧ ಸತ್ಯ ಹೈ? ಯಹ ಪ್ರಮೇಯ ಗತ ಸಂಶಯ ಹೈ।

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೧೯) ಜೀವ ಬ್ರಹ್ಮಕಾ ಅಬೇಧ ಸತ್ಯ ಹೈ। ಅಥವಾ ಬೇಧ ಸತ್ಯ ಹೈ? ಐಸಾ (ಪ್ರಮಾಣ ಕರಿ ಜಾನನೆ ಯೋಗ್ಯ ಜೋ ಮೋಕ್ಷಾದಿಕ ಪದಾರ್ಥ ಸೋ ಇಂಹಾ ಪ್ರಮೇಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ ಪ್ರಮೇಯಮೆ ಸಂದೇಹ ಹೋವೆ ಸೋ ಪ್ರಮೇಯ ಗತ ಸಂಶಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ॥

೩) (ವ್ಯ.ರ. ಅಂಕ ೧೯೦) (ವ್ಯ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೭ ಪೇಜ ೨೧೯) ಪ್ರಮೇಯ ಸಂಶಯ ಬೀ ಆತ್ಮ ಸಂಶಯ ಔರ ಅನಾತ್ಮ ಸಂಶಯ ಬೇಧಸೆ ದೋ ಪ್ರಕಾರ ಹೈ

ಅನಾತ್ಮ ಸಂಶಯ ಅನಂತವಿಧ ಹೈ। ತಾಕೆ ಕಹನೇತೆ ಉಪಯೋಗ ನಹಿ। ಆತ್ಮ ಸಂಶಯ ಬೀ ಅನಂತ ಪ್ರಕಾರ ಹೈ।

ಆತ್ಮ ಸಂಶಯ

೧) (ವ್ಯ.ರ. ಅಂಕ ೧೯೧) ಆತ್ಮಾ ಬ್ರಹ್ಮಸೇ ಅಭಿನ್ನ ಹೈ। ಅಥವಾ ಭಿನ್ನ ಹೈ?

(ನೈಯಾಯಿಕನೆ ಬಿನ್ನ ಕಹೆ ಹೈ। ವೇದಾತಿ ಅಭಿನ್ನ ಕಹೆ ಹೈ।

೨) (ವೇದಾಂತ ಪ್ರಕಾರ) ಅಭಿನ್ನ ಹೋವೆ ತೋಬೀ ಸರ್ವದಾ ಅಭಿನ್ನ ಹೈ? ಅಥವಾ ಮೋಕ್ಷ ಕಾಲಮೆ ಹೀ ಅಭಿನ್ನ ಹೈ? (ವೇದಾಂತ ಸರ್ವದಾ ಅಭಿನ್ನ ಕಹೆ ಹೈ।

೩) ಸರ್ವದಾ ಅಭಿನ್ನ ಹೊವೇ ತೋಬೀ ಆನಂದಾದಿಕ ಐಶ್ವರ್ಯ ವಾನು ಹೈ। ಅಥವಾ ಆನಂದಾದಿಕ ರಹಿತ ಹೈ? (ನೈಯಾಯಿಕನೆ ಆನಂದಾದಿಕ ಆತ್ಮಕಾ ಗುಣ ಕಹೆ ಹೈ। ವೇದಾಂತಿ ಆತ್ಮಾ ಆನಂದಾದಿಕ ಐಶ್ವರ್ಯವಾನು ಹೈ ಕಹಿಯೆ ಆನಂದ ಸ್ವರೂಪ ಹೀ ಹೈ।

೪) ಆನಂದಾಹಿಕ ಐಶ್ವರ್ಯವಾನು ಹೋವೆ ತೋ ಬೀ ಆನಂದಾದಿಕ ಗುಣ ಹೈ ಅಥವಾ ಬ್ರಹ್ಮ ಆತ್ಮಾಕಾ ಸ್ವರೂಪ ಹೈ।

ಇಸತೆ ಆದಿಲೇಕೆ "ತತ್" ಪದಾರ್ಥ ಭಿನ್ನ ತ್ವಂಪದಾರ್ಥ ವಿಷೆ ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರಕಾ ಸಂಶಯ ಹೈ।

ಕೇವಲ "ತ್ವಂ" ಪದಾರ್ಥ ಸಂಶಯ

೧) (ವ್ಯ.ರ. ಅಂಕ ೧೯೨) ಆತ್ಮಾ ದೇಹಾದಿಕನತೆ ಬಿನ್ನ ಹೈ? ವಾ ನಹಿ?

(ಚಾರ್ವಾಕನೆ ಆತ್ಮಾ ದೇಹಾದಿಕನತೆ ಬಿನ್ನ ನಹಿ ಕಹೆ। ವೇದಾಂತಿ ಬಿನ್ನ ಕಹೆ) ಇತ್ಯಾದಿ ಯಹ ಆಂಕ ವಿಷೆ ಲಿಖ್ಯಾ ಹೈ ದೇಖಿಯೆ

೨) ವ್ಯ.ರ. ಅಂಕ ೧೯೩) ಕೇವಲ ತತ್ ಪದಾರ್ಥಗೋಚರ ಸಂಶಯ ಯಹ ವಿಶೇಷ ಯಹ ಅಂಕಮೆ ಲಿಖ್ಯಾ ಹೈ ದೇಖಿಯೆ)

(ಗೀತಾ ೪-೪೦) ಜೀ.ವಿ.೩೧೧)

ಪ್ರಮೇಯ ಗತ ಸಂಶಯ ನಿವೃತ್ತಿ

೧) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೧೯೮)(ವ್ಯ.ರ. ಅಂಕ ೧೯೫) ಸೋ ಮನನ ಸೆ ದೂರಿ ಹೊವೇ ಹೈ

೨) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೫೫) ಶ್ರುತಮಾದ ವೇದಾಂತಾರ್ಥಮ್ ಸದ್ಯುಕ್ತಿ ಸತ್ತರ್ಕಗಳಿಂ ಚಿಂತನೆ ಗೈಯುವದೆ ಮನನವೆನಿಸುವದಾಗಿ ಇದರಿಂ ಪ್ರಮೇಯ ಗತ ಸಂಶಯ ನಿವೃತ್ತಿ।

ಸಂವಾದಿ

೧) ಸಕಲ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಜನಕಃ ಸಂವಾದಿ

ಸಂತೋಷ

(ಪ.ಭೋಶಿ-೩-೩) ದೊರಕಿದ ಲಾಭವೆನಿತು ತನಗನಿತನೆ। ಪರಿಣಮಿಸುವ ಬುದ್ಧಿ ಘಟಿಸಲು ಹರುಷ ಲಕ್ಷಣ ಮಾದ ಪರಮ ಸಂತೋಷವೆಂಬರು ಮುನಿವರರದ ನೆಲೆ ನೀರೆ॥೩॥

ಸಂಸ್ಕಾರ

(ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೮೦) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೫-೧೦೫) ಜ್ಞಾನಕಾ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಅವಸ್ಥಾಕಾ ನಾಮ ಸಂಸ್ಕಾರ ಕಹೆ ಹೈ।

ಸಂಪಾದಕ

೧) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೧೫೩) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೧೦೫) ಜಿಸಕೆ ಅಭಾವಸೆ ಜಾಕಾ ಅಬಾವ ಹೋವೆ ಸೋ ತಾಕಾ ಸಂಪಾದಕ ಕಹಿಯೆ ಹೈ(ಉಪಪಾದಕ ಸಂಪಾದಕ ಪರ್ಯಾಯ ಶಬ್ದ ಹೈ।(ಜೈಸೆ ರಾತ್ರಿ ಬೋಜನ ಅಭಾವಸೆ ಸ್ಥೂಲ ತಾಕಾದಿ ವಾ ಬೋಜಿಕು ಅಭಾವ ಹೋವೆ ಹೈ।

೨) ಸ್ವರೂಪ ಬೋಧಕ ಸಹಿತತ್ವಃ ಉಪಪಾದಕ ಸಂಪಾದಕಃ।

ಸಂಪಾದ್ಯ

೧) ಸ್ವರೂಪ ಬೋಧಕ ಪಲ ಘಟಿತತ್ವಃ ಸಂಪಾದ್ಯ.

೨) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೧೫೩) ಜಿಸವಿನಾ ಜೋ ಸಂಭವೆ ನಹಿ ತಿಸಕಾ ಸೋ ಸಂಪಾದ್ಯ (ಉಪಪಾದ್ಯ) ಕಹಿಯೆ ಹೈ। ಜೈಸೆ ರಾತ್ರಿ ಭೋಜನವಿನಾ ದಿವಾ ಅಭೋಜಿ ಪುರುಷಮೆ ಸ್ಥೂಲಕಾ ಸಂಭವೆ ನಹಿ। ಯಾತೆ ರಾತ್ರಿ ಭೋಜನಕಾ ಸ್ಥೂಲತಾ ಉಪಪಾದ್ಯ ಹೈ। ಉಪಪಾದ್ಯ ಸಂಪಾದ್ಯ ಪರ್ಯಾಯ ಶಬ್ಧ ಹೈ।

ಸಂಪ್ರದಾಯ

೧) ಈಶ್ವರ ಮನ್ಯ ಹೋವೆ ಅನಾದಿ ಹೋವೆ, ಫಲ ಹೋವೇ, ವೇದ ಬೋದ್ದಿತ್ವ ಹೋವೆ, ಸೋ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಕಹಿಯೇ ಹೈ।

೨) ಗುರುಪರಂಪರಾಗತ ಸದುದಿಷ್ಟಾನ ವ್ಯಕ್ತಿ ಸಮೂಹಂ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಃ

ಹ

ಹರ್ಷ

೧) (ವಿ.ಸಾ. ಅಂಕ ೧೮೩) ಜಬತೇರೇಕು ಸಂಶಯರಹಿತ ಅಪನೆ ಸ್ವರೂಪಕಾ ಐಸಾ ಜ್ಞಾನ ಹೋವೆಗಾ ಜೋ ''ಮೈ'' ಅದ್ವೈತ ಬ್ರಹ್ಮರೂಪಹೂಂ ತಬತೇರೇಕು ಮೋದ ಹೋವೇಗಾ ತಾಕು ಹರ್ಷ ಪಿ ಭಾನಾ॥

೨) (ಜೇ.ವಿ.ಪೇಜ ೩೬೮) ಚಿತ್ತಗತ ಸುಖಾಭಿ ವ್ಯಂಜಿಕಾ ಮುಖವಿಕಾಸಾದಿಹೇತು ರ್ದಿೀವೃತ್ತಿರ್ಹರ್ಷಃ।

ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವ ಸುಖವನ್ನು ಹೊರಗೆ ತೋರಿಸುವ ಮುಖವಿಕಾರಾದಿಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವ ಧೀ ವೃತ್ತಿಯೇ ಹರ್ಷವೆನಿಸುವದು.

ಹಮ್ಮು

೧) (ಪ.ಗೀ.೩-೧೦) ಮಾಯೆಯ ಪೊಳವು ಮಹತ್ತೆನಿಸಿರ್ಕುರ್ ವೈಯಾರದಿ ಹಮ್ಮದರೊಳು ತೋರ್ಕುರ್॥

೨) (ಪ.ಗೀ.೫-೩) ಹಮ್ಮು ಮನೋನಭ ಮರುತಾದಿಕವು। ನೆಮ್ಮಿ ಧರೆಯ ನರಿವೀತನು ಫಲವು॥ ಅದರೊಳಗಾವಾರಿಗೆ ನಾನತ್ವ। ಅದರೊಳಗನಲಂಗೆಯು ನಾನತ್ವ। ಆದರೊಳಗ ನಿಲಂಗೆಯು ನಾನತ್ವ॥ ಅದರೊಳಗಾಕಾಶಕೆ ನಾನತ್ವ। ಅದರೊಳಗಾಹಮ್ಮಿಗೆ ನಾನತ್ವ। ಆದರೊಳಗಾಮನಸಿಗೆ ನಾನತ್ವ। ತೋರುವವೋಲ್ ನಿನಗೆಯು ನಾನತ್ವ। ತೋರುತಮಿಪ್ಪುದು ತಿಳಿಯದು ತತ್ವ॥

೩) (ಆ.ಸಾರ.೪-೪-೬) ನಾನಿದೆನಗೆನ್ನದೆಂಬ ಮೋಹದೊಳಿರ್ಪ ಮತಿಯೆ ಹಮ್ಮೆನಿಸುತಿಹುದು ನೀನಿದನಿಂತು ತಿಳಿವುದೆಲೆವತ್ಸ॥೬॥

೪) (ಪ.ಗೀ.೫-೫) ಆಹಮೆನಿಸುವ ದಭಿ ಮಾನಿಸುವಂದು

ಹೃದಯ ಗ್ರಂಥಿ

(ಪ.ಗೀ.೬-೬) ಕಾಮಂ ಕ್ರೋಧಂ ಮೋಹಾದಿಗಳು ತಾಮಸವವು ಹೃದಯಗ್ರಂಥಿಗಳು॥

ಹೃದಯಗ್ರಂಥಿ ಭೇದನ

೧) (ಭ.ಗೀ) ಬಿದ್ಯತೆ ಹೃದಯ ಗ್ರಂಥಿ ಚ್ಛಿದ್ಯಂತೆ ಸರ್ವಸಂಶಯಾ ಕ್ಷೀಯಂತೆ ಚಾಸ್ಯ ಕರ್ಮಾಣಿ ತಸ್ಮಿನ್ ದೃಷ್ಟೇ ಪರಾವರೇ॥ ಕಾರ್ಯಕಾರಣ ರೂಪ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನವಾದ ಅಖಂಡ ಚೈತನ್ಯ ಸ್ವರೂಪನೇ ನಾನಿರುವೆನೆಂದು ಸ್ವಸ್ವರೂಪದ ನಿಶ್ಚಯಾತ್ಮಕವಾದ ಜ್ಞಾನವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತಿರಲಿಕ್ಕೆ ಅನ್ಯೋನ್ಯಧ್ಯಾಸರೂಪ ಹೃದಯ ಗ್ರಂಥಿಯು ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಸರ್ವ ಸಂಶಯಗಳು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಾಶ ಹೊಂದುತ್ತವೆ.

೨) (ಅ.ಸಾರ ೬-೪-೧೫) ಹೃದಯಗ್ರಂಥಿಯಳಿವುದದು ತತ್ವಸಂ।ಕುಳ ವಾತ್ಮನೊಡನೆ ಭೇಧವೆಂಬುದನು ಕಣ್ಗೊಳಿಸದಿರುತಿರ್ಪಹಮ್ಮು ತಾನೆ ॥೧೫॥

ಷಟ್ ಸಮಾದಿಗಳ ಬಲದಿಂದ ಜೀವ ಪರಮಾತ್ಮರ ಅಭೇಧ ಜ್ಞಾನವು ಬೇಧವನ್ನು ನಾಶ ಮಾಡಲು ಹೃದಯಗ್ರಂಥಿಯು ನಾಶವಾಗುವದು.

ಹಿ

ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಬ

೧) (ಪಂ.ದ.೬-೨೦೦) ಸೂತ್ರಾತ್ಮಾ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ದೇಹಾಖ್ಯಃ ಸರ್ವಜೀವಘನಾತ್ಮಕಃ। ಸರ್ವಾಹಂ ಮಾನದಾರಿತ್ವಾತ್ಕ್ರಿಯಾಜ್ಞಾನಾದಿ ಶಕ್ತಿಮಾನ್ ॥೨೦೦॥

೨೦೦ ಸೂತ್ರಾತ್ಮನೂ, ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶರೀರನೆಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳವನೂ, ಇಚ್ಛಾ, ಕ್ರಿಯಾ, ಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವವನೂ ಸಕಲ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶರೀರಗಳಲ್ಲಿ ನಾನು ಎಂಬ ಅಭಿಮಾನವುಳ್ಳವನೂ ಆಗಿರುವದರಿಂದ ಸರ್ವ ಜೀವರ (ತೈಜಸ ಜೀವರ) ಸಮಷ್ಟಿ ಸ್ವರೂಪನೂ (ಆದವನು ಹಿರಣ್ಯ ಗರ್ಭನು) (ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿಯ ನೂಲಿನಂತೆ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವದರಿಂದ ಹಿರಣ್ಯ ಗರ್ಭನು।

೨) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೯೭) ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಸಮಷ್ಟೀಕಾ ಅಭಿಮಾನಿ ಚೇತನ ಹಿರಣ್ಯ ಗರ್ಭ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। ತಾಹೀಕು ಕಾರ್ಯಬ್ರಹ್ಮ ಕಹೆ ಹೈ। (ಕಾರ್ಯಬ್ರಹ್ಮಕು ನಿವಾಸಸ್ಥಾನಕು ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕ ಕಹೆ ಹೈ।)

ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭ ಉಪಾಸಕ ಮತ

(ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೬೩) ಯಾ ಅಂಕಮೆ ವಿಸ್ತಾರ ಹೈದೇಖಿಯೆ

ಹೆ

ಹೇತು

(ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ ೪೧೪) ಸಾಧ್ಯಕಿ ಸಾಧಕತಾ ಹೇತು ಕಹೆ ಹೈ

ಹೇತು ವಾಕ್ಯ

೧) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೯೪) ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ ವಾಕ್ಯಕೆ ಉತ್ತರ ಜೋ ಲಿಂಗಕಾ ಭೋಧಕ ವಚನ ಸೋ ಹೇತು ವಾಕ್ಯ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। (ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೪೩)

೨) ಜಾಕೆ ಜ್ಞಾನಸೆ ಸಾದ್ಯಕಾ ಜ್ಞಾನ ಹೋವೆ ಸೋ (ಲಿಂಗ) ಹೇತು ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಅದೃಷ್ಟ ಫಲಕಾ ಹೇತು

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೧೦೦) ಅದೃಷ್ಟ ಫಲಕಾ ಹೇತು ಈಶ್ವರಕಿ ಸೇವಾ ಹೈ।

೨) ಅದೃಷ್ಟ, ಔರ ದೃಷ್ಟ ಫಲಕಾ ಹೇತು ಗುರು (ಆಚಾರ್ಯ) ಸೇವಾ ಹೈ।

ಕರ್ಮ ನಿವೃತ್ತಿಗೆ ಹೇತು

(ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೧೨೩) ಭೋಗ, ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ, ಜ್ಞಾನ ಇನತೀನಸೆ ಕರ್ಮಕಿ ನಿವೃತ್ತಿ ಹೋವೆ ಹೈ। ಯಾಕಾ ಚತುರ್ದಕಾರಣ ನಹಿ ತಿನಮೆ

೧) ಪ್ರಾರಬ್ಧ ಕರ್ಮಕಿ ನಿವೃತ್ತಿ ಭೋಗಸೇ ಹೋವೆ ಹೈ।

೨) ಕ್ರಿಯಾಮಾಣ ಕರ್ಮನಿವೃತ್ತಿ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತಸೆ ಹೋವೆ ಹೈ।

೩) ಸಂಚಿತ ಕರ್ಮ ಕಿಂಚಿತ್ತ ನಿವೃತ್ತಿ ಸಾಧಾರಣ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ ಸೇ ಹೋವೆ ಹೈ। ಸಂಪೂರ್ಣ ನಿವೃತ್ತಿ ಜ್ಞಾನಸೆ ಹೋವೆ ಹೈ॥

ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಜ್ಞಾನಕಾ ಹೇತು

(ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೩೦೯) ವಿಷಯತೆ ಇಂದ್ರಿಯಕಾ ಸಂಬಂಧ ವಾ ಅಂತಃಕರಕಿ ವೃತ್ತೀಕಾ ಸಂಬಂಧ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಜ್ಞಾನಕಾ ಹೇತು ಹೈ।

ಜ್ಞಾನಕೇ ಹೇತು

(ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೧೯) ಜ್ಞಾನಕಾ ಜೋ ಪ್ರತಿಬಂಧಕ ಅಸಂಭಾವನಾ, ವಿಪರೀತ ಭಾವನಾ ತಾಕೆ ನಾಶದ್ವಾರಾ ಶ್ರವಣಾದಿಕ ಜ್ಞಾನಕೆ ಹೇತು ಕಹಿಯೆ ಹೈ। ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಹೇತು ನಹಿ ಪರಂಪರಾಸೆ ಹೇತು ಹೈ।

ಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನಕಾ ಹೇತು

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೦) ಶ್ರೋತ್ರ ಸಂಬಂಧೀ ಅವಾಂತರ ವಾಕ್ಯ ಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನಕಾ ಹೇತು ಹೈ।

ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನಕಾ ಹೇತು

೨) ಶ್ರೋತ್ರ ಸಂಬಂಧಿ ಮಹಾವಾಕ್ಯ ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನಕಾ ಹೇತು ಹೈ।

ಮೋಕ್ಷಕಾ ಹೇತು

(ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೩೭೯) ಕೇವಲ ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನ ಮೋಕ್ಷಕಾ ಹೇತು ತಾ ಹೈ।

ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿ ವಿಲಕ್ಷಣಾನಂದಕಾ ಹೇತು

(ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೩೩) ಬ್ರಹ್ಮಕೆ ಆವರಣಕೆ ಭಂಗಭಯೆ ಪೀಚೆ ಹಠಕರೀಕೆ ವೃತ್ತೀಕೆ ನಿರೋಧಕಾ ಪ್ರಯೋಜನ ನಹಿ ಐಸೆ ಹುಯೇಬೀ ಪೀಚೆ ಸಪ್ತಮಭೂಮಿಕಾ ಪರ್ಯಂತ ಜೋ ವೃತ್ತೀಕಾ ನಿರೋಧ, ಕರಿಯೆ ಹೈಸೋ ನಿರೋಧ ವಾಸನಾಕ್ಷಯ ಔರ ಮನೋನಾಶ ದ್ವಾರಾ (ಮನಕೆ ಸ್ಥೂಲ ಭಾವಕೀ ನಿವೃತ್ತಿ ದ್ವಾರಾ) ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿ ವಿಲಕ್ಷಣಾನಂದಕಾ ಹೇತು ಹೈ।। ಆವರಣ ಭಂಗಕಾ ಹೇತು ನಹಿ।

ಹೇತ್ವಾಭಾಸ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ ೧೬ ಪೇಜ ೪೧೪) ಹೇತು ಕೆ ಲಕ್ಷಣಸೆ ರಹಿತ ಹುಯಾ ಹೇತೂಕಿ ನ್ಯಾಯಿ ಭಾಸೆ ಐಸಾ ಜೋ ದುಷ್ಟ ಹೇತು ಸೋ ಹೇತ್ವಾ ಭಾಸ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। ವಾ ಹೇತುಕಾ ಜೋ ಅಭಾಸ ದೋಷ ಸೋ ಹೇ ತ್ವಾ ಭಾಸ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।।

ಕ್ಷ

ಕ್ಷಮಾ

(ಪ.ಭೋ.೫-೨-೬) ಸ್ತುತಿನಿಂದೆಗಳೊಳು ಸಂತಸವಿಲ್ಲ ನೋವಿಲ್ಲ। ವತಿಶಯ ಮನೆ ತನಗೆನಿಸುವ।। ಸ್ಥಿತಿಯನೆ ಕ್ಷಮೆಯೆಂದು ತಿಳಿವುದು ನೀನತಿ। ಹಿತವಿದು ಸಕಲ ಸಜ್ಜನರಿಗೆ।।೬।।

ಕ್ಷಿಪ್ತ

(ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೭೧) ರಾಗಾದಿಕ ಅಂತಃಕರಣ ಕ್ಷಿಪ್ತ ಕಹೆ ಹೈ।

ಕ್ಷೇತ್ರಜ್ಞ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ.೪೩೫) ಶರೀರ ರೂಪ ಕ್ಷೇತ್ರ, ಕಾ ಜ್ಞಾತಾ ಕ್ಷೇತ್ರಜ್ಞ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।।

ಕ್ಷೋಭೆ

೧) ಕಾರ್ಯೋನ್ಮುಖ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಕ್ಷೋಭೆ ಯೆನ್ನುವರು .

ಕ್ಷೋಭ

(ವಿ.ಚಂ.ಟಿ.೧೧೬) ಕಾರ್ಯಕರನೇಕೆ ಸಮ್ಮುಖ ಹೋನೇತೆ ಕ್ಷೋಭ ಕಹೆ ಹೈ।

(ವೃ.ರಾ.ಅಂಕ ೨೨೦) ಉಪಾದಾನಕಿ ಕಾರ್ಯಾಭಿಮುಖತಾಕು ಕ್ಷೋಭ ಕಹೆ ಹೈ।

ಜ್ಞಾನ

೧) ಅರ್ಥಪ್ರಕಾಶಕಂ ಜ್ಞಾನ.

೨) ಜ್ಞೇಯತೆ ಅನೇನ ಇತಿಜ್ಞಾನ.

೩) (ವಿ.ಸಾ.೬೦ ಅಂಕ) ಜೀವಬ್ರಹ್ಮಕೆ ಅಭೇದ ನಿಶ್ಚಯ ಕಾ ನಾಮ ಜ್ಞಾನ ಕಹೆ ಹೈ

೪) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೧೫೪) "ಮೈ ಸತ್ತು ಚಿತ್ತು ಆನಂದರೂಪ ಬ್ರಹ್ಮ ಸ್ವರೂಪ ಹೂಂ" ಐಸಾ ಜೋ ನಿಶ್ಚಯ ತಾಕಾ ನಾಮ ಜ್ಞಾನ ಹೈ।

೫) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೧೫೬) "ಜಗತ್ತ ಮಿಥ್ಯಾ ಹೈ। ಔರ ಜೀವ ಆನಂದ ಸ್ವರೂಪ ಹೈ। ಸೋ ಬ್ರಹ್ಮಸೆ ಭಿನ್ನ ನಹಿ। ಕಿಂತು ಬ್ರಹ್ಮ ಸ್ವರೂಪ ಹೈ ಐಸೆ ನಿಶ್ಚಯಕಾ ನಾಮ ಜ್ಞಾನ ಹೈ।

೬) (ವಿ.ಸಾ.೧೧೫ ಅಂಕ) ಜೀವ ಬ್ರಹ್ಮಕಾ ಬೇಧ ದೂರೀಕರನೇವಾಲಾ ಜೋ ಜ್ಞಾನ ಹೈ।

೭) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೩೨೪) ಸಾಭಾಸ ವೃತ್ತಿಮೆ ಆರೂಢ ಚೇತನಕು ಜ್ಞಾನ ಕಹೆ ಹೈ।(ಇದರ ವಿಶೇಷ ವಿಚಾರ ಇದೇ ಅಂಕಿನಲ್ಲಿಯೋಡಬಹುದು)

೮) (ವಿ.ಅಂಕ ೩೨೪) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ ೨೦೭) ವೃತ್ತಿ ಅವಚ್ಛಿನ್ನ ಚೇತನಕು ಜ್ಞಾನ ಕಹೆ ಹೈ।

೯) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೫೦೫) ನಿರಾಕಾರ ಪ್ರಕಾಶ ಅಂತಃಕರಣಕಿ ವೃತ್ತಿಮೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಸಹಿತ ಜ್ಞಾನ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।(ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಇದೇ ಅಂಕಿನಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು)

೧೦) (ಕೈವಲ್ಯ ೩-೨೨-೨) ಅದಿದೆನ್ನವಖಿಳ ತತ್ವವ ನೇತಿಗಳೆದುಳಿದು। ಸದಮಳ ಚಿದಾನಂದ ಪೂರ್ಣತಾನೆಂದು॥ಹೃದಯದೊಳು ನಂಬಿ ಬಹುಮತವನೆಣಿಸದೆ ಮತ್ತೆ। ಪದುಳದಿಂದಿರಲದೇ ಸಹಜ ಸುಜ್ಞಾನ॥೨॥

೧೧) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೬೨) ವೇದಾಂತ ಶ್ರವಣ ಜನ್ಯಾಧ್ಯಾಸ ವಿವೇಕ ಪ್ರಯುಕ್ತ (ಅಧ್ಯಾಸವು ಮಿಥ್ಯೆಯೆಂಬ ವಿವೇಕ ಮೂಲಕ) ಸಾಕ್ಷಿತ್ವ ದರ್ಶನವೇ ಜ್ಞಾನ ಲಕ್ಷಣ ಮಾಗಿರ್ಪುದು. (ಪ್ರ.ಪ್ರ.೭ ಪೇಜ ೨೦೭) ೧) ವೃತ್ಯವಚ್ಛಿನ್ನ ಚೇತನಕು ಜ್ಞಾನ ಕಹೆ ಹೈ (೨) ವೃತ್ತಿಕೂ ಬೀ ಜ್ಞಾನ ಕಹೆ ಹೈ।

ಜ್ಞಾನೋತ್ಪತ್ತಿ

೧೨) ೧) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೬೨) ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಕಾರಣ, ಸ್ವರೂಪ, ಕಾರ್ಯವೆಂಬುದೇ ಅಂಗತ್ರಯ ಮಾಗಿರ್ಪುದೆಂತೆನೆ ಶ್ರವಣಾದಿಕವೇ ಕಾರಣವೆನಿಸುವುದು ಆತ್ಮಾಹಂಕಾರಗಳ ಅಧ್ಯಾಸೈಕ್ಯಮಂ ಬೇರ್ಪಡಿಸುವದೇ ಸ್ವರೂಪವಹುದು ಬಳಿಕ ಅಹಂಕಾರಗತ ಸಂಸಾರ ಸಾಕ್ಷಿತ್ವವೇ ಕಾರ್ಯಮಕ್ಕುಂ.

೨) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೩-೧) ಶ್ರವಣಾದಿಗಳು ಬೀಜ ಆತ್ಮಾಹಂಕೃತಿಗಳ ವಿವರಣವದುರೂಪು ಮರಳಿ ಸಂಸೃತಿ ನಿವಹ ಸಾಕ್ಷಿತ್ವವೇ ಕಾರ್ಯವಹುದೆಂದು ಬಲ್ಲವರು ಭಾವಿಸುವದರಿವಿಗೆ ನಿಜವೆಂದು॥

೧೩) (ಪ.ಭೋ.೪-೨-೬) ಕರೆ, ಮರೆ, ಏನೆಂಬ ತಿಳಿವೆ ನಮ್ಮ ಜ್ಞಾನ।

ಜ್ಞಾನಕಾ ಸ್ವರೂಪ:-

೧೪) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೦೪) ೧) ಜೀವ ಈಶ್ವರ ವಿಷೆ ಅವಿದ್ಯಾ ಔರ ಮಾಯಾ ಭಾಗಕು ತ್ಯಾಗೀಕೆ ತಿನ್ಹ ಕಾ ಜೋ ಬೇಧ ಪ್ರತೀತಿ ಹೋವೆ ತಾಕು ದೂರೀಕರೆ, ಔರ ಜೀವ ಈಶ್ವರಮೆ ಜೋ ಚೇತನ ಭಾಗ ಹೈ ತಾಕು ಬೇಧ ರಹಿತ ಜ್ಞಾನಕಾ ಸ್ವರೂಪ ಕಹೆ ಹೈ।

೨) (ಅಪರೋಕ್ಷಾನುಭೂತಿ (ಶ್ಲೋಕ ೨೪) ಬ್ರಹ್ಮೈವಾಹಂ ಸಮಃ ಶಾನ್ತಃ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ಲಕ್ಷಣಃ। ನಾಹಂ ದೇಹೋಹ್ಯಸದ್ರೂಪೋ ಜ್ಞಾನ ಮಿತ್ಯುಚ್ಯತೇಬುಧೈಃ॥೨೪॥

(೨೪) ಸಮನಾಗಿಯೂ, ಶಾಂತನಾಗಿಯೂ, ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿಯೂ ಇರುವ ನಾನು ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಹೊರತು ಅಸದ್ರೂಪ ವಾದ ದೇಹವಲ್ಲ ಹೀಗೆಂಬುದೇ ಜ್ಞಾನವೆಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

೩) (ಶ್ಲೋಕ ೨೫) ನಿರ್ವಿಕಾರೋ, ನಿರಾಕಾರೋ ನಿರವದ್ಯೋಹಮವ್ಯಯಃ ನಾಹಂ ದೇಹೋಹ್ಯಸದ್ರೂಪೋ ಜ್ಞಾನ ಮಿತ್ಯುಚ್ಯತೇಬುಧೈ॥೨೫॥

(೨೫) ನನ್ನಲ್ಲಿ ವಿಕಾರಗಳಿಲ್ಲ, ನನಗೆ ಆಕಾರವಿಲ್ಲ, ನನ್ನಲ್ಲಿ ಯಾವ ದೋಷಗಳೂ ಇಲ್ಲ, ನಾನು ನಾಶರಹಿತನು ಅಸದ್ರೂಪವಾದ ದೇಹವೇನೂ ನಾನಲ್ಲ ಹೀಗೆಂಬುದೇ ಜ್ಞಾನವೆಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಹೇಳುವರು.

೪) (ಶ್ಲೋಕ ೨೬) ನಿರಾಮಯೋ ನಿರಾಭಾಸೋ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪೋಹ ಮಾತತಃ। ನಾಹಂ ದೇಹೋಹ್ಯ ಸದ್ರೂಪೋ ಜ್ಞಾನ ಮಿತ್ಯುಚ್ಯತೇಬುಧೈಃ।

(೨೬) ಯಾವ ರೋಗವೂ ಇಲ್ಲದೆ, ಮತ್ತೊಂದರಿಂದ ಬೆಳಗದೆ, ಯಾವ ಕಲ್ಪನೆಗೂ ಅವಕಾಶಕೊಡದೆ, ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವೆನು. ನಾನು ಅಸದ್ರೂಪವಾದ ದೇಹವಲ್ಲ ಹೀಗೆಂಬುದೇ ಜ್ಞಾನವೆಂದು ಬಲ್ಲವರು ಹೇಳುವರು.

೫) (ಶ್ಲೋಕ ೨೭) ನಿರ್ಗುಣೋನಿಷ್ಕ್ರಿಯೋ ನಿತ್ಯೋ ನಿತ್ಯಮುಕ್ತೋಹಮಚ್ಯುತಃ। ನಾಹಂ ದೇಹೋಹ್ಯಸದ್ರೂಪೋ ಜ್ಞಾನ ಮಿತ್ಯುಚ್ಯತೇಬುಧೈ॥

(೨೭) ನನ್ನಲ್ಲಿ ಗುಣಗಳಿಲ್ಲ, ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಲ್ಲ, ನಾನು ನಿತ್ಯನು, ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಮುಕ್ತನೇ ಇದ್ದವನು, ಚ್ಯುತಿಯಿಲ್ಲದ ಸ್ವಭಾವದವನು. ನಾನು ಅಸದ್ರೂಪವಾದ ದೇಹವಲ್ಲ ಹೀಗೆಂಬುದೇ ಜ್ಞಾನವೆಂದು ತಿಳಿದವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

(೬) (ಶ್ಲೋಕ ೨೮) ನಿರ್ಮಲೋ ನಿಶ್ಚಲೋ ನನ್ತಃ ಶುದ್ಧೋಹ ಮಜರೋಮರಃ। ನಾಹಂ ದೇಹೋಹ್ಯಸ ದ್ರೂಪೋಜ್ಞಾನ ಮಿತ್ಯುಚ್ಯತೇ ಬುಧೈ॥೨೮॥

(೨೮) ನಾನು ದೋಷವಿಲ್ಲದವನು. ಚಲನವಿಲ್ಲದವನು. ಅಂತವಿಲ್ಲದವನು. ಶುದ್ಧನು. ಮುಪ್ಪಿಲ್ಲದವನು. ಮರಣವಿಲ್ಲದವನು. ನಾನು ಅಸದ್ರೂಪ ದೇಹವಲ್ಲ. ಹೀಗೆಂಬುದೇ ಜ್ಞಾನವೆಂದು ಅರಿತವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಜ್ಞಾನ ಚಿಹ್ನಗಳು

೧೫) (ಸಿದ್ಧಾಂತ.ಶಿ.೧೧) ''ಅಕ್ರೋಧ ವೈರಾಗ್ಯ ಜಿತೇಂದ್ರಿಯತ್ವಂ ಕ್ಷಮಾದಯಾ ಶಾಂತಿ ಜನಪ್ರಿಯತ್ವಃ। ನಿರ್ಲೋಭದಾನಂ ಸಗುಣಂಚ ಶೀಲಂ ಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಚಿಹ್ನಾನಿ ದಶಲಕ್ಷಣಾನಿ''

೨)(ವಿ.ಚಿಂ.೧೮೧) ಕಾಮಕ್ರೋಧಾದಿ ಅರಿಷಡ್ವರ್ಗವು ಮುಮುಕ್ಷುಗಳಿಗನುಗ್ರಹಾರ್ಥವಾಗಿ ನಟನೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಅವುಗಳಿಗೊಳಪಡದೆ ನಿರ್ಲಿಪ್ತನಾಗಿಪ್ಪುದೆಂತೆನೆ. ಮುಮುಕ್ಷುಗಳಿಗಭಿರುಚಿಯುಂಟಾಗಬೇಕಾಗಿ ಶಿವಧ್ಯಾನಾದಿಗಳಂ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಕಾಮ. ಅಸದ್ವಿಷಯಾದಿಯೊಳು ಕ್ರೋಧ. ಅಪಾತ್ರಂಗೆ ಕೊಡಬಾರದೆಂಬುದರಿಂ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಂ ಪೇಳ್ವುದರೊಳು ಲೋಭ. ಪರರಿಗುಪ ಕೃತಿಯಾಡಬೇಕೆಂಬುದರಿಂ ದುಃಖಿಗಳೊಳು ದಯೆ ಎಂಬ ಮೋಹ. ಅಸದ್ವಿಷಯಗಳಂ ಪರಿಗ್ರಹಿಸದೆ ಶಿಷ್ಯನಾಗಿರುವೆನೆಂಬ ಮದ, ಇಂದ್ರಿಯಂಗಳಂ ಗೆಲ್ವೆನೆಂಬ ಮಾತ್ಸರ್ಯವೆಂಬಿವಂ ನಟಿಸುವಿಕೆ ಸ್ವಭಾವ ಸಿದ್ಧಮಾದ ದೃಡತರಮಪ್ಪ ಶಾಂತಿ, ಸಾತ್ವಿಕ ಸಂಪತ್ತು, ಸರ್ವಭೂತ ಸಮತ್ವ, ವೈರಾಗ್ಯ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ನಿಷ್ಠೆ, ನಿಶ್ಚಲಸ್ಥಿತಿ. ಅಹಂಕಾರ ಮಮಕಾರ ವರ್ಜ್ಯ, ನಿತ್ಯಸಂತುಷ್ಟಿ, ಭಯ ಶೋಕರಾಹಿತ್ಯ, ಪಾದಿಶುಧ್ಯ ತನ್ನಂತೆ ಶಿಷ್ಯನಂ ಮಾಳ್ಪಶಕ್ತಿ ಎಂಬಿವೆ ಹನ್ನೆರಡು ಗುಣಗಳುಂ ಜ್ಞಾನ ಚಿಹ್ನೆಗಳಕ್ಕುಂ.

ಜ್ಞಾನ ಕಾಂಡ

(ಕೈವಲ್ಯ ೩-೨೩-೨) ಕರಣಾದಿಗಳು ತಮ್ಮ ವಿಷಯಂಗಳಲ್ಲಿ। ಸಂಚರಿಸಿಕೋಟಲಿಗೊಳುತಿಹವಲ್ಲದೆ॥ ಪರಿಭಾವಿಸಿದೊಡೆ ತಾನವಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಕನೆಂಬ। ವರವಿವೇಕವೇ ಬಂಧರಹಿತ ಸುಜ್ಞಾನ ಕಾಂಡ॥

ಜ್ಞಾನದ ಸ್ವಭಾವ

(ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೪೫) ಜಾ ವಸ್ತುಕಾ ಜ್ಞಾನ ಹೋವೆ ತಾಕೆ ವಿಷೆ ಅಧ್ಯಾಸ ಔರ ಅಜ್ಞಾನತಿನಕು ದೂರೀ ಕರೆ ಹೈ ಜೈಸೆ ಜೀವರಿಕಾ ಜ್ಞಾನ ಜೀವರಿವಿಷೆ ಸರ್ಪ ಅಧ್ಯಾಸಕು ಔರ ಜೀವರಿಕೆ ಅಜ್ಞಾನಕು ದೂರಿ ಕರೆ ಹೈ।

ಕೇವಲ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಕಾರಣ

೧. (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೧೯) ಜ್ಞಾನಕಾ ಜೋ ಪ್ರತಿಬಂಧಕ ತಾಕೆ ನಾಶ ದ್ವಾರಾ ಶ್ರವಣಾದಿಕ ಜ್ಞಾನಕಾ ಹೇತು ಕಹಿಯೆ ಹೈ(ಸಾಕ್ಷಾತ ಹೇತು ನಹಿ)

೨) ಈಶ್ವರ ಗುರು ನಿಮಿತ್ಯ ಕಾರಣ.

ಅಂತಃಕರಣ ಉಪಾದಾನ ಕಾರಣ

ವಿಶ್ವಾಸಕೆ ರಖನೇಸೆ ಪರೋಕ್ಷ ಬ್ರಹ್ಮ ಜ್ಞಾನ ಹೋವೆ ಹೈ ಯಹೀ ಕಾರಣ ಹೈ।

ಸಾತ್ವಿಕ ಜ್ಞಾನ

(ಭ.ಗೀ.೧೮-೨೦+ ಸರ್ವಭೂತೇಷು ಯೇನೈಕಂ ಭಾವಮ್ ವ್ಯಯಮೀಕ್ಷತೇ। ಅವಿಭಕ್ತಂ ವಿಭಕ್ತೇಷು ತಜ್ಞಾನಂ ವಿದ್ಧಿ ಸಾತ್ವಿಕಂ ॥೨೦)

(೨೦) ಯಾವ ಜ್ಞಾನದಿಂದ(ಮನುಷ್ಯನು) ವಿಭಿನ್ನವಾದ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೇ ಅವಿನಾಶಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮಭಾವವನ್ನು ಅವಿಭಾಜ್ಯವಾಗಿ ಸಮಭಾವದಿಂದ ಇರುವದನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾನೆಯೋ ಆ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಾತ್ವಿಕವೆಂದು ತಿಳಿ॥೨೦॥

ರಾಜಸ ಜ್ಞಾನ

(ಭ.ಗೀ.೧೮-೨೧) ಪ್ರಥಕ್ತೇನತು ಯಜ್ಞಾನಂ ನಾನಾಭಾವಾನ್ ಪ್ರಥಗ್ವಿಧಾನ್। ವೇತ್ತಿ ಸರ್ವೇಷು ಭೂತೇಷು ತಜ್ಞಾನಂ ವಿದ್ಧಿ ರಾಜಸಂ॥೨೧॥

(೨೧) ಯಾವ ಜ್ಞಾನದ ಮೂಲಕ ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ಪ್ರಕಾರದ ನಾನಾ ಭಾವಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆಯೋ ಆ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ರಾಜಸವೆಂದು ತಿಳಿದುಕೋ॥೨೧॥

ತಾಮಸ ಜ್ಞಾನ

(ಭ.ಗೀ.೧೮-೨೨) ಯತ್ತು ಕೃತ್ಸ್ನವದೇಕ ಸ್ಮಿನ್ಕಾರ್ಯೇಸಕ್ತ ಮಹೈತುಕಂ ಅತತ್ವಾರ್ಥವದಲ್ಪಂ ಚ ತತ್ತಾಮ ಸಮುದಾಹೃತಮ್॥೨೨॥

(೨೨) ಯಾವ ಜ್ಞಾನವು ಒಂದೇ ಕಾರ್ಯರೂಪವಾಗಿ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿರುವಂತೆ ಅಸಕ್ತವಾಗಿರುವದೋ ಮತ್ತು ಸಕಾರಣವಾಗಿ ರುವದಿಲ್ಲವೋ ತಾತ್ವಿಕ ಅರ್ಥದಿಂದ ಕೂಡಿರುವದಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೂ ತುಚ್ಛವಾದುದೋ ಅದು ತಾಮಸ ಜ್ಞಾನವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ॥೨೨॥

ಸವಿಕಲ್ಪಕ ಜ್ಞಾನ

೧) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೧ ಪೇಜ ೨೭) ಧರ್ಮಿ, ಧರ್ಮಕೆ ಸಂಬಂಧಕು ವಿಷಯ ಕರನೇ ವಾಲಾ ಜ್ಞಾನ ಸವಿಕಲ್ಪಕ ಜ್ಞಾನ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೨) ವಿಶಿಷ್ಟ ಜ್ಞಾನ ಸಂಬಂಧಕು ವಿಷಯ ಕರೆನೇಕೆ ಸವಿಕಲ್ಪಕ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪಕ ಜ್ಞಾನ

(ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೧ ಪೇಜ ೨೭) ಸವಿಕಲ್ಪಕಸೆ ಬಿನ್ನ ಜ್ಞಾನಕು ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪಕ ಜ್ಞಾನ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನ

೧) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೨೦-೪) ಮತ್ತೆ ಗುರುಪದವಿಡಿದು ಸಾಕ್ಷಿ। ಚಿತ್ತು ಬೇರುಂಟೆಂದು ಸ್ವರ್ಗದಂತೆ ಸತ್ಯವೆಂದು। ಚಿತ್ತದೊಳು ನಂಬಲಾಗಿ ಮೊದಲಾಗಿ ಪೇಳ್ವ ವೃತ್ತಿನಾಶವದು ಪರೋಕ್ಷಾತ್ಮಕ ಜ್ಞಾನ ॥೪॥

೨) ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಬಿನ್ನ ಜ್ಞಾನಂ ಪರೋಕ್ಷ.

೩) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೩೪) ಆತ್ಮನ ಅಸ್ತಿತ್ವಮಂ ಪೇಳ್ವ ಶೃತ್ಯಾಚಾರ್ಯ ವಾಕ್ಯ ವಿಶ್ವಾಸದಿಂ, ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನುಂಟೆಂದು ತಿಳಿವುದೇ ಮೊದಲನೆ ಅಸತ್ವಾಪಾದಕ ನಿವರ್ತಕ ಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನ।

೪) (ವಿ.ಚಿಂ.ಕಲಾ೧ ಪೇಜ ೫) ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ರೂಪ ಬ್ರಹ್ಮ ಹೈ, ಐಸಾ ಜೋ ಜಾನನಾ ಸೋ ಪರೋಕ್ಷ ಬ್ರಹ್ಮ ಜ್ಞಾನ ಹೈ

೫) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೦) ''ಬ್ರಹ್ಮ ಹೈ'' ಇಸ ಜ್ಞಾನಕಾ ಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನ ಕಹೆ ಹೈ

೬) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೧೮೧) ''ಸತ್ಯ ಜ್ಞಾನ ಅನಂತರೂಪ ಬ್ರಹ್ಮ ಹೈ'' ಐಸಾ ಜೋ ಜ್ಞಾನ ತಾಕಾನಾಮ ಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನ ಹೈ।

೭) (ಪಂ.ದ.೯-೧೫) ಪ್ರತ್ಯಗ್ವ್ಯಕ್ತಿಮನುಲ್ಲಿಖ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರಾದ್ವಿಷ್ಣ್ವಾದಿ ಮೂರ್ತಿವತ್।
ಅಸ್ತಿ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜ್ಞಾನಮತ್ರ ಪರೋಕ್ಷಧೀಃ॥೧೫॥

ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಅರಿಯದೆ ವಿಷ್ಣುವೇ ಮೊದಲಾದ ಮೂರ್ತಿಗಳಿರುವರೆಂದು ಶಾಸ್ತ್ರದಿಂದ ತಿಳಿದಂತೆ 'ಬ್ರಹ್ಮವು ಇದೆ' ಎಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜ್ಞಾನವು ಈ ಉಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿ ಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವದು.

ಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಕಾರಣ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೦) ಶ್ರೋತ್ರ ಸಂಬಂಧವಾದ ಅವಾಂತರವಾಕ್ಯವು (ಸತ್ಯಂಜ್ಞಾನಂ ಅನಂತಂಬ್ರಹ್ಮ- ಏಏಷಃ ಹೃದ್ಯಂತರ ಜ್ಯೋತಿಃ ಪುರುಷಃ) ಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿರುವದು.

೨) (ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ ೧ ಪೇಜ ೫) ಸದ್ಗುರು ಔರ ಸತ್ ಶಾಸ್ತ್ರಕೆ ವಚನಮೇ ವಿಶ್ವಾಸಕೆ ರಖನೇಸೆ ಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನ ಹೋವೆ ಹೈ।

ಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನದ ಪೂರ್ಣತೆ

(ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ೧ ಪೇಜ೬) ಪರೋಕ್ಷ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನ ಬ್ರಹ್ಮ ನಿಷ್ಠ ಸದ್ಗುರು ಔರ ವೇದಾಂತ ಶಾಸ್ತ್ರಕೆ ಅನುಸಾರ ಬ್ರಹ್ಮ ಸ್ವರೂಪಕೆ ನಿರ್ಧಾರಕಿಯಾ ಪೂರ್ಣಹೋವೆ ಹೈ।

ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನ

೧) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೩೪) ಬಳಿಕ ನೀನೇ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಪೇಳ್ವ ವೇದವಾಕ್ಯ ವಿಚಾರ ಪರಿಪಾಕವಶದಿಂ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನೇ ತಾನೆಂದು ಬಗೆವುದು ಎರಡನೆಯ ಅಭಾನಾಪಾದಕ ನಿವರ್ತಮಾದ ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನವೆನಿಸುವದು।

೨) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ೪೯) ಅನಾವೃತ ವಿಷಯತೆ ಸ್ವವ್ಯವಹಾರನುಕೂಲ ಚೇತನಕಾ ಅಬೇಧ ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನಕಾ ಲಕ್ಷಣ ಹೈ। (ಈ ಲಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಶಂಕಾ ಸಮಾಧಾನ (ವೃ.ರ.೫೦-೫೧-೫೨-೫೩) ಈ ಅಂಕಿಗಳಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು.

೩) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೦) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ೧೮೧) ಬ್ರಹ್ಮಮೈಹಂ'' ಇಸ ಜ್ಞಾನ ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನ ಕಹೆ ಹೈ॥

೪) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ. ೨೧೨) ವಿಷಯು ಚೇತನಕಾ ವೃತ್ತಿ ಚೇತನಸೆ ಅಬೇಧ ಹೀ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ (ಅಪರೋಕ್ಷ) ಜ್ಞಾನ ಲಕ್ಷಣ ಹೈ। ಸೋ ಅಬೇಧ

೧) ಕಂಹು ಇಂದ್ರಿಯದ್ವಾರಾ ಹೋವೆ ಹೈ।

೨) ಕಂಹು ಶಬ್ದಸೆ ಹೋವೆ ಹೈ।

೩) ಕಂಹು ಇಂದ್ರಿಯಾದಿರೂಪ ಭಾಹ್ಯ ನಿಮಿತ್ತಸೆ ವಿನಾಹೀ ಶರೀರಕೆ ಭೀತರ ಉಪಜಿ ವೃತ್ತಿದ್ವಾರಾ ಹೋವೆ ಹೈ। ತಂಹಾ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಜ್ಞಾನ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಜಬ ವಿಷಯಾಕಾರ ವೃತ್ತಿ ಹೋವೆ ತಬ ದೋನು ಉಪಾದಿ ಏಕ ದೇಶ ವಿಷೆಸ್ಥಿತ ಹೋವೆ ಹೈ ಯಾತೆ ತಿಸ ಉಪಾದಿವಾಲಾ ವಿಷಯಚೇತನ ಔರ ವೃತ್ತಿ ಚೇತನ ಅಬೇದ ಕಹಿಯೆ ಹೈ। ಸೋ ವಿಷಯಚೇತನಕೆ ವೃತ್ತಿ ಚೇತನಕಾ ಅಭೇದ ಹೀ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಜ್ಞಾನ ಲಕ್ಷಣ ಕಹಿಯೆ ಹೈ ಯಾಹೀಕು ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನ ಔರ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಬೀ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೫) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೭ ಪೇಜ ೨೧೪) ಪ್ರಮಾತಾಸೆ ವರ್ತಮಾನ ಸಂಬಂಧವಾಲಾ ಯೋಗ್ಯ ವಿಷಯ ತಾಕಾ ಜೋ ಅಯೋಗ್ಯ ಪ್ರಮಾಣಸೆ ಅಜನ್ಯ ಜ್ಞಾನ ಸೋ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ (ಅಪರೋಕ್ಷ) ಜ್ಞಾನ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೬) (ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ ೧ ಪೇಜ ೬) ಸಚ್ಚಿದಾನಂದರೂಪ ಬ್ರಹ್ಮ ಮೈ ಹೂಂ ಐಸಾ ಜೋ ಜಾನನಾ ಅಪರೋಕ್ಷ ಬ್ರಹ್ಮ ಜ್ಞಾನ ಹೈ।

೭) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ ೨೧೨) ಜಂಹಾ ವಿಷಯತೆ ವೃತ್ತಿಕಾ ಸಂಬಂಧ ಹೋವೆ ತಂಹಾ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಜ್ಞಾನ ಕಹಿಯೆ ಹೈ॥ ''ಅಹಂಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ಮಿ'' ಯಾವೃತ್ತೀಕಾ ವಿಷಯ ಜೋ ಬ್ರಹ್ಮ ತಾಸೆ ಸಂಬಂಧ ಹೈ ಯಾತೆ ಬ್ರಹ್ಮಕಾ ಜ್ಞಾನ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಸಂಭವೆ ಹೈ।

೮) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ ೪೨) ಪ್ರಮಾತಾಸೆ ವರ್ತಮಾನ ಸಂಬಂಧವಾಲಾ ಜೋ ಯೋಗ್ಯ ವಿಷಯ ತಾಕಾ ಯೋಗ್ಯತಾ ಪ್ರಮಾಣ ಜನ್ಯ ಜ್ಞಾನ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಜ್ಞಾನ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೯) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೨೦-೫) ಚಾರು ತತ್ವಮಸಿ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥವನು ಸುವಿ। ಚಾರಿಪುದರಿಂದೆ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನೆ ತಾನೆಂಬ ॥ ಸಾರನಿಷ್ಠೆಯಿಂದುಳಿದು ಬಾವರಣ ಪೋಪು। ದಾರ್ಢ್ಯೆಯಲದ ಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನವೆನಿಸುವದು॥೫॥

(ವಿ.ಸಾ.೨೧೨) ವಿಷಯ ಚೇತನಕಾ ವೃತ್ತಿ ಚೇತನಸೆ ಅಬೇಧ ಹೀ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಜ್ಞಾನಕಾ ಲಕ್ಷಣ ಹೈ।೧) ಕಂಹೂ ಇಂದ್ರಿಯದ್ವಾರಾ ಹೈ। ೨) ಕಂಹೂ ಶಬ್ದಸೆ ಹೋವೆ ಹೈ। ೩) ಕಂಹೂ ವೃತ್ತಿ ದ್ವಾರಾ ಹೋವೆ ಹೈ ತಂಹಾ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಜ್ಞಾನ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

ಅಪರೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅನುಗತ

೧) ಇಂದ್ರಿಯ ಜನ್ಯಬಾಹ್ಯಗಟಾದಿಕಕೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನ ವಿಷೆ ಅನುಗತ ಹೈ।

೨) ಮಹಾವಾಕ್ಯ ಜನ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಕೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಜ್ಞಾನವಿಷೆ ಅನುಗತ ಹೈ।

೩) ಬಾಹ್ಯ ನಿಮಿತ್ತಸೆ ವಿನಾ ಅಂತರ ಉಪಜೆ ಸುಖದುಃಖಕೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಜ್ಞಾನ ವಿಷೆ ಅನುಗತ ಹೈ।

೪) ಮ್ಹಾಯಾಕಿ ವೃತ್ತಿರೂಪ ಈಶ್ವರಕೆ ಜ್ಞಾನ ವಿಷೆ ಅನುಗತ ಹೈ।

೫) ಅವಿದ್ಯಾಕಿ ವೃತ್ತಿರೂಪ ರಜ್ಜು ಸರ್ಪಾದಿಕನಕೆ ಜ್ಞಾನ ವಿಷೆ ಅನುಗತ ಹೈ

೬) (ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ ೧ ಪೇಜ ೬) ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ರೂಪ ಬ್ರಹ್ಮ ಮೈ ಹೂಂ ಐಸಾ ಜೋ ಜ್ಞಾನಾ ಅಪರೋಕ್ಷ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನ ಹೋವೆ ಹೈ।

ಅದೃಡ ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನ

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ೧ ಪೇಜ ೬) ಅಸಂಭಾವನಾ ಔರ ವಿಪರೀತ ಭಾವನಾ ಸಹಿತ ಜೋ ಬ್ರಹ್ಮ ಆತ್ಮಾಕಿ ಏಕತಾಕಾ ನಿಶ್ಚಯ ಹೋವೆ। ಸೋ ಅದೃಡ ಅಪರೋಕ್ಷ ಬ್ರಹ್ಮ ಜ್ಞಾನ ಹೈ।

ಧೃಡ ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನ

(ವಿ.ಚಂ.ಕಲಾ ೧ ಪೇಜ ೯) ಅಸಂಭಾವನಾ ವಿಪರೀತ ಭಾವನಾಸೆ ರಹಿತ ಜೋ ಬ್ರಹ್ಮ ಆತ್ಮಾಕಿ ಏಕತಾಕಾ ನಿಶ್ಚಯ ಹೋವೆ। ಸೋ ದೃಡ ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನ ಹೈ।

ವೃತ್ತಿರೂಪ ಜ್ಞಾನ ಬೇಧಗಳು

ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿ ಜ್ಞಾನ(೬) ಸುಖದುಃಖ ಜ್ಞಾನ(೭) ಈಶ್ವರ ಜ್ಞಾನ೮) ನಿಶ್ಚಯ ಬ್ರಮಾ ೯) ಸಂಶಯಬ್ರಮಾ ೧೦) ತರ್ಕಬ್ರಮಾ ೧೧) ಯಥಾರ್ಥ ಸ್ಮೃತಿ ಜ್ಞಾನ೧೨) ಅಯಥಾರ್ಥಸ್ಮೃತಿಜ್ಞಾನ೧೩) ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಶುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ರಜತದ ಜ್ಞಾನ.೧೪)

೧) ಇದಮದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಜ್ಞಾನ.

೨) ಇಷ್ಟ ಪದಾರ್ಥ ಸ್ಮೃತಿ ಜ್ಞಾನ.

ಚೇತರೂಪಜ್ಞಾನ:- ಆಶ್ರಯ ವಿಷಯ ರಹಿತತ್ವಂ ಚೇತನರೂಪ ಜ್ಞಾನ.

ಜ್ಞಾತಾ

(ಜ್ಞಾನಜನ್ಯ ಪ್ರಕಟ ತಾಕು ಜ್ಞಾತಾ ಕಹೆ ಹೈ)

ಜ್ಞಾತತ್ವ ವಿಶಿಷ್ಟ

(ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೮ಪೇಜ.೪೪೨) ಜ್ಞಾತತ್ವ ವಿಶೇಷಣ ವಾಲೇಕು ಜ್ಞಾತತ್ವ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕಹಿಯೆಹೈ।

ಜ್ಞಾತತ್ವ ಉಪಹಿತ

(ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ.೪೪೨) ಜ್ಞಾತತ್ವ ಉಪಾದಿ ವಾಲೇಕು ಜ್ಞಾತತ್ವ ಉಪಹಿತಕ ಕಹಿಯೆಹೈ॥

ವೃತ್ತಿ ರೂಪ ಜ್ಞಾನಃ ಪ್ರಮಾ ವೃತ್ತಿ ಜ್ಞಾನ

೧) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ.೧೦) ಪ್ರಮಾಣ ಜನ್ಯಯಥಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನಕು ಪ್ರಮಾಕಹೆ ಹೈ

೨) ಅಭಾದಿತ ಅರ್ತಕು ವಿಷಯ ಕರನೇ ವಾಲಿ ಜ್ಞಾನಕು ಪ್ರಮಾಕ ಹೆ ಹೈ

೩) ಅಭಾದಿತ ಅರ್ಥಕು ವಿಷಯ ಕರನೆಹಾರೆ ಸ್ಮೃತೀಸೆ ಬಿನ್ನ ಜ್ಞಾನಕು ಪ್ರಮಾಕ ಹೆ ಹೈ।

೪) ಯಥಾರ್ಥ ಅನುಭವರು ಪ್ರಮಾಕ ಹೆ ಹೈ।

೫) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ.೨೦೭) ಅಬಾದಿತ ವೃತ್ಯವಚ್ಚಿನ್ನ ಚೇತನಕು ಪ್ರಮಾಜ್ಞಾನ ಕಹೆ ಹೈ।

ಅಪ್ರಮಾಜ್ಞಾನ

(ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ.ಪ್ರ.೭) ಬಾದಿತ ಜೋ ರಜ್ಜು ಸರ್ಪಾದಿಕ ತದ್ಗೋಚರ ವೃತ್ತ ವಚ್ಚಿನ್ನ ಚೇತನಕು ಅಪ್ರಮಾಜ್ಞಾನಕ ಹೆ ಹೈ।

ಅಪ್ರಮಾಜ್ಞಾನ ಬೇಧ

೧) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.ಪೇಜ.೨) ೧.ಯಥಾರ್ಥ ಅಪ್ರಮಾಜ್ಞಾನ ೨.ಬ್ರಮ ಜ್ಞಾನ

೨) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ.೨-ಪು.೧) ಯಥಾರ್ಥ ಅಪ್ರಮಾಜ್ಞಾನ ದೋಷ ಜನ್ಯನ ಹೋವೆ ಕಿಂತು ಇಂದ್ರಿಯ ಅನುಮಾನಾದಿ ಪ್ರಮಾಣತೆ ಔರ ಕಿಸೀ ಕಾರಣತೆ ಉತ್ಪನ್ನ ಹೋವೆ ಸೋಯಥಾರ್ಥ ಅಪ್ರಮಾಜ್ಞಾನ ಕಹಿಯೆ ಹೈ।

೩) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪ್ರ.೭ಪೇಜ೨೦೭) ಈಶ್ವರಕಾ ಜ್ಞಾನ ಸುಖಾದಿ ಗೋಚರ ಜ್ಞಾನ ಔರ ಬ್ರಮ ಜ್ಞಾನ ಅಪ್ರಮಾ ರೂಪ ಹೈ ತಿನಮೆ ಈಶ್ವರ ಜ್ಞಾನಾದಿಕ ಯಥಾರ್ಥ ಅಪ್ರಮಾ ಹೈ।

ಬ್ರಮಜ್ಞಾನ

೧) (ವೃ.ರ.ಅಂಕ.೧೨) ಅಯಾರ್ಥ ಅಪ್ರಮಾ ಬ್ರಮ ಜ್ಞಾನ ಹೈ

೨) (ವೃ.ಪ್ರ.ಪೇಜ೨೦೭ಪ್ರ.೭) ಶುಕ್ತಿ ರಜತಾದಿಕ ಬ್ರಮ ಅಥಾರ್ಥಕ ಅಪ್ರಮಾ ಹೈ।

(ಚೇತನಮೆ ಜ್ಞಾನ ಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗತಥಾ ಪ್ರಮಾಶಬ್ದಕಾ ಔರ ಅಪ್ರಮಾ ಶಬ್ದಕಾ ಪ್ರಯೋಗ ವೃತ್ತಿ ಸಂಬಂಧತೆ ಹೋವೆ ಹೈ ಯಾತೆ ವೃತ್ತಿ ರೂಪ ಬಹುತ ಸ್ಥಾನಮೆ ಜ್ಞಾನಕ ಹೆ ಹೈ।

ಲಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ

(ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ.೩೨೪) ಅವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿಯ ಸತ್ತಗುಣದಿಂದ ಜ್ಞಾನ ರೂಪ ಪರಿಣಾಯವಿರುವದು ಯದ್ಯಪಿ ಚೇತನವನ್ನು ಜ್ಞಾನವೆಂದು ಹೇಳಿರುವದು ಆದ್ದರಿಂದ ಸತ್ವಗುಣ ಪರಿಣಾಮ ಜ್ಞಾನವಿರುವದೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಸಂಬವಿಸುವದಿಲ್ಲ.

ತಥಾಪಿ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕ ಚೇತನ ಜ್ಞಾನವಲ್ಲ ಕಿಂತು ಸಾಭಾಸ ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಆರೂಢವಾಗಿರುವ ಚೇತನಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಚೇತನದಲ್ಲಿಯ ಜ್ಞಾನ ವವ್ಯಹಾರಕ್ಕೆ ಸಂಪಾದಕವೃತ್ತಿ ಇರುವದು ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಚೇತನದಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞಾ ತತ್ವ ಸಂಪಾದಕ ವೃತ್ತಿಯೇ ಇರುವದು ಈ ರೀತಿಯಿಂದ ಚೇತನದಲ್ಲಿಯ ಜ್ಞಾನತತ್ವದ ಉಪಾದಿ ವೃತ್ತಿ ಇರುವದು ಅದರಲ್ಲಿಯೇ ಜ್ಞಾನ ಶಬ್ದ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿರುವದು.

ಆವೃತ್ತಿರೂಪ ಜ್ಞಾನ ಸತ್ವಗುಣದ ಪರಿಣಾಮವಿರುವದು ಎಂದು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದೆ ಅದು ಸಂಭವಿಸುವದು.

೧) ವೃತ್ತಿ ರೂಪ ಪರಿಣಾಮದಲ್ಲಿ ಚೇತನದ ಅಭಾಸವುಂಟಾಗುವದು.

೨) ಪಟಾದಿ ವಿಷಯ ರೂಪ ಪರಿಣಾಮದಲ್ಲಿ ಚೇತನದ ಅಭಾಸವುಂಟಾಗುವದಿಲ್ಲ ಏಕೆಂದರೆ ವಿಷಯ ಮತ್ತು ವೃತ್ತಿ ಯದ್ಯಪಿ ಎರಡೂ ಅವಿದ್ಯೆಯ ಪರಿಣಾಮವಿರುವದು. ಆದರೂ ತಥಾಪಿ ಘಟಾದಿ ವಿಷಯುಗಳು ಅವಿದ್ಯೆಯ ತವೋಗುಣದ ಪರಿಣಾಮವಿರುವವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದರಲ್ಲಿ ಅಭಾಸ ಇರುವದಿಲ್ಲ.

೩) ವೃತ್ತಿಯ ಸತ್ವಗುಣದ ಪರಿಣಾಮ ಸ್ವಚ್ಚವಿರುವದು ಅದರಲ್ಲಿ ಅಭಾಸ ವಿರುವದು ಈ ರೀತಿಯಿಂದ ವೃತ್ತಿ ಚೇತನದ ಅಭಾಸ ಗ್ರಹಣವು ಯೋಗ್ಯತಾ ಇರುವದರಿಂದ ವೃತ್ತಿ ಅವಚ್ಛಿನ ಚೇತನಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನವೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು.

ಜ್ಞಾನ ಫಲ ಚತುಷಯ

(ವಿಚಿಂ.೧೬೯) ದುಃಖಾ ಪಸರ್ಪ ಕಾಮಾಪ್ತಿ, ಕೃತ ಕೃತ್ಯತ್ವ, ಪ್ರಾಪ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಳೆಂಬ ಚತುರ್ವಿಧ ಜ್ಞಾನ ಪಲಂಗಳವುಗಳಲ್ಲಿ, ದುಃಖಭಾವವೆಂಬುದು ಇಹಪರ ಲೋಕ ಬೆಧದಿಂ ಇತ್ತೆರನಾಗಿಹುದು ಅದರೊಳಗೆ ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ರೂಪ, ದುರ್ಗಂಧ, ವ್ಯಾದ್ಯಾದಿಗಳುಂ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ತನುವಿನಲ್ಲಿ ತೋರುವ ಕಾಮ ಕ್ರೋಧಾದಿ, ವಿಕಾರಗಳುಂ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಆದಿ,ವ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಬೀಜ ಭೂತವಾದ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು ಎಂಬ ತ್ರಿವಿಧ ಸಂತಾಪವೇ ಈಹಲೋಕದ ದುಃಖವಹುದು. ಮಿಥ್ಯಾತ್ಮಕ ಮಾಯಾ ಕಾರ್ಯಮಾದ ಶರೀರಾದಿಗಳತ್ತ ಣಂ ಬೇರ್ಪಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಅದ್ವಿತಿಯವಾದ ಪ್ರತ್ಯ ಗಾತ್ಮ ಜ್ಞಾನದಿಂ ಮೇಲೆ ಪರಮಾರ್ಥ ಮಾದ ಭೋಗ್ಯ ಭೋಕ್ತಗಳಿಲ್ಲಾಗಿ ಜ್ಞಾನಿಗಾ ದುಃತ್ರಯ ಸಂಭಂಧವಿಲ್ಲದಿರಲು ಅದೇ ಇಹಲೋಕ ದುಃಖಾ ಭಾವನಿಸುವದು. ಬಳಿಕ ಪುಣ್ಯವೆಂತು ಬರ್ಪುದೋ ಪಾಪವೆಂತು ಪೋಪುದೋ ಎಂಬ ಚಿಂತೆಯೇ ಪರಲೋಕ ದುಃಖ ವಹುದಲ್ಲಿ ಸಮ್ಯಜ್ಞಾನಸಿದ್ಧಿಯಾದ ಬಳಿಕ ಆತಿಥ್ಯಾಪವಾದ ಗಳಿಂದವು ಕಳೆದು ಪೋಗೆ ಮಿಕ್ಕುಳಿದ ತಮಗೆ ಕಮಲ ಪತ್ರೋದಕದಂತೆ ಕರ್ಮದ್ವಯದ ಲೇಪಮಿಲ್ಲಾಗಿ ಯುಂ ಕಾಷ್ಟದಲ್ಲಿ ವಹ್ನಿಯಹುದಾ ವಹ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಷ್ಟವಿಲ್ಲದಂತೆಯುಂ ಕರ್ಮದ್ವಯ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ವಿವೇಕಿ ಇಪ್ಪನಾ ವ್ಯವಹಾರ ಅವನೋಳಿಲ್ಲವಾಗಿಯು ದಾವಾನ ಲವಡಿಸಿದ ವನವ ನಾವ ಮೃಗ ಪಕ್ಷಿಗಳುಂ ಪೋಗದಂತೆ ಜ್ಞಾನಾಜ್ಞಿನ ಮಯನಂ ಸಕೃತಗಳು ಸೊಂಕಲಮ್ಮಲಾಗಿಯುಂ ಅದರಿಂದ ಚಿಂತೆ ತೋರದಿಹುದೇ ಪರಲೋಕ ದುಃಖಾ ಭಾವ ಮಕ್ಕುಂ.

ಜ್ಞಾನಿ

೧) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೩೫) ಜ್ಞಾನಿಯಂದ ವನರಿಯೆ ನೆಂಬರನು ಮಾನವೇಕೆ ವನಂಗ ತಾನೆ ಸೂಚಿಸುತಿದೆ ॥ ಹಿತವಿದ ಹಿತವೆಂಬ ತಿಳಿವಿಗೆ ವಿಷಯ ವಿರತಿಯೇ ಸೂಚನೆ ವಿರತಿಗೆ ವಿಶ್ವದನುತಿವೆತ್ತ ಶಮೆ ತಾನೆ ಸೂಚನೆ ಶಮೆಗೆ ಸನ್ಮತವಾದ ಪರಮುಕ್ತಿಯೊಲುಮೆ ಸೂಚನೆ ಪರಮುಕ್ತಿ ಯೊಲುಮೆಗೆ ಗುರು ಸೇವೆ ಸೂಚನೆ ಗುರುಪಾದ ಸೇವೆಗೆ ವೇದಾರ್ಥ ಸೂಚನೆ ವರವೇದಾರ್ಥಕೆ ಶರೀರಾದಿ ನೇತಿಯೆ ಸೂಚನೆ ಶರೀರಾದಿ ನೇತಿಗೆ ತಾನಾರೆಂಬುದೇ ಸೂಚನೆ॥೨॥ ಆರು ನಾನೆಂಬುದಕೆ ಸೋಹಂಭಾವನೆ

ಸೂಚನೆ ವಿಚಾರಿತ ಸೋಹಂ ಭಾವನೆಗೆ ಹವಣಿಸದ ಸಾರ ಸುಖ ಸೂಚನೆ ಸುಖಕೆ ನಿತ್ಯ ನಿಜನಿರ್ವಿಕಾರ ಶಂಭುಲಿಂಗವಾಗಿಹು ದೇ ಸೂಚನೆ ॥೩॥

೨) (ಪ.ಭೊ.೫-೧೫-೩) ಅರಿಯದ ಮೂಢನ ಪರಿಯೊಳಿರ್ಪನು ನಿಜವರಿದ ಮಹಾಯೋಗಿ ಪುರುಷನು ತನ್ನ ಕುರುಹು ದೆ ತರ್ಕಿಸದೆ ಸುಮ್ಮನೆಲ್ಲರ ತೆರೆದೊಳುಂಡುಟ್ಟು ಸಂಚರಿಪನು

೩) (ವಿ.ಚಂ.೩೭೯) ಜೀವನ್ಮುಕ್ತ ವಿದ್ವಾನಕ್ಕು ಜ್ಞಾನಿಕಹೆ ಹೈ

೪) (ವಿ.ಸಾ.ಅಂಕ.೨೭೫) ಜಾಕು ಕರ್ತವ್ಯ ಭವಿತ್ಯವ್ಯನಹಿ ಕಿಹಿಯೆ ಅನ್ಯರೂಪ ಹುವಾ ನಹಿಚಾ ಸೊ ಜ್ಞಾನಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ

೫) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೮೧) ಕಾಮಕ್ರೋದಾದಿ ಷಡ್ವರ್ಗವುದು ಮುಮುಕ್ಷುಗಳಿಗನು ಗ್ರಹಾರ್ಥವಾಗಿ ನಟನೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಅವುಗಳೊಡನೆ ನಿರ್ಲಿಪುದು ಅದೆಂತನೆ ಮುಮುಕ್ಷುಗಳಿಗಭಿರುಚಿಯುಂಟಾಗಿ ಬೇಕಾಗಿ ಶಿವಧ್ಯಾನಾದಿಗಳಂ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಕಾಮ, ಅಸದ್ವಿಷಯಾದಿಗಳೊಪ್ಪದು ಕ್ರೋಧ, ಅಪಾತ್ರಂಗೆ ಕೊಡಬಾರದೆಂಬುದರಿಂ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಂ ಪೇಳ್ವುದರಲ್ಲಿ ಲೋಭ, ಪರರಿ ಗುಪ ಕೃತಿಯಂ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದರಿಂದ ದುಃಖಿಗಳೊಳು ದಯೆ ಎಂಬ ವೋಹ ಅಸದ್ವಿಷಯಗಳಂ ಪರಿಗ್ರಹಿಸದೆ ಶಿಷ್ಟನಾಗಿರುವೆನೆಂಬ ಮದ ಇಂದ್ರಿಯಂಗಳಂಗೆ ಲ್ವೆನೆಂಬ ಮಾತ್ಸರ್ಯ ವೆಂಬಿವಂ ನಟಿಸುವಿಕೆ ಸ್ವಭಾವಸಿದ್ಧ ಮಾದ ದೃಡತರ ಮಪ್ಪಶಾಂತಿ, ಸಾತ್ವಿಕ ಸಂಪತ್ತು, ಸರ್ವ ಭೂತ ಸಮತ್ವ ವೈರಾಗ್ಯ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ನಿಷ್ಠೆ, ನಿಶ್ಚಲ ಸ್ಥಿತಿ, ಅಹಂಕಾರ ಮಮಕಾರ ವರ್ಜ ನಿತ್ಯಸಂತುಷ್ಟಿ ಭಯ ಶೋಕ ರಾಹಿತ್ಯ, ಪಾರಿಶುದ್ಧತೆ, ತನ್ನಂತೆ ಶಿಷ್ಯನನ್ನು ಮಾಳ್ವ ಶಕ್ತಿ, ಎಂಬೀಹನ್ನೆರಡು ಗುಣಗಳು ಜ್ಞಾನಿಗೆ ಚಿನ್ಹಗಳುಕ್ಕುಂ॥

ಜ್ಞಾನಿಗಳು

೧) (ವಿ.ಚಂ.ಪೇಜ.೩೯೯) ಬ್ರಹ್ಮವಿತ್: ಚತುರ್ಥ ಭೂಮಿಕಾಮಿಷೆ ಆರೂಡ ಜ್ಞಾನಿ

೨) ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ವರೀಯ: ಪಂಚಮ ಭೂಮಿಕಾ ವಿಷೆ ಆರೂಢ ಜ್ಞಾನಿ

೩) ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ವರೀಯ: ಷಷ್ಟಭೂಮಿಕಾ ನಿಷೆ ಆರೂಢ ಜ್ಞಾನಿ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ವರಿಷ್ಟ: ಸಪ್ತಮ ಭೂಮಿಕಾ ವಿಷೆ ಆರೂಢ ಜ್ಞಾನಿ.

ಜ್ಞಾನಿ ಅಜ್ಞಾನಿಯ ಬೇಧ

೧) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೮೮) ಪ್ರಾರಬ್ಧ ಭೋಗವನಂಗೀಕರಿಸೆ ಅಜ್ಞಾನಿ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೇನು ಭೇದಮೆಂದೊಡೆ ವ್ರಾತ್ಯ ಶ್ರೋತ್ರೀಯರ್ಗೆ ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಪರಿತ್ಯಾಗ ವ್ರತ್ಯವೆಂದರೆ ಮಂಜಿಬಂಧನ ಸಂಸ್ಕಾರ ವಿಲ್ಲದವನು, ಶ್ರೋತಿಯವೆಂದರೆ ವೇದಾಧ್ಯಯ ಮಾಡಿದವನು, ವೇದ್ಯಾದಯನ ಯುಕ್ತತೆಗಳಿಂದಲೇ ಬೇಧವಲ್ಲದೆ ನಿದ್ರಾಹಾರಾದಿಗಳಿಂ ಬೇಧ ತೋರದಂತೆ ಅಜ್ಞಾನಿ ಜ್ಞಾನಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೃದಯ ಗ್ರಂಥಿಯ ಸಂಬಂಧಗಳಿಂ ಬೇಧ ವೈಸೆ ಭೋಗ ಸ್ಥಿತಿಯಿಂ ಬೇಧವಿಲ್ಲದಿರ್ಕು.

ಜ್ಞಾನಿಗಳ ವಿಷಯಭೋಗ

೧) (ವಿ.ಸಾ.ಟಿ.೧೫೨) "ಜಾನಿಕೆ ಸಂಗಲಿಯೆ ಬೋರಕಿ ನ್ಯಾಯಿ" ತಿಳಿದುಕಳ್ಳನ ಸಂಗ ಮಾಡಿದಂತೆ) ವಿಷಯವಿಷೆ ದೋಷದೃಷ್ಟಿ ರೂಪವಿವೇಕ ಕೆ ಜಾಗರಣ ಕರಿ ಔರಮಿ ಥೈತ್ವ ಬುದ್ಧಿ ರೂಪ ದೃಢ ವೈರಾಗ್ಯತೆ ವಿದ್ಯಮಾನ ಹೋನೇಕರಿ "ಬದ್ಧಮುಕ್ತ ಮಹಿಪಾಲಕಿ ನ್ಯಾಯಿ॥ ಸ್ವಲ್ಪ ಭೋಗಸೆ ಸಂತೋಷಕರಿ ಔರ" ವದಕರನೆ ಯೋಗ್ಯ ಪುರುಷಕೆ ಭೋಗಕಿ ನ್ಯಾಯಿ ಪರಿಣಾಮಮೆ ಭೋಗಕಿ ದುಃಖ ಹೇತು ತಾಕೆ ಜ್ಞಾನಕೆ ಹೋನೇಕರಿ ದೃಢರಾಗಕೆ ಅಭಾವತೆ ಔರ ವಿಷಯಾನಂದ ಸ್ವರೂಪಾನಂದಸೆ ಅಭಿನ್ನತಾಕೆ ಭಾನತೆ ಕಹಿಯೆ ಆತ್ಮಾನಂದಕೆ ಪ್ರತಿ ಬಿಂಬಸೆ ಅತಿರಿಕ್ತ ವಿಷಯವಿಷೆ ಸರ್ವಥಾ ಆನಂದ ಕೆ ಅಭಾವತೆ ಜಾನತೆ ಸ್ವರೂಪಕೆ ಅನುಸಂಧಾನ ರೂಪ ಸಮಾಧೀಕೆ ಗುಣಕಿ ಸಮತಾ ಕರಿ ಯಹ ಪುರುಷ ಸಿಂಹ ಹೈ ಯಹಿ ನ್ಯಾಯಿ ಉಪಚಾರಮಾತ್ರ ಹೈ ಕಿಂವಾ ಜೈಸೆ ಬಾಲಕ ಸ್ವಪಾದಕೆ ಅಂಗುಷ್ಟುಕು ಧಾವತಾ ಹೈ ಔರ ದಂತರಹಿತ ವೃದ್ಧಪುರುಷ ಔಷ್ಟ ಮಾತ್ರಕಾಚರ್ವಣ ಕರತಾ ಹೈ ಸೋ ಅನ್ಯ ವಿಷಯ ಭೋಗಕಾ ಬಾಗಿ ನಹಿತೈ ಸೇ ಜ್ಞಾನೀ ಬೀ ಶಾಸ್ತ್ರ ಅವಿರುದ್ಧ ವಿಷಯ ಭೋಗ ಕರ್ತಾ ಹುವಾ ಸ್ವರೂಪಕೆ ಅನುಸಂಧಾನತೆ ರಾಗಕೆ ಅಭಾವತೆ ತಾಕು ವಿಷಯ ಭೋಗ ವಿಷೆ ಸಮಾದಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ ಸೋವಿ ವಿಕ್ಷೇಪ ಯುಕ್ತ ಹೋನೇತೆ ಅತಿ ಅಧಮ ವಿಷಯ ಸಮಾಧಿ ಹೈ ಯಾತೆ ಶ್ವಾನಕೆ ಖಲ್ಡಿ ಮೆಡಕಿ ನ್ಯಾಯಿ ಯಾಕಾ ವಿಷಯ ಆಧಾರ ಕರನಾ ಯೋಗ್ಯ ನಹಿ ಹೈ ಕಿಂತು ಜ್ಞಾನಿಕು ಉಪೇಕ್ಷಾ (ತಿರಸ್ಕಾರ) ಹೈ ಕಾಹೆತೆ ಕ್ಷಣಿಕ ವಿಷಯಾನಂದ ಹೋನೇತೆ ಔರ ದೇಹಾಭಿಮಾನ ರೂಪ ಆವರಣಕೆ ಅಭಾವತೆ ಶುದ್ಧ ಚಿನ್ಮಾತ್ರ ವಾಸನಾಕೆ ಸದ್ಭಾವತೆ ಜ್ಞಾನೀಕಾ ಮನ ಜಂಹಾ ಜಾವೆ ತಂಹಾ ಪದತ್ರಣಯುಕ್ತ ಪುರುಷಕು ಚರ್ಮ ವೇಷ್ಟಿತ ಪ್ರಥ್ವೀಕಿ ನ್ಯಾಯಿ ಸಮಾಧಿ ಹೈ (ಯಹ ಅರ್ಥ ಬಾಲಬೋದಕ ನವಮ ಉಪದೇಶ ವಿಷೆ ಪ್ರಮಾಣ ಸಹಿತ ಲಿಖ್ಯಾಹೈ

ಜ್ಞಾನಿಗೆ ವಿಧಿನಿಯಮ ನಿಷೇದ

೧) (ಅ.ಸಾರ.೭-೪) ತಿಳಿವೆಂಬಸುತ ನುದಯದೊಳಗೆ ಮರಹೆಂಬ ತಾಯಳಿಯಲಾ ಸೂತಕ ದ್ವಯದ ಸಂಬಂಧದೊಳು ಯೋಗಿ ಗಾವವಿಧಿಯುಂಟು

೨) (ಕೈವಲ್ಯ ೫-೩೪) ನಿಜವನರಿದಯೋಗಿ ಗಾವಕರ್ಮದ ಕಾಟ ಭಜನೆಯಿಂದಾದ ಪುಣ್ಯದೊಳೊಡಗೂಟ ಕನಸಿನೊಳರಸಿಗೆ ಬಡತನವಾಗಿ ತಜ್ಜನಿತ ದುಃಖವ ನೆಚ್ಚರದೊಳು ನೀಗಿದಂತೆ ತನಗೆ ಸಂಸೃತಿ ಮಾಯಾವಿಕೃತಿಯಿಂ ತೋರೆ ಮತ್ತು ಸುಭವದಿಂದರಿ ದೊಡೆಪುಸಿಯೆಂದು॥೧॥ ಧರೆ ವೊದಲಾವರಣಾತೀತ ಪರಮನೀ ದೇಹಾದಿಗಳಿಗನ್ಯ ಜೀವ ಎರಡಾಗಿ ತೋರೆ ತದ್ಗತ ಗುಣ ನೀತಿಯಿಂ ಪರಿಭಾವಿಸಿದೊಡೇಕ ಬೋಧ ರೂಪೆಂದು ರವಿಯಂತೆ ಕರ್ಮಸಾಕ್ಷಿಕನಾಗಿ ಬಂದವಿಲ್ಲ ವಿರಳನಾಗಿ ಬೇರ್ಪೈದಲಿಂಬಿಲ್ಲ ಶಂಭುಲಿಂಗ ಹವಣಿಸಲಿಲ್ಲ ಖಂಡಿತನಾಗಿ ತನಗೆ ಸಂಭವವಿಲ್ಲ ಗುರು ತಾನಾಗಿ॥೩॥

೩) (ಅ.ಸಾರ ೭-೪-೯) ಏನನೊಪ್ಪಿರೆ ಪೂಜೆ ಮನನಿರೀಕ್ಷಿಸೆ ಲಕ್ಷ । ಏನನೊಡಗೂಡಲದೆ ಯೋಗ ವೈಸೆ ಬಳಿ। ಕೇನುಂಟು ಮುಕ್ತನೊಳು ನಿಯಮ

೪) (ಅ.ಸಾರ ೭-೫) ಕರ್ಮವೆಂಬುದು ಮಂದ ಮತಿ ವಿಷಯವೇ। ನಿಜವನರಿದಾತಂಗೆ ದೊರಕೊಳ್ಳದು.

ಜ್ಞಾನಿ ಸ್ವಭಾವ (ಗುಣ)

(ವಿ.ಚಂ.೩೯) ಮೈತ್ರಿ ಕರುಣೆ-ಮುದಿತಾ ಉಪೇಕ್ಷಾ

ಮೈತ್ರಿ

ಧನವಾನಾ ವಾ ಗುಣಕಾರಿ ಸಮಾನ ವಾ ಈಶ್ವರ ಭಕ್ತ ವಾ. ವಿಷಯ (ಕರ್ಮಿಉಪಾಸಕ) ಪುರುಷ ಇನವಿಷೆ ''ಯೇಮೆರಿ ಹೈ'' ಐಸಿ ಬುದ್ದಿ'' ಮೈತ್ರಿ ಕಹಿಯೆ ಹೈ

ಕರುಣಾ

ದುಃಖಿ, ವಾ, ಗುಣಕಾರಿ, ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾ ಅಜ್ಞಜನ, ವಾಜಿಜ್ಞಾಸು, ಇನವಿಷೆ ದಯಾ ಕರುಣಾಕಹಿ ಯೆ ಹೈ

ಮುದಿತಾ ಪುಣ್ಯವಾನು ವಾ ಗುಣಕಾರಿ ಅಧಿಕ ವಾ ಈಶ್ವರ ವಾ ಮುಕ್ತ ಇನ ವಿಷೆ ಪ್ರೀತಿ ಮುದಿತಾ ಕಹಿಯೆ ಹೈ

ಉಪೇಕ್ಷಾ ಪಾಪಿಷ್ಟ ವಾ ಅವಗುಣ ಯುಕ್ತ, ವಾ ದ್ವೇಷಿ ವಾ ಪಾಮರ ಇನ ವಿಷೆರಾಗದ್ವೇಷ ರಹಿತಾ ರೂಪ ಉದಾಸೀನ ತಾ॥ ಉಪೇಕ್ಷಾ ಕಹಿ ಯೇ ಹೈ॥

ಜ್ಞಾನಿಯಿಂದ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಜನ

೧) (ವಿ.ಚಿಂ.೧೮೩) ಮತ್ತಮಾ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತ ನಿದ್ದ ದೇಶದೊಳ ನಿರುಪ ದ್ರವ ಮಾಗಿರ್ಪುದಲ್ಲದೆ ಶಿಷ್ಯರು, ಭಕ್ತರು, ಉದಾಸೀನರು, ಪಾಪಿಗಳೆಂಬ ನಾಲ್ಕು ತೆರನಾದ ಜನರುಗಳಂ ಜ್ಞಾನಿಯಿಂದನುಗ್ರಹಿಸಿ ಕೊಳುವರದೆಂತೆನೆ ತತ್ವೋಪದೇಶ ಗೈವ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತನಲ್ಲಿ ಶಿಷ್ಯಂಗೆ ವಿಶ್ವಾಸದಿಂ ಜ್ಞಾನಸಿದ್ಧಿಯುಂ ಬಳಿಕ ನುರಾಗದಿಂದಾತನಂ ಆರಾಧಿಸುವ ಭಕ್ತಂಗೆ ಸುಕೃತಾತಿ ಶಯಮುಂ ಬಳಿಕಾತನ ಸುಚ್ಚರಿತ್ರ್ಯಯುಂ ಕಂಡ ಉದಾಸೀನಂಗೆ ಪುಣ್ಯ ಕೃತ್ಯಾಭಿರತಿಯುಂ ಬಳಿಕಾತನ ದರ್ಶನಾದಿಗಳಿಂ ಪಾಪಿಗೆ ಪಾಪಕ್ಷಯಮುಂ ಸಿದ್ದಿಸು ತಿರ್ಕುಂ.

(ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿ ವಿವೇಕ ೩.೨೮-೩.೨೯-೩.೩೦ ಪೇಜ)

೨) (ಶ್ವೇ.ಉ.೬.೨೩) ಸಂಗ್ರಾಹ್ಯ ಲೋಕಸ್ತ್ರಿ ವಿಧ : ಶಿಷ್ಯೋಭಕ್ತಸ್ತಟಸ್ಥ ಶ್ಚೇತಿ। ತತ್ರ ಶಿಷ್ಯ ಸ್ಯಾಂತರ್ಮುಖೇಯೋಗಿನಿ ಗುಕೌ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತ್ವ ಬುದ್ಧ್ಯತಿ ಶಯೇನ ತದುಪದೀಷ್ಟೇ ತತ್ವೇ ಪರಮಂ ವಿಶ್ವಾಸಂ ಪ್ರಾಪ್ಯಚಿತ್ತಂ ಸಹಸಾ ವಿಶ್ರಾಮ್ಯತಿ। ಅತಏವ

ಶ್ರೂಯತೇ ಯಸ್ಯ ದೇವೇಪರಾ ಭಕ್ತಿರ್ಯಥಾ ದೇವೇ ತಥಾಗುರೌ। ತಸ್ಮೈತೇ ಕಥಿತಾಹ್ಯರ್ಥಾಃ ಪ್ರಕಾಶಂತೇ ಮಹಾತ್ಮನಃ ॥
(ಶ್ವೇ.೬-೨೩) ಇತಿ ಸ್ಮರ್ಯತೇಚ
(ಗೀತಾ ೪-೩೯) ಶ್ರದ್ಧಾವಾಂಲ್ಲಭತೇಜ್ಞಾನಂ ತತ್ಪರಃ ಸಂಯತೇಂದ್ರಿಯಃ। ಜ್ಞಾನಂ ಲಬ್ಧ್ವಾಪರಾಂಶಾಂತಿ ಮಚಿ ರೇಣಾಧಿಗಚ್ಛತಿ ॥
ಜ್ಞಾನಿಯಿಂದ ಉಪಕಾರ ಪಡೆಯುವ ಜನರು ಮೂರು ವಿಧ ಶಿಷ್ಯ-ಭಕ್ತ ಮತ್ತು ತಟಸ್ಥ ಇವರಲ್ಲಿ ಶಿಷ್ಯನಿಗೆ ಅಂತರ್ಮುಖಿಯೂ ಯೋಗಿಯೂ ಆದ ಗುರುವಿನಲ್ಲಿ ಅತಿಶಯವಾದ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆ ಇರುವದರಿಂದ ಅವನಿಂದ ಉಪದಿಷ್ಟವಾದ ತತ್ವದಲ್ಲಿ ಪರಮವಿಶ್ವಾಸವು ಹುಟ್ಟಿ ಶಿಷ್ಯನ ಚಿತ್ತವು ಶಾಂತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವದು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಶೃತಿಯೆನ್ನುತ್ತದೆ ಯಾವನಿಗೆ ಪರಮೇಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಪರಾಭಕ್ತಿಯಿರುವದೋ ಪರಮೇಶ್ವರನಂತೆ ಗುರುವಿನಲ್ಲಿಯೂ ಪರಾಭಕ್ತಿಯಿರುವದೋ ಅಂಥವರಿಗೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಈ ಅರ್ಥಗಳು ಪ್ರಕಾಶವಾಗುತ್ತವೆಂದು ಹೀಗೆ (ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರ ಉಪನಿಷತ್ತು ೬-೨೩) ರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ ಮತ್ತು ಸ್ಮೃತಿಯೂ ಕೂಡ ಶೃದ್ಧೆಯುಳ್ಳವನೂ ತತ್ಪರನೂ ಜಿತೇಂದ್ರಿಯನೂ (ಆದವನು) ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದು ಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಪರಮಶಾಂತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. (ಗೀತಾ.೪-೩೯)
ಅದರಂತೆ ಭಕ್ತನು ಅನ್ನದಾನ ವಸತಿಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಮೂಲಕ ಯೋಗಿಯನ್ನು ಸೇವಿಸುತ್ತಿರುವ ಭಕ್ತನು ಅವನ ತಪಸ್ಸನ್ನು ತಾನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಾನೆ. (ಕಾಟ್ಯಾಯನ ಶೃತಿಯು) ಹಾಗೇ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಆವಿದ್ವಾಂಸ ಜ್ಞಾನಿಯ ಮಕ್ಕಳು ಅವನ ಧನವನ್ನು ಸ್ನೇಹಿತರು ಪುಣ್ಯವನ್ನು ಶತ್ರುಗಳು ಪಾಪವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತು ತಟಸ್ಥನು ಕೂಡಾ ಇದರಲ್ಲಿ ಆಸ್ತಿಕ ನಾಸ್ತಿಕರೆಂದು ಎರಡು ವಿಧಆಸ್ತಿಕನು ಯೋಗಿಯ, ಸನ್ಮಾರ್ಗಾಚರಣೆಯನ್ನು ತಾನೂ ಸನ್ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಯಾವುದನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಾನೆ ಲೋಕವೂ ಅದನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸುತ್ತದೆ. (ಗೀತಾ ೩-೨೧) ಯದ್ಯದಾಚರತಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸ್ತತ್ತ ದೇವೇತರೋಜನಃ। ಸಯತ್ಪ್ರಮಾಣಂ ಕುರುತೇ ಲೋಕಸ್ತದನುವರ್ತತೇ ಇತಿ ನಾಸ್ತಿಕೋಪಿ ಯೋಗಿನಾದೃಷ್ಟಃ ಪಾಪಾನ್ಮುಚ್ಯತೇ (ಇದರ ಅರ್ಥ. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದೆ).
ತದುಕ್ತಮ್ ಯಸ್ಯಾನುಭವ ಪರ್ಯಂತಾ ತತ್ವೇ ಬುದ್ಧಿಃ ಪ್ರವರ್ತತೇ ತದ್ದೃಷ್ಟಿ ಗೋಚರಃ ಸರ್ವೇ ಮುಚ್ಚಂತೆ ಸರ್ವಪಾತಕೈಃ (ಸೂ.ಸಂ.೨೦-೪೪) ಯೋಗಿಯಿಂದ ನೋಡಲ್ಪಟ್ಟರೆ ನಾಸ್ತಿಕನೂ ಕೂಡ ಪಾಪದಿಂದ ಮುಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಯಾವನ ಬುದ್ಧಿಯು ತತ್ವದ ಅನುಭವವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವದೋ ಅವನ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಬಿದ್ದವರೆಲ್ಲಾ ಸರ್ವಪಾಪದಿಂದ ಮುಕ್ತರಾಗುತ್ತಾರೆ.

(ಸೂ.ಸಂ.೨-೨೦-೪೫) ಸ್ನಾತಂ ತೇನ ಸಮಸ್ತ ತೀರ್ಥ ಸಲಿಲೇ ಸರ್ವಾಪಿ ದತ್ತಾ ವನಿರ್ಯಜ್ಞಾನಾಂಚ ಸಹಸ್ರಮಿಷ್ಟ ಮಖಿಲಾ ದೇವಾಶ್ಚ ಸಂಪೂಜಿತಾಃ।

ಯಾವನ ಮನಸ್ಸು ಬ್ರಹ್ಮವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಸ್ಥೈರ್ಯವನ್ನು ಕ್ಷಣ ಮಾತ್ರವಾದರೂ ಹೊಂದಿರುವದೋ ಅವನು ಸಮಸ್ತ ತೀರ್ಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ನಾನಮಾಡಿದಂತೆಯೇ ಇಡೀ ಭೂಮಿಯನ್ನು ದಾನ ಮಾಡಿದಂತೆಯೇ ಸಹಸ್ರ ಯಜ್ಞಗಳನ್ನು ಹೋಮ ಮಾಡಿದಂತೆಯೇ ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸಿದಂತೆಯೇ.

ಸಂಸಾರಾಚ್ಚ ಸಮುದೃತಾಃ ಸ್ವಪಿ ತರಸ್ತ್ರೈ ಲೋಕ್ಯ ಪೂಜ್ಯೋಪ್ಯ ಸೌ

ಆತನ ಪಿತೃಗಳು ಸಂಸಾರದಿಂದ ಉದ್ಧರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಅವನು ಮೂರು ಲೋಕಗಳಿಗೂ ಪೂಜ್ಯನು.

ಯಸ್ಯಬ್ರಹ್ಮಾ ವಿಚಾರಣೇ ಕ್ಷಣಮಪಿ ಸ್ಥೈರ್ಯಂಮನಃ ಪ್ರಾಪ್ನುಯಾತ್॥

ಕುಲಂ ಪವಿತ್ರಂ ಜನನೀಕೃತಾರ್ಥಾ ವಿಶ್ವಂಭರಾ ಪುಣ್ಯವತೀ ಚತೇನ

ಅಪಾರ ಸಂವಿತ್ಸುಖ ಸಾಗರೇ ಸ್ಮಿಲ್ಲೀನಂ ಪರೇಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಯಸ್ಯ ಚೇತಃ (ಸೂ.ಸಂ.೨-೨೦-೪೫)

ಯಾವನ ಚಿತ್ತವು ಅಪಾರವಾದ ಜ್ಞಾನಾನಂದ ಸಾಗರವಾದ ಆಪರ ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗಿರುವದೋ ಅವನ ಕುಲವು ಪವಿತ್ರವಾಗುವದು. ಆತನ ಜನನಿಯು ಕೃತಾರ್ಥಳಾಗುತ್ತಾಳೆ. ಭೂಮಿಯೇ ಪುಣ್ಯವತಿಯಾಗುತ್ತಾಳೆ.

ಜ್ಞಾನಿಯಿಂದ ಮೂರು ಫಲ

ಸೇವೆಯಿಂದ ಪುಣ್ಯದ ಉತ್ಪತ್ತಿ, ಮಲದೋಷನಿವೃತ್ತಿ, ದುರ್ಮತಿ ನಿವೃತ್ತಿ ಮಂತ್ರೋಪದೇಶದಿಂದ ವಿಕ್ಷೇಪ ನಾಶ ಜ್ಞಾನೋಪದೇಶದಿಂದ ಆವರಣ ನಿವೃತ್ತಿ

SRI JAGADGURU VISHWARADHYA
JNANA SIMHASAN JNANAMANDIR
LIBRARY
Jangamawadi Math, Varanasi
Acc. No. ......6946............

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

* * *

[illegible]
[illegible]
LIBRARY
[illegible]
[illegible]

ಸಂಪಾದಕರ ಪರಿಚಯ

ಇವರು ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಸವನ ಬಾಗೇವಾಡಿಯ ತಾಲೂಕಿನ ಸಾತೀಹಾಳ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವ ದಂಪತಿಗಳ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿ ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲಿ ಯೇ ಅದ್ಯಾತ್ಮ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪಳಗಿದವರಾಗಿ ಯೌವನದಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಡುತ್ತಲೇ ಅವರಿಗೆ ಮದುವೆಯೂ ಆಯಿತು. ಆಶ್ರಮ ಪದ್ದತಿಯಂತೆ ಗ್ರಹಸ್ಥಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿಯೇ ಭಜನೆ ಭಕ್ತಿಶಾಸ್ತ್ರವಿಚಾರಗಳಿಂದ ಪ್ರಪಂಚಪಾರಮಾರ್ಥಗಳೆರಡನ್ನೂ ನಡೆಸುತ್ತ ಶರಣಜೀವಿಗಳಾಗಿ ಇವರ ಮೊದಲ ಹೆಸರು ಶಂಕರಲಿಂಗ ರೆಂದು ನಾಮಧರಿಸಿದವರಾಗಿ ಶ್ರೀಶಿವಾನಂದರೆಂಬ ಸದ್ಗುರುಗಳಿಂದ ಮಂತ್ರೋಪದೇಶ ಹೊಂದಿದವರಾಗಿ ಮುಂದೆ ಬೀದರ ಶಿವಕುಮಾರಅಪ್ಪಾ ಅವರಿಂದ ವಿದ್ವತ್ ಸನ್ಯಾಸವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಶ್ರದ್ಧಾನಂದರೆಂಬ ಹೆಸರುಪಡೆದು ಕೆಲವು ದಿವಸ ಬೀದರದಲ್ಲಿದ್ದು ಈಗ ಕಲಬುರ್ಗಿಯ ಶ್ರೀ ಶಿವಕುಮಾರ ಸ್ವಾಮಿಗಳಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಜ್ಞಾನಯೋಗ ಪೀಠವೆಂಬ ಹೆಸರು ಪಡೆದ ಸಿದ್ಧಾರೂಢ ಮಠದಲ್ಲಿ ಐದುವರ್ಷಗಳಿಂದ ಆಧ್ಯಾತ್ಮ ವಿಚಾರವನ್ನು ಮುಮುಕ್ಷುಗಳಿಗೆ ಬೋಧಿಸುತ್ತ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿ ವಿಲಕ್ಷಣಾನಂದವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾ ಕಾಲ ಕಳೆಯುತ್ತಾರೆ ಇವರು ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಬಹುದಿನಗಳಿಂದ ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಿ ಇದರ ಲಾಭ ಪಡೆದು ಅವರ ಪರಿಶ್ರಮ ಸಫಲ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಕಳಕಳಿಯ ಮನವಿ.

ದಿನಾಂಕ : ೧.೧೨.೯೯

ಗುರುಪಾದ ಸೇವಕ
ಕಲ್ಯಾಣರಾವ ಬುಜರುಕೆ
ಗುಲಬರ್ಗಾ.